

**You have downloaded a document from
RE-BUŚ
repository of the University of Silesia in Katowice**

Title: Polityka zagraniczna Polski wobec Ameryki Łacińskiej w okresie pozimnowojennym

Author: Justyna Łapaj

Citation style: Łapaj, Justyna. (2017). Polityka zagraniczna Polski wobec Ameryki Łacińskiej w okresie pozimnowojennym. Praca doktorska. Katowice : Uniwersytet Śląski

© Korzystanie z tego materiału jest możliwe zgodnie z właściwymi przepisami o dozwolonym użytku lub o innych wyjątkach przewidzianych w przepisach prawa, a korzystanie w szerszym zakresie wymaga uzyskania zgody uprawnionego.

UNIWERSYTET ŚLĄSKI
W KATOWICACH

Biblioteka
Uniwersytetu Śląskiego

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

JUSTYNA ŁAPAJ

Polityka zagraniczna Polski wobec
Ameryki Łacińskiej w okresie pozimnowojennym

Promotor: Prof. dr hab. Mieczysław Stolarczyk
Promotor pomocniczy: dr Joanna Gocłowska-Bolek

Instytut Nauk Politycznych i Dziennikarstwa
Wydział Nauk Społecznych Uniwersytetu Śląskiego

Uniwersytet Śląski
Katowice 2017

Spis treści

Wstęp	7
Rozdział 1 Cechy charakterystyczne polityki zagranicznej Polski wobec wybranych państw regionu Ameryki Łacińskiej do końca funkcjonowania układu dwubiegunowego	41
1.1. Uwarunkowania i cechy charakterystyczne relacji Polski z państwami Ameryki Łacińskiej przed 1945 rokiem	44
1.1.1. Charakter relacji Polski z Brazylią	48
1.1.2. Charakter relacji Polski z Argentyną	56
1.1.3. Charakter relacji Polski z Chile	61
1.1.4. Charakter relacji Polski z Meksykiem	64
1.2. Determinanty polityki zagranicznej Polski wobec Ameryki Łacińskiej w latach 1945-1990	70
1.2.1. Uwarunkowania wewnętrzne (wewnątrzpolskie)	70
1.2.2. Uwarunkowania zewnętrzne (międzynarodowe)	72
1.3. Polityka Polski wobec wybranych państw Ameryki Łacińskiej w okresie zimnowojennym	77
1.3.1. Charakter polityki zagranicznej Polski wobec Brazylii	80
1.3.2. Charakter polityki zagranicznej Polski wobec Argentyny	85
1.3.3. Charakter polityki zagranicznej Polski wobec Chile	89
1.3.4. Charakter polityki zagranicznej Polski wobec Meksyku	91
1.3.5. Charakter polityki zagranicznej Polski wobec Kuby	96
Rozdział 2 Determinanty wewnętrzne oraz międzynarodowe latynoamerykańskiej polityki Polski po 1989 roku	107
2.1. Uwarunkowania wewnętrzne (wewnątrzpolskie)	107
2.2. Uwarunkowania zewnętrzne (międzynarodowe)	119
2.3. Miejsce Ameryki Łacińskiej we współczesnym świecie	127
Rozdział 3 Miejsce i rola Ameryki Łacińskiej w polskiej polityce zagranicznej po 1989 roku	151
3.1. Istota stosunków Polski z państwami Ameryki Łacińskiej w latach 1990-2004	151
3.2. Implikacje przystąpienia Polski do Unii Europejskiej dla polityki RP wobec Ameryki Łacińskiej	161
3.3. Stosunki Polski z państwami Ameryki Łacińskiej na płaszczyźnie politycznej w latach 2004-2016	174

3.3.1. Współpraca w wymiarze wielostronnym Polski z krajami Ameryki Łacińskiej...	191
3.4. Stosunki Polski z państwami Ameryki Łacińskiej na płaszczyźnie gospodarczej w latach 2004-2016.....	194
3.5. Stosunki Polski z państwami Ameryki Łacińskiej na płaszczyźnie kulturalnej w latach 2004-2016.....	206
3.6. Stosunki Polski z państwami Ameryki Łacińskiej na płaszczyźnie naukowej w latach 2004-2016.....	209
3.7. Czynniki sprzyjające i utrudniające współpracę Polski z państwami Ameryki Łacińskiej po 1989 roku.....	216
Rozdział 4 Brazylia w polityce zagranicznej Polski w latach 1990-2016.....	225
4.1. Płaszczyzna polityczna.....	225
4.2. Płaszczyzna gospodarcza.....	237
4.3. Płaszczyzna kulturalna.....	259
4.4. Płaszczyzna naukowa.....	264
Rozdział 5 Argentyna w polityce zagranicznej Polski w latach 1990-2016.....	271
5.1. Płaszczyzna polityczna.....	271
5.2. Płaszczyzna gospodarcza.....	280
5.3. Płaszczyzna kulturalna.....	296
5.4. Płaszczyzna naukowa.....	304
Rozdział 6 Chile w polityce zagranicznej Polski w latach 1990-2016.....	309
6.1. Płaszczyzna polityczna.....	309
6.2. Płaszczyzna gospodarcza.....	323
6.3. Płaszczyzna kulturalna.....	341
6.4. Płaszczyzna naukowa.....	348
Rozdział 7 Meksyk w polityce zagranicznej Polski w latach 1990-2016.....	357
7.1. Płaszczyzna polityczna.....	357
7.2. Płaszczyzna gospodarcza.....	375
7.3. Płaszczyzna kulturalna.....	391
7.4. Płaszczyzna naukowa.....	396
Rozdział 8 Wenezuela w polityce zagranicznej Polski w latach 1990-2016.....	403
8.1. Płaszczyzna polityczna.....	403
8.2. Płaszczyzna gospodarcza.....	418
8.3. Płaszczyzna kulturalna.....	428
8.4. Płaszczyzna naukowa.....	436

Rozdział 9 Kolumbia w polityce zagranicznej Polski w latach 1990-2016.....	441
9.1. Płaszczyzna polityczna.....	441
9.2. Płaszczyzna gospodarcza	451
9.3. Płaszczyzna kulturalna	471
9.4. Płaszczyzna naukowa.....	479
Rozdział 10 Największe wyzwania i problemy we współpracy Polski z państwami Ameryki Łacińskiej w drugiej dekadzie XXI wieku	487
10.1. Główne wyzwania i problemy współpracy na płaszczyźnie politycznej	501
10.2. Główne wyzwania i problemy współpracy na płaszczyźnie gospodarczej.....	512
10.3. Główne wyzwania i problemy współpracy na płaszczyźnie kulturalnej i naukowej.....	519
10.4. Perspektywy rozwoju relacji Polski z państwami Ameryki Łacińskiej	524
10.5. Rekomendowane działania dotyczące rozwoju współpracy Polski z państwami Ameryki Łacińskiej.....	533
Zakończenie	541
Bibliografia	553

Wstęp

W polityce zagranicznej Polski w okresie pozimnowojennym priorytetowe znaczenie ma obszar euroatlantycki (a w jego ramach stosunki z państwami europejskimi i w płaszczyźnie bezpieczeństwa ze Stanami Zjednoczonymi) oraz wschodni (w szczególności stosunki z Rosją, Ukrainą i Białorusią). Pozostałe kierunki i państwa tzw. Trzeciego Świata¹, w tym Ameryka Łacińska, nigdy nie cieszyły się dużym zainteresowaniem decydentów polityki zagranicznej Polski i zajmowały one w polskiej dyplomacji miejsce drugorzędne czy wręcz marginalne.

Stosunki Polski z krajami Ameryki Łacińskiej w znacznym stopniu zostały zdeterminowane przez wydarzenia historyczne. W czasie, gdy państwa tego regionu walczyły o swoją niepodległość, Polska, jako suwerenne państwo nie istniała i przez długie lata była wymazana z politycznej mapy Europy. Nawiązanie stosunków dyplomatycznych czy handlowych z państwami regionu latynoamerykańskiego, było w związku z tym niemożliwe. Poza tym, Polska nigdy w swej historii nie prowadziła polityki kolonialnej, dlatego też jej działalność w Azji, Afryce czy Ameryce Łacińskiej była znikoma. W kontaktach z kierunkami pozaeuropejskimi, w tym z regionem

¹ W czasach zimnej wojny ponad 130 państw pozaeuropejskich (przede wszystkim afrykańskich, azjatyckich oraz latynoamerykańskich) tworzyło niejednorodną grupę nazywaną Trzecim Światem, krajami niezaangażowanymi czy też pod koniec tego okresu, Południem (zaczęto tym mianem określać państwa nowo wyzwolone spod panowania kolonialnego). Wschód i Zachód toczyły tam rywalizację o wpływy w przeświadczeniu, że polityczno-ideologiczne i gospodarcze pozyskanie tych obszarów, przyczyni się do ostatecznego zwycięstwa jednego z bloków. Sam termin „Trzeci Świat” został wprowadzony do dyskursu politycznego przez francuskiego demografa A. Saury’ego w 1952 roku. Stwierdził on, że Zachód i blok radziecki (tj. Pierwszy i Drugi Świat) walczą o wpływy w Trzecim Świecie, tj. grupie państw nierozwiniętych (zbiorowość tych państw, jego zdaniem, przypominała swoim położeniem pozbawiony praw i eksploatowany Trzeci Stan w czasie rewolucji francuskiej). Jak pisze Roman Kuźniar, koniec rywalizacji zimnowojennej to zarazem zakończenie trójpodziału i sensu wyodrębniania Trzeciego Świata. Pod koniec XX wieku rozpoczął się proces różnicowania krajów byłego tzw. Trzeciego Świata i stosunki z tymi państwami zaczęły być określane w sposób indywidualny i adekwatny do znaczenia i kryteriów określanych przez każdy kraj z osobna. Pomimo zakończenia zimnej wojny i formalnego zaniku podziału stosunków międzynarodowych na „trzy światy”, idea Trzeciego Świata zachowuje aktualność, ze względu na ciągłość problemów związanych z niedorozwojem ekonomicznym i wewnętrzną niestabilnością polityczną, mimo iż część z tych państw przezwyciężyła problemy rozwojowe wchodząc do grona państw nowo uprzemysłowionych. Ze względu na fakt, iż są to kraje rozwijające się i dokonujące znacznego postępu w uprzemysłowieniu i rozwoju instytucji gospodarek rynkowych, określa się je mianem państw budujących gospodarki rynkowe (ang. *emerging markets*). Według tygodnika *The Economist* z regionu Ameryki Łacińskiej i Karaibów zalicza się do nich: Argentynę, Brazylię, Chile, Kolumbię, Meksyk, Peru oraz Wenezuelę. Spośród innych obszarów świata w grupie tej znajdują się również, między innymi: Chiny, Indie, Singapur, Republika Korei, Tajwan, Tajlandia, Malezja, Egipt, RPA, Izrael, a także Czechy, Węgry, Polska, Rosja i Turcja. Według innych kryteriów klasyfikacji, państwa te zaliczane są do Północy i krajów wysoko rozwiniętych, uwzględniając wysokość dochodu na jednego mieszkańca. Warto odnotować, że większość państw Południa to kraje o ustrojach demokratycznych. Zob. R. KUŹNIAR: *Droga do wolności*. Warszawa 2008, s. 113. Patrz też: E. HALIŹAK: *Południe (państwa rozwijające się – Trzeci Świat)*. W: *Stosunki międzynarodowe. Geneza, struktura, dynamika*. Red. E. HALIŹAK, R. KUŹNIAR. Warszawa 2006, s. 461.

latynoamerykańskim, nie upatrywano nadzwyczajnych korzyści czy też możliwości realizacji celów strategicznych. Dążono przede wszystkim do umocnienia tych sił politycznych, które zmierzały do utrwalenia własnej suwerenności i osłabienia wpływów neokolonialnych.

Na przestrzeni wieków nie zaistniało zatem wiele sprzyjających okoliczności, które skłoniłyby Polskę i państwa Ameryki Łacińskiej do intensyfikacji relacji. Region ten od dawna jednak istniał w polskiej świadomości społecznej. Stosunki polsko-latynoamerykańskie mają długą tradycję, na którą składają się kontakty polityczne, gospodarcze, kulturalne i naukowe. Ameryka Łacińska to także obszar zamieszkiwany przez najliczniejsze (poza Europą) skupiska Polonii.

Historię stosunków polsko-latynoamerykańskich można podzielić na kilka charakterystycznych etapów:

1. Okres od XVI do XVIII wieku;
2. Wiek XIX;
3. Przełom XIX/XX wieku;
4. Okres II RP (do 1945 roku);
5. Okres PL i PRL (od 1945 do 1989/1990 roku);
6. Okres od 1989/1990 do 2004 roku;
7. Okres najnowszy po 2004 roku.

W okresie od XVI do XVIII wieku w Ameryce Łacińskiej (np. w San Domingo) zaczęli pojawiać się pierwsi Polacy. Były to jednak przypadki jednostkowe i odosobnione. Nasi rodacy nie stanowili w tamtym okresie w żadnym z krajów tego regionu zwartej grupy, a wyjazdy nie miały ani charakteru masowego ani trwałego. Na okres ten przypada natomiast kształtowanie się pewnego negatywnego stereotypu w świadomości grup rządzących oraz polskiego społeczeństwa w odniesieniu do spraw amerykańskich, który zaczął być przełamywany dopiero w XIX wieku. W połowie XVI wieku doszło do nawiązania kontaktów pomiędzy dworami królewskimi Polski i Hiszpanii, których później jednak nie wykorzystano ze względu na strategiczne zwrócenie się Polski ku wschodowi. W miarę angażowania się naszego kraju w ekspansję polityczną i misję religijną na wschodzie, malało zainteresowanie sprawami Nowego Świata i następowało stopniowe oddalanie się od tego nurtu polityki międzynarodowej.

Wiek XIX był okresem kształtowania się pozytywnego obrazu Polaków i polskości wśród społeczeństw latynoamerykańskich oraz wzrostu zainteresowania

Ameryką Łacińską w polskich środowiskach oświeconych i tworzącej się inteligencji Polski porzobiorowej. W tym okresie można odnotować trzy istotne, z punktu widzenia relacji polsko-latynoamerykańskich, tendencje i zjawiska. Pierwszą była znaczna emigracja polskiej inteligencji, w tym zwłaszcza z wykształceniem technicznym, będąca odpowiedzią na zapotrzebowanie kadrowe młodych republik latynoamerykańskich, w których polscy inżynierowie różnych specjalności kształtowali pozytywny wizerunek swojego kraju ojczystego. Takie zjawisko obserwowano zwłaszcza w Chile, Peru, Argentynie i Brazylii. Druga, to liczna obecność eksploracyjna polskich przyrodników, którzy prowadzili badania w różnych częściach Ameryki Południowej. Trzecią zaś, była aktywność polskich wojskowych, którzy ochotniczo wstępowali do służby w armiach wyzwoleniczych i narodowych, przede wszystkim Argentyny, Brazylii, Chile, Wenezueli i Kuby.

Na przełomie lat 60. i 70. XIX wieku, rozpoczęła się masowa emigracja (głównie zarobkowa) Polaków do krajów Ameryki Łacińskiej i Karaibów, której apogeum stanowiła tzw. gorączka brazylijska (1890/1891). Większe grupy naszych rodaków przybywały do krajów tego regionu także w wyniku określonych wydarzeń historycznych i z powodów politycznych, najpierw po powstaniu listopadowym (w latach 30. XIX wieku), a następnie styczniowym (lata 60. XIX wieku). Przełom XIX i XX wieku to czas największego napływu Polaków na ziemie Ameryki Południowej, głównie do Brazylii i Argentyny, ale także Urugwaju, Peru oraz Chile.

I wojna światowa zahamowała falę emigracyjną z Polski do Ameryki Łacińskiej, aż do momentu, kiedy po jej zakończeniu utworzono placówki konsularne w głównych skupiskach emigracyjnych Polaków w krajach tego regionu – zwłaszcza w Brazylii, Argentynie i Meksyku. Rozpoczął się wówczas okres (trwający do 1939 roku), w którym tworzono w oparciu o wcześniejsze doświadczenia współpracy, nową jakość stosunków politycznych i gospodarczych Polski z państwami latynoamerykańskimi. Odzyskanie przez Polskę niepodległości stworzyło możliwość instytucjonalizacji polityki zagranicznej RP wobec państw Ameryki Łacińskiej. Rozwojowi relacji politycznych i gospodarczych sprzyjała duża liczebność polskich emigrantów, którzy nie tylko zadomowili się w krajach swojego pobytu, ale także uzyskiwali tam znaczne wpływy. Jednym z najważniejszych efektów masowej fali przyływu Polaków na ziemie latynoamerykańskie, było rozbudzenie zainteresowania tym regionem w naszym kraju, którego poznawanie realizowano za pomocą różnych środków (np. poprzez kulturę czy

edukację). Ponadto, po 1918 roku zinstytucjonalizowano działalność na rzecz emigracji polskiej w Ameryce Łacińskiej.

Ameryka Łacińska została uznana przez decydentów politycznych II RP za ważny obszar współpracy gospodarczej i handlowej. Ruch emigracyjny trwał nadal, choć nie przybierał już takich rozmiarów jak wcześniej. W miejsce emigracji masowej pojawiły się wyjazdy indywidualne (badaczy, dziennikarzy, podróżników, itp.). Pierwszymi krajami spośród regionu latynoamerykańskiego, z którymi Polska nawiązała po I wojnie światowej stosunki dyplomatyczne, były: Brazylia (1920 r.), Argentyna (1922 r.) i Meksyk (1924 r.)². Polskie przedstawicielstwa dyplomatyczne i konsularne w Ameryce Łacińskiej do 1939 roku znajdowały się w 19 krajach tego regionu. W latach 1939-1945, wskutek nacjonalistycznej polityki niektórych państw latynoamerykańskich (w tym kraju największej polskiej emigracji – Brazylii), pojawiły się znaczne ograniczenia imigracyjne, uniemożliwiające dalsze przyjazdy Polaków, a także rozwój Polonii już tam osiadłej.

W okresie obejmującym lata powojenne, od 1945 roku do przełomu 1989/1990 roku, stosunki polsko-latynoamerykańskie rozwijane były w nowych realiach międzynarodowych. W przypadku polskiej polityki zagranicznej były one zdeterminowane wpływem i zależnością od ZSRR. Po zakończeniu II wojny światowej, większość krajów Ameryki Łacińskiej w ślad za wielkimi mocarstwami, uznała władze w Warszawie. Jedynie Kuba i Paragwaj utrzymywały jeszcze przez pewien czas stosunki z rządem emigracyjnym w Londynie. Charakter kontaktów międzypaństwowych oraz powody polskiej emigracji do krajów Ameryki Łacińskiej w omawianym okresie, motywowane były głównie czynnikami polityczno-ideologicznymi.

Mimo że w PRL względy ideologiczne miały mniejszy wpływ na działalność polskiej dyplomacji niż miało to miejsce w przypadku innych państw bloku wschodniego, to stosunki zewnętrzne Polski, w tym z państwami Ameryki Łacińskiej, były w tym okresie podporządkowane regułom zimnowojennym. Kształtowany był wówczas raczej niekorzystny wzorzec rozwoju relacji bilateralnych. Ameryka Łacińska pozostawała dla Polski regionem egzotycznym, odległym i przede wszystkim wymagającym pomocy obszarem Trzeciego Świata, z którego niewiele poza dorobkiem kulturowym i surowcami można było czerpać. Po 1959 roku – zwycięstwie Fidela Castro w rewolucji na Kubie, nastąpiła intensyfikacja stosunków PRL z tym państwem. Kraj ten odegrał szczególną

² *Stan i perspektywy stosunków gospodarczych Polski z krajami Ameryki Łacińskiej*. Red. A. DEMBICZ, K. DEMBICZ [i in]. Warszawa 1997, s. 11-12.

rolę w zbliżeniu PRL i Ameryki Łacińskiej oraz w popularyzacji regionu latynoamerykańskiego w naszym kraju³.

Pod koniec lat 50. XX wieku, obserwowano ożywienie relacji politycznych PRL także z innymi państwami regionu latynoamerykańskiego, w tym na forum ONZ. Zrealizowano wówczas wiele wizyt dwustronnych na wysokim szczeblu. Przykładowo, podróż do Argentyny, Urugwaju, Brazylii i Meksyku odbył wiceminister spraw zagranicznych PRL, Józef Winiewicz. W 1958 roku wizytę w Polsce złożył z kolei prezydent Meksyku.

Lata 60. i 70. XX wieku charakteryzowały się w stosunkach polsko-latynoamerykańskich dość dużą częstotliwością spotkań politycznych na różnych szczeblach, realizowanych zwłaszcza pomiędzy PRL a Meksykiem i Kubą. W 1963 roku wizytę w Meksyku złożył premier rządu PRL, Józef Cyrankiewicz, zaś w 1962 roku odbyła się wizyta Adama Rapackiego na Kubie. Trzy lata później wizytę w Polsce złożył minister Rewolucyjnych Sił Zbrojnych Kuby, Raul Castro. W maju 1972 roku z kolei, Polskę odwiedził kubański przywódca, Fidel Castro. Jednym z ważniejszych wydarzeń w stosunkach polsko-kubańskich w tym okresie, był przyjazd do Hawany I sekretarza KC PZPR, Edwarda Gierka w 1975 roku. Ostatnia wizyta I sekretarza KC PZPR i premiera rządu PRL, Wojciecha Jaruzelskiego na Kubie, odbyła się natomiast w 1985 roku. Wśród istotnych spotkań realizowanych w latach 80. XX wieku pomiędzy PRL a Ameryką Łacińską, należy wymienić oficjalną wizytę złożoną przez ministra spraw zagranicznych Polski, Józefa Czyrka w 1981 roku w Brazylii.

W latach 70. XX wieku doszło do dynamicznego wzrostu wymiany handlowej Polski z krajami regionu latynoamerykańskiego. Sprzyjała temu łatwość kredytowania zewnętrznego oraz otwieranie się polskiej gospodarki na kontakty z państwami spoza bloku wschodniego. Współpraca ta nie trwała jednak długo, bo już w latach 80. XX wieku zaczęto wycofywać się z wielu zobowiązań pomocowych. Zmniejszeniu uległa też wymiana handlowa i współpraca gospodarcza. Postępująca tendencja spadkowa była spowodowana kryzysem zadłużeniowym krajów latynoamerykańskich oraz podobnymi problemami Polski, a także sytuacją polityczną naszego kraju w związku z wprowadzeniem stanu wojennego w grudniu 1981 roku. Formalnie, najważniejszymi partnerami Polski w regionie latynoamerykańskim pozostawała Kuba i Nikaragua, z

³ Intensyfikacji uległy nie tylko stosunki (polityczne, gospodarcze i kulturalne) Polski z największym krajem Karaibów, ale także przyczyniło się to do wzrostu zainteresowania innymi państwami regionu Ameryki Łacińskiej wśród polskich badaczy (wiele prac poświęconych Ameryce Łacińskiej i stosunkom polsko-latynoamerykańskim pochodzi właśnie z tego okresu) oraz przedstawicieli świata kultury.

którymi współpraca po 1989 roku zeszła na dalszy plan. Mimo że otwieranie się Polski na świat po 1970 roku ułatwiło i zwiększyło nieco kontakty także z innymi państwami Ameryki Łacińskiej, to nie wykraczały one poza ściśle określone kryteria polityczno-ideologiczne. W efekcie, przez kilkadziesiąt lat nie było możliwości rozwoju relacji Polski z większością państw tego regionu.

W wyniku przemian ustrojowych w Polsce po 1989 roku, pojawiła się możliwość określenia na nowo polityki naszego kraju wobec regionu latynoamerykańskiego. W aktywności zagranicznej RP w latach 90. XX wieku, podkreślano przede wszystkim znaczenie przestrzegania praw człowieka oraz swobód demokratycznych i obywatelskich w stosunkach międzynarodowych. Priorytety polityki zagranicznej RP wobec państw Ameryki Łacińskiej w latach 1990-2004, koncentrowały się przede wszystkim na regulacjach z dziedziny prawno-traktatowej, w tym konieczności uregulowania stosunków w zakresie ochrony inwestycji, unikania podwójnego opodatkowania i współpracy kulturalnej. Jednym z głównych celów polityki zagranicznej Polski wobec Ameryki Łacińskiej w tym okresie, było znoszenie obowiązków wizowych na zasadach wzajemności, a także tworzenie sieci polskich placówek dyplomatycznych i konsularnych w tym regionie. Zgodnie z deklaracjami decydentów polityki zagranicznej RP, dążono do szeroko rozumianej promocji naszego kraju oraz aktywizacji relacji gospodarczych i wymiany handlowej Polski z państwami regionu latynoamerykańskiego.

O tym, że Ameryka Łacińska znajdowała się na początku lat 90. XX wieku w obszarze zainteresowań decydentów polityki zagranicznej Polski, świadczyły między innymi wizyty ówczesnego ministra spraw zagranicznych, Krzysztofa Skubiszewskiego, które złożył w 1991 roku w kilku krajach tego regionu: Brazylii, Argentynie, Urugwaju, Paragwaju oraz Chile. Podróż do tych samych pięciu państw odbył także cztery lata później, prezydent RP, Lech Wałęsa.

Ostatnia dekada XX i pierwsza dekada XXI wieku nie sprzyjały rozwojowi relacji polsko-latynoamerykańskich ze względu na hierarchię priorytetów, jaką wyznaczyły w swoich politykach zagranicznych zarówno Polska, jak i kraje tego regionu. Okres reform systemowych w Polsce, a także podstawowe cele polityki zagranicznej RP (ukierunkowane głównie na zbliżenie z państwami europejskimi oraz zachodnioeuropejskimi strukturami integracyjnymi, czego konsekwencją było przystąpienie naszego kraju do NATO i Unii Europejskiej) powodowały, że nie przywiązywano większej wagi do rozwoju relacji z krajami pozaeuropejskimi. Wyjątkiem były Stany Zjednoczone Ameryki Północnej, a także Kanada oraz (w mniejszym stopniu)

niektóre kraje azjatyckie, w tym przede wszystkim Chińska Republika Ludowa. Ponadto, zmiana systemu gospodarczego w Polsce, a zwłaszcza przejście na rozliczenia wolnodewizowe w wymianie handlowej, spowodowały drastyczny spadek polsko-latynoamerykańskich obrotów handlowych, a w konsekwencji ograniczenie współpracy gospodarczej Polski z państwami latynoamerykańskimi. W efekcie, w latach 90. XX wieku doszło do marginalizacji obszarów spoza Europy (w tym Ameryki Łacińskiej) w polityce zagranicznej RP.

Zarówno po odzyskaniu przez Polskę niepodległości w 1918 roku, jak i w latach 90. XX wieku, decydenci polityki zagranicznej RP nie wypracowali kompleksowej strategii ani nie sprecyzowali podstawowych interesów i celów w zakresie polityki naszego kraju wobec państw latynoamerykańskich, w perspektywie krótko- czy długookresowej. Brak wytyczenia zadań na gruncie całościowej koncepcji polityki Polski wobec państw Ameryki Łacińskiej, powodował podejmowanie działań doraźnych, które były nastawione głównie na osiągnięcie celów krótkofalowych. Uniemożliwiało to perspektywiczny rozwój relacji Polski z partnerami latynoamerykańskimi w celu realizacji interesów naszego kraju w skali globalnej. Z tego samego powodu, wiele spośród wyznaczonych w latach 90. XX wieku założeń polityki latynoamerykańskiej Polski, nie doczekało się realizacji.

Za wyróżnieniem w polityce Polski wobec Ameryki Łacińskiej etapu rozpoczynającego się od 2004 roku, tj. od przystąpienia naszego kraju do Unii Europejskiej, przemawia szereg implikacji, jakie w związku z akcesją RP do tej organizacji zaistniały w relacjach polsko-latynoamerykańskich. Przede wszystkim, nastąpiła zmiana formalno-prawnej podstawy relacji. Po wypowiedzeniu przez Polskę niektórych umów bilateralnych z krajami Ameryki Łacińskiej, stała się ona beneficjentem porozumień unijnych.

Członkostwo RP w strukturach UE zwiększyło atrakcyjność Polski, jako wiarygodnego i stabilnego gospodarczo partnera do współpracy. Zmianie uległa też percepcja naszego kraju, który strona latynoamerykańska zaczęła postrzegać z perspektywy roli, jaką odgrywa w UE oraz jego potencjalnego wpływu na decyzje dotyczące krajów Ameryki Łacińskiej. Ponadto, przystąpienie Polski do UE wiązało się z koniecznością wprowadzenia zmian w wielu dziedzinach życia politycznego i ekonomicznego, w tym w zakresie polityki zagranicznej RP wobec krajów pozaeuropejskich. Generowało to konieczność zwrócenia większej uwagi także na państwa latynoamerykańskie poprzez zobligowanie polskich władz do opracowania

„Strategii RP w odniesieniu do pozaeuropejskich krajów rozwijających się”, uwzględniającej między innymi politykę Polski wobec państw Ameryki Łacińskiej i Karaibów. Przystąpienie naszego kraju do UE stworzyło szansę na intensyfikację relacji Polski z państwami Ameryki Łacińskiej na płaszczyźnie: politycznej, gospodarczej, kulturalnej i naukowej, w oparciu o unijne mechanizmy i zgodnie z priorytetami tej organizacji względem regionu latynoamerykańskiego. Tym bardziej, że Unia Europejska prowadzi aktywną politykę wobec państw rozwijających się oraz intensywny dialog z Ameryką Łacińską i Karaibami w wielu różnych obszarach.

W opracowanej w 2004 roku przez Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP wraz z Ministerstwem Gospodarki „Strategii RP w odniesieniu do pozaeuropejskich krajów rozwijających się”, wyróżniono kilka krajów regionu latynoamerykańskiego ze względu na ich znaczenie dla polskiej dyplomacji. Do grupy państw „priorytetowych” zaliczono: Brazylię, Argentynę, Meksyk oraz Chile. Jako państwa „ważne” zaś, zdefiniowano Wenezuelę oraz Kolumbię. Podjęto także próbę wyznaczenia celów polityki RP względem regionu latynoamerykańskiego w oparciu o analizę czynników sprzyjających (w tym np. bliskość cywilizacyjna i tradycje kulturowe) i utrudniających (w tym m.in. odległość geograficzna czy niewielki stopień dywersyfikacji polskiej oferty eksportowej relatywnie do możliwości i potencjału) rozwój efektywnej współpracy Polski z państwami Ameryki Łacińskiej, a także na podstawie oceny szans i zagrożeń we wzajemnych relacjach.

Polska utrzymuje stosunki dyplomatyczne ze wszystkimi 33 państwami Ameryki Łacińskiej i Karaibów. W regionie tym znajduje się 9 ambasad RP: w Argentynie, Brazylii, Chile, Kolumbii, Meksyku, Peru, Wenezueli, na Kubie i (od maja 2017 roku) w Panamie oraz jeden konsul generalny RP w Kurytybie. W Polsce z kolei, swoją siedzibę ma 10 państw regionu Ameryki Łacińskiej: Argentyna, Brazylia, Chile, Kolumbia, Kuba, Meksyk, Peru, Panama, Urugwaj i Wenezuela⁴. Znacząco rozwinęła się instytucja konsula honorowego. Obecnie (w drugiej połowie 2017 roku) istnieje 45 konsulatów honorowych Polski w Ameryce Łacińskiej.

Polska prowadzi dialog polityczny (w wymiarze dwu- i wielostronnym) na różnych szczeblach z głównymi partnerami naszego kraju w Ameryce Łacińskiej. Jego rozwijaniu sprzyja mechanizm konsultacji polityczno-gospodarczych z wieloma państwami Ameryki Łacińskiej na szczeblu wiceministrów. W relacjach polsko-

⁴ Ambasada Ekwadoru w Polsce została zamknięta w 2015 roku.

latynoamerykańskich praktycznie nie występują kwestie sporne czy sprzeczne interesy. Wyjątkiem są stosunki Polski z Kubą i Wenezuelą, ze względu na nieprzestrzeganie przez te państwa standardów demokratycznego państwa prawa oraz nierespektowanie praw człowieka. W relacjach Polski z tymi państwami nie bez znaczenia są działania Stanów Zjednoczonych, które odgrywają w tym względzie większą rolę niż polityka państw europejskich. Warto podkreślić, że USA odgrywały kluczową rolę w kształtowaniu systemu międzynarodowego w Ameryce Łacińskiej. Potwierdzeniem takiej polityki, było wprowadzenie w 1823 roku tzw. doktryny Monro'e, autorstwa sekretarza stanu USA Johna Quincy'ego Adamsa. Jej podstawą było założenie, że kontynent amerykański nie może podlegać dalszej kolonizacji ani ekspansji politycznej ze strony państw europejskich.

Zgodnie z wprowadzoną w XIX wieku doktryną, każda próba opanowania amerykańskiego terytorium (w tym także państw regionu Ameryki Łacińskiej) miała zostać uznana za akt wrogi wobec USA. W kolejnych latach XIX wieku, a także przez cały okres XX wieku, Stany Zjednoczone miały istotny wpływ na kształtowanie się systemu politycznego i gospodarczego, w tym stosunków zewnętrznych państw Ameryki Łacińskiej. Aż do czasu zakończenia zimnej wojny, region ten był uzależniony od interesów i polityki USA. W drugiej dekadzie XXI wieku, mimo iż tendencje te uległy zmniejszeniu, to polityka Stanów Zjednoczonych ze względu na interesy USA, a także istniejące współzależności polityczne i gospodarcze pomiędzy USA a państwami Ameryki Łacińskiej, jak również bliskość terytorialną, nadal odgrywa istotną rolę w polityce wewnętrznej i zagranicznej państw latynoamerykańskich.

Wśród głównych celów polityki zagranicznej RP wobec Ameryki Łacińskiej w latach 2004-2016, można wymienić: rozbudowę relacji ekonomicznych i politycznych (zwłaszcza z państwami priorytetowymi w latynoamerykańskiej polityce Polski, tj. Brazylią, Argentyną, Chile i Meksykiem), działania na rzecz szybkiego wejścia w życie Umowy Stowarzyszeniowej UE z Ameryką Środkową, Umowy o handlu między UE a Peru i Kolumbią oraz kontynuacji Umowy Stowarzyszeniowej UE-Mercosur, intensyfikację relacji politycznych z Meksykiem, Kolumbią, Peru i Chile (co zostało potwierdzone m.in. uzyskaniem przez Polskę w lipcu 2015 roku statusu obserwatora w Sojuszu Pacyfiku oraz rozpoczęciem prac nad ustanowieniem wzmocnionego dialogu z Meksykiem), uzupełnianie bazy traktatowej z kluczowymi partnerami Polski w Ameryce Łacińskiej oraz intensyfikację dialogu politycznego z państwami, które zajmowały do tej pory miejsce drugoplanowe w latynoamerykańskiej polityce RP, takimi

jak: Peru, Ekwador (plany otwarcia Ambasady RP w Quito), Boliwia (w marcu 2015 roku przeprowadzono pierwsze w historii dwustronne konsultacje polityczne), Panama (otwarcie placówki dyplomatycznej w maju 2017 roku) i Kuba (rewitalizacja dialogu politycznego – w maju 2015 roku odbyły się polsko-kubańskie konsultacje polityczne w Hawanie, a w czerwcu 2017 roku miała miejsce pierwsza od ponad trzydziestu lat wizyta ministra spraw zagranicznych Polski, Witolda Waszczykowskiego, w tym kraju)⁵.

Polityka Polski wobec Ameryki Łacińskiej w okresie pozimnowojennym determinowana była wewnętrznymi i zewnętrznymi uwarunkowaniami o charakterze subiektywnym oraz obiektywnym. Wśród obiektywnych czynników sprzyjających rozwojowi wzajemnych relacji po 1989 roku, należy wymienić istniejącą tradycję kontaktów handlowych i politycznych, bliskość cywilizacyjną i tradycje kulturowe (w tym dominująca religia katolicka), podobne struktury instytucji demokratycznych oraz porównywalny charakter reform gospodarczych i politycznych przeprowadzonych w Polsce oraz w większości krajów regionu latynoamerykańskiego w latach 90. XX wieku. Istotne znaczenie ma także dostateczna komplementarność gospodarek polskiej i krajów latynoamerykańskich, co stwarza duże potencjalne możliwości zwiększenia obrotów handlowych i uzyskania korzystniejszej struktury wymiany.

Niewątpliwie, czynniki takie jak odległość geograficzna czy niestabilność polityczna i gospodarcza oraz pogarszający się stan bezpieczeństwa wewnętrznego niektórych państw Ameryki Łacińskiej (np. od początku 2017 roku Wenezueli), należą do obiektywnych przyczyn utrudniających i hamujących rozwój współpracy naszego kraju z państwami tego regionu. Ponadto, część państw Ameryki Łacińskiej nadal należy do najbardziej zadłużonych na świecie. Pomimo postępu w sprawności polityki makroekonomicznej oraz zdolności do przyciągania inwestycji zagranicznych,

⁵ Dla przykładu zob.: *Priorytety polskiej polityki zagranicznej 2012-2016*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych. Warszawa 2012 – https://www.polskapomoc.gov.pl/download/files/Dokumenty_i_Publikacje/Priorytety_Polskiej_Polityki_Zagranicznej_2012-2016.pdf [dostęp: 08.07.2017]; *Stosunki Polska-Ameryka Łacińska i Karaiby*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP – http://msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/inne_kontynenty/ameryka_lacinska_i_karaiby/stosunki_dwustronne_ameryka_lacinska_karaiby/tytul_strony;jsessionid=61F0FF2C3CC1D311D7A983278DFEF7BA.cmsap6p [dostęp: 08.07.2017]; *Konsultacje polityczne wiceministra Leszka Soczewicy w Boliwii i Peru*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP – http://www.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/wiadomosci/konsultacje_polityczne_wiceministra_leszka_soczewicy_w_boliwii_i_w_peru;jsessionid=2EED87DDCDE31B7270207E2D79A4A331.cmsap1p; *Pierwsza od 30 lat wizyta szefa polskiej dyplomacji na Kubie*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP – http://www.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/wiadomosci/pierwsza_od_30_lat_wizyta_szefa_polskiej_dyplomacji_na_kubie; *Polsko-kubańskie konsultacje polityczne w Hawanie*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP – http://www.msz.gov.pl/pl/c/MOBILE/polityka_zagraniczna/inne_kontynenty/ameryka_lacinska_i_karaiby/polsko_kubanske_konsultacje_polityczne [dostęp: 08.07.2017].

gospodarki latynoamerykańskie są według OECD zagrożone silnymi wahaniami koniunktury, inflacją i destabilizacją walut. Niekorzystny bilans handlowy w relacjach polsko-latynoamerykańskich może być także wynikiem ograniczeń protekcyjnych (taryfowych i biurokratycznych) występujących w niektórych krajach tego regionu (np. w Brazylii czy w Argentynie).

W wypowiedziach decydentów polityki zagranicznej RP oraz w dokumentach Ministerstwa Spraw Zagranicznych Polski począwszy od 1990 roku, nie brakowało zapewnień o istotności Ameryki Łacińskiej w polityce zagranicznej naszego kraju, jak i o dążeniach do umacniania i intensyfikacji relacji z krajami tego regionu. Deklaracje te, nie znajdowały jednak wystarczającego odzwierciedlenia w praktyce polityki zagranicznej RP po 1990 roku.

W ciągu ostatnich lat obserwuje się pewne pozytywne przejawy świadczące o wzroście zainteresowania kierunkiem latynoamerykańskim w polityce zagranicznej Polski. Zaliczają się do nich między innymi: intensyfikacja dialogu politycznego na najwyższym szczeblu z Meksykiem (historyczna wizyta prezydenta RP, Andrzeja Dudy w Meksyku w kwietniu 2017 roku), przywrócenie placówki dyplomatycznej Polski w Panamie (w maju 2017 roku), wznowienie dialogu politycznego na wysokim szczeblu z największym krajem Karaibów – Kubą (wizyta ministra spraw zagranicznych RP, Witolda Waszczykowskiego w Hawanie, w czerwcu 2017 roku) czy też uzyskanie przez Polskę statusu obserwatora w zyskującym na znaczeniu regionalnym ugrupowaniu, Sojusz Pacyfiku (w lipcu 2015 roku).

W dużej mierze jednak, region Ameryki Łacińskiej nadal postrzegany jest przez decydentów polskiej polityki zagranicznej i polskich przedsiębiorców stereotypowo, – jako zbyt trudny, niedostępny czy nieatrakcyjny, o niewielkim potencjale gospodarczym. Wynika to z niewystarczająco rozpowszechnionej wiedzy na temat Ameryki Łacińskiej w polskim społeczeństwie. Brakuje też odpowiedniej woli politycznej decydentów polityki zagranicznej Polski do rozwoju relacji z państwami tego regionu. Ma to negatywny wpływ zarówno na wzajemną percepcję państw i narodów, jak i na relacje dwustronne.

Mimo że region Ameryki Łacińskiej jest w niewielkim stopniu uwzględniany w debacie na temat polskiej polityki zagranicznej po 1989 roku, to jednocześnie jest obszarem niezwykle ciekawym i mającym wiele do zaoferowania, zarówno pod względem historycznym i cywilizacyjnym, jak i politycznym oraz gospodarczym. Jego burzliwa historia, zróżnicowanie ekonomiczne, polityczne, kulturowe i społeczne, w połączeniu z unikalną egzotyką i bogactwem zasobów naturalnych, potęgują atrakcyjność

tego regionu i zagadnień z nim związanych. Powodzenie polityczno-gospodarczych i społecznych reform, które przeprowadzono w krajach latynoamerykańskich po 1990 roku, przyczyniło się do dynamicznego rozwoju przemysłowego, a w konsekwencji do zauważalnego wzrostu roli i znaczenia Ameryki Łacińskiej zarówno w gospodarce światowej, jak i w międzynarodowych stosunkach politycznych.

Sam termin „Ameryka Łacińska” został wyodrębniony przez kolumbijskiego pisarza i publicystę, José Marię Torresa Caicedo, w latach 50. XIX stulecia. Ameryka Łacińska jest definiowana, jako region obejmujący południową część kontynentu Ameryki Północnej (od Rio Grande⁶) oraz cały kontynent Ameryki Południowej do Ziemi Ognistej wraz z przybrzeżnymi wyspami oraz archipelagami – Falklandami (hiszp. *Las Malvinas*; ang. *Falklands*) i Galapagos (hiszp. *Archipiélago de Colón*). Obszar Ameryki Łacińskiej i Karaibów wynosi ponad 21 mln km², co stanowi blisko 50% powierzchni kontynentów amerykańskich i jest zamieszkiwany przez około 590 milionów mieszkańców (czyli ok. 8,6% ludności świata)⁷. W Ameryce Łacińskiej i na Karaibach istnieją 33 niepodległe państwa oraz 14 terytoriów niesamodzielnych⁸.

Ludność regionu latynoamerykańskiego posługuje się w większości językami romańskimi (wywodzącymi się z łaciny, stąd nazwa całego obszaru). Język hiszpański, portugalski i francuski, obowiązują, jako języki urzędowe w dwudziestu państwach tego regionu, zaś w pozostałych trzynastu, językami urzędowymi są angielski i holenderski (np. w Belize, Gujanie, Saint Kitts and Nevis czy Surinamie). Struktura wyznaniowa Ameryki Łacińskiej i Karaibów ukształtowała się pod wpływem oddziaływania europejskiej, głównie hiszpańskiej i katolickiej oraz protestanckiej (europejskiej i północnoamerykańskiej) tradycji religijnej. Większość populacji tego regionu to chrześcijanie wyznania rzymskokatolickiego⁹.

Omawiając zagadnienie polityki zagranicznej Polski wobec Ameryki Łacińskiej, należy mieć na uwadze, że analizuje się działania jednego państwa (Polski) wobec grupy ponad trzydziestu różnorodnych państw – poczynając od największego kraju tego regionu

⁶ Rzeka graniczna między Stanami Zjednoczonymi a Meksykiem (jej hiszpańską nazwą jest – *Rio Bravo del Norte*).

⁷ Nowa Encyklopedia Powszechna PWN. Tom 1 Warszawa 1995, s. 137-138; H. SCHREIBER, M.F. GAWRYCKI: *Cywilizacja latynoamerykańska – zarys problematyki*. W: *Dzieje kultury latynoamerykańskiej*. Red. M.F. GAWRYCKI. Warszawa 2011, s. 17-18. Zob. E. CHWIEJ: *Czynniki wpływające na aktualną pozycję Ameryki Łacińskiej i Karaibów w stosunkach międzynarodowych*. W: *Ameryka Łacińska w stosunkach międzynarodowych*. Red. M. LISIŃSKA, B. BELIAVSKA, Kraków 2015, s. 7.

⁸ Terytoria zależne posiadają Stany Zjednoczone Ameryki, Wielka Brytania, Francja i Holandia. Posiadłości te obejmują 0,05% powierzchni regionu i zamieszkuje je ok. 1,2% mieszkańców regionu.

⁹ K. KRZYWICKA: *Ameryka Łacińska u progu XXI wieku*. Lublin 2009, s. 23-25.

Brazylii, skończywszy na krajach karaibskich. Mimo że istnieją przesłanki przemawiające za postrzeganiem Ameryki Łacińskiej, jako regionu charakteryzującego się określoną i trwałą tożsamością, którą wyraża dążenie do jedności przy zachowaniu różnorodności¹⁰, to należy pamiętać, że kraje latynoamerykańskie różnią się między sobą (nieraz bardzo znacznie) pod względem uwarunkowań historycznych, geograficznych, gospodarczych, politycznych i kulturowych. Taki sam pogląd reprezentują przedstawiciele elity intelektualnej regionu latynoamerykańskiego twierdząc, by posłużyć się słowami meksykańskiego pisarza Carlosa Fuentes, iż: „trudno jest mówić o Ameryce Łacińskiej, jako jedności. Istnieje wiele Ameryk Łacińskich, tak różnych jak mogą być narody tak dalekie jak Honduras i Urugwaj lub tak sąsiedzkie jak Chile i Boliwia”¹¹.

Za podjęciem tematu polityki zagranicznej Polski wobec Ameryki Łacińskiej w okresie pozimnowojennym, przemawiają, co najmniej trzy przesłanki. Pierwsza, związana jest z miejscem i znaczeniem, jakie Ameryka Łacińska zyskuje mniej więcej od początku XXI wieku w globalnym systemie międzynarodowym. Dynamicznie rozwijające się gospodarki latynoamerykańskie zaczynają wywierać coraz większy wpływ na międzynarodowy układ sił, co generuje szereg implikacji i skłania do zwracania większej uwagi na państwa tej części świata. W szczególności dotyczy to największego i najludniejszego kraju Ameryki Łacińskiej, Brazylii, która ma aspiracje oraz szansę w perspektywie średniookresowej stać się jednym z filarów gospodarki światowej, obok RFN, Stanów Zjednoczonych, Chin, Indii oraz Rosji, a jej dynamiczny rozwój pozwala traktować ją, jako jedno z mocarstw wschodzących.

Ponadto, państwa regionu latynoamerykańskiego postrzegane są w kategoriach strategicznych nie tylko przez ich tradycyjnych partnerów, jak Stany Zjednoczone, Rosja, Wielka Brytania, Niemcy, Hiszpania czy Włochy, ale również dynamicznie rosnące gospodarki azjatyckie, takie jak: Chiny, Indie, Singapur, Indonezja, Malezja, Tajlandia, Wietnam czy Korea Południowa. Współpracę z krajami regionu latynoamerykańskiego

¹⁰ Amerykę Łacińską można określić, jako podsystem w globalnym systemie stosunków międzynarodowych. Wskazują na to, jak pisze Wiesław Dobrzycki, uwarunkowania będące uzasadnieniem dla traktowania Ameryki Łacińskiej, jako regionu, do których zalicza się: istnienie zespołu państw bliskich geograficznie; poziom i specyfika zinstytucjonalizowania stosunków politycznych oraz gospodarczych, a także duża dynamika i intensywność interakcji; świadomość identyfikacji i tożsamości regionalnej opierająca się na wspólnej przeszłości kolonialnej, walce o niepodległość i suwerenność, wspólnej kulturze, języku, religii; uznanie Ameryki Łacińskiej, jako regionu przez inne podmioty systemu międzynarodowego. Zob.: W. DOBRZYCKI: *Ameryka Łacińska we współczesnym świecie*. Warszawa 1989, s. 5-8; W. DOBRZYCKI: *Stosunki międzynarodowe w Ameryce Łacińskiej. Historia i współczesność*. Warszawa 2000; P. BORKOWSKI: *Procesy integracyjne we współczesnym świecie – przypadek Ameryki Łacińskiej*. W: *Procesy integracyjne w Ameryce Łacińskiej*. Red. M.F. GAWRYCKI. Warszawa 2007, s. 35-45.

¹¹ C. FUENTES: *Democracia latinoamericana: anhelo, realidad y amenaza*. „El País” z 15 maja 2001 roku – https://elpais.com/diario/2001/05/15/internacional/989877616_850215.html [dostęp: 10.07.2017].

intensyfikują także kraje Europy Środkowej i Wschodniej oraz Południowej, które wraz z Polską przystąpiły do struktur unijnych w 2004 roku, takie jak: Czechy, Węgry, Słowacja czy Słowenia.

Kraje Ameryki Łacińskiej przechodzą przyspieszony i zróżnicowany proces otwarcia, realizowany w drodze porozumień o wolnym handlu z krajami spoza tego regionu, a także porozumień integracyjnych i bilateralnych. Wytwarzają one łącznie produkt krajowy brutto w ujęciu rocznym w wysokości ok. 7,270 bln USD wg PPP (przy czym globalny PKB to 80,04 bln USD, czyli na Amerykę Łacińską przypada ok. 11%), zaś na osobę jest to ok. 12,1 tys. USD w parzystości siły nabywczej, zatem nieznacznie poniżej średniej światowej¹². Według niektórych prognoz, wzrost PKB *per capita* w Ameryce Łacińskiej będzie w najbliższych dekadach o wiele szybszy niż w rozwiniętych krajach UE¹³. Warto w tym miejscu zauważyć, że jednym z czynników hamujących rozwój współpracy polsko-latynoamerykańskiej jest panujące w naszym kraju przekonanie o niewielkim potencjale gospodarczym krajów tego regionu. Tymczasem, biorąc pod uwagę najpopularniejsze wskaźniki makroekonomiczne, kraje Ameryki Łacińskiej znajdują się na zbliżonym poziomie rozwoju gospodarczego do krajów Europy Środkowej, zaś Meksyk, Argentyna i Chile są pod tym względem zbliżone do Polski. Brazylia z kolei, sukcesywnie staje się coraz istotniejszym graczem w gospodarce światowej.

Państwa regionu latynoamerykańskiego są też coraz bardziej otwarte pod względem makroekonomicznym. Ze względu na wysokie tempo wzrostu gospodarczego, poszukują one możliwości przeprowadzenia skutecznych zmian strukturalnych i społecznych, niezbędnych do zapewnienia, aby wzrost ten był trwały i zrównoważony. Gospodarki Ameryki Łacińskiej, uznawane są w większości za rynki szybko i dynamicznie rozwijające się, o licznej i młodej populacji z rosnącą siłą nabywczą i zwiększającą się klasą średnią, a zatem zgłaszające coraz większe potrzeby oraz możliwości inwestycyjne i konsumpcyjne¹⁴. Oferta regionu w zakresie handlu i usług stale rozbudowuje się o nowe, interesujące także z punktu widzenia polskiego rynku, produkty.

¹² J. GOŁOWSKA-BOLEK: *Ameryka Łacińska jako region niewykorzystanych możliwości dywersyfikacji polskiego eksportu*. W: *Polska-Ameryka Łacińska, historia – polityka – gospodarka – kultura*. Red. M. DRGAS, J. KNOPEK [i in]. Toruń 2014, s. 56-57.

¹³ K.J. HINZ: *Wyzwania dla polityki zagranicznej RP wobec Ameryki Łacińskiej i Karaibów (2015-2020 i po 2020 roku)*, Ministerstwo Spraw Zagranicznych, Departament Ameryki. Warszawa 2015, s. 13.

¹⁴ J. GOŁOWSKA-BOLEK: *Ameryka Łacińska jako region niewykorzystanych możliwości...*, s. 58-59.

Drugim argumentem przemawiającym za zasadnością podjęcia tematyki polityki zagranicznej Polski wobec Ameryki Łacińskiej po 1989 roku, jest narastająca potrzeba zwiększenia oddziaływania naszego kraju w obszarze pozaeuropejskim oraz umocnienie pozycji RP na arenie międzynarodowej. W specyficie polityki zagranicznej III RP zauważalne jest przywiązanie do tradycyjnych obszarów naszej politycznej i gospodarczej aktywności zewnętrznej przy jednoczesnym niedocenianiu znaczenia pozostałych kierunków oraz możliwości tkwiących we współpracy z nimi.

Polska uczestniczyła w ostatniej dekadzie ubiegłego stulecia w skomplikowanym procesie przeobrażeń systemowych, którego integralną częścią były gruntowne przewartościowania w polityce zagranicznej. Koncentrowano się przede wszystkim na umacnianiu suwerenności i bezpieczeństwa naszego państwa, wspieraniu jego gospodarczego i cywilizacyjnego rozwoju, a także tworzeniu mocnej pozycji RP w regionie Europy Środkowej i Wschodniej oraz w Unii Europejskiej. Priorytetem był rozwój i umacnianie powiązań z głównymi instytucjami europejskimi i euroatlantyckimi oraz tradycyjnymi partnerami zachodnimi naszego kraju. W rezultacie, prawie wszystkie oddalone od Polski państwa (poza USA, ChRL, Japonią i RPA), znalazły się na dalekim marginesie zainteresowań decydentów polskiej polityki zagranicznej i opinii publicznej.

Zrealizowanie wyznaczonych na początku lat 90. XX wieku priorytetów polityki zagranicznej naszego kraju, rozpoczęło okres adaptacyjny związany ze stopniowym rozwojem i wzmacnianiem roli Polski w strukturach europejskich i euroatlantyckich. Mając na uwadze uwarunkowania i trendy środowiska międzynarodowego Polski w drugiej dekadzie XXI wieku, istnieje potrzeba podjęcia pewnych kroków mających na celu zdywersyfikowanie (politycznych i gospodarczych) partnerów naszego kraju poprzez intensyfikację polityki RP na kierunkach pozaeuropejskich, w tym wobec Ameryki Łacińskiej. Należy mieć na uwadze, że to od aktywności w tych częściach świata będzie w znacznym stopniu zależało miejsce i znaczenie Polski na scenie regionalnej oraz globalnej w przyszłości.

Trzecią przesłanką przemawiającą za podjęciem tytułowego zagadnienia jest istnienie niewykorzystanego potencjału i możliwości rozwoju współpracy Polski z państwami regionu Ameryki Łacińskiej. Kraje te, nie tylko zgłaszają zapotrzebowanie na polskie towary i produkty, ale także są zainteresowane zacieśnianiem współpracy na płaszczyźnie politycznej (w wymiarze dwu- i wielostronnym) oraz kulturalnej i naukowej. Czynnikiem sprzyjającym rozwojowi współpracy dwustronnej jest łącząca Polskę i kraje Ameryki Łacińskiej bliskość cywilizacyjna i kulturowa, pozytywne

doświadczenia i tradycje kontaktów sięgające XVIII wieku oraz podobny charakter przemian demokratycznych i gospodarczych przeprowadzonych w Polsce i w krajach latynoamerykańskich pod koniec ostatniej dekady ubiegłego wieku. Czynniki te, jak również fakt istnienia licznej i dobrze zorganizowanej Polonii w krajach tego regionu powodują, że warto przyjrzeć się relacjom Polski z państwami Ameryki Łacińskiej, z uwzględnieniem zarówno historycznych doświadczeń współpracy, jak i współcześnie pojawiających się przesłanek przemawiających za intensyfikacją wzajemnych kontaktów i generujących potrzebę redefinicji polityki Polski wobec regionu latynoamerykańskiego w drugiej dekadzie XXI wieku.

Należy zauważyć, że tematyka latynoamerykańska cieszy się w Polsce coraz większym zainteresowaniem. Świadczy o tym między innymi liczba wydawanych publikacji, jak i organizowanych spotkań naukowych w różnych ośrodkach badawczych w Polsce (w szczególności przez Centrum Studiów Latynoamerykańskich w Warszawie, ale też inne centra uniwersyteckie i ośrodki badawcze rozwijające współpracę naukową z krajami tego regionu).

Od pewnego czasu obserwuje się także rosące zainteresowanie dalekimi kierunkami, w tym państwami Ameryki Łacińskiej, w polskiej turystyce.

Oceny polskiej polityki wobec Ameryki Łacińskiej należy dokonywać przez pryzmat charakteru polityki zagranicznej naszego kraju, w której priorytetowymi pozostają relacje z państwami strefy euroatlantyckiej oraz z krajami położonymi za wschodnią granicą RP. Ma to zasadnicze znaczenie dla jakości oraz zakresu działań podejmowanych przez władze III RP na kierunkach pozaeuropejskich, w tym w odniesieniu do państw Ameryki Łacińskiej i Karaibów.

Obszar badawczy niniejszej pracy koncentruje się na polityce zagranicznej Polski wobec wybranych państw Ameryki Łacińskiej i Karaibów w okresie pozimnowojennym. Dolną cezurą czasową jest przełom 1989/1990 roku. Przyjęto ją ze względu na istotne przewartościowanie, jakich zaczęto dokonywać w tych latach w zakresie wewnętrznej i zagranicznej polityki Polski, jako pokłosie zainicjowanego wówczas procesu transformacji ustrojowej, w wyniku zakończenia zimnej wojny oraz rozpadu układu bipolarnego. Uwarunkowania te, nie pozostawały bez znaczenia dla latynoamerykańskiej polityki RP, której nie definiowano już w oparciu o charakterystyczne dla rywalizacji zimnowojennej kryteria ideologiczne.

W pracy pojawiły się również odniesienia do wcześniejszych okresów polityki Polski wobec Ameryki Łacińskiej z podziałem na ich najbardziej charakterystyczne

etapy, ukazujące elementy ciągłości i zmiany w stosunkach dwustronnych. Charakter polsko-latynoamerykańskich kontaktów kształtowanych od XVIII wieku miał istotny wpływ na jakość i specyfikę późniejszych stosunków Polski z państwami Ameryki Łacińskiej, dlatego też zarówno okres przedwojenny (począwszy od XVIII wieku aż do zakończenia drugiej wojny światowej), jak i lata po drugiej wojnie światowej (od 1945 do przełomu lat 1989/1990 roku), stanowią ważne tło dla zasadniczej cezur czasowej pracy, jaką są relacje Polski z państwami Ameryki Łacińskiej w okresie pozimnowojennym, i z tego względu nie mogły zostać pominięte.

Za górną cezurę czasową pracy przyjęto koniec 2016 roku, kiedy to ukończono zasadniczą część niniejszej monografii, aczkolwiek w opracowaniu można znaleźć także pewne odniesienia do ważniejszych wątków relacji, jakie pojawiły się w polityce zagranicznej Polski wobec Ameryki Łacińskiej w pierwszej połowie 2017 roku. Wyznaczenie wymienionych cezur czasowych pozwoliło na dokonanie analizy i oceny stosunków polsko-latynoamerykańskich w okresie ponad ćwierćwiecza. Jest to czas, w którym udało się zrealizować podstawowe założenia wyznaczone na początku ostatniej dekady XX wieku, zarówno w polityce zagranicznej Polski, jak i państw latynoamerykańskich. Ponadto, zmieniające się uwarunkowania międzynarodowe znacząco wpłynęły na pojawienie się nowych przesłanek przemawiających za intensyfikacją współpracy Polski z tą częścią świata. Istotne znaczenie w kształtowaniu nowej jakości relacji Polski z państwami latynoamerykańskimi w początkach XXI wieku, miało przystąpienie naszego kraju do UE, prowadzącej intensywny dialog i współpracę z państwami Ameryki Łacińskiej na wielu różnych płaszczyznach.

Zasadnicza część pracy koncentruje się na analizie polityki zagranicznej Polski w odniesieniu do kilku wybranych państw regionu Ameryki Łacińskiej: Brazylii, Argentyny, Chile, Meksyku, a także Kolumbii i Wenezueli. Wyznacznikiem wyboru wymienionych państw było dążenie do omówienia relacji Polski z głównymi partnerami naszego kraju w Ameryce Łacińskiej. Zgodnie z dokumentem rządowym, pt.: „Strategia RP w odniesieniu do pozaeuropejskich krajów rozwijających się” z 2004 roku, do „priorytetowych” partnerów Polski w Ameryce Łacińskiej, zaliczono: Brazylię, Argentynę, Chile oraz Meksyk, zaś, jako „ważne” określono Kolumbię i Wenezuelę.

Mimo iż jak wykazano w pracy, dokument z 2004 roku wymaga aktualizacji i stanowi nazbyt syntetyczne opracowanie mających długą tradycję stosunków Polski z państwami regionu Ameryki Łacińskiej, to należy mieć na uwadze, że póki co, pozostaje on podstawowym dokumentem politycznym określającym główne cele i problemy w

polityce naszego kraju wobec państw tej części świata. Ponadto, państwa te należą do tych, z którymi Polska prowadzi najbardziej intensywny, spośród krajów regionu Ameryki Łacińskiej, dialog polityczny zarówno na forum dwu-, jak i wielostronnym (w ramach UE czy Sojuszu Pacyfiku, do którego należą trzy z wymienionych w Strategii państw – Meksyk, Chile oraz Kolumbia). Na państwa określone w Strategii z 2004 roku, jako „priorytetowe” (tj. Brazylię, Argentynę, Meksyk oraz Chile), przypada też największy odsetek wartości obrotów Polski z regionem Ameryki Łacińskiej (ok. 75%). Jeżeli chodzi o historyczne doświadczenia współpracy naszego kraju z tym regionem, to należy zaznaczyć, że kraje te (a zwłaszcza Brazylia, Argentyna i Chile, w mniejszym stopniu zaś Meksyk, Kolumbia i Wenezuela) stanowiły główne kierunki emigracji z ziem polskich do Ameryki Łacińskiej.

Warto zaznaczyć, że wymienione w Strategii z 2004 roku kraje nie są jedynymi, z którymi Polska posiada długie tradycje współpracy, a także potencjalne możliwości rozwoju kontaktów dwustronnych na różnych płaszczyznach. Dlatego też, w niniejszej pracy pojawiły się odniesienia do współpracy Polski z innymi krajami tego regionu, takimi jak: Peru, Kuba, Panama, Ekwador, Boliwia, Urugwaj, a także części pozostałych państw obszaru latynoamerykańskiego.

Dążąc do ukazania całego spectrum polityki zagranicznej Polski wobec wybranych państw Ameryki Łacińskiej, omówiono jej charakter w sposób wielowymiarowy, na czterech różnych i komplementarnych płaszczyznach: politycznej, gospodarczej, kulturalnej oraz naukowej. Współpraca na płaszczyźnie militarnej, ze względu na jej marginalny charakter, jaki zajmuje w stosunkach RP z państwami Ameryki Łacińskiej, nie została wyodrębniona.

Relacje polityczne Polski z państwami latynoamerykańskimi ukazano w wymiarze dwu- i wielostronnym, uwzględniając formalno-prawne podstawy relacji oraz efekty odbywających się w omawianym okresie spotkań na najwyższym oraz niższych szczeblach. W zakresie współpracy gospodarczej Polski z państwami Ameryki Łacińskiej, odniesiono się do charakteru oraz specyfiki wymiany handlowej, a także możliwości wejścia polskich firm na konkretne rynki latynoamerykańskie, jak i barier, na które w związku z działalnością gospodarczą w określonych krajach tego regionu napotykają polscy przedsiębiorcy. Przedstawiono także funkcjonujące w krajach Ameryki Łacińskiej polskie firmy i inwestycje, a także szanse dalszej ekspansji i zwiększenia dwustronnej wymiany handlowej. W zakresie współpracy kulturalnej, skoncentrowano się na omówieniu szeroko rozumianej promocji naszego kraju poprzez organizację

różnego rodzaju imprez i wydarzeń kulturalnych w Ameryce Łacińskiej, prezentujących polską historię, kulturę oraz dziedzictwo narodowe, a także historyczne doświadczenia współpracy i kontaktów w relacjach polsko-latynoamerykańskich. Odniesiono się także do sytuacji Polonii w krajach tego regionu oraz działalności środowisk polonijnych w intensyfikacji polsko-latynoamerykańskich kontaktów (zarówno w ujęciu historycznym, jak i współcześnie). W dysertacji znalazły się także odniesienia do polsko-latynoamerykańskiej współpracy naukowej, obejmującej liczne porozumienia zawierane pomiędzy polskimi i latynoamerykańskimi uczelniami, wymianę naukowców i studentów, realizację wspólnych projektów naukowo-badawczych, a także organizację konferencji i spotkań naukowych celem wymiany informacji i doświadczeń, niezwykle cennych dla intensyfikacji relacji na innych płaszczyznach.

W każdym z omówionych obszarów współpracy polsko-latynoamerykańskiej położono nacisk na działalność promocyjną marki Polska i naszego kraju w zakresie aktywności dyplomatycznej (w tym dyplomacji publicznej, ekonomicznej, kulturalnej i akademickiej). W analizie relacji dwustronnych Polski z państwami Ameryki Łacińskiej, zaakcentowano także moment wejścia naszego kraju do Unii Europejskiej, w celu przedstawienia implikacji przystąpienia do tej organizacji w zakresie latynoamerykańskiej polityki RP.

Głównym celem badawczym niniejszej pracy jest ukazanie istoty polityki zagranicznej Polski wobec państw Ameryki Łacińskiej w okresie pozimnowojennym, na płaszczyźnie politycznej, gospodarczej, kulturalnej i naukowej, z uwzględnieniem kluczowych aspektów relacji z lat wcześniejszych, a także ukazanie wiodących tendencji oraz elementów ciągłości i zmiany, kształtujących politykę III RP wobec państw tego regionu. Jednym z głównych zamierzeń autorki jest przedstawienie w ujęciu syntetycznym głównych etapów oraz obszarów latynoamerykańskiej polityki Polski, a także ich cech najbardziej charakterystycznych, uwzględniając najważniejsze uwarunkowania wewnętrzne i zewnętrzne polityki zagranicznej RP, jak i główne tendencje występujące w systemie międzynarodowym po zimnej wojnie w wymiarze regionalnym i globalnym. Moim dążeniem było także przedstawienie głównych dylematów i problemów latynoamerykańskiej polityki Polski, jak również potencjalnych obszarów oraz przesłanek przemawiających za intensyfikacją współpracy na różnych płaszczyznach z państwami tego regionu, z punktu widzenia wyzwań pojawiających się przed latynoamerykańską polityką Polski w drugiej dekadzie XXI wieku.

Moim zamiarem jest również próba udzielenia odpowiedzi na następujące pytania:

1. Jakie były główne determinanty polityki Polski wobec państw Ameryki Łacińskiej w okresie pozimnowojennym?
2. Jakie były główne implikacje przystąpienia Polski do Unii Europejskiej dla latynoamerykańskiej polityki RP?
3. Jakie znaczenie z punktu widzenia interesów polskiej polityki zagranicznej ma rosnąca rola Ameryki Łacińskiej w coraz bardziej zglobalizowanym świecie?
4. Czy polityka naszego kraju wobec Ameryki Łacińskiej i relacje z państwami tego regionu mają wpływ na zwiększenie znaczenia i pozycji Polski w Unii Europejskiej i na arenie międzynarodowej?
5. Jakie są potencjalne obszary i możliwości intensyfikacji współpracy Polski z państwami Ameryki Łacińskiej?
6. Jakie są czynniki sprzyjające, a jakie utrudniające skuteczną realizację polityki zagranicznej Polski wobec Ameryki Łacińskiej?
7. Jakie szanse i zagrożenia pojawiały się w latynoamerykańskiej polityce Polski do połowy drugiej dekady XXI wieku?
8. Jakie są kluczowe wyzwania i dylematy w polityce zagranicznej Polski wobec państw Ameryki Łacińskiej w połowie drugiej dekady XXI wieku?
9. Jakie są główne przesłanki przemawiające za zwiększeniem znaczenia Ameryki Łacińskiej w polskiej polityce zagranicznej?
10. Jakie działania należałoby podjąć, by zintensyfikować współpracę Polski z państwami regionu Ameryki Łacińskiej?

Układ i metodologię zastosowaną w pracy podporządkowano głównej tezie, która została sformułowana następująco: polityka RP wobec państw Ameryki Łacińskiej w pierwszych latach okresu pozimnowojennego charakteryzowała się stosunkowo niską intensywnością. Działania zewnętrzne RP po 1989 roku, koncentrowały się przede wszystkim, na polityce subregionalnej i europejskiej (regionalnej), a także ze względów bezpieczeństwa, na relacjach ze Stanami Zjednoczonymi. Uwarunkowania wewnętrzne i międzynarodowe Polski oraz państw Ameryki Łacińskiej, a także wyznaczone w latach 90. XX wieku priorytety polskiej polityki zagranicznej, jak również fakt, iż Polska jest krajem średniej wielkości, stanowiły zasadniczą przyczynę, dla której Ameryka Łacińska nie zajmowała pierwszoplanowego obszaru i znaczącego kierunku w polskiej polityce zagranicznej. Jednakże, państwa Ameryki Łacińskiej, które w ubiegłym wieku rozpoczęły intensywny proces przemian politycznych i gospodarczych, zyskiwały szybko na

znaczeniu w stosunkach międzynarodowych, co przełożyło się na relacje tej części globu z resztą świata. Aktywna polityka wobec regionu Ameryki Łacińskiej prowadzona między innymi przez Unię Europejską, w tym państwa położone w bliskim sąsiedztwie Polski, a także wzrastające potrzeby polityczne i ekonomiczne naszego kraju, stawiają przed latynoamerykańską polityką RP wiele nowych wyzwań. W dzisiejszym, coraz bardziej zglobalizowanym świecie, pojawia się wiele przesłanek wewnętrznych i międzynarodowych, związanych między innymi z kształtowaniem się ładu wielobiegunowego, przemawiających za dokonaniem przez decydentów polityki zagranicznej Polski istotnych przewartościowań w polityce zagranicznej naszego kraju wobec państw pozaeuropejskich, w tym wobec regionu Ameryki Łacińskiej, na rzecz intensyfikacji współpracy z państwami latynoamerykańskimi. Zmieniające się tendencje międzynarodowe, jak i potrzeba kształtowania aktywnej roli i miejsca Polski zarówno w regionie Europy Środkowej i Wschodniej, jak i w Unii Europejskiej, generują konieczność redefinicji dotychczasowej polityki latynoamerykańskiej RP oraz zwiększenia zaangażowania naszego kraju w regionie Ameryki Łacińskiej.

Zastosowane w pracy podejście badawcze to podejście politologiczne, służące wyjaśnianiu zjawisk i procesów społecznych, w tym polityki zagranicznej państwa. W pracy wykorzystano wiele technik badawczych, w tym przede wszystkim: analizę dokumentów i analizę danych statystycznych oraz literatury naukowej. Z metod badawczych wykorzystałam metodę porównawczą, metodę analizy systemowej, metodę instytucjonalno-prawną oraz decyzyjną. Skorzystano także z metody obserwacyjnej w odniesieniu do tendencji rozwoju polityki zagranicznej III Rzeczypospolitej, ewolucji stosunków polsko-latynoamerykańskich, a także ewolucji środowiska międzynarodowego w okresie pozimnowojennym, co pozwoliło przeanalizować politykę Polski wobec Ameryki Łacińskiej w szerszym kontekście ewolucji bliższego i dalszego środowiska międzynarodowego Polski w omawianym okresie.

Dla możliwie kompleksowego, rzetelnego i przejrzystego przedstawienia zagadnienia polityki zagranicznej Polski wobec Ameryki Łacińskiej w okresie pozimnowojennym, pracę podzielono na dziesięć rozdziałów. Struktura pracy ma charakter chronologiczno-problemowy ukazujący główne etapy polityki Polski wobec Ameryki Łacińskiej, w kontekście zmieniających się tendencji międzynarodowych. W pracy zawarto wątek prognostyczny, poprzez nakreślenie potencjalnych scenariuszy rozwoju polityki Polski wobec Ameryki Łacińskiej w bliższej i dalszej perspektywie. Podjęto także próbę określenia czy zmieniające się tendencje międzynarodowe, jak i

istniejący potencjał współpracy Polski z państwami Ameryki Łacińskiej, są wystarczającymi przesłankami, by znaczenie tego regionu w polityce zagranicznej RP, w perspektywie średnio- i długookresowej zyskało na znaczeniu.

Rozdział pierwszy niniejszej pracy składa się z dwóch części. Pierwsza, przedstawia główne uwarunkowania historyczne i przejawy kontaktów Polski z państwami Ameryki Łacińskiej sięgające XVI i XVII wieku, aż do zakończenia II wojny światowej. Druga część rozdziału obejmuje okres od 1945 roku do rozpadu układu bipolarnego na przełomie 1989/1990 roku. Uwarunkowania historyczne kontaktów Polski z państwami Ameryki Łacińskiej, zarówno przed II wojną światową, jak i wzajemne doświadczenia współpracy w czasach zimnej wojny, odegrały istotną rolę w kształtowaniu wzajemnego postrzegania się państw i narodów, determinując charakter późniejszych relacji oraz miejsce poszczególnych państw tego regionu w polityce zagranicznej naszego kraju.

Pierwszy rozdział poświęcono polityce Polski wobec tych państw Ameryki Łacińskiej, z którymi Polska w okresie do 1945 roku, a następnie po drugiej wojnie światowej, podejmowała najintensywniejszą współpracę spośród wszystkich krajów tego regionu¹⁵. Jednocześnie kraje te zajmowały szczególne miejsce w świadomości Polaków, głównie ze względu na wzmożoną polską emigrację w tamtych kierunkach. Mowa tu przede wszystkim o: Brazylii, Argentynie, Meksyku oraz Chile. W rozdziale pierwszym omówiono także kontakty Polski z Kubą, która w okresie istnienia układu bipolarnego, ze względu na bliskość ideologiczną, stała się dla Warszawy ważnym partnerem, nie tylko w zakresie relacji politycznych, ale także gospodarczych, społecznych, kulturalnych i naukowo-technicznych.

Ze względu na rozległy przedział czasowy oraz intensywność i wielowątkowość stosunków polsko-latynoamerykańskich zarówno przed II wojną światową, jak i w okresie funkcjonowania układu bipolarnego, rozdział pierwszy ma charakter daleko idącej syntezy, ukazującej wybrane aspekty wspólnej historii w wymiarze dwustronnym. Stanowi on jedynie tło dla polityki zagranicznej Polski wobec regionu Ameryki Łacińskiej realizowanej w okresie pozimnowojennym. Charakterystyki stosunków Polski z państwami Ameryki Łacińskiej do 1989 roku, dokonano w oparciu o najważniejsze

¹⁵ Po II wojnie światowej, w ramach polityki latynoamerykańskiej PL i PRL prowadzonej w oparciu o zasady zdeterminowane zależnością wobec ZSRR i zdominowane ówczesną ideologią, można było np. zaobserwować zarówno okresowe zbliżenia Polski z państwami Ameryki Łacińskiej (np. z Kubą czy Nikaraguą) na różnych płaszczyznach (politycznej, gospodarczej, a także kulturalnej i naukowo-technicznej), jak i ochłodzenie i zmniejszenie zakresu relacji (zwłaszcza z państwami, które związane były z antagonistycznym względem Związku Radzieckiego blokiem zachodnim).

okresy i etapy współpracy oraz jej główne płaszczyzny, tj.: polityczną, gospodarczą, kulturalno-naukową oraz społeczną.

W rozdziale drugim przedstawiłam najważniejsze determinanty polityki Polski wobec Ameryki Łacińskiej po 1989 roku z wyeksponowaniem najistotniejszych uwarunkowań wewnętrznych Polski (o charakterze obiektywnym i subiektywnym) oraz państw Ameryki Łacińskiej, a także uwarunkowań międzynarodowych występujących w skali globalnej, które miały zasadniczy wpływ na kształt polityki prowadzonej przez kolejne rządy naszego kraju wobec państw regionu Ameryki Łacińskiej w latach 1989/1990-2016. W rozdziale tym ukazano główne przewartościowania w polityce zagranicznej Polski po 1989 roku, które stały się podstawą kształtowania pozycji naszego kraju na arenie międzynarodowej, a także miały wpływ na latynoamerykańską politykę RP po zimnej wojnie. Zarysowano także najistotniejsze przemiany zachodzące w krajach latynoamerykańskich w okresie pozimnowojennym, jak również ich konsekwencje mające kluczowe znaczenie dla kształtowania się miejsca Ameryki Łacińskiej w stosunkach międzynarodowych w XXI wieku.

Z uwagi na dużą dynamikę stosunków międzynarodowych oraz zmieniające się trendy środowiska międzynarodowego, związane między innymi z kształtowaniem się ładu wielobiegunowego oraz postępującymi procesami globalizacji, zasadnym było nakreślenie ewolucji uwarunkowań o charakterze globalnym. W istotny sposób determinują one zarówno miejsce Polski, jak i państw Ameryki Łacińskiej w systemie międzynarodowym oraz kształtowanie się nowych wyzwań w polityce zagranicznej RP. Ze względu na rozległy zakres czasowy, rozdział ten w sposób syntetyczny ukazuje najważniejsze, w przekonaniu autorki, uwarunkowania wewnętrzne oraz kontekst międzynarodowy polityki zagranicznej Polski wobec regionu Ameryki Łacińskiej w okresie pozimnowojennym.

Rozdział trzeci zawiera charakterystykę głównych etapów polityki Polski wobec państw Ameryki Łacińskiej i stosunków polsko-latynoamerykańskich, w wymiarze dwu- i wielostronnym w latach 1990-2016 (z niektórymi odniesieniami do istotnych wydarzeń, które miały miejsce w pierwszej połowie 2017 roku). Ze względu na istotne implikacje akcesji Polski do UE w 2004 roku z punktu widzenia latynoamerykańskiej polityki naszego kraju, zasadnym było wyróżnienie tej cezury czasowej i ukazanie specyfiki stosunków polsko-latynoamerykańskich po przystąpieniu RP do tej organizacji. W syntetyczny sposób nakreślono także najważniejsze aspekty i przejawy polityki unijnej wobec regionu latynoamerykańskiego. Stosunkowo szeroko ukazano następstwa

członkostwa Polski w UE, w kontekście jego wpływu na politykę RP wobec regionu Ameryki Łacińskiej, zarówno jeżeli chodzi o płaszczyznę formalno-prawną relacji, jak i przejawy oraz możliwości ich intensyfikacji.

W celu ukazania możliwie szerokiego spectrum relacji polsko-latynoamerykańskich po 1989 roku, omówiono ich charakter na płaszczyźnie: politycznej, gospodarczej, kulturalnej oraz naukowej. Podjęto także próbę charakterystyki różnorodnych czynników, zarówno sprzyjających, jak i utrudniających współpracę Polski z regionem Ameryki Łacińskiej po 1989 roku. W rozdziale trzecim starano się także ukazać w sposób kompleksowy i wieloaspektowy istotę stosunków Polski z państwami Ameryki Łacińskiej w latach 1990-2016. Biorąc jednak pod uwagę fakt dużej liczebności państw regionu latynoamerykańskiego, jak również ich różnorodność, odniesiono się jedynie do niektórych, głównych akcentów występujących w polityce zagranicznej Polski wobec obszaru Ameryki Łacińskiej oraz wybranych aspektów współpracy w wymiarze dwu- i wielostronnym.

Kolejne sześć rozdziałów pracy (od czwartego do dziewiątego włącznie) poświęcono relacjom bilateralnym Polski w latach 1990-2016 z państwami, które w „Strategii RP w odniesieniu do pozaeuropejskich krajów rozwijających się” z 2004 roku, zostały uznane za „priorytetowe” (tj. Brazylia, Argentyna, Chile oraz Meksyk) oraz „ważne” (tj. Wenezuela i Kolumbia). Relacje międzypaństwowe ukazano przez pryzmat polityki Polski realizowanej w wymiarze dwu- i wielostronnym, w zakresie kluczowych płaszczyzn współpracy (tj. politycznej, gospodarczej, kulturalnej i naukowej). W każdym z rozdziałów wskazano także na najważniejsze, z punktu widzenia stosunków dwustronnych Polski z państwami latynoamerykańskimi, implikacje przystąpienia naszego kraju do Unii Europejskiej.

W zakresie polsko-latynoamerykańskiej współpracy na płaszczyźnie politycznej, zwrócono przede wszystkim uwagę na podstawy formalno-prawne relacji oraz charakter i częstotliwość spotkań odbywanych na najwyższym i niższych szczeblach stosunków międzypaństwowych i międzyrządowych, na forum dwu- oraz wielostronnym. Analizie poddano także ważniejsze umowy i porozumienia oraz postanowienia konsultacji polityczno-gospodarczych, realizowanych przez Polskę z państwami regionu Ameryki Łacińskiej

Omawiając współpracę gospodarczą Polski z państwami latynoamerykańskimi, skupiono się na zakresie i strukturze wymiany handlowej po 1989 roku, z zaakcentowaniem tendencji i zmian obrotów handlowych od momentu wejścia Polski do

UE, tj. od 2004 roku do końca 2016 roku. Wskazano także na obecność i charakter polskich firm oraz inwestycji w omawianych państwach. Zwrócono również uwagę na potencjalne dziedziny i możliwości intensyfikacji stosunków gospodarczych oraz zwiększenia dwustronnej wymiany handlowej, jak również bariery i trudności towarzyszące rozwojowi relacji handlowych Polski z państwami tego regionu. Odniesiono się także do szeregu inicjatyw mających na celu wspieranie polskiego eksportu do krajów Ameryki Łacińskiej, jak również pomoc polskim przedsiębiorcom w wejściu na rynki latynoamerykańskie, a także promocję marki Polska w krajach tego regionu.

Przedstawiając płaszczyznę kulturalną stosunków Polski z wybranymi państwami Ameryki Łacińskiej, nakreślono główne inicjatywy podejmowane przez polskie placówki dyplomatyczne we współpracy z miejscowymi ośrodkami kulturalnymi, służące promocji i krzewieniu polskiej historii, kultury oraz tradycji. Odniesiono się także do obecnej sytuacji Polonii i potomków polskich emigrantów w omawianych państwach, także z punktu widzenia możliwości większego wykorzystania faktu istnienia dobrze zorganizowanych środowisk Polonusów w rozwoju współpracy Polski z krajami regionu latynoamerykańskiego na wielu różnych płaszczyznach, w tym zwiększenia promocji naszego kraju w Ameryce Łacińskiej.

Omawiając płaszczyznę naukową relacji, ukazano przejawy wspólnych przedsięwzięć o charakterze naukowo-badawczym podejmowanych z głównymi ośrodkami akademickimi i eksperckimi krajów Ameryki Łacińskiej. Należą do nich między innymi: wymiany naukowców, badaczy, ekspertów technicznych oraz studentów, a także organizacja konferencji i sympozjów, jak również realizacja wspólnych projektów badawczych. Zaakcentowano także znaczenie oraz wpływ kontaktów naukowych i akademickich na rozwój relacji gospodarczych oraz zacieśnianie więzi między Polską a ważnymi dla naszego kraju partnerami latynoamerykańskimi.

W rozdziałach koncentrujących się na relacjach bilateralnych Polski z wybranymi państwami Ameryki Łacińskiej, starano się wskazać zarówno na czynniki sprzyjające, jak i utrudniające rozwój współpracy bilateralnej na płaszczyźnie politycznej, gospodarczej, a także kulturalnej i naukowej. W ramach omawianych płaszczyzn współpracy dwustronnej, starano się także ukazać potencjalne możliwości i obszary intensyfikacji relacji.

Rozdział dziesiąty pracy stanowi próbę ukazania największych wyzwań i dylematów, jakie pojawiają się przed latynoamerykańską polityką Polski w drugiej

dekadzie XXI wieku. W celu zachowania zgodności ze strukturą zasadniczej części pracy, a także zapewnienia uporządkowanego i przejrzystego przekazu, określone wyzwania oraz problemy w polityce Polski wobec Ameryki Łacińskiej scharakteryzowano w ramach poszczególnych płaszczyzn współpracy: politycznej, gospodarczej, kulturalnej oraz naukowej. Zagadnienia te, przedstawiono na tle głównych interesów i celów Polski, jakie decydenci naszego kraju wyznaczyli w latynoamerykańskiej polityce RP na przestrzeni całego omawianego okresu od 1990 roku do końca 2016 roku.

W tej części pracy zwrócono także uwagę na pojawiające się od początku XXI wieku przesłanki intensyfikacji kontaktów Polski z państwami regionu latynoamerykańskiego, a co za tym idzie przyznania państwom Ameryki Łacińskiej bardziej znaczącego miejsca w polityce zagranicznej RP. Obok zaznaczenia głównych problemów i dylematów w kontaktach dwustronnych Polski z państwami tego regionu, wskazano także na możliwe i rekomendowane działania, mające na celu intensyfikację współpracy Polski z państwami Ameryki Łacińskiej w drugiej dekadzie XXI wieku. Dążąc do ukazania możliwie szerokiego zakresu wyzwań i dylematów stojących przed polityką zagraniczną Polski wobec Ameryki Łacińskiej w drugiej dekadzie XXI wieku, w rozdziale tym nie ograniczono się jedynie do kluczowych w latynoamerykańskiej polityce Polski państw tego regionu, będących przedmiotem zasadniczej części niniejszej pracy. Podobnie jak w rozdziale drugim oraz trzecim, pojawiły się tu także odniesienia do innych, potencjalnych partnerów naszego kraju w tej części świata, jak również istotnych aspektów i możliwości rozwoju relacji z nimi.

W rozdziale dziesiątym omówiono także główne mechanizmy i instrumenty, które mogą mieć kluczowe znaczenie w realizacji celów i założeń latynoamerykańskiej polityki Polski w drugiej dekadzie XXI wieku. W oparciu o historyczne doświadczenia relacji naszego kraju z państwami Ameryki Łacińskiej, a także współczesne uwarunkowania wewnętrzne i zewnętrzne polityki zagranicznej Polski oraz państw latynoamerykańskich, jak również tendencje zachodzące w skali globalnej, nakreślono możliwe scenariusze rozwoju polityki RP wobec państw Ameryki Łacińskiej w bliższej i dalszej perspektywie.

Warto zaznaczyć, że niniejsza monografia prezentująca politykę Polski wobec państw Ameryki Łacińskiej w okresie pozimnowojennym, nie jest opracowaniem wyczerpującym tytułowe zagadnienie i poruszającym wszystkie istotne kwestie polityki naszego kraju wobec państw regionu latynoamerykańskiego. W pracy poruszono najważniejsze, w przekonaniu autorki, aspekty polityki i aktywności Polski w tej części

świata, pozwalające na wykazanie słuszności przyjętej tezy badawczej oraz umożliwiające udzielenie odpowiedzi na postawione w pracy pytania badawcze, jak również pozwalające scharakteryzować istotę polityki RP wobec regionu Ameryki Łacińskiej w okresie pozimnowojennym. Wyeksponowano stosunki z kluczowymi z punktu widzenia polityki zagranicznej Polski państwami Ameryki Łacińskiej, a także najważniejsze przejawy latynoamerykańskiej polityki RP po 1989 roku oraz związane z tym główne wyzwania i dylematy, stojące przed polityką naszego kraju wobec tego regionu w drugiej dekadzie XXI wieku. Czytelnik może w przygotowanym opracowaniu odnaleźć omówienie istotnych zagadnień polskiej polityki zagranicznej wobec Ameryki Łacińskiej w głównych płaszczyznach stosunków międzynarodowych (tj. politycznej, gospodarczej, kulturalnej i naukowej wraz z odniesieniami do niektórych aspektów militarnych oraz bezpieczeństwa) w nakreślonym przedziale czasowym. Mimo iż w pracy pojawiają się istotne wątki dotyczące polityki państw Ameryki Łacińskiej wobec Polski, to ze względu na przyjęte cele badawcze oraz główną tezę monografii, akcent został postawiony na wyeksponowanie polityki Polski wobec państw Ameryki Łacińskiej.

Prezentowana monografia jest pierwszą w literaturze przedmiotu, która podejmuje zagadnienie polityki Polski wobec państw Ameryki Łacińskiej w całym dotychczasowym okresie pozimnowojennym (tj. w latach 1989/1990-2016), w kontekście relacji z kluczowymi w latynoamerykańskiej polityce RP państwami tego regionu (wraz z odniesieniami do wybranych innych krajów Ameryki Łacińskiej), na płaszczyźnie politycznej, gospodarczej, kulturalnej i naukowej, a także ukazuje przejawy i tendencje tej polityki oraz główne determinanty miejsca, jakie region ten zajmuje w stosunkach zagranicznych Polski po 1989 roku, z pewnymi odniesieniami do lat wcześniejszych.

Należy zauważyć, że dość skromnie prezentuje się literatura polska poświęcona relacjom naszego kraju z państwami Ameryki Łacińskiej po 1989 roku¹⁶. Jeżeli zagadnienie to jest podejmowane, to najczęściej dotyczy relacji bilateralnych z wybranymi państwami tego regionu (np. stosunki polsko-brazylijskie, polsko-meksykańskie czy polsko-chilijskie) lub też odnosi się jedynie do określonej płaszczyzny

¹⁶ Wśród publikacji, jakie ukazały się na polskim gruncie w ostatnich latach, w których pojawiły się ważne akcenty dotyczące polityki Polski wobec Ameryki Łacińskiej i stosunków polsko-latynoamerykańskich, należy wymienić (wg kolejności ukazywania się publikacji): *Ameryka Łacińska w polskiej polityce*. „Dokumenty Robocze CESLA”. Warszawa 2009; *Polska-Ameryka Łacińska. Historia – polityka – gospodarka – kultura*. Red. M. DRGAS, J. KNOPEK [i in.]. Toruń 2014; K.J. HINZ, *Wyzwania dla polityki zagranicznej RP wobec Ameryki Łacińskiej i Karaibów (2015-2020 i po 2020 roku)*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych, Departament Ameryki. Warszawa 2015.

relacji, np. gospodarczej¹⁷. Ponadto, opracowania te w dużej mierze sięgają okresu ostatniej dekady XX wieku. Zdecydowanie więcej monografii i prac zbiorowych polskich autorów poświęconych jest aspektom historycznym relacji Polski z państwami Ameryki Łacińskiej, dotyczącym czy to emigracji Polaków do krajów tego regionu na przełomie XIX i XX wieku oraz kształtowania się tamtejszych środowisk polonijnych¹⁸, czy też współpracy Polski z krajami latynoamerykańskimi w okresie PRL¹⁹.

Brakuje natomiast opracowania, które ukazywałoby politykę Polski wobec państw Ameryki Łacińskiej w szerszym i wieloaspektowym kontekście, nie ograniczając się do stosunków naszego kraju z jednym z państw tego regionu i odnosząc się jednocześnie do problematyki relacji polsko-latynoamerykańskich w pierwszej oraz połowie drugiej dekady XXI wieku, a zatem z uwzględnieniem aktualnych wydarzeń i trendów międzynarodowych.

Wiele zagadnień będących przedmiotem rozważań w niniejszej monografii doczekało się bogatej i wartościowej literatury. Dotyczy to przede wszystkim publikacji poświęconych uwarunkowaniom i kierunkom polityki zagranicznej Polski w okresie pozimnowojennym, w tym implikacjom przystąpienia Polski do Unii Europejskiej²⁰, a

¹⁷ Przykładowo: *Rynki zagraniczne dla polskiego biznesu. Kraje Ameryki Łacińskiej. Argentyna, Brazylia, Kolumbia*. Red. U. KLONOWSKA. Warszawa 2010.

¹⁸ Wśród wielu ciekawych opracowań, jakie ukazały się na ten temat należy wymienić (wg kolejności ukazywania się publikacji): K. GŁUCHOWSKI: *Materiały do problemu osadnictwa polskiego w Brazylii*. Warszawa 1927; W. WÓJCIK: *Moje życie w Brazylii*. Warszawa 1961; *Emigracja Polska w Brazylii 100 lat osadnictwa*. Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza. Warszawa, 1971; E. CIURUŚ: *Polacy w Brazylii*. Lublin 1977; Z. DOBOSIEWICZ, W. RÓMMEL: *Polonia w Ameryce Łacińskiej*. Lublin 1977; M. PARADOWSKA: *Polacy w Ameryce Południowej*. Wrocław 1977; M. KULA: *Polonia brazylijska*. Warszawa 1981; M. KULA: *Dzieje Polonii w Ameryce Łacińskiej*. Wrocław 1983; M. PARADOWSKA: *Podróżnicy i emigranci. Szkice z dziejów polskiego wychodźstwa w Ameryce Południowej*. Warszawa 1984; M. PARADOWSKA: *Polacy w Meksyku i Ameryce Środkowej*. Wrocław 1985; T. PAŁEČNY: *Emigracja, Polonia, Ameryka Łacińska: procesy emigracji i osadnictwa Polaków w Ameryce Łacińskiej i ich odzwierciedlenie w świadomości społecznej*. Warszawa 1996; M. MALINOWSKI: *Ruch Polonijny w Argentynie i Brazylii w latach 1989 – 2000*. Warszawa 2005.

¹⁹ Dla przykładu zob. E. LEGOMSKA-DWORNIĄK: *Polska-Kuba, gospodarka, współpraca*. Warszawa 1975; R. STEMPŁOWSKI: *Imigranci polscy w Brazylii podczas II wojny światowej*. Kraków 1978; Z. DOBOSIEWICZ: *Polityka zagraniczna państw Ameryki Łacińskiej*. Warszawa 1979; T. ŁEPKOWSKI: *Polska-Meksyk 1918-1939*. Wrocław 1980; L. ONICHIMOWSKI: *Ameryka Łacińska*. Warszawa 1980; M. KULA: *Ameryka Łacińska w relacjach Polaków*. Warszawa 1982; R. STEMPŁOWSKI: *Ameryka Łacińska: dyskusja o rozwoju*. Warszawa 1987.

²⁰ Wśród wielu opracowań, jakie ukazały się na ten temat dla przykładu zob.: J. KUKUŁKA: *Historia współczesna stosunków międzynarodowych*. Warszawa 1996; *Polska polityka zagraniczna w procesie przemian po 1989 roku*. Red. A. ŻUKOWSKI. Olsztyn 1999; S. PARZYMIES: *Stosunki międzynarodowe w Europie 1945-1999*. Warszawa 1999; *Polityka zagraniczna RP 1989-2002*. Red. R. KUŹNIAR, K. SZCZEPANIK. Warszawa 2002; J.K. BIELECKI: *Polska w Unii Europejskiej: jaka polityka zagraniczna?* Warszawa 2003; J. ZAJĄC, R. ZIĘBA: *Polska w stosunkach międzynarodowych 1945-1989*. Toruń 2005; *Wstęp do teorii polityki zagranicznej państwa*. Red. R. ZIĘBA. Toruń 2005; *Unia Europejska i Polska wobec dylematów integracyjnych na początku XXI wieku*. Red. M. STOLARCZYK Toruń 2006; *Polska w stosunkach międzynarodowych*. Red. S. BIELEŃ. Warszawa 2007; R. KUŹNIAR: *Droga do wolności*.

także głównym tendencjom rozwoju i polityki zagranicznej państw Ameryki Łacińskiej²¹ oraz ewolucji systemu międzynarodowego²².

W odniesieniu do kwestii dotyczących rozwoju państw Ameryki Łacińskiej i Karaibów, jak również roli i znaczenia największego państwa Ameryki Południowej, Brazylii, na świecie, można znaleźć wiele opracowań obcojęzycznych, głównie w języku angielskim²³ oraz hiszpańskim²⁴.

Polityka zagraniczna III Rzeczypospolitej. Warszawa 2008; R. GRODZKI: *Polska polityka zagraniczna w XX i XXI wieku: główne kierunki, fakty, ludzie, wydarzenia*. Zakrzewo 2009; T. ŁOŚ-NOWAK: *Stosunki Międzynarodowe*. Warszawa 2010; S. BIELEŃ: *Polityka zagraniczna Polski po wstąpieniu do NATO i do Unii Europejskiej: problemy tożsamości i adaptacji*. Warszawa 2010; R. ZIĘBA: *Polityka zagraniczna Polski w strefie euroatlantyckiej*. Warszawa 2013; *Dylematy polityki zagranicznej Polski na początku XXI wieku*. Red. K. CZORNIK, M. LAKOMY, M. STOLARCZYK. Katowice 2014.

²¹ Dla przykładu zob.: J. NOWICKI: *Ameryka Łacińska: rozwój społeczno-ekonomiczny*. Warszawa 1977; T. ŁEPKOWSKI: *Dzieje Ameryki Łacińskiej*. Warszawa 1986; W. DOBRZYCKI: *Stosunki międzynarodowe w Ameryce Łacińskiej: historia i współczesność*. Warszawa 2000; V. CORBO: *Reformy gospodarcze w Ameryce Łacińskiej*. Warszawa 2002; W. DOBRZYCKI: *System międzyamerykański*. Warszawa 2002; M.F. GAWRYCKI: *Unia Europejska - Ameryka Łacińska i Karaiby: trudne partnerstwo dwóch regionów*. Warszawa 2004; M.F. GAWRYCKI: *Kuba i rewolucja w Ameryce Łacińskiej*. Warszawa 2004; A. BARTCZAK: *Struktura Instytucjonalna MERCOSUR na tle struktur instytucjonalnych Unii Europejskiej i NAFTA*. Warszawa 2005; M.F. GAWRYCKI: *Ameryka Łacińska wobec wyzwań globalizacji*. Toruń 2006; M.F. GAWRYCKI: *Polityka zagraniczna państw Ameryki Łacińskiej*. Warszawa 2006; M.F. GAWRYCKI: *Ameryka Łacińska we współczesnym świecie*. Warszawa 2006; J.CH. CHASTEEN: *Ogień i krew: historia Ameryki Łacińskiej*. Warszawa 2007; *Doświadczenie demokracji w Ameryce Łacińskiej*. Red. M. KANIA, A. KAGANIEC-KAMIENSKA. Kraków 2008; M.C. EAKIN: *Historia Ameryki Łacińskiej: zderzenie kultur*. Kraków 2009; K. KRZYWICKA: *Ameryka Łacińska u progu XXI wieku*. Lublin 2009; A. OBERDA-MONKIEWICZ: *Polityka USA wobec Ameryki Łacińskiej po zimnej wojnie*. Warszawa 2009; E. CHWIEJ: *Mercosur: organizacja regionalnej współpracy gospodarczej w Ameryce Południowej*. Kraków 2010; M.F. GAWRYCKI: *Brazylia jako mocarstwo wschodzące*. Warszawa 2013; *Ameryka Łacińska w poszukiwaniu konsensusu*. Red. K.A. KŁOSIŃSKI, M. CZARNACKI. Lublin, 2013; P. ŁACIŃSKI: *Państwo i polityka w Ameryce Łacińskiej. Zarys systemów politycznych państw latynoamerykańskich*. Warszawa 2013; *Ameryka Łacińska w stosunkach międzynarodowych*. Red. M. LISIŃSKA, B. BELIAVSKA. Kraków 2015.

²² Dla przykładu zob.: *Międzynarodowe stosunki polityczne*. Red. W. MALENDOWSKI, CZ. MOJSIEWICZ. Poznań 1996; S. PARZYMIES: *Stosunki międzynarodowe w Europie 1945-1999*. Warszawa 1999; R. KUŹNIAR: *Porządek międzynarodowy u progu XXI w. Wizje – koncepcje – paradygmaty*. Warszawa 2005; R. ZIĘBA: *Bezpieczeństwo międzynarodowe po zimnej wojnie*. Warszawa 2008; T. ŁOŚ-NOWAK: *Stosunki Międzynarodowe*. Warszawa 2010; A. OLESIUK, M. VASHCHENKO: *Międzynarodowe stosunki ekonomiczne: gospodarcze wyzwania XXI wieku*. Warszawa 2010; A. ZAĆMIŃSKI: *Historia, polityka, stosunki międzynarodowe: wybrane zagadnienia*. Bydgoszcz 2010.

²³ Wśród anglojęzycznych opracowań, jakie ukazały się na ten temat, dla przykładu zob.: A. PRZEWORSKI: *Democracy and the market: political and economic reforms in Eastern Europe and Latin America*. Cambridge 1993; J.J. LINZ, A. STEPAN: *Problems of Democratic Transition and Consolidation. Southern Europe, Latin America and Postcommunist Europe*. London 1996; J.M. KATZ: *Structural reforms, productivity and technological change in Latin America*. Chile 2001; G. MOGUILLANSKY, R. BIELSCHOWSKY: *Investment and Economic Reform in Latin America*. Chile 2001; S. MORLEY: *The income distribution problem in Latin America and the Caribbean*. Chile 2001; J. WELLER: *Economic reforms, growth and employment. Labour markets in Latin America and the Caribbean*. Chile 2001; J.A. OCAMPO: *Growth with stability. Financing for development in the new international context*. Chile 2002; J. GUIRA: *MERCOSUR: trade and investment amid financial crisis*. London 2003; A. OCAMPO, J. MARTIN: *Globalization and development: a Latin American and Caribbean perspective*. Stanford 2003; F. HAGOPIAN, S. MAINWARING: *The Third Wave of Democratization in Latin America: advances and setbacks*. Cambridge 2005; B. LOMBORG: *Latin American development priorities*. Cambridge 2009; I. BUSTILLO, H. VELLOSO: *Debt financing rollercoaster. Latin American and Caribbean*

Zasadniczą część opracowań dotyczących stosunków polsko-latynoamerykańskich, dostępnych na polskim gruncie, została wydana przez Centrum Studiów Latynoamerykańskich Uniwersytetu Warszawskiego (CESLA UW), które jest największym w Polsce propagatorem tematyki latynoamerykańskiej i ośrodkiem badawczym, zajmującym się od lat 80. XX wieku tematyką Ameryki Łacińskiej oraz stosunkami Polski z tym regionem.

Wielce przydatne w opracowaniu podjętego tematu pracy okazały się monografie oraz prace zbiorowe, poświęcone relacjom Polski z poszczególnymi państwami Ameryki Łacińskiej wydane przez CESLA UW²⁵.

Wiele wartościowych opracowań i artykułów poświęconych polityce Polski wobec Ameryki Łacińskiej oraz stosunkom polsko-latynoamerykańskim, znalazło się w polskojęzycznych pracach zbiorowych²⁶ oraz polsko-²⁷, hiszpańsko-²⁸ i

access to international bond markets since the debt crisis, 1982-2012. Chile 2013; J.A. OCAMPO: *The history and challenges of Latin American development.* Chile 2013.

²⁴ Dla przykładu zob.: A. MOREIRA MATINS: *La visión europea de las relaciones entre la UE y el Grupo de Río.* Miami, Florida 1995; G. DI TELLA: *América Latina y La Unión Europea. Una nueva etapa político-económica en América Latina 1995.* Santiago de Chile 1996; J. BACARIA, S. SBERNO: *La Unión Europea y América Latina. Historia de una relación y diez propuestas para reactivarla. Documento de Trabajo IEIE (Instituto de Estudio de la Integración Europea).* Mexico 2003; J.A. OCAMPO Y ANDRÁS UTHOFF: *Gobernabilidad e integración financiera: Ambito global y regional.* Chile 2004; J. GOĆŁOWSKA-BOLEK: *Los procesos de integración en América Latina. Tendencias y barreras.* Warszawa 2007.

²⁵ Centrum Studiów Latynoamerykańskich Uniwersytetu Warszawskiego (CESLA UW) powstało w 1988 roku z inicjatywy profesora Andrzeja Dembicza, uznanego i cenionego promotora i badacza Ameryki Łacińskiej. Centrum jest jednostką organizacyjną Uniwersytetu Warszawskiego o charakterze międzydyscyplinarnym, wchodzącą od 2002 roku w skład Instytutu Ameryk i Europy. Do jego głównych celów należy: inspirowanie, promocja oraz prowadzenie i popularyzacja studiów na temat Ameryki Łacińskiej. Wśród wielu opracowań dotyczących Ameryki Łacińskiej, jak również stosunków polsko-latynoamerykańskich, jakie ukazały się z ramienia CESLA po 1990 roku, dla przykładu warto wymienić (wg kolejności ukazywania się publikacji): A. DEMBICZ: *Ameryka Łacińska – przestrzeń i społeczeństwo: społeczne aspekty przestrzennej koncentracji ludności.* Warszawa 1992; *Relacje Polska-Brazylia: historia i współczesność.* Red. A. DEMBICZ, M. KULA. Warszawa 1996; *Relacje Polska-Argentyna: historia i współczesność.* Red. A. DEMBICZ, M. KULA. Warszawa 1996; *Obecność polska w Brazylii. Materiały z Sympozjum Brazylia-Polska, Kurytyba 1988,* Warszawa 1996; *Stan i perspektywy stosunków gospodarczych Polski z krajami Ameryki Łacińskiej.* Red. A. DEMBICZ, K. DEMBICZ, [i in]. Warszawa 1997; *Relacje Polska-Peru, historia i współczesność.* Red. F. RODRIGUEZ. Warszawa 1998; *Relacje Polska-Chile. Historia i współczesność.* Red. K. DEMBICZ. Warszawa, 2002; *Relacje Polska-Kolumbia. Historia i współczesność.* Red. T. SOŃTA-JAROSZEWICZ. Warszawa 2006; A. DEMBICZ; *Filozofia poznawania Ameryki Łacińskiej. Studium idei i koncepcji poznawania i interpretowania Ameryki od czasów najdawniejszych po współczesne studia latynoamerykańskie.* Warszawa 2006; *Relacje Polska-Meksyk. Historia i współczesność.* Red. F.V. Porrás. Warszawa 2007; *Relacje Polska-Kuba. Historia i współczesność.* Red. K. DEMBICZ. Warszawa 2013; A. DEMBICZ: *Ameryka Łacińska w XXI wieku. Nowe oblicza, nowe struktury, nowe tożsamości.* Warszawa 2013.

²⁶ Dla przykładu zob.: H. DUMAŁA: *Polska-Ameryka Łacińska. Powojenne stosunki dyplomatyczno-konsularne.* „Annales, Universitatis Mariae Curie-Skłodowska, Sectio K: Politologia” vol. IV. Lublin 1997; M.F. GAWRYCKI: *Latynoamerykańska wizja pozimnowojennego porządku międzynarodowego i jej funkcje polityczne.* W: *Porządek międzynarodowy u progu XXI wieku.* Red. R. KUŹNIAR. Warszawa 2005; K. KRZYWICKA: *Ameryka Łacińska między integracją a marginalizacją.* W: *Ameryka Łacińska we współczesnym świecie.* Red. M.F. GAWRYCKI. Warszawa 2006; J. SPYRA: *Stosunki Polski z krajami Ameryki Łacińskiej.* W: *Ameryka Łacińska we współczesnym świecie.* Red. M.F. GAWRYCKI. Warszawa

anglojęzycznych²⁹ czasopismach specjalistycznych. Jeżeli chodzi o opracowania i artykuły hiszpańsko-³⁰ i anglojęzyczne³¹, to większość publikacji oscylujących wokół

2006; B. WOJNA: *Polska polityka wobec Ameryki Łacińskiej i Karaibów – bilans możliwości rozwoju stosunków z perspektywy członkostwa w Unii Europejskiej*. „Polski Przegląd Dyplomatyczny” nr 4/2006 (32) lipiec-sierpień 2006; M. KOPIJ, M. SKOCZ: *Ameryka Łacińska w stosunkach międzynarodowych*. W: *Współczesne stosunki międzynarodowe*. Red. T. ŁOŚ-NOWAK. Wrocław 2008; J. GOCŁOWSKA-BOLEK: *Obecność Ameryki Łacińskiej w polskiej gospodarce i wymianie handlowej*. W: *Ameryka Łacińska w polskiej polityce*. „Dokumenty Robocze CESLA”. Red. A. DEMBICZ. Warszawa 2009; L. MIODEK: *Obecność Ameryki Łacińskiej w polskiej polityce zagranicznej – przegląd stosunków wzajemnych w latach 1990-2005*. W: *Ameryka Łacińska w polskiej polityce*. „Dokumenty Robocze CESLA”. Warszawa 2009; J. GOCŁOWSKA-BOLEK: *Nowy Mercosur. Integracja gospodarcza jako próba odpowiedzi na wyzwania globalizacji*. W: *Ameryka Łacińska w poszukiwaniu konsensusu*. Red. K. ALBIN KŁOSIŃSKI, M. CZARNACKI. Lublin 2013; J. STRYJEK: *Współpraca gospodarcza Mercosur z Unią Europejską*. W: *Ameryka Łacińska w poszukiwaniu konsensusu*. Red. K. ALBIN KŁOSIŃSKI, M. CZARNACKI. Lublin 2013; A. GRZYWACZ: *BRICS – przejawy brazylijskiej mocarstwowości w procesie kształtowania nowego ładu międzynarodowego*. W: *Brazylia jako mocarstwo wschodzące*. Red. M.F. GAWRYCKI. Warszawa 2013; R. PIŁKA: *Integracja gospodarcza w Ameryce Południowej – w poszukiwaniu drogi rozwoju*. W: *Ameryka Łacińska w poszukiwaniu konsensusu*. Red. K. ALBIN KŁOSIŃSKI, M. CZARNACKI. Lublin 2013; J. GOCŁOWSKA-BOLEK: *Ameryka Łacińska jako region niewykorzystanych możliwości dywersyfikacji polskiego eksportu*. W: *Polska-Ameryka Łacińska, historia – polityka – gospodarka – kultura*. Red. M. DRGAS, J. KNOPEK [i in]. Toruń 2014; J. GOCŁOWSKA-BOLEK: *Programy stypendialne w krajach Ameryki Łacińskiej – szansa na skuteczną internacjonalizację polskich uczelni*. W: *Czas internacjonalizacji. Wyzwania dla polskich uczelni*. Red. B. SIWIŃSKA, M. ZIMNAK. Warszawa 2016; J. GOCŁOWSKA-BOLEK: *Uczelnie latynoamerykańskie – atrakcyjni i wymagający partnerzy polskiej internacjonalizacji*. W: *Czas internacjonalizacji II. Perspektywy, priorytety, projekty*. Red. B. SIWIŃSKA, G. MAZUREK. Warszawa 2017.

²⁷ W zakresie polskich czasopism specjalistycznych w znacznym stopniu wykorzystano artykuły zamieszczone w takich publikacjach, jak: „Stosunki Międzynarodowe”, „Sprawy Międzynarodowe”, „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej”, „Rocznik Strategiczny”, „Rocznik Statystyczny Handlu Zagranicznego”, „Polski Przegląd Dyplomatyczny”, „Ameryka Łacińska (Kwartalnik Analityczno-Informacyjny, CESLA)”, „Dokumenty Robocze CESLA”, „Annales, Universitatis Mariae Curie-Skłodowska, Sectio K: Politologia”, „Przegląd Polonijny”, „Polonicus”, „Studia Ekonomiczne”, „Studia Europejskie”, „Monitor Polski”, „Zeszyty BRE Bank-Case” oraz „Pisma Humanistyczne”.

²⁸ W pracy wykorzystane zostały niektóre z opracowań zamieszczonych w kilku hiszpańskojęzycznych czasopismach specjalistycznych, jak np.: „Estudios Latinoamericanos”, „Platforma Democrática” oraz „Revista de Ciencia Política”.

²⁹ Spośród anglojęzycznych czasopism specjalistycznych wykorzystane zostały: „European Journal of Latin American Studies”, „Migration Research Series”, „Global Economics Paper” oraz „Foreign Affairs”.

³⁰ Przykładowo zob.: L. GONZALES: *Siete etapas de la migración México-Estados Unidos*. En: *Y nos volvemos a encontrar. Migración, identidad y tradición cultural*. Ed. A. SERRANO (Centro de Investigación y Desarrollo del Estado de Michoacán), 2001; *Las Relaciones América Latina-Unión Europea: Antecedentes de la Importancia e Institucionalización del Diálogo Político*. Ed. C.D. MARTIN. Instituto de Ciencia Política, Pontificia Universidad Católica de Chile. „Revista de Ciencia Política” Volumen XXII, No 2, 2002; *América Latina y La Unión Europea*. Ed. G. WAHLERS. “Konrad Adenauer Stiftung”. Santiago de Chile 2007; A. INOTAI: *Relaciones de Cuba con la Unión Europea: evolución, problemas y perspectivas*. En: *Cuba 2009: Reflexiones en torno a los 50 años de la revolución de Castro*. Ed. A. DEMBICZ. Warszawa 2009; *La Unión Europea y América Latina: Una asociación de actores globales*. Comunicación de la Comisión al Parlamento Europeo y al Consejo. Comisión de las Comunidades Europeas. Bruselas 2009; C. MALAMUD: *Las relaciones entre la Unión Europea y América Latina en el siglo XXI: entre el voluntarismo y la realidad*. Working Paper, no. 6, Julio de 2010. „Platforma Democrática”; M. STELMACH: *Actitud del ejército guatemalteco en relación a la población indígena en el periodo de la guerra civil y de la paz*. „Estudios Latinoamericanos 2011”; *Sistemas de innovación en Centroamérica: fortalecimiento a través de la integración regional*. Ed. R.P. PÉREZ. Chile 2012; „Revista Europea de Estudios Latinoamericanos” Vol. 1, No. 2 – 2013.

³¹ Dla przykładu zob.: *A Decade of Light and Shadow. Latin America and the Caribbean in the 1990s*. Ed. J.A. OCAMPO AND J. MARTÍN. Chile 2003; A. PELLEGRINO: *Migration from Latin America to Europe: Trends and Policy Challenges*. „IOM Migration Research Series”. Geneva 2004; Goldman Sachs, *Building Better Global Economic BRICs*. „Global Economics Paper”. No. 66; J. ONIS: *Brazil’s Big Moment*.

problematyki niniejszej pracy koncentruje się na zagadnieniu ewolucji systemu międzynarodowego w Ameryce Łacińskiej oraz relacjach państw latynoamerykańskich z regionem europejskim.

Podczas opracowywania niektórych zagadnień zawartych w pracy, korzystałam także z artykułów publicystycznych zamieszczonych w polskiej³² i hiszpańskojęzycznej³³ prasie oraz z licznych materiałów internetowych.

Z uwagi na stosunkowo niewielką ilość opracowań odnoszących się stricte do tytułowego zagadnienia niniejszej monografii, w dużej mierze bazowałam na oficjalnych dokumentach rządowych oraz informatorach i biuletynach ministerstw spraw zagranicznych RP i państw latynoamerykańskich, przewodnikach rynkowych dla polskich eksporterów i przedsiębiorców, dokumentach unijnych, a także na innych dostępnych materiałach rządowych, dotyczących polityki zagranicznej RP wobec państw Ameryki Łacińskiej w okresie pozimnowojennym oraz stosunków polsko-latynoamerykańskich. Niezwykle cennym źródłem informacji były strony internetowe polskiego Ministerstwa Spraw Zagranicznych, Ministerstwa Gospodarki, Ministerstwa Rozwoju, Ministerstwa Obrony Narodowej, Ambasad RP w krajach regionu Ameryki Łacińskiej, Głównego Urzędu Statystycznego, Polskiego Instytutu Spraw Międzynarodowych, Portalu Promocji Eksportu, a także międzynarodowych instytucji i ośrodków badawczych, takich jak np.: International Monetary Fund (IMF), The World Bank, Inter-American Development Bank, Fundación Unión Europea-América Latina y el Caribe (EU-LAC), Centro Latinoamericano para las Relaciones con Europa (CELARE), Instituto de Estudios Latinoamericanos (ISLA), Instituto Brasileiro de Geografia e Estatística, Latin American Studies Association (LASA), Comunidad de Estados Latinoamericanos y Caribeños (CELAC), Centre for Latin American Research and

„Foreign Affairs”. 87, no. 6, 2008; *Modeling Public Policies in Latin America and the Caribbean*. Ed. C. DE MIGUEL. Chile 2010; R.B. MANAUT: *Organized Crime and National Security in México*. „Annales”. Lublin 2010; S. PAJOVIĆ: *Particularities of international insertion of Latin American Countries During the last decade of XX century and beginning of XXI century*. „Annales”. Lublin 2010; M. STELMACH: *Military Cooperation in Latin America in 21 st Century: continuity or change?* In: *Crucial Problems of International Relations through the Eyes of Young Scholars*. Ed. L. KOVACOVSKA, M. YANICKOVA. International Conference of Young Scholars, University of Economics, Faculty of International Relations. Prague 2010; S. DÍAZ DE RIVERA M.E.: *The challenges in the relationship between state and nation. The Mexican case*. „Annales”. Lublin 2011; *The International Financial Crisis and its implications for Latin America and the Caribbean*. ECLAC United Nations. Santiago de Chile 2012.

³² W pracy wykorzystano artykuły publicystyczne zamieszczone na łamach takich dzienników i tygodników, jak: „Gazeta Wyborcza”, „Rzeczpospolita”, „Polityka”, „Wprost”, „Forbes”, „Polska Times”, „Gazeta Małych i Średnich Przedsiębiorstw”, „Polska Agencja Prasowa PAP”. Pomocne były także wywiady i rozmowy z ekspertami i latynoamerykanistami w Polskim Radiu.

³³ W pracy posłużono się artykułami pochodzącymi z gazet: „El País”, „El Mundo”, „El Economista” oraz „Excelsior”.

Documentation (CEDLA), Ibero-Amerikanisches Institut, Comisión Económica para América Latina y el Caribe (CEPAL, Naciones Unidas).

W opracowywaniu niektórych zagadnień niniejszej monografii, niezwykle pomocne były międzynarodowe raporty i rankingi, takie jak: Doing Business, EuroRating, Transparencia Internacional, Index of Economic Freedom, Economist Intelligence Unit, Social Progress Imperative, Climatescope oraz QS Latin America University Rankings.

Wiele cennych materiałów źródłowych oraz informacji pozyskano dzięki uprzejmości i na podstawie rozmów z promotorem pomocniczą pracy, doktor Joanną Gocłowską-Bolek, a także na podstawie rozmów z latynoamerykanistą, doktorem Karolem Derwichem z Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie.

Zaznaczone w niniejszym opracowaniu kwestie i rozważania, dalekie są od całościowego opracowania tak obszernego tematu, jakim są relacje i polityka Polski wobec ponad trzydziestu różnorodnych i dynamicznie rozwijających się państw regionu latynoamerykańskiego, z którym łączą nasz kraj historyczne doświadczenia współpracy. Należy potraktować je, jako wkład autorki w dyskusję na temat reorientacji polityki zagranicznej Polski wobec państw Ameryki Łacińskiej, w kontekście przyznania im w przestrzeni polityki zewnętrznej RP bardziej adekwatnego niż dotychczas miejsca, zarówno ze względu na istniejący potencjał i doświadczenia współpracy, jak i współczesne trendy międzynarodowe.

Praca ta jest wynikiem moich kilkuletnich badań nad zakreślonym w tytule monografii tematem, podejmowanych w ramach studiów doktoranckich na Uniwersytecie Śląskim w Katowicach, pod kierunkiem prof. dr hab. Mieczysława Stolarczyka, w Zakładzie Stosunków Międzynarodowych, Wydziału Nauk Społecznych UŚ.

Pragnę w tym miejscu serdecznie podziękować Promotorowi mojej pracy, Profesorowi Mieczysławowi Stolarczykowi za wyrażenie zgody na przygotowanie niniejszej dysertacji pod Jego kierunkiem, opiekę naukową i uwagę w procesie tworzenia monografii, a także niezwykle cenne i życzliwe rady oraz wszelkie sugestie. Dziękuję serdecznie Pani Promotor pomocniczej mojej pracy, Doktor Joannie Gocłowskiej-Bolek, za poświęcony mi czas i zaangażowanie w kształtowanie pracy, życzliwe wsparcie na każdym etapie jej tworzenia, pomoc merytoryczną, w tym także w poszukiwaniu i pozyskiwaniu niezwykle cennych dla opracowania tematu materiałów źródłowych. Dziękuję Doktorowi Karolowi Derwichowi z Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie, za życzliwą pomoc w opracowaniu niektórych zagadnień poświęconych stosunkom

Polski z Wenezuelą. Pragnę również podziękować mojemu Narzeczonemu Michałowi, za pomoc i wsparcie na każdym etapie powstawania tej pracy. Niniejszą pracę dedykuję mojemu Dziadkowi, Staszki.

Rozdział 1

Cechy charakterystyczne polityki zagranicznej Polski wobec wybranych państw regionu Ameryki Łacińskiej do końca funkcjonowania układu dwubiegunowego

Nie ulega wątpliwości, że zarówno w początkowym okresie polskiej emigracji do Ameryki Łacińskiej w XVIII wieku, jak i na przełomie XIX i XX wieku, kiedy miała miejsce polska emigracja masowa do krajów tego regionu, największymi obszarami polskiego osadnictwa były Brazylia i Argentyna. Istniało wiele powodów, dla których Polacy wybierali chętniej, jako cel swojej podróży do Ameryki Łacińskiej właśnie te dwa kraje. Jednym z najważniejszych było otwarcie się tych państw, po walkach narodowowyzwoleńczych, na emigrację oraz możliwości pozwalające stworzyć imigrantom dogodne warunki życia¹. Państwami, w których pojawiały się mniejsze liczebno grupy Polaków w regionie latynoamerykańskim, były Meksyk i Chile.

Należy mieć na uwadze, że nie są to jedyne kraje Ameryki Łacińskiej, w których znajdowali się nasi rodacy. W różnych okresach odnotowywano osiedlanie się Polaków także w Peru, Urugwaju, Wenezueli, Ekwadorze, Kolumbii, Paragwaju czy na Haiti.

Istniało wiele przyczyn polskiej emigracji do krajów Ameryki Łacińskiej i miały one głównie charakter indywidualny. Różniły się także czasem trwania oraz celem podróży. Przykładowo, Meksyk i Kuba często stanowiły tylko przystanek w drodze do Stanów Zjednoczonych. Polacy w państwach swojego pobytu napotykali na różne problemy i spotykali się z większą (w przypadku Brazylii) lub mniejszą (w przypadku Kuby) życzliwością mieszkańców danego kraju. Wykonywali także różnorodne zawody i podejmowali się różnych prac. Inaczej w poszczególnych państwach kształtował się stopień zorganizowania polskiej grupy narodowej, jak i jej spójność czy charakter. Krajami o najwyższym stopniu zorganizowania polskiej społeczności były Brazylia i Argentyna.

Na przykład, do Wenezueli pierwsi Polacy dotarli już w XIX wieku, a następnie w czasie II wojny światowej i tuż po jej zakończeniu. Zatrudniani byli głównie w przemyśle naftowym (w okręgu Maracaibo), zaś jednym z motywów osiedlenia się tam był rozkwit przemysłu, jaki przeżywał wówczas ten kraj. Największą liczbę Polaków przybyłych do Wenezueli po wojnie tworzyli jednak żołnierze z rozwiązanych Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie. Według różnych szacunków przez obozy dla uchodźców przeszło wówczas

¹ K. SMOLANA: *Za ocean po lepsze życie*. W: *Dzieje Polonii w Ameryce Łacińskiej*. Red. M. KULA. Wrocław 1983, s. 41.

około 4 tys. Polaków. W latach 70. XX wieku przebywało w tym kraju około 3 tys. osób pochodzenia polskiego², aczkolwiek należy pamiętać, że wśród polskiej emigracji Wenezuela zazwyczaj nie była krajem docelowym, a jedynie przystankiem w drodze do Stanów Zjednoczonych³.

W Peru Polacy stanowili nieliczną grupę etniczną, aczkolwiek nie brakowało w niej jednostek, które zapisały się pozytywnie w historii tego kraju. Polacy przybywali tam w różnych okresach (pierwsi jeszcze w czasach kolonizacji), a zawody i prace, jakie wykonywali, były bardzo zróżnicowane. Znajdowali się tam polscy: misjonarze, wojskowi, nauczyciele, inżynierowie, robotnicy, naukowcy, architekci czy badacze peruwiańskich lasów deszczowych. Najbardziej znanym i zasłużonym dla Peru Polakiem, był przebywający tam w latach 50. XIX wieku, inżynier Ernest A. Malinowski. Zaprojektował on pierwszą tego typu na świecie kolej transandyjską, która znacząco przyczyniła się do rozwoju przemysłu i handlu tego kraju⁴. Polacy trafiali do Peru także w okresie międzywojennym oraz niedługo przed wybuchem II wojny światowej⁵. Cechą wyróżniającą polską emigrację na tym obszarze był przede wszystkim jej polityczny a nie zarobkowy charakter. Mimo iż Polacy nie stanowili tam nigdy większej grupy etnicznej – z czego wynika niezwykle skromna liczba organizacji opiekujących się Polakami czy wspierających rozwój polskiej kultury – to miejscowe władze przychylnie odnosiły się do polskich imigrantów, stwarzając im dobre warunki do życia i pracy.

W Kolumbii najwięcej Polaków znalazło się w okresie międzywojennym (choć indywidualne podróże odbywały się już wcześniej). Przybyli do tego kraju Polacy w większości pochodzili ze skupisk emigracyjnych z innych krajów regionu, a ich podróż do Kolumbii motywowana była np. celem realizacji określonych kontraktów na pracę. Zarówno w okresie międzywojennym, jak i przed wojną przybywający do Kolumbii Polacy stanowili nieliczną grupę, która nie cechowała się wysokim stopniem zorganizowania. Jednostki, które osiedliły się w tym kraju miały jednak swój wkład w rozwój jego kultury. Mieszkali tam m.in. polscy literaci, naukowcy i ekonomiści⁶.

² Według danych Towarzystwa Łączności z Polonią Zagraniczną „Polonia” z 1970 roku. Zob. Z. DOBOSIEWICZ, W. RÓMMEL: *Polonia w Ameryce Łacińskiej*. Lublin 1977, s. 92.

³ Z. DOBOSIEWICZ, W. RÓMMEL: *Polonia w Ameryce Łacińskiej...*, s. 92.

⁴ Zaprojektowana przez Malinowskiego kolej nie tylko jeździ do dziś po wybudowanych wówczas wiaduktach, ale od 1878 roku do 2005 roku była najwyższą położoną linią kolejową na świecie, sięgającą od poziomu morza do 4817,8 metrów. Zob. D. BARTKOWIAK: *Życie i działalność inż. Ernesta A. Malinowskiego w Peru*. W: *Relacje Polska-Peru. Historia i współczesność*. Red. F. RODRIGUEZ. Warszawa 1998, s. 90.

⁵ M. W. TOMASZEWSKY: *Polacy w Peru*. W: *Relacje Polska-Peru. Historia i współczesność...*, s. 81-82.

⁶ I. KLARNER-KOSIŃSKA: *Polonia w Kolumbii*. W: *Dzieje Polonii w Ameryce Łacińskiej...*, s. 176-177.

Również w przypadku Ekwadoru nie można mówić o utworzeniu się środowiska polonijnego, gdyż przybywający do tego kraju Polacy stanowili grupę nieliczną, żyjącą w rozproszeniu i zazwyczaj nie osiedlali się tam na stałe. Imigranci składali się głównie z polskich badaczy oraz robotników i często docierali do Ekwadoru z większych skupisk polonijnych Argentyny czy Brazylii. Pracę i życie, osiedlających się w pierwszych dekadach XX wieku rodaków, znacznie utrudniał natomiast brak polskiego konsulatu w tym państwie⁷.

W Urugwaju i Paragwaju polska emigracja pojawiła się dopiero w okresie międzywojennym co było związane między innymi z utrudnieniami w wychodźstwie do Brazylii i Argentyny⁸. W przypadku obydwu tych państw nie można jednak mówić o dużej ilościowo grupie imigrantów z Polski, aczkolwiek w Urugwaju, inaczej niż w Paragwaju, istniała polska emigracja osadnicza. To działalnością w tym państwie zasłynął też polski lekarz Maksymilian Rymarkiewicz, walczący z epidemią żółtej febry⁹. Imigracja paragwajska miała głównie charakter rolniczy. Pierwsze grupy Polaków pojawiły się tam pod koniec XIX i w XX wieku, tworząc jeden z najmniejszych, zwartych ośrodków polonijnych w Ameryce Łacińskiej¹⁰.

Wśród państw, w których Polacy się osiedlali lub podejmowali czasowo pracę znajdowało się większość krajów regionu Ameryki Łacińskiej. Można wśród nich wymienić: Gujanę¹¹, państwa Ameryki Środkowej: Gwatemalę, Belize, Salwador, Honduras, Nikaragę, Panamę czy Kostarykę (gdzie w 1944 roku prezydentem został Kostarykańczyk polskiego pochodzenia, Teodor Picado Michalski¹²) oraz region Karaibów: Kubę, Haiti, Puerto Rico czy Jamajkę.

Przybywający do tych krajów Polacy, najczęściej poszukiwali pracy i możliwości lepszego życia. Niektórym z nich się to udawało, a nawet znacząco przyczyniali się do rozwoju państw swojego pobytu, wpisując się na stałe na kartach ich historii. Jak stwierdza A. Olcha we wstępie do książki Władysława Wójcika, *Moje życie w Brazylii*, masa wychodźstwa polskiego co prawda „wrosła już mocno w tamtejszą ziemię i społeczeństwo”, jednak ta wielka „armia pionierów rozwoju gospodarczego i

⁷ I. KLARNER-KOSIŃSKA: *Polonia w Ekwadorze*. W: *Dzieje Polonii w Ameryce Łacińskiej...*, s. 178-180.

⁸ K. SMOLANA: *Za ocean po lepsze życie...*, s. 60.

⁹ Z. DOBOSIEWICZ, W. ROMMEL: *Polonia w Ameryce Łacińskiej...*, s. 12.

¹⁰ *Ibidem*, s. 93.

¹¹ M. PARADOWSKA: *Podróżnicy i emigranci. Szkice z dziejów polskiego wychodźstwa w Ameryce Południowej*. Warszawa 1984, s. 197.

¹² *Ibidem*, s. 200.

kulturalnego – na niezaludnionych niegdyś obszarach – może poszczycić się ogromnym dorobkiem”¹³.

Charakter kontaktów osiadłych na ziemiach latynoamerykańskich Polaków z ich mieszkańcami, w zależności od tego czy przeważały w nich pozytywne czy negatywne doświadczenia, w istotny sposób warunkował jakość późniejszej współpracy międzypaństwowej oraz wzajemną percepcję rządów i społeczeństw. Do dziś często można spotkać się ze stereotypowym postrzeganiem regionu Ameryki Łacińskiej, ze strony polskiego społeczeństwa oraz decydentów polityki zagranicznej Polski, jako zbyt odległego czy zacofanego pod względem gospodarczo-społecznym, co znacznie utrudnia rozwój relacji międzypaństwowych.

Należy jednak mieć na uwadze, że wyjeżdżający do państw Ameryki Łacińskiej Polacy (w przypadku Brazylii w szczytowym okresie nawet 100-200 tys. osób rocznie), w czasie gdy państwo polskie znajdowało się pod zaborami nie tylko rozpowszechniali wiedzę o Polsce na obczyźnie, ale także to dzięki nim docierały do kraju informacje o odległych państwach Półkuli Zachodniej, które miały niebagatelne znaczenie w kształtowaniu wiedzy na temat państw Ameryki Łacińskiej w Polsce, a także nawiązywaniu późniejszych relacji międzypaństwowych.

1.1. Uwarunkowania i cechy charakterystyczne relacji Polski z państwami Ameryki Łacińskiej przed 1945 rokiem

Pierwsze wiadomości, jakie dotarły do Polski na temat Ameryki Południowej, choć znikome i ogólnikowe, pojawiły się już w XVI wieku¹⁴. Stosunki naszego kraju z państwami Ameryki Łacińskiej w znacznym stopniu zostały zdeterminowane przez wydarzenia historyczne. W czasie, gdy państwa Ameryki Łacińskiej walczyły o swoją niepodległość, Polska nie istniała, jako suwerenne państwo i przez długie lata była nieobecna na politycznej mapie Europy. Wykluczona była w związku z tym możliwość nawiązania oficjalnych stosunków międzypaństwowych. Ponadto, Polska nigdy nie prowadziła polityki kolonialnej, dlatego też jej obecność w Afryce, Azji czy Ameryce Łacińskiej była marginalna.

¹³ A. OLCHA: *Słowo wstępne*. W: *Moje życie w Brazylii*. W. WÓJCIK, Warszawa 1961, s. 14.

¹⁴ Potwierdzają to polskie druki pochodzące z tamtego okresu, o których pisał obszernie polski geograf i historyk Bolesław Olszewicz, w swoich pracach, pt.: „*Pierwsze wiadomości o odkryciu Ameryki w literaturze polskiej*” oraz „*Poland and the Discovery of America*”. Z kolei pierwsza wzmianka o Ameryce Południowej w polskim piśmiennictwie pojawiła się w komentarzu Jana z Głogowa do dzieła Johanna de Sacrobosco, które zostało wydane w Krakowie w 1506 roku. Zob. M. PARADOWSKA: *Polacy w Ameryce Południowej*. Wrocław 1977, s. 15-16.

W historii stosunków polsko-latynoamerykańskich w XVII, XVIII i w początkach XIX wieku, emigracja do Ameryki Łacińskiej była głównie dziełem jednostek. Okres wzmożonego wychodźstwa Polaków do krajów tego regionu, które stało się zjawiskiem na skalę masową, przypada na drugą połowę XIX wieku oraz przełom XIX i XX wieku. Wówczas to Brazylia i Argentyna wiodły prym, jeżeli chodzi o najczęściej wybierane kierunki przyjazdów Polaków na ziemie Ameryki Południowej. Istotne miejsce na przedwojennej mapie relacji polsko-latynoamerykańskich zajmowały także Chile i Meksykańskie Stany Zjednoczone.

Okres od XVI do XVIII wieku¹⁵, mimo że nie był czasem szczególnego zainteresowania ze strony polskiej regionem Ameryki Łacińskiej, zasługuje na wspomnienie ze względu na załóżki kształtowania się pewnego negatywnego stereotypu w percepcji spraw amerykańskich¹⁶. Zaczął on być przełamany dopiero w XIX wieku, zaś w stosunku do Ameryki Łacińskiej okazał się mieć dużo większe znaczenie niż w odniesieniu do Ameryki anglosaskiej.

Na początku XIX wieku pojawiający się na obszarach południowoamerykańskich Polacy stanowili nieliczną grupę. Byli to przeważnie doświadczeni klęskami wojen napoleońskich i zawiedzeni działalnością Napoleona oficerowie oraz szeregowi. Wielu naszych rodaków w owym czasie podejmowało walki na rzecz wyzwolenia Ameryki Południowej spod władzy Hiszpanów. Od początków XIX wieku ochotniczo wstępowali do służby w armiach narodowych i wyzwoleniczych praktycznie całej Ameryki Południowej, a w szczególności: Argentyny, Brazylii, Chile, Urugwaju, Wenezueli i Kuby¹⁷.

W latach 1824-1829, wraz z napływem niemieckich imigrantów do Brazylii pojawili się tam także Polacy, którzy rozpoczęli proces zakładania pierwszych osad na terenie tego kraju. Emigracja ta miała przede wszystkim charakter polityczny, w

¹⁵ W pierwszej połowie XVII wieku na tereny Ameryki Południowej przybyli Polacy zatrudnieni w holenderskiej Kompanii Zachodnioindyjskiej, prowadzącej walki z Portugalczykami i Hiszpanami o utrzymanie kolonii na brazylijskim wybrzeżu. Zob. M. PARADOWSKA: *Polacy w Ameryce Południowej...*, s. 36.

¹⁶ Bodźcem dla kształtowania się negatywnego obrazu Polaków był fakt nieistnienia od drugiej połowy XVIII wieku państwa polskiego. Wiadomo było, że polscy emigranci (choć w tym okresie za ocean docierali nieliczni nasi rodacy) nie mogą liczyć na wsparcie ze strony swojego państwa. Polski emigrant mógł odczuwać upokorzenie traktowaniem go, zarówno na kontynencie amerykańskim jak i w wielu krajach europejskich, jako tego, który „nie ma sztandaru”. Zob. M. KULA: *Polonia brazylijska*. Warszawa 1981, s. 62.

¹⁷ *Stan i perspektywy stosunków gospodarczych Polski z krajami Ameryki Łacińskiej*. Red. A. DEMBICZ, K. DEMBICZ [i in]. Warszawa 1997, s. 10.

odróżnieniu od zarobkowej, która swoje apogeum przeżywała na przełomie XIX i XX wieku¹⁸.

Polityczna emigracja Polaków do Ameryki Łacińskiej była w dużej mierze spowodowana najpierw upadkiem powstania listopadowego (1831 rok), a następnie styczniowego (1864 rok)¹⁹. Uchodźcy z Polski osiedlili się wówczas w kilku krajach Ameryki Południowej, w szczególności w: Kolumbii, Argentynie i Brazylii²⁰. Znajdowali się wśród nich polscy naukowcy, badacze, matematycy i inżynierowie²¹.

Przyczyny wyjazdów Polaków w tak odległe i egzotyczne tereny były rozmaite. Zmienne natężenie emigracji było zależne przede wszystkim od sytuacji politycznej i gospodarczej naszego kraju²². Dużą rolę w narastaniu fal uchodźstwa odegrała trudna sytuacja ekonomiczna Polski, której skutkiem była wspomniana emigracja zarobkowa. Również aspekty o charakterze polityczno-ideologicznym tworzyły podstawy ważnego nurtu polskiej emigracji. W znacznej mierze przyczyniła się do tego utrata przez Polskę niepodległości, starcia zbrojne z zaborcami czy konieczność ucieczki przed represjami ze względu na osobiste poglądy. Wśród innych pobudek towarzyszących decyzji o emigracji znajdowały się bardziej prozaiczne, jak chęć poznania obcych krajów, przygód czy też pragnienie zdobycia sławy albo majątku.

Dodatkowo, przyjazna polityka władz w krajach Ameryki Południowej (zwłaszcza w Brazylii) zachęcała do osiedlania się na tamtejszych terenach w celu zagospodarowania ogromnych, niewykorzystanych obszarów ziemskich. Stąd też do końca lat 30. XX wieku, przychylna ruchowi osiedleńczemu, polityka władz brazylijskich przejawiała się w hasle „rządzić znaczy zaludniać”. Największy napływ polskiej ludności w celach zarobkowych w czasach ostatniej dekady XIX wieku do Brazylii zyskał miano „gorączki brazylijskiej”²³. Przełom XIX i XX wieku to także czas największego napływu Polaków do Argentyny, Urugwaju, Peru oraz Chile²⁴.

Był to jednocześnie okres o niezwykle istotnym znaczeniu dla kształtowania się pozytywnego obrazu Polaków wśród społeczeństw latynoamerykańskich, a także

¹⁸ M. PARADOWSKA: *Polacy w Ameryce Południowej...*, s. 46.

¹⁹ M. KAWKA: *Polska obecność w Brazylii*. W: *Relacje Polska – Brazylia. Historia i współczesność*. Red. A. DEMBICZ, M. KULA. Warszawa 1996, s. 35.

²⁰ M. PARADOWSKA: *Polacy w Ameryce Południowej...*, s. 46 – 49.

²¹ Z. DOBOSIEWICZ, W. ROMMEL: *Polonia w Ameryce Łacińskiej...*, s. 13.

²² Uwarunkowania oraz sytuacja wewnętrzna Polski po rozbiorach i dwóch kolejnych powstaniach powodowała, że osoby zagrożone represjami ze strony władz zaborczych przedostawały się na obszar Ameryki Południowej przez cały XIX wiek i na początku XX stulecia, niezależnie od fal emigracji o charakterze masowym. Za: M. PARADOWSKA: *Polacy w Ameryce Południowej...*, s. 51-52.

²³ M. KULA: *Polonia brazylijska...*, s. 17-18.

²⁴ M. PARADOWSKA: *Polacy w Ameryce Południowej...*, s. 41.

pobudzania zainteresowania Ameryką Łacińską w środowisku polskiej inteligencji, między innymi polskich inżynierów i przyrodników²⁵.

Odzyskanie przez Polskę niepodległości w 1918 roku wiązało się z koniecznością nakreślenia głównych celów polityki zagranicznej wobec państw Ameryki Łacińskiej. Rozwojowi relacji politycznych i gospodarczych z krajami tego regionu pod koniec drugiej dekady XX wieku, sprzyjała duża liczba polskich imigrantów, którzy nie tylko zadomowili się w krajach swojego pobytu, ale także część z nich uzyskała w nich znaczne wpływy. W przeciwieństwie jednak do emigracji z lat wcześniejszych, wyjazdy w latach 1919-1939²⁶ charakteryzowały się tymczasowością. Imigrantom zależało przede wszystkim na szybkim wzbogaceniu się i powrocie do kraju, a nie osiedleniu się w Ameryce Łacińskiej na stałe²⁷.

W okresie istnienia II RP aż do zakończenia II wojny światowej stosunki z krajami Ameryki Łacińskiej były bardzo ograniczone. Polska nie przejawiała większego zainteresowania tym regionem poza sprawami emigracyjnymi. Dotyczyło to przede wszystkim Brazylii i Argentyny, gdzie imigracja była na tyle intensywna, że wywierała znaczący wpływ na stosunki gospodarcze i handlowe Polski z Ameryką Południową. Pierwszymi krajami, z którymi nawiązano oficjalne stosunki gospodarcze były: Brazylia w 1920 roku, Argentyna w 1922 roku i Meksyk w 1924 roku. Polskie przedstawicielstwa dyplomatyczne i konsularne do 1939 roku znajdowały się natomiast w 19 krajach Ameryki Łacińskiej²⁸.

Bezpośrednio po zakończeniu II wojny światowej większość krajów Ameryki Łacińskiej uznała władze w Warszawie. Jedynie Kuba i Paragwaj jeszcze przez pewien czas utrzymywały stosunki z rządem emigracyjnym w Londynie²⁹. Wkrótce jednak, Polska została uznana przez większość państw Ameryki Łacińskiej za część wrogiego obozu Republik Socjalistycznych, wobec czego, jeżeli utrzymywano stosunki dyplomatyczne z niektórymi państwami regionu to były one wyłącznie formalne lub – jak przypadku Kuby czy Nikaragui – warunkowane względami polityczno-ideologicznymi.

²⁵ *Stan i perspektywy stosunków gospodarczych Polski...*, s. 9-10.

²⁶ Okres międzywojenny to także początek emigracji Polaków na większą skalę do Urugwaju, który pozostaje jednym z najmłodszych polskich ugrupowań wychodźczych w Ameryce Łacińskiej. Najwięcej przybywało tu z Polski robotników, przeważnie zatrudnianych w przemyśle mięsnym. Zob. Z. DOBOSIEWICZ, W. RÓMMEL: *Polonia w Ameryce Łacińskiej...*, s. 91-92.

²⁷ K. SMOLANA: *Za ocean po lepsze życie...*, s. 41.

²⁸ *Stan i perspektywy stosunków gospodarczych Polski...*, s. 11.

²⁹ *Ibidem*, s. 11.

1.1.1. Charakter relacji Polski z Brazylią

Od początku polskiej emigracji do Ameryki Łacińskiej, Brazylia była najczęściej wybieranym celem destynacji. Kraj ten przez wiele lat stwarzał dogodne warunki osadnictwa i rozwoju, z czego korzystali nasi rodacy nie tylko zatrudniając się do różnego rodzaju prac, ale także inicjując dobrze prosperującą społeczność, kulturę i polityczną działalność polonijną. Nie zawsze jednak osiedlanie się w obcym i odległym kraju było łatwe. Polacy napotykali różnego rodzaju trudności zwłaszcza w okresie, kiedy nie istniało państwo polskie i nie mogli liczyć na wsparcie ze strony władz swojego kraju czy też przed II wojną światową w czasie restrykcyjnej polityki nacjonalizacyjnej brazylijskiego dyktatora Getúlio Vargasa. Jednakże dla wielu Polaków największy kraj Ameryki Południowej stał się drugą ojczyzną, a niektórzy z nich odegrali ważną rolę w jego rozwoju.

Kiedy Brazylia uzyskała niepodległość w 1822 roku, Polska nie istniała na mapie politycznej świata. Dlatego też emigracja Polaków do Brazylii rozwinęła się na większą skalę dopiero pod koniec XIX i na początku XX wieku. Wcześniej można odnaleźć tam jedynie pojedyncze ślady bytności naszych rodaków³⁰, którzy przybyli w latach 20. XIX wieku wraz z falą emigracji niemieckiej³¹. Od odkrycia Ameryki do drugiej połowy XIX wieku odnotowywano przyjazdy do Brazylii polskich podróżników, misjonarzy, lekarzy, badaczy, inżynierów oraz żołnierzy³². Napływali tam także emigranci polityczno-wojskowi (między innymi w wyniku powstania listopadowego i styczniowego) czy grupy górników i hutników ze Śląska³³.

Wśród różnorodnej emigracji polskiej do Brazylii dużą rolę odegrało polskie duchowieństwo³⁴. Księża, w czasie, kiedy nie istniało państwo polskie, byli często

³⁰ M. PARADOWSKA: *Polacy w Ameryce Południowej...*, s. 127. Warto odnotować, że ludność Polska legitymująca się wówczas dokumentami i paszportami wystawianymi przez władze zaborcze była, często mylnie, zaliczana do grona niemieckich lub rosyjskich imigrantów, przez co w statystykach brazylijskich figurowała, jako przedstawiciele tych narodowości. Zob. M. KAWKA: *Polska obecność w Brazylii...*, s. 36.

³¹ Będąc w mniejszości, pierwsi przybysze nie mieli możliwości stworzenia własnych osad ani kultywowania polskiej kultury, zwłaszcza, że spotykali się z naciskami o charakterze narodowościowym i kulturowym oraz prześladowaniem ze strony niemieckich kolonistów. Zob. M. PARADOWSKA: *Polacy w Ameryce Południowej...*, s. 127; A. OLCHA: *Słowo wstępne...*, s. 7.

³² M. MALINOWSKI: *Ruch Polonijny w Argentynie i Brazylii w latach 1989 – 2000*. Warszawa 2005, s. 67.

³³ E. CIURUŚ: *Polacy w Brazylii*. Lublin 1977, s. 6.

³⁴ O tym, jak wielkie znaczenie miała dla polskiego osadnictwa i funkcjonowania Polaków w Brazylii działalność polskiego duchowieństwa i duszpasterstwa, świadczą słowa Prymasa Polski, kardynała Józefa Glempa, który, jako Protektor Polonii odwiedzał w latach 80. XX wieku środowiska polonijne w Brazylii i Argentynie. Podczas jednej ze swoich wizyt stwierdził, że: „pisać o duszpasterstwie polskim w Brazylii i Argentynie znaczyłoby opracować historię tej dziedziny dziejów Kościoła. Historia taka byłaby ogromnie ciekawa, bo ukazałaby promieniowanie polskiej kultury religijnej na kontynent Ameryki Łacińskiej”. Zob.

jedynym wsparciem dla polskich emigrantów. Najbardziej znaną postacią tego środowiska był ksiądz Antoni Zieliński, który wraz z Sebastianem Edmundem Woś Saporskim – uważanym za ojca polskiego osadnictwa w Brazylii (o czym więcej w dalszej części pracy), zorganizował migrację polskich kolonistów z Santa Catarina. Pierwszym zgromadzeniem zakonnym, które rozpoczęło swoją działalność na terenie Brazylii u schyłku XIX wieku i w początkach XX wieku byli księża werbiści, a następnie misjonarze Św. Wincentego à Paulo. Z czasem docierały inne zgromadzenia męskie, do których dołączyli po II wojnie światowej członkowie Towarzystwa Chrystusowego dla Polonii Zagranicznej. Zgromadzenia żeńskie zaczęły pojawiać się na tych terenach od 1904 roku (siostry wincentynki)³⁵. Oprócz działalności religijnej księża wzmacniali poczucie identyfikacji narodowej, a także pełnili funkcje wychowawcze i integrujące. Kościół, parafia, ksiądz stanowili wśród emigrantów łącznik zespalaający w jedną społeczność, tym bardziej, że niejednokrotnie ich działalność przyczyniała się do powstawania i rozwoju polonijnych organizacji społecznych.

Jak już wspomniano, za ojca polskiego osadnictwa w Brazylii uchodzi Edmund Woś-Saporski³⁶ (właśc. Sebastian Woś), którego inicjatywy przyczyniły się nie tylko do zwiększenia napływu polskich osadników na ziemie brazylijskie (zwłaszcza w stanie Paraná), ale także stworzenia zorganizowanych i z powodzeniem rozwijających działalność społeczną, kulturalną i polityczną polskich skupisk narodowych. Rok 1871, w którym założono pierwszą polską osadę w Brazylii (konkretnie w Kurytybie), uznawany jest za cezurę wyznaczającą początek zorganizowanego polskiego osadnictwa w tym kraju³⁷. W niedługim czasie Paraná stała się centrum życia polonijnego w Brazylii. Zapoczątkowany wówczas napływ polskich emigrantów do tego kraju można podzielić na trzy etapy.

Pierwsza i zarazem najskromniejsza fala imigracji, przypada na lata 70. i 80. XIX wieku i trwa do 1889 roku, kiedy to na brazylijskie ziemie przybyło około 8-9 tys. osób, pochodzących głównie z terenów zaboru pruskiego³⁸. Emigracja ta miała, przede

Z. MALCZEWSKI: *Duchowieństwo i duszpasterstwo polskie w Brazylii*. W: *Relacje Polska-Brazylia. Historia i współczesność...*, s. 93.

³⁵ Z. MALCZEWSKI: *Polacy i osoby polskiego pochodzenia w Brazylii. Zarys historyczny i współczesność Polonii brazylijskiej. Polonia w Brazylii*. Konsulat Generalny Rzeczypospolitej Polskiej w Kurytybie – http://www.kurytyba.msz.gov.pl/pl/polonia_w_brazylii/polonia_w_brazyli/ [dostęp: 19.06.2016].

³⁶ W. WÓJCIK: *Moje życie w Brazylii...*, s. 7. Więcej zob. M. PARADOWSKA: *Polacy w Ameryce Południowej...*, s. 127-133.

³⁷ M. PARADOWSKA: *Polacy w Ameryce Południowej...*, s. 52-53.

³⁸ M. MALINOWSKI: *Ruch Polonijny w Argentynie i Brazylii...*, s. 68,69.

wszystkim, charakter zarobkowy. Już wtedy jednak pojawiały się koncepcje założenia w Brazylii „Nowej Polski”³⁹.

Wyznacznikiem drugiej fali migracji w latach 90. XIX wieku było zniesienie w 1888 roku niewolnictwa w Brazylii (już w 1830 roku zawarto z Anglią umowę o wygaśnięciu legalności przewozu niewolników murzyńskich z Afryki, co w konsekwencji przyczyniło się do poszukiwania taniej siły roboczej w Europie⁴⁰) oraz proklamowanie rok później republiki w miejsce cesarstwa. Obydwa czynniki wpłynęły na rozkwit procesu imigracyjnego, który zyskał w Polsce miano „gorączki brazylijskiej”. Jej apogeum zaś przypadało na lata 1890-1892, kiedy to na ziemi brazylijskie przybyło kilkadziesiąt tysięcy Polaków⁴¹.

W latach 1890-1894 przybyło z Królestwa Polskiego do Brazylii ponad 60 tys. emigrantów⁴². Należy jednak mieć na uwadze, że mogą występować w tym względzie pewne nieścisłości statystyczne, ponieważ wielu polskich emigrantów zostało w Brazylii odnotowanych, w zależności od zaboru, z jakiego pochodzili, jako Rosjanie, Austriacy lub Niemcy⁴³.

Kolejny etap gorączki brazylijskiej to lata 1894–1896, kiedy to za ocean przybyło ok. 25 tys. osób z Galicji Wschodniej, z których 16 tys. stanowili Ukraińcy, a pozostałe 9 tys. Polacy⁴⁴. Największe skupiska polskiej ludności powstawały wówczas w stanach takich jak: Paraná, Santa Catarina czy Rio Grande do Sul⁴⁵.

Impulsem dla trzeciej fali emigracji i jednocześnie ostatniej fazy „gorączki brazylijskiej” były akcje kolonizacyjne prowadzone z inicjatywy brazylijskich władz federalnych w pierwszej dekadzie XX wieku⁴⁶. Towarzyszyła im szeroko zakrojona akcja agitująca potencjalnych emigrantów do przyjazdu. Informowano o dobrobycie kolonistów, zapewniano o dogodnych warunkach pod uprawę roli i przekazywaniu ziemi za darmo. Panowało przekonanie, że ziemia w Paranie jest „błogosławioną ziemią dla

³⁹ Prezydent stanu Paraná w liście skierowanym do Polaków w 1885 roku, zwrócił się do wszystkich pozostałych na polskich ziemiach, którym „los nie sprzyja”, by przybyli do Brazylii, gdzie istnieje „Nowa Polska”, w której panuje szczęście i bezpieczeństwo. Za: A. OLCHA: *Słowo wstępne...*, s. 7-10.

⁴⁰ Zob. Z. MALCZEWSKI: *Polacy i osoby polskiego pochodzenia w Brazylii...*

⁴¹ Z. DOBOSIEWICZ, W. RÓMMEL: *Polonia w Ameryce Łacińskiej...*, s. 5.

⁴² Ibidem, s. 19.; Zob. K. SMOLANA: *Za ocean po lepsze życie...*, s. 50-51.

⁴³ Polskie szacunki fali migracyjnej z początku lat 90. XIX wieku wahały się od 40 do 80 tys. osób. Zob. M. KULA: *Polonia brazylijska...*, s. 19.

⁴⁴ Z. DOBOSIEWICZ, W. RÓMMEL: *Polonia w Ameryce Łacińskiej...*, s. 21-22.

⁴⁵ M. PARADOWSKA: *Polacy w Ameryce Południowej...*, s. 134.

⁴⁶ Ze względu na słabe zaludnienie i zagospodarowanie brazylijskich ziem, rząd tego kraju prowadził przyjazną imigrantom politykę, pod hasłem: „rządzić znaczy zaludniać”. Przejawiała się ona wieloma ułatwieniami dla osadników, np. nadawaniem ziemi na własność na korzystnych warunkach lub za darmo czy udzielaniem kredytów rządowych. Zob. M. MALINOWSKI: *Ruch Polonijny w Argentynie i Brazylii...*, s. 67-68.

rolnika”⁴⁷. Za ocean emigrowała zarówno ludność wiejska, jak i miejska oraz przedstawiciele klasy robotniczo-rzemieślniczej. Wśród emigrującej ludności polskiej niewielki odsetek stanowiła inteligencja, nauczyciele czy kler zakonny. W latach 1911-1912 fala emigracyjna, głównie z Podlasia i Lubelszczyzny liczyła ok. 10 tys. ludzi⁴⁸. Jak podaje Maria Paradowska, w okresie od 1907 do 1914 do Brazylii wyemigrowało ponad 25 tys. Polaków⁴⁹.

Istniało wiele czynników motywujących polskich chłopów do opuszczenia kraju i poszukiwania korzystniejszych warunków życia na obcej ziemi. Jednym z powodów emigracji zarobkowej była trudna sytuacja ekonomiczna na polskiej wsi pod zaborami (wzmacniana jednocześnie znacznym przyrostem naturalnym w kraju) i narastający kryzys agrarny, w efekcie którego doszło do znacznego pogorszenia się warunków życia⁵⁰. Istotnym impulsem skłaniającym do emigracji był także kryzys przemysłu włókienniczego z 1889 roku, który spowodował redukcje zatrudnienia, obniżki płac i zamknięcie wielu fabryk.

Mimo dogodnych warunków osadnictwa, sytuacja polskich chłopów w Brazylii nie należała do najłatwiejszych⁵¹. Pierwsza fala emigracji nie poruszyła polskiej inteligencji (nastąpiło to dopiero kilkanaście lat później), której brak na ziemiach brazylijskich utrudniał rozwój związków polonijnych, które mogłyby pomóc w organizowaniu życia Polaków na miejscu⁵². Początkowo, osadnicy otrzymywali nadania ziemi, dzięki czemu mogli się szybko zagospodarować i wzbogacić. Jednak masowa emigracja była ruchem tak żywiołowym, że władze nie były w stanie zapewnić

⁴⁷ Poza uprawą ziemi istniało także zapotrzebowanie na pracę przy robotach kolejowych. Władze brazylijskie przywiązywały w owym czasie szczególną wagę do budowy infrastruktury, mającej istotny wpływ na dalszy rozwój tego kraju. M. PARADOWSKA: *Polacy w Ameryce Południowej...*, s. 57; Zob. M. KULA: *Polonia brazylijska...*, s. 18,29.

⁴⁸ M. KULA: *Polonia brazylijska...*, s. 19-20.

⁴⁹ M. PARADOWSKA: *Polacy w Ameryce Południowej...*, s. 57.

⁵⁰ Ibidem, s. 55.

⁵¹ Analizy licznych problemów, jakie napotykali Polacy po przybyciu do nowego kraju (także w porównaniu z imigrantami z innych państw), które utrudniały im znalezienie lepszego miejsca w społecznej i gospodarczej strukturze Brazylii, dokonał Marcin Kula w swojej książce, pt.: *Polonia brazylijska*, Warszawa 1981. Autor zwraca uwagę, między innymi, na bariery psychologiczne związane z pobytem w nowym, odległym geograficznie państwie, często bez znajomości języka tego kraju, a także na trudne doświadczenia wyniesione z Polski, związane z kryzysem gospodarczym i zacofaniem polskiej wsi końca XIX wieku. Dodatkowo, jak można przeczytać w książce Władysława Wójcika, pt.: *Moje życie w Brazylii*, emigranci z okresu pierwszej „gorączki brazylijskiej” (koniec XIX wieku) byli zmuszeni toczyć walki ze stadami rudyh wyjców (gatunek małpy szerokonosej z podrodziny wyjców), niszczących pierwsze plantacje kukurydzy, a ponadto stróżowali po nocach by uchronić się od napaści Indian – Botokudów. Wielu z osiedlających się wówczas w pobliżu lasów Polaków straciło życie, spora część z nich chorowała też i umierała na dyzenterię (inaczej czerwone) czy malarię. Zob. W. WÓJCIK: *Moje życie w Brazylii...*, s. 32-33.

⁵² M. PARADOWSKA: *Polacy w Ameryce Południowej...*, s. 146.

odpowiednich warunków kolejnym przybyszom. Polacy borykali się więc ze złymi warunkami sanitarnymi, brakiem pomieszczeń, a w końcu wysyłano ich na gorsze, położone w głębi kraju tereny⁵³.

Osiedlające się w Brazylii polskie rodziny zaczęły tworzyć początkowo nieformalne wspólnoty, a następnie bardziej sformalizowane struktury. Powstawały liczne towarzystwa, stowarzyszenia i organizacje, udzielające wsparcia rodakom i zajmujące się propagowaniem polskiej kultury, literatury i sztuki. W Paranie i Kurytybie (największych skupiskach polskiej ludności) powstawały liczne szkoły⁵⁴ i biblioteki⁵⁵. W 1892 roku ukazał się natomiast pierwszy numer „Gazety Polskiej” w Kurytybie⁵⁶.

Polscy emigranci w większości (aż 90%)⁵⁷ zatrudniani byli w rolnictwie. Część osadników trafiała do São Paulo, gdzie podstawowym sposobem na życie była praca najemna na plantacjach kawy. Polacy mieszkający w lasach zajęli się uprawą *yerba mate*, co nie tylko przynosiło im znaczne dochody, ale także uznanie rodowitych Brazylijczyków, w opinii których Polacy nawet lepiej od nich wykonywali tę pracę⁵⁸.

Wielu naszych rodaków wywarło wpływ na rozwój Brazylii. Jednym z nich był Florian Rozwadowski, polski kartograf, inżynier i badacz, który zyskał miano ojca brazylijskiej topografii, poprzez stworzenie pierwszej mapy dopływów Amazonki. Był on także jednym z pomysłodawców masowej kolonizacji rolniczej Brazylii przez imigrantów z Europy⁵⁹ (w swojej rozprawie z 1857 roku wydanej do rządu brazylijskiego zalecał sprowadzanie do kraju obcokrajowców, a zwłaszcza Polaków)⁶⁰.

Jednym z Polaków służących w holenderskiej Kompanii Zachodnioindyjskiej na rzecz utrzymania holenderskich kolonii w Brazylii, był generał Krzysztof Arciszewski⁶¹. Ze względu na jego liczne zasługi w bitwach o brazylijskie posiadłości kolonialne i bogactwa naturalne, w mieście Pernambuco znajduje się pomnik ku jego czci⁶².

⁵³ Ibidem, s. 133-134.

⁵⁴ Do 1937 roku w Brazylii funkcjonowało już ponad 300 polskich szkół. Zob. M. KAWKA: *Polska obecność w Brazylii...*, s. 40-41.

⁵⁵ Zob. Z. MALCZEWSKI: *Polacy i osoby polskiego pochodzenia w Brazylii...*

⁵⁶ M. MALINOWSKI: *Ruch Polonijny w Argentynie i Brazylii...*, s. 71-72; Zob. M. PARADOWSKA: *Polacy w Ameryce Południowej...*, s. 145-151.

⁵⁷ M. KULA: *Polonia brazylijska...*, s. 29.

⁵⁸ Ciekawostką jest, że liście *mate* zbierane przez Polaków miały cenę wyższą o 10% w handlu hurtowym od tych, które zbierali rodowici Brazylijczycy. Zob. M. PARADOWSKA: *Polacy w Ameryce Południowej...*, s. 141-142.

⁵⁹ Ibidem, s. 52.

⁶⁰ A. OLCZA: *Słowo wstępne...*, s. 7.

⁶¹ Więcej na temat K. Arciszewskiego i jego pracy badawczej, której wynikiem była pierwsza polska relacja z terenów Brazylii dotycząca grupy Indian Tapuja, zob. M. PARADOWSKA: *Polacy w Ameryce Południowej...*, s. 67-93.

⁶² E. CIURUŚ: *Polacy w Brazylii...*, s. 5.

Sławę i uznanie zyskał także polski lekarz Piotr Ludwik Napoleon Czerniewicz, współzałożyciel akademii medycznej w Rio de Janeiro, który w 1841 roku opublikował encyklopedię medyczną, wielokrotnie uzupełnianą i wznawianą, a także rozpowszechnioną w innych krajach Ameryki Łacińskiej⁶³.

Ciekawostką jest, iż od nazwiska jednego z polskich inżynierów (Aleksandra Brodowskiego) pracującego przy budowie kolei São Paulo-Santos, jedno z miast powiatowych nazwano *Brodosque*⁶⁴; inny polski inżynier zaś, Aleksander Babiński, opracował pierwszą mapę geologiczną Brazylii⁶⁵.

Do wybuchu I wojny światowej do największego państwa Ameryki Południowej przybyło w sumie 115 tys. emigrantów z ziem polskich. Stanowili oni niecałe 3% wszystkich emigrantów, którzy obrali ten kierunek w czasie trwania imigracji o charakterze masowym⁶⁶. Emigracja tych lat miała także często, poza zarobkowym, wymiar polityczny. Wybuch pierwszej wojny światowej wpłynął hamująco na trzecią falę emigracyjną. Jednocześnie w tym czasie powstał Polski Komitet Centralny w Kurytybie utrzymujący kontakt z Komitetem Narodowym Polskim w Paryżu⁶⁷.

Mimo iż w omawianym okresie ze względu na uwarunkowania międzynarodowe oraz fakt nieistnienia państwa polskiego nie było możliwości nawiązania formalnych kontaktów politycznych czy gospodarczych, to nie można zapominać o roli, jaką odegrali polscy emigranci – „prości ambasadorowie przyjaźni” – jak nazywa ich Antoni Olcha⁶⁸, w kształtowaniu wizerunku naszego kraju i narodu, tworząc w ten sposób korzystny grunt dla nawiązania i rozwoju późniejszych kontaktów międzypaństwowych. Najlepiej świadczy o tym fakt, że w 1918 roku Brazylia była pierwszym krajem Ameryki Łacińskiej, który uznał niepodległość Polski.

Okres międzywojenny (1918-1939) należy do szczególnie istotnych na kartach polsko-brazylijskich stosunków politycznych, a także gospodarczych i kulturowych. Polska i Brazylia nawiązały stosunki dyplomatyczne na szczeblu poselstw 26 maja 1920 roku⁶⁹.

⁶³ Ibidem, s. 8.

⁶⁴ Zob. Z. MALCZEWSKI: *Polacy i osoby polskiego pochodzenia w Brazylii...*

⁶⁵ M. KAWKA: *Polska obecność w Brazylii...*, s. 35.

⁶⁶ M. KULA: *Polonia brazylijska...*, s. 19-20.

⁶⁷ Zob. Z. MALCZEWSKI: *Polacy i osoby polskiego pochodzenia w Brazylii...*

⁶⁸ A. OLCHA: *Słowo wstępne...*, s. 6.

⁶⁹ D. OSTROWSKA: *Stosunki polityczne polsko-brazylijskie. W: Relacje Polska – Brazylia. Historia i współczesność...*, s. 47.

W 1929 roku w Rio de Janeiro powstało Brazylijsko-Polskie Towarzystwo Kulturalno-Gospodarcze pod przewodnictwem wiceprezydenta Brazylii. W tym samym roku powołano w Warszawie Towarzystwo Brazylijsko-Polskie im. Ruy Barbosy, które istnieje do dzisiaj⁷⁰.

W latach 20. i 30. XX wieku doszło do pierwszych oficjalnych wizyt na różnych szczeblach politycznych⁷¹, a także zawarto pierwsze umowy i kontrakty handlowe pomiędzy oboma krajami. Najważniejszą była umowa o taryfach celnych, podpisana 22 sierpnia 1929 roku⁷². Wówczas powstała też pierwsza polsko-brazylijska Izba Handlowa⁷³.

W okresie międzywojennym nowy partner handlowy Polski zgłaszał zapotrzebowanie przede wszystkim na węgiel, cement, rury, szyny kolejowe oraz cynk, które głównie eksportowano do Brazylii. Z kolei w Polsce, już wtedy doceniano brazylijską kawę, kakao oraz tytoń. Ponadto, importowano bawełnę, nieobrobione skóry bydlęce i rudę żelaza⁷⁴.

Po pierwszej wojnie światowej, w 1919 roku wznowiły się nieliczne wyjazdy Polaków do Brazylii (głównie do stanu Paraná). Przejawem dążeń do instytucjonalizacji polskiej emigracji było zawarcie układu w sprawie imigracji 19 lutego 1927 roku pomiędzy Urzędem Emigracyjnym w Warszawie, a Departamentem Pracy stanu São Paulo⁷⁵. Różne źródła podają, że w latach 1919-1939 do Brazylii przybyło z Polski od 35 tys.⁷⁶ do 41 tys. osób⁷⁷.

Okres międzywojenny, mimo znacznie mniejszej liczebności polskich imigrantów, był jednocześnie najbardziej owocnym pod względem ożywienia

⁷⁰ J. MAZUREK: *Brazylia i Polska – 90 lat stosunków dyplomatycznych*, Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Brasilii – <http://brasilia.msz.gov.pl/resource/20ad2be9-962b-44ae-b906-6661b5ff7830:JCR>, [dostęp: 04.09.2015], s. 3.

⁷¹ W 1934 roku w Brazylii przebywał marszałek Senatu RP Władysław Racziewicz, którego przyjmował prezydent tego państwa, Getúlio Vargas. W tym samym roku w Polsce miała miejsce wizyta brazylijskiej misji wojskowej z gen. Leite de Castro na czele, którą przyjmował marszałek Józef Piłsudski. W 1922 roku odznaczył on prezydenta Brazylii Epitácia Pessoa da Silve Orderem Orła Białego. Najwyższe odznaczenie Brazylii, Krzyż Południa, otrzymali natomiast kolejno: marszałek Józef Piłsudski (1922), profesor Juliusz Szymański (1934) oraz prezydent RP Ignacy Mościcki (1935). Zob. J. MAZUREK: *Brazylia i Polska – 90 lat stosunków dyplomatycznych...*, s. 4.

⁷² Ibidem, s. 4.

⁷³ D. OSTROWSKA: *Stosunki polityczne polsko-brazylijskie...*, s. 47-48.

⁷⁴ J. MAZUREK: *Brazylia i Polska – 90 lat stosunków dyplomatycznych...*, s. 4.

⁷⁵ W tym samym roku doszło także do zawarcia umowy pomiędzy Syndykatem Emigracyjnym a kompetentnymi pełnomocnikami stanu São Paulo w sprawie warunków pracy robotników polskich na plantacjach kawy. Zob. M. KULA: *Polonia brazylijska...*, s. 64.

⁷⁶ Szacunki polskiego Ministerstwa Spraw Zagranicznych mówią o ok. 35 tys. emigrantów. Zob. M. MALINOWSKI: *Ruch Polonijny w Argentynie i Brazylii...*, s. 74.

⁷⁷ J. MAZUREK: *Brazylia i Polska – 90 lat stosunków dyplomatycznych...*, s. 4.

działalności polsko-brazylijskich organizacji. Głównym motorem dla wzrostu ich aktywności było odrodzenie się państwa polskiego, a w konsekwencji pojawienie się polskich przedstawicieli dyplomatycznych w Brazylii. Wskutek wzmożonej działalności Konsulatu Generalnego w Kurytybie utworzono szereg towarzystw, jak np.: Towarzystwo Wychowania Fizycznego „Junak” (dysponujące blisko stoma oddziałami w tym kraju), Towarzystwo Kultury Teatralnej czy Organizację Zrzeszającą Nauczycieli⁷⁸.

Rozkwit działalności polskich organizacji został jednak w kolejnych latach skutecznie zahamowany w związku z diametralną zmianą polityki imigracyjnej władz brazylijskich. Jeszcze przed I wojną światową pojawiały się przejawy ksenofobii wynikające z poczucia zagrożenia tożsamości narodowej i kultury społeczeństw latynoamerykańskich, jakie nieśli ze sobą imigranci⁷⁹. Tym bardziej, że w niektórych miejscowościach przyjezdni stanowili większość mieszkańców⁸⁰.

Do tej pory, czynnikiem hamującym manifestację dezaprobaty wobec masowej imigracji były odczuwalne korzyści płynące z udziału „obcych” w postępie gospodarczym kraju, w tym w modernizowaniu marnujących się wcześniej wielkich zasobów ziemskich. Sytuacja jednak uległa zmianie, kiedy do Ameryki Łacińskiej dotarły efekty kryzysu światowego, zaś globalny spadek cen doprowadził w Brazylii do zmiany dotychczasowych struktur własności i wpływów politycznych⁸¹.

Wówczas, na fali populistycznych haseł, do władzy doszedł Getúlio Vargas⁸², prowadzący dyktatorską politykę tworzenia silnych struktur państwowych i ujednolicania tożsamości narodowej. Trzonem jego nacjonalistycznego programu politycznego była walka z separatyzmami stanowymi i rosnącymi wpływami środowisk imigracyjnych, czemu służyły zarządzenia skierowane przeciwko imigrantom. W ich wyniku

⁷⁸ W. WÓJCIK: *Moje życie w Brazylii...*, s. 16.

⁷⁹ Brazylijska prasa tego okresu twierdziła, że „goście są wrogami” ponieważ: „zachowują odrębność, trwają przy swojej narodowości, nie chcą stać się Brazylijczykami”. Więcej na ten temat zob. M. KULA: *Polonia brazylijska...*, s. 163-184.

⁸⁰ M. KULA: *Polonia brazylijska w świetle stanu badań prowadzonych w Polsce. W: Obecność polska w Brazylii. Materiały z Sympozjum Bразylia-Polska, Kurytyba 1988, CESLA, Warszawa 1996, s. 26-30.*

⁸¹ W okresie od 1929 do 1931 światowe ceny kawy spadły z 22 do 8 centów za funt. Brazylia, która w latach 20. XX wieku wyeksportowała ponad 800 mln funtów kawy, w latach 30. XX wieku ulokowała już niecałe 340 mln. W efekcie w 1930 roku w São Paulo było zmagazynowane więcej kawy niż wynosiła dotychczasowa całoroczna konsumpcja światowa. Skutki brazylijskiego kryzysu odczuł, przede wszystkim, najbardziej związany z produkcją kawy w tym kraju, stan São Paulo. Zob. M. KULA: *Polonia brazylijska...*, s. 159.

⁸² W dniu 3 października 1930 roku w południowych stanach Rio Grande do Sul i Minas Gerais oraz w stanie Paraíba wybuchło powstanie przeciwko dotychczasowym rządóm. Nowym prezydentem został sprzeciwiający się rolniczemu charakterowi kraju, jego zacofaniu oraz dominacji kawowej oligarchii Getúlio Vargas. Okres jego rządów oraz budowany przez niego system polityczny nazywany jest potocznie od jego imienia „żetelizmem”. Zob. *Ibidem*, s. 159-160.

zlikwidowano wiele istniejących organizacji i stowarzyszeń, a tworzenie nowych ośrodków było zabronione.

Poza zniechęcającą do imigracji polityką Vargasa (choć ta pod koniec 1938 roku miała się zmienić, szczególnie na korzyść Polaków⁸³), determinantą o kapitalnym znaczeniu dla osłabienia polskiego ruchu emigracyjnego, a nawet pojawienia się tendencji odwrotnej, tj. powrotu Polaków z krajów Ameryki Południowej do Europy, był wybuch II wojny światowej i okupacja Polski. W dniu 4 września 1939 roku, po napaści Niemiec na Polskę, Brazylia ogłosiła swoją neutralność, zaś społeczeństwo brazylijskie jednoznacznie wyraziło solidarność z Polską i Polakami⁸⁴. Brazylia przyjęła wielu polskich uchodźców wojennych (od 2 do 3 tysięcy osób). Znalazły się wśród nich wielkie postaci polskiej kultury jak: Julian Tuwim, Jan Lechoń, Jan Kiepura, Kazimierz Wierzyński czy August Zamoyski⁸⁵.

W okresie powojennym ruch polonijny nie powrócił do swego dawnego kształtu. Działalność kulturalna, szkoły i organizacje nie prosperowały już na tak szeroką skalę⁸⁶. Pojawiały się jedynie pojedyncze inicjatywy w wymiarze lokalnym. Innego charakteru nabrały również podróże Polaków na kontynent południowoamerykański. Po II wojnie światowej pojawiła się, do dziś zresztą utrzymująca się tendencja, odbywania podróży krótkotrwałych, za to zdecydowanie zwiększyła się ich częstotliwość.

1.1.2. Charakter relacji Polski z Argentyną

W historii zaludnienia Argentyny, drugiego po Brazylii pod względem obszaru państwa Ameryki Łacińskiej, dużą rolę odegrały migracje, których szczególne natężenie przypadało na wiek XIX i XX. W latach 1860-1940 przybyło do tego kraju ponad 7 mln imigrantów z Europy, w tym z Polski. Kolejna duża fala imigracji rozpoczęła się po II wojnie światowej (i trwała mniej więcej do połowy lat 90. XX wieku), kiedy to do Argentyny przybywało ok. 100 tys. osób rocznie⁸⁷.

Argentyna, podobnie jak Brazylia była krajem, który zapisał się na kartach polskiej historii, jako przystań dla wielu wyjeżdżających z ojczyzny Polaków. Część z nich osiedliła się tam na stałe. Dzisiejsza Polonia argentyńska należy do najstarszych i

⁸³ W 1939 roku prezydent Vargas osobiście interweniował w sprawie otwarcia zamkniętych towarzystw polonijnych w kilku brazylijskich stanach. Dodatkowo obiecano także ponowne otwarcie stowarzyszeń w Paranie oraz zwrot skonfiskowanego majątku. Zob. Ibidem, s. 202.

⁸⁴ Ibidem, s. 203-204.

⁸⁵ J. MAZUREK: *Brazylia i Polska – 90 lat stosunków dyplomatycznych...*, s. 5.

⁸⁶ M. MALINOWSKI: *Ruch Polonijny w Argentynie i Brazylii...*, s. 61.

⁸⁷ J. MAKOWSKI: *Argentyna – środowisko, ludność i przestrzeń*. W: *Relacje Argentyna-Polska. Historia i współczesność*. Red. A. DEMBICZ. Warszawa 1996, s. 13-14.

największych w regionie Ameryki Południowej. Zanim jednak doszło do masowego exodusu naszych rodaków na ziemi Argentyny, pojawiali się tam emigranci polityczni – co dotyczyło głównie rzeczywistości powstaniowej⁸⁸. Obecność niektórych grup osiedleńczych sięga drugiej dekady XIX wieku. Ich wyjazd z kraju był głównie wynikiem klęsk i zawiedzionych nadziei związanych z działalnością Napoleona. Część polskich uchodźców zasłużyła się w walkach o wyzwolenie Argentyny⁸⁹, stanowiącej wówczas integralną część Wicekrólestwa La Platy⁹⁰, spod hiszpańskiej dominacji.

Podobnie jak w przypadku Polaków napływających do Brazylii, osiedlający się w Argentynie Polacy reprezentowali różne grupy i środowiska społeczne, a ich wyjazd determinowany był różnymi pobudkami. Jednakże, w odróżnieniu od osadnictwa w największym kraju Ameryki Południowej, emigracja do Argentyny miała początkowo charakter bardziej polityczny niż zarobkowy. Ponadto, inaczej niż w Brazylii, charakterystyczne były dążenia do szybszego zrzeszania się naszych rodaków. Pierwsza organizacja „Towarzystwo Polskie” powstała już w 1890 roku. Utworzono wiele stowarzyszeń o charakterze opiekuńczym, pomagających w zorganizowaniu spójnej grupy i dobrej łączności Polaków na ziemiach argentyńskich⁹¹.

Na początku XX wieku liczbę Polaków w Argentynie szacowano na ok. 5 tys. osób⁹². Pierwszym dużym skupiskiem polonijnym w tym kraju było Buenos Aires. Polscy aktywiści w niektórych miastach prowincji Buenos Aires rozwinęli działalność oświatową i kulturalną, otwierając polskie szkoły, teatr⁹³ czy wydając prasę polonijną. Szczególne miejsce w dziejach polskiego osadnictwa w Argentynie zajęła prowincja Misiones, gdzie w 1897 roku rozpoczęło się polskie osadnictwo⁹⁴.

⁸⁸ Falę emigracji politycznej stanowili uchodźcy z Polski po upadku powstania listopadowego (1831) i styczniowego (1864). Polacy, którzy przybyli wówczas na te ziemie tworzyli zwartą grupę, kultywującą pamięć o ojczyźnie, co przyczyniło się do konsolidacji i integracji życia polonijnego w Argentynie. Zob. M. PARADOWSKA: *Podróżnicy i emigranci...*, s. 78-82; K. SMOLANA: *Wspólnie poprzez historię. Zarys historyczny stosunków polsko-argentyńskich*. W: *Relacje Argentyna-Polska. Historia i współczesność...*, s. 32.

⁸⁹ W archiwach wojskowych Argentyny z lat 1812-1819 można znaleźć nazwiska polskich wojskowych, m.in. kaprała Manuela Zatockiego, porucznika Antoniego Mierza czy generała Antoniego Belina-Skupiewskiego. Zob. M. PARADOWSKA: *Polacy w Ameryce Południowej...*, s. 45.

⁹⁰ Wicekrólestwo La Platy – kolonia hiszpańska wydzielona w 1776 roku z Wicekrólestwa Peru, w celu obrony jego południowych prowincji przed wpływami brytyjskimi i portugalskimi. Obejmowała dzisiejsze tereny Argentyny, Urugwaju, Paragwaju i Boliwii. Przed utworzeniem skonfederowanej republiki Argentyny w 1826 roku, w trakcie walk niepodległościowych z Wicekrólestwa La Platy odłączyły się i utworzyły odrębne państwa Paragwaj, Boliwia i Urugwaj.

⁹¹ Z. DOBOSIEWICZ, W. ROMMEL: *Polonia w Ameryce Łacińskiej...*, s. 161-162.

⁹² M. PARADOWSKA: *Podróżnicy i emigranci...*, s. 19.

⁹³ K. SMOLANA: *Wspólnie poprzez historię...*, s. 35.

⁹⁴ M. PARADOWSKA: *Podróżnicy i emigranci...*, s. 19.

Porównując jednak charakter polskiego osadnictwa w Argentynie z wychodźstwem do Brazylii, można zauważyć wiele różnic. Przede wszystkim, emigracja do Argentyny była w mniejszym stopniu stała czy osadnicza⁹⁵. Ponadto, w odróżnieniu od emigracji brazylijskiej, która w znacznej mierze miała charakter chłopski, przybysze do Argentyny składali się głównie z robotników, którzy zatrudniani byli w wielkich chłodniach, a także przy wydobyciu ropy naftowej czy w portach, jako tragarze⁹⁶.

Szacuje się, że do wybuchu I wojny światowej do Argentyny przybyło około siedemdziesiąt tysięcy ludzi, głównie z zaboru rosyjskiego i austriackiego. Znaczną część z nich stanowili Żydzi i Ukraińcy. Okres pierwszej wojny światowej był przełomowym zarówno dla sytuacji Polaków w Argentynie, jak i stosunków między naszymi państwami. Najważniejszym motywem intensyfikacji działalności polskich emigrantów była nadzieja na odzyskanie przez Polskę niepodległości. Powołano wówczas Komitet Narodowy Polski w Buenos Aires, a także organizowano wyjazdy ochotników do powstającej we Francji Armii Polskiej. Zarówno władze, jak i społeczeństwo argentyńskie podchodziło do polskich dążeń niepodległościowych z dużą dozą zrozumienia i życzliwości⁹⁷.

Argentyna w 1919 roku, niedługo po odzyskaniu przez Polskę niepodległości, uznała formalnie państwo polskie, co otworzyło drogę do nawiązania oficjalnych stosunków międzypaństwowych. Najpierw nawiązano relacje konsularne⁹⁸, a w 1922 roku stosunki dyplomatyczne (w randze poselstw). Kompetencje placówki argentyńskiej rozciągały się także na Chile, Ekwador, Paragwaj, Peru, Urugwaj i Boliwię. Konsulat Generalny Argentyny w Warszawie został uruchomiony w 1921 roku, zaś od 1925 roku działał Konsulat Argentyny w Wolnym Mieście Gdańsku oraz Konsulat w Gdyni⁹⁹.

Ustanowienie pierwszych polskich placówek dyplomatycznych w Ameryce Łacińskiej, zarówno w Brazylii, jak i Argentynie, wynikało przede wszystkim, z racji znaczącej imigracji polskiej do tych krajów. Z kolei z punktu widzenia Polonii, niezwykle ważnym było uzyskanie oparcia w państwie polskim. Instytucjonalizacja kontaktów na szczeblu państwowym wpłynęła korzystnie na sytuację Polaków w Brazylii i Argentynie, co przełożyło się na rozkwit polskiej działalności w okresie międzywojennym w tych

⁹⁵ Ibidem, s. 21.

⁹⁶ K. SMOLANA: *Wspólnie poprzez historię...*, s. 34.

⁹⁷ Ibidem, s. 35-36.

⁹⁸ Ibidem, s. 36; E. POLAŃSKI: *Stosunki polityczne polsko-argentyńskie*. W: *Relacje Argentyna-Polska. Historia i współczesność...*, s. 45.

⁹⁹ K. SMOLANA: *Wspólnie poprzez historię...*, s. 37.

krajach¹⁰⁰. Cele, jakie stawiano sobie wówczas w relacjach międzypaństwowych, sprowadzały się natomiast do usankcjonowania relacji na gruncie formalno-prawnym¹⁰¹.

Po zajęciu terytorium Polski przez wojska hitlerowskie stosunki międzypaństwowe pomiędzy Polską a Argentyną zostały zamrożone. Działalność polskiej placówki dyplomatycznej w Buenos Aires utrudniało stanowisko ówczesnego rządu Argentyny o proniemieckiej orientacji politycznej. Podobnie jak w przypadku Brazylii, Polonia argentyńska zorganizowała komitet pomocy dla walczących rodaków. Jednocześnie, ponad 1100 ochotników zgłosiło akces do Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie¹⁰². Powołano także sieć instytucji zajmujących się gromadzeniem środków i pomocy dla rodaków w okupowanym kraju¹⁰³.

Pozytywny stosunek do polskiego społeczeństwa i władz ze strony argentyńskiej przejawiał się między innymi w tym, że Argentyna nie tylko nie wycofała swojego uznania dla rządu polskiego na uchodźstwie, ale także (opierając się próbom niemieckoradzieckich nacisków dyplomatycznych, zmierzających do ograniczenia swobody działania polskiego Poselstwa w Buenos Aires) podniosła w 1939 roku agencję konsularną w Posadas do rangi wicekonsulatu¹⁰⁴.

Argentyna po zakończeniu II wojny światowej pozostawała otwarta na przyjazd tysięcy uchodźców na jej ziemie, jednocześnie umożliwiając nadal swobodne funkcjonowanie polskich instytucji podległych rządowi na uchodźstwie. Od połowy 1946 roku rząd argentyński wycofał jednak uznanie dla rządu RP w Londynie i nawiązał stosunki dyplomatyczne z władzami w Warszawie. Wywołało to zmiany w życiu organizacyjnym Polonii argentyńskiej¹⁰⁵. Działające dotychczas instytucje musiały ulec przekształceniu w organizacje o charakterze opiekuńczym (np. poselstwo RP w Buenos Aires przemianowano na Towarzystwo Pomocy Polakom), które pomagały nowo przybyłym do Argentyny rodakom odnaleźć się w nieznanym miejscu i w nowych warunkach¹⁰⁶.

¹⁰⁰ W Argentynie działało wówczas około 30 polskich stowarzyszeń, zaś z Polski przybyło do tego kraju, prawdopodobnie ponad 150 tys. imigrantów. Zob. M. PARADOWSKA: *Podróżnicy i emigranci...*, s. 88; K. SMOLANA: *Wspólnie poprzez historię...*, s. 35.

¹⁰¹ Jedną z umów zawartych w tym czasie, która obowiązuje do dziś, była Konwencja z 17 marca 1932 roku (weszła w życie 9 marca 1935 roku) o odszkodowaniu za wypadki przy pracy. Zob. E. POLAŃSKI: *Stosunki polityczne polsko-argentyńskie...*, s. 47.

¹⁰² *Ibidem*, s. 47.

¹⁰³ K. SMOLANA: *Wspólnie poprzez historię...*, s. 39-40.

¹⁰⁴ E. POLAŃSKI: *Stosunki polityczne polsko-argentyńskie...*, s. 45.

¹⁰⁵ K. SMOLANA: *Wspólnie poprzez historię...*, s. 41.

¹⁰⁶ *Ibidem*, s. 40-41.

Polska fala emigracyjna wywołana II wojną światową i jej konsekwencjami, kierująca się do Ameryki Łacińskiej, osiadła w największym stopniu właśnie w Argentynie. Jej liczebność sięgała ok. 20 tysięcy ludzi i różniła się swym charakterem od poprzednich. W dużej mierze składała się z polskiej inteligencji i działaczy, którzy przez wiele lat byli przeciwni zachodzącym w Polsce przemianom. Grupy Polaków, które osiadły wówczas, przede wszystkim, w Buenos Aires aktywnie włączyły się w działalność organizacyjno-kulturalną Polonii¹⁰⁷.

Kontakty handlowe pomiędzy Polską a Argentyną mają bogatą tradycję i sięgają czasów przedwojennych, jednak ich rozkwit nastąpił dopiero po II wojnie światowej. Pierwszy traktat handlowy między państwami podpisano w 1938 roku w Buenos Aires¹⁰⁸.

Do głównych towarów, jakie Polska eksportowała do Argentyny w latach międzywojennych, należało drewno i wyroby z tego surowca, a także żelazo, węgiel i stal. W strukturze polskiego importu z kraju La Platy dominowały natomiast surowe skóry, wełna i farby. Odsetek wzajemnej wymiany handlowej nie był jednak znaczący. W 1928 roku eksport do Argentyny stanowił 0,2% całkowitego eksportu Polski, zaś import z tego kraju 1,3% całości polskiego importu. Dekadę później zarówno wywóz do Argentyny jak i przywóz z tego kraju stanowiły 2% globalnego eksportu i importu Polski¹⁰⁹.

Początki kontaktów naukowych między Polską i Argentyną sięgają XIX wieku. Istniało wiele czynników sprzyjających napływowi polskich badaczy na ziemie argentyńskie. Wyjazdy naukowców z Polski wpisywały się w szerszy, międzynarodowy kontekst rosnącego zainteresowania niezbadanymi jeszcze zasobami przyrodniczymi i ludzkimi Ameryki Łacińskiej. Dodatkowo, wizytom takim sprzyjała polityka władz argentyńskich, które podobnie jak większość rządów latynoamerykańskich w tym czasie, prowadziła politykę proimigracyjną w celu efektywnego zasiedlenia i zagospodarowania swojego kraju¹¹⁰.

W okresie dwudziestolecia międzywojennego argentyńskie Andy oraz polskie osadnictwo w prowincji Misiones przykuwały uwagę polskich naukowców, a także podróżników i publicystów. W latach 1934-1937 odbyły się dwie polskie wyprawy

¹⁰⁷ Ibidem, s. 42.

¹⁰⁸ E. KOŃCZYK: *Polska-Argentyna, stosunki gospodarcze*. W: *Relacje Argentyna-Polska. Historia i współczesność...*, s. 53.

¹⁰⁹ Ibidem, s. 53.

¹¹⁰ A. DEMBICZ: *Współpraca naukowa między Polską i Argentyną*. W: *Relacje Argentyna-Polska. Historia i współczesność...*, s. 95.

badawczo-alpinistyczne na terenie Andów¹¹¹. Do czasów II wojny światowej współpraca naukowa miała jednak charakter nieformalny i raczej incydentalny.

Po II wojnie światowej znacznie osłabły związki pomiędzy Polską a Polonią argentyńską. Polonia latynoamerykańska w dużej mierze pozostawała wierna rządowi polskiemu na uchodźstwie i była negatywnie nastawiona do sytuacji politycznej i nowych władz w Polsce. Rządy stalinowskie z kolei nie wykazywały zainteresowania zacieśnianiem stosunków z grupami polskimi w Ameryce Łacińskiej.

1.1.3. Charakter relacji Polski z Chile

Leżące w południowo-zachodniej części Ameryki Południowej Chile nie należało, w ramach latynoamerykańskiego nurtu polskiej emigracji, do najczęściej wybieranych przez Polaków kierunków. Ich obecność w tym państwie była o wiele skromniejsza w porównaniu z liczebnością Polonii argentyńskiej czy brazylijskiej. Nie tylko nie odnotowano tam większych exodusów naszych rodaków, ale także Polonia chilijska różniła się pod wieloma względami od polskiego osadnictwa w innych krajach Ameryki Łacińskiej. Na przykład, nie było tam w ogóle imigracji chłopskiej, która stanowiła pokaźny odsetek polskich imigrantów w innych krajach tego regionu.

Zalążki pierwszych quasi politycznych kontaktów pomiędzy Polską a Chile można odnaleźć w czasach I wojny światowej, kiedy to polska emigracja w Chile, dzieląc niepodległościowe nastroje większości Polaków, powołała do życia w 1916 roku Komitet Pomocy Pro Polonia (hiszp. *Comite de Socorro Pro Polonia*). W ramach jego działalności gromadzono fundusze na rzecz ofiar wojny w kraju. Konsekwencją zacieśnienia współpracy wśród polskich emigrantów było utworzenie w tym samym roku Polskiego Koła Kulturalnego im. Ignacego Domeyki. Jest to tym bardziej istotne, że pełniło ono funkcję instytucji reprezentującej interesy Polaków w Chile, ze względu na brak w owym czasie polskiego przedstawicielstwa dyplomatycznego¹¹².

Po zakończeniu I wojny światowej formalne stosunki dyplomatyczne na szczeblu poselstw między Polską a Chile zostały nawiązane 7 listopada 1920 roku. Warto odnotować, iż posłowie RP w Argentynie byli jednocześnie akredytowani w Chile. Poselstwu RP w Buenos Aires podlegał od 1921 roku Konsulat Honorowy Polski w Santiago de Chile. W latach 1926-1937 Konsulat Chile funkcjonował z kolei w Wolnym

¹¹¹ Ibidem, s. 95.

¹¹² A.L. NORAMBUENA: *Stosunki polityczno-gospodarcze między Polską a Chile*. W: *Relacje Polska – Chile. Historia i współczesność*. Red. K. DEMBICZ. Warszawa 2002, s. 117.

Mieście Gdańsku¹¹³. Natomiast w 1922 roku otworzono placówkę dyplomatyczną Chile w Warszawie¹¹⁴.

Pierwszym ambasadorem Polski w Chile został Ksawery Orłowski. Polski dyplomata został przywitany przez chilijskiego prezydenta słowami: „w żadnym innym miejscu nie było takiej radości z odrodzenia się Polski jak w Chile”. Wbrew pozorom nie było to czysto kurtuazyjne stwierdzenie, a wyznanie odzwierciedlające sympatię i solidarność z narodami walczącymi o swoją niezależność, poparte doświadczeniami własnego kraju¹¹⁵.

Okres międzywojenny nie sprzyjał rozwijaniu stosunków między Polską a Chile. W odrodzonym państwie polskim przeważały inne polityczne priorytety, a ponadto brakowało funduszy pozwalających stworzyć kompletną sieć placówek dyplomatycznych na świecie.

Podczas II wojny światowej polska emigracja w Chile, podobnie jak w 1916 roku, zorganizowała zbiórkę funduszy na rzecz ofiar wojny w Polsce, a także prowadziła rekrutację ochotników do polskiej armii. Ze względu jednak na niewielką liczebnie Polonię w tym kraju, niewielu naszych rodaków się do niej zgłosiło. Po wkroczeniu wojsk niemieckich do Polski, ambasady Chile we Włoszech i Rumunii reprezentowały interesy państwa polskiego w tych krajach. Ważną rolę w podtrzymywaniu solidarności z narodem polskim odegrali podczas wojny Władysław Mazurkiewicz, pełniący funkcję pełnomocnika rządu polskiego w Chile oraz Anita Domeyko, wnuczka Ignacego Domeyki¹¹⁶.

Nie będzie przesadnym stwierdzenie, że to właśnie Ignacy Domeyko¹¹⁷ jest ojcem pierwszych kontaktów i współpracy, jaka narodziła się w obszarze stosunków kulturalno-naukowych pomiędzy Polską a Chile, a jednocześnie najbardziej zasłużonym dla tego kraju Polakiem (nazywanym „ojcem górnictwa chilijskiego”¹¹⁸). Przybyły tam w

¹¹³ T. LICHOTA: *Kalendarium polsko-chilijskich stosunków politycznych*. W: *Ibidem*, s. 167.

¹¹⁴ A.L. NORAMBUENA: *Stosunki polityczno-gospodarcze między Polską a Chile...*, s. 118.

¹¹⁵ *Ibidem*, s. 117.

¹¹⁶ *Ibidem*, s. 119.

¹¹⁷ Polski inżynier, eksplorator złóż srebra i węgla, wieloletni rektor Uniwersytetu Chilijskiego, badacz kultury Indian Mapuczów. Rozległe pole jego działalności to praca naukowa w dziedzinie mineralogii, geologii, paleontologii, fizyki, chemii, metalurgii, geografii, botaniki, a także aktywność w ramach zagadnień społecznych i gospodarczych. Więcej na temat życia i działalności Domeyki w Chile oraz jego badań, zob. M. PARADOWSKA: *Polacy w Ameryce Południowej...*, s. 94-126; M. PARADOWSKA: *Podróżnicy i emigranci...*, s. 144-158.

¹¹⁸ Ze względu na całokształt działalności I. Domeyki w 1902 roku w Santiago, odsłonięto pomnik ku jego czci, a jego dzieła naukowe zostały zebrane i wydane w kilku tomach. Pamięć o nim uczczono także poprzez nazwanie jego imieniem miejscowości, np. *Puerto Domeyko* czy szczytów górskich – *Cerro Domeyko*. Jednemu z pasm Andów chilijskich nadano nawet nazwę *Cordillera Domeyko*, zaś jeden z

1938 roku polski geolog, mineralog i inżynier górnictwa, opracował podstawy naukowe dla eksploatacji bogactw naturalnych Chile, najpierw na stanowisku profesora w szkole wyższej w Coquimbo, a następnie rektora na uniwersytecie w Santiago¹¹⁹. Pełnił także wiele innych funkcji w tym kraju (m.in. wysokiego urzędnika ds. górnictwa), jak również angażował się w prace na rzecz poprawy stanu szkolnictwa. Badacz utrzymywał kontakty z Polską zaopatrując uniwersytety w Warszawie i Krakowie¹²⁰ w liczne próbki minerałów i publikując tam wyniki swoich badań¹²¹.

W ostatnich dekadach XIX i w pierwszych XX wieku także inni polscy badacze zainteresowali się tym krajem i bogactwem jego przyrody oraz chilijskim społeczeństwem. Prowadzono badania mające na celu odkrycie złóż ropy naftowej oraz węgla kamiennego w Chile¹²². Jednakże, jak słusznie zauważył Andrzej Dembicz, niewiele było czynników, które zmniejszyłyby odległość geograficzną i kulturową między naszymi krajami¹²³. Chile ze względu na nieco mniejsze występowanie wielkich rzek kontynentalnych i tak bogatej egzotyki, jak w przypadku Brazylii czy Argentyny, nie budziło tak dużego zainteresowania wśród polskich badaczy i podróżników, jak te dwa kraje. Ten stan rzeczy uległ zmianie dopiero w latach 70. XX wieku.

Pomimo iż pod względem liczebności Polonia chilijska nigdy nie należała do największych, to sama obecność Polaków w Chile ma długą tradycję¹²⁴. Do końca XIX wieku w Chile pojawiały się pojedyncze ślady naszych rodaków. Część z nich przebywała tam stosunkowo krótko, inni osiedlili się na stałe. Byli wśród nich przedstawiciele wielu różnorodnych środowisk.: duchowieństwa, artystów, badaczy i naukowców prowadzących prace z zakresu geologii, mineralogii czy klimatologii.

Przybywający do Chile Polacy osiedlali się najczęściej w Santiago, a także Valparaiso oraz wysuniętym na południe kraju, Punta Arenas. Stanowili oni jednak niewielką, niezbyt zintegrowaną zbiorowość, co między innymi, odróżniało polonię

odkrytych przez niego minerałów nazwano „domejkitem”. Zob. M. PARADOWSKA: *Podróżnicy i emigranci...*, s. 152-153.

¹¹⁹ Ignacy Domeyko stworzył w stolicy Chile nowoczesny uniwersytet na wzór Uniwersytetu Wileńskiego i uczelni niemieckich. Zob. *KGHM otwiera kopalnię w Chile. Najtańsza w całym koncernie* – http://wyborcza.biz/Gieldy/1,114507,16737565,KGHM_otwiera_kopalnie_w_Chile__Najtansza_w_calym_koncernie.html?disableRedirects=true#ixzz3IFRzBA2 [dostęp: 20.03.2017].

¹²⁰ Uniwersytet Jagielloński w Krakowie w 1887 roku nadał mu tytuł doktora *honoris causa*.

¹²¹ Domeyko poza prowadzeniem prac geologicznych zajmował się także badaniem ludności Chile, a w szczególności grupy etnicznej Araukanów. Zob. A. DEMBICZ: *Związki akademickie między Polską a Chile. Doświadczenia i stan obecny*. W: *Relacje Polska – Chile. Historia i współczesność...*, s. 125-126.

¹²² W 1983 roku inżynier górnictwa, Henryk Babiński odkrył złoża węgla kamiennego w okolicach Cieśniny Magellana. Zob. A. DEMBICZ: *Związki akademickie między Polską a Chile...*, s. 127.

¹²³ Ibidem, s. 126.

¹²⁴ M. MALINOWSKI: *Polacy w Chile*. W: *Relacje Polska – Chile. Historia i współczesność...*, s. 59.

chilijską¹²⁵ od brazylijskiej czy argentyńskiej. Trudno dokładnie określić liczebność Polaków w Chile przed II wojną światową, jednak niektóre statystyki z 1935 roku oceniają, iż mogło to być ok. 200 osób¹²⁶.

Grupy Polaków skupione w Santiago podejmowały próby instytucjonalizacji swojego środowiska. W 1928 roku utworzono, na przykład, organizację Ognisko Polskie im. Józefa Piłsudskiego¹²⁷. Starano się promować polską kulturę, np. poprzez wydawanie pisma polonijnego, a także zapewniać dobrą komunikację pomiędzy Polonią a władzami chilijskimi. Nigdy jednak działalność ta nie była rozwinięta na taką skalę, jak w Brazylii czy Argentynie.

Jednym z powodów niewielkiej intensywności polskiego osadnictwa na ziemiach chilijskich była polityka rządu tego kraju, nastawiona na kolonizację terenów głównie przez Niemców. Należy także zaznaczyć, że Polacy w Chile nie cieszyli się tak dużą przychylnością władz, jak miało to miejsce w dwóch największych krajach Ameryki Południowej, o czym świadczy fakt wstrzymania wydawania wiz dla Polaków do Chile w 1937 roku¹²⁸.

W czasach II wojny światowej nieznacznie zwiększyła się liczba Polaków przybywających do Chile. Warto odnotować, że w spisie przeprowadzonym w tym kraju w latach 50. XX wieku zarejestrowano ok. 1500 osób pochodzenia polskiego. Dane te najprawdopodobniej uwzględniają jednak oprócz samych kombatanów i Polaków mieszkających w Chile przed wojną, także obywateli polskich narodowości żydowskiej, stąd też, liczba ta może być większa niż miało to miejsce w rzeczywistości¹²⁹.

1.1.4. Charakter relacji Polski z Meksykiem

Meksyk odmiennie niż inne państwa (w tym kraje Ameryki Łacińskiej, takie jak – Brazylia, Argentyna, Chile czy Paragwaj), formalnie uznał Polskę dopiero 1 września

¹²⁵ Istnieją nawet wątpliwości co do tego czy do czasów wybuchu I wojny światowej, adekwatnym jest określanie terminem „Polonia” indywidualnych i przypadkowych imigrantów z Polski przyjeżdżających do Chile. W literaturze przedmiotu zazwyczaj nie charakteryzuje się ich, jako zbiorowość polonijną, tylko opisuje historie poszczególnych osób. Zob. Ibidem, s. 62.

¹²⁶ O wiele liczniejsze było skupisko ludności żydowskiej, która przybyła z ziem polskich na te tereny, a której liczbę szacowano na ok. 4 tys. osób. Zob. I. KLARNER-KOSIŃSKA: *Polonia w Chile*. W: *Dzieje Polonii w Ameryce Łacińskiej...*, s. 210.

¹²⁷ Ibidem, s. 211.

¹²⁸ Ibidem, s. 212.

¹²⁹ M. MALINOWSKI: *Polacy w Chile...*, s. 64-65.

1921 roku¹³⁰. Jedną z przyczyn, dla których bilateralne stosunki dyplomatyczne zostały ustanowione kilka lat później, były ograniczone środki finansowe obu państw. Dopiero na początku 1928 roku polski rząd zaakceptował meksykańską propozycję nawiązania oficjalnych stosunków dyplomatycznych na szczeblu poselstw¹³¹.

Decydujący wpływ na kształtowanie stosunków Polski z latynoamerykańskim partnerem miały Stany Zjednoczone, które były wówczas nieprzychylnie nastawione do Meksyku. Sytuacja wewnętrzna tego kraju również nie sprzyjała intensyfikacji relacji międzypaństwowych. Największe obawy polskich władz dotyczyły rewolucyjnego charakteru państwa, który utożsamiano z politycznym chaosem, bezprawiem, odsunięciem od władzy ludzi majątnych i kulturalnych, a także antyklerykalizmem i ksenofobią. To właśnie konflikt pomiędzy rządem meksykańskim a Kościołem katolickim w Meksyku¹³² był powodem, dla którego strona polska w latach 1926-1928 wstrzymywała się (aż do 1928 roku) z ostatecznym usankcjonowaniem formalno-prawnych stosunków bilateralnych. Ponadto, dla polskiego rządu priorytetowe znaczenie miały stosunki ze Stanami Zjednoczonymi i Watykanem.

Ostatecznie, ze względu na dobrze rozwijające się kontakty handlowe między naszymi państwami, jeszcze przed podpisaniem w połowie 1929 roku ugody pomiędzy przedstawicielami Kościoła a rządem meksykańskim, wznowiono rozmowy polsko-meksykańskie. Obok ustanowionego już w 1924 roku Konsulatu Honorowego Meksyku w Warszawie¹³³, w czerwcu 1928 roku uruchomiono polski Konsulat Generalny w mieście Meksyk. W lutym 1929 roku natomiast zainaugurowano działalność Konsulatu Generalnego Meksyku w Warszawie¹³⁴.

Po okresie nawiązywania stosunków dyplomatycznych nadszedł ostatni, niespełna ośmioletni okres kontaktów zinstytucjonalizowanych, aczkolwiek realizowanych jedynie na niskim szczeblu. Kontakty międzypaństwowe ograniczały się do wymiany korespondencji i depesz o charakterze kurtuazyjnym. Dużą rolę w podtrzymywaniu i kultywowaniu pamięci o ważnych dla relacji bilateralnych wydarzeniach odegrało

¹³⁰ Wartym odnotowania jest fakt, iż w większości przypadków państwa, które, jako pierwsze uznały Polskę, należały – podobnie jak Rzeczpospolita – do Ligi Narodów, do której Meksyk dołączył dopiero w 1931 roku. Zob. T. ŁEPKOWSKI: *Polska-Meksyk 1918-1939*, Wrocław 1980, s. 55.

¹³¹ M.P. MOŁOEZNIK: *Stosunki dyplomatyczne polsko-meksykańskie z perspektywy historycznej*. W: *Relacje Polska-Meksyk. Historia i współczesność*. Red. F.V. PORRAS. Warszawa 2007, s. 118-119.

¹³² Więcej na temat wpływu konfliktu pomiędzy rządem meksykańskim a Kościołem katolickim zob. T. ŁEPKOWSKI: *Polska-Meksyk 1918-1939...*, s. 53-107; M.P. MOŁOEZNIK: *Stosunki dyplomatyczne polsko-meksykańskie...*, s. 137-138.

¹³³ T. ŁEPKOWSKI: *Polska-Meksyk 1918-1939...*, s. 66-71.

¹³⁴ M.P. MOŁOEZNIK; *Stosunki dyplomatyczne polsko-meksykańskie...*, s. 119-121.

Towarzystwo Przyjaciół Polski (hiszp. *Sociedad de Amigos de Polonia*) założone w Meksyku z inicjatywy Zygmunta Merdingera¹³⁵.

O niewielkim znaczeniu Meksyku w polskiej polityce zagranicznej tego okresu świadczyć może brak jakichkolwiek umów dwustronnych między Polską a Meksykiem (czy to politycznych czy wojskowych, emigracyjnych, handlowych lub kulturalnych). Jest to tym bardziej symptomatyczne, że Meksyk podpisał traktaty o przyjaźni z kilkoma państwami Europy Wschodniej, m.in. z Bułgarią czy Estonią, a także utrzymywał żywe stosunki handlowe z Czechosłowacją¹³⁶.

W latach poprzedzających II wojnę światową (1935-1939) w rozwijanych na niewielką skalę, aczkolwiek poprawnych stosunkach polsko-meksykańskich, pojawiły się różnice i sprzeczności, które miały negatywny wpływ na postrzeganie się obu państw. Meksyk krytycznie oceniał konstytucję RP z 1935 roku oraz politykę zbliżenia Polski z krajami autorytarnymi i faszystowskimi, jak i ekspansjonistyczno-mocarstwowe oraz kolonialne tendencje naszego kraju¹³⁷. Niedługo przed wybuchem II wojny światowej zaczęto zamykać meksykańskie placówki dyplomatyczne w Warszawie¹³⁸.

Chociaż relacje Polska-Meksyk nie miały jeszcze długiej tradycji, można odnotować pewne pozytywne przejawy współpracy i osiągnięcia. Meksyk był trzecim krajem latynoamerykańskim, po Brazylii i Argentynie, z którym władze Polski ustanowiły stosunki dyplomatyczne¹³⁹. Miasto Meksyk było jedną z trzech stolic na mapie Ameryki Łacińskiej, w których istniały przedstawicielstwa dyplomatyczne RP. Ponadto, placówkę tego kraju założono i przez wiele lat utrzymywano w Warszawie, podczas gdy tego typu instytucje nie funkcjonowały we wszystkich krajach Europy Środkowej i Wschodniej¹⁴⁰.

Znacznie większą intensywnością charakteryzowały się, posiadające długą tradycję sięgającą początków okresu kolonialnego, polsko-meksykańskie stosunki gospodarcze. Część statków pływających wówczas pomiędzy meksykańskimi portami

¹³⁵ Zygmunt Merdinger miał swoje zasługi w zacieśnianiu polsko-meksykańskich relacji. W latach 1928-1931 pełnił funkcję konsula generalnego w Meksyku, zaś do 1936 roku objął stanowisko *charge d'affaires* w tym kraju. Jego zasługi dla Meksyku zostały w 1936 roku uhonorowane meksykańską Wielką Wstęgą Orderu Zasługi Wojskowej „Merito Militar”. Zob. T. ŁEPKOWSKI: *Polska-Meksyk 1918-1939...*, s. 85-86; „Dziennik Urzędowy Ministerstwa Spraw Zagranicznych Rzeczypospolitej Polskiej”. Nr 11, 1936, s. 299 – <http://jbc.bj.uj.edu.pl/dlibra/publication?id=40976&tab=3> [dostęp: 15.09.2016].

¹³⁶ Stosunki dyplomatyczne między Meksykiem a Czechosłowacją zostały nawiązane już w połowie 1922 roku. Zob. T. ŁEPKOWSKI: *Polska-Meksyk 1918-1939...*, s. 89.

¹³⁷ Ibidem, s. 98-99.

¹³⁸ M.P. MOŁOZNIK: *Stosunki dyplomatyczne polsko-meksykańskie...*, s. 125.

¹³⁹ Ibidem, s. 119.

¹⁴⁰ T. ŁEPKOWSKI: *Polska-Meksyk 1918-1939...*, s. 297.

zbudowana była z drewna pochodzącego z Polski i uszczelniana polską smołą. W czasie suszy importowano polskie zboże. Polska natomiast, nie odbiegając od innych państw europejskich, zaopatrywała swój rynek w meksykańskie wyroby ze srebra i innych metali szlachetnych¹⁴¹. Kontakty handlowe pomiędzy tymi dwoma krajami zacieśniły się w XIX wieku. Meksyk zaopatrywał wówczas polski przemysł włókienniczy w bawełnę, zaś Polska wysyłała tam wyroby przemysłowe¹⁴².

Wymiana handlowa uległa niewielkiemu zwiększeniu po odzyskaniu przez Polskę niepodległości. Importowano wówczas z Meksyku surowce roślinne, pomarańcze oraz rudy metali. Na strukturę towarową polskiego eksportu składały się natomiast jedwabne tkaniny, papier, dykta oraz wyroby wędliniarskie. Polsko-meksykańska wymiana handlowa zainicjowana już w 1924 roku, do 1926 roku pozostawała jednak symboliczna¹⁴³.

W następnych latach wartość wzajemnych obrotów handlowych systematycznie wzrastała, co najbardziej uwidoczniło się w okresie poprzedzającym II wojnę światową. Największy poziom obrotów handlowych osiągnięto w 1937 roku, kiedy wolumen wymiany wyniósł 1,1 mln USD, z czego eksport do Meksyku osiągnął 470 tys. USD, zaś import 625 tys. USD. Polska eksportowała w tym czasie przede wszystkim: tekstylia, alkohol, blachę cynkową, dyktę (której Meksykanie w ogóle u siebie nie wytwarzali i w latach 30. XX wieku Polacy pokrywali ponad połowę zapotrzebowania na przywóz tego artykułu¹⁴⁴) oraz bibułkę papierosową. Meksyk z kolei zaopatrywał polski rynek w włókna roślinne, cynk, miedź, bawełnę oraz kawę¹⁴⁵.

Z inicjatywy Żydów polskich osiadłych w Meksyku i przy wsparciu Poselstwa Polskiego, w 1935 roku powołano Kompanię Kupiecko-Zamorską (hiszp. *Compañía Mercantil Transmaritima SA*), której zadaniem była intensyfikacja wymiany handlowej z Polską¹⁴⁶. Po 1935 roku wprowadzono na meksykański rynek nowe polskie towary, takie jak: sód, tkaniny wełniane, skóry wyprawiane i rury żelazne.

Mimo że kolejne polskie koła przemysłowe wyrażały zainteresowanie wejściem na rynek meksykański, to wybuch II wojny światowej skutecznie zahamował rozwój

¹⁴¹ R. SMYK, A. GRUDZIŃSKI: *Stosunki gospodarcze Meksyk-Polska. W: Relacje Polska-Meksyk. Historia i współczesność...*, s. 92.

¹⁴² Ibidem, s. 92.

¹⁴³ T. ŁEPKOWSKI: *Polska-Meksyk 1918-1939...*, s. 110-112.

¹⁴⁴ Ibidem, s. 122.

¹⁴⁵ Ibidem, s. 112.

¹⁴⁶ M.P. MOLOEZNIK: *Stosunki dyplomatyczne polsko-meksykańskie...*, s. 122.

dobrze rokujących stosunków bilateralnych w tej dziedzinie¹⁴⁷. Należy jednak mieć na uwadze, że w latach 20. i 30. XX wieku, niezależnie od okresowych czy wręcz incydentalnych wzrostów obrotów handlowych, wolumen wzajemnej wymiany w skali stosunków zewnętrznych tych państw, pozostawał znikomy. Porównując wymianę handlową Polski z innymi krajami latynoamerykańskimi w tym okresie, wśród najważniejszych partnerów handlowych naszego kraju, Meksyk ustępował miejsca Brazylii, Argentynie oraz Chile¹⁴⁸.

Po zakończeniu II wojny światowej odnowiono tradycję kontaktów handlowych. O przywiązywaniu do nich pewnej wagi świadczy fakt, że Meksyk był drugim, po Argentynie, krajem Ameryki Łacińskiej, z którym rząd polski nawiązał stosunki handlowe.

Polsko-meksykańskie kontakty w dziedzinie kulturalnej i naukowej, a także stosunki społeczne nie rozwijały się tak intensywnie, jak w wymiarze gospodarczym. Meksyk nie tylko nigdy nie był państwem docelowym polskiej emigracji (zazwyczaj Polacy zatrzymywali się tam jedynie czasowo w drodze do USA), ale także do czasów II wojny światowej nie wzbudzał większego zainteresowania polskiej opinii publicznej¹⁴⁹.

Na przełomie XIX i XX stulecia pojawiały się w polskiej prasie artykuły na temat Meksyku, jego kultury, historii i kwestii politycznych. W większości jednak wiadomości dotyczące tego państwa można było znaleźć we wspomnieniach i relacjach polskich podróżników, a także w szkolnych podręcznikach i encyklopediach.

Na początku XX wieku w opinii wielu Polaków funkcjonował powszechny w Europie stereotyp dotyczący Meksyku, jako kraju dawnej, tajemniczej i niezrozumiałej kultury, cywilizowanego i chrystianizowanego przez Hiszpanów. Meksyk postrzegany był także przez pryzmat walk politycznych i wewnętrznego chaosu w jaki popadł po uzyskaniu niepodległości, co spowodowało, że stał się obiektem ekspansji swojego północnego sąsiada i nie zdobył należnego sobie miejsca na arenie międzynarodowej.

Lata rewolucji meksykańskiej (1910-1917), w pewnym stopniu pokrywające się z latami I wojny światowej, również nie zyskały większego rozgłosu ani w Europie, ani w Polsce. Był to także okres odbudowy polskiej państwowości. Dlatego też zrozumiałym jest, że zarówno polska opinia społeczna, jak i kręgi polityczne czy kulturalne naszego

¹⁴⁷ T. ŁEPKOWSKI: *Polska-Meksyk 1918-1939...*, s. 126.

¹⁴⁸ Ibidem, s. 115-119.

¹⁴⁹ Polacy nie brali także udziału w wojnie o niepodległość Meksyku w latach 1810-1821, z jednym wyjątkiem. U boku cesarza Meksyku Agustina Iturbide służył wówczas Polak, Karol Beneski. Zob. D. RYCERZ: *Polsko-meksykańskie związki w dziedzinie kultury. W: Relacje Polska-Meksyk. Historia i współczesność...*, s. 54.

kraju nie przywiązywały większej wagi do wydarzeń rozgrywających się na zachodniej półkuli.

Ważnym wydarzeniem w dziejach polsko-meksykańskich stosunków kulturalnych były występy w Meksyku polskiego pianisty Ignacego Paderewskiego, które odbywały się przy okazji jego *tournée* po Stanach Zjednoczonych Ameryki Północnej¹⁵⁰.

Pewien wzrost zainteresowania problematyką mekсыkańską w Polsce można było obserwować w latach 1925-1929, ze względu na rozgrywający się wówczas konflikt religijny w tym kraju, mający znamiona wojny domowej¹⁵¹.

Istotną barierą w rozwoju polsko-mekсыkańskich stosunków na płaszczyźnie politycznej i kulturalnej był fakt, iż Polonia mekсыkańska była nieliczna, a ponadto, składała się w znacznej części z ludności pochodzenia żydowskiego, słabiej związanej z polską kulturą¹⁵². Co prawda, pierwsi Polacy dotarli do Meksyku już w połowie XIX wieku, tuż po upadku powstań narodowych, jednak emigracja ta nigdy nie odbywała się na tak dużą skalę, jak w przypadku Brazylii czy Argentyny.

Niewielkie zainteresowanie polskich imigrantów Meksykiem spowodowane było między innymi zaostrzeniem polityki imigracyjnej i wprowadzeniem kwot emigracyjnych przez USA. Fala wychodźcza zakończyła się wraz z nadejściem Wielkiego Kryzysu Gospodarczego, kiedy to rząd mekсыkański najpierw wprowadził ograniczania, a następnie wstrzymał ruch imigracyjny do tego kraju¹⁵³.

II wojna światowa połączyła niejako Polaków i Meksykanów, nie tylko ze względu na fakt, iż od 1942 roku obydwa kraje znalazły się w koalicji antyhitlerowskiej, ale także z uwagi na prośbę polskiego Prezesa Rady Ministrów na uchodźctwie Władysława Sikorskiego, jaką złożył podczas oficjalnej wizyty w Meksyku w 1942 roku. W odpowiedzi, rząd tego państwa zgodził się udzielić schronienia grupie 1500 polskich uchodźców, którzy mieli przybyć do kolonii Santa Rosa w stanie Guanajuato¹⁵⁴. Istniejąca od 1946 roku kolonia rozwijała się szybko i prężnie – powstała tam szkoła podstawowa, organizowano kursy gimnazjalne, zbudowano teatr, szpital, a także dom

¹⁵⁰ Ibidem, s. 55.

¹⁵¹ *Cristeros*, ruch katolickiej opozycji zbrojnej walczył o zniesienie antykościelnych restrykcji wprowadzonych przez mekсыkańskie władze świeckie. Zob. Ibidem, s. 56.

¹⁵² Wzmóznona fala emigracji polskiej do Meksyku przypada na lata 1918-1930. Szacuje się, że do tego kraju przybyło wówczas kilka tysięcy Polaków, którzy osiedlili się głównie w stolicy państwa oraz na Półwyspie Jukatan. Większość z nich stanowiła ludność pochodzenia żydowskiego. W dużej mierze był to ruch jedynie o charakterze tranzytowym, w drodze do Stanów Zjednoczonych Ameryki Północnej. Zob. Ibidem, s. 55.

¹⁵³ W dniu 20 kwietnia 1929 roku wydano tzw. ustawę migracyjną ograniczającą napływ imigrantów do Meksyku.

¹⁵⁴ D. RYCERZ: *Polsko-mekсыkańskie związki w dziedzinie kultury...*, s. 57.

handlowy oraz kościół. Kolonia w dowód sympatii Meksykanów dla polskich uchodźców nazywana była nawet „Małą Polską”¹⁵⁵. Po jej rozwiązaniu większość mieszkańców wyjechała jednak do USA i Kanady, nieliczni tylko pozostali w Meksyku, a część z nich powróciła do Polski¹⁵⁶.

1.2. Determinanty polityki zagranicznej Polski wobec Ameryki Łacińskiej w latach 1945-1990

1.2.1. Uwarunkowania wewnętrzne (wewnątrzpolskie)

Po zakończeniu drugiej wojny światowej geopolityczna rola i pozycja Polski uległy diametralnej zmianie. W związku z nowym porządkiem międzynarodowym, RP znalazła się w radzieckiej strefie wpływów, wstępując tym samym na drogę rozwoju socjalistycznego¹⁵⁷. Ukształtowany pod koniec lat 40. XX wieku ład międzynarodowy, który przybrał formę bipolarną, przetrwał do końca lat 80. XX wieku, kiedy to w pewnym stopniu za sprawą przemian wewnętrznych w Polsce, rozpoczął się proces rozpadu bloku wschodniego. Umożliwił on rozpoczęcie procesu jednoczenia Europy oraz ustanowienia nowego porządku światowego.

Zimnowojenny podział świata oraz niedemokratyczny ustrój Polski ze znacznie ograniczoną suwerennością uniemożliwiły samodzielne kształtowanie i decydowanie zarówno o sprawach wewnętrznych, jak i polityce zagranicznej naszego państwa. Stąd też, to względy polityczno-ideologiczne i interesy głównego sojusznika Polski decydowały o nawiązywaniu przez władze naszego kraju stosunków dyplomatycznych (np. z Kubą) lub ich zrywaniu czy zawieszaniu, jak w 1967 roku w przypadku Izraela czy w 1973 roku po obaleniu prezydenta Salvadora Allende, w odniesieniu do Chile¹⁵⁸.

Stopień zależności Polski Ludowej od ZSRR ulegał zmianom w poszczególnych dekadach. W czasach stalinowskich i niedługo po śmierci Stalina (1953 rok), do 1956 roku, państwa bloku wschodniego łączyły ścisłe więzy, które potem nieco się rozluźniły¹⁵⁹. Przejawem przewyższania zasad zimnowojennej rywalizacji był fakt, iż Polska entuzjastycznie podchodziła do idei pokojowego współistnienia państw o

¹⁵⁵ Z. DOBOSIEWICZ, W. RÓMMEL: *Polonia w Ameryce Łacińskiej...*, s. 120.

¹⁵⁶ Ibidem, s. 121; D. RYCERZ: *Polsko-meksykańskie związki w dziedzinie kultury...*, s. 57.

¹⁵⁷ J. ZAJĄC, R. ZIĘBA: *Polska w stosunkach międzynarodowych 1945-1989*. Toruń, 2005, s. 7.

¹⁵⁸ Zawieszano też stosunki dyplomatyczne z Ekwadorem. Zob. R. GRODZKI: *Polska polityka zagraniczna w XX i XXI wieku. Główne kierunki – Fakty – Ludzie – Wydarzenia*. Zakrzewo 2009, s. 111.

¹⁵⁹ Ibidem, s. 110.

odmiennych ustrojach politycznych, dopuszczając rozwój współpracy z państwami kapitalistycznymi¹⁶⁰.

O postępującej stalinizacji świadczyło natomiast wprowadzenie 22 lipca 1952 roku nowej konstytucji, która zmieniała między innymi nazwę państwa na Polską Rzeczpospolitą Ludową, określając jej suwerena (w miejsce narodu) „ludem pracującym miast i wsi”¹⁶¹. Konstytucja określała ustrój Polski, jako demokrację ludową. Polska Partia Robotnicza, sprawująca faktyczną władzę, nadzorowała najważniejsze dziedziny w państwie, takie jak: wojsko, bezpieczeństwo publiczne, politykę zagraniczną, przemysł, handel itp.¹⁶²

Przemianom polityki wewnętrznej towarzyszyła redefinicja celów i założeń polityki zagranicznej Polski, którą tworzyły trzy główne filary¹⁶³. Były to po pierwsze, relacje z najbliższym otoczeniem Polski, zwłaszcza ZSRR i krajami socjalistycznymi; po wtóre, współpraca z rozwiniętymi państwami kapitalistycznymi (zgodnie z zasadą pokojowego współistnienia z państwami o odmiennym ustroju społeczno-politycznym); po trzecie, prowadzenie aktywnej polityki wobec tzw. państw Trzeciego Świata (jako bezpośrednia konsekwencja założenia o solidarności i braterskiej pomocy względem państw rozwijających się)¹⁶⁴. Na tej podstawie realizowana była współpraca Polski między innymi z państwami Ameryki Łacińskiej, zwłaszcza jeżeli chodzi o socjalistyczną po 1959 roku Kubę czy wspieranie w latach 70. XX wieku przemian w Nikaragui¹⁶⁵.

Decyzja o wyborze na głowę Kościoła katolickiego osoby pochodzącej z kraju socjalistycznego miała swoje konsekwencje nie tylko dla Polski, ale też sytuacji politycznej na świecie pod koniec XX wieku. Od sierpnia 1980 roku w Polsce zyskiwały na sile NSZZ „Solidarność”, których liczba członków masowo się zwiększała. Decyzja o wprowadzeniu stanu wojennego w naszym kraju, 13 grudnia 1981 roku oraz zmieniające się od połowy 1985 roku uwarunkowania międzynarodowe PRL wpłynęły na przyspieszenie zmian w Polsce. W dniu 6 lutego 1989 roku rozpoczęły się obrady Okrągłego Stołu z udziałem przedstawicieli władz PRL, opozycji i polskiego Kościoła.

¹⁶⁰ Podejście to stanowiło pewną rozbieżność w stosunkach polsko-kubańskich, gdyż rząd w porewolucyjnej Hawanie sceptycznie podchodził do idei pokojowego współistnienia państw o odmiennych ustrojach politycznych. Zob. J. ZAJĄC, R. ZIĘBA: *Polska w stosunkach międzynarodowych...*, s. 35, R. KUPIECKI, K. SZCZEPANIK: *Polityka zagraniczna Polski 1918-1994*. Warszawa 1995, s. 44.

¹⁶¹ J. ZAJĄC, R. ZIĘBA: *Polska w stosunkach międzynarodowych...*, s. 29.

¹⁶² Ibidem, s. 27.

¹⁶³ *20 lat polityki zagranicznej Polski Ludowej*. Red. A. KRUCZKOWSKI, M. ŁOBODYCZ [i in.]. Warszawa 1964, s. 12.

¹⁶⁴ R. ZIĘBA: *Główne kierunki polityki zagranicznej Polski po zimnej wojnie*. Warszawa 2010, s. 17.

¹⁶⁵ J. ZAJĄC, R. ZIĘBA: *Polska w stosunkach międzynarodowych...*, s. 35-36.

Negocjacje doprowadziły do wyborów parlamentarnych z udziałem opozycji, a następnie zainicjowania procesu transformacji ustrojowej, co w połączeniu z przemianami na arenie międzynarodowej wyzwoliło Polskę spod sowieckiej dominacji.

1.2.2. Uwarunkowania zewnętrzne (międzynarodowe)

Ład międzynarodowy kształtujący się od końca lat 40. XX wieku, składał się z wyraźnie zarysowanych i antagonistycznych systemów oraz reprezentowanych przez nie bloków państw. Znajdowały się one pod politycznym przywództwem – Związku Radzieckiego (blok komunistyczny lub wschodni) lub Stanów Zjednoczonych (blok zachodni). Państwa te uczestniczyły w rywalizacji na płaszczyźnie polityczno-ideologicznej, gospodarczej i militarnej. Istniała także grupa państw niezaangażowanych (część państw azjatyckich, afrykańskich i regionu Ameryki Łacińskiej), które pozostały niezależne w zimnowojennej rywalizacji¹⁶⁶. Okres zimnej wojny, aż do rozpadu układu bipolarnego można podzielić na kilka głównych etapów w oparciu o kluczowe wydarzenia rozgrywające się wówczas na świecie.

W pierwszych latach po wojnie (1945-1947), charakteryzujących się rozpadem wielkiej koalicji i podziałem Europy, zwiększał się zasięg politycznego oddziaływania Związku Radzieckiego na świecie. Stany Zjednoczone sprzeciwiające się rosnącej pozycji ZSRR, realizowały tzw. doktrynę powstrzymywania, która przejawiała się szeregiem inicjatyw (m.in. doktryną Trumana czy planem Marshalla), mających zapobiec rozprzestrzenianiu się radzieckiej dominacji w Europie.

Do nasilenia konfrontacji zimnowojennej doszło w latach 1948-1953, czego przejawem były między innymi: podział Niemiec i pierwszy kryzys berliński (1948-1949), wojna na półwyspie koreańskim (1950-1953) oraz obustronne zbrojenia USA i ZSRR. Jednocześnie następowała konsolidacja i instytucjonalizacja bloków wschodniego i zachodniego, poprzez tworzenie struktur współpracy oraz sojuszy (np.: NATO, Rada Europy, Rada Wzajemnej Pomocy Gospodarczej, Układ Warszawski).

Do 1962 roku miał miejsce okres konfrontacji międzyblokowej, a także kształtowania się podstaw równowagi sił między Wschodem a Zachodem¹⁶⁷. Dochodziło wówczas do szeregu konfliktów zbrojnych i kryzysów w Europie i na świecie, takich jak np.: rewolucja węgierska (1956), kryzys sueski (1956), drugi kryzys berliński

¹⁶⁶ W 1961 roku w Belgradzie odbyła się konferencja, na której powołano Ruch Państw Niezaangażowanych (ang. *Non-Aligned Movement*, NAM). Ruch skupiał ponad 100 państw niezwiązanych z istniejącymi w czasie zimnej wojny blokami politycznymi.

¹⁶⁷ J. KUKUŁKA: *Historia współczesna stosunków międzynarodowych*. Warszawa 1996, s. 121-133.

(zakończony utworzeniem w 1961 roku muru oddzielającego Berlin Zachodni od Berlina Wschodniego) czy kryzys kubański (1962) poprzedzony interwencją USA w Zatoce Świń (1961). Ten ostatni był bezpośrednią konsekwencją rewolucji kubańskiej z 1959 roku, podczas której obalono mającego poparcie USA, kubańskiego przywódcę Fulgencio Batistę. W wyniku rewolucji władzę na Kubie przejął Fidel Castro, którego rządy z czasem nabrały prokomunistycznego charakteru.

W Ameryce Łacińskiej, będącej tradycyjną strefą oddziaływania Stanów Zjednoczonych, państwa europejskie traciły swoje wpływy na rzecz USA¹⁶⁸. Jednym z głównych celów polityki amerykańskiej w tamtym czasie było niedopuszczenie do wzrostu znaczenia Związku Radzieckiego i ideologii komunistycznej na kontynencie amerykańskim¹⁶⁹. Przejawem zacieśniania relacji pomiędzy Stanami Zjednoczonymi a państwami latynoamerykańskimi było przekształcenie systemu panamerykańskiego¹⁷⁰ w międzyamerykański¹⁷¹, usankcjonowane powołaniem w 1948 roku Organizacji Państw

¹⁶⁸ Ibidem, s. 117.

¹⁶⁹ Tym bardziej, że przychylny Stanom Zjednoczonym rząd został obalony nie tylko na Kubie, ale także w innych państwach Ameryki Łacińskiej, np. w: Boliwii (1952), Peru (1956), Kolumbii (1957), Wenezueli (1958), a także w Salwadorze (1960), Gwatemali (1957) i Republice Dominikańskiej (1961). Zob. J. KUKUŁKA: *Historia współczesna stosunków międzynarodowych...*, s. 161.

¹⁷⁰ Panamerykanizm rozwijał się w krajach Ameryki Łacińskiej od początków XIX wieku. Jego głównym celem było przeciwwstawianie się powtórnej kolonizacji tych krajów przez państwa europejskie. Ruch ten zakładał ścisłą współpracę polityczną i gospodarczą obydwu kontynentów amerykańskich pod patronatem Stanów Zjednoczonych Ameryki Północnej. Służyła temu m.in. ogłoszona przez prezydenta Stanów Zjednoczonych Jamesa Monroe'a w 1823 roku doktryna Monroe (autorstwa sekretarza stanu USA, Johna Quincy'ego Adamsa), której celem było powstrzymanie ingerencji państw europejskich w zachodniej hemisferze. Jej głównym założeniem było stwierdzenie, że kontynent amerykański jest niepodległy i nie może od tej pory być uważany za teren przyszłej kolonizacji europejskiej. Zob. *Orędzie prezydenta Jamesa Monroe'a do Kongresu, wygłoszone 2 grudnia 1823 roku*. The American Presidency Project – <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/index.php?pid=29465> [dostęp: 04.06.2016].

¹⁷¹ Zacieśnianie współpracy Stanów Zjednoczonych z państwami Ameryki Łacińskiej poprzez przekształcenie systemu panamerykańskiego w międzyamerykański, miało na celu przeciwdziałanie rozprzestrzenianiu się idei międzynarodowego komunizmu w tym obszarze. Praktycznym wyrazem wzmocnienia współpracy politycznej i przyjaznych stosunków pomiędzy USA a państwami regionu latynoamerykańskiego była instytucjonalizacja relacji poprzez utworzenie w 1948 roku na konferencji w Meksyku, Organizacji Państw Amerykańskich (OPA). Pierwszym filarem systemu międzyamerykańskiego stał się Traktat z Rio, podpisany na konferencji w Rio de Janeiro w 1947 roku. Zgodnie z jego postanowieniami każdy atak zbrojny wymierzony ze strony jakiegokolwiek państwa przeciwko państwu amerykańskiemu zostanie uznany za atak na wszystkie państwa amerykańskie. Traktat zobowiązywał również państwa amerykańskie do udzielenia w takim wypadku zbiorowej pomocy zaatakowanemu państwu. Działania takie miałyby zostać podjęte zanim Rada Bezpieczeństwa ONZ podjęłaby decyzję o zastosowaniu środków mających na celu utrzymanie pokoju i bezpieczeństwa międzynarodowego. Kontrowersyjnym był zapis pozwalający na ingerencję Stanów Zjednoczonych także w obliczu innych wymienionych w traktacie zagrożeń, takich jak np.: agresja niebędąca atakiem zbrojnym, konflikt pozakontynentalny czy sytuacja, która mogłaby doprowadzić do zagrożenia pokoju na kontynencie amerykańskim. W związku z tym ostatnim zapisem, państwa latynoamerykańskie obawiały się nadmiernej ingerencji USA w ich polityki wewnętrzne, ze względu na nieprecyzyjność tego sformułowania oraz dowolność interpretacji „sytuacji mogących doprowadzić do zagrożenia pokoju na kontynencie amerykańskim”. W 1948 roku na IX Międzynarodowej Konferencji Państw Amerykańskich w Bogocie podpisano Kartę OPA (powołującą do życia Organizację Państw Amerykańskich) oraz Międzyamerykański układ o pokojowym rozwiązywaniu sporów (inaczej pakt bogotański), które wraz ze wspomnianym

Amerykańskich (OPA). Zgodnie z ustaleniami tej organizacji, każdy atak ze strony któregośkolwiek państwa przeciwko państwu amerykańskiemu miał być postrzegany, jako wymierzony przeciwko wszystkim państwom tego kontynentu¹⁷². W 1954 roku, na Konferencji Międzyamerykańskiej w Caracas, państwa półkuli zachodniej uchwaliły z kolei antykomunistyczną rezolucję i opowiedziały się za budową systemu demokratycznego¹⁷³.

Lata 1962-1969 to w stosunkach międzynarodowych z jednej strony okres konfrontacji, a z drugiej prób dialogu pomiędzy dwoma antagonistycznymi blokami (podjęto wówczas m.in. szereg inicjatyw o charakterze rozbrojeniowym)¹⁷⁴. Do konfliktów zbrojnych dochodziło między innymi na Dalekim Wschodzie (druga wojna wietnamska, wojna chińsko-indyjska czy spór Indii z Pakistanem o Kaszmir) i w regionie Bliskiego Wschodu (wojna sześciodniowa). W całej dekadzie lat 60. XX wieku miały miejsce konflikty regionalne i kryzysy polityczne przejawiające się między innymi pogorszeniem stosunków chińsko-radzieckich czy jednym z ważniejszych wydarzeń tego okresu w Europie, jakim była stłumiona przez wojska Układu Warszawskiego w 1968 roku, Praska Wiosna.

W Ameryce Łacińskiej, Stany Zjednoczone podejmowały wzmożoną działalność na rzecz łagodzenia prokubańskich nastrojów oraz inspirowania, zgodnych z interesami Waszyngtonu, wydarzeń w regionie. Stąd też, w latach 60. XX wieku w regionie latynoamerykańskim miała miejsce cała seria wojskowych zamachów stanu, w wyniku których do władzy dochodziły prawicowe dyktatury¹⁷⁵. Lata 60. i 70. XX wieku były jednocześnie okresem integracji ekonomicznej państw Ameryki Łacińskiej, czego przejawem było utworzenie w 1961 roku Stowarzyszenia Wolnego Handlu Ameryki Łacińskiej (hiszp. *Asociación Latinoamericana de Libre Comercio*, ALALC), w 1969 roku Wspólnoty Andyjskiej (hiszp. *Comunidad Andina*, Andyjski Wspólny Rynek), zaś w

Traktatem z Rio stworzyły trzy filary systemu międzyamerykańskiego. Zob. W. DOBRZYCKI: *Stosunki międzynarodowe w Ameryce Łacińskiej: historia i współczesność*. Warszawa 2000, s. 41-104.

¹⁷² W obawie przed rozprzestrzenieniem się opcji lewicowej w Ameryce Łacińskiej, Waszyngton wspierał w latach 50. XX wieku przewroty prawicowe i przychylnie Stanom Zjednoczonym rządy, między innymi w: Wenezueli (w 1945 roku i 1952 roku), Peru (1948), Boliwii (1951), na Kubie (1952), Kolumbii (1953), Paragwaju (1954), Argentynie (1955), Brazylii (1954), Nikaragui (gdzie dyktatura Somoźów trwała 43 lata, od 1936 do 1979 roku), Republice Dominikańskiej (gdzie rządził gen. Rafael Trujillo) czy w Gwatemali (1954). Zob. Ibidem, s. 92, 125, 149.

¹⁷³ Ibidem, s. 129-130 i 135-138.

¹⁷⁴ J. KUKUŁKA: *Historia współczesna stosunków międzynarodowych...*, s. 147-159.

¹⁷⁵ Miało to miejsce, między innymi w Boliwii (1964), Ekwadorze, Gwatemali, Hondurasie, Republice Dominikańskiej (bezpośrednia interwencja zbrojna USA w 1963 roku) czy w Brazylii w 1964 roku. Zob. W. DOBRZYCKI: *Stosunki międzynarodowe w Ameryce Łacińskiej...*, s. 246-247.

1973 roku Karaibskiej Wspólnoty i Wspólnego Rynku (ang. *The Caribbean Community and Common Market*, CARICOM).

W okresie odprężenia, przypadającym na lata 1970-1979, obserwowano przejawy współpracy na linii Wschód-Zachód. Świadczył o tym między innymi zainicjowany w 1972 roku proces Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie, w którym wzięły udział Stany Zjednoczone, Kanada oraz państwa europejskie należące do NATO, a także państwa członkowskie Układu Warszawskiego¹⁷⁶. W 1972 roku USA i ZSRR podpisały także pierwszy z układów o ograniczeniu zbrojeń strategicznych SALT I (ang. *Strategic Arms Limitation Treaty*). Ponadto w latach 70. XX wieku doszło do zawarcia szeregu układów o normalizacji stosunków wzajemnych między Republiką Federalną Niemiec (RFN) a państwami socjalistycznymi, w tym PRL¹⁷⁷. Efektem osłabienia tendencji zimnowojennych była intensyfikacja kontaktów politycznych i gospodarczych między państwami bloku wschodniego i zachodniego. Zwiększyła się także liczba zachodnich kredytów napływających do państw socjalistycznych (co wkrótce doprowadziło do ich znacznego zadłużenia).

Lata 70. XX wieku to czas, kiedy w niektórych państwach Ameryki Środkowej umacniały się wpływy komunistyczne, czego dowodem było zwycięstwo w 1979 roku, lewicowego Frontu Wyzwolenia Narodowego im. Sandino w Nikaragui. Do władzy powrócili także po wielu latach zwolennicy Juana Peróna w Argentynie, a w 1973 roku on sam ponownie objął urząd prezydenta tego kraju¹⁷⁸. Wśród państw latynoamerykańskich nasilały się dążenia do uniezależnienia się od Stanów Zjednoczonych. Świadczyły o tym między innymi działania rządu w Panamie, dążącego do przejęcia kontroli nad Kanałem Panamskim¹⁷⁹ czy polityka silnego gospodarczo Meksyku, który posiadając zasoby ropy naftowej i gazu ziemnego osłabił pozycję USA w Ameryce Łacińskiej poprzez zdywersyfikowanie swoich partnerów zagranicznych¹⁸⁰.

¹⁷⁶ Akt Końcowy KBWE, zwany również Wielką Kartą Pokoju został podpisany na zakończenie Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie w 1975 roku w Helsinkach, przez wiele państw europejskich i azjatyckich, a także Stany Zjednoczone oraz Kanadę. R. GRODZKI: *Polska polityka zagraniczna w XX i XXI wieku...*, s. 135.

¹⁷⁷ Do podpisania układów o podstawach normalizacji wzajemnych stosunków w latach 70. XX wieku doszło pomiędzy RFN a: ZSRR (1970), Polską Rzeczpospolitą Ludową (1970), Niemiecką Republiką Demokratyczną (1972) oraz Czechosłowacką Republiką Socjalistyczną (1973).

¹⁷⁸ W. DOBRZYCKI: *Stosunki międzynarodowe w Ameryce Łacińskiej...*, s. 301-302.

¹⁷⁹ Ibidem, s. 266-267.

¹⁸⁰ Dodatkowo, rząd meksykański utrzymywał dobre stosunki z Kubą, Nikaraguą i Panamą.

Również Brazylia zdeprecjonowała pozycję USA na rzecz rozwijania kontaktów z Europą¹⁸¹.

Stany Zjednoczone nie zrezygnowały jednak z prowadzenia zdecydowanej polityki, mającej na celu powstrzymanie rozwoju lewicowych rządów i ideologii w Ameryce Łacińskiej. W 1973 roku, wojsko (przy wsparciu USA) dokonało krwawego zamachu stanu w Chile, w którym zginął antyamerykański prezydent Salvador Allende, a rządy w państwie objął proamerykański generał, Augusto Pinochet¹⁸².

W latach 1979-1984 obserwowano wzrost napięcia w stosunkach globalnych. Zwiastunami ponownego nasilenia się rywalizacji zimnowojennej była radziecka interwencja w Afganistanie w 1979 roku oraz wprowadzenie w 1981 roku stanu wojennego w Polsce. W efekcie, państwa zachodnie zastosowały szereg sankcji zarówno wobec naszego kraju jak i ZSRR. Charakterystycznym dla tego okresu był międzyblokowy wyścig zbrojeń oraz ideologizacja stosunków gospodarczych¹⁸³. Wieloaspektowym i zdecydowanym działaniem USA wobec państw bloku wschodniego towarzyszyły próby porozumienia z ZSRR.

Prowadzona przez prezydenta Stanów Zjednoczonych Ronalda Reagana, polityka zakładała między innymi, wspieranie reżimów autorytarnych w państwach tzw. Trzeciego Świata, które angażowały się w walkę z komunizmem, czemu służyło udzielanie pomocy siłom partyzanckim w Afryce i Ameryce Środkowej.

W latach 80. XX wieku międzynarodowe uwarunkowania polityki zagranicznej PRL zaczęły ulegać zmianie. Na czele KPZR stanął Michaił Gorbaczow, którego polityka doprowadziła do szeregu reform ustrojowych w państwach socjalistycznych. Ostatecznie wywołały one, wbrew zamierzeniom ich twórców, przyspieszenie przemian prowadzących do upadku niewydolnego gospodarczo i politycznie systemu komunistycznego. Rozpad ładu dwubiegunowego stworzył przestrzeń dla kształtowania się nowego systemu międzynarodowego.

Koniec lat 80. XX wieku i początek lat 90. XX wieku, to również w państwach Ameryki Łacińskiej początek procesu przemian demokratycznych i głębokich reform gospodarczych oraz tworzenia cywilno-parlamentarnych struktur politycznych. W Ameryce Środkowej proces ten wiązał się z pokojowym rozwiązywaniem konfliktów

¹⁸¹ W 1977 roku rząd Brazylii wypowiedział układ wojskowy ze Stanami Zjednoczonymi i wycofał się z planu utworzenia bloku wojskowego, który miał objąć jeszcze Argentynę i RPA. Zob. J. KUKUŁKA: *Historia współczesna stosunków międzynarodowych...*, s. 267.

¹⁸² W. DOBRZYCKI: *Stosunki międzynarodowe w Ameryce Łacińskiej...*, s. 302-304.

¹⁸³ J. KUKUŁKA: *Historia współczesna stosunków międzynarodowych...*, s. 290-299.

zbrojnych¹⁸⁴, zaś w Ameryce Południowej (np. w Argentynie, Brazylii czy Chile) z upadkiem represyjnych dyktatur wojskowych¹⁸⁵. Zachodzące zmiany wzmagane były efektami kryzysu gospodarczego z lat 80. XX wieku i coraz głębszymi problemami oraz wyzwaniem społeczno-ekonomicznymi¹⁸⁶, którym dotychczasowe rządy nie były w stanie sprostać.

1.3. Polityka Polski¹⁸⁷ wobec wybranych państw Ameryki Łacińskiej w okresie zimnowojennym

Stosunki dwustronne Polski z państwami Ameryki Łacińskiej od zakończenia II wojny światowej do przełomu 1989/1990 roku, należy postrzegać przez pryzmat zimnowojennej rywalizacji dwóch bloków (wschodniego i zachodniego) oraz podporządkowania polskiej polityki zagranicznej po 1945 roku interesom Kremla. Mimo iż istniały pewne przejawy zainteresowania rozwojem współpracy PRL z niektórymi państwami regionu Ameryki Łacińskiej w tym czasie, to kierunek latynoamerykański stanowił margines w polityce zagranicznej naszego kraju.

W drugiej połowie lat 40. i na początku lat 50. XX wieku dużą rolę w stosunkach Polski z regionem latynoamerykańskim odgrywała polska placówka dyplomatyczna w Argentynie, która sprawowała nadzór także nad sprawami w Boliwii, Chile, Paragwaju, Urugwaju i Peru. Szerokie kompetencje posiadało także polskie poselstwo w Meksyku, którego działalność rozciągała się na region karaibski i część Ameryki Południowej. Polska placówka dyplomatyczna funkcjonowała również od 1948 roku w Brazylii. W kręgu politycznego zainteresowania Polski, znalazły się także Urugwaj i Paragwaj, z którymi planowano nawiązać relacje dyplomatyczne i handlowe¹⁸⁸.

To na czym koncentrował się jednak Departament III MSZ (odpowiedzialny w latach 50. XX wieku za kontakty PRL z Ameryką Łacińską), to przede wszystkim,

¹⁸⁴ Ibidem, s. 494.

¹⁸⁵ W. DOBRZYCKI: *Stosunki międzynarodowe w Ameryce Łacińskiej...*, s. 364, 370-378.

¹⁸⁶ Lata 80. XX wieku w Ameryce Łacińskiej to tzw. stracona dekada (hiszp. *la década perdida*). Obserwowano w tym czasie znaczne pogorszenie się najważniejszych wskaźników ekonomicznych: bezrobocia, ubóstwa, poziomu inflacji, ochrony zdrowia, budownictwa mieszkaniowego itp.

¹⁸⁷ Polska Rzeczpospolita Ludowa (PRL), jako oficjalna nazwa państwa funkcjonowała od 1952 roku. Weześniej, w latach 1944-1952 obowiązywała nazwa Rzeczpospolita Polska lub potocznie – Polska Ludowa. Podrozdział 1.3. dotyczy okresu rozpoczynającego się od 1944 roku aż do początku przemian ustrojowych w Polsce, zainicjowanych w 1989 roku.

¹⁸⁸ W. MATERSKI, W. MICHOWICZ: *Historia dyplomacji polskiej*. Tom VI, 1944/1945-1989. Warszawa 2010, s. 25-30, 397, 401.

pozyskiwanie informacji na temat aspektów ideologicznych, tematyki klasy robotniczej oraz atmosfery politycznej względem ZSRR w krajach regionu latynoamerykańskiego¹⁸⁹.

Mimo iż w okresie narastania konfrontacji zimnowojennej kontakty dyplomatyczne Polski z krajami regionu Ameryki Łacińskiej nie układały się najlepiej, to istniały przejawy dążenia do zacieśniania relacji, zwłaszcza w dziedzinie ekonomicznej, czego przykładem była polsko-argentyńska umowa handlowa i finansowa z 1952 roku. Potencjalnym partnerem do współpracy pozostawała Brazylia, z którą jeszcze przed wojną, łączyły nasz kraj szerokie kontakty. Należy jednak zaznaczyć, że w przypadku tego kraju również nie brakowało polityczno-ideologicznych incydentów, których konsekwencją było utrudnianie funkcjonowania polskiego Konsulatu w Kurytybie¹⁹⁰.

W 1959 roku, po zwycięstwie rewolucji na Kubie, w wyniku której odsunięto od władzy mającego poparcie Stanów Zjednoczonych kubańskiego dyktatora (w latach 1952-1959), Fulgencio Batistę, stosunki PRL z Hawaną uległy intensyfikacji. Pewne ożywienie nastąpiło także w relacjach Polski z innymi państwami regionu latynoamerykańskiego, nie tylko w zakresie współpracy gospodarczej, ale także politycznej (zarówno w wymiarze dwustronnym, jak i na forum międzynarodowym, zwłaszcza w ramach ONZ). W efekcie, w 1960 roku odbyła się podróż wiceministra spraw zagranicznych PRL, Józefa Winiewicza, do Argentyny, Urugwaju, Brazylii i Meksyku¹⁹¹. Ponadto, w Ministerstwie Spraw Zagranicznych PRL powstał Departament ds. Ameryki Łacińskiej. W kwietniu 1969 roku z kolei, Polska i Peru nawiązały stosunki dyplomatyczne na szczeblu ambasad, a także rozwijały współpracę na płaszczyźnie gospodarczej¹⁹².

Lata 70. XX wieku to okres dynamicznego wzrostu wymiany handlowej Polski z krajami Ameryki Łacińskiej, czemu sprzyjała łatwość kredytowania zewnętrznego i otwierania się polskiej gospodarki na kontakty z państwami kapitalistycznymi. Formalnie najważniejszymi partnerami naszego kraju pozostawała Kuba i Nikaragua, jednak zaczęto zwracać większą uwagę także na Wenezuelę, Kolumbię, Ekwador i Panamę. Zwiększyła

¹⁸⁹ Ibidem, s. 43, 396-397.

¹⁹⁰ Ibidem, s. 399.

¹⁹¹ Kolegium MSZ zapoznało się po powrocie Winiewicza do kraju z jego relacją z podróży do Ameryki Łacińskiej, akceptując przedstawione w niej rekomendacje. Uznano za konieczne rozwinięcie kontaktów gospodarczych z państwami tego regionu, upatrując w handlu najlepszej drogi do poszerzenia wzajemnych relacji. Zob. Ibidem, 581.

¹⁹² Ibidem, s. 581, 727.

się też liczba polskich placówek dyplomatycznych, które podniesiono do rangi ambasad. Nowe przedstawicielstwa PRL pojawiły się w Chile, Urugwaju i Wenezueli¹⁹³.

Zmianie uległ natomiast kształt środowisk polonijnych w Ameryce Łacińskiej, które znacznie różniły się swoim charakterem od skupisk sprzed II wojny światowej¹⁹⁴. Poza tradycyjnymi obszarami zamieszkiwanymi przez Polonię, jak Brazylia i Argentyna, powojenne organizacje polonijne działały także w Urugwaju, Wenezueli czy Meksyku. Niewielka liczba Polaków obecna była także w innych państwach tego regionu (np. w Peru, Boliwii, Paragwaju czy na Kubie)¹⁹⁵. Polacy nie tworzyli tam jednak ani zwartych ośrodków, ani nie rozwinęli działalności organizacyjnej na większą skalę. W większości była to ludność zasymilowana, nie dążąca do podtrzymywania tradycji i kultury swojego kraju ojczystego.

Mimo iż współpraca Polski z niektórymi państwami Ameryki Łacińskiej w okresie zimnej wojny w pewnych obszarach była znaczna, to w latach 80. XX wieku zaczęto wycofywać się z wielu zobowiązań pomocowych, zaś współpraca gospodarcza nie była już rozwijana na tak dużą skalę. Postępująca tendencja spadkowa w wymianie handlowej była spowodowana między innymi kryzysem zadłużeniowym krajów latynoamerykańskich oraz podobnymi problemami Polski.

Warto zaznaczyć, że czy to po odzyskaniu przez Polskę niepodległości w 1918 roku czy w okresie PRL, decydenci polityki zagranicznej naszego kraju nie stworzyli spójnej i konsekwentnej polityki wobec regionu Ameryki Łacińskiej, którego znacznie w stosunkach zewnętrznych Polski było marginalne. Charakter stosunków naszego kraju z państwami regionu latynoamerykańskiego opierał się głównie na przekonaniu, że jest to egzotyczny, odległy i potrzebujący pomocy region Trzeciego Świata, z którego niewiele, poza dorobkiem cywilizacyjno-kulturowym i surowcami, można czerpać. Trzeba zaznaczyć, że realia rywalizacji zimnowojennej, nastawionej głównie na osiągnięcie określonych korzyści polityczno-ideologicznych i ekonomicznych, między innymi w krajach regionu Ameryki Łacińskiej, również nie sprzyjały tworzeniu pozytywnego obrazu tej części świata w percepcji polskiego społeczeństwa.

¹⁹³ Ibidem, s. 31.

¹⁹⁴ Z. DOBOSIEWICZ, W. ROMMEL: *Polonia w Ameryce Łacińskiej...*, s. 125-127.

¹⁹⁵ Ibidem, s. 187.

1.3.1. Charakter polityki zagranicznej Polski wobec Brazylii

Brazylia we wrześniu 1945 roku oficjalnie uznała Tymczasowy Rząd Jedności Narodowej RP. Jednocześnie zarówno władze Polski jak i Brazylii wyraziły wolę wznowienia stosunków dyplomatycznych w randze poselstw. Polskie poselstwo uruchomiono w tym kraju latem 1946 roku, zaś rok później swoją działalność rozpoczęło brazylijskie poselstwo w Warszawie. Ponownie nawiązane stosunki polityczne między państwami cechowały się jednak mniejszą intensywnością niż przed wojną¹⁹⁶.

Do połowy lat 50. XX wieku kontakty polityczne w stosunkach dwustronnych były znacznie ograniczone. Charakter relacji zdeterminowany był faktem reprezentowania od 1948 roku przez polskie przedstawicielstwo interesów Związku Radzieckiego, z którym Brazylia zerwała stosunki dyplomatyczne w październiku 1947 roku¹⁹⁷. Do obowiązków polskich konsulów należała między innymi opieka nad obywatelami radzieckimi, często uznawanymi przez władze stanowe i federalne za „jednostki niepożądane i szkodliwe dla ustroju politycznego Brazylii”¹⁹⁸.

Praktycznym wyrazem ochłodzenia w stosunkach dwustronnych było przemianowanie polskiego Konsulatu w Kurytybie z Konsulatu Generalnego na Konsulat RP, a następnie w 1952 roku jego czasowe zamknięcie. Działalność placówki na prawach Konsulatu Generalnego wznowiono, dzięki polskim staraniom, dopiero w 1957 roku¹⁹⁹.

Polepszenie polsko-brazylijskich kontaktów politycznych oraz pewne instytucjonalne decyzje poczynione na początku lat 60. XX wieku, były efektem poprawy relacji Brazylii ze Związkiem Radzieckim, z którym oficjalnie wznowiono stosunki dyplomatyczne w 1961 roku. Przejawem ożywienia polsko-brazylijskich relacji międzyparlamentarnych i międzyrządowych był przyjazd do Brazylii w marcu 1960 roku delegacji Sejmu PRL, a dwa miesiące później rewizyta reprezentantów parlamentu brazylijskiego w Polsce. W 1962 roku z kolei do Polski przybył minister spraw zagranicznych Brazylii Francisco Clementino de San Tiago Dantas, zaś Brazylię odwiedził minister handlu zagranicznego PRL Witold Trąpczyński²⁰⁰.

Nawiązanie kontaktów parlamentarnych było przejawem wyjścia poza sferę relacji gospodarczych, która należała do najbardziej zaawansowanych w stosunkach

¹⁹⁶ J. MAZUREK: *Brazylia i Polska – 90 lat stosunków dyplomatycznych...*, s. 6.

¹⁹⁷ Ibidem, s. 6.

¹⁹⁸ D. OSTROWSKA: *Stosunki polityczne polsko-brazylijskie...*, s. 48.

¹⁹⁹ Ibidem, s. 49.

²⁰⁰ Ibidem, s. 50.

Polski z Brazylią w omawianym okresie. Niewątpliwie jednak pozytywne doświadczenia w relacjach handlowych sprzyjały intensyfikacji współpracy także w innych obszarach²⁰¹.

Ożywienie kontaktów politycznych nie trwało jednak długo. Po dokonaniu w Brazylii wojskowym zamachu stanu w 1964 roku (w wyniku, którego na czele państwa stanęło wojsko) w dwustronnych stosunkach politycznych z tym państwem nastąpił regres. Dopiero w 1981 roku oficjalną wizytę w Brazylii złożył minister spraw zagranicznych, Józef Czyrek. Z kolei, w 1988 roku, podczas 40. sesji ZO ONZ doszło do pierwszego w historii stosunków bilateralnych spotkania na najwyższym szczeblu, premiera Wojciecha Jaruzelskiego z prezydentem Brazylii José Sarneyem²⁰².

Mimo iż uwarunkowania zimnowojenne nie sprzyjały rozwojowi stosunków politycznych pomiędzy Polską a Brazylią, to tendencja ta nie obowiązywała w kontaktach gospodarczych i handlowych między naszymi państwami. Już w latach 40. XX wieku zaistniały możliwości rozwoju współpracy gospodarczej. W 1948 roku Brazylia odnotowała dodatnie saldo handlowe w wymianie z Polską (podczas gdy w ogólnej wymianie handlowej tego kraju występował deficyt)²⁰³. Podstawy prawno-traktatowe współpracy gospodarczej i wymiany handlowej, stwarzały umowa handlowa i układ płatniczy z 1952 roku²⁰⁴ (następnie zastąpione, umową handlową z listopada 1954 oraz układem płatniczym z kwietnia 1954 roku)²⁰⁵.

Pośrednim efektem ocieplenia stosunków na linii ZSRR-Brazylia było przeniesienie relacji handlowych pomiędzy Brazylią a PRL na wyższy poziom formalno-prawny i instytucjonalny. Na początku lat 60. XX wieku umowy gospodarcze z lat wcześniejszych poszerzono o Umowę dotyczącą współpracy naukowo-technicznej oraz Umowę o wymianie kulturalnej, naukowej i technicznej²⁰⁶. Umową uzupełniającą prawną podbudowę współpracy gospodarczej, było porozumienie o transporcie morskim zawarte między rządem PRL a rządem Brazylii w 1976 roku²⁰⁷.

Szczególny rozkwit współpracy gospodarczej następował od połowy lat 70. XX wieku i trwał do początku lat 80. XX wieku. W 1975 roku podpisano w Brasílii

²⁰¹ Ibidem, s. 50.

²⁰² Ibidem, s. 51.

²⁰³ Ibidem, s. 49.

²⁰⁴ Nie była to jednak pierwsza umowa handlowa zawarta pomiędzy Polską a Brazylią. W okresie międzywojennym funkcję tę pełniło Prowizorium handlowe podpisane w lutym 1932 roku, a następnie przedłużone w lipcu 1936 roku. Zob. E. KOŃCZYK: *Polska-Brazylia. Stosunki gospodarcze*. W: *Relacje Polska – Brazylia. Historia i współczesność...*, s. 68.

²⁰⁵ D. OSTROWSKA: *Stosunki polityczne polsko-brazylijskie...*, s. 49.

²⁰⁶ Ibidem, s. 50.

²⁰⁷ E. KOŃCZYK: *Polska-Brazylia. Stosunki gospodarcze...*, s. 62-64.

porozumienie handlowe oraz Umowę o dostawie polskiego węgla koksującego oraz brazylijskiej rudy żelaza. W tym samym roku zawarto umowę międzybankową w sprawie udzielenia Polsce kredytu przez stronę brazylijską na rozwój przemysłu siarkowego²⁰⁸, a także na rozbudowę mocy produkcyjnych polskiego górnictwa węglowego. Polska z kolei, kredytowała brazylijską rozbudowę bazy wydobywania i przetwórstwa magnezytu. W ten sposób oba kraje zapewniły sobie długoletnie dostawy surowców dla swojego przemysłu.

W latach 1975-1981 obroty handlowe nie tylko osiągnęły najwyższy poziom w historii polsko-brazylijskiej wymiany handlowej, wzrastając ze 162 mln USD w 1975 roku²⁰⁹ do (w zależności od statystyk) ponad 600 mln USD²¹⁰ i ponad 700 mln USD w kolejnych latach²¹¹, ale także nabrały charakteru kompleksowego. Wielkość dwustronnej wymiany handlowej w tym okresie, stawiała Brazylię na jednym z pierwszych miejsc w grupie krajów rozwijających się, z którymi Polska utrzymywała kontakty gospodarcze. Co prawda import z Brazylii stanowił w 1981 roku zaledwie 4% globalnego importu Polski, a eksport 1,1% globalnego eksportu naszego kraju, jednak stanowiło to jednocześnie 31% polskiego importu z krajów rozwijających się i 6% polskiego eksportu do tych państw.

Struktura towarowa polskiego eksportu do Brazylii zdominowana była przez surowce energetyczne, przede wszystkim węgiel, a także wyroby chemiczne²¹². Ważnym produktem eksportowanym do Brazylii były również statki. Z Brazylii z kolei importowano głównie produkty rolno-spożywcze i surowce²¹³. Sprowadzano także wyroby i półfabrykaty dla przemysłu lekkiego, takie jak tkaniny, odzież czy obuwie i kosmetyki²¹⁴.

Kosztem alternatywnym znacznych ułatwień w wymianie handlowej były dysproporcje, jakie pojawiały się między wartością eksportu a importu począwszy od 1976 roku. Import towarów z Brazylii możliwy był głównie dzięki wysokim kredytom, jakich państwo to udzielało Polsce na zakup swoich towarów. W efekcie doprowadziło to

²⁰⁸ D. OSTROWSKA: *Stosunki polityczne polsko-brazylijskie...*, s. 54.

²⁰⁹ E. KOŃCZYK: *Polska-Brazylia. Stosunki gospodarcze...*, s. 64.

²¹⁰ D. OSTROWSKA: *Stosunki polityczne polsko-brazylijskie...*, s. 51.

²¹¹ J. MAZUREK: *Brazylia i Polska – 90 lat stosunków dyplomatycznych...*, s. 6.

²¹² E. KOŃCZYK: *Polska-Brazylia. Stosunki gospodarcze...*, s. 65.

²¹³ J. MAZUREK: *Brazylia i Polska – 90 lat stosunków dyplomatycznych...*, s. 6.

²¹⁴ E. KOŃCZYK: *Polska-Brazylia. Stosunki gospodarcze...*, s. 67.

polski rząd do zadłużenia i trudności w wywiązywaniu się ze zobowiązań finansowych, wskutek czego doszło do poważnego kryzysu w stosunkach bilateralnych²¹⁵.

W latach 80. XX wieku zawierano kolejne umowy mające ułatwić dwustronną wymianę handlową między naszymi krajami. Przyjęto trzy porozumienia o współpracy gospodarczej Polskiej Izby Handlu Zagranicznego z Konfederacją Przemysłu Brazylii, Federacją Przemysłową stanu São Paulo oraz Federacją Przemysłową stanu Minas Gerais²¹⁶.

Polski eksport do Brazylii, poza okresowymi spadkami w połowie lat 60. XX wieku oraz w roku 1978 i 1980, utrzymywał się na względnie wysokim i stabilnym poziomie. Załamanie wymiany handlowej nastąpiło dopiero w 1982 roku. Jego bezpośrednią przyczyną był brak możliwości pozyskania nowych kredytów od brazylijskiego partnera na zakup kolejnych towarów. Impas bilateralnej wymiany handlowej utrzymywał się do końca lat 80. XX wieku²¹⁷.

Tym samym zakończył się pewien etap polsko-brazylijskich stosunków gospodarczych. Z początkiem lat 90. XX wieku oba kraje rozpoczęły proces przeobrażeń systemowych, które w Polsce były związane z upadkiem systemu socjalistycznego i budową gospodarki wolnorynkowej, zaś w Brazylii z odejściem od polityki rozwoju opartego o substytucję importu. Przemiany te spowodowały pojawienie się zarówno nowych możliwości, jak i wyzwań w dwustronnych relacjach gospodarczych naszych krajów.

Wznowienie stosunków dyplomatycznych pomiędzy Polską a Brazylią po II wojnie światowej nadało także oficjalnego i zinstytucjonalizowanego charakteru relacjom na płaszczyźnie kulturalnej. W 1960 roku przedstawiciele rządów obu państw podpisali umowę o współpracy kulturalnej i naukowej. Nie opracowano jednak do niej programu wykonawczego, co nastąpiło dopiero w latach 90-tych XX wieku²¹⁸.

Stosunki kulturalne, zarówno ze względu na polityczno-ideologiczne uwarunkowania, jak i trudności finansowe obu krajów, nie były w czasie zimnej wojny rozwijane na szeroką skalę. W latach powojennych widoczne było w Polsce

²¹⁵ D. OSTROWSKA: *Stosunki polityczne polsko-brazylijskie...*, s. 51.

²¹⁶ E. KOŃCZYK: *Polska-Brazylia. Stosunki gospodarcze...*, s. 64.

²¹⁷ *Ibidem*, s. 63,66.

²¹⁸ D. RYCERZ: *Związki kulturalne między Polską a Brazylią. W: Relacje Polska – Brazylia. Historia i współczesność...*, s. 69.

zainteresowanie literaturą brazylijską²¹⁹, jednak ze względu na propagandę komunistyczną lansowano głównie dzieła autorów lewicowych²²⁰. W 1976 roku uruchomiono w Katedrze Iberystyki Uniwersytetu Warszawskiego Pracownię Kultury Portugalskiej, co niewątpliwie wpłynęło korzystnie na rozpowszechnianie wiedzy i znajomości tematyki brazylijskiej w Polsce²²¹.

Dużą popularnością w Brazylii cieszył się polski film. Oprócz festiwali filmowych w Rio de Janeiro i São Paulo, odbywały się tygodnie filmów polskich, gdzie brazylijska publiczność mogła zapoznać się m.in. z twórczością Andrzeja Wajdy, Krzysztofa Zanussiego czy Krzysztofa Kieślowskiego²²². Spore sukcesy odnotowywano na gruncie polsko-brazylijskiej współpracy w dziedzinie muzyki, gdzie doceniano nie tylko kompozycje Chopina²²³, ale dużą popularnością cieszyły się także utwory i koncerty Krzysztofa Pendereckiego²²⁴.

Jeżeli chodzi o powojenne dzieje Polonusów i organizacji polonijnych w Brazylii, to można rozróżnić dwa główne okresy ich działalności: lata 1945-1960 i etap po 1960 roku do początku lat 90. XX wieku. W 1945 roku cofnięto dekret nacjonalizacyjny prezydenta Vargasa, który w ciągu poprzednich siedmiu lat przyniósł Polonii brazylijskiej poważne straty w związku z zamknięciem większości polskich szkół i organizacji. W pierwszych latach po wojnie, Polonia brazylijska nie wykazywała większego zainteresowania wznowianiem działalności przedwojennych towarzystw. Był to proces stopniowy i dotyczył tylko części organizacji. Najważniejszymi ośrodkami polonijnymi pozostawały stany: Paraná, Rio Grande do Sul i Santa Catarina.

Nowe organizacje zajmujące się krzewieniem polskości, a także mające na celu wznowienie działalności oświatowej, zaczęły powstawać w latach 50. XX wieku. Wydarzenia w Polsce z 1956 roku przyczyniły się do ożywienia działalności Polonii

²¹⁹ Dużą popularnością cieszyła się w Polsce powieść XIX-wiecznego pisarza Bernardo Guimarãesa, pt.: „Niewolnica Isaura”, rozpowszechniona w naszym kraju, w latach 80-tych XX wieku, za sprawą serialu telewizyjnego o tym samym tytule. Za: Ibidem, s. 72.

²²⁰ Lansowany w Polsce brazylijski pisarz modernistyczny (nazywany ojcem stereotypu) Jorge Amado, aktywnie działał w Brazylijskiej Partii Komunistycznej, a także został laureatem Stalinowskiej Nagrody Pokoju. Był on autorem hymnów na cześć Stalina oraz entuzjastycznych reportaży z krajów bloku radzieckiego. Po tzw. czasie odwilży politycznej w 1956 roku, jego popularność w Polsce zmalała. Zob. E. MILEWSKA: *Polsko-brazylijskie związki literackie*. W: *Relacje Polska – Brazylia. Historia i współczesność...*, s. 80.

²²¹ Ibidem, s. 82.

²²² D. RYCERZ: *Związki kulturalne między Polską a Brazylią...*, s. 73.

²²³ W Brazylii działa Towarzystwo Chopinowskie, które zajmuje się popularyzowaniem muzyki artysty, a także przygotowaniem brazylijskich pianistów do udziału w międzynarodowych konkursach chopinowskich w Warszawie. Zob. Ibidem, s. 74.

²²⁴ Ibidem, s. 74.

brazylijskiej, czego przejawem było zorganizowanie w Paranie, pierwszego od 25 lat, zebrania polonijnych działaczy oświatowych²²⁵.

Poczynając od 1960 roku zaczęto otwierać w Brazylii polskie szkoły, zakładać organizacje i wydawać polskie gazety, zaś zrehabilitowane Towarzystwo União Juventus zaczęło pełnić funkcję reprezentacyjną polskiej społeczności w Paranie²²⁶. Ruch polonijny konsekwentnie zabiegał o zacieśnianie kontaktów z narodem polskim i kultywowanie polskich tradycji. Świadczyła o tym zwiększająca się liczba polskich organizacji, która wzrosła na terenie Brazylii do około stu²²⁷. Wydarzeniem o znaczeniu przełomowym w umacnianiu pozycji polskiej społeczności w Brazylii, był wybór kardynała Karola Wojtyły na zwierzchnika kościoła katolickiego w 1978 roku i jego wizyta w 1980 roku w Kurytybie²²⁸. Wzmocniona działalność organizacyjna polskich stowarzyszeń wynikała także z nasilających się tendencji do powracania do swoich korzeni oraz kultury i tradycji kraju swoich przodków, co przekładało się na konsolidację i instytucjonalizację polskiej społeczności w tym kraju.

1.3.2. Charakter polityki zagranicznej Polski wobec Argentyny

W latach powojennych obserwowano pozytywne tendencje w stosunkach polsko-argentyńskich, okresowo nacechowane wręcz przyjaźnią. Niezależnie jednak od ocieplenia relacji, ich podłoże miało przede wszystkim charakter pragmatyczny i warunkowane było z jednej strony polityką ówczesnej Polski, z drugiej zaś sytuacją wewnętrzną Argentyny, związaną z rządami wojskowych dyktatorów.

Wartym podkreślenia jest fakt, iż Argentyna była pierwszym krajem Ameryki Łacińskiej, który nawiązał z Polską stosunki dyplomatyczne po II wojnie światowej. Do wymiany not dyplomatycznych doszło w 1946 roku w Londynie. Poselstwo RP w Buenos Aires wznowiło swoją działalność w 1947 roku, zaś argentyńskie jeszcze w grudniu 1946 roku. Ze względu na przyjazne stosunki pomiędzy naszymi państwami,

²²⁵ Z. DOBOSIEWICZ, W. ROMMEL: *Polonia w Ameryce Łacińskiej...*, 133, 135.

²²⁶ R. CH. WACHOWICZ: *Aspekty polityczne i ideologiczne polskiej imigracji do Brazylii 1869 – 1964*. W: *Obecność polska w Brazylii*, CESLA, Uniwersytet Warszawski, Warszawa 1996, s. 20.

²²⁷ Z. DOBOSIEWICZ, W. ROMMEL: *Polonia w Ameryce Łacińskiej...*, s. 155.

²²⁸ Wydarzenie to miało istotne znaczenie dla postrzegania Polaków przez brazylijskie społeczeństwo, którego nastroje w wyniku nacjonalistycznych rządów G. Vargasa (w latach 1930-1945 i od 1951-1954), stały się bardziej radykalne i nieprzychylnie w odniesieniu do mniejszości narodowych, w tym Polaków. Wybór naszego rodaka na głowę Kościoła katolickiego nie tylko przyczynił się do wzrostu samooceny polskiej społeczności w Brazylii, ale także korzystnie wpłynął na postrzeganie grup polonijnych przez brazylijskie (jak również innych krajów Ameryki Łacińskiej) społeczeństwo, jako pośredników między Papieżem a narodami regionu latynoamerykańskiego. M. MALINOWSKI: *Ruch Polonijny w Argentynie i Brazylii...*, s. 83.

przedstawicielstwa dyplomatyczne obu krajów podniesiono w 1964 roku do rangi ambasad²²⁹.

W celu intensyfikacji kontaktów politycznych, nawiązano współpracę międzyparlamentarną. Wydarzeniem nie bez znaczenia dla dalszych stosunków polsko-argentyńskich był powrót do władzy w latach 70. XX wieku, po obaleniu rządów wojskowych w tym kraju, peronistów. Na fali przemian politycznych w Argentynie, Juan Domingo Perón²³⁰ ponownie objął urząd prezydenta tego kraju, co przyjęto z zadowoleniem w kręgach politycznych PRL²³¹. W 1974 roku odbyła się na zaproszenie polskiego Sejmu, pierwsza oficjalna wizyta delegacji Kongresu Narodowego Republiki Argentyńskiej w Warszawie²³².

Państwa współpracowały ze sobą także na płaszczyźnie gospodarczej. Formalno-prawną podstawą stosunków handlowych była Konwencja Handlowa i Płatnicza podpisana w 1948 roku oraz zawarty pół roku później Układ w sprawie odblokowania polskich kapitałów w Argentynie. O woli intensyfikacji stosunków gospodarczych świadczyły kolejne umowy i porozumienia zawierane pomiędzy naszymi krajami, w tym Układ międzyrządowy w sprawie wyeliminowania podwójnego opodatkowania w transporcie morskim (obowiązujący od 1946 roku)²³³. W zakresie dwustronnych kontaktów gospodarczych między Polską a Argentyną liczone przede wszystkim na intensyfikację współpracy w dziedzinie gospodarki morskiej, a także górnictwa węgla kamiennego i hutnictwa²³⁴.

Do intensyfikacji polsko-argentyńskich stosunków handlowych doszło jednak dopiero w 1968 roku, kiedy to zawarto w Buenos Aires Międzyrządową Umowę Handlową, przyznającą klauzulę największego uprzywilejowania obu krajom²³⁵. Dokument stanowił ważny krok w uzupełnianiu formalno-prawnych podstaw rozwijających się relacji gospodarczych. W efekcie, doszło do zwiększenia dwustronnej wymiany handlowej. Z ekonomicznego punktu widzenia, kluczowe znaczenie miały

²²⁹ E. POLAŃSKI: *Stosunki polityczne polsko-argentyńskie...*, s. 47-48.

²³⁰ Argentyński wojskowy i polityk, prezydent Argentyny w latach 1946-1955 i 1973-1974.

²³¹ W. MATERSKI, W. MICHOWICZ: *Historia dyplomacji polskiej...*, s. 725-726.

²³² E. POLAŃSKI: *Stosunki polityczne polsko-argentyńskie...*, s. 51.

²³³ E. KOŃCZYK: *Polska – Argentyna. Stosunki gospodarcze...*, s. 53-54.

²³⁴ W. MATERSKI, W. MICHOWICZ: *Historia dyplomacji polskiej...*, s. 726.

²³⁵ E. KOŃCZYK: *Polska – Argentyna. Stosunki gospodarcze...*, s. 54.

również kolejne uregulowania, z 1974 roku, dotyczące współpracy w dziedzinie górnictwa²³⁶ i rybołówstwa²³⁷.

W 1977 roku, w związku z ponownym przejściem władzy w Argentynie przez wojskowych doszło do osłabienia kontaktów gospodarczych z Polską, gdyż obie strony nie przejawiały woli intensyfikowania współpracy z krajem należącym do przeciwnego obozu politycznego. Mimo to, na początku lat 80. XX wieku podpisano kilka umów o współpracy gospodarczej. Pierwszą, była zawarta w 1982 roku Umowa międzyresortowa o współpracy w górnictwie (obejmująca wspólne prace poszukiwawcze, roboty górnicze, przeróbki oraz wzbogacanie materiałów). W 1983 roku podpisano Konwencję o współpracy w dziedzinie weterynarii oraz Umowę międzyresortową w sprawie warunków weterynaryjnych i zdrowotnych, wymaganych przy imporcie, eksporcie i transporcie zwierząt żywych oraz produktów pochodzenia zwierzęcego²³⁸.

Początek lat 80. XX wieku przyniósł istotne zmiany w stosunkach handlowych pomiędzy naszymi państwami. Do 1980 roku znaczna części importu z Argentyny była realizowana w ramach korzystnych kredytów udzielanych Polsce przez banki argentyńskie. Pogarszająca się sytuacja gospodarcza Argentyny oraz opóźnienia w spłacie zaciąganych przez stronę polską kredytów, wymusiły przejście na gotówkowe zakupy, co doprowadziło do spadku importu z tego kraju. W efekcie, oba kraje uzgodniły umowę w sprawie wymiany kompensacyjnej, którą zawarły w 1984 roku w formie Protokołu do Umowy Handlowej. Jednocześnie zawarto porozumienie pomiędzy Bankiem Handlowym w Warszawie a Bankiem Centralnym Argentyny o wzajemnym udzieleniu kredytu na finansowanie zakupów do wysokości 40 mln USD²³⁹.

Struktura towarowa polskiego importu z Argentyny w latach 50. i 60. XX wieku zdominowana była przez surowce pochodzenia roślinnego i zwierzęcego, a także produkty chemiczne. W połowie lat 80. XX wieku, importowano także statki morskie i wyroby przemysłu elektromaszynowego²⁴⁰. Polski eksport do Argentyny koncentrował się natomiast na wyrobach przemysłu elektromaszynowego, paliwie i energii oraz

²³⁶ Umowa w zakresie górnictwa przewidywała współpracę Polski i Argentyny przy zagospodarowaniu zagłębia węglowego Rio Turbio w Argentynie. Dążono do skorzystania z polskich doświadczeń w opracowywaniu i wdrażaniu projektów kompleksowego zagospodarowania złóż węglowych.

²³⁷ W Umowie o współpracy w dziedzinie rybołówstwa morskiego Argentyna zobowiązała się do dopuszczenia statków pływających pod polską banderą do połowów w swojej wyłącznej strefie ekonomicznej oraz przyznała Polsce klauzulę traktowania narodowego pozwalającą statkom rybackim polskiej bandery i ich załogom zatrudnionym w ramach wspólnych przedsięwzięć, na takie samo traktowanie, jakie przysługuje statkom bandery argentyńskiej i ich załogom.

²³⁸ *Stan i perspektywy stosunków gospodarczych Polski...*, s. 16.

²³⁹ E. KOŃCZYK: *Polska – Argentyna. Stosunki gospodarcze...*, s. 57-58.

²⁴⁰ *Ibidem*, s. 60-61.

przemysłu chemicznego²⁴¹. W szczytowym okresie, wartość wymiany handlowej pomiędzy Polską a Argentyną przekraczała 100 mln USD²⁴². Mimo imponującej wartości obrotów, od lat 60. XX wieku utrzymywał się deficyt w wymianie handlowej z Argentyną, który przyjął dodatnie wartości tylko w roku 1975 oraz w roku 1989²⁴³.

Mimo iż lata powojenne nie sprzyjały otwartości polskiej polityki zagranicznej na relacje z krajami pozostającymi poza blokiem państw socjalistycznych, to właśnie w tym czasie doszło do stworzenia formalno-prawnych podstaw współpracy naukowej pomiędzy Polską a Argentyną. W 1974 roku podpisano Umowę o współpracy naukowej i technicznej, zaś w 1987 roku zawarto Umowę formalizującą współpracę kulturalną i naukową²⁴⁴.

Ze względu na kontekst międzynarodowy oraz wewnętrzne uwarunkowania Polski i Argentyny, współpraca kulturalno-naukowa między naszymi krajami miała jednak charakter znikomy. Pewne napięcia widoczne były także w kręgach niektórych organizacji polonijnych w Argentynie, np. Związku Polaków, który sprzeciwiał się rozwijaniu kontaktów z przedstawicielami czy organizacjami społecznymi Polski Ludowej²⁴⁵.

W powojennej Argentynie, poza wspomnianym Związkiem Polaków, działał szereg organizacji polonijnych, których liczbę, w latach 60. i 70. XX wieku, szacowano na ponad trzydzieści²⁴⁶. Należy podkreślić, że związki kulturalne Polski z Argentyną miały silne umocowanie w argentyńskiej Polonii, która przed II wojną światową miała istotny wpływ na rozpowszechnianie polskiej kultury na tych ziemiach. Liczne organizacje społeczne rozwijały tam działalność edukacyjną i kulturalną. Jej efektem było utworzenie, jeszcze przed II wojną światową, Polskiego Ośrodka Kulturalnego koordynującego działalność polskich szkół w Argentynie czy biblioteki im. Ignacego Domeyki, będącej trzecią co do wielkości biblioteką polonijną na świecie²⁴⁷. Polskie organizacje doprowadziły także do otwarcia drukarni w Buenos Aires, która do dziś drukuje książki i gazety dla różnych grup etnicznych, w tym dla potomków polskich osadników²⁴⁸.

²⁴¹ Ibidem, s. 63.

²⁴² E. POLAŃSKI: *Stosunki polityczne polsko-argentyńskie...*, s. 48.

²⁴³ Zob. E. KOŃCZYK: *Polska – Argentyna. Stosunki gospodarcze...*, s. 59 Tabela 1.

²⁴⁴ A. DEMBICZ: *Współpraca naukowa między Polską i Argentyną...*, s. 96.

²⁴⁵ Z. DOBOSIEWICZ, W. ROMMEL: *Polonia w Ameryce Łacińskiej...*, s. 168.

²⁴⁶ Ibidem, s. 169.

²⁴⁷ M. PARADOWSKA: *Podróżnicy i emigranci...*, s. 83.

²⁴⁸ D. RYCERZ: *Związki kulturalne między Polską a Argentyną. W: Relacje Argentyna-Polska. Historia i współczesność...*, s. 70.

W latach 60. i 70. XX wieku w Argentynie koncertowało wielu polskich muzyków, śpiewaczy operowych i pianistów (np. Krzysztof Penderecki), a także odbywały się występy polskich zespołów teatralnych. Wtedy też, polskie kino zdobyło renomę na rynku argentyńskim oraz uznanie publiczności tego kraju, co zaowocowało zakupieniem przez tamtejsze firmy dystrybucyjne kilkudziesięciu polskich filmów²⁴⁹. Warto przypomnieć też, że to właśnie w tym kraju mieszkał i tworzył w latach 1939-1963 polski pisarz, Witold Gombrowicz²⁵⁰.

Obustronne zainteresowanie rozwijaniem stosunków kulturalnych doczekało się w 1984 roku formalno-prawnej podstawy, w postaci Umowy o współpracy kulturalnej i naukowej. Jej zawarcie nastąpiło niedługo po obaleniu rządów wojskowych w tym kraju i zainicjowaniu procesu jego demokratyzacji.

1.3.3. Charakter polityki zagranicznej Polski wobec Chile

W polityce zagranicznej Polski wobec Chile w okresie zimnowojennym dochodziło zarówno do okresowej intensyfikacji współpracy jak i ochłodzenia relacji, a nawet ich zerwania. Po zakończeniu II wojny światowej miała miejsce przerwa w stosunkach dyplomatycznych pomiędzy Polską a Chile. Wprawdzie władze w Santiago już w 1946 roku uznały Tymczasowy Rząd Jedności Narodowej (podobnie zresztą jak większość państw Ameryki Łacińskiej) i wyraziły gotowość do nawiązania stosunków dyplomatycznych z Polską, jednak nie podjęto dalszych kroków zmierzających do usankcjonowania dwustronnej współpracy politycznej. Interesy Polski w Chile reprezentowane były aż do 1949 roku przez rząd Francji. Dopiero w 1962 roku ustanowiono polską placówkę – delegaturę Ministerstwa Handlu Zagranicznego, która po 3 latach została przekształcona w Biuro Attaché Handlowego, a w 1966 roku (po przywróceniu polsko-chilijskich stosunków dyplomatycznych na szczeblu ambasad, co nastąpiło w 1965 roku)²⁵¹ w ambasadę²⁵².

²⁴⁹ Przez wiele lat twórczość polskich filmowców była doceniana i cieszyła się sporą popularnością na międzynarodowych festiwalach filmowych w Mar del Plata. Za: Ibidem, s. 71-74.

²⁵⁰ To w Argentynie powstała słynna powieść Gombrowicza, pt.: „Transatlantyk”, a także sztuka teatralna „Ślub” oraz „Dziennik”. Witold Gombrowicz był znaną postacią w środowisku artystycznym Argentyny. Jego sztuki wystawiane były w teatrach Buenos Aires, zaś argentyńskie wydanie „Ferdynand” (1947) uznawane jest za znaczące wydarzenie w dziejach kultury argentyńskiej. Zob. Ibidem, s. 70. Patrz też: „Przeciw pisarzom”: *Widowisko dedykowane Witoldowi Gombrowiczowi odbyło się w Buenos Aires w wypełnionym po brzegi Teatrze Globo 16 sierpnia*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Buenos Aires – http://buenosaires.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/0_przeciw_pisarzom__widowisko_dedykowane_witoldowi_gombrowiczowi_odbylo_sie_w_buenos_aires_w_wypelnionym_po_brzegi_teatrze_globo_16_sierpnia, [dostęp: 14.01.2017].

²⁵¹ T. LICHOTA: *Kalendarium polsko-chilijskich stosunków politycznych...*, s. 167.

W 1973 roku w wyniku wojskowego zamachu stanu dokonanego w Chile przez gen. Augusto Pinocheta doszło jednak do zerwania stosunków dyplomatycznych pomiędzy naszymi krajami. Rząd polski przyjął jednocześnie około 50 uchodźców politycznych z tego kraju – zwolenników obalonego prezydenta Salvadora Allende, którym przyznano azyl polityczny w Polsce²⁵³. Powołano nawet Komitet Solidarności z Demokratami Chilijskimi (hiszp. *Comité de Solidaridad con los Demócratas Chilenos*)²⁵⁴, który zajmował się organizowaniem pomocy dla uchodźców. Zerwane stosunki dyplomatyczne nie doczekały się ponownej legacji aż do przemian związanych z transformacją ustrojową zarówno w Polsce jak i w Chile w latach 1989-1990.

Do lat 70. XX wieku istniało przyzwolenie decydentów polskiej polityki zagranicznej na rozwój dwustronnej współpracy gospodarczej i wymiany handlowej Polski z Chile. W 1962 roku, w Santiago uruchomiono Polskie Biuro Handlowe, a niecałe dziesięć lat później, oprócz porozumienia handlowego między naszymi krajami, podpisano Układ o współpracy naukowo-technicznej. Wojskowy zamach stanu nie pozostał jednak bez znaczenia dla dalszego rozwoju polsko-chilijskich kontaktów gospodarczych. Od początku lat 70. XX wieku kraje bloku socjalistycznego (z wyjątkiem Rumunii) nie utrzymywały bezpośrednich kontaktów handlowych z Chile. W latach 1975-1978 chilijski eksport do krajów Europy Środkowej i Wschodniej nie przekroczył 0,5% ogólnej wartości eksportu tego kraju.

Obserwowany od końca II wojny światowej napływ emigrantów z Polski do Chile znacząco ożywił natomiast środowisko polonijne w tym kraju. Jedną z najważniejszych organizacji reprezentujących Polaków w Chile było Zjednoczenie Polaków w Chile²⁵⁵. Podejmowane w okresie powojennym przez ośrodki polonijne inicjatywy miały jednak głównie podłoże polityczne, zaś ich celem była manifestacja poparcia dla polskiej emigracji powojennej, a jednocześnie dezaprobaty dla zmian zachodzących w Polsce²⁵⁶.

Polonia chilijska podejmowała w okresie powojennym próby sformalizowania swojej działalności, czego efektem było utworzenie szeregu organizacji i stowarzyszeń promujących polską kulturę, jak np.: wspomniane Zjednoczenie Polaków w Chile, Stowarzyszenie Kombatantów Polskich czy Instytut Kultury Polskiej w Santiago.

²⁵² M. MALINOWSKI: *Polacy w Chile...*, s. 67.

²⁵³ W. MATERSKI, W. MICHOWICZ: *Historia dyplomacji polskiej...*, s. 272.

²⁵⁴ A.L. NORAMBUENA: *Stosunki polityczno-gospodarcze między Polską a Chile...*, s. 119-120.

²⁵⁵ *Ibidem*, s. 119.

²⁵⁶ M. MALINOWSKI: *Polacy w Chile...*, s. 65-66.

Wydawane były także czasopisma, np. „Polak w Chile” (hiszp. *El Polaco en Chile*)²⁵⁷. W 1962 roku natomiast zwolennicy władzy PRL założyli Polsko-Chilijski Instytut Kultury (hiszp. *Instituto Chileno Polaco de Cultura*). Zadaniem tej organizacji było zacieśnianie współpracy kulturalno-naukowej pomiędzy naszymi krajami²⁵⁸.

Warto zauważyć, że, choć Polonia w Chile była nieliczna, to stanowiła dobrze sytuowaną grupę ludzi. Polacy i ich potomkowie byli właścicielami warsztatów samochodowych, przedsiębiorstw usługowych czy szybko rozwijających się firm rodzinnych, a także sklepów i małych zakładów produkcyjnych²⁵⁹.

Od początku lat 50. XX wieku malała aktywność polskich organizacji w Chile, aż doszło praktycznie do jej stagnacji²⁶⁰. Poza brakiem trwałego umocowania Polonii i jej działalności, jak miało to miejsce w przypadku Brazylii czy Argentyny, nie bez znaczenia był fakt mniej przychylnego (w porównaniu ze wspomnianymi krajami) nastawienia władz Republiki Chilijskiej do polskich osadników. Ponadto, napięta sytuacja polityczna również nie sprzyjała rozwojowi kontaktów społecznych i działalności organizacji polskich w tym kraju.

Lata 70. XX wieku, mimo skomplikowanych relacji politycznych między naszymi krajami, przyniosły pewne ożywienie kontaktów kulturalno-naukowych. Paradoksalnie, przyczynił się do tego chilijski zamach stanu z 1973 roku, którego konsekwencją była emigracja Chilijczyków, między innymi, do Polski²⁶¹. Zapoczątkowany wówczas pozytywny trend w dwustronnej wymianie kulturalno-naukowej trwał aż do przemian demokratycznych z końca lat 80. XX wieku i przyczynił się do przyspieszenia wzajemnego zbliżenia, które następowało już w nowych realiach politycznych i międzynarodowych.

1.3.4. Charakter polityki zagranicznej Polski wobec Meksyku

Meksyk, jako pierwszy kraj regionu Ameryki Łacińskiej, 9 lipca 1945 roku uznał polski Tymczasowy Rząd Jedności Narodowej. Pomimo iż pierwsze lata powojenne, praktycznie aż do lat 60. XX wieku, nie sprzyjały rozwojowi polsko-meksykańskich kontaktów politycznych na większą skalę, to dość szybko państwa nawiązały ze sobą trwałe stosunki zarówno na płaszczyźnie politycznej, jak i handlowej, a także kulturalnej i

²⁵⁷ Ibidem, s. 66.

²⁵⁸ A.L. NORAMBUENA: *Stosunki polityczno-gospodarcze między Polską a Chile...*, s. 119.

²⁵⁹ M. MALINOWSKI: *Polacy w Chile...*, s. 68.

²⁶⁰ Na początku lat 50. XX wieku istniała tylko jedna organizacja Zjednoczenie Polskie w Chile, wokół której koncentrowało się całe życie polonijne. Zob. Ibidem, s. 66.

²⁶¹ A. DEMBICZ: *Związki akademickie między Polską a Chile...*, s. 128.

naukowej. Jeszcze w 1945 roku akredytowano nowych przedstawicieli dyplomatycznych zarówno w Polsce jak i w Meksyku²⁶².

Na początku lat 60. XX wieku doszło do intensyfikacji dwustronnych stosunków politycznych. W 1960 roku przedstawicielstwa dyplomatyczne Polski i Meksyku podniesiono do rangi ambasad²⁶³. Warto zaznaczyć, że Meksyk był jedynym krajem Ameryki Łacińskiej, które odwiedził w 1963 roku premier rządu PRL, Józef Cyrankiewicz²⁶⁴. Tego samego roku do Polski przyjechał prezydent Meksyku Adolfo López Mateos. W latach 60. i 70. XX wieku odbyło się wiele dwustronnych spotkań na szczeblu ministerialnym, jak również wizyt delegacji parlamentarnych oraz przedstawicieli środowisk nauki i kultury. W 1979 roku Meksyk odwiedził Przewodniczący Rady Państwa, Henryk Jabłoński.

Rozwojowi polsko-meksykańskiej współpracy gospodarczej towarzyszyły jeszcze w czasach przedwojennych trudne okoliczności. Od 1934 roku obowiązywała w Meksyku polityka substytucji importu poprzez wzmacnianie własnego przemysłu, którą utrzymywano aż do 1982 roku, kiedy to nastąpił kryzys gospodarczy w tym kraju. W czasach zimnej wojny Meksyk nie utrzymywał praktycznie żadnej wymiany handlowej z państwami socjalistycznymi. Wyjątkiem była Czechosłowacja, z której importowano chmiel, uzbrojenie czy samochody Cessna. Wymiana handlowa ze wszystkimi państwami bloku socjalistycznego nie przekraczała natomiast 1% całkowitego obrotu handlowego Meksyku²⁶⁵.

Polsko-meksykańskie stosunki handlowe doczekały się w 1948 roku instytucjonalizacji w postaci polskiego przedstawicielstwa handlowego w Meksyku. Wskaźnikom wymiany handlowej daleko jednak było do wartości, jakie osiągały przed wojną, o czym najlepiej świadczy fakt, iż w 1950 roku nie zanotowano żadnego importu do Polski z Meksyku, natomiast polski eksport oszacowano jedynie na 100 tys. USD²⁶⁶.

Sporadyczne kontakty handlowe pomiędzy Polską a Meksykiem do lat 60. XX wieku nie były w żaden sposób sformalizowane. Pewien przełom nastąpił w 1963 roku, w wyniku przyjazdu do Polski prezydenta Meksyku oraz wizyty złożonej przez polskiego premiera, Józefa Cyrankiewicza w tym kraju. W efekcie tych spotkań jeszcze w tym

²⁶² M.P. MOŁOZNIK: *Stosunki dyplomatyczne polsko-meksykańskie...*, s. 125-126.

²⁶³ *Ibidem...*, s. 127.

²⁶⁴ T. ŁĘPKOWSKI: *Polska-Meksyk 1918-1939...*, s. 300.

²⁶⁵ R. SMYK, A. GRUDZIŃSKI: *Stosunki gospodarcze Meksyk-Polska...*, s. 89.

²⁶⁶ *Ibidem*, s. 93.

samym roku podpisano Układ Handlowy między PRL a Meksykiem²⁶⁷. Przewidywał on klauzulę największego uprzywilejowania wobec obydwu stron w zakresie handlu i żeglugi, a także miał ułatwiać przetargi przemysłowe. Niestety, umowa ta nigdy *de facto* nie weszła w życie²⁶⁸.

W latach 60. XX wieku, gdy Polska dokonała zakupu meksykańskiego zboża na sumę 88 mln USD, wartość polskiego importu z tego kraju znacząco wzrosła. Importowano także inne artykuły spożywcze (jak np.: pszenicę, ryż, kawę, kakao czy olej kokosowy), jak również bawełnę, koncentraty cynku i miedzi oraz artykuły przemysłowe. Eksport do Meksyku nie uległ jednak w tym okresie znaczącym zmianom. Stopniowy wzrost wartości polskiego eksportu, jak i ogólnej wymiany w obrotach handlowych z Meksykiem, obserwowano dopiero od końca lat 60. XX wieku²⁶⁹. W latach 70. XX wieku odnotowano dodatnie saldo wymiany handlowej z Meksykiem, co było związane z wysłaniem do tego kraju sześciu polskich statków rybackich o wartości około 15 mln USD²⁷⁰.

Do połowy lat 70. XX wieku wartość polskiego eksportu do Meksyku utrzymywała się na niskim, aczkolwiek stałym poziomie, wynosząc od 400 do 600 tys. USD rocznie. Przełomowe okazały się lata 1975-1976, kiedy polski eksport osiągnął poziom od 3 do 6 mln USD rocznie. Imponujące wyniki osiągnął wolumen wymiany handlowej, której obroty wzrosły z około 1 mln USD w latach 60. XX wieku do około 17 mln USD w 1975 roku²⁷¹. Mimo znacznego wzrostu, wartość dwustronnych obrotów handlowych w połowie lat 70. XX wieku w skali globalnych relacji handlowych tych państw, pozostawała marginalna. Dla Meksyku obroty handlowe z Polską stanowiły 0,3% ogólnych obrotów tego kraju, zaś dla Polski było to 0,2%²⁷².

W marcu 1976 roku doszło do zawarcia kolejnego Układu Handlowego, który obowiązywał aż do 1 maja 2004 roku²⁷³. Inną ważną umową zawartą w latach 70. XX wieku i obowiązującą do momentu wejścia Polski do Unii Europejskiej, była Umowa o Współpracy Gospodarczej i Przemysłowej²⁷⁴.

²⁶⁷ M.P. MOŁOEZNIK: *Stosunki dyplomatyczne polsko-meksykańskie...*, s. 127.

²⁶⁸ R. SMYK, A. GRUDZIŃSKI: *Stosunki gospodarcze Meksyk-Polska...*, s. 93.

²⁶⁹ Sprzyjała temu także dokonana przez Polskę sprzedaż dwóch statków handlowych „Maya” i „Azteca”. Zob. *Ibidem*, s. 93.

²⁷⁰ *Ibidem*, s. 94.

²⁷¹ T. ŁEPKOWSKI: *Polska-Meksyk 1918-1939...*, s. 301.

²⁷² R. SMYK, A. GRUDZIŃSKI: *Stosunki gospodarcze Meksyk-Polska...*, s. 94.

²⁷³ M.P. MOŁOEZNIK: *Stosunki dyplomatyczne polsko-meksykańskie...*, s. 128.

²⁷⁴ *Ibidem*, s. 128.

Biorąc pod uwagę skalę wymiany handlowej Polski z Meksykiem, to przez lata 70. aż do początku lat 80. XX wieku, Meksyk pozostawał jednym z największych partnerów handlowych Polski spośród państw regionu Ameryki Łacińskiej. Dobra koniunktura współpracy gospodarczej została jednak przerwana na skutek kryzysu ekonomicznego, jaki nastąpił w tym państwie w 1982 roku. Na ponowny wzrost wymiany handlowej trzeba było czekać aż do końca lat 80. XX wieku. Zmianie uległa także struktura owej wymiany. W jej centrum znalazły się produkty rolne i spożywcze importowane z Meksyku. Wartość eksportu wahała się od kilkuset tysięcy do kilkudziesięciu milionów USD. Fluktuację tę determinowały pojedyncze akty sprzedaży do Meksyku takich produktów jak rzepak, kazeina czy mleko w proszku²⁷⁵.

Od drugiej połowy lat 80. XX wieku czyniono starania mające ożywić polski eksport na rynek meksykański. Efektem tej działalności była propozycja odbudowy huty szkła w Meksyku złożona przez stronę polską oraz powołanie do życia w 1985 roku spółki produkcyjno-handlowej (AGROPOLAND) zajmującej się produkcją wódki wyborowej. Trzy lata później podpisano porozumienia o współpracy przy produkcji central telefonicznych Pentaconta, a następnie utworzono polsko-meksykańską spółkę INTERVIS Mexicana SA, która zajmowała się dystrybucją narzędzi w Meksyku²⁷⁶. Działania te nie przyniosły jednak trwałej poprawy bilateralnych stosunków gospodarczych. Systematyczny spadek obrotów handlowych odnotowywany na przełomie lat 80. i 90. XX wieku (głównie w polskim eksporcie) zdegradował Meksyk z pozycji jednego z najważniejszych latynoamerykańskich partnerów handlowych naszego kraju.

W latach powojennych Polska i Meksyk podejmowały także działania na rzecz intensyfikacji kontaktów w dziedzinie kulturalnej i naukowej. Przejawem podtrzymywania relacji kulturalnych niedługo po zakończeniu II wojny światowej były, na przykład, uroczyste obchody Roku Chopinowskiego w Meksyku w 1949 roku²⁷⁷. W 1961 roku natomiast, w Muzeum Narodowym w Warszawie zorganizowano wystawę poświęconą sztuce meksykańskiej, pt.: „Skarby sztuki meksykańskiej od czasów prekolumbijskich do naszych dni”, którą w ciągu dwóch miesięcy obejrzało ponad 200 tys. osób. Było to jedno z ważniejszych wydarzeń kulturalnych w powojennej Polsce²⁷⁸.

²⁷⁵ R. SMYK, A. GRUZIŃSKI: *Stosunki gospodarcze Meksyk-Polska...*, s. 94.

²⁷⁶ *Ibidem*, s. 94.

²⁷⁷ T. ŁEPKOWSKI: *Polska-Meksyk 1918-1939...*, s. 300.

²⁷⁸ D. RYCERZ: *Polsko-meksykańskie związki w dziedzinie kultury...*, s. 58.

Szczególnym zainteresowaniem środowisk akademickich w Meksyku cieszył się polski teatr. W 1968 roku Teatr Laboratorium zaprezentował się w programie kulturalnym Igrzysk Olimpijskich²⁷⁹. Od lat 60. XX wieku dynamicznie rozwijały się także kontakty bilateralne w dziedzinie filmografii²⁸⁰. W polskiej Wyższej Szkole Filmowej w Łodzi kształcili się początkujący meksykańscy reżyserzy²⁸¹.

Jeżeli chodzi o sytuację meksykańskiej Polonii, to lata 1948-1957 charakteryzowały się przyspieszoną meksykanizacją i malejącym zainteresowaniem w zakresie kultywowania i propagowania polskiej tradycji, a także podtrzymywania związków z Polską. Nie istniały też w tamtym czasie żadne organizacje polonijne²⁸². Dopiero zbliżenie Polski z Meksykiem na początku lat 60. i w latach 70. XX wieku wpłynęło korzystnie na rozwój stosunków polsko-meksykańskich na płaszczyźnie społecznej. Zwielokrotniła się liczba wyjazdów indywidualnych Polaków do Meksyku oraz wymiana naukowa (wyjazdy wykładowców i stypendystów), co było możliwe dzięki zawartym umowom o współpracy kulturalnej, naukowej i technicznej²⁸³.

Ponadto, w ramach wymiany naukowej w 1980 roku, kadre naukową na Wydziale Geograficznym Uniwersytetu w Guadalajarze, reprezentowali także polscy badacze i naukowcy²⁸⁴. Wybitni twórcy polskich plakatów prowadzili z kolei zajęcia z meksykańskimi studentami, tworząc aktywne środowisko meksykańskich grafików-plakacistów nazwane później „szkołą polską”²⁸⁵.

Należy jednak stwierdzić, że choć polsko-meksykańskie kontakty kulturalne i naukowe osiągnęły znaczące efekty w wielu dziedzinach (np. film, teatr czy współpraca naukowa), to w porównaniu z relacjami na tych płaszczyznach pomiędzy Polską a Brazylią czy Argentyną, były znacznie mniej zaawansowane.

²⁷⁹ Ibidem, s. 61.

²⁸⁰ W 1976 roku Naczelny Zarząd Kinematografii w Warszawie i Generalna Dyrekcja do spraw Radia, Telewizji i Kinematografii Meksyku zawarły porozumienie, na podstawie którego prezentowano polskie filmy na festiwalach w stolicy Meksyku, a także w Guadalajarze i Acapulco, zaś meksykańska *Cineteca Nacional* organizowała przeglądy filmów najwybitniejszych polskich reżyserów: Andrzeja Wajdy, Jerzego Kawalerowicza, Krzysztofa Zanussiego czy Krzysztofa Kieślowskiego. Również meksykańskie filmy, począwszy od lat 50. XX wieku, znajdowały się w repertuarze polskich kin. Zob. Ibidem, s. 63-64.

²⁸¹ Ibidem, s. 64.

²⁸² T. ŁEPKOWSKI: *Polonia meksykańska. W: Dzieje Polonii w Ameryce Łacińskiej...*, s. 109.

²⁸³ Ibidem, s. 301.

²⁸⁴ M.P. MOŁOEZNIK: *Stosunki dyplomatyczne polsko-meksykańskie...*, s. 129.

²⁸⁵ D. RYCERZ: *Polsko-meksykańskie związki w dziedzinie kultury...*, s. 60.

1.3.5. Charakter polityki zagranicznej Polski wobec Kuby

Stosunki Polski z Kubą nie były w czasie zimnej wojny tak rozwinięte jak relacje innych krajów bloku wschodniego z Hawaną, przynajmniej na gruncie politycznym. Wynikało to głównie z faktu, że Polska utrzymywała jednocześnie ograniczone kontakty ze Stanami Zjednoczonymi i nie chciała dopuścić do ich osłabienia²⁸⁶. Tymczasem stosunki kubańsko-amerykańskie od zwycięstwa rewolucji kubańskiej w 1959 roku, w wyniku której obalono przychylnego Stanom Zjednoczonym przywódcę Kuby w latach 1933-1944 i dyktatora w latach 1952-1959, Fulgencio Batistę²⁸⁷, systematycznie się pogarszały. Apogeum kryzysu politycznego w stosunkach pomiędzy Kubą a USA przypadło na kwiecień 1961 roku, kiedy to przeszkoleni przez CIA przeciwni rewolucji, kubańscy emigranci wylądowali w Zatoce Świń w celu obalenia rządu Fidela Castro. Kubańskie siły zbrojne odniosły jednak zwycięstwo, pokonując siły inwazyjne w ciągu trzech dni²⁸⁸.

Wraz z uniezależnianiem się Kuby od USA oraz intensyfikacją kontaktów tego kraju z ZSRR, relacje polsko-kubańskie rozwijały się w oparciu o cele i interesy Związku Radzieckiego. Stosunki dyplomatyczne pomiędzy Kubą a PRL zostały nawiązane 19 kwietnia 1960 roku. Niedługo potem, zgodnie z linią polityczną Moskwy, obydwa państwa zawarły umowy bilateralne w kilku obszarach. Jeszcze przed nawiązaniem stosunków dyplomatycznych, w marcu 1960 roku, Polska podpisała z Kubą umowę handlową i płańniczą oraz dokument o współpracy kulturalnej. Porozumienie podpisane w lipcu 1960 roku z kolei, zainicjowało współpracę naukowo-techniczną, co umożliwiło wyjazdy polskich naukowców, nauczycieli i ekspertów z różnych dziedzin na Kubę oraz podejmowanie przez nich pracy w kubańskich instytucjach oświatowych i przemysłowych²⁸⁹. Wkrótce polsko-kubańskie stosunki dyplomatyczne doczekały się swoich przedstawicielstw. W miesiącach od sierpnia do listopada 1960 roku w Warszawie i Hawanie swoją działalność rozpoczęły ambasady obu krajów²⁹⁰.

W latach 60. XX wieku zwiększyła się dynamika spotkań przedstawicieli obu państw, w tym także na forum wielostronnym. Pierwsze z nich miało miejsce podczas

²⁸⁶ W. MATERSKI, W. MICHOWICZ: *Historia dyplomacji polskiej...*, s. 583.

²⁸⁷ W dniu 1 stycznia 1959 roku odbyły się w kraju uroczystości, w których uczczono obalenie reżimu Fulgencja Batisty.

²⁸⁸ L. MIODEK: *Polsko-kubańskie relacje polityczne i gospodarcze w kontekście sytuacji międzynarodowej*. W: *Relacje Polska-Kuba. Historia i współczesność*. Red. K. DEMBICZ. Warszawa 2013, s. 133.

²⁸⁹ Ibidem, s. 134-135.

²⁹⁰ Jednym z problemów w stosunkach polsko-kubańskich w tym czasie były obawy strony polskiej, że przygotowywane przez kubańską ambasadę broszury polityczne mogą zawierać zbyt silne akcenty antyamerykańskie, w związku z czym zakazano ich wydawania. Zob. Ibidem, s. 135.

sesji Zgromadzenia Ogólnego ONZ we wrześniu 1960 roku i odbyło się z udziałem przywódców obu państw – Władysława Gomułki i Fidela Castro²⁹¹. Wizyta Adama Rapackiego na Kubie, która odbyła się w czerwcu 1962 roku, niewątpliwie należała do ważniejszych we wzajemnych relacjach. Przedstawiciele PRL podejmowali wówczas próby przekonania przywódców kubańskich do idei pokojowego współlistnienia państw o różnych ustrojach (wobec czego rewolucyjny rząd kubański od początku powstania wyrażał swoją dezaprobatę). W tym samym czasie w Warszawie odbywały się antyamerykańskie demonstracje wywołane inwazją USA w Zatoce Świń²⁹².

Pogorszenie stosunków na linii Moskwa-Hawana w związku z kryzysem kubańskim w latach 60. XX wieku, miało negatywny wpływ na relacje Kuby z pozostałymi państwami bloku wschodniego, w tym z PRL. Wizytą o istotnym znaczeniu, dla poprawy relacji bilateralnych Polski z Kubą, był przyjazd ministra Rewolucyjnych Sił Zbrojnych Kuby, Raúla Castro (właśc. Raúla Modesto Castro Ruz) do naszego kraju w marcu 1965 roku. Motywowany był on, przede wszystkim wydarzeniami politycznymi, jakie zachodziły w drugiej połowie lat 60. XX wieku w Polsce i Czechosłowacji. Warto podkreślić, że stosunek Kuby do interwencji państw Układu Warszawskiego w Czechosłowacji w sierpniu 1968 roku, mimo wcześniejszego kryzysu w relacjach tego państwa z ZSRR, był zdecydowanie proradziecki²⁹³.

Pod koniec lat 60. XX wieku zwiększyła się dynamika i ranga polsko-kubańskich relacji na płaszczyźnie politycznej. Już 2 kwietnia 1969 roku Polska i Kuba zawarły umowę o współpracy gospodarczej i naukowo-technicznej. Trzy lata później, w maju 1972 roku podczas (jedynej w historii wzajemnych relacji) wizyty kubańskiego przywódcy w Polsce, doszło do spotkania na najwyższym szczeblu Fidela Castro z pierwszym sekretarzem PZPR, Edwardem Gierkiem²⁹⁴. Jednym z efektów wizyty

²⁹¹ Władysław Gomułka po spotkaniu stwierdził, iż: „sympatia dla narodów, które walczą o wolność i niepodległość, leży w głębokiej tradycji Polaków. Solidaryzujemy się z Wami, gdyż walczyacie o ugruntowanie waszej wolności i krocycie po drodze postępu społecznego. Pragniemy rozwijać z Kubą stosunki handlowe (...). Pragniemy rozwijać współpracę we wszystkich dziedzinach, na polu gospodarczym, technicznym, naukowym i kulturalnym” (Trybuna Ludu z 11 października 1960 roku). Ibidem, s. 135.

²⁹² W zakładach przemysłowych organizowano komitety poparcia dla Hawany, które następnie przekształcano w towarzystwa przyjaźni z Kubą. Jednocześnie wzrastało zainteresowanie polskiego społeczeństwa tym państwem, zwłaszcza w kręgach naukowych i akademickich. Zob. Ibidem, s. 136.

²⁹³ M.F. GAWRYCKI, N. BLOCH: *Kuba*, Warszawa 2010, s. 302.

²⁹⁴ Fidel Castro (właśc. Fidel Alejandro Castro Ruz) w 1972 roku odbył jedną z najdłuższych (trwającą dwa miesiące) podróży po krajach Europy Wschodniej, odwiedzając również Polskę. W jej trakcie kubański przywódca odwiedził takie miasta jak: Warszawa, Kraków, Katowice czy Gdańsk. Ciekawostką jest, że przemawiając w Katowicach, Fidel Castro nie wystąpił w charakterystycznym dla siebie ciemnooliwkowym mundurze, tylko w stroju górniczym. Zob. Ibidem, s. 308.

kubańskiego przywódcy w państwach bloku wschodniego było przyjęcie Kuby do Rady Wzajemnej Pomocy Gospodarczej (RWPG)²⁹⁵.

Przejawem dalszej intensyfikacji relacji w latach 70. XX wieku, było zainicjowanie cyklicznych spotkań w ramach Polsko-Kubańskiej Komisji Współpracy Gospodarczej, Nauki i Techniki. Lata 70. XX wieku obfitowały także w dwustronne spotkania i wizyty. Przykładowo, w czerwcu 1971 roku do Polski przybył minister spraw zagranicznych Kuby, Manuel Roa Garcia, zaś w kwietniu 1973 roku na Kubie przebywała polska delegacja partyjno-państwowa z przewodniczącym Rady Państwa Henrykiem Jabłońskim na czele²⁹⁶.

Jednym z ważniejszych wydarzeń tego okresu był przyjazd I sekretarza KC PZPR, Edwarda Gierka w 1975 roku na Kubę²⁹⁷. Skutkiem tej wizyty było zawarcie szeregu umów bilateralnych, zwłaszcza dotyczących współpracy gospodarczej. Potwierdzeniem dobrego klimatu w relacjach dwustronnych była z kolei wizyta w 1976 roku kubańskiej delegacji wojskowej w Polsce, z udziałem Raúla Castro pełniącego wówczas funkcję II Sekretarza KC Komunistycznej Partii Kuby, a zarazem I wicepremiera i ministra obrony²⁹⁸.

W 1978 roku w Hawanie odbyła się VII sesja Polsko-Kubańskiej Komisji Współpracy Gospodarczej i Naukowo-Technicznej. Poza tematami oscylującymi wokół współpracy gospodarczej i wymiany handlowej, przedmiotem rozmów była niepokojąca rząd kubański sytuacja wewnętrzna w Polsce. Z tego samego powodu zwiększyła się aktywność resortów spraw zagranicznych oraz częstotliwość wizyt dwustronnych. Jeszcze w 1984 roku wizytę na Kubie złożył minister spraw zagranicznych Polski, Stefan Olszowski, natomiast w 1985 roku odbyła się oficjalna wizyta I sekretarza KC PZPR i premiera rządu PRL Wojciecha Jaruzelskiego na Kubie. W ich wyniku doszło do podpisania wieloletniego planu współpracy, specjalizacji, kooperacji i socjalistycznej integracji gospodarczej do 2000 roku. Ze względu na brak praktycznych i konkretnych rozwiązań postrzegany był on jednak, jako oderwany od rzeczywistości²⁹⁹.

Polityczny wymiar relacji wzmacniany był współpracą także w innych obszarach, zwłaszcza na płaszczyźnie gospodarczej oraz kulturalno-naukowej.

²⁹⁵ Ibidem, s. 308.

²⁹⁶ L. MIODEK: *Polsko-kubańskie relacje polityczne i gospodarcze...*, s. 142-144.

²⁹⁷ Ibidem, s. 144.

²⁹⁸ Ze względu na fakt, że wyjazdy zagraniczne Raúla (z wyjątkiem ZSRR) należały do rzadkości, wizytę należy postrzegać w kategoriach symbolicznych. Zob. Ibidem, s. 145.

²⁹⁹ Ibidem, s. 147-149.

Na polsko-kubańskie relacje gospodarcze, zainicjowane i usankcjonowane w 1960 roku³⁰⁰, składała się przede wszystkim: wymiana handlowa, polityka kredytowa (związana z długoterminowymi kredytami inwestycyjnymi i finansowymi udzielanymi Kubie przez stronę polską) oraz współpraca naukowo-techniczna.

W 1969 roku Polska i Kuba zawarły Umowę o współpracy gospodarczej i naukowo-technicznej, która dała podstawy do powołania wspomnianej polsko-kubańskiej komisji o tej samej nazwie. Przewidywała ona rozszerzenie zakresu wymiany towarowej, usług oraz kooperację i specjalizację produkcji, a także innych sfer działalności gospodarczej³⁰¹.

W 1970 roku w Hawanie, odbyła się pierwsza sesja Polsko-Kubańskiej Komisji Współpracy Gospodarczej, Nauki i Techniki³⁰². W trakcie jej obrad do priorytetowych dziedzin współpracy między naszymi państwami zaliczono: gospodarkę morską, górnictwo, hutnictwo, rolnictwo, a także przemysł cukrowniczy, celulozowo-papierniczy i pływowy³⁰³. Podczas kolejnych spotkań Komisji rozszerzano zakres kooperacji o nowe kierunki i umowy międzypaństwowe³⁰⁴.

Istotnym elementem współpracy były kredyty finansowe i inwestycyjne, jakich Polska, wzorem innych europejskich państw socjalistycznych oraz samego ZSRR, udzielała Kubie. Państwu temu przyznano dwa niskoprocentowane kredyty inwestycyjne. Pierwszy, otrzymała na podstawie Umowy z grudnia 1960 roku, w wysokości 48 mln złotych dewizowych, przewidziany na 8 lat, a następnie na przełomie lat 1972/1973 kolejny, również na preferencyjnych warunkach³⁰⁵.

Pierwsze kredyty finansowe natomiast zostały przekazane władzom w Hawanie w latach 1964-1967³⁰⁶. W 1972 roku ze względu na trudności gospodarcze Kuby, postanowiono o przedłużeniu spłaty zobowiązań finansowych³⁰⁷, a także udzielono kolejnego kredytu na dostawę maszyn, urządzeń i kompletnych obiektów³⁰⁸. Ponadto, przekazano Kubie środki finansowe na zakup towarów konsumpcyjnych pochodzenia

³⁰⁰ Podpisano wówczas Umowę handlową i płatniczą zawierającą klauzulę największego uprzywilejowania oraz Umowę o współpracy naukowo-technicznej pomiędzy rządem PRL a rządem kubańskim. Zob. Ibidem, s. 134; E. LEGOMSKA-DWORNIAK: *Polska, Kuba, gospodarka, współpraca*. Warszawa 1975, s. 231 i 238.

³⁰¹ E. LEGOMSKA-DWORNIAK: *Polska, Kuba...*, s. 238.

³⁰² L. MIODEK: *Polsko-kubańskie relacje polityczne i gospodarcze...*, s. 141.

³⁰³ Polska miała uczestniczyć w rozbudowie jednej z hawańskich stoczni świadcząc w tym zakresie kompleksowe usługi. Opracowano również plan współdziałania PRL w modernizacji i rozbudowie kubańskiego przemysłu cukrowniczego. Zob. E. LEGOMSKA-DWORNIAK: *Polska, Kuba...*, s. 239.

³⁰⁴ Ibidem, s. 240.

³⁰⁵ Ibidem, s. 237.

³⁰⁶ L. MIODEK: *Polsko-kubańskie relacje polityczne i gospodarcze...*, s. 139.

³⁰⁷ E. LEGOMSKA-DWORNIAK: *Polska, Kuba...*, s. 238.

³⁰⁸ L. MIODEK: *Polsko-kubańskie relacje polityczne i gospodarcze...*, s. 142.

przemysłowego³⁰⁹. Umowę o ostatnim, jak się później okazało, kredycie przyznanym Kubie przez stronę polską, podpisano 10 lutego 1979 roku, na dostawy maszyn, urządzeń oraz usługi techniczne³¹⁰.

Wolumen dwustronnej wymiany handlowej między naszymi krajami utrzymywał się na stosunkowo wysokim poziomie jedynie do 1963 roku. Następnie, obroty handlowe zaczęły spadać aż osiągnęły swoje perygeum w 1972 roku. Jeszcze w 1960 roku, w ramach pomocy dla kubańskiej gospodarki Polska, podobnie jak inne państwa bloku wschodniego, zakupiła od Kuby cukier. Jednakże już w połowie lat 60. XX wieku starano się przekształcić handel z Hawaną z wymiaru jednostronnej pomocy w instrument zapewniający obopólne korzyści gospodarcze. Zmiana charakteru współpracy polsko-kubańskiej wywołała spadek wzajemnych obrotów handlowych³¹¹.

Przyczyn utrudniających dwustronną wymianę handlową w tym czasie było wiele. Należały do nich, między innymi, niskie zdolności eksportowe kubańskiej gospodarki³¹² czy jej monokulturowa struktura. Nie bez znaczenia był także fakt, że Polska była w tym czasie jednym z największych producentów i eksporterów cukru w Europie.

W strukturze towarowej polskiego eksportu na Kubę dominowały maszyny, urządzenia i środki transportu. Udział tej grupy towarów stanowił ponad połowę całości wywozu. Do produktów, w które Polska zaopatrywała się u kubańskiego partnera, należały przede wszystkim rudy chromu, tlenki niklu, koncentraty miedzi i manganu, a także tytoń, owoce cytrusowe, rum i likiery oraz przetwory owocowo-warzywne³¹³.

Należy zaznaczyć, że obroty towarowe PRL z Kubą zajmowały marginalne miejsce w handlu zagranicznym naszego kraju. Saldo obrotów towarowych z tym państwem, w latach 1960-1973, było dla Polski ujemne. Wynikało to między innymi ze spłacania przez Kubę udzielonych jej kredytów. Udział obrotów handlowych Polski z Hawaną w szczytowym okresie (lata 1961-1963) wyniósł zaledwie 1,2%, natomiast w latach 1971-1972 – 0,1%. Podobnie kształtował się bilans wymiany handlowej i miejsce Polski w kubańskim handlu zagranicznym³¹⁴. Pierwszym partnerem handlowym Kuby pozostawał Związek Radziecki, jednak Polska ustępowała miejsca także takim krajom bloku wschodniego jak: Czechosłowacja, NRD, Bułgaria czy Rumunia. Na

³⁰⁹ E. LEGOMSKA-DWORNIK: *Polska, Kuba...*, s. 238.

³¹⁰ L. MIODEK: *Polsko-kubańskie relacje polityczne i gospodarcze...*, s. 148.

³¹¹ E. LEGOMSKA-DWORNIK: *Polska, Kuba...*, s. 231-233.

³¹² *Ibidem*, s. 233.

³¹³ *Ibidem*, s. 233.

³¹⁴ *Ibidem*, s. 234-236.

porównywalnym do Polski poziomem wymianę handlową z Kubą w latach 1960-1972 prowadziły Węgry³¹⁵.

Nieodłącznym elementem relacji gospodarczych, była współpraca o charakterze naukowo-technicznym, której podstawy prawne stworzyła Umowa z 1960 roku, a następnie wspomniana już Umowa o współpracy gospodarczej i naukowo-technicznej z 1969 roku. Współpraca między PRL a Kubą na tej płaszczyźnie przewidywała: prace naukowe i badawcze, wymianę specjalistów z różnych dziedzin, a także bezpośrednią kooperację instytucji naukowych, placówek oświatowych i zakładów pracy³¹⁶.

W latach 60. XX wieku współpraca ta była realizowana głównie poprzez wyjazdy polskich specjalistów na Kubę w celu udzielania pomocy technicznej i naukowej, szkolenia kadr oraz udostępniania licencji i patentów³¹⁷. W polskich zakładach pracy szkolono natomiast kubańskich praktykantów, a także przyznawano stypendia na pobyt i naukę w naszym kraju³¹⁸.

Warto także wspomnieć o współpracy na płaszczyźnie kulturalnej podejmowanej przez PRL i Kubę w czasie zimnej wojny. Należy zaznaczyć, że Polska była obecna w świadomości Kubańczyków, a przynajmniej w kręgach pisarzy i artystów, już w pierwszej połowie XIX wieku. Kraj, który uległ rozbiorowi, a mimo to naród polski walczył o niepodległość (powstania z 1830 i 1863 roku) był dla Kubańczyków symbolem walki o wolność³¹⁹.

Wymiana kulturalna pomiędzy Polską a Kubą miała swoje początki jeszcze w latach 30. XX wieku. Zainicjowano wówczas wyjazdy polskich twórców na Kubę (między innymi Kazimierza Dejmka, Andrzeja Wajdy czy Krzysztofa Zanussiego), które kontynuowano także w latach 60. i 70. XX wieku. Od początku XX wieku odbywały się na Kubie występy polskich artystów. Do szeroko opisywanych w kubańskiej prasie należały koncerty Ignacego Jana Paderewskiego w Hawanie w 1926 roku. W

³¹⁵ Ibidem, s. 214-224.

³¹⁶ Ibidem, s. 241.

³¹⁷ W samych tylko latach 1961-1963 przebywało na Kubie 69. polskich specjalistów z różnych dziedzin, m.in.: energetyki, elektroniki, mechaniki, ekonomii oraz górnictwa czy budownictwa. Na przełomie lat 60. i 70. XX wieku pracowało na Kubie ponad 250. polskich konsultantów. Zob. Ibidem, s. 224, 241, 242.

³¹⁸ Ibidem, s. 242-243.

³¹⁹ O Polsce pisał już 1843 roku jeden z kubańskich poetów, Gabriel de la Concepción Valdés. W swoim sonecie zatytułowanym: „Do Polski”, nie tylko ubolewał z powodu sytuacji narodu polskiego, ale także wyrażał przekonanie, że inne narody przyjdą Polsce z pomocą, stąd jego apel by naród polski nie tracił „ducha i nadziei na lepsze jutro”. Z kolei w latach 60. XIX wieku, po klęsce powstania styczniowego (1863) i jednocześnie zwycięstwie Hiszpanii w wojnie dziesięcioletniej na Kubie (1868-1978), na łamach jednego z kubańskich czasopism opublikowano wiersz, pt.: „Oda do Warszawy”. Wskazywano w nim na podobieństwa między narodami, polskim i kubańskim, które mierzyły się z poczuciem upokorzenia i musiały zaakceptować narzucone im rozwiązania polityczne. Zob. D. RYCERZ: *Relacje kulturalne Polska-Kuba, przeszłość i teraźniejszość*. W: *Relacje Polska-Kuba. Historia i współczesność...*, s. 170-172.

późniejszym okresie licznie występowały także polskie zespoły ludowe (jak np. „Mazowsze” czy „Śląsk”), harcerskie, teatralne, a także zespoły muzyki rozrywkowej, między innymi, powstające w latach 60. XX wieku „Czerwone Gitary”, i wiele innych. Na Kubie występowali także polscy dyrygenci, pianiści, śpiewacy operowi oraz cała gama gwiazd polskiej estrady³²⁰.

Częste i chętnie podejmowane przez polskich twórców i artystów wyjazdy na Kubę w czasach PRL, motywowane były nie tylko pozytywnym odbiorem z jakim spotykali się ze strony kubańskiej publiczności, ale także polityką polskich władz, które gwarantowały im korzystną wymianę kubańskiego peso, czyniąc wyjazdy na Kubę opłacalnymi także pod względem finansowym³²¹.

Umowa będąca podstawą prawną realizacji stosunków na płaszczyźnie kulturalnej została podpisana rok po nawiązaniu stosunków dyplomatycznych, tj. w 1961 roku. Nawiązano wówczas współpracę w zakresie kultury i nauki obejmującą dziedziny, takie jak: muzyka, film, taniec, teatr, sztuki plastyczne i literatura. Nie ograniczała się ona jednak tylko do stosunków międzypaństwowych wysokiego szczebla, ale także przewidywała rozwój kontaktów na poziomie regionalnym, między województwami polskimi a prowincjami na Kubie, a także instytucjami kultury, uczelniami artystycznymi czy związkami twórców³²².

Dużym zainteresowaniem cieszył się na Kubie polski film. W latach 60. i 70. XX wieku, w okresie najbardziej ożywionej współpracy dwustronnej między naszymi krajami, prawie cała polska produkcja filmowa lat powojennych, wyświetlana była kubańskiej widowni³²³. Środowisko kulturalne Kuby obchodziło także ważniejsze rocznice związane z polską kulturą, np.: rok chopinowski czy stulecie urodzin Karola Szymanowskiego. Kubańscy artyści, absolwenci Akademii Muzycznej w Warszawie, założyli natomiast w Hawanie Towarzystwo Przyjaciół Chopina, w celu propagowania muzyki i kultury polskiej w tym kraju³²⁴.

Po II wojnie światowej, a zwłaszcza po zwycięstwie rewolucji z 1959 roku na Kubie, rozwijały się związki naukowe i akademickie między naszymi państwami.

³²⁰ Ibidem, s. 175, 178.

³²¹ Ibidem, s. 180.

³²² Ibidem, s. 177.

³²³ Ibidem, s. 180.

³²⁴ Ibidem, s. 180.

Obecność polskich inżynierów, naukowców i badaczy zaznaczyła się na Kubie szczególnie we wczesnych latach 60. XX wieku³²⁵.

Lata 70. i 80. XX wieku, były okresem największego rozkwitu współpracy polsko-kubańskiej na wielu płaszczyznach, w tym również kulturalnej i naukowej. Każdego roku na Kubę przyjeżdżało kilkuset polskich specjalistów i badaczy z różnych dziedzin, którzy w ramach wieloletnich kontraktów prowadzili tam swoje badania.

W historii polsko-kubańskich kontaktów, Kuba nigdy nie była często wybieranym kierunkiem polskiej emigracji. Pierwsze wyjazdy Polaków na Kubę odnotowano dopiero w XIX wieku i były one głównie dziełem jednostek³²⁶. Stąd też udział naszych rodaków w wojnie o niepodległość Kuby (tzw. wojna dziesięcioletnia, 1868-1878) był bardzo skromny. Niewątpliwie jednak w historii tego kraju zasłużył się Polak, Karol Roloff-Miałowski³²⁷, który w walce z oddziałami Hiszpanii o niezależność Kuby pełnił funkcję generała, majora i szefa Sztabu Generalnego³²⁸. Na początku 1892 roku, wraz z późniejszym bohaterem wojny o niezależność tego kraju z lat 1895-1898, José Martí, założył on Kubańską Partię Rewolucyjną³²⁹. Pamięć o Polaku jest na Kubie kultywowana do dziś. Kilka szkół i bibliotek nosi jego imię, podobnie jak jedna z ulic Hawany. Jego wizerunek utrwalono na znaczku pocztowym, a także postawiono pomnik ku jego czci³³⁰.

W latach 20. i 30. XX wieku zwiększyła się nieco skala polskiej emigracji na Kubę, jednak nie miała ona charakteru masowego. W 1922 roku na Kubie przebywało około 297 osób polskiego pochodzenia. W następnym roku liczba ta zwiększyła się do

³²⁵ Wybitnym badaczem Ameryki Łacińskiej, a także jednym z inicjatorów polsko-kubańskiej współpracy naukowej na szerszą skalę oraz prekursorem badań w dziedzinie geografii tego kraju był profesor Andrzej Dembicz (założyciel i wieloletni dyrektor Centrum Studiów Latinoamerykańskich Uniwersytetu Warszawskiego) z Instytutu Geograficznego Wydziału Biologii i Nauk o Ziemi Uniwersytetu Warszawskiego. Prowadził on badania terenowe w wielu krajach Ameryki Łacińskiej, między innymi na Kubie, w Meksyku, Peru, Brazylii, Argentynie oraz Chile.

³²⁶ Pierwszą zbiorowość polską na Kubie stanowili żołnierze i oficerowie Legionów Polskich, którzy walczyli u boku Napoleona w armii francuskiej, przeciwko ruchom wyzwoleniczym na Haiti. W wyniku klęsk ponoszonych w walkach na San Domingo Polacy znajdowali schronienie na Kubie, na której nie osiedlali się jednak na stałe. Zob. M. PARADOWSKA: *Polacy w Meksyku i Ameryce Środkowej*. Wrocław 1985, s. 226-228.

³²⁷ D. RYCERZ: *Relacje kulturalne Polska-Kuba...*, s. 173.

³²⁸ K.R. Miałowski obejmował także wysokie stanowiska w administracji wojskowej. Po zakończeniu wojny dziesięcioletniej osiadł w Hawanie i prowadził działalność spiskową przeciwko władzom hiszpańskim, a po wydaleniu go z kraju zaangażował się w aktywność Rewolucyjnego Komitetu Kubańskiego na emigracji. Zob. M. PARADOWSKA: *Polacy w Meksyku i Ameryce Środkowej...*, s. 235; M. MALINOWSKI: *Polonia na Kubie*. W: *Relacje Polska-Kuba. Historia i współczesność...*, s. 94-95.

³²⁹ M. MALINOWSKI: *Polonia na Kubie...*, s. 95-96.

³³⁰ M. PARADOWSKA: *Polacy w Meksyku i Ameryce Środkowej...*, s. 240.

1581 osób, a w 1924 roku na Kubę przybyło 2461 Polaków. Liczebność naszych rodaków w tym kraju zaczęła się jednak w kolejnych latach zmniejszać³³¹.

W okresie międzywojennym, zgodnie ze spisem ludności przeprowadzonym w 1931 roku, na Kubie przebywało około 1500 Polaków. Problematycznym jednak było rozróżnienie Polaków od emigrantów z Polski pochodzenia żydowskiego i ukraińskiego, którzy licznie tam przybywali, stanowiąc większą grupę niż ludność wyznania rzymskokatolickiego³³². Warto zaznaczyć, że zarówno osoby polskiego jak i żydowskiego pochodzenia, traktowały pobyt na Kubie jedynie, jako przystanek w drodze do USA i nie miały zamiaru osiedlenia się tam na stałe.

Przyczynami, dla których Polacy niechętnie wybierali Kubę, jako miejsce swojej destynacji była panująca w tym kraju bieda, brak możliwości znalezienia pracy³³³ oraz niesprzyjająca przyjeźdnym polityka władz³³⁴, które w przeciwieństwie do brazylijskich, nie oczekiwały na przyjazd ludności z Europy. Ponadto, emigranci z Polski nie mogli liczyć na wsparcie ze strony polskiego konsulatu w tym kraju, gdyż ze względów finansowych, a także marginalnych stosunków gospodarczych między naszymi państwami, władze polskie nie widziały potrzeby utworzenia placówki dyplomatycznej czy konsularnej naszego kraju w Hawanie³³⁵. W 1934 roku natomiast, w odpowiedzi na restrykcyjną politykę rządu kubańskiego wobec Polaków, władze naszego kraju rozpoczęły proces repatriacji polskich bezrobotnych do kraju³³⁶.

Ze względu na wymienione okoliczności polska społeczność przybywająca na Kubę nie rozwinęła działalności organizacyjnej ani nie kultywowała polskiej tradycji, kultury czy języka. Polacy nie stworzyli tam też zwartego skupiska – była to ludność rozproszona po całym kraju³³⁷.

Po rewolucji kubańskiej z 1959 roku, ze względu na rozwijające się relacje międzypaństwowe dochodziło do częstszych wyjazdów na Kubę polskich obywateli, zwłaszcza przedstawicieli środowisk naukowych i artystycznych naszego kraju, z których część osiedliła się tam na stałe. Wizyty te wpłynęły na instytucjonalizację życia Polaków

³³¹ M. KULA: *Dzieje Polonii w Ameryce Łacińskiej...*, s. 134.

³³² Ibidem, s. 129-133.

³³³ Niezależnie od trudnej sytuacji gospodarczej Kuby, emigranci z Polski przeważnie nie posiadali wyższego wykształcenia. Dodatkowo, trudno im było konkurować z osiadłymi tam od lat Hiszpanami czy lepiej przygotowanymi do pracy w ciężkich i tropikalnych warunkach Jamajczykami czy Haitańczykami. Praca, jaką najczęściej otrzymywali Polacy należała w związku z tym do najprostszyc i jednocześnie najgorzej opłacanych. Zob. Ibidem, s. 141, 147.

³³⁴ M. MALINOWSKI: *Polonia na Kubie...*, s. 108.

³³⁵ M. KULA: *Dzieje Polonii w Ameryce Łacińskiej...*, s. 141-142.

³³⁶ M. MALINOWSKI: *Polonia na Kubie...*, s. 103.

³³⁷ M. KULA: *Dzieje Polonii w Ameryce Łacińskiej...*, s. 133.

na Kubie. Przy Ambasadzie PRL w Hawanie utworzono szkołę polską obejmującą kilka klas szkoły podstawowej, następnie przekształconą w Szkołę Polską przy Ambasadzie PRL w Hawanie im. Karola Roloffa-Miałowskiego. Emigracja ta była jednak konsekwencją polityczno-ideologicznych realiów i interesów między ówczesną Polską a socjalistyczną Kubą.

Rozdział 2

Determinanty wewnętrzne oraz międzynarodowe latynoamerykańskiej polityki Polski po 1989 roku

2.1. Uwarunkowania wewnętrzne (wewnątrzpolskie)

Pod koniec lat 80. XX wieku rozpoczęła się głęboka przemiana systemu międzynarodowego, w wyniku której pozycja geopolityczna Polski zaczęła ulegać zmianie. Jednocześnie powstała sprzyjająca kształtowaniu suwerennej polityki wewnętrznej i zagranicznej państwa sytuacja¹. Jednym z impulsów dla demontażu systemu socjalistycznego w Europie były przemiany systemowe w państwach Europy Środkowej i Wschodniej. Ich wyrazem były między innymi obrady Okrągłego Stołu w Polsce (do których doprowadziła m.in. działalność opozycji oraz protesty polskiego społeczeństwa), a następnie sukces opozycji w częściowo wolnych wyborach parlamentarnych, które odbyły się w naszym kraju w czerwcu 1989 roku.

Władze Polski na przełomie lat 1989/1990 koncentrowały się przede wszystkim na przemianach wewnętrznych naszego kraju, związanych z odzyskiwaniem suwerenności. Kluczowym czynnikiem w osiągnięciu tego i innych celów politycznych oraz gospodarczych była transformacja ustrojowa, której towarzyszył szereg reform polityczno-gospodarczych, w tym przemiana polskiej gospodarki z centralnie planowanej na rynkową.

W pierwszych latach transformacji ustrojowej w Polsce, zmianie i reorientacji ulegały także główne założenia polityki zagranicznej naszego kraju. Jej podstawą stało się dążenie do zapewnienia Polsce bezpieczeństwa. Dlatego też priorytetowe znaczenie przyznano stosunkom Polski z państwami zachodnimi, a w szczególności: ze Stanami Zjednoczonymi (głównym gwarantem bezpieczeństwa Polski) i NATO oraz Wspólnotami Europejskimi (później Unią Europejską, w której upatrywano możliwości rozwoju społeczno-gospodarczego oraz wzmocnienia roli RP na arenie międzynarodowej), a także Francją i Niemcami (czego przejawem było np. utworzenie Trójkąta Weimarskiego), które postrzegano, jako strategicznych partnerów w procesie integracji Polski ze strukturami zachodnioeuropejskimi². Celem polityki zagranicznej naszego państwa było członkostwo w strukturach Unii Europejskiej, Unii Zachodnioeuropejskiej oraz NATO³.

¹ R. ZIĘBA: *Główne kierunki polityki zagranicznej Polski po zimnej wojnie*. Warszawa 2010, s. 13.

² R. GRODZKI: *Polska polityka zagraniczna w XX i XXI wieku*. Zakrzewo 2009, s. 172.

³ R. KUPIECKI, K. SZCZEPANIK: *Polityka zagraniczna Polski 1918-1994*. Warszawa 1995, s. 51.

Istotne znaczenie miało również kształtowanie relacji z sąsiadami naszego kraju czego przejawem było chociażby utworzenie w 1991 roku Trójkąta Wyszehradzkiego.

Mimo iż w latach 90. XX wieku dominował zachodni wektor polskiej polityki zagranicznej, to drugim filarem naszej dyplomacji pozostawał kierunek wschodni. Głównym celem było uregulowanie stosunków z Rosją, Ukrainą, Białorusią oraz Litwą⁴. Miało to istotne znaczenie nie tylko ze względu na dążenie do ustanowienia poprawnych relacji bilateralnych z tymi państwami. Należy pamiętać, że stanowisko Moskwy było znaczące w kwestii rozszerzenia Paktu Północnoatlantyckiego na wschód w latach 90. XX wieku.

Pomimo okoliczności pozwalających na kształtowanie stosunków zewnętrznych RP niezależnie od kryteriów ideologicznych, jakie dominowały w czasie zimnej wojny, ale w oparciu o pragmatyczną podstawę, która odzwierciedlała nasze interesy, okres reform systemowych w Polsce, a także określona hierarchia celów polskiej polityki zagranicznej, nie sprzyjały budowie relacji naszego kraju z pozostałymi pozaeuropejskimi kierunkami, w tym z państwami regionu Ameryki Łacińskiej⁵. Miało to zasadniczy wpływ na marginalizację krajów rozwijających się w polskiej polityce zagranicznej po 1989 roku, w tym również zmniejszenie aktywności polityki zagranicznej Polski wobec państw Ameryki Łacińskiej⁶. Ponadto, znaczne rozdrobnienie polskiej sceny politycznej i walka wielu różnych sił politycznych osłabiały skuteczność działań zewnętrznych naszego kraju.

W efekcie, decydenci polityki zagranicznej Polski w latach 90. XX wieku nie wypracowali strategii ani nie wyznaczyli podstawowych celów i interesów w perspektywie krótko- czy długookresowej w polityce naszego kraju wobec państw latynoamerykańskich. Brak całościowej koncepcji polityki Polski wobec regionu Ameryki Łacińskiej powodował podejmowanie działań doraźnych i przypadkowych, które nie sprzyjały kształtowaniu regularnej współpracy czy trwałemu zacieśnianiu relacji z państwami latynoamerykańskimi. Z tego samego powodu wiele spośród pojawiających się wówczas celów w polskiej polityce wobec państw Ameryki Łacińskiej pozostało w sferze deklaratywnej.

Zrealizowanie głównych założeń polityki zagranicznej Polski wyznaczonych w ostatniej dekadzie XX wieku, do których należało przystąpienie naszego kraju do NATO

⁴ R. KUŹNIAR: *Droga do wolności. Polityka zagraniczna III Rzeczypospolitej*. Warszawa 2008, s. 81-85.

⁵ Poważnym problemem w tym czasie była także słabość ekonomiczna Polski, z której wynikały ograniczenia finansowe dla sposobu prowadzenia polityki zagranicznej RP. Zob. Ibidem, s. 42, 113.

⁶ R. ZIĘBA: *Główne kierunki polityki zagranicznej Polski...*, s. 22.

(1999 rok) oraz Unii Europejskiej (UE), co ostatecznie nastąpiło w maju 2004 roku, generowało szereg implikacji, zarówno z punktu widzenia wewnętrznej, jak i zewnętrznej polityki RP.

W związku z wejściem Polski do UE decydenci polityki zagranicznej naszego kraju zyskali między innymi możliwość rozwoju efektywnej współpracy z innymi państwami (w tym także krajami pozaeuropejskimi) w oparciu o unijne narzędzia i mechanizmy⁷. Korzystnie wpłynęło to także na pozycję i postrzeganie Polski na świecie – jako atrakcyjnego, wiarygodnego i stabilnego gospodarczo partnera do współpracy⁸. Generowało to także konieczność zwrócenia większej uwagi w naszej polityce zagranicznej na państwa pozaeuropejskie i rozwijające się, w tym kraje regionu Ameryki Łacińskiej, jako ważnych partnerów zewnętrznych UE. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP zostało zobligowane do opracowania pierwszej po 1989 roku, strategii w odniesieniu do pozaeuropejskich krajów rozwijających się. W efekcie, decydenci polskiej polityki zagranicznej (choć w sposób syntetyczny i ogólny) wyznaczyli główne cele polityki Polski wobec państw pozaeuropejskich, w tym Ameryki Łacińskiej, a także wskazali na niektóre aspekty dotyczące szans i możliwości rozwoju współpracy z państwami tego regionu⁹.

Ponadto, jak zauważył Roman Kuźniar: „uwidaczniały się coraz poważniejsze, obiektywne powody, dla których Warszawa musiała podjąć politykę wobec państw pozaeuropejskich”¹⁰. Poza zobowiązaniem partycypacji w unijnej polityce, która charakteryzuje się dużą aktywnością wobec państw pozaeuropejskich, w tym Ameryki Łacińskiej, koniecznym było poszukiwanie nowych partnerów Polski ze względu na problemy wzrostu gospodarczego naszego kraju i związaną z tym konieczność bilansowania handlu zagranicznego. Do zwiększenia aktywności na kierunkach pozaeuropejskich skłaniał także rozwój gospodarek tych państw (zwłaszcza Azji Wschodniej) oraz wzrost ich znaczenia w stosunkach międzynarodowych¹¹.

⁷ J. GOĆŁOWSKA-BOLEK: *Ameryka Łacińska jako region niewykorzystanych możliwości dywersyfikacji polskiego eksportu*. W: *Polska-Ameryka Łacińska, historia – polityka – gospodarka – kultura*. Red. M. DRGAS, J. KNOPEK [i in.]. Toruń 2014, s. 55.

⁸ J. SPYRA: *Stosunki Polski z krajami Ameryki Łacińskiej*. W: *Ameryka Łacińska we współczesnym świecie*. Red. M.F. GAWRYCKI. Warszawa 2006, s. 388.

⁹ Zob. *Strategia RP w odniesieniu do pozaeuropejskich krajów rozwijających się*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych. Warszawa 2004.

¹⁰ R. KUŹNIAR: *Droga do wolności...*, s. 253.

¹¹ *Ibidem*.

W odniesieniu do kierunków pozaeuropejskich, Ameryka Łacińska ustępowała jednak miejsca w polskiej polityce zagranicznej innym, dynamicznie rozwijającym się gospodarkom z regionu Azji Południowo-Wschodniej, Afryki oraz Bliskiego Wschodu¹².

Na początku XXI wieku wśród głównych założeń polityki zagranicznej Polski nadal priorytetowe znaczenie miało pogłębianie relacji naszego kraju ze Stanami Zjednoczonymi i NATO. Przejawiało się to między innymi udziałem Polski w misjach wojskowych w Iraku i Afganistanie, co było konsekwencją włączenia się naszego kraju po 2001 roku do wojny przeciwko terroryzmowi, a także intensyfikacją współpracy politycznej i wojskowej z USA¹³. Dotyczyła ona między innymi kwestii zainstalowania elementów tarczy antyrakietowej w Polsce. Stosunki RP ze Stanami Zjednoczonymi w pierwszej dekadzie XXI wieku (do 2007 roku) określane były okresem samowasalizacji i klientelizmu¹⁴. Wynikało to między innymi z bezkrytycznej postawy Polski wobec amerykańskiego partnera oraz podążaniem za działaniami USA, nawet wtedy, gdy były one pozbawione legitymizacji Rady Bezpieczeństwa ONZ. Bezkrytyczna polityka RP wobec Stanów Zjednoczonych miała niekorzystny wpływ na relacje Polski z niektórymi państwami zachodnioeuropejskimi, zwłaszcza Niemcami i Francją. Szczególne kontrowersje wzbudziła decyzja polskiego rządu o udziale żołnierzy RP w (pozbawionej legitymizacji RB ONZ) operacji *Iraqi Freedom*, przeprowadzonej w Iraku w 2003 roku¹⁵.

Pierwsze lata członkostwa Polski w UE koncentrowały się głównie na budowaniu jej pozycji w strukturach organizacji oraz aktywnym włączaniu się w prace poszczególnych instytucji. Niedługo po wejściu naszego kraju do UE ujawnił się spór dotyczący ratyfikacji Traktatu konstytucyjnego, który został jednak w 2007 roku zażegnany, dzięki dyplomatycznym zabiegom Niemiec i Francji. Polska angażowała się także w ustanowienie Partnerstwa Wschodniego w celu promowania wśród naszych wschodnich sąsiadów stabilności politycznej, demokracji, rządów prawa oraz rozwoju społeczno-gospodarczego¹⁶.

Eurosceptyczna i pod wieloma względami antyunijna postawa, jaką reprezentował polski rząd w latach 2005-2007, miała negatywny wpływ także na relacje Polski z jej bliskimi partnerami – Niemcami i Francją. Należy pamiętać, że obydwa te państwa, a w

¹² *Strategia RP w odniesieniu do pozaeuropejskich krajów rozwijających się...*

¹³ R. KUŹNIAR: *Droga do wolności...*, s. 224.

¹⁴ R. ZIĘBA: *Główne kierunki polityki zagranicznej Polski...*, s. 149-151.

¹⁵ K. CZORNIK, M. LAKOMY: *Polityczny i wojskowy wymiar stosunków polsko-amerykańskich w pierwszej i drugiej dekadzie XXI wieku*. W: *Dylematy polityki zagranicznej Polski na początku XXI wieku*. Red. K. CZORNIK, M. LAKOMY, M. STOLARCZYK. Katowice 2014, s. 419.

¹⁶ R. ZIĘBA: *Główne kierunki polityki zagranicznej Polski...*, s. 120-121.

szczególności RFN, odegrały szczególną rolę w procesie integracji Polski z Unią Europejską. Niemiecki rząd aktywnie wspierał starania naszego kraju o akcesję do UE. Kraj ten, według wielu opinii, pełnił rolę adwokata spraw państw Europy Środkowej w NATO i Unii Europejskiej¹⁷. Dopiero powstały w 2007 roku rząd Donalda Tuska, zmienił w polskiej polityce zagranicznej stanowisko w sprawach unijnych i euroatlantyckich na bardziej pragmatyczne, co także korzystnie wpłynęło na poprawę relacji bilateralnych z naszym zachodnim sąsiadem¹⁸.

Polska prowadziła aktywną politykę także na kierunku wschodnim. W stosunkach z Rosją przejawiała się ona dążeniem do ustanowienia relacji partnerskich (w tym sprzyjanie budowie bliskich i trwałych powiązań Rosji z NATO i UE), a w kontaktach z Ukrainą i Białorusią kształtowaniem proeuropejskich postaw w ich polityce wewnętrznej i zagranicznej¹⁹. Wyrazem strategicznego partnerstwa Polski i Ukrainy, a także przejawem wspierania przez Polskę demokratycznych rządów naszego wschodniego sąsiada, było zaangażowanie polskich polityków w wydarzenia na Ukrainie w 2004 roku, nazwane „pomarańczową rewolucją”²⁰.

W początkach drugiej dekady XXI wieku zaczęły pojawiać się pewne nowe akcenty w polskiej polityce zagranicznej. Nadal w kwestii polityki bezpieczeństwa Polski priorytetowe znaczenie miały strategiczne stosunki z USA, jednak coraz większą rolę zaczęto przypisywać kierunkowi europejskiemu. Od końca pierwszej dekady XXI wieku relacje Warszawy z Waszyngtonem cechował coraz większy pragmatyzm. Było to wynikiem nie tylko zmiany ekipy rządzącej w RP, ale także objęcia urzędu prezydenta USA przez Baracka Obamę, którego polityka na kierunku europejskim różniła się od działań jego poprzedników. Stany Zjednoczone w znacznym stopniu przeniosły uwagę z Europy na Azję (zwłaszcza Chiny, Indie oraz Japonię)²¹. Ważnym wydarzeniem było zakończenie udziału Polski w misjach w Iraku i Afganistanie, których wycofywanie rozpoczęło się jeszcze pod koniec pierwszej dekady XXI wieku. Misja w Afganistanie zakończyła się natomiast w grudniu 2014 roku. W 2009 roku z kolei Obama zrezygnował z negocjowanego od 2004 roku projektu budowy baz tarczy antyrakietowej w Polsce i w

¹⁷ M. STOLARCZYK: *Zbieżność i różnice interesów w stosunkach polsko-niemieckich w latach 1989-2009*. Katowice, 2010, s. 163-164.

¹⁸ R. ZIĘBA: *Główne kierunki polityki zagranicznej Polski...*, s. 78.

¹⁹ R. KUŹNIAR: *Droga do wolności...*, s. 233-234.

²⁰ R. ZIĘBA: *Główne kierunki polityki zagranicznej Polski...*, s. 206.

²¹ K. CZORNIK, M. LAKOMY: *Polityczny i wojskowy wymiar stosunków polsko-amerykańskich...*, s. 425.

Czechach. Prezydent USA zapewnił jednocześnie, że Polska będzie mogła uczestniczyć w tworzeniu systemu obrony przeciwrakietowej w późniejszych jego etapach²².

Zgodnie z przedstawionymi w marcu 2012 roku przez ministra spraw zagranicznych Polski Radosława Sikorskiego, dokumentem, pt.: „Priorytety polskiej polityki zagranicznej na lata 2012-2016”, kluczową rolę w polityce zagranicznej naszego kraju przypisano Europie. Jako główne zadanie w tym obszarze określono budowę konkurencyjnej, solidarnej i otwartej oraz bezpiecznej UE. Celem Polski był także aktywny udział w kształtowaniu polityki unijnej, jak również kreowanie przyszłości tej organizacji²³. Ważna z tego punktu widzenia była prezydencja naszego kraju w Radzie UE w drugiej połowie 2011 roku.

W kwestii bezpieczeństwa Polski zaznaczono, że jest ono realizowane poprzez utrzymywanie i rozwój własnych zdolności obronnych oraz współdziałanie z kluczowymi partnerami z NATO i UE, a także wpływanie na ewolucję tych struktur. Podkreślono także, iż jednym z filarów bezpieczeństwa RP są dobre relacje naszego kraju z sąsiadami. W tym kontekście wspomniano o potrzebie wzmocnienia współpracy bilateralnej z państwami sąsiedzkimi, a także w zakresie struktur regionalnych (takich jak Grupa Wyszehradzka czy Rada Państw Morza Bałtyckiego), jak również inicjatyw europejskich (jak np. Partnerstwo Wschodnie)²⁴.

Wśród kluczowych partnerów politycznych i gospodarczych Polski na zachodzie Europy wymieniono Francję i Niemcy. Jednym z celów polskiej polityki zagranicznej wobec tych państw było utrzymanie wysokiego poziomu współpracy gospodarczej i inwestycyjnej, a także wysokiej dynamiki stosunków dwustronnych²⁵.

Ważnym kierunkiem polskiej aktywności zagranicznej pozostaje wschód. Jak zaznaczono w dokumencie z 2012 roku, działania proreformatorskie w Europie Wschodniej i na Kaukazie Południowym są konieczne nie tylko jako cel sam w sobie. Stabilne rządy państwa prawa za wschodnią granicą naszego kraju mają wpływ na bezpieczeństwo i realizację interesów Polski i UE. Podkreślono, że szczególne znaczenie ma dla Polski rozwój stosunków z Ukrainą, naszym strategicznym partnerem na

²² Ibidem, s. 435.

²³ Zob. „*Priorytety polskiej polityki zagranicznej 2012-2016*”. Ministerstwo Spraw Zagranicznych. Warszawa 2012 – https://www.polskapomoc.gov.pl/download/files/Dokumenty_i_Publikacje/Priorytety_Polskiej_Polityki_Zagranicznej_2012-2016.pdf [dostęp: 27.08. 2016].

²⁴ Ibidem.

²⁵ Ibidem.

wschodzie. Polsce zależy także na utrzymywaniu dobrych i pragmatycznych stosunków z Rosją na zasadach wzajemności²⁶.

W polityce zagranicznej RP istotne są także stosunki z państwami nordyckimi, zwłaszcza w zakresie współpracy na forum Rady Państw Morza Bałtyckiego (RPMB), a także relacje bilateralne z Litwą, Łotwą i Estonią. Równie ważnym jest kierunek południowy polskiej dyplomacji, a w szczególności realizacja wspólnych celów z kluczowymi partnerami: Czechami, Słowacją i Węgrami²⁷.

Jednym z celów polskiej polityki zagranicznej w drugiej dekadzie XXI wieku było także zaangażowanie we współpracę rozwojową oraz promocję takich wartości jak demokracja czy prawa człowieka na świecie²⁸.

W dokumencie z 2012 roku („*Priorytety polskiej polityki zagranicznej 2012-2016*”) wskazano także potrzebę zwiększenia aktywności naszego kraju w skali globalnej oraz zwrócenia większej uwagi na kierunki pozaeuropejskie. Jak stwierdzono: „aby rozwój Polski był w dalszym ciągu intensywny, jakość życia w Polsce osiągnęła poziom państw nordyckich, a gospodarka – państw Europy Zachodniej, należy rozwijać współpracę z państwami pozaeuropejskimi oraz organizacjami międzynarodowymi i globalnymi”²⁹. Wśród kluczowych partnerów pozaeuropejskich naszego kraju wymieniono państwa położone w najbliższym sąsiedztwie Europy – w regionie Bliskiego Wschodu i Afryki Północnej. Podkreślono także rosnące znaczenie na świecie państw regionu Azji i Pacyfiku oraz wynikającą z tego potrzebę umacniania wizerunku Polski w tym regionie, jako ważnego członka UE, zdolnego do wpływania na jej politykę zewnętrzną. Głównymi partnerami Polski w tym obszarze pozostają: Chiny (nasz największy partner gospodarczy w Azji), Indie, Japonia oraz Korea Południowa³⁰.

Jako ostatni obszar aktywności pozaeuropejskiej RP wymieniono region Ameryki Łacińskiej. Głównym celem polskiej polityki zagranicznej w tym obszarze jest realizacja projektów w zakresie polityki klimatycznej i energetycznej. Wśród ważnych partnerów Polski w regionie latynoamerykańskim wymieniono: Brazylię, Argentynę, Meksyk, Chile oraz Peru, podkreślając potrzebę rozwoju stosunków gospodarczych z tymi państwami³¹.

W przedstawionej przez ministra spraw zagranicznych Polski, Radosława Sikorskiego „Informacji na temat polskiej polityki zagranicznej” z 2011 roku, odniesienie

²⁶ Ibidem.

²⁷ Ibidem.

²⁸ Ibidem.

²⁹ Ibidem.

³⁰ Ibidem.

³¹ Ibidem.

do Ameryki Łacińskiej pojawiło się tylko jednokrotnie. Jak podkreślono, dla Polski „najważniejsza jest Europa, a zwłaszcza Europa Środkowo-Wschodnia”. Jednocześnie szef polskiej dyplomacji zaznaczył, że Polska posiada „interesy polityczne i gospodarcze także w innych regionach świata” oraz że to od aktywności w tamtych częściach globu, „zależać będzie czy nasz kraj pozostanie ważnym podmiotem Europy czy tylko partnerem regionalnym”³². Jednakże spośród innych istotnych kierunków pozaeuropejskich skupiono się przede wszystkim na regionie azjatyckim, wymieniając takich partnerów gospodarczych Polski jak: Chiny, Japonia czy Korea Południowa. Jeżeli chodzi o region Ameryki Łacińskiej, to odniesiono się do niego tylko jednym zdaniem: „szukamy możliwości rozwoju naszej współpracy gospodarczej z Ameryką Łacińską i coraz dynamiczniej rozwijającą się Afryką”³³.

Rok później, w *exposé* ministra spraw zagranicznych RP, Radosława Sikorskiego, wygłoszonym w Sejmie w dniu 29 marca 2012 roku również zabrakło, w kontekście otwierania się Polski na kierunki pozaeuropejskie w drugiej dekadzie XXI wieku, odniesień do Ameryki Łacińskiej. Mimo iż szef polskiej dyplomacji zapewnił, że wykorzystuje się fakt wzrostu rozpoznawalności polskiej marki na świecie do skutecznej realizacji naszych interesów poza Europą, zwłaszcza w Azji i Ameryce Łacińskiej³⁴, to poza tym stwierdzeniem region latynoamerykański w przemówieniu programowym Radosława Sikorskiego nie pojawił się ani jednokrotnie.

W „Informacji ministra spraw zagranicznych Polski, Radosława Sikorskiego, o zadaniach polskiej polityki zagranicznej w 2013 roku”, wspomniano o Ameryce Łacińskiej w kontekście wzmacniania pozycji polskich firm na rynkach pozaeuropejskich. Jak zaznaczył minister Sikorski, nasz eksport na rynki pozaeuropejskie w 2012 roku w największym stopniu wzrósł właśnie w krajach latynoamerykańskich (o 17,6%)³⁵. Mimo to, wśród kierunków polskiej polityki zagranicznej, które szef polskiej dyplomacji wymienił w swoim *exposé* w 2013 roku, nie pojawiło się ani jedno państwo z

³² *Informacja Ministra Spraw Zagranicznych Polski, Radosława Sikorskiego na temat polskiej polityki zagranicznej w 2011 roku.* Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP – <http://www.msz.gov.pl/resource/6fd9a0c0-79ef-4eac-82ef-5fbc4202948e:JCR> [dostęp: 10.06.2016].

³³ *Ibidem.*

³⁴ *Exposé ministra spraw zagranicznych Polski, Radosława Sikorskiego wygłoszone w Sejmie w dniu 29 marca 2012 roku.* Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP – https://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/priorytety_polityki_zagr_2012_2016/expose2/expose_2012/ [dostęp: 07.11.2016].

³⁵ *Informacja ministra spraw zagranicznych Polski, Radosława Sikorskiego, o zadaniach polskiej polityki zagranicznej w 2013 roku, wygłoszona w Sejmie 20 marca 2013 roku.* Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP – https://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/priorytety_polityki_zagr_2012_2016/expose2/expose_2013/ [dostęp: 08.11.2016].

regionu Ameryki Łacińskiej. W ogólny sposób wspomniano jedynie o rosnącej potrzebie wzmocnienia stosunków z odległymi i słabiej rozpoznanymi rynkami.

W „Informacji ministra spraw zagranicznych o zadaniach polskiej polityki zagranicznej w 2014 roku”, pojawiły się nieco szersze odniesienia do państw regionu Ameryki Łacińskiej w kontekście aktywności naszego kraju na arenie międzynarodowej. Podkreślono istnienie stabilnej sytuacji politycznej w krajach Ameryki Łacińskiej oraz wzrostu gospodarczego, który utrzymuje się pomimo globalnego spowolnienia. Nie przedstawiono jednak nawet ogólnej wizji relacji Polski z państwami tej części globu w najbliższej przyszłości. Zapewniono jedynie, że zainspirowana wzrostem ekonomicznym państw latynoamerykańskich polska dyplomacja „nie tylko uaktywnia dialog polityczny, ale i gospodarczy z krajami tego regionu”. Tak jak w ubiegłych latach nie wymieniono jednak ani priorytetowych partnerów Polski z tego obszaru, ani nie wskazano na najważniejsze zadania polskiej dyplomacji wobec Ameryki Łacińskiej³⁶.

Dopiero w *exposé* ministra spraw zagranicznych RP Grzegorza Schetyny z 2015 roku, kilkakrotnie pojawiły się odniesienia do współpracy Polski z krajami regionu latynoamerykańskiego. Poza głównymi obszarami polskiej polityki zagranicznej, wśród których wyszczególniono m.in. stosunki transatlantyckie, relacje z państwami europejskimi oraz politykę wschodnią, szef polskiej dyplomacji wymienił także pozaeuropejskie kierunki polskiej aktywności, w tym państwa regionu Ameryki Łacińskiej, przedstawiając ich znaczenie dla polskiej dyplomacji³⁷.

Podkreślono, że „rola Polski w kształtowaniu unijnej polityki zewnętrznej zobowiązuje nas do większej aktywności również poza Europą.” Jest to naturalna konsekwencja, jak stwierdzono, rosnącego znaczenia i potencjału naszego kraju. Ponadto, nie tylko wspomniano o „ogromnym potencjale gospodarczym” rynków pozaeuropejskich, ale także zaznaczono, że „lepsze zakotwiczenie polskiej gospodarki i polskiego biznesu w globalnym systemie współpracy zapewni Polsce dodatkowy impuls rozwojowy po 2020 roku, gdy dobiegnie końca obecna perspektywa finansowa Unii

³⁶ *Informacja ministra spraw zagranicznych Polski, Radosława Sikorskiego, o zadaniach polskiej polityki zagranicznej w 2014 roku, wygłoszona w Sejmie 8 maja 2014 roku.* Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP –
https://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/priorytety_polityki_zagr_2012_2016/expose2/expose_2014/ [dostęp: 07.11.2016].

³⁷ *Informacja ministra spraw zagranicznych Polski, Grzegorza Schetyny, o zadaniach polskiej polityki zagranicznej w 2015 roku, wygłoszona w Sejmie w dniu 23 kwietnia 2015 roku.* Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP –
https://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/priorytety_polityki_zagr_2012_2016/expose2/expose_2015/ [dostęp: 07.11.2016].

Europejskiej, prawdopodobnie ostatnia tak korzystna dla naszego kraju”. W kontekście potrzeby rozwoju polityki RP na kierunkach pozaeuropejskich, w tym wobec Ameryki Łacińskiej, niezwykle istotnym było spostrzeżenie, że: „jeszcze dwadzieścia – trzydzieści lat temu, wystarczało być krajem europejskim, by zapewnić sobie wysoką pozycję w społeczności międzynarodowej, [jednak, J.Ł.] te czasy już minęły”. Stwierdzono także, że powstały po II wojnie światowej porządek polityczny i gospodarczy świata, oparty na dominacji Zachodu, jest coraz częściej kwestionowany i obserwuje się obecnie kształtowanie się ładu wielobiegunowego. Ze względu na zmiany demograficzne, technologiczne oraz gospodarcze rośnie znaczenie państw spoza naszego kręgu cywilizacyjnego, co przejawia się między innymi wzrostem ich udziału w wytwarzaniu światowego PKB, w światowej wymianie handlowej i inwestycjach³⁸.

W związku z tym Polska, jak zaznaczono, stoi przed wyzwaniem: „albo stanie się krajem zdolnym do zajęcia ważnego miejsca we współpracy między Europą i innymi kontynentami”, zyskując tym samym ważną pozycję międzynarodową, albo „będzie skazana na niszowość, na ograniczenie się do spraw własnego regionu, a w dalszej perspektywie na marginalizację”³⁹.

Wyrażono także przekonanie, że w światowym współzawodnictwie nasz kraj posiada wszelkie atrybuty do tego, by stać się ważnym i wpływowym partnerem współpracy globalnej. Żeby to osiągnąć, wskazano na podjęcie koniecznych, skoordynowanych i systematycznych działań w czterech kluczowych obszarach:

1. w sferze dialogu politycznego, zorientowanego na budowę trwałych, wielowymiarowych relacji dwustronnych z naszymi partnerami pozaeuropejskimi;
2. na forum Unii Europejskiej, gdzie naszą ambicją powinno być wywieranie większego wpływu na politykę wobec państw Azji, Afryki, Ameryki Łacińskiej i Oceanii;
3. w odniesieniu do pozaeuropejskich organizacji regionalnych, z którymi chcemy ustanowić rzeczową i długofalową współpracę;
4. w sferze budowy konsensusu polskich środowisk politycznych, samorządowych, naukowych i gospodarczych na rzecz globalnych priorytetów polskiej polityki zagranicznej⁴⁰.

³⁸ Ibidem.

³⁹ Ibidem.

⁴⁰ Ibidem.

Jako najważniejszy kierunek pozaeuropejski polskiej polityki zagranicznej, Grzegorz Schetyna wymienił jednak relacje z krajami Azji, a zwłaszcza z naszymi strategicznymi partnerami – Chinami, Japonią i Republiką Korei oraz z dynamicznie rozwijającymi się państwami ASEAN (Indonezją, Wietnamem, Singapurem, Tajlandią, Malezją, Filipinami i Mjanmą). Na drugim miejscu wśród kluczowych partnerów Polski w wymiarze pozaeuropejskim znalazły się państwa Bliskiego Wschodu i Afryki Północnej. Dopiero na końcu listy pozaeuropejskich partnerów naszego kraju wymieniono kraje Ameryki Łacińskiej i Karaibów oraz potrzebę zwiększenia polskiej obecności politycznej i gospodarczej w tym regionie.

Wspomniano także o podejmowanych przez Polskę w połowie drugiej dekady XXI wieku działaniach motywowanych chęcią intensyfikacji relacji z państwami regionu latynoamerykańskiego. Należały do nich między innymi starania polskiego rządu o uzyskanie statusu obserwatora w ugrupowaniu Sojusz Pacyfiku (hiszp. *Alianza del Pacífico*)⁴¹, co ostatecznie nastąpiło w lipcu 2015 roku. Jak zaznaczono, ponad 50% obrotów handlowych Polski z krajami Ameryki Łacińskiej przypada właśnie na kraje Sojuszu, a w jednym z państw członkowskich tego ugrupowania (Chile) ulokowana jest największa polska inwestycja zagraniczna (kopalnia miedzi KGHM w Sierra Gorda, o wartości 4,2 mld USD). Wspomniano też o planowanej wizycie ministra spraw zagranicznych Meksyku w Polsce w 2014 roku. Co istotne, po raz pierwszy w *exposé* ministra spraw zagranicznych RP po 1990 roku, wskazano na ważnego i strategicznego partnera Polski w regionie Ameryki Łacińskiej, jakim określono Brazylię⁴². Zabrakło jednak odniesień do innych państw latynoamerykańskich, zwłaszcza tych, które w rządowym dokumencie – „Strategii RP w odniesieniu do pozaeuropejskich krajów rozwijających się” z 2004 roku – zostały uznane za „priorytetowych” i „ważnych” partnerów naszego kraju, jak: Argentyna, Chile i Meksyk oraz Kolumbia i Wenezuela.

W porównaniu z *exposé* wygłoszonym w 2015 roku, „Informacja ministra spraw zagranicznych o zadaniach polskiej polityki zagranicznej” zaprezentowana przez Witolda Waszczykowskiego w 2016 roku, zawierała znacznie mniej odniesień dotyczących aktywności Polski na kierunkach pozaeuropejskich, a także ich znaczenia w kształtowaniu pozycji naszego kraju w UE i na arenie międzynarodowej. Wymieniono kilka ważnych obszarów globalnej aktywności Polski, w tym: na kierunku azjatyckim, w

⁴¹ Utworzone w 2011 roku przez Chile, Kolumbię, Meksyk i Peru ugrupowanie regionalne o charakterze gospodarczym w Ameryce Łacińskiej. Więcej na ten temat w rozdziale trzecim.

⁴² Ibidem.

Afryce, na Bliskim Wschodzie, a także w regionie Ameryki Łacińskiej i Karaibów. W tym ostatnim przypadku zabrakło jednak przedstawienia konkretnych założeń i celów polskiej polityki zagranicznej czy wskazania partnerów strategicznych RP w regionie latynoamerykańskim. Stwierdzono jedynie, że „będziemy zacieśniać współpracę, w tym gospodarczą z krajami Ameryki Łacińskiej i Karaibów”. Jej rozwojowi miały sprzyjać przemiany demokratyczne w tym regionie, stabilna sytuacja gospodarczo-społeczna, postępująca liberalizacja handlu z UE, a także silna i ugruntowana obecność Polonii. Zwrócono także uwagę na planowane uruchomienie placówek dyplomatycznych RP w Panamie i Ekwadorze⁴³.

Wyzwaniem dla polskiej polityki zagranicznej w drugiej połowie drugiej dekady XXI wieku, zgodnie z wypowiedzią ministra spraw zagranicznych RP, W. Waszczykowskiego, będzie zmierzenie się z kryzysami, jakie uwidoczniły się w Europie: z kryzysem bezpieczeństwa na naszym kontynencie (związany z pogarszającą się sytuacją we wschodnim i południowym sąsiedztwie UE, w tym bezpośrednio u wschodnich granic Rzeczypospolitej), z kryzysem sąsiedztwa europejskiego (w tym: konflikty zbrojne i rozkład struktur państwowych na południe od Europy, terroryzm międzynarodowy oraz problem rosnącej fali migracji zarobkowej i uchodźców na obszarze europejskim)⁴⁴, a także z kryzysem samego projektu europejskiego (w tym między innymi: kryzys zadłużeniowy w Grecji i perspektywa wyjścia Wielkiej Brytanii z UE)⁴⁵.

Koniec pierwszej i połowa drugiej dekady XXI wieku były okresem rozwoju społeczno-gospodarczego Polski oraz wzmocnienia jej roli w strukturach europejskich i euroatlantyckich. Podstawowe wskaźniki makroekonomiczne naszego kraju świadczyły o wzroście Produktu Krajowego Brutto (PKB) *per capita* do poziomu ponad 60% średniej UE (w porównaniu do około 50% w momencie przystąpienia Polski do UE)⁴⁶. O awansie gospodarczym Polski świadczył także fakt, iż w 2012 roku gospodarka naszego kraju

⁴³ *Informacja ministra spraw zagranicznych Polski, Witolda Waszczykowskiego, o zadaniach polskiej polityki zagranicznej w 2016 roku, wygłoszona w Sejmie 29 stycznia 2016 roku.* Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP
https://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/priorytety_polityki_zagr_2012_2016/expose2/expose2016/ [dostęp: 07.11.2016].

⁴⁴ Jak zapewnił minister spraw zagranicznych Witold Waszczykowski: „polska dyplomacja, używając również instrumentów pomocy rozwojowej, aktywnie włączając się w rozwiązywanie problemów Afryki i Bliskiego Wschodu, będzie dążyła do utrzymania właściwej równowagi między zaangażowaniem naszych partnerów i sojuszników z NATO i UE w zapobieganie i rozwiązywanie problemów w sąsiedztwie wschodnim i południowym”.

⁴⁵ *Ibidem.*

⁴⁶ „*Priorytety polskiej polityki zagranicznej 2012-2016*”...

zajmowała ósme miejsce spośród państw unijnych⁴⁷, zaś w 2015 plasowała się już na siódmej pozycji, wyprzedzając Szwecję⁴⁸. Polska w omawianym okresie nie tylko była najszybciej rozwijającym się gospodarczo państwem unijnym (skumulowany wzrost PKB w latach 2004-2014 wyniósł 53%), ale także jedynym spośród państw członkowskich UE, które uniknęło recesji spowodowanej światowym kryzysem finansowym z 2008 roku⁴⁹. Na wysokim poziomie znajdowała się także atrakcyjność inwestycyjna Polski, o czym świadczyły międzynarodowe rankingi i zestawienia. Według *World Investment Report 2014*, Polska w latach 2014-2016 miała być jedną z najatrakcyjniejszych gospodarek dla zagranicznych inwestorów (13. miejsce). Warto zaznaczyć, że wśród dwudziestu państw uznanych za najlepsze lokalizacje dla BIZ jedynie pięć należało do krajów europejskich, przy czym Polska była jedynym przedstawicielem regionu Europy Środkowej⁵⁰.

Mimo to, pozycja gospodarcza Polski na świecie (wg *Global Innovation Index 2009-2010*, Polska zajęła 47. miejsce) w drugiej dekadzie XXI wieku nie jest satysfakcjonująca. Wskaźniki w takich dziedzinach jak: stopa zatrudnienia, infrastruktura transportowa czy poziom kapitału społecznego, wymagają polepszenia i modernizacji⁵¹. Istotnym pozostaje dbałość o bezpieczeństwo energetyczne naszego kraju, nie tylko ze względów gospodarczych, ale także miejsca RP na geopolitycznej mapie Europy. Stąd też, Polska powinna dążyć zarówno do zwiększenia efektywności wykorzystania surowców, jak i dywersyfikacji źródeł zaopatrywania⁵².

2.2. Uwarunkowania zewnętrzne (międzynarodowe)

W latach 90. XX wieku dokonała się jakościowa i strukturalna zmiana w stosunkach międzynarodowych, gdzie bipolarny podział na Wschód i Zachód, determinowany kryteriami ideologicznymi oraz bezpieczeństwa został zastąpiony przez nowy, unipolarny ład na świecie. Od początku XXI wieku można z kolei obserwować wzmocnienie się tendencji powstawania ładu wielobiegunowego, przejawiającego się

⁴⁷ *Ranking największych gospodarek w Unii Europejskiej*. Portal Euro-dane – <http://euro-dane.com.pl/wydarzenia-gospodarcze-428> [dostęp: 27.08.2016].

⁴⁸ *Polska siódmą gospodarką Unii Europejskiej. Przegoniliśmy Szwecję*. Portal Money.pl – <http://www.money.pl/gospodarka/unia-europejska/wiadomosci/arttykul/polska-siodma-gospodarka-unii-europejskiej,75,0,1794123.html>, [dostęp: 27.08.2016].

⁴⁹ *Zalecenia dotyczące wzmocnienia relacji pomiędzy Polską a Meksykiem*, Instytut Matias Romero, Meksyk 2016, s. 40.

⁵⁰ *Polska 2015. Raport o stanie handlu zagranicznego*. Ministerstwo Gospodarki. Warszawa 2015 – https://www.mr.gov.pl/media/15696/ROHZ2015_20150827_druk_ost.pdf, s. 28 [dostęp: 17.09.2016].

⁵¹ „*Priorytety polskiej polityki zagranicznej 2012-2016*”...

⁵² *Ibidem*.

między innymi wzrastającą rolą tzw. mocarstw wschodzących, w tym między innymi: Rosji, Chin, Indii czy Brazylii.

Do najważniejszych czynników mających wpływ na politykę zagraniczną Polski po 1989 roku występujących w środowisku międzynarodowym można zaliczyć: rozpad bloku wschodniego i ZSRR (w latach 1989-1991), konflikty religijne i etniczne na Bałkanach, jak również w obszarze poradzieckim, a następnie podjęcie przez Rosję prób reintegracji byłych republik radzieckich w formie Wspólnoty Niepodległych Państw oraz wzrost tendencji mocarstwowych Rosji; zjednoczenie Niemiec (3 października 1990 roku) i wzrost roli międzynarodowej tego państwa zwłaszcza w strefie euroatlantyckiej; przyspieszenie procesu integracji europejskiej, czego wyrazem było utworzenie na mocy Traktatu z Maastricht (1992 rok) Unii Europejskiej oraz dążenie decydentów europejskich do rozszerzania struktur unijnych⁵³. Zjawiskom tym towarzyszyła transformacja wewnętrzna NATO oraz działania mające na celu rozszerzenie Sojuszu o nowe państwa członkowskie, a także zaangażowanie Stanów Zjednoczonych w proces demokratyzacji państw byłego bloku wschodniego i umacnianie wpływów supermocarstwa w Europie.

W ostatniej dekadzie XX wieku nie tylko w regionie Europy Środkowej i Wschodniej następowały zmiany związane z transformacją ustrojową i reformami społeczno-gospodarczymi. Rozpad świata dwubiegunowego umożliwił także głębokie przemiany w krajach Ameryki Łacińskiej, które ani przed II wojną światową ani w czasach zimnej wojny nie miały możliwości kształtowania niezależnej od USA polityki wewnętrznej i zagranicznej oraz autonomicznego systemu regionalnego. Dopiero wraz z upadkiem ZSRR i związanym z nim zmniejszeniem amerykańskiej dominacji w regionie latynoamerykańskim, poszczególne państwa zyskały możliwość reorientacji swojej polityki zagranicznej⁵⁴. Rozpoczął się okres przemian mających na celu demokratyzację, implementację reform gospodarczych, zmiany instytucjonalne i liberalizację sektora finansowego. W efekcie, w początkach lat 90. XX wieku w większości państw tego regionu przeprowadzono demokratyczne wybory.

Przejście od rządów autorytarnych do systemów demokracji parlamentarnej odbywało się w krajach Ameryki Środkowej wskutek pokojowego rozstrzygnięcia konfliktów zbrojnych, zaś w Ameryce Południowej było rezultatem upadku dyktatur

⁵³ R. ZIĘBA: *Polityka zagraniczna Polski w strefie euroatlantyckiej*. Warszawa 2013, s. 33-34.

⁵⁴ M. KOPIJ, M. SKOCZ: *Ameryka Łacińska w stosunkach międzynarodowych*. W: *Współczesne stosunki międzynarodowe*. Red. T. ŁOŚ-NOWAK. Wrocław 2008, s. 414.

wojskowych⁵⁵. Proces otwarcia gospodarczego wiązał się z zakończeniem dominującej od lat 50. XX wieku strategii uprzemysłowienia poprzez substytucję importu oraz wysokiego poziomu interwencjonizmu państwowego. Wprowadzano szereg ułatwień obrotów z zagranicą oraz zlikwidowano niektóre mechanizmy ochrony rynku krajowego. Jednocześnie rozpoczęto proces dostosowywania się do nowych wyzwań związanych z procesem globalizacji i nowej fali regionalizmu. Tendencjom tym towarzyszyły dążenia emancypacyjne i próby usamodzielniania się regionu latynoamerykańskiego od Stanów Zjednoczonych, który począwszy od wprowadzenia doktryny Monroe'go w 1823 roku⁵⁶, był uzależniony od interesów i polityki USA⁵⁷.

Lata 90. XX wieku na kontynencie amerykańskim to czas przyspieszonych procesów integracyjnych i tworzenie nowego wymiaru współpracy regionalnej. Była to odpowiedź na zmiany zachodzące w gospodarce światowej, takie jak wzrost współzależności czy globalizacja⁵⁸. Przejawem tendencji integracyjnych było chociażby utworzenie w 1991 roku Wspólnego Rynku Południa (Mercosur⁵⁹), stanowiącego największą strefę wolnego handlu w Ameryce Południowej, do którego należą obecnie: Brazylia, Argentyna, Urugwaj, Paragwaj i Wenezuela⁶⁰ (w trakcie akcesji jest Boliwia). Status państw stowarzyszonych z Mercosur posiadają natomiast cztery kraje: Chile, Ekwador, Kolumbia i Peru⁶¹. Na uwagę zasługują także inne formy integracji państw

⁵⁵ K. KRZYWICKA: *Ameryka Łacińska u progu XXI wieku*. Lublin 2009, s. 28.

⁵⁶ Doktryna Monroe'go zakładała, że kontynent amerykański nie może zostać ponownie skolonizowany przez państwa europejskie, dlatego też każda próba opanowania terytorium amerykańskiego (w tym państw Ameryki Łacińskiej) będzie uznawana za akt wrogi wobec USA.

⁵⁷ M.F. GAWRYCKI: *Miejsce i rola Ameryki Łacińskiej we współczesnym świecie*. W: *Ameryka Łacińska we współczesnym świecie*. Red. M.F. GAWRYCKI. Warszawa 2006, s. 22-23.

⁵⁸ J. SPYRA: *Stosunki Polski z krajami Ameryki Łacińskiej...*, s. 387.

⁵⁹ Mercosur (hiszp. *Mercado Común del Sur* - Wspólny Rynek Południa) to powstała na mocy traktatu z Asunción, podpisanego 26 marca 1991 roku, organizacja gospodarcza utworzona przez Argentynę, Brazylię, Paragwaj i Urugwaj. Obecnie Mercosur jest jedną z największych na świecie unii celnych. W 2012 roku do jej struktur dołączyła Wenezuela, która początkowo posiadała niepełny status członka z prawem do wyrażania opinii, ale bez prawa głosu. Mimo iż Wenezuela stała się później pełnoprawnym członkiem Mercosur, to od 1 grudnia 2016 roku została, na wniosek Paragwaju, zawieszona – ze względu na niedostosowanie swoich przepisów prawa do wymogów tej organizacji (w tym, m.in. nieprzestrzeganie reguł demokracji). Boliwia zaś, w 2012 roku podpisała formalny wniosek o akcesję do Mercosur i od tej pory dysponuje prawem zabierania głosu na spotkaniach państw członkowskich. Od 17 lipca 2015 roku trwa procedura włączania Boliwii do Mercosur. Zob. J. GOĆŁOWSKA-BOLEK: *Nowy Mercosur. Integracja gospodarcza jako próba odpowiedzi na wyzwania globalizacji*. W: *Ameryka Łacińska w poszukiwaniu konsensusu*. Red. K. ALBIN KŁOSIŃSKI, M. CZARNACKI. Lublin 2013, s. 189 – 196.

⁶⁰ Przyjęcie Wenezueli w 2012 roku do struktur organizacji „tylnymi drzwiami” (pod nieobecność zawieszzonego wówczas w prawach członka Paragwaju), wywołało wiele kontrowersji. Wenezuela do połowy drugiej dekady XXI wieku nie spełniła wymogów prawnych Mercosur. Zob. K.J. HINZ: *Wyzwania dla polityki zagranicznej RP wobec Ameryki Łacińskiej i Karaibów (2015-2020 i po 2020 roku)*, Ministerstwo Spraw Zagranicznych, Departament Ameryki, Warszawa 2015.

⁶¹ J. STRYJEK: *Współpraca gospodarcza Mercosur z Unią Europejską*. W: *Ameryka Łacińska w poszukiwaniu konsensusu...*, s. 163.

latynoamerykańskich, takie jak powstała w 1993 roku Współpraca Gospodarcza Azji i Pacyfiku, (APEC⁶²), Północnoamerykańskie Porozumienie o Wolnym Handlu (NAFTA) czy Środkowoamerykańskie Porozumienie o Wolnym Handlu (CEFTA), które zostało podpisane w maju 2004 roku. Z kolei Meksyk w 1994 roku został przyjęty do elitarnego ugrupowania Organizacji Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (OECD), co świadczyło, z jednej strony o dążeniach tego państwa do awansu pozycji międzynarodowej, a z drugiej o postrzeganiu go przez środowisko międzynarodowe nie w kategoriach trzecioświatowych, ale państw pierwszego świata⁶³.

Zaangażowanie państw latynoamerykańskich w przemiany wewnętrzne oraz tworzenie struktur integracji regionalnej powodowało, że państwa regionu Ameryki Łacińskiej w ostatniej dekadzie XX wieku nie wykazywały większego zainteresowania współpracą z obszarem Europy Środkowej i Wschodniej. Tym bardziej, że był to region, z którym kraje te rywalizowały o inwestycje zagraniczne i pomoc rozwojową ze strony USA⁶⁴.

Już w połowie lat 90. XX wieku w wielu krajach Ameryki Łacińskiej obserwowano pozytywne efekty zastosowania reform neoliberalnych. Wzrost PKB tego regionu wyniósł wówczas 3,3%, trzykrotnie przewyższając wartości z wcześniejszej dekady⁶⁵. Zanotowano także wzrost eksportu⁶⁶ i napływu bezpośrednich inwestycji zagranicznych, zmniejszyły się deficyty w obrotach handlowych państw, zredukowano inflację (np. w Brazylii w ramach wdrożonego planu *real* wskaźnik inflacji zmniejszył się z 5000% do 4% rocznie), zwiększono wydatki na cele społeczne (w tym edukację i opiekę zdrowotną), co spowodowało, że zmniejszył się w pewnym stopniu krąg biedy (z 41% w końcu lat 80. XX wieku do 36% pod koniec lat 90. XX wieku), a także obniżyły się wskaźniki skrajnego ubóstwa⁶⁷. Ameryka Łacińska przedstawiana była wówczas, jako przykład skutecznego wprowadzania neoliberalnych koncepcji ekonomicznych, które nie

⁶² APEC (ang. *Asia-Pacific Economic Co-operation*), układ współpracy gospodarczej, którego członkami są: od 1993 roku Meksyk, od 1994 roku Chile, a od 1998 roku Peru.

⁶³ M.F. GAWRYCKI: *Latynoamerykańska wizja pozimnowojennego porządku międzynarodowego i jej funkcje polityczne*. W: *Porządek międzynarodowy u progu XXI wieku*. Red. R. KUŹNIAR. Warszawa 2005, s. 363.

⁶⁴ J. SPYRA: *Stosunki Polski z krajami Ameryki Łacińskiej...*, s. 387-388. Zob. też: W. DOBRZYCKI: *Stosunki międzynarodowe w Ameryce Łacińskiej: historia i współczesność*. Warszawa 2000, s. 394.

⁶⁵ Warto pamiętać, że lata 80. XX wieku w Ameryce Łacińskiej to tzw. stracona dekada (hiszp. *la década perdida*), którą charakteryzował kryzys zadłużeniowy większości państw tego regionu i poważny spadek najważniejszych wskaźników makroekonomicznych w połączeniu z hiperinflacją.

⁶⁶ Aczkolwiek udział Ameryki Łacińskiej w eksporcie światowym nadal był niski – poniżej 5%. Za: K. KRZYWICKA, *Ameryka Łacińska między integracją a marginalizacją*. W: *Ameryka Łacińska we współczesnym świecie...*, s. 178.

⁶⁷ M.F. GAWRYCKI: *Miejsce i rola Ameryki Łacińskiej...*, s. 19-30.

tylko wpłynęły na poprawę najważniejszych wskaźników makroekonomicznych państw, ale także miały sprzyjać utrwalaniu ustroju demokratycznego na kontynencie.

Jednakże o szybkim wzroście gospodarczym można mówić jedynie w odniesieniu do połowy lat 90. XX wieku (4,2% w latach 1990-1995). Pod koniec XX wieku doszło do znacznego wyhamowania wzrostu gospodarczego (do 2000 roku 2,5%), a podstawowe wskaźniki makroekonomiczne, w tym PKB w wielu krajach regionu zaczęły się pogarszać. Odejście od protekcjonizmu celnego i subsydiowania gospodarki, a także uwolnienie cen, spowodowały między innymi upadek wielu małych i średnich przedsiębiorstw. Implementacji zasad neoliberalnej polityki gospodarczej nie towarzyszyło natomiast wprowadzanie i skuteczne realizowanie takich rozwiązań prawnych, które przyczyniłyby się do prawidłowego funkcjonowania wolnego rynku, wolnej konkurencji czy zwalczania korupcji i nepotyzmu. Nastąpiła także redukcja wydatków na cele społeczne, a w jej efekcie znaczne zubożenie ludności, wzrost bezrobocia, spadek realnej wartości płac oraz pogorszenie jakości opieki zdrowotnej i oświaty. W efekcie, zmiany nie tylko nie przyczyniły się do rozwiązania podstawowych problemów społeczno-ekonomicznych państw latynoamerykańskich, ale pogłębiły istniejące podziały społeczne⁶⁸. Zjawiskiem towarzyszącym negatywnym tendencjom było zwiększanie się dysproporcji pomiędzy najbogatszymi, a najbiedniejszymi grupami społecznymi poprzez koncentrację kapitału w rękach tych pierwszych.

Konsekwencją tych zjawisk był szereg kryzysów gospodarczych, jaki miał miejsce w Ameryce Łacińskiej w ostatniej dekadzie XX wieku, szczególnie w: Meksyku, Brazylii, Argentynie⁶⁹ oraz Urugwaju⁷⁰.

W pierwszej i drugiej dekadzie XXI wieku nastąpiły istotne zmiany zarówno w bliższym, jak i dalszym otoczeniu międzynarodowym Polski. Cechą charakterystyczną środowiska międzynarodowego była duża dynamika jego zmian. Na przełomie pierwszej i drugiej dekady XXI wieku zarówno w regionalnym (sąsiedzkim) otoczeniu Polski, jak i dalszym, regionalno-kontynentalnym i globalnym, pojawiło się wiele nowych zjawisk, procesów i tendencji, które wpłynęły na modyfikację dotychczasowych celów polskiej polityki zagranicznej, zarówno w wymiarze bilateralnym, jak i wielostronnym⁷¹.

⁶⁸ K. KRZYWICKA: *Ameryka Łacińska u progu XXI wieku...*, s. 110.

⁶⁹ M.F. GAWRYCKI: *Miejsce i rola Ameryki Łacińskiej...*, s. 30-31.

⁷⁰ J. GUGAŁA: *Ewolucja stosunków gospodarczych w zachodniej hemisferze. W: Ameryka Łacińska we współczesnym świecie...*, s. 162.

⁷¹ K. CZORNIK, M. LAKOMY, M. STOLARCZYK: *Wstęp. W: K. CZORNIK, M. LAKOMY, M. STOLARCZYK: Dylematy polityki zagranicznej Polski...*, s. 10.

Do kluczowych tendencji występujących w skali globalnej w XXI wieku, i mających wpływ na latynoamerykańską politykę Polski należy zaliczyć osłabienie roli USA na arenie międzynarodowej (określane wręcz, jako zakwestionowanie ich prymatu⁷²), pomimo utrzymywania przez to państwo statusu jedyne supermocarstwa na świecie. Do istotnych aspektów zaliczają się także nowe akcenty w polityce zagranicznej prezydenta Baracka Obamy, w tym między innymi przypisanie priorytetowego znaczenia relacjom z państwami Azji Wschodniej i Południowo-Wschodniej oraz związane z tym mniejsze zainteresowanie Europą. Minister spraw zagranicznych RP, Radosław Sikorski w swoim *exposé* z 2012 roku stwierdził, że: „gospodarcza i wojskowa siła Zachodu oraz jego prestiż zmały. W Europie wspólnotowa metoda decyzyjna jest coraz częściej podważana, a kryzys gospodarczy zmniejszył atrakcyjność cywilizacyjną i siłę oddziaływania Unii. Stany Zjednoczone redukują budżet obronny oraz reorientują swą politykę na Pacyfik”⁷³.

Na kształt stosunków międzynarodowych w omawianym okresie, istotny wpływ miał światowy kryzys finansowy i gospodarczy, który rozpoczął się w połowie 2008 roku w Stanach Zjednoczonych i w krótkim czasie nabrał charakteru globalnego⁷⁴. Początki światowego kryzysu przypadające na lata 2008-2010 w większości krajów zarówno wysoko rozwiniętych jak i rozwijających się, w tym także w Polsce⁷⁵, wywołały spowolnienie gospodarcze. Podobne tendencje miały miejsce w krajach Ameryki Łacińskiej. W największym stopniu sytuacja ekonomiczna pogorszyła się w Paragwaju, Wenezueli i Brazylii. Kolejne lata przyniosły jednak znaczną poprawę sytuacji w większości państw latynoamerykańskich, co świadczy o dużym potencjale gospodarczym tego regionu⁷⁶. Zgodnie z informacjami zawartymi w raportach Banku Światowego, rejon

⁷² „*Priorytety polskiej polityki zagranicznej 2012-2016*” ...

⁷³ *Exposé ministra spraw zagranicznych Polski, Radosława Sikorskiego wygłoszone w Sejmie w dniu 29 marca 2012 roku...*

⁷⁴ K. CZORNIK, M. ŁAKOMY, M. STOLARCZYK: *Wstęp...*, s. 10.

⁷⁵ W wyniku kryzysu, polski eksport obniżył się w 2009 roku o 15,5%, a import o 24,5% w stosunku do poziomu z roku 2008. W latach następnych rozpoczął się dynamiczny proces odbudowy obrotów handlu zagranicznego. Po stronie eksportu poziom przedkryzysowy został przekroczony już w 2010 roku, po stronie importu wymagało to dwóch lat. Zob. *Raport o stanie handlu zagranicznego*. Ministerstwo Gospodarki...

⁷⁶ Radosław Sikorski, ówczesny minister spraw zagranicznych Polski, przedstawiając w 2012 roku podczas wizyty w Brazylii argumenty za rozwojem współpracy polsko-brazylijskiej stwierdził, że: „Polska i Brazylia oparły się efektom światowego kryzysu gospodarczego. Dziś Brazylia jest szóstą gospodarką świata, Polska jest szóstą gospodarką UE”. Zob. *Polska zacieśnia kontakty gospodarcze, polityczne i naukowo-kulturalne z Brazylią*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP – http://www.ms.gov.pl/pl/aktualnosci/wiadomosci/polska_zaciesnia_kontakty_gospodarcze_polityczne_i_naukowo_kulturalne_z_brazylia [dostęp: 13.06.2016].

Ameryki Łacińskiej również w 2012 roku był stosunkowo odporny na zawirowania w gospodarce światowej i wzrost ekonomiczny wyniósł tam od 3,5 do 4%⁷⁷.

W polityce światowej zauważalna była wzrastająca rola i znaczenie tzw. mocarstw wschodzących (w tym między innymi państw BRIC⁷⁸), co zostało uznane przez państwa zachodnie, w tym przez jedyne w XXI wieku na świecie supermocarstwo, Stany Zjednoczone. Świadczy o tym zaproszenie do udziału w spotkaniach G-8 przywódców Chin, Indii, Brazylii, Meksyku i RPA, co oznacza, że w podejmowaniu najważniejszych decyzji o wymiarze globalnym istotne jest stanowisko tych państw⁷⁹. Warto zaznaczyć, że w pierwszej dekadzie XXI wieku wymienione państwa (z wyjątkiem RPA, która dołączyła do BRIC w 2011 roku), rosły szybciej niż najsilniejsze gospodarki świata. Zakłada się, że do 2020 roku wyprzedzą one Unię Europejską, a dziesięć lat później zdominują gospodarkę światową. Według prognoz *Goldman Sachs*⁸⁰, grupa BRIC (bez uwzględnienia RPA) do 2035 roku osiągnie wartość PKB większą niż grupa G-7⁸¹. Procesy te sprzyjają kształtowaniu układu wielobiegunowego we współczesnym świecie.

Jednym z najpoważniejszych wyzwań dla bezpieczeństwa współczesnego świata, a jednocześnie zjawiskiem, którego skala i oddziaływanie uległo w XXI wieku intensyfikacji były zagrożenia asymetryczne, w tym przede wszystkim terroryzm międzynarodowy. Zamachy terrorystyczne z 11 września 2001 roku w Stanach Zjednoczonych były powodem, dla którego Polska włączyła się w utworzoną pod przewodnictwem USA „koalicję antyterrorystyczną”. Z jej ramienia nasz kraj uczestniczył w rozpoczętej 7 października 2001 roku wojnie w Afganistanie, wysyłając

⁷⁷ P. RUBAJ: *Atrakcyjność biznesowa krajów Ameryki Łacińskiej*. W: *Ameryka Łacińska w poszukiwaniu konsensusu...*, s. 330 – 331.

⁷⁸ BRIC to akronim utworzony od słów: Brazil, Russia, India, China, utworzony przez brytyjskiego ekonomistę Jima O’Neilla. Po raz pierwszy został on użyty w publikacji, pt.: „*Building better economic BRICs*”, opublikowanej w 2001 roku. Nazwa została rozpowszechniona w 2003 roku poprzez ogłoszoną przez Goldman Sachs prognozę głoszącą, że do połowy XXI wieku kraje BRIC będą światowymi potęgami gospodarczymi. Więcej zob. Goldman Sachs, *Building Better Global Economic BRICs*. Global Economics Paper No: 66 – <http://www.goldmansachs.com/our-thinking/archive/archive-pdfs/build-better-brics.pdf>, [dostęp: 13.06.2017].

⁷⁹ A. GRZYWACZ: *BRICS – przejawy brazylijskiej mocarstwowości w procesie kształtowania nowego ładu międzynarodowego*. W: *Brazylia jako mocarstwo wschodzące*. Red. M.F. GAWRYCKI. Warszawa 2013, s. 120.

⁸⁰ Zob. Goldman Sachs, *Building Better Global Economic BRICs...*

⁸¹ A. GRZYWACZ: *BRICS – przejawy brazylijskiej mocarstwowości...*, s. 120. Zob. też: P. KURECIC, G. BANDOVIĆ: *The Contemporary Role and Perspectives of the BRIC States in the World-Order*. „*Electronic Journal of Political Science Studies*”. June 2011. Vol: 2. No: 2. – https://bib.irb.hr/datoteka/565021.The_Contemporary_Role_and_Perspectives_of_the_BRIC_States_in_the_World-Order.pdf [dostęp: 05.06.2017].

tam jednostkę do zadań specjalnych GROM⁸². Seria zamachów terrorystycznych, która miała miejsce w Europie w 2016 roku (zwłaszcza we Francji, Belgii i Niemczech) świadczy o tym, iż Europa stała się obecnie celem ataków terrorystycznych, co tym bardziej generuje potrzebę wspólnych działań na rzecz zwiększenia bezpieczeństwa tego regionu.

Problemem dla bezpieczeństwa europejskiego są także nasilające się konflikty i zagrożenia w sąsiedztwie UE, związane między innymi z niestabilną sytuacją na Bliskim Wschodzie. Trwająca od 2011 roku wojna domowa w Syrii oraz działalność tzw. Państwa Islamskiego (ISIS), nie tylko doprowadziły do prawie całkowitego upadku tego państwa i zdestabilizowały sytuację w tamtym regionie, ale także wywołały napływ nielegalnych imigrantów do Europy. Kryzys migracyjny oraz odmienna polityka poszczególnych państw członkowskich Unii Europejskiej w kwestii przyjmowania uchodźców, wpłynęła negatywnie na relacje międzypaństwowe przyczyniając się do osłabienia spójności wewnątrz UE.

W wymiarze regionalnym (środowisku europejskim) ujawniły się także inne problemy wewnętrzne UE, takie jak kryzys w strefie euro oraz problemy gospodarcze i finansowe Grecji, a także Hiszpanii i Portugalii. Dodatkowo, negatywne konsekwencje dla dalszego procesu integracji w ramach Unii Europejskiej może mieć decyzja Brytyjczyków, podjęta w referendum przeprowadzonym w drugiej połowie 2016 roku, dotycząca opuszczenia tej organizacji, tzw. *Brexit*.

Do nowych zjawisk występujących w wymiarze regionalnym, ale mających swoje poważne implikacje w skali globalnej, należy zaliczyć osłabienie spójności NATO i zmniejszenie jego roli w dotychczasowej polityce bezpieczeństwa narodowego i międzynarodowego wielu państw członkowskich w tym Polski, co ze względu na pojawiające się zagrożenia dla bezpieczeństwa międzynarodowego może być szczególnie niepokojące.

W najbliższym (sąsiedzkim) środowisku międzynarodowym Polski natomiast, doszło do znacznego wzmocnienia roli międzynarodowej Niemiec, zwłaszcza w ramach UE i strefy euro. W odniesieniu do naszego wschodniego sąsiada z kolei, zarówno w

⁸² W listopadzie 2001 roku prezydent Aleksander Kwaśniewski zorganizował w Warszawie Konferencję Przywódców Narodów Centralnej i Wschodniej Europy w sprawie zwalczania terroryzmu. Wzięli w niej udział przedstawiciele 17 państw. Konferencja zakończyła się przyjęciem deklaracji oraz planu działania w sprawie zwalczania terroryzmu, w których podkreślono wolę wzmocnienia i zjednoczenia wysiłków w zwalczaniu terroryzmu międzynarodowego w duchu solidarności z USA, innymi państwami członkowskimi NATO oraz wszystkimi innymi, którzy uznają to zjawisko za najpoważniejsze zagrożenie w XXI wieku. Zob. R. ZIĘBA: *Główne kierunki polityki zagranicznej Polski...*, s. 153.

pierwszej, jak i drugiej dekadzie XXI wieku obserwowano nasilenie mocarstwowych dążeń i konfrontacyjnej polityki Rosji, przejawiającej się między innymi wzmacnianiem jej wpływów w obszarze poradzieckim (świadczą o tym, między innymi atak na Gruzję w 2008 roku). To ostatnie zjawisko dało o sobie szczególnie znać w momencie aneksji Krymu, dokonanej przez Rosję w 2014 roku. Kryzys ukraiński, który przerodził się w konflikt zbrojny na wschodzie Ukrainy stał się jednym z najpoważniejszych zagrożeń dla bezpieczeństwa Polski od czasów zakończenia II wojny światowej, a także miał swoje implikacje w polityce zagranicznej części państw członkowskich Unii Europejskiej oraz w polityce światowej⁸³.

2.3. Miejsce Ameryki Łacińskiej we współczesnym świecie

Pod koniec XX wieku Ameryka Łacińska, podobnie jak większość państw Europy Środkowej, weszła na drogę konsolidacji ustroju demokratycznego i neoliberalnych reform gospodarczych. W większości państw tego regionu pod koniec XX wieku utworzono demokracje elektoralne. Zmniejszył się także udział armii w życiu politycznym państw latynoamerykańskich⁸⁴. Wybory przeprowadzone w 2014 roku w siedmiu państwach Ameryki Łacińskiej: Salwadorze, Kostaryce, Panamie, Kolumbii, Boliwii, a także Brazylii i Urugwaju, były potwierdzeniem stabilizacji politycznej w regionie. Reelekcję zapewnili sobie przywódcy trzech państw: Brazylii (Dilma Rousseff), Boliwii (Evo Morales) i Kolumbii (Juan Manuel Santos), zaś rok wcześniej kolejne zwycięstwo w wyborach odniósł prezydent Ekwadoru, Rafael Correa. W Chile z kolei zwyciężyła (po raz drugi w swojej karierze) reprezentująca centrolewicę Michelle Bachelet. Partie lewicowe utrzymały swoją władzę w Urugwaju, gdzie wybory prezydenckie w 2014 roku zwyciężył Tabaré Vázquez (prezydent tego kraju w latach 2005-2010).

Pozytywne przemiany nastąpiły w Argentynie, gdzie wybory prezydenckie w 2015 roku wygrał dotychczasowy przedstawiciel opozycji Mauricio Macri⁸⁵, co oznaczało zakończenie 12-letnich rządów Kirchnerów.

⁸³ M. LAKOMY: *Przebieg i uwarunkowania konfliktu na wschodzie Ukrainy. W: Implikacje konfliktu ukraińskiego dla polityki zagranicznej i bezpieczeństwa Polski. Aspekty polityczne, wojskowe, gospodarcze oraz społeczne.* Red. K. CZORNIK, M. LAKOMY, M. STOLARCZYK. Katowice 2015, s. 13.

⁸⁴ K. KRZYWICKA: *Ameryka Łacińska między integracją a marginalizacją...*, s. 185.

⁸⁵ Wygrana przywódcy opozycyjnej Propozycji Republikańskiej i burmistrza Buenos Aires, Mauricio Marciego została określona, jako przełom w nowożytnych dziejach Argentyny. Pomijając okresy licznych rządów dyktatorskich w tym państwie, to po raz pierwszy od 100 lat władzę objął w drodze demokratycznych wyborów przywódca niezwiązany ani z Partią Radykalną (UCR), ani z żadnym ze

Jednocześnie w XXI wieku obserwuje się spadek zaufania społeczeństw latynoamerykańskich do partii politycznych, jako reprezentantów interesów społecznych. Demokratyczne instytucje i procedury stworzyły możliwość wyrażania rozczarowania liberalnymi programami rozwoju ekonomicznego, a zwłaszcza – mającym miejsce w wielu państwach latynoamerykańskich – brakiem wpływu wzrostu gospodarczego na polepszenie poziomu życia ludności. Stąd też lewicowe programy społeczno-gospodarcze zaczęły zyskiwać popularność i przychyłność społeczeństwa, które nie godziło się na powiększanie dysproporcji pomiędzy najbogatszymi, a żyjącymi w skrajnym ubóstwie warstwami społeczeństwa oraz na brak konkretnych rozwiązań mających na celu poprawę ich stopy życiowej⁸⁶.

Szczególnie trudną sytuację polityczno-gospodarczą obserwuje się od połowy drugiej dekady XXI wieku w Brazylii. Wiosną 2016 roku wszczęto procedurę mającą na celu usunięcie z urzędu podejrzanej o złamanie konstytucji, prezydent tego kraju Dilma Rousseff⁸⁷. Począwszy od 2014 roku z kolei wskaźniki makroekonomiczne Brazylii zaczęły się znacznie pogarszać, wskazując na recesję brazylijskiej gospodarki. Przyczyn obecnej sytuacji wewnętrznej w tym państwie jest wiele. Składają się na nią między innymi kryzys gospodarczy wywołany spadkiem cen surowców i dóbr eksportowych Brazylii (w 2016 roku odnotowano ujemny wskaźnik wzrostu PKB -3,5%)⁸⁸ czy afera korupcyjna w państwowej firmie naftowej Petrobras. Podczas rządów poprzednika Dilmy Rousseff, Inacio Luli da Silvy i towarzyszącej im najlepszej od dziesięcioleci koniunktury gospodarczej w Brazylii (m.in. rosnące ceny dóbr eksportowych: rud żelaza, soi, ropy i minerałów)⁸⁹, znacząco wzrosła płaca minimalna, a zyski, jakie uzyskiwało państwo trafiały do najbiedniejszych. Poszerzono także dostęp ludności do służby zdrowia i edukacji⁹⁰. Doprowadziło to do prawdziwego boomu konsumpcyjnego i przyczyniło się

skrzydeł partii peronistowskiej, do której należeli zarówno przedstawiciel liberałów Carlos Menem (1989-1999), jak i sprawująca populistyczne rządy Cristina Kirchner (2007-2015).

⁸⁶ Ibidem, s. 185.

⁸⁷ Wniosek o impeachment wobec prezydent Dilmy Rousseff złożono w brazylijskim Kongresie w grudniu 2015 roku.

⁸⁸ *Wenezuela i Brazylia winne recesji gospodarki Ameryki Łacińskiej w 2016 roku*. Polska Agencja Informacyjna – <http://interpresspai.pl/pl/ameryka-poludniowa/item/1928-wenezuela-i-brazylia-winne-recesji-ameryki-lacinskiej-w-2016-roku> [dostęp: 23.11.2016].

⁸⁹ W ostatnim roku rządów Luli da Silvy, w czasie, gdy świat coraz dotkliwiej odczuwał efekty kryzysu gospodarczego, wzrost w Brazylii sięgał 7,5%. Zob. S. TROJANOWSKI: *Brazylia – spadająca gwiazda z gwiazdozbioru BRIC*. Departament Analiz Rynkowych, Noble Securities SA – www.pb.pl/atta/2135-brazylia-raport-tekst-.doc.doc [dostęp: 04.09.2016], s. 1-2.

⁹⁰ Jednym z, jak się okazało, niezwykle skutecznych rozwiązań było wdrożenie programu *Bolsa Familia* - warunkowych transz pieniężnych skierowanych do najbiedniejszych. Program przewidywał udzielenie pomocy finansowej gospodarstwom domowym o najniższych dochodach, jednakże dopiero wtedy, gdy spełniły one określone warunki. Należą do nich m.in.: regularne badania lekarskie dzieci, dotrzymanie

do wyjścia z biedy oraz awansu społecznego ponad 40 mln ludzi (co przy 200 milionowej społeczności tego kraju jest sporym osiągnięciem).

Jak zauważyła ekonomistka i latynoamerykanistka, Joanna Gocłowska-Bolek – nowa brazylijska klasa średnia, która zaznała dobrobytu społecznego, zaczyna w coraz większym stopniu domagać się swoich praw i artykułować swoje potrzeby. Pozytywnym zjawiskiem jest fakt, że nie ma już w Brazylii społecznej zgody na naprawę finansów państwa kosztem ogromnych wyrzeczeń społecznych i powrotu do ubóstwa, a także na korupcję, czego dowodem jest wyjście setek tysięcy ludzi na ulicę⁹¹. Brazylijczycy zaczęli masowo protestować nie tylko przeciwko takim negatywnym zjawiskom w państwie, jak korupcja, ale też niska jakość infrastruktury czy innych usług publicznych⁹².

W czasie trwania procedury impeachmentu, władzę w kraju przejął wiceprezydent Brazylii Michel Temer, przed którym stoi wyzwanie poprawy sytuacji wewnętrznej państwa oraz spełnienie oczekiwań społecznych poprzez przywrócenie kraju na drogę rozwoju i *prosperity*. Jednakże zdaje się, że polityk ten nie ma jeszcze sprecyzowanej wizji kierunku, w jakim powinna podążać Brazylia⁹³.

Trudną sytuację polityczno-gospodarczą i społeczną obserwuje się w drugiej dekadzie XXI wieku w Wenezueli, w której władzę po śmierci Hugo Cháveza w 2013 roku przejął Nicolás Maduro⁹⁴. Postępujący kryzys gospodarczy kraju (wywołany m.in.

ich kalendarza szczepień oraz obecność dzieci w wieku szkolnym na lekcjach przez co najmniej 85% zajęć w każdym miesiącu. Założenia programu są długofalowe – edukacja i dbałość o zdrowie mają doprowadzić do ograniczenia powszechnego zjawiska, jakim jest tzw. dziedziczenie ubóstwa – przekazywanie z pokolenia na pokolenie wzorców utrzymywania się z przestępczości, żebractwa i wykonywania najprostszych prac. Warunkowe transze pieniężne okazały się niezwykle skuteczne na obszarach wiejskich, których wcześniej nie obejmowały żadne państwowe programy pomocowe. W miastach z kolei, głównym osiągnięciem było podniesienie liczby najmłodszych korzystających z państwowej edukacji (wcześniej niektórzy rodzice woleli posyłać swoje dzieci do pracy i żebractwa niż do szkół – efekt finansowy był niewielki, ale za to natychmiastowy; tak wychowywane kolejne pokolenia mieszkańców faweli nie miały szans na znalezienie lepiej płatnej pracy i wyjście z kręgu ubóstwa). Aby zniwelować ryzyko korupcji i defraudacji ze strony administracji, środki przekazywane są bezpośrednio ze skarbu państwa i wydawane w postaci specjalnych kart magnetycznych, z których pieniądze można wypłacać w bankach. Ciekawostką jest, iż opracowania tego niezwykle skutecznego programu podjął się m.in. profesor Ladislau Dowbor (ur. 1941 roku) – brazylijski ekonomista polskiego pochodzenia i wieloletni doradca brazylijskiego rządu. Zob. Tierralatina.pl – <http://www.tierralatina.pl/2010/09/bolsa-familia-brazylijski-sposob-na-biede/>; A. PACEWICZ, P. PACEWICZ: *Szalony świat wymyka się z rąk*. „Gazeta Wyborcza”, 11/08/2012; Dowbor.org. – <http://dowbor.org/blog/wp-content/uploads/2015/01/15Szalony-%C5%9Bwiat-wymyka-si%C4%99-z-r%C4%85k.pdf> [dostęp: 28.06.2017].

⁹¹ *Brazylia: państwo Boga?* Rozmowa z dr Joanną Gocłowską-Bolek. EurActiv.pl – <http://www.euractiv.pl/demokracja/artukul/brazylia-pastwo-boga-008858> [dostęp: 04.09.2016].

⁹² K.J. HINZ: *Wyzwania dla polityki zagranicznej RP...*, s. 14.

⁹³ *Brazylia: państwo Boga?* Rozmowa z dr Joanną Gocłowską-Bolek...

⁹⁴ Należy pamiętać, że Wenezuela już w 2010 roku (pod rządami Hugo Cháveza) została uznana przez coroczny raport *Freedom House* (o stanie demokracji i wolności we wszystkich krajach świata z uwzględnieniem respektowania i ochrony przez władze państwowe praw politycznych i wolności obywatelskich) za kraj „częściowo wolny”. Złożyły się na to między innymi zabiegi służące marginalizacji opozycji politycznej oraz wzmacnianie zakresu władzy prezydenckiej (a także wprowadzenie możliwości

spadkiem cen ropy naftowej), bardzo duża inflacja⁹⁵ i znaczne pogorszenie się warunków życia (w tym niedobory żywności i trudności w dostępie do podstawowych artykułów, jak leki czy środki czystości) wywołały masowe protesty i spadek poparcia dla rządzących⁹⁶. Dochodzi również do różnych incydentów z udziałem bojówkarzy wspieranych przez opozycję, a także starć z udziałem wojska inspirowanych przez rząd. W wyniku tych zamieszek od początku 2016 roku, w ciągu dziesięciu miesięcy, ponad 70 osób straciło życie. Parlament zdecydował o wszczęciu wobec Maduro procedury impeachmentu (mimo że po mediacji Watykanu⁹⁷, władze w Caracas zgodziły się na podjęcie dialogu z opozycją), ze względu na ciężące na nim oskarżenia o łamanie konstytucji i prowadzenie wyniszczającej kraj polityki gospodarczej⁹⁸.

Z trudnościami gospodarczymi w postaci recesji i inflacji boryka się także od pewnego czasu Argentyna. Wzrost PKB Argentyny w latach 2003-2013 był imponujący i wynosił średnio 6%. Do czasu światowego kryzysu w 2008 roku, argentyński eksport wzrastał dzięki zwiększonej konkurencyjności wynikającej z deprecjacji waluty, wzrostu gospodarczego u głównych partnerów handlowych kraju oraz wysokich cen surowców na rynkach międzynarodowych. Od 2008 roku jednak argentyńska gospodarka zaczęła zwalniać, a od 2014 roku mówi się o recesji. Według szacunków CEPAL gospodarka Argentyny w 2015 roku odnotowała wzrost PKB na poziomie 2%. Inflacja będąca

nieograniczonej liczby kadencji na ten urząd) w tym: prawo dysponowania rezerwami finansowymi czy wywłaszczenia obywateli z własności prywatnej. Kryzys gospodarczy oraz problemy ze świadczeniem usług publicznych doprowadziły do licznych protestów społecznych, zwiększając ryzyko konfliktu zbrojnego w tym kraju. Zob. J. GNIĄDEK, K. WASYLEWSKA: *Kraje Ameryki Łacińskiej – krótka charakterystyka*. W: *Rynki zagraniczne dla polskiego biznesu. Kraje Ameryki Łacińskiej. Argentyna, Brazylia, Kolumbia*. Red. U. KLONOWSKA. Warszawa 2010, s. 17.

⁹⁵ Kryzys rozpoczął się wraz ze spadkiem cen ropy naftowej na świecie, której eksport był jednym z głównych źródeł dochodów Wenezueli. W 2015 roku gospodarka tego kraju skurczyła się o 5,7% rok do roku, a inflacja wyniosła 180,9%. Zob. M. WĄSOWSKI: *Trzy sytuacje pokazują, jak bardzo cierpi Wenezuela*. Business Insider Polska – <http://businessinsider.com.pl/wiadomosci/wenezuela-pograzza-sie-w-kryzysie-gospodarczym/69wdgnv> [dostęp: 22.12.2016].

⁹⁶ Według sondaży blisko 80% Wenezuelczyków chce ustąpienia prezydenta z urzędu i przeprowadzenia przedterminowych wyborów (Nicolás Maduro miał rządzić do 2019 roku). Zwłaszcza, że w czasach, kiedy rządził Chávez społeczeństwo odczuło znaczną poprawę, jeżeli chodzi o warunki życia. Znacznie zmniejszeniu uległa skala ubóstwa i nierówności społeczne, zagwarantowana była darmowa opieka zdrowotna, a także szkolnictwo wyższe. Zob. *Parlament odwoła prezydenta Wenezueli?* Rozmowa z dr Joanną Gocłowską-Bolek. Polskie Radio.pl – <http://www.polskieradio.pl/9/863/Artykul/1685251,Parlament-odwoła-prezydenta-Wenezueli> [dostęp: 22.12.2016].

⁹⁷ Watykan wielokrotnie w historii angażował się w rozwiązywanie sporów występujących w Ameryce Łacińskiej, odgrywając w nich rolę mediatora. W sporze w Wenezueli uznawany jest, jako bezstronny, a przez to wzbudzający zaufanie skonfliktowanych stron. Dlatego też udział Watykanu może pomóc w pokojowym rozwiązaniu sporu w Wenezueli. Zob. J. GOCŁOWSKA-BOLEK, Polskie Radio.pl...

⁹⁸ Opozycji zależy na przeprowadzeniu referendum dotyczącego odwołania prezydenta Maduro przed 10 stycznia 2017 roku – wówczas będzie można przeprowadzić przedterminowe wybory. W przeciwnym razie, władze po Maduro przejmie pochodzący z tego samego obozu politycznego obecny wiceprezydent, Aristobulo Isturiz.

jednym z głównych problemów tego kraju, w 2015 roku wahała się od 25% do 27%⁹⁹. Do pogorszenia się sytuacji gospodarczej w Argentynie przyczynił się z jednej strony, spadek cen surowców na świecie, z drugiej zaś kryzys polityczny i gospodarczy Brazylii (oraz globalne spowolnienie tempa wzrostu PKB w regionie), do której Argentyna kieruje połowę swojego eksportu¹⁰⁰. Ponadto, wprowadzane w ostatnich latach przez rząd prezydent Cristiny Fernández de Kirchner rozwiązania polegały na reglamentacji walut, ścisłej kontroli wymiany handlowej, druku pieniądza i subsydiowaniu energii elektrycznej czy transportu¹⁰¹. Rząd prezydent Kirchner w 2015 roku praktycznie nie prowadził rozmów z grupą wierzycieli domagających się zwrotu długu wraz z odsetkami. Bez takiego porozumienia z kolei powrót Argentyny na międzynarodowe rynki kapitałowe i wyjście ze stanu technicznej niewypłacalności jest niemożliwy.

W grudniu 2015 roku urząd prezydenta objął Mauricio Macri, który zapowiadał podczas swojej kampanii wyborczej przeprowadzenie szeregu prorynkowych zmian i reform. W krótkim czasie zniesiono ograniczenia wymiany walut i przepływu kapitału oraz ograniczenia importowe. Ponadto, rząd prezydenta Macri'ego przygotowując się do uwolnienia kursu peso, zniósł podatki od eksportu kluczowych płodów rolnych i oczekuje na zyski ze sprzedaży zakumulowanych zbiorów. Zachęca też przedsiębiorstwa rolne do zwiększenia produkcji¹⁰². Aktualnie Argentyna stara się odbudować utracone zaufanie na arenie międzynarodowej. Nie jest to jednak proste zadanie, gdyż z jednej strony, zmiany przeprowadzane przez nowego prezydenta (którym towarzyszy poprawa sytuacji na rynkach surowcowych) świadczą o otwieraniu się na rynek światowy i odzyskiwaniu wiarygodności, z drugiej jednak wieloletnie łamanie reguł finansowych i międzynarodowych przez jego poprzedników wciąż rodzi obawy i nieufność u niektórych inwestorów¹⁰³.

Pozytywne zmiany polityczne i gospodarcze występują w Meksyku. Po głębokiej recesji w 2009 roku (najgłębszej od ponad 70 lat), skutkującej spadkiem PKB o 6,5%,

⁹⁹ *Informator Ekonomiczny Argentyna*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Buenos Aires – http://buenosaires.msz.gov.pl/pl/wspolpraca/dyplomacja_ekonomiczna/biuletyn_ekonomiczny/informator_ekon_arg/ [dostęp: 28.12.2016].

¹⁰⁰ *Notatka informacyjna o polsko-argentyńskich stosunkach gospodarczych*. Ministerstwo Rozwoju – https://www.mr.gov.pl/media/25306/Argentyna_25_08_2016.pdf [dostęp: 01.01.2017].

¹⁰¹ Głównym źródłem spłaty zadłużenia Argentyny są nadwyżki w obrotach handlu zagranicznego oraz rezerwy dewizowe. Celem zabezpieczenia rezerw dewizowych dla obsługi zadłużenia zewnętrznego, poprzedni rząd Argentyny wprowadził politykę sztywnego kursu walutowego i restrykcji importowych.

¹⁰² *Informator Ekonomiczny Argentyna...*

¹⁰³ *Argentyna niedawno zbankrutowała, teraz z powodzeniem emituje obligacje*. Polskie Radio.pl – <http://www.polskieradio.pl/42/3889/Artykul/1610513,Argentyna-niedawno-zbankrutowala-teraz-z-powodzeniem-emituje-obligacje>, [dostęp: 22.12.2016].

załamanie eksportu i produkcji przemysłowej, a także wzrostem bezrobocia i zatrudnienia w „szarej strefie”, w 2010 roku gospodarka Meksyku weszła na ścieżkę wzrostu¹⁰⁴. Prezydent Enrique Peña Nieto¹⁰⁵, od objęcia władzy w grudniu 2012 roku, deklaruje dążenie do głębokiej transformacji kraju, której celem jest dynamiczny rozwój ekonomiczny i społeczny Meksyku oraz wzmocnienie jego pozycji na arenie międzynarodowej. Szereg reform strukturalnych, których efekty już zaczynają być widoczne¹⁰⁶, prowadzony jest w sektorach: telekomunikacyjnym (zwiększenie konkurencyjności i dostępności dla inwestorów zmonopolizowanego dotąd sektora), energetycznym (modernizacja i liberalizacja oraz stworzenie możliwości zawierania kontraktów przez państwowy koncern Pemex ze spółkami prywatnymi na poszukiwanie i eksploatację złóż surowców energetycznych), fiskalnym (m.in. w celu poprawy ściągalności podatków) oraz edukacyjnym (podwyższenie poziomu edukacji i przygotowania zawodowego)¹⁰⁷. W 2014 roku zaobserwowano poprawę koniunktury, która zgodnie z przewidywaniami Banku Światowego, do 2016 roku ma spowodować, że tempo wzrostu PKB Meksyku osiągnie poziom sprzed recesji (4%), zaś poziom inflacji w 2015 roku będzie rekordowo niski i wyniesie 2,13%¹⁰⁸.

¹⁰⁴ Sytuacja gospodarcza Meksyku w dużym stopniu zależy od czynników zewnętrznych, przede wszystkim od koniunktury gospodarczej USA, światowych cen surowców oraz wpływów dewizowych. W 2009 roku recesja w Stanach Zjednoczonych ujawniła znaczące, negatywne skutki uzależnienia gospodarki meksykańskiej od rynku amerykańskiego. Mimo kryzysu bezpieczeństwa i przejściowego spadku PKB w roku 2009, prezydent Felipe Calderón (2006-2012) pozostawił Meksyk w generalnie dobrej kondycji gospodarczej – jako kraj stabilny makroekonomicznie, o niskiej inflacji, zrównoważonym bilansie handlowym, niskim deficycie budżetowym i długi publiczny oraz dysponujący wysokim poziomem rezerw dewizowych. Zob. *Ogólna charakterystyka sytuacji gospodarczej*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Meksyku – http://www.meksyk.msz.gov.pl/pl/wspolpraca_dwustronna/ekonomia/ogolna_charakterystyka/?printMode=true [dostęp: 22.12.2016].

¹⁰⁵ Wybory parlamentarne w Meksyku w 2015 roku wygrała dotychczasowa partia rządząca – Partia Instytucjonalno-Rewolucyjna (PRI), z którą związany jest Nieto. Jednocześnie jednak obserwuje się spadek popularności obecnego prezydenta, któremu zarzuca się powolne tempo wzrostu gospodarczego, a także brak skuteczności w walce z kartelami narkotykowymi i korupcją.

¹⁰⁶ Nieto doprowadził do liberalizacji sektora energetycznego i osłabił pozycję związków zawodowych utrudniających wcześniej przeprowadzenie jakichkolwiek reform na rynku pracy. Przeprowadzono też pierwszą w historii kraju licytację nowych kanałów telewizyjnych, które przyznano spółkom medialnym Cadena Tres i Grupo Radio Centro. Miały one stworzyć konkurencję dla postrzeganych, jako medialne wsparcie dla gabinetu federalnego stacji telewizyjnych, Azteca i Televisa. W celu rozszerzenia ekspansji handlowej i przyciągnięcia inwestycji z krajów azjatyckich z kolei, Meksyk przystąpił do negocjacji Partnerstwa Transpacyficznego (ang. *Trans-Pacific Partnership*, TPP), zakończonych pod koniec 2015 roku.

¹⁰⁷ Rząd przyjął na początku 2013 roku „Narodowy Plan Rozwoju na lata 2013-2018”, zakładający głęboką transformację państwa oraz maksymalne wykorzystanie jego potencjału rozwojowego, dzięki współpracy rządu federalnego, władz lokalnych oraz organizacji obywatelskich. Zob. *Ogólna charakterystyka sytuacji gospodarczej*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Meksyku...

¹⁰⁸ Spadek cen ropy naftowej na rynkach światowych wpłynął negatywnie na poziom przychodów budżetowych i bilans handlowy Meksyku (z eksportu ropy pochodzi aż 34% wpływów budżetowych tego państwa).

Należy, jednakże mieć na uwadze, że sytuacja polityczna w regionie, a także zwycięstwo w wyborach prezydenckich w Stanach Zjednoczonych Donalda Trumpa, ma niekorzystny wpływ na wskaźniki makroekonomiczne Meksyku. Eksperti i międzynarodowe instytucje gospodarcze, m.in. Międzynarodowy Fundusz Walutowy (ang. *International Monetary Fund*, IMF) czy Komisja Gospodarcza Narodów Zjednoczonych ds. Ameryki Łacińskiej i Karaibów (hiszp. *Comisión Económica para América Latina y el Caribe*, CEPAL) obniżyli prognozy wzrostu gospodarczego dla Meksyku na rok 2016 (średnio o 0,5%) oraz przewidują niższe tempo wzrostu w kolejnych latach¹⁰⁹.

Bardzo dobre wyniki gospodarcze będące efektem wolnorynkowych rozwiązań, utrzymywanych i wzmacnianych przez demokratycznie wybierane rządy przez 25 lat po ustąpieniu Augusto Pinocheta, można obserwować w Chile. Jest to kraj osiągający w połowie drugiej dekady XXI wieku najlepsze wyniki gospodarcze w Ameryce Południowej¹¹⁰ i jedne z najlepszych w Ameryce Łacińskiej. PKB *per capita* przekracza tam 22 tys. USD (w ujęciu parytetu siły nabywczej, PPP) i jest wyższy niż w Argentynie, Brazylii czy Meksyku¹¹¹. Obecnie władzę w tym państwie sprawuje ponownie od 2014 roku (wcześniej sprawowała ten urząd w latach 2006-2010), lewicowa prezydent Verónica Michelle Bachelet Jeria.

Niektórzy ekonomiści wyrażają pewne obawy dotyczące przyszłości Chile, zastanawiając się nad konsekwencjami istniejących rozbieżności pomiędzy sukcesem polityki wolnorynkowej (realizowanej już od kilku lat) a lewicowym programem prezydent¹¹². W 2010 roku, po zakończeniu pierwszej kadencji Bachelet, władzę w tym

¹⁰⁹ W wymiarze makroekonomicznym rok 2016 przyniósł stosunkowo niski wzrost PKB (od 2% do 2,2% w skali roku, według wstępnych szacunków), a także niski poziom bezrobocia – 4,3% (dane z listopada 2016 roku) oraz najsilniejszą od siedmiu lat deprecjację miejscowej waluty względem USD (o ponad 20%), która wpłynęła także na wzrost inflacji (mimo tego utrzymuje się ona na niskim poziomie 2,89% - dane za listopad 2016). Zob. Ibidem.

¹¹⁰ Deficyt budżetowy Chile wyniósł w 2015 roku jedynie 2% PKB. Inflacja utrzymywała się na niskim poziomie (ok. 3,9% w 2015 roku) i co ważne, państwo to nie boryka się z kryzysem zadłużenia zagranicznego, co jest cały czas problemem wielu innych gospodarek latynoamerykańskich, w tym brazylijskiej. Zob. M. FELDSTEIN: *Niepewna przyszłość Chile*. Obserwator Finansowy.pl – <https://www.obserwatorfinansowy.pl/tematyka/makroekonomia/niepewna-przyszlosc-chile/> [dostęp: 22.12.2016].

¹¹¹ Poziom życia w Chile jest jednym z najwyższych w Ameryce Łacińskiej. Program Narodów Zjednoczonych ds. Rozwoju (UNDP) umiejscowił ten kraj na 44. miejscu w rankingu rozwoju społecznego (HDR). Zob. *Chile: powrót prawicy. Zmiana pilota, nie kursu*. Polityka Globalna.pl – <http://www.politykaglobalna.pl/2010/01/chile-powrot-prawicy-zmiana-pilota-nie-kursu/> [dostęp: 22.12.2016].

¹¹² Jednym z postulowanych celów w polityce wewnętrznej państwa jest wprowadzenie bezpłatnej edukacji na poziomie wyższym, wzorowanej na systemach europejskich. Jak twierdzą ekonomiści, sfinansowanie reformy edukacyjnej będzie wymagało wyższych stawek podatkowych. Zmiany mają objąć także prawo

kraju, po raz pierwszy od ponad dwudziestu lat objął kandydat prawicy, Sebastián Piñera¹¹³. Należy jednak pamiętać, że to za czasów pierwszej kadencji Michelle Bachelet, rozpoczęto cykl wielu przemian politycznych, które przyczyniły się do umocnienia chilijskiej demokracji. Z konstytucji wykreślono niedemokratyczne zapisy, a na jej straży przestało stać wojsko. Zainicjowano też szereg procesów sądowych pinochetowskich zbrodniarzy, zlikwidowano instytucję dożywotnich, mianowanych jeszcze przez generała, senatorów, przyznano odszkodowania ofiarom reżimu i zalegalizowano rozwody. W czasie trwania jej kadencji nie dochodziło do żadnych kryzysów i od samego początku cieszyła się dużym poparciem społecznym¹¹⁴.

Gospodarka Chile, podobnie jak innych krajów Ameryki Łacińskiej, w dużym stopniu uzależniona jest od eksportu surowców (a co za tym idzie, od wahań cen na rynku globalnym), głównie miedzi (przypada na nią aż 50% eksportu tego kraju, który jest jednocześnie największym producentem miedzi na świecie)¹¹⁵. Chilijski rząd od dawna jednak stosuje konsekwentną i przemyślaną strategię fiskalną, polegającą na oszczędzaniu zysków z eksportu miedzi (osiąganych w latach wysokich przychodów z wywozu tego surowca), które umieszczane są w narodowym funduszu stabilizacyjnym. Do deficytu natomiast państwo dopuszcza tylko w sytuacji spowolnienia gospodarczego¹¹⁶. Mechanizmy te stanowiły podstawę sukcesu gospodarczego tego państwa. Ponadto, dynamiczny wzrost gospodarczy kraj ten zawdzięcza dobrej polityce handlowej przejawiającej się, m.in. zawieraniem szeregu umów o wolnym handlu, które zapewniły napływ kapitału zagranicznego do Chile¹¹⁷.

pracy i wzmocnić rolę związków zawodowych. Istnieją obawy, że realizacja takiej polityki spowoduje obniżenie inwestycji i spowolni wzrost gospodarczy kraju. Zob. M. FELDSTEIN: *Niepewna przyszłość Chile...*

¹¹³ Ibidem.

¹¹⁴ Po jej zwycięstwie w wyborach prezydenckich w 2006 roku tłumy wyszły świętować na ulice. Istniało duże prawdopodobieństwo, że gdyby nie zapis konstytucyjny zabraniający ubiegania się o drugą kadencję z rządu, Bachelet powtórzyłaby w 2010 roku swój sukces wyborczy sprzed czterech lat, gdyż do samego końca cieszyła się dużym poparciem chilijskiego społeczeństwa (ponad 3/4 wyborców pozytywnie oceniało jej prezydenturę). Zob. *Chile: powrót prawicy...*; Patrz. też: *Wybory w Chile – koniec strachu przed Pinochetem?* Polityka Globalna.pl – <http://www.politykaglobalna.pl/2010/07/wybory-w-chile-%E2%80%93-koniec-strachu-przed-pinochetem/> [dostęp: 22.12.2016].

¹¹⁵ Pozytywną tendencją w ostatnich latach jest dywersyfikacja chilijskiego eksportu. Coraz większy udział zaczynają w nim zyskiwać także inne kategorie, takie jak żywność czy produkcja i wywóz drewna. Zob. J. HAWRYLUK: *Gospodarka Chile*. Rzeczpospolita.pl – <http://www.rp.pl/artukul/1042570-Gospodarka-Chile.html#ap-1> [dostęp: 22.12.2016].

¹¹⁶ *Chile: powrót prawicy...*

¹¹⁷ Działania te wpisują się w szerszą strategię promocji chilijskich produktów na świecie. Kraj ten podpisał umowy o wolnym handlu z 22 państwami odpowiadającymi za 85,7% światowego PKB. Na te rynki trafia ponad 90% chilijskiego eksportu. Organizacja Pro Chile (zajmująca się promocją tego kraju na świecie) prowadzi sieć biur pomagających rodzimym przedsiębiorcom w dotarciu na nowe rynki. Zob. J. HAWRYLUK: *Gospodarka Chile...*

Rozwój gospodarczy (handlowy i inwestycyjny) oraz stabilna polityka tego państwa dostrzegane są na arenie międzynarodowej. Dyrektor Międzynarodowego Funduszu Walutowego (IMF) Christine Lagarde, w 2012 roku określiła Chile, jako jedno z „najbardziej stabilnych i zamożnych narodów Ameryki Łacińskiej”. Był to jeden z powodów, dla których to właśnie w Chile zorganizowano w 2013 roku Szczyt UE-CELAC¹¹⁸.

Drugim, obok Wenezueli krajem uznanym w 2010 roku przez raport *Freedom House* za „częściowo wolny” była Kolumbia (spośród wszystkich państw latynoamerykańskich tylko te dwa kraje zaklasyfikowano do tej kategorii, pozostałe uzyskały status „wolne”). Wśród czynników, które wpłynęły na przyznanie Bogocie tego statusu wymienia się między innymi wzrost niepewności politycznej w 2009 roku w Kolumbii, wskutek działań podjętych przez zwolenników prezydenta Álvaro Uribe, mających na celu umożliwienie mu ubiegania się o pozostanie na tym urzędzie na trzecią kadencję z rządu, w 2010 roku¹¹⁹. Coraz bardziej napięte były także w pierwszej dekadzie XXI wieku stosunki tego kraju z Wenezuelą. Wiązało się to m.in. z oskarżeniami ze strony wenezuelskiego partnera o porozumienie wojskowe zawarte pomiędzy Kolumbią a Stanami Zjednoczonymi. Bogota z kolei, zarzucała Wenezueli tolerowanie aktywności rebeliantów kolumbijskich na terytorium jej kraju¹²⁰.

W 2010 roku władzę w Kolumbii przejął Juan Manuel Santos Calderón (pełniący w czasach prezydentury Uribe funkcję ministra obrony w jego rządzie). Santos od początku swojej kampanii wyborczej deklarował, że w razie wygranej będzie kontynuował politykę swojego poprzednika. Zobowiązał się także do dalszej zdecydowanej walki z handlem narkotykami oraz organizacjami przestępczymi i paramilitarnymi, w tym z kolumbijską organizacją partyzancką biorącą udział w wojnie domowej w tym kraju, FARC (hiszp. *Fuerzas Armadas Revolucionarias de Colombia*, Rewolucyjne Siły Zbrojne Kolumbii)¹²¹. Sytuacja polityczna w Kolumbii w drugiej dekadzie XXI wieku zdominowana była wypracowywaniem porozumienia z FARC i

¹¹⁸ *Chile. Gospodarz i triumfator*. Portal Spraw Zagranicznych – <http://www.psz.pl/118-gospodarka/chile-gospodarz-i-triumfator> [dostęp: 22.12.2016]; *IMF praises Chile as one of the most stable and prosperous nations in the region*. “Merco Press.” South Atlantic News Agency – <http://en.mercopress.com/2012/12/14/imf-praises-chile-as-one-of-the-most-stable-and-prosperous-nations-in-the-region> [dostęp: 22.12.2016].

¹¹⁹ Ostatecznie, decyzją Sądu Konstytucyjnego zakazano organizacji referendum w sprawie trzeciej kadencji Uribe.

¹²⁰ J. GNIADK, K. WASYLEWSKA: *Kraje Ameryki Łacińskiej – krótka charakterystyka...*, s. 21.

¹²¹ Kolumbia w czasach prezydentury Álvaro Uribe (2002-2010) prowadziła bezkompromisową walkę z FARC (które rząd Kolumbii i kilka innych państw uznało za organizację terrorystyczną), w wyniku której w 2008 roku zginął jeden z przywódców tej organizacji.

próbami zakończenia tym samym trwającej od ponad 50. lat wojny partyzanckiej w tym kraju, w wyniku której zginęło ponad 270 tys. osób¹²². Oficjalne rokowania pokojowe rozpoczęły się w 2012 roku w Hawanie (*de facto* rozmowy z przedstawicielami FARC trwały już od 2010 roku)¹²³, jednak ich postęp nie był znaczący. Przełom nastąpił dopiero we wrześniu 2015 roku, kiedy prezydent Santos Calderón przedstawił kompromisową propozycję przewidującą m.in. zbadanie zbrodni wojennych dokonanych przez obie strony, ukaranie winnych i wypłacenie odszkodowań ofiarom.

Układ pokojowy (przewidujący m.in.: rozwiązanie oddziałów partyzanckich FARC, przeprowadzenie przez kolumbijski rząd radykalnej reformy rolnej oraz modyfikacji programu zwalczania podziemia narkotykowego, a także rozszerzenie interwencji państwa w najbardziej zaniedbanych rejonach kraju) podpisany w sierpniu 2016 roku przez kolumbijski rząd oraz lewicowych rebeliantów z Rewolucyjnych Sił Zbrojnych Kolumbii¹²⁴ został odrzucony w październikowym referendum przez kolumbijskie społeczeństwo¹²⁵. W związku z tym, przygotowano nowe porozumienie pokojowe, z uwzględnieniem uwag i poprawek postulowanych przez różne grupy społeczne, które w Hawanie podpisali (w listopadzie 2016 roku) przedstawiciele kolumbijskich władz oraz FARC. W oficjalnym komunikacie (wydanym przez obie strony porozumienia) zaapelowano do kolumbijskiego społeczeństwa oraz do wspólnoty międzynarodowej o poparcie nowego układu, aby „uwolnić się od tragedii minionej

¹²² Według oficjalnych danych rządowych z 2013 roku, liczba śmiertelnych ofiar wojny domowej w Kolumbii trwającej od 1958 roku wyniosła 274 tys. osób. Liczba poszkodowanych, w tym rannych, przymusowo wysiedlonych czy uciekinierów, sięga 8 mln ludzi. Samych uchodźców przesiedlonych z terenu działania FARC było ok. 4 mln osób. Zob. *Kolumbia: jest nowe porozumienie pokojowe między rządem i FARC*. Polskie Radio.pl – <http://www.polskieradio.pl/5/3/Artykul/1691531,Kolumbia-jest-nowe-porozumienie-pokojowe-miedzy-rzadem-i-FARC> [dostęp: 22.12.2016].

¹²³ *Historyczny dzień w Kolumbii. Po pół wieku koniec wojny domowej*. TVP Info – <http://www.tvp.info/27084770/historyczny-dzien-w-kolumbii-po-pol-wieku-koniec-wojny-domowej> [dostęp: 22.12.2016].

¹²⁴ *Kolumbia: rząd podpisał układ pokojowy z FARC*. Polska Agencja Prasowa (PAP) – <http://www.pap.pl/aktualnosci/news,655326,kolumbia-rzad-podpisal-uklad-pokojowy-z-farc.html> [dostęp: 22.12.2016].

¹²⁵ Większość sondaży wskazywała, że porozumienie zostanie przyjęte przez kolumbijskie społeczeństwo. Obawiano się jedynie niskiej frekwencji. Wynik był jednak zaskakujący – 50,23% głosujących opowiedziało się za odrzuceniem porozumienia. Za jego przyjęciem było 49,76% obywateli. Różnica to zaledwie 60 tysięcy głosów, przy 40% frekwencji. Prawdopodobnie, powodem odrzucenia przez społeczeństwo wynegocjowanego przez rząd porozumienia, było przekonanie części obywateli, że rząd kolumbijski zgodził się na zbyt duże ustępstwa wobec FARC. Zgodnie z ustaleniami zawartymi w porozumieniu, część członków organizacji miała po jej rozwiązaniu otrzymać mandaty poselskie, inni zaś mogli liczyć na nadzwyczajne złagodzenie kar za popełnione zbrodnie. Zawarte w porozumieniu rozwiązania nie znalazły także aprobaty u byłego prezydenta tego kraju, Á. Uribe, który stwierdził, że tak daleko idące ustępstwa mogą stać się precedensem wykorzystanym w przyszłości przez inne ugrupowania przestępcze. Zob. *Kolumbia: nie będzie porozumienia z FARC*. Kresy.pl – <http://www.kresy.pl/wydarzenia,bezpieczenstwo-i-obrona?zobacz/kolumbia-nie-bedzie-porozumienia-z-farc> [dostęp: 22.12.2016].

wojny”. W niedługim czasie ma zostać przeprowadzony kolejny ogólnonarodowy plebiscyt¹²⁶, w którym społeczeństwo zadecyduje o przyjęciu lub odrzuceniu porozumienia, które niewątpliwie przyczyniłoby się do poprawy społeczno-politycznej i gospodarczej sytuacji tego kraju.

Kraje Ameryki Łacińskiej w pierwszej i drugiej dekadzie XXI wieku kontynuowały rozpoczęty w latach 90. XX wieku (a w odniesieniu do niektórych inicjatyw nawet wcześniej) proces integracji regionalnej o charakterze politycznym i gospodarczym. W 2004 roku, z inicjatywy Brazylii, powstała Południowoamerykańska Wspólnota Narodów, którą w 2007 roku przekształcono w Unię Narodów Południowoamerykańskich (hiszp. *Unión de Naciones Suramericanas* UNASUR, port. *União de Nações Sul-Americanas* UNASUL). Ugrupowanie stanowi blok integracji politycznej i skupia dwanaście państw regionu Ameryki Południowej. Usankcjonowany system bezpieczeństwa, wzorowany na systemie bezpieczeństwa Unii Europejskiej, powstał natomiast dzięki przyjęciu przez Wspólnotę Andyjską (hiszp. *Comunidad Andina*), kilku ważnych dokumentów: Deklaracji z Galapagos (1989), Andyjskiej karty pokoju, bezpieczeństwa oraz ograniczenia i kontroli wydatków na obronę zewnętrzną (2002), a także Deklaracji o ustanowieniu i rozwoju andyjskiej strefy pokoju z 2004 roku¹²⁷.

Powstawały także ugrupowania polityczno-ideologiczne mające stanowić przeciwwagę dla inicjatyw północnoamerykańskich (np. takich jak lansowana przez USA Strefa Wolnego Handlu Obu Ameryk, FTAA), inspirowane przez państwa o lewicowym charakterze rządów. Przykładowo, z inicjatywy Kuby i Wenezueli w 2004 roku, powstała Alternatywa Boliwariańska na Rzecz Narodów Naszej Ameryki (przemianowana w 2009 roku na Sojusz Boliwariański na Rzecz Narodów Naszej Ameryki, hiszp. *Alianza Bolivariana para los Pueblos de Nuestra América*, ALBA). W następnych latach do organizacji dołączyły: Boliwia (2006), Nikaragua (2007), Dominika (2008), Honduras, Ekwador (2009), Antigua i Barbuda (2009) oraz Saint Vincent i Grenadyny (2009)¹²⁸.

W 2005 roku z kolei, Wenezuela stworzyła Sojusz Naftowy Petrocaribe, w skład którego weszło 15 krajów regionu Karaibów i Ameryki Środkowej. Jednym z ważniejszych ugrupowań powstałych w drugiej dekadzie XXI wieku była Wspólnota

¹²⁶ Warto wspomnieć, że prezydent Santos Calderón, otrzymał w październiku 2016 roku za wypracowanie porozumienia pokojowego z FARC Pokojową Nagrodę Nobla. Zob. *Kolumbia: jest nowe porozumienie pokojowe między rządem i FARC...*

¹²⁷ M. KOPIJ, M. SKOCZ: *Ameryka Łacińska w stosunkach międzynarodowych...*, s. 414.

¹²⁸ R. PIŁKA: *Integracja gospodarcza w Ameryce Południowej – w poszukiwaniu drogi rozwoju. W: Ameryka Łacińska w poszukiwaniu konsensusu...*, s. 97.

Państw Latinoamerykańskich i Karaibskich (hiszp. *Comunidad de Estados Latinoamericanos y Caribeños*, CELAC), skupiająca 33 kraje regionu. Jej powstanie sprzyjało zmniejszaniu zależności krajów latinoamerykańskich od sąsiada z Północy, a także stanowiło alternatywę dla słabnącej roli Organizacji Państw Amerykańskich (OPA)¹²⁹.

Niezwykle istotną inicjatywą był założony przez Chile, Meksyk, Peru i Kolumbię (w trakcie akcesji są Panama i Kostaryka, swoje zainteresowanie wyraziła także Kanada) w 2011 roku Sojusz Pacyfiku (hiszp. *Alianza del Pacífico*). Kraje członkowskie tej organizacji, spośród państw regionu latinoamerykańskiego, wyróżnia konsekwentne opowiadanie się za gospodarką wolnorynkową. Celem ugrupowania jest integracja gospodarczo-handlowa. Fakt, iż PKB tych krajów wynosi 2 bln USD, a łączna liczba ich ludności stanowi 215 mln oznacza, że Sojusz może stać się w przyszłości potężnym blokiem handlowym i stanowić istotną przeciwwagę dla Mercosur¹³⁰. Rozwój tego ugrupowania wpłynąłby korzystnie na wzmocnienie gospodarcze regionu, tworząc jednocześnie podłoże dla jego efektywnej ekspansji na inne rynki.

Do ważnych organizacji regionalnych o charakterze gospodarczym (oprócz wspomnianego Mercosur) należy zaliczyć: Latinoamerykańskie Stowarzyszenie Integracji (hiszp. *Asociación Latinoamericana de Integración*, ALADI), Bank Południa (hiszp. *Banco del Sur*), Międzyamerykański Bank Rozwoju (hiszp. *Banco Interamericano de Desarrollo*, BID) oraz System Ekonomiczny Ameryki Łacińskiej (hiszp. *Sistema Económico Latinoamericano*, SELA). Wśród międzyregionalnych organizacji o charakterze integracyjnym, w ramach których współpracują niektóre państwa latinoamerykańskie, należy wymienić, obok Północnoamerykańskiego Układu Wolnego Handlu lub Północnoamerykańskiej Strefy Wolnego Handlu (ang. *North American Free Trade Agreement*, NAFTA) Organizację Krajów Eksportujących Ropę Naftową (ang. *Organization of the Petroleum Exporting Countries*, OPEC), której członkiem jest Wenezuela. Warto wspomnieć, że wszystkie kraje Ameryki Łacińskiej należą do Światowej Organizacji Handlu (ang. *World Trade Organization*, WTO), a większość z nich także do Międzynarodowego Funduszu Walutowego (ang. *International Monetary Fund*, IMF).

Jak słusznie zauważyła Katarzyna Krzywicka, historycznie uwarunkowaną rolę lidera w stosunkach międzyregionalnych na półkuli zachodniej pełnią Stany Zjednoczone

¹²⁹ K.J. HINZ: *Wyzwania dla polityki zagranicznej RP...*, s. 18.

¹³⁰ *Ibidem*, s. 19.

Ameryki Północnej. W ostatniej dekadzie XX wieku i w pierwszej dekadzie XXI wieku przywódcza polityka USA przybierała dwojaki charakter: z jednej strony kooperacyjny (przejawiający się podejmowaniem inicjatyw o charakterze multilateralnym), z drugiej zaś imperialny (wyrażający się w skłonnościach do unilateralnych działań politycznych USA)¹³¹. W listopadzie 2013 roku, Stany Zjednoczone oficjalnie wycofały się z obowiązującej od ponad 200 lat doktryny Monroe¹³², która w praktyce uzależniała region Ameryki Łacińskiej i Karaibów od USA czyniąc go całkowicie podporządkowanym północnoamerykańskim interesom¹³³.

W jej miejsce, pojawiła się zapowiedź kształtowania relacji z regionem na zasadzie stosunków partnerskich. Na VII Szczycie Obu Ameryk w 2015 roku w Panamie, Barack Obama oznajmił, że minęły już czasy, kiedy USA „wtrącały się w wewnętrzne sprawy państw latynoamerykańskich” i jak zapewnił: „nie jesteśmy zainteresowani obalaniem rządów”. Szczyt poza ważnymi deklaracjami, był przełomowym także ze względu na fakt, iż doszło na nim do pierwszego od 1956 roku spotkania prezydentów USA (Baracka Obamy) i Kuby (Raúla Castro)¹³⁴.

Jednym z donioślejszych wydarzeń w historii Ameryki Łacińskiej, wpływającym na niektóre obszary stosunków międzynarodowych, było dążenie do normalizacji relacji amerykańsko-kubańskich, którego przejawem było nawiązanie stosunków dyplomatycznych między krajami w lipcu 2015 roku oraz, określana w mediach, jako historyczna szansa, wizyta Baracka Obamy w marcu 2016 roku na Kubie. Przyjazd amerykańskiego prezydenta do tego kraju (po raz pierwszy od 88 lat) i wznowienie stosunków bilateralnych, było nie tylko przejawem nowego otwarcia w stosunkach amerykańsko-kubańskich¹³⁵, ale także może wpłynąć na postrzeganie Kuby oraz relacje z Hawaną, sceptycznie dotąd nastawionych na współpracę, niektórych krajów europejskich, w tym Polski.

Napięcie utrzymuje się natomiast w stosunkach dwustronnych Wenezueli z USA i przejawia się między innymi nałożeniem na niektórych funkcjonariuszy wenezuelskiego

¹³¹ Imperialny charakter działań USA w Ameryce Łacińskiej jest efektem tradycyjnej i utrwalanej instytucjonalnie od schyłku XIX wieku do czasów współczesnych narodowej koncepcji roli Stanów Zjednoczonych na półkuli zachodniej. Zob. K. KRZYWICKA: *Ameryka Łacińska u progu XXI wieku...*, s. 28-29.

¹³² K.J. HINZ: *Wyzwania dla polityki zagranicznej RP...*, s. 19.

¹³³ Już w ostatniej dekadzie XX wieku obserwowano w polityce G. Busha zwrot ku bardziej partnerskiej współpracy obu Ameryk. Zob. W. DOBRZYCKI, *Stosunki międzynarodowe w Ameryce Łacińskiej...*, s. 395.

¹³⁴ K.J. HINZ: *Wyzwania dla polityki zagranicznej RP...*, s. 19.

¹³⁵ Zob. *Obama rozpoczyna historyczną wizytę. O uwagę rywalizuje z Mickiem Jaggerem*. TVN24.pl – <http://www.tvn24.pl/wiadomosci-ze-swiata,2/kuba-barack-obama-z-wizyta-na-wyspie,628764.html> [dostęp: 04.09.2016].

aparatu władzy sankcji, ze względu na zarzuty dotyczące korupcji i łamania praw człowieka w tym kraju. Od 2010 roku nieobjęte pozostają stanowiska ambasadorów – USA w Caracas i Wenezueli w Waszyngtonie. Wenezuelski rząd boryka się także z problemami o charakterze wewnętrznym, czego przejawem jest duża polaryzacja społeczeństwa i spadek poparcia dla obecnie urzędującego prezydenta, Nicolása Maduro¹³⁶.

Potencjalne zmiany polityczne na Kubie i w Wenezueli mogą mieć określone reperkusje dla całego regionu, wpływając na osłabienie latynoamerykańskiej lewicy i wymuszając jej reorganizację¹³⁷.

Początek XXI wieku przyniósł w większości gospodarek państw latynoamerykańskich poprawę koniunktury. Produkty eksportowane przez kraje Ameryki Łacińskiej – zarówno ropa naftowa, jak i gaz oraz inne surowce naturalne, a także produkty rolnicze – podrożały na rynkach światowych o blisko 30%. Wzrostowi uległy zagraniczne inwestycje bezpośrednie w Ameryce Łacińskiej, a bilans handlowy w pierwszych latach XXI wieku wykazywał pozytywne wartości oraz nadwyżki¹³⁸. Wzrost gospodarczy w USA, Japonii, a także zwiększenie popytu wewnętrznego w Chinach, jak również pozostałych krajach Azji i Pacyfiku, przyczyniło się do dynamizacji obrotów handlowych Ameryki Łacińskiej z tymi państwami, a co za tym idzie do poprawy kondycji gospodarek krajów latynoamerykańskich¹³⁹.

W niektórych państwach Ameryki Łacińskiej nadal można było obserwować rywalizację pomiędzy protekcjonizmem, a gospodarką wolnorynkową. Kraje takie jak: Argentyna, Brazylia, Wenezuela, Boliwia czy Ekwador, chętniej stosują interwencjonizm gospodarczy. Z kolei Chile, Peru, Kolumbia i Meksyk, aktywniej włączają się w rzeczywistość globalnej gospodarki opartej na porozumieniach o wolnym handlu oraz współpracy z państwami uprzemysłowionymi¹⁴⁰.

Na miejsce i rolę regionu Ameryki Łacińskiej w stosunkach międzynarodowych w XXI wieku miały wpływ zmiany o charakterze ideologicznym, instytucjonalnym i technologicznym, zachodzące od końca lat 80. XX wieku, które znalazły odzwierciedlenie na płaszczyźnie politycznej, gospodarczej, społecznej i kulturowej. Niewątpliwie na zmianę peryferyjnego charakteru Ameryki Łacińskiej w gospodarce

¹³⁶ K.J. HINZ: *Wyzwania dla polityki zagranicznej RP...*, s. 11-12.

¹³⁷ Ibidem, s. 12.

¹³⁸ J. GUGAŁA: *Ewolucja stosunków gospodarczych w zachodniej hemisferze...*, s. 163, 170.

¹³⁹ K. KRZYWICKA: *Ameryka Łacińska między integracją a marginalizacją...*, s. 180.

¹⁴⁰ K.J. HINZ: *Wyzwania dla polityki zagranicznej RP...*, s. 12.

światowej wpłynął proces globalizacji¹⁴¹. Państwa Ameryki Łacińskiej zaliczane są do zaawansowanych w budowie gospodarek rynkowych i można stwierdzić, że osiągnęły one sukces rozwojowy przewyższając niedorozwój¹⁴². Uwzględniając wskaźniki pozycji geopolitycznej, politycznej, gospodarczej, a także militarnej, demograficznej oraz kulturowej, do państw latynoamerykańskich o największym potencjale w stosunkach międzynarodowych zalicza się: Brazylię¹⁴³, Meksyk¹⁴⁴, Argentynę¹⁴⁵, Chile¹⁴⁶ i Wenezuelę¹⁴⁷.

Nie można też pominąć Kolumbii, która jest największą potęgą węglową w regionie i jest również postrzegana, jako kraj o gospodarce wschodzącej¹⁴⁸. Wyróżnia ją także duża aktywność społeczna i biznesowa, co przyczyniło się w krótkim czasie do szybkiego wzrostu gospodarczego tego kraju i przełożyło na zwiększenie przyływu bezpośrednich inwestycji zagranicznych. Według rankingu Międzynarodowego Instytutu Rozwoju Zarządzania – IMD 2009, Kolumbia pełniła rolę regionalnego lidera w zakresie przedsiębiorczości i rynku pracy, zaś w rankingu Banku Światowego z 2008 roku, zajęła 2. miejsce. Rząd tego kraju zawarł także wiele umów handlowych (Porozumień o wolnym handlu), co umożliwiło kolumbijskim przedsiębiorcom preferencyjny dostęp do rynków zagranicznych¹⁴⁹.

Warto odnotować, że mimo kryzysu gospodarczego, który rozpoczął się w krajach Ameryki Łacińskiej w 2009 roku udało się, zgodnie z raportem Międzynarodowej Organizacji Pracy (MOP), zredukować bezrobocie w miastach do 6,8%, tj. do najniższego od 1990 roku poziomu. Szacuje się, że począwszy od 2003 roku ok. 73 mln mieszkańców Ameryki Łacińskiej wyszło z biedy, zaś między 2003 a 2010 rokiem średni

¹⁴¹ K. KRZYWICKA: *Ameryka Łacińska między integracją a marginalizacją...*, s. 176-177.

¹⁴² E. HALIŻAK: *Południe (państwa rozwijające się – Trzeci Świat)*. W: *Stosunki międzynarodowe. Geneza, struktura, dynamika*. Red. E. HALIŻAK, R. KUŹNIAR. Warszawa 2006, s. 465.

¹⁴³ Zob. J. SPYRA: *Polityka zagraniczna Brazylii*. W: *Polityka zagraniczna państw Ameryki Łacińskiej*. Red. M.F. GAWRYCKI. Warszawa 2006, s. 57-76.

¹⁴⁴ Zob. W. DOBRZYCKI: *Polityka zagraniczna Meksyku – tradycja i współczesność*. W: *Polityka zagraniczna państw Ameryki Łacińskiej...*, s. 78-94.

¹⁴⁵ Zob. R. PEREIRA CARRERO: *Polityka zagraniczna Argentyny*. W: *Polityka zagraniczna państw Ameryki Łacińskiej...*, s. 100-119.

¹⁴⁶ Zob. J. SPYRA: *Polityka zagraniczna Chile*. W: *Polityka zagraniczna państw Ameryki Łacińskiej...*, s. 122-143.

¹⁴⁷ Zob. J. PERLIN, A. OBERDA: *Polityka zagraniczna Wenezueli*. W: *Polityka zagraniczna państw Ameryki Łacińskiej...*, s. 167-185.

¹⁴⁸ Analitycy rynku zaliczają Kolumbię do tzw. grupy CIVITES („nowe BRIC”), do której należą też Indonezja, Wietnam, Egipt, Turcja i Republika Południowej Afryki. Zob. U. KLONOWSKA: *Wstęp*. W: *Rynki zagraniczne dla polskiego biznesu...*, s. 10.

¹⁴⁹ Wśród zawartych umów handlowych znajdują się między innymi: porozumienie ze Wspólnotą Andyjską, porozumienie z Grupą G-3 (Kolumbia, Meksyk, Wenezuela), z Mercosur, umowa z Chile oraz z państwami tzw. Northern Triangle (Salwadorem, Gwatemalą i Hondurasem). Za: *Ibidem*, s. 9-10.

dochód w krajach regionu wzrósł o 30%. Oznacza to, że prawie 1/3 populacji tego regionu zaliczana jest do klasy średniej¹⁵⁰.

Ameryka Łacińska jest coraz poważniejszym aktorem gospodarki światowej i stosunków międzynarodowych. Przechodzi przyspieszony i zróżnicowany proces otwarcia, realizowany w drodze porozumień o wolnym handlu z krajami spoza regionu, a także porozumień integracyjnych i bilateralnych. Gospodarki Ameryki Łacińskiej, należą obecnie do rynków szybko i dynamicznie rozwijających się¹⁵¹, o licznej i młodej populacji z rosnącą stabilnie siłą nabywczą, a także coraz większymi potrzebami i możliwościami konsumpcyjnymi oraz inwestycyjnymi¹⁵². Jako region, Ameryka Łacińska wytwarza łącznie produkt krajowy brutto w ujęciu rocznym w wysokości ok. 7,270 bln USD wg PPP (przy czym globalny PKB to 80,04 bln USD, co oznacza, że na Amerykę Łacińską przypada ok. 11%), zaś na osobę jest to ok. 12,1 tys. USD w parytecie siły nabywczej – zatem nieznacznie poniżej średniej światowej¹⁵³.

W okresie od 1990 do 2012 roku udział Ameryki Łacińskiej w światowym wzroście PKB utrzymywał się na zbliżonym poziomie 8-9%. W tym samym okresie udział wysoko zaawansowanych gospodarek, w tym krajów UE, zmniejszył się z 50% do 22% w światowym wzroście PKB. Oznacza to, że o ile w 1990 roku wkład rozwiniętych krajów w światowy PKB był ponad 6-krotnie większy niż wkład krajów latynoamerykańskich, o tyle ponad dwie dekady później był już tylko 3,5 krotnie większy. Świadczy to o wzroście geoeconomicznego znaczenia dynamicznie rozwijających się państw regionu Ameryki Łacińskiej¹⁵⁴.

Z kolei wzrost gospodarczy krajów latynoamerykańskich w latach 2011, 2012, 2013 utrzymywał się odpowiednio na poziomie 5,3%, 3,2%, 3,8%¹⁵⁵. W 2014 roku tempo wzrostu gospodarczego krajów Ameryki Łacińskiej i Karaibów zmniejszyło o ponad połowę tj. do 1,3%. Wpływ miało na to przede wszystkim wyhamowanie wzrostu PKB Brazylii – z 2,7% w 2013 roku do 0,1% w 2014 roku, co było głównie rezultatem złej

¹⁵⁰ J. SPRYSK: *Kryteria konsensusu waszyngtońskiego*. W: *Ameryka Łacińska w poszukiwaniu konsensusu...*, s. 59.

¹⁵¹ O tym jak duże jest tempo rozwoju Brazylii najlepiej świadczy fakt, iż gospodarka tego kraju w 2010 roku osiągnęła taki poziom, jaki przewidywano w przypadku tego państwa dopiero w 2020 roku. Zob. A. GRZYWACZ: *BRICS – przejawy brazylijskiej mocarstwowości...*, s. 120.

¹⁵² J. GOĆLOWSKA-BOLEK: *Ameryka Łacińska jako region niewykorzystanych możliwości...*, s. 59.

¹⁵³ P. RUBAJ: *Atrakcyjność biznesowa krajów Ameryki Łacińskiej...*, s. 330 – 331.

¹⁵⁴ K.J. HINZ: *Wyzwania dla polityki zagranicznej RP...*, s. 13.

¹⁵⁵ *Minister Radosław Sikorski na VII Szczycie UE – Ameryka Łacińska i Karaiby*, styczeń 2013. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP – http://www.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/wiadomosci/minister_radoslaw_sikorski_na_vii_szczycie_ue_ameryka_lacinska_i_karaiby?printMode=true [dostęp: 10.09.2016].

polityki monetarnej i fiskalnej, słabnącego popytu zewnętrznego oraz niskiego poziomu inwestycji w tym kraju. Ponadto, gospodarka Brazylii borykała się z wysoką inflacją (na poziomie 6,3%, czyli o 1,8 pkt. proc. przewyższającą wyznaczony przez ten kraj cel inflacyjny) oraz szybko zwiększającym się długiem publicznym, który osiągnął poziom powyżej 60% PKB. Próba powstrzymania negatywnych zjawisk było zacieśnianie polityki fiskalnej m.in. poprzez przywrócenie wcześniej obniżonych stawek podatkowych oraz polityki monetarnej poprzez kontynuowanie podwyższania stóp procentowych¹⁵⁶. W 2016 roku Ameryka Łacińska odnotowała ujemny wskaźnik wzrostu PKB do -0,8%. Wśród winnych recesji regionu wskazuje się przede wszystkim Brazylię i Wenezuelę, których gospodarki odnotowały najgorsze na tle państw latynoamerykańskich wskaźniki, odpowiednio -3,5% i -8%¹⁵⁷.

Wśród najpopularniejszych towarów eksportowych państw latynoamerykańskich znajdują się, przede wszystkim: produkty przemysłu rolno-spożywczego, energetycznego i wydobywczego, a także wyroby tradycyjne (jak np. odzież) oraz produkty przemysłu elektronicznego¹⁵⁸. Region ten pełni także rolę zaplecza energetycznego ze względu na fakt posiadania bogatych zasobów ropy naftowej (Wenezuela, Meksyk), gazu ziemnego (Argentyna, Boliwia) oraz dużego potencjału w zakresie produkcji biopaliw (Brazylia)¹⁵⁹.

Z kolei wartość bezpośrednich inwestycji zagranicznych w Ameryce Łacińskiej i na Karaibach wyniosła na początku drugiej dekady XXI wieku niemal 175 mld USD, stanowiąc 12% przepływu BIZ na świecie¹⁶⁰. Głównymi odbiorcami inwestycji zagranicznych są Brazylia, Meksyk oraz Chile, zaś największymi inwestorami w regionie pozostają Stany Zjednoczone oraz Holandia. Coraz większe znaczenie wśród inwestorów zyskują także Chiny i Indie¹⁶¹.

Jeżeli chodzi o wskaźnik wolności gospodarczej (*Index of economic freedom*) przygotowany przez amerykański *think-tank* Heritage Foundation i The Wall Street Journal z 2013 roku, na 177 państw podzielonych na 5 kategorii: wolne (*free*), w zasadzie

¹⁵⁶ Polska 2015. Raport o stanie handlu zagranicznego...

¹⁵⁷ Wenezuela i Brazylia winne recesji gospodarki Ameryki Łacińskiej w 2016 roku. Polska Agencja Informacyjna – <http://interpresspai.pl/pl/ameryka-poludniowa/item/1928-wenezuela-i-brazylia-winne-recesji-ameryki-lacinskiej-w-2016-roku> [dostęp: 23.11.2016].

¹⁵⁸ K. KRZYWICKA: *Ameryka Łacińska między integracją a marginalizacją...*, s. 178.

¹⁵⁹ K. KRZYWICKA: *Ameryka Łacińska u progu XXI wieku...*, s. 30.

¹⁶⁰ Według rankingu *World Economic League Table* CEBR, Brazylia zajmowała w 2011 roku szóste miejsce wśród największych gospodarek świata. Coroczne wzrosty realnego PKB tego kraju były widocznie wyższe, od tych europejskich (w 2011 roku Brazylia wytworzyła PKB rzędu 2,47 bln USD). Zob. A. MACKIEWICZ: *Co warto wiedzieć o gospodarce*. Portal Promocji Eksportu – <https://brazil.trade.gov.pl/pl/gospodarka/3,co-warto-wiedziec-o-gospodarce.html> [dostęp: 09.09.2016]. Zob. też: K.J. HINZ: *Wyzwania dla polityki zagranicznej RP...*, s. 12.

¹⁶¹ K. KRZYWICKA: *Ameryka Łacińska u progu XXI wieku...*, s. 31.

wolne (*mostly free*), umiarkowanie wolne (*moderately free*), w zasadzie bez wolności (*mostly unfree*) i bez wolności czy też represyjne (*repressed*), najwyżej w zestawieniu (im wyższe miejsce w zestawieniu zajmuje kraj, tym wykazuje się wyższą wolnością gospodarczą) spośród państw latynoamerykańskich uplasowało się Chile – na siódmym miejscu. Do grupy krajów „w zasadzie wolnych” zaliczono dwa kraje karaibskie – Saint Lucia (32 miejsce) i Bahamy (35 miejsce). Większość państw regionu zakwalifikowano, jako „umiarkowanie wolne”, należały do nich: Urugwaj, Kolumbia, Barbados, Peru, Kostaryka, Meksyk, Jamajka, Salwador Saint Vincent i Grenadyny, Dominika, Panama, Trynidad i Tobago, Paragwaj oraz Gwatemala (zajęły one miejsca od 36-85). Najniżej oceniono natomiast (uznając je za kraje represyjne) Argentynę, Kubę, Wenezuelę, Haiti oraz Boliwię (które zajęły miejsca od 152 do 176). Brazylia – największa potęga gospodarcza regionu i jedno z mocarstw wschodzących, również zajęła w zestawieniu odległe, 100. miejsce. Wśród powodów, dla których kraje latynoamerykańskie zajmowały w rankingu dalekie miejsca były przede wszystkim: nadmierna biurokracja, korupcja oraz ingerencja rządów wielu państw Ameryki Łacińskiej w rozwój ich gospodarek¹⁶².

Według danych Banku Światowego z 2014 roku z kolei, kraje takie jak: Brazylia, Meksyk i Argentyna, znalazły się na liście trzydziestu największych gospodarek świata pod względem wielkości PKB. Kolumbia, Chile, Peru oraz Wenezuela mieściły się natomiast w pierwszej pięćdziesiątce. Dla porównania, Polska zajęła 25. miejsce. Do niedawna, na początku drugiej dekady XXI wieku, Brazylia zajmowała 6. miejsce w rankingu największych gospodarek świata (PKB nominalne tego kraju w 2011 roku wyniosło 2 505 mln USD), wyprzedzając Wielką Brytanię (której PKB nominalne w tym samym roku wyniosło 2 449 mln USD)¹⁶³. Największy kraj Ameryki Południowej był uważany wówczas za wzorzec łączenia modernizacji i gospodarki wolnorynkowej z walką przeciwko wykluczeniu społecznemu¹⁶⁴. Warto dodać, że na liście największych

¹⁶² Wskaźnik Index of Economy Freedom, tworzony jest za pomocą wielu zmiennych podzielonych na cztery, podlegające ocenie kategorie, takie jak: reguły prawne (prawo własności, wolność od korupcji), ograniczenia rządowe (wydatki rządu, wysokość podatków), regulacje efektywnościowe (swoboda prowadzenia działalności gospodarczej, polityka monetarna, rynek pracy) i otwarcie rynku (swoboda przepływu towaru, kapitału i inwestycji). Zob. E. CHWIEJ: *Czynniki wpływające na aktualną pozycję Ameryki Łacińskiej i Karaibów w stosunkach międzynarodowych*. W: *Ameryka Łacińska w stosunkach międzynarodowych*. Red. M. LISIŃSKA, B. BELIAVSKA. Kraków 2015, s. 12-13.

¹⁶³ Dane przedstawiają stan na 2011 rok. W tym samym roku gospodarka Polski plasowała się na 22. miejscu z PKB nominalnym w wysokości 522 mln USD. Za: Międzynarodowy Fundusz Walutowy.

¹⁶⁴ K.J. HINZ: *Wyzwania dla polityki zagranicznej RP...*, s. 10.

eksporterów i importerów na świecie zajmowała wówczas odpowiednio 25. i 21. miejsce¹⁶⁵.

Kraj aspirujący wówczas do prześcignięcia Francji i zajęcia 5-go miejsca w gospodarce światowej¹⁶⁶, w 2016 roku zajął 9. pozycję wśród państw uzyskujących najwyższe wartości PKB na świecie¹⁶⁷. Przyczyn recesji (czy wręcz zapaści gospodarki brazylijskiej) i kryzysu gospodarczego w tym kraju było wiele. Jedną z nich był fakt, że po latach dobrej koniunktury gospodarczej oraz czerpania z pozytywnych efektów neoliberalnych reform gospodarczych z lat 90. XX wieku, ceny za surowce naturalne, dzięki którym brazylijska gospodarka praktycznie nie odczuła efektów kryzysu z 2008 roku, stały się niekorzystne. Dodatkowo, spadło tempo wzrostu gospodarczego Chin, jednego z największych importerów brazylijskich surowców, a także innych gospodarek azjatyckich¹⁶⁸, co negatywnie wpłynęło na możliwość poprawy sytuacji ekonomicznej tego kraju i powrót do stanu sprzed 2015 roku.

Mimo istnienia pewnych problemów społeczno-gospodarczych i politycznych tego największego pod względem terytorialnym i ludnościowym latynoamerykańskiego państwa, to zarówno pozycja i znaczenie Brazylii w grupie państw BRICS (Brazylia, Rosja, Indie, Chiny, RPA)¹⁶⁹, jak i przewodnia rola w latynoamerykańskich strukturach regionalnych oraz jej zaangażowanie w rozwiązywanie najważniejszych problemów międzynarodowych, pozwalają w połowie drugiej dekady XXI wieku nadal uznawać Brazylię nie tylko za mocarstwo regionalne, ale także za jedno z najbardziej obiecujących mocarstw wschodzących we współczesnym świecie.

Brazylia, wraz z Niemcami, Japonią oraz Indiami tworzy grupę G4, której celem jest uzyskanie stałego członkostwa w Radzie Bezpieczeństwa ONZ. Świadczy to o mocarstwowym dążeniu tego państwa, które chce reprezentować w Radzie interesy

¹⁶⁵ *Polska 2015*. Raport o stanie handlu zagranicznego..., s. 20.

¹⁶⁶ *Przed 2015 rokiem Brazylia piątą gospodarką świata*. Forbes.pl – <http://www.forbes.pl/artykuly/sekcje/Wydarzenia/przed-2015-r--brazylia-piata-gospodarka-swiata,22833,1> [dostęp: 30.10.2016].

¹⁶⁷ *List of countries by projected GDP*. StatisticTimes.com – <http://statisticstimes.com/economy/countries-by-projected-gdp.php> [dostęp: 30.10.2016].

¹⁶⁸ *Brazylia: państwo Boga?...*

¹⁶⁹ Yuddy Cahya wymienia kilka czynników, które gwarantują Brazylii silną pozycję wśród krajów BRICS oraz innych, dynamicznie rozwijających się gospodarek świata. Do atrybutów tego państwa zaliczył: poszerzony i zdywersyfikowany eksport, surowce naturalne i energetyczne (w tym złoża ropy naftowej), stabilność finansową, niską inflację, rosnące inwestycje krajowe i zagraniczne, rosnący popyt konsumentów, pomoc społeczną skupioną na najbardziej potrzebujących oraz stabilne rządy demokratyczne. Więcej na temat roli Brazylii w BRICS: Y. CAHYA: *Brazil's Role in BRICS* – http://www.academia.edu/12880436/Brazils_Role_in_BRICS [dostęp: 13.09.2016].

całej Ameryki Łacińskiej¹⁷⁰. Warty odnotowania jest fakt, że Brazylia jest, zaraz po Japonii, najczęściej wybieranym niestałym członkiem RB ONZ. Brazylijczycy biorą także udział w wielu misjach zagranicznych z ramienia ONZ.

Należy także wspomnieć o wyborze Brazylii do pełnienia roli gospodarza dwóch największych imprez sportowych świata – Mistrzostw Świata w Piłce Nożnej w 2014 roku oraz Letnich Igrzysk Olimpijskich w Rio de Janeiro w 2016 roku. Powierzenie Brazylii zorganizowania tych dwóch wydarzeń można odczytać, jako symboliczne potwierdzenie i uznanie dla osiągnięć społeczno-gospodarczych tego największego latynoamerykańskiego państwa.

Państwa Ameryki Łacińskiej zaczynają być postrzegane, jako strategiczne zarówno przez swoich tradycyjnych partnerów, takich jak: Stany Zjednoczone, Rosja, Wielka Brytania, Niemcy, Hiszpania czy Włochy, jak również przez dynamicznie rozwijające się gospodarki azjatyckie, takie jak: Chiny, Indie, Indonezja, Wietnam, Korea Południowa czy Singapur, korzystające z latynoamerykańskich surowców do produkcji przemysłowej i rozbudowy infrastruktury. Do roli czołowego partnera regionu urosły Chiny. Wartość dwustronnej wymiany handlowej pomiędzy Chinami, a państwami Ameryki Łacińskiej od 2000 do 2012 roku wzrosła 21-krotnie z 12 mld do 250 mld USD. W przypadku Brazylii, azjatycki inwestor wyprzedził Stany Zjednoczone i stał się pierwszym partnerem handlowym tego kraju¹⁷¹. Rośnie także gospodarcze zaangażowanie Rosji w regionie latynoamerykańskim¹⁷². Wśród partnerów strategicznych Moskwy w drugiej dekadzie XXI wieku znajdują się: Wenezuela, Kuba, Argentyna i Ekwador.

O tym, że kraje Ameryki Łacińskiej otwierają się na nowe kierunki globalnej rywalizacji świadczy chociażby tworzenie Partnerstwa Transpacyficznego (TPP) czy dynamicznie rozwijające się regionalne ugrupowanie gospodarcze Sojusz Pacyfiku, założone w 2011 roku przez przedstawicieli Meksyku, Chile, Kolumbii i Peru. Państwa takie jak Argentyna, Meksyk i Brazylia akcentują swoją pozycję międzynarodową poprzez członkostwo w grupie G20, do której, z kilkoma wyjątkami, należą najbogatsze państwa świata.

¹⁷⁰ M. KOPIJ, M. SKOCZ: *Ameryka Łacińska w stosunkach międzynarodowych...*, s. 415.

¹⁷¹ K.J. HINZ: *Wyzwania dla polityki zagranicznej RP...*, s. 7.

¹⁷² K. KRZYWICKA: *Ameryka Łacińska u progu XXI wieku...*, s. 29.

Spośród innych ważnych ugrupowań gospodarczych, do OECD należą Chile (przyjęte w 2010 roku) oraz Meksyk, zaś w trakcie akcesji jest Kolumbia i Kostaryka¹⁷³.

Mimo wielu pozytywnych zjawisk i tendencji politycznych oraz gospodarczych (kraje latynoamerykańskie w obliczu kryzysu gospodarczego z 2008 roku, okazały się jednym z najbardziej stabilnych i odpornych na zawirowania finansowe świata regionów)¹⁷⁴, a także społecznych, państwa Ameryki Łacińskiej nadal borykają się z poważnymi problemami, których dla pełnego obrazu ich miejsca we współczesnym świecie nie można pominąć.

Jednym z najważniejszych problemów Ameryki Łacińskiej jest zadłużenie zagraniczne kilku krajów tego regionu¹⁷⁵. Państwem zajmującym niechlubne miejsce w czołówce światowej jest Brazylia, której zadłużenie jeszcze w 2014 roku wynosiło 240 mld USD¹⁷⁶. Warto jednak odnotować, że wskaźniki te ulegają zmniejszeniu – w 2015 roku zadłużenie zagraniczne tego kraju wynosiło już 180 mld USD, co nadal jednak jest wysoką i niepożądaną wartością¹⁷⁷. Wśród najbardziej zadłużonych krajów latynoamerykańskich znajdują się też: Argentyna, Meksyk, Wenezuela, Kolumbia, Peru i Ekwador¹⁷⁸.

Niekorzystnym zjawiskiem jest stagnacja gospodarki największego państwa Ameryki Południowej, a także inflacja, która znajduje się obecnie na wyższym poziomie niż wyznaczona przez bank centralny Brazylii pożądana wartość w wysokości 4,5%¹⁷⁹. Problemem jest także niestabilność finansowa i niewypłacalność oraz wysoki wskaźnik inflacji Argentyny. Najwyższy w regionie Ameryki Łacińskiej poziom inflacji odnotowała natomiast w połowie drugiej dekady XXI wieku Wenezuela, która boryka się jednocześnie z recesją gospodarczą¹⁸⁰.

Istotny problem w wielu krajach Ameryki Łacińskiej stanowi korupcja, a także istnienie niejasnych ofert przetargowych oraz słabość systemów sądowniczych¹⁸¹ (np. w

¹⁷³ *Stosunki Polska-Ameryka Łacińska i Karaiby*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP – http://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/inne_kontynenty/ameryka_lacinska_i_karaiby/stosunki_dw_ustronne_ameryka_lacinska_karaiby/tytul_strony;jsessionid=6365BCE66A1210B71089D3C80B6D2448.cmsap2p [dostęp: 10.09.2016].

¹⁷⁴ Zob. więcej: *The International Financial Crisis and its implications for Latin America and the Caribbean*. ECLAC, United Nations. Santiago de Chile, 2012.

¹⁷⁵ W Ameryce Łacińskiej i na Karaibach skoncentrowane jest ok. 40% globalnego zadłużenia krajów rozwijających się. Zob. J. SPRYSAK: *Kryteria konsensusu waszyngtońskiego...*, s. 47.

¹⁷⁶ J. GOCLOWSKA-BOLEK: *Ameryka Łacińska jako region niewykorzystanych możliwości...*, s. 57.

¹⁷⁷ *Co warto wiedzieć o gospodarce...*

¹⁷⁸ J. GOCLOWSKA-BOLEK: *Ameryka Łacińska jako region niewykorzystanych możliwości...*, s. 57.

¹⁷⁹ *Co warto wiedzieć o gospodarce...*

¹⁸⁰ K.J. HINZ: *Wyzwania dla polityki zagranicznej RP...*, s. 14.

¹⁸¹ *Ibidem*, s. 14.

Wenezueli czy Ekwadorze). Problemem Ameryki Łacińskiej jest także wysoki poziom przemocy i przestępczości. Jedne z najwyższych na świecie wskaźników zabójstw odnotowuje się w Salwadorze (70 na 100 tys. mieszkańców), Hondurasie (91 na 100 tys. mieszkańców) i Wenezueli. Z przestępczością zorganizowaną zmagają się także Brazylia, Meksyk i Argentyna¹⁸².

Charakterystycznym dla współczesnej Ameryki Południowej jest fakt, że praktycznie nie występują tam zagrożenia związane z konfliktami międzynarodowymi. Pewne spory graniczne nie stanowią już większego problemu, zaś punkty zapalne, które mogłyby przerodzić się w eskalację konfliktu na większą skalę, nie istnieją¹⁸³.

Mimo iż w ostatnich dekadach w wielu państwach Ameryki Łacińskiej udało się zmniejszyć problem wykluczenia społecznego, wpływając na wzrost klasy średniej, to nadal problemem społeczno-gospodarczym państw latynoamerykańskich pozostają duże dysproporcje ekonomiczne. Oznacza to, że obok niewielkich, uprzywilejowanych grup społecznych współistnieją rzesze ubogich i skrajnie ubogich ludzi. Najczęściej są oni trwale wykluczeni z życia społeczno-gospodarczego i nie posiadają większych perspektyw na poprawę swojej sytuacji. Istotne dysproporcje występują także pomiędzy poszczególnymi krajami regionu latynoamerykańskiego. Dlatego też błędnym jest traktowanie Ameryki Łacińskiej, jako jednolitego obszaru ekonomicznego¹⁸⁴. Przykładowo w Nikaragui, najbiedniejszym kraju Ameryki Środkowej, dochód aż 46% ludności wynosi mniej niż 2 USD dziennie, natomiast w Kostaryce czy Panamie, należących do najprężniej rozwijających się krajów regionu, liczba ludności żyjących w ubóstwie wynosi odpowiednio: 24% i 29%¹⁸⁵. Państwami o najwyższych wskaźnikach skrajnego ubóstwa są natomiast: Boliwia, Gwatemala, Haiti, Honduras i Paragwaj. Wśród państw, które odnotowują najniższe wartości tego wskaźnika znajdują się obok Kostaryki i Panamy, także Chile i Urugwaj¹⁸⁶.

Problemem pozostaje bezrobocie, które obok nierówności społecznej i ubóstwa jest podstawowym czynnikiem wpływającym na marginalizację regionu Ameryki Łacińskiej w systemie międzynarodowym w XXI wieku. W latach 90. XX wieku nastąpił 3% wzrost stopy bezrobocia, zaś w pierwszej dekadzie XXI wieku utrzymywał się on na poziomie 10%. Wysokie bezrobocie wpływa z kolei na utrzymywanie się realnych

¹⁸² Ibidem, s. 14.

¹⁸³ M. KOPIJ, M. SKOCZ: *Ameryka Łacińska w stosunkach międzynarodowych...*, s. 414.

¹⁸⁴ J. GOĆŁOWSKA-BOLEK: *Ameryka Łacińska jako region niewykorzystanych możliwości...*, s. 57.

¹⁸⁵ K.J. HINZ: *Wyzwania dla polityki zagranicznej RP...*, s. 14.

¹⁸⁶ K. KRZYWICKA: *Ameryka Łacińska między integracją a marginalizacją...*, s. 187.

dochodów ludności na niskim poziomie. Wśród krajów odnotowujących najwyższą stopę bezrobocia znajdują się: Kolumbia, Wenezuela i Jamajka¹⁸⁷.

Problem bezrobocia w pewnym stopniu wiąże się z innym negatywnym zjawiskiem występującym w kilku krajach Ameryki Łacińskiej, jakim jest produkcja i sprzedaż narkotyków (zwłaszcza w Kolumbii, która jest jednym z największych producentów kokainy na świecie, a także w Peru i Boliwii). Wśród państw tranzytowych prym wiodą Ekwador¹⁸⁸ i Meksyk. Największym rynkiem zbytu dla latynoamerykańskiej produkcji narkotyków pozostają Stany Zjednoczone i niektóre państwa europejskie¹⁸⁹. Problem ten negatywnie wpływa zarówno na bezpieczeństwo regionalne jak i międzynarodowe oraz na postrzeganie krajów latynoamerykańskich w świecie. Podejmowane przez państwa Ameryki Łacińskiej i USA próby jego rozwiązania okazały się jednak nieskuteczne. Jednostronne działania mające na celu wyeliminowanie produkcji narkotyków w krajach Ameryki Łacińskiej (nie stwarzając przy tym nowych źródeł utrzymania dla ludności¹⁹⁰) z pominięciem działań zwalczających kupno narkotyków w krajach, w których istnieje największy popyt na ten towar, nie przyniosą zamierzonego efektu zmniejszenia produkcji i sprzedaży narkotyków.

¹⁸⁷ J. SPRYSAK: *Kryteria konsensusu waszyngtońskiego...*, s. 59.

¹⁸⁸ Na początku XXI wieku zdarzały się przypadki Polaków osadzonych w ekwadorskich więzieniach za próbę przemytu narkotyków. Niezwykle ważną rolę w pomocy Polakom trafiającym do ekwadorskich ośrodków penitencjarnych (zwłaszcza w stolicy państwa Quito) odegrał konsul honorowy RP w Quito, Tomasz Morawski (zmarły w lipcu 2015 roku). Nie tylko udzielał on wsparcia Polakom, którzy znaleźli się w trudnej sytuacji i nieprzystających do europejskich standardów warunkach więziennych, ale także podejmował działalność na rzecz podpisania umowy pozwalającej na repatriację polskich więźniów do kraju. W dużej mierze to dzięki jego staraniom, a także szeroko zakrojonej kampanii medialnej (której towarzyszył cykl programów Edwarda Miszczaka emitowanych w telewizji TVN, pt. „Cela Nr”) mającej na celu uświadamianie polskiego społeczeństwa co do ryzyka podejmowanego wraz z próbą przemytu narkotyków, doszło do podpisania pomiędzy Polską a Ekwadorem Konwencji Strasburskiej w 2006 roku. Zawarte porozumienie pozwalało na wzajemną wymianę więźniów oraz umożliwiało skazanym za przemyt narkotyków Polakom odbywanie określonego wymiaru kary w polskich zakładach karnych. Informacje pozyskane na podstawie rozmowy z konsulem honorowym RP w Quito, Tomaszem Morawskim, przeprowadzonej za pośrednictwem kooperanta konsula honorowego, Rafała Maćkowskiego w 2011 roku. Więcej zob. *Konwencja o przekazywaniu osób skazanych sporządzona w Strasburgu, dnia 21 marca 1983 r.* Dz. U. 95.51.279 – <http://www.abc.com.pl/du-akt/-/akt/dz-u-1995-51-279> [dostęp: 15.09.2016]; T. MORAWSKI: *Więźniowie, kokaina, Ekwador, i...* Poznań 2008; J. ŁAPAJ: *Sytuacja Polaków osadzonych w ekwadorskich więzieniach za przemyt narkotyków w kontekście kryzysu wymiaru sprawiedliwości w Ekwadorze*. W: „*Studia Politicae Universitatis Silesiensis*” Tom XVI. Katowice 2016.

¹⁸⁹ Zwłaszcza Hiszpania, Holandia i Belgia. Więcej zob. U. ŁUGOWSKA: *Problem narkotykowy w Ameryce Łacińskiej*. W: *Ameryka Łacińska we współczesnym świecie...*, s. 193-195.

¹⁹⁰ Tego typu błędy miały miejsce chociażby podczas realizowanego w 2002 roku przez rząd kolumbijski we współpracy z USA, tzw. planu Kolumbia. Sposobem na ograniczenie dotychczasowej uprawy koki i maku miało być wówczas niszczenie na szeroką skalę dotychczasowych upraw tych roślin. Akcja przyniosła jednak krótkoterminowy efekt, gdyż radykalnym działaniom nie towarzyszyły alternatywne, systemowe rozwiązania, które mogłyby zastąpić dochodowy biznes, pozwalając jednocześnie na utrzymanie źródła dochodu ludności zajmującej się uprawą.

Przed Ameryką Łacińską wciąż stoją liczne wyzwania. Stabilizacja polityczna w regionie oraz rozwój gospodarczy tworzą dogodne warunki do budowy zaufania oraz integracji, które w dłuższej perspektywie pozwolą państwom tego regionu utrzymywać i wzmacniać swoje znaczenie w stosunkach międzynarodowych, a także rolę w gospodarce światowej. Aby to osiągnąć konieczne jest jednak kontynuowanie reform mających na celu zwiększanie stabilności politycznej i gospodarczej państw tego regionu oraz zniwelowanie najważniejszych problemów gospodarczych, społecznych i politycznych, które wpływają na spadek zaufania do tych państw i przyczyniają się do osłabienia ich pozycji w stosunkach międzynarodowych.

Rozdział 3

Miejsce i rola Ameryki Łacińskiej w polskiej polityce zagranicznej po 1989 roku

3.1. Istota stosunków Polski z państwami Ameryki Łacińskiej w latach 1990-2004

W latach 90. XX wieku, podstawowym zadaniem polskiej polityki zagranicznej w odniesieniu do Ameryki Łacińskiej, była szeroko rozumiana normalizacja wzajemnych stosunków. Już w wygłoszonym 12 września 1989 roku *exposé* premiera Tadeusza Mazowieckiego pojawiło się stwierdzenie, że w interesie Polski leży współpraca z nowo uprzemysłowionymi państwami Ameryki Łacińskiej¹. Założenie to podtrzymał w swoim *exposé*, wygłoszonym 26 kwietnia 1990 roku, minister spraw zagranicznych RP Krzysztof Skubiszewski. Jak stwierdził szef polskiej dyplomacji: „rozbudowa stosunków, ostatnio do pewnego stopnia zaniedbanych, z państwami innych kontynentów, w tym Ameryki Łacińskiej”², jest jednym z priorytetów polskiej polityki zagranicznej. W trzech kolejnych *exposé*, wygłaszanych przez ministra Skubiszewskiego w czerwcu 1991 roku, w maju 1992 roku oraz w kwietniu 1993 roku, powtórzono cel pogłębienia współpracy z państwami latynoamerykańskimi³.

Wśród głównych założeń polityki zagranicznej Polski wobec regionu Ameryki Łacińskiej w latach 90. XX wieku, znajdowały się przede wszystkim: kwestie związane z dziedziną prawno-traktatową, uregulowanie stosunków w zakresie ochrony inwestycji i unikania podwójnego opodatkowania oraz współpracy kulturalnej i naukowej⁴, znoszenie obowiązków wizowych⁵ na zasadach wzajemności oraz tworzenie sieci polskich

¹ *Exposé premiera Tadeusza Mazowieckiego* – fragmenty dotyczące pomocy zagranicznej i stosunków międzynarodowych. W: *Stosunki międzynarodowe, dokumenty i materiały 1989-2002*. Red. Z. LESZCZYŃSKI, A. KOSECKI. Pułtusk 2001, s. 12-14.

² *Exposé ministra spraw zagranicznych Polski Krzysztofa Skubiszewskiego wygłoszone w Sejmie w dniu 26 kwietnia 1990 roku* – <http://www.stosunki-miedzynarodowe.pl/teksty-zrodlowe/przemowienia/1133-expose-ministra-spraw-zagranicznych-krzysztofa-skubiszewskiego-w-sejmie-26-kwietnia-1990-r> [dostęp: 23.01.2017].

³ Zob. L.W. ZYBLIKIEWICZ: *Reorientacja polityki zagranicznej Polski w latach 1989-2008*. W: *Polityka zagraniczna, decyzje, procedury, instytucje*. Red. J.J. PIĄTEK, R. PODGÓRZAŃSKA. Toruń 2009, s. 11-14.

⁴ W 1991 roku podpisano z Urugwajem umowę o ochronie inwestycji i unikaniu podwójnego opodatkowania, a z Argentyną i Chile o ochronie inwestycji – odpowiednio w 1991 roku i 1995 roku. Reaktywowano lub podpisano umowy o współpracy naukowej i kulturalnej z Argentyną, Brazylią, Chile i Meksykiem, a także zawarto umowę handlową z Brazylią. Zob. A. DEMBICZ: *Stosunki z krajami Ameryki Łacińskiej*. „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej 1996”. 1996, s. 171.

⁵ W latach 1990-1996 zniesiono obowiązek wizowy w stosunkach z: Argentyną, Boliwią, Chile, Hondurasem, Kostaryką, Kubą, Nikaraguą i Urugwajem. Zob. A. DEMBICZ: *Stosunki z krajami Ameryki Łacińskiej...*, s. 171. Z kolei w latach 1998-1999 obowiązek wizowy przestał obowiązywać w stosunkach z: Wenezuelą, Ekwadorem, Meksykiem oraz Brazylią. Zob. T. LICHOTA: *Państwa Ameryki Łacińskiej*. W: *Stosunki dwustronne Polski*. „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej 2001”. 2001, s. 253.

placówek dyplomatycznych i konsularnych (w tym konsulatów honorowych)⁶. Celem długofalowym była natomiast szeroko rozumiana promocja Polski oraz aktywizacja relacji gospodarczych i wymiany handlowej z państwami tego regionu. Zamiarem było także podtrzymywanie i rozwój regularnych konsultacji politycznych na szczeblu wiceministrów, a także kontaktów dwustronnych, poprzez obecność na szczytach międzynarodowych z udziałem przedstawicieli krajów latynoamerykańskich⁷. W zakresie intensyfikacji stosunków z państwami Ameryki Łacińskiej, istotne było podtrzymywanie kontaktów z Polonią, a raczej ze społecznościami latynoamerykańskimi polskiego pochodzenia, które odgrywały niemałą rolę w kształtowaniu stosunków Polski, zwłaszcza z Brazylią czy Argentyną⁸. Pierwszym krokiem, w realizacji wyznaczonych przez decydentów polskiej polityki zagranicznej wobec Ameryki Łacińskiej celów, było wznowienie stosunków dyplomatycznych Polski z państwami, uważanymi w PRL za wrogie. Zaliczało się do nich Chile, z którym stosunki dyplomatyczne wznowiono 11 marca 1990 roku czy Paragwaj, z którym relacje międzypaństwowe przywrócono 3 maja 1991 roku⁹.

Stosunki polityczne z państwami regionu, mimo iż nie charakteryzowały się dużą dynamiką, to układały się poprawnie. W pierwszej połowie lat 90. XX wieku, dochodziło do licznych kontaktów politycznych, w tym na szczeblu ministerialnym i eksperckim. W 1994 roku powstały cztery bilateralne grupy parlamentarne: polsko-brazylijska, polsko-chilijska, polsko-kolumbijska i polsko-meksykańska. Prowadzone były również regularne konsultacje między ministerstwami spraw zagranicznych.

W pierwszej połowie lat 90. XX wieku, w stosunkach dwustronnych Polski z państwami Ameryki Łacińskiej, zrealizowano szereg wzajemnych wizyt, w tym także na wysokim i najwyższym szczeblu. W sierpniu 1991 roku, minister spraw zagranicznych RP, K. Skubiszewski reprezentował polską dyplomację w Argentynie, Brazylii, Chile, a

⁶ W kwietniu 2001 roku uruchomiono w Kolumbii (Medellín) działalność polskiego konsulatu, kierowanego przez konsula honorowego. W maju tego samego roku otwarto konsulat RP kierowany przez konsula honorowego w Recife (Pernambuco, Brazylia). Zob. B. ZAKRZEWSKI: *Państwa Ameryki Łacińskiej*. W: *Stosunki dwustronne Polski*. „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej 2002”. 2002, s. 324. W 2002 roku miała miejsce cała seria inauguracji konsulatów honorowych w krajach latynoamerykańskich, w tym w: Chile (Puerto Montt), Meksyku (Acapulco), Antylach Niderlandzkich, a także w Surinamie, Grenadzie i Wenezueli. Zob. J. PERLIN: *Państwa Ameryki Łacińskiej i Karaibów*. W: *Stosunki dwustronne Polski*. „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej 2003”. 2003, s. 342.

⁷ A. DEMBICZ: *Stosunki Polski i Europy Środkowej z Ameryką Łacińską w kontekście poszerzania Unii Europejskiej*. Studia i Materiały. Polska Fundacja Spraw Międzynarodowych. Warszawa 1998, nr 10 (16), s. 11.

⁸ A. DEMBICZ: *Stosunki z krajami Ameryki Łacińskiej...*, s. 171.

⁹ J. PERLIN: *Historia stosunków dyplomatycznych Polski z Ameryką Łacińską* (cz. I). „Ameryka Łacińska” 1996, nr 2(12), s. 101-102.

także Paragwaju i Urugwaju¹⁰. Niewątpliwie, najbardziej doniosłym wydarzeniem dla stosunków polsko-latynoamerykańskich w latach 90. XX wieku, były wizyty prezydenta Lecha Wałęsy, jakie złożył w pięciu krajach Ameryki Łacińskiej, w lutym 1995 roku. Prezydent RP odwiedził wówczas: Brazylię, Chile, Argentynę, Paragwaj i Urugwaj¹¹. Wizyty te miały wymiar historyczny, gdyż po raz pierwszy głowa państwa polskiego odwiedziła kraje tego regionu. Celem podróży było m.in. stworzenie dobrego klimatu do podejmowania wspólnych inicjatyw na płaszczyźnie politycznej, gospodarczej, a także kulturalnej i naukowej. Ponadto, istotne w zacieśnianiu polsko-latynoamerykańskich relacji były spotkania, jakie podczas swojej wizyty w krajach Ameryki Łacińskiej, odbył prezydent RP z Polonią latynoamerykańską¹².

W 1998 roku miała miejsce podróż premiera RP, Jerzego Buzka do Meksyku i Kostaryki. Dwa lata później uczestniczył on w uroczystościach objęcia władzy przez nowego prezydenta, Ricardo Lagosę, w Chile. Podczas wizyty w Ameryce Łacińskiej, szef polskiego rządu odwiedził także Brazylię, gdzie spotkał się z wiceprezydentem tego kraju. Podpisana została wówczas polsko-brazylijska umowa o transporcie lotniczym¹³. Kolejną wizytę w krajach regionu latynoamerykańskiego, złożył w 2003 roku minister spraw zagranicznych RP, Włodzimierz Cimoszewicz. Przeprowadził on wówczas rozmowy z przedstawicielami Meksyku, Brazylii oraz Chile.

W 2002 roku, miała miejsce ponowna wizyta na najwyższym szczeblu w krajach regionu Ameryki Łacińskiej, złożona przez prezydenta Polski, Aleksandra Kwaśniewskiego. Prezydent RP odbył oficjalną podróż do Brazylii, Chile, Peru i Kolumbii, przy czym w przypadku dwóch ostatnich państw, były to pierwsze wizyty głowy państwa polskiego w ponad 80-letniej historii stosunków dwustronnych¹⁴.

Należy zauważyć, że mimo wizyt realizowanych na różnych szczeblach, w tym najwyższym, spotkania te nie wpłynęły na stworzenie spójnej i długofalowej koncepcji

¹⁰ B. WIZIMIRSKA: *Polityka Polski wobec państw Azji, Afryki i Ameryki Łacińskiej*. „Rocznik Polskiej Polityki zagranicznej 1992”. 1994, s. 206.

¹¹ A. DEMBICZ: *Stosunki z krajami Ameryki Łacińskiej...*, s. 171.

¹² W deklaracji wygłoszonej w Foz de Iguacu, gdzie zbiegają się granice trzech południowoamerykańskich państw: Paragwaju, Brazylii i Argentyny (tzw. potrójna granica), prezydent Lech Wałęsa podziękował społeczeństwu latynoamerykańskim za gościnność dla polskich emigrantów na przestrzeni dziejów. Zob. *Działalność prezydenta Lecha Wałęsy w sferze polityki zagranicznej. Rok 1995, bilans 1991-1995*. „Rocznik polskiej polityki zagranicznej 1996...”, s. 179-181.

¹³ T. LICHOTA: *Państwa Ameryki Łacińskiej...*, s. 255.

¹⁴ Zespół Ameryki Łacińskiej i Karaibów Departament Ameryki MSZ: *Stosunki Polska – Ameryka Łacińska i Karaiby*. W: *Ameryka Łacińska w polskiej polityce*. Red. A. DEMBICZ. *Dokumenty Robocze CESLA*, Warszawa 2009, s. 10.

polityki zagranicznej Polski wobec państw Ameryki Łacińskiej czy znaczący wzrost aktywności RP w tym regionie.

W latach 90. XX wieku i połowie pierwszego dziesięciolecia XXI wieku, odbywały się także wizyty najwyższych rangą przedstawicieli państw latynoamerykańskich w Polsce. Należały do nich: wizyta prezydenta Argentyny Carlosa Saul Menema w Warszawie w 1990 roku¹⁵, prezydenta Peru, Alberta Fujimoriego w 1998 roku, a rok później głowy państwa Chile, Eduarda Frei Montalvy. Warto także zwrócić uwagę, że podczas uroczystości zaprzysiężenia trzech wymienionych prezydentów (Freia Montalvy w 1994 roku, a Carlosa S. Menema i Alberta Fujimoriego w 1995 roku) obecni byli przedstawiciele naszego kraju. W 2002 roku natomiast przyjechali do Polski szefowie państw: Brazylii, Fernando Henrique Cardoso i ponownie Chile – Ricardo Lagos¹⁶. Mimo iż podróże te miały wysoką rangę, a dodatkowo uczestniczyli w nich przedstawiciele biznesu, to nie przełożyły się one jednak na wymierne korzyści czy znaczące ożywienie dwustronnych stosunków politycznych lub gospodarczych.

W 1994 roku z nieoficjalną wizytą przybył do Polski prezydent Urugwaju, Luis Alberto Lacalle, a także miała miejsce misja handlowa z tego państwa. Podpisano wówczas umowę o współpracy pomiędzy Krajową Izbą Gospodarczą, a Urugwajską Izbą Handlową. W tym samym roku w Urugwaju obradowało Forum Gospodarcze Urugwaj-Polska, którego celem była promocja bilateralnej współpracy gospodarczej oraz polskiego eksportu na rynki Mercosur. Powstały także dwustronne izby handlowe w Polsce, Argentynie, Brazylii oraz Chile¹⁷.

Warto wspomnieć, że w latach 90. XX wieku, Polski Kontyngent Wojskowy wziął udział w wielonarodowych siłach wojskowo-policyjnych na Haiti. W 1994 roku 50. komandosów z Jednostki Wojskowej „GROM” wzięło udział w operacji mającej na celu przywrócenie władzy prezydenta tego kraju Jean Bertranda Aristide’a, obalonego przez wojsko¹⁸.

W drugiej połowie lat 90. XX wieku, odbyło się wiele wizyt roboczych szefów resortów zarówno polskich, jak i państw latynoamerykańskich, a także dwustronnych misji handlowych. Przykładowo, wizytę w Polsce odbył minister energetyki i minister

¹⁵ Prezydent Argentyny, Carlos Saul Menem wyraził poparcie dla rozpoczynających się w Polsce w latach 90. XX wieku przemian demokratycznych. Jego wizyta miała także wymiar symboliczny, gdyż był on pierwszym po 1989 roku latynoamerykańskim szefem państwa, który odwiedził nasz kraj.

¹⁶ M.F. GAWRYCKI: *Polityka Polski wobec państw Ameryki Łacińskiej*. W: *Polityka zagraniczna Polski po wstąpieniu do NATO i UE*. Red. S. BIELEŃ. Warszawa 2010, s. 432.

¹⁷ A. DEMBICZ: *Stosunki z krajami Ameryki Łacińskiej...*, s. 172.

¹⁸ J. PERLIN: *Historia stosunków dyplomatycznych Polski...*, s. 123.

finansów Chile, minister rolnictwa Brazylii, minister turystyki Meksyku, a także minister spraw zagranicznych Argentyny. Ze strony polskiej, na kontynencie południowoamerykańskim przebywali między innymi wicepremier i minister spraw wewnętrznych i administracji (w Argentynie i Chile), szef Komitetu Badań Naukowych i minister skarbu (w Brazylii) oraz wiceminister gospodarki na czele misji handlowej (w Brazylii, Argentynie i Chile)¹⁹. Pod koniec lat 90. XX wieku uruchomiono z kolei działalność grup parlamentarnych do współpracy z analogicznymi organami: Argentyny, Brazylii, Chile, Kuby, Meksyku, Peru i Wenezueli.

Do najbardziej newralgicznych należały natomiast stosunki Polski z Kubą. Polskie władze od początku lat 90. XX wieku, wyrażały swoją dezaprobatę dla działań reżimu wobec kubańskiego społeczeństwa. Polski rząd udzielił (nie po raz pierwszy) poparcia dla rezolucji Komisji Praw Człowieka, potępiającej władze w Hawanie za nieprzestrzeganie praw człowieka. Rządy obu krajów zdecydowały się jednak na podjęcie dialogu, czego wyrazem było przeprowadzenie konsultacji politycznych na szczeblu wiceministrów. Odbłyły się one w Warszawie w 2002 roku, przy okazji podróży po Europie wiceministra spraw zagranicznych Kuby²⁰.

Stosunki Polski z Ameryką Środkową na przełomie XX i XXI wieku, nie należały do intensywnych. Polska delegacja była jednak obecna w 2002 roku na uroczystości objęcia władzy w Kostaryce przez prezydenta Abela Pacheco. Ponadto, w sierpniu tego samego roku, odbyły się w San Jose (stolica Kostaryki) i Panamie, polsko-kostarykańskie i polsko-panamskie konsultacje polityczne na szczeblu ministrów spraw zagranicznych²¹.

Pierwsze, po wielu latach konsultacje polityczne zostały zainaugurowane także z Wenezuelą, gdzie w 2002 roku przebywał z wykładami były prezydent RP Lech Wałęsa. W tym samym roku odbyły się także polsko-ekwadorskie konsultacje polityczne w stolicy Ekwadoru, Quito²².

Warto dodać, że latach 90. XX wieku, odbyły się dwa kongresy Polonii w Ameryce Łacińskiej. Delegacje polonijne utrzymywały stały kontakt z polskimi instytucjami gospodarczymi, politycznymi a także naukowymi i kulturalnymi²³.

Dowodem na to, że w latach 90. XX wieku, niektóre resorty w polskim rządzie dostrzegały potrzebę zwiększenia obecności Ameryki Łacińskiej w polskiej polityce

¹⁹ T. LICHOTA: *Państwa Ameryki Łacińskiej...*, s. 252-253.

²⁰ J. PERLIN: *Państwa Ameryki Łacińskiej...*, s. 342.

²¹ Ibidem, s. 342.

²² Ibidem, s. 342.

²³ A. DEMBICZ: *Stosunki z krajami Ameryki Łacińskiej...*, s. 172.

zagranicznej jest fakt, że w 1994 roku podsekretarz stanu MSZ przedstawił nowe ramy koncepcyjne relacji polsko-latynoamerykańskich. Podkreślono w nich, że w sytuacji, kiedy „ekonomia, a nie ideologia stanowi czynnik cementujący sojusze i grupy, relacje między Polską a Ameryką Łacińską muszą ulec jakościowemu przewartościowaniu”²⁴.

Pomimo istnienia tego typu pozytywnych przejawów dążeń do uwzględnienia Ameryki Łacińskiej w polskiej polityce zagranicznej w większym stopniu, to o miejscu, jakie region ten zajmował w naszej dyplomacji oraz wadze, jaką polskie koła rządowe przywiązywały do kontaktów z państwami latynoamerykańskimi w latach 90. XX wieku, najlepiej świadczyły słowa ministra spraw zagranicznych Polski, Władysława Bartoszewskiego. Szef polskiej dyplomacji, w swoim *exposé* z 1995 roku, stwierdził, że: „Polska nie chce tracić z pola widzenia krajów Azji, Afryki i Ameryki Łacińskiej, a w szczególności interesuje się związkami z Japonią, Koreą Południową, Chinami i Indiami”²⁵.

Ponadto, od połowy lat 90. XX wieku w przedstawianej każdego roku informacji ministra spraw zagranicznych na temat polityki zagranicznej Polski, Ameryka Łacińska była zupełnie pomijana lub pojawiały się w odniesieniu do tego regionu jedynie wzmianki²⁶. Należy stwierdzić, że w latach 90. XX wieku, próby ożywienia stosunków dwustronnych z państwami Ameryki Łacińskiej, w tym relacji gospodarczych, podejmowano na niewielką skalę i nie były one podporządkowane długofalowej strategii polityki zagranicznej Polski, wobec tego regionu.

Zmiany systemowe w naszym kraju, jak i reformy przeprowadzane w większości państw latynoamerykańskich na przełomie lat 80. i 90. XX wieku, wpłynęły na kształt wzajemnych relacji gospodarczych Polski z państwami Ameryki Łacińskiej. Skutkiem zmiany systemu gospodarczego i dostosowania handlu zagranicznego do potrzeb wolnego rynku oraz rezygnacji z rozliczeń bezdewizowych było ograniczenie współpracy gospodarczej i praktycznie załamanie się wymiany handlowej Polski z krajami latynoamerykańskimi²⁷.

²⁴ L. MIODEK: *Obecność Ameryki Łacińskiej w polskiej polityce zagranicznej – przegląd stosunków wzajemnych w latach 1990-2005*. W: *Ameryka Łacińska w polskiej polityce...*, s. 24.

²⁵ Ibidem, s. 24.

²⁶ B. WOJNA: *Polska polityka wobec Ameryki Łacińskiej i Karaibów – bilans możliwości rozwoju stosunków z perspektywy członkostwa w Unii Europejskiej Polski*. W: *Przegląd Dyplomatyczny*, nr 4/2006 (32) lipiec-sierpień 2006. Red. K. BOBIŃSKI, S. DĘBSKI [i in]. Warszawa 2006, s. 51-52.

²⁷ W. LIZAK, J. SPYRA: *Azja, Bliski Wschód i Ameryka Łacińska w polityce zagranicznej RP*. W: *Polityka zagraniczna RP 1989-2002*. Red. R. KUŹNIAR, K. SZCZEPANIK. Warszawa 2002, s. 315.

Jednym z przejawów dążeń do intensyfikacji polsko-latynoamerykańskich relacji politycznych i gospodarczych, było nawiązanie przez Polskę współpracy z Grupą z Rio (skupiającą wówczas: Meksyk, Brazylię, Argentynę, Wenezuelę, Urugwaj, Peru i Kolumbię)²⁸. Zaowocowała ona aktywną obecnością RP w Budapeszcie, w czerwcu 1990 roku, na konferencji Grupa z Rio-Europa Środkowo-Wschodnia. Polska wykazywała także zainteresowanie nawiązaniem współpracy z powstałym w 1991 roku, Wspólnym Rynkiem Południa (Mercosur). Świadczyła o tym wizyta prezydenta Lecha Wałęsy w siedzibie tego ugrupowania w Montevideo (w Urugwaju), jaką złożył podczas swojego pobytu w Ameryce Łacińskiej w 1995 roku.

Mimo iż w polskiej polityce zagranicznej po 1989 roku niektórzy politycy polskich kręgów rządowych wielokrotnie podkreślali potrzebę rozwoju kontaktów gospodarczych z państwami regionu latynoamerykańskiego²⁹, nadając im znaczenie priorytetowe w stosunkach Polski z Ameryką Łacińską, to dotychczasowe metody współpracy nie były zastępowane nowymi inicjatywami. Stąd też, wartość wymiany handlowej z państwami tego regionu (pomimo wzrostu w wartościach bezwzględnych) w latach 1990-1991 była najniższa od 20 lat³⁰, a ujemny bilans handlowy systematycznie się pogłębiał³¹. Bardziej atrakcyjne okazały się w tym czasie dynamicznie rozwijające się rynki azjatyckie. Jednocześnie na skutek umów stowarzyszeniowych z Unią Europejską (1991), o wolnym handlu z EFTA (1992) i w ramach CEFTA, postępowała koncentracja wymiany na rynkach europejskich³².

Do niewielkiego wzrostu obrotów handlowych Polski z regionem Ameryki Łacińskiej doszło po 1994 roku, na skutek działalności nowo powstałych forów i izb

²⁸ Latynoamerykańska polityka Polski po 1989 roku w dużym stopniu zorientowana była na rozwój relacji gospodarczych z państwami regionu. Świadczyła o tym wypowiedź podsekretarza stanu w MSZ Roberta Mroziewicza z 12 grudnia 1994 roku, który stwierdził, że podstawą dyplomacji polskiej w stosunkach z Ameryką Łacińską jest dialog z Grupą z Rio, otwierający kanały współpracy gospodarczej. Za: wypowiedź Roberta Mroziewicza podczas konferencji: „Ameryka Łacińska w polskiej polityce w kontekście współczesnych procesów regionalnych i globalnych: możliwe kierunki zainteresowań i studiów”, która odbyła się 12 grudnia 1994 roku. Transkrypcja: „Ameryka Łacińska” nr 4(6) 1994, s. 112-115.

²⁹ O konieczności nawiązania bliższych relacji gospodarczych z państwami Ameryki Łacińskiej mówił już premier Tadeusz Mazowiecki w swoim *exposé* z 12 września 1989 roku. O potrzebie tej wspominali w swoich przemówieniach programowych także kolejni ministrowie spraw zagranicznych RP do końca lat 90. XX wieku.

³⁰ Jak zaznaczył Andrzej Dembic, wymiana handlowa między Polską a Ameryką Łacińską, według szacunkowych danych, mogła być nawet dwukrotnie wyższa, gdyż ze względu na wady infrastruktury finansowej (np. brak gwarancji kredytowych) i technicznej (brak właściwych terminali w Polsce) w znacznym stopniu była ona realizowana poprzez pośredników z Europy Zachodniej. Zob. A. DEMBICZ: *Stosunki z krajami Ameryki Łacińskiej...*, s. 173.

³¹ J. GOĆŁOWSKA-BOLEK: *Obecność Ameryki Łacińskiej w polskiej gospodarce i wymianie handlowej*. W: *Ameryka Łacińska w polskiej polityce...*, s. 34.

³² *Stan i perspektywy stosunków gospodarczych Polski z krajami Ameryki Łacińskiej*. Red. A. DEMBICZ, K. DEMBICZ [i in]. Warszawa 1997, s. 47-48.

handlowych (m.in. z Argentyną, Chile, Ekwadorem, Paragwajem, Meksykiem, Peru oraz Urugwajem; w 1995 roku powstała Polsko-Brazylijska Izba Gospodarcza³³). Dopiero w połowie lat 90. XX wieku obroty handlowe Polski z regionem Ameryki Łacińskiej wróciły do poziomu osiąganego na przełomie lat 70. i 80. XX wieku (czyli ok. 1 mld USD)³⁴. Co istotne, w pierwszej połowie lat 90. XX wieku, mimo iż najważniejszymi kontrahentami Polski były: Brazylia (257 mln USD w 1994 roku), Argentyna (57 mln USD), Kolumbia (51 mln USD), Meksyk (36 mln USD) i Peru (21 mln USD), to zaczęliśmy realizować wymianę handlową z około 40. krajami i terytoriami zależnymi tego regionu, w tym m.in. z: Puerto Rico, Dominikaną, Barbados czy Belize. W polskich stosunkach handlowych z krajami latynoamerykańskimi w połowie lat 90. XX wieku wzrosło także znaczenie Ekwadoru, z którym wymiana przekroczyła w 1994 roku 70 mln USD³⁵. W 1997 roku odbyło się natomiast pierwsze Forum Gospodarcze Polska-Ameryka Łacińska³⁶, w którym wzięły udział delegacje rządowe z 13 państw regionu i ponad stu przedstawicieli z 88 polskich firm³⁷.

W latach 90. XX wieku zmianie zaczęła ulegać struktura towarowa, będąca przedmiotem dwustronnej wymiany handlowej Polski z krajami regionu latynoamerykańskiego. Do 1989 roku przeważały w niej surowce i produkty niskoprzetworzone. Z czasem, w wymianie zaczęły dominować towary rolno-spożywcze stanowiące ok. $\frac{3}{4}$ polskiego importu. Z krajów Ameryki Łacińskiej w latach 90. XX wieku importowaliśmy przede wszystkim: płody rolne, zwłaszcza świeże owoce, kawę, makuchy (wysokobiałkowa pasza), a także tytoń i rudę żelaza. Coraz mniejsze znaczenie miał import innych rud, koncentratów i półproduktów metali oraz innych produktów pochodzenia mineralnego. Zmalał także przywóz wyrobów przemysłu elektromaszynowego. Polski eksport z kolei koncentrował się głównie na trzech grupach produktów: przemysłu elektromaszynowego (30%), chemicznego oraz paliw stałych (głównie węgiel i koks stanowiące ok. 27% wywozu). Na znaczeniu zyskiwały wyroby przemysłu metalurgicznego. W mniejszym stopniu pojawiały się wyroby ze szkła czy surowce, jak np. siarka. W zakresie artykułów spożywczych przeważały pochodne przetwórstwa mleka (mleko i śmietana w proszku) oraz nasiona rzepaku³⁸.

³³ Ibidem, s. 76.

³⁴ R. KUŹNIAR: *Droga do wolności. Polityka zagraniczna III Rzeczypospolitej*. Warszawa 2008, s. 173.

³⁵ A. DEMBICZ: *Stosunki z krajami Ameryki Łacińskiej...*, s. 173.

³⁶ M.F. GAWRYCKI: *Polityka Polski wobec państw Ameryki Łacińskiej...*, s. 434.

³⁷ T. LICHOTA: *Państwa Ameryki Łacińskiej...*, s. 254.

³⁸ *Stan i perspektywy stosunków gospodarczych Polski...*, s. 50-55.

Powolniejsze zwiększanie się zakresu eksportu niż importu z krajów Ameryki Łacińskiej było w latach 90. XX wieku spowodowane głównie spadkiem wartości eksportu surowców, takich jak węgiel czy siarka, które trudno było zastąpić innymi, równie intratnymi towarami. Wśród najbardziej perspektywicznych produktów wymiany handlowej, które korzystnie mogłyby wpłynąć na zwiększenie polskiego eksportu do Ameryki Łacińskiej w tamtym czasie, wskazywano produkty przemysłowe o dobrej jakości, wymagające stosunkowo zaawansowanej technologii (głównie z sektora elektromaszynowego, chemicznego i metalurgicznego)³⁹.

W 2000 roku odnotowano w polsko-latynoamerykańskich stosunkach handlowych przyrost zarówno w dynamice eksportu jak i importu. Saldo obrotów handlowych było jednak dla Polski ujemne⁴⁰. Jedynie z Wenezuelą zanotowaliśmy wówczas dodatni bilans handlowy⁴¹. W pierwszych latach XXI wieku obroty handlowe z państwami regionu wyniosły 1259 mln USD (2002 rok) co stanowiło 1,31% całości wymiany handlowej Polski.

Tuż przed akcesją Polski do UE, zgodnie z danymi Międzynarodowego Funduszu Walutowego z 2003 roku, eksport naszego kraju do Ameryki Łacińskiej wyniósł 0,87% całości polskiego eksportu (ok. 468 mln USD), zaś import 1,4% (1017 mln USD). Najwięcej towarów importowanych pochodziło z krajów Mercosur (ok. 46%), następnie ze Wspólnoty Andyjskiej (ok. 14,7%) i Meksyku (12,3%)⁴².

Podczas wizyty Włodzimierza Cimoszewicza w Chile w 2003 roku, podpisano porozumienie o współpracy polskiej Agencji Rozwoju Przedsiębiorczości z EuroChile. Rok wcześniej natomiast zainaugurowano działalność Forum Gospodarczego Polska-Peru⁴³. Największymi partnerami gospodarczymi Polski w Ameryce Łacińskiej, z punktu widzenia wielkości obrotów handlowych, na przełomie XX i XXI wieku były: Brazylia, Meksyk, Argentyna, Ekwador i Wenezuela (od ponad 70 mln USD w przypadku wymiany z Wenezuelą do 370 mln USD w odniesieniu do wymiany z Brazylią)⁴⁴. Najniższą wartość wymiany handlowej na początku pierwszego dziesięciolecia XXI wieku Polska odnotowała z Kubą (zaledwie 5 mln USD w 2001 roku). Nieduże wartości

³⁹ Ibidem, s. 50-53.

⁴⁰ T. LICHOTA: *Państwa Ameryki Łacińskiej...*, s. 257.

⁴¹ J. PERLIN: *Państwa Ameryki Łacińskiej...*, s. 343.

⁴² J. GOĆŁOWSKA-BOLEK: *Obecność Ameryki Łacińskiej w polskiej gospodarce...*, s. 35.

⁴³ M.F. GAWRYCKI: *Polityka Polski wobec państw Ameryki Łacińskiej...*, s. 434.

⁴⁴ T. LICHOTA: *Państwa Ameryki Łacińskiej...*, s. 257.

pojawiały się także w wymianie naszego kraju z: Kolumbią, Chile, Urugwajem, Peru, Kostaryką i Hondurasem (od 20-30 mln USD w 2001 roku)⁴⁵.

Jak pisze T. Lichota, jedną z przyczyn niskich obrotów handlowych i niewielkiego zakresu inwestycji między Polską a Ameryką Łacińską, był brak informacji o potencjalnych możliwościach obu stron. Dlatego też szczególnego znaczenia nabierała w tamtym czasie działalność promocyjna Polski, udział w międzynarodowych targach i wystawach organizowanych zarówno w Polsce jak i w krajach regionu latynoamerykańskiego oraz zwiększenie liczby dwustronnych misji handlowych⁴⁶.

W początkach XXI wieku, Polska eksportowała do krajów Ameryki Łacińskiej przede wszystkim wyroby przemysłu metalurgicznego i elektromaszynowego. Importowano zaś głównie mięso, owoce, skóry i olej. W strukturze towarowej zaczął zwiększać się udział towarów wysoko przetworzonych przemysłowo (np. samoloty Embraer z Brazylii czy samochody), produktów przemysłu chemicznego, a także spożywczego i skórzanego. Jak zauważył Andrzej Dembicz, oferta handlowa obu stron została znaczenie poszerzona i zdywersyfikowana, w stosunku do tej, jaka dominowała w latach 90. XX wieku⁴⁷.

Należy zauważyć, że pomimo niewielkiego wolumenu polsko-latynoamerykańskiej wymiany handlowej w latach 90. XX wieku oraz na początku pierwszej dekady XXI wieku, jej znaczenie w zakresie niektórych towarów było stosunkowo duże, zaś szereg polskich firm z powodzeniem rozwijało działalność na terenie państw Ameryki Łacińskiej⁴⁸. To samo dotyczyło latynoamerykańskich przedsiębiorstw w Polsce (zwłaszcza argentyńskich, a także meksykańskich, chilijskich czy urugwajskich)⁴⁹. Wśród polskich firm działających w Ameryce Łacińskiej należy wymienić: istniejący od lat 60. XX wieku na rynku latynoamerykańskim Polservice (znany i renomowany dostawca usług inżynierskich, szczególnie w branży budowlano-montażowej), Elektrim SA również działający w Ameryce Łacińskiej mniej więcej od lat 60. XX wieku (dostawca m.in. wyposażenia dla podstacji trakcyjnych kolei brazylijskich oraz stacji transformatorowych w Kolumbii, a także osprzętu elektrycznego i telefonów do Meksyku, Chile, Argentyny, Paragwaju, Peru i Urugwaju), Metronex SA, obecny na rynku latynoamerykańskim od lat 60. XX wieku (eksportuje aparaturę kontrolno-

⁴⁵ B. ZAKRZEWSKI: *Państwa Ameryki Łacińskiej...*, s. 326.

⁴⁶ T. LICHOTA: *Państwa Ameryki Łacińskiej...*, s. 258.

⁴⁷ A. DEMBICZ: *Stosunki z krajami Ameryki Łacińskiej...*, s. 173-174.

⁴⁸ *Stan i perspektywy stosunków gospodarczych Polski...*, s. 53-54.

⁴⁹ A. DEMBICZ: *Stosunki z krajami Ameryki Łacińskiej...*, s. 174.

pomiarową, automaty, urządzenia informatyczne i biurowe), najbardziej aktywny w Kolumbii i Wenezueli (w początkach lat 90. XX wieku zaczął jednak zarzucać kontakty z Ameryką Łacińską), Laktopol (eksportujący wyroby mleczarskie do większości państw regionu), Stalexport SA (importujący rudy żelaza i sprzedający w Ameryce Łacińskiej wyroby polskich hut) czy Rolimpex SA (zajmujący się handlem produktami rolnymi). W latach 90. XX wieku nawiązała się także współpraca pomiędzy Fiat-Auto Poland z latynoamerykańskimi (przede wszystkim brazylijskimi) filiami koncernu Fiata⁵⁰.

Należy stwierdzić, że po 1989 roku, istniało wiele czynników, które wyróżniały region latynoamerykański spośród innych pozaeuropejskich obszarów rozwijających się, w polskiej polityce zagranicznej. Można do nich z pewnością zaliczyć: długoletnią tradycję kontaktów gospodarczych i handlowych Polski z państwami Ameryki Łacińskiej, komplementarność gospodarek polskiej i państw latynoamerykańskich, w miarę kompletną sieć konsularno-dyplomatyczną, liczną Polonię w krajach tego regionu, aktywnie działającą od wielu lat na rzecz promocji naszego kraju w Ameryce Łacińskiej, a także podobne doświadczenia przemian demokratycznych i gospodarczych z początku lat 90. XX wieku⁵¹.

Założenia polityki RP wobec krajów Ameryki Łacińskiej w latach 90. XX wieku i ich (częściowa) realizacja⁵² stanowiły fundament i podłoże umożliwiające rozwój latynoamerykańskiej polityki Polski po 1989 roku. Ze względu na uwarunkowania polskiej polityki zagranicznej, niemożliwa była jednak intensyfikacja współpracy Polski z państwami regionu latynoamerykańskiego na większą skalę. Dopiero wejście Polski do Unii Europejskiej w 2004 roku, wpłynęło na zwiększenie aktywności latynoamerykańskiej polityki RP, stwarzając nowe możliwości i narzędzia współpracy, a także formułując określone zadania wobec polskiej dyplomacji na kierunku latynoamerykańskim.

3.2. Implikacje przystąpienia Polski do Unii Europejskiej dla polityki RP wobec Ameryki Łacińskiej

Wejście Polski do Unii Europejskiej przyczyniło się do powstania nowych możliwości wzrostu aktywności politycznej i gospodarczej naszego kraju również na kierunkach pozaeuropejskich. Stworzyło to szansę wzmocnienia relacji Polski z regionem latynoamerykańskim za pomocą unijnych mechanizmów. Należy podkreślić, że wraz z

⁵⁰ *Stan i perspektywy stosunków gospodarczych Polski...*, 66-68.

⁵¹ J. GOĆŁOWSKA-BOLEK: *Obecność Ameryki Łacińskiej w polskiej gospodarce...*, s. 34.

⁵² Niektóre z tych założeń pozostały jedynie w sferze deklaratywnej.

akcesją naszego kraju do UE, Polska stała się członkiem organizacji, która od wielu lat prowadzi aktywną politykę wobec państw rozwijających się, w tym Ameryki Łacińskiej i Karaibów⁵³. Stosunki pomiędzy UE a Ameryką Łacińską mają charakter wielopłaszczyznowy i utrzymywane są na różnych szczeblach. Charakteryzują się wysokim stopniem zinstytucjonalizowania i bazują na trzech głównych podstawach: dążenie do partnerstwa strategicznego, rozwój stosunków gospodarczych (np. poprzez tworzenie stref wolnego handlu) i pomoc rozwojowa⁵⁴.

Od końca lat 90. XX wieku rozwijane było tzw. „strategiczne partnerstwo” Unii Europejskiej z regionem latynoamerykańskim. Mechanizm dialogu politycznego został wzbogacony o spotkania na szczytach szefów państw i rządów, a także spotkania na szczeblu ministerialnym UE-Grupa z Rio. Pierwszy szczyt UE-Ameryka Łacińska i Karaiby odbył się w Rio de Janeiro w czerwcu 1999 roku i zapoczątkował partnerstwo strategiczne obydwu regionów⁵⁵. Od 1999 roku przywódcy państw Unii Europejskiej oraz Ameryki Łacińskiej i Karaibów spotykają się regularnie na szczytach organizowanych co dwa lata, na przemian po obu stronach oceanu. Szczyty UE-LAC⁵⁶ odbywały się w: Rio de Janeiro (1999), Madrycie (2002), Guadalajarze (2004), Wiedniu (2006), Limie (2008) i Madrycie (2010). Od 2013 roku odbywają się natomiast Szczyty UE-CELAC⁵⁷. Pierwszy Szczyt w nowej formule i zarazem siódmy Szczyt UE-LAC, odbył się w 2013 roku w Santiago de Chile, kolejny w 2015 roku w Brukseli, a ostatni miał miejsce w 2016 roku w Santo Domingo na Dominikanie⁵⁸.

Unia Europejska współpracuje także z poszczególnymi państwami Ameryki Łacińskiej na podstawie umów bilateralnych w różnych dziedzinach. Podtrzymywane są

⁵³ Szerzej zob. M.F. GAWRYCKI: *Unia Europejska-Ameryka Łacińska i Karaiby. Trudne partnerstwo dwóch regionów*. Warszawa 2004.

⁵⁴ J. GOĆŁOWSKA-BOLEK: *Obecność Ameryki Łacińskiej w polskiej gospodarce...*, s. 35.

⁵⁵ J. TVEVAD: *Ameryka Łacińska i Karaiby*. Parlament Europejski – http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/pl/displayFtu.html?ftuId=FTU_6.6.2.html [dostęp: 11.09.2016].

⁵⁶ Unia Europejska-Ameryka Łacińska i Karaiby (*Latin America and Caribbean, LAC*).

⁵⁷ CELAC (hiszp. *Comunidad de Estados Latinoamericanos y Caribeños*, Wspólnota Państw Ameryki Łacińskiej i Karaibów) została utworzona 23 lutego 2010 roku. Regionalne stowarzyszenie skupiające – jako pierwsza organizacja tego typu – wszystkie 33 niepodległe państwa Ameryki Łacińskiej i Karaibów (ok. 600 mln mieszkańców). Do celów CELAC należy: stymulowanie dialogu politycznego w regionie, propagowanie integracji społeczno-kulturalnej, wspieranie wysiłków w zakresie poprawy warunków życia mieszkańców, stymulowanie wzrostu gospodarczego oraz służenie dobru wszystkich obywateli. CELAC jest mechanizmem dialogu i współpracy na rzecz integracji politycznej, gospodarczej, społecznej i kulturalnej w regionie Ameryki Łacińskiej i Karaibów. Zob. J. GOĆŁOWSKA-BOLEK: *Spotkanie na Szczycie Unia Europejska-Ameryka Łacińska i Karaiby*. „NAUKA” – http://www.academia.edu/30597747/SPOTKANIE_NA_SZCZYCIE_UNIA_EUROPEJSKA-AMERYKA_%C5%81ACI%C5%83SKA_I_KARAIBY, s. 109 [dostęp: 11.09.2016].

⁵⁸ *Spotkanie ministrów UE-CELAC, Santo Domingo 25-26.10.2016*. Consilium.europa.eu – <http://www.consilium.europa.eu/pl/meetings/international-summit/2016/10/25-26/> [dostęp: 24.01.2017].

regularne kontakty na linii UE-Ameryka Łacińska w wymiarze parlamentarnym. W 2006 roku wspólne Europejsko-Latynoamerykańskie Zgromadzenie Parlamentarne (Eurolat), instytucja parlamentarna partnerstwa strategicznego obydwu regionów, zastąpiło konferencje międzyparlamentarne. Zgromadzenie liczy 150 członków: 75 z Parlamentu Europejskiego i 75 z regionalnych parlamentów Ameryki Łacińskiej. Ostatnia sesja plenarna Eurolatu miała miejsce we wrześniu 2016 roku⁵⁹.

Unia Europejska utrzymuje zinstytucjonalizowane kontakty z najważniejszymi ugrupowaniami integracyjnymi Ameryki Łacińskiej, a jednocześnie najbardziej liczącymi się na arenie międzynarodowej strukturami organizacyjnymi, takimi jak: Mercosur (Argentyna, Brazylia, Paragwaj, Urugwaj, Wenezuela), Wspólnota Andyjska (Boliwia, Ekwador, Kolumbia, Peru) czy Wspólny Rynek Środkowoamerykański (hiszp. *Mercado Comun Centro-Americano*, MCCA)⁶⁰ utworzony w 1960 roku przez Kostarykę, Gwatemalę, Nikaraguę, Honduras i Salwador⁶¹. W 1991 roku zostały nawiązane pierwsze kontakty pomiędzy Wspólnotami Europejskimi a Mercosur, które rok później zaowocowały podpisaniem Porozumienia o Współpracy Międzyinstytucjonalnej i Wzajemnych Konsultacjach. Podczas Szczytu Rady Europejskiej w Korfu w 1994 roku, podjęto decyzję o konieczności wzmocnienia i rozwijania stosunków gospodarczych Wspólnot Europejskich z Mercosur. Podstawą wzajemnych stosunków stała się Międzyregionalna Umowa Ramowa o Współpracy (ang. *Interregional Framework Cooperation Agreement*) podpisana 15 grudnia 1995 roku w Madrycie (w trakcie drugiej prezydentury Hiszpanii)⁶². Relacje z państwami Karaibów rozwijają się natomiast poprzez dialog z CARIFORUM (ang. *The Caribbean Forum*)⁶³. Z połową kontynentu UE posiada strefę wolnego handlu (m.in. z: SICA⁶⁴, Meksykiem, Chile, Peru i Kolumbią), zapowiadane jest także wznowienie negocjacji – wymiana oferty handlowej – z Mercosur. Z większością państw tego regionu i ugrupowaniami integracyjnymi łączą Unię Umowy stowarzyszeniowe. UE negocjuje aktualnie umowę stowarzyszeniową z Mercosur, porozumienie z Kubą w sprawie dialogu politycznego i współpracy (które

⁵⁹ J. TVEVAD: *Ameryka Łacińska i Karaiby...*

⁶⁰ Zob. J. GOCŁOWSKA-BOLEK: *Obecność Ameryki Łacińskiej w polskiej gospodarce...*, s. 35.

⁶¹ *Stan i perspektywy stosunków gospodarczych...*, s. 83.

⁶² H. KĘPKA: *Współpraca gospodarcza Polski z Republiką Argentyńską (Argentyną)* W: *Rynki zagraniczne dla polskiego biznesu. Kraje Ameryki Łacińskiej. Argentyna, Brazylia, Kolumbia*. Red. U. KLONOWSKA. Warszawa 2010, s. 41.

⁶³ Utworzone w 1992 roku Forum Karaibskie (CARIFORUM) jest podgrupą w ramach państw AKP (Afryki, Karaibów i Pacyfiku) i służy, jako platforma dialogu gospodarczego z Unią Europejską. W jego skład wchodzi 15 państw Wspólnoty Karaibskiej wraz z Republiką Dominikany. W 2008 roku państwa te podpisały Umowę o partnerstwie gospodarczym z Unią Europejską.

⁶⁴ System Integracji Środkowoamerykańskiej (SICA, hiszp. *Sistema de la Integración Centroamericana*).

powinno zastąpić Wspólne Stanowisko UE z 1996 roku – obowiązującą formalnie podstawę polityki unijnej wobec Hawany), a także modernizację i aktualizację umów stowarzyszeniowych z Meksykiem i Chile oraz Wspólną karaibsko-unijną strategię partnerstwa i porozumienie o partnerstwie gospodarczym UE-CARIFORUM⁶⁵.

Jednym z unijnych instrumentów polityki wobec regionu jest pomoc rozwojowa, realizowana w wymiarze dwustronnym i regionalnym oraz stałe konsultacje z poszczególnymi państwami, realizowane na mocy zawartych umów międzynarodowych. Wartość unijnej pomocy rozwojowej szacuje się na około 2 mld euro rocznie. Jest ona przeznaczana głównie na: walkę z ubóstwem i nierównościami społecznymi, konsolidację dobrego rządzenia i promocję pokoju, a także współpracę gospodarczą, rozwój handlu czy wsparcie dla integracji regionalnej⁶⁶. Najważniejszymi donatorami są: Komisja Europejska, Niemcy, Hiszpania i Holandia, zaś największymi beneficjentami, kraje Ameryki Środkowej i państwa andyjskie⁶⁷.

Unia Europejska jest, zaraz po Stanach Zjednoczonych, drugim najważniejszym partnerem handlowym Ameryki Łacińskiej i pierwszym w odniesieniu do krajów Mercosur⁶⁸. Zajmuje także pozycję pierwszego inwestora (40% BIZ, których wartość skumulowana wynosi ok. 400 mld euro⁶⁹) i donatora w krajach regionu⁷⁰. W 2004 roku eksport UE do państw latynoamerykańskich wyniósł 53,3 mld euro (5,7% ogólnego eksportu UE), zaś import 63,1 mld euro (6,2% ogólnego importu UE). W wielkościach względnych udział obrotów handlowych z Ameryką Łacińską to około 6% całości wymiany handlowej UE. W przypadku krajów latynoamerykańskich na UE przypada ok. 13,5% całości obrotów krajów tego regionu. Obroty handlowe UE z regionem Ameryki Łacińskiej i Karaibów niemal podwoiły się w ciągu ubiegłej dekady i osiągnęły w 2015 roku wartość 208 mld EUR (dla porównania w 2010 roku było to 121 mld EUR)⁷¹. Kraje europejskie importują z Ameryki Łacińskiej przede wszystkim produkty rolne oraz paliwa i produkty kopalne. W strukturze unijnego eksportu do krajów regionu dominują

⁶⁵ K.J. HINZ: *Wyzwania dla polityki zagranicznej RP wobec Ameryki Łacińskiej i Karaibów (2015-2020 i po 2020 roku)*, Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP, Departament Ameryki, Warszawa 2015, s. 21-22.

⁶⁶ Ibidem, s. 22.

⁶⁷ J. GOCŁOWSKA-BOLEK: *Obecność Ameryki Łacińskiej w polskiej gospodarce...*, s. 35.

⁶⁸ Ibidem, s. 36.

⁶⁹ K.J. HINZ: *Wyzwania dla polityki zagranicznej RP...*, s. 21.

⁷⁰ Ibidem, s. 7.

⁷¹ *Stosunki Unia Europejska-Ameryka Łacińska i Karaiby*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP – https://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/inne_kontynenty/ameryka_lacinska_i_karaiby/stosunki_dwustronne_ameryka_lacinska_karaiby/wspolpraca_ue___ameryka_lacinska_i_karaiby [dostęp: 15.09.2016].

natomiast maszyny, sprzęt transportowy i chemikalia⁷². Najważniejszymi partnerami handlowymi regionu są: Hiszpania, Niemcy, Francja, Holandia i Włochy. Głównymi odbiorcami unijnych towarów zaś: Meksyk, Brazylia, Argentyna, Chile i Wenezuela⁷³.

Z punktu widzenia UE współpraca z regionem Ameryki Łacińskiej i Karaibów jest korzystna z wielu powodów. Między innymi przyczynia się ona do wzrostu gospodarczego państw unijnych i poprawy sytuacji na europejskim rynku pracy. Dla krajów latynoamerykańskich z kolei jest to szansa na ułatwienie sobie wejścia na ścieżkę zrównoważonego rozwoju i dostępu do nowoczesnych technologii. Na odbywającym się w kwietniu 2015 roku posiedzeniu Rady do Spraw Zagranicznych, Wysoka Przedstawiciel UE, F. Mogherini stwierdziła, że jeśli UE chce pozostać globalnym aktorem, to nie może sobie pozwolić na rozluźnienie stosunków z regionem latynoamerykańskim⁷⁴.

Przystąpienie Polski do Unii Europejskiej, generowało szereg implikacji we wzajemnych stosunkach naszego kraju z państwami Ameryki Łacińskiej. Po pierwsze, doszło do zmiany percepcji Polski, z punktu widzenia decydentów krajów latynoamerykańskich, którą zaczęto postrzegać przez pryzmat roli, jaką odgrywa w UE oraz jej potencjalnego wpływu na decyzje dotyczące krajów Ameryki Łacińskiej i Karaibów. Ponadto, członkostwo w strukturach unijnych zwiększyło atrakcyjność naszego kraju, jako wiarygodnego i stabilnego gospodarczo partnera do współpracy.

Po drugie, przyjęcie instrumentów i zasad wspólnej polityki handlowej, poprawiło warunki dostępu do polskiego rynku, dla towarów przemysłowych pochodzących z krajów rozwijających się. Przed akcesją Polski do UE, państwa latynoamerykańskie (takie jak: Brazylia, Argentyna, Wenezuela i Urugwaj), które korzystają z obniżonej stawki Ogólnego Systemu Preferencji (GSP), nie mogły być w polskiej taryfie celnej traktowane na szczególnych warunkach⁷⁵.

Po trzecie, nastąpiła zmiana formalno-prawnej podstawy relacji, gdyż Polska po wypowiedzeniu szeregu umów bilateralnych, stała się beneficjentem porozumień unijnych. Przystąpienie naszego kraju do UE, stworzyło szansę intensyfikacji politycznej i gospodarczej współpracy Polski z państwami Ameryki Łacińskiej, w oparciu o unijne mechanizmy i zgodnie z priorytetami organizacji względem tego regionu. Polski rząd został zobligowany do opracowania, pierwszej po 1989 roku, Strategii RP w odniesieniu

⁷² K.J. HINZ: *Wyzwania dla polityki zagranicznej RP...*, s. 21.

⁷³ J. GOĆŁOWSKA-BOLEK: *Obecność Ameryki Łacińskiej w polskiej gospodarce...*, s. 35.

⁷⁴ K.J. HINZ: *Wyzwania dla polityki zagranicznej RP...*, s. 21-22.

⁷⁵ B. WOJNA: *Polska polityka wobec Ameryki Łacińskiej i Karaibów...*, s. 49,60.

do pozaeuropejskich krajów rozwijających się. Generowało to konieczność zwrócenia większej uwagi na państwa latynoamerykańskie i redefinicję polskiej polityki zagranicznej względem nich. Należy zaznaczyć, że do tej pory w polskiej polityce zagranicznej nie powstał tego typu dokument, który stanowiłby próbę określenia w kompleksowy sposób celów polityki RP względem państw rozwijających się, w tym latynoamerykańskich. Stworzona przez Ministerstwo Spraw Zagranicznych Polski, we współpracy z Ministerstwem Gospodarki „Strategia w odniesieniu do pozaeuropejskich krajów rozwijających się” z 2004 roku, jest obecnie podstawowym dokumentem, określającym główne cele i kierunki polityki Polski wobec państw rozwijających się, w tym Ameryki Łacińskiej⁷⁶.

W stworzonej w listopadzie 2004 roku Strategii, podjęto próbę wyznaczenia celów polityki RP względem państw regionu latynoamerykańskiego, w oparciu o analizę czynników sprzyjających i ograniczających współpracę, a także na podstawie oceny szans, możliwości i zagrożeń, pojawiających się we wzajemnych relacjach. Dokonano także klasyfikacji partnerów Polski w obszarze Ameryki Łacińskiej, ze względu na ich znaczenie dla polskiej dyplomacji. Do grupy państw „priorytetowych” zaliczono: Brazylię, Argentynę, Meksyk oraz Chile. Jako „ważne” zaś, określono: Wenezuelę oraz Kolumbię⁷⁷.

Na taki wybór i klasyfikację państw wpływ miała zarówno ocena pozycji międzynarodowej danego państwa, jak i polskie doświadczenia i tradycje współpracy z nim⁷⁸. Istotny był także ówczesny stan stosunków gospodarczych i politycznych naszego kraju z poszczególnymi państwami Ameryki Łacińskiej, jak również potencjalne możliwości ich dalszego rozwoju. Wśród innych czynników priorytetyzacji znalazły się kryteria: geograficzne (położenie, wielkość państw, liczba ludności, uwarunkowania klimatyczne, baza surowcowa i zasoby naturalne), polityczne (wewnętrzna stabilność systemów politycznych i prawa, występowanie konfliktów, znaczenie i rola państwa w regionie, aktywność we współpracy międzynarodowej), gospodarcze (wielkość PKB, potencjał inwestycyjny i gospodarczy, poziom i dynamika rozwoju, komplementarność z polską gospodarką, konkurencyjność polskich podmiotów i produktów na poszczególnych rynkach, możliwości i warunki kredytowania eksportu oraz istniejące

⁷⁶ J. GOĆLOWSKA-BOLEK: *Ameryka Łacińska jako region niewykorzystanych możliwości dywersyfikacji polskiego eksportu*. W: *Polska-Ameryka Łacińska, historia – polityka – gospodarka – kultura*. Red. M. DRGAS, J. KNOPEK [i in.]. Toruń 2014, s. 56.

⁷⁷ *Strategia RP w odniesieniu do pozaeuropejskich krajów rozwijających się*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych. Warszawa 2004.

⁷⁸ M.F. GAWRYCKI: *Polityka Polski wobec państw Ameryki Łacińskiej...*, s. 428.

ryzyko i bariery handlowe) oraz społeczno-kulturowe (różnice cywilizacyjne, etniczne, językowe i kulturowe)⁷⁹. Taki wybór państw pokrywał się też w pewnym stopniu z głównymi latynoamerykańskimi partnerami Unii Europejskiej⁸⁰.

Główne cele polskiej dyplomacji w odniesieniu do krajów rozwijających się, w tym wobec regionu Ameryki Łacińskiej, podzielono w Strategii na trzy grupy: krótkoterminowe (do bieżącej realizacji), średnioterminowe (do realizacji w perspektywie 5-15 lat) i długoterminowe. Cele zamieszczone w pierwszej grupie zakładały: mobilizację instytucji państwowych RP wokół konieczności zintensyfikowania polityki pozaeuropejskiej, stworzenie odpowiednich mechanizmów aktywizacji i koordynacji działań, skuteczniejsze oddziaływanie na polskich przedsiębiorców w kierunku wykorzystania istniejących możliwości handlowych i inwestycyjnych na obszarach pozaeuropejskich, jak również stworzenie sprzyjającego klimatu współpracy poprzez intensyfikację kontaktów politycznych. Zaliczono tu także konieczność skutecznego formułowania stanowiska Polski wobec krajów pozaeuropejskich na forum unijnym⁸¹.

W grupie drugiej (cele średnioterminowe) znalazła się konieczność poprawy stanu współpracy gospodarczej z krajami pozaeuropejskimi, zwiększenie obrotów handlowych, wydatne zmniejszenie deficytu Polski w handlu z niektórymi krajami, a także zwiększenie zakresu i wartości świadczonych usług⁸².

W dłuższej perspektywie z kolei, Polsce zależy na zapewnieniu jak najlepszych warunków zewnętrznych do gospodarczego rozwoju kraju oraz szeroko pojętego bezpieczeństwa Polski. Zauważono, że podejmowanie inicjatyw w odniesieniu do obszarów pozaeuropejskich oraz promowanie atutów Polski, będzie służyło umacnianiu relacji naszego kraju z jego najważniejszymi partnerami – Unią Europejską i Stanami Zjednoczonymi, a także pozyskiwaniu prestiżu na arenie międzynarodowej⁸³.

Zgodnie z dokumentem, podstawowymi celami polskiej polityki wobec Ameryki Łacińskiej jest ustanowienie partnerstwa politycznego oraz stabilnej współpracy ekonomiczno-handlowej. Istotną kwestią poruszoną w Strategii jest potrzeba propagowania w krajach regionu latynoamerykańskiego pozytywnych skutków procesu rozszerzania UE poprzez podkreślanie komplementarności współpracy UE-Ameryka

⁷⁹ *Strategia RP w odniesieniu do pozaeuropejskich krajów rozwijających się...*; K. KACPERCZYK: *Polska polityka zagraniczna w świetle Strategii RP w odniesieniu do pozaeuropejskich krajów rozwijających się*. „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej 2005”. 2005, s. 207.

⁸⁰ B. WOJNA: *Polska polityka wobec Ameryki Łacińskiej i Karaibów...*, s. 57.

⁸¹ *Strategia RP w odniesieniu do pozaeuropejskich krajów rozwijających się...*

⁸² *Ibidem*.

⁸³ *Ibidem*.

Łacińska. Jest to ważne ze względu na fakt, że w krajach latynoamerykańskich istnieje przekonanie o rywalizacji pomiędzy nimi a regionem Europy Środkowej i Wschodniej w dostępie do środków pomocowych i inwestycyjnych Unii Europejskiej⁸⁴.

Co ważne, podkreślono istnienie niewykorzystanego potencjału we współpracy Polski z regionem Ameryki Łacińskiej. Zwrócono przede wszystkim uwagę na bogactwa jego zasobów naturalnych oraz dynamiczny rozwój przemysłu i potencjał ekonomiczny co, jak stwierdzono, czyni kraje latynoamerykańskie interesującymi partnerami współpracy gospodarczej. Podkreślono także rosnącą rolę krajów Ameryki Łacińskiej na arenie międzynarodowej i w gospodarce światowej oraz ich liczne powiązania ze strukturami integracyjnymi najbardziej rozwiniętych państw świata⁸⁵.

Podjęto także próbę wskazania na przyczyny niewielkiego wolumenu obrotów handlowych Polski z krajami regionu latynoamerykańskiego. Wymieniono wśród nich przede wszystkim: odległość geograficzną, niewielkie historyczne tradycje współpracy (z czym można polemizować), a także fakt, iż w ostatnich latach priorytety polskiej polityki handlowej, (mówiąc szerzej: zagranicznej) ukierunkowane były głównie na Europę. Zauważono, że zainteresowanie państw Ameryki Łacińskiej również koncentrowało się głównie na wybranych rynkach regionu półkuli zachodniej, co przyczyniło się do zmniejszenia kontaktów z krajami europejskimi.

Zaznaczono, że istotnym instrumentem intensyfikacji współpracy z państwami tego regionu będzie czynny udział w dialogu prowadzonym w ramach struktur unijnych, przy jednoczesnym podtrzymywaniu dialogu bilateralnego z najważniejszymi partnerami Polski w Ameryce Łacińskiej oraz w ramach stałych międzyrządowych kontaktów gospodarczych (w formie komisji mieszanych, konsultacji gospodarczych czy spotkań z *think-tankami*)⁸⁶.

Mimo iż w opracowaniu MSZ pojawiło się kilka istotnych kwestii dotyczących relacji Polski z państwami latynoamerykańskimi, to jednak zabrakło w nim bardziej wnikliwej analizy realnych możliwości i szans rozwoju współpracy z państwami latynoamerykańskimi (z uwzględnieniem instrumentów polityki unijnej), z określeniem jej priorytetowych obszarów, jak i towarzyszących jej ograniczeń. Nie uwzględniono w nim kwestii roli, jaką Polska mogłaby pełnić w latynoamerykańskiej polityce Unii Europejskiej. Pominięto też innych potencjalnych partnerów naszego kraju spośród

⁸⁴ Ibidem.

⁸⁵ Ibidem.

⁸⁶ Ibidem.

państw tego regionu (jak np. Peru, Kuba, Panamę czy Urugwaj). Poza wyznaczeniem celów dotyczących ogólnych kierunków rozwoju relacji z państwami rozwijającymi się, nie sprecyzowano konkretnych założeń krótko-, średnio- i długookresowych, w odniesieniu do państw Ameryki Łacińskiej. Dokument ten z pewnością wymaga rozbudowania i doprecyzowania wielu ważnych kwestii dotyczących polityki Polski wobec Ameryki Łacińskiej. Ponadto opracowanie z 2004 roku wymaga w drugiej dekadzie XXI wieku aktualizacji uwzględniającej zmieniającą się sytuację wewnętrzną i międzynarodową Polski oraz państw Ameryki Łacińskiej, a co za tym idzie nowe wyzwania pojawiające się przed polityką zagraniczną naszego państwa.

W dokumencie znalazło się stwierdzenie, że w związku ze wzrastającym importem z krajów Ameryki Łacińskiej i ujemnym dla Polski saldem handlowym istnieje potrzeba podjęcia wysiłków na rzecz równoważenia obrotów poprzez zwiększenie polskiego eksportu na rynki latynoamerykańskie, jednak nie określono potrzebnych dla osiągnięcia tego celu działań. Nie wskazano też na główne przeszkody, które utrudniają eksport naszego kraju do państw tego regionu lub zniechęcają polskich przedsiębiorców do aktywności na rynkach latynoamerykańskich. Zabrakło również wskazania na potrzebne działania mające na celu likwidację pojawiających się w stosunkach dwustronnych barier⁸⁷.

Należy także zaznaczyć, że sam dobór i klasyfikacja państw określonych w dokumencie z 2004 roku, jako „priorytetowe” i „ważne” w latynoamerykańskiej polityce Polski, wzbudził wśród niektórych badaczy stosunków polsko-latynoamerykańskich pewne wątpliwości. Jak zaznaczono, nie uwzględniono niektórych państw regionu latynoamerykańskiego, z którymi również łączą Polskę doświadczenia i tradycje współpracy, a także istnieje niewykorzystany potencjał relacji na wielu różnych płaszczyznach (politycznej, gospodarczej, kulturalnej czy naukowej). Dotyczy to między innymi Peru – państwa, które nie tylko dynamicznie się rozwija, ale z którym Polska ma tradycyjnie dobre kontakty polityczne, gospodarcze i naukowe, rozwijane także za sprawą działającej w Limie polskiej placówki dyplomatycznej i pracy polskich badaczy⁸⁸. W grupie państw „ważnych” została natomiast umiejscowiona Wenezuela, która zgodnie z opinią niektórych badaczy, z uwagi na bogactwa surowców naturalnych oraz otwieranie się na współpracę inwestycyjną i kontakty międzynarodowe, mogłaby zostać zaliczona do

⁸⁷ Ibidem.

⁸⁸ M.F. GAWRYCKI: *Polityka Polski wobec państw Ameryki Łacińskiej...*, s. 428 – 429.

pierwszej grupy krajów⁸⁹. Inni badacze Ameryki Łacińskiej z kolei uważają, że miejsce Wenezueli w Strategii z 2004 roku powinny zająć inne, dynamicznie rozwijające się państwa (np. Panama), w których nie ma miejsca tak trudna sytuacja społeczno-gospodarcza i polityczna jak w przypadku Caracas. W opinii niektórych badaczy w „Strategii w odniesieniu do pozaeuropejskich krajów rozwijających się” z 2004 roku powinno znaleźć się też najważniejsze państwo Karaibów, Kuba. Występują, co prawda, pewne kwestie sporne w relacjach RP z Hawaną, jednak warto zwrócić uwagę na rosnący potencjał tego państwa w zakresie sektora turystycznego, a także zgłaszanie coraz większego zapotrzebowania na rozwój technologiczny przemysłu⁹⁰. Warto dodać, że sytuacja polityczna i gospodarcza na Kubie zaczyna w drugiej dekadzie XXI wieku ulegać zasadniczej zmianie między innymi ze względu na wznowienie stosunków dyplomatycznych ze Stanami Zjednoczonymi, a także wdrażanie reform wolnorynkowych w tym państwie.

Należy zauważyć, że fakt poświęcenia Ameryce Łacińskiej zaledwie kilku stron rządowego dokumentu, jak i umieszczenie tego regionu na końcu listy ważnych z punktu widzenia polskiej dyplomacji krajów rozwijających się, również wskazywało na marginalne znaczenie tej części świata w polskiej polityce zagranicznej.

Autorzy dokumentu zaznaczyli, co prawda, że istnieje potrzeba okresowej aktualizacji, weryfikacji i uzupełniania Strategii, jednak po 2004 roku próżno szukać dokumentu, który spełniałby to założenie, nie licząc okresowych raportów oceniających stan stosunków bilateralnych Polski z wybranymi państwami Ameryki Łacińskiej na określonych płaszczyznach.

Członkostwo naszego kraju w UE pozytywnie wpłynęło na zwiększenie częstotliwości kontaktów politycznych Polski z państwami regionu latynoamerykańskiego na forum wielostronnym. Stanowią one istotne uzupełnienie relacji bilateralnych RP z krajami regionu latynoamerykańskiego. Jeżeli chodzi o aktywność Polski w latynoamerykańskiej polityce Unii Europejskiej, to nasz kraj uczestniczy co 2 lata w organizowanych na szczeblu szefów państw i rządów szczytach UE-Ameryka Łacińska i Karaiby. Jeszcze w maju 2004 roku prezydent A. Kwaśniewski wziął udział w III Szczytce UE-LAC w Guadalajarze. Spotkał się on wówczas z

⁸⁹ Więcej zob. Ibidem.

⁹⁰ Ibidem, s. 429.

prezydentami Meksyku, Chile, Kolumbii i Urugwaju⁹¹. W 2006 roku natomiast premier K. Marcinkiewicz wziął udział w IV Szczycie w Wiedniu i przeprowadził rozmowy z prezydentami Chile, Meksyku oraz wiceprezydentem Kolumbii⁹². Na VI i VII Szczycie UE-Ameryka Łacińska i Karaiby, odpowiednio w 2010 roku i w 2013 roku, Polskę reprezentował minister spraw zagranicznych Radosław Sikorski. Podczas tego drugiego Szczytu, spotkał się on ze swoimi odpowiednikami z Chile (z którym podpisano porozumienie o dwustronnej współpracy obronnej oraz Wspólny Plan Działań nadający nowe ramy współpracy między Polską a Chile, m.in. poprzez powołanie mechanizmu Dwustronnego Dialogu Politycznego), Meksyku i Wenezueli (z którą podpisano Ramową Umowę o Współpracy, dzięki której możliwe będzie pogłębienie relacji gospodarczych i handlowych)⁹³.

Szczyt, który odbył się w 2013 roku należał do przełomowych o tyle, że partnerem po stronie latynoamerykańskiej po raz pierwszy była nowa organizacja regionalna utworzona w grudniu 2011 roku, CELAC (hiszp. *Comunidad de Estados Latinoamericanos y Caribeños*, Wspólnota Państw Ameryki Łacińskiej i Karaibów), zrzeszająca wszystkie 33 państwa Ameryki Łacińskiej i Karaibów⁹⁴. Co ważne z punktu widzenia współpracy unijno-latynoamerykańskiej, a także podkreślenia rosnącego znaczenia i roli regionu Ameryki Łacińskiej na arenie międzynarodowej, pojawiła się zarówno zapowiedź zwalczania kryzysu gospodarczego i pogłębienia wymiany handlowej między naszymi regionami, jak również zwiększenia inwestycji nie tylko ze strony UE w regionie Ameryki Łacińskiej, ale też latynoamerykańskich w Europie⁹⁵.

Oprócz szczytów o charakterze *stricte* politycznym, odbywają się także spotkania ukierunkowane na intensyfikację kontaktów gospodarczych i biznesowych pomiędzy

⁹¹ Zespół Ameryki Łacińskiej i Karaibów Departament Ameryki MSZ: *Stosunki Polska – Ameryka Łacińska i Karaiby...*, s. 10.

⁹² Ibidem, s. 10.

⁹³ *Strategiczne Partnerstwo UE-Ameryka Łacińska i Karaiby potwierdzone w Santiago de Chile*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP – https://www.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/wiadomosci/strategiczne_partnerstwo_ue_ameryka_lacinska_i_karaiby_potwierdzone_w_santiago_de_chile [dostęp: 15.09.2016].

⁹⁴ *Minister Radosław Sikorski na VII Szczycie UE – Ameryka Łacińska i Karaiby*, styczeń 2013. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP – http://www.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/wiadomosci/minister_radoslaw_sikorski_na_vii_szczycie_ue_ameryka_lacinska_i_karaiby?printMode=true [dostęp: 10.09.2016].

⁹⁵ *Rezultaty VII Szczytu Szefów Państw i Rządów Unii Europejskiej- Ameryki Łacińskiej i Karaibów*. Wypowiedź K. Brudzińskiej (PISM) dla TOK FM – <http://www.pism.pl/PISM-w-mediach/wywiady/Rezultaty-7-szczytu-szefow-panstw-i-rzadow-UE-Ameryki-Lacinskiej-i-Karaibow-Kinga-Brudzinska-dla-TOKFM#> [dostęp: 12.09.2016]. Zob. link do rozmowy – <http://bi.gazeta.pl/im/3/13318/m13318853.mp3> [dostęp: 12.09.2016].

Unią Europejską a Ameryką Łacińską. Przykładowo, w kwietniu 2015 roku miał miejsce Szczyt biznesowy UE-CELAC w Brukseli, poświęcony współpracy małych i średnich przedsiębiorstw. Gościem specjalnym wydarzenia była Komisarz Elżbieta Bieńkowska, która wystąpiła z przemówieniem na temat: „*Europe, Latin America and the Caribbean: Promoting inclusive and sustainable growth by enhancing the role of Small and Medium Sized Enterprises*”. Rezultatem spotkania była formalna rekomendacja zwiększenia ilości inwestycji Unii Europejskiej oraz współpracy ekonomicznej w Ameryce Łacińskiej i Karaibach⁹⁶.

Polska, od momentu wejścia do UE ma wpływ na kształt i przebieg negocjacji unijnych z ugrupowaniami regionalnymi Ameryki Łacińskiej, np. UE-Mercosur, UE-Wspólnota Andyjska, a także dąży do podpisania Wielostronnej Umowy Handlowej struktur unijnych z Peru i Kolumbią. Nasz kraj uczestniczy w wypracowywaniu polityki UE wobec regionu w różnych unijnych gremiach, między innymi na forum COLAC (Grupa Robocza ds. Ameryki Łacińskiej i Karaibów), w kontekście przygotowań do negocjacji zmodernizowanej umowy UE-Meksyk oraz negocjacji części handlowej umowy stowarzyszeniowej UE-Mercosur (nasz kraj był także zwolennikiem ustanowienia strategicznego partnerstwa z Brazylią). Zgodnie z zapewnieniami Departamentu Ameryki MSZ, Polska aktywnie uczestniczy w opracowaniu i zatwierdzaniu polityki unijnej wobec Kuby, w tym umowy o dialogu i współpracy UE-Kuba, a także prowadzeniu dialogu z obecnymi władzami kubańskimi⁹⁷. Podczas polskiej prezydencji w 2011 roku odbył się szczyt unijny UE-Brazylia, podczas którego zatwierdzono kolejny Plan Działania na lata 2012-2014.

Do najważniejszych ustaleń unijno-latynoamerykańskiego Szczytu, który odbył się w czerwcu 2015 roku w Brukseli należały z kolei: przekształcenie Fundacji EU-LAC w organizację międzynarodową⁹⁸, parafowanie umów w sprawie wprowadzenia krótkoterminowych wiz turystycznych z Peru i Kolumbią, powołanie grupy roboczej do

⁹⁶ Szczyt Biznesowy ma na celu zainteresowanie współpracą biregionalną ponad 500 przedsiębiorców, instytucji finansowych oraz decydentów politycznych z obszaru Unii Europejskiej i państw członkowskich CELAC. Stanowi okazję do zbliżenia europejskich oraz latynoamerykańskich polityków, liderów biznesu, przedsiębiorców, inwestorów oraz instytucji finansowych zainteresowanych pogłębieniem współpracy biznesowej, inwestycji oraz wprowadzaniem innowacji. Zob. *Szczyt biznesowy UE-CELAC*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP – https://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/zagraniczna_polityka_ekonomiczna/szczyt_biznesowy_ue_celac [dostęp: 15.09.2016].

⁹⁷ Zespół Ameryki Łacińskiej i Karaibów Departament Ameryki MSZ: *Stosunki Polska – Ameryka Łacińska i Karaiby...*, s. 10.

⁹⁸ Umowa konstytuująca Fundację UE-Ameryka Łacińska i Karaiby (UE-LAC), jako organizację międzynarodową została podpisana na kolejnym Szczycie UE-CELAC, który odbył się w październiku 2016 roku. Zob. *Spotkanie ministrów UE-CELAC, Santo Domingo, 25-26.10.2016...*

spraw przyspieszenia negocjacji modernizacji umowy stowarzyszeniowej UE-Chile, wyrażenie woli do rozpoczęcia rozmów dotyczących modernizacji umowy stowarzyszeniowej UE-Meksyk, a także przekazanie politycznego sygnału na rzecz doprowadzenia do wymiany ofert w negocjacjach umowy handlowej UE-Mercosur⁹⁹.

Na ostatnim szczycie UE-CELAC, który odbył się w październiku 2016 roku minister spraw zagranicznych Polski, Witold Waszczykowski wziął udział w debacie plenarnej poświęconej przyszłości partnerstwa biregionalnego. Szef polskiej dyplomacji przeprowadził także szereg rozmów z ministrami i wiceministrami spraw zagranicznych: Republiki Kuby, Antigui i Barbudy, Republiki Kolumbii, Wielonarodowego Państwa Boliwii, Federacji Saint Kitts i Nevis, Republiki Argentyńskiej, Republiki Kostaryki, Barbadosu oraz szefem delegacji Republiki Gwatemali. Tematyka spotkań dotyczyła przede wszystkim wzmocnienia współpracy dwustronnej oraz promowania kandydatury Polski na niestałego członka Rady Bezpieczeństwa NZ w latach 2018-2019. Rozmowy dotyczyły także kwestii relacji dwustronnych Polski z poszczególnymi państwami latynoamerykańskimi. Warto podkreślić, że rozmowy z przedstawicielami niektórych państw miały wymiar historyczny, gdyż były pierwszymi spotkaniami na tym szczeblu w stosunkach międzypaństwowych.

Państwa latynoamerykańskie wykazywały zainteresowanie inwestycjami gospodarczymi w Polsce oraz doświadczeniami polskiej transformacji ustrojowej. W szczególnym stopniu dotyczyło to Kuby, na której w drugiej dekadzie XXI wieku zachodzą przemiany polityczne i gospodarcze podobne do tych, które miały miejsce w latach 90. XX wieku w naszym kraju. Współpraca w tym obszarze może stanowić dobry początek nowego otwarcia w stosunkach polsko-kubańskich i przyczynić się w przyszłości do rozwoju relacji z tym państwem także na innych płaszczyznach.

Jednym z efektów Szczytu było podpisanie Umowy ustanawiającej Międzynarodową Fundację UE-LAC¹⁰⁰. Państwa członkowskie zyskały dzięki temu

⁹⁹ *Stosunki Polska-Ameryka Łacińska i Karaiby*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP – http://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/inne_kontynenty/ameryka_lacinska_i_karaiby/stosunki_dwustronne_ameryka_lacinska_karaiby/tytul_strony;jsessionid=6365BCE66A1210B71089D3C80B6D2448.cmsap2p [dostęp: 10.09.2016].

¹⁰⁰ Fundacja, funkcjonująca, jako spółka prawa cywilnego, została utworzona w Hamburgu w 2011 roku, na podstawie decyzji Szczytu UE-Ameryka Łacińska i Karaiby, który odbył się w Madrycie w 2010 roku. Jej członkowie to 61 państw CELAC oraz UE. Fundacja UE-LAC o statusie organizacji międzynarodowej będzie postrzegana, jako narzędzie wspólnej polityki zagranicznej UE.

instrument, pozwalający na efektywniejsze koordynowanie swoich działań względem Ameryki Łacińskiej i Karaibów¹⁰¹.

Należy stwierdzić, że przystąpienie Polski do UE nie wywołało przełomu w stosunkach między Polską a Ameryką Łacińską. Działalność polskich władz w odniesieniu do regionu latynoamerykańskiego po 2004 roku choć ulegała w pewnych obszarach intensyfikacji to wynikała z konieczności dostosowania się do unijnej polityki wobec państw Ameryki Łacińskiej. Zobowiązało to jednak polskich decydentów do poczynienia pewnych kroków w stronę aktywizacji latynoamerykańskiej polityki Polski oraz zwrócenia większej uwagi na problematykę tego regionu. Przyczyniło się to także do zwiększenia częstotliwości spotkań na różnych szczeblach przedstawicieli obu stron na forum międzynarodowym. Biorąc pod uwagę intensywność relacji biregionalnych pomiędzy UE a Ameryką Łacińską, można się spodziewać, że polityka UE w coraz większym stopniu będzie wpływać na zwiększenie znaczenia Ameryki Łacińskiej w polskiej polityce zagranicznej.

3.3. Stosunki Polski z państwami Ameryki Łacińskiej na płaszczyźnie politycznej w latach 2004-2016

Po nawiązaniu stosunków dyplomatycznych ze Wspólnotą Dominiki i St. Kitts i Nevis, kompetencje terytorialne Ambasad RP w regionie Ameryki Łacińskiej obejmują łącznie 32 spośród 33 państw latynoamerykańskich i karaibskich¹⁰². W regionie Ameryki Łacińskiej znajduje się 9 ambasad RP: w Argentynie, Brazylii, Chile, Kolumbii, Meksyku, Peru, Wenezueli, na Kubie i od maja 2017 roku w Panamie oraz dwa konsulaty generalne: w Kurytybie i São Paulo¹⁰³. W strukturze ambasady RP w Brasílii znajduje się ataszat wojskowy z *attaché* obrony i jego zastępcą, akredytowany również w Kolumbii, Chile, Peru i Argentynie¹⁰⁴. Do 2017 roku, Polska nie posiadała żadnej placówki dyplomatycznej w Ameryce Środkowej, co znacznie ograniczało możliwość realizacji naszej polityki względem państw tego regionu (w szczególności takich jak: Belize, Gwatemala, Kostaryka, Honduras, Nikaragua czy Salwador i zyskująca na znaczeniu

¹⁰¹ *Minister Witold Waszczykowski na Szczycie UE-CELAC*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Hawanie – http://www.hawana.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/minister_witold_waszczykowski_na_szcycie_ue_celac;jsessionid=8276DDCAACD63F59EBFB32EFA125E2E9.cmsap6p [dostęp: 20.11.2016].

¹⁰² Bahamy podległe są jurysdykcji terytorialnej Ambasady RP w Waszyngtonie.

¹⁰³ Zespół Ameryki Łacińskiej i Karaibów Departament Ameryki MSZ: *Stosunki Polska – Ameryka Łacińska i Karaiby...*, s. 9.

¹⁰⁴ *Stosunki Polska-Ameryka Łacińska i Karaiby*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych...

Panama)¹⁰⁵. Zanim otworzono ambasadę RP w Panamie, kraj ten podlegał właściwościom terytorialnym ambasady Polski w Kolumbii, a pozostałe państwa środkowoamerykańskie pozostawały w kompetencji polskiej placówki dyplomatycznej w Meksyku¹⁰⁶. W Polsce swoją siedzibę ma 10 ambasad państw regionu Ameryki Łacińskiej: Argentyna, Brazylia, Chile, Kolumbia, Kuba, Meksyk, Peru, Panama, Urugwaj i Wenezuela¹⁰⁷. Ambasada Ekwadoru została zamknięta w 2015 roku.

W latynoamerykańskiej polityce Polski po 1990 roku powrócono do przedwojennej tradycji ustanawiania w Ameryce Łacińskiej konsulatów honorowych¹⁰⁸. W ostatniej dekadzie XX wieku powstało ponad 20 polskich okręgów konsularnych między innymi w: Córdoba, Mar de la Plata, Posada (Argentyna), Punta del Este (Urugwaj), La Paz (Boliwia), Belo Horizonte, Vitória i Erechim (Brazylia), Guadalajarze, Guanajuato, Tulancingo (Meksyk), Kingston (Jamajka) czy La Serenie (Chile). Instytucja konsula honorowego znacząco się rozwinęła. Do końca 2016 roku w Ameryce Łacińskiej powstało 47 konsulatów RP prowadzonych przez konsulów honorowych. W Buenos Aires i São Paulo funkcjonują natomiast dwa Wydziały Promocji Handlu i Inwestycji, które formalnie są wydziałami ambasad, ale podlegają Ministerstwu Gospodarki¹⁰⁹.

Stosunki polityczne Polski z państwami regionu Ameryki Łacińskiej i Karaibów tradycyjnie układają się poprawnie. W relacjach dwustronnych nie występują większe kwestie sporne. Zgodnie z opinią polskiego MSZ, najważniejszymi partnerami RP w regionie latynoamerykańskim pozostają: Brazylia, Argentyna, Chile, Meksyk, a także Wenezuela i Kolumbia, a w Ameryce Środkowej, Kostaryka¹¹⁰.

Po 1989 roku w relacjach Polski z państwami Ameryki Łacińskiej wprowadzono mechanizm konsultacji polityczno-gospodarczych na szczeblu podsekretarza stanu w MSZ¹¹¹. Spotkania tego typu odbywają się systematycznie z większością państw

¹⁰⁵ K.J. HINZ: *Wyzwania dla polityki zagranicznej RP...*, s. 27.

¹⁰⁶ Ibidem, s. 34.

¹⁰⁷ *Ameryka Łacińska i Karaiby*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP – http://msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/inne_kontynenty/ameryka_lacinska_i_karaiby/ [dostęp: 08.09.2016].

¹⁰⁸ Powodem ustanawiania konsulatów honorowych w państwach Ameryki Łacińskiej w okresie międzywojennym były głównie ograniczone fundusze państwa polskiego, którego celem była obecność konsularno-dyplomatyczna w całym regionie latynoamerykańskim. Do wybuchu II wojny światowej, Polska posiadała konsulaty prowadzone przez Konsulów Honorowych we wszystkich państwach Ameryki Łacińskiej nieobsadzonych przez zawodowych dyplomatów, z wyjątkiem Hondurasu i Wenezueli. Zob. H. DUMAŁA: *Polska-Ameryka Łacińska. Powojenne stosunki dyplomatyczno-konsularne*, Annales, Universitatis Mariae Curie-Skłodowska, Sectio K, Politologia, vol. IV, Lublin 1997, s. 24.

¹⁰⁹ *Stosunki Polska-Ameryka Łacińska i Karaiby*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych...

¹¹⁰ Zespół Ameryki Łacińskiej i Karaibów Departament Ameryki MSZ: *Stosunki Polska – Ameryka Łacińska i Karaiby...*, s. 10.

¹¹¹ *Stosunki Polska-Ameryka Łacińska i Karaiby*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych...

latynoamerykańskich, zaś pogłębione konsultacje przeprowadzono w 2010 roku z Argentyną, Chile i Meksykiem, a w dwóch kolejnych latach z Salwadorem i Kolumbią. Warto także wspomnieć o współpracy parlamentarnej koncentrującej się na relacjach bilateralnych na szczeblu przewodniczących izb, komisji spraw zagranicznych i grup parlamentu¹¹². Do końca 2016 roku w polskim parlamencie istniały grupy współpracy dwustronnej z: Argentyną, Brazylią, Chile, Ekwadorem, Kolumbią, Kubą, Meksykiem, Peru i Wenezuelą.

Innym nowym mechanizmem w relacjach polsko-latynoamerykańskich po 1989 roku było wprowadzenie instytucji *think-tanków* na szczeblu ekspertów. Ich działalność miała koncentrować się na monitorowaniu dwustronnych relacji między stronami i przygotowywaniu corocznego raportu, w którym określone są główne problemy utrudniające współpracę, a także zamieszczane rekomendacje dalszego działania obu stron na rzecz ich poprawy¹¹³.

Podtrzymywany jest dialog polityczny na różnych szczeblach z głównymi partnerami latynoamerykańskimi Polski w regionie. Aczkolwiek, jak zauważyła Beata Wojna, niewielka częstotliwość kontaktów politycznych, jak i niski stopień ich instytucjonalizacji jest jedną ze słabości stosunków naszego kraju z państwami Ameryki Łacińskiej. Bilateralne kontakty nawet z najważniejszymi dla Polski partnerami tego regionu opierają się głównie na mechanizmie regularnych konsultacji wiceministrów spraw zagranicznych¹¹⁴. Pod koniec pierwszej i do połowy drugiej dekady XXI wieku miało jednak miejsce kilka wartych odnotowania wizyt i spotkań w zakresie relacji dwustronnych.

W 2008 roku premier Polski, Donald Tusk, złożył wizyty w Peru i Chile, gdzie poruszane były między innymi kwestie gospodarcze¹¹⁵, zaś przy okazji V Szczytu UE-LAC, który miał miejsce w tym samym roku w Limie, spotkał się z prezydentami Brazylii, Meksyku i Kolumbii. Efektem jednego z tych spotkań było zawarcie porozumienia z Kolumbią w sprawie zniesienia obowiązku wizowego dla Polaków przyjeżdżających do tego państwa¹¹⁶.

¹¹² Zespół Ameryki Łacińskiej i Karaibów Departament Ameryki MSZ: *Stosunki Polska – Ameryka Łacińska i Karaiby...*, s. 10-11.

¹¹³ L. MIODEK: *Obecność Ameryki Łacińskiej w polskiej polityce zagranicznej...*, s. 27.

¹¹⁴ B. WOJNA: *Polska polityka wobec Ameryki Łacińskiej i Karaibów...*, s. 57.

¹¹⁵ A. ZIELENIEC: *Kronika stosunków międzynarodowych Polski w 2008 roku* „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej 2009”. 2009, s. 351.

¹¹⁶ M.F. GAWRYCKI: *Polityka Polski wobec państw Ameryki Łacińskiej...*, s. 432.

W 2009 roku prezydent Lech Kaczyński spotkał się z prezydentem Kolumbii podczas sesji Zgromadzenia Ogólnego ONZ, zaś rok później oficjalną wizytę w tym kraju oraz w Peru, złożył minister spraw zagranicznych Polski, Radosław Sikorski¹¹⁷. W listopadzie 2012 roku szef polskiej dyplomacji wraz z misją gospodarczą polskich przedsiębiorców złożył wizytę w Brazylii, a w styczniu 2013 roku uczestniczył we wspomnianym Szczycie UE-CELAC w Santiago de Chile¹¹⁸. W 2012 roku podróż do Ameryki Łacińskiej odbyła także wiceminister Beata Stelmach, która odwiedziła Peru, Chile, Meksyk, Kolumbię i Brazylię. We wszystkich tych miejscach towarzyszyli jej polscy przedsiębiorcy, zainteresowani nawiązaniem wymiany handlowej lub inwestowaniem na rozwijających się w szybkim tempie rynkach latynoamerykańskich. Rok później wiceminister Stelmach wraz z polskimi przedsiębiorcami (reprezentującymi sektor: medyczny, górniczy, energetyczny, budowlany i spożywczy) przebywała w Argentynie i Urugwaju¹¹⁹.

Ze strony latynoamerykańskiej również miało miejsce kilka ważnych wizyt. W maju 2004 roku Polskę odwiedził prezydent Meksyku Vicente Fox, a także ministrowie kilku krajów tego regionu: minister spraw zagranicznych Kolumbii, minister przemysłu i handlu zagranicznego Brazylii, minister obrony Chile oraz wiceminister obrony Kolumbii. W latach 2006-2009 odbyły się w Polsce wizyty: ministra spraw zagranicznych Kostaryki, szefa dyplomacji Peru¹²⁰ (który spotkał się z ministrami spraw zagranicznych i gospodarki, z którymi rozmawiał między innymi o zacieśnianiu dwustronnych relacji gospodarczych i politycznych w ramach UE)¹²¹, wiceprezydenta Salwadoru i Kolumbii oraz ministra spraw zagranicznych Brazylii. W lutym 2013 roku Polskę odwiedziła minister spraw zagranicznych Kolumbii, M. A. Holguín Cuéllar¹²².

Doszło także do podpisania kilku istotnych umów bilateralnych, nie tylko z głównymi latynoamerykańskimi partnerami Polski, ale także innymi krajami tego

¹¹⁷ Podczas wizyty, R. Sikorski spotkał się z ministrem spraw zagranicznych Peru i ministrem obrony narodowej tego kraju. Poza tematami oscylującymi wokół kwestii gospodarczych, Peru zobowiązało się do przyspieszenia negocjacji w sprawie umowy o współpracy w zakresie zwalczania przestępczości zorganizowanej, a także umowy o przekazywaniu osób skazanych, która umożliwi przeniesienie do kraju obywateli polskich odbywających kary pozbawienia wolności w Peru. Zob. *Kronika stosunków międzynarodowych Polski w 2010 roku*. „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej 2011”. 2012, s. 203-204.

¹¹⁸ *Minister Radosław Sikorski na VII Szczycie UE-Ameryka Łacińska i Karaiby...*

¹¹⁹ *Rozmowy o współpracy gospodarczej z Argentyną i Urugwajem*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP

https://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/inne_kontynenty/ameryka_lacinska_i_karaiby/rozmowy_o_wspolpracy_gospodarczej_z_argentina_i_urugwajem [dostęp: 15.09.2016].

¹²⁰ M.F. GAWRYCKI: *Polityka Polski wobec państw Ameryki Łacińskiej...*, s. 432.

¹²¹ R. TARNOGÓRSKI: *Kronika stosunków międzynarodowych Polski w 2007 roku*. „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej 2008”. 2008, s. 361.

¹²² *Ameryka Łacińska i Karaiby*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych...

regionu. W 2006 roku doszło do zawarcia Umowy o współpracy w dziedzinie nauki, kultury i edukacji z Paragwajem¹²³. W tym samym roku Polska i Ekwador podpisały Konwencję Strasburską (międzynarodową umowę pozwalającą na wzajemną wymianę więźniów, która umożliwiała skazanym za przemyt Polakom odbywanie określonego wymiaru kary w zakładach karnych w Polsce)¹²⁴. Podczas wizyty Donalda Tuska w 2008 roku w Peru, podpisano z kolei Umowę o współpracy w dziedzinie turystyki, obronności oraz Program wykonawczy do umowy kulturalno-naukowej¹²⁵.

Rozwojowi relacji z pewnością nie sprzyjało likwidowanie polskich placówek dyplomatycznych w regionie Ameryki Łacińskiej. W 2008 roku zamknięto ambasady RP w Kostaryce (San José), Panamie i Urugwaju (Montevideo), zaś kompetencje tej ostatniej, przekazano Ambasadzie RP w Buenos Aires¹²⁶. W tym samym roku zlikwidowano Konsulat Generalny Polski w Rio de Janeiro¹²⁷. Powszechnym zjawiskiem było także kumulowanie stanowisk dyplomatycznych i pełnienie przez akredytowanych przedstawicieli w określonych krajach funkcji ambasadorów w innych państwach (miało to miejsce m.in. w przypadku placówki w Limie, której prace obejmowały także obszar Ekwadoru oraz Boliwii).

Pozytywnym przejawem w tym kontekście było zainicjowanie w marcu 2007 roku działań ze strony polskiego Ministerstwa Spraw Zagranicznych, mających na celu ustanowienie stosunków dyplomatycznych ze Wspólnotą Dominiki oraz Federacją Saint Kitts i Nevis. Jak twierdziła ówczesna minister spraw zagranicznych, Anna Fotyga, do podjęcia starań w tym kierunku skłoniła polski rząd ekonomizacja polityki zagranicznej RP i związane z tym dążenia do intensyfikacji zagranicznej współpracy gospodarczej z tymi państwami, a także aktywniejszy udział Polski w kształtowaniu polityki zagranicznej UE wobec państw karaibskich (przywołując dialog UE-CARIFORUM, w

¹²³ A. STACHURA-ŚWIEŻAWSKA: *Stosunki traktatowe Polski*. „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej 2007”. 2007, s. 377.

¹²⁴ Więcej zob. *Konwencja o przekazywaniu osób skazanych sporządzona w Strasburgu, dnia 21 marca 1983 r.* Dz. U. 95.51.279 – <http://www.abc.com.pl/du-akt/-/akt/dz-u-1995-51-279> [dostęp: 15.09.2016]; T. MORAWSKI: *Więźniowie, kokaina, Ekwador, i...* Poznań 2008; J. ŁAPAJ: *Sytuacja Polaków osadzonych w ekwadorskich więzieniach za przemyt narkotyków w kontekście kryzysu wymiaru sprawiedliwości w Ekwadorze*. W: „*Studia Politicae Universitatis Silesiensis*” Tom XVI, Katowice 2016.

¹²⁵ U. MIRSKA-STREBSKA, *Notatka o polsko-peruwiańskich stosunkach handlowych i gospodarczych*. Radca Ministra, Departament Międzynarodowej Współpracy Dwustronnej. Warszawa 2011, DWD-1- 531-158-11.

¹²⁶ *Polskie placówki za granicą*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP – http://www.ms.gov.pl/pl/informacje_konsularne/polskie_placowki/placowki [dostęp: 08.09.2016].

¹²⁷ *Stosunki Polska-Ameryka Łacińska i Karaiby*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych...

ramach którego mieszczą się negocjacje UE o partnerstwie gospodarczym oraz unijna pomoc rozwojowa)¹²⁸.

Niektóre sytuacje ujawniały jednak brak należytej koordynacji polskich instytucji w zakresie podejmowanych działań czego skutkiem było zaprzepaszczenie wielu szans i możliwości rozwoju efektywnych relacji Polski z krajami Ameryki Łacińskiej¹²⁹. Przykładem może być zgłoszenie się Polski do uczestnictwa w Pilotażowym Programie Mobilności UE, ALCUE. Warto dodać, że był to program, do którego państwa członkowskie UE przystępowały fakultatywnie. Polska, po zgłoszeniu swojej kandydatury znalazła się w składzie komisji zarządzającej Programem. Nie została jednak do niego włączona ze względu na nieuiszczenie opłaty związanej z uczestnictwem, gdyż Ministerstwo Szkolnictwa Wyższego nie ujęło jej w wydatkach budżetowych¹³⁰.

Pewne problemy we wzajemnych relacjach po 1989 roku obserwowano w kontaktach Polski z Kubą. Faktem jest, że władze kubańskie w agresywny sposób komentowały przemiany zachodzące w Polsce w latach 90. XX wieku, a ich polityka stanowi pogwałcenie praw człowieka w tym kraju, wobec czego Polska wielokrotnie wyrażała swoją dezaprobatę zarówno w ramach kontaktów dwustronnych, jak i na forum wielostronnym. Warto zauważyć, że polskie stanowisko i działania wobec Kuby nie były jednak niezależne od stanowiska Stanów Zjednoczonych, których projekty na temat łamania praw człowieka forsowane w drugiej połowie lat 90. XX wieku w Komisji Praw Człowieka miały silne zabarwienie ideologiczne. Dlatego też, Unia Europejska krytycznie odnosiła się do amerykańskich propozycji, piętnując proponowane w nich sankcje wobec Kuby. W 2000 roku Polska była współautorem rezolucji dotyczącej łamania praw człowieka w tym kraju. Kiedy jednak rok później Czechy zaproponowały w jej ramach projekt uwzględniający krytykę amerykańskich sankcji, Polska wycofała się ze współautorstwa¹³¹.

Okazją do zademonstrowania polskiego stanowiska wobec Kuby, stała się debata na temat zawieszenia sankcji dyplomatycznych, nałożonych wobec tego kraju przez UE, 5 czerwca 2003 roku. Przyczynkiem do rozpoczętej w grudniu 2004 roku dyskusji był

¹²⁸ *Odpowiedź ministra spraw zagranicznych na zapytanie nr 2663 w sprawie stosunków dyplomatycznych utrzymywanych przez Rzeczpospolitą Polską z innymi państwami oraz uznawania innych podmiotów terytorialnych za państwa.* Sejm.gov.pl – <http://orka2.sejm.gov.pl/IZ5.nsf/main/0BD2AB71> [dostęp: 10.09.2016].

¹²⁹ Patrz też: przypadek Wenezueli w zakresie planów aktywizacji współpracy gospodarczej z tym państwem, omówiony w rozdziale 8. poświęconym relacjom Polski z Caracas.

¹³⁰ L. MIODEK: *Obecność Ameryki Łacińskiej w polskiej polityce zagranicznej...*, s. 32.

¹³¹ M.F. GAWRYCKI: *Polityka Polski wobec państw Ameryki Łacińskiej...*, s. 433.

raport Komitetu UE ds. Ameryki Łacińskiej (COLAT) zalecający okresową rezygnację z sankcji w następstwie zwolnienia przez reżim Castro kilkunastu chorych więźniów i zezwolenia na zorganizowanie spotkania umiarkowanej opozycji. Przeciwnie zniesieniu sankcji wobec Kuby państwa (w tym Polska, Czechy, Słowacja i Holandia) uznały jednak, że działania te nie wpłyną w znacznym stopniu na zaistnienie rzeczywistych zmian na Kubie. Mimo sprzeciwu tych państw, w styczniu 2005 roku Rada UE podjęła decyzję o zawieszeniu sankcji¹³².

Należy stwierdzić, że mimo iż nierespektowanie praw człowieka przez władze kubańskie jest działaniem godnym potępienia, to uzależnianie polskiej polityki od celów innych państw, w tym przede wszystkim USA, nie stanowiących jednocześnie bezpośrednich interesów Polski powoduje, że droga do współpracy z tym państwem jest zamknięta. Warto wyrazić przekonanie, że działania na rzecz przestrzegania praw człowieka na Kubie byłyby skuteczniejsze w przypadku zaistnienia dodatkowych, polityczno-gospodarczych i kulturalnych powiązań z tym państwem, co stwarzałoby wiele nowych szans i mechanizmów oddziaływania oraz wywierania wpływu w stosunkach dwustronnych. Nieustępliwe stanowisko Polski wobec standardów panujących na Kubie świadczy o braku koniecznej dla optymalizacji zysków elastyczności polskiej polityki oraz nieumiejętności oddzielenia ogólnego wsparcia dla idei demokratycznych i praw człowieka, od konieczności realizacji pozostałych interesów państwa w ramach jego polityki zagranicznej.

Warto zauważyć, że kwestie budzące wątpliwości decydentów polskiej polityki wobec Hawany, nie przeszkadzają rządowi Hiszpanii, Niemiec, Włoch, Francji czy Kanady, rozwijać relacje handlowe z Kubą, nie wspominając o Stanach Zjednoczonych, których firmy od lat prowadzą liczne interesy z tym państwem czy Rosji (która po latach przerwy zdecydowała się na wznowienie i intensyfikację stosunków z Kubą, m.in. poprzez przyznawanie kredytów przedsiębiorcom oraz inwestowanie w sektor turystyczny). Dotyczy to także bliskich sąsiadów Polski, jak Czechy czy Słowacja, którzy mimo niebezkrytycznej polityki wobec kubańskiego reżimu, jednocześnie rozwijają współpracę z Hawaną¹³³. Wartym zwrócenia uwagi jest także fakt, że kwestia nieprzestrzegania praw człowieka nie stanowi przeszkody dla decydentów polskiej

¹³² Podtrzymując swoje stanowisko, Polska wielokrotnie powracała do problemu zawieszonych sankcji zarówno przy okazji okresowych przeglądów polityki UE wobec Kuby, jak i rozmów na temat sytuacji w innych państwach autorytarnych. Przykładowo, podczas dyskusji poświęconej problematyce Uzbekistanu polscy przedstawiciele wyrazili nadzieję, że UE zachowa spójność oceny również w odniesieniu do Kuby. Zob. B. WOJNA: *Polska polityka wobec Ameryki Łacińskiej i Karaibów...*, s. 58-59.

¹³³ M.F. GAWRYCKI; *Polityka Polski wobec państw Ameryki Łacińskiej...*, s. 444.

polityki zagranicznej w rozwijaniu współpracy międzypaństwowej na linii Warszawa-Pekin.

Pozytywnym przejawem w kontekście polityki Polski wobec Kuby były polsko-kubańskie konsultacje polityczne, które odbyły się w 2015 roku w Hawanie. Nie bez znaczenia dla realizacji spotkania pozostawał kontekst międzynarodowy: negocjacje porozumienia o dialogu politycznym i współpracy UE-Kuba, stopniowa normalizacja stosunków USA-Kuba, a także planowana wizyta Papieża Franciszka w Hawanie. W trakcie konsultacji strony zgodziły się, że pomimo dzielących nasze kraje różnic ideologicznych, wzajemne relacje powinny charakteryzować większy pragmatyzm. Omówiono także możliwości podjęcia negocjacji w zakresie podpisania trzech umów sektorowych: o współpracy gospodarczej, transporcie morskim i umowy sportowej¹³⁴.

W odniesieniu do Boliwii, Nikaragui i Ekwadoru z kolei, jak przekonuje Departament Ameryki MSZ, zwycięstwa przedstawicieli skrajnej lewicy o „nastawieniu neopopulistycznym” w wyborach prezydenckich w tych krajach, utrudniają intensyfikację dwustronnych stosunków politycznych. Jak stwierdziło polskie MSZ, pogłębiły one sojusz o podłożu antyamerykańskim i antydemokratycznym¹³⁵, jaki usiłuje tworzyć Wenezuela pod rządami prezydenta Cháveza oraz Kuba¹³⁶.

Warto wspomnieć, że Departament Ameryki MSZ w 2009 roku wymienił szereg czynników, które będą miały wpływ na politykę Polski względem regionu Ameryki Łacińskiej w drugiej dekadzie XXI wieku. Zaliczono do nich: konsekwencje światowego kryzysu dla Ameryki Łacińskiej, stopień zaangażowania administracji USA w regionie, zainteresowanie państw latynoamerykańskich zacieśnianiem relacji z UE, rosnące wpływy polityczne i gospodarcze Chin i Rosji w regionie latynoamerykańskim, a także

¹³⁴ *Polsko-kubańskie konsultacje polityczne w Hawanie*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP – https://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/inne_kontynenty/ameryka_lacinska_i_karaiby/polsko_kubanske_konsultacje_polityczne [dostęp: 15.09.2016].

¹³⁵ Zespół Ameryki Łacińskiej i Karaibów Departament Ameryki MSZ: *Stosunki Polska – Ameryka Łacińska i Karaiby...*, s. 10.

¹³⁶ Dokonując tego typu ocen, warto mieć na uwadze, jak postrzegane są niektóre polskie partie polityczne w krajach Ameryki Łacińskiej, które również miały wpływ na kształtowanie wizerunku naszego kraju w tym regionie świata. Przykładowo, Isaac Caro z Uniwersytetu w Santiago (Chile), w swoim artykule zatytułowanym: „Ekstremizm prawicowy i ruchy neonazistowskie, jako aktorzy sceny międzynarodowej” zamieszczonym w *Diplomatica* Nr 99 (2004), zaliczył do partii skrajnie prawicowych Ligę Polskich Rodzin (LPR), jako cieszącą się poparciem m.in. ugrupowań ultrakonserwatywnych i narodowosocjalistycznych oraz Prawo i Sprawiedliwość (PiS), jako ugrupowanie „z dużą ilością aktywistów nacjonalistycznych i członków organizacji radykalnych”. Partie te autor wymienił obok Liberalno-Demokratycznej Partii Rosji Władimira Żyrynowskiego, Partii Wolności Joerga Haidera czy Frontu Narodowego Jeana Marie Le Pena. Wśród cech charakterystycznych ich polityki wymienił natomiast promowanie ksenofobii i dyskryminacji rasowej. Zob. L. MIODEK: *Obecność Ameryki Łacińskiej w polskiej polityce zagranicznej...*, s. 26.

regionalne procesy wewnętrzne, w tym między innymi nasilanie się tendencji populistyczno-lewicowych¹³⁷.

Należy stwierdzić, że Polska w kontaktach z regionem latynoamerykańskim nie korzysta w wystarczającym stopniu z niektórych instrumentów unijnej polityki wobec państw pozaeuropejskich, takich jak np. pomoc rozwojowa. Nie jest ona wykorzystywana przez decydentów polskiej polityki zagranicznej w odniesieniu do państw Ameryki Łacińskiej, tak jak ma to miejsce w przypadku innych państw unijnych, do wspierania prowadzonej polityki, budowania zaufania czy nawiązywania nowych kontaktów z krajami tego regionu. Polska pomoc rozwojowa koncentruje się przede wszystkim na obszarze poradzieckim, zaś w odniesieniu do pozostałych regionów pozaeuropejskich największe wsparcie przekazywane jest państwom afrykańskim oraz krajom takim jak: Afganistan, Irak, Gruzja, Angola, Mołdawia, Wietnam i Autonomia Palestyńska. Kraje latynoamerykańskie do połowy pierwszej dekady XXI wieku nie znajdowały się na liście kierunków polskiej pomocy rozwojowej¹³⁸.

Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP twierdzi, że: „istotnym elementem relacji z wybranymi partnerami w Ameryce Łacińskiej i Karaibach jest pomoc rozwojowa udzielana przede wszystkim w ramach systemu małych grantów”. Tymczasem dopiero od 2007 roku rozpoczęto realizację niewielkich projektów w zakresie pomocy rozwojowej na rzecz kilku państw latynoamerykańskich, takich jak: Peru, Brazylia, Wenezuela, Meksyk, Surinam, Kuba, Jamajka, Saint Kitts oraz Grenady¹³⁹. Polskie placówki we współpracy z lokalnymi partnerami zrealizowały w 2014 roku projekty o wartości 391 tys. złotych. Program małych grantów realizowany był natomiast w Salwadorze, Kolumbii i na Kubie¹⁴⁰. Kilka krajów tego regionu zostało objętych programem MSZ „Wolontariat – polska pomoc”. W jego ramach wsparcie uzyskały: Jamajka (pomoc medyczna i edukacyjna), Peru (program edukacyjny w zakresie ekologii) i Boliwia

¹³⁷ Zespół Ameryki Łacińskiej i Karaibów Departament Ameryki MSZ: *Stosunki Polska – Ameryka Łacińska i Karaiby...*, s. 11.

¹³⁸ Ani jedno państwo Ameryki Łacińskiej i Karaibów nie znalazło się na liście państw priorytetowych polskiej pomocy rozwojowej określonych w planie działań pomocowych polskiego MSZ na lata 2004-2005, ani też nie otrzymało polskiej pomocy w sposób bezpośredni. Patrz: *Strategia polskiej współpracy na rzecz rozwoju, przyjęta przez Radę Ministrów 21 października 2003 roku*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP – www.msz.gov.pl [dostęp: 15.09.2016], s. 14. Zob. też: P. KUGIEL: *Polska współpraca na rzecz rozwoju w latach 2004-2009*. „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej 2010”. 2011, s. 255.

¹³⁹ M.F. GAWRYCKI: *Polityka Polski wobec państw Ameryki Łacińskiej...*, s. 440.

¹⁴⁰ Szerzej na temat polskiej współpracy na rzecz rozwoju: *Polska współpraca na rzecz rozwoju*. Raport Roczny 2009 – https://www.polskapomoc.gov.pl/files/2010%20!MSZ_raport_roczny_2009_www.pdf. Patrz też: *Polska współpraca na rzecz rozwoju*. Raport roczny 2014 – https://www.polskapomoc.gov.pl/files/Dokumenty_i_Publikacje/Raport2014/raport_2014.pdf [dostęp: 16.09.2016].

(poprawa warunków bytowych dziewcząt w Coccochamba). Łączna wartość pomocy rozwojowej na rzecz państw latynoamerykańskich wyniosła 817 tys. złotych¹⁴¹.

Jak zauważył jednak M.F. Gawrycki, polska pomoc rozwojowa w odniesieniu do Ameryki Łacińskiej (która do 2007 roku w ogóle nie istniała) jest na tle pozostałych państw europejskich (w tym krajów o mniejszym od Polski potencjale gospodarczym) tak niewielka, że trudno oczekiwać by przełożyła się ona na budowę pozytywnego wizerunku naszego kraju w tym regionie świata¹⁴².

Zgodnie z zapewnieniami Ministerstwa Spraw Zagranicznych RP: „Ameryka Łacińska jest ważnym obszarem polskiej polityki zagranicznej. (...). Wzrost znaczenia państw Ameryki Łacińskiej, szczególnie Brazylii jest postrzegany, jako korzystny dla Polski i UE. Bliskość cywilizacyjna i kulturowa tego obszaru oraz wyznawanie podobnych wartości sprzyja rozwojowi wzajemnych relacji”¹⁴³. Jeszcze w 2007 roku minister spraw zagranicznych Polski, Anna Fotyga, w swoim *exposé* przekonywała, że „w stosunkach z Ameryką Łacińską będziemy dążyć do zwiększania wymiany handlowej i utrzymywania wysokiego poziomu dialogu politycznego”. Szefowa polskiej dyplomacji wskazała także państwa, które miały w relacjach Polski z regionem latynoamerykańskim znaczenie priorytetowe. Zaliczono do nich: Meksyk, Brazylię, Argentynę oraz Chile, zaś w stosunku do Kuby zapewniono o uważnym obserwowaniu rozwoju wydarzeń w tym państwie¹⁴⁴. Należy jednak stwierdzić, że realność aktywności polskiej dyplomacji na kierunku latynoamerykańskim nie pokrywa się z tymi zapewnieniami.

Założenia i wyzwania polityki RP wobec krajów Ameryki Łacińskiej w drugiej dekadzie XXI wieku, pojawiły się w wydanym w marcu 2012 roku dokumencie, pt.: „Priorytety polskiej polityki zagranicznej 2012-2016”¹⁴⁵ oraz w publikacji wydanej w 2015 roku, pod auspicjami Departamentu Ameryki MSZ, pt.: „Wyzwania dla polityki zagranicznej RP wobec Ameryki Łacińskiej i Karaibów (2015-2020 i po 2020 roku)”¹⁴⁶.

W dokumencie z 2012 roku zwraca się uwagę, że Ameryka Łacińska to „ważny obszar zaangażowania Polski”. Wśród istotnych dziedzin współpracy wymieniono projekty z zakresu polityki klimatycznej i energetycznej, a także rozbudowywanie relacji

¹⁴¹ *Stosunki Polska-Ameryka Łacińska i Karaiby*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych...

¹⁴² M.F. GAWRYCKI: *Polityka Polski wobec państw Ameryki Łacińskiej...*, s. 440.

¹⁴³ Zespół Ameryki Łacińskiej i Karaibów Departament Ameryki MSZ: *Stosunki Polska – Ameryka Łacińska i Karaiby...*, s. 9.

¹⁴⁴ L. MIODEK: *Obecność Ameryki Łacińskiej w polskiej polityce zagranicznej...*, s. 25.

¹⁴⁵ *Priorytety polskiej polityki zagranicznej 2012-2016*. Warszawa 2012 – https://www.polskapomoc.gov.pl/download/files/Dokumenty_i_Publikacje/Priorytety_Polskiej_Polityki_Zagranicznej_2012-2016.pdf [dostęp: 12.06.2016].

¹⁴⁶ K.J. HINZ: *Wyzwania dla polityki zagranicznej RP...*

gospodarczych z kluczowymi z punktu widzenia polskiej polityki zagranicznej państwami tego regionu. Do najważniejszych partnerów Polski zaliczono natomiast: Brazylię, Argentynę, Meksyk, Chile oraz Peru¹⁴⁷. Stwierdzenie to było jednak w dokumencie poświęconym priorytetom polskiej polityki zagranicznej w latach 2012-2016, jedyną wzmianką w odniesieniu do polityki Polski wobec państw Ameryki Łacińskiej.

Jeżeli chodzi o drugą z wymienionych pozycji, to jak podkreślił sam jej autor, Krzysztof Jacek Hinz¹⁴⁸, publikacja ta nie jest wykładnią stanowiska MSZ i stanowi jedynie próbę przybliżenia zmieniających się uwarunkowań regionalnych i globalnych oraz narzędzi pogłębiania współpracy Polski z regionem Ameryki Łacińskiej i Karaibów¹⁴⁹. Mimo iż publikacji tej nie można uznać za aktualizację Strategii z 2004 roku, to nie bez znaczenia jest fakt powstawania się tego typu opracowań, świadczący o docenianiu rosnącego znaczenia państw latynoamerykańskich na świecie, a co za tym idzie dostrzeganiu potrzeby prowadzenia bardziej aktywnej polityki względem państw tego regionu przez Polskę. Ponadto, wnikliwe ujęcie problematyki polityki RP wobec Ameryki Łacińskiej oraz zwrócenie uwagi na szereg istotnych kwestii odpowiadających uwarunkowaniom globalnym, a także wewnętrznym zarówno Polski, jak i państw latynoamerykańskich powoduje, że publikacja ta może stać się punktem wyjścia do stworzenia nowej strategii polityki Polski wobec Ameryki Łacińskiej w XXI wieku.

Autor dokonując ogólnej analizy miejsca Ameryki Łacińskiej w stosunkach międzynarodowych w XXI wieku oraz czynników kształtujących latynoamerykańską politykę RP, koncentrował się zarówno na relacjach bilateralnych Polski z wybranymi krajami tego regionu, jak i stosunkach biregionalnych, realizowanych poprzez partycypację naszego kraju w latynoamerykańskiej polityce Unii Europejskiej. Przedstawione zostały potencjalne możliwości i obszary rozwoju relacji z państwami latynoamerykańskimi, jak i narzędzia i mechanizmy współpracy, a także jej wymiary: polityczny i gospodarczy. Dokonano także rozróżnienia państw Ameryki Łacińskiej na „kluczowych” i tzw. „powracających partnerów” Polski¹⁵⁰. W pierwszej grupie znalazły

¹⁴⁷ *Priorytety polskiej polityki zagranicznej 2012-2016...*

¹⁴⁸ Krzysztof Jacek Hinz jest polskim dyplomata, dziennikarzem i iberystą. W latach 2007-2012 pełnił funkcję ambasadora RP w Wenezueli, a w latach 2001-2005 ambasadora RP w Brazylii.

¹⁴⁹ K.J. HINZ: *Wyzwania dla polityki zagranicznej RP...*, s. 5-6.

¹⁵⁰ Wśród kryteriów hierarchizacji latynoamerykańskich partnerów Polski znalazły się aspekty polityczne (takie jak: pozycja państwa w regionie, w tym dobre stosunki z państwami sąsiedzkimi i nieuczestniczenie w konfliktach regionalnych; ustabilizowana sytuacja polityczna i społeczna; brak konfliktów wewnętrznych; podobne podejście do poszanowania prawa międzynarodowego i przestrzegania zasad

się: Brazylia, Meksyk i Argentyna. Do „powracających partnerów” naszego kraju zaliczono z kolei dynamicznie rozwijające się kraje Ameryki Środkowej: Panamę, Kostarykę i Gwatemalę. Występują z nimi, w ocenie autora, największe możliwości rozwoju współpracy. Kraje te odgrywały do tej pory mniejszą rolę w latynoamerykańskiej polityce RP¹⁵¹ (o czym świadczył chociażby brak placówki dyplomatycznej RP w krajach regionu Ameryki Środkowej aż do połowy 2017 roku).

Zwrócono także uwagę na inne latynoamerykańskie państwa, takie jak: Boliwia, Ekwador, Urugwaj i Paragwaj (z czego dwa należą do Mercosur, a pozostałe dwa posiadają status członków stowarzyszonych), całkowicie pominięte w Strategii z 2004 roku. Jak podkreślił K.J. Hinz, w zbyt małym stopniu wykorzystujemy potencjał rynków tych krajów i choć wysokość dwustronnej wymiany handlowej jest dość duża, to od ponad dwudziestu lat utrzymuje się ujemne dla Polski saldo handlowe. Z krajów tych importujemy przede wszystkim artykuły rolno-spożywcze (banany, kawę, kakao, owce cytrusowe, ryby itp.), zaś eksportujemy głównie maszyny, urządzenia, chemikalia, przetwory spożywcze, wyroby z drewna, kauczuku i zabawki¹⁵².

W tym kontekście pozytywnym przejawem było spotkanie ministra spraw zagranicznych Witolda Waszczykowskiego z ambasadorami krajów Ameryki Południowej i Karaibów, które odbyło się w Warszawie w lutym 2016 roku¹⁵³. W pierwszym, zorganizowanym w tak szerokiej formule, spotkaniu szefa MSZ z

demokratycznego państwa prawa oraz ekspozycja na Polskę, tj. zainteresowanie współpracą z naszym krajem, liczna i dobrze reprezentowana Polonia oraz pozytywny wizerunek naszego kraju) oraz gospodarcze (w tym: siła gospodarki państwa, na którą składają się m.in. dynamika wzrostu gospodarczego, plany inwestycyjne, siła nabywcza mieszkańców oraz odpowiedni poziom i struktura towarowa importu; stabilne ramy legislacyjne i silne powiązania ze strukturami unijnymi; zasoby surowcowe; kontakty gospodarcze z Polską – dynamika obrotów, w tym zwłaszcza polskiego eksportu, tradycje kontaktów handlowych, istnienie polskich inwestycji w danym państwie oraz kompatybilność i komplementarność gospodarek).

¹⁵¹ Ibidem, s. 34.

¹⁵² Ibidem, s. 36.

¹⁵³ Spotkanie z przedstawicielami GRULAC odbyło się także w kwietniu 2015 roku w Warszawie. Przedmiotem rozmów z szefami misji dyplomatycznych państw Ameryki Łacińskiej i Karaibów był stan relacji pomiędzy Polską a krajami tego regionu, przygotowania do Szczytu UE-CELAC oraz rezultaty ostatniego szczytu obu Ameryk. Podczas spotkania podkreślono, że region Ameryki Łacińskiej i Karaibów stał się aktywnym uczestnikiem współpracy globalnej. Zaznaczono, że Polska jest zainteresowana pogłębieniem relacji politycznych i gospodarczych, a także samorządowych i akademickich z krajami regionu Ameryki Łacińskiej. Wiceminister Leszek Soczewica określił państwa Ameryki Łacińskiej, jako ważnych partnerów Polski i UE na forum wielostronnym, m.in. w zakresie problematyki agendy rozwojowej po 2015 roku, zmian klimatycznych, przestrzegania praw człowieka czy nieproliferaacji broni masowego rażenia. W trakcie spotkania dyskusja poświęcona była także konfliktowi rosyjsko-ukraińskiemu z 2014 roku. Zob. *Z Ambasadorami GRULAC o wzmocnieniu relacji Polski z regionem Ameryki Łacińskiej*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP – https://www.ms.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/inne_kontynenty/ameryka_lacinska_i_karaiby/z_ambasad_arami_grulac_o_wzmocnieniu_relacji_polski_z_regionem_ameryki_lacinskiej [dostęp: 29.12.2016].

przedstawicielami państw GRULAC (*The Latin American and Caribbean Group*)¹⁵⁴, nie tylko podkreślono potrzebę zwiększenia dwustronnych obrotów handlowych i liczby polskich inwestycji w krajach latynoamerykańskich, ale także pojawiła się zapowiedź wzmocnienia obecności Polski w Ameryce Łacińskiej, między innymi poprzez reaktywację placówek dyplomatycznych RP w Panamie i Ekwadorze¹⁵⁵, a w przyszłości także w innych krajach tego regionu¹⁵⁶.

Decyzja o ponownym otwarciu polskiej placówki dyplomatycznej w Panama City została potwierdzona przez prezydenta RP Andrzeja Dudę podczas pierwszego w historii wzajemnych stosunków spotkania na najwyższym szczeblu władz Polski i Panamy, które odbyło się w lipcu 2016 roku w Warszawie. Prezydentowi Panamy towarzyszyła w podróży do Polski wiceprezydent i minister spraw zagranicznych tego kraju, Isabel de Saint Malo de Alvarado. Otwarcie polskiej ambasady, jak stwierdził prezydencki minister Krzysztof Szczerski, ma służyć m.in. rozwojowi stosunków gospodarczych między Polską a Panamą, jako ważnym krajem w globalnej polityce handlowej. Wyraził on także nadzieję, że ponowne otwarcie polskiej placówki dyplomatycznej w Panamie zwiększy zainteresowanie polskich inwestorów tym krajem¹⁵⁷. Jak podkreślił szef polskiej dyplomacji, Witold Waszczykowski: „Panama jest piątym rynkiem w regionie Ameryki Łacińskiej i Karaibów pod względem wielkości polskiego eksportu”¹⁵⁸. Oprócz rozmów, jakie miały miejsce z udziałem prezydentów obu państw, Andrzeja Dudy i Juana Carlosa Vareli Rodrígueza, głównie na temat współpracy gospodarczej oraz sytuacji politycznej w Ameryce Środkowej, podpisany został także w ich obecności Protokół ustanawiający mechanizm konsultacji politycznych między resortami spraw zagranicznych obu państw, Umowa między Rzeczpospolitą Polską i Republiką Panamy o współpracy w dziedzinie

¹⁵⁴ GRULAC (ang. *Group of Latin American and Caribbean Countries*) to grupa regionalna systemu Narodów Zjednoczonych, zrzeszająca kraje Ameryki Łacińskiej i Karaibów.

¹⁵⁵ Podczas spotkania podsekretarz stanu Katarzyny Kasperczyk z ekwadorskim wiceministrem ds. Ameryki Północnej i Europy w Warszawie w lipcu 2016 roku, zwrócono uwagę na możliwości współpracy dwustronnej, m.in. w dziedzinie infrastruktury i nowoczesnych technologii, a także kultury oraz wymiany akademickiej. Zob. *Polsko-ekwadorskie konsultacje w Warszawie*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP –

https://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/inne_kontynenty/ameryka_lacinska_i_karaiby/polsko___ekwadorskie_konsultacje_w_warszawie [dostęp: 15.09.2016].

¹⁵⁶ *Spotkanie ministra Witolda Waszczykowskiego z ambasadorami krajów Ameryki Południowej i Karaibów*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP – https://www.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/wiadomosci/spotkanie_ministra_witolda_waszczykowskiego_z_ambasadorami_krajow_ameryki_poludniowej_i_karaibow [dostęp: 15.09.2016].

¹⁵⁷ *Polska Ambasada w Panamie będzie znów otwarta*. TVN24.pl – <http://www.tvn24.pl/wiadomosci-z-kraju,3/wizyta-prezydenta-panamy-w-polsce,664576.html> [dostęp: 17.10.2016].

¹⁵⁸ *Spotkanie szefów dyplomacji Polski i Panamy*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP – https://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/inne_kontynenty/ameryka_lacinska_i_karaiby/spotkanie_szefow_dyplomacji_polski_i_panamy [dostęp: 21.11.2016].

turystyki oraz Memorandum o współpracy między MSZ Polski i Panamy¹⁵⁹. Ostatecznie, ambasada RP w Panamie rozpoczęła swoją działalność w maju 2017 roku.

W omawianym dokumencie („Wyzwania dla polityki zagranicznej RP wobec Ameryki Łacińskiej i Karaibów...”) z 2015 roku, poświęcono nieco miejsca także dwóm najbardziej problematycznym, z punktu polskiej polityki zagranicznej na kierunku latynoamerykańskim, krajom – Wenezueli i Kubie. Zauważono, iż Wenezuela była tradycyjnie partnerem, z którym wiązaliśmy duże nadzieje na współpracę gospodarczą. W przypadku Kuby zwrócono przede wszystkim uwagę na gotowość tego państwa do nadania nowych ram współpracy z UE i USA. W tym kontekście podkreślono potrzebę rewitalizacji polsko-kubańskiego dialogu politycznego, a w dłuższej perspektywie intensyfikacji kontaktów, zwłaszcza gospodarczych¹⁶⁰.

Krzysztof J. Hinz w swojej publikacji sformułował także zadania latynoamerykańskiej polityki Polski w perspektywie krótko- (2015-2016), średnio- (2017-2020), i długoterminowej (po 2020), jak również określił narzędzia ich realizacji. Do zadań krótkoterminowych na płaszczyźnie politycznej autor zaliczył między innymi: potrzebę zwiększenia obecności dyplomatycznej Polski w regionie Ameryki Łacińskiej i Karaibów, wzmocnienie stosunków politycznych z Ameryką Środkową (a w szczególności Panamą, Gwatemalą i Kostaryką), wzmocnienie relacji politycznych z krajami Sojuszu Pacyfiku (Chile, Kolumbią, Meksykiem i Peru) oraz z Brazylią, intensyfikację kontaktów z krajami karaibskimi czy też rewitalizację dialogu politycznego z Kubą. Realizacji wspomnianych celów miały służyć między innymi: reaktywacja ambasady RP w Ameryce Środkowej (co nastąpiło w maju 2017 roku), uzyskanie przez Polskę statusu obserwatora przy Sojuszu Pacyfiku (co nastąpiło w lipcu 2015 roku), uzyskanie przez Polskę statusu obserwatora przy siedzibie CARICOM w Gujanie oraz zwiększenie współpracy rozwojowej w ramach systemu małych grantów.

Wśród celów gospodarczych polityki Polski na kierunku latynoamerykańskim znalazło się natomiast: przyciągnięcie do Polski bezpośrednich inwestycji z Ameryki Łacińskiej, wspieranie ekspansji na rynki latynoamerykańskie małych i średnich przedsiębiorstw, a także ożywienie współpracy gospodarczej m.in. z Ekwadorem, Boliwią, Panamą, Kostaryką, Gwatemalą i Jamajką. Do głównych narzędzi realizacji celów gospodarczych zaliczono: misje gospodarcze w krajach regionu, kampanie promocyjne w Brazylii, Meksyku i Argentynie (w tym wizyty studyjne dziennikarzy), a

¹⁵⁹ Ibidem.

¹⁶⁰ K.J. HINZ: *Wyzwania dla polityki zagranicznej RP...*, s. 38.

także korzystanie w większym stopniu z unijnych sieci informacji, potencjału i środków Komisji Europejskiej oraz możliwości, jakie stwarzają unijne programy współpracy regionalnej (w tym między innymi pozycjonowanie polskich firm w Google na stronach latynoamerykańskich i karaibskich)¹⁶¹.

Wśród innych celów krótkoterminowych autor wymienił także: poszerzenie bazy prawno-traktatowej z krajami Ameryki Łacińskiej, pogłębienie współpracy kulturalnej i naukowo-badawczej z państwami tego regionu (a zwłaszcza z Meksykiem, Brazylią, Kostaryką, Ekwadorem, Peru, Argentyną i Kubą) oraz umacnianie marki Polska i dobrego wizerunku naszego kraju w tej części świata.

Niektóre z wymienionych przez autora publikacji zadań średnio- i długoterminowych (2017-2020 i po 2020 roku) to: zwiększenie bezpieczeństwa ekonomicznego Polski – większy udział regionu Ameryki Łacińskiej i Karaibów w wymianie gospodarczo-handlowej naszego kraju, wzmocnienie roli Polski, jako partnera politycznego państw latynoamerykańskich i karaibskich, jak również zwiększenie roli Polski w realizacji polityki unijnej wobec Ameryki Łacińskiej i Karaibów, a tym samym wzmocnienie pozycji naszego kraju w skali wykraczającej poza region Europy. Wśród narzędzi realizacji tych celów znalazły się między innymi: odpowiednia koordynacja działań MSZ z innymi resortami, zapewnienie odpowiedniej częstotliwości wymianie wizyt na najwyższym szczeblu z kluczowymi latynoamerykańskimi partnerami Polski (w tym z Brazylią, Meksykiem, Argentyną, Chile, Kolumbią i Peru) oraz aktywny udział w wypracowywaniu i realizacji polityki UE w tych obszarach unijnych działań, które dotyczą współpracy gospodarczej z państwami regionu latynoamerykańskiego¹⁶².

W latach 2012-2016 natomiast polityka zagraniczna RP w regionie latynoamerykańskim koncentrowała się głównie na: rozbudowie relacji ekonomicznych (zwłaszcza z państwami priorytetowymi), działaniach na rzecz szybkiego wejścia w życie Umowy Stowarzyszeniowej Unii z Ameryką Środkową oraz Umowy handlowej między UE a Peru i Kolumbią, a także kontynuacji Umowy Stowarzyszeniowej UE-Mercosur.

Działania polskiej dyplomacji w Ameryce Łacińskiej w latach 2015-2016 ukierunkowane były z kolei na intensyfikację relacji politycznych z: Meksykiem, Kolumbią, Peru i Chile, co zostało potwierdzone m.in. uzyskaniem przez Polskę statusu obserwatora w Sojuszu Pacyfiku (w lipcu 2015 roku) oraz rozpoczęciem prac nad ustanowieniem wzmocnionego dialogu z Meksykiem. Rok 2015 zapisał się również, jako

¹⁶¹ Ibidem, s. 40-43.

¹⁶² Ibidem, s. 40-43.

istotny dla stosunków polsko-brazylijskich (wizyta wiceprezydenta tego kraju Michela Temera w polskim MSZ). Ponadto w 2015 roku zintensyfikowano dialog z Ekwadorem (plany otwarcia Ambasady RP w Ekwadorze)¹⁶³, Boliwią (pierwsze w historii konsultacje polityczne w La Paz) i Peru¹⁶⁴, a także Panamą¹⁶⁵ oraz innymi państwami Ameryki Środkowej (zapowiedź reaktywacji obecności dyplomatycznej)¹⁶⁶.

Podczas spotkania wiceszefa polskiej dyplomacji Leszka Soczewicy z wiceministrem spraw zagranicznych Boliwii Juanem Carlosem Alurralde Tejadą w 2015 roku w La Paz, wyrażono potrzebę zwiększenia pragmatyzmu we wzajemnych stosunkach, a także zwrócono uwagę na potencjalne obszary współpracy Polski z Boliwią, do których zaliczono między innymi: wymianę akademicką, projekty kulturalne oraz wzmocnienie kontaktów gospodarczych i finansowych. Wiceminister Soczewica przypomniał też, że Boliwia jest najważniejszą odbiorcą polskiej pomocy rozwojowej w Ameryce Łacińskiej.

O potrzebie regularnych konsultacji wysokiego szczebla rozmawiali z kolei wiceminister Leszek Soczewica i wiceszef MSZ Peru Claudio de la Puente Ribeyro w 2015 roku w Limie. Podczas spotkania omówiono rozwijającą się współpracę kulturalno-naukową między Polską a Peru, w tym archeologiczną. Wiceminister Soczewica zwrócił również uwagę, że umowa o wolnym handlu z UE oraz planowane zniesienie reżimu wiz

¹⁶³ Na podstawie rozmowy z dr Joanną Gocłowską-Bolek, z dnia 30.05.2017 roku.

¹⁶⁴ Zob. *Konsultacje polityczne wiceministra Leszka Soczewicy w Boliwii i w Peru*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP
https://www.ms.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/inne_kontynenty/ameryka_lacinska_i_karaiby/konsultacje_polityczne_wiceministra_leszka_soczewicy_w_boliwii_i_w_peru [dostęp: 30.12.2016].

¹⁶⁵ W lipcu 2016 roku miała miejsce pierwsza, historyczna wizyta prezydenta Panamy Juana Carlosa Vareli Rodrigueza w Polsce, któremu towarzyszyła minister spraw zagranicznych tego kraju, Isabel de Saint Malo de Alvarado. Minister spraw zagranicznych RP, Witold Waszczykowski wyraził przekonanie, że przyczyni się ona do dalszej intensyfikacji dwustronnych stosunków i zaowocuje otwarciem Ambasady RP w Panamie. Szef polskiego MSZ zapewnił, że Panama jest ważnym partnerem politycznym i gospodarczym Polski. Oprócz planów ponownego otwarcia polskiej placówki dyplomatycznej w Panama City przedstawiciele obu państw rozmawiali także na temat perspektyw rozwoju współpracy gospodarczej z uwagi na niedawną inaugurację zmodernizowanego Kanału Panamskiego. Minister Waszczykowski zwrócił uwagę na szansę ożywienia polsko-panamskich kontaktów turystycznych. Szefowie dyplomacji obu krajów omówili również najważniejsze kwestie dotyczące integracji regionalnej, problemów globalnych, a także wymiany wzajemnego poparcia na forum ONZ, w tym do Rady Bezpieczeństwa. Po spotkaniu, w obecności prezydentów Polski Andrzeja Dudy i Panamy Juana Carlosa Vareli Rodrigueza, ministrowie podpisali Umowę o współpracy w dziedzinie turystycznej oraz Memorandum o współpracy między MSZ Polski i Panamy. Zob. *Spotkanie szefów dyplomacji Polski i Panamy...* Ostateczną decyzję o przywróceniu polskiej placówki dyplomatycznej w Panamie, Witold Waszczykowski podjął w grudniu 2016 roku. W styczniu 2017 roku Dorota Kobierowska, *chargé d'affaires* ambasady RP w Panamie, wręczyła listy wprowadzające wiceministrowi spraw zagranicznych Republiki Panamy, Luisowi Miguelowi Hincapié. Placówka uzyskała pełną zdolność operacyjną w pierwszym półroczu 2017 roku. W kompetencji terytorialnej Ambasady, oprócz Panamy znalazły się: Belize, Dominikana, Gwatemala, Haiti, Honduras, Nikaragua i Salwador. Warto podkreślić, że Republika Panamy posiada swoją Ambasadę w Warszawie od 2007 roku.

¹⁶⁶ *Stosunki Polska-Ameryka Łacińska i Karaiby*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych...

krótkoterminowych pomiędzy UE i Peru stwarzają szansę na rozwój relacji gospodarczych i turystycznych między naszymi krajami¹⁶⁷. W dyskusji z przedstawicielami Panamy zadeklarowano z kolei ustanowienie mechanizmu konsultacji politycznych oraz podkreślono potrzebę przywrócenia odpowiedniej dynamiki kontaktów, zarówno na szczeblu rządowym jak i parlamentarnym¹⁶⁸.

W lutym 2016 roku poczyniono kroki świadczące o zainteresowaniu strony polskiej zwiększeniem aktywności RP w regionie Ameryki Środkowej. Podsekretarz stanu Katarzyna Kacperczyk spotkała się ze wszystkimi ambasadorami państw należących do Systemu Integracji Środkowoamerykańskiej (SICA)¹⁶⁹. Głównym tematem rozmów były możliwości zacieśnienia współpracy pomiędzy Polską a Ameryką Środkową¹⁷⁰. Jednocześnie zorganizowano z ramienia Krajowej Izby Gospodarczej (KIG) seminarium na temat możliwości podejmowania działalności gospodarczej w Ameryce Środkowej z udziałem ambasadorów państw SICA¹⁷¹.

O zainteresowaniu i dążeniu do intensyfikacji kontaktów Polski z krajami Ameryki Łacińskiej mówił także podsekretarz stanu MSZ Robert Grey podczas zorganizowanego w październiku 2016 roku w siedzibie Ministerstwa Spraw Zagranicznych RP, spotkania z dziesięcioma ambasadorami i kierownikami placówek państw Ameryki Łacińskiej i Karaibów akredytowanymi w Polsce. Pojawiła się wówczas zapowiedź wzmocnienia współpracy Polski z państwami regionu, zwłaszcza pod względem gospodarczym i naukowym. Podkreślono znaczenie dynamiki regularnych wizyt oraz konsultacji wysokiego szczebla. Podsekretarz Grey powtórzył zapowiedź ponownego otwarcia ambasady RP w Panamie, a także dokonał ogólnej oceny relacji Polski z państwami Ameryki Łacińskiej, odnosząc się przede wszystkim do pozytywnych

¹⁶⁷ Zob. *Konsultacje polityczne wiceministra Leszka Soczewicy w Boliwii i Peru...*

¹⁶⁸ Zob. *Konsultacje polityczne wiceministra Leszka Soczewicy w Panamie i Ekwadorze*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP – https://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/inne_kontynenty/ameryka_lacinska_i_karaiby/konsultacje_polityczne_wiceministra_leszka_soczewicy_w_panamie_i_ekwadorze [dostęp: 30.12.2016].

¹⁶⁹ SICA zrzesza siedem państw Ameryki Środkowej: Belize, Kostarykę, Salwador, Gwatemalę, Honduras, Nikaraguę i Panamę oraz państwo karaibskie - Republikę Dominikany.

¹⁷⁰ Zob. *Spotkanie z ambasadorami państw SICA*, Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP – https://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/inne_kontynenty/ameryka_lacinska_i_karaiby/spotkanie_z_ambasadorami_panstw_sica [dostęp: 29.12.2016].

¹⁷¹ Zob. *Seminarium na temat możliwości podejmowania działalności gospodarczej w Ameryce Środkowej*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP – https://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/inne_kontynenty/ameryka_lacinska_i_karaiby/seminarium_nt_mozliwosci_podejmowania_dzialalnosci_gospodarczej_w_ameryce_srodkowej [dostęp: 29.12.2016].

doświadczeń współpracy na forach międzynarodowych (zwłaszcza w ramach systemu NZ) w dziedzinie zrównoważonego rozwoju i zmian klimatycznych¹⁷².

Zacieśnianiu stosunków Polski z państwami Ameryki Łacińskiej służyły także działania na rzecz rozwoju bazy traktatowej, począwszy od umów o charakterze memorandum politycznych, po porozumienia tematyczne (np. o przekazywaniu skazanych, ekstradycji, *Work and Holiday*, o współpracy turystycznej i sportowej, współpracy z zakresu ochrony dóbr kultury, naukowo-technologicznej czy wymianie informacji finansowej). Zgodnie z zapewnieniami Ministerstwa Spraw Zagranicznych RP, ważnym narzędziem polityki zagranicznej wobec regionu latynoamerykańskiego jest dyplomacja publiczna i kulturalna oraz współpraca na szczeblu samorządowym¹⁷³.

3.3.1. Współpraca w wymiarze wielostronnym Polski z krajami Ameryki Łacińskiej

Oprócz relacji w wymiarze bilateralnym realizowana jest także współpraca Polski z państwami Ameryki Łacińskiej na forum wielostronnym. Polska, jak już zostało wspomniane, uczestniczy w wypracowywaniu i realizacji polityki unijnej wobec regionu latynoamerykańskiego (zarówno w ramach COLAC, jak i innych gremiach unijnych). Nie jest to jednak jedyne forum współpracy wielostronnej, na którym Polska i Ameryka Łacińska podejmują działania na rzecz realizacji wspólnych interesów.

W ramach systemu Narodów Zjednoczonych, Polska i kraje Ameryki Łacińskiej udzielają sobie wzajemnego poparcia dla stanowisk i kandydatur do organizacji międzynarodowych¹⁷⁴. Państwa latynoamerykańskie są ważnym partnerem naszego kraju w dialogu na temat zmian klimatycznych i ochrony środowiska, a także zasad zrównoważonego rozwoju, bezpieczeństwa komunikacji w Internecie i nieprolifacji broni masowego rażenia¹⁷⁵.

Już w 1995 roku Polska zabiegała o poparcie niektórych krajów latynoamerykańskich dla swojej kandydatury w wyborach na niestałego członka RB ONZ. W tym celu polska misja specjalna złożyła wizyty w Trynidadzie i Tobago, Barbadosie, Wenezueli, Republice Dominikańskiej, na Kubie, Jamajce, a także w

¹⁷² Zob. Podsekretarz Stanu Robert Grey o priorytetach Polski wobec regionu Ameryki Łacińskiej i Karaibów. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP – https://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/inne_kontynenty/ameryka_lacinska_i_karaiby/podsekretarz_stanu_robert_grey_o_priorytetach_polski_wobec_regionu_ameryki_lacinskiej_i_karaibow [dostęp: 29.12.2016].

¹⁷³ *Stosunki Polska-Ameryka Łacińska i Karaiby*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych...

¹⁷⁴ Ibidem.

¹⁷⁵ K.J. HINZ: *Wyzwania dla polityki zagranicznej RP...*, s. 21-22.

Ekwadorze i w Peru¹⁷⁶. Konsultacje polityczne wiceministra Leszka Soczewicy w Panamie i Ekwadorze, które odbyły się w marcu 2015 roku, również służyły promocji kandydatury Polski na niestałego członka Rady Bezpieczeństwa Narodów Zjednoczonych¹⁷⁷. Zabiegi w tym kierunku czynił także minister spraw zagranicznych RP Witold Waszczykowski, który w styczniu 2017 roku przebywał na Szczycie ONZ w Nowym Jorku, gdzie odbył rozmowy z ministrami wielu krajów latynoamerykańskich między innymi w celu zapewnienia Polsce poparcia dla kandydatury na niestałego członka RB NZ w latach 2018-2019¹⁷⁸.

W 2013 roku podczas odbywającej się w Warszawie konferencji, pt.: „Peru: partner strategiczny dla Polski w Ameryce Południowej” wiceminister MSZ Beata Stelmach odbyła rozmowy z przewodniczącym peruwiańskiej delegacji, wiceministrem handlu zagranicznego Carlosem Posadą, z którym rozmawiała o współpracy Polski i Peru w przygotowaniach do Szczytów klimatycznych na Konferencjach Narodów Zjednoczonych w sprawie zmian klimatu COP19 w Warszawie i COP20 w Limie¹⁷⁹. Jednym z głównych celów Szczytu w Warszawie było wypracowanie fundamentów pod nowe, ogólnoświatowe porozumienie klimatyczne w sprawie redukcji emisji gazów cieplarnianych, którego sygnowanie planowano na szczyt klimatyczny w Paryżu w 2015 roku (porozumienie, po raz pierwszy w historii, miało objąć zobowiązaniami wszystkie strony Konwencji klimatycznej). Polska pełniła funkcję pierwszej z trzech Prezydencji w ramach Konwencji klimatycznej, obok Peru i Francji, na drodze do nowego porozumienia w sprawie redukcji emisji¹⁸⁰. Globalne porozumienie zostało ostatecznie podpisane podczas konferencji klimatycznej ONZ w 2015 roku w Paryżu (podczas COP21) i będzie obowiązywało do 2020 roku¹⁸¹.

¹⁷⁶ L. MIODEK: *Obecność Ameryki Łacińskiej w polskiej polityce zagranicznej...*, s. 24.

¹⁷⁷ *Konsultacje polityczne wiceministra Leszka Soczewicy w Panamie i Ekwadorze...*

¹⁷⁸ Polska kandydowała w wyborach na miejsce przypadające grupie Europy Wschodniej. W czerwcu 2017 roku Zgromadzenie Ogólne ONZ podczas tajnego głosowania wybrało pięciu niestałych członków Rady Bezpieczeństwa na lata 2018-2019, wśród których znalazła się również Polska. Zob. *Polska wybrana na niestałego członka Rady Bezpieczeństwa ONZ*. TVN24.pl – <http://www.tvn24.pl/wiadomosci-ze-swiate,2/polska-wybrana-na-niestalego-czlonka-rady-bezpieczenstwa-onz,745534.html> [dostęp: 04.06.2017].

¹⁷⁹ *W Warszawie o relacjach gospodarczych Polska – Peru*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP – https://www.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/wiadomosci/w_warszawie_o_relacjach_gospodarczych_polska__peru [dostęp: 16.09.2016].

¹⁸⁰ *COP19: wszystko o szczycie klimatycznym w Warszawie*. Premier.gov.pl – <https://www.premier.gov.pl/wydarzenia/aktualnosci/cop19-wszystko-o-szcycie-klimatycznym-w-warszawie-faq.html> [dostęp: 17.09.2016].

¹⁸¹ *Szczyt klimatyczny w Paryżu: państwa przyjęły historyczne porozumienie*. PolskaTimes.pl – <http://www.polskatimes.pl/artykul/9184397,szczyt-klimatyczny-w-paryzu-panstwa-przyjely-historyczne-porozumienie,id,t.html> [dostęp: 17.09.2016].

Szczyt szefów państw i rządów UE-CELAC, który odbył się w czerwcu 2015 roku w Brukseli, doprowadził między innymi do ożywienia relacji biregionalnych Unii Europejskiej i Ameryki Łacińskiej, w tym podjęcia decyzji o skoordynowanej współpracy obu regionów na forum ONZ w kwestiach globalnych, takich jak: klimat, agenda post 2015 roku nieproliferacja oraz zwalczanie przestępczości narkotykowej¹⁸².

Jedną z zyskujących obecnie na znaczeniu w stosunkach międzynarodowych i dynamicznie rozwijającą się platformą współpracy wielostronnej jest utworzone w 2011 roku ugrupowanie regionalne o charakterze gospodarczym, Sojusz Pacyfiku (SP, hiszp. *Alianza del Pacífico*). Państwa założycielskie (Chile, Kolumbia, Meksyk i Peru), podjęły decyzję o zniesieniu wiz dla swoich obywateli oraz stawek celnych w wewnętrznej wymianie towarowej na ponad 90% produktów, a także utworzeniu wspólnej giełdy MILA. Dodatkowym atutem tej organizacji jest posiadanie przez wszystkie państwa członkowskie umów o wolnym handlu z UE, z czego mogą korzystać także polskie firmy. Jak przewiduje wielu ekspertów ugrupowanie w niedługim czasie powinno stać się istotnym partnerem Europy¹⁸³.

Status obserwatora SP posiada już ponad 40 państw z kilku kontynentów: większość państw unijnych¹⁸⁴, USA, Kanada, Chiny i Australia, a od lipca 2015 roku także Polska. Głównym celem ugrupowania jest „stworzenie obszaru pogłębionej integracji, na którym stopniowo wprowadzany będzie swobodny przepływ towarów, usług, ludzi i kapitału”. Sojusz liczący 220 milionów konsumentów odpowiada za 40% PKB wszystkich krajów Ameryki Łacińskiej i zajmuje 8. miejsce na liście największych gospodarek świata, a także przyciąga ponad 40% inwestycji całego regionu. Kraje Sojuszu powinny w perspektywie średnio i długoterminowej stać się jednym z głównych kierunków ekspansji gospodarczej Polski w tym regionie. Tym bardziej, że nasz kraj utrzymuje dobre stosunki ze wszystkimi państwami Sojuszu, na które przypada 50% naszych obrotów z całym regionem (w Chile natomiast ulokowana jest największa polska inwestycja zagraniczna – kopalnia miedzi i molibdenu KGHM w Sierra Gorda)¹⁸⁵.

¹⁸² *Stosunki Polska-Ameryka Łacińska i Karaiby*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych...

¹⁸³ K.J. HINZ: *Wyzwania dla polityki zagranicznej RP...*, s. 33.

¹⁸⁴ W tym: Republika Federalna Niemiec, Słowacja, Hiszpania, Finlandia, Francja, Belgia, Włochy, Portugalia, Wielka Brytania, Czechy, Rumunia, Austria, Szwecja, Dania, Węgry, Grecja, a od lipca 2015 roku także Polska (stan na sierpień 2017 roku).

¹⁸⁵ *Polska uzyskała status obserwatora w Sojuszu Pacyfiku*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP – http://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/inne_kontynenty/ameryka_lacinska_i_karaiby/polska_uzyskala_status_obserwatora_w_sojuszu_pacyfiku;jsessionid=42EEBCAF8C2770FEEA092123FFDD20C5.cm sap2p, [dostęp: 15.09.2016].

W czerwcu 2016 roku w Puerto Varas w Chile odbyło się pierwsze spotkanie ministerialne krajów Sojuszu Pacyfiku z krajami obserwatorami. W wydarzeniu tym wzięło udział 49 delegacji reprezentujących państwa obserwatorów oraz ministrowie SZ Chile, Peru, Kolumbii i Meksyku. Polskiej delegacji przewodniczyła ambasador Polski w Chile Aleksandra Piątkowska. Podczas spotkania omówiono cztery priorytetowe obszary współpracy takie jak: edukacja, ułatwienia w handlu, innowacyjność oraz rozwój małych i średnich przedsiębiorstw. Podczas konsultacji politycznych w Santiago, Polska przedstawiła własną ofertę współpracy z krajami Sojuszu Pacyfiku¹⁸⁶.

Ponadto, Polska współpracuje z krajami regionu latynoamerykańskiego w ramach takich struktur współpracy wielostronnej jak WTO czy OECD. Kraje Ameryki Łacińskiej coraz aktywniej uczestniczą w globalnym systemie handlowym. Od momentu powołania do życia WTO stały się one głównymi orędownikami interesów handlowych państw rozwijających się. W ramach toczących się w WTO negocjacji w ramach rundy Doha ich stanowisko wobec liberalizacji rolnictwa czy obniżenia barier w handlu towarami przemysłowymi, co należy także do zagadnień interesujących Polskę, jest kluczowe dla powodzenia całych rokowań¹⁸⁷.

3.4. Stosunki Polski z państwami Ameryki Łacińskiej na płaszczyźnie gospodarczej w latach 2004-2016

Faktem jest, że w historii relacji polsko-latynoamerykańskich współpraca gospodarcza i wymiana handlowa stanowiła niewielki odsetek zewnętrznych stosunków handlowych naszego kraju¹⁸⁸. Wynikało to między innymi z odległości geograficznej, określonych uwarunkowań historycznych, a także możliwości i potencjału RP, jeżeli chodzi o ekspansję na dalekie rynki. Istotne znaczenie miała również kwestia woli politycznej decydentów polityki zagranicznej RP w odniesieniu do intensyfikacji stosunków gospodarczych z państwami tego regionu.

Należy jednak stwierdzić, że istnieje niewykorzystany potencjał współpracy gospodarczej w stosunkach Polski z krajami regionu latynoamerykańskiego.

¹⁸⁶ Spotkanie ministerialne państw Sojuszu Pacyfiku z krajami obserwatorami. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP – https://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/inne_kontynenty/ameryka_lacinska_i_karaiby/spotkanie_ministerialne_panstw_sojuszu_pacyfiku_z_krajami_obserwatorami;jsessionid=2E57F86C49C10F0E08FAED5D2BBFFDCD.cmsap4p [dostęp: 15.09.2016].

¹⁸⁷ M. GRĄCIK-ZAJĄCZKOWSKI: *Ameryka Łacińska w WTO*. W: *Ameryka Łacińska w poszukiwaniu konsensusu*. Red. K. ALBIN KŁOSIŃSKI, M. CZARNACKI. Lublin 2013, s. 109.

¹⁸⁸ Wyjątkiem był rok 1980, kiedy to import z Brazylii stanowił aż 2,7% całego przywozu do Polski. Zob. M.F. GAWRYCKI: *Polityka Polski wobec państw Ameryki Łacińskiej...*, s. 433-434.

Intensyfikacji dwustronnych kontaktów handlowych w drugiej dekadzie XXI wieku mogą sprzyjać zarówno procesy liberalizacji handlu, jak i pozytywne efekty przemian gospodarczych przeprowadzonych zarówno w Polsce, jak i w krajach latynoamerykańskich w latach 90. XX wieku. W opinii pracowników Wydziałów Promocji Handlu i Inwestycji w Buenos Aires i São Paulo oraz Wydziałów Ekonomicznych Ambasad RP funkcjonujących w krajach Ameryki Łacińskiej, istnieją duże potencjalne możliwości rozwoju i zdynamizowania współpracy pomiędzy Polską a krajami tego regionu. Ponadto, Stowarzyszenie Eksporterów Polskich wymienia Brazylię, Argentynę, Kolumbię, Meksyk i Chile, wśród rynków o największych możliwościach wzrostu polskiego eksportu. Z kolei przedstawiciele Krajowej Izby Gospodarczej wskazują Amerykę Południową, jako atrakcyjny i intratny kierunek dywersyfikacji polskiego eksportu¹⁸⁹.

Tabela 1.

**Wartość polsko-latynoamerykańskiej wymiany handlowej w latach 2004-2016
(w mln USD)**

ROK	EKSPORT	IMPORT	OBROTY	SALDO
2004	622,9	1.816,1	2.439,0	-1.193,2
2005	847,6	1.876,0	2.723,6	-1.028,4
2006	851,2	2.418,0	3.269,2	-1.566,8
2007	1.238,5	2.953,4	4.191,9	-1.714,9
2008	1.834,6	3.527,0	5.361,5	-1.692,4
2009	955,7	2.836,3	3.792,1	-1.880,6
2010	1.274,5	2.937,2	4.211,7	-1.662,7
2011	1.838,6	3.615,0	5.453,6	-1.776,3
2012	1.998,3	3.278,9	5.277,2	-1.280,6
2013	2.358,6	3.780,8	6.139,5	-1.422,2
2014	2.417,9	4.266,9	6.684,8	-1.849,0
2015	2.740,0	4.244,7	6.984,7	-1.504,7
2016	1.988,2	3.742,2	5.730,4	-1.754,0

Źródło: GUS. Opracowanie własne.

Mimo iż przystąpienie Polski do Unii Europejskiej nie wywołało przełomu w stosunkach handlowych naszego kraju z regionem latynoamerykańskim, to przyczyniło się do zwiększenia dwustronnej wymiany handlowej. Wartość polskiego eksportu do

¹⁸⁹ U. KLONOWSKA: *Wstęp*. W: *Rynki zagraniczne dla polskiego biznesu...*, s. 7-8.

krajów Ameryki Łacińskiej z 623 mln USD w 2004 roku wzrosła do 1,24 mld USD w 2007 roku, a import z 1,8 mld USD w 2004 wzrósł do 2,9 mld USD w 2007 roku. Wartość obrotów handlowych zwiększyła się z 2,4 mld USD w 2004 roku do 4,2 mld USD w 2007 roku. W latach 2004-2007 dynamika eksportu wyniosła 199%, importu 162%, a obrotów ogółem 172%. W 2007 roku polski eksport wzrósł o 23% w stosunku do roku 2006, zaś import o 10% w odniesieniu 2006 roku¹⁹⁰. Wzrost wymiany handlowej w pierwszych latach po przystąpieniu Polski do Unii Europejskiej był jednak w znacznej mierze konsekwencją kumulacji impulsu akcesyjnego i korzystnej koniunktury¹⁹¹.

Zgodnie z danymi GUS, na początku drugiej dekady XXI wieku, w 2011 roku obroty handlowe Polski z Ameryką Łacińską wyniosły 5,4 mld USD (wzrost o 30% w stosunku do 2010 roku), w tym eksport wyniósł 1,8 mld USD (1,27 mld USD w 2010 roku), import 3,6 mld USD (2,93 mld USD w 2010 roku). Bilans handlowy był dla Polski ujemny i wyniósł -1,7 mld USD. Mimo wzrostu obrotów handlowych w 2011 roku, poziom współpracy Polski z regionem Ameryki Łacińskiej miał nadal wymiar marginalny. Eksport do państw Ameryki Łacińskiej w połowie drugiej dekady XXI wieku stanowił zaledwie 1% całości polskiego eksportu, zaś import jedynie 1,7% całkowitego importu naszego kraju¹⁹².

Problemem w polsko-latynoamerykańskich stosunkach handlowych pozostaje ujemne saldo obrotów handlowych, jakie Polska po 1989 roku odnotowuje z większością kluczowych partnerów naszego kraju w tym regionie. Jak zauważył Lech Miodek, decydenci polskiej polityki zagranicznej w odniesieniu do stosunków handlowych Polski z Ameryką Łacińską przed 1989 rokiem wyrażali zaniepokojenie z powodu wysokiego deficytu w obrotach handlowych Polski z tym regionem. W 2006 roku również zwracano uwagę na niepokojące utrzymywanie się wysokiego deficytu obrotów handlowych Polski w wymianie z krajami Ameryki Łacińskiej (wynosiło ono wówczas -1,5 mld USD). Jak konstatuje Miodek, różnica jest jedynie taka, że poprzednio zarówno obroty jak i deficyt były mniejsze¹⁹³.

¹⁹⁰ Zob. Zespół Ameryki Łacińskiej i Karaibów Departament Ameryki MSZ: *Stosunki Polska – Ameryka Łacińska i Karaiby...*, s. 12.

¹⁹¹ Rok przed przystąpieniem Polski do UE, obroty handlowe naszego kraju z krajami Ameryki Łacińskiej wyniosły 1,5 mld USD i były o 21,5% wyższe w stosunku do roku poprzedniego. Wartość eksportu w 2003 roku wyniosła 488 mln USD i była większa o 18,1% w stosunku do 2002 roku, natomiast wartość importu osiągnęła kwotę 1,04 mld USD i była większa w stosunku do roku poprzedniego o 22,8%. Ujemne dla Polski saldo w 2003 roku wyniosło -551 mln USD, zaś w roku poprzednim było to -433 mln USD. Zob. *Strategia RP w odniesieniu do pozaeuropejskich krajów rozwijających się...*

¹⁹² *Stosunki Polska-Ameryka Łacińska i Karaiby*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych...

¹⁹³ L. MIODEK: *Obecność Ameryki Łacińskiej w polskiej polityce zagranicznej...*, s. 28.

Dodatnie saldo obrotów handlowych pojawiło się w drugiej dekadzie XXI wieku (począwszy od 2011 roku) w wymianie dwustronnej Polski z Meksykiem¹⁹⁴ i utrzymywało się aż do 2015 roku. Dopiero w 2016 roku pojawił się ujemny dla Polski bilans handlowy z tym państwem (trzeba jednak zaznaczyć, że wyniósł on zaledwie -5,3 mln USD). Drugim państwem spośród kluczowych partnerów RP w Ameryce Łacińskiej, z którym odnotowaliśmy w 2011 roku dodatnie saldo obrotów handlowych była Wenezuela. Podobnie jak w przypadku Meksyku utrzymywało się ono do 2015 roku. Ujemne dla Polski saldo handlowe w wymianie z Wenezuelą w 2016 roku wyniosło jednak zaledwie -1,9 mln USD. Warto dodać, że Wenezuela jest jedynym krajem spośród kluczowych dla Polski partnerów latynoamerykańskich, z którym najczęściej odnotowujemy dodatnie saldo obrotów handlowych – utrzymywało się ono w latach 2004-2009. W przypadku pozostałych kluczowych partnerów naszego kraju w Ameryce Łacińskiej (Brazylia, Argentyna, Chile i Kolumbia) w latach 2004-2016 saldo obrotów handlowych dla Polski było ujemne¹⁹⁵.

Najważniejszym partnerem gospodarczym Polski w regionie Ameryki Łacińskiej jest ugrupowanie regionalne Mercosur (w którego skład wchodzi: Argentyna, Brazylia, Paragwaj, Urugwaj i Wenezuela). Na początku pierwszej dekady XXI wieku na kraje te przypadało ok. 42% obrotów handlowych RP z Ameryką Łacińską (z czego obroty handlowe z Brazylią stanowiły aż 26,5%)¹⁹⁶. Istotnymi partnerami handlowymi naszego kraju były także Meksyk oraz Chile. Warto podkreślić, że w 2012 roku Ameryka Łacińska była najszybciej rosnącym kierunkiem polskiego eksportu na świecie, natomiast w 2013 roku polski eksport wzrósł w porównaniu do roku poprzedniego o 18%¹⁹⁷.

Analizując strukturę towarową polskiego eksportu do krajów Ameryki Łacińskiej na podstawie danych polskich instytucji gospodarczych można stwierdzić, że dominują w nim głównie: wyroby przemysłu maszynowo-elektrycznego, mineralnego i chemicznego, a także samochodowego i meblowego. Importujemy natomiast przede wszystkim, produkty rolne (w tym: soję, kawę, wino i owoce tropikalne), surowce – zwłaszcza miedź

¹⁹⁴ *Stosunki gospodarcze Polski z Meksykiem i Ameryką Środkową*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Meksyku – http://www.meksyk.msz.gov.pl/pl/wspolpraca_dwustronna/ekonomia/ambasada_rp_w_meksyku_340/?printMode=true [dostęp: 28.08.2016].

¹⁹⁵ Na podstawie danych GUS.

¹⁹⁶ B. WOJNA: *Polska polityka wobec Ameryki Łacińskiej i Karaibów...*, s. 61.

¹⁹⁷ *Ameryka Łacińska obszarem nowych możliwości dla polskiej gospodarki*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP – https://www.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/wiadomosci/ameryka_lacinska_obszarem_nowych_mozliwosci_dla_polskiej_gospodarki [dostęp: 16.09.2016].

z Chile czy węgiel kamienny z Kolumbii, jak również towary wysoko przetworzone, np. sprzęt medyczny czy samoloty Embraer z Brazylii.

Istnieje wiele przykładów polskich firm, które z sukcesem zastosowały różne strategie wejścia na rynki państw latynoamerykańskich (i nadal są na nich obecne). Ich doświadczenia pokazują, że polskie przedsiębiorstwa mogą być konkurencyjne na rynkach tych państw, i że potrafią zaspokajać istniejący tam popyt oraz konkurować z innymi zagranicznymi firmami. Wśród polskich firm, które odniosły największy sukces w Ameryce Łacińskiej znajdują się: Selen SA – lokująca swoje produkty z zakresu chemii budowlanej w Brazylii; Famur SA – zajmujący się przemysłem maszynowym, obecny głównie na rynku meksykańskim i brazylijskim¹⁹⁸; KGHM – producent miedzi, srebra i złota w Chile; Dr Irena Eris¹⁹⁹ – działająca w branży kosmetycznej w Kolumbii; Melex – zajmujący się branżą motoryzacyjną, ukierunkowany głównie na Argentynę. Przykładem udanego i trwałego umieszczenia produktu na rynkach latynoamerykańskich przez polskie firmy jest także Wódka Wyborowa obecna w większości państw tego regionu²⁰⁰. Pod specjalnie stworzoną marką „Polka”, firma Tan-Viet sprzedaje z kolei na Kubie polskie konserwy mięsne, pasztety i drób, a także nabiał (w szczególności mleko w proszku, sery, masło i mleko skondensowane)²⁰¹. Od końca II wojny światowej w regionie Ameryki Łacińskiej działała firma Ciech SA. (producent sody kalcynowanej, sody oczyszczonej, soli, żywicy poliestrowej, a także produktów szklanych oraz chemikaliów). Do najważniejszych partnerów Ciechu tradycyjnie zaliczały się: Brazylia, Argentyna i Kuba, do których eksportowano głównie siarkę i nawozy sztuczne²⁰². Firma zawiesiła jednak swoją działalność na rynku latynoamerykańskim w 2009 roku.

Nie najlepiej prezentują się natomiast polskie inwestycje kapitałowe w Ameryce Łacińskiej. W 2005 roku bezpośrednie polskie inwestycje zagraniczne wyniosły 2,46 mld euro z czego zaledwie 11 mln euro (0,45%) trafiło do Ameryki Łacińskiej²⁰³.

¹⁹⁸ *Boletim da Embaixada da Republica da Polonia No. 2/2012* – <http://brasil.msz.gov.pl/resource/c972d1b0-d437-40b7-a128-dae666c06fe2:JCR> [dostęp: 28.08.2016].

¹⁹⁹ J. GOĆLOWSKA-BOLEK: *Ameryka Łacińska jako region niewykorzystanych możliwości...*, s. 68-71.

²⁰⁰ *Ibidem*, s. 59.

²⁰¹ Firma Tan-Viet została założona w 1990 roku. Tan-Viet International SA jest wyłącznym dystrybutorem w Polsce i Europie produktów marki Vifon oraz właścicielem marek TaoTao, Tokyoto, Polka oraz Ammko. Na Kubie firma Tan-Viet International działa od 2002 roku. Zob. *Tan-Viet podbija Kubę przetworami mięsnymi z Polski*. Portal Spożywczy – <http://www.portalspozywczy.pl/mieso/wiadomosci/tan-viet-podbija-kube-przetworami-miesnymi-z-polski,130885.html> [dostęp: 23.10.2016].

²⁰² *Stan i perspektywy stosunków gospodarczych Polski...*, s. 67; Ciech Group – <http://ciechgroup.com/relacje-inwestorskie/informacje-rynkowe/segment-organiczny/srodki-ochrony-roslin/> [dostęp: 17.09.2016].

²⁰³ L. MIODEK: *Obecność Ameryki Łacińskiej w polskiej polityce zagranicznej...*, s. 29.

Podjęmowane są pewne próby ożywienia relacji gospodarczych i wymiany handlowej Polski z regionem latynoamerykańskim. W 2012 i 2013 roku MSZ Polski zorganizowało misje gospodarcze do kilku krajów Ameryki Łacińskiej: Argentyny, Brazylii, Chile, Kolumbii, Meksyku, Urugwaju i Peru. Wzięło w nich udział ponad 80 polskich firm reprezentujących między innymi: budownictwo, energetykę, transport, technologie ekologiczne, produkcję farmaceutyków, górnictwo i przemysł stoczniowy. W 2014 roku odbyły się kolejne polskie misje handlowe w Kolumbii i Chile²⁰⁴. Inicjatywy te wpisywały się w szerszą strategię promocji i wsparcia polskich przedsiębiorstw na rynkach państw rozwijających się. Brazylia została zaliczona przez Ministerstwo Gospodarki do grona krajów „perspektywicznych” obok Algierii, Kanady, Kazachstanu i Turcji. Są to państwa, w których w latach 2012-2014 prowadzono działania promocyjne polskiej gospodarki na rynkach międzynarodowych²⁰⁵.

Podczas spotkania ministra Witolda Waszczykowskiego z ambasadorami krajów Ameryki Południowej i Karaibów, które odbyło się w lutym 2016 roku w Warszawie, dyskutowano między innymi na temat perspektyw rozwoju stosunków gospodarczych Polski z regionem Ameryki Łacińskiej. Ambasadorowie krajów latynoamerykańskich nie tylko wskazywali na geostrategiczne znaczenie Polski w regionie Europy Centralnej i Wschodniej, ale także potwierdzili kluczową rolę relacji gospodarczych w kształtowaniu stosunków bilateralnych z naszym krajem. Przy okazji tego spotkania, w Krajowej Izbie Gospodarczej odbyło się seminarium gospodarcze na temat możliwości rozwoju relacji ekonomicznych Polski z regionem latynoamerykańskim. Zwrócono uwagę na szanse intensyfikacji współpracy z Ameryką Środkową, która ze względu na swój potencjał gospodarczy (ponad 4% wzrostu PKB w 2016 roku) i ludnościowy (58 mln mieszkańców), a także geostrategiczne położenie i implementację Umowy Stowarzyszeniowej z UE, jest dla polskiej dyplomacji ekonomicznej interesującym kierunkiem współpracy²⁰⁶.

Warto także wspomnieć o potencjale tkwiącym we współpracy gospodarczej Polski z Kubą. Należy stwierdzić, że ze względu na determinujący relacje dwustronne czynnik polityczny, współpraca gospodarcza z tym państwem nie rozwijała się adekwatnie do możliwości i potencjału. Wśród polskich eksporterów na Kubie największym jest wspomniana firma Tan Viet, zajmująca się między innymi produkcją

²⁰⁴ *Ameryka Łacińska obszarem nowych możliwości dla polskiej gospodarki...*

²⁰⁵ *Stosunki Polska-Ameryka Łacińska i Karaiby*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych...

²⁰⁶ *Spotkanie Ministra Witolda Waszczykowskiego z ambasadorami krajów Ameryki Południowej i Karaibów...*

zupek typu instant (tzw. „zupek chińskich”). Pozostałe to eksporter samolotów cywilnych Pezetel Aviation, Balton, który sprzedaje aparaturę medyczną oraz handlujący odzieżą i obuwem Limex. Od końca pierwszej dekady XXI wieku obserwuje się rosnące zainteresowanie rynkiem kubański ze strony polskich przedsiębiorców. Jak twierdził radca Ambasady RP w Hawanie, Paweł Józefowicz w 2008 roku, „praktycznie co tydzień” odbywał spotkania z Polakami, zainteresowanymi rozpoczęciem działalności gospodarczej na Kubie lub eksportem do tego kraju²⁰⁷. Sytuacja polityczna i gospodarcza w tym państwie w drugiej dekadzie XXI wieku, również staje się coraz bardziej korzystna, jeżeli chodzi o możliwości inwestycyjne. Przejawem stopniowego otwierania się kubańskiej gospodarki pod rządami Raula Castro była zapowiedź rządu dotycząca zwiększenia inwestycji zagranicznych, ukierunkowanych głównie na turystykę oraz sektory gwarantujące wzrost kubańskiego eksportu. Na Kubie istnieje także duże zapotrzebowanie na rozwój technologiczny przemysłu. W związku z zachodzącymi w tym państwie zmianami, a także wznowieniem relacji amerykańsko-kubańskich wiele firm o zasięgu międzynarodowym podejmuje działania mające na celu ulokowanie swoich produktów czy usług na kubańskim rynku.

Pozytywną tendencją w polsko-kubańskich relacjach handlowych w drugiej dekadzie XXI wieku, świadcząca o dostrzeganiu potencjału tkwiącego we współpracy z tym państwem, było ogłoszenie przez Ministerstwo Rozwoju „nowego otwarcia w stosunkach gospodarczych” Polski z Kubą. We wrześniu 2016 roku polscy przedsiębiorcy przebywali z misją gospodarczą na Kubie (wzięło w niej udział 20 przedstawicieli polskich firm reprezentujących branże: rolno-spożywcza, budowlaną, motoryzacyjną, medyczną i farmaceutyczną), której przewodniczył wiceminister rozwoju. Było to pierwsze od wielu lat przedsięwzięcie promujące współpracę gospodarczą pomiędzy Polską a Kubą i zarazem pierwsza od siedmiu lat oficjalna wizyta przedstawiciela rządu RP na Kubie. Polska, jak zapewniono jest zainteresowana zwiększeniem dwustronnych obrotów handlowych, budową stabilnej pozycji naszego kraju na Kubie oraz nawiązaniem współpracy inwestycyjnej z kubańskim partnerem. Podczas wizyty, wiceszef resortu rozwoju uczestniczył w polsko-kubańskim forum biznesowym oraz odbył konsultacje w Ministerstwach: Handlu i Inwestycji Zagranicznych, Przemysłu, Energii i Górnictwa, Turystyki, a także Banku Centralnym, jak również wiodących sektorowych spółkach państwowych (zajmujących się farmacją, usługami medycznymi i

²⁰⁷ T. SIKORSKI: *Gorąca Kuba kusi*. Polski Portal Finansowy Bankier.pl – <http://www.bankier.pl/wiadomosc/Goraca-Kuba-kusi-biznes-1788438.html> [dostęp: 29.09.2016].

ochroną zdrowia). Minister odwiedził również należące do spółki BioCubaFarma – Centrum Immunologii Molekularnej. Podczas tej wizyty omówiono możliwości rozwoju współpracy m.in. w oparciu o spółki *joint ventures* oraz programy wymiany praktyk studenckich i polsko-kubańskiej współpracy w zakresie biotechnologii. Nie bez znaczenia dla intensyfikacji współpracy gospodarczej Polski z Kubą są także plany kubańskiej administracji dotyczące rozwoju infrastruktury turystycznej, gdzie Polska chce zostać dostawcą materiałów budowlanych oraz komponentów wyposażenia wnętrz, jak również usług budowlanych²⁰⁸.

Biorąc pod uwagę, że między Polską a Kubą brakuje umowy regulującej dwustronną współpracę gospodarczą, należy wyrazić nadzieję, że zapowiedź „nowego otwarcia” w relacjach z Hawaną przełoży się także w niedługim czasie na uregulowanie stosunków w wymiarze formalno-prawnym i odbudowę potrzebnej bazy traktatowej między państwami. Tym bardziej, że coraz większe zainteresowanie tym państwem wykazują także polscy turyści (liczba podróżnych w 2015 roku wyniosła 20,5 tys. osób), w odpowiedzi na co PLL LOT uruchomił bezpośrednio (sezonowe – od listopada do marca) połączenia czarterowe na trasie Warszawa-Varadero. Polska w 2015 roku zajmowała 18-tą pozycję wśród państw, z których przybywała największa liczba odwiedzających Kubę²⁰⁹.

Polska podtrzymuje także relacje gospodarcze (choć w nieco mniejszym wymiarze niż z kluczowymi partnerami naszego kraju w regionie latynoamerykańskim) z pominiętym w Strategii z 2004 roku, Peru. Jak stwierdziła podsekretarz stanu w MSZ Beata Stelmach, podczas konferencji, pt.: „Peru: partner strategiczny dla Polski w Ameryce Południowej”, która odbyła się w Warszawie w 2013 roku (w 90. rocznicę nawiązania stosunków dyplomatycznych między naszymi krajami), Polskę i Peru łączy coraz więcej interesów, a dalszy rozwój strategicznego partnerstwa powinien sprzyjać umacnianiu konkurencyjności naszych gospodarek. Głównym celem wydarzenia, w którym uczestniczyli przedstawiciele polskiego i peruwiańskiego biznesu, było zaprezentowanie możliwości gospodarczych oraz inwestycyjnych obu krajów. Oficjalnej delegacji, której przewodniczył wiceminister handlu zagranicznego Carlos Posada, towarzyszyli przedstawiciele peruwiańskich firm. Jak zaznaczono, polsko-peruwiańskie obroty handlowe systematycznie wzrastają – w 2012 roku polski eksport zwiększył się o

²⁰⁸ *Kuba – nowe otwarcie w stosunkach gospodarczych*. Ministerstwo Rozwoju – <https://www.mr.gov.pl/strony/aktualnosci/kuba-nowe-otwarcie-w-stosunkach-gospodarczych/> [dostęp: 23.10.2016].

²⁰⁹ *Ibidem*.

40% w porównaniu do 2011 roku²¹⁰. W 2014 roku z kolei oficjalnie rozpoczęło działalność pierwsze polskie przedsiębiorstwo na rynku peruwiańskim, firma AC STAG zajmująca się branżą instalacji gazowych do samochodów. Wydarzenie to określono, jako przełomowy moment w polsko-peruwiańskich stosunkach gospodarczych. W październiku 2014 roku firma AC STAG została członkiem Limeńskiej Izby Handlowej²¹¹. W strukturze towarowej polskiego eksportu do Peru dominują: wyroby stalowe, części samochodowe, oleje smarowe, kosmetyki, skrobia ziemniaczana, przetwory spożywcze oraz pasze. Importujemy natomiast głównie produkty rolno-spożywcze (takie jak: kawa, filety rybne, winogrona, mandarynki, suszona papryka, cytrusy, awokado, szparagi), a także rudy, koncentraty i tlenki cynku oraz boru. W ostatnich latach wizyty w Peru odbywały delegacje polskich przedsiębiorców zainteresowanych między innymi możliwościami inwestycji w górnictwie miedzi, współpracą przy modernizacji sprzętu wojskowego i dostawami części zamiennych oraz badaniem możliwości inwestycji w uprawie i przerobie papryki²¹².

Należy mieć na uwadze, że istnieją zasadnicze różnice w możliwościach nawiązywania współpracy handlowej i inwestycyjnej z poszczególnymi krajami regionu latynoamerykańskiego, wynikające z wewnętrznych regulacji prawnych tych państw. W wielu państwach Ameryki Łacińskiej utrudnieniem są np. skomplikowane przepisy dotyczące rozpoczęcia działalności gospodarczej (m.in. ze względu na złożone procedury, długi czas oczekiwania, konieczne do poniesienia koszty, wymagany kapitał minimalny, itp.). Znacznym utrudnieniem jest także konieczność uzyskiwania koncesji, zezwoleń i licencji na wprowadzenie na rynek niektórych państw latynoamerykańskich szeregu produktów. Problematyczną bywa także kwestia zakresu ochrony inwestycji (nie z każdym państwem Ameryki Łacińskiej Polska ma podpisane odpowiednie umowy w tym zakresie) oraz zróżnicowanych systemów podatkowych w poszczególnych krajach. W rankingu *Doing Business* z 2010 roku, uwzględniającym szereg kryteriów gospodarczych i biznesowych dotyczących prowadzenia działalności gospodarczej, wśród państw latynoamerykańskich, w których istnieją najbardziej dogodne warunki rozpoczęcia i prowadzenia biznesu znalazły się: Kolumbia (37. miejsce), Chile (49.) oraz Meksyk (51.). Dla porównania Polska, w tym samym roku zajęła w rankingu miejsce 72. Najwięcej

²¹⁰ *W Warszawie o relacjach gospodarczych Polska – Peru.....*

²¹¹ *Pierwsza polska inwestycja w Peru.* Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP – http://www.ms.gov.pl/pl/p/lima_pe_a_pl/wspolpraca_dwustronna/wspolpraca_gospodarcza/ac_stag?channel=www [dostęp: 16.09.2016].

²¹² U. MIRSKA-STRĘBSKA: *Notatka o polsko-peruwiańskich stosunkach handlowych i gospodarczych...*

trudności w zakresie prowadzenia działalności gospodarczej w regionie Ameryki Łacińskiej stwierdzono w Wenezueli, która zajęła w rankingu 177. miejsce²¹³.

O atrakcyjności rynku latynoamerykańskiego stanowi wiele czynników. Najczęściej podkreśla się bogactwo surowców tego regionu. Do najzasobniejszych pod tym względem należą: Argentyna, Brazylia, Chile, Kolumbia, Meksyk i Wenezuela. Kraje te (z wyjątkiem Chile) posiadają także duże zasoby ropy naftowej i gazu ziemnego. Zasoby naturalne tych państw są podstawą rozwoju ich przemysłu oraz eksportu²¹⁴. W Wenezueli występują jedne z największych na świecie złóż ropy naftowej (tzw. złoża „ropy ciężkiej”). Innym ważnym bogactwem naturalnym są występujące w regionie latynoamerykańskim złoża miedzi. Aż ok. 30% światowych zasobów tego surowca występuje w Chile (kraj ten zajmuje 1. miejsce na świecie w wydobyciu miedzi i jest jednym z największych światowych eksporterów tego surowca)²¹⁵. Oprócz Chile miedź występuje także w Brazylii i Meksyku. W wielu państwach latynoamerykańskich, a zwłaszcza: Argentynie, Brazylii, Chile, Meksyku, Panamie, Republice Dominikańskiej, a także Urugwaju i Wenezueli występują rudy żelaza. Złoża węgla kamiennego posiadają z kolei Argentyna, Kolumbia i Wenezuela. Innym ważnym surowcem występującym w krajach Ameryki Łacińskiej są rudy cynku i ołowiu (głównie w Argentynie, Brazylii, Chile i Meksyku). Ponadto, w regionie tym znajdują się także złoża srebra i złota, cyny, diamentów przemysłowych, a także kamieni szlachetnych i półszlachetnych (zwłaszcza w Argentynie, Brazylii, Chile i Kolumbii; w ostatnim z tych państw wydobywa się najwięcej na świecie szmaragdów)²¹⁶.

Ponadto, region Ameryki Łacińskiej jest również atrakcyjny pod względem gospodarczym i inwestycyjnym, ze względu na możliwość tworzenia i modernizacji infrastruktury oraz szereg potrzebnych inwestycji: w sieć dróg lądowych, wodnych i powietrznych²¹⁷. Duże możliwości inwestycyjne tkwią także w sektorach wydobywczych, gdzie Polska może stać się dostawcą szeregu produktów i usług. W tym kontekście warto

²¹³ J. GNIADK, K. WASYLEWSKA: *Kraje Ameryki Łacińskiej – krótka charakterystyka*. W: *Rynki zagraniczne dla polskiego biznesu...*, s. 37-38.

²¹⁴ Jedynie Urugwaj nie posiada bogactw o znaczeniu przemysłowym, zaś Panama eksploatuje surowce mineralne w niewielkim stopniu. Zob. J. GNIADK, K. WASYLEWSKA: *Kraje Ameryki Łacińskiej – krótka charakterystyka...*, s. 24.

²¹⁵ W Chile zlokalizowanych jest też ok. 35% światowych zasobów molibdenu.

²¹⁶ J. GNIADK, K. WASYLEWSKA: *Kraje Ameryki Łacińskiej – krótka charakterystyka...*, s. 24-25.

²¹⁷ Warto wspomnieć, że w krajach Ameryki Łacińskiej transport lotniczy jest bardzo dobrze rozwinięty. Specyficzne ukształtowanie terenu (duże różnice wysokościowe, wyżyny i pasma górskie) powoduje, że trudniej budować trasy kolejowe oraz transport drogowy. Liczba lotnisk w poszczególnych krajach jest imponująca. Najwięcej jest ich w Brazylii (4000), następnie w Meksyku (1744), Argentynie (1130) oraz Kolumbii (992). Dla porównania w Polsce jest 125 lotnisk. Zob. *Ibidem*, s. 31.

wspomnieć o komplementarności gospodarek polskiej i państw latynoamerykańskich, co stwarza potencjalne możliwości zwiększenia obrotów handlowych oraz uzyskania przez Polskę korzystniejszej struktury wymiany (poprzez zniwelowanie ujemnego salda bilansu handlowego). Polska ma szansę zaistnieć na rynkach krajów Ameryki Łacińskiej między innymi poprzez konkurowanie i oferowanie produktów z branż wykorzystujących średnio zaawansowane technologie, np. sektora elektromaszynowego, metalurgicznego i chemicznego, a także w niektórych gałęziach przemysłu rolno-spożywczego (zwłaszcza produktów przetworzonych wysokiej jakości)²¹⁸. Do sektorów, w których istnieją największe perspektywy współpracy handlowej i inwestycyjnej z państwami Ameryki Łacińskiej, należą także: przemysł obronny, energetyczny i paliwowy, spożywczy, budownictwo oraz zielone technologie²¹⁹.

W drugiej dekadzie XXI wieku zwiększeniu uległ eksport Polski do Ameryki Łacińskiej i można zakładać, że w perspektywie średniookresowej utrzyma się nadal wysokie tempo jego wzrostu. Zgodnie z prognozami analityków HSBC i Oxford Economics w latach 2016-2020 polski eksport wzrośnie łącznie o 55%, co oznacza, że będzie zyskiwał średnio 9,1% rocznie²²⁰. W 2013 roku polski eksport do Ameryki Łacińskiej wzrósł o 18% w stosunku do roku poprzedniego. Zgodnie z danymi GUS, wartość wymiany handlowej Polski z regionem wyniosła 6,13 mld USD (z czego 2,36 mld USD stanowił polski eksport, a 3,78 mld USD import z krajów Ameryki Łacińskiej). Dla porównania, wartość eksportu tylko do trzech krajów regionu (Brazylia, Argentyny i Meksyku) w przypadku Niemiec wynosiła 26 mld USD a Francji 9 mld USD²²¹.

W 2014 roku miał miejsce dynamiczny wzrost obrotów handlowych Polski z regionem Ameryki Łacińskiej, których wartość wyniosła 6,7 mld USD (wzrost o ponad 8% w stosunku²²² do roku poprzedniego, z czego eksport w 2014 roku wyniósł 2,4 mld USD, a import 4,3 mld USD). Podkreślano wówczas, że polskie firmy postrzegają rynki latynoamerykańskie, jako potencjalne miejsce do sprzedaży swoich usług i towarów. Znalazło to swoje odzwierciedlenie w 2015 roku, kiedy dynamika dwustronnych obrotów handlowych, ponownie uległa zwiększeniu. Wpływ na to mogły mieć między innymi

²¹⁸ Stan i perspektywy stosunków gospodarczych Polski..., s. 61-71.

²¹⁹ Minister Sikorski z wizytą w Brazylii. Depesza PAP 25.11.2012. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP
—
https://www.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/msz_w_mediach/minister_sikorski_z_wizyta_w_brazylia__depesza_pap_25_11_2012 [dostęp: 23.11.2016].

²²⁰ K.J. HINZ: *Wyzwania dla polityki zagranicznej RP...*, s. 24.

²²¹ Ibidem, s. 25.

²²² K.J. HINZ: *Wyzwania dla polityki zagranicznej RP...*, s. 25.

decyzje krajów regionu Ameryki Łacińskiej dotyczące znoszenia barier pozataryfowych w handlu z Polską²²³. Jak wynikało z danych GUS, w 2015 roku wielkość polskiego eksportu do krajów regionu wyniosła 2,7 mld USD, zaś importu zmniejszyła się w stosunku do roku wcześniejszego i wyniosła 4,2 mld USD. Z kolei wartość obrotów handlowych wzrosła do poziomu ponad 6,9 mld USD. W 2016 roku natomiast zmniejszeniu uległa zarówno wartość importu, jak i eksportu w wymianie handlowej Polski z tym regionem. Eksport Polski do krajów Ameryki Łacińskiej wyniósł blisko 2 mld USD, zaś import 3,7 mld USD²²⁴. Wartość dwustronnych obrotów handlowych w 2016 roku wyniosła 5,68 mld USD.

Głównymi odbiorcami polskiego eksportu w Ameryce Łacińskiej w 2016 roku były kraje takie jak: Meksyk (531,1 mln USD), Brazylia (363,3 mln USD), Kolumbia (98,4 mln USD – najwyższa wartość eksportu do tego kraju od lat 90. XX wieku) Chile (95,7 mln USD) i Argentyna (79,2 mln USD)²²⁵. Ze wszystkimi kluczowymi partnerami regionu latynoamerykańskiego w 2016 roku Polska odnotowała ujemne saldo handlowe. Najniższą wartość niekorzystnego dla Polski bilansu odnotowaliśmy z Wenezuelą (-1,9 mln USD) oraz Meksykiem (-5,3 mln USD), a najwyższą z Argentyną (-645,9 mln USD) i Brazylią (-545,3 mln USD). Główne towary eksportowane przez Polskę w ostatnich latach do państw Ameryki Łacińskiej to, oprócz statków (głównie do remontu), urządzenia elektryczne i elektroniczne, maszyny i urządzenia mechaniczne, pojazdy samochodowe, paliwa i oleje mineralne oraz nawozy. Importowaliśmy z kolei, również statki (głównie do remontu), a także komponenty paszowe (gł. makuchy sojowe), owoce i orzechy, samoloty i rudy metali²²⁶.

Wartość polskich inwestycji bezpośrednich w krajach Ameryki Łacińskiej na koniec 2014 roku wyniosła ogółem 103,5 mln USD (w tym 65,4 mln USD w Ameryce Środkowej, 38,1 mln USD w Ameryce Południowej). Warto wspomnieć, że największą polską inwestycją (na świecie) jest kopalnia miedzi KGHM w Sierra Gorda w Chile o wartości 4,2 mld USD²²⁷.

²²³ Podsekretarz Stanu Robert Grey o priorytetach Polski wobec regionu Ameryki Łacińskiej i Karaibów...

²²⁴ *Obroty handlu zagranicznego według krajów i kontynentów*. Główny Urząd Statystyczny – <http://stat.gov.pl/banki-i-bazy-danych/handel-zagraniczny/> [dostęp: 25.11.2016].

²²⁵ Wartości podano w mln USD.

²²⁶ *Stosunki Polska-Ameryka Łacińska i Karaiby*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych...

²²⁷ *Ibidem*.

3.5. Stosunki Polski z państwami Ameryki Łacińskiej na płaszczyźnie kulturalnej w latach 2004-2016

Realizacja dyplomacji kulturalnej RP przynależy do kompetencji Ministerstwa Spraw Zagranicznych Polski, które współpracuje w tym zakresie z Ministerstwem Kultury i Dziedzictwa Narodowego (odpowiedzialnym za promocję kultury za granicą) oraz Ministerstwem Sportu i Turystyki (promującym kierunki i współpracę w zakresie turystyki), a także polskimi placówkami dyplomatycznymi i konsularnymi.

W ostatniej dekadzie XX wieku i w pierwszym dziesięcioleciu XXI wieku jednym z głównych celów polskiej polityki zagranicznej wobec Ameryki Łacińskiej, była normalizacja stosunków prawno-traktatowych. Jeszcze w 1989 roku podpisano Umowę o współpracy kulturalno-naukowej z Urugwajem, następnie w 1991 roku z Brazylią i w 1995 roku z Chile. Większość porozumień zawartych w tej dziedzinie przed 1989 rokiem odnowiono, a w przypadku niektórych państw podpisano programy wykonawcze (np. z Argentyną 22 października 1993 roku). Jedynie z Kubą umowa bilateralna wygasła w 1997 roku.

W większości państw latynoamerykańskich, z którymi Polska odnowiła stosunki dyplomatyczne po 1989 roku realizowano inicjatywy kulturalne, takie jak: wystawy, koncerty, przeglądy polskich filmów, targi książki, festiwale muzyczne i teatralne, Dni Kultury Polskiej oraz występy chórów i zespołów folklorystycznych²²⁸. Wydarzenia te były organizowane przez polskie placówki dyplomatyczne i konsularne we współpracy z MSZ oraz Ministerstwem Kultury i Dziedzictwa Narodowego, a także z organizacjami polonijnymi działającymi w kilku krajach tego regionu (zwłaszcza w Brazylii i Argentynie). Organizowano też obchody ważnych wydarzeń i rocznic, do których należały między innymi: organizacja Roku Chopinowskiego czy rocznice śmierci cenionego w krajach Ameryki Łacińskiej polskiego pianisty i kompozytora I. J. Paderewskiego. W 2002 roku natomiast, powołane zostało Polsko-Urugwajskie Stowarzyszenie Kulturalne i Argentyńsko-Polskie Towarzystwo Kulturalne²²⁹. W związku z przystąpieniem Polski do UE kontakty dwustronne na płaszczyźnie kulturalnej uległy intensyfikacji. Od 2004 roku placówki RP w krajach regionu Ameryki Łacińskiej,

²²⁸ T. LICHOTA: *Państwa Ameryki Łacińskiej...*, s. 259.

²²⁹ J. PERLIN: *Państwa Ameryki Łacińskiej...*, s. 343-344.

w ramach prezentacji państw członkowskich UE regularnie uczestniczyły w realizacji szeregu przedsięwzięć promujących polski dorobek kulturalny i naukowy²³⁰.

Wzmocnienie polskiej dyplomacji kulturalnej w krajach regionu Ameryki Łacińskiej korzystnie wpłynęłoby na intensyfikację stosunków polsko-latynoamerykańskich. Współpraca w tym obszarze stanowi ważny komponent realizacji interesów państwa i sprzyja urzeczywistnianiu celów latynoamerykańskiej polityki Polski także na innych płaszczyznach, w tym politycznej i gospodarczej. Mimo że z większością państw latynoamerykańskich Polska podpisała umowy dwustronne o współpracy kulturalnej, to należy zaznaczyć, że jedynie w czterech polskich ambasadach (w Argentynie, Brazylii, Meksyku i na Kubie) istnieją specjalnie wydzielone stanowiska, które zajmują się współpracą w dziedzinie kultury²³¹. W pozostałych placówkach dyplomatycznych w Ameryce Łacińskiej za sprawy kulturalne i naukowe odpowiadają bezpośrednio ambasadorzy, jednakże z uwagi zarówno na braki personalne (czego przejawem jest wspomniane łączenie stanowisk), jak i priorytetowość innych zadań, znajdują się one na dalszym planie.

Istotne znaczenie w kształtowaniu i intensyfikacji polsko-latynoamerykańskich kontaktów kulturalnych (jak również na innych płaszczyznach) po 1989 roku, miała działalność Polonii w krajach tego regionu. Środowiska polonijne w Ameryce Łacińskiej przyczyniły się m.in. do utworzenia w latach 90. XX wieku szeregu dwustronnych izb handlowych (z Brazylią, Argentyną, Chile, Ekwadorem, Paragwajem, Meksykiem, Peru i Urugwajem)²³².

Trudno podać dokładną liczbę Polonii w krajach latynoamerykańskich po 1989 roku, zwłaszcza, że w źródłach figurują się różne dane. Szacuje się, że w Ameryce Południowej żyje około 2,5 miliona osób polskiego pochodzenia. Największe skupiska Polonii znajdują się w Brazylii (od ok. 800 tys. do 1,5 mln osób), która stanowi trzecie pod względem liczebności, po USA i Niemczech, skupisko polskich emigrantów na świecie oraz Argentynie (ok. 300-500 tys. osób polskiego pochodzenia). W dalszej kolejności skupiska Polonii znajdują się w Wenezueli (do 4 tys. osób) i Meksyku (do 3

²³⁰ Zespół Ameryki Łacińskiej i Karaibów Departament Ameryki MSZ: *Stosunki Polska – Ameryka Łacińska i Karaiby...*, s. 14.

²³¹ M.Z. OSUCHOWSKA: *Kierunki rozwoju współpracy kulturalnej i naukowej w świetle umów bilateralnych podpisanych przez Polskę z państwami latynoamerykańskimi*. W: *Polska-Ameryka Łacińska, historia – polityka – gospodarka – kultura...*, s. 78.

²³² Zob. *Stan i perspektywy stosunków gospodarczych Polski...*, s. 75-76.

tys. osób)²³³. Mniejsze liczebnie skupiska osób polskiego pochodzenia zamieszkują także tereny: Urugwaju, Paragwaju, Chile, Peru i Ekwadorze. W krajach regionu latynoamerykańskiego, a zwłaszcza tych, w których w wyniku masowej emigracji na przełomie XIX i XX wieku znalazło się najwięcej naszych rodaków, to jest w Brazylii i Argentynie, nadal działają organizacje i stowarzyszenia polonijne, grupy folklorystyczne oraz wydawane są polskie czasopisma i działają polskie biblioteki. W Ameryce Łacińskiej odbywają się także spotkania w ramach kongresów Polonii²³⁴. Trzeba jednak zaznaczyć, że znajomość języka polskiego wśród potomków polskich emigrantów w Ameryce Łacińskiej zanika. Przeciwdziałaniu temu zjawisku, a także krzewieniu polskości służyć mają organizowane w ośrodkach akademickich, m.in. w Argentynie i Brazylii, kursy języka polskiego.

Wciąż jednak istnieje zainteresowanie organizacji polonijnych współpracą z przedstawicielami polskich władz na rzecz intensyfikacji relacji polsko-latynoamerykańskich, z czego warto skorzystać. Zacieśnienie kontaktów ze środowiskami potomków polskich emigrantów w krajach Ameryki Łacińskiej, a także intensyfikacja stosunków na płaszczyźnie kulturalnej mogą przyczynić się do rozwoju kontaktów dwustronnych, także na innych płaszczyznach. Intensyfikacja stosunków kulturalnych sprzyja także pogłębianiu wzajemnego poznawania się państw i narodów, co w relacjach

²³³ Zespół Ameryki Łacińskiej i Karaibów Departament Ameryki MSZ: *Stosunki Polska – Ameryka Łacińska i Karaiby...*, s. 16.

²³⁴ Kongresy Polonii w Ameryce Łacińskiej odbywają się cyklicznie od 1993 roku. Pierwszy Kongres został zorganizowany przez środowiska polonijne z Argentyny i odbył się w Buenos Aires oraz w Punta Del Este, w Urugwaju (kolejne organizowane były głównie z inicjatywy organizacji polonijnych w Brazylii – BRASPOL i POLBRAS). Wówczas, po raz pierwszy doszło do spotkania przedstawicieli Polonii z ośmiu krajów Ameryki Łacińskiej: Argentyny, Brazylii, Urugwaju, Chile, Paragwaju, Peru, Ekwadoru i Wenezueli. Na spotkaniu obecni byli także przedstawiciele polskich i latynoamerykańskich władz państwowych różnego szczebla oraz instytucji akademickich. Podczas Kongresu obradowano w ośmiu komisjach: duszpasterskiej, prawnej, ekonomicznej, oświatowo-kulturowej, organizacyjno-historycznej, kombatanckiej, harcerskiej oraz opieki społecznej. Komisje, przedłożyły na forum plenarnym swoje propozycje projektów rezolucji dotyczących różnych istotnych kwestii, jak np.: przyznania paszportu polskiego osobom urodzonym w Polsce, małżeństwom mieszanym i ich potomkom, ułatwień międzypaństwowych kontaktów handlowych, wymian młodzieży czy organizacji dwustronnych wyjazdów i kolonii dla szkół. Pojawiło się także szereg propozycji dotyczących edukacji, w tym kwestii stworzenia możliwości nauczania języka polskiego w Brazylii. Wskazywano także na różne rozwiązania dotyczące sposobów pielęgnowania polskiej kultury. Najważniejszymi decyzjami Kongresu było powołanie w 1993 roku CABIPAL (hiszp. *Confederacion de Camaras Bilaterales Polacas de America Latina*) – Konfederacji Dwustronnych Izb Handlowych Polsko-Latynoamerykańskich oraz decyzja o utworzeniu USOPAŁ (port. *União das Sociedades e Organizações Polônicas em América Latina*) – Unii Stowarzyszeń i Organizacji Polskich w Ameryce Łacińskiej, która miała w sposób sformalizowany reprezentować ogół latynoamerykańskiej Polonii. CABIPAL natomiast koordynuje współpracę krajowych izb handlowych, a także podejmuje działania na rzecz promocji współpracy gospodarczej i handlowej pomiędzy Polską, a państwami Ameryki Łacińskiej. W skład CABIPAL weszły powstałe w latach 80. i 90. XX wieku polsko-latynoamerykańskie izby handlowe. Zob. M. MALINOWSKI: *Ruch Polonijny w Argentynie i Brazylii w latach 1989 – 2000*. Warszawa 2005, s. 227-233.

Polski z regionem latynoamerykańskim jest szczególnie istotne. Korzystnie wpłynęłoby to także na promocję naszego kraju w Ameryce Łacińskiej.

Jedną z form promocji Polski w krajach Ameryki Łacińskiej jest współpraca miast partnerskich takich jak: Warszawa – Rio de Janeiro (Brazylia), Kraków – La Serena (Chile), Kraków – Quito (Ekwador), Kraków – Guadalajara (Meksyk), Kraków – Kurytyba (Brazylia), Wrocław – Guadalajara (Meksyk), Elbląg – Coquimbo (Chile) Wieliczka – Andacollo (Chile), Bielsko-Biała – Rancagua (Chile), Częstochowa – Zapopan (Meksyk), Jelenia Góra – Tequila (Meksyk) oraz Katowice – Arequipa (Peru)²³⁵.

Warto podjąć działania na rzecz uzupełnienia bazy traktatowej o umowy dotyczące współdziałania w zakresie turystyki. Polska ma jedynie z trzema krajami regionu latynoamerykańskiego podpisane umowy w tej dziedzinie: z Meksykiem (2004), Peru (2008) i Panamą (2016). W przypadku umowy z Peru dodatkowo uwzględniono zachęcanie towarzystw lotniczych do ścisłej współpracy w zakresie połączeń lotniczych pomiędzy naszymi państwami.

3.6. Stosunki Polski z państwami Ameryki Łacińskiej na płaszczyźnie naukowej w latach 2004-2016

Podstawą prawną współpracy naukowej pomiędzy Polską a krajami Ameryki Łacińskiej, są dwustronne umowy o współpracy kulturalno-naukowej oraz porozumienia o współpracy w dziedzinie nauki i techniki, zawarte z większością państw tego regionu (w tym m.in. z: Argentyną, Brazylią, Chile, Kolumbią, Kostaryką, Meksykiem, Panamą, Peru, Paragwajem, Urugwajem oraz Wenezuelą). Nietypowo przedstawia się porozumienie zawarte z Kubą – Umowa między Rządem PRL a Rewolucyjnym Rządem Republiki Kuby o współpracy gospodarczej i naukowo-technicznej, z kwietnia 1969 roku, gdyż zawiera ono powiązanie ideologiczne z ustrojem socjalistycznym. Mimo iż aktualnie Umowa z 1969 roku nie znajduje w pełni zastosowania, to nadal obowiązuje, przy jednoczesnym braku innych regulacji prawnych w tym zakresie pomiędzy naszymi państwami. Podpisana z kolei 17 czerwca 1987 roku Umowa między Rządem PRL a Rządem Republiki Kuby o współpracy kulturalnej, oświatowej i naukowej, wygasła z dniem wejścia w życie Konstytucji RP z 1997 roku²³⁶.

²³⁵ Zespół Ameryki Łacińskiej i Karaibów Departament Ameryki MSZ: *Stosunki Polska – Ameryka Łacińska i Karaiby...*, s. 15.

²³⁶ M.Z. OSUCHOWSKA: *Kierunki rozwoju współpracy kulturalnej i naukowej...*, s. 88.

Na uwagę zasługują porozumienia podpisane z Paragwajem (Umowa między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Republiki Paragwaju o współpracy w dziedzinie kultury, edukacji i nauki, z 2006 roku) i Urugwajem (zgodnie z art. 11 Umowy między Rządem Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej a Rządem Wschodniej Republiki Urugwaju o współpracy kulturalnej, naukowej i oświatowej z 1989 roku, mając na względzie właściwe wykonywanie deklarowanych w niej kwestii, w 2005 roku podpisano Program wykonawczy do Umowy między Rządem Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej a Rządem Wschodniej Republiki Urugwaju o współpracy kulturalnej, naukowej i oświatowej na lata 2005-2008). Kraje te, choć nie należą do priorytetowych kierunków w latynoamerykańskiej polityce Polski, to zawarte umowy bilateralne są kompleksowe i rozbudowane. Umowa z 2006 roku z Paragwajem regulowała między innymi takie kwestie jak: wymiana osób, organizacja imprez sportowych, współpraca w zakresie mediów, kina i literatury. Utworzono także na jej podstawie Komisję Mieszaną, której zadaniem było opracowywanie i czuwanie nad przestrzeganiem programów wykonawczych. Z kolei, w Programie wykonawczym zawartym z Urugwajem, wskazano zasadnicze obszary współpracy obu państw, wśród których znalazły się: kultura, współpraca naukowa, nowe technologie, innowacja, edukacja i szkolnictwo wyższe, a także architektura, współpraca w zakresie zdrowia, sportu oraz filozofii. Wymienione zostały także konkretne imprezy (wystawy, festiwale, targi), w których strony zadeklarowały swój udział.²³⁷

W ostatniej dekadzie XX wieku i w pierwszym dziesięcioleciu XXI wieku, na kanwie polsko-latynoamerykańskiej współpracy naukowej udało się wiele osiągnąć. Wiele polskich uczelni podpisało umowy o współpracy ze szkołami wyższymi i uniwersytetami państw Ameryki Łacińskiej. Warto wspomnieć także o prowadzonych przez naukowców z Uniwersytetu Warszawskiego badaniach archeologicznych i etnograficznych w Peru, Ekwadorze i Boliwii oraz dokonaniach polskich astronomów pracujących w chilijskim obserwatorium Las Campanas. Najważniejszym wydarzeniem naukowym w stosunkach Polski z Ameryką Łacińską na początku XXI wieku był zorganizowany w 2000 roku, 50. Międzynarodowy Kongres Amerykanistów, który odbył się w Warszawie z udziałem ponad 1800 przedstawicieli środowisk eksperckich i akademickich oraz ze strony polskiej, przedstawicieli władz i MSZ, które było jednym z

²³⁷ Ibidem, s. 88-89.

organizatorów tego wydarzenia. Z krajów Ameryki Łacińskiej w Kongresie uczestniczyło ponad 900 osób, z czego najwięcej pochodziło z Meksyku, Brazylii i Argentyny²³⁸.

Istotnym elementem służącym pogłębianiu współpracy naukowej między Polską a państwami Ameryki Łacińskiej, był rozwój kontaktów między instytucjami badawczymi i uczelniami wyższymi, w tym także poprzez wymianę stypendialną. Uniwersytet Warszawski współpracował z ponad 20 uniwersytetami z Ameryki Łacińskiej, między innymi z: Argentyny, Brazylii, Chile, Ekwadoru, Meksyku, Peru i Wenezueli. Również na Uniwersytecie Śląskim znajdowali się studenci z Brazylii, w ramach programu polskiego MSZ umożliwiającego potomkom polskich imigrantów z Ameryki Łacińskiej pobieranie nauki w Polsce. Na przełomie 2015/2016 roku w Polsce studiowało 259 studentów z całej Ameryki Łacińskiej. Największa liczba żaków pochodziła z Brazylii (82 osoby), następnie z Meksyku (45 osób) i z Kolumbii (34 osoby)²³⁹. Na tle innych krajów europejskich, w których uczą się studenci z Ameryki Łacińskiej, a także liczebności studentów zagranicznych pochodzących z innych państw w Polsce, nie jest to jednak duża liczba²⁴⁰.

W drugiej dekadzie XXI wieku obserwowano intensyfikację kontaktów Polski z Hawaną w dziedzinie współpracy naukowej. Miały miejsce dwie wizyty władz Uniwersytetu Warszawskiego (UW) na Uniwersytecie Hawańskim (UH): wizyta Prorektora UW, Tadeusza Tomaszewskiego w maju 2014 roku (łącznie z wizytą na Universidad del Oriente w Santiago de Cuba, gdzie podpisano List Intencyjny) oraz wizyta JM Rektora UW, Marcina Pałysa we wrześniu 2016 roku. Efektem odbytych podczas podróży spotkań było określenie projektów współpracy, w tym m.in.: stworzenie interdyscyplinarnego zespołu eksperckiego z obu uczelni czy stworzenie katedry nauczania języka polskiego na UH – początkowo w formie kursu językowego z możliwością przekształcenia, w zależności od zainteresowania słuchaczy, w pełnowymiarowe studia (brany jest pod uwagę możliwy wzrost zainteresowania nauką

²³⁸ T. LICHOTA: *Państwa Ameryki Łacińskiej...*, s. 258.

²³⁹ Wystąpienie dr J. Gocłowskiej-Bolek, Pełnomocniczki Przewodniczącego KRASP ds. Ameryki Łacińskiej, pt.: *Poland-Mexico. Potencial for academic and scientific cooperation*, podczas Konferencji pod patronatem MSZ i Ambasady Meksyku w Polsce, pt.: *Wzmocniony dialog Polska-Meksyk: nowe otwarcie w relacjach dwustronnych*, która odbyła się 29.09.2016 roku w Warszawie.

²⁴⁰ Według danych Fundacji Edukacyjnej „Perspektywy”, w 2016 roku w Polsce studiowało 57 119 tys. studentów zagranicznych ze 157 krajów, z czego najwięcej (30.589), jak podaje GUS pochodziło z Ukrainy, co stanowiło ponad 53% ogółu studentów zagranicznych. Drugą największą grupę studentów zagranicznych w Polsce stanowili Białorusini (4615), następnie Norwegowie (1581), Hiszpanie (1407) i Szwedzi (1291). Zob. *Już ponad 57 tysięcy studentów zagranicznych w Polsce*. Forum Akademickie – <https://forumakademickie.pl/aktualnosci/2016/4/11/3489/juz-ponad57-tysiecy-studentow-zagranicznych-w-polsce/> [dostęp: 18.12.2016].

języka polskiego na Kubie ze względu na stały wzrost liczby polskich turystów w tym państwie oraz rosnące zainteresowanie polskich przedsiębiorców rynkiem kubańskim). Przewiduje się także realizację projektu pobytu studyjnego dwóch badaczy z Kuby na UW.

W najbliższym czasie w ramach polsko-kubańskiej współpracy naukowej planowana jest realizacja szeregu inicjatyw, w tym podpisanie umowy Erasmus UW-UH. Umożliwi ona m.in. ubieganie się zainteresowanych Kubańczyków o stypendia pobytowe na UW, a także realizację wspólnych projektów naukowych i dydaktycznych, w tym planowanych wizyt polskich naukowców na zaproszenie Katedry Jeana Monneta UH z wykładami na temat polskiej drogi do integracji z Unią Europejską i polskich doświadczeń okresu transformacji gospodarczej²⁴¹.

W drugiej dekadzie XXI wieku intensyfikowana była także współpraca naukowa Polski z Argentyną. W sierpniu 2016 roku w Buenos Aires, przedstawiciele Konferencji Rektorów Akademickich Szkół Polskich (KRASP) i instytucji argentyńskich: *Consejo Interuniversitario Nacional* i *Consejo de Rectores de Universidades Privadas*, podpisali umowę o współpracy naukowej. Porozumienie ma być podstawą do prowadzenia wspólnych polsko-argentyńskich projektów naukowych oraz wymiany akademickiej²⁴².

Głównym ośrodkiem naukowym w Polsce prowadzącym badania nad Ameryką Łacińską, a także stosunkami naszego kraju z państwami tego regionu, jest Centrum Studiów Latinoamerykańskich Uniwersytetu Warszawskiego (CESLA UW), założone w 1988 roku z inicjatywy wybitnego badacza tematyki latynoamerykańskiej, profesora Andrzeja Dembicza. Jednym z projektów CESLA podejmowanych od 1992 roku był realizowany we współdziałaniu z kilkunastoma ośrodkami uniwersyteckimi w Europie i Ameryce Łacińskiej, pod patronatem Polskiego Komitetu ds. UNESCO, program międzynarodowy, pt.: „Dialog międzyregionalny Europa Środkowo-Wschodnia-Ameryka Łacińska”²⁴³. W 1994 roku Centrum zorganizowało wraz z MSZ pierwszą z serii konferencji poświęconych relacjom Polski z państwami Ameryki Łacińskiej²⁴⁴. Ośrodek od początku swego istnienia realizował misję propagowania wiedzy z zakresu

²⁴¹ Na podstawie rozmowy z dr J. Gocłowską-Bolek z dnia 21.11.2016, z powołaniem się na Notatkę dot. możliwości współpracy między Uniwersytetem Warszawskim (UW) a Uniwersytetem Hawańskim (UH), z dnia 10-11.11.2016.

²⁴² *Polsko-argentyńskie kontakty*. Uniwersytet Warszawski – <http://www.uw.edu.pl/polsko-argentyńskie-kontakty/> [dostęp: 27.10.2016].

²⁴³ Program realizowano w latach 1995-2001.

²⁴⁴ A. DEMBICZ: *Ameryka Łacińska w polskiej polityce. Z perspektywy CESLA 2009*. W: *Ameryka Łacińska w polskiej polityce...*, s. 5-6.

latynoamerykanistyki w Polsce, a także relacji bilateralnych naszego kraju z państwami tego regionu oraz biregionalnych (Europa Środkowa i Wschodnia-Ameryka Łacińska, a później także UE-Ameryka Łacińska). Z inicjatywy CESLA zorganizowano kilkadziesiąt międzynarodowych konferencji naukowych poświęconych tej tematyce, a także spotkań studyjnych oraz wykładów przedstawicieli środowisk naukowych z Ameryki Łacińskiej w Polsce i polskich w krajach latynoamerykańskich. Centrum współpracuje w ramach swojej działalności z Kancelarią Prezydenta RP, Ministerstwem Spraw Zagranicznych, Ministerstwem Gospodarki, Edukacji Narodowej, Krajową Izbą Gospodarczą i wieloma innymi instytucjami państwowymi, organizacjami pozarządowymi i ośrodkami naukowymi w Polsce i za granicą²⁴⁵.

Intensyfikacja kontaktów naukowych do połowy drugiej dekady XXI wieku pomiędzy Polską a państwami Ameryki Łacińskiej następowała także w oparciu o współpracę na forach wielostronnych. Dzięki członkostwu naszego kraju w Unii Europejskiej, Polska mogła włączyć się w realizowany przez tę organizację projekt Alfa Puentes, który mieści się w idei szerzenia procesu bolońskiego oraz promocji Europejskiego Obszaru Szkolnictwa Wyższego w kontekście globalnym²⁴⁶. Koncepcja ta jest jednym z głównych obszarów aktywności Europejskiego Stowarzyszenia Uniwersytetów (ang. *European Universities Association*, EUA)²⁴⁷. Celem projektu Alfa jest zacieśnianie współpracy pomiędzy stowarzyszeniami uniwersyteckimi UE i Ameryki Łacińskiej, a także pomoc europejskich partnerów w modernizacji i koordynacji systemów szkolnictwa wyższego w krajach Ameryki Środkowej i Południowej. Wspólne inicjatywy edukacyjne mają na celu zapewnienie wysokiej jakości kształcenia, usprawnienie uznawalności dyplomów i kwalifikacji, a także stworzenie systemu kwalifikacji zawodowych i zwiększenie mobilności akademickiej. Pierwsze spotkanie z europejskimi partnerami projektu odbyło się w styczniu 2011 roku w Brukseli. Kolejne, tym razem również z partnerami z Ameryki Łacińskiej miało miejsce w kwietniu tego samego roku. W maju 2011 roku zaś, zorganizowano spotkanie inauguracyjne w Bogocie (Kolumbia), w którym wzięli udział przedstawiciele 23 stowarzyszeń. Delegatem

²⁴⁵ Zob. Centrum Studiów Latynoamerykańskich UW – <http://www.cesla.uw.edu.pl/cesla/> [dostęp: 27.10.2016].

²⁴⁶ *Alfa Puentes*, Konferencja Rektorów Akademickich Szkół Polskich – http://www.krasp.org.pl/pl/projekty_eua_alfa/alfa_puentes [dostęp: 19.09.2016].

²⁴⁷ Europejskie Stowarzyszenie Uniwersytetów (ang. *European University Association*, EUA), jest to organizacja powstała w 2001 roku, skupiająca uczelnie wyższe z Europy, w celu ujednoczenia procesu kształcenia studentów oraz prowadzenia badań w ramach szerszej inicjatywy unijnej – procesu bolońskiego.

Uniwersytetu Śląskiego oraz KRASP był dziekan Wydziału Filologicznego UŚ, Rafał Molencki²⁴⁸.

W ramach inicjatywy Alfa Puentes zorganizowano wiele konferencji naukowych o zasięgu międzynarodowym poświęconych problematyce projektu. W jednej z nich, która odbyła się w São Paulo (Brazylia) w 2012 roku, pt.: „*Innovative Strategies for Higher Education in Latin America and Europe: International Collaboration and Regional Development*”, wziął udział przewodniczący KRASP, JM Rektor Uniwersytetu Śląskiego, Wiesław Banyś. W 2013 roku miały miejsce dwie konferencje w Mendozie (Argentyna) i Montevideo (Urugwaj), podczas których KRASP reprezentował Rafał Molencki i wygłosił na każdej z nich referat. Konferencja w Urugwaju stanowiła jednocześnie podsumowanie dotychczasowych działań prowadzonych w ramach tego projektu w krajach Mercosur, obejmujących wówczas: Argentynę, Brazylię, Paragwaj i Urugwaj (jeszcze przed przystąpieniem Wenezueli do tej organizacji).

Możliwości oraz instrumenty zacieśnienia współpracy bilateralnej i wielostronnej, a także agenda wspólnych działań w obszarze internacjonalizacji nauki i szkolnictwa wyższego UE-CELAC, były przedmiotem rozmów podczas odbywającego się w listopadzie 2016 roku II Szczytu Przewodniczących Konferencji Rektorów Unia Europejska-Ameryka Łacińska i Karaiby (hiszp. *II Cumbre de Presidentes de Consejos de Rectores de la Unión Europea-América Latina y el Caribe*) w Meksyku. Stanowisko polskich uczelni oraz stanowisko EUA w sprawie strategicznej współpracy z uczelniami latynoamerykańskimi zostało przedstawione w imieniu Przewodniczącego KRASP przez ekonomistkę i dyrektorkę CESLA UW (w latach 2012-2016), Joannę Gocłowską-Bolek²⁴⁹. Możliwości współpracy z Polską spotkały się z dużym zainteresowaniem ze strony Przewodniczących Konferencji Rektorów krajów latynoamerykańskich. Zostały także pozytywnie skomentowane przez przedstawicieli tych państw, z którymi KRASP podejmowało już współpracę, m.in. z Hiszpanią, Niemcami, Argentyną i Chile. Rekomendacje oraz dalsze działania w kierunku powołania wspólnej przestrzeni edukacji wyższej między UE a regionem latynoamerykańskim i karaibskim, zostały zawarte w przyjętym podczas II Szczytu dokumencie, pt.: „Porozumienie z Meksyku”²⁵⁰.

²⁴⁸ Dr hab. Rafał Molencki na spotkaniu ALFA-PUENTES w Kolumbii. Uniwersytet Śląski w Katowicach – <http://www.us.edu.pl/dr-hab-rafal-molencki-na-spotkaniu-alfa-puentes-w-kolumbii> [dostęp: 19.09.2016].

²⁴⁹ J. Gocłowska-Bolek w kilku swoich wystąpieniach przedstawiła m.in.: polskie szkolnictwo wyższe, działalność KRASP, możliwości międzynarodowej współpracy akademickiej czy program promocji polskich uczelni w ramach inicjatywy UW „Rok Nauki Polskiej za Granicą 2018”.

²⁵⁰ Na podstawie rozmowy z dr J. Gocłowską-Bolek, z powołaniem się na notatkę z wizyty w Meksyku na zaproszenie meksykańskiego ANUIES w listopadzie 2016.

W 2013 roku rząd brazylijski zainicjował program „*Ciência sem Fronteiras*” (Nauka bez Granic), mający na celu promowanie i poprawę współpracy między instytucjami szkolnictwa wyższego w Europie i Brazylii dzięki zapewnieniu możliwości w zakresie mobilności studentów, doktorantów i naukowców prowadzących badania, zwłaszcza w dziedzinie nauk ścisłych, technologii, inżynierii, matematyki, a także informatyki i medycyny. W 2013 roku przewodniczący KRASP, Rektor Uniwersytetu Śląskiego, Wiesław Banyś, wziął udział w spotkaniu dotyczącym uczestnictwa polskich uczelni w tym projekcie²⁵¹. Polska przystąpiła do brazylijskiego programu stypendialnego w październiku 2013 roku²⁵². Jak zauważył Wiesław Banyś, podpisane porozumienie pomoże w rozpropagowaniu informacji na temat polskich uczelni wśród brazylijskich studentów i w przyjęciu ich w naszym kraju²⁵³.

Innym projektem nastawionym na wzmacnianie współpracy Polski z krajami Ameryki Łacińskiej w dziedzinie nauki i kultury był realizowany pod patronatem i przy wsparciu Ministerstwa Spraw Zagranicznych program stypendialny dla studentów polskiego pochodzenia „*Nostra Polonia*”, którego inicjatorem była Fundacja „*Dzieło Nowego Tysiąclecia*”²⁵⁴. Do adresatów programu należą zaangażowani społecznie potomkowie polskich emigrantów m.in. z Brazylii i Argentyny, którzy włączają się w budowę elity intelektualnej w ubogich społecznościach polonijnych w swoich krajach, poprzez dzielenie się swoją wiedzą i doświadczeniem zdobytym podczas studiów i pobytu w Polsce. Celem programu jest pomoc w redukowaniu zjawiska tzw. międzypokoleniowego dziedziczenia ubóstwa. Zamiarem projektu jest także doprowadzenie do rozkwitu i szerzenia polskości w miejscach, w których zanikła, ale gdzie istnieje jednocześnie potrzeba i chęć jej odbudowania. Przyjazd i nauka w naszym

²⁵¹ Spotkanie odbyło się w Uniwersytecie Warszawskim i uczestniczyli w nim, między innymi: JM Rektor UW Marcin Pałys, JE Ambasador Brazylii w Polsce Jorge Geraldo Kadri, sekretarz ambasady Brazylii Giuliano Ventura, dyrektor Centrum Studiów Latinoamerykańskich Uniwersytetu Warszawskiego, Joanna Gocłowska-Bolek, dyrektor Departamentu Strategii MNiSW Mateusz Gaczyński oraz Jowita Mikołajczyk z Departamentu Ameryki MSZ.

²⁵² W ramach porozumienia KRASP z Krajową Radą Rozwoju Naukowego i Technologicznego (CNPq) Federacyjnej Republiki Brazylii, przewiduje się oprócz wymian pracowników naukowych, doktorantów i studentów, także wspólne finansowanie projektów badawczo-rozwojowych, promocję badań naukowych, konsultacje i wymianę doświadczeń, a także organizację seminariów, sympozjów i spotkań w obszarze wspólnych zainteresowań.

²⁵³ *Program Rządu Brazylijskiego, Science without Borders.* KRASP – http://www.krasp.org.pl/pl/miedzynarodowe_swb/swb [dostęp: 19.09.2016].

²⁵⁴ *Fundacja Dzieło Nowego Tysiąclecia.* Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Buenos Aires – http://buenosaires.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/projekt_polonijny__nostra_polonia__realizowany_przez_fundacje_dzielo_nowego_tysiaclecia [dostęp: 16.01.2017].

kraju ma także przyczynić się do wzrostu świadomości swoich korzeni szerszych grup Polonii w Ameryce Łacińskiej²⁵⁵.

Ameryka Łacińska jest także interesującym kierunkiem dla polskich badaczy zwłaszcza pod względem archeologicznym (np. Andyjska Misja Archeologiczna), a także botanicznym, badań nad fauną i florą czy speleologicznym. Na chilijskiej wyspie Świętego Jerzego na Antarktydzie, funkcjonuje od lat 70. XX wieku stacja badawcza PAN współpracująca ze stacjami latynoamerykańskimi²⁵⁶. Współpracę z krajami Ameryki Łacińskiej i Karaibów rozwijają polskie ośrodki naukowo-badawcze w zakresie wielu różnych dziedzin, m.in.: rolnictwa (w tym fitochemii), hodowli tytoniu, konkurencyjności polskiego rolnictwa w świetle ekspansji rolnictwa krajów Ameryki Łacińskiej, gospodarki wodnej, hodowli roślin leczniczych, włókien naturalnych, surowców odtwarzalnych, a także rozwoju alternatywnych form agrokultury wobec upraw roślin narkotykowych²⁵⁷.

Omówione inicjatyw i obszary współpracy na gruncie stosunków kulturalno-naukowych, to tylko niektóre z przykładów tej dziedziny relacji, która szczególnie w wymiarze akademickim, prężnie się rozwija. Korzystnie wpływa to także na rozwój współpracy politycznej i gospodarczej Polski z krajami Ameryki Łacińskiej.

3.7. Czynniki sprzyjające i utrudniające współpracę Polski z państwami Ameryki Łacińskiej po 1989 roku

Niewiele było czynników sprzyjających prowadzeniu aktywnej polityki zagranicznej Polski na kierunku latynoamerykańskim w latach 90. XX wieku. Jak już wspomniano, z jednej strony, upadek układu bipolarnego stwarzał warunki do kształtowania polityki zagranicznej państwa w oparciu o nowe kryteria i interesy polityczne oraz gospodarcze, niezdominowane zimnowojenną rywalizacją antagonistycznych bloków państw. Z drugiej jednak strony, wyznaczone w latach 90. XX wieku priorytety polskiej polityki zagranicznej (w tym przede wszystkim na kierunku euroatlantyckim, wschodnim i relacje Polski z sąsiadami) oraz zaangażowanie w przemiany wewnętrzne w kraju, nie sprzyjało realizacji skutecznej polityki zagranicznej RP wobec Ameryki Łacińskiej.

²⁵⁵ Program stypendialny dla studentów polskiego pochodzenia. Fundacja Dzieło Nowego Tysiąclecia – <http://www.kurytyba.msz.gov.pl/resource/3d52adb1-794b-4a05-ac45-3b6eed407622:JCR> [dostęp: 19.09.2016].

²⁵⁶ Zespół Ameryki Łacińskiej i Karaibów Departament Ameryki MSZ: *Stosunki Polska – Ameryka Łacińska i Karaiby...*, s. 15, 30.

²⁵⁷ Ibidem, s. 15.

W powstałej w związku z przystąpieniem Polski do Unii Europejskiej w 2004 roku, „Strategii RP w odniesieniu do pozaeuropejskich krajów rozwijających się”, wskazano na niektóre z czynników sprzyjających i ograniczających rozwój współpracy Polski z głównymi partnerami naszego kraju w Ameryce Łacińskiej, w początkach pierwszej dekady XXI wieku. Wśród aspektów sprzyjających rozwojowi relacji z Brazylią wskazano na: stopniowy wzrost PKB tego państwa, zbliżony poziom rozwoju i komplementarność gospodarek polskiej i brazylijskiej, liczną Polonię (ok. 1,5 mln osób) i organizacje polonijne. W odniesieniu do Argentyny wskazano na: wysoki poziom PKB tego kraju, stabilizację peso, wzrost nakładów na inwestycje, wzrost dwustronnych obrotów handlowych z Polską, liczne bogactwa naturalne (w tym m.in.: ropa naftowa, gaz ziemny, węgiel kamienny, rudy cynku, ołowiu, żelaza, manganu, cyny, srebra, miedzi i siarki), a także liczną Polonię (ok. 300-500 tys. Polaków). W przypadku Meksyku do czynników sprzyjających rozwojowi dwustronnej współpracy zaliczono: wyraźne ożywienie gospodarcze tego kraju (w 2004 roku), znaczne zasoby ropy naftowej i gazu ziemnego, stabilny system polityczny i gospodarczy, a także regularny dialog polityczny i gospodarczy naszych państw oraz dobrze rozwiniętą współpracę kulturalno-naukową z Polską. Do czynników sprzyjających współpracy Polski z Chile zaliczono: stabilną sytuację wewnętrzną tego państwa, średni wzrost PKB w latach 90. XX wieku w wysokości 5–8% oraz aktywną polsko-chilijską współpracę kulturalno-naukową. W przypadku Wenezueli, za podstawowy i zarazem jedyny czynnik sprzyjający relacjom bilateralnym z Polską, uznano znaczne zasoby surowców naturalnych tego kraju (takich jak: ropa naftowa, gaz, ruda żelaza, boksyty). W odniesieniu do Kolumbii zaś, do pozytywnie wpływających na relacje dwustronne czynników zaliczono: stosunkowo stabilny poziom wzrostu ekonomicznego (w tym przyrost PKB o 3,5%, niższa inflacja na poziomie 6,5% i wzrost eksportu o 5,5%), stosunkowo dobrze rozwijającą się współpracę z UE (w 2003 roku eksport Kolumbii do krajów UE wzrósł do 1,86 mld USD – dominowały w nim towary tradycyjne: węgiel, kawa, banany, żelazonikiel) oraz dynamicznie rozwijającą się współpracę kulturalno-naukową z Polską²⁵⁸.

Jeżeli chodzi o czynniki utrudniające współpracę Polski z kluczowymi partnerami naszego kraju w regionie latynoamerykańskim, to autorzy Strategii w kontekście Brazylii wymienili tylko jeden czynnik – niewielki stopień dywersyfikacji polskiej oferty

²⁵⁸ Podejmowane są działania na rzecz intensyfikacji współpracy naukowo-technicznej z Kolumbią. Rozważana jest m.in. możliwość wymiany profesorskiej i utworzenia w Kolumbii międzyuczelnianego ośrodka akademickiego zajmującego się problematyką polską. Zob. *Strategia RP w odniesieniu do pozaeuropejskich krajów rozwijających się...*

eksportowej relatywnie do możliwości i potencjału. W przypadku Argentyny do czynników utrudniających relacje z Polską zaliczono: zagrożenie kryzysem finansowym i gospodarczym w tym państwie, brak długoletnich tradycji współpracy gospodarczej z Polską oraz wysokie zadłużenie zagraniczne Argentyny. W odniesieniu do Meksyku wśród czynników utrudniających współpracę bilateralną z naszym krajem wymieniono: bardzo wysokie zadłużenie Meksyku (w 2003 roku dług zagraniczny wyniósł 80,6 mld USD), pogarszający się stan bezpieczeństwa wewnętrznego tego państwa (rosnąca fala porwań, przestępczość zorganizowana), nieuregulowane kwestie sporne z Polską dotyczące przepisów weterynaryjnych (szczegółowe kontrole sanitarne eksportowanego przez Polskę mleka w proszku, przyczyniające się do zwiększenia kosztów oraz wydłużenia okresów dostaw; traktowanie Polski przez Meksyk, jako państwa zagrożonego BSE oraz pryszczycą). W przypadku Chile, jako czynnik ograniczający rozwój relacji wskazano na brak przepisów regulujących kwestie ochrony własności przemysłowej i intelektualnej (dotyczyło to przede wszystkim piractwa nagrań, wydawnictw, a także braku ochrony patentów na leki). Do czynników ograniczających współpracę z Wenezuelą zaliczono natomiast: złożoną i napiętą sytuację społeczno-polityczną w tym państwie (na przestrzeni ostatnich lat), prowadzącą w konsekwencji do destabilizacji systemu politycznego i głębokiego kryzysu gospodarczego (m.in. spadek PKB o 8,9%) oraz do silnego osłabienia pozycji i wiarygodności Caracas na arenie międzynarodowej. Spowodowało to poważne ograniczenie napływu inwestycji zagranicznych do Wenezueli, głównie ze względu na kryzys gospodarczy i kontrolę obrotu dewizowego, a także spadek popytu importowego, ograniczenia eksportowe i importowe, w tym wysokie podatki i cła oraz licencje na niektóre artykuły spożywcze. Do czynników utrudniających współpracę z tym państwem zaliczono także biurokratyczne przepisy dotyczące prowadzenia dokumentacji eksportowo-importowej. W ocenie autorów Strategii z 2004 roku, współpracę z Kolumbią utrudniały z kolei: słaby popyt wewnętrzny tego kraju, brak określonych stałych zasad podatkowych, a także długotrwały i grożący destabilizacją kraju konflikt wewnętrzny²⁵⁹, angażujący trzy strony: rząd, lewicowe ugrupowania partyzanckie oraz prawicowe siły paramilitarne.

²⁵⁹ Kolumbia nie zgadza się na określenie „wojna domowa” podkreślając, że społeczeństwo kolumbijskie nie jest podzielone na zwalczające się obozy dążące do zdobycia władzy. Konflikt rozgrywa się pomiędzy demokratycznie wybranym rządem, a nielegalnymi ugrupowaniami partyzanckimi (finansowanymi przez przemysł narkotykowy), które w 44-milionowym kraju liczą zaledwie niecałe 40 tys. osób. Zob. Ibidem.

Wskazano także na wzrost przestępczości zorganizowanej związanej m.in. z produkcją i przemytem narkotyków²⁶⁰.

Oprócz przedstawionych w Strategii z 2004 roku czynników sprzyjających i utrudniających intensyfikację współpracy z kluczowymi partnerami Polski w regionie Ameryki Łacińskiej, można wymienić jeszcze kilka istotnych aspektów mających pozytywny i negatywny wpływ na rozwój relacji Polski z państwami tego regionu po 1990 roku.

Do czynników sprzyjających intensyfikacji współpracy Polski z państwami Ameryki Łacińskiej należy niewątpliwie zaliczyć: istniejącą tradycję kontaktów handlowych, bliskość cywilizacyjną (w tym dominującą religię katolicką), tradycje kulturowe oraz podobne struktury instytucji demokratycznych i porównywalny charakter reform przeprowadzonych w latach 90. XX wieku. Ponadto, jak zaznaczono w Strategii z 2004 roku, kraje Ameryki Łacińskiej i Polskę cechuje komplementarność gospodarek, co pozytywnie rokuje w zakresie zwiększenia obrotów handlowych i uzyskania korzystniejszej dla Polski struktury wymiany²⁶¹. Zwłaszcza, że istnieje w krajach Ameryki Łacińskiej zapotrzebowanie na wyspecjalizowane inwestycje i *know how* transformacji²⁶². Istotne znaczenie ma także fakt, że większość państw regionu Ameryki Łacińskiej cechuje stabilność polityczna i brak konfliktów zbrojnych na większą skalę, zaś w relacjach z Polską nie występują poważniejsze kwestie sporne, z wyjątkiem Kuby i Wenezueli (kwestia praw człowieka i zasad demokracji). Czynnikiem sprzyjającym rozwojowi relacji jest także wspomniana już liczna i dobrze zorganizowana Polonia w krajach regionu Ameryki Łacińskiej (ok. 2,5 mln osób polskiego pochodzenia)²⁶³.

Rozwojowi relacji Polski z państwami Ameryki Łacińskiej sprzyjać może także aktywna polityka Unii Europejskiej na kierunku latynoamerykańskim oraz rozwinięte stosunki państw unijnych z tym regionem. Istotne znaczenie mają w tej kwestii nie tylko długoletnia tradycja kontaktów państw europejskich, a następnie Wspólnot i Unii Europejskiej z państwami Ameryki Łacińskiej, ale także liczne mechanizmy dialogu politycznego i gospodarczego (obejmującego liberalizację handlu, dóbr i usług), a także kontakty kulturalne i naukowe. Warto podkreślić, że z większością państw latynoamerykańskich UE posiada strefę wolnego handlu i jak już zostało wspomniane,

²⁶⁰ Ibidem.

²⁶¹ Ibidem.

²⁶² K.J. HINZ: *Wyzwania dla polityki zagranicznej RP...*, s. 29.

²⁶³ Ibidem, s. 29.

jest drugim po Stanach Zjednoczonych partnerem handlowym tego regionu oraz pierwszym w odniesieniu do krajów Mercosur.

Czynnikiem, który sprzyja rozwojowi współpracy gospodarczej i ożywianiu polskiego eksportu do krajów Ameryki Łacińskiej jest tworzenie sieci placówek handlowych przez Ministerstwo Gospodarki, jak np. Wydziały Promocji Handlu i Inwestycji w Buenos Aires i São Paulo. Oferują one kompleksową pomoc polskim eksporterom w stosunkach z Argentyną i Brazylią. Rozwijaniu współpracy służą także agencje marketingu i handlu. W 2007 roku uruchomiono działalność Brazylijskiego Centrum Dystrybucji²⁶⁴, a w 2009 roku Centrum Biznesu ApexBrasil, będącego agendą Brazylijskiej Agencji Promocji Eksportu i Inwestycji²⁶⁵.

Determinanty utrudniające rozwój relacji bilateralnych oraz penetrację polskich firm na rynkach latynoamerykańskich można podzielić natomiast na obiektywne i subiektywne. Niewątpliwie, czynniki takie jak odległość geograficzna czy bariera językowa, należą do obiektywnych przyczyn ograniczających współpracę Polski z państwami Ameryki Łacińskiej. Ponadto, rozwojowi kontaktów polsko-latynoamerykańskich nie sprzyjają mające miejsce w odniesieniu do niektórych państw tego regionu zjawiska takie jak: niestabilność polityczna i gospodarcza, interwencjonizm gospodarczy, korupcja oraz wysokie zadłużenie zagraniczne²⁶⁶. Niekorzystnie na rozwój relacji wpływają także inne problemy niektórych państw Ameryki Łacińskiej takie jak: nierówności społeczne²⁶⁷, nietrwałość i nieprzejrzystość ram prawnych oraz słabość systemu sądowego (zwłaszcza w krajach Ameryki Środkowej i Mercosur)²⁶⁸, a także pogarszający się stan bezpieczeństwa wewnętrznego (wpływający na spadek wiarygodności państw). Ponadto, pomimo pozytywnych efektów w zarządzaniu makroekonomicznym oraz postępów w zakresie przyciągania inwestycji zagranicznych, gospodarki krajów Ameryki Łacińskiej są, według OECD, zagrożone silnymi wahaniami

²⁶⁴ Centrum, które obejmowało biura handlowe i administracyjne miało ułatwiać określonym brazylijskim przedsiębiorstwom eksportowym pozyskanie informacji między innymi na temat możliwości założenia siedziby firmy czy załatwienia formalności podatkowych w Polsce. Działalność centrum została jednak zawieszona.

²⁶⁵ J. GOCŁOWSKA-BOLEK: *Ameryka Łacińska jako region niewykorzystanych możliwości...*, s. 62-63.

²⁶⁶ Zadłużenie Brazylii wynosi ok. 240 mld USD. Jednymi z najbardziej zadłużonych państw latynoamerykańskich są też: Argentyna, Meksyk, Wenezuela, Chile, Kolumbia, Peru oraz Ekwador. Zob. *Ibidem*, s. 57.

²⁶⁷ Podział dochodu narodowego w regionie pozostaje nierównomierny – obok niewielkich uprzywilejowanych grup społecznych współistnieją rzesze ludzi ubogich. Na ponad 500 mln ludności w Ameryce Łacińskiej, 220 mln żyje w nędzy, a 110 mln w ekstremalnej nędzy. Wskaźnik biedy w regionie wynosi 43% (dla porównania w Afryce jest to 60%). Zob. L. MIODEK: *Obecność Ameryki Łacińskiej w polskiej polityce zagranicznej...*, s. 20.

²⁶⁸ K.J. HINZ: *Wyzwania dla polityki zagranicznej RP...*, s. 29.

koniunktury, a także inflacją oraz destabilizacją walut. Niekorzystny bilans handlowy w relacjach polsko-latynoamerykańskich oraz niski poziom dwustronnej wymiany handlowej, związany jest także z ograniczeniami protekcyjnymi (taryfowymi i biurokratycznymi) w niektórych krajach regionu Ameryki Łacińskiej.

Poza tym, wśród czynników utrudniających rozwój współpracy o charakterze obiektywnym, występują także utrudnienia innego rodzaju. Polscy eksporterzy, decydujący się na ekspansję na rynki latynoamerykańskie, nie posiadają wystarczającego wsparcia informacyjnego i finansowego ze strony polskiego rządu. Likwidowanie niektórych Ambasad RP w Ameryce Łacińskiej, brak dwustronnych izb handlowych z niektórymi państwami tego regionu, wspierających rozwój współpracy pomiędzy polskimi i latynoamerykańskimi przedsiębiorstwami czy potrzebnego wsparcia finansowego (np. w postaci gwarantowanych lub ubezpieczonych kredytów rządowych, dopłat do oprocentowania kredytów eksportowych czy poręczeń i gwarancji), sprawia, że polski eksporter może mieć problemy z odnalezieniem się na nowym, odległym rynku. Współpracę z regionem utrudnia też niewystarczająca koordynacja międzyresortowa w realizacji polityki RP wobec Ameryki Łacińskiej oraz brak bieżącej aktualizacji informatorów rynkowych²⁶⁹.

Rozwojowi efektywnej współpracy Polski z państwami latynoamerykańskimi z pewnością nie sprzyja także postrzeganie krajów tego regionu przez niektórych decydentów polskiej polityki zagranicznej oraz część polskiego społeczeństwa w sposób stereotypowy. Ameryka Łacińska oceniana jest często, jako zbyt trudny, odległy i egzotyczny obszar Trzeciego Świata o niewielkim potencjale gospodarczym. Tymczasem, biorąc pod uwagę główne wskaźniki makroekonomiczne, Polska, Kolumbia i Argentyna, to kraje o podobnym poziomie rozwoju. Wiele krajów tego regionu znajduje się z kolei na znacznie wyższej pozycji w rankingach lokalizacji biznesu usługowego niż Polska²⁷⁰. Wskaźniki poziomu życia mierzone między innymi wysokością PKB *per capita*, są natomiast podobne jak w Polsce (pod tym względem zgodnie z danymi Międzynarodowego Funduszu Walutowego z 2015 roku Polska była najbardziej zbliżona do Chile i Urugwaju z PKB *per capita* powyżej 21 tys. USD, zajmując w światowym rankingu 45. pozycję)²⁷¹. Zgodnie z popularnym wskaźnikiem rozwoju społecznego HDI, Polska i niektóre spośród krajów regionu latynoamerykańskiego znajdują się w tej samej

²⁶⁹ Ibidem, s. 29.

²⁷⁰ S.M. SZUKALSKI: *Ameryka Łacińska na światowym rynku offshoringu usług biznesowych*. W: *Ameryka Łacińska w poszukiwaniu konsensusu...*, s. 142.

²⁷¹ Dane z 2015 roku za: Międzynarodowy Fundusz Walutowy.

grupie, o bardzo wysokim HDI (HDI Polski szacuje się na 0,821, Chile – 0,819, a Argentyny na 0,811)²⁷². Największe państwo Ameryki Łacińskiej zaś, Brazylia, ma aspiracje i szanse stać się w perspektywie średniookresowej, jedną z gospodarek o globalnym wpływie i zasięgu, obok Chin, Indii czy Rosji²⁷³.

Niewielka częstotliwość kontaktów politycznych i niski stopień ich instytucjonalizacji oraz asymetria w relacjach handlowych są przede wszystkim, wynikiem braku wystarczającej woli politycznej decydentów polskiej polityki zagranicznej, do rozwoju współpracy z państwami latynoamerykańskimi. Należy również stwierdzić, że wiedza na temat Ameryki Łacińskiej w polskim społeczeństwie jest niewystarczająco rozpowszechniona. Przy okazji szkolnych lekcji tematyka latynoamerykańska pojawia się sporadycznie i w niewielkim zakresie, zaś informacje medialne na temat Ameryki Łacińskiej kierowane do polskiej opinii publicznej, jeżeli już są przekazywane, to mają zazwyczaj konotacje negatywne. Dotyczą one przede wszystkim problemów społeczno-gospodarczych krajów regionu latynoamerykańskiego, kryzysów politycznych, korupcji, katastrof naturalnych czy wojen gangów narkotykowych i przemytu narkotyków.

Faktem jest, że istnieje wiele problemów, z którymi borykają się państwa tego regionu. Jednakże przekazywanie czy akcentowanie wiadomości głównie o zabarwieniu pejoratywnym powoduje wypaczenie pełnego obrazu Ameryki Łacińskiej, sprawiając, że nacechowana stereotypami percepcja państw tego regionu daleka jest od rzeczywistości²⁷⁴. Brakuje także informowania opinii publicznej o stanowisku rządu RP w sprawach Ameryki Łacińskiej, prezentowanym na forum międzynarodowym²⁷⁵.

²⁷² J. GOĆLOWSKA-BOLEK: *Ameryka Łacińska jako region niewykorzystanych możliwości...*, s. 57.

²⁷³ J. GOĆLOWSKA-BOLEK: *Obecność Ameryki Łacińskiej w polskiej gospodarce...*, s. 36.

²⁷⁴ Marcin Krawczuk dokonał interesującej analizy tematyki Ameryki Łacińskiej poruszanej w polskiej prasie, a co za tym idzie tego, jaka wizja regionu latynoamerykańskiego jest przekazywana polskim czytelnikom. Badacz zauważył, że większość analizowanych artykułów dotyczyła sytuacji w konkretnym, wybranym kraju tego regionu, rzadziej odnosiły się one do większego obszaru geograficznego Ameryki Łacińskiej, co uniemożliwiało zapoznanie czytelnika z szerszym kontekstem i uwarunkowaniami regionalnymi. Większy obszar omawiany był przy okazji poruszania problemów ponadnarodowych, takich jak np.: zwycięstwa wyborcze lewicowych populistów, stosunki międzyamerykańskie, wykluczenie społeczne Indian czy tożsamość latynoamerykańska. W przekazach prasowych dominowały informacje na temat istotnych, z punktu widzenia polskiej polityki zagranicznej, wobec tego regionu krajów, takich jak: Brazylia, Argentyna oraz Meksyk. Niektóre państwa przypisane były ściśle do określonych zagadnień, poza które autorzy zazwyczaj nie wykraczali: Kuba omawiana była głównie w kontekście Fidela Castro i ugrupowań opozycyjnych, Chile związane było z gospodarką neoliberalną i dziedzictwem Augusto Pinocheta, Haiti z kolei to głównie wojny domowe i niepokój polityczny, zaś w przypadku Nikaragui poruszano głównie kwestię napiętych stosunków z USA. W sytuacji różnego rodzaju przełomowych wydarzeń w regionie, przywoływano także państwa takie jak: Wenezuela (w momencie zdobycia władzy przez Hugo Cháveza), Peru (w końcowej fazie rządów Alberto Fujimoriego; na marginesie warto dodać, że zazwyczaj kraj ten pojawia się w polskiej prasie w kontekście archeologicznym), Boliwia (od czasu

przejęcia władzy przez Evo Moralesa). Najczęściej poruszane zagadnienia o charakterze politycznym odnosiły się z kolei do: kryzysów politycznych, niedemokratycznych rządów i wychodzenia z dyktatury, wojen i konfliktów zbrojnych (zwłaszcza w kontekście Kolumbii czy Haiti) oraz stosunków międzynarodowych Ameryki Łacińskiej i Karaibów (głównie z USA i w mniejszym stopniu wewnątrz samego regionu Ameryki Łacińskiej). Jak zauważył M. Krawczuk, informacje na temat stosunków Unii Europejskiej oraz jej państw członkowskich z Ameryką Łacińską pojawiały się w niewielkiej ilości i głównie dopiero po przystąpieniu Polski do UE (czyli odkąd staliśmy się uczestnikiem latynoamerykańskiej polityki tej organizacji). Mimo wielu pozytywnych zmian zachodzących w krajach Ameryki Łacińskiej pod względem gospodarczym, w polskiej prasie najczęściej omawiane były okresowe kryzysy gospodarcze, recesje, populizm, problem nierówności dochodowych i ubóstwa oraz w pewnym stopniu także regionalne procesy integracyjne. W zakresie tematyki kulturalno-społecznej i naukowej wśród najczęściej poruszanych zagadnień znajdowały się: życie religijne (widowiskowy charakter obrzędów, synkretyzm, konflikt wokół teologii wyzwolenia), ciesząca się w Polsce popularnością literatura latynoamerykańska (zwłaszcza dzieła Gabriela Garcíi Márqueza, Carlosa Fuentesa czy Mario Vargasa Llosy). Rządziej Ameryka Łacińska pojawiała się w działach naukowych, z wyjątkiem zagadnień z zakresu archeologii andyjskiej czy Mezoameryki. W zakresie wydarzeń sportowych kraje regionu Ameryki Łacińskiej pojawiały się głównie w kontekście piłki nożnej. Jeżeli chodzi o zagadnienie stosunków polsko-latynoamerykańskich, to najczęściej omawiane były wzajemne wizyty polityków i przedstawicieli państw, znacznie rzadziej kontakty gospodarcze naszego kraju z Ameryką Łacińską. Jeszcze mniej miejsca, jak zauważył autor, poświęcano Polonii latynoamerykańskiej. Jak wynikało ze spostrzeżeń Krawczuka, w tekstach na temat Ameryki Łacińskiej często pojawiały się metafory związane m.in. z tańcem, piłką nożną czy telenowelami, np.: „Złoty strzał” (na temat stosunków gospodarczych Polski z Brazylią) czy „Samba reala” (o kryzysie finansowym w Brazylii). W artykułach często pojawiały się też wtrącenia z j. hiszpańskiego, których celem było dodanie swego rodzaju lokalnego kolorytu, zwłaszcza, że często określenia te miały swój polski odpowiednik (np. „el presidente”, zamiast „prezydent”). Tego typu zabiegi stylistyczne umacniają schematy i stereotypy, które funkcjonują w polskim społeczeństwie w odniesieniu do Ameryki Łacińskiej i Karaibów, często jednak znacznie odbiegając od rzeczywistych procesów i zdarzeń, jakie mają miejsce w krajach regionu, bez zbędnego ubarwiania ich egzotyką. Zob. szerzej: M. KRAWCZUK: *Percepcja Ameryki Łacińskiej i stosunków polsko-latynoamerykańskich w polskiej prasie*. W: *Ameryka Łacińska w polskiej polityce...*, s. 47-52.

²⁷⁵ L. MIODEK: *Obecność Ameryki Łacińskiej w polskiej polityce zagranicznej...*, s. 28.

Rozdział 4

Brazylia w polityce zagranicznej Polski w latach 1990-2016

4.1. Plaszczyna polityczna

„Nie zapomnieliśmy i nigdy nie zapomnimy, że Brazylia była jednym z wielkich i szlachetnych mocarstw, które położyły kres ogromnej niesprawiedliwości XIX w., uznały porządek panujący w Europie Wschodniej, entuzjastycznie przyjęły odrodzenie Polski i zadeklarowały jej niepodległość. Czy dziwne jest zatem, że w Polsce zrodziła się sympatia dla wszystkiego, co brazylijskie?”¹.

Brazylia, największe pod względem geograficznym, a także potencjału ludnościowego i gospodarczego², państwo Ameryki Łacińskiej, zajmowała począwszy od XIX wieku jedno z najważniejszych, jeżeli nie najważniejsze, miejsce w polskiej polityce zagranicznej spośród wszystkich państw regionu Ameryki Łacińskiej i Karaibów.

Ze względu na uwarunkowania wewnętrzne Polski i Brazylii w latach 90. XX wieku oraz przemiany zachodzące wówczas w skali globalnej związane z upadkiem układu bipolarnego, próby nawiązania współpracy czy ożywienia stosunków z tym państwem podejmowane były na niewielką skalę. Mimo tego, że Brazylia nie zajmowała wówczas priorytetowego miejsca w polskiej polityce zagranicznej, to na gruncie kontaktów politycznych miało miejsce kilka istotnych wizyt, w tym na najwyższym szczeblu oraz różnego rodzaju inicjatyw. Zostały one zapoczątkowane wizytą marszałka Senatu Andrzeja Stelmachowskiego, w kwietniu 1991 roku w Brazylii, który stanął na czele delegacji polskiego Senatu. Kilka miesięcy później minister spraw zagranicznych RP Krzysztof Skubiszewski złożył w tym kraju oficjalną wizytę, która zaowocowała podpisaniem umowy o współpracy kulturalnej, zaś w 1993 roku przybyły do Brazylii

¹ *Fragment przemówienia hrabiego Ksawerego Orłowskiego, wygłoszonego 27 maja 1920 roku przy okazji składania listów uwierzytelniających na ręce ówczesnego prezydenta Brazylii. Zob. Współpraca dwustronna. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Brasílii – http://brasilia.msz.gov.pl/pl/wspolpraca_dwustronna/ [dostęp: 28.12.2016].*

² Brazylia jest największym i najludniejszym krajem Ameryki Łacińskiej. Jej terytorium, które zajmuje ponad 8,5 mln km², zamieszkiwane jest przez ponad 200 mln ludzi. W całości leży w Ameryce Południowej i stanowi niemal połowę jej powierzchni. Sąsiadują z nią prawie wszystkie kraje Ameryki Południowej, z wyjątkiem Chile i Ekwadoru. Zob. *Área Territorial Brasileira*. Instituto Brasileiro de Geografia e Estatística (IBGE) – http://www.ibge.gov.br/home/geociencias/cartografia/default_territ_area.shtm [dostęp: 18.09.2016]; *World Population Prospects, The 2015 Revision, Key Findings and Advance Tables*. Department of Economic and Social Affairs, United Nations, New York 2015 – http://esa.un.org/unpd/wpp/Publications/Files/Key_Findings_WPP_2015.pdf [dostęp: 18.09.2016].

polski minister Andrzej Arendarski, podpisał umowę handlową z tym państwem³. We wrześniu 1994 roku, w czasie 49. sesji ZO ONZ doszło do spotkania ówczesnego ministra spraw zagranicznych Polski Andrzeja Olechowskiego z ministrem spraw zagranicznych Brazylii, Ceslo Luiz Nunes Amorimem, w trakcie którego poruszano sprawę dwustronnej współpracy gospodarczej i handlowej⁴.

Przyjazd do Brazylii Lecha Wałęsy w 1995 roku był pierwszą oficjalną wizytą na najwyższym szczeblu w historii polsko-brazylijskich stosunków dwustronnych. Szef państwa polskiego spotkał się z prezydentem FR Brazylii Fernando Henrique Cardoso. Prezydentowi RP w trakcie wizyty towarzyszyli przedstawiciele polskiego biznesu. Podczas rozmów podkreślono rolę, jaką społeczność pochodzenia polskiego odegrała w rozwoju gospodarczym Brazylii. Rozmawiano także o konieczności wzmocnienia współpracy gospodarczej między naszymi państwami i podpisano porozumienie o regularnych, dwustronnych kontaktach politycznych. W „stolicy” Polonii brazylijskiej, Kurytybie, prezydent Wałęsa spotkał się z przedstawicielami polskich emigrantów i ich potomkami⁵.

Dodatkowo, w lipcu 1995 roku odbyła się wizyta robocza ministra rolnictwa i gospodarki żywnościowej wicepremiera Romana Jagielińskiego w Brazylii (który był obecny podczas podpisywania w Kurytybie listu intencyjnego pomiędzy polskimi i brazylijskimi przedsiębiorstwami), zaś w październiku tego samego roku miało miejsce spotkanie premiera Józefa Oleksego z prezydentem Brazylii Fernando Henrique Cardoso w czasie jubileuszowej 50. sesji ZO ONZ w Nowym Jorku⁶.

W latach 90. XX wieku w zakresie relacji bilateralnych uruchomiony został także mechanizm konsultacji polityczno-gospodarczych na szczeblu podsekretarzy stanu w MSZ. Zrealizowano w jego ramach kilka spotkań między innymi w: 1997 i 1999, a następnie w 2008 i 2009 roku⁷. Ponadto, Polska podpisała w 1995 roku z Brazylią memorandum o konsultacjach między ministerstwami spraw zagranicznych naszych państw. Spotkania w ich ramach odbywały się co 2-3 lata i były poświęcone problematyce dwustronnej współpracy na płaszczyznach: gospodarczej, politycznej,

³ W. KLUZA: *Polska-Brazylia, 90 lat stosunków dyplomatycznych*. Europa i Świat. Warszawa 2010, s. 110.

⁴ D. OSTROWSKA: *Stosunki polityczne polsko-brazylijskie*. W: *Relacje Polska-Brazylia. Historia i współczesność*. Red. A. DEMBICZ, M. KULA. Warszawa 1996, s. 52-53.

⁵ B. WIZIMIRSKA: *Kronika stosunków międzynarodowych Polski w 1995 roku*. „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej 1996”. 1996, s. 235.

⁶ D. OSTROWSKA: *Stosunki polityczne polsko-brazylijskie...*, s. 53.

⁷ M.F. GAWRYCKI: *Polityka Polski wobec państw Ameryki Łacińskiej*. W: *Polityka zagraniczna Polski po wstąpieniu do NATO i UE*. Red. S. BIELEŃ. Warszawa 2010, s. 432.

naukowej, technicznej, kulturalnej, a także ogólnej tematyce międzynarodowej⁸. W 2000 roku z kolei, w 500. rocznicę odkrycia Brazylii, gościł tam premier Jerzy Buzek, który spotkał się z prezydentem Cardoso i wiceprezydentem Marco Macielem. Przy okazji wizyty szefa polskiego rządu, omówiono możliwości ożywienia dwustronnej współpracy gospodarczej oraz konwersji części polskiego zadłużenia wobec Brazylii⁹ na dostawy polskich towarów, głównie sprzętu wojskowego¹⁰. W tym samym roku w Brazylii przebywał także marszałek Sejmu, Maciej Płażyński¹¹, który spotkał się z przewodniczącym Izby Deputowanych, Michelelem Temerem (późniejszym prezydentem tego kraju) oraz szefem Ministerstwa Spraw Zagranicznych. Podczas spotkań dyskutowano na temat dwustronnych stosunków politycznych i gospodarczych, a także marszałek Sejmu RP podkreślił znaczenie Brazylii, jako najważniejszego partnera naszego kraju w Ameryce Łacińskiej¹².

Ukoronowaniem dobrze układających się stosunków politycznych była wizyta na najwyższym szczeblu złożona w Polsce, w lutym 2002 roku, przez prezydenta Brazylii Fernando Henrique Cardoso, a dwa miesiące później oficjalna rewizyta prezydenta RP, Aleksandra Kwaśniewskiego, w największym kraju Ameryki Południowej¹³. Podczas obu tych wizyt w rozmowach dominowała tematyka gospodarcza, w tym między innymi kwestia zwiększenia dostaw brazylijskich samolotów Embraer do Polski¹⁴.

Podczas wizyty prezydenta Federacyjnej Republiki Brazylii, Fernando Henrique Cardoso, w Polsce, we wspólnym oświadczeniu głów obu państw wyrażono zadowolenie z powodu „wysokiego pozytywnego poziomu istniejących kontaktów” międzypaństwowych i wysokiego poziomu dialogu politycznego. Jak podkreślił prezydent RP, Aleksander Kwaśniewski, między Polską i Brazylią „nie ma żadnych punktów sprzecznych”. Prezydenci obu państw zgodzili się co do konieczności lepszego wykorzystania we współpracy dwustronnej dużych możliwości istniejących w dziedzinie gospodarki. Strony

⁸ B. WOJNA: *Polska polityka wobec Ameryki Łacińskiej i Karaibów – bilans możliwości rozwoju stosunków z perspektywy członkostwa w Unii Europejskiej*. W: „Polski Przegląd Dyplomatyczny” nr 4/2006 (32) lipiec-sierpień 2006. Red. K. BOBIŃSKI, S. DĘBSKI [i in]. Warszawa 2006, s. 57-58.

⁹ Więcej na ten temat w kolejnym podrozdziale, poświęconym relacjom Polski z Brazylią na płaszczyźnie gospodarczej.

¹⁰ M. ŁAWACZ: *Kronika stosunków międzynarodowych Polski w 2000 roku*. „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej 2001”. 2001, s. 356.

¹¹ J. MAZUREK: *Brazylia i Polska – 90 lat stosunków dyplomatycznych*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP, Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Brasílii – <http://www.brasilia.msz.gov.pl/resource/20ad2be9-962b-44ae-b906-6661b5ff7830:JCR>, s. 7 [dostęp: 22.11.2016].

¹² M. ŁAWACZ: *Kronika stosunków międzynarodowych Polski w 2000 roku...*, s. 356.

¹³ J. SPYRA: *Stosunki Polski z krajami Ameryki Łacińskiej*. W: *Ameryka Łacińska we współczesnym świecie*. Red. M.F. GAWRYCKI. Warszawa 2006, s. 389.

¹⁴ J. PERLIN: *Państwa Ameryki Łacińskiej i Karaibów*. W: *Stosunki dwustronne Polski*. „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej 2003”. 2003, s. 342.

porozumiały się co do rozpoczęcia negocjacji w zakresie istotnych dla dalszego rozwoju polsko-brazylijskiej współpracy gospodarczej kwestii, dotyczących popierania i ochrony inwestycji oraz unikania podwójnego opodatkowania. Szefowie obu państw zwrócili także uwagę na konieczność utworzenia mechanizmów finansowania ukierunkowanych na współpracę naukową, wyrażając nadzieję, że doprowadzi ona do realizacji projektów mających praktyczne zastosowanie w gospodarce obydwu krajów. Obaj przywódcy podkreślili znaczącą rolę obywateli brazylijskich pochodzenia polskiego w zacieśnianiu kontaktów między Polską a Brazylią. W zakresie spraw międzynarodowych potwierdzono zdecydowanie obu krajów co do aktywnego uczestnictwa w walce przeciwko terroryzmowi międzynarodowemu. Prezydenci Polski i Brazylii podkreślili rolę Organizacji Narodów Zjednoczonych w rozwiązywaniu konfliktów międzynarodowych i utrzymaniu pokoju na świecie. Zgodzili się także co do potrzeby zintensyfikowania współpracy między naszymi państwami w celu umocnienia ONZ, a szczególnie zwiększenia reprezentatywności Rady Bezpieczeństwa poprzez włączenie między innymi znaczących krajów rozwijających się¹⁵.

Prezydent RP, Aleksander Kwaśniewski, zainaugurował swoją wizytę w Brazylii, która odbyła się w kwietniu 2002 roku, spotkaniem z przedstawicielami Polonii w Rio de Janeiro¹⁶. Prezydent Polski odbył także spotkania w siedzibie Federacji Przemysłu São Paulo (FIESP) oraz rozmowy z przedstawicielami polskiego i brazylijskiego biznesu, jak również wziął udział w uroczystym otwarciu Forum Gospodarczego Polska-Brazylia. Prezydent RP wyraził zadowolenie z obecności przedstawicieli wielu różnych kół gospodarczych i finansowych, co świadczy o dużym zainteresowaniu pogłębieniem współpracy z Polską ze strony brazylijskiego biznesu. Podkreślono korzystny dla rozwoju polsko-brazylijskich relacji handlowych klimat, związany z pozytywnymi efektami reform przeprowadzonych w latach 90. XX wieku, zarówno w Polsce, jak i w Brazylii. Aleksander Kwaśniewski zaznaczył, że wdrażany w Brazylii „Plan Real” i związane z nim rozwiązania dotyczące restrukturyzacji systemu finansowego i fiskalnego oraz modernizacji wybranych sektorów gospodarki w połączeniu z ich prywatyzacją, budzą zainteresowanie strony polskiej. Jak zaznaczono, w polsko-brazylijskich obrotach handlowych utrzymuje się negatywne dla Polski saldo. Wyrażono jednak nadzieję, że w

¹⁵ *Oficjalna wizyta Prezydenta Federacyjnej Republiki Brazylii z Małżonką*. Prezydent.pl – <http://www.prezydent.pl/aleksandra-kwasniewskiego/aktualnosci/rok-2002/art,156,72,oficjalna-wizyta-prezydenta-federacyjnej-republiki-brazylii-z-malzonka.html> [dostęp: 23.11.2016].

¹⁶ *Wizyta Prezydenta RP z Małżonką w Ameryce Południowej – dzień pierwszy*. Prezydent.pl – <http://www.prezydent.pl/archiwalne-aktualnosci/rok-2002/art,365,wizyta-prezydenta-rp-z-malzonka-w-ameryce-poludniowej-dzien-pierwszy.html> [dostęp: 23.11.2016].

związku z wykupieniem w 2001 roku przez polski rząd zaciągniętego przed laty w Brazylii długu, ułatwi to realizację dwustronnej wymiany handlowej. Jak podkreślił prezydent Kwaśniewski, szansą na zdynamizowanie współpracy gospodarczej może być, na przykład, dostawa do Brazylii statków i ich wyposażenia oraz urządzeń dla portów morskich¹⁷. Wyrażono także gotowość do współpracy w przemyśle energetycznym (w tym m.in. dostawy transformatorów, generatorów i gotowych linii przesyłowych), rolniczym (w tym sprzedaż nowoczesnych traktorów, maszyn i urządzeń rolniczych) i spożywczym (w tym eksport z Polski do Brazylii niektórych gatunków mięsa i jego przetworów, wyrobów mleczarskich, cukierniczych i alkoholowych), a także samochodowym i lotniczym.

Prezydent RP zauważył, że nowe możliwości w zakresie rozwoju polsko-brazylijskich relacji dwustronnych niesie ze sobą perspektywa wejścia Polski do struktur Unii Europejskiej (w tym zwłaszcza w kontekście współpracy pomiędzy UE a Wspólnym Rynkiem Południa – Mercosur). Prezydent Kwaśniewski podkreślił konieczność uzupełnienia bazy traktatowej w relacjach pomiędzy naszymi krajami (zwłaszcza w zakresie umowy o unikaniu podwójnego opodatkowania oraz umowy o popieraniu i ochronie inwestycji), co jest gwarantem stabilizacji rozwoju wzajemnych stosunków. Jak zadeklarował prezydent RP, strona polska, wychodząc naprzeciw potrzebie zwiększenia wymiany handlowej, gotowa jest udzielić Brazylii – zgodnie z obowiązującymi przepisami międzynarodowymi – kredytu na eksport polskich towarów, kierowanych na ten rynek¹⁸.

Na zakończenie wizyty prezydenta RP w Brazylii, szefowie obu państw podpisali umowy o współpracy fitosanitarnej i weterynaryjnej. Prezydent Kwaśniewski oznajmił, iż podczas rozmów, jakie odbyli prezydenci obu państw potwierdzono, że „Brazylia jest najważniejszym partnerem dla Polski w Ameryce łaćńskiej, a Polska jest najważniejszym partnerem brazylijskim w Europie Środkowej”¹⁹.

¹⁷ Prezydent A. Kwaśniewski podkreślił, że Polska jest piątym na świecie (po Japonii, Korei Południowej, Chinach i Niemczech) producentem statków handlowych.

¹⁸ *Wizyta Prezydenta RP z Małżonką w Ameryce Południowej – dzień drugi*. Prezydent.pl – <http://www.prezydent.pl/aleksandra-kwasniewskiego/aktualnosci/rok-2002/art,156,361,wizyta-prezydenta-rp-z-malzonka-w-ameryce-poludniowej-dzien-drugi.html> [dostęp: 23.11.2016].

¹⁹ *Wizyta oficjalna Prezydenta RP z Małżonką w Federacyjnej Republice Brazylii – dzień trzeci*. Prezydent.pl – <http://www.prezydent.pl/aleksandra-kwasniewskiego/aktualnosci/rok-2002/art,156,360,wizyta-oficjalna-prezydenta-rp-z-malzonka-w-federacyjnej-republice-brazylii-dzien-trzeci-.html> [dostęp: 23.11.2016].

Na zaproszenie Sejmu RP (a konkretnie, parlamentarnej grupy polsko-brazylijskiej), z pierwszą w historii międzyparlamentarnych stosunków wizytą, gościła w Polsce w 2002 roku delegacja brazylijsko-polskiej grupy w Izbie Deputowanych Kongresu Brazylii, na czele z jej przewodniczącym Francisco Rodriguesem²⁰.

Kolejna wizyta na wysokim szczeblu miała miejsce w 2003 roku, kiedy to szef polskiego MSZ, Włodzimierz Cimoszewicz udał się do Brazylii, gdzie prowadził rozmowy ze swoim brazylijskim odpowiednikiem Celso Amorim'em, a także z prezydentem tego kraju Luizem Inácio Lula da Silvą. Szef polskiego MSZ odbył także spotkania w Kongresie Narodowym Brazylii. Przeprowadzone podczas spotkań rozmowy koncentrowały się na aktualnych zagadnieniach międzynarodowych, w tym poruszono kwestie takie jak: reforma ONZ i Rady Bezpieczeństwa, konflikty regionalne, walka z terroryzmem międzynarodowym, a także integracja i współpraca międzyregionalna. Szef polskiej dyplomacji spotkał się także z przedstawicielami środowisk polonijnych w Kurytybie, Rio de Janeiro i São Paulo²¹.

W latach 90. XX wieku i w początkach lat 2000. podejmowano działania na rzecz uzupełnienia i aktualizacji bazy traktatowej pomiędzy naszymi państwami. Zaowocowało to podpisaniem szeregu umów i porozumień.

W 1993 roku podpisano umowę handlową, która likwidowała dotychczasowy clearing we wzajemnych stosunkach i przyznała obu stronom klauzulę największego uprzywilejowania. W 1999 roku, Rząd RP oraz Rząd FR Brazylii zawarły umowę o ruchu bezwizowym, która weszła w życie w czerwcu 2000 roku²². Od tego momentu, obywatele obu krajów mogą przebywać w tych państwach bez zbędnych formalności przez okres 90 dni. Ponadto, podpisano umowę o komunikacji lotniczej (13 marca 2000 roku), umowę fitosanitarną i weterynaryjną ułatwiającą obrót towarami rolno-spożywczymi (9 kwietnia 2002 roku) oraz umowę o współpracy w zwalczaniu przestępczości zorganizowanej (9 października 2006 roku)²³.

Istotne znaczenie miało dla Polski podpisanie w październiku 2001 roku z Brazylią, naszym głównym partnerem handlowym w Ameryce Łacińskiej (wymiana handlowa z tym państwem na początku pierwszej dekady XXI wieku stanowiła ponad 75% obrotów handlowych Polski z całym regionem latynoamerykańskim),

²⁰ B. ZAKRZEWSKI: *Państwa Ameryki Łacińskiej*. W: *Stosunki dwustronne Polski*. „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej 2002”. 2002, s. 324.

²¹ B. WIZIMIRSKA: *Kronika stosunków zagranicznych Polski w 2003 roku, stosunki dwustronne*. „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej 2004”. 2004, s. 251.

²² B. WIZIMIRSKA: *Stosunki traktatowe Polski*. W: „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej 2001”..., 418.

²³ J. MAZUREK: *Brazylia i Polska – 90 lat stosunków dyplomatycznych...*, s. 7-8.

międzyrządowego porozumienia o przedterminowej spłacie polskiego zadłużenia. W Rio de Janeiro podpisali pod dokumentem wiceminister finansów RP oraz minister gospodarki i finansów Brazylii²⁴.

Należy zaznaczyć, że mimo dość dużej częstotliwości wzajemnych wizyt i spotkań w latach 90. XX wieku i na początku XXI wieku, nie wpłynęły one na znaczny wzrost aktywności polskiej dyplomacji w Brazylii. Decydenci polskiej polityki zagranicznej nie stworzyli też długofalowej koncepcji, określającej główne cele polityki względem najważniejszego, w Ameryce Łacińskiej, partnera Polski (z którym, co warto dodać, łączą nas długie tradycje współpracy i gdzie znajduje się trzecia pod względem liczebności Polonia na świecie).

Dopiero wejście Polski do Unii Europejskiej zobligowało władze naszego kraju do stworzenia strategii wobec pozaeuropejskich krajów rozwijających się, w tym regionu Ameryki Łacińskiej i Karaibów. Zwrócenie uwagi decydentów polskiej polityki zagranicznej na kraje tego regionu miało sprzyjać aktywizacji latynoamerykańskiej polityki RP. Warto przypomnieć, że Unia Europejska prowadzi aktywny dialog z krajami regionu Ameryki Łacińskiej, wykorzystując szereg mechanizmów i narzędzi współpracy, na płaszczyźnie politycznej i gospodarczej, a także kulturalnej i naukowej. UE jest dla Brazylii pierwszym partnerem handlowym i największym inwestorem zagranicznym w wielu sektorach gospodarki. Relacje UE-Brazylia opierają się na dwóch filarach formalno-prawnych (które w związku z wejściem naszego kraju do UE mają zastosowanie także w relacjach Polski z tym państwem), takich jak: porozumienie o strategicznym partnerstwie UE-Brazylia z 2007 roku oraz Plan Działania przyjęty w grudniu 2008 roku, na Szczycie UE-Brazylia, w Rio de Janeiro.

Brazylia w opracowanej przez Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP we współpracy z Ministerstwem Gospodarki, „Strategii RP w odniesieniu do pozaeuropejskich krajów rozwijających się” z 2004 roku, została zaliczona do grupy „priorytetowych” partnerów naszego kraju w regionie Ameryki Łacińskiej (obok Argentyny, Meksyku oraz Chile)²⁵. Jednocześnie, kraj ten określono, jako najważniejszego partnera Polski spośród państw tego regionu.

Do czynników sprzyjających rozwojowi relacji z Brazylią, w dokumencie z 2004 roku zaliczono między innymi: wzrost PKB Brazylii (ponad 4% w 2004 roku), zbliżony

²⁴ B. ZAKRZEWSKI: *Państwa Ameryki Łacińskiej...*, s. 323.

²⁵ *Strategia RP w odniesieniu do pozaeuropejskich krajów rozwijających się*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych. Warszawa 2004, s. 53-56.

poziom rozwoju i komplementarność gospodarek polskiej i brazylijskiej oraz rozwój współpracy Brazylii z Unią Europejską. Doceniono także obecność licznych organizacji polonijnych w tym kraju, dostrzegając możliwość współpracy z nimi na rzecz kształtowania i rozwoju relacji międzypaństwowych. Jako główny czynnik ograniczający współpracę uznano natomiast niewielki stopień dywersyfikacji polskiej oferty eksportowej relatywnie do możliwości i potencjału.

W dokumencie można znaleźć także pobieżną analizę szans i zagrożeń w odniesieniu do dalszej współpracy Polski z Brazylią. Zauważono, że warunkiem intensyfikacji bilateralnej wymiany handlowej, jest większe zróżnicowanie polskiej oferty eksportowej kierowanej do Brazylii oraz wzbogacenie jej o takie dziedziny jak: transport (autobusy, samoloty, helikoptery), gospodarka morska (współpraca w przemyśle stoczniowym, dostawy statków), maszyny rolnicze (traktory), artykuły przetwórstwa spożywczego, produkty chemiczne (w tym nawozy sztuczne), górnictwo (rozważenie wznowienia dostaw węgla) oraz inne dziedziny takie jak np. budownictwo czy motoryzacja²⁶.

Należy stwierdzić, że dokument z 2004 roku, choć był pierwszą w historii stosunków Polski z państwami Ameryki Łacińskiej próbą kompleksowego ujęcia założeń polityki zagranicznej naszego kraju wobec państw tego regionu, to nie uwzględniał wielu istotnych kwestii dotyczących rozwoju współpracy z najważniejszym latynoamerykańskim partnerem RP. Poza publikowanymi okresowo różnego rodzaju raportami czy przewodnikami dla polskich przedsiębiorców i eksporterów, istnieje potrzeba stworzenia przez decydentów polskiej polityki zagranicznej dokumentu, wskazującego na konkretne cele polityki naszego kraju wobec Brazylii, a także możliwości rozwoju współpracy w perspektywie krótko- i długoterminowej.

W dokumencie polskiego MSZ, pt.: „Priorytety polskiej polityki zagranicznej 2012-2016” z marca 2012 roku, wprawdzie wymieniono Brazylię, jako jednego z naszych najważniejszych partnerów w Ameryce Łacińskiej, jednak nie odniesiono się do relacji z tym państwem w szerszym kontekście²⁷. Inaczej w publikacji wydanej w 2015 roku, pod auspicjami polskiego MSZ, pt.: „Wyzwania dla polityki zagranicznej RP wobec Ameryki

²⁶ Ibidem.

²⁷ *Priorytety polskiej polityki zagranicznej 2012-2016*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych. Warszawa 2012

—
https://www.polskapomoc.gov.pl/download/files/Dokumenty_i_Publikacje/Priorytety_Polskiej_Polityki_Zagranicznej_2012-2016.pdf [dostęp: 12.06.2016].

Łacińskiej i Karaibów (2015-2020 i po 2020 roku)”²⁸. Brazylia, ze względu na jej potencjał gospodarczo-handlowy oraz zaangażowanie globalne, została w niej zaliczona (wraz z Argentyną i Meksykiem) do grupy „kluczowych partnerów” naszego kraju w Ameryce Łacińskiej. Jak podkreślono, Brazylia jest naszym „strategicznym partnerem w regionie”.

Autor tego opracowania, K.J. Hinz, wyraził przekonanie, że stosunki z Brazylią powinny zostać podporządkowane polskim interesom gospodarczym zarówno w wymiarze bilateralnym jak i wielostronnym (UE-Mercosur, WTO). Wśród ważnych obszarów relacji polsko-brazylijskich wymienił współpracę naukowo-techniczną oraz kulturalną, czemu sprzyja duża liczebnie Polonia brazylijska (ok. 1,5 mln osób). Do ważnych kwestii w dialogu politycznym z tym państwem, na forum wielostronnym, zaliczono natomiast: zmiany klimatyczne, zarządzanie Internetem, reformę ONZ oraz zrównoważony rozwój. Zwrócono także uwagę na kilka kwestii problematycznych czy pojawiających się we wzajemnych relacjach rozbieżności, jak np. bliskość polityczna Brazylii i Rosji oraz wzajemne wspieranie się tych państw w dążeniach do osiągnięcia mocarstwowych pozycji na świecie. W zakresie relacji dwustronnych, wskazano na konieczność wzmocnienia obsady placówki dyplomatycznej w Brasílli poprzez reaktywację etatu ds. politycznych oraz zapewnienie większego wsparcia dla Konsulatu Generalnego w Kurytybie²⁹, którego zakres obowiązków zwiększył się po zamknięciu w 2008 roku Konsulatów Generalnych w São Paulo i Rio de Janeiro³⁰.

Druga połowa pierwszej dekady XXI wieku charakteryzowała się niską częstotliwością spotkań na wysokim szczeblu. Ze strony brazylijskiej w latach 2004-2010 Polskę odwiedził minister przemysłu i handlu zagranicznego Brazylii oraz minister spraw zagranicznych tego kraju, Celso Amorim³¹.

Dynamika wzajemnych wizyt nie uległa także znacznej poprawie w początkach drugiej dekady XXI wieku, co nie oznacza, że w ogóle nie dochodziło do ważnych spotkań. Należy wymienić wizytę ministra spraw zagranicznych Polski, Radosława Sikorskiego w 2012 roku w Brazylii, któremu towarzyszyła wielosektorowa misja

²⁸ K.J. HINZ: *Wyzwania dla polityki zagranicznej RP wobec Ameryki Łacińskiej i Karaibów (2015-2020 i po 2020 roku)*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych, Departament Ameryki. Warszawa 2015.

²⁹ W Brazylii funkcjonuje Ambasada naszego kraju (Ambasada RP w Brasílli), jeden Konsulat Generalny w Kurytybie i sześć konsulatów honorowych (stan na grudzień 2016 roku).

³⁰ K.J. HINZ: *Wyzwania dla polityki zagranicznej RP...*, s. 5-6, 31-32.

³¹ *Boletim da Embaixada da República da Polónia* N° 2/2012 – <http://www.brasilia.msz.gov.pl/resource/c972d1b0-d437-40b7-a128-dae666c06fe2:JCR> [dostęp: 22.11.2016].

gospodarcza (największa w historii naszych stosunków dwustronnych), złożona z przedstawicieli ponad 50 przedsiębiorstw reprezentujących wiele różnych branż: od przemysłu wydobywczego i naftowego, po chemiczny, stoczniowy i tak zwany *offshore*, czyli budowanie platform na morzu³². Sikorski, przedstawiając argumenty za rozwojem współpracy polsko-brazylijskiej stwierdził, że: „Brazylia to jeden z pięciu rynków perspektywicznych dla polskich eksporterów. Polska i Brazylia oparły się efektem światowego kryzysu gospodarczego. Dziś Brazylia jest szóstą gospodarką świata, Polska jest szóstą gospodarką UE”³³. Podczas spotkania podpisano kilka umów międzypaństwowych, między innymi, o przekazywaniu osób skazanych oraz program wykonawczy do Umowy między rządem RP a rządem FRB o współpracy kulturalnej na lata 2013-2015³⁴.

Podczas wizyty w Brazylii szefowi polskiej dyplomacji towarzyszyła wiceminister spraw zagranicznych RP, Beata Stelmach. Przeprowadzono z brazylijskim partnerem konsultacje z zakresu strategii i planowania na poziomie szefów departamentów obu Ministerstw. Rozmowy dotyczyły także wzmocnienia współpracy gospodarczej i międzyuczelnianej. W trakcie wizyty zorganizowano seminaria gospodarcze w Rio de Janeiro i São Paulo, z udziałem wszystkich przybyłych przedstawicieli polskich firm oraz wielu partnerów brazylijskich. Zwrócono uwagę na niewystarczające wykorzystywanie potencjału tkwiącego we wzajemnych relacjach stwierdzając, że mimo wzrostu dwustronnej wymiany handlowej, utrzymuje się ona nadal na zbyt niskim poziomie (jeśli brać pod uwagę potencjał gospodarczy obu krajów i ich dobrą kondycję ekonomiczną)³⁵.

W listopadzie 2013 roku z kolei, wizytę w Polsce złożył minister spraw zagranicznych Brazylii, Luiz Alberto Figueiredo Machado, który spotkał się w Warszawie ze swoim polskim odpowiednikiem, Radosławem Sikorskim. Wizyta odbyła się przy okazji zorganizowanej przez Polskę światowej Konferencji klimatycznej COP-19. Spotkanie szefów dyplomacji Polski i Brazylii było okazją do rozmów nie tylko na

³² *Polski biznes w Brazylii*. Rozmowa z K. Brudzińską (PISM). Radio Poland – <http://www.radiozagranica.pl/8/84/Artykul/119719,Polski-biznes-w-Brazylii> [dostęp: 06.12.2016].

³³ *Polska zacieśnia kontakty gospodarcze, polityczne i naukowo-kulturalne z Brazylią*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP – http://www.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/wiadomosci/polska_zaciesnia_kontakty_gospodarcze__polityczne_i_naukowo_kulturalne_z_brazylia [dostęp: 23.11.2016].

³⁴ *Wizyta Ministra Radosława Sikorskiego w Brazylii zakończona*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Brasílii – http://brasilia.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/wizyta_ministra_sikorskiego_w_brazylia_zakonczona [dostęp: 12.06.2016].

³⁵ Podczas seminarium, Zakłady Azotowe PUŁAWY, podpisały kontrakt na dostawę siarczanu amonu o wartości 60 mln PLN i umowę dotyczącą kontynuacji współpracy z brazylijską firmą COMEXPORT. Za: *Boletim da Embaixada da República da Polónia...*

temat spraw klimatycznych, ale także relacji dwustronnych. Dyskusja poświęcona była m.in. współpracy naukowo-technicznej oraz kulturalnej. Ministrowie omówili również kwestię brazylijsko-niemieckiego projektu rezolucji w Zgromadzeniu Ogólnym ONZ dotyczącego ochrony prywatności w Internecie oraz przyszłą reformę Rady Bezpieczeństwa ONZ³⁶.

Minister Sikorski podkreślił zainteresowanie polskiego biznesu inwestowaniem w regionie Ameryki Łacińskiej wyrażając przekonanie, że Polska może zaoferować brazylijskim przedsiębiorcom w rozwoju przemysłu wydobywczego i infrastruktury, najlepsze technologie i rozwiązania. Minister Figueiredo z kolei, podkreślił gotowość swojego kraju do włączenia polskich uczelni wyższych do programu rządowego „Nauka bez Granic” (port. *Ciência Sem Fronteiras*), który oferuje brazylijskim studentom możliwość kształcenia w prestiżowych ośrodkach akademickich za granicą³⁷.

Do ważnej wizyty doszło we wrześniu 2015 roku, kiedy Polskę odwiedził wiceprezydent Brazylii, Michel Temer. Podczas spotkania zorganizowanego w polskim MSZ, szef polskiej dyplomacji Grzegorz Schetyna, stwierdził, że: Brazylia jest strategicznym partnerem Polski w Ameryce Łacińskiej, jak również największym polskim partnerem handlowym spośród państw tego regionu³⁸. Podkreślono także znaczenie brazylijskiej Polonii, jako silnego „ogniwa łączącego te dwa kraje”. Wiceprezydentowi Temerowi w podróży do Polski towarzyszyli ministrowie: górnictwa i energetyki, lotnictwa cywilnego, rybołówstwa, portów i turystyki oraz wiceministrowie spraw zagranicznych, a także nauki i technologii. Do Polski przybyła także wraz z nim grupa brazylijskich przedsiębiorców. Wiceprezydent Brazylii odbył spotkania z prezydentem RP, Andrzejem Dudą i premier Ewą Kopacz. Podczas wizyty brazylijskiego polityka, zainaugurowano wraz z polskim ministerstwem gospodarki, polsko-brazylijskie forum biznesu, którego pierwsze spotkanie odbyło się w Krajowej Izbie Gospodarczej (KIG)³⁹. W trakcie wizyty wiceprezydenta Temera w Polsce, podpisano porozumienie o

³⁶ *Spotkanie Szefów dyplomacji Polski i Brazylii*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP – https://www.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/wiadomosci/spotkanie_szefow_dyplomacji_polski_i_brazylii [dostęp: 23.11.2016].

³⁷ *Ibidem*.

³⁸ Grzegorz Schetyna podkreślił, że na wymianę handlową Polski z Brazylią przypada blisko jedna czwarta obrotów z regionem Ameryki Łacińskiej. Przypomniano także, że w 2014 roku dwustronna wymiana handlowa między naszymi krajami osiągnęła najwyższy poziom w historii polsko-brazylijskich stosunków gospodarczych (prawie 1,7 mld USD).

³⁹ K. GIERAŃCZYK: *17 września 2015 r. Forum Biznesu Polska-Brazylia z udziałem Wiceprezydenta p. Michaela Temera oraz Wicepremiera, Ministra Gospodarki, p. Janusza Piechocińskiego*. Portal Promocji Eksportu – <https://brazil.trade.gov.pl/pl/aktualnosci/126189,17-wrzesnia-2015-r-forum-biznesu-polska->

współpracy między akademiami dyplomatycznymi obu państw – Polskim Instytutem Dyplomacji im. Ignacego Jana Paderewskiego i brazylijskim Instytutem Rio Branco⁴⁰.

Wzmacnianiu polsko-brazylijskich kontaktów politycznych w wymiarze dwustronnym sprzyjała także współpraca Polski z Brazylią na forum wielostronnym. Przejawiała się ona już w latach 90. XX wieku współpracą Polski z Grupą z Rio (skupiającą wówczas: Meksyk, Brazylię, Argentynę, Wenezuelę, Urugwaj, Peru i Kolumbię). Efektem zacieśniania współpracy była aktywna obecność Polski na konferencji Grupa z Rio-Europa Środkowo-Wschodnia, która odbyła się w Budapeszcie, w czerwcu 1990 roku⁴¹. Spotkania w wymiarze wielostronnym odbywały się także na forum ONZ. W trakcie sesji Zgromadzenia Ogólnego Narodów Zjednoczonych, które miało miejsce we wrześniu 2007 roku w Nowym Jorku, prezydent Polski Lech Kaczyński spotkał się z prezydentem Brazylii – Luizem Inácio Lula da Silvą.

Istotnym forum współpracy i wymiany poglądów były spotkania przedstawicieli obu państw podczas szczytów Unia Europejska-Ameryka Łacińska. Jeszcze w maju 2004 roku prezydent Aleksander Kwaśniewski wziął udział w III Szczycie UE-LAC w Guadalajarze. Spotkał się on wówczas z prezydentami: Meksyku, Chile, Argentyny, Kolumbii i Brazylii. Z kolei podczas szczytu Unia Europejska-Ameryka Łacińska w Limie (w maju 2008 roku) z prezydentem Lula da Silvą spotkał się premier Polski, Donald Tusk. Podczas polskiej prezydencji w 2011 roku natomiast, odbył się szczyt UE-Brazylia, w efekcie którego zatwierdzono kolejny Plan Działania na lata 2012-2014.

Kontakty o charakterze politycznym utrzymywane były także na niższych szczeblach, na przykład w ramach mechanizmu konsultacji politycznych z udziałem wiceministrów lub dyrektorów politycznych MSZ. Podtrzymywana była również wymiana wizyt delegacji parlamentarnych. W kwietniu 2007 roku w Brazylii, przebywał marszałek Senatu RP Bogdan Borusewicz⁴². Dwa lata wcześniej wizytę w Polsce złożyli gubernatorzy, najważniejszych pod względem politycznym i gospodarczym stanów Brazylii, São Paulo i Santa Catarina. Rewizyta ze strony polskiej miała miejsce w 2008

brazylia-z-udzialem-wiceprezydenta-p-michaela-temera-oraz-wicepremiera-ministra-gospodarki-p-janusza-piechocinskiego.html [dostęp: 05.12.2016].

⁴⁰ *Wiceprezydent Brazylii z wizytą w MSZ*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP – http://www.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/wiadomosci/wiceprezydent_brazylia_z_wizyta_w_msz [dostęp: 12.06.2016].

⁴¹ J. MAZUREK: *Brazylia i Polska – 90 lat stosunków dyplomatycznych...*, s. 7.

⁴² Zespół Ameryki Łacińskiej i Karaibów Departament Ameryki MSZ: *Stosunki Polska – Ameryka Łacińska i Karaiby*. W: *Ameryka Łacińska w polskiej polityce*. Red. A. DEMBICZ. „Dokumenty Robocze CESLA”. Warszawa 2009, s. 11.

roku, kiedy do brazylijskiego stanu Santa Catarina udał się marszałek województwa mazowieckiego⁴³.

4.2. Płaszczyzna gospodarcza

Nie ulega wątpliwości, że w stosunkach polsko-brazylijskich najważniejszą ich płaszczyzną pozostaje, począwszy od lat 30. XX wieku, współpraca gospodarcza. Zahamowany wybuchem II wojny światowej dynamiczny rozwój wymiany handlowej między tymi dwoma państwami zaczął się odradzać dopiero w latach 50. XX wieku. Polsko-brazylijskie obroty handlowe wykazywały stały wzrost osiągając w 1981 roku ponad 700 mln USD. Było to możliwe dzięki wprowadzeniu tzw. clearingowego charakteru rozliczeń finansowych, polegającego na nie angażowaniu środków dewizowych. Dodatkowo, rząd brazylijski w latach 1977 i 1980, zaoferował przyznanie na dogodnych warunkach kredytów na finansowanie eksportu z Brazylii do Polski. Kredyty brazylijskie, z których strona polska skorzystała oraz znaczny import z tego kraju, wywołały w efekcie zadłużenie Warszawy wobec Brasílii, które przekraczało możliwości płatnicze naszego kraju. W 1989 roku wypowiedziano Brazylii umowę clearingową, zawartą w 1960 roku, a w 1992 roku podpisano porozumienie finansowe z tym krajem o 50% redukcji oraz restrukturyzacji polskiego zadłużenia, które wynosiło wówczas 3,7 mld USD. Całkowita kwota zadłużenia została spłacona w 2001 roku⁴⁴. W 1993 roku zostało także odblokowane przez Bank Centralny Brazylii konto clearingowe zamrożone w 1989 roku, po wypowiedzeniu przez Polskę poprzedniej umowy handlowej⁴⁵.

Mimo iż w latach 90. XX wieku Brazylia była najważniejszym partnerem politycznym i handlowym Polski w regionie Ameryki Łacińskiej, to okres ten nie należał do intensywnych, jeżeli chodzi o współpracę gospodarczą. Udział Brazylii w globalnym imporcie Polski na początku lat 90. XX wieku (1992 rok) wynosił jedynie 0,2%, a w eksporcie 0,7%⁴⁶.

Do najważniejszych towarów importowanych z Brazylii w latach 90. XX wieku należały: produkty rolno-spożywcze (śruta sojowa, tytoń i wyroby tytoniowe, kawa

⁴³ Ibidem, s. 11.

⁴⁴ W. KLUZA: *Polska-Brazylia, 90 lat stosunków dyplomatycznych...*, s. 110-111.

⁴⁵ D. OSTROWSKA: *Stosunki polityczne polsko-brazylijskie...*, s. 52.

⁴⁶ Obroty handlowe między tymi dwoma państwami w 1994 roku osiągnęły wartość 257 mln USD. Zob. *Stan i perspektywy stosunków gospodarczych Polski z krajami Ameryki Łacińskiej*. Red. A. DEMBICZ, K. DEMBICZ [i in]. Warszawa 1997, s. 55.

rozpuszczalna, pasza, kukurydza, owoce w konserwach⁴⁷), wyroby przemysłu elektromaszynowego (sprężarki, cylindry walcowe, układy hamulcowe, opony, lampy katodowe), surowce (aluminium, magnezyt, rudy żelaza, manganu i cynku oraz koncentraty) produkty przemysłu odzieżowego (tkaniny) i obuwniczego, a także produkty chemiczne i wyroby metalurgiczne. W polskim eksporcie do Brazylii dominowały z kolei: siarka, węgiel, koks, a także wyroby przemysłu chemicznego (soda kaustyczna), nawozy mineralne i chemiczne (w tym azotowe), wyroby metalurgiczne oraz silniki spalinowe⁴⁸. Należy zauważyć, że polsko-brazylijska wymiana handlowa charakteryzowała się znaczną komplementarnością – z jednej strony import rudy żelaza i produktów rolnych, a z drugiej eksport węgla, siarki, wyrobów hutnictwa i stali⁴⁹.

W przypadku relacji gospodarczych i wymiany handlowej Polski z Brazylią, jak podkreślały obie strony, istniał niewykorzystany potencjał. Niezadowalający poziom wymiany handlowej obrazowały dane odnoszące się do jej wymiaru zwłaszcza w początkach pierwszej dekady XXI wieku. Przykładowo, wartość obrotów handlowych Polski z Brazylią w 2001 roku wyniosła 474,6 mln USD, przy czym deficyt Polski zwiększył się do 272 mln USD, w następstwie kontynuowania dostaw 16 samolotów pasażerskich Embraer 0145, zakupionych przez LOT⁵⁰. W 2003 roku natomiast, wartość obrotów handlowych uległa zmniejszeniu do ok. 330 mln USD, z czego polski eksport do Brazylii wyniósł 98,7 mln USD, a import z tego kraju osiągnął poziom 238 mln USD. Bilans handlowy w 2003 roku był dla Polski ujemny (-139,9 mln USD), aczkolwiek zmniejszył się w stosunku do 2001 roku⁵¹.

Przystąpienie Polski do Unii Europejskiej korzystnie wpłynęło na zwiększenie obrotów handlowych między naszymi krajami, zwłaszcza jeżeli chodzi o import towarów z Brazylii (głównie ze względu na niższe cła stosowane na obszarze UE). Towary polskie również zyskały możliwość łatwiejszego dostępu do rynku brazylijskiego, dzięki wynikom II Szczytu UE-Brazylia w Rio de Janeiro, który odbył się w grudniu 2008

⁴⁷ Wśród dostawców przetworów owocowych do Polski, Brazylia zajmowała pierwsze miejsce zarówno na kontynencie amerykańskim jak i na świecie. Zob. *Stan i perspektywy stosunków gospodarczych Polski...*, s. 62.

⁴⁸ Zob. Ibidem, s. 55. Patrz też: E. KOŃCZYK: *Polska-Brazylia. Stosunki Gospodarcze. W: Relacje Polska – Brazylia. Historia i współczesność...*, s. 67.

⁴⁹ J. GOĆLOWSKA-BOLEK: *Ameryka Łacińska jako region niewykorzystanych możliwości dywersyfikacji polskiego eksportu. W: Polska-Ameryka Łacińska historia-polityka-gospodarka-kultura. Red. M. DRGAS, J. KNOPEK [i in]. Toruń 2014, s. 55.*

⁵⁰ B. ZAKRZEWSKI: *Państwa Ameryki Łacińskiej...*, s. 325.

⁵¹ *Strategia RP w odniesieniu do pozazuropejskich krajów rozwijających się...*, s. 53.

roku⁵². W tym samym roku obroty handlowe między naszymi krajami wyniosły ponad 1 mld 100 mln USD (przy ponad 200 mln saldzie ujemnym), w tym polski eksport osiągnął 465 mln USD, a import z Brazylii ponad 700 mln USD. Jednak już rok 2009 przyniósł spadek obrotów, w tym eksportu o 60%, podwajając ujemny dla Polski bilans.

Tabela 1.

Wartość polsko-brazylijskich obrotów handlowych w latach 2004-2016 (w mln USD)

ROK	EKSPORT	IMPORT	OBROTY	SALDO	UDZIAŁ w %	
					Export	Import
2004	112,6	532,7	645,3	- 420,1	0,15	0,62
2005	133,5	476,1	609,6	- 342,5	0,15	0,47
2006	175,4	599,3	774,7	- 423,9	0,16	0,48
2007	274,9	680,2	955,1	- 405,2	0,19	0,42
2008	465,0	707,9	1.172,9	- 242,9	0,26	0,34
2009	200,3	677,2	877,5	- 476,9	0,15	0,44
2010	368,1	800,4	1.168,5	- 432,3	0,23	0,46
2011	376,0	1.024,1	1.400,1	- 648,0	0,20	0,48
2012	478,2	895,0	1.373,2	- 416,7	0,26	0,45
2013	578,7	922, 2	1.500,9	- 343,5	0,28	0,44
2014	531,2	1.160,0	1.691,1	- 628,7	0,24	0,51
2015	397,0	1.005,1	1.402,0	- 608,1	0,20	0,51
2016	363,3	908,6	1.271,9	- 545,3	0,18	0,46

Źródło: GUS. Opracowanie własne.

Wartości te dość szybko uległy poprawie. Już w 2010 roku obroty handlowe między naszymi krajami ponownie przekroczyły 1 mld USD. Rok później natomiast, obroty między Polską a Brazylią po raz pierwszy w historii dwustronnej wymiany osiągnęły tak wysoki poziom, sięgając nieco ponad 1,4 mld USD. Według danych GUS zamieszczonych w tabeli, obroty dwustronne w 2012 roku wyniosły 1.373,2 mln USD (co oznacza spadek jedynie o 0,93% w stosunku do rekordowego 2011 roku). Polski eksport w 2012 roku wzrósł o 27,3% w stosunku do roku poprzedniego, a import zmniejszył się o 11,3% w odniesieniu do 2011 roku. Zmniejszyło się też ujemne dla Polski saldo obrotów handlowych⁵³.

⁵² W. KLUZA: *Polska-Brazylia, 90 lat stosunków dyplomatycznych...*, s. 111.

⁵³ *Notatka Rządu RP na temat polsko-brazylijskiej współpracy gospodarczej*. Ministerstwo Gospodarki – <http://www.mg.gov.pl/files/upload/16602/Brazylia%2029.05.2013.doc> [dostęp: 06.12.2016].

Według danych brazylijskich (Secex MDIC) z kolei, polsko-brazylijskie obroty handlowe w 2012 roku wyniosły 1.016,5 mld USD, a w roku poprzednim 947,8 mln USD (co oznaczało wzrost w stosunku do 2011 roku o 6,75%). Polski eksport wg tych danych był w 2012 roku najwyższym w historii obrotów handlowych tych dwóch krajów i wyniósł 626,5 mln USD (wzrost o 25,6% w stosunku do 2011 roku, kiedy osiągnął wartość 466,3 mln USD), a import 390,0 mln USD (spadek o 19% – w 2011 roku import wyniósł 481,5 mln USD). Saldo obrotów handlowych, zgodnie z brazylijskimi danymi, w 2012 roku również było najwyższe i osiągnęło poziom +236,5 mln USD, a w roku poprzednim 15,2 mln USD⁵⁴.

W 2012 roku MSZ zorganizowało misje gospodarcze do Peru, Chile, Meksyku, Kolumbii oraz Brazylii. Inicjatywy te wpisywały się w szerszą strategię promocji polskiej gospodarki na rynkach międzynarodowych i wsparcia polskich przedsiębiorstw w krajach rozwijających się⁵⁵. Jak już wspomniano⁵⁶, w 2012 roku odbyła się ważna, także pod względem gospodarczym, wizyta ministra spraw zagranicznych RP, Radosława Sikorskiego w Brazylii, któremu towarzyszyła misja gospodarcza przedstawicieli polskich firm. Wśród reprezentowanych branż znalazły się zarówno te, które od lat utrzymywały stosunki handlowe z Brazylią, jak i te, które mają charakter perspektywiczny w rozwoju współpracy gospodarczej między naszymi krajami, w tym m.in.: sektory związane z transportem, infrastrukturą, chemią, energetyką, usługami *offshore* oraz dobrami konsumpcyjnymi⁵⁷. Podczas spotkań omówiono perspektywę rozwoju współpracy gospodarczej nie tylko w sektorach: energetycznym, wydobywczym, stoczniowym i *offshore* (w tym m.in. związane z brazylijskim programem wydobycia ropy naftowej z dna Atlantyku „Pre-sal”), ale także w odniesieniu do planowanych wówczas wydarzeń sportowych, które miały odbyć się w 2014 roku (Mistrzostwa Świata w Piłce Nożnej) i w 2016 roku (Letnie Igrzyska Olimpijskie).

Ponadto, przedstawiciele polskich spółek odwiedzili główną siedzibę największego państwowego przedsiębiorstwa naftowego w Brazylii, Petrobras w Rio de

⁵⁴ Różnice w danych przekazywanych przez SECEX i polski GUS wynikają z realizacji niektórych transakcji handlowych naszego kraju za pośrednictwem innych państw, np. Holandii czy Niemiec. Dotyczy to przede wszystkim importu produktów rolno-spożywczych z Brazylii do Polski. Zob. Ibidem.

⁵⁵ *Stosunki Polska – Ameryka Łacińska i Karaiby*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP – http://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/inne_kontynenty/ameryka_lacinska_i_karaiby/stosunki_dw_ustronne_ameryka_lacinska_karaiby/tytul_strony;jsessionid=6365BCE66A1210B71089D3C80B6D2448.cmsap2p [dostęp: 29.10.2016].

⁵⁶ Patrz: podrozdział poświęcony współpracy Polski z Brazylią na płaszczyźnie politycznej.

⁵⁷ Zob. *Notatka informacyjna o polsko-brazylijskich stosunkach gospodarczych*. Ministerstwo Rozwoju – https://www.mr.gov.pl/media/28621/Brazylia_4_11_2016.pdf [dostęp: 06.12.2016].

Janeiro. Podczas seminarium w Dowództwie Wojsk Lądowych z kolei, zostały zaprezentowane różne gałęzie polskiego przemysłu zbrojeniowego, w tym technologii wysoko rozwiniętych. Wizytę złożono także w brazylijskim Ministerstwie Obrony. Ważne spotkanie odbyło się w siedzibie Instytucji ds. Planowania i Logistyki (hiszp. *Empresa de Planejamento e Logística*, EPL), podległej Ministerstwu Transportu, gdzie omawiano plany rozbudowy infrastruktury transportowej w Brazylii. Obie strony podkreśliły istniejący „olbrzymi” potencjał polskich firm w tym zakresie⁵⁸. Współpraca w dziedzinie obronności oraz rozwoju brazylijskiej infrastruktury, zostały zaliczone w drugiej dekadzie XXI wieku, do jednych z najbardziej perspektywicznych w zakresie polsko-brazylijskich stosunków gospodarczych.

Z wizytą w Polsce w 2013 roku z kolei, przebywał brazylijski wiceminister rozwoju, przemysłu i handlu zagranicznego, dr Alessandro Golombiewski Teixeira, z którym spotkał się podsekretarz stanu w Ministerstwie Gospodarki, Andrzej Dycha. Rozmawiano między innymi na temat planowanych na najbliższe lata działań promocyjnych mających przyczynić się do intensyfikacji dwustronnej wymiany handlowej oraz inwestycji⁵⁹.

W 2014 roku odnotowano rekordową wartość obrotów handlowych (i wzrost o prawie 13% w stosunku do 2013 roku) z wynikiem blisko 1,7 mld USD⁶⁰. Były to najwyższe jak dotąd (według polskich danych) obroty w historii polsko-brazylijskich stosunków handlowych, zwłaszcza jeżeli chodzi o wartość importu z Brazylii, która wyniosła ponad 1 mld USD⁶¹. Jak można zobaczyć na podstawie danych zamieszczonych w tabeli, polski eksport uzyskiwał wyższe wartości chociażby we wcześniejszym, 2013 roku.

Jednocześnie należy zauważyć, że w 2014 roku saldo obrotów z rynkami słabiej rozwiniętymi spoza WNP pogorszyło się o 3,8 mld EUR, co było rezultatem niekorzystnych zmian wymiany, między innymi z Brazylią, gdzie w wyniku spadku wywozu (o 9,5%), przy jednoczesnym dynamicznym zwiększeniu importu (o 24,6%), deficyt obrotów pogłębił się o ok. 215 mln EUR, uzyskując wartość 470 mln EUR⁶².

Pozytywnym przejawem w relacjach gospodarczych Polski z Brazylią, były kolejne misje brazylijskiego samorządu gospodarczego, które odbyły się w 2014 roku w

⁵⁸ *Boletim da Embaixada da República da Polónia...*

⁵⁹ *Notatka informacyjna o polsko-brazylijskich stosunkach gospodarczych...*

⁶⁰ *Wiceprezydent Brazylii z wizytą w MSZ...*

⁶¹ *Notatka informacyjna o polsko-brazylijskich stosunkach gospodarczych...*

⁶² *Polska 2015. Raport o stanie handlu zagranicznego, Warszawa 2015. Ministerstwo Gospodarki – https://www.mr.gov.pl/media/15696/ROHZ2015_20150827_druk_ost.pdf, s. 51 [dostęp: 14.06.2016].*

Polsce. We wrześniu wizytę złożyła misja handlowa stanu Rio de Janeiro, zaś w październiku odbyła się misja stanu Minas Gerais, podczas której doszło do rozmów o możliwościach współpracy gospodarczej i technologicznej obu państw. Podczas spotkania z Rogério Nerym, ministrem odpowiedzialnym za kwestie gospodarcze w stanie Minas Gerais (trzecim pod względem wysokości PKB stanie w Brazylii), polska wiceminister Katarzyna Kacperczyk stwierdziła, że: „poszukiwanie nowych możliwości współpracy handlowej i wymiana myśli technologicznej na szczeblu regionów z takimi graczami globalnymi jak Brazylia, należą do priorytetów dyplomacji ekonomicznej Polski”. Misja ekonomiczna ze stanu Minas Gerais nastawiona była na zwiększenie możliwości rozwoju współpracy z polskimi partnerami zwłaszcza w sektorze IT. Wiceminister zaznaczyła, że potencjał współpracy z Brazylią wzrasta także w sektorach badawczo-technologicznym i naukowym. Odniesiono się również do potrzeby wykorzystania środków unijnych na wspólne projekty, m.in. w zakresie cyfryzacji administracji czy aplikacji programów edukacyjnych⁶³.

Obie misje były owocne zarówno pod względem nieformalnym (ilość odbytych spotkań i rozmów) jak i formalno-prawnym. Podczas pobytu misji z Rio de Janeiro oraz Minas Gerais w Warszawie, zorganizowano w siedzibie KIG bilateralne spotkania promocyjne z udziałem polskich przedsiębiorców oraz przedstawicieli resortu gospodarki. W trakcie spotkania w MSZ z kolei, Instytut Promocji Inwestycji (INDI) stanu Minas Gerais oraz Krajowa Izba Gospodarcza (KIG) podpisały umowę o współpracy i wzajemnym wspieraniu przedsięwzięć biznesowych⁶⁴. W tym samym roku zrealizowano także zawarte wcześniej kontrakty polsko-brazylijskie – Polskie Linie Lotnicze LOT dokonały zakupu kolejnych samolotów pasażerskich Embraer.

Dane GUS za lata 2015-2016 wskazują, że doszło do spadku polsko-brazylijskich obrotów handlowych w stosunku do rekordowego 2014 roku. W 2015 roku obroty handlowe wyniosły 1,4 mld USD, co oznacza spadek o 16,3% w odniesieniu do 2014 roku. Zmniejszeniu uległ też polski eksport do Brazylii (spadek o 25,1%), przy jednoczesnym spadku wolumenu importu, który zmniejszył się o 12,2% w odniesieniu do wcześniejszego roku⁶⁵. Podobnie w roku 2016, odnotowano spadek zarówno eksportu jak i importu, przy

⁶³ *Polsko-brazylijska współpraca intensywniejsza dzięki misjom gospodarczym*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP

https://www.ms.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/inne_kontynenty/ameryka_lacinska_i_karaiby/polsko_brazylijska_wspolpraca_intensywniejsza_dzieki_misjom_gospodarczym [dostęp: 28.12.2016].

⁶⁴ *Ibidem*.

⁶⁵ *Notatka informacyjna o polsko-brazylijskich stosunkach gospodarczych...*

czym import, inaczej niż w roku 2014 i 2015 nie osiągnął pułapu 1 mld USD. Wartość obrotów handlowych zmniejszyła się zaś do 1,2 mld USD.

Choć udział Polski i Brazylii we wzajemnych obrotach nie był szczególnie duży (udział Polski w ogólnej wymianie handlowej Brazylii w 2015 roku nieznacznie przekraczał 0,25 % – 0,29% w imporcie i 0,21% w eksporcie, zaś udział tego państwa w obrotach handlu zagranicznego Polski w 2015 roku wynosił jedynie 0,36%, z czego w eksporcie 0,20% i w imporcie 0,52%)⁶⁶, to pierwszym partnerem handlowym naszego kraju, spośród państw regionu latynoamerykańskiego do połowy drugiej dekady XXI wieku, pozostawała właśnie Brazylia⁶⁷. Udział tego kraju w wymianie handlowej Polski z Ameryką Łacińską ukształtował się w 2015 roku na poziomie 20,2% (24,0% w 2014)⁶⁸. Jak podkreślali przedstawiciele polskiej dyplomacji, Brazylia należy do grona siedmiu tzw. najbardziej perspektywicznych rynków dla rozwoju polskiej ekspansji handlowo-inwestycyjnej (obok Algierii, Kanady, Kazachstanu, Turcji oraz Zjednoczonych Emiratów Arabskich)⁶⁹. Jednakże w skali globalnych stosunków handlowych Polski, kraj ten zajmował dopiero 36. miejsce (w 2015 roku).

Spadek poziomu dwustronnych obrotów handlowych w 2015 i 2016 roku (dotyczyło to przede wszystkim polskiego eksportu do Brazylii, na który duży wpływ miały obowiązujące w tym państwie wysokie stawki celne oraz skomplikowane procedury importowe) był spowodowany w znacznym stopniu pogłębiającym się kryzysem gospodarczym Brazylii⁷⁰, którego źródła znajdowały się w sytuacji polityczno-ekonomicznej kraju⁷¹. Problemy gospodarcze Brazylii związane były także ze spadkiem światowych cen produktów rolnych i spożywczych (zwłaszcza soi, cukru i kawy – spadek o ok. 30%) oraz surowców (zwłaszcza ropy naftowej), które są najważniejszymi

⁶⁶ Ibidem.

⁶⁷ A. GRADZIUK, P. KUGIEL: *Polska w wielobiegunowym świecie. Szanse i perspektywy rozwoju stosunków Polski z głównymi mocarstwami wschodzącymi*. Raport Polskiego Instytutu Spraw Międzynarodowych. Warszawa 2012 – http://www.pism.pl/files/?id_plik=11059, s. 11 [dostęp: 12.06.2016].

⁶⁸ *Notatka informacyjna o polsko-brazylijskich stosunkach gospodarczych...*

⁶⁹ Ibidem.

⁷⁰ Podstawowe wskaźniki makroekonomiczne Brazylii w połowie drugiej dekady XXI wieku, w porównaniu do lat wcześniejszych, wykazywały tendencję spadkową. Produkt Narodowy Brutto (PNB) zmniejszył się o 3,7% w 2015 roku, co oznacza największy spadek od 25 lat. Inflacja z kolei, osiągnęła poziom 10,7% – wynik dwukrotnie większy niż obiecywano w kampanii wyborczej. Na wzrost stopy inflacji największy wpływ miały wyższe ceny: energii elektrycznej (o 51%), paliw (o 20,1%), wody i kanalizacji (o 14,75%) oraz żywności (o 12,3%). W efekcie kurs brazylijskiego reala spadł o ok. 70% w ciągu 2015 roku. Zob. Ibidem.

⁷¹ Ibidem.

towarami eksportowymi tego państwa. Dodatkowo, w Brazylii wystąpiła największa od ponad 30 lat susza⁷².

W 2015 roku natomiast odbyła się kolejna misja gospodarcza w Polsce, tym razem ze strony brazylijskiego stanu Goiás, z udziałem ponad 20 firm reprezentujących sektory: chemiczny (import nawozów), wydobywczy (import maszyn górniczych) oraz spożywczy (eksport i import owoców). W trakcie misji miał miejsce szereg spotkań, w tym m.in. konsultacje gospodarcze z wiceprezesem rady ministrów, ministrem gospodarki, Januszem Piechocińskim i rozmowy w MSZ oraz w Polskiej Agencji Rozwoju Przedsiębiorczości (PARP). Co istotne, w trakcie spotkania wicepremier potwierdził, że Brazylią pozostaje dla Polski strategicznym partnerem gospodarczym – nie tylko w regionie Ameryki Łacińskiej. Rozmawiano między innymi o planach uruchomienia specjalnego programu promocji współpracy gospodarczej „Go Brazil”, a także organizacji Dnia Brazylii w Ministerstwie Gospodarki (MG). Zorganizowano także forum gospodarcze w KIG z udziałem podsekretarza stanu w MG, Andrzeja Dychy. Pokłosem spotkań było podpisanie Memorandum o współpracy handlowej i inwestycyjnej między stanem Goiás a KIG⁷³.

W pierwszej i połowie drugiej dekady XXI wieku w strukturze towarowej polskiego eksportu do Brazylii dominowały trzy grupy towarów przetworzonych: przemysłu maszynowo-elektrycznego, mineralnego oraz chemicznego. Stanowiły one łącznie 82,41% całości naszego eksportu w 2015 roku na rynek brazylijski⁷⁴. Wśród wyrobów przemysłu elektro-maszynowego (których dostawy stanowiły ponad 40% naszego eksportu do Brazylii) znajdowały się: maszyny i urządzenia elektryczne, dętki kauczukowe, szyny kolejowe⁷⁵, części i akcesoria do pojazdów samochodowych, części do telewizorów, łożyska, inne wyroby hutnicze, urządzenia elektryczne, aparatura telekomunikacyjna, żarówki i lampy wyładowcze, silniki spalinowe i kotły wytwarzające parę wodną. W grupie produktów chemicznych, dominował siarczan amonu, którego

⁷² M. WOŁANGIEWICZ: *Brazylię nawiedziły ekonomiczne plagi. „Kapitalizm kolesiów” otworzy się na liberalizm?* TVN24 BiŚ – <http://tvn24bis.pl/ze-swiata,75/brazylia-w-gospodarczych-tarapatach-nawiedzily-ja-ekonomiczne-plagi,525390.html> [dostęp: 06.12.2016].

⁷³ *Notatka informacyjna o polsko-brazylijskich stosunkach gospodarczych...*

⁷⁴ K. GIERAŃCZYK: *Współpraca gospodarcza Polska-Brazylia*. Portal Promocji Eksportu – <https://brazil.trade.gov.pl/pl/aktualnosci/188901,wspolpraca-gospodarcza-polska-brazylia-2015-rok.html> [dostęp: 12.06.2016].

⁷⁵ Szyny kolejowe w polskim eksporcie do Brazylii przez długie lata stanowiły ważną pozycję. Od 2010 roku obserwuje się powrót tej pozycji w polskim eksporcie, co ma związek z działaniami rządu brazylijskiego dotyczącymi długofalowego planu rozbudowy infrastruktury transportowej, w tym słabiej rozwiniętej sieci kolejowej. Zob. *Przewodnik eksportera po rynku Republiki Brazylii* – <http://docplayer.pl/5977928-Przewodnik-eksportera-po-rynku-republiki-brazylia-spis-tresci.html> [dostęp: 11.12.2016].

dostarczono w 2012 roku za kwotę 33,94 mln USD, zaś w sekcji produktów mineralnych przeważał węgiel koksowy. W polskim eksporcie do Brazylii znajdowały się także: nawozy mineralne, chemiczne oraz sztuczne (głównie kauczuk syntetyczny), a także pszenica, kazeina, meble oraz wyroby cukiernicze z białą czekoladą⁷⁶.

Polski import z Brazylii koncentrował się głównie na 5 grupach towarowych: wyrobach przemysłu elektromaszynowego, produktach rolno-spożywczych, surowcach mineralnych oraz produktach chemicznych i tworzywach sztucznych. Dominowały artykuły rolno-spożywcze takie jak: tytoń (zwłaszcza Virginia i Burley), kawa, soki owocowe, kukurydza, pasza, makuchy i oleje sojowe, a także cukier, herbaty *mate* oraz pieprz. W zakresie surowców mineralnych przeważały: rudy żelaza i miedzi (pierwsze miejsce na liście importowej w 2015 roku)⁷⁷, magnezyty i aluminium. Ponadto, importowaliśmy z Brazylii: krzem, części samochodowe, amortyzatory do traktorów i samochodów, śruty i maszyny żniwne, a także leki, kauczuk oraz skóry bydlęce. Ważną pozycję w imporcie z Brazylii w pierwszej i do połowy drugiej dekady XXI wieku stanowiły samoloty pasażerskie Embraer, zakupione przez PLL LOT (za kwotę 203,3 mln USD w 2014 roku i 108,1 mln USD w 2015 roku)⁷⁸ użytkowane między innymi przez polski rząd⁷⁹.

Stosunki gospodarcze między Polską a Brazylią uregulowane są następującymi umowami dwustronnymi:

1. Porozumienie między Rządem Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej a Rządem Federacyjnej Republiki Brazylii w sprawie transportu morskiego z 26 listopada 1976 roku;
2. Umowa handlowa między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Federacyjnej Republiki Brazylii z 10 maja 1993 roku (zastąpiła polsko-brazylijską Umowę handlową i płatniczą podpisaną w Rio de Janeiro 19 marca 1960 roku);
3. Umowa między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Federacyjnej Republiki Brazylii o współpracy naukowo-technicznej z dnia 5 września 1996 roku;
4. Umowa między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Federacyjnej Republiki Brazylii o ruchu bezwizowym, podpisana 14 lipca 1999 roku;

⁷⁶ Notatka Rządu RP na temat polsko-brazylijskiej współpracy gospodarczej...

⁷⁷ Notatka informacyjna o polsko-brazylijskich stosunkach gospodarczych...

⁷⁸ Ibidem.

⁷⁹ Notatka Rządu RP na temat polsko-brazylijskiej współpracy gospodarczej...

5. Umowa między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Federacyjnej Republiki Brazylii o usługach lotniczych, podpisana 13 marca 2000 roku;
6. Umowa między PAIiZ i brazylijską Agencją Promocji Eksportu i Inwestycji APEX o współpracy we wzajemnej promocji gospodarczej ze stycznia 2008 roku;
7. Deklaracja Ministerstwa Rozwoju, Przemysłu i Handlu Zagranicznego Brazylii i Ministerstwa Gospodarki RP o wzajemnej współpracy z sierpnia 2009 roku. Dokument ten przewidywał odbywanie cyklicznych spotkań grupy roboczej⁸⁰.

Negocjowane są obecnie dwie ważne umowy między Polską a Brazylią: o wzajemnej ochronie i popieraniu inwestycji⁸¹ oraz o unikaniu podwójnego opodatkowania⁸². Ich brak powoduje obawy polskich przedsiębiorców i zniechęcenie do inwestowania w tym kraju, dlatego ważne jest przygotowanie odpowiednich dokumentów w tym zakresie⁸³.

Począwszy od lat 90. XX wieku podejmowano szereg różnego rodzaju inicjatyw mających na celu wspieranie polskiego eksportu i pomoc polskim przedsiębiorcom w wejściu na rynek brazylijski. Rozwojowi kontaktów pomiędzy przedsiębiorcami obu krajów sprzyjała działalność polsko-brazylijskich izb handlowych i gospodarczych, za pośrednictwem których następowała wymiana ofert, informacji i doświadczeń oraz zapoznawanie się ze specyfiką obu rynków. W 1990 roku w Rio de Janeiro powstała polsko-brazylijska izba handlowa (którą w 2001 roku przekształcono w izbę regionalną

⁸⁰ *Dwustronna współpraca gospodarcza*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Brasílii – http://www.brasilia.msz.gov.pl/pl/c/MOBILE/wspolpraca_dwustronna/informator_ekonomiczny/wspolprac_a_gospodarcza/ [dostęp: 05.12.2016].

⁸¹ Po głośnych przegranych procesach sądowych Argentyny z inwestorami zagranicznymi, państwa Ameryki Łacińskiej niechętnie zawierają umowy tego typu. Przeciwnie zawarciu takich umów stanowisko Kongresu FR Brazylii z 2002 roku powoduje, że kraj ten nie ma obecnie podpisanej ważnej umowy o wzajemnym popieraniu i ochronie inwestycji z żadnym państwem. Tego typu umowy, zgodnie z aktualnymi wytycznymi Międzyresortowej Izby Handlu Zagranicznego Brazylii CAMEX, mogą być zawierane wyłącznie w ramach umów o szerszym zakresie np. w odniesieniu do państw członkowskich UE – w ramach umowy UE-Mercosur. Zob. *Notatka informacyjna o polsko-brazylijskich stosunkach gospodarczych...*

⁸² Pod koniec sierpnia 2015 roku zakończyła się w Brasílii pierwsza tura negocjacji umowy o unikaniu podwójnego opodatkowania. Obie strony były zadowolone z osiągniętych postępów. Pozytywne zakończenie polsko-brazylijskich negocjacji byłoby ogromnym sukcesem (zwłaszcza, że strona brazylijska od lat sceptycznie podchodziła do negocjowania tego typu umów, czego dowodem jest fakt, że nawet z tak istotnym partnerem tego kraju – z regionu europejskiego – jakim są Niemcy, nie udało się jak dotąd takiej umowy podpisać) i ważnym czynnikiem oraz impulsem sprzyjającym intensyfikacji współpracy dwustronnej. Zob. *Ibidem*.

⁸³ *Wiceprezydent Brazylii w Polsce: głównym tematem jest wymiana gospodarcza*. Polskie Radio – <http://www.polskieradio.pl/42/273/Artykul/1506096,Wiceprezydent-Brazylii-w-Polsce-glownym-tematem-est-wymiana-gospodarcza> [dostęp: 13.06.2016].

przy zrzeszeniu handlowym Rio de Janeiro). Od 1993 roku w São Paulo działała brazylijsko-polska izba handlowo-przemysłowa, zaś od 1995 roku polsko-brazylijska izba gospodarcza z siedzibą w Warszawie. W maju 2005 roku powstała z kolei, polonijna rada biznesu Brazylia-Polska, a w sierpniu 2008 roku swoją działalność w Kurytybie zainaugurowała filia brazylijsko-polskiej izby handlowo-przemysłowej z São Paulo⁸⁴.

Ułatwieniem dla polskich inwestorów miały być także działania podejmowane przez Wydział Promocji Handlu brazylijskiego Ministerstwa Spraw Zagranicznych, którego zadaniem jest monitorowanie prac SIPRI, czyli Systemu Promocji Inwestycji i Transferu Technologii dla Firm, dysponującego siecią operatorów w Brazylii i za granicą. Głównym jego celem jest pozyskiwanie informacji o pojawiających się okazjach inwestycyjnych i przekazywanie ich do MSZ. Zainteresowani brazylijskim rynkiem inwestorzy z zagranicy mogą zarejestrować swoją firmę na portalu BrasilGlobalNet⁸⁵.

Publikowane są także informatory rynkowe i przewodniki dla polskich eksporterów, przygotowywane przez polskie Ministerstwo Spraw Zagranicznych i Ministerstwo Gospodarki, w których można znaleźć podstawowe i niezbędne informacje do wejścia na brazylijski rynek. Dotyczą one między innymi: specyfiki tego rynku, systemu podatkowego, regulacji celnych, różnych metod i form wejścia na rynek brazylijski, potencjalnych utrudnień założenia i rozwoju działalności gospodarczej czy dystrybucji towarów oraz możliwości eksportowych branż i towarów⁸⁶.

Ponadto, zaliczenie w 2012 roku Brazylii do rynków perspektywicznych naszej gospodarki oznaczało jednocześnie, objęcie tego kraju realizowanym w latach 2013-2014 projektem systemowym: „Promocja polskiej gospodarki na rynkach międzynarodowych”, w ramach unijnego Programu Operacyjnego Innowacyjna Gospodarka (Poddziałanie 6.5.1). Jego celem było m.in. kształtowanie wizerunku naszego kraju, jako atrakcyjnego partnera handlowego i inwestycyjnego, a co za tym idzie rozwój współpracy gospodarczej z zagranicą i wzrost polskiego eksportu. Dzięki temu projektowi, polscy eksporterzy mogli między innymi ubiegać się o dofinansowanie udziału w

⁸⁴ *Kto i gdzie inwestuje?* Portal Promocji Eksportu – <https://brazil.trade.gov.pl/pl/inwestycje/5,kto-i-gdzie-inwestuje.html.pdf> [dostęp: 05.12.2016].

⁸⁵ *Ibidem*.

⁸⁶ *Poradnik eksportera Brazylia 2005* – <http://www.piit.org.pl/documents/10181/25243/2974.pdf>; *Przewodnik eksportera po rynku Republiki Brazylii...; Brazylia. Przewodnik rynkowy dla przedsiębiorców* – <http://www.parp.gov.pl/brazylia-przewodnik-rynkowy-dla-przedsiębiorcow-3> [dostęp: 11.12.2016].

międzynarodowych targach na brazylijskim rynku. Przedsiębiorcy mogli otrzymać nawet 75% dofinansowania kosztów udziału w branżowych imprezach targowych⁸⁷.

Mimo że odległy, brazylijski rynek często określany jest, jako trudny lub wymagający, to przykłady polskich firm, które z sukcesem prowadzą na nim swoją działalność udowadniają, że polskie inwestycje w Brazylii są możliwe i opłacalne⁸⁸.

Jedną z pierwszych polskich firm, które rozpoczęły swoją działalność na brazylijskim rynku po 1989 roku, była Grupa Selen z Wrocławia, będąca holdingiem spółek produkujących i dystrybuujących chemię budowlaną⁸⁹. Swoją działalność rozpoczęła w drugiej połowie lat 90. XX wieku, w miejscowości Ponta Grossa w stanie Paraná – regionie o dużej liczbie potomków polskich emigrantów. Firma ulokowała tam linię produkcyjną pianki poliuretanowej oraz centrum dystrybucyjne pian, uszczelniaczy i klejów⁹⁰.

Od lipca 2000 roku istnieje też w Brazylii filia polskiej firmy KOMANDOR SA z branży meblarskiej. Spółka ta została jednak utworzona przez kanadyjską filię polskiej spółki z dwoma współdziałowcami brazylijskimi, dlatego też nie figuruje ona w danych Banku Centralnego Brazylii, jako inwestycja polska. Na brazylijskim rynku firma działa pod nazwą KOMANDOR DO BRASIL LTDA⁹¹.

W 2010 roku w „stolicy” brazylijskiej Polonii, Kurytybie, swoją działalność zainaugurowała Grupa Chemiczna Boryszew (pod nazwą Maflow do Brasil Ltda), zajmującą się produkcją części do samochodów. Firma dostarcza przewody klimatyzacyjne i wspomaganie kierownicy do globalnych producentów samochodów z

⁸⁷ *Nabór wniosków objętych 75% - dofinansowaniem na udział w targach branżowych w Brazylii w 2014 roku!* Gospodarka Morska.pl – <http://www.gospodarkamorska.pl/wydarzenia/juz-trwa-nabor-wnioskow-objetych-75--dofinansowaniem-na-udzial-w-targach-branzowych-w-brazylii-w-2014-roku.html> [dostęp: 07.12.2016].

⁸⁸ Portal Businessnow.pl przedstawił (w oparciu o dane Instytutu Nowoczesnego Biznesu) ciekawe zestawienie, dotyczące tego, dla ilu i jakich polskich firm Brazylia była na początku drugiej dekady XXI wieku, najważniejszym rynkiem eksportowym (wchodziła do pierwszej dziesiątki krajów, do których firma eksportowała najwięcej). Na przestrzeni lat 2010-2012 widoczna była tendencja wzrostowa, jeżeli chodzi o znaczenie Brazylii wśród polskich firm. W 2010 roku Brazylia była kluczowym rynkiem dla 161 polskich firm, a w 2012 roku dla 258. Do polskich firm, dla których Brazylia zajmowała pierwsze miejsce w 2012 roku (łącznie były to 32. firmy) zaliczały się między innymi: UN WHA Polska Sp. z o.o. (branża motoryzacyjna), SFB POLSKA Sp. z o.o. (montaż outsourcingowy dla przemysłu motoryzacyjnego), POL-ELEKTRA Sp. z o.o. (producent podzespołów elektrotechnicznych i komponentów z tworzyw sztucznych dla przemysłu motoryzacyjnego), Pentair Poland Sp. z o.o. – produkcja sprzętu (tele)komunikacyjnego czy Haering Polska Sp. z o.o. (farby i lakiery dla przemysłu i budownictwa). Zob. J. KRAJEWSKI: *Są duże możliwości zwiększenia współpracy z Brazylią*. Businessnow.pl – <http://businessnow.pl/6650,sa-duze-mozliwosci-zwiekszenia-wspolpracy-z-brazylia.html> [dostęp: 10.12.2016].

⁸⁹ J. GOĆŁOWSKA-BOLEK: *Ameryka Łacińska jako region niewykorzystanych możliwości...*, s. 67-68.

⁹⁰ *Kto i gdzie inwestuje?...*

⁹¹ *Ibidem*.

fabrykami zlokalizowanymi w Brazylii i Argentynie (m.in. do VW, Fiat, GM, Nissan, PSA czy Volvo)⁹².

W 2012 roku natomiast, w São Paulo uruchomiono biuro handlowe polskiej firmy oświetleniowej Lug Light Factory. Rok później z kolei w tym samym mieście otwarto firmę z udziałem kapitału polskiego – Quero Passagem, operatora platformy internetowej, która służy do sprzedaży biletów na dalekobieżne połączenia autobusowe⁹³.

Wzorcowym wręcz przykładem włączenia się w programy rozwoju infrastruktury kolejowej w Brazylii, jest działalność istniejącej tam od 2012 roku polskiej firmy Medcom⁹⁴, zaangażowanej w prace konsorcjum rozbudowującego i modernizującego metro w dwóch dużych brazylijskich miastach – São Paulo i Rio de Janeiro. Swoją działalność w Brazylii prowadzi też PESA Bydgoszcz SA⁹⁵, której celem są dostawy taboru i wyposażenia kolejowego dla Rio de Janeiro i Brasílii.

Działalność w Brazylii rozwija też firma eSKY (branża internetowa, platforma sprzedaży biletów lotniczych) oraz Famur SA (zajmująca się przemysłem maszynowym, obecna zarówno na rynku brazylijskim jak i meksykańskim).⁹⁶

Niektóre firmy wycofały jednak swoją działalność z rynku brazylijskiego. Dotyczyło to np. polskiej firmy FM Group (największego polskiego inwestora w tym kraju w 2009 roku), która zrezygnowała z dystrybucji produktów branży kosmetycznej. Nie doszło też do wznowienia zawieszanej w 2009 roku działalności firmy Ciech America Latina, której oferta na rynek brazylijski obejmowała ponad 60 różnych produktów chemicznych, w tym m.in. TDI, sodę kalcynowaną czy nawozy fosforowe⁹⁷.

Warto wspomnieć, że polska firma Synthos SA, w 2014 roku rozważała możliwość zainwestowania 200 mln USD w budowę fabryki kauczuku syntetycznego, w miejscowości Triunfo w stanie Rio Grande do Sul. Inwestycja ta nie doszła jednak do skutku. Jednym z powodów wypowiedzenia umowy przez Synthos SA było

⁹² Ibidem.

⁹³ *Notatka informacyjna o polsko-brazylijskich stosunkach gospodarczych...*

⁹⁴ Medcom modernizuje 104 składy dla metra w São Paulo, a także dla firmy SuperVia w Rio de Janeiro wraz z firmą CAF, instaluje konwertery napięcia stałego dla 35 składów kolejowych. Ogółem na rynek brazylijski trafia 9% produkcji tego zakładu. Za: Ibidem.

⁹⁵ Firma planuje rozszerzenie swojej działalności poprzez wejście na brazylijski rynek z pojazdami kolejowymi i tramwajami. Polskie przedsiębiorstwo dostrzega potencjał Brazylii, jako coraz bardziej liczącej się na świecie gospodarki. Utrudnieniem jest jednak brak umowy pomiędzy naszymi krajami dotyczącej unikania podwójnego opodatkowania, co zniechęca polskich inwestorów do eksportu. Zob. *Pesa Bydgoszcz. Po sukcesach w Berlinie ma pociąg do Brazylii*. Portal Strefa Biznesu – <http://www.strefabiznesu.pomorska.pl/artukul/pesa-bydgoszcz-po-sukcesach-w-berlinie-ma-pociag-do-brazylii> [dostęp: 12.09.2016].

⁹⁶ *Boletim da Embaixada da República da Polónia...*

⁹⁷ *Notatka Rządu RP na temat polsko-brazylijskiej współpracy gospodarczej...*

przekroczenie założonego przez firmę projektową pierwotnego budżetu na budowę zakładu w Brazylii. Jak podkreślali jednak przedstawiciele firmy, rynek brazylijski wciąż zajmuje kluczowe miejsce w strategii Synthos SA, dlatego też emitent podejmuje działania na rzecz wypracowania optymalnego rozwiązania umożliwiającego stałą obecność firmy na tym rynku⁹⁸.

Należy zauważyć, że wzrosła wartość polskich inwestycji bezpośrednich w Brazylii – w 2005 roku osiągnęły one wartość 0,9 mln EUR⁹⁹, w 2012 roku – 6,3 mln EUR (wartość polskich inwestycji w tym roku w całej Ameryce Południowej wyniosła 13,7 mln EUR, z czego najwięcej przypadało na Brazylię)¹⁰⁰, dwa lata później było to 7,2 mln EUR¹⁰¹, a w 2015 roku uplasowały się na poziomie 7,3 mln EUR¹⁰². Nie można tego samego powiedzieć o brazylijskich inwestycjach w Polsce, których wartość i zakres jest znacznie mniejszy¹⁰³. Trzeba jednak mieć na uwadze, że w porównaniu do innych krajów Unii Europejskiej, skala polskich inwestycji w Brazylii jest znikoma, mimo że aktualnie jednym z ważniejszych kierunków inwestycyjnych UE jest właśnie Brazylia. Poziom inwestycji krajów unijnych w tym państwie jest wyższy niż inwestycje UE w pozostałych krajach grupy BRICS razem wziętych¹⁰⁴.

Stosunkowo niewielki zakres wymiany handlowej czy inwestycyjnej w całościowym ujęciu zewnętrznych stosunków gospodarczych obu naszych krajów¹⁰⁵, nie

⁹⁸ SYNTHOS SA Ujawnienie informacji poufnej, której przekazanie do publicznej wiadomości zostało opóźnione. PAP – <http://centrumprasowe.pap.pl/cp/pl/news/info/33735,5,synthos-sa-ujawnienie-informacji-poufnej-ktorej-przekazanie-do-publicznej-wiadomosci-zostalo-opoznio> [dostęp: 06.12.2016].

⁹⁹ *Polskie inwestycje bezpośrednie za granicą w 2005 roku*. Narodowy Bank Polski. Departament Statystyki. Warszawa 2006 – <http://www.nbp.pl/publikacje/pib/pib2005.pdf> [dostęp: 12.12.2016].

¹⁰⁰ *Polskie inwestycje bezpośrednie w 2012 roku*. Departament Strategii i Analiz, Ministerstwo Gospodarki, Warszawa 2014 – https://www.mr.gov.pl/media/15478/Polskie_inwestycje_bezposrednie_2012.pdf [dostęp: 12.12.2016].

¹⁰¹ *Cykliczne materiały analityczne NPB. Polskie inwestycje bezpośrednie za granicą – 2014 (EUR)* – <http://www.nbp.pl/home.aspx?f=/publikacje/pib/pib.html> [dostęp: 12.12.2016].

¹⁰² *Cykliczne materiały analityczne NPB. Polskie inwestycje bezpośrednie za granicą – 2015 (EUR)* – <http://www.nbp.pl/home.aspx?f=/publikacje/pib/pib.html> [dostęp: 12.12.2016].

¹⁰³ Według danych Fundacji Konrada Adenauera, Polska plasuje się na drugim miejscu przeznaczenia brazylijskich inwestycji bezpośrednich wśród krajów Grupy Wyszehradzkiej (zaraz po Czechach). Mimo to, w bilansie za rok 2014, wg Polskiej Agencji Informacji i Inwestycji Zagranicznych, widniały tylko dwie brazylijskie firmy IT Stefanini i Stefanini Inc. (branża informatyczna). Warto, jednakże zauważyć, że Brazylia plasowała się

na pierwszym miejscu spośród wszystkich inwestorów zagranicznych z tzw. gospodarek wschodzących, w Polsce. Zob. A. KLIMEK: *Napływ bezpośrednich inwestycji zagranicznych z krajów wschodzących do Polski*. „Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu”. Wrocław 2013 – <http://wir.bg.ue.wroc.pl/docstore/download.seam;jsessionid=4D8491CC4F4058783B4BBE99E5521E22?fileId=WUT826ebdd9cdf42bf803382cc9299ccdf> [dostęp: 06.12.2016]. Patrz też: *Kto i gdzie inwestuje?...*

¹⁰⁴ *Notatka Rządu RP na temat polsko-brazylijskiej współpracy gospodarczej...*

¹⁰⁵ Udział Polski w ogólnej wymianie handlowej Brazylii pozostaje niewielki i nieznacznie przekracza 0,2% (0,28% w imporcie i 0,16% w eksporcie). Podobnie, udział Brazylii w obrotach handlu zagranicznego Polski jest niewielki i w 2011 roku wyniósł on jedynie 0,37% (0,46% w imporcie i 0,26% w eksporcie). Zob. Ibidem.

oznacza braku potencjału we wzajemnych relacjach handlowych. Przeciwnie, obydwie strony zgodnie przyznają, że wielkość i zakres współpracy gospodarczej jest niewspółmierny do istniejących możliwości¹⁰⁶.

Oferta proponowana przez polskie przedsiębiorstwa krajom latynoamerykańskim nie odpowiada w pełni obecnemu zapotrzebowaniu, jakie zgłaszają co prowadzi do wielu niewykorzystanych szans ożywienia dwustronnych obrotów handlowych czy zaistnienia na rynkach krajów tego regionu. Oprócz tradycyjnych branż w zakresie polsko-brazylijskiej wymiany handlowej takich jak: przemysł wydobywczy, przemysł stoczniowy i *offshore*, przemysł elektromaszynowy, aparatura radiowo-telewizyjna, przemysł motoryzacyjny (części i akcesoria)¹⁰⁷, przemysł kolejowy i infrastruktura transportowa¹⁰⁸, przemysł chemiczny, przemysł farmaceutyczny i sprzęt medyczny oraz nawozy, istnieje wiele innych, stwarzających szanse na intensyfikację dwustronnej współpracy gospodarczej.

Podczas Brazylijsko-Polskiego Forum Obronności, które odbyło się w październiku 2009 roku w São Paulo, z udziałem ministra obrony narodowej RP, potwierdzono, że istnieje potencjał i możliwości podjęcia współpracy polityczno-wojskowej i przemysłów obronnych obu krajów. W związku z rozpoczętą przez władze Brazylii długookresową reformą sił zbrojnych i przemysłu obronnego tego kraju, polskie firmy wyraziły zainteresowanie udziałem w modernizacji armii brazylijskiej¹⁰⁹. Na liście priorytetów znalazły się zakupy i modernizacja samolotów myśliwskich, transporterów opancerzonych i łodzi podwodnych. Zapotrzebowanie brazylijskich wojsk lądowych obejmowało również: systemy obrony przeciwlotniczej, systemy taktyczne wojny elektronicznej, rakiety, a także moździerze i noktowizory. Planuje się także zakup nowoczesnego wyposażenia celem zwiększenia operatywności wojsk lądowych w rejonie Amazonii¹¹⁰.

¹⁰⁶ O tym, że potencjał gospodarczy Brazylii i Polski nie jest we współpracy dwustronnej dostatecznie wykorzystywany, mówił w czerwcu 2014 roku ambasador Brazylii w Polsce Jorge Geraldo Kadri (od 2015 roku funkcję tę pełni Alfredo Leoni). Przyznał on, że choć sytuacja ta stopniowo ulega poprawie, to skala przedsięwzięć, podobnie jak wymiana handlowa, mogłyby być znacznie większe. Zob. J. KRAJEWSKI: *Są duże możliwości zwiększenia współpracy z Brazylią...*

¹⁰⁷ W związku z tym, że Brazylija jest 4. największym rynkiem samochodowym na świecie (po Chinach, USA i Japonii), istnieją perspektywy zwiększenia dostaw w ramach przemysłu pojazdów mechanicznych z Polski do Brazylii.

¹⁰⁸ Brazylija posiada słabo rozbudowaną sieć połączeń kolejowych, co jest jedną z największych słabości tego kraju w zakresie infrastruktury.

¹⁰⁹ *Brazylija. Podstawowe wskaźniki makroekonomiczne*. Regionalna Izba Gospodarcza w Katowicach – <http://rig.katowice.pl/files/Wsp%C3%B3wpraca%20Mi%C4%99dzynarodowa/11.%20Brazylia.pdf> [dostęp: 15.11.2016].

¹¹⁰ *Notatka Rządu RP na temat polsko-brazylijskiej współpracy gospodarczej...*

Brazylia jest jednym z największych światowych producentów ropy naftowej. Jej wydobycie zwiększa się ze względu na nowo odkryte złoża ropy naftowej i gazu na Oceanie Atlantyckim. W związku z nowymi perspektywami w sektorze naftowym, rząd Brazylii uruchomił program rozbudowy stoczni brazylijskich (w tym budowa statków do przewozu ropy i gazu oraz budowa platform wiertniczych i statków do ich obsługi), które od wielu lat były niedoinwestowane. Strona brazylijska jest w tym zakresie szczególnie zainteresowana polskimi maszynami, urządzeniami i silnikami. W 2010 roku odbyło się ważne dla polsko-brazylijskich relacji gospodarczych Forum Gospodarki Morskiej Brazylia-Polska. Kilka polskich firm wyraziło zainteresowanie podjęciem współpracy z brazylijskim partnerem w zakresie gospodarki morskiej, między innymi były to: stocznia Gryfia, TP-Elbud (który odbywa regularne wizyty handlowe w Brazylii), Towimor (oprócz wizyt w Brazylii, podejmuje działania na rzecz znalezienia się na *vendors list* Petrobras), Scana – były Zamech Elbląg (wygrał przetarg na dostawy dwóch wałów okrętowych dla statków budowanych w stoczni na Ilha Governador w Rio de Janeiro) czy H. Cegielski (odbywający wizyty w Brazylii i uczestniczący w przetargach na dostawy silników dla stoczni w Rio de Janeiro)¹¹¹.

Korzystna, z punktu widzenia polskich interesów handlowych, jest także sytuacja w sektorze nawozów mineralnych w tym państwie. Tylko 40% brazylijskiego zapotrzebowania na nawozy mineralne jest zaspokajane przez produkcję krajową, pozostałe 60% pochodzi z importu. Stwarza to możliwości rozszerzenia i umocnienia polskiego udziału na rynku tego kraju¹¹².

Duże możliwości tkwią w eksporcie wyrobów przemysłu kosmetycznego. Brazylia jest trzecim na świecie krajem pod względem konsumpcji kosmetyków. Rynek ten intensywnie się rozwija, jednak brakuje na nim zróżnicowanej asortymentowo i cenowo oferty¹¹³.

Ważnym działaniem, z punktu widzenia polskiej gospodarki, jest promocja sektora tworzyw sztucznych. Polskie firmy od wielu lat są największymi na świecie eksporterami kauczuku syntetycznego do Brazylii. Wysokie zapotrzebowanie na ten

¹¹¹ Ibidem.

¹¹² Ibidem.

¹¹³ Warto zauważyć, że od 2013 roku następował wzrost sprzedaży polskich kosmetyków do Brazylii. W 2012 roku sprzedaż zamknęła się na poziomie kilku tysięcy USD, w 2013 roku nastąpił wzrost do 340 tys. USD, w 2014 roku zaś, polskie firmy kosmetyczne sprzedały produkty za 0,9 mln USD, a w roku 2015 za 0,4 mln USD. Pojawienie się polskich kosmetyków na miejscowym rynku było efektem 3-letniej akcji promocyjnej prowadzonej ze środków UE. Zob. *Notatka informacyjna o polsko-brazylijskich stosunkach gospodarczych...*

rodzaj produktów, związane z rozwojem przemysłu motoryzacyjnego oraz oparcie rozwiązań logistycznych Brazylii na transporcie drogowym, czynią atrakcyjnym polską ofertę eksportową. Polska firma Synthos SA dostarcza na miejscowy rynek swoje produkty, a także rozważa możliwość budowy fabryki kauczuku syntetycznego w Brazylii¹¹⁴.

Potencjalne dziedziny rozwoju polsko-brazylijskiej współpracy w zakresie wymiany handlowej zostały także określone przez ekspertów Wydziału Promocji Handlu i Inwestycji (WPHI) Ambasady RP w Brazylii. Stwierdzono, że w Brazylii istnieje popyt na: produkty farmaceutyczne (konieczne jest uzyskanie tzw. certyfikatu tropikalnego)¹¹⁵, urządzenia drukarskie i graficzne, urządzenia naukowe dla laboratoriów¹¹⁶, sprzęt elektroniczny, usługi internetowe, oprogramowanie i sprzęt komputerowy, sprzęt telekomunikacyjny, żelazo i stal, petrochemię, pulpę celulozową i papier, meble wysokiej jakości, części zamienne do samolotów i samochodów, produkty związane z przemysłem spożywczym (urządzenia do przetwórstwa i pakowania żywności, produkty cukiernicze), a także dobra i urządzenia związane ze sportem, ochroną zdrowia oraz z sektorem rekreacyjnym¹¹⁷.

Wśród innych potencjalnych dziedzin intensyfikacji współpracy wskazano na: produkty i usługi związane z sektorem ochrony środowiska (m.in. ochrona lasów i sawanny)¹¹⁸ – rynku, który nie jest jeszcze w Brazylii nasycony i przewidywany jest jego dynamiczny rozwój¹¹⁹, energetykę (np. elektrownie wodne), infrastrukturę i transport (inwestycje w sieć dróg i linii kolejowych, modernizacja lotnisk krajowych)¹²⁰, logistykę, a także eksport mleka i produktów mlecznych¹²¹, eksport mięsa, wędlin, podrobów i

¹¹⁴ Ibidem.

¹¹⁵ *Przewodnik eksportera po rynku Republiki Brazylii...*

¹¹⁶ J. GOŚCŁOWSKA-BOLEK: *Ameryka Łacińska jako region niewykorzystanych możliwości...*, s. 67.

¹¹⁷ *Przewodnik eksportera po rynku Republiki Brazylii...*

¹¹⁸ W. KLUZA: *Polska-Brazylia, 90 lat stosunków dyplomatycznych...*, s. 111.

¹¹⁹ *Notatka Rządu RP na temat polsko-brazylijskiej współpracy gospodarczej...*

¹²⁰ Brazylia już od kilkunastu lat podejmuje działania na rzecz rozwoju infrastruktury w tym kraju. W październiku 2013 roku brazylijski rząd ogłosił nowe plany dotyczące inwestycji w sieć połączeń, na lata 2014-2017. Wartość planowanych nakładów inwestycyjnych miała wynieść ok. 170 mld EUR, co oznaczało wzrost o 36,2% w stosunku do podobnego planu z lat 2009-2012. Kluczową rolę w realizacji inwestycji miał odegrać sektor prywatny, co otwierało szerokie możliwości również przed polskimi firmami. Ponadto, BNDS (Krajowy Bank Rozwoju) rozważa możliwość udzielania kredytów na realizację projektów infrastrukturalnych zagranicznym podmiotom gospodarczym, co może ułatwić i zachęcić polskie firmy do wejścia na brazylijski rynek. Zob. *Notatka informacyjna o polsko-brazylijskich stosunkach gospodarczych...*; Patrz też: *Kto i gdzie inwestuje?...*

¹²¹ Polska już od 2011 roku ubiegała się o homologację polskich wyrobów mleczarskich na rynek brazylijski. Wielokrotnie zwracano stronie brazylijskiej uwagę, że długotrwałość przedmiotowego procesu jest niedopuszczalna i nie do przyjęcia dla strony polskiej. Tym bardziej, że władze naszego kraju spełniły wszystkie określone przez Ministerstwo Rolnictwa, Hodowli i Zaopatrzenia Brazylii (MAPA) wymogi

przetworów mięsnych¹²² oraz ryb i owoców morza¹²³. Jeżeli chodzi o eksport owoców to, jak dotąd, polskie produkty nie zostały dopuszczone do sprzedaży na rynku brazylijskim, jednak strona polska czyni starania o uzyskanie możliwości eksportu jabłek do Brazylii¹²⁴. Możliwości współpracy tkwią także w różnego rodzaju usługach – finansowych, hotelarskich oraz w sektorze gastronomicznym¹²⁵.

Zasadnym wydaje się więc, z jednej strony zwiększanie eksportu do Brazylii w ramach istniejącej struktury ofertowej, a z drugiej stopniowe rozszerzanie asortymentu produktów i dóbr inwestycyjnych, adekwatnie do istniejących możliwości i zapotrzebowania.

Rynek brazylijski, ze względu na jego wielkość i potencjał, ma dla Polski znaczenie strategiczne, nie tylko ze względu na bogate zasoby naturalne tego kraju, w skład których wchodzi między innymi: rudy żelaza (2. miejsce na świecie, jako producent), boksyty (3. miejsce na świecie, jako producent), mangan (2. miejsce na świecie, jako producent), cyna (3. miejsce na świecie, jako producent), rudy miedzi, niklu, fosforanów, platyny, drewna, bogate złoża ropy naftowej (13. miejsce na świecie, jako producent), gazu ziemnego, węgla, nowoczesny przemysł energetyczny (w tym bogate złoża paliw kopalnych) oraz rolnictwo (eksport rolno-spożywczy), ale przede wszystkim z uwagi na fakt, że jest to atrakcyjny rynek zbytu dla polskich towarów¹²⁶.

Pomimo głębokiego kryzysu gospodarczego (który rozpoczął się w Brazylii na początku 2014 roku) i towarzyszącemu mu spadkowi produkcji oraz konsumpcji, kraj ten

techniczne, formalne i merytoryczne, a także gościły i współfinansowały dwie misje brazylijskich inspektorów w Polsce. W 2014 roku osiągnięto porozumienie co do certyfikowania eksportu polskich produktów. Po dalszych zabiegach, ostatecznie, uzyskano zgodę władz brazylijskich na eksport polskich produktów sektora mleczarskiego na zasadzie prelistingu, co prowadziło do uznania całego polskiego systemu sektora mleczarskiego, jako prawnie upoważnionego do eksportu na rynek brazylijski. Warto podkreślić, że Polska osiągnęła ten status, jako jedyny kraj UE, nawet Francja czy Holandia – czołowi eksporterzy wyrobów mleczarskich na rynek brazylijski – nie posiadają takiego przywileju. Zob. *Notatka informacyjna o polsko-brazylijskich stosunkach gospodarczych...*

¹²² Brazylia, jako znaczący światowy eksporter mięsa wołowego, wieprzowego i drobiu, nie jest zainteresowana importem tego typu towarów. Niemniej jednak, za bardzo interesujący uznawany jest sektor wędlin i przetworów mięsnych. Na rynku brazylijskim brakuje tego rodzaju wyrobów. Ażeby jednak umożliwić eksport z Polski, strona brazylijska będzie musiała przeprowadzić inspekcję polskich zakładów mięsnych.

¹²³ Ibidem.

¹²⁴ Od 2014 roku, strona polska podejmowała działania mające na celu uzyskanie zgody i dopuszczenie do sprzedaży na rynek brazylijski, jabłek. Przekazano w związku z tym odpowiednie dokumenty do brazylijskiego Ministerstwa Rolnictwa, Hodowli i Zaopatrzenia (MAPA). Do chwili obecnej (grudzień, 2016 roku) strona brazylijska nie zgłosiła żadnych zastrzeżeń – proces jest w trakcie certyfikacji. Zob. Ibidem.

¹²⁵ J. GOĆŁOWSKA-BOLEK: *Ameryka Łacińska jako region niewykorzystanych możliwości...*, s. 67.

¹²⁶ T. SPOREK: *Gospodarka Brazylii na przełomie XX i XXI wieku*. „Studia Ekonomiczne”. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach, Nr 218, 2015.

pozostaje dla Polski najważniejszym partnerem handlowym w Ameryce Łacińskiej. Ponad 200-milionowe państwo, którego produkcja w blisko 80% kierowana jest na rynek wewnętrzny, stwarza dla polskich producentów i eksporterów duże możliwości, zwłaszcza, że polskie produkty są o wiele bardziej zaawansowane technologicznie niż towary miejscowe¹²⁷.

Należy stwierdzić, że inicjatywy mające na celu wspieranie ekspansji polskich firm na rynek brazylijski, podejmowane przez decydentów polityki zagranicznej naszego kraju, choć istotne, to nie są wystarczające. Dla efektywnego rozwoju dwustronnych relacji gospodarczych, pożądanym byłoby zwiększenie ilości różnego rodzaju impulsów, stymulujących wzrost obrotów handlowych Polski z Brazylią, ze strony naszego kraju. Odnosi się to również do potrzeby zintensyfikowania wzajemnych wizyt na wysokim i niższych szczeblach, których od momentu wejścia Polski do UE do końca 2016 roku było niewiele. Rozwojowi współpracy gospodarczej miało służyć uruchomione w Warszawie w 2009 roku, biuro rządowej agencji Apex Brasil (trzeciej w kolejności po Miami i Pekinie), której zadaniem jest dostarczanie firmom brazylijskim informacji na temat polskiego rynku i kojarzenie ich z polskimi partnerami biznesowymi w celu zwiększenia eksportu do Polski¹²⁸. Agencja ta zajmuje się też pomocą w tworzeniu przedstawicielstw firm brazylijskich w Polsce oraz wspieraniem polskich inwestycji w Brazylii¹²⁹.

Ponadto, w Narodowym Planie Rozwoju Eksportu Brazylii na lata 2015-2018, ogłoszonym w czerwcu 2016 roku przez prezydent tego kraju Dilmę Rousseff i ministra rozwoju, przemysłu i handlu zagranicznego, Armando Monteiro Neto, polski rynek, jako jeden z nielicznych w Europie (obok Niemiec, Wielkiej Brytanii i Francji), został określony, jako strategiczny kierunek w brazylijskim programie rządowym, mającym na celu zwiększenie eksportu tego kraju¹³⁰. Tworzy to korzystny grunt dla rozwoju współpracy dwustronnej między naszymi państwami, z czego decydenci polskiej polityki zagranicznej powinni skorzystać.

Należy też wspomnieć o różnego rodzaju utrudnieniach, jakie napotykają polscy przedsiębiorcy we współpracy z brazylijskim partnerem¹³¹. Przykładowo, polski eksport

¹²⁷ Notatka informacyjna o polsko-brazylijskich stosunkach gospodarczych...

¹²⁸ Apex Brasil – <http://www.apexbrasil.com.br/> [dostęp: 06.12.2016].

¹²⁹ Notatka Rządu RP na temat polsko-brazylijskiej współpracy gospodarczej...

¹³⁰ Notatka informacyjna o polsko-brazylijskich stosunkach gospodarczych...

¹³¹ W raporcie *Doing Business* Banku Światowego z 2015 roku, klasyfikującego 189 krajów pod względem łatwości prowadzenia działalności gospodarczej, Brazylia zajęła 120. miejsce. Średni czas oczekiwania na otwarcie oddziału firmy zagranicznej w Brazylii wynosi ponad 80 dni. W praktyce jednak, rejestracja firmy zagranicznej może trwać nawet do 360 dni. Zob. Ibidem.

natrafia w Brazylii na szereg ograniczeń pozataryfowych takich jak: biurokracja w handlu zagranicznym, wiele niejasnych regulacji prawnych¹³² (m.in. ze względu na różnice między normami brazylijskimi a Mercosur)¹³³, powolność działania miejscowych urzędników, jak również problemy proceduralne związane z udziałem w obowiązkowych targach wystawienniczych czy restrykcyjne przepisy weterynaryjne i fitosanitarne¹³⁴. Często, ze względu na szereg złożonych procedur okazuje się, że niezbędna jest pomoc ze strony lokalnego partnera.

Ponadto, w Brazylii funkcjonuje rozbudowany i skomplikowany system licencjonowania, a skala ograniczeń celnych, warunkujących dostęp do rynku brazylijskiego jest o wiele wyższa od poziomu ograniczeń w dostępie do rynku polskiego¹³⁵. Duża ilość importowanych pozycji taryfowych (głównie żywności i artykułów związanych z ochroną zdrowia) podlega tzw. licencjom nieautomatycznym, wydawanym na podstawie kontroli Narodowej Agencji Ochrony Sanitarnej (ANVISA). Urząd ten, oprócz opisu produktu wymaga także od eksporterów podawania takich danych, które dla wielu firm stanowią informacje niejawne, związane ze strategią handlową danego przedsiębiorstwa (jak np. ceny danego produktu na innych rynkach i wiele innych). Ponadto, w wielu przypadkach, urzędy celne kwestionują ceny podawane przez importerów i wyliczają cła według ustalonych przez siebie cen minimalnych¹³⁶.

Wejście na brazylijski rynek oceniane jest przez polskich eksporterów, jako trudne między innymi ze względu na przewlekłe procesy certyfikacji (homologacji), np. polskiej aparatury kontrolno-pomiarowej (takiej jak wodomierze czy liczniki energii elektrycznej), sprzętu oświetleniowego, laboratoryjnego, medycznego, leków, surowców farmaceutycznych czy samolotów rolniczych (np. KRUK czy DROMADER). Dodatkowym utrudnieniem dla firm zagranicznych jest wymóg posiadania w Brazylii oficjalnego przedstawiciela oraz składanie ofert i dokumentów uwierzytelniających firmę,

¹³² Zespół tego typu czynników: strukturalnych, ekonomicznych i biurokratycznych (w tym korupcja, wysokie podatki itp.), które utrudniają prowadzenie biznesu w Brazylii oraz negatywnie wpływają na procedury eksportowe i importowe, nosi miano „*custo Brasil*”. Zob. Ibidem.

¹³³ *Brazylia. Przewodnik rynkowy dla przedsiębiorców...*

¹³⁴ Warunkiem dopuszczenia do eksportu na rynek brazylijski jest uprzedni długotrwały proces analizowania towaru pod względem uprawnień do importu, ekologicznym, zdrowotnym itp. Dotyczy to wielu polskich towarów, takich jak np.: środki ochrony roślin, farmaceutyki, kosmetyki, sprzęt medyczny, ceramika, szkło, wyroby hutnicze, maszyny i urządzenia czy materiały elektryczne. Zob. *Przewodnik eksportera po rynku Republiki Brazylii...*

¹³⁵ *Brazylia. Przewodnik rynkowy dla przedsiębiorców...*

¹³⁶ *Notatka informacyjna o polsko-brazylijskich stosunkach gospodarczych...*

przetłumaczonych na język portugalski (przez uprawnionego tłumacza), potwierdzonych przez konsulat brazylijski odpowiedni dla miejsca siedziby danej firmy¹³⁷.

Czynnikiem zniechęcającym polskich przedsiębiorców do wejścia na rynek brazylijski może być także zróżnicowany (w zależności od stanu i regionu) system podatkowy¹³⁸, co generuje obawy dotyczące nieuczciwej konkurencji¹³⁹. Brak skutecznych rozwiązań prawnych chroniących własność intelektualną (takich jak oznaczenia geograficzne, marki i patenty), również nie sprzyja współpracy z brazylijskim partnerem. Dotyczy to zwłaszcza produktów żywnościowych, tekstyliów i wyrobów skórzanych oraz farmaceutyków. Brazylia nie ratyfikowała, jak dotąd, Protokołu Madryckiego z 1981 roku, dotyczącego międzynarodowej rejestracji marek. Z kolei proces rejestracji firm w elektronicznym systemie SISCOMEX (obligatoryjny dla firm zagranicznych) jest długotrwały i kosztowny, co zniechęca małe i średnie przedsiębiorstwa do działalności na rynku brazylijskim¹⁴⁰.

W Brazylii preferowane są towary rodzime¹⁴¹, w związku z czym istnieją tendencje do znacznego protekcjonizmu w imporcie¹⁴². Jak twierdzą najwięksi inwestorzy w tym kraju z państw należących do Unii Europejskiej (m.in. z Francji, Holandii i Hiszpanii), niektóre sektory usług w Brazylii są praktycznie zamknięte dla inwestycji zagranicznych. Dotyczy to między innymi: architektury, porad prawnych, usług pocztowych, reklamy, służby zdrowia czy bezpieczeństwa. Szereg restrykcji stosowanych

¹³⁷ *Brazylia. Przewodnik rynkowy dla przedsiębiorców...*

¹³⁸ Importerzy brazylijscy podlegają skomplikowanym przepisom podatkowym (istnieją tam 44 różne podatki – federalne, stanowe i miejskie – naliczane, jako procent składany).

¹³⁹ J. KRAJEWSKI: *Są duże możliwości zwiększenia współpracy z Brazylią...*

¹⁴⁰ *Notatka informacyjna o polsko-brazylijskich stosunkach gospodarczych...*

¹⁴¹ Brazylia nie jest sygnatariuszem Wielostronnego Porozumienia o Zamówieniach Publicznych. Co prawda, przepisy brazylijskie stwarzają równe szanse w przetargach firmom lokalnym i zagranicznym jednak w praktyce, w przypadku niewielkiej różnicy w oferowanych cenach, preferowane są firmy brazylijskie. Również w przetargach organizowanych przez instytucje międzynarodowe stosowane są kryteria preferujące udział lokalnych firm w wykonaniu projektów. Zob. Ibidem. Tego typu działania, mimo iż mają na celu wspieranie i ochronę rodzimego rynku przed nadmiernym napływem produktów zagranicznych (z którymi ciężko byłoby konkurować lokalnym firmom), to niekorzystnie wpływają one na wzrost gospodarczy kraju i mogą przyczynić się do jego zahamowania. Zob. T. SPOREK: *Gospodarka Brazylii na przełomie XX i XXI wieku...*

¹⁴² Mówi się wręcz o istnieniu pewnej atmosfery antyimportowej, podzielanej przez niektóre partie polityczne, pracodawców, związki zawodowe i media. Panuje przekonanie, że nie powinno się importować czegokolwiek, co może zostać wyprodukowane w kraju (dlatego też import realizowany jest przez jednostki administracji publicznej, a w przypadku towarów, wobec których stosuje się ulgi celne lub podatkowe, następuje każdorazowo sprawdzenie czy ich odpowiednik występuje w produkcji krajowej). Zob. *Przewodnik eksportera po rynku Republiki Brazylii...*; Udział zagranicznych firm w przetargach i zamówieniach rządowych jest znacznie ograniczany, np. poprzez opóźnione powiadamianie o ich organizacji, wysokie opłaty za otrzymanie dokumentacji przetargowej, lakoniczne informacje o przetargach w prasie, itp. Zob. *Brazylia. Przewodnik rynkowy dla przedsiębiorców...*

jest również w transporcie lotniczym i w sektorze usług komunalnych (jak np. wodociągi, kanalizacja czy wywożenie śmieci)¹⁴³.

Zgodnie z informacjami zawartymi na portalach biznesowych, rynek brazylijski określany jest przez niektórych inwestorów, jako trudny, także ze względu na fakt, że znaczna część tamtejszych przedsiębiorców posługuje się tylko językiem portugalskim¹⁴⁴.

Odległość geograficzna często stanowi jeden z czynników zniechęcających polskich przedsiębiorców do rozpoczęcia biznesu w Brazylii. Jak przekonuje jednak Joanna Gniadek, w dobie Internetu oraz szeroko rozpowszechnionego handlu elektronicznego (e-commerce) dotarcie z polską ofertą eksportową na rynek brazylijski nie powinno stanowić problemu. Tym bardziej, że kraj ten jest w dziedzinie innowacji technologicznych i zastosowań Internetu, liderem w Ameryce Południowej. Na rynku brazylijskim funkcjonuje wiele firm z obszaru e-commerce, które z powodzeniem sprzedają swoje wyroby. Przewiduje się, że w najbliższych latach nastąpi wzrost znaczenia sektora B2B, a także usług skierowanych do klientów indywidualnych. Polscy eksporterzy mogą bezpośrednio sprzedawać swoje produkty konsumentom brazylijskim, dystrybutorom towarów czy pośrednikom handlowym¹⁴⁵.

Nie zawsze jednak taka forma kontaktu odpowiada wszystkim potencjalnym partnerom biznesowym. Mimo że czynniki takie jak: bliskość kulturowa, tradycje chrześcijańskie i istniejące w Brazylii organizacje polonijne, sprzyjają rozwojowi polsko-brazylijskiej współpracy gospodarczej, to wyzwaniem mogą być pewne różnice obyczajowe występujące w środowisku przedsiębiorców. Dla brazylijskiego klienta istotne jest bezpośrednie spotkanie z przedstawicielem danej firmy. Budowanie relacji głównie w oparciu o kontakt telefoniczny lub mailowy może okazać się niewystarczającym, na co zwraca uwagę prezes firmy LUG, Ryszard Wtorkowski, będącej jedną z polskich firm funkcjonujących na brazylijskim rynku¹⁴⁶.

Istnieje potrzeba wzmocnienia i poprawy efektywności instrumentów wsparcia polskich przedsiębiorców w celu ułatwienia kontaktów handlowych z Brazylią oraz zwiększenia polskich możliwości inwestycyjnych i eksportowych. Pomocne w tym względzie mogłyby być np. gwarantowane lub ubezpieczone kredyty ze strony polskiego

¹⁴³ *Kto i gdzie inwestuje?...*

¹⁴⁴ J. KRAJEWSKI: *Są duże możliwości zwiększenia współpracy z Brazylią...*; Warto przypomnieć, że w Brazylii funkcjonuje brazylijska odmiana języka portugalskiego.

¹⁴⁵ J. GNIADK: *Współpraca gospodarcza Polski z Federacyjną Republiką Brazylii (Brazylią)*. W: *Rynki zagraniczne dla polskiego biznesu. Kraje Ameryki Łacińskiej. Argentyna, Brazylia, Kolumbia*. Red. U. KLONOWSKA. Warszawa 2010, s. 76-77.

¹⁴⁶ J. KRAJEWSKI: *Są duże możliwości zwiększenia współpracy z Brazylią...*

rządu dla polskich eksporterów, decydujących się na wejście na nowy i odległy rynek. Przydatne są także informatory rynkowe, pod warunkiem ich bieżącej aktualizacji. Ważną rolę w rozwoju kontaktów na płaszczyźnie gospodarczej Polski z Brazylią odgrywa aktywna działalność izb handlowych, a także różnego rodzaju fora i misje gospodarcze oraz towarzyszące im imprezy promocyjne. Istotną inicjatywą w zakresie promocji polskiej gospodarki na rynku brazylijskim był wspomniany już projekt „Promocja polskiej gospodarki na rynkach międzynarodowych”.

W latach 2013-2015 na rynku brazylijskim prowadzone były działania promocyjne naszego kraju, związane z realizacją tzw. branżowych programów promocji (15-stu najbardziej perspektywicznych branż polskiej gospodarki), mających na celu wykreowanie polskich specjalności eksportowych. Działania objęły promocję trzech ważnych sektorów: IT/ ICT, sprzętu medycznego i aparatury pomiarowej oraz wyrobów przemysłu kosmetycznego. Ponadto, w 2013 roku zrealizowano dwie wyjazdowe misje gospodarcze polskich przedsiębiorców do Brazylii, reprezentujących sektory uznane przez Ministerstwo Gospodarki (przy udziale WPHI w São Paulo) za rekomendowane do wsparcia na rynku brazylijskim. Były to: misja firm sektora *offshore*/ morskiego do Rio de Janeiro oraz misja firm branży spożywczej do Rio de Janeiro. W tym samym roku zrealizowano i sfinansowano sześć przyjazdowych misji gospodarczych do Polski, dla przedsiębiorców i dziennikarzy brazylijskich. W 2014 roku z kolei, zorganizowano trzy misje przyjazdowe do Polski, typu *study tour*, dla przedstawicieli brazylijskich mediów powiązanych z ważnymi dla wzajemnych relacji branżami oraz trzy misje przedsiębiorców brazylijskich (środowisk kupieckich)¹⁴⁷.

4.3. Płaszczyzna kulturalna

Polsko-brazylijskie stosunki na płaszczyźnie kulturalnej mają swoją tradycję. Polska kultura jest znana i ceniona w Brazylii od dawna (by wspomnieć chociażby cieszące się dużą popularnością koncerty cenionego w krajach Ameryki Łacińskiej polskiego kompozytora I. J. Paderewskiego, które miały miejsce pod koniec XIX wieku¹⁴⁸)¹⁴⁹.

¹⁴⁷ Notatka informacyjna o polsko-brazylijskich stosunkach gospodarczych...

¹⁴⁸ D. RYCERZ: *Związki kulturalne między Polską a Brazylią*. W: *Relacje Polska-Brazylia. Historia i współczesność...*, s. 69-73.

¹⁴⁹ Współpraca kulturalna Polski z Brazylią została zapoczątkowana już w 1961 roku. Zob. M.Z. OSUCHOWSKA: *Kierunki rozwoju współpracy kulturalnej i naukowej w świetle umów bilateralnych podpisanych przez Polskę z państwami latynoamerykańskimi*. W: *Polska-Ameryka Łacińska, historia – polityka – gospodarka – kultura...*, s. 82.

Relacje kulturalne między Polską a Brazylią po 1989 roku, zostały usankcjonowane Umową między Rządem RP a Rządem FR Brazylii o współpracy kulturalnej z dnia 29 lipca 1991 roku. W 2012 roku uzupełniono wcześniejszy brak Programu Wykonawczego do Umowy o współpracy kulturalnej z Brazylią, który ostatecznie zawarto na lata 2013-2015¹⁵⁰. Istnieje potrzeba aktualizacji przyjętego programu na kolejne lata drugiej dekady XXI wieku.

Zarówno strona polska jak i brazylijska (co zostało potwierdzone Umową z 1991 roku oraz Programem Wykonawczym z 2012 roku) wyraziły zainteresowanie rozwojem współpracy kulturalnej w zakresie szeregu różnych dziedzin, takich jak: sztuki wizualne, muzyka (w tym zapowiedź organizacji kursów mistrzowskich oraz warsztatów muzyki klasycznej i współczesnej, a także promocja twórczości kompozytorów w obu krajach), literatura (zwiększanie wymiany literackiej, m.in. poprzez wspieranie przekładów oraz publikację dzieł polskich i brazylijskich autorów w swoich krajach), kinematografia (w tym m.in. organizacja festiwalu filmowych), dziedzictwo kulturowe i muzealnictwo (w tym wymiana informacji i doświadczeń w dziedzinie ochrony, renowacji i konserwacji zabytków oraz współpraca w ramach przeciwdziałania nielegalnym praktykom w zakresie własności dóbr kultury) oraz kultura ludowa (wspieranie wymiany artystów i zespołów ludowych oraz promocja ich udziału w imprezach kulturalnych i festiwalach). Ponadto, strony zobowiązały się do współpracy w ramach UNESCO, archiwistyki oraz lektoratu (strona polska zobowiązała się do zorganizowania na Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie lektoratu języka portugalskiego¹⁵¹, w celu nauczania jego brazylijskiej odmiany)¹⁵².

Polskie placówki dyplomatyczne i konsularne, we współpracy z Ministerstwem Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Instytutem im. Adama Mickiewicza oraz brazylijskimi stowarzyszeniami polonijnymi, podejmują różnego rodzaju inicjatywy o charakterze kulturalnym i edukacyjnym, służące promocji i krzewieniu polskiej tradycji i kultury w Brazylii. Zaliczają się do nich między innymi: wystawy, koncerty, pokazy

¹⁵⁰ *Program Wykonawczy do Umowy między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Federacyjnej Republiki Brazylii o współpracy kulturalnej na lata 2013-2015, podpisany w Brasiliu dnia 26 listopada 2012 roku.* Dz. U. RP 2013, poz. 158 tom 1 – <http://dziennikustaw.gov.pl/du/2013/158/1> [dostęp:18.12.2016].

¹⁵¹ W celu umożliwienia brazylijskiej Polonii stałego kontaktu z kulturą, sztuką i językiem polskim, strona brazylijska zobowiązała się z kolei, do popierania nauczania naszego języka i kultury w szkołach, poprzez organizację przyjazdów nauczycieli z Polski, organizowanie doskonalenia zawodowego dla nauczycieli uczących języka polskiego oraz zaopatrywanie szkół w podręczniki i materiały służące nauczaniu języka polskiego w Brazylii.

¹⁵² *Program Wykonawczy do Umowy między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Federacyjnej Republiki Brazylii o współpracy kulturalnej na lata 2013-2015...*

polskich filmów, targi książki, festiwale muzyczne i teatralne oraz wspieranie nauczania języka polskiego w tym kraju¹⁵³. Ponadto, w Brazylii organizowane są obchody ważnych dla Polaków wydarzeń i rocznic, do których zaliczają się m.in. obchody Roku Chopinowskiego czy rocznice śmierci I.J. Paderewskiego.

W 2010 roku obchodzono 90-lecie nawiązania stosunków dyplomatycznych między Polską a Brazylią, co było okazją do zorganizowania szeregu wydarzeń upamiętniających okresy wspólnej historii oraz ważne momenty we wzajemnych relacjach. Otwarto m.in. wystawę, pt.: „Polska i Brazylia – bliższe niż się wydaje”, przedstawiającą nie tylko charakter i przejawy relacji międzypaństwowych, ale także doświadczenia kontaktów między naszymi narodami, mających historię o wiele dłuższą niż 90 lat (rok wcześniej obchodzono 140. rocznicę emigracji Polaków do Brazylii)¹⁵⁴.

W ramach relacji na płaszczyźnie kulturalnej nie można pominąć znaczenia licznej i dobrze zorganizowanej Polonii w największym państwie Ameryki Południowej, której działalność wielokrotnie przyczyniła się do pobudzenia kontaktów na szczeblu międzypaństwowym. Trudno podać dokładną liczbę Polonusów zamieszkujących w drugiej dekadzie XXI wieku Brazylię, gdyż w źródłach pojawiają się znaczne rozbieżności. Dane polskiego MSZ wskazują, że żyje tam od ok. 800 tys., aż do 1,5 mln osób polskiego pochodzenia¹⁵⁵. Liderzy polonijni szacują tę liczbę na ponad 2 mln. Z pewnością jednak można stwierdzić, że Brazylia jest zamieszkiwana przez największą część Polonii latynoamerykańskiej, a także jest trzecim pod względem liczebności (po USA i Niemczech) skupiskiem polskich emigrantów na świecie¹⁵⁶.

Ponowny rozkwit polskiej kultury i aktywności wśród działaczy polonijnych w latach powojennych następował stopniowo, zwłaszcza po wyborze Polaka na zwierzchnika kościoła katolickiego¹⁵⁷ oraz po przemianach ustrojowych w Polsce w 1989

¹⁵³ T. LICHOTA: *Państwa Ameryki Łacińskiej*. W: *Stosunki dwustronne Polski*. „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej 2001”... s. 259.

¹⁵⁴ Na wystawie zostały również przedstawione niektóre dokumenty dotyczące polskich uchodźców, którzy w czasie II wojny światowej znaleźli schronienie w Brazylii. Byli wśród nich m.in.: poeci Julian Tuwim i Jan Lechoń, aktorzy Irena Eichlerówna i Zbigniew Ziemiński oraz rzeźbiarz August Zamoyski. Zob. *Wystawa Polska i Brazylia, bliższe niż się wydaje*. Macunaima.com – www.macunaima.com.pl/WystawaTPB.pdf [dostęp: 22.11.2016].

¹⁵⁵ Zespół Ameryki Łacińskiej i Karaibów Departament Ameryki MSZ: *Stosunki Polska – Ameryka Łacińska i Karaiby*..., s. 16.

¹⁵⁶ Polonia w Brazylii, tradycyjnie była skupiona głównie w trzech południowych stanach tego kraju: Paraná, Santa Catarina i Rio Grande do Sul.

¹⁵⁷ Wybór kardynała Karola Wojtyły na papieża, a także jego wizyta w Brazylii i spotkanie z Polonią w Kurytybie w lipcu 1980 roku, pozytywnie wpłynęły na samoidentyfikację Polaków i dały asumpt

roku. Powstały wówczas w Kurytybie dwie, mające koordynować działalność brazylijskiej wspólnoty polonijnej organizacje: w 1989 roku POLBRAS¹⁵⁸, a rok później, będąca jednym z największych stowarzyszeń polonijnych w Ameryce Łacińskiej – Centralna Reprezentacja Wspólnoty Brazylijsko-Polskiej, BRASPOL¹⁵⁹. To najczęściej z ich inicjatywy podejmowana była na szeroką skalę działalność kulturalno-społeczna, której celem było kultywowanie polskich tradycji w Brazylii, w tym między innymi organizowanie kursów języka polskiego i obchodów polskich świąt narodowych oraz kościelnych¹⁶⁰.

W pierwszej i do połowy drugiej dekady XXI wieku, w kraju, gdzie znalazło się najwięcej Polaków w wyniku masowej emigracji na przełomie XIX i XX wieku, nadal działają stowarzyszenia polonijne¹⁶¹, grupy folklorystyczne, ukazuje się czasopismo w języku polskim¹⁶², a także organizowane są spotkania w ramach kongresów Polonii. W większości jednak osoby biorące udział w tego typu wydarzeniach deklarują się już, jako Brazylijczycy i prawie w ogóle nie posługują się językiem polskim¹⁶³. Niewielka część z nich odwiedziła też kraj swoich przodków¹⁶⁴.

organizacjom polonijnym do działań na rzecz krzewienia polskości i manifestowania jej walorów kulturowych.

¹⁵⁸ Jest to Federacja Stowarzyszeń Polonijnych w Brazylii, której celem jest wspomaganie mniejszych organizacji i ugrupowań polonijnych oraz jednoczenie ich celów pod swoimi auspicjami. Trzonem organizacji jest Towarzystwo União Juventus, które dzieli się na szereg sekcji. Jedną z nich, jest Centrum Kultury Polonijnej, założone w 1996 roku. Centrum organizuje różnego rodzaju wystawy i konkursy, a także oferuje kursy kulinarne popularyzujące dania kuchni polskiej oraz kursy szycia polskich strojów ludowych. Zajmuje się także promocją działalności Klubu Filmu Polskiego oraz tworzeniem archiwum bibliotecznego. Zob. M. MALINOWSKI: *Ruch Polonijny w Argentynie i Brazylii w latach 1989 – 2000*. Warszawa 2005, s. 159, 172.

¹⁵⁹ Celem BRASPOLU jest pobudzanie poczucia polskości wśród środowisk polonijnych w Brazylii, wskrzeszanie polskich obyczajów i tradycji, a także ocalenie od zapomnienia wkładu historycznego polskich emigrantów i ich potomków w rozwój Brazylii. Działalność ruchu wiąże się z podejmowaniem różnego rodzaju inicjatyw (kulturalnych, artystycznych, naukowych i sportowych) w ramach współpracy pomiędzy Polską a Brazylią. Organizacja działa na terenie całego kraju, a jej oddziały można znaleźć aż w 334 miejscowościach i 16 stanach Brazylii. Zob. Braspol.org – <http://www.braspol.org.br/index2.php> [dostęp: 21.09.2016].

¹⁶⁰ J. MAZUREK: *Brazylia i Polska – 90 lat stosunków dyplomatycznych...*, s. 8.

¹⁶¹ Przykładowo, w stanie Paraná działa Dom Polski Niezapominajka, w Rio De Janeiro – Polskie Stowarzyszenie Kulturalno-Rekreacyjne, a w Kurytybie – Stowarzyszenie Polsko-Brazylijskie im. Marszałka Piłsudskiego oraz Stowarzyszenie Polsko-Brazylijskie im. Tadeusza Kościuszki. W Brazylii działa także Stowarzyszenie polonijne União Juventus i wiele innych. Zob. Z. MALCZEWSKI: *Polacy i osoby polskiego pochodzenia w Brazylii. Zarys historyczny i współczesność Polonii Brazylijskiej*. Konsulat Generalny Rzeczypospolitej Polskiej w Kurytybie – http://www.kurytyba.msz.gov.pl/pl/polonia_w_brazylia/polonia_w_brazylia/ [dostęp: 18.12.2016].

¹⁶² Jedynym, ukazującym się obecnie w Brazylii pismem polonijnym jest wydawane od 1999 roku (dwa razy do roku), czasopismo studiów polsko-brazylijskich „Projeções”. Zob. Ibidem.

¹⁶³ Według relacji Jarosława Fischbacha (polskiego geografa, podróżnika i fotografa, autora kilkudziesięciu artykułów i reportaży publikowanych m.in. w: „Poznaj Świat”, „Gazecie Wyborczej” i „Rzeczypospolitej”, a także autora książki „Polskim szlakiem przez Amerykę Południową” oraz organizatora i uczestnika wypraw do: Argentyny, Brazylii, Chile, Peru, Ekwadoru i Boliwii, jak również wyprawy naukowo-poznawczej Uniwersytetu Łódzkiego AZJA '78.), podczas jego wizyty w polsko-brazylijskim Towarzystwie im.

Jednym z problemów, a jednocześnie wyzwań, jakie stoją w drugiej dekadzie XXI wieku przed działaczami polonijnymi w Brazylii jest między innymi zanik znajomości języka polskiego. Stosunkowo niewielkie zainteresowanie działalnością polonijną obserwuje się także wśród młodego pokolenia. Istnienie tego typu niekorzystnych tendencji w środowiskach polonijnych w Brazylii potwierdzają pobierający nauki na Uniwersytecie Śląskim studenci pochodzący z Kurytyby (tzw. stolicy Polonii brazylijskiej)¹⁶⁵. Trudno jednak oczekiwać by kolejne pokolenia, urodzone i wychowane już w Brazylii, posługiwały się językiem swoich przodków czy z taką samą intensywnością i zaangażowaniem kultywowały polskie tradycje. Część z nich jednak wykazuje zainteresowanie Polską, uczestnicząc aktywnie w działalności organizacji polonijnych, ucząc się języka polskiego czy uczęszczając na wykłady uniwersyteckie na temat polskiej kultury.

Tak jak obecność i działalność Polonusów w XIX i XX wieku w Brazylii miała korzystny wpływ na rozwój międzypaństwowych stosunków bilateralnych, najpierw po odzyskaniu przez Polskę niepodległości w 1918 roku, a następnie po 1989 roku¹⁶⁶, tak dyplomacja kulturalna Polski oraz skorzystanie w większym stopniu z faktu istnienia licznej i dobrze zorganizowanej Polonii w Brazylii, mogłoby przyczynić się do intensyfikacji relacji polsko-brazylijskich w drugiej dekadzie XXI wieku. Pomimo że następuje zanik posługiwania się wśród potomków polskich emigrantów językiem polskim, a Brazylia nie jest już głównym kierunkiem polskiej emigracji, to istniejące tam organizacje i stowarzyszenia nadal aktywnie działają na rzecz krzewienia polskości. Ich działalność nie tylko sprzyja promocji naszego kraju w Brazylii, ale także może korzystnie wpłynąć na rozwój relacji dwustronnych na innych płaszczyznach. Jako jeden z czynników ułatwiających współpracę Polski z Brazylią w „Strategii RP w odniesieniu do pozaeuropejskich krajów rozwijających się” z 2004 roku, wskazano na możliwość wykorzystania, dla kształtowania przyszłej współpracy z Brazylią, licznych organizacji

Tadeusza Kościuszki, ku jego zaskoczeniu, osoba oprowadzająca go po siedzibie organizacji nie znała języka polskiego. Zob. J. FISCHBACH: *Kurytyba – stolica brazylijskiej Polonii*. Magazyn Polonia – <http://www.magazynpolonia.com/artukul/polonia-swiat,kurytyba-stolica-brazylijskiej-polonii,51337047d6e24>; Patrz też: Link to Poland – <http://linktopoland.com/pl/author/fischbach/> [dostęp: 06.11.2016].

¹⁶⁴ M. MALINOWSKI: *Ruch Polonijny w Argentynie i Brazylii...*, s. 262.

¹⁶⁵ Polskie placówki dyplomatyczne we współpracy z kilkoma ministerstwami RP oraz działającymi w Brazylii stowarzyszeniami polonijnymi, organizowały szereg inicjatyw mających na celu propagowanie polskiej kultury i języka polskiego (więcej na ten temat w dalszej części pracy, poświęconej polsko-brazylijskim relacjom na płaszczyźnie naukowej).

¹⁶⁶ Przykładem jest chociażby wkład organizacji polonijnych w tworzenie dwustronnych izb handlowych, między Polską a państwami latynoamerykańskimi, w latach 90. XX wieku. Zob. *Stan i perspektywy stosunków gospodarczych Polski...*, s. 75-76.

polonijnych w tym kraju (ok. 1,5 mln osób)¹⁶⁷. To od decydentów polskiej polityki zagranicznej zależy w jakim stopniu zdecydują się z tego faktu skorzystać.

4.4. Płaszczyzna naukowa

Począwszy od lat 90. XX wieku na gruncie stosunków naukowych między Polską a Brazylią występowało wiele pozytywnych przejawów współpracy, a także wola obu stron do jej pogłębiania i intensyfikacji. Pewne dobre praktyki w tej dziedzinie zostały zapoczątkowane już pod koniec lat 80. XX wieku, poprzez działalność powstałego wówczas Centrum Studiów Latinoamerykańskich Uniwersytetu Warszawskiego (CESLA UW), zajmującego się propagowaniem wiedzy na temat Ameryki Łacińskiej w Polsce. Od początku swojej działalności Centrum organizowało, wspierało i koordynowało szereg badań, projektów naukowo-badawczych, konferencji oraz spotkań naukowych w wielu różnych dziedzinach, w tym m.in. w: biologii, geografii, studiach regionalnych, historii czy naukach ekonomicznych¹⁶⁸.

Po 1990 roku nastąpiło ożywienie w badaniach i studiach latinoamerykańskich na polskich uniwersytetach, zwłaszcza Warszawskim i Jagiellońskim, co przełożyło się na zacieśnianie współpracy między polskimi i brazylijskimi uczelniami. Zawierane były liczne umowy o współpracy między uniwersytetami i ośrodkami naukowymi obu krajów¹⁶⁹, inicjowano i realizowano szereg projektów badawczych, a także odbywały się wymiany kadry akademickiej oraz studentów, jak również wyjazdy profesorów wizytujących. Projekty badawcze dotyczące problematyki brazylijskiej realizowane były we współpracy z Uniwersytetami w Rio de Janeiro, São Paulo, Kurytybie, Salwadorze i Brasílii.

W zakresie polsko-brazylijskiej współpracy naukowej po 1989 roku, podstawą prawną relacji jest Umowa między Rządem RP a Rządem FR Brazylii o współpracy w dziedzinie nauki i techniki, zawarta 5 września 1996 roku. Obie strony porozumienia zobowiązały się do realizacji wspólnych przedsięwzięć badawczych, wymiany naukowców i badaczy oraz ekspertów technicznych, organizacji konferencji i sympozjów, a także wymiany informacji i wspólnego wykorzystywania urządzeń

¹⁶⁷ *Strategia RP w odniesieniu do pozaeuropejskich krajów rozwijających się...*, s. 53.

¹⁶⁸ A. DEMBICZ: *Współpraca naukowa między Polską a Brazylią*. W: *Relacje Polska-Brazylia. Historia i współczesność...*, s. 88.

¹⁶⁹ Do umów o współpracy uniwersyteckiej zawartych w latach 90. XX wieku należały między innymi: Umowa między Uniwersytetem Warszawskim a Uniwersytetem Stanowym Rio de Janeiro i Uniwersytetem Katolickim w São Paulo; Umowa między Uniwersytetem Łódzkim a Uniwersytetem w São Paulo; Umowa między Wyższą Szkołą Pedagogiczną z Rzeszowa a Uniwersytetem Rio Grande do Sul. Zob. Ibidem, s. 89.

badawczych oraz sprzętu naukowego. Dla sprawnej i efektywnej realizacji założeń Umowy, podjęto decyzję o powołaniu Wspólnej Komisji, koordynującej działania i określającej okresowe obszary oraz tematykę współpracy, a także oceniającej efekty podejmowanych przedsięwzięć i opracowującej okresowe programy wykonawcze¹⁷⁰.

Jak zaznaczono przy okazji omawiania polsko-brazylijskiej współpracy kulturalnej, jednym z wyzwań w zakresie popularyzacji polskiej kultury w Brazylii, stojących obecnie zarówno przed działaczami polonijnymi, jak i polską dyplomacją, są działania na rzecz krzewienia nauki języka polskiego w głównych ośrodkach polonijnych w tym kraju. Różnego rodzaju działania w tym zakresie były podejmowane ze strony polskiej już od połowy lat 90. XX wieku. W 1995 roku na Uniwersytecie w São Paulo uruchomiono Katedrę Polską im. Mikołaja Kopernika, a także placówkę dydaktyczną na Uniwersytecie w Kurytybie¹⁷¹. Istotną decyzją o znaczeniu historycznym w relacjach polsko-brazylijskich na płaszczyźnie naukowej było uruchomienie w 2009 roku, na najstarszej uczelni w Brazylii – powstałym w 1912 roku Federalnym Uniwersytecie Stanu Paraná w Kurytybie, kierunku filologia polska. To właśnie tam, w Katedrze Polonistyki odbywały się spotkania organizowane dla studentów z wykładowcami z Uniwersytetu Śląskiego¹⁷². W 2011 roku natomiast na Uniwersytecie w Brasílii, zainaugurowano Katedrę Języka Polskiego¹⁷³. Ponadto, w kilkunastu placówkach edukacyjnych w Brazylii organizowane były kursy języka polskiego, np. na Uniwersytecie w Brasílii, w Instytucie Literatury, Katedrze im. Cypriana Kamila Norwida¹⁷⁴; na Uniwersytecie Federalnym w stanie Paraná na Wydziale Literatury i Języków Obcych¹⁷⁵; czy Uniwersytecie Federalnym w stanie Ceará, w mieście Fortaleza w Instytucie Germanistyki na Wydziale Neofilologii¹⁷⁶, a także przy stowarzyszeniach polonijnych takich jak BRASPOL¹⁷⁷.

¹⁷⁰ *Umowa między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Federacyjnej Republiki Brazylii o współpracy w dziedzinie nauki i techniki*. Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego – http://www.nauka.gov.pl/ministerstwo/wspolpraca-z-zagranica/wspolpraca-dwustronna/mapa-swiata/brazylia/umowa-miedzy-rzadem-rzeczypospolitej-polskiej-a-rzadem-federacyjnej-republiki-brazylia-o-wspolpracy-w-dziedzinie-nauki-i-techniki_16272.html [dostęp: 18.12.2016].

¹⁷¹ W. KLUZA: *Polska-Brazylia, 90 lat stosunków dyplomatycznych...*, s. 113.

¹⁷² *Zaproszenie Katedry Polonistyki UFPR w Kurytybie*. Konsulat Generalny Rzeczypospolitej Polskiej w Kurytybie – http://kurytyba.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/zaproszenie_katedry_polonistyki_ufrp_w_kurytybie [dostęp: 21.10.2016].

¹⁷³ A. GRADZIUK, P. KUGIEL, *Polska w wielobiegowym świecie...*, s. 11.

¹⁷⁴ Universidade de Brasília – <http://www.il.unb.br> [dostęp: 21.10.2016].

¹⁷⁵ Universidade Federal do Paraná – <http://www.humanas.ufpr.br/portal/letras/graduacao/> [dostęp: 21.10.2016].

¹⁷⁶ Universidade Federal do Ceará – <http://www.ufc.br> [dostęp: 21.10.2016].

¹⁷⁷ *Informações Consulares. Cursos de idioma polonês*. Konsulat Generalny Rzeczypospolitej Polskiej w Kurytybie – http://www.kurytyba.msz.gov.pl/pt/informacoes_consulares/cursos_de_idioma_polones/cursos_de_idioma_polones [dostęp: 21.10.2016].

Popularyzacji języka polskiego w Brazylii miał służyć także wydany w 2001 roku podręcznik, pt.: „Cześć, jak się masz?”, opracowany przez jednego z profesorów Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie¹⁷⁸.

Polskie placówki dyplomatyczne oprócz organizowania kursów języka polskiego i wspierania jego nauczania w miejscowych ośrodkach akademickich, udzielały także wsparcia organizacjom i stowarzyszeniom polonijnym prowadzącym działalność oświatową, jak np. Brazylijskie Stowarzyszenie „Polonia”.

Pozytywną i umacniającą się w drugiej dekadzie XXI wieku tendencją była intensyfikacja współpracy wielu polskich uniwersytetów z uczelniami brazylijskimi. Oprócz wspólnych projektów naukowo-badawczych, rozwój kontaktów akademickich odbywał się poprzez wymianę stypendialną, realizowaną między innymi przez Uniwersytet Warszawski. Również w Uniwersytecie Śląskim nauki pobierali studenci z Brazylii, w ramach programu polskiego MSZ umożliwiającego potomkom polskich imigrantów studiowanie w naszym kraju.

Na przełomie 2015/2016 roku, w Polsce studiowało 259 studentów z całej Ameryki Łacińskiej, z czego najwięcej pochodziło właśnie z Brazylii (82 osoby)¹⁷⁹. Mimo że w ogólnej liczbie studentów zagranicznych w Polsce w omawianym okresie (na przełomie 2015/2016 w Polsce studiowało 57 119 studentów zagranicznych) była to liczba znikoma, to jednak widoczna jest tendencja wzrostowa. Dla porównania, w połowie lat 90. XX wieku w Polsce studiowało sześć osób pochodzących z Brazylii¹⁸⁰.

Istotną w zakresie intensyfikacji polsko-brazylijskiej współpracy naukowej i uniwersyteckiej, była decyzja Konferencji Rektorów Akademickich Szkół Polskich (KRASP¹⁸¹) o przystąpieniu Polski do brazylijskiego programu stypendialnego „Nauka bez granic” (port. *Ciência sem fronteiras*)¹⁸². Stosowna umowa została podpisana między stronami w październiku 2013 roku, z brazylijską Krajową Radą Rozwoju Naukowego i Technologicznego (port. *Conselho Nacional de Desenvolvimento Científico e*

¹⁷⁸ B. ZAKRZEWSKI: *Państwa Ameryki Łacińskiej...*, s. 326.

¹⁷⁹ Za: wystąpienie dr J. Gocłowskiej-Bolek, Pełnomocniczki Przewodniczącego KRASP ds. Ameryki Łacińskiej, pt.: *Poland-Mexico. Potencial for academic and scientific cooperation*, podczas Konferencji pod patronatem MSZ i Ambasady Meksyku w Polsce, pt.: *Wzmocniony dialog Polska-Meksyk: nowe otwarcie w relacjach dwustronnych*, która odbyła się 29 września 2016 roku w Warszawie.

¹⁸⁰ A. DEMBICZ: *Współpraca naukowa między Polską a Brazylią...*, s. 88.

¹⁸¹ Funkcję przewodniczącego KRASP pełnił wówczas JM Rektor Uniwersytetu Śląskiego, Wiesław Banyś.

¹⁸² W ramach tego programu, Brazylia planowała do 2015 roku, wysłanie za granicę na studia 110 tys. studentów. Zob. *Brazylijskie wyzwanie – CESLA wszystkie ręce na pokład! Study in Poland* – http://www.studyinpoland.pl/konsorcjum/index.php?option=com_content&view=article&id=3370%3Abrazylijskie-wyzwanie-cesla-wszystkie-rce-na-pokad&catid=184%3A92-newsletter-2013&Itemid=100143 [dostęp: 21.12.2016].

Tecnológico, CNPq). Program ten, w pełni finansowany przez rząd brazylijski, skierowany jest głównie do studentów nauk ścisłych, technicznych, medycyny oraz informatyki. Umożliwia on najzdolniejszym studentom kształcenie się na najlepszych światowych uniwersytetach¹⁸³. W ramach porozumienia, strony zobowiązały się między innymi do: wymiany pracowników naukowych i doktorantów, wspólnego finansowania projektów naukowo-badawczych, konsultacji oraz wymiany doświadczeń, organizacji seminariów i sympozjów naukowych oraz technologicznych, a także wymiany publikacji naukowych¹⁸⁴.

Jednocześnie, w 2013 roku podpisana została umowa o współpracy naukowej między KRASP a jej brazylijskim odpowiednikiem, Radą Rektorów Uniwersytetów Brazylijskich (CRUB). Umowa ta przewidywała między innymi: wymianę pracowników naukowo-dydaktycznych (w tym prowadzenie wykładów przez nauczycieli akademickich uczelni partnerskich), wspólne projekty badawcze, wymianę informacji i materiałów naukowych oraz krótkoterminowe programy szkoleniowe i kulturalne, a także rozwoju zawodowego¹⁸⁵.

Aby zachęcić studentów brazylijskich do wyjazdu do odległego kraju i wybrania polskich uniwersytetów, jako miejsca swojego kształcenia (gdy mają do wyboru uczelnie z całego świata), niezbędna jest kampania promocyjna. Od 2012 roku prowadzono ministerialną kampanię promocyjną, pt.: „*Ready, Study, Go! Poland*”¹⁸⁶, której celem było umiędzynarodowienie polskich uczelni oraz zachęcenie do studiowania w nich żaków, między innymi z Brazylii. W jej ramach, w 2014 roku odbyła się polska misja edukacyjna w Brazylii, z udziałem przedstawicieli 17 polskich uczelni¹⁸⁷, KRASP-u, MNiSW oraz Fundacji Rozwoju Systemu Edukacji. Towarzyszył jej szereg wydarzeń, w tym m.in.: spotkania ze studentami, władzami i kadrą naukową wiodących brazylijskich

¹⁸³ *Polska misja edukacyjna w Brazylii*. Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego – <http://www.nauka.gov.pl/aktualnosci-ministerstwo/polska-misja-edukacyjna-w-brazylii.html> [dostęp: 12.10.2016].

¹⁸⁴ *Program rządu brazylijskiego Science without borders*. Konferencja Rektorów Akademickich Szkół Polskich – http://www.krasp.org.pl/pl/miedzynarodowe_swb/swb [dostęp: 21.12.2016].

¹⁸⁵ *Program rządu brazylijskiego Science without borders...*

¹⁸⁶ *Go! Poland*. Ministry of Science and Higher Education – <http://www.go-poland.pl/> [dostęp: 21.12.2016].

¹⁸⁷ W skład polskiej delegacji weszli przedstawiciele: uniwersytetów (Jagiellońskiego, Śląskiego i Warszawskiego), uczelni technicznych (Politechnika Warszawska, Politechnika Wrocławska, Akademia Górniczo-Hutnicza im. Stanisława Staszica w Krakowie, Politechnika Gdańska, Politechnika Opolska, Politechnika Świętokrzyska), uczelni medycznych (Gdański Uniwersytet Medyczny, Uniwersytet Medyczny im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu, Uniwersytet Medyczny we Wrocławiu, Warszawski Uniwersytet Medyczny), uczelni przyrodniczych (Uniwersytet Przyrodniczy we Wrocławiu), uczelni wojskowych (Wyższa Szkoła Oficerska Sił Powietrznych), uczelni niepublicznych (Collegium Civitas) oraz uczelni zawodowych (Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im. Angelusa Silesiusa w Wałbrzychu). Zob. *Polska misja edukacyjna w Brazylii...*

uczelnii, warsztaty B2B, a także prezentacje oferty edukacyjnej polskich uniwersytetów oraz udział w targach edukacyjnych. Jednym z głównych celów misji było zachęcenie studentów brazylijskich do aplikowania na studia w naszym kraju, w ramach wspomnianego programu stypendialnego „Nauka bez granic”. Ponadto, zorganizowano „Dzień Polski” na Uniwersytecie w Brazylii (*Universidade de Brasilia*), a także zaprezentowano ofertę polskich szkół wyższych podczas jednych z największych targów edukacyjnych w Brazylii, *Salão do Estudante*¹⁸⁸.

Tego typu działania promocyjne są istotne ze względu na fakt, iż niewielki odsetek studentów z Brazylii decyduje się na naukę w naszym kraju i chętniej wybierają oni studia w innych państwach europejskich (zwłaszcza w Portugalii ze względu na znajomość języka, a także w Paryżu¹⁸⁹) lub Stanach Zjednoczonych. Przyczyną tego stanu rzeczy może być niewystarczająco rozpowszechniona wiedza na temat Polski w brazylijskim społeczeństwie. Aby zachęcić młodych Brazylijczyków do studiowania w naszym kraju, obok działań o charakterze promocyjnym, istotne jest także stworzenie atrakcyjnego programu, który nie tylko łączyłby możliwość (w przypadku potomków polskich emigrantów) poznania kraju ich przodków z intratną ofertą edukacyjną, ale także odpowiadał ich zainteresowaniom oraz oczekiwaniom.

Ponadto, jak zauważyła Pełnomocniczka Przewodniczącego KRASP ds. Ameryki Łacińskiej i członkini Zespołu ds. umiędzynarodowienia szkolnictwa wyższego w MNiSW, Joanna Gocłowska-Bolek – największym wyzwaniem w zakresie zachęcenia studentów brazylijskich do podejmowania nauki w Polsce, jest stworzenie całego systemu przyjmowania stypendystów z Brazylii, który dotyczy nie tylko rozwiązań merytorycznych związanych z programem nauczania w zakresie: nauk ścisłych, przyrodniczych, inżynierskich, medycznych, nauki języka angielskiego czy wiedzy o Polsce, ale także otoczenia ich troskliwą opieką. Wszak nie będą mieli możliwości, aby często widywać się ze swoimi bliskimi¹⁹⁰.

W połowie drugiej dekady XXI wieku, kontynuowane były działania promującą polskie szkolnictwo wyższe w Brazylii. W marcu 2015 roku, podczas największych targów edukacyjnych w tym kraju zainaugurowano kolejną polską misję edukacyjną. W trakcie spotkań, jakie odbywała polska delegacja między innymi z władzami i kadrami

¹⁸⁸ W tego typu targach zazwyczaj uczestniczyło ponad 500 wystawców z ok. 20 krajów świata. Odwiedzało je przeważnie, ok. 90 tys. studentów oraz przedstawiciele instytucji zajmujących się edukacją. Są one obsługiwane przez najważniejsze brazylijskie media. Zob. *Ibidem*.

¹⁸⁹ *Chcemy ściągnąć studentów z Brazylii*. „Głos Wielkopolski” 14 listopada 2013 rok.

¹⁹⁰ *Brazylijskie wyzwanie – CESLA wszystkie ręce na pokład!...*

naukową najważniejszych uniwersytetów z Rio de Janeiro i Kurytyby, przedstawiono także polską ofertę edukacyjną studentom brazylijskim. Szereg spotkań zakończył się podpisaniem Umowy między Narodowym Centrum Badań i Rozwoju a jego brazylijskim odpowiednikiem Krajową Radą Rozwoju Naukowego i Technologicznego (CNPq). Porozumienie to umożliwiło podjęcie wielu inicjatyw, jak np. organizację konkursów czy finansowanie wspólnych badań. Z kolei w ramach programu Erasmus+ w 2016 roku, przewidywano przyjazd 19 osób z Brazylii do Polski (w tym zarówno studentów, jak i kadry akademickiej)¹⁹¹.

Innym programem mającym zachęcić młodych Brazylijczyków do studiowania w Polsce jest projekt stypendialny skierowany do osób polskiego pochodzenia, realizowany pod patronatem i przy wsparciu Ministerstwa Spraw Zagranicznych RP, którego inicjatorem była Fundacja „Dzieło Nowego Tysiąclecia”. Adresatami programu są przede wszystkim potomkowie polskich emigrantów w Brazylii i Argentynie¹⁹².

Warto również wspomnieć o organizowanych wspólnie w drugiej dekadzie XXI wieku seminariach i konferencjach naukowych, stanowiących platformę wymiany doświadczeń i informacji, dla polskich i brazylijskich badaczy, naukowców, a także dyplomatów i przedsiębiorców. We wrześniu 2016 roku odbyła się druga z kolei Polsko-Brazylijska Konferencja Nauki i Technologii w Warszawie, zorganizowana z ramienia polskiego Instytutu Lotnictwa oraz Uniwersytetu w Brasílii. Wzięli w niej udział przedstawiciele sektora lotniczego, kosmicznego i energii, a także dyplomacji i administracji publicznej. Miała ona na celu przybliżenie i nawiązanie współpracy między uniwersytetami, instytucjami państwowymi, przemysłem oraz agendami rządowymi obu krajów, a także wymianę poglądów na bieżące tematy związane z rozwojem technologii¹⁹³.

¹⁹¹ *Polskie uczelnie promowane w Brazylii*. Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego – <http://www.nauka.gov.pl/aktualnosci-ministerstwo/polskie-uczelnie-promowane-w-brazylii.html> [dostęp: 12.10.2016].

¹⁹² Więcej na temat tej inicjatywy w rozdziale 3 pracy, w podrozdziale poświęconym relacjom kulturalno-naukowym.

¹⁹³ Dyskusje w trakcie Konferencji toczyły się głównie wokół trzech obszarów tematycznych: technologii kosmicznych i lotniczych, obrony i bezpieczeństwa oraz energii i środowiska. Wyniki swoich prac badawczych przedstawili naukowcy z instytucji współorganizujących spotkanie, jak również zaproszeni prelegenci reprezentujący między innymi: Council of European Aerospace Societies (CEAS), PZL Mielec, Ministerstwo Obrony Brazylii, Wojskową Akademię Techniczną, Embraer, PGZ – Polską Grupę Zbrojeniową, Politechnikę Warszawską, Instytut Techniki Ciepłej oraz spółkę MEDCOM. Zob. *Polsko-brazylijska Konferencja Nauki i Technologii*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP – https://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/inne_kontynenty/ameryka_lacinska_i_karaiby/ii_polsko_brazylijska_konferencja_nauki_i_tehnologii_;jsessionid=CFBBCCB5754C6A00F0BBAC9248C76BAE.cm sap4p [dostęp: 29.12.2016].

Rozwój relacji na płaszczyźnie naukowej z największym państwem Ameryki Południowej może przynieść Polsce określone korzyści. Oprócz realizacji interesów wynikających ze współpracy naukowej, należy mieć na uwadze, że studiujący w naszym kraju Brazylijczycy mogą mieć wpływ na kształtowanie wizerunku i opinii o Polsce na świecie, gdzie państwa z grupy BRIC zyskują coraz bardziej na znaczeniu¹⁹⁴. Ponadto, programy stypendialne stwarzają możliwość zbliżenia i poznawania się obu kultur i społeczeństw, co może mieć pozytywny wpływ na intensyfikację współpracy dwustronnej także na innych płaszczyznach, w tym gospodarczej i inwestycyjnej. Zwłaszcza, że współpraca naukowa między Polską a Brazylią, wpisuje się w szerszą strategię rozwoju partnerstwa prywatno-publicznego między środowiskiem akademickim a przemysłowo-biznesowym.

¹⁹⁴ *Brazylijskie wyzwanie – CESLA wszystkie ręce na pokład!...*

Rozdział 5

Argentyna w polityce zagranicznej Polski w latach 1990-2016

5.1. Płaszczyzna polityczna

Drugi pod względem zajmowanego obszaru kraj Ameryki Łacińskiej¹, był zarazem drugim po Brazylii, najbardziej popularnym kierunkiem masowej emigracji Polaków, odbywającej się od początku XIX wieku. Argentyna była jednym z pierwszych państw, które w 1919 roku uznało niepodległe państwo polskie, a także w którym ustanowiono pierwsze polskie placówki dyplomatyczne w Ameryce Łacińskiej (co było związane między innymi z istnieniem licznej Polonii²).

W Argentynie funkcjonuje polska ambasada z wydziałem konsularnym w Buenos Aires oraz cztery konsulaty honorowe: w Comodoro Rivadavia, w Oberá (prowincja Misiones) ustanowiony w 1991 roku, w Mar del Plata założony w 1992 roku³ oraz w Rosario⁴. Ambasada RP w Buenos Aires jest akredytowana również w Urugwaju i Paragwaju. Dodatkowo, przy ambasadzie funkcjonuje Wydział Promocji Handlu i Inwestycji, podlegający Ministerstwu Rozwoju i działający w ramach struktury polskiej placówki dyplomatycznej⁵.

Mimo iż stosunki między Polską i Argentyną w latach powojennych były poprawne, a okresami nacechowane wręcz przyjaźnią, to ze względu na uwarunkowania zarówno polskiej jak i argentyńskiej (okresy dyktatorskich rządów wojskowych) polityki zagranicznej, miały charakter przede wszystkim pragmatyczny. Dopiero zainicjowane na przełomie lat 80. i 90. XX wieku procesy demokratyzacyjne w obu krajach, stworzyły możliwość wprowadzenia nowej jakości relacji oraz zacieśnienia współpracy w obszarze politycznym, gospodarczym, a także kulturalnym i naukowym. Wydarzenia polityczne w Polsce pod koniec lat 80. XX wieku, a także działalność ruchu „NSZZ Solidarność” oraz przemiany ustrojowe i gospodarcze, zachodzące zarówno w naszym kraju jak i w Europie Środkowej i Wschodniej, wzbudzały w Argentynie duże zainteresowanie. Przemiany

¹ I zarazem ósme, co do wielkości państwo świata.

² Jej liczebność, zgodnie z informacją polskiego MSZ, szacuje się na ok. 150-300 tys. osób. Zob. Zespół Ameryki Łacińskiej i Karaibów Departament Ameryki MSZ: *Stosunki Polska – Ameryka Łacińska i Karaiby*. W: *Ameryka Łacińska w polskiej polityce*. „Dokumenty Robocze CESLA”. Warszawa 2009, s. 16.

³ E. POLAŃSKI: *Stosunki polityczne polsko-argentyńskie*. W: *Relacje Polska-Argentyna. Historia i współczesność*. Red. A. DEMBICZ. Warszawa 1996, s. 46.

⁴ Ambasady i Konsulaty Polski – <http://www.ambasadykonsulaty.pl/argentyna/> [dostęp: 28.12.2016].

⁵ *Dyplomacja ekonomiczna*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Buenos Aires – http://www.buenosaires.msz.gov.pl/pl/wspolpraca/dyplomacja_ekonomiczna/ [dostęp: 31.12.2016].

następujące w obu naszych krajach miały podobny charakter. Zbieżność procesów reformatorskich dotyczyła zarówno reform ustrojowych jak i liberalizacji gospodarki⁶.

Wyrazem wzajemnego zainteresowania zachodzącymi w obu państwach przemianami, było zorganizowane w Warszawie 1992 roku przez Centralny Urząd Planowania, polsko-argentyńskie seminarium na temat przekształceń wolnościowych, demonopolizacji oraz znoszenia ograniczeń handlowych i administracyjnych w gospodarce. Inicjatywa miała na celu wymianę doświadczeń związanych z charakterem przeprowadzanych reform, a także istniejącymi w związku z tym problemami i sposobami ich rozwiązania⁷.

W ostatniej dekadzie XX wieku polsko-argentyńskie stosunki polityczne układały się poprawnie, zaś ich przebieg stanowił realizację ówczesnych założeń latynoamerykańskiej polityki Polski. Mimo iż nie można mówić o dużej dynamice dwustronnych spotkań, to jednak odbyło się kilka ważnych wizyt, w tym na najwyższym szczeblu, a także prowadzone były regularne konsultacje między ministerstwami spraw zagranicznych. W sierpniu 1991 roku polską dyplomację reprezentował w Argentynie minister spraw zagranicznych, Krzysztof Skubiszewski, który spotkał się ze swoim argentyńskim odpowiednikiem Guido di Tella. Warto odnotować, że była to pierwsza oficjalna wizyta na wysokim szczeblu ze strony polskiej w tym państwie, po przemianach ustrojowych w Polsce. Rozmowy potwierdziły gotowość do zacieśniania współpracy dwustronnej. Szef polskiej dyplomacji spotkał się wówczas także z przedstawicielami argentyńskiej Polonii.

Wydarzeniami o charakterze historycznym we wzajemnych stosunkach były oficjalne wizyty w latach 90. XX wieku, prezydentów obu krajów – Carlosa Saúla Menema w Polsce i Lecha Wałęsy w Argentynie. Były to pierwsze wizyty na najwyższym szczeblu od czasu nawiązania stosunków dyplomatycznych między naszymi państwami. Prezydent Argentyny przebywał w Polsce wraz z ministrem spraw zagranicznych tego kraju, Domingo F. Cavallo, w październiku 1990 roku. W trakcie wizyty odbył rozmowy z prezydentem RP gen. Wojciechem Jaruzelskim oraz spotkał się w Gdańsku z przewodniczącym NSZZ „Solidarność” Lechem Wałęsą. Wizyta była owocna także pod względem formalno-prawnym, gdyż zawarto wówczas jedną z

⁶ E. POLAŃSKI: *Stosunki polityczne polsko-argentyńskie...*, s. 49.

⁷ *Ibidem*, 49.

pierwszych tego typu umów podpisywanych przez Polskę z partnerami zachodnimi, jaką było porozumienie o wzajemnym zniesieniu obowiązku wizowego⁸.

Wizyta prezydenta Lecha Wałęsy w Argentynie miała miejsce pięć lat później, w lutym 1995 roku, kiedy to spotkał się z prezydentem C.S. Menemem. W rozmowach dominowały kwestie dotyczące rozwoju stosunków gospodarczych, zarówno na płaszczyźnie bilateralnej jak i wielostronnej między naszymi państwami, ze względu na fakt członkostwa Argentyny w Mercosur oraz ówczesnego statusu Polski, jako członka stowarzyszonego UE i należącego do Środkowoeuropejskiej Strefy Wolnego Handlu (CEFTA). Wizyta zaowocowała podpisaniem kolejnej umowy międzypaństwowej o instytucjonalizacji współpracy politycznej pomiędzy MSZ obu krajów. Zadeklarowano także chęć zawarcia umów o unikaniu podwójnego opodatkowania oraz konwencji konsularnej. Prezydent RP podczas swojej pierwszej wizyty w Argentynie odbył także spotkania z przedstawicielami Polonii, zorganizowane przez Związek Polaków w Argentynie, w jego siedzibie – Domu Polskim w Buenos Aires⁹.

Prezydentom Polski i Argentyny podczas obu podróży towarzyszyli przedsiębiorcy, jednak nie wpłynęło to znacząco na zwiększenie dynamiki współpracy gospodarczej między naszymi państwami. Intensyfikacji współpracy handlowej miała służyć wizyta robocza, jaką złożył w sierpniu 1995 roku, na zaproszenie ministra rolnictwa Argentyny, minister rolnictwa i gospodarki żywnościowej, wicepremier Roman Jagieliński¹⁰. W trakcie wizyty w Argentynie, polski minister uczestniczył w Międzynarodowej Wystawie Rolniczej w Buenos Aires, a także prowadził rozmowy na temat możliwości zwiększenia wymiany handlowej w zakresie produktów rolnych.

W kontaktach politycznych od początku lat 90. XX wieku ważną rolę odgrywały konsultacje polityczne między MSZ obu krajów, na szczeblu wiceministrów, odbywające się na przemian w Warszawie i Buenos Aires. Podczas spotkań dokonywano przeglądu i oceny stosunków dwustronnych, wypracowywano wspólne stanowiska, omawiano nowe inicjatywy, a także wymieniano poglądy na temat aktualnych spraw międzynarodowych. Podejmowanie tematyki w tym zakresie było istotne także ze względu na fakt, iż państwa te współpracują ze sobą na forum organizacji międzynarodowych, zwłaszcza ONZ oraz innych organizacji międzyrządowych przynależnych do systemu Narodów Zjednoczonych. Warto zaznaczyć, że na forum międzynarodowym stanowiska rządów

⁸ Ibidem, s. 50.

⁹ Ibidem, s. 50-51.

¹⁰ A. DEMBICZ: *Stosunki z krajami Ameryki Łacińskiej*. „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej, 1996”. 1996, s. 172.

Polski i Argentyny były zazwyczaj zbieżne lub identyczne. Przykładowo, Rzeczpospolita Polska popierała na forum ONZ wszystkie korzystne dla Argentyny rezolucje w jej sporze z Wielką Brytanią o Malwiny (Falklandy). Argentyna z kolei, udzieliła poparcia kandydaturze Polski w wyborach na nieistającego członka Rady Bezpieczeństwa ONZ w latach 1996-1997¹¹.

Ponadto, odbywały się spotkania międzyparlamentarne. W polskim i argentyńskim parlamencie funkcjonują bilateralne grupy współpracy. Pierwszą wizytę na tym szczeblu złożyli w Argentynie marszałek senatu RP Andrzej Stelmachowski oraz wicemarszałek sejmu Olga Krzyżanowska, w 1991 roku. Marszałek senatu RP przebywał również w 1994 roku w Buenos Aires przy okazji pierwszego, założycielskiego kongresu Unii Stowarzyszeń i Organizacji Polskich w Ameryce Łacińskiej (port. *União das Sociedades e Organizações Polônicas em América Latina*, USOPAŁ), której celem było reprezentowanie w sposób sformalizowany ogółu latynoamerykańskiej Polonii. W ramach kontaktów parlamentarnych i polonijnych, w listopadzie 2000 roku przebywał w Argentynie wicemarszałek senatu RP Marcin Tyma, który przeprowadził rozmowy w senacie Argentyny¹². W tym samym roku odbyły się w Argentynie konsultacje polityczne, na szczeblu podsekretarzy stanu Ministerstw Spraw Zagranicznych, przeprowadzone przez podsekretarza stanu w MSZ RP, Radosława Sikorskiego¹³.

Mimo iż polsko-argentyńska współpraca polityczna w latach 90. XX wieku układała się poprawnie, to pewne ożywienie w stosunkach bilateralnych nastąpiło dopiero w pierwszej dekadzie XXI wieku, co było związane z wejściem Polski do Unii Europejskiej w 2004 roku. Warto przypomnieć, że UE jest zaraz po Mercosur i ASEAN najważniejszym partnerem handlowym Argentyny¹⁴.

W „Strategii RP w odniesieniu do pozaeuropejskich krajów rozwijających się” z 2004 roku, Republika Argentyńska została określona, jako jedno z państw „priorytetowych” w latynoamerykańskiej polityce Polski (obok Brazylii, Meksyku i Chile). Wśród determinantów sprzyjających rozwojowi współpracy Polski z tym

¹¹ E. POLAŃSKI: *Stosunki polityczne polsko-argentyńskie...*, s. 50.

¹² T. LICHOTA: *Państwa Ameryki Łacińskiej*. W: *Stosunki dwustronne Polski*. „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej 2001”. 2001, s. 255-256.

¹³ Ibidem, s. 256.

¹⁴ Najważniejszym partnerem handlowym Argentyny w połowie drugiej dekady XXI wieku był Mercosur. W 2015 roku głównymi rynkami zbytu dla argentyńskich towarów były: Mercosur (ok. 24% całości eksportu), ASEAN (ok. 24%) oraz UE (ok. 14%). Największymi dostawcami towarów na rynek argentyński były z kolei: ASEAN (ok. 28% całości importu), Mercosur (ok. 24%) i UE (ok. 17%). Zob. *Informator ekonomiczny Argentyna*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Buenos Aires – http://buenosaires.msz.gov.pl/pl/wspolpraca/dyplomacja_ekonomiczna/biuletyn_ekonomiczny/informator_ekon_arg/ [dostęp: 28.12.2016].

państwem, wymieniono: stosunkowo wysoki poziom PKB Argentyny (w 2004 roku 8,3% i w I połowie 2004 roku 7%), stabilizację waluty (peso), wzrost nakładów na inwestycje oraz wzrost obrotów handlowych tego kraju. Do czynników świadczących o atrakcyjności Argentyny, zaliczono przede wszystkim bogactwa naturalne tego kraju takie, jak: ropa naftowa, gaz ziemny, węgiel kamienny, rudy cynku, ołowiu, żelaza, manganu, cyny, a także wolframu, srebra, miedzi oraz siarki. Korzystnym, z punktu widzenia rozwoju współpracy polsko-argentyńskiej, jest także ożywiony dialog na linii Buenos Aires-Unia Europejska (a zwłaszcza wzmocnione kontakty polityczne, współpraca kulturalno-naukowa i gospodarcza, w tym liberalizacja handlu dóbr i usług oraz perspektywa utworzenia strefy wolnego handlu między UE a Mercosur, zgodnie z zasadami WTO). Jako jeden z ważnych czynników ułatwiających współpracę Polski z Argentyną wymieniono istnienie Polonii w tym kraju (ok. 200 tys. Polaków)¹⁵.

Zgodnie z dokumentem z 2004 roku, współpracę polsko-argentyńską może utrudniać niestabilna sytuacja gospodarcza tego kraju, a także zagrożenie kryzysem finansowym oraz wysokie zadłużenie zagraniczne Argentyny. Autorzy dokumentu wymienili także brak długoletnich tradycji współpracy gospodarczej z tym państwem, z czym jednak biorąc pod uwagę wieloletnie kontakty handlowe¹⁶ oraz relacje wzmacniane dodatkowo emigracją Polaków do tego kraju od początku XIX stulecia, można polemizować.

Jednocześnie podkreślono, że Argentyna zajmuje jedno z czołowych miejsc w regionie latynoamerykańskim pod względem wymiany handlowej z Polską, aczkolwiek saldo wzajemnej wymiany w skali globalnych obrotów handlowych obu państw jest niewielkie. Autorzy dokumentu zauważyli jednak, że istnieją potencjalne możliwości rozszerzenia eksportu o nowe towary, w tym m.in.: wyroby stalowe, produkty chemiczne, maszyny i urządzenia (w tym pojazdy elektryczne i samoloty)¹⁷.

W publikacji wydanej pod auspicjami Departamentu Ameryki MSZ RP, pt.: „Wyzwania dla polityki zagranicznej RP wobec Ameryki Łacińskiej i Karaibów (2015-2020 i po 2020 roku)” z 2015 roku, Argentyna została zaliczona do „kluczowych” partnerów naszego kraju na kierunku latynoamerykańskim (obok Brazylii i Meksyku)¹⁸.

¹⁵ Zob. *Strategia RP w odniesieniu do pozaeuropejskich krajów rozwijających się z 2004 roku*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych. Warszawa 2004.

¹⁶ Więcej na ten temat w podrozdziale poświęconym relacjom gospodarczym.

¹⁷ *Strategia RP w odniesieniu do pozaeuropejskich krajów rozwijających się...*

¹⁸ K.J. HINZ: *Wyzwania dla polityki zagranicznej RP wobec Ameryki Łacińskiej i Karaibów (2015-2020 i po 2020 roku)*, Ministerstwo Spraw Zagranicznych, Departament Ameryki. Warszawa 2015.

W publikacji podkreślono, że współpraca gospodarcza Polski z Argentyną, jako drugim najważniejszym partnerem handlowym naszego kraju w Ameryce Łacińskiej, powinna mieć charakter priorytetowy. Jednocześnie wskazano na potrzebę monitorowania sytuacji w tym państwie ze względu na specyficzne uwarunkowania sceny politycznej (istniejący interwencjonizm państwowy) oraz trudną sytuację gospodarczą (zadłużenie zagraniczne, ograniczenia dewizowe czy wysoki poziom inflacji). Współpracę gospodarczą, jak zauważono, utrudniają też bariery protekcyjnistyczne, taryfowe i pozataryfowe, a także restrykcje w wymianie walut i brak dostępu do kredytów zagranicznych. Stąd też, mimo że strona argentyńska wykazuje zainteresowanie polskimi możliwościami w sektorze górnictwym, to wymienione czynniki wpływają hamująco na rozwój współpracy bilateralnej w tym obszarze. Jak zaznaczono, warto jednak zwrócić większą uwagę na możliwości tkwiące w kontaktach naukowych, technicznych i kulturalnych. Wśród aspektów sprzyjających rozwojowi współpracy, zaakcentowano przede wszystkim fakt istnienia dużej polskiej diaspory (co najmniej 300 tys. argentyńskich Żydów posiada polskie korzenie). W opinii autora publikacji, K.J. Hinza, w perspektywie krótkoterminowej stosunki bilateralne Polski z Argentyną, powinny skoncentrować się na pragmatycznej współpracy w wymiarze gospodarczym, a także kulturalno-naukowym i samorządowym. Istotnym elementem wsparcia rozwoju relacji byłyby aktualizacja dwustronnej bazy traktatowej¹⁹.

W drugiej dekadzie XXI wieku miało miejsce kilka spotkań w ramach kontaktów dwustronnych, świadczących o woli politycznej obu stron do intensyfikacji relacji bilateralnych oraz dostrzeganiu tkwiącego w nich potencjału.

W kwietniu 2013 roku, wiceminister spraw zagranicznych Beata Stelmach, przebywała z wizytą w Buenos Aires. Celem podróży były konsultacje polityczno-gospodarcze. W podróży do Argentyny, minister Stelmach towarzyszyła delegacja polskich przedsiębiorców, z udziałem której przeprowadzono liczne rozmowy. W siedzibie Giełdy Buenos Aires zorganizowano polsko-argentyńskie seminarium gospodarcze, podczas którego polskie firmy zaprezentowały swoją ofertę argentyńskim przedsiębiorcom. Prezes Polsko-Argentyńskiej Izby Gospodarczo-Handlowej, Ricardo Wachowicz, wskazał na kilka perspektywicznych obszarów współpracy między naszymi państwami. W spotkaniach uczestniczyli też przedstawiciele: Banku Gospodarstwa

¹⁹ Ibidem.

Krajowego, Fundacji Polskiego Godła Promocyjnego „Teraz Polska”, Warszawskiej Izby Gospodarczej oraz Hiszpańsko-Polskiej Izby Handlowej²⁰.

Ponadto, w listopadzie 2013 roku, podsekretarz stanu Katarzyna Kacperczyk i podsekretarz stanu w Ministerstwie Stosunków Zagranicznych i Wyznań Argentyny, María del Carmen Squeeff, podpisały w Warszawie porozumienie umożliwiające członkom rodzin dyplomatów argentyńskich, odbywających misję w Polsce, podejmowanie pracy w naszym kraju (analogiczna możliwość przysługuje rodzinom polskich dyplomatów w Argentynie). Przeprowadzono także rozmowy dotyczące współpracy gospodarczej obu krajów, w tym w dziedzinie energetyki. Jak stwierdziła wiceminister Kacperczyk: „wydobycie m.in. gazu łupkowego jest szansą dla obu naszych krajów”. Zachęcano jednocześnie partnerów argentyńskich do zorganizowania misji przedsiębiorców przy okazji kolejnej oficjalnej wizyty w Polsce. Podczas spotkania, polska i argentyńska wiceminister omówiły współpracę w dziedzinie kultury oraz działalność Grupy Zadaniowej ds. Holokaustu. Wiceminister Kacperczyk zwróciła przy tym uwagę, że „pamięć historyczna jest niezwykle ważna zarówno dla Polski, jak i dla Argentyny”. Podkreślono istnienie szerokiej możliwości wymiany doświadczeń w zakresie przekazywania owej pamięci kolejnym pokoleniom. Spotkanie przedstawicieli Polski i Argentyny poświęcone było także odbywającej się w Warszawie światowej konferencji klimatycznej COP-19, w której uczestniczyła argentyńska minister²¹.

W listopadzie 2015 roku minister Grzegorz Schetyna wręczył, w imieniu prezydenta RP, nominacje nowemu polskiemu ambasadorowi, Markowi Pernalowi, obejmującemu placówkę w Argentynie (wraz z dodatkową akredytacją w Paragwaju). Przy tej okazji minister Schetyna wyraził nadzieję na intensyfikację stosunków Polski z Argentyną i Paragwajem. Podkreślił, że ważnym zadaniem w tym kontekście jest rozwój dwustronnych kontaktów gospodarczych oraz szersze otwarcie całego rynku Mercosur dla polskich eksporterów i inwestorów²².

Jak już wspomniano, Polska i Argentyna współpracowały także na forum wielostronnym, głównie w ramach ONZ. Od przystąpienia Polski do UE okazją do

²⁰ *Polsko-argentyńskie seminarium gospodarcze*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Buenos Aires – http://www.buenosaires.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/polsko___argentyńskie_seminarium_gospodarcze [dostęp: 28.12.2016].

²¹ *Polsko-argentyńska współpraca dwustronna*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP – http://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/inne_kontynenty/ameryka_lacinska_i_karaiby/polsko_argentyńska_współpraca_dwustronna [dostęp: 28.12.2016].

²² *Nominacje dla ambasadorów RP w Argentynie i Uzbekistanie*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP – http://www.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/wiadomosci/nominacje_dla_ambasadorow_rp_w_argentyinie_i_uzbekistanie [dostęp: 28.12.2016].

spotkań były także Szczyty UE-CELAC. Na III Szczycie Unia Europejska-Ameryka Łacińska i Karaiby, który odbył się w 2004 roku w Guadalajarze, prezydent Aleksander Kwaśniewski odbył dwustronne spotkania między innymi z prezydentem Argentyny²³. Na przełomie maja i czerwca 2016 roku z kolei, Polska i Argentyna miały możliwość odbycia rozmów przy okazji XXXIX spotkania konsultatywnego państw – stron Traktatu Antarktycznego ATCM (ang. *Antarctic Treaty Consultative Meeting*) oraz XXV spotkania Komitetu Ochrony Przyrody (ang. *Committee for Environmental Protection*, CEP), powołanego na podstawie Protokołu madryckiego z 1998 roku, które odbywały się w Santiago de Chile²⁴. Dyskusje prowadzono w ramach grup roboczych i poświęcone były wielu kwestiom, w tym m.in.: wzrastającej turystyce antarktycznej, bezpieczeństwu wypraw rządowych i pozarządowych, odpowiedzialności państw za zniszczenia środowiska naturalnego w Antarktyce czy implementacji postanowień traktatu antarktycznego w krajowym systemie prawnym. Celem spotkań było coroczne przeprowadzenie konsultacji, wymiana informacji i wypracowanie rekomendacji dla rządów państw konsultatywnych, dotyczących zarządzania Antarktyką. Polskę reprezentowała czteroosobowa delegacja złożona z pracowników Departamentu Prawno-Traktatowego MSZ oraz naukowców z Instytutu Biochemii i Biofizyki Polskiej Akademii Nauk²⁵.

Ważne deklaracje i zapewnienia dla relacji dwustronnych pojawiły się z kolei, przy okazji VI rundy polsko-argentyńskich konsultacji polityczno-gospodarczych, które odbywały się w Warszawie, w czerwcu 2016 roku. Jak zaznaczyła wiceminister Katarzyna Kacperczyk: „Polska i Argentyna, chociaż odległe geograficznie, podzielają wspólne wartości, a w obu krajach istnieje wyraźna wola i silny potencjał rozwoju współpracy”²⁶.

²³ M.F. GAWRYCKI: *Polityka Polski wobec państw Ameryki Łacińskiej*. W: *Polityka zagraniczna Polski po wstąpieniu do NATO i UE*. Red. S. BIELEŃ. Warszawa 2010, s. 432.

²⁴ Zarówno Polska jak i Argentyna, wchodzi w skład 29 państw konsultatywnych, to jest posiadających stałe, całoroczne stacje i prowadzących badania naukowe w Antarktyce (wyjątkiem są Czesi posiadający stację letnią). W grupie tej znajdują się też: Australia, Brazylia, Bułgaria, Chile, Chiny, Czechy, Ekwador, Finlandia, Francja, Niemcy, Indie, Włochy, Japonia, Republika Korei, Holandia, Nowa Zelandia, Norwegia, Peru, Rosja, RPA, Hiszpania, Szwecja, Ukraina, Wielka Brytania, USA oraz Urugwaj.

²⁵ XXXIX spotkanie ATCM (*Antarctic Treaty Consultative Meeting*) konsultatywne państw – stron Traktatu Antarktycznego. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP – http://www.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/prawo_miedzynarodowe/xxxix_spotkanie_atcm_antarctic_treaty_consultative_meeting_konsultatywne_panstw_stron_traktatu_antarktycznego [dostęp: 28.12.2016].

²⁶ VI runda polsko-argentyńskich konsultacji politycznych. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP – http://www.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/wiadomosci/vi_runda_polsko_argentyńskich_konsultacji_politycznych [dostęp: 28.12.2016].

Podczas spotkania, w kontekście relacji gospodarczych, z jednej strony wspomniano o planach pogłębienia współpracy handlowej i inwestycyjnej obu państw, z drugiej jednak, zwrócono uwagę na fakt, iż sporym problemem we wzajemnych relacjach pozostaje brak wystarczająco rozpowszechnionej informacji wśród polskich przedsiębiorców o możliwościach współpracy oferowanych przez partnerów argentyńskich. Przewodniczący delegacji argentyńskiej, podsekretarz stanu Gustavo Rodolfo Zlauvinen, zapewnił o dużym zainteresowaniu podmiotów argentyńskich rozwojem współpracy z Polską. Zwrócono także uwagę na dynamiczny wzrost gospodarczy i umacniającą się pozycję oraz znaczenie naszego kraju w Europie i na arenie międzynarodowej, czego przejawem była organizacja Szczytu NATO i Światowych Dni Młodzieży w Polsce w 2016 roku. Omówiono szereg zagadnień dotyczących dwustronnej współpracy politycznej, ekonomicznej, naukowo-technicznej i kulturalnej, a także dokonano przeglądu bazy prawno-traktatowej w stosunkach między naszymi państwami. Poruszono również kwestię polsko-argentyńskiej współpracy na forum wielostronnym, w tym w ramach systemu Narodów Zjednoczonych oraz w zakresie nowego obszaru dialogu między naszymi państwami, jakim jest współpraca w regionie Antarktyki (wiceminister Kacperczyk przekazała zastępcy szefa argentyńskiej dyplomacji projekt Memorandum o porozumieniu dotyczącym wspólnych działań w tej części świata).

Mimo że w ramach polsko-argentyńskich stosunków dwustronnych odbywają się spotkania na różnych szczeblach, wzmacniane współpracą na forach wielostronnych, gdzie Polska i Argentyna posiadają wiele zbieżnych interesów, to dynamika wzajemnych wizyt jest niewystarczająca. Od momentu wizyty Lecha Wałęsy w 1995 roku w Argentynie, nie odbyła się żadna wizyta na tak wysokim szczeblu czy to ze strony polskiej czy argentyńskiej. Podczas różnych wydarzeń – czy to misji gospodarczych czy konsultacji politycznych – pojawiają się deklaracje polityków po obu stronach, dotyczące zarówno istniejącej woli, jak i możliwości intensyfikacji współpracy. Trudno jednakże znaleźć odzwierciedlenie tych zapewnień w praktyce politycznej. Świadczy o tym chociażby fakt, że w lipcu 2016 roku prezydent Argentyny Mauricio Macri odbywał podróż po Europie, w trakcie której udał się do Francji, Belgii i Niemiec. Mimo że wizyta miała na celu przede wszystkim zabieganie o intensyfikację współpracy biregionalnej pomiędzy Mercosur a Unią Europejską, to była to dobra okazja by zaprosić argentyńskiego prezydenta także do Polski (tym bardziej, że szefowi argentyńskiego państwa zależało również na pozyskaniu nowych inwestycji dla Argentyny i w ramach

realizowanych w państwach europejskich spotkań, poruszano nie tylko kwestie współpracy biregionalnej, ale także dwustronnej)²⁷. Niewielka częstotliwość spotkań na wysokim i niższych szczeblach oraz kontaktów politycznych, nie sprzyja rozwojowi stosunków dwustronnych, ani też nie odzwierciedla priorytetowego charakteru Argentyny w latynoamerykańskiej polityce naszego kraju.

5.2. Płaszczyzna gospodarcza

Polsko-argentyńskie kontakty handlowe mają swoją tradycję. W latach międzywojennych, polskie towary były dobrze znane na argentyńskim rynku, zaś pierwszy Traktat Handlowy państwa te podpisały w 1938 roku. Po zakończeniu II wojny światowej, stosunki gospodarcze między naszymi państwami były pogłębiane i sankcjonowane kolejnymi umowami handlowymi (m.in. Konwencją Handlową i Płatniczą z 1948 roku czy Układem w sprawie odblokowania kapitałów polskich w Argentynie z 1949 roku).

Polsko-argentyńskie obroty handlowe w latach 1960-1994 podlegały znacznym wahaniom (zwłaszcza, jeżeli chodzi o polski import z tego kraju). Wartość dwustronnych obrotów handlowych była niska. W omawianym okresie zazwyczaj, polski import przewyższał eksport do Argentyny, co było powodem ujemnego dla Polski salda handlowego. W początkach lat 90. XX wieku polski eksport do Argentyny wahał się od 10 mln USD do 27 mln USD (1991-1992), zaś import z tego państwa, od 10 mln USD do 40 mln USD (1991-1992)²⁸.

W latach 90. XX wieku, polski eksport do Argentyny skoncentrowany był na czterech grupach towarów: wyrobach przemysłu elektromaszynowego (głównie łożyska, narzędzia, urządzenia do obróbki metali oraz środki transportu – samochody, samoloty, motocykle i rowery), metalurgicznego (stanowiących ok. 30% eksportu), paliwach i energii oraz wyrobach przemysłu chemicznego (zwłaszcza węglan sodowy i trójfosforan sodowy). Eksportowano także niektóre wyroby przemysłu spożywczego (np. produkty

²⁷ W ramach wizyty argentyńskiego prezydenta, Ambasada Argentyny w Niemczech i Niemiecka Izba Przemysłowo-Handlowa zorganizowały forum na temat możliwości prowadzenia działalności gospodarczej w Argentynie oraz spotkanie pomiędzy przedsiębiorcami z obu krajów. Zob. J. WŁODARCZYK: *Prezydent Argentyny odbywa podróż po Europie*. Portal Promocji Eksportu – <https://argentina.trade.gov.pl/pl/aktualnosci/202605,prezydent-argentyiny-odbywa-podroz-po-europie.html> [dostęp: 29.12.2016].

²⁸ E. KOŃCZYK: *Polska-Argentyna, stosunki gospodarcze*. W: *Relacje Argentyna-Polska. Historia i współczesność...*, s. 59.

mleczarskie, głównie mleko i śmietanę, a także przetwory ziemniaczane i skrobiowe) oraz drzewno-papierniczego, zwłaszcza papier gazetowy i zapałki²⁹.

W imporcie z Argentyny dominowały natomiast: wyroby przemysłu spożywczego (87% przywozu) oraz produkty rolnictwa (10% przywozu). W szczególności były to: makuchy, oleje (zwłaszcza sojowy), kukurydza³⁰, przetwory rybne oraz zboża, rośliny przemysłowe, orzeszki ziemne, herbata i owoce.

Biorąc pod uwagę wartości polskiego eksportu i wahania importu w latach 90. XX wieku³¹, należy stwierdzić, że Argentyna była ważniejszym rynkiem zaopatrzenia niż zbytu dla polskiej gospodarki. Potwierdza to także struktura towarowa polskiego importu, która miała głównie charakter zaopatrzeniowy, a nie inwestycyjny czy konsumpcyjny³².

W stosunkach gospodarczych między Polską a Argentyną obowiązują następujące umowy dwustronne i porozumienia:

1. Porozumienie międzyrządowe w sprawie unikania podwójnego opodatkowania w transporcie morskim, z 28 grudnia 1950 roku;
2. Umowa o współpracy w dziedzinie górnictwa, z 2 października 1982 roku (weszła w życie w marcu 1986 roku);
3. Umowa o popieraniu i wzajemnej ochronie inwestycji, z 31 lipca 1991 roku (weszła w życie we wrześniu 1992 roku)³³.

Po przystąpieniu naszego kraju do UE, Polska zaimplementowała umowy międzynarodowe zawarte dotychczas przez tę organizację. Dotyczyło to, m.in. Umowy zawartej między EWG a Republiką Argentyńską w 1990 roku w Luksemburgu, o współpracy handlowej i gospodarczej³⁴. Strona polska zgłaszała też gotowość do podpisania, wynegocjowanej w 2005 roku, umowy o unikaniu podwójnego

²⁹ Ibidem, s. 64-65.

³⁰ *Stan i perspektywy stosunków gospodarczych Polski z krajami Ameryki Łacińskiej*. Red. A. DEMBICZ, K. DEMBICZ [i in]. Warszawa 1997, s. 62.

³¹ Warto odnotować, że od momentu demonopolizacji handlu zagranicznego w Polsce (odkąd w 1989 roku weszła w życie ustawa o działalności gospodarczej), znaczna część obrotów handlowych z Argentyną znalazła się w rękach prywatnych. Rosnącemu udziałowi sektora prywatnego towarzyszyła z kolei, zwiększająca się dywersyfikacja towarowa eksportu i importu w wymianie obu krajów. Ponadto, większe zaangażowanie sektora prywatnego w wymianę handlową sprawiło, że zaczęła ona bardziej odpowiadać krajowemu popytowi i podaży. Ze względu na duże opłaty i szereg kosztów ponoszonych w związku z handlem zagranicznym, potrzebne było jednak dla większej ekspansji i realizacji transakcji, wsparcie rządowe pod względem finansowym i inwestycyjnym. Zob. E. KOŃCZYK: *Polska-Argentyna, stosunki gospodarcze...*, s. 58-62, 66-67.

³² Ibidem, s. 66.

³³ I. CIESIELSKA: *Działalność traktatowa Polski*. „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej 1992”. 1994, s. 359.

³⁴ H. KĘPKA: *Współpraca gospodarcza Polski z Republiką Argentyńską (Argentyną)*. W: *Rynki zagraniczne dla polskiego biznesu. Kraje Ameryki Łacińskiej. Argentyna, Brazylia, Kolumbia*. Red. U. KLONOWSKA. Warszawa 2010, s. 41.

opodatkowania, jednak po stronie argentyńskiej nie zakończono jeszcze wszystkich potrzebnych procedur³⁵.

Brakuje natomiast umów czy porozumień, o współpracy regionalnej oraz współpracy samorządów gospodarczych, między Polską a Argentyną.

Argentyna od czasów powojennych była drugim po Brazylii, partnerem handlowym Polski w regionie Ameryki Łacińskiej i Karaibów. Wzajemny udział obu państw w ich ogólnych obrotach handlowych nie jest jednak duży i wynosi średnio – w polskim eksporcie 0,05% (co kształtuje go na poziomie polskiego eksportu do Wietnamu czy Islandii), zaś w imporcie – 0,43% (zbliżony udział w polskim imporcie mają m.in. Słowenia i Indie)³⁶.

Tabela 1.

Wartość polsko-argentyńskich obrotów handlowych w latach 2004-2016 (w mln USD)

ROK	EKSPORT	IMPORT	OBROTY	SALDO	UDZIAŁ w %	
					Export	Import
2004	33,6	307,3	340,9	-273,7	0,05	0,35
2005	76,8	415,1	492,0	-338,3	0,09	0,41
2006	62,9	504,8	567,7	-441,9	0,06	0,40
2007	67,4	648,3	715,7	-580,8	0,05	0,39
2008	106,3	787,6	893,9	-681,3	0,06	0,38
2009	47,3	713,4	760,7	-666,0	0,03	0,48
2010	82,8	616,8	699,6	-533,9	0,05	0,35
2011	101,5	779,9	881,4	-678,3	0,05	0,37
2012	114,9	908,2	1.023,1	-793,4	0,06	0,46
2013	143,6	692,3	835,9	- 548,7	0,07	0,33
2014	123,2	812,9	936,0	-689,7	0,06	0,36
2015	93,1	660,3	753,4	-567,2	0,05	0,33
2016	79,2	725,1	804,3	- 645,9	0,04	0,37

Źródło: GUS. Opracowanie własne.

³⁵ Ibidem, s. 42.

³⁶ Dane z końca pierwszej dekady XXI wieku. Zob. Ibidem. s. 45.

Należy zauważyć, że przystąpienie Polski do UE wpłynęło korzystnie na wzrost dwustronnej wymiany handlowej, której wartości w 2003 roku były niższe niż w kolejnych latach. Eksport polskich towarów do Argentyny w 2003 roku wyniósł 24,5 mln USD, natomiast poziom importu z tego kraju uplasował się na poziomie 189,4 mln USD³⁷. Już w 2004 roku nastąpił wzrost wartości polskiego eksportu (który wyniósł 33,6 mln USD) oraz importu (307,3 mln USD) w stosunku do roku poprzedniego. W kolejnym roku (2005) nastąpił ponad dwukrotny (a w stosunku do 2003 roku – trzykrotny) wzrost eksportu z Polski do Argentyny (76,8 mln USD). Mimo pewnych pozytywnych tendencji, nadal wartość polskiego eksportu do tego kraju (z wyłączeniem sektora przemysłowego) oraz importu nie przekracza 1%.

Na podstawie danych zamieszczonych w tabeli prezentującej polsko-argentyńskie obroty handlowe w latach 2004-2016, można zaobserwować utrzymujące się od ponad dekady ujemne dla Polski saldo handlowe. Najwyższą jego wartość na przestrzeni omawianych lat odnotowano w 2012 roku (-793,3 mln USD), a najniższą w 2004 roku (-273,7 mln USD). Jednocześnie należy podkreślić, że w roku 2012 wartość obrotów handlowych osiągnęła najwyższy w historii wzajemnej wymiany wynik, przekraczając 1 miliard USD. Polski eksport do Argentyny w 2012 roku, wzrósł o blisko 15% w stosunku do roku poprzedniego. W 2013 roku z kolei, polski eksport wyniósł ponad 143 mln USD, co oznacza wzrost o 25% w stosunku do roku 2012. Wartość dwustronnych obrotów handlowych w 2013 roku, nie osiągnęła jednak poziomu z roku poprzedniego, odnotowując spadek do 835,9 mln USD. Według statystyk argentyńskich za 2012 rok, Polska była 34. partnerem Argentyny w eksporcie i 39. w imporcie³⁸.

Polsko-argentyńskie obroty handlowe ponownie wzrosły w 2014 roku, osiągając wartość 936 mln USD. W 2015 roku jednak, znów odnotowano spadek ich wartości do poziomu 753,4 mln USD, z czego polski eksport zmniejszył się do 93,1 mln USD. Dla porównania – w tym samym roku eksport z Polski do Brazylii wyniósł – 396 mln USD, zaś do Meksyku 654 mln USD. Nieznacznie większy był eksport do Chile, który wyniósł 94,1 mln USD³⁹. Na podstawie przedstawionych w tabeli danych można zauważyć dość duże wahania, jeżeli chodzi o wartość osiąganą obrotów handlowych na przestrzeni lat, a także kwoty importu oraz eksportu. W 2016 roku ponownie wzrosła wartość obrotów handlowych oraz importu. Tendencja spadkowa utrzymała się natomiast, jeżeli chodzi o

³⁷ *Strategia RP w odniesieniu do pozaeuropejskich krajów rozwijających się...*

³⁸ *Przewodnik Eksportera po rynku Republiki Argentyńskiej* – https://argentina.trade.gov.pl/pl/f/download/fobject_id:266647 [dostęp: 03.01.2017].

³⁹ Na podstawie danych GUS.

polski eksport do tego kraju, który w 2016 roku osiągnął najniższą od 2010 roku wartość (79,2 mln USD).

Utrzymujące się po 2004 roku ujemne saldo wymiany handlowej między Polską a Argentyną, jest związane między innymi z wprowadzonym w UE zakazem karmienia bydła mączką pochodzenia zwierzęcego. Wymusza to na Polsce masowe zakupy pasz sojowych za granicą⁴⁰.

Przez wiele lat główną pozycją w polskim eksporcie do Argentyny był węgiel. Od drugiej połowy lat 90. XX wieku zaczęły zyskiwać na znaczeniu także inne grupy towarów⁴¹ w wywozie do tego kraju, takie jak: wyroby metalowe i stalowe, maszyny i urządzenia dla górnictwa, urządzenia młyńskie, obrabiarki, maszyny rolnicze (a także samoloty rolnicze), wózki elektryczne Melex, maszyny włókiennicze i budowlane, artykuły gospodarstwa domowego, meble, produkty chemiczne, papier i artykuły spożywcze, nawozy sztuczne oraz kineskopy telewizyjne. Warto podkreślić, że mniej więcej od połowy pierwszej dekady XXI wieku postępował proces dywersyfikacji polskiego eksportu do Argentyny. Zwiększył się w nim udział towarów takich jak: sprzęt AGD (kuchenki, lodówki, pralki, zmywarki do naczyń), telefony komórkowe, części i akcesoria samochodowe, opony, roboty kuchenne i ekspresy do kawy, elektrody dla fabryki aluminium⁴² czy wyroby ceramiczne⁴³. Stopniowo zaczął zwiększać się udział produktów żywnościowych (np. czekoladek⁴⁴, owoców, skrobi czy mączki ziemniaczanej), a także kosmetyków, urządzeń do telekomunikacji oraz lekarstw⁴⁵.

Podsumowując, w polskim eksporcie do Argentyny dominowały wyroby przemysłu elektromaszynowego (maszyny, urządzenia rolnicze i przeznaczone do kopalń), chemicznego (nawozy, produkty farmaceutyczne) oraz wyroby metalurgiczne (wyroby z żeliwa i stali), a także od pewnego czasu artykuły gospodarstwa domowego. W

⁴⁰ A. MACKIEWICZ: *Co kupić, a co sprzedać?* Portal Promocji Eksportu – <https://argentina.trade.gov.pl/pl/wymiana-handlowa/364,co-kupic-a-co-sprzedac.html> [dostęp: 03.01.2017].

⁴¹ Warto odnotować, że znaczna część polskiego eksportu do Argentyny dokonywana jest za pośrednictwem firm zagranicznych z Hamburga czy Rotterdamu, a także z RFN, Francji, Belgii, Holandii, Węgier, Włoch, Szwecji, Wielkiej Brytanii czy Urugwaju. Zob. H. KĘPKA: *Współpraca gospodarcza Polski z Republiką Argentyńską (Argentyną)*..., s. 46. Patrz też: W. KRASIŃSKI: *Argentyna. Przewodnik po rynku*. WPHI Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Buenos Aires, kwiecień 2009.

⁴² H. KĘPKA: *Współpraca gospodarcza Polski z Republiką Argentyńską (Argentyną)*...., s. 46.

⁴³ *Obroty towarowe POLSKA-ARGENTYNA [USD] w 2014 roku w porównaniu z rokiem 2013 z podziałem na Grupy Scalonej Nomenklatury CN*. WPHI Buenos Aires – https://argentina.trade.gov.pl/pl/f/download/fobjekt_id:266640 [dostęp: 03.01.2017].

⁴⁴ Dominują czekoladki „Kinder Bueno” (o wartości ok. 0,9 mln USD). Zob. W. KRASIŃSKI, *Argentyna. Przewodnik po rynku*...

⁴⁵ J. WŁODARCZYK: *Struktura towarowa eksportu z Polski do Argentyny w 2015 r.* Portal Promocji Eksportu – <https://argentina.trade.gov.pl/pl/wymiana-handlowa/206927,struktura-towarowa-eksportu-z-polski-do-argenty-w-2015-r-.html> [dostęp: 03.12.2017].

strukturze polskiego importu z tego państwa dominowały natomiast produkty rolno-spożywcze (zwłaszcza makuchy sojowe, mąka i granulaty sojowe – ponad 80% importu⁴⁶), zboża, pozostałości stałe z ekstrakcji oleju sojowego, orzeszki ziemne, owoce cytrusowe, kukurydza, ryby, mięso i flaki wołowe, herbata czarna, tytoń, wino (niewielkie ilości, np. w 2014 – 0,3%)⁴⁷ a także produkty chemiczne, tworzywa sztuczne i wyroby z kauczuku oraz skóry, wyroby metalowe i motoryzacyjne⁴⁸.

W intensyfikacji kontaktów gospodarczych Polski z Argentyną pomocna jest działalność dwustronnych izb handlowych. Polsko-Argentyńska Izba Handlowa, powstała jeszcze w latach 80. XX wieku. Od września 2012 roku działa w Buenos Aires Polsko-Argentyńska Izba Gospodarczo-Handlowa⁴⁹. Ułatwieniem dla polskich eksporterów mają być także działania Wydziału Promocji Handlu i Inwestycji w Buenos Aires, dostarczające przekrojowych i niezbędnych informacji dotyczących aktualnej sytuacji polityczno-gospodarczej Argentyny oraz warunków i możliwości rozwoju działalności gospodarczej (w tym najbardziej perspektywicznych obszarów współpracy, jak i utrudnień oraz ograniczeń w dostępie na rynek argentyński). W tym zakresie, pomocne mogą być różnego rodzaju informatory rynkowe oraz przewodniki dla polskich eksporterów, pod warunkiem ich systematycznej aktualizacji⁵⁰.

Strona polska podejmowała w pierwszej i połowie drugiej dekady XXI wieku, różnego rodzaju działania mające na celu rozwój współpracy gospodarczej i ożywienie wymiany handlowej między naszymi krajami. W maju 2005 roku przebywała w Argentynie misja Krajowej Izby Gospodarczej (KIG) z udziałem 19 polskich firm z różnych sektorów, w tym m.in.: górnictwa, hutnictwa, ekologii, produkcji kosmetyków, leków, części do maszyn rolniczych, mebli oraz przetwórstwa spożywczego. W listopadzie 2006 roku podpisane zostało porozumienie między Przemysłowym Instytutem Telekomunikacji z Warszawy a państwowym instytutem INVAP z Argentyny o

⁴⁶ T. PODSIĘDZIK: *Struktura towarowa importu do Polski z Argentyny w 2014 r.* Portal Promocji Eksportu – <https://argentina.trade.gov.pl/pl/wymiana-handlowa/171262,struktura-towarowa-importu-do-polski-z-argenty-w-2014-r-.html> [dostęp: 03.12.2017].

⁴⁷ Argentyna zajmuje piąte miejsce wśród największych producentów wina na świecie. Za: *Informator Argentyna*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Buenos Aires – http://buenosaires.msz.gov.pl/pl/wspolpraca/dyplomacja_ekonomiczna/biuletyn_ekonomiczny/informator_ekon_arg/ [dostęp: 31.12.2016].

⁴⁸ *Strategia RP w odniesieniu do pozaeuropejskich krajów rozwijających się...*

⁴⁹ *Dyplomacja ekonomiczna*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Buenos Aires...

⁵⁰ W przypadku Argentyny, ostatnia notatka informacyjna o polsko-argentyńskich stosunkach gospodarczych (stan na grudzień 2016) Ministerstwa Rozwoju, została opublikowana w sierpniu 2016 roku. Zob. *Notatka informacyjna o polsko-argentyńskich stosunkach gospodarczych*. Ministerstwo Rozwoju – https://www.mr.gov.pl/media/25306/Argentyna_25_08_2016.pdf [06.12.2017].

współpracy w telekomunikacji (zwłaszcza w zakresie radarów dla potrzeb cywilnych i wojskowych)⁵¹.

Ponadto, przy wsparciu szeregu instytucji, takich jak: Wydział Promocji Handlu i Inwestycji Ambasady Polskiej w Argentynie, Sekcja Handlowa i Ekonomiczna Ambasady Argentyńskiej w Polsce, KIG oraz Departament Promocji i Współpracy Dwustronnej Ministerstwa Gospodarki, we wrześniu 2012 roku w Warszawie, zorganizowano spotkanie match-makingowe przedstawicieli samorządu argentyńskiego oraz Stowarzyszenia Przedsiębiorców Handlu Zagranicznego Parku Przemysłowego Almirante Brown (AECI) z polskimi przedsiębiorcami. Argentyńczycy odwiedzili także Polskę w ramach misji gospodarczej do Europy Środkowej i Wschodniej, która swym zasięgiem objęła również Czechy, Słowację oraz Węgry⁵². W maju 2013 roku z kolei, w ramach zorganizowanej przez KIG misji gospodarczej, osiem polskich firm z branży maszyn i urządzeń górniczych, uczestniczyło w Międzynarodowych Targach ARMINERA'2013 w Buenos Aires i odbyło szereg spotkań z przedstawicielami argentyńskiej branży górniczej⁵³.

Do połowy drugiej dekady XXI wieku odbyło się także kilka ważnych spotkań, mających na celu ożywienie stosunków polityczno-gospodarczych z Argentyną, w tym także w zakresie współpracy technologicznej.

W kwietniu 2013 roku wiceszefowa MSZ, Beata Stelmach odbyła konsultacje polityczno-gospodarcze w Argentynie, gdzie przekonywała o atrakcyjności Polski dla przedsiębiorców południowoamerykańskich i zachęcała do inwestycji w naszym kraju. Wiceminister towarzyszyli polscy przedsiębiorcy reprezentujący sektory: medyczny, górniczy, energetyczny, budowlany i spożywczy. O perspektywach rozwoju współpracy gospodarczej między naszymi krajami, wiceminister Stelmach rozmawiała z wiceministrem spraw zagranicznych Argentyny, Eduardo Zuainem oraz z podsekretarzem stanu ds. rozwoju inwestycji i promocji handlu, Carlosem Bianco. Istotne były także rozmowy z Sekretarzem ds. górnictwa Jorge Mayoralem. Polska już wcześniej dostarczała sprzęt górniczy na argentyński rynek, jednak w drugiej dekadzie XXI wieku

⁵¹ Notatka informacyjna o polsko-argentyńskich stosunkach gospodarczych...

⁵² Ibidem.

⁵³ Reprezentanci polskich firm przeprowadzili wiele spotkań B2B z partnerami argentyńskimi, w tym z przedstawicielami najważniejszych kopalń w Argentynie: Mina Pirquitas, Minera Aguilar, Minera Alumbreira Mesa 2 i Minera Santa Cruz. Zob. *Informacja o sytuacji gospodarczej i stosunkach gospodarczych z Polską, 2012*. Ministerstwo Gospodarki.

pojawiły się nowe możliwości poszerzenia wymiany handlowej w tym obszarze⁵⁴. Beata Stelmach zaprosiła także Sekretarza Mayorala wraz z przedstawicielami firm argentyńskich do Polski i zaproponowała zorganizowanie wizyty studyjnej w polskich spółkach z branży górniczej⁵⁵.

Warto podkreślić, że polska delegacja do Argentyny w 2013 roku, składała się także z przedstawicieli ważnych polskich instytucji gospodarczo-handlowych, takich jak: Bank Gospodarstwa Krajowego, Fundacja Polskiego Godła Promocyjnego „Teraz Polska”, Warszawska Izba Gospodarcza oraz Hiszpańsko-Polska Izba Handlowa. Wszystkie te podmioty uczestniczyły w Polsko-Argentyńskim Seminarium Gospodarczym zorganizowanym w siedzibie Giełdy w Buenos Aires⁵⁶ oraz w spotkaniu poświęconym wydobyciu gazu łupkowego⁵⁷, który stanowi jeden z priorytetów polityki energetycznej obu państw⁵⁸.

Ponadto, podczas spotkania Dyrektora Departamentu Wspierania Eksportu Banku Gospodarstwa Krajowego (BGK) z dyrekcją banku Banco Ciudad przeprowadzono rozmowy na temat promocji małych i średnich przedsiębiorstw oraz poszukiwania firm budowlanych specjalizujących się w budownictwie mieszkalnym i socjalnym – w Argentynie istnieje duże zapotrzebowanie na firmy stosujące nowoczesne i niedrogię technologie w tej branży⁵⁹.

Tego samego roku w czerwcu, podsekretarz stanu w MSZ Beata Stelmach spotkała się w Warszawie z szefem Polsko-Argentyńskiej Izby Handlowej Ricardo

⁵⁴ Aktywna polityka argentyńskiego rządu zaowocowała, obserwowanym od 2003 roku, wzrostem znaczenia górnictwa i nakładów finansowych na ten sektor. Stwarza to nowe możliwości w polsko-argentyńskiej współpracy. Warto odnotować, że coraz więcej inwestorów z całego świata inwestuje w argentyńskie górnictwo (m.in. z USA, Kanady, Australii, Meksyku, Brazylii, Chin, a także Francji). Zob. *Notatka informacyjna o polsko-argentyńskich stosunkach gospodarczych...*

⁵⁵ Ibidem.

⁵⁶ W trakcie tego spotkania swoją ofertę eksportową zaprezentowały: Bank Gospodarstwa Krajowego (zwracając uwagę na korzyści kredytowe dla importerów polskich towarów), Balton (prezentując wysokiej klasy sprzęt medyczny), Energa (przedstawiając swoje projekty w zakresie energii odnawialnych), Fasing (podkreślając znaczenie wymiany technologicznej i *know-how* oraz projektów nastawionych na badania i rozwój), Lotos oraz Orlen (wskazując na zainteresowanie wydobyciem gazu łupkowego i wspólne priorytety obu krajów w tej dziedzinie), a także Polish Vodka Association oraz Polskie Pracownie Konserwacji Zabytków.

⁵⁷ Było to spotkanie polskich spółek sektora energetycznego (Lotos, Orlen i Energa), w siedzibie przedsiębiorstwa YPF (hiszp. *Yacimientos Petrolíferos Fiscales*) – największego koncernu naftowego Argentyny (posiadającego ponad 35% udziału w argentyńskim rynku gazu i ropy), zajmującego się wydobyciem, przetwórstwem i dystrybucją ropy naftowej oraz gazu ziemnego. Przedsiębiorstwo jest zaangażowane w poszukiwanie niekonwencjonalnych złóż węglowodorów, a od marca 2016 rozpoczęło produkcję gazu łupkowego.

⁵⁸ *Wiceszefowa MSZ w Argentynie i Urugwaju zachęcała do interesów z Polską, depesza PAP 12.04.2013.* Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP – http://www.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/msz_w_mediach/wiceszefowa_msz_w_argentyinie_i_urugwaju_zachecala_do_interesow_z_polska_depesza_pap_12_04_2013 [dostęp: 31.12.2016].

⁵⁹ *Notatka informacyjna o polsko-argentyńskich stosunkach gospodarczych...*

Wachowiczem. Przebywał on w Polsce z kilkudniową wizytą, mającą na celu pogłębienie dwustronnej współpracy gospodarczej oraz naukowej między naszymi państwami. W spotkaniu uczestniczyli również przedstawiciele polskich spółek i instytucji działających już w Argentynie lub zainteresowanych ekspansją na południowoamerykański rynek. Podczas rozmów wspomniano, że polskie firmy wykazują coraz większe zainteresowanie argentyńskim rynkiem, na którym polski eksport w latach 2008-2013 zwiększył się o 109%. W spotkaniach prezentowali swoją ofertę i omawiali potencjalne obszary współpracy przedstawiciele wielu różnych sektorów, w tym: energetycznego, transportowego, spożywczego, budowlanego, górniczego oraz zielonych technologii. Ricardo Wachowicz podkreślił znaczenie wsparcia dyplomatycznego dla polskich spółek w rozwijaniu potencjału wzajemnej współpracy gospodarczej między Polską a Argentyną⁶⁰.

We wrześniu 2014 roku z kolei, podsekretarz stanu Katarzyna Kacperczyk odbyła w Warszawie rozmowy z ministrem nauki, technologii i innowacji Argentyny, Lino Baraňao. Dotyczyły one możliwości współpracy w zakresie badań i rozwoju między firmami i instytucjami polskimi oraz argentyńskimi. Minister Baraňao zapewnił, że podmioty argentyńskie są zainteresowane rozwojem współpracy z Polską. Jak zaznaczono, impulsem dla intensyfikacji współpracy może być modernizacja sektora innowacyjności w Argentynie, zawarta w planie *Argentina Innovadora 2020* oraz możliwość pozyskiwania funduszy unijnych na realizację wspólnych projektów z Polską. Spotkanie miało charakter wielopłaszczyznowy i interdyscyplinarny – wzięli w nim udział przedstawiciele Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego, Polskiej Agencji Rozwoju Przedsiębiorczości, Agencji Rozwoju Przemysłu oraz polskich przedsiębiorstw wdrażających innowacyjne rozwiązania i technologie⁶¹.

Istnieje kilka przykładów polskich firm, które z powodzeniem odnajdują się na rynku argentyńskim. W największym stopniu swoją obecność w tym kraju zaznaczyła Grupa KOPEX, która podpisała w 2005 roku kontrakt na dostawy maszyn i urządzeń górniczych dla kopalni węgla kamiennego Río Turbio (zaprojektowanej i wybudowanej

⁶⁰ *Rozmowy o polsko-argentyńskiej współpracy gospodarczej*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP – http://www.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/wiadomosci/rozmowy_o_polsko_argentyńskiej_wspolpracy_gospodarczej [dostęp: 31.12.2016].

⁶¹ *Polsko-argentyńskie rozmowy o współpracy gospodarczej i technologicznej*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP – http://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/inne_kontynenty/ameryka_lacinska_i_karaiby/polsko_argentyńskie_rozmowy_o_wspolpracy_gospodarczej_i_technologicznej;jsessionid=026AFA074713B090FA88637D60EDDCAC.cmsap5p [dostęp: 31.12.2016].

przez KOPEX w latach 70. XX wieku)⁶², o wartości 30 mln USD, a w 2006 roku – na drugi etap dostaw, na sumę 40 mln USD. Dostawy te przyczyniły się do ponad dwukrotnego zwiększenia eksportu w tej dziedzinie w porównaniu z 2005 rokiem⁶³. Umowa na dostawę sprzętu i kompleksu ściankowego do kopalni Río Turbio została podpisana także w sierpniu 2012 roku oraz w grudniu 2013 roku przez Yacimiento Carbonifero Río Turbio i Zakłady Mechaniczne Bumar-Łabędy SA w Gliwicach. W perspektywie są kolejne porozumienia na dostawy maszyn i urządzeń oraz usługi (takie jak: głębinie szybu, prognozowanie rozwoju kopalni czy szkolenie argentyńskich górników przez polskich specjalistów – w tej branży działa również polska firma Glinik z Gorlic)⁶⁴.

Kontrakty te realizowane są na podstawie Umowy między Rządem RP a Rządem Argentyny o współpracy w dziedzinie górnictwa, co daje polskim firmom przewagę nad zagraniczną konkurencją. Zgodnie z informacjami WPHI, potrzeby argentyńskich kopalń są bardzo duże i właśnie tam upatruje się największych szans dla polskich firm⁶⁵.

Do końca pierwszej dekady XXI wieku obecną na rynku latynoamerykańskim, zwłaszcza w Brazylii i Argentynie, była firma Ciech SA, która eksportowała głównie siarkę i nawozy sztuczne do tych krajów. Za pośrednictwem firmy Elektrim SA dostarczana jest na rynek argentyński aparatura i osprzęt elektryczny. Argentyna jest najważniejszym rynkiem w Ameryce Łacińskiej dla firmy Stalexport SA (zajmującej się importem rudy żelaza)⁶⁶. Przykładem udanego wejścia na rynek argentyński jest obecna tam od lat 80. XX wieku firma Melex. Pierwsze egzemplarze polskich wózków golfowych sprowadził tam Don Juan Casimiro Kurpiel – syn polskich imigrantów. Obecnie, firmę prowadzi jego syn, a meleksy stały się w Argentynie tak rozpoznawalne, że (podobnie jak w Polsce) ich nazwa funkcjonuje, jako określenie pojazdów elektrycznych⁶⁷.

Ponadto, Grupa Azoty Zakłady Azotowe Puławy SA, w coraz większym stopniu zaznacza swoją obecność na rynkach latynoamerykańskich, w tym Argentyny. Według

⁶² Zob. *Informacja o sytuacji gospodarczej i stosunkach gospodarczych z Polską, 2012...*

⁶³ H. KĘPKA: *Współpraca gospodarcza Polski z Republiką Argentyńską (Argentyną)...*, s. 46.

⁶⁴ *Informacja o sytuacji gospodarczej i stosunkach gospodarczych z Polską, 2012...*

⁶⁵ W związku z rozwojem aktywności górniczej regionu Santa Cruz oraz budową zakładu energetycznego na bazie węgla wydobywanego w Río Turbio, rząd argentyński planuje dokonanie kolejnych zakupów. Zob. *Notatka informacyjna o polsko-argentyńskich stosunkach gospodarczych...*

⁶⁶ *Stan i perspektywy stosunków gospodarczych Polski...*, s. 66-68.

⁶⁷ *Melex – 45 lat elektrycznego fenomenu z Mielca*. Portal Przemysłowy Polski Przemysł – <http://polskiprzemysl.com.pl/przemysl-motoryzacyjny/melex-45-lat-elektrycznego-fenomenu-z-mielca/> [dostęp: 30.12.2016].

statystyk zamieszczonych w branżowych publikacjach prasowych, Polska stała się drugim, co do wielkości dostawcą produktu nawozowego – roztworu saletry amonowej i mocznika na rynku argentyńskim. Spółka zawarła wieloletni kontrakt na dostawy nawozów na rynki Ameryki Łacińskiej, w tym Argentyny⁶⁸.

W ramach polsko-argentyńskiej struktury towarowej wymiany handlowej można zauważyć utrzymywanie się pewnych tradycyjnych grup towarów, przy czym zapotrzebowanie na wprowadzenie nowych produktów i poszerzenie oferty eksportowej jest coraz większe. Zdaniem ekspertów z Wydziału Promocji Handlu i Inwestycji w Buenos Aires, szansą dla polskich firm jest włączenie się w budowę tzw. „nowej Argentyny”, ponieważ kraj ten zaczyna w coraz większym stopniu inwestować w budowę nowych linii kolejowych (aktualnie wdrażany jest program odbudowy kolei w Argentynie na lata 2016-2019)⁶⁹, a także dróg, mostów, rurociągów, elektrowni, portów, itp.⁷⁰. W 2003 roku miał miejsce boom budowlany, po którym następował stały wzrost tego sektora aż do 2009 roku, kiedy to odnotowano spadek rzędu 2%. We wrześniu 2015 roku jednak, według państwowego urzędu statystycznego, INDEC, odnotowano rekordowo wysokie wskaźniki w sektorze budownictwa⁷¹.

Według specjalistów z Ministerstwa Gospodarki, wśród potencjalnych dziedzin rozwoju współpracy gospodarczej Polski z Argentyną znajduje się szereg produktów, z wielu różnych branż. W szczególności istnieje tam popyt na dostawy: maszyn i urządzeń górniczych (do modernizacji kopalń węgla kamiennego⁷²), sprzętu rolniczego (w tym traktory i samoloty do fumigacji pól uprawnych)⁷³, obrabiarek do metalu i drewna,

⁶⁸ W 2013 roku eksport wyrobów przemysłu chemicznego do Argentyny wzrósł ponad trzykrotnie w stosunku do roku 2012. Z kolei eksport nawozów do tego kraju w 2013 roku wyniósł 17,8 mln USD, podczas gdy w roku poprzednim nie odnotowano eksportu tego towaru do Argentyny. Zob. *Notatka informacyjna o polsko-argentyńskich stosunkach gospodarczych...*

⁶⁹ J. WŁODARCZYK: *Program odbudowy kolei towarowej w Argentynie na lata 2016-2019*. Portal Promocji Eksportu – <https://argentina.trade.gov.pl/pl/aktualnosci/205991,program-odbudowy-kolei-towarowej-w-argentine.html> [dostęp: 02.01.2016].

⁷⁰ U. KLONOWSKA: *Wstęp*. W: *Rynki zagraniczne dla polskiego biznesu. Kraje Ameryki Łacińskiej. Argentyna, Brazylia, Kolumbia*. Red. U. KLONOWSKA. Warszawa 2010, s. 8.

⁷¹ *Informator Argentyna*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Buenos Aires...

⁷² Pod koniec 2012 roku, rząd argentyński ogłosił plan restrukturyzacji górnictwa, a zwłaszcza eksploatacji węgla kamiennego, ropy naftowej, gazu, miedzi, srebra, złota, potasu oraz litu. Zob. *Informacja o sytuacji gospodarczej i stosunkach gospodarczych z Polską, 2012...*

⁷³ Wydział Promocji Handlu i Inwestycji (WPHI) Buenos Aires, jest w stałym kontakcie z przedstawicielami Airbus Military EADS PZL Warszawa-Okęcie, w zakresie możliwości sprzedaży do Argentyny dwóch typów samolotów produkowanych w PZL Warszawa-Okęcie: PZL 130 Orlik (samolot szkolno-treningowy nowej generacji) oraz PZL-106 Turbo Kruk (samolot wykorzystywany w rolnictwie). Planuje się sprowadzenie do Argentyny najpierw 5 maszyn, następnie 10, zaś docelowo od 16 do 18 sztuk rocznie. Samoloty treningowe dla wojsk lotniczych „Orlik”, mogłyby także sprawdzić się w zwalczaniu przemytu narkotyków, z którym powołana w 2015 roku nowa administracja Argentyny, zapowiedziała

maszyn dla przemysłu rolno-spożywczego⁷⁴, materiałów oraz sprzętu budowlanego i drogowego, urządzeń transportowych (dla transportu kolejowego⁷⁵ i drogowego), części samochodowych, koksu hutniczego i elektrod węglowych, a także produktów chemicznych (głównie nawozów sztucznych i środków ochrony roślin), farmaceutyków i sprzętu medycznego, wyposażenia laboratoriów oraz szpitali, artykułów gospodarstwa domowego⁷⁶, wyrobów z drewna, mebli, części metalowych czy wyrobów ze szkła i porcelany⁷⁷. Ponadto, argentyńskie firmy poszukują możliwości nawiązania kontaktów handlowych z polskimi firmami z branży oświetleniowej⁷⁸.

Ministerstwo Rozwoju z kolei, zwraca uwagę na perspektywy intensyfikacji współpracy handlowej i gospodarczej, w sektorach takich jak: górnictwo węgla kamiennego (mimo występującego aktualnie kryzysu i dekoniunktury w argentyńskim przemyśle wydobywczym, istnieją w tym sektorze duże szanse eksportowe dla polskich firm, zarówno ze względu na wspólne doświadczenia współpracy w tym zakresie, jak i rosnące w Argentynie nakłady inwestycyjne w tej branży)⁷⁹, złoża łupkowe (wg EIA – amerykańskiej Agencji ds. Informacji Energetycznej – *Energy Information Administration*, Argentyna posiada trzecie pod względem wielkości zasoby gazu łupkowego na świecie, za Chinami i USA)⁸⁰, a także ochrona środowiska naturalnego (istnieją tu duże możliwości wykorzystania doświadczeń i wiedzy polskich firm skupionych wokół projektu Ministerstwa Środowiska „*GreenEvo*”)⁸¹.

Z uwagi na mniejszy niż w Polsce udział węgla w miksie energetycznym Argentyny, podkreśla się możliwość dwustronnej współpracy w obszarze wydobycia

bardziej zdecydowaną walkę. Zob. *Notatka informacyjna o polsko-argentyńskich stosunkach gospodarczych...*

⁷⁴ Warto mieć na uwadze, że sektor rolno-spożywczy jest podstawą argentyńskiej gospodarki, a jednocześnie jest rynkiem dynamicznie rozwijającym się. Argentyna jest znaczącym producentem i eksporterem zbóż, mięsa i żywności.

⁷⁵ Zgodnie z ogłoszonym w 2012 roku narodowym programem modernizacji infrastruktury kolejowej, większość komponentów, począwszy od szyn i podkładów, po części do taboru oraz sam tabor, zarówno pasażerski, jaki i towarowy, będzie podlegać wymianie.

⁷⁶ H. KĘPKA: *Współpraca gospodarcza Polski z Republiką Argentyńską (Argentyną)...*, s. 46.

⁷⁷ *Informacja o sytuacji gospodarczej i stosunkach gospodarczych z Polską, 2012...*

⁷⁸ J. WŁODARCZYK: *Możliwość współpracy handlowej z Argentyną – branża budowlana i oświetleniowa*. Portal Promocji Eksportu – <https://argentina.trade.gov.pl/pl/aktualnosci/201472,mozliwosc-wspolpracy-handlowej-z-argentina-branza-budowlana-i-oswietleniowa.html> [dostęp: 02.12.2016].

⁷⁹ Nie tylko w Argentynie, ale w całej Ameryce Łacińskiej inwestuje się w górnictwo – 27% światowego budżetu górnictwego skoncentrowało się właśnie w tym regionie. Zob. *Notatka informacyjna o polsko-argentyńskich stosunkach gospodarczych...*

⁸⁰ Argentyński rząd stworzył specjalny fundusz na rozwój formacji łupkowej. Wg rządowych planów, Argentyna już za 5 lat (tj. w 2021 roku) ma zaspokajać rosnącą krajową konsumpcję na surowce energetyczne. Prowadzone są także przetargi na szereg inwestycji: budowę 8 elektrowni wodnych, najwyższej w kraju wieży komunikacyjnej (hiszp. *Torre de Comunicaciones del AMBA*) oraz rozwój zasobów wodnych (woda pitna i nawadnianie) rzeki *Deseado* na południu kraju.

⁸¹ *Ibidem*.

także innych surowców, np. potasu czy litu⁸². Warto przy tym mieć na uwadze, że według niektórych prognoz Argentyna w ciągu kilku lat ma szansę stać się pierwszym producentem litu na świecie⁸³.

Polsko-argentyńska współpraca gospodarcza ma szansę rozwinąć się także w dziedzinie obronności. Argentyna, w drugiej dekadzie XXI wieku odbudowuje swój przemysł obronny i modernizuje siły zbrojne. W lipcu 2016 roku delegacja Ministerstwa Obrony Argentyny (Sił Powietrznych) przeprowadziła wizytację zakładów lotniczych PZL Mielec, celem zapoznania się z możliwościami zakupu śmigłowców S-70i *Black Hawk* oraz samolotów do transportu pasażersko-towarowego M28 *Skytruck*. Strona argentyńska jest zainteresowana zakupem (finansowanym w 100% na zasadzie G2G): w pierwszym etapie, w latach 2018-2020/2021 – dwudziestu helikopterów *Black Hawk* (szacowana wartość kontraktu – 500 mln USD) i w drugim etapie – dwudziestu samolotów M28 *Skytruck*⁸⁴.

Nie najlepiej natomiast przedstawia się sytuacja w zakresie wzajemnych bezpośrednich inwestycji w obu krajach⁸⁵ – pod koniec pierwszej dekady XXI wieku, nie odnotowano napływu bezpośrednich inwestycji argentyńskich do Polski, ani polskich do Argentyny⁸⁶. W drugiej dekadzie XXI wieku, sytuacja ta zaczęła ulegać poprawie, jednak nadal poziom wzajemnych inwestycji nie jest satysfakcjonujący. W 2016 roku, w Polsce istniały dwie argentyńskie inwestycje⁸⁷. W Argentynie również zainwestowały dwie polskie firmy – INGLOT Cosmetics i FM GROUP Polska z Wrocławia, specjalizująca się w branży kosmetycznej (zmuszona jednak zrezygnować w 2013 roku, ze względu na stosowane przez argentyńską administrację obostrzenia w imporcie).

⁸² Ibidem.

⁸³ J. WŁODARCZYK: *Argentyna ma szansę stać się pierwszym producentem litu na świecie*. Portal Promocji Eksportu – <https://argentina.trade.gov.pl/pl/aktualnosci/217804,argentina-ma-szansę-stać-się-pierwszym-producentem-litu-na-swiecie.html> [dostęp: 02.01.2017].

⁸⁴ *Notatka informacyjna o polsko-argentyńskich stosunkach gospodarczych...*

⁸⁵ Warto mieć na uwadze, że po przejęciu władzy w Argentynie przez Macriego w 2015 roku, kraj ten staje się ponownie interesujący dla zagranicznych inwestorów. Mimo że proces odbudowy argentyńskiej gospodarki jest długotrwały, to w krótkim czasie dzięki trafnym decyzjom rządu, udało się osiągnąć szereg pozytywnych efektów jak np.: zahamowanie deprecjacji argentyńskiego peso, pobudzenie eksportu czy zmniejszenie inflacji. Zob. J. WŁODARCZYK: *Argentyna ponownie pojawia się na radarze inwestorów*. Portal Promocji Eksportu – <https://argentina.trade.gov.pl/pl/aktualnosci/185854,argentina-ponownie-pojawia-się-na-radarze-inwestorow-powrot-na-droge-wzrostu-gospodarczego-nie-będzie-jednak-natychmiastowy.html> [dostęp: 02.12.2017].

⁸⁶ H. KĘPKA: *Współpraca gospodarcza Polski z Republiką Argentyńską (Argentyną)...*, s. 47.

⁸⁷ Firma z siedzibą w Rosario w Argentynie (Labin Polska Sp. z o.o.), z ponad 50-letnim doświadczeniem na rynku opieki zdrowotnej, uruchomiła swój oddział w Warszawie (pierwszy oddział w Unii Europejskiej). Drugą, jest firma Purissimus SA, która podjęła współpracę z polską firmą Biomed Lublin, zmierzającą do wspólnej produkcji leków na bazie osocza krwi w Polsce. Zob. *Notatka informacyjna o polsko-argentyńskich stosunkach gospodarczych...*

Planowany jest jednak szereg wspólnych inwestycji, np.: firmy Kross Poland z miejscową firmą „Justdistribution”, w zakresie montażu rowerów w Argentynie; uruchomienie w Argentynie montażowni samolotów agrolotniczych typu Kruk, produkcji PZL Okęcie czy też inwestycje w sektorze kosmetyków i mebli dwóch polskich firm. Ponadto, w planach są inwestycje firm: AIRON (turbiny eoliczne), Bioelektra (recykling i odzysk odpadów komunalnych), LUG (ledowe oprawy oświetleniowe) czy Pronar (maszyny rolnicze)⁸⁸.

Istnieje wiele różnych czynników utrudniających rozwój kontaktów gospodarczo-handlowych Polski z Argentyną. Ze strony argentyńskiej należą do nich m.in.: interwencjonizm państwowy, skomplikowana i trudna sytuacja finansowa, protekcyjnistyczne bariery taryfowe i pozataryfowe, brak dostępu do zagranicznych kredytów, ograniczenia dewizowe, dług zagraniczny, wysoka inflacja oraz korupcja⁸⁹.

Argentyna należy do państw o wysoce rozbudowanym systemie protekcyjno-fiskalnym w handlu zagranicznym⁹⁰. Szereg utrudnień wprowadzono zarówno w odniesieniu do importu, jak i eksportu argentyńskiego⁹¹. Do barier taryfowych i pozataryfowych, jakie napotyka polski eksport do Argentyny należą w szczególności: wysokie obciążenia celne, rygorystyczne przepisy sanitarne i weterynaryjne, zakaz importu niektórych towarów w celu ochrony zdrowia człowieka, zwierząt lub środowiska (np. używanych maszyn, motocykli, rowerów, samochodów i instrumentów, produktów winiarskich w opakowaniach powyżej 5 litrów, a także broni, niektórych roślin, świeżych owoców i niektórych zwierząt)⁹² oraz kontyngenty i licencje importowe. Wyróżnia się licencje automatyczne i nieautomatyczne. Obowiązuje czternaście różnych rodzajów licencji nieautomatycznych obejmujących, m.in.: import opon samochodowych, niektóre towary tekstylne, meble drewniane, śruby, żniwiarki i traktory oraz noże i

⁸⁸ Ibidem.

⁸⁹ W rankingu korupcji, ogłoszonym przez *Transparencia Internacional* pod koniec pierwszej dekady XXI wieku, Argentyna uzyskała 2,9 punktów w 10-punktowej skali (im bliżej 10 punktów, tym mniejsza jest skala korupcji w danym kraju) i zajęła w nim 105 pozycję.

⁹⁰ W latach 1991-2001 nie istniały w Argentynie jakiegokolwiek restrykcje przepływów kapitałowych, zarówno w odniesieniu do płatności za import, jak i wpływów za eksport. Od czasu kryzysu gospodarczego, jaki dotknął ten kraj w 2001 roku, ustanowiono ścisłą kontrolę dewizową, w tym płatności w eksporcie i imporcie. W związku z trudnościami płatniczymi, Argentyna zaczęła wprowadzać ograniczenia importowe, tj. objęła obowiązkiem uzyskiwania licencji automatycznych towary dotychczas wolne w obrocie. Warto odnotować, że uruchomione procedury biurokratyczne zostały natychmiast oprotestowane, m.in. przez Brazylię (będącą członkiem Mercosur). Zob. W. KRASIŃSKI: *Argentyna. Przewodnik po rynku...*

⁹¹ Argentyński eksport jest obciążony swego rodzaju paropodatkami, tzw. *retenciones*, pełniącym głównie rolę fiskalną dostarczając środków finansowych dla rządu. Oddziałuje on także na rynek wewnętrzny (w warunkach wysokiej inflacji obciążenie towarów paropodatkami ma utrudnić ich eksport i zwiększyć podaż wybranych towarów na rynku wewnętrznym – hamując w ten sposób wzrost cen). Zob. Ibidem.

⁹² H. KĘPKA: *Współpraca gospodarcza Polski z Republiką Argentyńską (Argentyną)...*, s. 52-53.

klimatyzatory⁹³. Nieautomatyczne licencje importowe są szeroko stosowane, a importerzy muszą uzyskać każdorazowo zezwolenie na import⁹⁴ – spełniając szereg wymogów, mających często charakter wyłącznie biurokratyczny, które zajmują czas i pochłaniają środki finansowe.

Rząd argentyński zdecydował się rozszerzyć kontrolę nad importem w celu ochrony produkcji lokalnej. Specjalnym przepisom i monitoringowi podlega wiele sprowadzanych z zagranicy towarów konsumpcyjnych, takich jak: samochody, rowery, obuwie, zestawy audio, aparaty fotograficzne, opony, narzędzia, zabawki, telefony, zegarki i wiele innych. Rozszerzenie tego typu kontroli importu miało na celu przeciwdziałanie nadmiernemu importowi w warunkach kryzysu światowego⁹⁵.

Podstawą prawną, jaka uprawniała władze do wpływania na gospodarkę kraju, była wprowadzona 6 stycznia 2002 roku, Ustawa o stanie wyjątkowym w gospodarce, zatrudnieniu i sprawach sanitarnych (hiszp. *Ley de la Emergencia Económica, ocupacional y sanitaria*)⁹⁶. Została ona uchwalona w związku z kryzysem gospodarczym w Argentynie, jednak później parlament wielokrotnie ją przedłużał⁹⁷ (ostatnia prolongata ustanawiała ważność dokumentu na dzień 31 grudnia 2019 roku⁹⁸, co nie oznacza, że po

⁹³ Generalnie w imporcie obowiązują licencje automatyczne, jednak w przypadku tzw. towarów wrażliwych, polscy eksporterzy mogą spotkać się z nieautomatycznym systemem licencjonowania. Zob. W. KRASIŃSKI: *Argentyna. Przewodnik po rynku...*

⁹⁴ Uwzględniając warunki dostępu towarów pochodzących z Unii Europejskiej na rynek argentyński, na szczególną uwagę zasługuje decyzja SENASA (argentyńskiego urzędu sanitarnego i jakości produktów rolno-spożywczych) z 2007 roku, o wprowadzeniu systemu *prelistingu*, aby umożliwić firmom unijnym eksport żywności pochodzenia zwierzęcego do Argentyny. Zgodnie z tym systemem, każdy produkt powinien być zaakceptowany oddzielnie, a wymogi będą zależeć od kraju jego pochodzenia. W przypadku Polski, automatycznie systemem *prelistingu* objęto produkty z mleka krowiego. Wynegocjowano także weterynaryjne świadectwa zdrowia na eksport piór i pierza oraz żelatyny i kolagenu. Zob. A. MACKIEWICZ: *Co kupić, a co sprzedać?...*

⁹⁵ Od października 2008 roku w realizacji importu trzeba częściej ubiegać się o zgodę urzędu celnego. Nowymi przepisami objęto wszystkie kraje pochodzenia i ok. 50% towarów konsumpcyjnych. Podstawowym wymogiem formalnym, jaki muszą spełnić firmy zajmujące się handlem zagranicznym, jest uzyskanie wpisu do Rejestru Importerów i Eksporterów (hiszp. *Registro de Importadores y Exportadores*), prowadzonym przez Dyрекcję Generalną Urzędów Celnych (hiszp. *Dirección General de Aduanas - DGA*). Zob. W. KRASIŃSKI: *Argentyna. Przewodnik po rynku...*

⁹⁶ *Emergencia pública y reforma del régimen cambiario. Ley 25.561*. Ministerio de Justicia y Derechos Humanos – <http://servicios.infoleg.gob.ar/infolegInternet/anexos/70000-74999/71477/norma.htm> [dostęp: 09.01.2017].

⁹⁷ W 2015 roku, zgodnie z oficjalnym biuletynem Republiki Argentyńskiej, została przedłużona do 31 grudnia 2017 roku. Zob. *Emergencia pública. Ley 27200/2015*. Boletín Oficial de la República Argentina – <https://www.boletinoficial.gob.ar/web2/utills/pdfView?file=%2Fpdf%2Fnorma%2F11496220%2Fnull%2Frimera%2FqC5xxdYw3B2uPlfXeJDRiy1bLS1JV1bLYuqE1cr%2BTLcsnAtYWn%2BSoc%3D%2F1> [dostęp: 09.01.2017].

⁹⁸ Zob. *Emergencia pública. Ley 27200*. Ministerio de Justicia y Derechos Humanos – <http://servicios.infoleg.gob.ar/infolegInternet/anexos/250000-254999/254341/norma.htm>; Patrz też: *Oficializaron la prórroga de la emergencia social hasta el 31 de diciembre de 2019*. „Política” – <http://www.telam.com.ar/notas/201612/174419-oficializaron-prorroga-emergencia-social.html> [dostęp: 11.01.2017].

upływie tego terminu Ustawa znów nie ulegnie przedłużeniu). Stan wyjątkowy w gospodarce, w niektórych przypadkach, przynosi korzyści także polskim eksporterom. Pozwala on na korzystanie z czasowego obniżenia lub eliminacji ceł i podatków od pewnych towarów w argentyńskim imporcie (np. niektórych maszyn, sprzętu medycznego czy leków). Nie sprzyja to jednak inwestycjom zagranicznym, gdyż w praktyce oznacza, że rząd może ingerować w ceny usług i towarów oferowanych przez przedsiębiorstwa zagraniczne⁹⁹.

W 2012 roku, administracja lokalna wprowadziła kolejne procedury utrudniające import towarów do Argentyny¹⁰⁰. Rozszerzeniu uległa także lista produktów wymagających nieautomatycznych licencji importowych. Konsekwencją tego typu działań było znaczne spowolnienie procesu udzielania pozwoleń na licencje nieautomatyczne, ze względu na liczne przepisy administracyjne, a także wzrost kosztów i liczby wymaganych dokumentów.

Zgodnie z raportem Banku Światowego z 2013 roku, pt.: „*Doing Business 2013: Smarter Regulations for Small and Medium-Size Enterprises*”, informującym o warunkach prowadzenia działalności gospodarczej w 185 krajach świata, Argentyna zajęła 124 miejsce (spadając o 8 pozycji w stosunku do roku wcześniejszego). Powodem zajęcia dalekiej pozycji przez ten kraj, były przede wszystkim utrudnienia w imporcie, a także brak bezpieczeństwa prawnego, inflacja oraz wysokie podatki¹⁰¹.

Czynnikiem zniechęcającym polskie firmy do wejścia na argentyński rynek, jest także brak skutecznego wsparcia ze strony polskiego rządu, bez którego nie są w stanie sfinansować dużych kontraktów eksportowych (wartych dziesiątki czy nawet setki milionów dolarów)¹⁰².

⁹⁹ Ustawa, umożliwiła rządowi między innymi: posługiwanie się dekretami w sprawach będących w kompetencji władzy ustawodawczej, przeprowadzenie dewaluacji peso, pesyfikacji długów i depozytów, wymuszanie na przedsiębiorstwach stosowania niskich cen (*tarifas*) na szereg towarów o podstawowym znaczeniu dla społeczeństwa (takich jak: prąd, woda czy paliwa) i usług (jak np. komunikacja miejska), stosowanie *retenciones* (podatek) w eksporcie i określania wysokości pobieranych stawek (*alicuotas*). Zob. W. KRASIŃSKI: *Argentyna. Przewodnik po rynku...*

¹⁰⁰ W związku z wprowadzanymi przez Argentynę procedurami warunkującymi import towarów do tego kraju, w 2012 roku Unia Europejska, Japonia oraz USA, złożyły do Światowej Organizacji Handlu (WTO) oficjalną skargę przeciwko argentyńskim zakazom importowym. WTO oznajmił, że protekcyjnizm stosowany przez Argentynę, łamie prawa dotyczące międzynarodowego handlu i jest niedopuszczalny. Zob. *Notatka informacyjna o polsko-argentyńskich stosunkach gospodarczych...*

¹⁰¹ *Przewodnik Eksportera po rynku Republiki Argentyńskiej...*

¹⁰² Oferta KUKI wydaje się być niewystarczająca, wielu polskich przedsiębiorców nie słyszało też o programie wspierania eksportu DOKE czy ofercie BGK (Banku Gospodarstwa Krajowego). Pod koniec pierwszej dekady XXI wieku, KUKI oceniła Argentynę, jako kraj podwyższonego ryzyka, który w znacznym stopniu może odczuć skutki światowego kryzysu. Zob. W. KRASIŃSKI: *Argentyna. Przewodnik po rynku...*

Pod koniec pierwszej dekady XXI wieku, Argentyna była oceniana, jako rynek ryzykowny, co w dużej mierze wynikało ze złych doświadczeń płatniczych z tym państwem, wierzycieli z różnych krajów świata (kilkukrotne restrukturyzacje i redukcje długów)¹⁰³.

Należy mieć na uwadze, że pomimo faktu częstego przyznawania pierwszeństwa rodzimym firmom, istnieje możliwość samodzielnego wejścia spółek zagranicznych na rynek argentyński lub zakładania *joint-venture* z firmami lokalnymi¹⁰⁴. Administracja rządu prezydenta M. Macriego od grudnia 2015 roku, wprowadzała istotne zmiany w polityce handlowej¹⁰⁵, znosząc wiele z wymienionych ograniczeń. Przykładowo, dotychczasowy system Deklaracji Poprzedzającej Import (DJAI), który utrudniał i opóźniał przywóz towarów do Argentyny, został zastąpiony przez Kompleksowy System Monitorowania Importu (SIMI). Celem zmian jest pobudzenie konkurencyjności i ułatwienie wymiany handlowej przy jednoczesnym zachowaniu kontroli importu¹⁰⁶. Pozytywnym symptomem przywracania argentyńskiej gospodarce dobrej kondycji, jest powrót Argentyny do emisji obligacji na światowym rynku¹⁰⁷.

5.3. Płaszczyzna kulturalna

Z kulturą argentyńską w Polsce najczęściej kojarzy się taniec (zwłaszcza tango argentyńskie) oraz powieści słynnego argentyńskiego pisarza Julio Cortáзара. Kultura polska w świadomości Argentyńczyków obecna jest z kolei, głównie dzięki muzyce

¹⁰³ W 2008 roku, w klasyfikacji ryzyka państw OECD (ang. *Country Risk Classifications – OECD*), zamieszczonej w “*Country Risk Classifications of the Participants to the Arrangement on Officially Supported Export Credits*”, Argentyna otrzymała najgorszą notę – 7. Podobną ocenę w Ameryce Łacińskiej otrzymały jeszcze: Kuba, Ekwador, Haiti i Nikaragua. Chile uplasowało się na wysokim 2 miejscu, Brazylia i Peru zajęły 3 pozycję, Kolumbia i Urugwaj 4, a Wenezuela 6. Dla porównania Polska, podobnie jak Chile, została sklasyfikowana na 2 pozycji, Niemcy otrzymały najlepszą notę – 0, zaś Rosja – 3. W sierpniu 2008 roku z kolei, Bank Hiszpanii opublikował swoją opinię o gospodarce Argentyny, zgodnie z którą jest to kraj o wysokim ryzyku gospodarczym, porównywalnym z Wenezuela, Kubą, Republiką Dominikany, Iranem i Kamerunem. Jednocześnie ryzyko sektora prywatnego oceniono, jako niższe niż ryzyko sektora publicznego. Zob. W. KRASIŃSKI: *Argentyna. Przewodnik po rynku...*; Patrz też: OECD – <http://www.oecd.org/dataoecd/47/29/3782900.pdf> [dostęp: 01.12.2017].

¹⁰⁴ *Notatka informacyjna o polsko-argentyńskich stosunkach gospodarczych...*

¹⁰⁵ W wyniku wprowadzanych zmian, w klasyfikacji ryzyka państw OECD z czerwca 2017 roku, Argentyna, choć nadal jest państwem o wysokim ryzyku gospodarczym to, otrzymała lepszą niż w 2008 roku notę, uzyskując w klasyfikacji 6 punktów. Zob. *Country Risk Classifications of the Participants to the Arrangement on Officially Supported Export Credits, 23 June 2017*. OECD.org – <http://www.oecd.org/trade/xcred/cre-crc-current-english.pdf> [dostęp 30.08.2017].

¹⁰⁶ J. WŁODARCZYK: *Rząd Argentyny wprowadził nowe regulacje dotyczące importu*. Portal Promocji Eksportu – <https://argentina.trade.gov.pl/pl/aktualnosci/172714,rzad-argentyny-wprowadzil-nowe-regulacje-dotyczace-importu.html> [dostęp: 03.01.2017].

¹⁰⁷ *Argentyna niedawno zbankrutowała, teraz z powodzeniem emituje obligacje*. Polskie Radio – <http://www.polskieradio.pl/42/3889/Artykul/1610513,Argentyna-niedawno-zbankrutowala-teraz-z-powodzeniem-emituje-obligacje> [dostęp: 04.01.2017].

Fryderyka Chopina¹⁰⁸, koncertom I. J. Paderewskiego, Krzysztofa Pendereckiego¹⁰⁹ czy powieściom Henryka Sienkiewicza.

Istotną rolę w rozpowszechnianiu wiedzy o polskiej historii, kulturze, sztuce i języku w Argentynie odegrała Polonia argentyńska, należąca do najstarszych i najliczniejszych (po brazylijskiej) na kontynencie Ameryki Południowej. Jej początków upatruje się w pierwszych latach XIX stulecia i czasach wyzwania się Wicekrólestwa La Platy spod hiszpańskiej dominacji. W miarę rozwoju środowisk polonijnych, w Argentynie powstawało szereg towarzystw i organizacji (a także polskich szkół, bibliotek i czasopism) o charakterze pomocowym oraz służących podtrzymywaniu świadomości pochodzenia imigrantów, a po zakończeniu I wojny światowej, utrzymywaniu kontaktów z Polską. II wojna światowa i jej konsekwencje przyniosły jednak osłabienie związków pomiędzy Polską a Polonią argentyńską.

Choć kontakty z Polonią po 1989 roku nie były już tak intensywne jak w czasach przedwojennych, to nadal funkcjonują tam organizacje i stowarzyszenia zainteresowane podtrzymywaniem kontaktów z Polską. Istnieje na przykład Związek Polaków w Argentynie, zrzeszający 34 organizacje polonijne działające na terenie całego państwa¹¹⁰. Ukazuje się też prasa polonijna („Głos Polski”), zaś Ambasada RP w Buenos Aires publikuje za pośrednictwem Internetu biuletyny, służące promowaniu przejawów współpracy polsko-argentyńskiej oraz szerzeniu wiedzy o kulturze i historii naszych krajów¹¹¹. Ponadto, Związek Polaków w Argentynie i Polska Macierz Szkolna¹¹² organizują kursy języka polskiego, zaś w Martin Colorado funkcjonuje polska szkoła¹¹³.

¹⁰⁸ W Argentynie obserwuje się duże zainteresowanie muzyką Chopina, o czym świadczy chociażby utworzenie fundacji imienia kompozytora w tym kraju. Z jej ramienia organizowane są kursy interpretacji utworów Chopina dla argentyńskich pianistów, prowadzone przez profesorów z polskich uczelni muzycznych. Zob. D. RYCERZ: *Związki kulturalne między Polską a Argentyną*. W: *Relacje Argentyna-Polska. Historia i współczesność*. Red. A. DEMBICZ. Warszawa 1996, s. 72-73.

¹⁰⁹ Krzysztof Penderecki wielokrotnie występował z orkiestrą symfoniczną Buenos Aires. Zob. *Ibidem*, s. 72.

¹¹⁰ W 2016 roku uroczystości obchodzone 90. rocznicę utworzenia Związku Polaków w Republice Argentyńskiej. Zob. *Uroczystości obchodzone 90. rocznicę utworzenia Związku Polaków w Republice Argentyńskiej (wcześniej Dom Polski) w stołecznej siedzibie 16 września*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Buenos Aires – http://buenosaires.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/uroczystosci_obchodzone_90_rocznice_uw utworzenia_zwiazku_polakow_w_republice_argentyńskiej_wcześnie_j_dom_polski_w_stolecznej_siedzibie_16_wrzesnia [dostęp: 14.01.2017].

¹¹¹ *Nowy Biuletyn Ambasady*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Buenos Aires – http://buenosaires.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/nowy_biuletyn_ambasady [dostęp: 14.01.2017].

¹¹² W listopadzie 2016 roku, w Polskiej Macierzy Szkolnej w Buenos Aires, zakończył się kolejny kurs dla nauczycieli j. polskiego w Argentynie (w większości będących potomkami polskich imigrantów do tego kraju i kultywujących polską kulturę). Jolanta Tambor – jedna z prowadzących szkolenie, jest Pełnomocniczką Rektora ds. Studentów Zagranicznych w Uniwersytecie Śląskim oraz Dyrektorką Szkoły Języka i Kultury Polskiej przy UŚ. Druga z koordynatorek wydarzenia, Danuta Opacka-Walasek, pracuje w

Umowa o współpracy kulturalnej i naukowej z Argentyną, została podpisana jeszcze w 1984 roku w Buenos Aires, między Rządem PRL a Rządem Republiki Argentyńskiej. Opracowano wówczas także protokoły wykonawcze do umowy kulturalnej na lata: 1989-1991 i 1994-1996. Przewidywały one zwiększenie zakresu współpracy w dziedzinie: muzyki, teatru, plastyki, filmu oraz literatury¹¹⁴. W celu realizacji postanowień Umowy z 1984, w kwietniu 2005 roku podpisano w Warszawie, Program współpracy kulturalnej i edukacyjnej między Rządem RP a Rządem Republiki Argentyńskiej na lata 2005-2008. W dokumencie wyodrębniono główne obszary współpracy, do których zaliczono między innymi: edukację, kulturę i sztukę oraz wiele innych dziedzin kooperacji¹¹⁵. Ważnym i nowym elementem we wzajemnych kontaktach stała się wymiana doświadczeń i informacji (w tym prawnych) dotyczących funkcjonowania systemu szkolnictwa wyższego, zapewnienia ochrony wynikającej z prawa autorskiego i promocji na portalach internetowych.

W ramach promocji Polski w Argentynie organizowanych jest wiele wydarzeń prezentujących polską kulturę i upamiętniających okresy wspólnej, polsko-argentyńskiej historii. W 2012 roku obchodzono 90-lecie nawiązania stosunków dyplomatycznych między naszymi państwami. Z tej okazji, zorganizowano koncert otwierający

Zakładzie Literatury Współczesnej Wydziału Filologicznego UŚ. Zob. *W Polskiej Macierzy Szkolnej w Buenos Aires zakończył się intensywny kurs doskonalący dla nauczycieli języka polskiego w Argentynie prowadzony przez Prof. Jolantę Tambor i Prof. Danutę Opacką-Walasek*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Buenos Aires – http://buenosaires.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/w_polskiej_macierzy_szkolnej_w_buenos_aires_zakonczyl_si_e_intensywny_kurs_doskonalacy_dla_nauczycieli_jezyka_polskiego_w_argentyinie_prowadzony_przez_prof_of_jolante_tambor_i_prof_danute_opacka_walasek;jsessionid=66F41B4356DF9189B290A7BD9B92C8C4.cmsap1p [dostęp: 14.01.2017].

¹¹³ *Nauka języka polskiego*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Buenos Aires – http://buenosaires.msz.gov.pl/pl/informacje_konsularne/nauka_jez_polskiego/ [dostęp: 14.01.2017]. Patrz też: *Uroczystość wręczenia odznaczeń w Ambasadzie RP w Buenos Aires*. Maciaszkowo.com – www.maciaszkowo.com.ar/ [dostęp: 14.01.2017].

¹¹⁴ Zob. D. RYCERZ: *Związki kulturalne między Polską a Argentyną...*, s. 75.

¹¹⁵ Zasadnicze obszary relacji obejmowały współdziałanie w zakresie: kultury, sztuki, oświaty, nauki, sportu, turystyki, telewizji, a także organizacji wystaw, projekcji filmów, festiwali i koncertów, odczytów literackich oraz przyznawania stypendiów. W umowie znalazły się też gwarancje dotyczące współpracy w zakresie zbiorów muzealnych, bibliotek oraz międzynarodowych targów książki. Jako podmioty odpowiedzialne za realizację owych gwarancji wymieniono: biblioteki narodowe, Polską Akademię Nauk (PAN), archiwa oraz fundacje. Zob. M.Z. OSUCHOWSKA: *Kierunki rozwoju współpracy kulturalnej i naukowej w świetle umów bilateralnych podpisanych przez Polskę z państwami latynoamerykańskimi*. W: *Polska-Ameryka Łacińska, historia – polityka – gospodarka – kultura*. Red. M. DRGAS, J. KNOPEK [i in.]. Toruń 2014, s. 80-81. Patrz też: *Program współpracy kulturalnej i edukacyjnej między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Republiki Argentyńskiej na lata 2005-2008, podpisany w Warszawie dnia 22 kwietnia 2005 r.* Dz. U. 2007, nr 30, poz. 198 – <http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU20070300198> [dostęp: 12.01.2017].

Międzynarodowy Festiwal Chopiniana¹¹⁶. Organizowane były także przedsięwzięcia poświęcone historii polskiej emigracji do tego kraju¹¹⁷. W 2014 roku w Buenos Aires dokonano inauguracji wystawy traktującej o dziejach powojennej Polonii w Argentynie¹¹⁸. W listopadzie 2016 roku z kolei, w stolicy kraju zaprezentowano wystawę fotograficzną zatytułowaną: „Społeczność polska w Chaco”, upamiętniającą liczną społeczność polską (ok. 200 tys. Polaków), zamieszkującą w latach 30. XX wieku w Argentynie, z czego większość osiedliła się w stolicy tego kraju oraz tytułowej prowincji Chaco¹¹⁹. Wystawę zorganizowała Ambasada RP w Buenos Aires we współpracy z Biblioteką Polską im. Ignacego Domeyki oraz Fundacją Ośrodka Karta¹²⁰. Uroczyscie obchodzone są także rocznice śmierci F. Chopina, czemu towarzyszą recitale oraz koncerty¹²¹. Rok 2010 z kolei, ogłoszono Rokiem Chopinowskim, w trakcie którego organizowano wystawy, koncerty, spektakle teatralne, a także audycje z muzyką polską w *Radio Nacional Clasica* czy warsztaty plastyczne dla dzieci inspirowane muzyką artysty oraz wiele innych wydarzeń¹²².

¹¹⁶ *Współpraca dwustronna*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Buenos Aires – <http://buenosaires.msz.gov.pl/pl/wspolpraca/?jsessionid=C22B7EDB74AA8CD759677203AA0A0187.cmsap2p> [dostęp: 14.01.2017].

¹¹⁷ Przykładowo, we wrześniu 2014 roku dokonano uroczystego odsłonięcia muralu (uznanego muralisty argentyńskiego), stworzonego na fasadzie siedziby Towarzystwa Polskiego w Wandzie w stanie Misiones. Ma on przypominać o historii pierwszych kolonistów polskich w tej miejscowości, a także ich wkładzie w rozwój cywilizacyjny Misiones. Zob. *Argentyna: Odsłonięcie muralu na siedzibie Towarzystwa Polskiego w Wandzie*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP – http://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/polonia/wydarzenia/ameryka_poludniowa/argentyna__odsloniecie_muralu_na_siedzibie_towarzystwa_polskiego_w_wandzie [dostęp: 14.01.2017].

¹¹⁸ Zob. *Argentyna: Buenos Aires – wystawa o dziejach powojennej Polonii*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP – http://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/polonia/wydarzenia/ameryka_poludniowa/argentyna__buenos_aires__wystawa_o_dziejach_powojennej_polonii [dostęp: 14.01.2017].

¹¹⁹ „*Społeczność polska w Chaco*” wystawa fotograficzna na ogrodzeniu Ogrodu Botanicznego od strony Placu Włoskiego w Buenos Aires przy wejściu do Metra będzie prezentowana miesiąc. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Buenos Aires – http://buenosaires.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/0_spolecznosc_polska_w_chaco__wystawa_fotograficzna_na_ogrodzeniu_ogrodu_botanicznego_od_strony_placu_wloskiego_w_buenos_aires_przy_wejsciu_do_metra_będzie_prezentowana_miesiac;jsessionid=66F41B4356DF9189B290A7BD9B92C8C4.cmsap1p [dostęp: 14.01.2017].

¹²⁰ Zob. *Wystawa „Społeczność polska w Chaco”*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Buenos Aires – http://buenosaires.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/wystawa__spolecznosc_polska_w_chaco__ [dostęp: 14.01.2017].

¹²¹ *Ambasada RP uprzejmie informuje, że dla upamiętnienia 167. Rocznicy śmierci F. Chopina z recitalem wystąpi Szymon Nehring 19.10 w Palacio Paz w ramach Festiwalu Chopiniana 2016*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Buenos Aires – http://buenosaires.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/ambasada_rp_uprzejmie_informuje_o_recitalu_szymona_nehri nga_19_pazdziernika_w_palacio_paz_w_ramach_miedzynarodowego_festiwalu_chopiniana_2016 [dostęp: 14.01.2017].

¹²² *Rok Chopinowski 2010*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Buenos Aires – http://buenosaires.msz.gov.pl/pl/wspolpraca/kultura/rok_chopinowski_2010/ [dostęp: 14.01.2017].

O tym, że w społeczeństwie argentyńskim utrzymuje się zainteresowanie polską kulturą świadczy fakt, że nadal organizowane są tam recitale fortepianowe polskich artystów, np. Sławomira Dobrzańskiego we wrześniu 2016 roku¹²³, Szymona Nheringa czy Karola Przybyłowicza w listopadzie tego samego roku w Buenos Aires¹²⁴. Dwa pierwsze wystąpienia odbywały się w ramach Międzynarodowego Festiwalu Pianistycznego Chopiniana zorganizowanego w 2016 roku w stolicy Argentyny¹²⁵. Niezwykle cenionym w Argentynie artystą jest wspomniany już Krzysztof Penderecki, którego po koncercie z Narodową Orkiestrą Symfoniczną w Centrum Kulturalnym Kirchner CKK, we wrześniu 2016 roku, okrzyknięto „kluczowym Artystą XX wieku”. Jednocześnie w trakcie tygodniowego pobytu Pendereckiego w Argentynie, spotkał się on z kilkuset młodymi artystami argentyńskimi w CKK, zaś w Narodowej Akademii Sztuk Pięknych został uhonorowany odznaką i dyplomem. Ukazało się także kilkanaście artykułów poświęconych artyście w prasie argentyńskiej (w tym wywiad dla dziennika „*Ambito Financiero*”)¹²⁶ oraz wywiadów kompozytora w radiu i telewizji¹²⁷.

Cyklicznie organizowane są także Dni Kultury Polsko-Argentyńskiej, którym towarzyszy szereg wydarzeń, i w których biorą udział przedstawiciele polskiej dyplomacji oraz argentyńskich instytucji i środowisk kulturalnych¹²⁸. Co istotne, są one

¹²³ *Ambasada RP w Buenos Aires uprzejmie zaprasza na recital fortepianowy Sławomira Dobrzańskiego 21 września 2016 r. godz. 19:30.* Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Buenos Aires – http://buenosaires.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/ambasada_rp_w_buenos_aires_uprzejmie_zaprasza_na_recital_fortepianowy_slawomira_dobrzanskiego_21_wrzesnia_2016_r_godz_19_30_1 [dostęp: 14.01.2017].

¹²⁴ *Zapraszamy na recital fortepianowy polskiego artysty Karola Przybyłowicza w La Scali w San Telmo, dzielnicy Buenos Aires 19 listopada o godz. 20:00 wstęp wolny.* Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Buenos Aires – http://buenosaires.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/zapraszamy_na_recital_fortepianowy_polskiego_artysty_karola_przybylowicza_w_la_scali_w_san_telmo_dzielnicy_buenos_aires_19_listopada_o_godz_20_00_wstep_wolny [dostęp: 14.01.2017].

¹²⁵ *Międzynarodowy Festiwal Pianistyczny Chopiniana 2016 w Buenos Aires.* Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Buenos Aires – http://buenosaires.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/miedzynarodowy_festiwal_pianistyczny_chopiniana_2016_w_buenos_aires [dostęp: 14.01.2017].

¹²⁶ *Jak Pan chciałby być zapamiętany?* Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Buenos Aires – http://buenosaires.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/jak_pan_chcialby_byc_zapamietany_ [dostęp: 14.01.2017].

¹²⁷ *Sukces Krzysztofa Pendereckiego w Buenos Aires!!!* Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Buenos Aires – http://buenosaires.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/sukces_krzysztofa_pendereckiego_w_buenos_aires _____. Patrz też: *Krzysztof Penderecki w Buenos Aires!!!* Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Buenos Aires – http://buenosaires.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/krzysztof_penderecki_w_buenos_aires _____. [dostęp: 14.01.2017].

¹²⁸ *Stowarzyszenie Kulturalne Argentynsko Polskie i Ambasada RP mają zaszczyt zaprosić 17 listopada o godz. 18:00 do udziału w OKRĄGŁYM STOLE.* Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Buenos Aires – http://buenosaires.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/stowarzyszenie_kulturalne_argentynsko_polskie_i_ambasada_rp_maja_zaszczyt_zaprosic_17_listopada_o_godz_18_00_do_udzialu_w_okraglym_stole _____. [dostęp: 14.01.2017]. Patrz też: *Wystawa zatytułowana “Miradas Textiles” została otwarta 20 października w Muzeum Narodowym Człowieka w Buenos Aires.* Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Buenos Aires –

okazją nie tylko do zaprezentowania Argentyńczykom polskiej kultury, ale także stwarzają możliwość nawiązania współpracy biznesowej między polskimi i argentyńskimi przedsiębiorcami. Przykładowo, z okazji Dni Polskich zorganizowanych w prowincji Mendoza w 2015 roku, na zaproszenie Ambasady RP w Buenos Aires do Argentyny przybył Marszałek Dolnego Śląska. Celem jego wizyty było zaprezentowanie tego regionu, jako jednego z najbardziej uprzemysłowionych województw Polski. Rezultatem spotkań była deklaracja współpracy naukowo-technicznej pomiędzy uczelniami wyższymi (m.in. w dziedzinie bio- i nanotechnologii). Podczas zorganizowanego seminarium biznesowego, zaprezentowano potencjał gospodarczy Polski i możliwości nawiązania współpracy gospodarczej z Dolnym Śląskiem. Program Dni Polskich obejmował zarówno część kulturalną, jak i biznesową. Zorganizowano cykl wydarzeń łączących elementy polityczne (spotkania z Gubernatorem prowincji Mendoza¹²⁹ Francisco Perezem oraz jego ministrami), promocji gospodarczej (seminarium i spotkania B2B z ponad 40. przedsiębiorcami) oraz dyplomacji publicznej i kulturalnej (inauguracja wystawy fotografii S.I. Witkiewicza w ramach obchodów Roku Teatru Polskiego oraz pokaz filmu „Ida”)¹³⁰.

Ponadto, w Argentynie organizowane są wydarzenia, takie jak: Rok Miłosza¹³¹, Rok Marii Skłodowskiej-Curie¹³² czy Rok Korczaka¹³³. W ich ramach odbywa się szereg spotkań poświęconych Polakom, w tym: wydarzenia literackie, wykłady, wystawy panelowe, pokazy filmowe i szereg innych wydarzeń przybliżających życie i twórczość znanych oraz cenionych w Argentynie polskich osobistości.

O tym, że Argentyńczycy doceniają wkład Polaków w rozwój ich państwa, a także pozytywnie odnoszą się do środowisk polonijnych, świadczy fakt ustanowienia w grudniu 1995 roku (w setną rocznicę przybycia pierwszych polskich osadników do tego kraju) z inicjatywy władz argentyńskich, dnia 8 czerwca, Dniem Polskiego Osadnika.

http://buenosaires.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/wystawa_zatytuowana__miradas_textiles__zostala_otwarta_20_pazdziernika_w_muzeum_narodowym_czlowieka_w_buenos_aires_ [dostęp: 14.01.2017].

¹²⁹ Prowincja Mendoza jest jednym z najważniejszych regionów Argentyny, bogatym w złoża ropy i surowce mineralne; słynie także z produkcji wina i owoców. Celem spotkań było między innymi nawiązanie współpracy regionalnej Dolnego Śląska z prowincją Mendoza.

¹³⁰ *Dni Polskie w Argentynie - prowincja Mendoza w bialo-czerwonych barwach*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP – http://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/dyplomacja_publiczna/prowincja_mendoza_w_bialo_czerwonych_barwach [dostęp: 14.01.2017].

¹³¹ Zob. *Rok Miłosza*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Buenos Aires – <http://buenosaires.msz.gov.pl/pl/wspolpraca/kultura/milosz/> [dostęp: 14.01.2017].

¹³² Zob. *Rok Marii Skłodowskiej-Curie*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Buenos Aires – http://buenosaires.msz.gov.pl/pl/wspolpraca/kultura/rok_curie/ [dostęp: 14.01.2017].

¹³³ Zob. *Rok Korczaka 2012*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Buenos Aires – <http://buenosaires.msz.gov.pl/pl/wspolpraca/kultura/rokkorczaka2012/> [dostęp: 14.01.2017].

W 2016 roku z kolei, odbył się po raz czwarty w stolicy Argentyny, Festiwal Filmu Polskiego BAP Cine¹³⁴, współfinansowany przez Polski Instytut Sztuki Filmowej (PISF)¹³⁵. Program przewidywał zaprezentowanie 15. polskich filmów i koprodukcji, w tym m.in.: „Obce niebo” Dariusza Gajewskiego czy „Moje córki krowy” Kingi Dębskiej¹³⁶. Ponadto, w argentyńskim teatrze Colon w Buenos Aires wystawia swoje sztuki znany polski reżyser teatralny, Michał Znaniecki, którego ostatni spektakl odbył się w październiku 2016 roku¹³⁷. Kilka miesięcy wcześniej, w sierpniu, miała miejsce premiera „Ferdynand” W. Gombrowicza¹³⁸, w stołecznym Teatrze Tardón, w adaptacji i reżyserii Alejandro Genesa Radawskiego, polsko-argentyńskiego reżysera i dramaturga¹³⁹.

Instytucjami odgrywającymi ważną rolę w krzewieniu polskiej kultury, języka polskiego oraz historii naszego kraju w Argentynie, są m.in. Biblioteka im. I. Domeyki w Buenos Aires oraz Dom Polski w Argentynie, współpracujące przy organizacji wydarzeń kulturalnych z Ambasadą RP. W Argentynie obchodzone są także uroczystości z okazji odzyskania przez Polskę niepodległości¹⁴⁰ czy rocznic Chrztu Polski¹⁴¹.

¹³⁴ Finał Festiwalu odbył się w siedzibie Domu Polskiego w Buenos Aires, gdzie filmowi „Obce niebo” przyznano nagrodę Transatlantyk dla najlepszego filmu Festiwalu. Zob. *Film „Obce niebo” wygrał nagrodę Transatlantyk dla najlepszego filmu na Festiwalu Kina Polskiego BAP CINE 2016*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Buenos Aires – http://buenosaires.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/film_obce_niebo_wygral_nagrode_transatlantyk_dla_najlepszego_filmu_na_festiwalu_kina_polskiego_bap_cine_2016 [dostęp: 14.01.2017].

¹³⁵ *Festiwal filmu polskiego BAB CINE 2016*. Polski Instytut Sztuki Filmowej – <https://www.pisf.pl/aktualnosci/festiwal-filmu-polskiego-bap-cine-2016> [dostęp: 14.01.2017].

¹³⁶ Zob. *Film „Niewinne” zainauguruje 4. edycję Festiwalu Kina Polskiego w Buenos Aires BAP Cine 2016*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Buenos Aires – http://buenosaires.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/film_niewinne_zainauguruje_4_edycje_festiwalu_kina_polskiego_w_buenos_aires_bap_cine_2016 [dostęp: 14.01.2017].

¹³⁷ *Znany polski reżyser teatralny Michał Znaniecki zaprosił nas na swoje magiczne próby do Teatru Colón w Buenos Aires*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Buenos Aires – http://buenosaires.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/znany_polski_rezyser_teatralny_michal_znaniecki_zaprosil_na_swoje_magiczne_proby_do_teatru_colon_w_buenos_aires_ [dostęp: 14.01.2017].

¹³⁸ W sierpniu 2016 roku odbyło się także, z wypełnioną po brzegi salą Teatru Globo, widowisko dedykowane znanemu i cenionemu w Argentynie Witoldowi Gombrowiczowi (który mieszkał i tworzył w tym kraju w latach 1939-1963). Zob. *„Przeciw pisarzom”: Widowisko dedykowane Witoldowi Gombrowiczowi odbyło się w Buenos Aires w wypełnionym po brzegi Teatrze Globo 16 sierpnia*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Buenos Aires – http://buenosaires.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/0_przeciw_pisarzom_widowisko_dedykowane_witoldowi_gombrowiczowi_odbylo_sie_w_buenos_aires_w_wypelnionym_po_brzegi_teatrze_globo_16_sierpnia [dostęp: 14.01.2017].

¹³⁹ Zob. *Premiera "Ferdynand" W. Gombrowicza w stołecznym Teatrze Tardón 20.08.16*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Buenos Aires – http://buenosaires.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/premiera_ferdynand_w_gombrowicza_w_stolecznym_teatrze_tradon_20_08_16 [dostęp: 14.01.2017].

¹⁴⁰ Zob. *Uroczystości w Buenos Aires z okazji 98. Rocznicy Odzyskania Niepodległości przez Polskę*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Buenos Aires – http://buenosaires.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/uroczystosci_w_buenos_aires_z_okazji_98_rocznicy_odzyskania_niepodleglosci_przez_polske_; zob. *Koncert zorganizowany przez Ambasadę RP w Buenos Aires z*

W listopadzie 2016 roku, miało miejsce odsłonięcie w San Juan, Pomnika Ofiar Shoah i Bohaterów Powstania w Getcie Warszawskim. W wydarzeniu tym, wziął udział Ambasador RP w Buenos Aires, Marek Pernal, gubernatorzy argentyńskiej prowincji oraz delegacje społeczności żydowskich z całej Argentyny. Przy okazji spotkania, szef polskiej placówki dyplomatycznej odbył rozmowy na temat możliwości intensyfikacji polsko-argentyńskiej współpracy gospodarczej i handlowej. Warto zaznaczyć, że prowincja San Juan jest tradycyjnym centrum przemysłu wydobywczego Argentyny (dostarcza 62% wszystkich kopaliny z terenu tego kraju). Stanowi to istotną przesłankę dla wykorzystania potencjału polskiego sektora górniczego¹⁴².

Tak jak wybór papieża Polaka na głowę Stolicy Apostolskiej korzystnie wpłynął na ocieplenie relacji polsko-latynoamerykańskich i poprawę wizerunku Polaków w krajach Ameryki Łacińskiej w latach 80. XX wieku, tak też fakt, iż od 2013 roku biskupem Rzymu jest Argentyńczyk, nie jest bez znaczenia dla relacji między naszymi państwami, zwłaszcza na płaszczyźnie kulturalnej i społecznej, a także politycznej. Tym bardziej, że w 2016 roku w Polsce odbywały się Światowe Dni Młodzieży, przy okazji których Ojciec Święty Franciszek odbył swoją pierwszą, pięciodniową pielgrzymkę do Polski. Warto podkreślić, że mimo iż obecność Papieża związana była głównie ze wspomnianym wydarzeniem, to odbył on także spotkania z najwyższymi przedstawicielami władz państwowych, odwiedził Jasną Górę i złożył wizytę w byłym hitlerowskim obozie koncentracyjnym Auschwitz-Birkenau¹⁴³.

okazji 98. Rocznicy Odzyskania Niepodległości przez Polskę. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Buenos Aires

http://buenosaires.msz.gov.pl/pl/aktualnoscikoncert_zorganizowany_przez_ambasade_rp_w_buenos_aires_z_okazji_98_rocznicy_odzyskania_niepodleglosci_przez_polske [dostęp: 14.01.2017].

¹⁴¹ Zob. *Ambasada RP w Buenos Aires uprzejmie zaprasza na spektakl teatralny pod tytułem „Idzie Nowe” poświęcony 1050 Rocznicy Chrztu Polski*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Buenos Aires – http://buenosaires.msz.gov.pl/pl/aktualnosciambasada_rp_w_buenos_aires_uprzejmie_zaprasza_na_spekta_kl_teatralny_pod_tytulem_idzie_nowe_poswiecony_1050_rocznicy_chrztu_polski; patrz też: *Rosario: „Polska: 1050. Rocznica Chrztu. Fotografie”*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Buenos Aires – http://buenosaires.msz.gov.pl/pl/aktualnosciosario_polska_1050_rocznica_chrztu_fotografie [dostęp: 14.01.2017].

¹⁴² Zob. *Ambasador RP w Buenos Aires, Marek Pernal odsłonił w m. San Juan Pomnik Ofiar Shoah i Bohaterów Powstania w Getcie Warszawskim*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Buenos Aires – http://buenosaires.msz.gov.pl/pl/aktualnosciambasador_rp_w_buenos_aires_marek_ernal_odslonil_w_m_san_juan_pomnik_ofiar_shoah_i_bohaterow_powstania_w_getcie_warszawskim [dostęp: 14.01.2017].

¹⁴³ Zob. *Papież Franciszek dziękuje Polsce za gościnność*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Buenos Aires – http://buenosaires.msz.gov.pl/pl/aktualnoscipapiez_franciszek_dziekuje_polsce_za_goscinnosc_1 [dostęp: 14.01.2017].

5.4. Płaszczyzna naukowa

Początki kontaktów naukowych między obu krajami sięgają XIX wieku¹⁴⁴. Kolejne stulecie nie przyniosło jednak znacznej intensyfikacji dobrze zapowiadających się relacji na tym gruncie. W okresie międzywojennym największe zainteresowanie na płaszczyźnie naukowej budziły argentyńskie Andy (odbyły się dwie polskie wyprawy alpinistyczne i badawcze w latach 1934-1937) oraz polskie osadnictwo w prowincji Misiones (prowadzono wspólne badania nad historią polskiego osadnictwa w tym miejscu). Po zakończeniu II wojny światowej, rozwój kontaktów naukowych na większą skalę nie był możliwy, ze względu na fakt, iż Argentyna pozostawała wówczas poza kręgiem zainteresowań polskiej dyplomacji. Nie oznacza to jednak, że nie były one w ogóle podtrzymywane. Porozumienia w dziedzinie relacji naukowych zostały zawarte po raz pierwszy w 1974 roku (Umowa o współpracy naukowej i technicznej między Rządem PRL a Rządem Argentyny, która weszła w życie w 1979 roku), a następnie w 1987 roku między Rządem PRL a Rządem Argentyny o współpracy kulturalnej i naukowej, która weszła w życie w tym samym roku. Protokoły wykonawcze do tej drugiej podpisano na lata 1993-1996 i 1997-2000¹⁴⁵. Skutkiem Umowy z 1987 roku było przyznanie w 1995 roku dwóch stypendiów na staże naukowe w Argentynie. W Polsce z kolei, w latach 1995-1996 kształciło się pięciu studentów argentyńskich. Nie była to wprawdzie liczba imponująca, jednak należy mieć na uwadze, że w początkach lat 90. XX wieku stosunki Polski z regionem latynoamerykańskim były dość skromne, co miało swoje odzwierciedlenie we wszystkich płaszczyznach współpracy, w tym naukowej.

Kolejne porozumienia były zawierane w pierwszej dekadzie XXI wieku. Rządy Polski i Argentyny podpisały w Warszawie w 2005 roku, Program współpracy kulturalnej i edukacyjnej na lata 2005-2008, w którym powołały się na postanowienia Umowy z 1984 roku¹⁴⁶. W porozumieniu państwa zobowiązały się, m.in. do: współpracy w zakresie prowadzenia wspólnych badań, wymiany nauczycieli akademickich, udziału w konferencjach i sympozjach, a także wymiany materiałów i publikacji (w tym, dotyczących uregulowań prawnych i dokumentacji swoich systemów szkolnictwa wyższego). Strony zadeklarowały także chęć organizacji wizyt studyjnych dla ekspertów

¹⁴⁴ W tym okresie, do Argentyny przybywali głównie polscy kartografowie, geografowie i przyrodnicy.

¹⁴⁵ A. DEMBICZ: *Współpraca naukowa między Polską i Argentyną*. W: *Relacje Argentyna-Polska. Historia i współczesność...*, s. 95-96.

¹⁴⁶ Wspomniana w podrozdziale poświęconym relacjom kulturalnym, Umowa między Rządem PRL a Rządem Republiki Argentyńskiej o współpracy kulturalnej i naukowej zawarta w 1984 roku w Buenos Aires.

w dziedzinie kształcenia ogólnego, zawodowego oraz kształcenia nauczycieli. Znalazł się tam także zapis o zamiarze wspierania przez stronę polską, poprzez współpracę z instytucjami, stowarzyszeniami i organizacjami lokalnymi, nauczania swojego języka, historii i kultury w Argentynie. Ponadto, państwa zobowiązały się do przyznania na zasadzie wzajemności w latach 2005-2008 stypendiów na staże naukowo-badawcze w różnych dziedzinach¹⁴⁷.

W lipcu 2007 roku, odbyła się w Buenos Aires III runda konsultacji polityczno-gospodarczych na szczeblu wiceministrów spraw zagranicznych Polski i Argentyny¹⁴⁸. W jej trakcie doszło do zawarcia Umowy pomiędzy Ministerstwem Nauki i Szkolnictwa Wyższego RP a Sekretariatem Nauki, Technologii i Innowacji Republiki Argentyńskiej o współpracy w dziedzinie nauki i techniki¹⁴⁹. Dokument ten, co prawda nie wszedł jeszcze w życie, jednakże zawiera pewne istotne deklaracje. Strony powołały się w nim na Umowę z maja 1974 roku o współpracy naukowej i technicznej. W obydwu dokumentach, znalazły się gwarancje dotyczące współpracy w dziedzinie badań naukowych i prac rozwojowych (w tym: wymiana wyników badań, doświadczeń i informacji, organizacja kursów, sympozjów, konferencji oraz przyznawanie stypendiów i odbywanie wizyt studyjnych). Zgodnie z postanowieniami Umowy z 2007 roku, ma zostać powołana wspólna komisja do spraw współpracy w dziedzinie nauki i techniki, której zadaniem będzie zapewnianie właściwych warunków oraz wsparcie efektywnej współpracy w tym, m.in. opracowywanie programów wykonawczych¹⁵⁰.

Od lat 90. XX wieku, rozwijała się także współpraca uniwersytecka, podejmowana zwłaszcza z inicjatywy Centrum Studiów Latinoamerykańskich Uniwersytetu Warszawskiego (CESLA UW), a także innych polskich uczelni, m.in. z Krakowa, Wrocławia czy Katowic. Po stronie argentyńskiej, partnerami współpracy były uniwersytety, m.in. z Buenos Aires, Rosario czy Cordoby. Dzięki tej współpracy od początku ostatniej dekady XX wieku, liczny był udział argentyńskich badaczy w organizowanych przez polskie ośrodki akademickie wydarzeniach naukowych¹⁵¹.

Kontakty uniwersyteckie między polskimi i argentyńskimi uczelniami, były do połowy drugiej dekady XXI wieku, nadal zacieśniane. Przykładem jest wizyta w

¹⁴⁷ Zob. *Program współpracy kulturalnej i edukacyjnej między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Republiki Argentyńskiej...*

¹⁴⁸ H. KEPKA: *Współpraca gospodarcza Polski z Republiką Argentyńską (Argentyna)...*, s. 42.

¹⁴⁹ R. TARNOGÓRSKI: *Kronika stosunków międzynarodowych Polski w 2007 roku*. „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej 2008”. 2008, s. 367.

¹⁵⁰ M.Z. OSUCHOWSKA: *Kierunki rozwoju współpracy kulturalnej i naukowej...*, s. 80-81.

¹⁵¹ A. DEMBICZ: *Współpraca naukowa między Polską i Argentyną...*, s. 98.

Argentynie, w sierpniu 2016 roku, przedstawiciele Konferencji Rektorów Akademickich Szkół Polskich (KRASP). Doszło wówczas do zawarcia istotnej, dla dalszego rozwoju dwustronnych relacji, Umowy o współpracy, podpisanej w Buenos Aires, przez przedstawicieli KRASP i jej argentyńskich odpowiedników: Międzyuniwersytecką Radę Narodową zrzeszającą uczelnie publiczne (hiszp. *Consejo Interuniversitario Nacional*, CIN) oraz Radę Rektorów Uczelni Prywatnych (hiszp. *Consejo de Rectores de Universidades Privadas*, CRUP). Porozumienie przewidywało prowadzenie przez polskie i argentyńskie uczelnie wspólnych projektów naukowych oraz wymianę akademicką¹⁵².

Podczas pobytu w stolicy Argentyny, polscy rektorzy odbyli szereg spotkań w uczelniach argentyńskich oraz podpisali listy intencyjne i porozumienia o współpracy ze swoimi odpowiednikami z Universidad de Belgrano, Universidad del Salvador (USAL)¹⁵³ oraz Uniwersytetem Buenos Aires – Wydziałem Ekonomii. Przeprowadzono również rozmowy dotyczące zawarcia, istotnej dla rozwoju współpracy między polskimi i argentyńskimi uczelniami, Umowy międzyrządowej w sprawie uznawalności wykształcenia¹⁵⁴.

Ponadto, prowadzone były działania o charakterze promocyjnym, czemu służyło między innymi, zorganizowanie podczas sierpniowej wizyty KRASP w Argentynie sesji, na której rektorzy z Polski przedstawili reprezentowane przez siebie uczelnie, a także otwarto wystawę poświęconą 200-leciu istnienia Uniwersytetu Warszawskiego, pt.: „Uniwersytet Warszawski: Dwa stulecia. Dobry początek”¹⁵⁵. Wystawę przygotował Uniwersytet Warszawski we współpracy z Ambasadą RP w Buenos Aires, i została ona zaprezentowana między innymi w Universidad del Salvador w Buenos Aires¹⁵⁶. Na

¹⁵² Zob. *Polsko-argentyńskie kontakty*. Uniwersytet Warszawski – <http://www.uw.edu.pl/polsko-argentyńskie-kontakty/> [dostęp: 16.01.2017].

¹⁵³ Rektor USAL, Juan Alejandro Tobias został uroczystie odznaczony medalem Senatu Uniwersytetu Warszawskiego. Zob. *Wizyta przedstawicieli Konferencji Rektorów Akademickich Szkół Polskich (KRASP) w Argentynie*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Buenos Aires – http://buenosaires.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/wizyta_przedstawicieli_konferencji_rektorow_akademickich_szkol_polskich_krasp_w_argentyinie [dostęp: 16.01.2017].

¹⁵⁴ Zob. *W siedzibie Biblioteki Domeyki w Buenos Aires prof. Marcin Pałys, rektor Uniwersytetu Warszawskiego wręczył zestaw słowników hiszpańsko-polskich prezesowi Polskiej Macierzy Szkolnej*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Buenos Aires – http://buenosaires.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/w_siedzibie_biblioteki_domeyki_w_buenos_aires_prof_marcin_palys_rektor_uniwersytetu_warszawskiego_wreczyl_zestaw_sownikow_hiszpansko_polskich_prezesowi_polskiej_macierzy_szkolnej [dostęp: 16.01.2017].

¹⁵⁵ Prezentację ekspozycji na temat UW przewidziano także w Prowincji Misiones, gdzie mieszka najliczniejsza diaspora polska w Argentynie oraz na innych uczelniach w Buenos Aires, a także w Domu Polskim, miejscu spotkań tamtejszej Polonii. Zob. *Polsko-argentyńskie kontakty*...

¹⁵⁶ Przy okazji otwarcia wystawy, Rektor Uniwersytetu Warszawskiego Marcin Pałys, wygłosił wykład, pt.: „*University of Warsaw: how 200 years of tradition builds its future in European and global perspective*”. Zob. *Ibidem*.

wydziale Prawa USAL, odbył się także wykład Joanny Gocłowskiej-Bolek, na temat polskiej transformacji gospodarczej. Delegacja KRASP odbyła również spotkania z Polonią w Bibliotece im. Ignacego Domeyki w Domu Polskim w Buenos Aires¹⁵⁷.

Wśród działań służących promocji naszego kraju w Argentynie i mających na celu intensyfikację współpracy naukowej, należy wymienić także wykład Ambadora Marka Pernala, jaki wygłosił w sierpniu 2016 roku, w ramach cyklu prezentacji krajów Grupy Wyszehradzkiej, organizowanego przez Universidad del Salvador w Buenos Aires¹⁵⁸.

Należy zaznaczyć, że liczba studentów argentyńskich uczących się w Polsce w połowie drugiej dekady XXI wieku, jest wciąż niewielka. Na przełomie 2015/2016 roku, w Polsce przebywało jedynie sześciu studentów z Argentyny (dla porównania – z Brazylii czy Meksyku były to odpowiednio, 82 i 45 osób)¹⁵⁹. Niezbędna jest promocja naszego kraju, jako atrakcyjnego kierunku kształcenia (zarówno ze względu na możliwość otrzymania dyplomu europejskiego, jak i poznania kraju swoich przodków, w przypadku, gdy oferta jest kierowana do potomków polskich imigrantów z tego kraju).

Istotne działania w zakresie promocji nauki i kultury oraz polsko-argentyńskiej działalności naukowej, podejmowała także funkcjonująca od lat 90. XX wieku, Fundacja Argentyńska. Instytucja ta, współpracując z CESLA UW, organizowała szereg seminariów o tematyce latynoamerykańskiej, a także fundowała stypendia dla naukowców zajmujących się badaniem stosunków między Polską i Argentyną¹⁶⁰. Fundacja wspierała także rozwój współpracy w dziedzinie nauk medycznych (dzięki czemu została zainicjowana współpraca w zakresie kardiologii między Fundacją Zbigniewa Religi w Polsce a Fundacją Rene Favaloro w Buenos Aires)¹⁶¹.

¹⁵⁷ Zob. *Wizyta przedstawicieli Konferencji Rektorów Akademickich Szkół Polskich (KRASP) w Argentynie...*

¹⁵⁸ Zob. *Ambasador Marek Pernal wygłosił 29 sierpnia 2016 r. wykład poświęcony Polsce*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Buenos Aires – http://buenosaires.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/ambasador_marek_pernal_wyglosil_29_sierpnia_2016_r__wyklad_poswiecony_polsce [dostęp: 16.01.2017].

¹⁵⁹ Za: wystąpienie dr J. Gocłowskiej-Bolek, Pełnomocniczki Przewodniczącego KRASP ds. Ameryki Łacińskiej, pt.: *Poland-Mexico. Potencial for academic and scientific cooperation*, podczas Konferencji pod patronatem MSZ i Ambasady Meksyku w Polsce, pt.: *Wzmocniony dialog Polska-Meksyk: nowe otwarcie w relacjach dwustronnych*, która odbyła się 29.09.2016 roku w Warszawie.

¹⁶⁰ *Fundacja Argentyńska*. Ngo.pl – <http://bazy.ngo.pl/profil/7197/Fundacja-Argentynska> [dostęp: 15.01.2017].

¹⁶¹ A. DEMBICZ: *Współpraca naukowa między Polską i Argentyną...*, s. 98.

Rozdział 6

Chile w polityce zagranicznej Polski w latach 1990-2016

6.1. Płaszczyzna polityczna

Polsko-chilijskie stosunki polityczne mają długą tradycję, którą cechowały okresy zarówno mniejszej, jak i większej intensywności kontaktów. Obecność Polaków w Chile sięga XVIII wieku, aczkolwiek jak mawiał Andrzej Dembicz, założyciel i wieloletni dyrektor Centrum Studiów Latinoamerykańskich Uniwersytetu Warszawskiego (CESLA UW), Chile było położone od Polski o wiele dalej niż Brazylia czy Argentyna i niewiele było czynników, które byłyby w stanie tę odległość zmniejszyć. Mimo niewielkiej liczebnie emigracji polskiej do Chile, udało się nawiązać przyjazne relacje między naszymi narodami, których spoiwem była postać Ignacego Domeyki, a także podziwianego i cenionego w Chile, Adama Mickiewicza, który wyrażał poparcie dla ruchów wyzwoleniczych w tym kraju. Wzajemne wsparcie i determinacja w walce o niepodległość (zarówno Polski jak i Chile) były czynnikami zbliżającymi najpierw społeczeństwa, a następnie te dwa państwa¹.

Okres międzywojenny charakteryzował się niewielką intensywnością stosunków dwustronnych. Po II wojnie światowej natomiast, pomimo uznania przez Chile Tymczasowego Rządu Polskiego, nie wznowiono stosunków dyplomatycznych między naszymi państwami. Zostały one przywrócone dopiero w 1965 roku, za czasów prezydentury Eduardo Frei Montalvy. Relacje w tym okresie nie rozwinęły się jednak na większą skalę, a już kilka lat później w 1973 roku, zostały zerwane w wyniku chilijskiego zamachu stanu i ustanowienia tam wojskowej dyktatury. Polska przyjęła wówczas około 50. uchodźców politycznych z Chile, powołano także Komitet Solidarności z Demokratami Chilijskimi, którego zadaniem była pomoc uchodźcom oraz wspieranie działań na rzecz przywrócenia demokracji w południowoamerykańskim państwie².

Polsko-chilijskie stosunki dyplomatyczne zostały wznowione siedemnaście lat później, 11 marca 1990 roku, w wyniku przemian demokratycznych zachodzących zarówno w Polsce, jak i w Chile. Rozpoczął się wówczas etap normalizacji i stopniowej intensyfikacji relacji dwustronnych. Ambasada RP w Santiago jest obecnie (stan na drugą połowę drugiej dekady XXI wieku) jedną z dziewięciu polskich ambasad w regionie

¹ Całe pokolenie Chilijszyków – „dzieci” Wiosny Ludów, poprzez swoje związki z polską emigracją w Paryżu, a także znajomość twórczości A. Mickiewicza, stało się czynnymi zwolennikami polskiej walki o niepodległość. Zob. A.L. NORAMBUENA: *Stosunki polityczno-gospodarcze między Polską a Chile. W: Relacje Polska-Chile. Historia i współczesność.* Red. K. DEMBICZ. Warszawa 2002, s. 116.

² Ibidem, s. 119-120.

Ameryki Łacińskiej. W Chile istnieją także trzy konsulaty honorowe RP³, co jest jednak liczbą stosunkowo niewielką, w porównaniu z liczbą tego typu placówek naszego kraju w innych państwach latynoamerykańskich⁴.

Przejawem zacieśniania polsko-chilijskiej współpracy politycznej w ostatniej dekadzie XX wieku, były ważne wizyty państwowe na wysokim szczeblu, zarówno po stronie polskiej jak i chilijskiej oraz zawierane umowy bilateralne i porozumienia. W sierpniu 1991 roku oficjalną wizytę w Chile złożył minister spraw zagranicznych Polski Krzysztof Skubiszewski, który reprezentował polską dyplomację podczas podróży do kilku krajów Ameryki Łacińskiej. W 1994 roku z kolei, do Chile udał się przewodniczący Komisji Spraw Zagranicznych Sejmu, Bronisław Geremek, który spotkał się z prezydentem tego państwa, Eduardo Freiem Ruiz-Tagle⁵. Jedną z najważniejszych wizyt w latach 90. XX wieku w polsko-chilijskich stosunkach dwustronnych, była pierwsza oficjalna wizyta na najwyższym szczeblu, prezydenta RP, Lecha Wałęsy w Chile w 1995 roku. Szef państwa polskiego odbył wówczas rozmowy z prezydentem Eduardo Freiem Ruiz-Tagle, a także spotkał się z przedstawicielami chilijskiej Polonii. Prezydent RP otrzymał podczas swojej wizyty doktorat *honoris causa* Uniwersytetu Chilijskiego⁶. Trzy lata później, w 1998 roku wizytę w Chile złożyła Marszałek Senatu RP, Alicja Grzeškowiak⁷.

Ze strony chilijskiej, Polskę odwiedził w lipcu 1995 roku minister spraw zagranicznych Chile, José Miguel Insulza⁸, który spotkał się z najważniejszymi przedstawicielami naszego państwa, na szczeblu głowy państwa i rządowym. Podczas jego wizyty omawiano perspektywy rozwoju współpracy ekonomicznej i kulturalnej, zaś praktycznym rezultatem rozmów było podpisanie dwóch umów międzyrządowych: Umowy o wzajemnym popieraniu i ochronie inwestycji (która weszła w życie w styczniu 2000 roku)⁹ oraz Memorandum na temat porozumienia o współpracy kulturalno-

³ Placówki te mieszczą się w: La Serena, Punta Arenas oraz Viña del Mar.

⁴ *Stosunki Polska – Ameryka Łacińska i Karaiby*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP – http://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/inne_kontynenty/ameryka_lacinska_i_karaiby/stosunki_dwustronne_ameryka_lacinska_karaiby/tytul_strony;jsessionid=6365BCE66A1210B71089D3C80B6D2448.cmsap2p [dostęp: 02.03.2017].

⁵ A. DEMBICZ: *Stosunki z krajami Ameryki Łacińskiej*. „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej 1996”. 1996. s. 172.

⁶ B. WIZIMIRSKA: *Kronika stosunków międzynarodowych Polski w 1995 roku*. „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej 1996”..., s. 236-237.

⁷ *Kontakty międzynarodowe*. Diariusz Senatu RP – <http://ww2.senat.pl/k4/dok/diar/71/7104.htm> [dostęp: 28.02.2017].

⁸ A. DEMBICZ: *Stosunki z krajami Ameryki Łacińskiej*..., s. 172.

⁹ B. WIZIMIRSKA: *Stosunki traktatowe Polski*. „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej 2001”. 2001. s. 418.

naukowej¹⁰. W 1999 roku z kolei, do Polski przyjechał minister gospodarki Chile, Eduardo Aninat. W tym samym roku, w kwietniu odbyła się oficjalna wizyta na najwyższym szczeblu, kiedy to do Polski przyjechał prezydent Chile, Eduardo Frei Ruiz Tagle. Głowie chilijskiego państwa towarzyszyli sekretarze stanu, parlamentarzyści, działacze związkowi oraz grupa ponad trzydziestu przedsiębiorców. W trakcie wizyty odbyły się rozmowy prezydentów obu państw – Eduardo Frei Ruiz Tagle i Aleksandra Kwaśniewskiego, a także spotkania plenarne oraz dyskusje polskich i chilijskich przedsiębiorców. Podczas rozmów podkreślano istnienie dużego potencjału polsko-chilijskiej współpracy w wielu dziedzinach. Podpisano także komunikat o konsultacjach politycznych między Polską a Chile¹¹. Prezydent Kwaśniewski wskazywał na podobieństwa łączące nasze kraje, związane z procesem transformacji ustrojowej i budową instytucji demokratycznych oraz gospodarki rynkowej. Zwrócono także uwagę na pozycję Chile w Ameryce Łacińskiej, jako państwa o stabilnej sytuacji politycznej i dobrze rozwijającej się gospodarce. W zakresie współpracy bilateralnej, szefowie obu państw wskazywali na potencjał jej rozwoju zarówno w wymiarze politycznym i gospodarczym, jak i kulturalnym, technicznym oraz naukowym¹². Prezydent Ruiz Tagle zwrócił uwagę na zbieżność interesów i poglądów pomiędzy naszymi państwami dotyczących zarówno relacji dwustronnych, jak i spraw międzynarodowych. W zakresie współpracy gospodarczej, szef chilijskiego państwa odniósł się przede wszystkim do możliwości wspólnych działań w zakresie górnictwa, przemysłu ciężkiego i rolnictwa. Prezydent Ruiz Tagle zapewnił także o zainteresowaniu Chile wejściem na polski rynek¹³.

W latach 90. XX wieku oraz w pierwszej dekadzie XXI wieku, zawierano szereg umów bilateralnych stanowiących uzupełnienie formalno-prawnej podstawy relacji. Oprócz wspomnianych dwóch aktów podpisanych w lipcu 1995 roku podczas wizyty José Miguela Insulzy w Polsce, w marcu 1995 roku zawarto umowę o zniesieniu wiz turystycznych między naszymi krajami. Następnie w kwietniu 1997 roku, podpisano

¹⁰ B. WIZIMIRSKA: *Kronika stosunków międzynarodowych Polski w 1995 roku...*, s. 236-237.

¹¹ M. ŁAWACZ: *Kronika stosunków międzynarodowych Polski w 1999 roku*. „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej 2000”. 2000, s. 351.

¹² Jak podkreślił prezydent Kwaśniewski, symbolicznym dowodem dążenia do rozwoju kontaktów między polskimi i chilijskimi uczelniami, było uhonorowanie prezydenta Chile, doktoratem na Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie. Zob. *Oświadczenie Prezydenta RP po rozmowach plenarnych Polska-Chile (Warszawa, 20 kwietnia 1999 r.)*. Prezydent.pl – <http://www.prezydent.pl/archiwalne-aktualnosci/rok-2000-i-starsze/art,904,oswiadczenie-prezydenta-rp-po-rozmowach-plenarnych-polska-chile-warszawa-20-kwietnia-1999-r-.html> [dostęp: 07.03.2017].

¹³ Ibidem.

Protokół dotyczący Konsultacji Politycznych, a w marcu 1999 roku porozumienie między ministerstwami gospodarek obu państw dotyczące wymiany doświadczeń fiskalnych. W marcu 2000 roku z kolei, Polska i Chile przyjęły Konwencję o unikaniu podwójnego opodatkowania i zapobiegania uchylaniu się od opodatkowania w zakresie podatków od dochodu i majątku¹⁴. W październiku 2006 roku w Santiago de Chile, sygnowano natomiast Umowę o współpracy w zakresie zwalczania przestępczości zorganizowanej (która weszła w życie we wrześniu 2007 roku)¹⁵. W czerwcu 2007 roku w Brukseli, doszło do zawarcia Umowy między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Republiki Chile o współpracy i wzajemnej pomocy w sprawach celnych. W tym samym roku podpisano również Umowę o współpracy w dziedzinie nauki i techniki między Ministrem Nauki i Szkolnictwa Wyższego Rzeczypospolitej Polskiej a Państwową Komisją Badań Naukowych i Technologicznych Republiki Chile¹⁶.

Pierwsza dekada XXI wieku należała do szczególnie intensywnych, jeżeli chodzi o częstotliwość spotkań na różnych szczeblach (w tym dwukrotnie najwyższym) oraz innych ważnych inicjatyw świadczących o dążeniu do intensyfikacji stosunków polsko-chilijskich. Dwustronne spotkania i wizyty w omawianym dziesięcioleciu zostały zainicjowane w 2000 roku przyjazdem do Chile polskiej delegacji, na czele z premierem Polski Jerzym Buzkiem, który wziął udział w ceremonii zaprzysiężenia prezydenta tego kraju, Ricardo Lagosa i odbył z nim rozmowy. Podczas pobytu w Santiago prezes rady ministrów RP i towarzyszący mu podsekretarz stanu MSZ Radosław Sikorski, podpisali wspomnianą międzyrządową Umowę o unikaniu podwójnego opodatkowania¹⁷. Marszałek sejmu Maciej Płażyński spotkał się z kolei z przewodniczącym Izby Deputowanych, przewodniczącym Senatu oraz ministrem spraw zagranicznych Chile, z którymi odbył rozmowy na temat stosunków dwustronnych. Zrealizowano także

¹⁴ A.L. NORAMBUENA: *Stosunki polityczno-gospodarcze między Polską a Chile...*, s. 121; Patrz też: *Konwencja między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Republiki Chile w sprawie unikania podwójnego opodatkowania i zapobiegania uchylaniu się od opodatkowania w zakresie podatków od dochodu i od majątku*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Santiago – <http://www.santiagodechile.msz.gov.pl/resource/8eb922a7-cd32-4c2b-b28e-b31b988ef4c5:JCR> [dostęp: 05.03.2017].

¹⁵ R. TARNOGÓRSKI: *Kronika stosunków międzynarodowych Polski w 2007 roku*. „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej 2008”. 2008. s. 379.

¹⁶ *Umowa o współpracy w dziedzinie nauki i techniki między ministrem Nauki i Szkolnictwa Wyższego Rzeczypospolitej Polskiej a Państwową Komisją Badań Naukowych i Technologicznych Republiki Chile*. M. P. 2007 nr 91 poz. 988. Internetowy System Aktów Prawnych – <http://isip.sejm.gov.pl/KeywordServlet?viewName=thasC&passName=Chile> [dostęp: 03.03.2017].

¹⁷ T. LICHOTA: *Państwa Ameryki Łacińskiej*. W: *Stosunki dwustronne Polski*. „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej 2001”. 2001, s. 255.

spotkania z przedstawicielami chilijskiej Polonii¹⁸. Jeszcze tego samego roku miała miejsce rewizyta w Polsce przewodniczącego Senatu Chile, Andrésa Zaldívara. Potwierdzała ona dobry stan polsko-chilijskich stosunków politycznych, i co warto podkreślić, otrzymała najwyższą rangę protokolarną¹⁹.

O dążeniach do wzmocnienia pozycji Chile w polityce Polski na kierunku latynoamerykańskim świadczyła kolejna wizyta na najwyższym szczeblu, złożona w 2002 roku przez prezydenta RP, Aleksandra Kwaśniewskiego, któremu towarzyszyła grupa polskich przedsiębiorców²⁰. Podczas spotkania z przedstawicielami chilijskiego biznesu, prezydent Kwaśniewski nawiązując do gwałtownego załamania się polsko-chilijskiej wymiany handlowej w 2000 roku, wyraził nadzieję na znalezienie takich form współpracy, które przyniosą obu stronom korzyści, tym bardziej, że – jak podkreślił szef państwa polskiego – Polska posiada z Chile najbardziej zaawansowaną, spośród wszystkich państw Ameryki Łacińskiej bazę traktatową. Prezydent Kwaśniewski odbył szereg spotkań i rozmów, podczas których dyskutowano między innymi na temat sposobów i możliwości zwiększenia zakresu wymiany handlowej²¹. Aleksander Kwaśniewski uczestniczył także w spotkaniach z udziałem przedstawicieli obu izb chilijskiego parlamentu²².

Podczas swojego przemówienia w parlamencie, prezydent RP zwrócił uwagę na potrzebę nowego otwarcia w stosunkach Polski z Chile oraz bardziej ożywionego dialogu i wszechstronnej współpracy. Szef państwa polskiego odwołał się także do historycznych doświadczeń relacji obu państw. Nawiązując do chilijskiej Polonii, podkreślił rolę, jaką odegrali w tym państwie oraz w zakresie rozwoju stosunków międzypaństwowych, Ignacy Domeyko i Adam Mickiewicz. Podczas swojej wizyty prezydent RP dokonał uroczystego otwarcia seminarium Universidad de Chile i Uniwersytetu Warszawskiego, poświęconego osiągnięciom i dziedzictwu Ignacego Domeyki, a także wziął udział w

¹⁸ M. ŁAWACZ: *Kronika stosunków międzynarodowych Polski w 2000 roku*. „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej 2001”. 2001. s. 357.

¹⁹ T. LICHOTA: *Państwa Ameryki Łacińskiej...*, s. 256.

²⁰ J. SPYRA: *Stosunki Polski z krajami Ameryki Łacińskiej*. W: *Ameryka Łacińska we współczesnym świecie*. Red. M.F. GAWRYCKI. Warszawa 2006, s. 389.

²¹ Prezydent Kwaśniewski podkreślił, że istnieją możliwości zwiększenia polsko-chilijskiej wymiany handlowej w wielu dziedzinach. Polska mogłaby dostarczać na rynek chilijski, np.: statki pełnomorskie i wyposażenie okrętowe, samoloty rolnicze i specjalistyczne, śmigłowce, maszyny i narzędzia dla górnictwa, urządzenia dla przemysłu rolnego i spożywczego, artykuły elektryczne i sprzęt gospodarstwa domowego, a także mleko w proszku, mączkę ziemniaczaną oraz produkty chemiczne i meble. Na polski rynek z kolei, jak zauważył prezydent Kwaśniewski, mogłyby trafić w większej ilości niż dotychczas, chilijskie owoce i warzywa, a także świeże i przetworzone owoce morza oraz herbata. Zob. *Wizyta Prezydenta RP w Ameryce Południowej* – http://www.exporter.pl/kraje/k_ampd/prze_prezydent_02.html [dostęp: 28.02.2017].

²² Warto podkreślić, że Aleksander Kwaśniewski był pierwszym prezydentem RP, który przemawiał w chilijskim parlamencie.

obchodach 100-lecia jego narodzin. Prezydent RP zaakcentował duże znaczenie polsko-chilijskich relacji kulturalnych i naukowych, wpływających korzystnie na zwiększenie wiedzy na temat historii i kultury obu państw, co jak stwierdził, znacznie ułatwia współpracę w dziedzinie politycznej i gospodarczej²³. Prezydent Kwaśniewski dokonał również symbolicznego odsłonięcia pomnika cenionego w Chile Fryderyka Chopina²⁴.

Pozytywne tendencje w stosunkach dwustronnych potwierdziła oficjalna wizyta na najwyższym szczeblu złożona jeszcze tego samego roku w Polsce, przez Prezydenta Chile Ricardo Lagosa Escobara, na zaproszenie prezydenta RP, A. Kwaśniewskiego. Jak podkreślił prezydent Polski, było to już trzecie spotkanie głów obu państw w 2002 roku, co świadczyło o intensywności bilateralnych kontaktów politycznych na najwyższym szczeblu²⁵. Aktywny dialog prowadzony był zresztą nie tylko na szczeblu szefów państw, ale także rządów i parlamentów²⁶. Podczas rozmów głów państw duży nacisk położono na kwestie (niezadowolającej obie strony) współpracy gospodarczej oraz wymiany handlowej i inwestycyjnej²⁷. Wspomniano przy tym o dużej komplementarności obu gospodarek, a także zbliżonym poziomie, jeżeli chodzi o PKB *per capita* naszych krajów. Podczas wizyty prezydenta Lagosa, szefowie obu państw podjęli decyzję o powołaniu grupy roboczej (skupiającej po trzy osoby z każdej ze stron), której celem było opracowanie i wskazanie na możliwości intensyfikacji współpracy gospodarczej. Prezydenci wyrazili zadowolenie z poziomu współpracy kulturalnej i naukowej. Podczas rozmów poruszono także zagadnienia o charakterze międzynarodowym, w tym m.in. kwestię: walki z terroryzmem w ramach koalicji antyterrorystycznej, sytuacji w Iraku czy konieczności współdziałania w ramach ONZ oraz innych gremiach międzynarodowych. Jak oznajmił prezydent Kwaśniewski, między Polską a Chile w wielu kwestiach występowała zbieżność poglądów. Prezydent RP wyrażając nadzieję na dalszy rozwój stosunków bilateralnych, podkreślił dużą rolę i znaczenie więzów historycznych

²³ Zob. *Wizyta Prezydenta RP w Ameryce Południowej...*

²⁴ *Prezydent Kwaśniewski pojedzie do Ameryki Łac.* Wiadomości Wp.pl – http://wiadomosci.wp.pl/kat,1356,title,Prezydent-Kwasniewski-pojedzie-do-Ameryki-Lac,wid,254722,wiadomosc.html?ticaid=118b57&_tictsn=3 [dostęp: 18.02.2017].

²⁵ Pierwsze spotkanie prezydentów w 2002 roku odbyło się w lutym i miało miejsce w Sztokholmie, podczas *Stockholm Progressive Summit*. Następnie w kwietniu, prezydent Kwaśniewski złożył wizytę w Chile, a w październiku doszło do rewizyty prezydenta Lagosa Escobara w Polsce. Zob. *Wizyta oficjalna Prezydenta Republiki Chile*. Prezydent.pl – <http://www.prezydent.pl/archiwalne-aktualnosci/rok-2002/art,556,wizyta-oficjalna-prezydenta-republiki-chile.html> [dostęp: 02.03.2017].

²⁶ Prezydentowi Chile towarzyszyła przewodnicząca Izby Deputowanych, która prowadziła rozmowy z polskimi parlamentarzystami.

²⁷ Prezydent Kwaśniewski wskazał na wiele przesłanek przemawiających za intensyfikacją polsko-chilijskiej wymiany handlowej. Jak zauważył szef polskiego państwa, Chile podpisało Umowę stowarzyszeniową z Unią Europejską, a Polska w perspektywie dwóch kolejnych lat miała stać się członkiem tej organizacji. Zob. *Ibidem*.

łączących obydwaj kraje, które w połączeniu ze współczesnymi relacjami i wolą polityczną ich intensyfikacji, stwarzają podstawy do owocnej współpracy w przyszłości²⁸.

Kolejną wizytę w Chile złożył szef polskiego MSZ, Włodzimierz Cimoszewicz w sierpniu 2003 roku, przy okazji spotkań, jakie odbywał z przedstawicielami kilku krajów latynoamerykańskich. Szef polskiej dyplomacji spotkał się z prezydentem Ricardo Lagosem Escobarem, a także złożył wizyty w obu izbach chilijskiego Kongresu Narodowego. Pokłosiem spotkania było podpisanie Programu Wykonawczego do Memorandum o współpracy naukowej i kulturalnej na lata 2003-2007. Przewidziano także podpisanie przez Polską Agencję Rozwoju Przedsiębiorczości (PARP) i EuroChile (instytucja państwowa zajmująca się promocją współpracy gospodarczej między Chile a krajami UE) Memorandum o porozumieniu i współpracy²⁹, co nastąpiło ostatecznie 22 sierpnia 2003 roku w Santiago³⁰.

W kwietniu 2004 roku natomiast, wizytę w Polsce złożyła minister obrony Chile, Verónica Michelle Bachelet Jeria (późniejsza prezydent tego kraju). Podczas spotkania z ministrem obrony narodowej Jerzym Szmajdzińskim oraz spotkań międzyresortowych dyskutowano na tematy związane z bezpieczeństwem międzynarodowym, w tym m.in.: o stanie bezpieczeństwa w rejonie Zatoki Perskiej, o rozwoju procesu stabilizacyjnego w Iraku, a także dwustronnej współpracy wojskowej obejmującej między innymi wymianę doświadczeń w zakresie realizacji umów offsetowych. Efektem wizyty Pani minister było podpisanie deklaracji o współpracy resortów obrony Polski i Chile, która, jak stwierdzono, świadczy o chęci i potrzebie „uregulowania zasad współdziałania w dziedzinie bezpieczeństwa i obronności”, pomiędzy naszymi państwami. Jak zaznaczył minister Jerzy Szmajdziński, Polska we współpracy z Chile dostrzega potrzebę i upatruje możliwości wymiany opinii oraz informacji, między innymi w zakresie realizacji wsparcia logistycznego, polityki kadrowej czy zarządzania siłami zbrojnymi. Minister podkreślił także znaczenie umów, które zawarto podczas wizyty minister Bachelet w Świdniku i Mielcu, pomiędzy Agencją Rozwoju Przemysłu a firmą ENAER, w kontekście realizacji przyszłych kontraktów. Minister obrony Chile wskazała także na potencjalne zainteresowanie strony chilijskiej zakupem zaprezentowanych na wystawie w

²⁸ Ibidem.

²⁹ B. WIZIMIRSKA: *Kronika stosunków zagranicznych Polski w 2003 roku*. „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej 2004”. 2004, s. 252.

³⁰ *Memorandum of understanding* podpisane w celu zacieśnienia współpracy, zostało odnowione w 2012 roku. Zob. *Współpraca gospodarcza*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Santiago de Chile – http://www.santiagodechile.msz.gov.pl/pl/wspolpraca_dwustronna/wspolpraca_gospodarcza/ [dostęp 11.03.2017].

Santiago polskich śmigłowców, które zostały wysoko ocenione między innymi przez chilijskich pilotów testujących polskie maszyny. Pani minister V.M. Bachelet gościła także w polskim MSZ, gdzie spotkała się z podsekretarzem stanu Andrzejem Załuckim³¹.

Serię spotkań, jaka miała miejsce w pierwszej dekadzie XXI wieku w stosunkach dwustronnych między naszymi państwami, zamknęła wizyta premiera Donalda Tuska w Chile w 2008 roku, którą odbył przy okazji swojej podróży do kilku krajów Ameryki Łacińskiej. Podczas swojego pobytu w Chile, szef rady ministrów spotkał się z Verónicą Michelle Bachelet Jerią, prezydent tego kraju od 2006 roku. W pierwszej kolejności polski premier odwiedził miejsce przesłuchań i tortur więźniów politycznych w czasie dyktatury Augusto Pinocheta w Santiago de Chile – Villa Grimaldi.

Podczas rozmów z prezydent Chile, premier Tusk wskazywał na potrzebę zacieśnienia współpracy gospodarczej oraz wymiany handlowej i inwestycyjnej między naszymi krajami. Rozmowa dotyczyła także relacji ekonomicznych Unia Europejska-Ameryka Łacińska i Karaiby. Jak stwierdził szef polskiego rządu, Polska i Chile mogą być partnerami nie tylko w relacjach dwustronnych, ale ze względu na rolę, jaką odgrywają – Chile na kontynencie amerykańskim, a Polska w Europie – mogą stać się także „partnerami wyznaczającymi dobre trendy w skali międzykontynentalnej i globalnej”³². Jak zapewniała prezydent Bachelet, Polska jest dla Chile głównym partnerem handlowym i politycznym spośród państw tej części Europy³³.

Zgodnie ze stwierdzeniem wiceministra spraw zagranicznych, Ryszarda Schnepfą, wizyta premiera Tuska w Chile była wyrazem poszukiwania strategicznego partnera w Ameryce Łacińskiej. Wśród argumentów przemawiających za rosnącą rolą Chile w latynoamerykańskiej polityce Polski, wiceminister wymienił fakt, iż jest to średnio zamożny kraj o sporych możliwościach importowych, dobrze zorganizowany, o stabilnej demokracji. Wiceminister wspominał także o więzach historycznych i podobnych doświadczeniach w walce o prawa człowieka i demokrację, łączących nasze kraje³⁴.

³¹ *Wizyta w Polsce minister obrony Republiki Chile*. Ministerstwo Obrony Narodowej – <http://archiwalny.mon.gov.pl/pl/artykul/490> [dostęp: 02.03.2017].

³² *Premier Donald Tusk wrócił z „podróży życia”*. Wiadomości Wp.pl – <http://wiadomosci.wp.pl/kat,1342,title,Premier-Donald-Tusk-wrocil-z-podrozy-zycia,wid,9974721,wiadomosc.html?ticaid=118b88> [dostęp: 02.03.2017].

³³ *Współpraca gospodarcza głównym tematem rozmów premiera z prezydent Chile*. Premier.gov.pl – <https://www.premier.gov.pl/wydarzenia/aktualnosci/wspolpraca-gospodarcza-glownym-tematem-rozmow-premiera-z-prezydent-chile.html> [dostęp: 02.03.2017].

³⁴ *Wizyta premiera Tuska w Chile*. Bankier.pl – <http://www.bankier.pl/wiadomosc/Wizyta-premiera-Tuska-w-Chile-1768694.html> [dostęp: 02.03.2017].

Wśród innych ważnych inicjatyw, jakie podejmowano w pierwszej dekadzie XXI wieku, należy wymienić konsultacje polityczno-gospodarcze, które odbyły się w 2000 i 2001 roku na szczeblu podsekretarzy stanu MSZ, przeprowadzone przez Radosława Sikorskiego w Chile³⁵. Kolejne konsultacje polityczne miały miejsce w 2007 i 2008 roku³⁶. Ponadto, Warszawę odwiedzili w 2000 roku chilijscy wiceministrowie resortów spraw zagranicznych i gospodarczych³⁷. Jednym ze wspólnych polsko-chilijskich przedsięwzięć była organizacja konferencji międzynarodowej, pt.: „Ku Wspólnocie Demokracji”, która odbyła się w czerwcu 2000 roku w Warszawie. Celem obrad była ocena rzeczywistego zasięgu i stanu demokracji w naszych krajach, a także określenie wspólnych interesów państw³⁸. W 2002 roku z kolei, dokonano otwarcia polskiego Konsulatu Honorowego w Puerto Montt³⁹.

Polska i Chile miały także okazję do spotkań w ramach współpracy na forum wielostronnym. Podczas sesji Zgromadzenia Ogólnego ONZ w Nowym Jorku, które odbyło się jesienią 2000 roku, miało miejsce spotkanie ministra spraw zagranicznych Polski, Władysława Bartoszewskiego i jego chilijskiego odpowiednika⁴⁰.

Od 2004 roku natomiast, Polska i Chile współpracowały w ramach szczytów UE-Ameryka Łacińska i Karaiby. Podczas jednego ze szczytów, który odbył się w styczniu 2013 roku w Santiago de Chile⁴¹, minister Radosław Sikorski spotkał się z ministrem spraw zagranicznych Chile, Alfredo Moreno Charne. Politycy podpisali wówczas wspomniane już porozumienie o dwustronnej polsko-chilijskiej współpracy obronnej oraz Wspólny Plan Działań, który nadawał nowe ramy współpracy między Polską a Chile, m.in. poprzez powołanie mechanizmu dwustronnego dialogu politycznego. Ponadto, przedstawiciele rządów 60 państw Ameryki Łacińskiej i Karaibów oraz UE, dyskutowali

³⁵ T. LICHOTA: *Państwa Ameryki Łacińskiej...*, s. 256.

³⁶ M.F. GAWRYCKI: *Polityka Polski wobec państw Ameryki Łacińskiej*. W: *Polityka zagraniczna Polski po wstąpieniu do NATO i UE, problemy tożsamości i adaptacji*. Red. S. BIELEŃ. Warszawa 2010, s. 432.

³⁷ B. ZAKRZEWSKI: *Państwa Ameryki Łacińskiej*. W: *Stosunki dwustronne Polski*. „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej 2002”. 2002, s. 324.

³⁸ Zob. *Wizyta Prezydenta RP w Ameryce Południowej...*

³⁹ J. PERLIN: *Państwa Ameryki Łacińskiej i Karaibów*. W: *Stosunki dwustronne Polski*. „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej 2003”. 2003, s. 341-342.

⁴⁰ T. LICHOTA: *Państwa Ameryki Łacińskiej...*, s. 256.

⁴¹ Jak stwierdziła dyrektor MFW, Christine Lagarde, wybór Chile na gospodarza pierwszego w historii Szczytu UE-CELAC, nie był przypadkowy. Chile, jak zaznaczyła, jest jednym z „najbardziej stabilnych i zamożnych narodów Ameryki Łacińskiej”. Wspomniano także, iż wśród państw tego regionu, kraj ten wyróżnia się stabilnością polityczną, szybkim rozwojem handlowym i inwestycyjnym, a także dużą otwartością gospodarczą (przejawiającą się między innymi zawieraniem umów bilateralnych o wolnym handlu). Zob. *Chile. Gospodarz i triumfator*. Portal Spraw Zagranicznych – <http://www.psz.pl/118-gospodarka/chile-gospodarz-i-triumfator> [dostęp: 14.03.2017].

o możliwościach pogłębienia współpracy⁴². Efektem VII Szczytu Szefów Państw i Rządów UE-CELAC było przyjęcie Deklaracji z Santiago, a także Planu Działania UE-CELAC⁴³. Przywódcy zebrani w stolicy Chile potwierdzili wolę wspólnego działania w celu zwalczania efektów światowego kryzysu finansowego, zwłaszcza w państwach rozwijających się, poprzez odpowiednie instrumenty inwestycyjne, handlowe i produkcyjne. Podkreślono także konieczność współdziałania na arenie międzynarodowej na rzecz poszanowania praw człowieka, zasad demokracji, zwalczania terroryzmu, nieprolifracji broni masowego rażenia, przeciwdziałania zmianom klimatycznym oraz zwalczania korupcji i przemytu narkotyków⁴⁴.

Inną platformę współpracy multilateralnej stanowiły od 2010 roku coroczne spotkania Rady OECD (której Polska jest członkiem od 1996 roku, a Chile od 2010 roku)⁴⁵. Sesje odbywają się na szczeblu ministerialnym (MCM) Rady, w skład której wchodzi przedstawiciele wszystkich państw członkowskich w randze ministrów gospodarki lub finansów (rzadziej spraw zagranicznych). Spotkania stanowią forum wymiany poglądów na temat stanu gospodarki światowej i polityki państw członkowskich, a także miejsce podejmowania decyzji o strategicznym znaczeniu dla Organizacji⁴⁶.

Chile zostało określone w rządowym dokumencie, pt.: „Strategia RP w odniesieniu do pozaeuropejskich krajów rozwijających się” z 2004 roku, jako jedno z czterech, obok Brazylii, Argentyny i Meksyku, państw priorytetowych w latynoamerykańskiej polityce Polski. W dokumencie pojawiło się stwierdzenie, że Chile, po latach izolacji za rządów wojskowych, jest aktywnym uczestnikiem na arenie międzynarodowej, co powoduje, że wzrosła jego atrakcyjność, jako partnera w stosunkach międzypaństwowych, także z punktu widzenia interesów polskiej polityki

⁴² Jak podkreślił prezydent Chile, Sebastian Piñera, głównym celem Szczytu było przeniesienie związku między Ameryką Łacińską a UE na nowy poziom, poprzez wyjście poza dotychczasowe, asymetryczne relacje i budowę sojuszu na rzecz zrównoważonego rozwoju z naciskiem na inwestycje. Zob. Ibidem.

⁴³ Definiuje on konkretne obszary współpracy (m.in. takie jak.: nauka, badania, innowacje i technologia, zrównoważony rozwój, środowisko, zmiany klimatyczne, bioróżnorodność, migracje, spójność społeczna, równość płci), a także cele, narzędzia ich realizacji oraz spodziewane rezultaty. Zob. *Strategiczne partnerstwo UE-Ameryka Łacińska i Karaiby potwierdzone w Santiago de Chile*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP – http://www.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/wiadomosci/strategiczne_partnerstwo_ue_ameryka_lacinska_i_karai_by_potwierdzone_w_santiago_de_chile [dostęp: 13.03.2017].

⁴⁴ Zob. Ibidem; Patrz też: *Chile. Gospodarz i triumfator...*

⁴⁵ Chile jest obok Meksyku, jedynym państwem Ameryki Łacińskiej należącym do Organizacji Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (OECD). Państwami aspirującymi do członkostwa są także Kolumbia i Kostaryka.

⁴⁶ Zob. *Wizyta wicepremiera Morawieckiego w Paryżu*. Ministerstwo Rozwoju – <https://www.mr.gov.pl/strony/aktualnosci/wizyta-wicepremiera-morawieckiego-w-paryzu/> [dostęp: 11.03.2017].

zagranicznej. Zauważono, że polsko-chilijska wymiana handlowa i współpraca gospodarcza jest niewielka, i co istotne, nie odzwierciedla możliwości tkwiących we współpracy obu krajów.

Do czynników korzystnie wpływających na rozwój stosunków Polski z Chile, zaliczono: stabilną sytuację wewnętrzną tego państwa, średni wzrost PKB w latach 90. XX wieku w wysokości 5-8%, intensywną współpracę Chile z Unią Europejską w oparciu o Umowę o wolnym handlu⁴⁷, a także aktywną współpracę kulturalno-naukową między naszymi państwami. Jako jedyny czynnik ograniczający współpracę z Chile, uznano brak przepisów regulujących kwestie ochrony własności przemysłowej i intelektualnej w tym państwie (dotyczyło to przede wszystkim piractwa nagrań, wydawnictw, a także braku ochrony patentów na leki)⁴⁸.

W ocenie szans i perspektyw rozwoju stosunków między naszymi państwami, priorytetowe znaczenie przyznano potrzebie rozszerzenia wymiany handlowej, której skala nie odzwierciedlała możliwości ani potencjałów obu krajów. Ponadto, w porównaniu z wysoką dynamiką stosunków politycznych, kulturalnych oraz naukowych, stosunki gospodarcze cechowały się znacznie mniejszą intensywnością. Zaznaczono jednocześnie, że objęcie Polski postanowieniami układu o wolnym handlu UE-Chile, będzie sprzyjać intensyfikacji wzajemnych relacji ekonomicznych. W dokumencie z 2004 roku wspomniano także o działaniach podejmowanych na rzecz rozwoju polsko-chilijskiej współpracy, głównie w branży lotniczej, jak również w zakresie dostaw sprzętu specjalnego, w tym polskich urządzeń radarowych. Zwrócono także uwagę na zainteresowanie strony chilijskiej polskimi technologiami i dostawami sprzętu górniczego, a także na ewentualne możliwości eksportu polskiego węgla kamiennego do Chile (zapotrzebowanie na ten surowiec w tym kraju wynosiło ok. 1,5 mln ton rocznie). Wśród potencjalnych obszarów współpracy wymieniono także rolnictwo i rybołówstwo (strona polska wyrażała zainteresowanie zwiększeniem importu chilijskich ryb oraz stworzeniem w Polsce *joint ventures* z chilijskimi przedsiębiorstwami ich przetwórstwa)⁴⁹.

W publikacji autorstwa K.J. Hinza, wydanej pod auspicjami Departamentu Ameryki MSZ RP w 2015 roku, pt.: „Wyzwania dla polityki zagranicznej RP wobec Ameryki Łacińskiej i Karaibów (2015-2020 i po 2020 roku)”, Chile zostało wymienione, jako jedno z

⁴⁷ Głównymi partnerami handlowymi Chile w UE są: Włochy, Francja i Niemcy. Warto podkreślić, że UE należy do największych inwestorów w Chile. Unijne inwestycje skoncentrowane są przede wszystkim w sektorze energetycznym oraz transporcie i łączności. Zob. *Strategia RP w odniesieniu do pozaeuropejskich krajów rozwijających się*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych. Warszawa 2004.

⁴⁸ Ibidem.

⁴⁹ Ibidem.

kluczowych partnerów Polski w regionie Ameryki Łacińskiej, w kontekście inicjatywy Sojusz dla Pacyfiku, którego obok Kolumbii, Meksyku oraz Peru, jest założycielem. Autor zaznaczył, że obszar państw założycielskich Sojuszu w perspektywie średnio- i długoterminowej, powinien być jednym z głównych kierunków ekspansji gospodarczej naszego kraju w regionie latynoamerykańskim. W tym kontekście, autor zwrócił uwagę na potrzebę stworzenia dodatkowego etatu ds. ekonomicznych i dyplomacji publicznej w Ambasadzie RP w Santiago. Podkreślono jednocześnie rosnące znaczenie Chile w latynoamerykańskiej polityce RP w pierwszej i połowie drugiej dekady XXI wieku⁵⁰.

W drugiej dekadzie XXI wieku, doszło do zawarcia ważnej umowy międzypaństwowej pomiędzy Polską a Chile, świadczącej o dążeniach do rozwoju współpracy także w innych niż dotychczasowe dziedzinach. Memorandum o porozumieniu między Rządem RP a Rządem Republiki Chile w sprawie dwustronnej współpracy obronnej, zostało podpisane w stolicy tego państwa (Santiago) przez ministra spraw zagranicznych Radosława Sikorskiego, w dniu 27 stycznia 2013 roku, przy okazji VII Szczytu UE-CELAC. Warto podkreślić, że Memorandum było pierwszą umową międzynarodową określającą zasady współpracy obronnej i wojskowej między naszymi państwami. W ramach współpracy przewidziano między innymi: wzajemne wizyty delegacji obu krajów, wizyty okrętów marynarki wojennej i wojskowych statków powietrznych, udział personelu wojskowego i cywilnego w kursach szkoleniowych, seminariach, konferencjach i sympozjach oraz wymianę wiedzy i doświadczeń w różnych dziedzinach dotyczących spraw obronnych⁵¹.

Mimo iż do połowy drugiego dziesięciolecia XXI wieku w stosunkach dwustronnych między naszymi państwami nie doszło do wizyt na wysokim szczeblu, to w październiku 2014 roku odbyła się ósma runda polsko-chilijskich konsultacji

⁵⁰ W tym kontekście wspomniano o największej polskiej inwestycji za granicą i czwartym, co do wielkości projekcie górnictwem na świecie (o wartości 4,2 mld USD), w ramach którego KGHM Polska Miedź SA, uruchomił w 2014 roku kopalnię miedzi, molibdenu i złota w Chile. Jak zaznaczył K.J. Hinz, inwestycja KGHM może przyciągnąć także inne polskie przedsiębiorstwa, przekształcając Chile w „hub” naszej ofensywy gospodarczej. Podobnie, jeżeli chodzi o realizację polskich interesów w ramach relacji biregionalnych UE-Ameryka Łacińska i Karaiby, gdzie wymieniono Chile, jako jedno z państw (obok Brazylii, Meksyku, Kolumbii i Peru), z którym Polska posiada największe interesy gospodarcze w zakresie unijnej polityki wobec tego regionu. Pojawiło się także stwierdzenie, że: „powinniśmy wykorzystać w jak największym stopniu możliwości, jakie dają umowy UE o wolnym handlu z państwami/ grupami państw Ameryki Łacińskiej i Karaibów, a w szczególności z Meksykiem, Chile, Kolumbią i Peru”. Zob. K.J. HINZ.: *Wyzwania dla polityki zagranicznej RP wobec Ameryki Łacińskiej i Karaibów (2015-2020 i po 2020 roku)*, Ministerstwo Spraw Zagranicznych, Departament Ameryki. Warszawa 2015, s. 26-27.

⁵¹ *Podpisanie umów międzynarodowych z Chile i Wenezuelą*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP – http://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/prawo_miedzynarodowe/podpisanie_umow_miedzynarodowych_z_chile_i_wenezuela;jsessionid=F2ABEEEF839E684189D2B68840001DD0.cms2 [dostęp: 12.03.2017].

politycznych i gospodarczych. Jak stwierdziła podsekretarz stanu Katarzyna Kacperczyk (która wraz z chilijskim wiceministrem spraw zagranicznych Edgardo Riverosem współprzewodniczyła spotkaniom): „Polska i Chile to doskonałe przykłady państw o udanej transformacji polityczno-gospodarczej i dynamicznej współpracy dwustronnej, rozwijającej się pomimo geograficznego dystansu”. Zwieńczeniem pozytywnych relacji było, jak zauważyła polska podsekretarz stanu, utworzenie kopalni miedzi i molibdenu KGHM w Sierra Gorda⁵².

W efekcie spotkań z przedstawicielami chilijskich ministerstw: energii, środowiska, górnictwa, transportu i telekomunikacji, wyznaczono szereg dziedzin, w których zacieśnienie współpracy jest możliwe i pożądane. Należą do nich m.in.: sektor zielonych technologii, usługi okołogórnictwa, transport czy współpraca naukowo-techniczna oraz badawcza. Rozmowy w ramach polsko-chilijskich konsultacji politycznych dotyczyły także zagadnień międzynarodowych, takich jak: reforma ONZ, konflikt rosyjsko-ukraiński czy sytuacja na Bliskim Wschodzie. Ponadto, wiceminister Kacperczyk w stolicy Chile zainaugurowała polsko-chilijskie seminarium gospodarcze, w którym wzięło udział blisko 100 firm z sektora ekologicznych rozwiązań (*Greenevo*), ICT, infrastrukturalnego oraz doradztwa finansowego.

Podczas wizyty w Chile, wiceszefowa polskiej dyplomacji wzięła udział w uroczystym otwarciu największej polskiej inwestycji zagranicznej – kopalni miedzi i molibdenu, realizowanej przez KGHM w Sierra Gorda. Jak stwierdziła wiceminister, inwestycja ta może stać się impulsem dla pozostałych polskich przedsiębiorstw do zwiększenia swojej obecności w Chile. Katarzyna Kacperczyk zwróciła jednocześnie uwagę, że Chile jest tradycyjnie, czwartym partnerem Polski w Ameryce Łacińskiej⁵³.

W latach 2015-2016 działania polskiej dyplomacji w regionie latynoamerykańskim były skoncentrowane na intensyfikacji relacji z wybranymi

⁵² Podczas polsko-chilijskiego seminarium gospodarczego, które odbyło się w Warszawie w lipcu 2014 roku (więcej na ten temat w podrozdziale poświęconym stosunkom gospodarczym), wiceszefowa polskiej dyplomacji Katarzyna Kacperczyk przekonywała, że otwarcie przez KGHM kopalni miedzi, złota i molibdenu w Sierra Gorda, stanowi dobry punkt wyjścia do zacieśnienia polsko-chilijskiej współpracy, nie tylko w wymiarze gospodarczym, ale także: politycznym, akademickim i naukowym. Kopalnia od 1 października 2014 roku nosi imię Ignacego Domeyki. Zob. *W Warszawie polsko-chilijskie seminarium gospodarcze*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP – http://www.ms.gov.pl/pl/aktualnosci/wiadomosci/w_warszawie_polsko_chilijskie_seminarium_gospodarcze [dostęp: 11.03.2017].

⁵³ Zob. *VIII runda polsko-chilijskich konsultacji polityczno-gospodarczych*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP – http://ms.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/inne_kontynenty/ameryka_lacinska_i_karaiby/viii_runda_polsko_chilijskich_konsultacji_polityczno_gospodarczych [dostęp: 05.03.2017].

państwami, wśród których obok Meksyku, Kolumbii i Peru znalazło się Chile⁵⁴. Aktywnością wykazała się także polsko-chilijska grupa parlamentarna⁵⁵, która w związku z planowaną wizytą delegacji sejmiku RP w Chile w 2017 roku, spotkała się z Aleksandrą Piątkowską, ambasadorem RP w Chile i Maciejem Ziętara, I Radcą w Departamencie Ameryki w Ministerstwie Spraw Zagranicznych. Rozmowy z udziałem polskich parlamentarzystów dotyczyły zagadnień gospodarczych (w tym perspektyw rozwoju kopalni miedzi w Sierra Gorda oraz współpracy energetycznej), a także naukowych oraz związanych z ochroną środowiska⁵⁶.

W lipcu 2016 roku w Santiago, odbyły się polsko-chilijskie rozmowy o stosunkach dwustronnych. Karolina Cemka, zastępca dyrektora Departamentu Ameryki, spotkała się z zastępcą dyrektora Departamentu Europy Patricio Beckerem. Tematem rozmów przedstawiciele polskiego i chilijskiego MSZ, była m.in. współpraca akademicka i gospodarcza między oboma krajami. Dokonano także przeglądu bazy prawnej, między innymi w kontekście współpracy sportowej i naukowo-logistycznej w Antarktyce oraz w odniesieniu do projektu umowy o możliwości podejmowania przez studentów tymczasowej pracy zarobkowej, tzw. porozumienia „Zwiedzaj i Pracuj”. Uczestnicy spotkania odnotowali znaczny postęp dotyczący wzmocnienia współpracy akademickiej (czego przejawem było podpisanie Umowy Konferencji Rektorów Polski i Chile). Jednocześnie, podkreślono potrzebę dywersyfikacji i wzrostu oferty eksportowej i inwestycyjnej Polski w Chile⁵⁷.

Ponadto, Polska i Chile miały okazję do spotkania na forum wielostronnym podczas Szczytu Sojuszu Pacyfiku (którego Polska od lipca 2015 roku jest obserwatorem), który odbył się w chilijskim Puerto Varas w lipcu 2016 roku. Polskiej delegacji przewodniczyła Ambasador RP w Chile Aleksandra Piątkowska, zaś Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP reprezentowała Karolina Cemka. Rozmowy

⁵⁴ *Stosunki Polska – Ameryka Łacińska i Karaiby...*

⁵⁵ Polsko-chilijska grupa parlamentarna ukonstytuowała się w lutym 2016 roku i liczy 20 posłów.

⁵⁶ Zob. *Polscy posłowie planują wizytę w Chile*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Santiago – http://www.santiagodechile.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/polscy_poslowie_planuja_wizyte_w_chile [dostęp: 05.03.2017].

⁵⁷ Podczas spotkania, przekazano ofertę programową rządu RP dla krajów Sojuszu Pacyfiku wraz z listem ministra spraw zagranicznych, Witolda Waszczykowskiego. Zob. *Polsko-chilijskie rozmowy o stosunkach dwustronnych w Santiago*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Santiago – http://www.santiagodechile.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/polsko_chilijskie_rozmowy_o_stosunkach_dwustronnych_w_santiago [dostęp: 05.03.2017].

dotyczyły między innymi: edukacji, ułatwień w handlu, innowacyjności, nauki i technologii oraz rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw⁵⁸.

6.2. Płaszczyzna gospodarcza

Podobnie jak stosunki polityczne, polsko-chilijskie relacje gospodarcze zaczęły ulegać stopniowej intensyfikacji po 1989 roku. W tym okresie reprezentanci Chilijskiej Izby Handlu i Przemysłu (hiszp. *Camara de Comercio e Industria de Chile*) odwiedzili Polskę na zaproszenie Polskiej Izby Handlu Zagranicznego. Jednocześnie w 1989 roku, nasz kraj po raz pierwszy uczestniczył w Międzynarodowych Targach Handlowych, zorganizowanych w Santiago. Rok później, Chile, jako jedyne państwo regionu Ameryki Łacińskiej i Karaibów wzięło udział w Międzynarodowych Targach w Poznaniu, stając się na nich później stałym wystawcą. Początek lat 90. XX wieku, okazał się korzystny pod względem dwustronnej wymiany handlowej, w której odnotowano wzrost polskiego eksportu do Chile, który przełożył się na dodatni dla Polski bilans handlowy. W 1989 roku wartość polskiego eksportu wynosiła jedynie 4,4 mln USD, zaś w 1990 roku wzrosła ponad dwukrotnie – do 11,4 mln USD. Na początku lat 90. XX wieku obserwowano natomiast asymetrię, jeżeli chodzi o eksport i import z tego państwa, gdzie wartość tego drugiego w 1990 roku osiągnęła zaledwie 1,3 mln USD⁵⁹.

Towary, jakie Polska eksportowała do Chile w początkach lat 90. XX wieku, miały głównie charakter wysoko przetworzony, jak np.: samochody typu Polonez, ciągniki Ursus, produkty przemysłu chemicznego, elektryczny sprzęt gospodarstwa domowego, łożyska toczne i armatura przemysłowa. Ponadto, eksportowano mleko w proszku, wyroby spirytusowe czy mączkę rybną. W polskim eksporcie do Chile, znajdowały się także górnicze usługi budowlane. Na strukturę towarową polskiego importu z Chile składały się natomiast: herbata, obuwie sportowe, niewielkie ilości rudy miedzi oraz owoce⁶⁰.

W latach 90. XX wieku, zainicjowano proces tworzenia formalno-prawnej podstawy bilateralnych stosunków gospodarczych. Jego przejawem było podpisanie w październiku 1991 roku, podczas wizyty wiceministra współpracy z zagranicą Zbigniewa Okońskiego w Chile, Umowy o współpracy gospodarczej i wymianie handlowej.

⁵⁸ *Alianza Pacifica – polityczny klucz do Ameryki Łacińskiej*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Santiago – http://www.santiagodechile.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/alianza_pacifica___polityczny_klucz_do_ameryki_la_cinskiej [dostęp: 05.03.2017].

⁵⁹ A.L. NORAMBUENA: *Stosunki polityczno-gospodarcze między Polską a Chile...*, s. 121.

⁶⁰ *Ibidem*, s. 122.

Ponadto, w latach 90. XX wieku zawarto szereg umów na budowę 34 statków do połowów morskich (kontenerowców) i wykonanie robót górniczych w Chile⁶¹. Dzięki tym kontraktom polski eksport do Chile w połowie lat 90. XX wieku wyniósł 142 mln USD⁶². Warto jednak mieć na uwadze, że tego typu kontrakty miały charakter okazjonalny i nie zapewniały stałego wzrostu we wzajemnych obrotach handlowych.

Od połowy lat 90. XX wieku, wymiana handlowa między naszymi państwami ulegała dywersyfikacji. W strukturze polskiego importu nadal dominującą pozycję zajmowały artykuły spożywcze, aczkolwiek znacznie zwiększył się ich zakres oraz różnorodność. Importowano np.: owoce świeże, mrożone i suszone (głównie jabłka, winogrona, truskawki i porzeczki), przetwory owocowe (soki, dżemy), warzywa mrożone, grzyby (suszone i mrożone), ryby, produkty pochodzenia roślinnego, miód, przyprawy oraz alkohol (przede wszystkim chilijskie wina). Zaczęliśmy importować także: nawozy sztuczne i inne produkty przemysłu chemicznego, cynk, koncentraty cynku⁶³ i miedzi, złoto, produkty przemysłu drzewnego oraz artykuły do dekoracji wnętrz⁶⁴.

W latach 1995-2000 najważniejszą, aczkolwiek niewidoczną w statystykach wzajemnych obrotów (sprzedaż odbywała się za pośrednictwem firm niemieckich), pozycją w polskim eksporcie były statki. Dostarczyliśmy 21 kontenerowców i 13 masowców za łączną sumę ok. 1 mld USD. Do głównych produktów eksportowanych przez Polskę do Chile w tym okresie należały także: wyroby przemysłu elektromaszynowego (w tym: turbiny i kondensatory oraz maszyny i urządzenia – głównie budowlane), wyroby stalowe, sprzęt gospodarstwa domowego, chemikalia, wyroby przemysłu tekstylnego-odzieżowego oraz mleko w proszku.

Na początku lat 2000, obroty handlowe między naszymi państwami wyniosły 40,4 mln USD⁶⁵ (2003 rok). Import z Chile w 2003 roku osiągnął wartość 24,49 mln USD i przewyższył polski eksport, który wyniósł 15,994 mln USD. Oznaczało to ujemne dla Polski saldo wymiany handlowej. W skali globalnej wymiany handlowej Polski, znaczenie Chile dla polskiego eksportu i importu było jednak marginalne.

⁶¹ Ibidem, s. 122.

⁶² Warto mieć na uwadze, że dostawy polskich statków do Chile odbywały się z udziałem Niemiec i z tego powodu nie zawsze były bezpośrednio ujmowane w dwustronnym polsko-chilijskim bilansie handlowym. Za: *Stan i perspektywy stosunków gospodarczych Polski z krajami Ameryki Łacińskiej*. Red. A. DEMBICZ, K. DEMBICZ [i in]. Warszawa 1997, s. 48-49, 62.

⁶³ W połowie lat 90. XX wieku, Chile zajmowało 3. miejsce wśród latynoamerykańskich eksporterów rudy cynku do Polski – 9,5 tys. ton. Zob. Ibidem, s. 62.

⁶⁴ A.L. NORAMBUENA: *Stosunki polityczno-gospodarcze między Polską a Chile...*, s. 122.

⁶⁵ Na podstawie: *Strategia RP w odniesieniu do pozaeuropejskich krajów rozwijających się...*

Jeszcze przed wstąpieniem Polski do UE podejmowano szereg działań mających na celu intensyfikację wzajemnej wymiany handlowej oraz instytucjonalizację współpracy. W 2003 roku reaktywowano chilijsko-polską izbę handlową, a także zawarto (z polskiej inicjatywy) Umowę między Polską Agencją Inwestycji Zagranicznych (PAIZ) a chilijską instytucją promocji gospodarczej ProChile, o współpracy w dziedzinie promocji handlowej. Umowa przewidywała m.in.: organizację kampanii promocyjnych, wymianę specjalistów i stażystów oraz wymianę misji handlowych.

Ponadto, Polska i Chile zawarły w 2003 roku, wspomnianą już, Umowę między Państwową Agencją Rozwoju Przedsiębiorczości (PARP) a Fundacją EuroChile. Porozumienie przewidywało między innymi, wspólne uczestnictwo polskich i chilijskich firm w programach UE promujących udział w targach oraz poszukiwanie partnerów biznesowych i wymianę informacji handlowych (Umowa dotyczyła głównie małych i średnich przedsiębiorstw z obu państw).

Do inicjatyw mających na celu wspieranie rozwoju współpracy gospodarczej, należało utworzenie w 2002 roku *think-tanku* – pierwszego tego typu w kontaktach Polski z państwem regionu Ameryki Łacińskiej. Działania powołanego mechanizmu grupy eksperckiej miały koncentrować się zarówno na kwestiach politycznych, jak i gospodarczych⁶⁶.

Podstawy współpracy gospodarczej między Polską a Chile, od momentu przystąpienia naszego kraju do Unii Europejskiej, regulowało Porozumienie o Stowarzyszeniu Gospodarczym, Konsultacjach Politycznych i Współpracy, zawarte między Unią Europejską a Chile⁶⁷ w 2002 roku (część porozumienia dotycząca wolnego handlu weszła w życie w dniu 1 lutego 2003 roku⁶⁸, a całość umowy 1 marca 2005 roku)⁶⁹.

⁶⁶ *Chile. Regionalna Izba Gospodarcza Katowice* – <http://rig.katowice.pl/files/Wsp%C3%B3lpraca%20Mi%C4%99dzynarodowa/38.Chile.pdf> [dostęp: 07.03.2017].

⁶⁷ Była to pierwsza tego typu umowa zawarta pomiędzy UE a krajem południowoamerykańskim i druga, po Meksyku, z całego regionu Ameryki Łacińskiej i Karaibów. Zob. B. MICHALSKI, *Umowa stowarzyszeniowa Chile z Unią Europejską i jej konsekwencje dla polsko-chilijskiej wymiany handlowej*. „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego”, nr 57, 2013, s. 393.

⁶⁸ Pełne wdrożenie rozwiązań dotyczących liberalizacji handlu nastąpiło 1 stycznia 2013 roku, kiedy to wygasły okresy przejściowe, przewidziane dla stopniowego znoszenia stawek celnych na importowane z Chile ryby, bezkręgowce wodne, przetwory z nich, a także artykuły rolne (przy utrzymaniu na niektóre z nich kwot importowych). Zob. Ibidem, s. 393.

⁶⁹ Umowa jest podstawą relacji handlowych między UE a Chile i określa preferencyjne warunki współpracy w wielu dziedzinach gospodarki, takich jak: przemysł, finanse, usługi, inwestycje, transport, małe i średnie przedsiębiorstwa, nauka i technologia czy społeczeństwo informacyjne. Zgodnie z jej zapisami, stawki celne stosowane w obrotach handlowych z państwami członkowskimi UE (w tym z Polską) podlegają stopniowej redukcji. Część handlowa Umowy (FTA) była określana, jako jedna z najbardziej

Ponadto, w stosunkach gospodarczych między Polską a Chile obowiązują następujące porozumienia:

1. Umowa o popieraniu i wzajemnej ochronie inwestycji, z dnia 5 lipca 1995 roku (weszła w życie w 2000 roku);
2. Umowa o unikaniu podwójnego opodatkowania, z dnia 10 marca 2000 roku (weszła w życie 1 stycznia 2004 roku)⁷⁰;
3. Umowa o współpracy i wzajemnej pomocy w sprawach celnych, z dnia 28 czerwca 2007 roku (ratyfikowana w grudniu 2007 roku).

Tabela 1.
Wartość polsko-chilijskich obrotów handlowych w latach 2004-2016 (w mln USD)

ROK	EKSPORT	IMPORT	OBROTY	SALDO	UDZIAŁ w %	
					Export	Import
2004	15,8	33,2	49,0	-17,4	0,02	0,04
2005	31,4	71,0	102,5	-39,6	0,04	0,07
2006	38,0	285,3	323,3	-247,4	0,03	0,23
2007	45,3	315,3	360,6	-269,4	0,03	0,19
2008	37,1	260,0	297,1	-223,0	0,02	0,12
2009	24,1	193,3	217,4	-169,3	0,02	0,13
2010	54,9	144,9	199,8	-90,0	0,03	0,08
2011	48,2	216,1	264,3	-167,9	0,03	0,10
2012	70,8	132,5	203,3	-61,7	0,04	0,07
2013	97,2	266,5	363,6	-169,3	0,05	0,13
2014	85,3	154,3	239,5	-69,0	0,04	0,07
2015	94,1	157,2	251,3	-63,0	0,05	0,08
2016	95,7	203,8	299,6	-108,1	0,05	0,10

Źródło: GUS. Opracowanie własne.

nowoczesnych i kompleksowych umów w gospodarce globalnej. Objęła ona wszystkie obszary stosunków handlowych UE-Chile, w których wprowadzone zostały liczne uregulowania wychodzące ponad zobowiązania WTO. Znalazły się w niej między innymi regulacje dotyczące: eliminacji barier pozataryfowych w handlu, planowanej liberalizacji handlu towarami i usługami, przepływów inwestycyjnych i kapitałowych oraz dostępu do zamówień publicznych. Zgodnie z zapisami Umowy, dalszą redukcję stawek celnych aż do utworzenia pełnej strefy wolnego handlu, zaplanowano do końca 2013 roku. We wrześniu 2009 roku Polska przekazała do KE stanowisko w sprawie dalszej liberalizacji handlu towarami rolnymi i przetworzonymi w ramach Umowy Stowarzyszeniowej UE-Chile, w tym również w zakresie ochrony GIS (Główny Inspektorat Sanitarny) na niektóre napoje spirytusowe. Zob. *Chile. Regionalna Izba Gospodarcza Katowice...*; Patrz też: *Komunikat Komisji - Wzmocnienie stosunków w dziedzinie lotnictwa z Chile*. EUR-Lex – <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=CELEX%3A52005DC0406> [dostęp: 11.03.2017].

⁷⁰ Chile jest jedynym krajem w regionie Ameryki Łacińskiej i Karaibów, z którym Polska podpisała i ratyfikowała zarówno umowę o popieraniu i wzajemnej ochronie inwestycji, jak i o unikaniu podwójnego opodatkowania.

Przystąpienie Polski do UE, a tym samym objęcie naszych relacji handlowych z Chile umową liberalizującą⁷¹ było impulsem, który przyczynił się do wzrostu dwustronnej wymiany handlowej⁷². Tendencja wzrostowa utrzymywała się jednak po obu stronach jedynie do 2007 roku. Od następnego roku, przez dwa kolejne lata (do 2009 roku) obserwowano spadek zarówno po stronie eksportu (o blisko połowę w stosunku do 2007 roku), jak i importu z Chile. Negatywny wpływ na wielkość polsko-chilijskich obrotów handlowych w tym czasie miało globalne spowolnienie gospodarcze. W 2010 roku zanotowano, co prawda, wzrost wartości polskiego eksportu o ponad 50% w stosunku do roku poprzedniego, jednakże tendencja spadkowa utrzymywała się nadal w polskim imporcie, przekładając się na najniższą od 2005 roku wartość obrotów handlowych.

Mimo iż wartość polsko-chilijskiej wymiany handlowej zwiększyła się w 2011 roku do ponad 260 mln USD, to nie można mówić o stałym i systematycznym wzroście obrotów między naszymi państwami. W pierwszej i połowie drugiej dekady XXI wieku, wartości eksportu jak i importu podlegały znacznym wahanom. Rekordowym, pod względem wartości polsko-chilijskich obrotów handlowych, był rok 2013, kiedy to osiągnęły one wartość 363,6 mln USD. W kolejnym roku obroty handlowe zanotowały jednak spadek do poziomu 239,5 mln USD. Spośród partnerów handlowych Polski z regionu Ameryki Łacińskiej, Chile uplasowało się w 2014 roku, na 5. miejscu pod względem wartości obrotów handlowych (po Brazylii, Argentynie, Meksyku i Ekwadorze), 4. pod względem wartości eksportu oraz 5. pod względem importu. Warto zaznaczyć, że w wymianie handlowej między naszymi państwami, od początku XXI wieku utrzymywał się ujemny dla Polski bilans handlowy.

⁷¹ Z chwilą przystąpienia naszego kraju do UE warunki współpracy gospodarczej Polski z Chile uległy zmianie. Umowa Stowarzyszeniowa UE-Chile z 2002 roku, wprowadziła znaczną redukcję stawek celnych, co spowodowało poprawę konkurencyjności towarów pochodzących z krajów unijnych. Od wejścia w życie umowy, obowiązywała zerowa stawka celna na większość towarów będących przedmiotem wymiany. Niewielka część towarów została obłożona cłem w wysokości 6%. Sytuacja ta stworzyła korzystne warunki dostępu do rynku chilijskiego także dla polskich firm. Zob. *Notatka informacyjna o polsko-chilijskich stosunkach gospodarczych*. Ministerstwo Gospodarki – https://www.mr.gov.pl/media/28620/Chile_4_11_2016.pdf [dostęp: 07.03.2017].

⁷² B. MICHALSKI: *Umowa stowarzyszeniowa Chile z Unią Europejską...*, s. 395-397. Dodatkowo, w październiku 2005 roku, UE podpisała z Chile Porozumienie dotyczące niektórych aspektów usług lotniczych (jest to pierwsze porozumienie, jakie UE zawarła z państwem trzecim w ramach nowej polityki Wspólnoty w zakresie lotnictwa cywilnego). Porozumienie stworzyło nowe możliwości rynkowe dla przewoźników polskich oraz ustanowionych w Polsce przewoźników unijnych, w wykonywaniu regularnych operacji lotniczych między Polską a Chile. Zob. *Chile*. Regionalna Izba Gospodarcza Katowice...

Począwszy od lat 90. XX wieku do końca 2016 roku, nie doszło też do przekroczenia wartości 1 mld USD we wzajemnych obrotach handlowych (jak miało to miejsce w przypadku trzech największych partnerów Polski w Ameryce Łacińskiej – Brazylii, Argentyny czy Meksyku). Biorąc pod uwagę procentowy udział Chile w polskiej wymianie handlowej należy stwierdzić, że w pierwszej i połowie drugiej dekady XXI wieku miał on charakter marginalny.

Struktura towarowa wymiany handlowej w pierwszej i do połowy drugiej dekady XXI wieku uległa zwiększeniu, w stosunku do poprzedniego dziesięciolecia, w zakresie tradycyjnych grup produktów. W pewnym stopniu zwiększyło się także jej zróżnicowanie (zwłaszcza w odniesieniu do polskiego eksportu). Na polski eksport składały się: produkty przemysłu elektromaszynowego (urządzenia mechaniczne i elektryczne, w tym do rejestracji i odbioru dźwięku, przewody elektryczne, zespoły prądowórcze, urządzenia dźwigowe, maszyny do wierceń, tokarki, spycharki czołowe, kotły wytwarzające parę, turbiny gazowe, urządzenia spawalnicze, sondy głębokościowe, pasy/ taśmy przekaźnikowe, taśmy górnicze, statki powietrzne, jednostki pływające i współdziałające urządzenia, pojazdy silnikowe, samochody turystyczne typu melex, opony autobusowe i ciężarowe, rowery, telefony komórkowe, chłodziarko-zamrażarki, paczkomaty), chemicznego i przemysłów pokrewnych oraz tworzywa sztuczne i wyroby z nich. Eksportowano także kable i drut izolowany, rusztowania, kamienie młyńskie i szlifierskie, torby papierowe typu kraft, sprzęt AGD, kosmetyki, perfumy i wody toaletowe, jak również gotowe artykuły spożywcze, mięso wieprzowe, leki, alkohol (głównie polską wódkę), słodycze oraz soki⁷³.

W imporcie z Chile tradycyjnie dominowały gotowe artykuły spożywcze (w tym: owoce suszone – zwłaszcza śliwki i żurawina; owoce świeże – winogrona, truskawki, jagody, jabłka, gruszki, kiwi; filety rybne – łososie pacyficzne i atlantyckie; orzechy oraz trufle), a także produkty mineralne, produkty pochodzenia roślinnego i zwierzęcego, żywe zwierzęta, napoje bezalkoholowe i alkoholowe (głównie wina), tytoń oraz ocet. Ponadto importowaliśmy miedź w postaci rudy, koncentraty i miedź nierafinowaną, chlorek potasu, azotany potasu oraz węgiel bitumiczny⁷⁴.

⁷³ Zob. *Współpraca gospodarcza...*; Patrz też *Notatka informacyjna o polsko-chilijskich stosunkach gospodarczych...*

⁷⁴ *Ibidem*.

Istnieje kilka przykładów polskich firm, które z powodzeniem rozwijają swoją działalność i inwestują na chilijskim rynku⁷⁵. Nie ulega wątpliwości, że największym polskim inwestorem w Chile jest spółka KGHM International Ltd.⁷⁶. Wraz z japońskim partnerem realizowała ona w drugiej dekadzie XXI wieku, projekt budowy od podstaw kopalni na jednych z największych na świecie, nowych złóż porfirowych miedzi i molibdenu, w Sierra Gorda⁷⁷. Oficjalna inauguracja kopalni nastąpiła 1 października 2014 roku (mimo iż de facto uruchomienie produkcji nastąpiło już w czerwcu 2014 roku), z udziałem przedstawicieli władz Polski, Japonii oraz Chile⁷⁸. Warto przypomnieć, że kopalnia ta, o wartości 4,2 mld USD, jest największą polską inwestycją zagraniczną⁷⁹. Jak zapewniają menadżerowie KGHM, kopalnia, której polska spółka jest większościowym udziałowcem, będzie się rozwijać. Inwestycje polskiego przedsiębiorstwa w Chile zostały

⁷⁵ Suma polskich inwestycji w Chile w 2013 roku wyniosła ponad 20 mld USD. Zob. D. DOLISTOWSKA: *O polsko-chilijskich możliwościach inwestycyjnych w Warszawie*. *Polandgoglobal.pl* – http://www.polandgoglobal.pl/artykuly/o-polsko-chilijskich-mozliwosciach-inwestycyjnych-w-warszawie#.WMR06Ts1_IV [dostęp: 11.03.2017].

⁷⁶ Na początku grudnia 2011 roku, KGHM Polska Miedź ogłosił zakup kanadyjskiej kopalni Quadra FNX (obecnie pod nazwą KGHM International Ltd.) posiadającej kopalnie i złoża w Kanadzie, USA, Chile i na Grenlandii. W 2014 roku KGHM International Ltd. (55% udziałów), wspólnie z japońską firmą Sumitomo Metal Mining (31,5%) i Sumitomo Corporation (13,5%), przystąpił do realizacji projektu eksploatacji złóż miedzi i molibdenu w Sierra Gorda w północnym Chile (Region Antofagasta). Budowę kopalni podzielono na dwa etapy. Pierwsza faza została zakończona w czerwcu 2014 roku i obejmowała: budowę konwencjonalnej kopalni odkrywkowej (urabianie za pomocą materiałów wybuchowych oraz koparek, załadunek oraz transport rudy do przeróbki), infrastrukturę (m.in. staw osadowy, linia energetyczna, rurociąg wody słonej) oraz zakład przeróbki z instalacją separacji koncentratu molibdenu (krusząrkę wysokociśnieniową, młyny kulowe i konwencjonalna flotacja) o mocy przerobowej 110 tysięcy ton rudy dziennie. Zob. *Notatka informacyjna o polsko-chilijskich stosunkach gospodarczych...*; Patrz też: *Poland's KGHM Polska Miedź set to begin production from its mines in Chile*. Portal Promocji Eksportu – <https://india.trade.gov.pl/en/news/129757.poland-s-kgm-polska-miedz-set-to-begin-production-from-its-mines-in-chile.html> [dostęp: 11.03.2017].

⁷⁷ Szacuje się, że przez ponad 20 lat w chilijskiej kopalni, co roku będzie wydobywane ponad 220 tys. ton miedzi – prawie jedną trzecią tego, co obecnie produkuje KGHM ze złóż krajowych. Ponadto, jak zaznacza prezes KGHM Herbert Wirth: „wydobycie tony miedzi w Sierra Gorda kosztuje 2,5 tys. USD, podczas gdy w Polsce ponad 4 tys. USD. Tańsze złoża za granicą stwarzają możliwość, by opracować bardziej innowacyjne i wydajne metody wydobycia”. Zob. *Debata KGHM: polski kapitał idzie w świat*. *Biznes.newsweek.pl* – http://biznes.newsweek.pl/debata-newsweeka-polskie-miliardy-ida-w-swiat,artykuly,355870,1.html#utm_source=rasp&utm_medium=click&utm_campaign=sponsP [dostęp: 14.03.2017].

⁷⁸ Otwarcie kopalni miało rangę państwową i odbyło się w obecności prezydenta Chile, Michelle Bachelet. W polskiej delegacji (liczącej ponad 100 osób), znaleźli się między innymi: wiceminister skarbu Zdzisław Gawlik oraz wiceminister spraw zagranicznych Katarzyna Kacperczyk. Rząd Japonii reprezentował z kolei wiceminister gospodarki Norohito Ishiguro. Zob. *KGHM otwiera kopalnię w Chile. Najtańsza w całym koncernie*. *Wyborcza.biz* – http://wyborcza.biz/Gieldy/1,114507,16737565,KGHM_otwiera_kopalnie_w_Chile__Najtansza_w_calym_koncernie.html?disableRedirects=true#ixzz3IFRzBA2 [dostęp: 19.03.2017].

⁷⁹ *Stosunki Polska-Ameryka Łacińska i Karaiby...* Ponadto, dzięki tej transakcji KGHM awansował do ścisłej światowej czołówki producentów surowców na świecie – na czwarte miejsce pod względem złóż miedzi i ósme pod względem jej produkcji. Zob. *Debata KGHM: polski kapitał idzie w świat...* [dostęp: 11.03.2017].

obliczone na dekady⁸⁰. Wśród innych polskich firm, oferujących produkty dla przemysłu wydobywczego na chilijskim rynku, znajdują się: Fasing, Faser, Telefonika- kable oraz Glinik Sp. z o.o.⁸¹.

Innym polskim przedsiębiorstwem działającym w Chile, jest firma brokerska X-Trade Brokers Dom Maklerski SA z Warszawy, która w lipcu 2011 roku otworzyła oddział międzynarodowy w Santiago de Chile. Jest to pierwszy pozaeuropejski oddział tej firmy, który ma być przyczółkiem do zdobycia rynku internetowych usług maklerskich w Ameryce Południowej⁸².

Ponadto, pod koniec 2013 roku, producent kosmetyków Inglot otworzył w porozumieniu z siecią Falabella, trzy punkty sprzedaży w Santiago. W styczniu 2014 roku natomiast, Centrum Rozwoju Energetyki otworzyło biuro konsultingowe w Coquimbo i zamierza uruchomić projekty inwestycyjne w obszarze czystej energii i recyklingu odpadów⁸³.

Na chilijskim rynku obecne są także polskie browary. W czerwcu 2016 roku wprowadzono kolejną markę polskiego piwa – Perłę z browaru w Lublinie⁸⁴.

Warto odnotować, że spółka Sener Polska (część hiszpańskiej firmy Sener), w wyniku wygranego przetargu na budowę urządzeń do transportu zwierciadeł w obserwatorium na Cerro Armazones w Chile, będzie współpracować przy budowie największego na świecie teleskopu optycznego na podczerwień. Polska firma będzie

⁸⁰ Prezes zarządu KGHM Herbert Wirth ocenia, że koncern jest na dobrej drodze do pozostania w Chile przez co najmniej 40 lat. Przewiduje też, że aktywność firmy zachęci kolejne polskie przedsiębiorstwa do inwestowania w tym regionie. Zob. *Koleje firmy pójdą śladem KGHM? Chilijski rynek otwarty na polskie inwestycje*. Polskieradio.pl – <http://www.polskieradio.pl/13/1699/Artykul/1282877,Kolejne-firmy-pojda-sladem-KGHM-Chilijski-rynek-otwarty-na-polskie-inwestycje> [dostęp: 11.03.2017]. Patrz też: *Kopalnia w Sierra Gorda będzie rosła w siłę*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Santiago – http://www.santiagodechile.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/sierra_gorda_bedzie_rosla_w_sile [dostęp: 11.03.2017].

⁸¹ W Międzynarodowych Targach Górniczych EXPOMIN 2006, uczestniczyła najliczniejsza w ich historii reprezentacja polskiego przemysłu górniczego i metalurgicznego (jako wystawcy i odwiedzający), w której znalazły się m.in.: APATOR, CZG SA, ELTRANS, GLINIK HYDROMEL, Lubelski Węgiel „Bogdanka” SA, PUMAR, UNICO, DRUMET, ELGOR+HANSEN+SBS, ELEKTROMETAL SA, FAMUR, FASER, FASING, GEORYT, PIOMA, KOPEX, NOWOMAG oraz TELE-FONIKA KABLE SA.

⁸² Zob. P. OPERACZ: *Informacje praktyczne dla polskiego eksportera – Chile*. Portal Promocji Eksportu – <https://www.trade.gov.pl/pl/vademecum-rynkowe/ameryka-poludniowa/218941,informacje-praktyczne-dla-polskiego-inwestora-chile.html> [dostęp: 13.03.2017].

⁸³ *Współpraca gospodarcza...*

⁸⁴ Jego producentem jest Perła Browary Lubelskie SA, jeden z największych regionalnych producentów piwa w Polsce. Perła to piwo typu pilsner, zawierające 5,6 proc. alkoholu, które w Chile sprzedawane jest w butelkach o pojemności 0,5 l. Chilijskim dystrybutorem polskiej marki jest firma Emporio Terramater, znana z produkcji wysokiej jakości win i oliw. Zob. *Kolejny polski browar w Chile*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Santiago – http://www.santiagodechile.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/kolejny_polski_browar_w_chile [dostęp: 12.03.2017].

odpowiedzialna za zaprojektowanie, wykonanie, nadzór nad produkcją, integrację oraz przeprowadzenie testów czterech urządzeń dla dwóch zwierciadeł E-ELT (ang. *European Extremely Large Optical/Near-infrared Telescope*), w tym dla największego w historii zwierciadła teleskopu astronomicznego o nazwie M2. Zakończenie jego budowy przewidziane jest na lata 2022-2024⁸⁵.

Należy stwierdzić, że niewielki wolumen wymiany handlowej między naszymi państwami, nie odzwierciedla szans i możliwości tkwiących we wzajemnych relacjach. O istnieniu potencjału i potrzebie intensyfikacji współpracy gospodarczej i inwestycyjnej między Polską a Chile, wielokrotnie wspominali podczas spotkań na różnych szczeblach politycy obu państw.

W pierwszej dekadzie XXI wieku zwiększyła się współpraca pomiędzy przedsiębiorstwami i instytucjami polskimi i chilijskimi w branży lotniczej oraz wydobywczej (inwestycje KGHM w produkcję miedzi). W 2004 roku zostały podpisane porozumienia o współpracy między Urzędem Lotnictwa Cywilnego RP a Dyrekcją Aeronautyki Cywilnej Chile oraz Zakładami Lotniczymi Enaer (Chile) i PZL Świdnik. W zakresie promocji polskiego sektora lotniczego, odbyły się dwukrotnie pokazy śmigłowca Sokół w Chile (w 2004 roku w wersji do gaszenia pożarów lasów i w 2005 roku w wersji wojskowej), których zakupem zainteresowane były chilijskie Siły Zbrojne⁸⁶. Istnieją również szanse na sprzedaż kolejnych samolotów typu Dromader w wersji do gaszenia pożarów lasów.

Możliwości rozwoju polsko-chilijskiej współpracy gospodarczej i handlowej w drugiej dekadzie XXI wieku, istnieją także w zakresie przemysłu obronnego. Strona polska była zainteresowana kooperacją między siłami powietrznymi naszych krajów (w tym między innymi w zakresie szkolenia pilotów samolotów F-16 posiadanych przez obydwa państwa)⁸⁷. W ofercie polskiego przemysłu zbrojeniowego dla chilijskiego partnera mieściły się z kolei, nie tylko wysokiej jakości produkty, ale także wsparcie technologiczne w procesie modernizacji sił zbrojnych.

⁸⁵ Przetarg został rozpisany przez Europejskie Obserwatorium Południowe (ang. *European Southern Observatory ESO*), którego Polska jest członkiem od 2015 roku. Zob. *Polacy będą współpracować przy budowie największego teleskopu na świecie*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Santiago – http://www.santiagodechile.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/polacy_beda_wspolpracowac_przy_budowie_najwiekszego_na_swiecie_telemkopu_optycznego [dostęp: 14.03.2017].

⁸⁶ Duże znaczenie będzie miała w tym zakresie oferta offsetowa PZL Świdnik, obejmująca m.in.: montaż śmigłowców w Chile, szkolenie personelu czy udzielenie autoryzacji miejscowym zakładom na obsługę serwisową. Zob. *Notatka informacyjna o polsko-chilijskich stosunkach gospodarczych...*

⁸⁷ Korzystnym dla polskich sił powietrznych byłoby skorzystanie z faktu, że poligony chilijskie są wykorzystywane w przygotowywaniu pilotów do lotów w warunkach pustynnych. Zob. *Ibidem*.

Duże szanse na wysoką sprzedaż w Chile mają również firmy związane z gospodarką morską (obsługa portów, rybołówstwo). W polskiej ofercie eksportowej znajduje się szereg nowoczesnych wyrobów przemysłu stocznioowego, takich jak okręty patrolowe, okręty desantowe czy komory dekompresyjne⁸⁸.

Inny potencjalny obszar współpracy między Polską a Chile, związany jest z bezpieczeństwem energetycznym Polski. Nasz kraj jest zainteresowany geograficzną dywersyfikacją źródeł zaopatrzenia w surowce energetyczne (w tym poszukiwanie i wykorzystanie na większą skalę nowych, niekonwencjonalnych nośników i źródeł energii odnawialnej⁸⁹). Dlatego też, chilijska inicjatywa współpracy w zakresie gazyfikacji węgla jest perspektywiczną dziedziną kooperacji między naszymi państwami. Szansą dla polskich firm byłby także powrót do wydobycia węgla kamiennego w Chile na większą skalę⁹⁰ (na który zapotrzebowanie w tym kraju szacuje się na ok. 1,5 mln ton rocznie)⁹¹.

Ponadto, szanse na zwiększenie polskiego eksportu do Chile oraz potencjał inwestycyjny istnieje w branżach, które wymagają w tym kraju modernizacji i unowocześnienia, jak np.: transport kolejowy (szyny i akcesoria), rozwój infrastruktury⁹² (drogowej, technicznej, rekreacyjnej i socjalnej⁹³, a także rozbudowa i usprawnienie sektora portowego, połączeń morskich czy systemów łączności, np. kable) oraz budownictwo (okna, drzwi, parkiety)⁹⁴. Nie zmniejsza się także zapotrzebowanie na

⁸⁸ Ibidem.

⁸⁹ Według raportu *Climatescope* z 2016 roku, opracowanego przez *New Energy Finance* i Międzypaństwowy Bank Rozwoju, Chile zajęło pierwsze miejsce w regionie Ameryki Łacińskiej i Karaibów, w zakresie inwestycji w energię odnawialną oraz przeciwdziałanie zmianom klimatycznym. Warto dodać, że chilijski rząd uruchomił program Energia 2050, który zakłada, że do 2050 roku, co najmniej 70% krajowej produkcji energii elektrycznej będzie pochodziło ze źródeł odnawialnych (energia wiatrowa, słoneczna, wody geotermalne). Chile jest również liderem instalacji fotowoltaicznych w Ameryce Łacińskiej. Patrz: J. WŁODARCZYK: *Chile liderem w zakresie inwestycji w energię odnawialną*. Portal Promocji Eksportu – <https://argentina.trade.gov.pl/pl/aktualnosci/222334,chile-liderem-w-zakresie-inwestycji-w-energie-odnawialna.html> [dostęp: 12.03.2017]. Patrz też: *Rynek chilijski. Przewodnik dla polskich przedsiębiorców*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Santiago – <http://santiago.msz.gov.pl/resource/c5ac900a-e2a9-4f91-aa2a-a95271dc468b:JCR> [dostęp: 13.03.2017].

⁹⁰ Eksploatacja złóż jest, co prawda, utrudniona (większość znajduje się głęboko pod ziemią lub na trudno dostępnych terenach), jednakże główną zaletą pozyskiwania energii z węgla kamiennego jest jego stosunkowo stabilna cena na rynkach światowych. Za: *Notatka informacyjna o polsko-chilijskich stosunkach gospodarczych...*

⁹¹ Na podstawie: *Strategia RP w odniesieniu do pozaeuropejskich krajów rozwijających się...*, s. 55 -56.

⁹² Chile w coraz większym stopniu inwestuje w infrastrukturę. Organizowane są przetargi na realizację projektów infrastrukturalnych z terminem zakończenia do 2021 roku. Zob. *Rynek chilijski. Przewodnik dla polskich przedsiębiorców...*

⁹³ *Chile – sprzyjający klimat dla biznesu*. Gazeta Małych i Średnich Przedsiębiorstw – http://www.gazeta-msp.pl/?id=pokaz_artykul&indeks_artykulu=3328 [dostęp: 12.03.2017].

⁹⁴ *Notatka informacyjna o polsko-chilijskich stosunkach gospodarczych...*

produkty w przemyśle wydobywczym (urządzenia)⁹⁵ oraz chemicznym (nawozy, soda kaustyczna, opony czy kosmetyki).

Polskie przedsiębiorstwa zainteresowane były także działalnością w Chile w zakresie branży spożywczej⁹⁶. Ambasada RP w Santiago w ramach działań wspierających polski biznes, wydała katalog prezentujący towary polskich firm zainteresowanych wejściem na chilijski rynek. Zawiera on zarówno informacje na temat artykułów spożywczych, jak i przedsiębiorstw produkujących maszyny do wytwarzania, przetwarzania i przechowywania żywności⁹⁷. Organizowane były także misje gospodarcze do Chile dla firm z branży rolno-spożywczej⁹⁸.

W drugiej dekadzie XXI wieku znacząco rozwinęła się w Chile turystyka, co także stwarza możliwości inwestycyjne dla polskich przedsiębiorców. Warto odnotować, że kraj ten odwiedza rocznie ponad 4,5 mln turystów z całego świata. W 2015 roku Chile zajęło w regionie Ameryki Południowej drugie, po Brazylii, miejsce wśród najchętniej odwiedzanych przez turystów z całego świata⁹⁹.

Chile wyrażało z kolei zainteresowanie polskim przemysłem kreatywnym. We wrześniu 2016 roku, Polskę odwiedzili chilijscy przedsiębiorcy¹⁰⁰ chcący nawiązać kontakty z polskimi producentami gier komputerowych. Według nich, Polska jest w tej branży jednym z najważniejszych rynków w Europie, oferujących produkty na poziomie światowym. Odnosi się to zarówno do gier komputerowych, jak i *software* czy rozwiązań

⁹⁵ Chile jest w przemyśle górniczym jednym z czołowych graczy na arenie międzynarodowej. Firmy z tej branży planują do 2024 roku zainwestować w chilijskie górnictwo 57 mld USD. Kraj ten posiada 29,2% światowych rezerw miedzi i jest jednocześnie jej wiodącym producentem. Chile zajmuje również wysokie miejsca, jeżeli chodzi o produkcję srebra (5. miejsce na świecie w 2016 roku, wg *The Silver Institute*), a także posiada znaczące udziały w eksploatacji naturalnego azotanu, jodu i litu. Zob. *Rynek chilijski. Przewodnik dla polskich przedsiębiorców...*

⁹⁶ Chile zajęło w 2016 roku 17. miejsce w rankingu największych eksporterów żywności na skalę światową. Kraj ten eksportuje przede wszystkim: świeże i suszone owoce, wino, przetwory z winogron, oliwki, mięso, ryby (zwłaszcza łososie), a także produkty mleczne, jak również *know-how* z zakresu biotechnologii i inżynierii spożywczej. Zob. *Ibidem*.

⁹⁷ *Promujemy polską branżę spożywczą*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Santiago – http://www.santiagodechile.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/promujemy_polska_branze_spozywca [dostęp: 12.03.2017].

⁹⁸ W 2015 roku, Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego ogłosił nabór na uczestnictwo w misji gospodarczej do Chile, nastawionej na promocję firm z branży rolno-spożywczej. Program misji obejmował wizytę na Międzynarodowej Wystawie oraz Kongresie Technologii i Rozwiązań dla Produkcji Żywności i Napojów (*Expo Food Process*), odbywającym się w Santiago de Chile, a także udział w seminariach gospodarczych Polska-Chile organizowanych wspólnie z Ambasadą RP w Santiago oraz spotkaniach z chilijskimi instytucjami otoczenia biznesu, jak również w spotkaniach B2B. Zob. *Misja gospodarcza do Chile dla przedsiębiorstw z Wielkopolski*. Portal Promocji Eksportu – <https://wielkopolskie.trade.gov.pl/pl/aktualnosci/123759,misja-gospodarcza-do-chile-dla-przedsiębiorstw-z-wielkopolski.html> [dostęp: 14.03.2017].

⁹⁹ Zob. *Rynek chilijski. Przewodnik dla polskich przedsiębiorców...*

¹⁰⁰ Do Polski przyjechali przedstawiciele chilijskich firm: Aone Games i Mister Glitch oraz chilijskiego stowarzyszenia producentów gier komputerowych.

mobilnych. Ich zdaniem, polski rynek jest jednym z tych, gdzie dynamika wzrostu jest największa¹⁰¹, a możliwości współpracy polskich i chilijskich firm są bardzo szerokie. Oprócz spotkań z polskimi firmami doszło także do rozmów z Krakowskim Klasterem Filmowym, promującym polski przemysł kreatywny¹⁰².

Pod koniec pierwszej i do połowy drugiej dekady XXI wieku podejmowano szereg aktywności, mających na celu intensyfikację dwustronnej współpracy gospodarczej i promocję polskiego biznesu w Chile. O dążeniu do rozwijania kooperacji (szczególnie w zakresie przemysłów obronnych) oraz zwiększenia inwestycji w przemyśle wydobywczym (miedź, węgiel kamienny), świadczyła wizyta rządowej delegacji pod przewodnictwem b. Sekretarza Stanu w Ministerstwie Gospodarki, Adama Szejnfelda w grudniu 2008 roku w Chile. Wzięli w niej udział przedstawiciele firm w ramach misji KIG. Przeprowadzono wówczas szereg spotkań z reprezentantami lokalnych przedsiębiorstw i branż, zainteresowanych współpracą i wymianą handlową z Polską¹⁰³.

W lutym 2010 roku, z okazji otwarcia Biura Handlowego Chile w Polsce, Ambasada Chile w Warszawie wraz z Ministerstwem Gospodarki zorganizowały seminarium dotyczące wzajemnych możliwości inwestycyjnych i handlowych. Z inicjatywy polskiego MSZ oraz ośrodka analitycznego *think-tank*, w marcu 2012 roku zorganizowano z kolei na Warszawskiej Giełdzie Papierów Wartościowych, seminarium z cyklu: „*Doing business in...Brazylia, Chile i inne rynki regionu – szanse i możliwości dla polskich firm*”. Celem spotkania było zaprezentowanie strategii rozwojowych wybranych państw Ameryki Południowej oraz skutecznych modeli biznesowych, pozwalających polskim podmiotom gospodarczym i innym instytucjom na zintensyfikowanie współpracy z partnerami latynoamerykańskimi. Efektem seminarium miało być lepsze wykorzystanie szans, jakie stwarzają dynamicznie rozwijające się rynki Brazylii, Chile i innych państw regionu¹⁰⁴.

Z inicjatywy MSZ, w dniach 15-17 kwietnia 2012 roku, przebywała w Chile polska misja gospodarcza, w której uczestniczyli przedstawiciele branży obronnej

¹⁰¹ W Polsce działa szereg znanych na całym świecie firm, specjalizujących się w produkcji gier komputerowych, jak np.: CD-Project RED, Techland, CI Games czy 11 Bits Studios. Do najbardziej rozpoznawalnych na skalę międzynarodową gier wyprodukowanych w naszym kraju należą, m.in.: „The Witcher”, „Dead Island”, „Lords of the Fallen”, „This War is Mine” czy „Call of Juarez”. Zob. *Chile zainteresowane polskim przemysłem kreatywnym*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Santiago – http://www.santiagodechile.msz.gov.pl/pl/p/santiagodechile_cl_a_pl/aktualnosci/chile_zainteresowane_polskim_przemyslem_kreatywnym [dostęp: 9.03.2017].

¹⁰² Ibidem.

¹⁰³ *Chile*. Regionalna Izba Gospodarcza Katowice...

¹⁰⁴ *Notatka informacyjna o polsko-chilijskich stosunkach gospodarczych...*

(Bumar, CTM, Lubawa-Miranda, Belma), transportowej (PESA, GRAW, MEDCOM, DZT), górniczej (KGHM, Euro-Infor) oraz chemicznej (Krakchemia). Uczestnicy misji odbyli rozmowy w chilijskich ministerstwach: spraw zagranicznych, obrony, górnictwa oraz transportu, jak również w magistracie Santiago de Chile, Metrze Santiago oraz Chilijskich Kolejach Państwowych.

Ponadto, 26 kwietnia 2012 roku w ramach misji gospodarczej Komisji Europejskiej do Chile, z udziałem 22 firm unijnych (w tym KGHM), odbyło się spotkanie informacyjno-promocyjne dla chilijskiej branży górniczej. Ze strony chilijskiej, w spotkaniu uczestniczyli przedstawiciele branży górniczej (CODELCO, SELFACORP, GEOCOM, AtlasCopco, AngloAmerican) oraz prasy specjalistycznej – Revista Técnicos Mineros, Minería Chilena. Wizyta była zorganizowana i koordynowana przez Delegaturę UE w Chile. Warto zaznaczyć, że Ambasada RP była jedyną placówką, obok Ambasady Holandii, która aktywnie włączyła się w przygotowanie programu wizyty, w części poświęconej górnictwu¹⁰⁵.

W listopadzie 2012 roku, przebywała w Chile misja handlowa uczestniczących w programie Ministerstwa Środowiska – GreenEvo¹⁰⁶, polskich przedsiębiorców (pod przewodnictwem podsekretarz stanu w MŚ Beaty Jacewskiej), reprezentujących 11 firm z branży „zielonych technologii”. Polskie spółki zaprezentowały swoje technologie oraz produkty podczas seminarium na Uniwersytecie Chilijskim i targów Pyme 2012, skierowanych do małych i średnich przedsiębiorstw. Ponadto, polska delegacja spotkała się z przedstawicielami Fundacji EuroChile, zaś minister Jacewska przeprowadziła rozmowy bilateralne z wiceministrami rolnictwa i środowiska oraz Dyrektorem Wykonawczym Centrum Energii Odnawialnych. Należy zauważyć, że polskie technologie z zakresu efektywności energetycznej, recyklingu i oczyszczania ścieków, wzbudziły w Chile duże zainteresowanie, ponieważ kraj ten boryka się z problemem niedoboru energetycznego. Zdaniem Ambasady RP w Santiago, korzystnym byłoby podpisanie umowy o współpracy w tej dziedzinie między resortami środowiska Polski i Chile, która stwarzałaby podstawy do wymiany informacji, doświadczeń i *know-how* między naszymi krajami oraz tworzenia wspólnych programów¹⁰⁷.

¹⁰⁵ Ibidem.

¹⁰⁶ GreenEvo – Akcelerator Zielonych Technologii, jest to projekt Ministerstwa Środowiska, którego celem jest promocja i pomoc w międzynarodowym transferze polskich technologii środowiskowych. W ramach uczestnictwa w projekcie, firmy mogą liczyć między innymi na szkolenia i usługi doradcze, a także udział w zagranicznych misjach handlowych.

¹⁰⁷ *Chile*. Regionalna Izba Gospodarcza Katowice...

O dążeniach do zwiększenia współpracy inwestycyjnej i handlowej obu krajów świadczyło zorganizowane w lipcu 2014 roku na Stadionie Narodowym w Warszawie, polsko-chilijskie seminarium gospodarcze. Spotkanie poświęcone było możliwościom inwestycyjnym, jakie w połowie drugiej dekady XXI wieku otwierają się przed polskimi przedsiębiorcami w Chile. Organizatorami wydarzenia była spółka KGHM, Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP, Ministerstwo Skarbu Państwa oraz Ambasada Chile w Polsce. W seminarium wzięli udział przedstawiciele administracji rządowej oraz ponad osiemdziesięciu polskich przedsiębiorców zainteresowanych wejściem na latynoamerykańskie rynki. Jak podkreśliła wiceminister spraw zagranicznych Katarzyna Kacperczyk, współpraca w sektorze wydobywczym stwarza dobre podstawy do budowy trwałych relacji także w innych branżach, jak np.: transport, usługi teleinformatyczne, budownictwo czy przemysł chemiczny. Wiceminister wyraziła także przekonanie, że polskie przedsiębiorstwa w Chile dzięki działalności takich firm jak KGHM oraz staraniom polskiej i chilijskiej administracji, dopiero zaczynają zaznaczać swój potencjał i rozwijać działalność w tym państwie. Już teraz jednak, jak stwierdziła wiceminister, mimo dużej odległości geograficznej, zdołaliśmy nawiązać relacje na miarę strategicznego partnerstwa¹⁰⁸.

Na przełomie września i października 2014 roku miała miejsce kolejna, wielosektorowa misja gospodarcza polskich przedsiębiorców w Chile, która odbyła się pod przewodnictwem wiceminister spraw zagranicznych RP, Katarzyny Kacperczyk. Delegacja składała się z przedstawicieli polskiego MSZ, Ministerstwa Środowiska, a także firm z branży: transportowej (Tines), telekomunikacyjnej, IT (Comarch), budowlanej, zielonych technologii (GreenEvo), rolno-spożywczej (Ursus, Bakoma) i finansowej (Bank Zachodni WBK, HSBC Bank Polska). W ramach wizyty zorganizowano w Santiago de Chile forum gospodarcze, pt.: „Perspektywy biznesowe: Polska – Chile”, połączone z sesją B2B z udziałem ok. 70 chilijskich biznesmenów. Efektem spotkań było podpisanie porozumienia o współpracy, obejmującej wymianę *know-how* w zakresie użytkowania bioreaktora hydrofitowego, pomiędzy polskim Instytutem Nowych Technologii Środowiskowych a chilijskim Uniwersytetem La Serena¹⁰⁹.

Polska była także obecna (po raz drugi) na jednym z największych wydarzeń w Ameryce Południowej – Międzynarodowych Targach Morskich i Portowych Exponaval,

¹⁰⁸ W Warszawie polsko-chilijskie seminarium gospodarcze...

¹⁰⁹ Notatka informacyjna o polsko-chilijskich stosunkach gospodarczych....

które odbyły się w listopadzie 2016 roku w Valparaíso, w Chile¹¹⁰. Wzięli w nich udział, m.in.: Ambasador RP w Chile, Aleksandra Piątkowska, Attaché Wojskowy RP w regionie Ameryki Południowej, kmdr Janusz Pałka oraz delegacja Polskiej Grupy Zbrojeniowej. Otwarcie targów odbyło się w obecności prezydent Chile Verónici Michelle Bachelet, przedstawicieli chilijskiej marynarki wojennej oraz korpusu dyplomatycznego¹¹¹.

Współpraca gospodarcza między Polską a Chile odbywała się także na forum wielostronnym. W czerwcu 2016 roku w Paryżu, odbyła się coroczna sesja ministerialna Rady OECD (MCM-2016), w której wzięli udział wicepremier Mateusz Morawiecki oraz wiceminister Radosław Domagalski¹¹². Polscy delegaci odbyli spotkania bilateralne z sekretarzem generalnym OECD, Ángelem Gurríą oraz ministrem finansów Chile i przewodniczącym MCM, Rodrigo Valdéssem. Tematem rozmów były między innymi kwestie związane z bieżącą współpracą na forum organizacji oraz aktualna sytuacja geopolityczna i ekonomiczna w Europie. Szef polskiego resortu rozwoju, Mateusz Morawiecki podkreślił, że OECD ma do odegrania ważną rolę w zbliżeniu Polski z państwami G-20¹¹³.

Ponadto, w zakresie organizacji misji gospodarczych do Chile współpracowały ze sobą samorządy gospodarcze – polska Krajowa Izba Gospodarcza i chilijska Krajowa Izba Gospodarcza, Usług i Turystyki (hiszp. *Cámara Nacional de Comercio, Servicios y Turismo de Chile*) oraz Izba Gospodarcza Santiago (hiszp. *Cámara de Comercio de Santiago*)¹¹⁴. W ramach polsko-chilijskiej współpracy gospodarczej rozwijane były także kontakty między miastami partnerskimi, takimi jak: Kraków-La Serena (umowa miast bliźniaczych z 1994 roku), Bielsko-Biała-Rancagua (miasta partnerskie) oraz Elbląg-Coquimbo (miasta partnerskie). Przygotowywana jest również umowa o współpracy między Regionem Coquimbo a Dolnym Śląskiem¹¹⁵.

W celu ułatwienia polskim przedsiębiorcom wejścia na chilijski rynek publikowane są przewodniki i informatory rynkowe (opracowywane m.in. przez

¹¹⁰ W 2016 roku w Targach Exponaval w Valparaíso, wzięło udział 160 wystawców i 73 delegacje z całego świata.

¹¹¹ Zob. *Jesteśmy na Exponaval 2016 w Valparaíso*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Santiago – http://www.santiagodechile.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/jestesmy_na_exponaval_2016_w_valparaiso [dostęp: 11.03.2017].

¹¹² Warto zaznaczyć, że podczas posiedzenia Rady OECD w 2016 roku, zainaugurowano program regionalny OECD dla Ameryki Łacińskiej i Karaibów. Zob. *Wizyta wicepremiera Morawieckiego w Paryżu...*

¹¹³ Ibidem.

¹¹⁴ *Współpraca gospodarcza...*

¹¹⁵ Ibidem.

Ministerstwo Gospodarki¹¹⁶ czy Ambasadę RP w Chile¹¹⁷, często przy wsparciu instytucji unijnych), zawierające kluczowe informacje dla polskich eksporterów. Ponadto, udzielanie wsparcia polskim firmom i przedsiębiorcom w tym zakresie deklarowała Ambasada RP w Santiago¹¹⁸.

Należy zauważyć, że Chile wyróżnia się na tle Ameryki Łacińskiej pod względem otwartości gospodarczej i atrakcyjności dla inwestorów (wg *World Investment Report*, Chile zajęło w 2015 roku 11. miejsce na świecie wśród odbiorców bezpośrednich inwestycji zagranicznych¹¹⁹). Już w 2010 roku, według światowego rankingu wolności gospodarczej (*Index of Economic Freedom*), kraj ten zajął 10. miejsce na świecie wśród państw o największej swobodzie gospodarczej, zaś w 2016 roku uplasował się na 7. pozycji na świecie. Pierwsze miejsce Chile zajmowało w latach 2009-2013 w innych światowych rankingach takich, jak¹²⁰: Najlepsze Miejsce dla Biznesu (*Economist Intelligence Unit*) czy Światowy Ranking Wolności Handlowej (przygotowany przez *Heritage Foundation & Wall Street Journal*). W 2016 roku, Chile znalazło się w klasyfikacji krajów najmniejszego ryzyka prowadzenia działalności gospodarczej, wg *The Economist*, w pierwszej dziesiątce państw świata (8. miejsce)¹²¹. Kraj ten w pierwszej i połowie drugiej dekady XXI wieku, zajmował również wysokie pozycje w rankingach agencji ratingowych (w niektórych najwyższe spośród państw Ameryki Łacińskiej), pod względem wskaźników takich, jak np.: konkurencyjność globalna, prowadzenie działalności gospodarczej czy przejrzystość prowadzenia biznesu¹²². OECD, Bank

¹¹⁶ Notatka informacyjna o polsko-chilijskich stosunkach gospodarczych...

¹¹⁷ Zob. *Rynek chilijski. Przewodnik dla polskich przedsiębiorców...*

¹¹⁸ *Jak inwestować w Chile? Przeczytaj.* Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Santiago – http://www.santiagodechile.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/jak_inwestowac_w_chile__przeczytaj_ [dostęp: 13.03.2017].

¹¹⁹ Wpływy z inwestycji wyniosły ponad 20 mld USD. Zob. *Rynek chilijski. Przewodnik dla polskich przedsiębiorców...*

¹²⁰ Dynamika wzrostu gospodarczego, niskie zadłużenie i stabilność makroekonomiczna Chile sprawiły, że agencja *Standard and Poor's*, podniosła rating długookresowych zobowiązań walutowych tego kraju na 2013 rok z A+ do AA- (gdzie A+ oznacza niski poziom ryzyka kredytowego, wysoką wiarygodność finansową i zdolność do obsługi zobowiązań, a także przeciętną odporność na wpływ niekorzystnych warunków gospodarczych w dłuższym okresie czasu, zaś AA- oznacza bardzo niski poziom ryzyka kredytowego, wiarygodność finansową na bardzo wysokim poziomie, podobnie jak zdolność do obsługi zobowiązań oraz niską podatność na niekorzystne warunki gospodarcze). Za: *Chile – sprzyjający klimat dla biznesu...*; patrz też: *Skala ratingowa agencji ratingowej EuroRating.* EuroRating – <http://www.eurorating.com/pl/ratingi/skala-ratingowa> [dostęp: 12.03.2017].

¹²¹ Zob. *Rynek chilijski. Przewodnik dla polskich przedsiębiorców...*

¹²² Światowe Forum Ekonomiczne, przyznało Chile 34. miejsce wśród 148 gospodarek światowych, pod względem konkurencyjności globalnej w latach 2013-2014. Ranking Banku Światowego dotyczący prowadzenia działalności gospodarczej w 2014 roku, pozycjonował Chile na 34. miejscu spośród 189 światowych gospodarek (najwyżej wśród państw Ameryki Łacińskiej i Karaibów). W zakresie przejrzystości prowadzenia biznesu z kolei, w rankingu organizacji *Transparency*

Światowy i *Economist Intelligence Unit*, wskazywały Chile w połowie drugiej dekady XXI wieku, jako najbardziej stabilne i bezpieczne pod względem inwestycyjnym państwo Ameryki Południowej, a także dobrego partnera w biznesie, który promuje wolny handel i aktywnie poszukuje partnerów współpracy międzynarodowej¹²³.

Zgodnie z danymi zawartymi w informatorach rynkowych, Chile w połowie drugiej dekady XXI wieku, należało do państw najlepiej radzących sobie ze spowolnieniem gospodarczym na świecie. Państwo to, było również liderem w zakresie konkurencyjności, bezpieczeństwa i stabilności¹²⁴, a także sieci powiązań biznesowych w krajach Ameryki Łacińskiej, odnotowującym jedne z najniższych wskaźników korupcji w regionie¹²⁵.

Co istotne, chilijski system prawny oparty jest na zasadzie niedyskryminacji podmiotów zagranicznych, co ma zastosowanie również w odniesieniu do przetargów publicznych¹²⁶. Ponadto, proces zakładania firmy w tym państwie lub otwieranie filii, nie wymaga wielu zezwoleń i nie spotyka się ze zbędną biurokracją. Podobnie jak w innych krajach Ameryki Łacińskiej, także w Chile zwraca się uwagę na duże znaczenie kontaktów personalnych, których nawiązanie jest niezbędne przed rozwinięciem współpracy¹²⁷.

Istnieją jednak pewne utrudnienia, z którymi należy się liczyć rozpoczynając działalność gospodarczą lub eksportując na chilijski rynek. Jednym z nich, jest nieuznawanie przez rząd chilijski europejskich certyfikatów oraz norm technicznych, szczególnie w odniesieniu do produktów pochodzenia zwierzęcego, roślinnego, artykułów spożywczych, kosmetyków czy urządzeń i aparatów elektrycznych. Może to powodować konieczność zakupienia niektórych atestów. Kolejnym kosztem, jaki trzeba ponieść jest podatek dochodowy, którego podstawowa stawka wynosi 17% (stan na

International w 2013 roku, Chile zajęło 22. miejsce (jako jedno z państw o najwyższych wskaźnikach przejrzystości biznesowej) spośród 177 światowych gospodarek. Zob. *Chile – sprzyjający klimat dla biznesu...*

¹²³ Ibidem.

¹²⁴ Agencje ratingowe podtrzymując wysokie notowania dla Chile, zwracały uwagę na niski poziom długu publicznego, sprawnie działający system finansowy oraz solidność instytucji publicznych. Zob. *Rynek chilijski. Przewodnik dla polskich przedsiębiorców...*

¹²⁵ *Chile gospodarka otwarta na inwestycje*. Enterprise Europe – http://www.een.sopot.pl/templates/422/files/file/Chile_kolor_publ.pdf [dostęp: 12.03.02017]. Patrz też: *Chile – sprzyjający klimat dla biznesu...*

¹²⁶ Należy zauważyć, że udział firm zagranicznych w przetargach na takich samych prawach jak firmy krajowe, nie jest regułą we wszystkich krajach latynoamerykańskich.

¹²⁷ Swego rodzaju utrudnieniem w nawiązaniu i rozwoju relacji biznesowych między naszymi krajami, może być brak bezpośredniego połączenia lotniczego między Polską a Chile.

koniec 2016 roku)¹²⁸, i choć jest to podatek roczny, to wszystkie firmy zobowiązane są do płacenia zaliczek od uzyskanych dochodów przez cały rok, a nie jednorazowo¹²⁹. W Chile można także napotkać utrudnienia w postaci nieprzestrzegania praw własności intelektualnej i przemysłowej. W szczególności dotyczy to farmaceutyków, programów komputerowych i książek. Ponadto, rząd chilijski wprowadził zakaz sprowadzania do państwa niektórych towarów, takich jak np.: używane samochody, motocykle i opony oraz azbest czy toksyczne odpady przemysłowe¹³⁰.

Jedną z form mających na celu stymulowanie rozwoju polsko-chilijskiej współpracy handlowej i inwestycyjnej, jest podlegająca chilijskiemu Ministerstwu Spraw Zagranicznych, Dyrekcja Promocji Eksportu ProChile. Jest to sieć ponad 50 biur działających w 42 krajach świata, w tym w Polsce (gdzie funkcjonuje w ramach Ambasady Chile od 2010 roku). Otwarcie biura ProChile w naszym kraju, było wyraźnym sygnałem dla polskich firm do nawiązania współpracy handlowej z chilijskimi przedsiębiorcami. Celem instytucji jest upowszechnianie możliwości inwestycyjnych, wspieranie małych i średnich przedsiębiorstw, poszukiwanie szans biznesowych, wskazywanie na utrudnienia we współpracy handlowej oraz przedstawianie trendów gospodarczych¹³¹. Agencja pełni także rolę mediatora handlu, identyfikując i wspierając strategicznych partnerów oraz firmy handlowe zainteresowane rozwojem działalności gospodarczej w Chile. Obsługa eksporterów prowadzona jest w trzech formach: doradztwo i informacja, promocja handlu oraz technologie informacyjne¹³².

¹²⁸ Warto zaznaczyć, że Chile posiada najniższe stawki podatku dochodowego od osób fizycznych, spośród państw członkowskich OECD. Na podstawie: Zob. *Rynek chilijski. Przewodnik dla polskich przedsiębiorców...*

¹²⁹ Wyjątkiem są firmy, które dopiero rozpoczynają działalność. Wówczas opłata wynosi 1% i obowiązuje przez pierwszy rok działalności.

¹³⁰ Wprowadzono także ograniczenia w korzystaniu z portów (np. zakaz wyładunku, składowania, logistyka, zaopatrzenie, itp.) dla dalekomorskich statków połowowych, należących do UE i innych krajów specjalizujących się w połowie mącznika i makreli z wód Południowego Pacyfiku. Zob. P. OPERACZ: *Informacje praktyczne dla polskiego eksportera – Chile...*; Patrz też: *Rynek chilijski. Przewodnik dla polskich przedsiębiorców...*

¹³¹ Instytucja działająca w Polsce, oferuje wsparcie zarówno dla chilijskiego, jak i polskiego biznesu: przekazuje informacje, raporty rynkowe, gromadzi i dystrybuje próbki produktów z Chile, a także wspomaga polskich importerów i inwestorów w procedurach formalnych. Umożliwia również bezpośredni kontakt z podmiotami gospodarczymi w Chile, tworząc np. agendy spotkań czy udzielając wsparcia w tłumaczeniu z j. hiszpańskiego. Ponadto, w zakresie bezpośrednich inwestycji zagranicznych ProChile, reprezentuje Chilijski Komitet Inwestycyjny (CIE), przekazując potencjalnym inwestorom dane rynkowe, prawne i formalne oraz pośrednicząc w kontakcie między polskimi firmami a tą instytucją. Zob. *Chile – sprzyjający klimat dla biznesu...*

¹³² *Chile gospodarka otwarta na inwestycje...*

6.3. Płaszczyzna kulturalna

Polsko-chilijskie kontakty kulturalne zostały uregulowane zawartym 5 lipca 1995 roku, Memorandum o porozumieniu w sprawie współpracy kulturalnej i naukowej między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Republiki Chile. Zakres przedmiotowy dokumentu obejmował kooperację w takich dziedzinach, jak: kultura, sztuka, nauka, oświata, radio, telewizja i sport. Praktyczna realizacja postanowień Umowy miała następować poprzez organizację wystaw, konferencji, festiwali, projekcję filmów, a także wzajemną wymianę naukowców, dokumentacji, informacji oraz publikacji¹³³.

Następnie, 22 sierpnia 2003 roku zawarto Program wykonawczy do Memorandum o porozumieniu w sprawie współpracy kulturalnej i naukowej między Rządem RP a Rządem Republiki Chile na lata 2003-2007¹³⁴. Było to jedno z najobszerniejszych porozumień, jakie Polska zawarła z państwem regionu Ameryki Łacińskiej w tym zakresie¹³⁵, a zarazem jedynym, w którym w preambule nawiązano do więzi kulturowych i historycznych między naszymi państwami oraz zbieżności zainteresowań stron w różnych obszarach. Dokument szczegółowo omawiał współpracę bilateralną w wielu dziedzinach, takich jak np.: sztuki plastyczne¹³⁶, muzyka¹³⁷, sztuki sceniczne¹³⁸, sztuki audiowizualne¹³⁹, literatura i współpraca wydawnicza¹⁴⁰ oraz współpraca między

¹³³ M.Z. OSUCHOWSKA: *Kierunki rozwoju współpracy kulturalnej i naukowej w świetle umów bilateralnych podpisanych przez Polskę z państwami latynoamerykańskimi*. W: *Polska-Ameryka Łacińska, historia-polityka-gospodarka-kultura*. Red. M. DRGAS, J. KNOPEK, A. RATKE-MAJEWSKA. Toruń 2014, s. 83.

¹³⁴ Zob. *Program wykonawczy do Memorandum o porozumieniu w sprawie współpracy kulturalnej i naukowej między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Republiki Chile na lata 2003-2007*. Monitor Polski z 2003 roku. Nr 51, poz. 802 – <http://www.santiagodechile.msz.gov.pl/resource/c24396f0-780f-424c-a43d-d43427d9f28b:JCR> [dostęp: 17.03.2017].

¹³⁵ M.Z. OSUCHOWSKA: *Kierunki rozwoju współpracy kulturalnej i naukowej...*, s. 84.

¹³⁶ Przewidziano między innymi zorganizowanie raz na dwa lata na terytorium drugiej strony, znaczącej wystawy z dziedziny sztuk plastycznych, a także organizację wystaw fotograficznych polskich i chilijskich artystów w obu krajach oraz w krajach trzecich. Zobowiązano się też do pomocy w realizacji wspólnych przedsięwzięć, wymiany specjalistów czy wspierania kontaktów między instytucjami kulturalnymi obu krajów.

¹³⁷ Strony zadeklarowały poparcie dla organizacji zarówno w Polsce jak i w Chile, występów – orkiestr, zespołów i solistów, a także koncertów, festiwali i warsztatów muzycznych oraz wymiany artystów i dyrygentów.

¹³⁸ W ramach współpracy przewiduje się wspieranie udziału artystów obu krajów w festiwalach teatralnych drugiej strony, a także wymianę nauczycieli, choreografów i produkcji artystycznych. Chile wyraziło również gotowość do przyjęcia co najmniej jednego polskiego zespołu teatralnego.

¹³⁹ Zobowiązano się między innymi do wspierania udziału artystów w międzynarodowych festiwalach filmowych organizowanych na terytorium drugiej strony, wspólnego organizowania przeglądów filmowych oraz współpracy instytucji kinematografii obu krajów (m.in. archiwów filmowych, organizacji i producentów).

¹⁴⁰ W ramach współpracy przewidziano: wzajemną wymianę pisarzy, organizowanie warsztatów, konferencji oraz wykładów, a także wspieranie współpracy towarzystw pisarzy obu krajów.

bibliotekami i archiwami¹⁴¹. W porozumieniu odniesiono się do ochrony dziedzictwa kulturowego (materialnego i niematerialnego)¹⁴², a także sztuki ludowej, deklarując kooperację w zakresie promocji wytwarzania dóbr kultury. Wyróżniono także działalność Ignacego Domeyki, jako ogniwa łączącego Polskę i Chile, zobowiązując się jednocześnie do upowszechniania wiedzy na temat jego dorobku w obu państwach. Strony zadeklarowały również współpracę w zakresie zapobiegania przemytowi dzieł sztuki i dóbr kultury oraz innych dóbr chronionych prawem autorskim¹⁴³.

Mimo iż Polonia chilijska ma długą tradycję (ślady pierwszych Polaków odnotowano w tym kraju w XVIII wieku), to nigdy nie była tak liczna i dobrze zorganizowana, jak w Brazylii czy Argentynie. Pewne wydarzenia historyczne, jak np. wybuch wojen światowych, mobilizowały i integrowały środowiska polonijne w Chile. Tworzone w związku z tym organizacje czy stowarzyszenia nie miały jednak charakteru długotrwałego¹⁴⁴.

Do zwiększenia aktywności środowiska polonijnego w Chile przyczynił się wybór Papieża Jana Pawła II w 1978 roku, a także zapoczątkowana w 1989 roku transformacja ustrojowa w Polsce, w wyniku której została zlikwidowana bariera polityczna utrudniająca kontakt i utożsamianie się z ojczyzną. Już w 1980 roku założono Koło Polskie im. Jana Pawła II, którego celem było podtrzymywanie wartości kulturowych wśród mieszkających w Chile Polaków. Wznowienie stosunków dyplomatycznych pomiędzy Polską a Chile w latach 90. XX wieku, było kolejnym ważnym impulsem dla intensyfikacji dwustronnych kontaktów kulturalnych oraz działalności Polonii chilijskiej.

W 1996 roku utworzono Chilijsko-Polski Instytut Kultury, którego zadaniem było propagowanie polskiej kultury i sztuki w społeczeństwie chilijskim, a także wspieranie współpracy bilateralnej między naszymi państwami. Swoją działalność kontynuowało (istniejące od lat 50. XX wieku) Zjednoczenie Polskie w Chile im. I. Domeyki, będące reprezentantem miejscowej Polonii na forum międzynarodowym (np. podczas

¹⁴¹ Państwa zobowiązały się ożywić współpracę między Bibliotekami Narodowymi obu krajów, w celu realizacji wspólnych przedsięwzięć kulturalnych i edukacyjnych takich, jak: obchody rocznicowe, wizyty pisarzy, wystawy książek, spotkania i warsztaty bibliotekarzy. Przewiduje się także współpracę Archiwów obu krajów, w tym wymianę archiwistów i ekspertów, organizację wizyt studyjnych czy realizację projektów badawczych.

¹⁴² W tym zakresie zaplanowano wymianę informacji technicznych na temat polityki rozwoju i zarządzania ochroną zabytków, zorganizowanie badań porównawczych ustawodawstwa związanego z dziedzictwem kulturowym obu krajów, a także udział nauczycieli akademickich, studentów i ekspertów w badaniach i propagowaniu wspólnych wartości kulturowych. Strony zadeklarowały kooperację w zakresie rewaloryzacji dziedzictwa związanego z działalnością górniczą, co tym bardziej symboliczne, ze względu na powiązanie obu krajów z górnictwem, a także bilateralną współpracę gospodarczą w tym obszarze.

¹⁴³ Na podstawie: *Program wykonawczy do Memorandum o porozumieniu...*

¹⁴⁴ M. MALINOWSKI: *Polacy w Chile. W: Relacje Polska – Chile. Historia i współczesność...*, s. 59.

Kongresów Polonii Ameryki Łacińskiej)¹⁴⁵. W 1993 roku utworzono w Chile kościół prowadzony przez polskich księży salezjanów. Z kolei w kościele Matki Boskiej Częstochowskiej w Santiago, do dziś odprawiane są msze w języku polskim¹⁴⁶. W latach 90. XX wieku, przy Ambasadzie RP w stolicy Chile, uruchomiono polską bibliotekę, a także kursy języka polskiego i kultury polskiej¹⁴⁷.

Jak podaje Mariusz Malinowski, w 2002 roku wielkość społeczności polskiej w Chile przekraczała 250 osób¹⁴⁸. W spisie powszechnym CENSO z 2012 roku, obywatelstwo polskie w tym kraju wskazały 472 osoby¹⁴⁹. Z kolei, zgodnie z danymi Międzynarodowej Organizacji dla Migracji (ang. *International Organization for Migration*, IOM) z 2015 roku, w Chile mieszkało 444 Polaków, przy czym w statystykach brakowało rozróżnienia na osoby urodzone w Polsce i osoby polskiego pochodzenia¹⁵⁰.

Zgodnie z informacjami zawartymi na stronie internetowej Ambasady RP w Chile, Polacy osiedlali się tam przede wszystkim w stolicy kraju, Santiago. Nieliczni zaś, mieszkają w mniejszych miejscowościach (w których zatrzymywali się również pierwsi przybywający do tego kraju, pod koniec XVIII i w XIX wieku, Polacy), jak Valparaíso czy Puerto Montt. Przy okazji budowy kopalni im. Ignacego Domeyki w Sierra Gorda, koncern KGHM Polska Miedź zatrudniał także obywateli naszego kraju¹⁵¹, którzy w związku z kontraktami tymczasowo przebywali na północy Chile, w regionie Antofagasta. Co istotne, oprócz kadry kierowniczej i kilkunastu górników z Polski, kopalnia zatrudniała także „wiele osób z chilijskiej Polonii i osób o polskim pochodzeniu”¹⁵².

¹⁴⁵ Ibidem, s. 68-69.

¹⁴⁶ Zob. *Polonia w Chile*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Santiago de Chile – http://www.santiagodechile.msz.gov.pl/pl/informacje_konsularne/polonia_w_chile/?jsessionid=5FB85E8A2471B6C51EC2D2712456BC21.cmsap1p [dostęp: 19.03.2017].

¹⁴⁷ M. MALINOWSKI: *Polacy w Chile...*, s. 71.

¹⁴⁸ Ibidem, s. 72.

¹⁴⁹ M. KOŁAKOWSKI: *Sytuacja najnowszej emigracji polskiej w Santiago de Chile*, Kraków 2015, s. 24 – <http://www.santiagodechile.msz.gov.pl/resource/97f2f1dd-77d4-470e-b7a7-13bb7452ddf9:JCR> [dostęp: 19.03.2017].

¹⁵⁰ Zob. *World Migration*. International Organization for Migration – <http://www.iom.int/world-migration> [dostęp: 19.03.2017]. 4

¹⁵¹ *KGHM otwiera kopalnię w Chile...*

¹⁵² Jak podkreślał wiceprezes zarządu KGHM Wojciech Kędzia, zatrudnianie osób z polskim pochodzeniem ma dodatkowy wymiar patriotyczny. Jak stwierdził w czerwcu 2014 roku: „Proces rekrutacji jeszcze trwa. Mamy również tam [zatrudnionych przy budowie kopalni w Sierra Gorda, JŁ] Polaków z Polonii, która od wieków zasiedlała Chile. Ci ludzie są szalenie dumni z tego, że oto polska firma pojawia się, jako firma globalna i w tym rejonie jest firmą cenioną. Ich dumą dodaje dodatkowej energii i przekonuje mnie o tym, że było warto wyjść za granicę”. Zob. *Rusza program wspierający zatrudnienie polskich studentów przez rodzime koncerny za granicą*. Rozmowa z wiceprezesem zarządu KGHM Polska Miedź, Wojciechem

Nie ulega wątpliwości, że jednym z najśłynniejszych w tym kraju Polaków, był przybyły do Chile w 1938 roku Ignacy Domeyko, który zyskał miano „ojca górnictwa chilijskiego”. Jego nazwisko na trwałe wpisało się w historię tego państwa oraz polsko-chilijskich kontaktów bilateralnych. Wiele inicjatyw podejmowanych przez polską placówkę dyplomatyczną w Santiago po 1990 roku, a także w pierwszej i połowie drugiej dekady XXI wieku, poświęconych było właśnie pamięci I. Domeyki. Utworzono na przykład Centrum Dokumentacji im. I. Domeyki w La Serenie, zaś we współpracy ze szkołami jego imienia realizowano wiele wydarzeń kulturalnych na temat jego życia i pracy, takich jak koncerty, konkursy czy wystawy. Organizowane były także projekcje filmu dokumentalnego poświęconego dziedzictwu polskiego inżyniera i geologa¹⁵³.

W 2014 roku z inicjatywy KGHM Polska Miedź SA, zorganizowano wystawę poświęconą Ignacemu Domeyce oraz kopalni Sierra Gorda. Patronat honorowy nad wystawą objęły: Ambasada Chile, Biuro Handlowe ProChile w Polsce i Ministerstwo Skarbu Państwa. Wystawa miała na celu ukazanie przejawów polsko-chilijskich relacji kulturalnych i gospodarczych. Przedstawione fotografie prezentowały projekt Sierra Gorda oraz sylwetkę i działalność Ignacego Domeyki¹⁵⁴.

Mimo niewielkiej liczebności, środowisko polonijne w Chile w pierwszej i połowie drugiej dekady XXI wieku, podejmowało działania na rzecz krzewienia polskości i podtrzymywania pamięci o swoich przodkach. Jedną z prężnie działających w tym państwie organizacji polonijnych jest Zjednoczenie Polskie w Chile im. Ignacego Domeyki¹⁵⁵. Funkcję prezesa związku, pełni inżynier Andrzej Zabłocki – specjalista z zakresu górnictwa¹⁵⁶, a także współzałożyciel i pierwszy wiceprezes Unii Stowarzyszeń i Organizacji Polskich Ameryki Łacińskiej (USOPAŁ)¹⁵⁷. W swoim przemówieniu, podczas XVIII Walnego Zgromadzenia USOPAŁ, zwrócił on uwagę, że obecna forma Zjednoczenia nie odpowiada nowym potrzebom i wyzwaniom, związanym z najnowszą

Kędzia. Biznes.newseria.pl – https://biznes.newseria.pl/news/rusza_program_wspierajacy.p658556685 [dostęp: 18.03.2017].

¹⁵³ *Stosunki Polska – Ameryka Łacińska i Karaiby...*

¹⁵⁴ *Polska w Chile*. Gazeta Małych i Średnich Przedsiębiorstw – https://gazeta-mssp.pl/index.php?id=pokaz_artykul&dz_id=67&indeks_artykulu=3071# [dostęp: 19.03.2017].

¹⁵⁵ *Polonia w Chile...*

¹⁵⁶ Andrzej Zabłocki został wyróżniony i nagrodzony przez Instytut Inżynierów Górnictwa Chile (hiszp. *Instituto de Ingenieros de Minas en Chile*, IIMCh). Jest to nagroda przyznawana ważnym osobistościom, jak np. byłemu Ministrowi Górnictwa, geologom oraz inżynierom górnictwa. Zob. L. ADAMI: *Wybitny Polak wyróżniony w Chile*. USOPAŁ – <http://www.usopal.pl/publicystyka/585-wybitny-polak-wyroniony-w-chile> [dostęp: 19.03.2017].

¹⁵⁷ *Ibidem*.

polską migracją do Chile¹⁵⁸. Prezes Zabłocki poinformował także, o postępie w pracach nad stworzeniem muzeum Domeyki w jego domu w Santiago, w którym będzie prezentowany dorobek Polaka oraz jego wkład w życie gospodarcze i kulturalne Chile¹⁵⁹.

Działalność organizacji polonijnych w Chile od początku lat 90. XX wieku, była wspierana przez polską Ambasadę w Santiago. W 1999 roku zorganizowano na przykład, szereg wydarzeń w ramach obchodzonego w Chile roku mickiewiczowskiego, a także rozpowszechniana była twórczość Wisławy Szymborskiej. Jednym z wydarzeń zorganizowanych przy wsparciu Ambasady RP, było przygotowanie wystawy o Mikołaju Koperniku, która była prezentowana w szkołach i bibliotekach miejskich w Santiago i okolicach¹⁶⁰. Polska placówka dyplomatyczna podejmowała działania na rzecz promocji naszego kraju, a także wspierania działalności kulturalnej Polonii chilijskiej, przede wszystkim poprzez organizację obchodów świąt narodowych i ważnych rocznic (np. związanych z upamiętnieniem wybuchu II wojny światowej czy uchwaleniem Konstytucji 3 maja), a także różnego rodzaju imprez kulturalnych, jak np.: koncertów, pokazów filmów polskich, wystaw czy spektakli teatralnych. Ambasada RP wydaje również Biuletyn (w którym znajdują się informacje zarówno na temat historii Polaków w Chile, jak i bieżącej współpracy kulturalnej i gospodarczej pomiędzy naszymi państwami)¹⁶¹, a od 2013 roku pod jej patronatem działa Klub Małego Polaka w Santiago¹⁶². Przy polskiej placówce dyplomatycznej, prowadzone są także kursy języka i kultury polskiej.

¹⁵⁸ Jak stwierdził Prezes Zabłocki: „podejmujemy w Chile pilny i ważny problem tzw. nowej Polonii, czyli tych rodaków, którzy należąc do kolejnych pokoleń szukających swego miejsca poza granicami Ojczyzny, stanowią tą część naszej wspólnoty, której zainteresowania związane z działalnością polonijną nie koniecznie pokrywają się z tymi formami i strukturami, w których funkcjonowaliśmy do tej pory. Trzeba więc zaproponować im coś nowego, innego (...)” W ramach tych działań, Zjednoczenie Polskie w Chile im. Ignacego Domeyki, przygotowuje program struktur tematycznych, które mogłyby zainteresować i zachęcić do współpracy młodsze pokolenie Polonii. Tak powstała m.in. idea klubu polskich inżynierów górnictwa i geologów w Chile. Prezes wyraził także nadzieję na utworzenie kolejnych klubów tematycznych, np. polskich muzyków. Zob. *Przemówienie z okazji XVIII Walnego Zebrania Unii Stowarzyszeń i Organizacji Polskich Ameryki Łacińskiej. Andrzej Zabłocki, Prezes Zjednoczenia Polskiego w Chile im. Ignacego Domeyki, wiceprezes USOPAL*. USOPAL – <http://www.usopal.pl/usopal/2451-przemowienie-z-okazji-xviii-walnego-zebrania-unii-stowarzysze-i-organizacji-polskich-ameryki-aciskiej-andrzej-zabocki-prezes-zjednoczenia-polskiego-w-chile-im-ignacego-domeyki-wiceprezes-usopa> [dostęp: 19.03.2017].

¹⁵⁹ Zob. *Ibidem*.

¹⁶⁰ *Stosunki Polska – Ameryka Łacińska i Karaiby...*

¹⁶¹ Patrz np.: *Polska wzruszająca. Nowy Biuletyn*. Biuletyn z grudnia 2016 roku. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Santiago – http://www.ms.gov.pl/pl/p/santiagodechile_cl_a_pl/aktualnosci/biuletyn/polska_wzruszajaca_nowy_biuletyn;jsessionid=EB87971B3F938A1F8FFF46A329F142A9.cmsap1p [dostęp: 28.03.2017].

¹⁶² Klub Małego Polaka to inicjatywa polonijna, której pomysłodawczyniami są matki, chcące by ich dzieci wychowujące się w Chile znały język polski. Podczas spotkań odbywających się raz w tygodniu, dzieci uczą się polskich piosenek, czytają wierszyki, a także uczestniczą w grach i zabawach. Zob. *Klub Malego*

W ważnych wydarzeniach kulturalnych w Chile, w pierwszej i połowie drugiej dekady XXI wieku, wzięło udział wielu polskich artystów (m.in. pieśniarzy, pianistów, aktorów, muzyków czy plastyków), w tym w najważniejszym w Chile Festiwalu Teatralnym, Santiago a Mil czy Festiwalach Muzyki Poważnej, Semanas Musicales. W 2013 roku, przy wsparciu Ambasady RP w Chile, podczas Festiwalu Teatralnego wystąpił polski Teatr Ósmego Dnia, zaś w ramach Festiwalu Muzycznego, koncertował znany chilijskiej publiczności polski pianista, Łukasz Kwiatkowski¹⁶³ (grając m.in. utwory Fryderyka Chopina czy Karola Szymanowskiego)¹⁶⁴. W listopadzie 2016 roku z kolei, na Międzynarodowym Festiwalu Recoleta Mapocho Jazz, odbył się koncert znanego polskiego pianisty Kuby Stankiewicza¹⁶⁵, zaś pod koniec 2016 roku, koncertowali w Chile polscy gitarzyści klasyczni, jak Wiktoria Szubelak czy Marcin Dylla¹⁶⁶. Obecni w Chile byli także polscy twórcy muzyki nowoczesnej, którzy wystąpili w październiku 2016 roku na scenach w Valparaíso, podczas XIII Międzynarodowego Festiwalu Muzyki Współczesnej. Jest to jedno z najważniejszych wydarzeń muzyki eksperymentalnej odbywających się w tym kraju¹⁶⁷.

Podczas kolejnej edycji Festiwalu Teatralnego Santiago a Mil na początku 2017 roku, odbyły się z kolei warsztaty poświęcone polskiemu teatrowi, którym towarzyszyły video-projekcje fragmentów wybranych spektakli¹⁶⁸. W październiku 2016 roku, w jednym z centrów kulturalnych w Santiago, Matucana 100, odbył się natomiast przegląd

Polaka zaczął działać w Chile. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP – http://www.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/wiadomosci/klub_malego_polaka [dostęp: 19.03.2017].

¹⁶³ Łukasz Kwiatkowski koncertował już w Chile kilkakrotnie w latach 2010-2012. Zob. *Polscy artyści na najważniejszych scenach Chile.* Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP – http://www.msz.gov.pl/pl/p/msz_pl/aktualnosci/wiadomosci/polscy_artysci_na_najwazniejszych_scenach_chile [dostęp: 19.03.2017].

¹⁶⁴ Ibidem.

¹⁶⁵ Zob. *Kuba Stankiewicz gwiazdą festiwalu Recoleta Mapocho Jazz.* Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Santiago – http://www.santiagodechile.msz.gov.pl/pl/p/santiagodechile_cl_a_pl/aktualnosci/kuba_stankiewicz_gwiazda_festiwalu_recoleta_mapocho_jazz [dostęp: 19.03.2017].

¹⁶⁶ *Wiktoria Szubelak zagra koncert w La Legua.* Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Santiago – http://www.santiagodechile.msz.gov.pl/pl/p/santiagodechile_cl_a_pl/aktualnosci/wiktoria_szubelak_zagra_koncert_w_la_legua [dostęp: 19.03.2017]. Patrz też: *Gitarzyści klasyczni przed chilijską publicznością.* Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Santiago – http://www.santiagodechile.msz.gov.pl/pl/p/santiagodechile_cl_a_pl/aktualnosci/gitarzysci_klasyczni_koncertuja_w_chile [dostęp: 19.03.2017].

¹⁶⁷ Zob. *Polski postmodernizm w Valparaíso.* Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Santiago – http://www.santiagodechile.msz.gov.pl/pl/p/santiagodechile_cl_a_pl/aktualnosci/polski_postmodernizm_w_valparaiso [dostęp: 19.03.2017].

¹⁶⁸ Zob. *Od Kantora do Warlikowskiego. O polskim teatrze w Chile.* Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Santiago – http://www.santiagodechile.msz.gov.pl/pl/p/santiagodechile_cl_a_pl/aktualnosci/od_kantora_do_warlikowskiego_o_polskim_teatrze_w_chile [dostęp: 19.03.2017].

współczesnych filmów fabularnych polskich reżyserów¹⁶⁹. Na koniec 2017 roku planowany jest z kolei wernisaż polskiej podróżniczki, który ma przedstawiać portowe miasto Valparaíso¹⁷⁰, w którym (zaraz po Santiago) najczęściej osiedlali się Polacy. Pod koniec 2016 roku polska artystka, Julia Kurek, była obecna na biennale sztuki nowoczesnej *Deformes* w Chile, którego główną ideą jest tworzenie platformy spotkań oraz dialogu między Ameryką Łacińską a resztą świata¹⁷¹. We wrześniu 2016 roku z kolei, odbyła się w hiszpańskim Centrum Kultury w Santiago, wystawa mieszkającej w Chile Polki, Dagmary Wyskiel, poświęcona tematyce migracji¹⁷². Dagmara Wyskiel jest jednocześnie Dyrektorką Festiwalu Sztuki Współczesnej (SACO) w Antofagasta, którego piąta edycja (poświęcona tematyce emigracji) odbyła się we wrześniu 2016 roku, i na którym większość stanowili polscy artyści¹⁷³.

Konsulat RP w Santiago, także wspierał działania mające na celu promocję Polski oraz propagowanie polskiej kultury i sztuki w Chile. W sierpniu 2016 roku w Konsulacie odbyła się akcja, pt.: „Książka w Konsulacie”, promująca czytelnictwo polskiej literatury wśród chilijskiej Polonii i Chilijczyków¹⁷⁴.

Dużą rolę w zakresie promocji Polski, a także bilateralnych kontaktów kulturalnych, odgrywała wspomniana współpraca miast partnerskich, w tym w szczególności dedykowana rozwojowi kontaktów kulturalnych i edukacyjnych, między Krakowem a Santiago Providencją (umowa o współpracy w dziedzinie kultury i edukacji) oraz Wieliczką i Andacollo.

¹⁶⁹ Zob. *Matucana 100 zaprasza na polskie kino*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Santiago – http://www.santiagodechile.msz.gov.pl/pl/p/santiagodechile_cl_a_pl/aktualnosci/matucana_100_zaprasza_na_polskie_kino [dostęp: 19.03.2017].

¹⁷⁰ Zob. *Zapomniane wzgórza Valparaíso*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Santiago – http://www.santiagodechile.msz.gov.pl/pl/p/santiagodechile_cl_a_pl/aktualnosci/zapomniane_wzgorza_valparaíso [dostęp: 19.03.2017].

¹⁷¹ Zob. *Julia Kurek na biennale sztuki nowoczesnej Deformes w Chile*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Santiago – http://www.santiagodechile.msz.gov.pl/pl/p/santiagodechile_cl_a_pl/aktualnosci/julia_kurek_na_biennale_sztuki_nowoczesnej_deformes_w_chile [dostęp: 19.03.2017].

¹⁷² Polska artystka, jako jedyna na tej wystawie, reprezentowała kraj niebędący krajem hiszpańskojęzycznym. Zob. *Wystawa Dagmary Wyskiel w Santiago*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Santiago – http://www.santiagodechile.msz.gov.pl/pl/p/santiagodechile_cl_a_pl/aktualnosci/wystawa_dagmary_wyskiel_w_santiago [dostęp: 19.03.2017].

¹⁷³ Zob. *„Bilet w jedną stronę” – sztuka w Antofagascie*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Santiago – http://www.santiagodechile.msz.gov.pl/pl/p/santiagodechile_cl_a_pl/aktualnosci/0_bilet_w_jedna_strone_sztuka_w_antofagascie [dostęp: 19.03.2017].

¹⁷⁴ Zob. *„Akcja Książka” w Konsulacie RP w Santiago*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Santiago – http://www.santiagodechile.msz.gov.pl/pl/p/santiagodechile_cl_a_pl/aktualnosci/akcja_ksiazka_w_konsulacie_w_santiago [dostęp: 19.03.2017].

6.4. Płaszczyzna naukowa

Jednym z pierwszych dokumentów zawartych między Polską a Chile, była umowa o współpracy naukowej i technicznej sygnowana przez Rząd Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej oraz Rząd Republiki Chile, 9 czerwca 1971 roku. Mimo iż dokument ten nie wszedł w życie, to ujęte w nim kwestie zostały później doprecyzowane i stał się on wyznacznikiem kierunku współpracy na płaszczyźnie naukowej i technicznej między naszymi państwami. Podstawowe zagadnienia w nim zawarte, dotyczyły między innymi: prowadzenia wspólnych badań, wymiany ekspertów, wzajemnego przyznawania stypendiów naukowych oraz organizowania wspólnych ośrodków badawczych. W ramach współpracy przewidziano także wymianę informacji, dokumentacji oraz doświadczeń, zaś dodatkowe propozycje miała uzgadniać Komisja Mieszana¹⁷⁵.

Kolejnym aktem regulującym niektóre kwestie w odniesieniu do relacji naukowych między naszymi państwami, było wspomniane już Memorandum o porozumieniu w sprawie współpracy kulturalnej i naukowej, podpisane przez rządy obu państw 5 lipca 1995 roku. W zakresie kontaktów o charakterze naukowym, umowa obejmowała między innymi: wzajemną wymianę naukowców, a także dokumentacji, informacji i publikacji, organizację konferencji oraz szeroko rozumianą współpracę w zakresie oświaty. Jednym z ważniejszych postanowień w odniesieniu do relacji naukowych, było uzależnienie podpisania odrębnej umowy o współpracy naukowo-technicznej od poziomu jej rzeczywistego rozwoju¹⁷⁶.

Zgodnie z tym zapisem, zawarto najpierw 22 sierpnia 2003 roku w Santiago, Program wykonawczy do Memorandum o porozumieniu w sprawie współpracy kulturalnej i naukowej między Rządem RP a Rządem Republiki Chile na lata 2003-2007. Następnie, 17 listopada 2006 roku podpisano Umowę o współpracy w dziedzinie nauki i techniki między Ministerstwem Nauki i Szkolnictwa wyższego Rzeczypospolitej Polskiej a Państwową Komisją Badań Naukowych i Technologicznych Republiki Chile.

Program wykonawczy z 2003 roku poświęcony był przede wszystkim współpracy na płaszczyźnie kulturalnej. Część III dokumentu, odnosiła się jednak do kontaktów w zakresie edukacji i nauki. Zawarte w niej postanowienia dotyczyły wymiany ekspertów i informacji, celem przeanalizowania doświadczeń, między innymi w zakresie strategii ułatwiających dostęp do nauki, współpracy ze społecznościami lokalnymi, oceny jakości

¹⁷⁵ M.Z. OSUCHOWSKA: *Kierunki rozwoju współpracy kulturalnej i naukowej...*, s. 83.

¹⁷⁶ *Ibidem*, s. 83-84.

kształcenia i zarządzania szkołą czy kształcenia i doskonalenia zawodowego nauczycieli oraz oceny ich pracy. Zadeklarowano poparcie dla wymiany studentów, nauczycieli akademickich i naukowców oraz zawierania bezpośrednich porozumień o współpracy pomiędzy polskimi i chilijskimi instytucjami szkolnictwa wyższego. Strony wyraziły także wolę kontynuacji współpracy na forum ONZ w zakresie edukacji, nauki i kultury (UNESCO)¹⁷⁷.

Umowa z 2006 roku natomiast, stworzyła formalno-prawną podstawę dla współpracy w zakresie badań naukowych i technologicznych. Przewidywała ona między innymi: bezpośrednie kontakty jednostek naukowych obu państw (w tym: szkół wyższych i instytucji badawczo-rozwojowych), wymianę naukowców i ekspertów technicznych, wizyty i ekspedycje badawcze, realizację wspólnych projektów i badań (w tym wymianę dokumentacji), a także organizację konferencji, sympozjów oraz szkoleń. W celu sprawnej realizacji postanowień Umowy, powołano Wspólną Komisję do spraw współpracy w dziedzinie nauki i techniki, złożoną z przedstawicieli obu stron. Do zadań Komisji należało między innymi: określanie i przegląd form i obszarów współpracy, tworzenie dogodnych warunków realizacji programów i projektów objętych Umową, formułowanie zaleceń dotyczących priorytetowych sektorów współpracy, a także opracowywanie okresowych Programów Wykonawczych. Warto podkreślić, że we wstępie Umowy znalazło się również odniesienie do Umowy o współpracy naukowej i technologicznej między Unią Europejską a Republiką Chile, z 23 września 2002 roku oraz możliwości współpracy Polski i Chile w oparciu o unijne programy ramowe¹⁷⁸.

Od początku lat 90. XX wieku intensyfikowane były polsko-chilijskie kontakty naukowe i związki akademickie. W pierwszej połowie lat 90. XX wieku, organizowane były seminaria dwustronne, w ramach których przedstawiciele nauk politycznych i ekonomicznych z Polski odwiedzali Chile. W związku z tym, iż zarówno Polska jak i Chile w początkach lat 90. XX wieku przechodziły transformację gospodarczą i ustrojową, proces demokratyzacji był jednym z obszarów wspólnych zainteresowań, nie tylko w kręgu środowisk politycznych, ale także uniwersyteckich. Wyrazem tego, było zorganizowanie przez dziennik „Gazeta Wyborcza”, w Warszawie w 1999 roku, Seminarium polsko-chilijskiego na temat demokratyzacji i pojednania. W wydarzeniu

¹⁷⁷ Zob. *Program wykonawczy do Memorandum o porozumieniu...*

¹⁷⁸ *Umowa o współpracy w dziedzinie nauki i techniki między Ministrem Nauki i Szkolnictwa Wyższego Rzeczypospolitej Polskiej a Państwową Komisją Badań Naukowych i Technologicznych Republiki Chile* – http://www.nauka.gov.pl/g2/oryginal/2013_05/e177fdbc0ba26a44a3502b7b9607764c.pdf [dostęp: 17.03.2017].

wziął udział prezydent Chile, Patricio Aylwin¹⁷⁹ oraz przedstawiciele chilijskich nauk politycznych.

Istotną rolę we wspieraniu rozwoju stosunków naukowych między Polską a Chile, odgrywały studia latynoamerykańskie w Polsce, prowadzone przede wszystkim przez ośrodki w Warszawie i Krakowie. Od 1989 roku Centrum Studiów Latynoamerykańskich Uniwersytetu Warszawskiego (CESLA UW) i Andyjska Misja Archeologiczna (AMA)¹⁸⁰ z tego samego uniwersytetu, wspierały wymianę akademicką z placówkami i instytucjami chilijskimi. Kontakty te zaowocowały obecnością licznej grupy uczestników chilijskich na II Kongresie Latynoamerykańskim, odbywającym się na Uniwersytecie Warszawskim w 1991 roku. Doszło wówczas do podpisania Umowy o Współpracy między Uniwersytetem Warszawskim a Uniwersytetem Chilijskim¹⁸¹.

W 1992 roku z kolei, została podpisana umowa o współpracy między Akademią Górniczo-Hutniczą z Krakowa a Uniwersytetem w La Serena. Wspólnie przedsięwzięte prace i projekty badawcze obejmowały studia z zakresu nauk eksperymentalnych, geologii, chemii oraz biologii¹⁸². AGH z Krakowa zawarła także w 1994 roku układ o współpracy z Katolickim Północnym Uniwersytetem w Antofagasta¹⁸³.

Instytucje badawczo-naukowe i ośrodki akademickie obu krajów, w latach 90. XX wieku i na początku XXI wieku, podejmowały współpracę w zakresie różnych dziedzin. Współpracę techniczną i technologiczną zainicjowały w 1993 roku, Instytut Chemii i Techniki Jądrowej Polskiej Akademii Nauk oraz Chilijska Komisja Energii Jądrowej. Do nawiązania kontaktów naukowych doszło także w 1999 roku, między Instytutem Niskich Temperatur i Badań Strukturalnych Polskiej Akademii Nauk a Zakładem Chemii Podstawowej Uniwersytetu Chilijskiego. W 2000 roku z kolei, został zainicjowany projekt naukowy realizowany przez Wydział Budownictwa Politechniki Częstochowskiej oraz Zakład Inżynierii Mechanicznej z Uniwersytetu w Santiago de Chile. Ponadto, program współpracy dwustronnej realizowały Zakład Biologii Antarktycznej Polskiej

¹⁷⁹ W czasie swojego pobytu w Polsce, prezydent Aylwin wygłosił także wykład na Uniwersytecie Warszawskim. Zob. A. DEMBICZ: *Związki akademickie między Polską a Chile. Doświadczenia i stan obecny*. W: *Relacje Polska-Chile. Historia i współczesność...*, s. 129.

¹⁸⁰ CESLA zaczęło tworzyć infrastrukturę polsko-chilijskich kontaktów w zakresie szeroko rozumianych studiów społecznych, natomiast AMA w dziedzinach takich jak: archeologia, etnohistoria i antropologia.

¹⁸¹ *Ibidem*, s. 130.

¹⁸² Wśród wielu realizowanych wówczas projektów wymienić można, np.: „Studia mineralogiczne rud srebra w zbiorach Ignacego Domeyki”, „Hydrochemia zamkniętych basenów śródgórskich w Andach, Region II Chile” czy „Studia porównawcze wpływu hałd opadów górnictwa miedzi na stan środowiska naturalnego w Polsce i w Chile”. Zob. A. DEMBICZ: *Związki akademickie między Polską a Chile...*, s. 133.

¹⁸³ *Ibidem*, s. 133.

Akademii Nauk oraz Chilijski Instytut Antarktyki podległy Ministerstwu Spraw Zagranicznych Chile¹⁸⁴.

W listopadzie 1999 roku, oficjalną wizytę z okazji Dnia Nauki Polskiej na Universidad de Chile¹⁸⁵ w Santiago i na Universidad de La Serena, złożyła delegacja z Krakowa, na czele z wiceprezydentem tego miasta. W jej skład weszła grupa profesorów reprezentujących różne ośrodki badawcze w Polsce, w tym m.in. Uniwersytet Jagielloński, Politechnikę Krakowską, Akademię Górniczo-Hutniczą, Akademię Wychowania Fizycznego oraz Akademię Ekonomiczną i Collegium Medicum UJ. Strony wyraziły zainteresowanie nawiązaniem instytucjonalnej współpracy uniwersyteckiej oraz wymianą uzupełniającą zbiory związane z działalnością I. Domeyki. Podczas wizyty zrealizowano szereg spotkań, m.in. w: Departamencie Szkolnictwa Wyższego w Ministerstwie Edukacji, na Wydziale Sportu i Rekreacji Uniwersytetu Metropolitalnego, w Instytucie Inżynierii Lądowej na Wydziale Nauk Fizycznych i Matematycznych Universidad de Chile oraz w Obserwatorium Astronomicznym Tololo. Polska delegacja spotkała się również z przedstawicielami środowiska polonijnego, z władzami miasta La Serena, radnymi, a także reprezentantami wielu instytucji i organizacji społecznych oraz kulturalnych. Wizycie towarzyszyła inauguracja Konsulatu Honorowego RP w La Serenie, a także ceremonia nadania imienia Mikołaja Kopernika budynkowi Muzeograficznemu i Planetarium w nowym obserwatorium astronomicznym w Vicuña – Mamalluca¹⁸⁶.

W latach 1992-2002 naukowcy z Polski w ramach wymiany odbyli czternaście podróży do Chile, zaś w Polsce przebywało dwunastu chilijskich naukowców. Oprócz wspólnie prowadzonych badań, wygłaszano także wykłady i przeprowadzano specjalistyczne kursy¹⁸⁷.

Do współpracy naukowej oprócz relacji pomiędzy uniwersytetami w wymiarze dwustronnym, należy zaliczyć kontakty wynikające ze wspólnych międzynarodowych prac badawczych (w tym spotkań roboczych, kongresów, seminariów i konferencji naukowych). Intensywna współpraca akademicka między Polską a Chile, rozwijana była

¹⁸⁴ Współpraca między tymi dwiema instytucjami została nawiązana już w 1977 roku, zaś stosowną umowę podpisano w 1994 roku. Zob. Ibidem, s. 134-135.

¹⁸⁵ Jest to najstarszy Uniwersytet w tym kraju, którego rektorem przez 14 lat był Ignacy Domeyko.

¹⁸⁶ W obserwatoriach astronomicznych Tololo i Las Campanas, pracowali w latach 90. XX wieku polscy astronomowie. Zob. Z. J. RYN: *Królewski Kraków i kolonialna La Serena*. Nasza Politechnika – https://mail.pk.edu.pl/~naszapol/archiwum/NR20/TEXT/20_23.htm [dostęp: 20.03.2017]. Patrz też: Z. J. RYN: *Królewski Kraków i kolonialna La Serena*. Biuletyn AGH – http://www.biuletyn.agh.edu.pl/archiwum_bip/_2000/_78/14_78.html [dostęp: 20.03.2017].

¹⁸⁷ A. DEMBICZ: *Związki akademickie między Polską a Chile...*, s. 133.

od 1997 roku w związku z przygotowaniem do 50. Międzynarodowego Kongresu Amerykanistów, który odbył się w 2000 roku w Warszawie. Do Polski przyjechało wówczas ponad 40 chilijskich nauczycieli akademickich i przedstawicieli instytucji związanych z edukacją. W związku z wyborem Santiago de Chile na siedzibę kolejnego, 51. Międzynarodowego Kongresu Amerykanistów, ścisłe kontakty pomiędzy polskimi i chilijskimi uczelniami oraz naukowcami nadal były podtrzymywane¹⁸⁸.

Ze względu na brak między państwowych umów o współpracy naukowej, aż do początku XXI wieku, ważną rolę w pogłębianiu polsko-chilijskich relacji naukowych, a także kontaktów z chilijskimi ośrodkami akademickimi w ostatniej dekadzie XX wieku, odegrały koordynowane przez CESLA UW międzynarodowe projekty badawcze, np.: „Dialog międzyregionalny Europa Środkowo-Wschodnia – Ameryka Łacińska” (realizowany w latach 1996-2001), a także „Przestrzeń w kulturze latynoamerykańskiej” (zainaugurowany w 1995 roku)¹⁸⁹.

W pierwszej i połowie drugiej dekady XXI wieku, intensyfikowano współpracę na płaszczyźnie naukowej poprzez realizację wspólnych projektów naukowo-badawczych, a także wymianę uczniów, studentów i naukowców z obu krajów. Prowadzono również rozmowy dwustronne na temat pogłębienia relacji na tej płaszczyźnie. We współpracę polsko-chilijską zaangażowane były, po stronie polskiej – instytucje naukowe z Warszawy, Krakowa (np. AGH, Akademia Muzyczna, Akademia Wychowania Fizycznego), Częstochowy, Wrocławia i Katowic (Uniwersytet Śląski), zaś ze strony chilijskiej – instytucje z Santiago, La Serena, Antofagasta y Osorno¹⁹⁰.

Należy jednak podkreślić, że liczba studentów przybywających z Chile do Polski nie jest zadowalająca. Na przełomie 2015 i 2016 roku były to jedynie cztery osoby. Należałoby więc, wykorzystując doświadczenia współpracy naukowej między naszymi państwami, podjąć działania mające na celu zachęcenie młodych Chilijczyków do przyjazdu na studia do naszego kraju¹⁹¹.

W maju 2016 roku w Warszawie, odbyło się ważne spotkanie dotyczące zacieśnienia i instytucjonalizacji współpracy pomiędzy polskimi i chilijskimi uczelniami. Przedstawiciele konferencji rektorów z obu krajów – Rady Rektorów Uniwersytetów

¹⁸⁸ Ibidem, s. 125-126.

¹⁸⁹ Ibidem, s. 131.

¹⁹⁰ Ibidem, s. 126.

¹⁹¹ Za: wystąpienie dr J. Gocłowskiej-Bolek, Pełnomocniczki Przewodniczącego KRASP ds. Ameryki Łacińskiej, pt.: *Poland-Mexico. Potencjal for academic and scientific cooperation*, podczas Konferencji pod patronatem MSZ i Ambasady Meksyku w Polsce, pt.: *Wzmocniony dialog Polska-Meksyk: nowe otwarcie w relacjach dwustronnych*, która odbyła się 29.09.2016 roku w Warszawie.

Chilijskich (hiszp. *Consejo de Rectores de las Universidades Chilenas*, CRUCh) i Konferencji Rektorów Akademickich Szkół Polskich (KRASP), podpisali Umowę o współpracy w zakresie edukacji i nauki¹⁹². Kooperacja polskich i chilijskich uczelni prowadzona będzie w ramach wielu programów. Związane one będą między innymi z wymianą pracowników naukowo-dydaktycznych, wspólnymi projektami badawczymi, rozwojem zawodowym, a także udziałem w programach naukowych, szkoleniowych i konferencjach¹⁹³.

W rozdziale pierwszym pracy, wspomniano o roli i znaczeniu działalności Ignacego Domeyki w rozwoju Chile, a także jego wpływie na zainicjowanie kontaktów naukowych pomiędzy naszymi państwami. Warto jednak wspomnieć, że z jego zbiorów geologicznych i mineralogicznych, do dzisiaj korzystają studenci i naukowcy. Złoża minerałów odkryte przez Domeykę, są eksploatowane i stanowią główne bogactwo tego kraju¹⁹⁴. Ponadto, działalność badacza nadal inspiruje naukowców, stanowiąc pomost we współpracy naukowej pomiędzy naszymi krajami. Przykładem tego jest fakt, iż na początku 2017 roku śladami Domeyki ruszyli geolodzy z Instytutu Nauk Geologicznych Uniwersytetu Wrocławskiego. Celem podróży było nawiązanie przez Instytut kontaktu z uczelniami chilijskimi w Santiago, La Serenie i Antofagście oraz promocja dorobku zasłużonego dla Chile Polaka. Dokumentacja zgromadzona w trakcie podróży, posłuży stworzeniu aplikacji na urządzenia mobilne, tzw. ścieżki geoturystycznej¹⁹⁵.

Polsko-chilijska współpraca naukowa realizowana była także w zakresie wspólnych badań na Wyspie Wielkanocnej, które zainaugurowano podpisanymi w 2013 roku umowami. W lipcu 2016 roku, delegacja Uniwersytetu Warszawskiego udała się do Chile, gdzie odbyło spotkanie między innymi z gubernatorem Wyspy Wielkanocnej i

¹⁹² Konferencję Rektorów Akademickich Szkół Polskich (KRASP) reprezentowali członkowie prezydium, na czele z przewodniczącym, JM Rektorem Uniwersytetu Śląskiego Wiesławem Banysiem. Ze strony Chilijskiej Rady Rektorów w spotkaniu wzięli udział: wiceprzewodniczący Rady, Aldo Valle Acevedo – rektor Universidad de Valparaíso wraz z przedstawicielami CRUCh oraz rektorami uczelni – Universidad de La Frontera, Universidad Metropolitana de Ciencias de la Educación i Universidad Católica del Maule. W uroczystym podpisaniu umowy uczestniczyli także reprezentanci Ambasady Chile w Polsce, przedstawiciele polskiego Ministerstwa Spraw Zagranicznych oraz Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego.

¹⁹³ Zob. *Polskie uczelnie będą współpracować z uczelniami z Chile*. Uniwersytet Śląski w Katowicach – <https://www.us.edu.pl/polskie-uczelnie-beda-wspolpracowac-z-uczelniami-z-chile> [dostęp: 22.03.2017].

¹⁹⁴ Z. J. RYN: *Królewski Kraków i kolonialna La Serena...*

¹⁹⁵ Każdy kto ją pobierze, będzie mógł dowiedzieć się, jakie działania (a także: kiedy i gdzie?) podejmował w Chile I. Domeyko, jak również poznać szczegóły jego dorobku badawczego. Zob. *Wrocławscy akademicy tropem Ignacego Domeyki*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Santiago – http://www.santiagodechile.msz.gov.pl/pl/p/santiagodechile_cl_a_pl/aktualnosci/wroclawscy_akademicy_tropem_ignacego_domeyki;jsessionid=1BC2EB165ABA148ABEC12A539F466998.cmsap1p [dostęp: 20.03.2017].

rozmawiano o kontynuowaniu współpracy naukowej. Polska uczelnia zadeklarowała chęć przyjęcia studentów i pracowników naukowych z Wyspy, a także organizacji wspólnych sympozjów oraz stworzenia międzynarodowego programu studiów magisterskich¹⁹⁶.

Ponadto, chilijskie uczelnie artystyczne wyrażały zainteresowanie współpracą z polskimi ośrodkami akademickimi. We wrześniu 2016 roku, prorektor ds. współpracy międzynarodowej Akademii Sztuk Pięknych z Krakowa Bogdan Achimescu, odbył spotkania z przedstawicielami trzech uniwersytetów chilijskich, w celu omówienia warunków współpracy¹⁹⁷. Do tej pory (grudzień 2016 roku), została zawarta umowa o współpracy pomiędzy Akademią Sztuk Pięknych w Krakowie a Uniwersytetem Playa Ancha w Valparaíso¹⁹⁸.

Istnieją także perspektywy pogłębienia współpracy sportowej między Polską a Chile. W czerwcu 2016 roku, odbyło się spotkanie chilijskiej minister sportu, Natalii Riffo z Ambasador RP w Chile, Aleksandrą Piątkowską. Uzgadniano na nim zarys umowy bilateralnej w zakresie realizacji projektów sportowych i wspierania programów aktywności fizycznej¹⁹⁹.

W ramach podejmowanych w drugiej dekadzie XXI wieku inicjatyw w zakresie polsko-chilijskiej współpracy naukowej, zorganizowano także spotkanie będące świetnym przykładem połączenia nauki i biznesu. W październiku 2016 roku na Uniwersytecie Chilijskim, o polsko-chilijskiej współpracy gospodarczej i dyplomacji ekonomicznej rozmawiali: studenci ekonomii i stosunków gospodarczych, chilijscy i polscy przedsiębiorcy, a także przedstawiciele firm i kancelarii prawnych. Podczas spotkania, przedstawiono polskie firmy obecne w Chile, omawiając ich profile i

¹⁹⁶ *Uniwersytet Warszawski bliżej Wyspy Wielkanocnej*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Santiago – http://www.santiagodechile.msz.gov.pl/pl/p/santiagodechile_cl_a_pl/aktualnosci/uniwersytet_warszawski_na_wyspie_wielkanocnej_2 [dostęp: 22.03.2017].

¹⁹⁷ Bogdan Achimescu podczas swojej wizyty w Chile uczestniczył, m.in. w Tygodniu Sztuki Współczesnej SACO w Antofagasta, podczas którego wystawił swoje prace i poprowadził warsztaty. Był również uczestnikiem rezydencji artystycznej w oazie Quillagua na pustyni Atacama.

¹⁹⁸ *Uczelnie artystyczne z Chile chcą współpracować z Polakami*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Santiago – http://www.santiagodechile.msz.gov.pl/pl/p/santiagodechile_cl_a_pl/aktualnosci/uczelnie_artystyczne_z_chile_chca_wspolpracowac_z_polakami [dostęp: 22.03.2017].

¹⁹⁹ Jednym z tematów poruszanych podczas spotkania, był projekt Chile Polonia Deporte, rozwijany od ponad roku przez 12 szkół w mieście Coquimbo na północy Chile. Dotyczy on systemowych rozwiązań w zakresie rozwoju dyscyplin sportowych, takich jak siatkówka i piłka ręczna, kierowanych do nauczycieli i uczniów tych szkół. Projekt w Coquimbo jest wspólną inicjatywą władz miasta, Uniwersytetu Pedro de Valdivia oraz Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie i Fundacji Jana Pawła II. Zob. *Chile chce pogłębić współpracę sportową z Polską*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Santiago – http://www.santiagodechile.msz.gov.pl/pl/p/santiagodechile_cl_a_pl/aktualnosci/chile_chce_poglebic_wspolprace_sportowa_z_polska [dostęp: 22.03.2017].

oferowane przez nie produkty. Wskazano także na powiązania pomiędzy polskim i chilijskim górnictwem²⁰⁰.

W połowie drugiej dekady XXI wieku, realizowane były także wymiany studentów. Międzynarodowy Program Wymiany (ang. *Community of European Management Schools* – CEMS) jest jedną z platform, w ramach której polscy i chilijscy studenci szkół ekonomicznych mogą pobierać nauki w obu krajach²⁰¹. Inną platformą wymiany jest organizacja młodzieżowa, *Youth for Understanding*, która we wrześniu 2016 roku, zorganizowała pierwszy projekt wymiany uczniów między Polską a Chile, skierowany do osób w wieku 15-18 lat²⁰². Ponadto, w lipcu 2016 roku delegacja studentów z *Warsaw Latin Convention*, polsko-latynoamerykańskiej inicjatywy mającej na celu wzmacnianie relacji ekonomicznych, społecznych i naukowych, udała się do Chile w ramach projektu krótkoterminowych wymian studenckich²⁰³.

²⁰⁰ *Polsko-chilijskie relacje gospodarcze na Universidad de Chile*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Santiago – http://www.santiagodechile.msz.gov.pl/pl/p/santiagodechile_cl_a_pl/aktualnosci/polsko_chilijskie_relacje_gospodarcze [dostęp: 22.03.2017].

²⁰¹ Współpraca pomiędzy Szkołą Główną Handlową (SGH) w Warszawie, a Universidad Adolfo Ibanez (UAI) w Santiago, rozpoczęła się w 2014 roku, kiedy to UAI dołączył do stowarzyszenia CEMS. Program CEMS składa się z dwóch semestrów studiów, z których każdy musi odbyć się na innej uczelni partnerskiej oraz z praktyk zagranicznych. Zob. *Studenci SGH zdobywają doświadczenie w Santiago*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Santiago – http://www.santiagodechile.msz.gov.pl/pl/p/santiagodechile_cl_a_pl/aktualnosci/studenci_sgh_zdobywaja_doswiadczenie_w_chile [dostęp: 22.03.2017].

²⁰² Zob. *Młodzież z YFU Chile pojedzie do Polski*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Santiago – http://www.santiagodechile.msz.gov.pl/pl/p/santiagodechile_cl_a_pl/aktualnosci/mlodziez_z_yfu_chile_pojedzie_do_polski [dostęp: 22.03.2017].

²⁰³ Rewizyta polskich studentów, była następstwem pobytu chilijskich reprezentantów projektu *Warsaw Latin Convention* w Warszawie, w styczniu 2016 roku. Sam projekt *Warsaw Latin Convention*, jest inicjatywą studentów i wykładowców Uniwersytetu Warszawskiego, mająca na celu rozwój, wzmocnienie i utrzymanie długotrwałych relacji pomiędzy Polską a Ameryką Łacińską. Zob. *Warsaw Latin Convention w Chile*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Santiago – http://www.santiagodechile.msz.gov.pl/pl/p/santiagodechile_cl_a_pl/aktualnosci/warsaw_latin_convention_w_chile [dostęp: 03.2017].

Rozdział 7

Meksyk w polityce zagranicznej Polski w latach 1990-2016

7.1. Płaszczyzna polityczna

Meksyk, obok Brazylii, Argentyny oraz Chile, należy do priorytetowych partnerów Polski w Ameryce Łacińskiej zarówno pod względem politycznym, jak i gospodarczym, a także z uwagi na współpracę kulturalną i naukową. Zarówno w Polsce, jak i w Meksyku swoje siedziby mają ambasady obu państw. Placówka RP w Meksyku, od końca 2008 roku do maja 2017 roku posiadała najwięcej dodatkowych akredytacji spośród wszystkich ambasad RP w Ameryce Łacińskiej. Podlegało jej sześć państw środkowoamerykańskich¹. Polska i Meksyk, dysponują rozwiniętą siecią konsulatów honorowych. W przypadku Polski jest to siedem placówek tego typu, działających w miastach: Acapulco, Cancún, Monterrey, Guadalajarze, Guanajuato, Tijuanie i w Tulancingo².

W latach 90. XX wieku, stosunki na płaszczyźnie politycznej między Polską a Meksykiem, mimo iż nie charakteryzowały się dużą dynamiką, to układały się poprawnie. Pierwszą wizytą na wysokim szczeblu, jaka miała miejsce w polsko-meksykańskich relacjach po przemianach ustrojowych w Polsce, był przyjazd w czerwcu 1994 roku ministra spraw zagranicznych Meksyku, Antonio Icaza do Warszawy. Sześć meksykańskiej dyplomacji odbył szereg spotkań, w tym między innymi z polskim ministrem spraw zagranicznych, wicemarszałkiem sejmu oraz szefem kancelarii prezydenta RP³.

Cztery lata później (w listopadzie 1998 roku), z okazji 70. rocznicy nawiązania polsko-meksykańskich relacji dyplomatycznych, podróż do tego kraju odbył premier RP, Jerzy Buzek. Wizyta była owocna pod względem formalno-prawnym. Podpisano wówczas szereg porozumień, w tym m.in.: Umowę o zapobieganiu podwójnego

¹ Z dniem 14 sierpnia 2007 roku decyzją ministra spraw zagranicznych RP, z właściwości terytorialnej Ambasady RP w Meksyku wyłączone zostały: Dominikana, Haiti, Antigua i Barbuda oraz Saint Lucia (państwa te zostały włączone do właściwości terytorialnej Ambasady RP w Panamie, a od sierpnia 2008 roku do właściwości terytorialnej Ambasady RP w Bogocie). Po likwidacji Ambasady RP w San José (31 grudnia 2008 roku), w kompetencji terytorialnej Ambasady RP w Meksyku, znalazły się: Kostaryka, Gwatemala, Nikaragua, Honduras, Salwador i Belize. W maju 2017 roku jednak, ponownie uruchomiono działalność polskiej ambasady w Panamie, której podlegają: Belize, Dominikana, Gwatemala, Haiti, Honduras, Nikaragua i Salwador. Zob. *Notatka informacyjna o polsko-meksykańskich stosunkach gospodarczych*. Ministerstwo Rozwoju – https://www.mr.gov.pl/media/24568/Meksyk_07_2016.pdf [dostęp: 22.01.2017].

² Meksyk natomiast posiada w Polsce pięć konsulatów honorowych: w Krakowie, Gdańsku, Poznaniu, Szczecinie i Wrocławiu.

³ M.P. MOŁOZNIK: *Stosunki dyplomatyczne polsko-meksykańskie z perspektywy historycznej*. W: *Relacje Polska-Meksyk. Historia i współczesność*. Red. F.V. PORRAS. Warszawa 2007, s. 130.

opodatkowania i w zakresie podatków od dochodu oraz zapobieganiu uchylania się od opodatkowania i uniemożliwianiu ucieczki skarbowej; Memorandum dotyczące ustanowienia obustronnego mechanizmu konsultacyjnego; Umowę o zniesieniu wiz, a także inne, dotyczące współpracy w dziedzinach kulturalnej i naukowej. Ponadto, w celu zacieśniania współpracy i ułatwienia wymiany informacji pomiędzy ambasadami obu państw, uruchomiono spotkania Mechanizmu Konsultacyjnego Wspólnego Interesu⁴. Następnym wydarzeniem było także powołanie w grudniu tego samego roku, na uroczystej sesji senatu RP w obecności premiera Jerzego Buzka, grupy parlamentarnej przyjaźni meksykańsko-polskiej, mającej promować zbliżenie polityczne między naszymi państwami⁵. Wymiana wizyt na szczeblu przewodniczących parlamentów nie charakteryzowała się jednak dużą intensywnością. We wrześniu 1992 roku, oficjalną wizytę w Meksyku na zaproszenie przewodniczącego izby deputowanych kongresu Fernando Ortiza Arany, złożył marszałek sejmu Wiesław Chrzanowski wraz z wicemarszałkiem senatu Andrzejem Czapskim. Z kolei na zaproszenie marszałka sejmu Macieja Płażyńskiego, w maju 2000 roku w Polsce przebywał przewodniczący izby deputowanych kongresu Stanów Meksykańskich, Francisco J. Paoli Bolio, wraz z delegacją⁶.

Przedstawiciele senatu Polski i Meksyku, również odbywali oficjalne wizyty w 1994 i 1996 roku, a także w 2004 roku. Podczas tej ostatniej, odbywającej się pod przewodnictwem wicemarszałka Ryszarda Jarzembowskiego w Meksyku, rozmawiano ze stroną meksykańską na temat dwustronnych relacji gospodarczych po przystąpieniu Polski do UE, a także rozwoju współpracy parlamentarnej i turystycznej. Tematem rozmów była także planowana na rok 2004 wizyta prezydenta Meksyku w Polsce – pierwsza od 1963 roku na najwyższym szczeblu⁷.

W latach 90. XX wieku, odbywały się także spotkania w ramach mechanizmu polsko-meksykańskich konsultacji politycznych (m.in. w 1995 roku w Warszawie). Zawierano również umowy międzypaństwowe dotyczące różnych dziedzin, m.in. w

⁴ Podczas jednego ze spotkań Mechanizmu Konsultacyjnego Wspólnego Interesu między Polską a Meksykiem, odbywającego się w lutym 2004 roku, podkreślono konieczność wykorzystania obydwu państw, jako pomostu dla właściwych sobie regionów. Zob. *Ibidem*, s. 144.

⁵ Po raz pierwszy polsko-meksykańska grupa parlamentarna powołana została w lipcu 1992 roku, a następnie wznawiana była wielokrotnie podczas kolejnych kadencji sejmu. Zob. M. RYŃKOWSKA: *Rola dyplomacji parlamentarnej w kontekście polsko-meksykańskich stosunków parlamentarnych*. W: *Relacje Polska-Meksyk. Historia i współczesność...*, s. 152.

⁶ Kiedy jednak w listopadzie 2000 roku, odbywała się podróż marszałka sejmu Macieja Płażyńskiego wraz z delegacją parlamentarną do kilku krajów Ameryki Łacińskiej, Meksyk nie został uwzględniony w planach wizyt. Zob. *Ibidem*, s. 154.

⁷ *Ibidem*, s. 154-155.

październiku 1990 roku w mieście Meksyk, zawarto porozumienie międzyrządowe dotyczące transportu lotniczego⁸.

Przejęcie władzy przez prezydenta Vicente Foxa w Meksyku w 2000 roku, pozytywnie wpłynęło na rozwój i ożywienie stosunków polsko-meksykańskich. Warto podkreślić, że Polska w początkach lat 2000. postrzegana była w Meksyku, jako lider polityczny i gospodarczy Europy Środkowej i Wschodniej oraz państwo, którego miejsce i znaczenie na arenie międzynarodowej będzie wzrastało, w miarę postępu procesu integracji europejskiej⁹. Polska delegacja w postaci misji specjalnej, na czele z Szefem Kancelarii Prezydenta RP, była obecna w 2000 roku na uroczystościach zaprzysiężenia nowego prezydenta Meksyku, Vicente Foxa. Na specjalne zaproszenie prezydenta Meksyku, w uroczystościach wziął też udział były prezydent RP, Lech Wałęsa¹⁰.

W kwietniu 2000 roku w Meksyku, przeprowadzono konsultacje polityczne na szczeblu wiceministrów, podczas których dokonano przeglądu współpracy dwustronnej na płaszczyźnie politycznej i ekonomicznej, a także istniejącej bazy traktatowej. W tym samym miesiącu, z nieoficjalną wizytą w Meksyku przebywał premier J. Buzek, który ponowił zaproszenie dla prezydenta V. Foxa do złożenia wizyty w Polsce. W czerwcu 2000 roku, odbyły się kolejne konsultacje gospodarcze Polska-Meksyk.

Dopełnieniem polsko-meksykańskich wizyt dwustronnych w 2000 roku, był przyjazd w marcu z oficjalną wizytą do Polski, minister spraw zagranicznych Meksyku, Rosario Green. Podczas spotkania z ministrem Bronisławem Geremekiem został omówiony aktualny stan i perspektywy współpracy polsko-meksykańskiej. Szefowa meksykańskiej dyplomacji została także przyjęta przez prezydenta RP, Aleksandra Kwaśniewskiego i premiera Jerzego Buzka oraz marszałków sejmu i senatu – Macieja Płażyńskiego i Alicję Grześkowiak. Kilka miesięcy później (w maju 2000 roku), przebywała w Polsce delegacja Izby Deputowanych Kongresu Meksyku, z jej przewodniczącym Francisco José Paoli Bolio na czele. Delegacja odbyła spotkania z przedstawicielami najwyższych władz RP¹¹.

W pierwszej dekadzie XXI wieku, kontakty Polski z Meksykiem charakteryzowały się dość dużą intensywnością. W marcu 2002 roku do Meksyku udał się wicepremier i minister finansów RP, Marek Belka (z okazji Konferencji w sprawie

⁸ M.P. MOŁOZNIK: *Stosunki dyplomatyczne polsko-meksykańskie z perspektywy historycznej...*, s. 130.

⁹ P. BOGDZIEWICZ: *Stosunki dwustronne Polski. Meksyk*. „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej 2002”. 2002, s. 229-230.

¹⁰ T. LICHOTA: *Państwa Ameryki Łacińskiej*. W: *Stosunki dwustronne Polski*. „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej 2001”. 2001, s. 256.

¹¹ *Ibidem*, s. 256.

finansowania rozwoju w Monterrey). Przewodniczył on licznej polskiej delegacji, w skład której weszli przedstawiciele Kancelarii Prezesa Rady Ministrów, Ministerstwa Finansów i Ministerstwa Spraw Zagranicznych. Podczas pobytu w Meksyku, premier Belka spotkał się z ministrem spraw zagranicznych Jorge Castañedą i ministrem gospodarki Luisem E. Derbezem, z którymi przeprowadził rozmowy na temat współpracy bilateralnej. W listopadzie 2002 roku z kolei, przebywał w Meksyku sekretarz stanu Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji, Zbigniew Sobotka. Celem jego wizyty było podpisanie Umowy o zwalczaniu przestępczości zorganizowanej i innego rodzaju przestępczości, co nastąpiło 25 listopada 2002 roku (weszła w życie w 2003 roku)¹². Przy okazji wizyty przeprowadzono także sondażowe rozmowy na temat współpracy w zakresie dostaw sprzętu wojskowego¹³. Ponadto, w ramach uzupełniania bazy traktatowej pomiędzy naszymi państwami, Polska w 2002 roku ratyfikowała konwencję między rządami RP i Meksyku w sprawie unikania podwójnego opodatkowania¹⁴. Warto odnotować, że w 2002 roku w Acapulco, otwarto kolejny Konsulat Honorowy RP w Meksyku¹⁵.

Na kolejną oficjalną wizytę w stosunkach polsko-meksykańskich nie trzeba było długo czekać. Otrzymała się ona już w 2003 roku, z okazji 75. rocznicy nawiązania stosunków dyplomatycznych między naszymi państwami. W związku z tym wydarzeniem, podróż do Meksykańskich Stanów Zjednoczonych odbył szef polskiego MSZ, Włodzimierz Cimoszewicz, który spotkał się z prezydentem Vicente Foxem oraz politykami meksykańskimi. Minister spraw zagranicznych Polski dokonał także uroczystego otwarcia szóstego z kolei, Konsulatu Honorowego Polski w tym kraju¹⁶. Rozmowy polskiej delegacji ze stroną meksykańską dotyczyły aktualnych zagadnień międzynarodowych, w tym m.in.: reformy ONZ i Rady Bezpieczeństwa, walki z międzynarodowym terroryzmem, globalizacji oraz zagadnień związanych z integracją regionalną i współpracą międzyregionalną¹⁷.

Rok później, w maju 2004 roku odbyła się na zaproszenie prezydenta RP, Aleksandra Kwaśniewskiego, oficjalna wizyta na najwyższym szczeblu prezydenta

¹² A. STACHURA-ŚWIEŻAWSKA: *Stosunki traktatowe Polski*. „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej, 2004”. 2004, s. 291.

¹³ J. PERLIN: *Państwa Ameryki Łacińskiej i Karaibów*. W: *Stosunki dwustronne Polski*. „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej 2003”. 2003, s. 341.

¹⁴ Ibidem, s. 343.

¹⁵ Ibidem, s. 342.

¹⁶ K. SZCZEPANIK, A. HERMAN-ŁUKASIK, B. JANICKA: *Ameryka Północna i Południowa 1918-2007. Stosunki dyplomatyczne Polski. Informator*. T. 2. Warszawa 2008, s. 128.

¹⁷ B. WIZIMIRSKA: *Kronika stosunków zagranicznych Polski w 2003 roku*. W: *Stosunki dwustronne*. „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej 2004”. 2004. s. 262.

Meksyku Vicente Foxa, w Polsce. Miała ona wymiar szczególny, gdyż poprzednia wizyta ze strony meksykańskiej na tym szczeblu miała miejsce w 1963 roku. Prezydenci obu państw odbyli szereg rozmów, a także przewodniczyli obradom plenarnym z udziałem delegacji obu krajów. Prezydentowi Meksyku towarzyszyła delegacja przedstawicieli biznesu, którzy spotkali się z polskimi przedsiębiorcami. Formalno-prawnym efektem wizyty była Umowa zawarta między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej i Meksykańskich Stanów Zjednoczonych, o współpracy w dziedzinie turystyki (weszła w życie w grudniu 2004 roku)¹⁸. Prezydenci obu państw podjęli także decyzję o powołaniu pod swoim patronatem wspólnej Komisji, której zadaniem było wskazanie na czynniki utrudniające rozwój współpracy dwustronnej, a także sprecyzowanie dziedzin oraz kierunków, w których Polska i Meksyk mogą wzmocnić kontakty gospodarcze. W zakresie współpracy politycznej, prezydent Kwaśniewski podkreślił jej długą i dobrą tradycję, a także istotną rolę, jaką w polsko-meksykańskich kontaktach mogą odgrywać środowiska i społeczność polska w Meksyku, której liczebność szacowano na ok. 2 tys. osób. Podkreślono także znaczenie kooperacji obu państw na forach międzynarodowych, głównie w ramach ONZ i UE, w zakresie takich zagadnień jak, walka z terroryzmem czy wsparcie dla polskich działań w Iraku¹⁹. Prezydent Meksyku także wspominał o istotnej roli, jaką odgrywa współpraca na arenie międzynarodowej (w tym na rzecz umacniania obecności Meksyku w UE i polskiej w Ameryce Łacińskiej) oraz konieczności zdynamizowania wzajemnych stosunków bilateralnych, ze względu na istnienie wielu zbieżnych interesów. Podkreślił także potrzebę udzielenia pomocy oraz wsparcia polskim i meksykańskim biznesmenom, w rozwijaniu działalności gospodarczej w obu krajach²⁰. Warto odnotować, że podczas wizyty w dowód wdzięczności za zaangażowanie w upowszechnianiu relacji polsko-meksykańskich, prezydent RP Aleksander Kwaśniewski, został odznaczony Meksykańskim Orderem Orła Azteków²¹.

¹⁸ A. STACHURA-ŚWIEŻAWSKA: *Stosunki traktatowe Polski*. „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej, 2005”. 2005, s. 367.

¹⁹ Prezydent Meksyku ustosunkowując się do propozycji partycypacji w misji irackiej stwierdził, że przez wzgląd na postanowienia konstytucji nie ma takiej możliwości, zaś wkład Meksyku w stabilizację Iraku może się opierać na świadczeniach dialogu i działaniach humanitarnych. Zob. S. DOROCCI, P. BRZEGOWY: *Zarys polsko-meksykańskich stosunków politycznych i gospodarczych w XX i XXI wieku*. W: *Polska-Ameryka Łacińska, historia – polityka – gospodarka – kultura*. Red. M. DRGAS, J. KNOPEK. Toruń 2014, s. 170.

²⁰ Zob. *Wizyta oficjalna Prezydenta Meksykańskich Stanów Zjednoczonych z Małżonką*. Prezydent.pl – <http://www.prezydent.pl/archiwalne-aktualnosci/rok-2004/art,257,wizyta-oficjalna-prezydenta-meksykanskich-stanow-zjednoczonych-z-malzonka.html> [dostęp: 24.01.2017].

²¹ S. DOROCCI, P. BRZEGOWY: *Zarys polsko-meksykańskich stosunków politycznych i gospodarczych w XX i XXI wieku...*, s. 169.

O istotnym znaczeniu Meksyku w latynoamerykańskiej polityce Polski, świadczyło zaklasyfikowanie tego kraju do grupy państw „priorytetowych”, obok Brazylii, Argentyny i Chile, w rządowym dokumencie, pt.: „Strategia RP w odniesieniu do pozaeuropejskich krajów rozwijających się”, z 2004 roku. Wśród czynników sprzyjających intensyfikacji polsko-meksykańskiej współpracy, wskazano na: znaczne ożywienie gospodarcze Meksyku w początkach lat 2000.²², duże zasoby ropy naftowej i gazu ziemnego, a także stabilny system polityczny i gospodarczy tego kraju. Podkreślono także istotne znaczenie regularnej współpracy Meksyku z UE²³ (w tym między innymi zawartej umowy o wolnym handlu między Meksykiem a UE, przewidującej liberalizację handlu produktami rolnymi i w zakresie rybołówstwa do 2010 roku, a także wprowadzającej system preferencji w dziedzinie usług, ochronę własności intelektualnej, arbitraż i różne formy działalności handlowej). Podkreślono także znaczenie tradycji polsko-meksykańskich kontaktów politycznych i gospodarczych oraz współpracy kulturalno-naukowej, które tworzą podstawy dla dalszego rozwoju relacji na wielu różnych płaszczyznach.

Do czynników utrudniających rozwój stosunków polsko-meksykańskich, zaliczono natomiast: wysokie zadłużenie tego państwa (w 2003 roku dług zagraniczny wyniósł 80,6 mld USD), a także pogarszający się stan bezpieczeństwa wewnętrznego (jako przykłady podano zwiększającą się liczbę porwań oraz przestępczość zorganizowaną). Podkreślono, że mimo ustabilizowanej sytuacji politycznej w Meksyku, coraz bardziej prawdopodobny jest wybuch niepokojów społecznych w prowincji Chiapas²⁴. Wśród czynników utrudniających wzajemną wymianę handlową, wskazano na nieuregulowane kwestie sporne dotyczące przepisów weterynaryjnych (szczegółowe kontrole sanitarne eksportowanego przez Polskę mleka w proszku, przyczyniające się do zwiększenia kosztów oraz wydłużenia okresów dostaw, a także traktowanie Polski przez Meksyk, jako państwa zagrożonego BSE oraz pryszczycą)²⁵.

²² W 2000 roku Meksyk odnotował najwyższy w Ameryce Łacińskiej wskaźnik wzrostu PKB – 7,1%. W latach 2001-2002 meksykańska gospodarka przeżywała recesję, spowodowaną spadkiem konsumpcji w Stanach Zjednoczonych oraz obniżką cen ropy naftowej. W 2003 roku nastąpił jednak wzrost PKB w wysokości 1,3%. Na rok 2004 przewidywano wzrost PKB w wysokości 3,6%.

²³ W ramach przyspieszenia liberalizacji handlu, do końca 2002 roku zniesiono cła na kolejne towary przemysłowe, które wg umowy miały zostać wyeliminowane przez UE w 2003 roku, a przez Meksyk w 2007 roku (chodziło m.in. o unijne farmaceutyki i produkowane w Meksyku samochody).

²⁴ Jest to stan położony w południowej części Meksyku.

²⁵ Zob. *Strategia RP w odniesieniu do pozaeuropejskich krajów rozwijających się*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych. Warszawa 2004.

W ocenie perspektyw rozwoju współpracy Polski z Meksykiem, w związku z planowanymi programami reform w tym kraju, wyrażono przekonanie, że potencjalne obszary intensyfikacji współpracy wystąpią w sektorach: energetycznym, elektrycznym, a także w zakresie przemysłu naftowego i petrochemicznego oraz wydobycia gazu ziemnego. Wskazano również na możliwości eksportu na rynek meksykański towarów takich, jak: samoloty, meble, maszyny do obróbki, sprzęt górniczy i sprzęt medyczny²⁶. Należy jednak mieć na uwadze, że są to tylko niektóre z możliwości zwiększenia polskiej oferty eksportowej do Meksyku i polsko-meksykańskiej wymiany handlowej²⁷.

Do wzmocnienia relacji politycznych między Polską a Meksykiem, przyczyniła się nie tylko współpraca na szczeblu parlamentarnym i regionalnym, ale także na forum wielostronnym (zwłaszcza UE, OECD, ONZ²⁸, a od lipca 2015 roku także Sojuszu Pacyfiku²⁹). Polska i Meksyk prezentowały zbieżne stanowiska w istotnych kwestiach agendy międzynarodowej (takich jak, np. prawa człowieka³⁰, demokracja czy rozbrojenie)³¹.

Od 2004 roku przedstawiciele Polski i Meksyku mieli możliwość wymiany poglądów oraz współpracy na forum Unii Europejskiej, poprzez odbywające się cyklicznie Szczyty UE-LAC³² (od 2013 roku w formule UE-CELAC)³³. Do spotkań na najwyższym szczeblu prezydentów Polski, Aleksandra Kwaśniewskiego i Meksyku, Vicente Foxa, doszło w maju 2004 roku podczas III Szczytu Ameryka Łacińska-Unia Europejska, którego obrady odbywały się w Guadalajarze, w Meksyku³⁴. Spotkania przy okazji kolejnych szczytów odbywały się w: 2006 roku (spotkanie polskiego premiera

²⁶ Ibidem.

²⁷ Więcej na ten temat w podrozdziale poświęconym polsko-meksykańskiej współpracy gospodarczej.

²⁸ Polska poparła Meksyk w wyborach do Rady Bezpieczeństwa.

²⁹ W skład Sojuszu Pacyfiku, obok Meksyku, wchodzi także Chile, Kolumbia i Peru. Polska jest obserwatorem tego ugrupowania od lipca 2015 roku.

³⁰ Przykładowo, Polska i Meksyk konsultowały swoje stanowiska w kwestii problemu praw człowieka na Kubie. Zob. P. BOGDZIEWICZ: *Stosunki dwustronne Polski. Meksyk...*, s. 229-230.

³¹ Wskaźnik procentowy ogólnej zbieżności, odnotowany w kontekście głosowań Polski i Meksyku nad uchwałami 69. Zgromadzenia Ogólnego NZ, wyniósł 64%. Do zagadnień o największym stopniu zbieżności należały: dekolonizacja (100%) oraz Bliski Wschód (80%). W najmniejszym stopniu opinie państw pokrywały się w kwestii rozwoju (38%). Meksyk, co roku wspierał przyjęcie przedłożonego przez Polskę projektu, dotyczącego wdrożenia konwencji o zakazie prowadzenia badań, produkcji, składowania i użycia broni chemicznej oraz o zniszczeniu jej zapasów. Ponadto, obydwa kraje współpracują na rzecz realizacji postanowień Układu o Nieprolifracji Broni Jądrowej (NPT) na forum inicjatywy ds. Nieprolifracji i Rozbrojenia. Zob. *Recomendaciones para el fortalecimiento de la relación entre México y Polonia, Zalecenia dotyczące wzmocnienia relacji między Polską a Meksykiem*. Ciudad de Mexico 2016, s. 51.

³² Unia Europejska-Ameryka Łacińska i Karaiby (ang. *Latin America and Caribbean*, LAC).

³³ Unia Europejska-Wspólnota Państw Ameryki Łacińskiej i Karaibów (hiszp. *Comunidad de Estados Latinoamericanos y Caribeños*, CELAC).

³⁴ M.P. MOŁOZNIK: *Stosunki dyplomatyczne polsko-meksykańskie z perspektywy historycznej...*, s. 131.

Kazimierza Marcinkiewicza i prezydenta Meksyku V. Foxa), w 2008 roku w Limie (spotkanie premiera Donalda Tuska i prezydenta Felipe Calderóna³⁵), w 2010 i 2013 roku (spotkanie ministra spraw zagranicznych RP, Radosława Sikorskiego z jego meksykańskim odpowiednikiem, José Antonio Meade Kuribreña), w 2015 roku w Brukseli (spotkanie premier Ewy Kopacz z meksykańskim prezydentem Enrique Peña Nieto) oraz ostatnie spotkanie, jak do tej pory, w 2016 roku, gdzie na Szczycie EU-CELAC Polskę reprezentował minister spraw zagranicznych, Witold Waszczykowski.

W 2014 roku z kolei, prezydenci obu państw, Bronisław Komorowski i Enrique Peña Nieto, mieli okazję spotkać się podczas 69. Zgromadzenia Ogólnego NZ. Przy okazji kolejnego, 70. ZO NZ w Nowym Jorku, doszło natomiast do spotkania minister spraw zagranicznych Meksyku, Claudii Ruiz Massieu i ministra spraw zagranicznych RP, Grzegorza Schetyny.

W latach 2012-2016 częstotliwość spotkań dwustronnych była nieco mniejsza, jednakże miało miejsce kilka ważnych wizyt. W październiku 2012 roku, do Meksyku udała się wiceminister Beata Stelmach, której towarzyszyła delegacja złożona z przedstawicieli polskiej administracji, reprezentantów sejmu RP oraz polskich przedsiębiorców. W misji wzięło udział szereg firm, w tym m.in. z sektora: wydobywczego, farmaceutycznego, transportowego, zielonych technologii, spożywczego, konsultingowego oraz metalowego. Minister Beata Stelmach odbyła szereg spotkań dwustronnych, w tym z wiceminister spraw zagranicznych Meksyku, Marią de Lourdes Arandą Bezaury. Tematem rozmów były kwestie związane z meksykańskim przewodnictwem w grupie G20 oraz współpracą bilateralną. Doszło także do spotkania z szefem doradców ds. międzynarodowych prezydenta-elekta Enrique Peña Nieto, Jorge Montaña Martinezem (byłym ambasadorem w Waszyngtonie i negocjatorem układu NAFTA), z którym rozmawiano na temat perspektyw rozwoju polsko-meksykańskiej współpracy gospodarczej³⁶.

W pierwszej i połowie drugiej dekady XXI wieku, kontynuowane były rozmowy w ramach polsko-meksykańskich konsultacji politycznych i gospodarczych. Należy

³⁵ W trakcie V Szczytu UE-Ameryka Łacińska i Karaiby, premier Donald Tusk i prezydent Calderón rozmawiali m.in. na temat szans intensyfikacji współpracy gospodarczej i inwestycyjnej między naszymi krajami, w oparciu o możliwości, jakie stwarza Umowa Stowarzyszeniowa, w tym Układ o wolnym handlu UE-Meksyk. Zob. *Notatka informacyjna o polsko-meksykańskich stosunkach handlowych i gospodarczych*. Ministerstwo Gospodarki.

³⁶ Zob. *Wiceminister Beata Stelmach z wizytą w Meksyku*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP – http://www.ms.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/inne_kontynenty/ameryka_lacinska_i_karaiby/wiceminister_beata_stelmach_z_wizyta_w_meksyku;jsessionid=CB196CFFD37853189625EEC75C4A2FBF.cms2 [dostęp: 24.01.2017].

jednak zauważyć, że tego typu spotkania nie odbywały się z regularną częstotliwością, co wpływa na zmniejszenie ich efektywności³⁷.

W kwietniu 2014 roku w Warszawie, w ramach mechanizmu konsultacji politycznych odbyły się polsko-meksykańskie rozmowy dwustronne. Uczestniczyli w nich między innymi, wiceministrowie spraw zagranicznych Polski i Meksyku, Katarzyna Kacperczyk oraz Carlos Alberto de Icaza Gonzáles. Podczas spotkania, wyrażono potrzebę wzmocnienia i dywersyfikacji stosunków ekonomicznych, handlowych i turystycznych między Polską a Meksykiem, a także zadeklarowano zwiększenie zakresu współpracy o nowe dziedziny. Podejmowane podczas rozmów zagadnienia dotyczyły nie tylko kwestii dwustronnych czy regionalnych, ale także międzynarodowych (w tym dotyczących bieżącej sytuacji politycznej i bezpieczeństwa w różnych regionach świata). Meksyk podzielił się swoimi doświadczeniami związanymi z udziałem w Grupie G20. Jednocześnie, w celu nadania nowego impulsu stosunkom dwustronnym, wspomniano o możliwości udziału Meksyku w międzynarodowych spotkaniach wysokiego szczebla, takich jak Europejskie Forum Nowych Idei (EFNI). W dziedzinie współpracy handlowej, dokonano analizy strategii promocji inwestycji w obu państwach, a także możliwości zorganizowania wzajemnych wizyt misji przedsiębiorców reprezentujących różne sektory (zwłaszcza: samochodowy, lotniczy, energetyczny i górniczy). Podkreślono wzrost ruchu turystycznego między naszymi państwami, któremu dodatkowo ma sprzyjać otwarcie bezpośrednich połączeń lotniczych między Warszawą a Cancún. Ponadto, przedstawiciele obu państw wyrazili zainteresowanie aktualizacją ram prawnych między Meksykiem a UE. Uwagę poświęcono również współpracy w dziedzinie kultury i edukacji (szczególnie w kontekście organizowanego w 2014 roku IV Spotkania Meksykańsko-Polskiej Komisji Mieszanej ds. Współpracy Edukacyjnej i Kulturalnej). Ponadto, między uniwersytetami i instytucjami szkolnictwa wyższego, zadeklarowano aktywniejszą promocję i usprawnienie obowiązujących programów wymiany³⁸.

W kwietniu 2015 roku z kolei, wizytę w Warszawie złożył minister spraw zagranicznych Meksyku, José Antonio Meade Kuribreña. Podczas spotkania z szefem polskiej dyplomacji Grzegorzem Schetyną, rozmawiano między innymi o nowych

³⁷ Spotkania w ramach mechanizmu konsultacji politycznych odbywają się naprzemiennie – w Warszawie i w mieście Meksyk. Począwszy od 1999 roku (kiedy to spotkanie odbyło się w Warszawie), odbyło się dziewięć takich spotkań: w 2001, 2003, 2004, 2006, 2007, 2010, 2014 i 2015 roku, z czego ostatnie miało miejsce w mieście Meksyk.

³⁸ *Polsko-meksykańskie konsultacje polityczne w Warszawie*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP – http://www.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/wiadomosci/polsko_meksykanskie_konsultacje_polityczne_w_warszawie [dostęp: 24.01.2017].

możliwościach współpracy oraz intensyfikacji relacji politycznych, gospodarczych i kulturalnych (w tym na płaszczyźnie samorządowej oraz akademickiej). Polski minister spraw zagranicznych przekonywał, że „nadszedł dobry moment na pełniejsze wykorzystanie potencjału gospodarek Polski i Meksyku oraz siły naszego regionalnego oddziaływania”. W czasie rozmów poruszono ważne dla rozwoju wzajemnych relacji gospodarczych zagadnienia, obejmujące sektor spożywczy, samochodowy oraz energetyczny. Podkreślono także potrzebę wzmocnienia konkretnych instrumentów współpracy politycznej, takich jak mechanizm regularnych konsultacji oraz współdziałanie na forach międzynarodowych. W tym zakresie, istotnym było poczynienie dalszych starań przez nasz kraj w celu uzyskania pozycji państwa-observatora w latynoamerykańskim ugrupowaniu regionalnym, Sojusz Pacyfiku. Grzegorz Schetyna złożył na ręce ministra José Antonio Meade’a Kuribreñy, stosowny list intencyjny z prośbą o nadanie Polsce wspomnianego statusu³⁹.

Warto przypomnieć, że Polska w lipcu 2015 roku uzyskała status obserwatora Sojuszu Pacyfiku, którego Meksyk jest jednym z państw-założycieli. Pojawił się w związku z tym nowy, perspektywiczny obszar współpracy, za pośrednictwem którego Polska i Meksyk mogą otworzyć się na szerszy rynek globalny, a także wzmocnić kontakty bilateralne.

W grudniu 2015 roku odbyły się w Meksyku kolejne, IX konsultacje polityczne na szczeblu dyrektorów MSZ, podczas których potwierdzono decyzję o zainicjowaniu wzmocnionego dialogu dwustronnego⁴⁰. Ostatnia jak do tej pory, X runda dwustronnych konsultacji polityczno-gospodarczych na szczeblu wiceministrów, miała miejsce w listopadzie 2016 roku w mieście Meksyk. Uczestniczący w niej wiceszef polskiego MSZ Robert Grey podkreślił, że Meksyk jest ważnym partnerem politycznym i eksportowym Polski w regionie Ameryki Łacińskiej, a także wyraził nadzieję na strategiczne partnerstwo naszych państw w przyszłości. Wśród poruszanych zagadnień znalazła się także współpraca w wymiarze regionalnym i wielostronnym, zwłaszcza w odniesieniu do takich kwestii, jak: migracje, klimat, zbieżność interesów w OECD, polskie propozycje współpracy, jako obserwatora Sojuszu Pacyfiku, wymiana poparcie w ONZ, a także

³⁹ *Minister spraw zagranicznych Meksyku w Warszawie*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP – http://www.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/wiadomosci/minister_spraw_zagranicznych_meksyku_w_warszawie [dostęp: 24.01.2017].

⁴⁰ *Polsko-meksykańskie konsultacje polityczne*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP – http://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/inne_kontynenty/ameryka_lacinska_i_karaiby/polsko_meksykanskie_konsultacje_polityczne_;jsessionid=FEF3BBE4E9097E107066412A2F303BED.cmsap1p [dostęp: 24.01.2017].

szczególnie istotna dla Meksykanów (jak również w kontekście bezpieczeństwa Europy Środkowej i Wschodniej), sytuacja po wyborach prezydenckich w 2016 roku w USA.

Obie strony podkreśliły znaczenie powstania Grupy Przyjaźni Polska-Meksyk w meksykańskim Kongresie, zaś wiceminister Grey zapowiedział powstanie analogicznego zespołu w polskim parlamencie. Meksykański wiceminister spraw zagranicznych, Carlos de Icaza wspominał o znaczeniu parlamentarnych grup przyjaźni we wzmacnianiu współpracy gospodarczej na poziomie lokalnym i w zakresie współpracy Małych i Średnich Przedsiębiorstw⁴¹. Wiceszef polskiej dyplomacji spotkał się ponadto z przedstawicielami sektora gospodarczego, w tym między innymi meksykańskiej Agencji Promocji Handlu i Inwestycji ProMéxico, Banku Handlu Zagranicznego (Bancomext), Rady Przedsiębiorców Handlu Zagranicznego, Inwestycji i Technologii (COMCE) oraz Centrum OECD w Meksyku⁴². W trakcie spotkań o charakterze gospodarczym, mieszczących się w ramach dyplomacji ekonomicznej, prezes polskiej Agencji Informacji i Inwestycji Zagranicznych (PAIiIZ) poinformował o planach otwarcia biura handlowego Agencji w Meksyku, ze względu na uznanie tego kraju za rynek perspektywiczny dla polskiej gospodarki. W trakcie wizyty w Meksyku, wiceminister Grey spotkał się z meksykańską Polonią oraz złożył kwiaty pod pomnikiem pianisty i ministra spraw zagranicznych RP, Ignacego Paderewskiego, w centrum miasta Meksyk⁴³.

Podkreślana w polsko-meksykańskim dialogu potrzeba zinstytucjonalizowania współpracy gospodarczej i nadania kontaktom politycznym wysokiego szczebla bardziej regularnego charakteru, została wyrażona także podczas spotkania ministra spraw zagranicznych RP, Witolda Waszczykowskiego z ambasadorem Meksyku Alejandro Negrínem, we wrześniu 2016 roku w Polsce. Szef polskiej dyplomacji podkreślił, że Meksyk jest dla Polski jednym z najważniejszych partnerów w Ameryce Łacińskiej, z

⁴¹ Informacje na podstawie rozmowy z dr J. Gocłowską-Bolek, z dnia 21.11.2016 roku, z powołaniem się na Notatkę MSZ dot. konsultacji polityczno-gospodarczych w Meksyku, w dniach 10-11.11.2016.

⁴² Podsekretarz stanu MSZ, R. Grey stwierdził, że strona polska jest zainteresowana współpracą z Meksykiem w ramach OECD, na rzecz rozwiązywania takich problemów, jak: migracje, kwestie humanitarne czy starzenie się społeczeństw. Informacje na podstawie rozmowy z dr J. Gocłowską-Bolek, z dnia 21.11.2016 roku, z powołaniem się na Notatkę MSZ dot. konsultacji polityczno-gospodarczych w Meksyku, w dniach 10-11.11.2016.

⁴³ *Podsekretarz stanu Robert Grey wziął udział w konsultacjach politycznych w Meksyku*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP – http://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/inne_kontynenty/ameryka_lacinska_i_karaiby/podsekretarz_stanu_robert_grey_wzial_udzial_w_konsultacjach_politycznych_w_meksyku;jsessionid=9F6CD5636F9E8A6B39223C7B243ACF00.cmsap1p [dostęp: 24.01.2017].

dużym potencjałem dalszego rozwoju, między innymi, relacji handlowo-inwestycyjnych⁴⁴.

Odniesienia do współpracy Polski z Meksykiem pojawiły się także w wydanej pod auspicjami Departamentu Ameryki Ministerstwa Spraw Zagranicznych RP, publikacji autorstwa K.J. Hinza, pt.: „Wyzwania dla polityki zagranicznej RP wobec Ameryki Łacińskiej i Karaibów (2015-2020 i po 2020)”, z 2015 roku. Meksyk w dokonanej przez autora klasyfikacji państw został zaliczony, obok Brazylii i Argentyny, do tzw. kluczowych partnerów Polski w regionie Ameryki Łacińskiej, ze względu na jego potencjał gospodarczo-handlowy oraz zaangażowanie globalne. Zgodnie z opinią K.J. Hinza, priorytetowe znaczenie w kontaktach Polski z tym państwem, powinny zyskać współpraca gospodarcza oraz dialog polityczny⁴⁵. Do pozostałych istotnych obszarów relacji zaliczono współpracę kulturalną i naukowo-techniczną. Zaznaczono również, że Meksyk jest zainteresowany polskimi doświadczeniami w zakresie reformy szkolnictwa oraz wymianą stypendialną z naszym krajem. Należy wspomnieć, że pojawiły się już propozycje utworzenia komisji dwustronnej ds. współpracy naukowo-technicznej między naszymi państwami.

Autor wspomniał o sprzyjającej rozwojowi dwustronnych stosunków handlowych, poprawie kondycji meksykańskiej gospodarki (w tym wysoki popyt importowy i stosunkowo tania i dobrze przygotowana siła robocza), co nastąpiło w wyniku wdrożenia szeregu reform strukturalnych w tym kraju. Podkreślono, że korzystnym, w zacieśnianiu polsko-meksykańskich relacji handlowych, byłoby wznowienie zainicjowanego w 2004 roku mechanizmu współpracy między resortami gospodarki (Grupa Ekspertów „*think-tank*”).

Wśród potencjalnych obszarów współpracy, autor wymienił szereg branż i dziedzin, takich jak np.: sektor energetyczny i wydobywczy, przemysł motoryzacyjny i stoczniowy, zielone technologie, informatyka i technologie komunikacyjne, transport kolejowy i miejski, a także wyposażenie medyczne, przemysł rolno-spożywczy, aeronautyka, kosmetyki czy meble. Podkreślono także duże znaczenie zbieżności

⁴⁴ Wizyta ambasadora Meksyku Alejandro Negrina. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP – http://www.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/wiadomosci/wizyta_ambasadora_meksyku_alejandro_negrina [dostęp: 24.01.2017].

⁴⁵ Podobne stanowisko zajmuje meksykańskie MSZ, które zalicza Polskę do tych krajów europejskich, z którymi warto wzmocnić relacje, poprzez częstsze kontakty na najwyższym szczeblu. Zob. K.J. HINZ: *Wyzwania dla polityki zagranicznej RP wobec Ameryki Łacińskiej i Karaibów (2015-2020 i po 2020 roku)*, Ministerstwo Spraw Zagranicznych, Departament Ameryki. Warszawa 2015, s. 31-32.

interesów w kwestiach globalnych oraz potrzebę wzmocnienia dialogu i wspólnych działań w ramach międzynarodowych platform kooperacji⁴⁶.

W latach 2015-2016 działania polskiej dyplomacji skierowane były na intensyfikację relacji politycznych, szczególnie z czterema państwami regionu Ameryki Łacińskiej, wśród których obok Kolumbii, Peru i Chile, znalazł się Meksyk. Zostało to potwierdzone uzyskaniem przez Polskę statusu obserwatora w Sojuszu Pacyfiku, w lipcu 2015 roku oraz rozpoczęciem prac nad ustanowieniem wzmocnionego dialogu z Meksykiem⁴⁷.

Pozytywnym przejawem odpowiadającym potrzebie wzmocnienia kontaktów na najwyższym szczeblu oraz świadczącym o istnieniu woli politycznej intensyfikacji stosunków Polski z Meksykiem, była pierwsza, historyczna wizyta prezydenta Rzeczypospolitej, Andrzeja Dudy, w Meksyku, którą odbył w kwietniu 2017 roku. W związku z planowaną wizytą⁴⁸ głowy państwa polskiego w tym kraju, już w październiku 2016 roku udał się tam minister Krzysztof Szczerski (sekretarz stanu w Kancelarii Prezydenta), w celu omówienia możliwości pogłębienia współpracy dwustronnej, a także poczynienia wstępnych ustaleń dotyczących przyjazdu prezydenta naszego kraju do Meksyku⁴⁹.

Podczas trzydniowej wizyty prezydenta RP w Meksyku, odbywającej się w dniach 22-25 kwietnia 2017 roku, szef państwa polskiego spotkał się ze swoim meksykańskim odpowiednikiem, Enrique Peña Nieto, jak również z prezydentem miasta stołecznego Miguelem Ángelem Mancera, a także uczestniczył w uroczystej sesji senatu. Andrzej Duda, podczas swojej wizyty zainauguował działalność biura Polskiej Agencji Inwestycji i Handlu oraz uczestniczył w dwustronnym Forum Gospodarczym. Prezydent RP odbył spotkania z przedstawicielami Polonii w Ambasadzie RP w Meksyku⁵⁰, a także

⁴⁶ Ibidem, s. 32.

⁴⁷ *Stosunki Polska-Ameryka Łacińska i Karaiby*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP – http://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/inne_kontynenty/ameryka_lacinska_i_karaiby/stosunki_dwustronne_ameryka_lacinska_karaiby/tytul_strony;jsessionid=6365BCE66A1210B71089D3C80B6D2448.cmsap2p [dostęp: 03.06.2017].

⁴⁸ *Będzie historyczna wizyta Andrzeja Dudy w Meksyku? Szczerski: „Prezydent podjął decyzję, że będzie chciał tę pierwszą, historyczną wizytę odbyć”*. Wpolityce.pl – <http://wpolityce.pl/polityka/312826-bedzie-historyczna-wizyta-andrzeja-dudy-w-meksyku-szczerski-prezydent-podjal-decyzje-ze-bedzie-chcial-te-pierwsza-historyczna-wizyte-odbyc> [dostęp: 25.01.2017].

⁴⁹ Minister wręczył w imieniu prezydenta RP, Krzysztof Komandorski Orderu Zasługi RP, byłemu ambasadorowi Meksyku w Polsce, Ricardo Villanueva. Zob. *Wizyta ministra Krzysztofa Szczerskiego w Meksyku*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Meksyku – http://www.meksyk.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/wizyta_ministra_krzysztofa_szczerskiego_w_meksyku [dostęp: 07.02.2017].

⁵⁰ Podczas swojego przemówienia skierowanego do meksykańskiej Polonii, prezydent podkreślił znaczenie jej działalności na rzecz promowania polskiej kultury w Meksyku, w tym poprzez założoną w Mexico City

odwiedził prowadzoną przez polskich Pallotynów parafię w Tenango del Aire i Bazylikę Matki Boskiej z Guadalupe⁵¹. Celem wizyty w Meksyku, jak podkreślił prezydent Duda, było wspieranie polskiego biznesu, polskiej gospodarki i polskich firm, które mogą się otworzyć na rynek meksykański⁵². Ponadto, jak stwierdził szef państwa polskiego, wizyta w tym państwie – pierwszym odwiedzanym przez prezydenta Dudę kraju Ameryki Łacińskiej, nadała polsko-meksykańskim relacjom gospodarczym nową formułę i nowy wymiar⁵³.

Podczas wizyty Andrzeja Dudy w Meksyku, prezydenci obu państw podpisali Wspólną Deklarację, pt.: „W kierunku partnerstwa strategicznego między Polską a Meksykiem”. W dokumencie potwierdzono wieloletnie tradycje kontaktów między naszymi krajami (sięgające początków XX wieku), a także uznano, że pozycja Meksyku na półkuli zachodniej oraz rola Polski w Unii Europejskiej i w Europie Środkowej i Wschodniej, korzystnie wpływają na możliwość rozwoju współpracy zarówno dwustronnej, jak i regionalnej oraz wielostronnej⁵⁴. Wyrażono także poparcie dla umacniania stosunków bilateralnych, poprzez negocjowanie umów wzmacniających współpracę na różnych płaszczyznach, w tym: politycznej, gospodarczej, kulturalnej, naukowej, edukacyjnej, sportowej i policyjnej. Podpisany przez szefów państw dokument, podzielono na trzy komplementarne części: dialog polityczny⁵⁵, handel dwustronny i inwestycje⁵⁶ oraz współpraca w zakresie edukacji, kultury i technologii⁵⁷.

polską szkołę, gdzie dzieci mogą uczyć się języka polskiego i korzystać ze zbiorów polskiej biblioteki. Prezydent zwrócił się także do działaczy polonijnych, o wspieranie rozwoju polsko-meksykańskich relacji gospodarczych, których umacnianie i rozwój leży zarówno w interesie Polski, jak i Meksyku. Zob. *Wystąpienie prezydenta w czasie spotkania z meksykańską Polonią*. Prezydent.pl – <http://www.prezydent.pl/aktualnosci/wypowiedzi-prezydenta-rp/wystapienia/art,198,wystapienie-prezydenta-w-czasie-spotkania-z-meksykanska-polonia.html> [dostęp: 04.06.2017].

⁵¹ *Pierwszy dzień wizyty Pary Prezydenckiej w Meksyku*. Prezydent.pl – <http://www.prezydent.pl/aktualnosci/wizyty-zagraniczne/art,159,pierwszy-dzien-wizyty-pary-prezydenckiej-w-meksyku.html> [dostęp: 04.06.2017].

⁵² Prezydent podkreślił, że poza rynkiem unijnym eksport jest trudniejszy, gdyż są to rynki bardziej ryzykowne, ale, jak dodał: „zarazem ogromne, na których bardzo wiele państw dynamicznie się rozwija, i na których warto zainwestować”. Prezydent Duda nie tylko zachęcał do tego polskich przedsiębiorców, ale także zadeklarował w tym zakresie swoje wsparcie. Zob. *Drugi dzień wizyty w Meksyku*. Prezydent.pl – <http://www.prezydent.pl/aktualnosci/wizyty-zagraniczne/art,160,drugi-dzien-wizyty-w-meksyku.html> [dostęp: 04.06.2017].

⁵³ Ibidem.

⁵⁴ Strona polska wyraziła w deklaracji wdzięczność, za poparcie udzielone przez Meksyk dla polskiej kandydatury na niestałego członka Rady Bezpieczeństwa ONZ, w latach 2018-2019.

⁵⁵ W części poświęconej relacjom politycznym, strona polska zapewniła o swoim poparciu dla procesu modernizacji ram prawnych współpracy, między Meksykiem a UE. Uzgodniono także zwiększenie koordynacji działań w ramach organizacji wielostronnych takich, jak: ONZ i Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (OECD), w dziedzinach będących przedmiotem wspólnego zainteresowania, w tym m.in.: prawa człowieka, reforma ONZ, operacje pokojowe, rozbrownienie i nierozprzestrzenianie broni masowego rażenia, zrównoważony rozwój i zmiany klimatyczne, a także realizacja wspólnych projektów analitycznych dotyczących Ameryki Środkowej i Karaibów. Zob. *Wspólna deklaracja „W kierunku*

Efektom wizyty było między innymi podpisanie szeregu porozumień, sprzyjających intensyfikacji współpracy, w tym m.in.: Programu Wykonawczego do Umowy o współpracy w dziedzinie edukacji i kultury między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Meksykańskich Stanów Zjednoczonych na lata 2017-2021, Listu intencyjnego między Ministrem Spraw Wewnętrznych i Administracji RP a Ministerstwem Administracji Meksykańskich Stanów Zjednoczonych o współpracy w zakresie szkoleń służb policyjnych oraz służb granicznych, Umowy między Ministrem Sportu i Turystyki RP a Narodową Komisją Kultury Fizycznej i Sportu Meksykańskich Stanów Zjednoczonych o współpracy w dziedzinie sportu, Porozumienia o partnerstwie między PTAK WARSAW EXPO a Radą Promocji Turystyki Meksyku w związku z Międzynarodowymi Targami Turystyki World Travel Show 2017 oraz Porozumienia między Polską Agencją Kosmiczną (POLSA) a Meksykańską Agencją Kosmiczną (AEM) o współpracy technicznej i naukowej w zakresie badania kosmosu i wykorzystania przestrzeni kosmicznej w celach pokojowych.

Do Meksyku, wraz z prezydentem Andrzejem Dudą, udała się grupa polskich przedsiębiorców, a także przedstawiciele ministerstw, reprezentanci Polskiej Agencji Inwestycji i Handlu oraz Banku Gospodarstwa Krajowego. Prezydenci obu krajów zgodnie przyznali, że wzmocnienie więzi gospodarczych pomiędzy Polską a Meksykiem, ma kluczowe znaczenie dla dalszego rozwoju stosunków dwustronnych. Jak stwierdził Szef Gabinetu Prezydenta RP Krzysztof Szczerski, wizyta prezydenta Andrzeja Dudy w Meksyku, wpisywała się w szerszą dyplomację gospodarczą naszego państwa i miała na celu promocję polskich firm i marek oraz pozyskanie nowych partnerów biznesowych w krajach, które do tej pory leżały poza najbliższym kręgiem zainteresowania Polski⁵⁸. Prezydent RP podczas swojego przemówienia na polsko-meksykańskim Forum

partnerstwa strategicznego między Polską i Meksykiem". Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Meksyku – <http://www.meksyk.msz.gov.pl/resource/f1f57624-680c-4c84-9ffd-ee563305ccba:JCR> [dostęp: 04.06.2017].

⁵⁶ W tym względzie prezydent Duda zapewnił, że Polska uznała Meksyk za pozaeuropejski rynek o wysokim priorytecie. Zadeklarowano wzmocnienie więzi między sektorami prywatnymi obu krajów, a także zachęcanie polskich i meksykańskich przedsiębiorców do uczestniczenia w przedsięwzięciach o charakterze gospodarczym i inwestycyjnym, w tym misjach handlowych, targach czy wystawach.

⁵⁷ Strony zadeklarowały wzmocnienie współpracy w zakresie edukacji i kultury, czemu sprzyjać miało m.in. zorganizowanie Konferencji Rektorów Polski i Meksyku w Warszawie. Wyrażono także poparcie dla umacniania współpracy między uczelniami, w tym wymian studentów i naukowców oraz realizacji wspólnych projektów badawczych, a także kooperacji w dziedzinie sportu i turystyki. W tym kontekście istotne było potwierdzenie udziału Meksyku, jako kraju partnerskiego World Travel Show 2017, najważniejszych targów turystycznych w Polsce. Zob. Ibidem.

⁵⁸ „Wizyta w Meksyku wpisuje się w dyplomację gospodarczą prezydenta”. Prezydent.pl – <http://www.prezydent.pl/kancelaria/aktywnosc-ministrow/art,668,wizyta-w-meksyku-wpisuje-sie-w-dyplomacje-gospodarcza-prezydenta.html> [dostęp: 04.06.2017].

Gospodarczym stwierdził, że strona polska jest w szczególności zainteresowana współpracą w takich obszarach, jak: elektromobilność, *information and communication technologies*, zielona gospodarka, jak również farmacja i biotechnologia. Podkreślono także znaczenie pogłębiania wzajemnej współpracy inwestycyjnej⁵⁹.

W kontekście rozwoju bilateralnej współpracy gospodarczej, istotne było zawarcie szeregu umów, regulujących współpracę handlową i inwestycyjną, w tym m.in.: Deklaracji o wzajemnej współpracy między Ministrem Rozwoju i Finansów Rzeczypospolitej Polskiej a Ministrem Gospodarki Meksykańskich Stanów Zjednoczonych (w celu utworzenia Grupy Roboczej Wysokiego Szczebla ds. Gospodarczych), Porozumienia o kooperacji w obszarze kredytów eksportowych między Bankiem Gospodarstwa Krajowego (BGK) RP a meksykańskim Krajowym Towarzystwem Kredytowym (Bancomext), Porozumienia o współpracy w dziedzinie kredytowania eksportu między Korporacją Ubezpieczeń Kredytów Eksportowych Spółka Akcyjna (KUKKE) Rzeczypospolitej Polskiej a Krajowym Bankiem Handlu Zagranicznego i Bancomext (których celem jest promowanie dwustronnych przepływów handlowych i inwestycyjnych oraz otwarcie w Meksyku Biura Handlowego Polskiej Agencji Inwestycji i Handlu) oraz Porozumienia o współpracy między Polską Agencją Inwestycji i Handlu a Meksykańską Agencją Promocji Inwestycji ProMéxico, jak również Porozumienia o współpracy między polską Krajową Izbą Gospodarczą (KIG) a Meksykańską Izbą Handlu Zagranicznego, Inwestycji i Technologii (COMCE)⁶⁰.

Na zakończenie wizyty, Andrzej Duda zaprosił prezydenta tego kraju do złożenia wizyty w Polsce, w celu dalszego wzmocnienia więzi i współpracy między naszymi państwami. Wizyta prezydenta RP, stanowiła ważny impuls w intensyfikacji relacji dwustronnych, potwierdzając deklarowane „nowe otwarcie” w relacjach Warszawy z Meksykiem oraz rosnące znaczenie tego kraju w latynoamerykańskiej polityce Polski.

O rosnącym znaczeniu Meksyku w polityce Polski na kierunku latynoamerykańskim, świadczyła także zorganizowana pod patronatem MSZ i Ambasady Meksyku w Polsce, Konferencja, pt.: „Wzmocniony dialog Polska-Meksyk: nowe otwarcie w relacjach dwustronnych”, która odbyła się we wrześniu 2016 roku w Warszawie. Wydarzenie było połączone z dystrybucją publikacji, przygotowanej przez resorty spraw zagranicznych obu państw, pt.: „Zalecenia dotyczące wzmocnienia relacji

⁵⁹ *W Meksyku widzimy szansę na rozwój dla polskiego biznesu.* Prezydent.pl – <http://www.prezydent.pl/aktualnosci/wypowiedzi-prezydenta-rp/wystapienia/art,194,prezydent-w-meksyku-widzimy-szanse-na-rozwoj-dla-polskiego-biznesu.html> [dostęp: 04.06.2017].

⁶⁰ Zob. *Wspólna deklaracja...*

między Polską a Meksykiem” (hiszp. „*Recomendaciones para el fortalecimiento de la relación entre México y Polonia*”).

W konferencji wzięło udział ponad siedemdziesięciu przedstawicieli administracji rządowej, nauki, biznesu oraz organizacji pozarządowych. Obecny był również ambasador Meksyku w Polsce, Alejandro Negrín. Ambasador podkreślił istotną rolę dyplomacji parlamentarnej w stosunkach dwustronnych, a także możliwości intensyfikacji relacji gospodarczych (zwłaszcza w dziedzinach: środowiska, inwestycji i energii), poprzez pozytywne i zacieśniające się stosunki UE-Meksyk. Dyplomata zwrócił także uwagę na potrzebę zwiększenia instytucjonalizacji wzajemnych relacji, która pozwoli lepiej określić obszary współpracy i umożliwi jej efektywną realizację. Jak stwierdził przedstawiciel Meksyku, wiele pozostaje jeszcze do zrobienia, na rzecz wykorzystania możliwości tkwiących we współpracy polsko-meksykańskiej, jednak jak podkreślił, wszystkie warunki i podstawy potrzebne do efektywnego rozwoju współpracy zostały zapewnione.

Podczas konferencji podkreślano, że za wzmocnieniem polsko-meksykańskiej współpracy dwustronnej przemawia także fakt, iż obydwa państwa podejmują, w drugiej dekadzie XXI wieku, działania na rzecz wzmocnienia swojej pozycji na arenie międzynarodowej oraz ich roli, jako lidera wpływającego na rozwój regionalny. Nie bez znaczenia jest także fakt, że Polska i Meksyk to rozwijające się gospodarki⁶¹, o podobnej strukturze PKB⁶².

Inaugurując wydarzenie, podsekretarz stanu w MSZ, Marek Ziółkowski podkreślił, że Meksyk jest jednym z głównych odbiorców polskiego eksportu w Ameryce Łacińskiej (w 2015 roku wartość polskiego eksportu do Meksyku wyniosła 654 mln USD). Wiceminister przypomniał również, że Meksyk został w lipcu 2016 roku, uznany przez rząd RP, jako jeden z pięciu tzw. rynków perspektywicznych dla naszego kraju, na których przez najbliższe trzy lata Polska prowadzić będzie intensywną promocję swojej gospodarki⁶³.

⁶¹ Polska gospodarka jest siódmą gospodarką w UE, zaś meksykańska zajmuje drugie miejsce spośród krajów Ameryki Łacińskiej i 15. miejsce na świecie. Warto odnotować, że wzrost gospodarki Meksyku w 2014 roku wyniósł 2,1% i był o 1% większy niż średnia wzrostu w Ameryce Łacińskiej i znacznie większy niż innych gospodarek w regionie. Zob. *Recomendaciones para el fortalecimiento...* s. 40.

⁶² W przypadku Polski, jest to: 3,2% rolnictwo, 32,9% przemysł i 63,9% usługi, zaś w przypadku naszego meksykańskiego partnera: 3,5% stanowi rolnictwo, 34,8% przemysł i 61,7% usługi. Zob. *Ibidem*, s. 40.

⁶³ *Wiceminister Marek Ziółkowski o wzmocnionym dialogu polsko-meksykańskim*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP
http://www.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/wiadomosci/wiceminister_marek_ziolkowski_o_wzmocnionym_dialogu_polsko_meksykanskim [dostęp: 24.01.2017].

W trakcie wrześniowej konferencji, zaprezentowano wspomnianą publikację (pt.: „Zalecenia...”). Dokument ten przedstawiono także w maju 2016 roku w Meksyku, w Instytucie im. Matíasa Romero – ośrodku szkolącym przyszłych dyplomatów i zajmującym się badaniami nad stosunkami międzynarodowymi i polityką zagraniczną. Publikację opracowywało ponad trzydzieści instytucji z sektora rządowego, akademickiego i biznesowego obu krajów i wydano ją pod auspicjami polskiego i meksykańskiego Ministerstwa Spraw Zagranicznych. Nie tylko przedstawia ona stan relacji polsko-meksykańskich, ale także określa wytyczne na rzecz rozwoju stosunków dwustronnych w sferze polityki i gospodarki oraz współdziałania na forach wielostronnych. Ponadto, celem publikacji było stworzenie podstaw dla procesu konsultacji sektorowych, służących wymianie informacji i wzmocnieniu współpracy w poszczególnych obszarach, między naszymi państwami. Warto podkreślić, że jest ona efektem spotkań, jakie odbyli ministrowie spraw zagranicznych Polski i Meksyku, w kwietniu 2015 roku w Nowym Jorku, podczas których podjęto decyzję o zainicjowaniu działań na rzecz ożywienia relacji dwustronnych.

W sformułowanych w publikacji zaleceniach ogólnych, podkreślono potrzebę regularnej i szerokiej wymiany informacji oraz konsultacji na różnych szczeblach, w sprawach globalnych, strategicznych i bezpieczeństwa. Zwrócono także uwagę, iż szczególną rolę we wzajemnym dialogu, mogą odegrać takie fora współpracy wielostronnej, jak: Sojusz Pacyfiku, Grupa Wyszehradzka czy UE.

Zawarte w publikacji rekomendacje dotyczące wzmocnienia polsko-meksykańskiej współpracy, były przedmiotem rozmów podczas X polityczno-gospodarczych konsultacji pomiędzy Polską i Meksykiem, które odbyły się w listopadzie 2016 roku w Meksyku. Wiceminister Robert Grey, podkreślił potrzebę praktycznej implementacji wytycznych, które znalazły się w publikacji i ustanowienia strategicznego partnerstwa między Polską a Meksykiem. Wiceminister spraw zagranicznych Meksyku, Carlos de Icaza zauważył z kolei, że tego typu dokument nie powstał w odniesieniu do współpracy Meksyku z żadnym innym państwem europejskim i wyraził nadzieję na implementację zawartych w nim zaleceń, dotyczących wzmocnienia dwustronnych relacji⁶⁴.

⁶⁴ Informacje pozyskane podczas rozmowy z dr J. Gocłowską-Bolek, z dnia 21.11.2016 roku, z powołaniem się na Notatkę MSZ dot. konsultacji polityczno-gospodarczych w Meksyku, w dniach 10-11.11.2016.

Warto odnotować, że Meksyk również jest, z punktu widzenia strony polskiej, jedynym krajem z regionu Ameryki Łacińskiej, w odniesieniu do którego powstała tego typu publikacja, poświęcona relacjom dwustronnym.

W sferze polsko-meksykańskich stosunków politycznych, istnieje potrzeba intensyfikacji spotkań na różnych szczeblach, w wymiarze dwu- i wielostronnym. Istotna jest także realizacja regularnych konsultacji polityczno-gospodarczych, na szczeblu wiceministrów lub dyrektorów MSZ. Korzystnym byłoby, wzmocnienie dialogu parlamentarnego poprzez ustanowienie lub reaktywację grupy przyjaźni Polska-Meksyk w polskim parlamencie⁶⁵, a także intensyfikację współpracy parlamentarnej na forach regionalnych i wielostronnych (takich jak, np.: Unia Międzyparlamentarna czy Mieszana Komisja Parlamentarna UE-Meksyk).

7.2. Płaszczyzna gospodarcza

Tradycje polsko-meksykańskich kontaktów ekonomicznych sięgają początków okresu kolonialnego⁶⁶. W XIX wieku relacje handlowe między naszymi państwami zacieśniły się – Meksyk zaopatrywał polski przemysł włókienniczy w bawełnę, zaś Polska eksportowała do Meksyku (za pomocą pośredników) wyroby przemysłowe. Po odzyskaniu przez nasz kraj niepodległości, stosunki gospodarcze były kontynuowane, zaś struktura i oferta towarowa w zakresie wymiany handlowej uległa powiększeniu⁶⁷. Wybuch II wojny światowej uniemożliwił rozwój działalności polskich kół przemysłowych w Meksyku. Po jej zakończeniu szybko wznowiono jednak wymianę handlową i państwo to, stało się drugim po Argentynie krajem z regionu Ameryki Łacińskiej, z którym polski rząd nawiązał stosunki handlowe⁶⁸. Do lat 60. XX wieku, polsko-meksykańskie kontakty handlowe były sporadyczne i marginalne, a także

⁶⁵ Grupa taka, istnieje już w meksykańskim Kongresie.

⁶⁶ Niektóre statki pływające wówczas między portami w Meksyku, zbudowane były z polskiego drewna i uszczelniane polską smołą. W czasie suszy, Meksyk importował polskie zboże. W Polsce z kolei, podobnie jak w innych państwach europejskich w tamtym okresie, można było nabyć wyroby ze srebra i innych metali, które pochodziły właśnie z tego państwa (do Polski docierały one głównie przez pośredników z Hiszpanii czy Holandii). Zob. R. SMYK, A. GRUDZIŃSKI: *Stosunki gospodarcze Meksyk-Polska*. W: *Relacje Polska-Meksyk. Historia i współczesność...*, s. 92.

⁶⁷ Z Meksyku importowano różne odmiany surowców roślinnych, a także owoce (głównie pomarańcze) i rudy metali. Polska zaopatrywała z kolei meksykańskiego partnera, w jedwabne tkaniny, papier, dyktę oraz wyroby wędliniarskie. Największy poziom obrotów handlowych przed wybuchem II wojny światowej osiągnięto w 1937 roku i wyniósł on ponad 1 mln USD. Zob. *Ibidem*, s. 92.

⁶⁸ W 1948 roku założono w Meksyku polskie przedstawicielstwo handlowe.

pozbawione podstawy formalno-prawnej. Od końca dekady lat 60. XX wieku⁶⁹, obroty handlowe zaczęły ulegać intensyfikacji, jednak obserwowano wahania we wzajemnej wymianie. Lata 80. XX wieku to okres tzw. straconej dekady (hiszp. *la década perdida*), kiedy to w krajach regionu Ameryki Łacińskiej, w tym w Meksyku miał miejsce głęboki kryzys gospodarczy. Miał on negatywny wpływ na dwustronne kontakty handlowe, a zwłaszcza na polski eksport do tego kraju. Pewien wzrost odnotowano dopiero w 1989 roku, aczkolwiek struktura wymiany handlowej nabierała charakteru monotowarowego, opartego głównie na produktach rolnych i spożywczych (np. rzepak, kazeina czy mleko w proszku)⁷⁰.

Od połowy lat 80. XX wieku, podejmowano działania mające na celu zarówno zwiększenie skali wymiany handlowej, jak i zdywersyfikowanie jej struktury. Pojawiła się propozycja budowy huty szkła w Meksyku, zaś w 1985 roku utworzono w tym kraju spółkę produkcyjno-handlową pod nazwą AGROPOLAND, zajmującą się produkcją wódki wyborowej. W 1988 roku z kolei, podpisano porozumienie o współpracy przy produkcji central telefonicznych, a dwa lat później powołano do życia Spółkę INTERVIS Mexicana SA, zajmującą się dystrybucją narzędzi w Meksyku. Mimo tych inicjatyw, w latach 90. XX wieku odnotowywano systematyczny spadek polskiego eksportu do państwa, które niegdyś zajmowało miejsce jednego z kluczowych partnerów handlowych Polski w Ameryce Łacińskiej⁷¹. Wielkość wymiany dwustronnej w tym okresie, również była marginalna. Przykładowo, w 1998 roku wartość importu polskich towarów z Meksyku wyniosła 4,8 mln USD, zaś wartość eksportu wyniosła 19,7 mln USD. Pozytywnym przejawem w dwustronnych stosunkach gospodarczych, było zawarcie w 1998 roku konwencji w sprawie unikania podwójnego opodatkowania i zapobiegania uchylaniu się od opodatkowania w zakresie podatków od dochodu⁷².

W latach 90. XX wieku, w strukturze towarowej polskiego eksportu do Meksyku dominowały: chemikalia, wyroby hutnicze, urządzenia mechaniczne i narzędzia oraz produkty spożywcze i wyroby włókiennicze. Polski import z tego kraju, składał się głównie z owoców tropikalnych. W pierwszej połowie lat 90. XX wieku, odnotowano spadek polskiego importu z Meksyku, co było związane z wprowadzeniem przez Polskę

⁶⁹ Od 1969 roku, odnotowywano wzrost wartości polskiego eksportu oraz poprawę wartości w wymianie handlowej. Jednym z największych kontraktów między naszymi państwami w tym czasie, była sprzedaż dwóch polskich statków handlowych do Meksyku, o nazwach „Maya” i „Azteca”.

⁷⁰ Ibidem, s. 94.

⁷¹ Ibidem, s. 95.

⁷² S. DOROŃKI, P. BRZEGOWY: *Zarys polsko-meksykańskich stosunków politycznych i gospodarczych w XX i XXI wieku...*, s. 174.

systemu preferencji celnych, przewidującego istotne zredukowanie stawek celnych na import towarów rolno-spożywczych z państw, które były jego beneficjentami (Meksyk nie należał do tego grona). Dopiero w drugiej połowie lat 90. XX wieku, nastąpił wzrost i dywersyfikacja importu⁷³.

Pomimo zahamowania dalszego spadku obrotów handlowych między naszymi krajami w 1999 roku oraz faktu, że w latach 90. XX wieku Polska była głównym partnerem gospodarczym Meksyku spośród krajów Europy Środkowej i Wschodniej, to wymiana handlowa pozostawała marginalna⁷⁴.

Od 2001 roku zaczęto obserwować ożywienie polsko-meksykańskiej współpracy gospodarczej. Polska, po raz pierwszy od kilku lat osiągnęła nadwyżkę w handlu z Meksykiem. Wartość dwustronnych obrotów wyniosła 188 mln USD (wzrost o 34% w stosunku do roku 2000), z czego polski eksport wyniósł 104 mln USD (wzrost o 62% w stosunku do roku poprzedniego), zaś import z Meksyku 84 mln USD (wzrost o 10% w stosunku do roku poprzedniego)⁷⁵. Meksyk w 2001 roku był trzecim partnerem handlowym Polski spośród krajów Ameryki Łacińskiej, po Brazylii i Wenezueli. W tym samym roku miały też miejsce pierwsze polskie inwestycje w tym państwie⁷⁶. Podczas sesji senatu Meksyku w 2001 roku, przewodniczący grupy parlamentarnej przyjaźni meksykańsko-polskiej, senator Czesław Pogoda podkreślił, że Meksyk stanowi potencjał handlowy na półkuli zachodniej i w związku z tym, Polska powinna być zainteresowana zacieśnianiem związków ekonomicznych i kulturalnych z tym krajem⁷⁷.

Rekordowym dla wzajemnych obrotów handlowych, w okresie obejmującym ostatnią dekadę XX wieku i pierwsze lata XXI wieku, aż do przystąpienia Polski do UE, okazał się rok 2003, kiedy to przekroczyły one 200 mln USD (wzrost o 51 mln USD w porównaniu do roku poprzedniego). Nastąpił również przyrost wartości polskiego eksportu na rynek meksykański, aczkolwiek saldo obrotów handlowych było ujemne i wyniosło -48 mln USD.

⁷³ R. SMYK, A. GRUDZIŃSKI: *Stosunki gospodarcze Meksyk-Polska...*, s. 94.

⁷⁴ Ibidem, s. 94.

⁷⁵ P. BOGDZIEWICZ: *Stosunki dwustronne Polski. Meksyk...*, s. 230.

⁷⁶ B. ZAKRZEWSKI: *Państwa Ameryki Łacińskiej*. W: *Stosunki dwustronne Polski*. „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej 2002”. 2002, s. 326.

⁷⁷ M.P. MOŁOEZNIK: *Stosunki dyplomatyczne polsko-meksykańskie z perspektywy historycznej...*, s. 131.

Tabela 1.

Wartość polsko-meksykańskich obrotów handlowych w latach 2004-2016 (w mln USD)

ROK	EKSPORT	IMPORT	OBROTY	SALDO	UDZIAŁ w %	
					Export	Import
2004	89,3	120,2	209,4	- 30,9	0,12	0,14
2005	81,1	178,1	259,3	- 96,9	0,09	0,18
2006	120,8	203,6	324,5	- 82,9	0,11	0,16
2007	148,6	280,2	429,0	- 131,6	0,11	0,17
2008	254,6	392,3	646,8	-137,7	0,15	0,18
2009	155,8	222,6	378,6	- 66,8	0,11	0,15
2010	267,3	296,7	564,3	- 29,4	0,17	0,17
2011	432,4	359,5	792,0	72,6	0,23	0,17
2012	566,3	344,1	910,4	222,0	0,31	0,17
2013	523,6	371,0	894,8	152,7	0,26	0,18
2014	496,9	420,6	917,2	76,3	0,22	0,19
2015	654,4	550,0	1 204,5	104,4	0,33	0,28
2016	531,1	536,3	1 067,4	-5,3	0,26	0,27

Źródło: GUS. Opracowanie własne.

Po wstąpieniu Polski do Unii Europejskiej, nasz kraj został automatycznie objęty układem o wolnym handlu UE-Meksyk, co pozwoliło wyeliminować istniejące bariery handlowe. Już w 2004 roku podczas swojej wizyty w Polsce, prezydent Meksyku Vicente Fox podpisał list intencyjny w sprawie poszerzenia wymiany gospodarczej. Dodatkowo, zawarto umowę o współpracy w dziedzinie turystyki⁷⁸. Efektem wizyty prezydenta było także powołanie grupy ekspertów gospodarczych Polski i Meksyku, w celu dokonywania cyklicznych przeglądów stanu dwustronnych stosunków gospodarczych, a także określania sektorów gospodarki, w których istnieją możliwości zwiększenia wymiany handlowej⁷⁹. Ponadto, w 2004 roku została podpisana umowa o współpracy pomiędzy Krajową Izbą Gospodarczą (KIG) i Meksykańską Radą Handlu Zagranicznego

⁷⁸ W ramach zawartego porozumienia, przewidziano szereg form wsparcia rozwoju współpracy w zakresie turystyki takich, jak: prowadzenie kampanii promocyjnych, udział w targach turystycznych, a także organizowanie seminariów i warsztatów turystycznych. Zob. S. DOROCKI, P. BRZEGOWY: *Zarys polsko-meksykańskich stosunków politycznych i gospodarczych w XX i XXI wieku...*, s. 174-175.

⁷⁹ M. ŻURAWSKA: *Polsko-meksykańska wymiana handlowa w okresie prezydentury Carlosa Salinas de Gortari oraz Vicente Foxa*. W: *Polska-Ameryka Łacińska, historia – polityka – gospodarka – kultura...*, s. 220-221.

(COMCE). W COMCE działa Polsko-Meksykański Komitet Przedsiębiorców, którego zadaniem jest wspieranie współpracy polskich i mekсыkańskich firm oraz działanie na rzecz rozwoju wzajemnych stosunków gospodarczych⁸⁰.

W maju i czerwcu 2005 roku, przebywały w Polsce misje gubernatorów stanów Meksyk i Jalisco, w składzie których znajdowali się przedstawiciele rządów stanowych, zrzeszeń gospodarczych oraz przedsiębiorcy. W 2006 roku Meksyk był trzecim, spośród państw Ameryki Łacińskiej, partnerem naszego kraju, jeżeli chodzi o wielkość obrotów handlowych, drugim (po Brazylii) dostawcą towarów do Polski oraz pierwszym odbiorcą polskich towarów w krajach latynoamerykańskich. Mimo iż wartość wzajemnej wymiany handlowej, po przystąpieniu Polski do UE, uległa zwiększeniu, to nie osiągnęła ona satysfakcjonujących dla obu stron rozmiarów. Dlatego też, w maju 2004 roku, prezydent Aleksander Kwaśniewski ogłosił utworzenie bilateralnej Komisji Polsko-Meksykańskiej, której zadaniem było zbadanie przyczyn niskiego poziomu stosunków gospodarczych⁸¹.

Jak widać na podstawie danych zamieszczonych w tabeli, wartość obrotów handlowych między naszymi państwami w ciągu czterech lat – od 2004 roku do 2008 roku, zwiększyła się trzykrotnie. Systematycznie wzrastała zarówno wartość polskiego eksportu, jak i importu do Meksyku. Rekordowym w pierwszej dekadzie XXI wieku był rok 2008, kiedy to wartość obrotów handlowych wyniosła 646,8 mln USD, z czego polski eksport wyniósł 254,6 mln USD a import 392,3 mln USD. W kolejnym, 2009 roku, odnotowano znaczny spadek obrotów (do 378,6 mln USD), co jednak tłumaczy się między innymi epidemią świńskiej grypy w Meksyku⁸², a także eskalacją kryzysu gospodarczego na świecie. Do końca pierwszej dekady XXI wieku, wymianie towarzyszyło ujemne dla Polski saldo, które najwyższą wartość osiągnęło w 2008 roku (-137,7 mln USD), a najniższą w 2010 roku (-29,4 mln USD).

Począwszy jednak od 2011 roku, aż do 2015 roku, odnotowywano nadwyżkę w handlu z Meksykiem, która w 2012 roku osiągnęła najwyższą wartość – 222,0 mln USD. Praktycznie od 2010 roku, polsko-mekсыkańska wymiana handlowa odzyskiwała dawną

⁸⁰ *Stosunki gospodarcze Polski z Meksykiem i Ameryką Środkową*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Meksyku – http://www.meksyk.msz.gov.pl/pl/wspolpraca_dwustronna/ekonomia/ambasada_rp_w_meksyku_340/?printMode=true [dostęp: 04.02.2017].

⁸¹ M.P. MOŁOZNIK: *Stosunki dyplomatyczne polsko-mekсыkańskie z perspektywy historycznej...*, s. 136.

⁸² Z powodu epidemii grypy A/H1N1, zaplanowane na maj 2009 roku obrady *think-tanku*, zostały przez Meksyk odwołane. Podobnie, jak planowana na jesień 2009 roku wizyta w Polsce delegacji gospodarczej. Komplikacje gospodarcze Meksyku wynikające z wybuchu epidemii spowodowały, że zarówno w kręgach administracji państwowej, jak i przedsiębiorców z obydwu stron, odnotowano spadek zainteresowania podejmowaniem działań na rzecz intensyfikacji wzajemnej wymiany handlowej. Zob. *Notatka informacyjna o polsko-mekсыkańskich stosunkach handlowych i gospodarczych...*

dynamikę – zwiększała się wartość obrotów handlowych, która w latach 2010-2014 uległa podwojeniu, z czego obie strony wyraziły zadowolenie⁸³. Jak dotąd, w drugiej dekadzie XXI wieku (do końca 2016 roku), historyczny wynik wymiany handlowej osiągnięto w 2015 roku, kiedy to wartość wzajemnych obrotów handlowych przekroczyła 1 mld USD. Polski eksport wyniósł wówczas 654,4 mln USD, a import 550,0 mln USD, przy jednoczesnym utrzymaniu korzystnego dla Polski salda, które uplasowało się na poziomie 104,4 mln USD. W 2016 roku udało się utrzymać wysoki poziom obrotów handlowych przekraczający 1 mld USD (choć nieco niższy niż w 2015 roku), aczkolwiek wartości eksportu i importu uległy zmniejszeniu. Pojawiło się też, po raz pierwszy od 2010 roku, niewielkie aczkolwiek ujemne dla Polski saldo wymiany handlowej z tym krajem (-5,3 mln USD). Wciąż odsetek importu oraz eksportu w polsko-meksykańskiej wymianie handlowej, na tle innych partnerów zagranicznych obu krajów, nie jest zbyt wysoki i wynosi odpowiednio 0,27% i 0,26%. Udział Meksyku w wymianie handlowej Polski z Ameryką Łacińską, kształtuje się natomiast na poziomie 13%⁸⁴.

Meksyk pozostaje tradycyjnie drugim, za Brazylią, odbiorcą polskiego eksportu, aczkolwiek w latach 2011-2012, polski eksport do tego kraju przewyższył wywóz do Brazylii⁸⁵. W przypadku importu z Ameryki Łacińskiej, miejsce Meksyku w połowie drugiej dekady XXI wieku, uplasowało się na trzecim miejscu za Brazylią (1005,1 mln USD) i Argentyną (660,3 mln USD), osiągając w 2015 roku wartość 550,0 mln USD. Jeżeli chodzi o wartość obrotów handlowych to tradycyjnie, Meksyk plasuje się na trzecim miejscu (po Brazylii i Argentynie), aczkolwiek w latach 2013, 2015 i 2016, udało mu się wyprzedzić drugiego partnera Polski w Ameryce Łacińskiej, jakim jest Argentyna⁸⁶. Meksyk jest także krajem, z którym Polska odnotowuje najwyższe dodatnie saldo handlowe spośród państw regionu Ameryki Łacińskiej, biorąc pod uwagę lata 2011-2015 (przykładowo, w 2015 roku dodatnie dla Polski saldo handlowe, osiągnęło wartość 104,4 mln USD). Znaczny wzrost polskiego eksportu do Meksyku w 2015 roku, widoczny był nie tylko na tle krajów Ameryki Łacińskiej, ale także, jak zauważyło

⁸³ *Polsko-meksykańskie konsultacje polityczne w Warszawie...*

⁸⁴ *Stosunki gospodarcze Polski z Meksykiem i Ameryką Środkową...*

⁸⁵ Polski eksport do Meksyku w 2011 roku wyniósł (w mln USD) 432,4, a w przypadku Brazylii osiągnął wartość 376,0. W 2012 roku natomiast, polski wywóz do Meksyku uplasował się na poziomie 566,3 mln USD, zaś do Brazylii wyniósł 478,2 mln USD.

⁸⁶ Wartość obrotów handlowych Polski z Argentyną w 2013 roku, wyniosła 835,9 mln USD, zaś z Meksykiem 894,8 mln USD. W latach 2015-2016, obroty handlowe Polski z Argentyną wyniosły odpowiednio: 753,4 mln USD i 804,3 mln USD, zaś z Meksykiem uplasowały się na poziomie przekraczającym 1 mld USD: 1 204,5 w 2015 roku oraz 1 067,4 mld USD w 2016 roku.

Ministerstwo Rozwoju RP, innych niż WNP rynków rozwijających się⁸⁷. Polska, była w 2015 roku, 32. partnerem handlowym Meksyku na świecie, 9. wśród państw UE i pierwszym w regionie Europy Środkowej i Wschodniej. Meksyk zaś, w 2015 roku zajmował 46. miejsce wśród partnerów Polski w skali globalnej. Dynamiczny wzrost eksportu z 2015 roku nie utrzymał się jednak w roku następnym, kiedy to odnotowano spadek w eksporcie do państw rozwijających się (poza WNP), w tym także do Meksyku⁸⁸.

Struktura towarowa polskiego eksportu do Meksyku, od wielu lat obejmuje: pojazdy i części samochodowe, samoloty, jednostki pływające i współdziałające urządzenia, urządzenia elektryczne i mechaniczne do rejestracji i odbioru dźwięku, wyroby walcowane, koks, produkty chemiczne, maszyny i produkty przemysłu maszynowego, artykuły spożywcze, mleko w proszku, alkohol, tytoń, kazeinę, papier, meble, tworzywa sztuczne i wyroby z tych tworzyw, a także wyroby z metali nieszlachetnych. Struktura importu z Meksyku, jest podobna do struktury polskiego eksportu do tego kraju i przeważają w niej: wyroby przemysłu elektronicznego, motoryzacyjnego (samochody i części zamienne) i spożywczego (zwłaszcza papryka i owoce)⁸⁹. Ponadto, znajdują się tam: maszyny i procesory cyfrowe, urządzenia do transmisji danych, dobra medyczne, aparaty telefoniczne, maszyny, artykuły PCV, miedź, włókna szklane, skóry bydlęce, ubrania ochronne, maszynki i nożyki do golenia⁹⁰ oraz alkohol. Istotną zmianą, jaka nastąpiła w polsko-meksykańskiej wymianie handlowej w pierwszej dekadzie XXI wieku, w porównaniu z latami wcześniejszymi, było zwiększenie asortymentu produktów zarówno w przypadku polskiego eksportu, jak i importu z Meksyku. W polskim eksporcie na przykład, produkty spożywcze ustąpiły miejsca takim towarom, jak części samochodowe czy urządzenia elektryczne.

Relacje Polski z Meksykiem, między innymi w zakresie: handlu, inwestycji, konkurencyjności gospodarczej, rolnictwa i rybołówstwa, środowiska naturalnego, a także ochrony konsumentów oraz transportu i energetyki, określa podpisana w 1997 roku Umowa o Partnerstwie Gospodarczym, Koordynacji Politycznej i Współpracy, z

⁸⁷ Jak informowało Ministerstwo Rozwoju RP, w tej grupie państw szczególnie szybko zwiększył się w 2015 roku, polski eksport do Egiptu (70%) oraz Meksyku (o blisko 60%). Zob. *Handel zagraniczny Polski w 2015 roku – dane wstępne*. Ministerstwo Rozwoju – <https://www.mr.gov.pl/strony/aktualnosci/handel-zagraniczny-polski-w-2015-roku-dane-wstepne/> [dostęp: 02.02.2017].

⁸⁸ *Handel zagraniczny Polski w styczniu 2016 r. (wg wstępnych danych GUS)*. Ministerstwo Rozwoju – <https://www.mr.gov.pl/strony/aktualnosci/handel-zagraniczny-polski-w-styczniu-2016-r-wg-wstepnych-danych-gus/> [dostęp: 02.02.2017].

⁸⁹ M. ŻURAWSKA: *Polsko-meksykańska wymiana handlowa...*, s. 221.

⁹⁰ *Recomendaciones para el fortalecimiento...*, s. 47.

elementami FTA (umowy o wolnym handlu), między Meksykiem a UE⁹¹. Do umów gospodarczych zawartych między Polską a Meksykiem zaliczają się:

1. Umowa o transporcie lotniczym pomiędzy Rządem RP a Rządem Meksykańskich Stanów Zjednoczonych, podpisana w mieście Meksyk, 11 października 1990 roku;
2. Umowa o współpracy w dziedzinie nauki i techniki między Rządem RP a Rządem Meksykańskich Stanów Zjednoczonych, podpisana w mieście Meksyk, 30 listopada 1998 roku⁹²;
3. Umowa o unikaniu podwójnego opodatkowania w zakresie podatków od dochodu i zapobieganiu uchylania się od opodatkowania, pomiędzy Rządem RP a Rządem Meksykańskich Stanów Zjednoczonych, podpisana w mieście Meksyk, 30 listopada 1998 roku (weszła w życie w 2003 roku);
4. Umowa o współpracy w zakresie turystyki pomiędzy Rządem RP a Rządem Meksykańskich Stanów Zjednoczonych, podpisana w Warszawie, 14 maja 2004 roku (weszła w życie w 2005 roku)⁹³.

W drugiej dekadzie XXI wieku, podejmowano różnego rodzaju działania, mające na celu intensyfikację dwustronnej współpracy gospodarczej. W maju 2010 roku, przebywała w Meksyku misja gospodarcza polskich przedsiębiorców, zorganizowana przez KIG. W czerwcu 2012 roku z kolei, z inicjatywy Polskiej Agencji Informacji i Inwestycji Zagranicznych (PAIiZ) oraz biura ProMéxico (meksykańskiego odpowiednika PAIiZ), przy współdziałaniu Ambasady Meksykańskich Stanów Zjednoczonych, zorganizowano w Warszawie polsko-meksykańskie seminarium handlowo-inwestycyjne. W wydarzeniu uczestniczyli przedstawiciele szeregu przedsiębiorstw meksykańskich, takich jak: Gruma (największy światowy producent

⁹¹ Dokument wszedł w życie w odniesieniu do handlu towarami w 2000 roku, a w przypadku usług w 2001 roku. Zob. *Notatka informacyjna o polsko-meksykańskich stosunkach gospodarczych...*

⁹² Celem Umowy o współpracy w dziedzinie nauki i techniki było wsparcie, promocja i rozwój oraz prowadzenie wspólnych projektów badawczo-rozwojowych. Umowa przewidywała, między innymi: współpracę między centrami badawczymi, realizację projektów w obszarach wspólnych zainteresowań, organizację wizyt i wymianę naukowców, organizację szkoleń naukowych i seminariów, a także konferencji, sympozjów i warsztatów naukowych oraz wymianę doświadczeń i opracowań, na temat najlepszych praktyk w zakresie polityki naukowo-technologicznej.

⁹³ Celem Umowy o współpracy w dziedzinie turystyki, było: stworzenie warunków do rozwoju i wzmocnienie współpracy między polskimi i meksykańskimi organizacjami turystyki międzynarodowej, wspieranie organizacji kongresów, sympozjów, wystaw i innych imprez sprzyjających rozwojowi ruchu turystycznego oraz uproszczenie formalności granicznych i celnych.

mąki kukurydzianej oraz pieczywa typu tortilla) czy Entrada Group (usługi consultingowe w sektorze *offshore*)⁹⁴.

Ponadto, na przełomie września i października 2012 roku, zorganizowano w Meksyku cykl przedsięwzięć gospodarczo-promocyjnych, pod nazwą „Dni Polskie w Meksyku”. Jednocześnie, odbyła się wizyta oficjalnej delegacji rządowej, pod przewodnictwem podsekretarza stanu w MSZ, Beaty Stelmach⁹⁵. Delegacji towarzyszyła misja 15-stu polskich przedsiębiorców, reprezentujących sektory: wydobywczy (Orlen Upstream, PGNiG, Lotos Petrobaltic, Grupa Famur), farmaceutyczny, transportowy, zielonych technologii, spożywczy, konsultingowy oraz metalurgiczny. Znalazły się tam także instytucje wspierające polski eksport, takie jak: Bank Gospodarstwa Krajowego (BGK) czy Korporacja Ubezpieczeń Kredytów Eksportowych (KUKEx)⁹⁶. W trakcie wizyty polskiej delegacji, w stolicy Meksyku odbyło się współorganizowane przez Ambasadę RP oraz meksykańskie Ministerstwo Gospodarki, a także Meksykańską Radę Przedsiębiorców ds. Handlu Zagranicznego i Eurocentro Nafin, pierwsze Forum Gospodarcze Polska-Meksyk, pt.: „*Poland. Gate to Europe*” (tłum. „Polska. Brama do Europy”)⁹⁷.

Podczas tego wydarzenia, wiceminister gospodarki ds. handlu zagranicznego, Francisco de Rosenzweiga, mówił o szczególnym zainteresowaniu pogłębieniem wymiany towarowej z Polską oraz ustanowieniem relacji handlowych w sektorze rolno-spożywczym. Wiceminister Stelmach i dyrektor ds. promocji eksportu ProMéxico, Carlos Casasa Guerrero, podpisali memorandum o porozumieniu dotyczącym wymiany informacji o perspektywach inwestycyjnych i współpracy między obu krajami⁹⁸. Podczas spotkania, przedstawiciele Polski i Meksyku zgodnie stwierdzili, że obecny poziom wymiany handlowej, pomimo stałego wzrostu, nie odzwierciedla potencjału obu krajów, w związku z czym należałoby zintensyfikować współpracę. Z kolei Beata Stelmach, zapytana o strategię działań w regionie latynoamerykańskim, powiedziała, że na polsko-meksykańskie relacje gospodarcze, „należy patrzeć w dłuższej perspektywie.” Stwierdziła

⁹⁴ *Notatka informacyjna o polsko-meksykańskich stosunkach gospodarczych...*

⁹⁵ *Wiceszefowa MSZ w Argentynie i Urugwaju zachęcała do interesów z Polską, depesza PAP 12.04.2013.*
Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP –
http://www.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/msz_w_mediach/wiceszefowa_msz_w_argentyinie_i_urugwaju_zachecala_do_interesow_z_polska__depesza_pap_12_04_2013 [dostęp: 02.02.2017].

⁹⁶ *Notatka informacyjna o polsko-meksykańskich stosunkach gospodarczych...*

⁹⁷ Taka nazwa Forum świadczy o postrzeganiu Polski przez Meksyk, jako kraj, który może mu ułatwić wejście na inne rynki europejskie.

⁹⁸ *Forum Ekonomiczne Meksyk-Polska.* Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Meksyku –
http://meksyk.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/forum_ekonomiczne_meksyk_polska [dostęp: 02.02.2017].

też, że na razie jest to praca u podstaw, a osiągnięte do tej pory wyniki w handlu, stanowią jedynie punkt wyjścia do rozwijania współpracy na miarę potencjału Polski i Meksyku⁹⁹. Dodatkowo, przy okazji zainaugurowanej przez wiceminister konferencji, poświęconej perspektywom gospodarczym rozwoju sektora ropy i gazu łupkowego, pt.: „*Economic and Business perspectives of the Shale Gas/Oil industry*”, podjęto rozmowy na temat współpracy w tej dziedzinie¹⁰⁰. Polska delegacja odbyła również szereg spotkań dwustronnych, m.in. w Ministerstwie Energii czy Gospodarki. Podczas Forum, podpisano także memorandum o współpracy pomiędzy ProMéxico a PAIiZ¹⁰¹.

W 2016 roku natomiast, odbyły się w Meksyku X konsultacje polityczno-gospodarcze między naszymi krajami, na szczepku wiceministrów spraw zagranicznych, z udziałem podsekretarza stanu MSZ, R. Greya¹⁰². Podczas konsultacji minister Grey potwierdził, że Meksyk jest dla Polski ważnym partnerem, z którym potencjał współpracy pozostaje wciąż niewykorzystany. W tym kontekście, ważna była wizyta prezydenta RP Andrzeja Dudy w Meksyku, a także jej gospodarczy komponent (misja przedsiębiorców i forum gospodarcze). Warto przypomnieć, że Meksyk znalazł się także na stworzonej przez Ministerstwo Rozwoju RP, liście pięciu perspektywicznych rynków dla Polski, na okres 2017-2019.

Ponadto, podczas odbywających się w Meksyku polityczno-gospodarczych konsultacji, wspomniano o realizowanych, m.in. przez PARP, programach wsparcia dla przedsiębiorców, takich jak, np. *Go-to-Brand*. Podkreślono również potrzebę utworzenia polsko-meksykańskiej Komisji Mieszanej ds. Współpracy Gospodarczej, która stanowiłaby konkretny instrument wsparcia współpracy dwustronnej (handlowej, inwestycyjnej, a także w zakresie barier w dostępie do meksykańskiego rynku). Dyrektor generalny ds. promocji międzynarodowej współpracy gospodarczej w rządzie meksykańskim, Tomás Olvera López, przedstawił z kolei koncepcję współpracy naszych państw w nietradycyjnych sektorach, w tym w zakresie przemysłu kreatywnego. Podkreślano również znaczenie wymiany dobrych praktyk oraz dyplomacji ekonomicznej, a także potrzebę usunięcia barier pozataryfowych w handlu dwustronnym¹⁰³.

⁹⁹ *Meksyk: Forum Gospodarcze Meksyk – Polska*. Wiadomości Onet.pl – <http://wiadomosci.onet.pl/swiat/meksyk-forum-gospodarcze-meksyk-polska/n62tp> [dostęp: 02.02.2017].

¹⁰⁰ *Wiceminister Beata Stelmach z wizytą w Meksyku...*

¹⁰¹ *Notatka informacyjna o polsko-meksykańskich stosunkach gospodarczych...*

¹⁰² *Stosunki gospodarcze Polski z Meksykiem i Ameryką Środkową...*

¹⁰³ Informacje na podstawie rozmowy z dr J. Gocłowską-Bolek, z dnia 21.11.2016 roku, z powołaniem się na Notatkę MSZ dot. konsultacji polityczno-gospodarczych w Meksyku, w dniach 10-11.11.2016.

Warto podkreślić, że z okazji planowanej na luty 2017 roku wizyty Dyrektor ProMéxico, Greta Shelley w Polsce, przewidywano zorganizowanie seminarium gospodarczego Polska-Meksyk, z udziałem przedstawicieli polskiego biznesu, które miało się odbyć w siedzibie KIG w Warszawie. Meksyk wyraził szczególne zainteresowanie współpracą w sektorach: samochodowym, lotniczym, elektronicznym i energetycznym¹⁰⁴.

Jeżeli chodzi o polskie inwestycje w Meksyku, to do czerwca 2015 roku, zarejestrowano w tym państwie 53 przedsiębiorstwa z polskim kapitałem¹⁰⁵. Najważniejszymi polskimi inwestycjami w 2004 roku w Meksyku, były firma meblarska z Krosna, Nowy Styl¹⁰⁶, zajmująca się sprzedażą na potrzeby biurowe krzeseł obrotowych¹⁰⁷ oraz fabryka produkująca aparaty do fumigacji. Warto zaznaczyć, że polscy inwestorzy są zainteresowani zbudowaniem montowni polskich samolotów do fumigacji w tym kraju. Planowane jest także zwiększenie polskich inwestycji w sektorze usług, zwłaszcza w hotelarstwie, których jak dotąd jest niewiele¹⁰⁸. W 2015 roku Polska była 16. źródłem bezpośrednich inwestycji zagranicznych w Meksyku, spośród krajów UE i 57. w skali globalnej¹⁰⁹. W tym samym roku, firma Maflow należąca do Grupy Boryszew z sektora samochodowego zapowiedziała, że otworzy w stanie Guanajuato

¹⁰⁴ *Seminarium z okazji wizyty P. Greta Shelley, Dyrektor ProMéxico, 08.02.2017 r.* Krajowa Izba Gospodarcza – <http://kig.pl/uslugi/znajdz-zagranicznego-partnera/wizyty-zagranicznych-przedsiębiorcow-w-polsce/szczegoly/5397/> [dostęp: 02.02.2017].

¹⁰⁵ Kapitał polski trafił do 8 sektorów, z których najważniejsze to: przemysł wytwórczy (74,0%), obrót oraz wynajem nieruchomości (22%), turystyka (2,9%, w tym m.in. biuro podróży „Destino México”) oraz handel (1,1%). Wartość skumulowanych inwestycji polskich w Meksyku, w okresie od 1999 do 2014 roku wyniosła 19,1 mln USD (najwięcej w 2009 roku – 11,6 mln USD). Zob. *Notatka informacyjna o polsko-meksykańskich stosunkach gospodarczych...*

¹⁰⁶ *Nowy Styl – rekordowe wyniki sprzedaży.* Biznes Meblowy – http://www.biznesmeblowy.pl/rynek_mebli/111/nowy_styl_rekordowe_wyniki_sprzedazy,1000645.html [dostęp: 02.02.2017].

¹⁰⁷ Działalność miejscową jednak zawieszono. Obecnie polskie przedsiębiorstwo dostarcza meksykańskiemu partnerowi (spółce Kindemex) jedynie komponenty do produkcji foteli biurowych. Zob. *Notatka informacyjna o polsko-meksykańskich stosunkach gospodarczych...*

¹⁰⁸ Po stronie meksykańskiej, najważniejszą inwestycją w Polsce było przejęcie w 2004 roku koncernu RMC Group, który był właścicielem kilku cementowni w naszym kraju oraz producentem cementu i materiałów budowlanych, przez firmę Cemex (Cementos Mexicanos). Cemex jest obecnie trzecią największą firmą produkującą cement na świecie. Zob. R. SMYK, A. GRUDZIŃSKI: *Stosunki gospodarcze Meksyk-Polska...*, s. 97. Innym obecnym w Polsce przedsiębiorstwem meksykańskim jest firma NEMAK, producent samochodowych części zamiennych meksykańskiej grupy ALFA. W 2006 roku dokonał on zakupu polskiej firmy TK Aluminium za 71 mln USD. Trzecią meksykańską firmą w Polsce jest KATCON, która w 2009 roku kupiła spółkę Delphi, polskiego wytwórcę samochodowych spalinowych układów gazowych i konwerterów katalitycznych w Błoniach (pod Warszawą). Zob. *Recomendaciones para el fortalecimiento...*, s. 48. Z zamiarem ulokowania inwestycji w Polsce nosiła się również firma Rassini, największy na świecie producent elementów zawieszania do lekkich pojazdów użytkowych i jedyny producent tarcz hamulcowych zintegrowanych pionowo w Ameryce Łacińskiej. Zob. *Notatka informacyjna o polsko-meksykańskich stosunkach gospodarczych...*

¹⁰⁹ W 2015 roku zarejestrowano w Meksyku 55 przedsiębiorstw z polskim kapitałem. Zob. *Recomendaciones para el fortalecimiento...*, s. 48.

zakład produkcyjny przewodów klimatyzacyjnych¹¹⁰. Ponadto, w marcu 2015 roku polska spółka Bury Technologies (będąca liderem w zakresie multimedialnych interfejsów dla sektora samochodowego), otworzyła filię w meksykańskim stanie Tlaxcala (spółka aspiruje do pozycji głównego dostawcy podzespołów elektronicznych dla fabryki Audi w Meksyku)¹¹¹. W obszarze polskich inwestycji w Meksyku, znajdowała się także branża kosmetyczna (firma Inglot) i polsko-meksykańskie biura podróży.

W Meksyku funkcjonuje także, obecne od początku lat 60. XX wieku w Ameryce Łacińskiej, przedsiębiorstwo Polservice świadczące usługi inżynierskie, które na początku lat 90. XX wieku wykazywało największą aktywność na terenie Meksyku i Kuby. W latach 90. XX wieku, realizowano także kontrakt na dostawę ram do centrali telefonicznych Pentaconta¹¹².

Podczas Konferencji, pt.: „Wzmocniony dialog Polska-Meksyk: nowe otwarcie w relacjach dwustronnych”, która odbyła się we wrześniu 2016 roku w Warszawie, próbowano znaleźć odpowiedź na pytanie, dlaczego niewiele polskich firm decyduje się na wejście na rynek meksykański i odwrotnie. Jak przekonywał przewodniczący Katcon Polska Sp. z o.o.¹¹³, Bernardo Turner, mający pięcioletnie doświadczenie na polskim rynku, rozwój polsko-meksykańskich relacji handlowych i inwestycyjnych utrudnia (występująca po obu stronach) niewystarczająca wiedza na temat specyfiki partnera. Wciąż obecne jest w Polsce stereotypowe postrzeganie Meksyku, który jawi się polskim przedsiębiorcom głównie, jako kraj *Mariachi*, kojarzony z kaktusami, kapeluszami i tequilą¹¹⁴. Brakuje informacji na temat obszarów, w których istnieje popyt na polskie produkty w Meksyku (i odwrotnie), a także potencjalnych możliwości rozwoju współpracy.

O tym jak istotnymi w relacjach biznesowych są znajomość lokalnych realiów oraz kontakty interpersonalne, przekonywała także Joanna Gocłowska-Bolek, ekonomistka i dyrektorka Centrum Studiów Latinoamerykańskich UW, w latach 2012-2016. Jak twierdziła, w krajach Ameryki Łacińskiej, w tym w Meksyku, dużą wagę przywiązuje się do spotkań między kontrahentami, które często mogą okazać się

¹¹⁰ *Maflow Mexico*. Maflow Boryszew Group – <http://www.maflow.com/art/275/mexico.html> [dostęp: 05.02.2017].

¹¹¹ *Recomendaciones para el fortalecimiento...*, s. 49.

¹¹² *Stan i perspektywy stosunków gospodarczych Polski z krajami Ameryki Łacińskiej*. Red. A. DEMBICZ, K. DEMBICZ [i in]. Warszawa 1997. s. 66-67.

¹¹³ Branża motoryzacyjna, firma oferuje szeroki zakres wysokiej klasy części, a także oprzyrządowania do aut.

¹¹⁴ Wystąpienie Bernardo Turnera, Przewodniczącego Katcon Polska Sp. z o.o., na Konferencji, pt.: „Wzmocniony dialog Polska-Meksyk: nowe otwarcie w relacjach dwustronnych”. 29.09.2016 r. Warszawa.

efektywniejsze niż istniejące między państwami umowy i zaplecze formalno-prawne. Sprzyja to przede wszystkim, lepszemu poznaniu potrzeb oraz możliwości danego kraju. W tym kontekście, niezwykle istotna jest dyplomacja ekonomiczna i promocja Polski w Meksyku. Często, jako powód niewielkiej częstotliwości kontaktów, podaje się zbyt duży dystans dzielący nasze kraje. Jednak jak słusznie zauważyła Gocłowska-Bolek, z jednej strony malejące koszty transportu, z drugiej zwiększające się możliwości i sposoby komunikowania się oraz wymiany handlowej, jako efekt globalizacji i komputeryzacji powodują, że w XXI wieku odległość przestaje być przeszkodą uniemożliwiającą ekspansję polskim firmom na dalekie rynki¹¹⁵.

Istnieje wiele czynników, sprzyjających zwiększeniu zainteresowania wejściem na rynek meksykański polskich firm. Należą do nich między innymi: bliskość ogromnych rynków zbytu, coraz szybszy wzrost gospodarczy tego kraju¹¹⁶ (rosnący rynek meksykański i zwiększająca się klasa średnia), a także korzystne położenie Meksyku powodujące, że może on pełnić funkcję pomostu względem rynku północnoamerykańskiego oraz innych krajów Ameryki Łacińskiej. Ponadto, wskaźniki demograficzne regionu latynoamerykańskiego pozwalają domniemywać, że baza konsumentów będzie tam zwiększać się szybciej niż w Europie. Do inwestycji w tym kraju, zachęca także członkostwo Meksyku w szeregu organizacji międzynarodowych i stowarzyszeniach o charakterze gospodarczym, takich jak np.: układ NAFTA, umowa o wolnym handlu z UE (dzięki czemu polskie i unijne firmy zyskały preferencje celne w handlu z tym krajem) czy członkostwo w Sojuszu Pacyfiku. W rankingu Banku Światowego „*Doing business*”¹¹⁷ z 2016 roku, oceniającego kraj pod względem łatwości prowadzenia biznesu, Meksyk znalazł się na 47. miejscu (dla porównania, Polska zajęła 24. miejsce), wyprzedzając między innymi Argentynę (116.), Chiny (78.), Chile (57.),

¹¹⁵ *Polski eksport do Ameryki Łacińskiej rośnie w dwucyfrowym tempie*. Rozmowa z dr Joanną Gocłowską-Bolek – <http://biznes.interia.pl/makroekonomia/news/polski-eksport-do-ameryki-lacinskiej-rosnie-w-dwucyfrowym,2313641,2156> [dostęp: 24.01.2017].

¹¹⁶ Według prognoz Banku Światowego z 2016 roku wynika, że dynamika PKB Meksyku w latach 2016-2017 wyniesie 3,8% rocznie. Korzystne są także długoterminowe prognozy analityków dla tego kraju. Do 2050 roku, Meksyk ma znaleźć się w pierwszej dziesiątce największych gospodarek świata (wg HSBC zajmie 8. miejsce, a według PwC nawet 4.). Zob. *Dynamiczny rozwój gospodarki Meksyku szansą dla polskich eksporterów*. Otoprzetargi.pl, Monitor Samorządowy – <http://otoprzetargi.pl/news/dynamiczny-rozwoj-gospodarki-meksyku-szansa-dla-polskich-eksporterow#.WJb0bBvhDIW> [dostęp: 05.02.2017].

¹¹⁷ Ranking bierze pod uwagę 10 wskaźników, w tym m.in.: czas i koszty konieczne do spełnienia wymagań administracyjnych dla rozpoczęcia działalności gospodarczej oraz jej prowadzenia, podatki, a także kwestie związane z zamknięciem działalności. Badanie nie obejmuje takich kryteriów, jak: stabilność gospodarcza, jakość infrastruktury, zmienność kursów wymiany walut, postrzeganie przez inwestorów oraz przestępczość.

Grecję (61.) czy Włochy (50.)¹¹⁸. Na rozwój współpracy z Meksykiem, korzystny wpływ ma też duża komplementarność gospodarek naszych krajów. Warto również zaznaczyć, że kraj ten staje się coraz chętniej wybieranym kierunkiem podróży polskich turystów. Średnio, każdego roku udaje się tam ok. 25 tys. naszych rodaków¹¹⁹, a w 2004 roku liczba ta wzrosła do 30 tys. osób.

Jak podkreślono podczas Konferencji, pt.: „Wzmocniony dialog Polska-Meksyk: nowe otwarcie w relacjach dwustronnych”, odbywającej się we wrześniu 2016 roku, na przestrzeni ostatniej dekady zdecydowanie zwiększył się zakres polsko-meksykańskich relacji gospodarczych. Nadal jednak wzajemna wymiana handlowa odbywa się na stosunkowo niewielką skalę i nie odzwierciedla potencjału ani możliwości obu krajów. Fakt, iż zarówno polskie, jak i meksykańskie instytucje nie określiły strategii wzajemnego zbliżenia, powoduje wiele niewykorzystanych szans intensyfikacji współpracy oraz incydentalność i doraźność działań, które w ogólnej ocenie nie przekładają się na wymierny wzrost znaczenia obu krajów w ich wzajemnych politykach zagranicznych.

Według Przewodniczącego Katcon Polska Sp. z o.o., istnieją duże możliwości rozwoju współpracy w branży motoryzacyjnej, a także przemysłu lotniczego i kosmonautycznego, budownictwie, oprogramowaniu, zielonych technologii, przemyśle węglowym i innych sektorach energii, a także usługach, zwłaszcza turystyce¹²⁰.

Zgodnie z wypowiedzią dyrektora ds. finansowania handlu w BZ WBK Piotra Dylaka, szczególnie istotną dla Polski branżą może być automotive¹²¹, zarówno jeżeli chodzi o produkcję części do samochodów, jak i firmy, które dostarczają linie technologiczne dla tego przemysłu¹²². Zwrócił on także uwagę, że Meksyk może być interesujący dla polskich firm działających w branży wydobywczej, produkujących i

¹¹⁸ *Equal opportunity for all*. A World Bank Group Flagship Report. Doing Business 2017 – <http://www.doingbusiness.org/~media/WBG/DoingBusiness/Documents/Annual-Reports/English/DB17-Report.pdf> [dostęp: 05.02.2017].

¹¹⁹ *Minister spraw zagranicznych Meksyku w Warszawie...*

¹²⁰ Wystąpienie Bernardo Turnera, Przewodniczącego Katcon Polska Sp. z o.o....

¹²¹ W kwietniu 2016 roku Polska uczestniczyła w najważniejszych targach sektora samochodowego w Ameryce Środkowej i Meksyku, PAACE Automechanika, gdzie zazwyczaj prezentuje się ponad 500 wystawców z całego świata i uczestniczy ponad 20 tys. ludzi. Na stoisku Ambasady RP w Meksyku, prezentowały się między innymi takie polskie firmy, jak: URBAN, ALEX czy ARCOM. Zob. *Polska uczestniczy w targach PAACE Automechanika*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Meksyku – http://www.meksyk.msz.gov.pl/pl/aktualnoscipolska_uczestniczy_w_targach_paace_automechanika [dostęp: 11.02.2017].

¹²² *Minister spraw zagranicznych Meksyku w Warszawie...*

sprzedających urządzenia i maszyny dla górnictwa¹²³. Szacuje się, że w 2015 roku meksykańskie inwestycje w tym sektorze, osiągną 8 mld USD. Tymczasem, polskie przedsiębiorstwa mają potencjał by w tej branży działać¹²⁴.

W publikacji, pt.: „Zalecenia dotyczące wzmocnienia relacji między Polską a Meksykiem” z 2016 roku, dokonano analizy sektorów mających szczególne znaczenie w rozwoju współpracy gospodarczej. Do najbardziej perspektywicznych obszarów intensyfikacji kontaktów handlowych, zaliczono: sektor samochodowy¹²⁵, elektronikę¹²⁶, energetykę¹²⁷, budownictwo i infrastrukturę¹²⁸, sektor lotniczy¹²⁹, turystykę¹³⁰, artykuły żywnościowe¹³¹, targi i wystawy¹³² oraz technologie środowiskowe i wydajność energetyczną¹³³.

¹²³ Górnictwo jest czwartym, co do wielkości źródłem dochodów Meksyku, a wydobycie srebra w tamtejszych kopalniach jest największe na świecie. Według szacunków rządu meksykańskiego, prywatne nakłady inwestycyjne na ten sektor mogą wzrosnąć do 2018 roku ponad trzykrotnie, osiągając wartość 25 mld USD. Zob. *Dynamiczny rozwój gospodarki Meksyku szansą dla polskich eksporterów...*

¹²⁴ Wypowiedź dyrektora ds. finansowania handlu w BZ WBK, Piotra Dylaka, dla agencji informacyjnej Newseria. Zob. *Dynamiczny rozwój gospodarki Meksyku szansą dla polskich eksporterów...*

¹²⁵ Mimo iż znaczny udział w polskim imporcie zajmują części samochodowe, to ponad połowa całkowitego importu Polski pochodzi od jej partnerów europejskich. Tymczasem, przemysł motoryzacyjny jest jednym z najważniejszych sektorów gospodarki Meksyku i zarazem jednym z największych na świecie. Według statystyk Międzynarodowej Organizacji Producentów Pojazdów Samochodowych (OICA), Meksyk zajmował na początku 2017 roku, 7. miejsce pod względem wartości wyprodukowanych pojazdów (3,4 mln USD). Kraj ten może stać się w przyszłości ważnym dostawcą w tym zakresie na polskim rynku. Zob. *Dynamiczny rozwój gospodarki Meksyku szansą dla polskich eksporterów...*

¹²⁶ Meksyk jest ważnym ogniwem łańcucha produkcyjnego urządzeń elektronicznych na świecie. Polska również umocniła się w Europie, jako producent elektroniki, co zwiększa szansę na współpracę w tym zakresie. Zob. *Recomendaciones para el fortalecimiento...*

¹²⁷ Meksyk posiada 6% światowych zasobów gazu łupkowego. Tymczasem Polska dąży do dywersyfikacji dostaw surowców energetycznych, a także prowadzi własne badania polskich zasobów gazu łupkowego i możliwości jego eksploatacji, co stwarza możliwości wymiany doświadczeń i informacji z partnerem meksykańskim w zakresie regulacji prawnych, eksploatacji złóż czy wydobycia gazu. Zob. *Ibidem*.

¹²⁸ Są to dobrze rozwinięte sektory polskiej gospodarki. W Meksyku, istnieje duże zapotrzebowanie na budowę elektrowni, gazowni, dróg oraz inne prace budowlane i infrastrukturalne. Meksyk z kolei, posiada doświadczenie w zakresie projektów infrastrukturalnych, w związku z czym meksykańskie przedsiębiorstwa mogłyby włączyć się w realizację projektów w Polsce, a polskie uczestniczyć w projektach na terenie Meksyku. Zob. *Ibidem*.

¹²⁹ Podczas targów lotniczych ILA Air Show 2014 w Berlinie, klaster lotniczy z Monterrey w stanie Nuevo León oraz Dolina Lotnicza w Polsce, podpisały list intencyjny. Był to pierwszy krok do nawiązania współpracy pomiędzy przemysłami lotniczymi obu państw, dotyczącej wymiany informacji, organizacji misji przedsiębiorców czy wymiany pracowników tego sektora. Zob. *Ibidem*.

¹³⁰ Liczba polskich turystów odwiedzających Meksyk systematycznie wzrasta. Rynek meksykański jest atrakcyjny dla Polski pod względem turystyki plażowej, kulturalnej i gastronomicznej. W Meksyku z kolei, jest duże zainteresowanie religijną i kulturalną turystyką w Polsce. Zob. *Ibidem*.

¹³¹ W zakresie przemysłu żywnościowego, największe możliwości wymiany dotyczą takich towarów, jak: pszenica, mięso, owoce i warzywa. Należy też zaznaczyć, że rośnie zainteresowanie Polaków egzotycznymi owocami. Zob. *Ibidem*.

¹³² Określono szereg imprez targowych i wystawienniczych w Polsce i w Meksyku, które mogłyby przyczynić się do ożywienia handlu i biznesu. Zob. *Ibidem*.

¹³³ Strona polska sugeruje możliwość nawiązania współpracy z Meksykiem, w zakresie technologii służących rozwojowi energetyki opartej na źródłach odnawialnych (biomasa, energia słoneczna), inwestycji w projekty realizowane w Polsce, a także podwykonawstwa w zakresie projektów i produkcji maszyn. Współpraca w tym obszarze jest szczególnie istotna ze względu na fakt restrykcyjnych wymogów i celów

Również według informacji przekazywanych przez Ambasadę RP w Meksyku, oprócz zwiększenia wolumenu towarów już eksportowanych, w polskim eksporcie do Meksyku mogłyby się znaleźć: materiały budowlane, żywność, traktory i sprzęt rolniczy, a także maszyny spożywcze oraz meble. Istnieją też szanse na współpracę w przemyśle stoczniowym, lotniczym i tekstylnym, jak również w zakresie sprzętu specjalnego i kompletnych obiektów (takich jak elektrownie, rafinerie czy cukrownie). Wymagałoby to jednak zaawansowanych badań marketingowych, zarówno po stronie faktycznego zapotrzebowania rynku na te towary i warunków ich dostaw, jak i możliwości ofertowych polskich firm.

Rozwój polsko-meksykańskich relacji gospodarczych ułatwia istnienie takich instytucji, jak Polsko-Meksykańska Izba Handlowa. Pomocna jest także działalność polskiej placówki dyplomatycznej w mieście Meksyk, jak również społeczności polskiej w tym kraju. Istotnym wsparciem we wzajemnych stosunkach handlowych może być działalność, należącego do Agencji ProMéxico, biura promocji gospodarczej w Bernie, obejmującego swoim zasięgiem także Polskę. Niestety, Polska nie posiada swojego biura promocji gospodarczej skierowanego na Meksyk¹³⁴. Zasadnym byłoby rozważenie utworzenia Wydziału Promocji Handlu i Inwestycji w mieście Meksyk, na wzór podobnych instytucji, których działalność przyczynia się do promocji naszego kraju, stanowiąc ułatwienie dla polskich eksporterów, np. w Brazylii czy Argentynie.

Wymianie handlowej Polski z Meksykiem, sprzyjałoby zastosowanie przez meksykański rząd, bardziej preferencyjnych metod dostępności do rynku. W polsko-meksykańskich stosunkach handlowych brak jest formalnych przeszkód, które utrudniałyby rozwój relacji, jednakże obowiązujący system regulacji handlu zagranicznego, powoduje duże problemy w wejściu na rynek meksykański. Dotyczy to zwłaszcza barier pozataryfowych dla wszystkich partnerów handlowych (wyłączając uzgodnienia dotyczące warunków obrotów eksportowo-importowych z krajami NAFTA). Problemem jest także meksykańska biurokratyzacja zakupów rządowych i przetargów, a także norm i metod stosowanych przy badaniu importowanych towarów, jak również przepisów weterynaryjnych i fitosanitarnych¹³⁵. Polskie przedstawicielstwo Komisji

środowiskowych obowiązujących w UE, związanych z obniżaniem poziomu emisji, energią odnawialną oraz przetwarzaniem i oczyszczaniem wody i ścieków. Zob. *Ibidem*.

¹³⁴ *Ibidem*, s. 46.

¹³⁵ Stosowane w Meksyku normy fitosanitarne i weterynaryjne w znacznym stopniu utrudniają swobodny import produktów spożywczych z Polski (do niedawna mleka w proszku, a obecnie mięsa). Dopiero z dniem 17 grudnia 2004 roku, została zniesiona graniczna kontrola poziomu radiacji polskich produktów,

Europejskiej w Meksyku¹³⁶, za najważniejsze czynniki utrudniające handel z tym państwem, uznało: fałszowanie znaków towarowych i brak ochrony produktów posiadających Chronione Oznaczenia Geograficzne (PGI), arbitralne decyzje celne, mało przejrzyste i skomplikowane przepisy, restrykcyjne prawo dotyczące BIZ, zamknięcie niektórych sektorów dla inwestycji zagranicznych¹³⁷ (w tym np.: energetyki, telekomunikacji czy transportu), a także problemy z rejestracją farmaceutyków i sprzętu medycznego oraz zawyżone wymagania dotyczące etykietowania¹³⁸.

Autorzy publikacji, pt.: „Zalecenia dotyczące wzmocnienia relacji między Polską a Meksykiem” z 2016 roku, wskazali na potrzebne do zrealizowania zadania szczegółowe, w zakresie intensyfikacji dwustronnych relacji gospodarczych. Wymieniono wśród nich: potrzebę otwarcia biur promocji gospodarczej w obu krajach, stworzenie alternatywnych mechanizmów wzajemnej promocji handlu i inwestycji oraz powołanie Wspólnej Komisji Gospodarczej pod auspicjami ministerstw gospodarki. Ponadto, istotnym byłoby określenie perspektywicznych sektorów rozwoju współpracy, organizowanie odpowiadających im misji przedsiębiorców oraz ich udział w targach w Polsce i w Meksyku. Korzystnym byłoby także zwiększenie wykorzystania sieci konsulatów honorowych, w celu analizy możliwości istniejących na rynkach lokalnych, a także promocji turystyki w obu kierunkach. Niezbędny jest dialog instytucji celnych zmierzający do zawarcia porozumienia o współpracy, które znacznie ułatwiłoby dwustronną wymianę handlową¹³⁹.

7.3. Płaszczyzna kulturalna

Kontakty kulturalne między Polską a Meksykiem mają swoją tradycję. Już w początkach XX wieku odbywały się w Meksyku koncerty wybitnego polskiego pianisty, Ignacego Paderewskiego, które cieszyły się dużą popularnością w meksykańskim społeczeństwie i były szeroko opisywane w tamtejszej prasie. O tym jak cenionym twórcą

głównie mlecznych, która była poważną przeszkodą w realizacji dostaw na rynek meksykański. Zob. *Notatka informacyjna o polsko-meksykańskich stosunkach handlowych i gospodarczych...*

¹³⁶ Pozyskane od krajów unijnych przez KE informacje na temat barier w dostępie na rynek meksykański, stały się przedmiotem rozmów z meksykańskim partnerem.

¹³⁷ M. ŻURAWSKA: *Polsko-meksykańska wymiana handlowa...*, s. 222.

¹³⁸ Zob. *Notatka informacyjna o polsko-meksykańskich stosunkach handlowych i gospodarczych...*

¹³⁹ *Recomendaciones para el fortalecimiento...*, s. 58-59.

był w tym kraju Paderewski, świadczy fakt, iż przy okazji koncertów przyjmowany był przez prezydenta Meksyku, gen. Porfirio Díaza¹⁴⁰.

Warto pamiętać, że na lata 1918-1930 przypadała wzmożona fala emigracji z Polski do Meksyku, której liczebność szacowano na kilka tysięcy osób. Początkowo, był to ruch jedynie tranzytowy w drodze do Stanów Zjednoczonych, jednak później miał również charakter emigracji docelowej. Obecność Polonii miała korzystny wpływ na rozwój stosunków międzypaństwowych, w tym również na płaszczyźnie kulturalnej.

Mimo iż okres zimnej wojny nie sprzyjał rozwojowi polsko-meksykańskich stosunków dwustronnych, to kontakty kulturalne, w pewnym zakresie, były podtrzymywane. W 1949 roku zorganizowano w Meksyku, obchody Roku Chopinowskiego, z okazji stulecia śmierci polskiego kompozytora. Odbywały się także wymiany wystaw artystycznych oraz występy polskich zespołów muzycznych¹⁴¹. W lipcu 1970 roku, przy okazji wizyty ministra oświaty i kultury Stanów Zjednoczonych Meksyku w Warszawie, doszło do podpisania Umowy o współpracy kulturalnej, naukowej i technicznej między naszymi państwami.

Przemiany ustrojowe w Polsce umożliwiły rozwój dwustronnych kontaktów państwowych, w tym także na gruncie kulturalnym. Jednym z priorytetów polskiej polityki zagranicznej wobec Meksyku w latach 90. XX wieku, było uzupełnianie bazy traktatowej oraz tworzenie różnego rodzaju instytucji, mających wspierać rozwój relacji. W 1990 roku powołano do życia Meksykańskie Towarzystwo Przyjaciół Chopina, propagujące muzykę zarówno tego artysty, jak i innych polskich twórców. W czerwcu 1997 roku, doszło do zawarcia międzyrządowej Umowy o współpracy w dziedzinie edukacji i kultury. Na jej podstawie, powołano Komisję Mieszaną ds. Współpracy Edukacyjnej i Kulturalnej, między Polską a Meksykiem¹⁴². Celem spotkań Komisji, było zatwierdzanie raz na cztery lata, programów wykonawczych dotyczących współpracy bilateralnej, w zakresie edukacji i promocji kultury. Korzystnym byłoby stworzenie mechanizmu posiedzeń przeglądowych, które pozwoliłyby na weryfikację i korektę

¹⁴⁰ D. RYCERZ: *Polsko-meksykańskie związki w dziedzinie kultury*. W: *Relacje Polska-Meksyk. Historia i współczesność...*, s. 55.

¹⁴¹ W mieście Meksyk, koncertowała m.in. Orkiestra Symfoniczna Filharmonii Narodowej z Warszawy. Jednym z ważniejszych wydarzeń artystycznych tego okresu, było wykonanie w Meksyku w 1974 roku „Pasji wg świętego Łukasza” Krzysztofa Pendereckiego, przyjęte entuzjastycznie zarówno przez meksykańską publiczność, jak i krytykę muzyczną oraz prasę. Za: *Ibidem*, s. 60.

¹⁴² B. WIZIMIRSKA: *Stosunki traktatowe Polski*. „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej, 1998”. 1998, s. 352. Patrz też: M.P. MOŁOZNIK: *Stosunki dyplomatyczne polsko-meksykańskie z perspektywy historycznej...*, s. 130.

kilkuletnich programów współpracy kulturalnej i edukacyjnej¹⁴³. Kolejny, IV Program Wykonawczy do umowy z 1997 roku, na lata 2016-2020 jest negocjowany i ma zostać przyjęty na kolejnym spotkaniu Komisji Mieszanej¹⁴⁴.

Istotne znaczenie w zakresie uzupełniania formalno-prawnych podstaw stosunków kulturalnych, miało zawarte podczas wizyty premiera J. Buzka w 1998 roku w Meksyku, porozumienie międzyrządowe o współpracy kulturalnej i naukowej, pomiędzy Ministerstwem Kultury i Sztuki RP a Narodową Radą Kultury i Sztuki Meksyku¹⁴⁵. Dotyczyło ono współpracy w zakresie edukacji, kultury, sportu i środków masowego przekazu. Na podstawie podpisanych Umów z 1997 i 1998 roku oraz powstałych na ich mocy instytucji i mechanizmów, można stwierdzić, że pod koniec XX wieku, istniała pełna infrastruktura prawna w dziedzinie stosunków kulturalnych Polski z Meksykiem¹⁴⁶.

W pierwszej i połowie drugiej dekady XXI wieku, organizowano wiele imprez kulturalnych w celu popularyzacji polskiej kultury w Meksyku oraz upamiętniania okresów wspólnej historii Polaków i Meksykanów. Jednym z przedsięwzięć, było zorganizowanie w 2001 roku, kilku imprez z okazji obchodów Międzynarodowego Roku Paderewskiego, w tym: przeglądu filmów polskich, wydarzeń teatralnych, muzycznych oraz w dziedzinie sztuk plastycznych¹⁴⁷.

W 2004 roku zorganizowano z kolei, w stanie Jalisco, szereg wydarzeń kulturalnych, podczas których zaprezentowano polską muzykę, sztukę kulinarną oraz wybrane filmy¹⁴⁸. Ponadto, w ramach współpracy kulturalnej między naszymi państwami, przy okazji szczytu UE-Ameryka Łacińska i Karaiby w Guadalajarze w 2004 roku, odbyła się prezentacja polskiej sztuki (muzyki, plastyki i teatru)¹⁴⁹.

Już od lat 60. XX wieku, dużą popularnością cieszył się w Meksyku polski teatr. Przez wiele lat, polskie zespoły teatralne i muzyczne, zapraszane były do udziału w corocznym Międzynarodowym Festiwalu w Guanajuato, im. Cervantesa. W 2004 roku, Polska była gościem specjalnym VII Majowego Festiwalu Kulturalnego w Guadalajarze,

¹⁴³ *Recomendaciones para el fortalecimiento...*, s. 45.

¹⁴⁴ Informacje na podstawie rozmowy z dr J. Gocłowską-Bolek, z dnia 21.11.2016 roku, z powołaniem się na Notatkę MSZ dot. konsultacji polityczno-gospodarczych w Meksyku, w dniach 10-11.11.2016.

¹⁴⁵ Umowa o współpracy w dziedzinie edukacji i kultury między Rządem RP a Rządem Meksykańskich Stanów Zjednoczonych (Dz. U. z 1998 rok), zastąpiła Umowę o wymianie kulturalnej, naukowej i technicznej między Rządem Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej a Stanami Zjednoczonymi Meksyku, z 1970 roku.

¹⁴⁶ T. LICHOTA: *Państwa Ameryki Łacińskiej...*, s. 253.

¹⁴⁷ P. BOGDZIEWICZ: *Stosunki dwustronne Polski. Meksyk...*, s. 230.

¹⁴⁸ M.P. MOŁOEZNIK: *Stosunki dyplomatyczne polsko-meksykańskie z perspektywy historycznej...*, s. 143.

¹⁴⁹ *Wizyta oficjalna Prezydenta Meksykańskich Stanów Zjednoczonych z Małżonką...*

podczas którego zaprezentowano polskie przedstawienia muzyczne, teatralne i baletowe¹⁵⁰.

Istotnym zagadnieniem poruszonym podczas Konferencji, pt.: „Wzmocniony dialog Polska-Meksyk: nowe otwarcie w relacjach dwustronnych” we wrześniu 2016 roku, była płaszczyzna współpracy kulturalnej i naukowej. Ambasador Meksyku, Alejandro N. Negrin podkreślił, że istnieje duży potencjał współpracy na płaszczyźnie kulturalnej i edukacyjnej między naszymi państwami. Jak zauważył dyplomata, funkcjonuje, co prawda, dwustronna Komisja Mieszana ds. Współpracy Edukacyjnej i Kulturalnej, ale wciąż istnieje potrzeba zwiększenia liczby podejmowanych inicjatyw kulturalnych (przy wsparciu ministerstw, misji dyplomatycznych czy konsulów honorowych obu krajów)¹⁵¹ w zakresie rozpowszechniania wiedzy na temat okresów wspólnej historii, a także specyfiki obu państw i ich kultur. Ambasador wyraził przekonanie, że miałyby korzystny wpływ na rozwój współpracy także w innych obszarach, w tym politycznym i gospodarczym.

Podsekretarz stanu w polskim MSZ, R. Grey, w listopadzie 2016 roku podczas X konsultacji polityczno-gospodarczych odbywających się w Meksyku, przedstawił możliwości współpracy regionalnej, pomiędzy polskimi i meksykańskimi miastami¹⁵². Wiceminister zwrócił się jednocześnie do strony meksykańskiej, z prośbą o poparcie kandydatury Łodzi do organizacji EXPO 2022, dedykowanemu rewitalizacji miast i innowacji¹⁵³.

Pierwsza połowa drugiej dekady XXI wieku w polsko-meksykańskich relacjach kulturalnych, obfitowała w przedsięwzięcia mające na celu rozpowszechnianie wiedzy na temat Polski w Meksyku, a także wzajemne zbliżanie się kultur. W 2012 roku, odbyły się Dni Polskie w Meksyku, w programie których znalazły się zarówno wydarzenia o charakterze kulturalnym, jak i gospodarczym oraz politycznym. Najważniejszym wydarzeniem kulturalnym, była inauguracja Międzynarodowego Festiwalu Cervantino w Guanajuato, na którym Polska była jednym z gości honorowych. W 2016 roku, zaprezentowano w Meksyku film dokumentalny, pt.: „*Santa Rosa. Odisea al son de*

¹⁵⁰ D. RYCERZ: *Polsko-meksykańskie związki w dziedzinie kultury...*, s. 63.

¹⁵¹ Wystąpienie Ambasadora Meksyku w Polsce, A.N. Negrina na Konferencji, pt.: „Wzmocniony dialog Polska-Meksyk: nowe otwarcie w relacjach dwustronnych”. 29.09.2016 r. Warszawa.

¹⁵² Współpraca polskich i meksykańskich miast obejmuje: Łódź-Puebla, Słubice-Tijuana, Wrocław-Guadalajara, Jelenia Góra-Tequila, Częstochowa-Zapopan. Zob. *Stosunki gospodarcze Polski z Meksykiem i Ameryką Środkową...*

¹⁵³ Informacje na podstawie rozmowy z dr J. Gocłowską-Bolek, z dnia 21.11.2016 roku, z powołaniem się na Notatkę MSZ dot. konsultacji polityczno-gospodarczych w Meksyku, w dniach 10-11.11.2016.

mariachi”, poświęcony historii polskich imigrantów przybyłych do tego kraju, podczas II wojny światowej. W tym samym roku, z okazji 1050. rocznicy Chrztu Polski, można było obejrzeć film na temat początków polskiej państwowości.

W ramach promocji polskiej kultury w Meksyku, w drugiej dekadzie XXI wieku, organizowanych było wiele imprez muzycznych. W październiku 2016 roku, zorganizowano Dni Muzyki Polskiej, w trakcie których zaprezentowano utwory z XIX, XX i XXI wieku¹⁵⁴. Odbываły się także koncerty polskich artystów. Przykładowo, w listopadzie 2016 roku, można było wysłuchać koncertu znanego i cenionego zarówno w Meksyku, jak i na świecie, duetu muzyków z Krakowa (*Cracow Duo*), którzy wykonywali utwory kompozytorów europejskich i meksykańskich¹⁵⁵. Kilka miesięcy wcześniej, w czerwcu, odbył się natomiast w Palacio de Bellas Artes koncert, podczas którego wykonywano utwory polskich kompozytorów¹⁵⁶. Ponadto, prezentowane były występy polskich zespołów folklorystycznych, jak np. Zespołu Pieśni i Tańca Jawor, który wystąpił na festiwalu Folkloriada w Zacatecas, w sierpniu 2016 roku¹⁵⁷.

W połowie drugiej dekady XXI wieku, odbywały się także w Meksyku spektakle, poświęcone wielkim Polakom, jak np. monodram oparty na biografii Marii Skłodowskiej-Curie¹⁵⁸. Ponadto, w 2016 roku odbyła się prezentacja książek, poświęconych teatrowi i dziedzictwu Lecha Hellwiga-Górzyńskiego, polskiego aktora i reżysera, który w teatrze meksykańskim ostatnich dekad XX wieku, odegrał kluczową rolę¹⁵⁹. Warto wspomnieć, że Uniwersytet UNAM w Meksyku, przyznaje nagrody im. Lecha Hellwiga-Górzyńskiego, za twórczość teatralną dla studentów UNAM. Sprzyja to nie tylko

¹⁵⁴ *Dni Muzyki Polskiej w Meksyku*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Meksyku – http://www.meksyk.msz.gov.pl/pl/wspolpraca_dwustronna/kultura/wydarzenia_kulturalne/tytul_strony_1 [dostęp: 07.02.2017].

¹⁵⁵ *Koncert Polska-Meksyk*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Meksyku – http://www.meksyk.msz.gov.pl/pl/wspolpraca_dwustronna/kultura/wydarzenia_kulturalne/koncert_polska_meksyk [dostęp: 07.02.2017].

¹⁵⁶ *Polski koncert w Palacio de Bellas Artes*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Meksyku – http://www.meksyk.msz.gov.pl/pl/wspolpraca_dwustronna/kultura/wydarzenia_kulturalne/polski_koncert_w_palacio_de_bellas_artes [dostęp: 07.02.2017].

¹⁵⁷ *Polski zespół Jawor prezentuje się w Meksyku*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Meksyku – http://www.meksyk.msz.gov.pl/pl/wspolpraca_dwustronna/kultura/wydarzenia_kulturalne/polski_zespol_jawor_prezentuje_sie_w_meksyku [dostęp: 08.02.2017].

¹⁵⁸ *Monodram poświęcony Marii Skłodowskiej-Curie*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Meksyku – http://www.meksyk.msz.gov.pl/pl/wspolpraca_dwustronna/kultura/wydarzenia_kulturalne/monodram_powiekony_marii_sklodowskiej_curie [dostęp: 07.02.2017].

¹⁵⁹ *Transteatralidades*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Meksyku – http://www.meksyk.msz.gov.pl/pl/wspolpraca_dwustronna/kultura/wydarzenia_kulturalne/transteatralidades [dostęp: 07.02.2017].

promocji rozwoju artystycznego młodego pokolenia, ale także upowszechnianiu polskiego teatru w Meksyku¹⁶⁰.

Ponieważ polscy twórcy plakatu, mają duże zasługi w zakresie kształcenia meksykańskich grafików i plakacistów, Polska była gościem honorowym na XIV Międzynarodowym Biennale Plakatu w Meksyku, który odbył się we wrześniu 2016 roku. Podczas wydarzenia, miały także miejsce konferencje i pokazy, poświęcone polskiemu plakatowi¹⁶¹.

Znanym i cenionym w Meksyku, jest nieżyjący już, polski reporter, poeta i fotograf, Ryszard Kapuściński. Od stycznia 2017 roku, można było oglądać film dokumentalny na temat pobytu Kapuścińskiego w Meksyku, pt.: „*Los Ríos*”, który wyświetlano w stolicy państwa, w kinie Cineteca Nacional¹⁶².

7.4. Płaszczyzna naukowa

Polsko-meksykańskie kontakty naukowe należą do tradycyjnych płaszczyzn współpracy pomiędzy naszymi państwami. W latach 1970-1990, Polacy podejmowali pracę pedagogiczną w meksykańskich szkołach artystycznych, w stolicy kraju i w Xalapie. Polscy twórcy plakatów, przyczynili się z kolei, do wykształcenia aktywnego środowiska meksykańskich grafików i plakacistów, które nazwano później „szkołą polską”. Młodzi Meksykanie, kształcili się także na wielu wyższych polskich uczelniach artystycznych, studiując między innymi: fotografię, scenografię, reżyserię filmową, śpiew, grafikę i inne dziedziny sztuki¹⁶³.

Na gruncie formalno-prawnym, duże znaczenie dla rozwoju współpracy naukowej, miała podpisana 30 listopada 1998 roku, przy okazji wizyty Jerzego Buzka w Meksyku, Umowa o współpracy w dziedzinie nauki i techniki między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Meksykańskich Stanów Zjednoczonych (weszła w życie w marcu 2000 roku). Dotyczyła ona przede wszystkim, kooperacji w zakresie tworzenia wspólnych projektów naukowo-badawczych, wymiany naukowców,

¹⁶⁰ *Stosunki Polska-Ameryka Łacińska i Karaiby...*

¹⁶¹ *Polska gościem honorowym na XIV Międzynarodowym Biennale Plakatu w Meksyku.* Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Meksyku – http://www.meksyk.msz.gov.pl/pl/wspolpraca_dwustronna/kultura/wydarzenia_kulturalne/polska_gosciem_honorowym_na_xiv_miedzynarodowym_biennale_plakatu_w_meksyku [dostęp: 07.02.2017].

¹⁶² „*Los ríos*” – *film dokumentalny o pobycie Ryszarda Kapuścińskiego w Meksyku.* Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Meksyku – http://www.meksyk.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/0_los_rios_film_dokumentalny_o_pobycie_ryszarda_kapuscinskiego_w_meksyku;jsessionid=9185711E227A5719C5B289939B949904.cmsap6p [dostęp: 07.02.2017].

¹⁶³ D. RYCERZ: *Polsko-meksykańskie związki w dziedzinie kultury...*, s. 60.

dokumentacji i informacji, a także organizacji i udziału w sympozjach i konferencjach, naukowców i badaczy z obu krajów. Organem powołanym na jej mocy, była Wspólna Komisja ds. współpracy w dziedzinie nauki i techniki, opracowująca programy wykonawcze¹⁶⁴.

Umowy i porozumienia o współpracy, zawierane były także pomiędzy polskimi i meksykańskimi uczelniami i szkołami wyższymi. W maju 2004 roku, wznowiono Umowę o współpracy akademickiej pomiędzy Uniwersytetami w Warszawie i Guadalajarze¹⁶⁵. W lipcu 2016 roku z kolei, podpisane zostało memorandum o współpracy między Uniwersytetem Warszawskim (UW) a meksykańską Agencją Współpracy na rzecz Rozwoju (AMEXCID). Zgodnie z jego postanowieniami, na UW ma powstać Katedra Meksyku¹⁶⁶. Przy okazji wizyty w Meksyku rektora UW Marcina Pałysa, we wrześniu 2016 roku, doszło do podpisania umowy z rektorem z Universidad Nacional Autónoma de México, Enrique Graue. Zawarte porozumienie, stwarza możliwości wymiany studenckiej i badawczej, między obiema uczelniami. Umowa miała obowiązywać przez następnych pięć lat i umożliwiać realizację wspólnych projektów naukowych, konferencji, sympozjów oraz programów edukacyjnych online¹⁶⁷.

Obecnie, w trakcie negocjacji znajdują się następujące akty prawne: Umowa o współpracy pomiędzy Uniwersytetem Muzycznym im. Fryderyka Chopina w Warszawie a Narodowym Instytutem Sztuk Pięknych (INBA – *Instituto Nacional de Bellas Artes*)¹⁶⁸ oraz Umowa o współpracy w dziedzinie kultury fizycznej i sportu, między Ministerstwem Sportu i Turystyki RP a meksykańską Komisją ds. Kultury Fizycznej i Sportu (CONADE). Przygotowywana jest także aktualizacja umowy dwustronnej o współpracy w dziedzinie turystyki (strona meksykańska zgłosiła jednak problemy wynikające z ograniczeń budżetowych)¹⁶⁹.

¹⁶⁴ M.Z. OSUCHOWSKA: *Kierunki rozwoju współpracy kulturalnej i naukowej w świetle umów bilateralnych podpisanych przez Polskę z państwami latynoamerykańskimi*. W: *Polska-Ameryka Łacińska, historia – polityka – gospodarka – kultura...*, s. 85-86.

¹⁶⁵ M.P. MOŁOEZNIK: *Stosunki dyplomatyczne polsko-meksykańskie z perspektywy historycznej...*, s. 131.

¹⁶⁶ Informacje na podstawie rozmowy z dr J. Gocłowską-Bolek, z dnia 21.11.2016 roku, z powołaniem się na Notatkę MSZ dot. konsultacji polityczno-gospodarczych w Meksyku, w dniach 10-11.11.2016.

¹⁶⁷ Przy okazji ceremonii podpisania porozumienia, Ambasador Beata Wojna zaproponowała organizację cyklu wspólnych konferencji, poświęconych zagadnieniom wymiany gospodarczej i kulturalnej między naszymi państwami oraz współpracy z polskimi instytucjami akademickimi, które oferują dwadzieścia programów edukacyjnych w języku angielskim. Zob. *Meksyk i Polska podpisują umowę o wymianie studenckiej i badawczej*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Meksyku – http://www.meksyk.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/meksyk_i_polska_podpisuja_umowe_o_wymianie_studenckiej_i_badawczej_ [dostęp: 09.02.2017].

¹⁶⁸ Koncepcja zawarcia tej umowy, znajduje się w projekcie programu wykonawczego do umowy o współpracy kulturalnej i naukowej. Zob. *Recomendaciones para el fortalecimiento...*, s. 52.

¹⁶⁹ Ibidem, s. 52.

Współpraca pomiędzy polskimi i meksykańskimi uniwersytetami ma długą tradycję, aczkolwiek jej intensywny rozwój następował stopniowo, po 1989 roku. W latach 1995-1996 kształciło się w naszym kraju zaledwie 11 studentów z Meksyku¹⁷⁰. Na przełomie 2015/2016 roku studiowało w Polsce 45 Meksykanów. Biorąc pod uwagę ogólną liczbę studentów zagranicznych w Polsce, nie jest to duża liczba¹⁷¹. Należy jednak mieć na uwadze, że stanowili oni drugą po Brazylijczykach (których studiowało w naszym kraju na przełomie 2015/2016 roku najwięcej spośród państw regionu Ameryki Łacińskiej – 82 osoby) liczbę studentów z Ameryki Łacińskiej w Polsce¹⁷².

Meksyk oferuje polskim studentom siedem rocznych stypendiów, umożliwiających studiowanie na poziomie magisterium i doktoratu oraz prowadzenie badań naukowych, jak również programy wymiany studenckiej na poziomie licencjatu i studiów podyplomowych. Dostępne są także stypendia w ramach Programów Specjalnych, umożliwiające prowadzenie kursów czy udział w konferencjach. Ich adresatami są wykładowcy, pracownicy mediów oraz pracownicy naukowcy, zajmujący się tematyką meksykańską. Polska również oferuje studentom meksykańskim siedem stypendiów, w celu realizacji staży naukowych, w publicznych szkołach wyższych. Możliwe jest także odbywanie studiów magisterskich (drugiego stopnia) w języku polskim lub doktoranckich (trzeciego stopnia)¹⁷³.

W latach 2011-2016, ze stypendiów rządowych skorzystało 81 studentów z Polski, zaś ze strony meksykańskiej, było to jedynie 19 osób. Powodami, dla których niewielu Meksykanów zdecydowało się na studia w Polsce, były według strony meksykańskiej: bariery językowe (strona polska oferuje studentom zagranicznym programy kształcenia jedynie w języku angielskim, co ogranicza liczbę zainteresowanych nią Meksykanów) oraz finansowe (stypendia oferowane przez polski rząd są niemal trzykrotnie niższe od oferowanych przez inne kraje europejskie lub instytucje meksykańskie w kraju, np. CONACYT). Warto jednak zaznaczyć, że stypendia rządu RP, są oferowane na takich samych warunkach studentom ze wszystkich krajów, a – co

¹⁷⁰ A. DEMBICZ: *Współpraca naukowa między Polską i Argentyną*. W: *Relacje Argentyna-Polska. Historia i współczesność*. Red. A. DEMBICZ. Warszawa 1996, s. 95-96.

¹⁷¹ Więcej na ten temat w rozdziale 3., poświęconym stosunkom Polski z państwami Ameryki Łacińskiej na płaszczyźnie naukowej, w latach 2004-2016.

¹⁷² Wystąpienie dr J. Gocłowskiej-Bolek, pt.: *Poland-Mexico. Potencjal for academic and scientific cooperation*, podczas Konferencji, pt.: „Wzmocniony dialog Polska-Meksyk: nowe otwarcie w relacjach dwustronnych”. 29.09.2016 r. Warszawa.

¹⁷³ *Recomendaciones para el fortalecimiento...*, s. 49-50.

istotne – z całego regionu Ameryki Łacińskiej, jedynie studentom z Meksyku, przyznawane są stypendia na mocy zawartego porozumienia stypendialnego¹⁷⁴.

Polskie i meksykańskie uniwersytety realizowały szereg wspólnych projektów naukowo-badawczych i edukacyjnych. Współpracę z największymi meksykańskimi uczelniami podejmowało wiele polskich szkół wyższych i uniwersytetów, w tym między innymi: Uniwersytet Warszawski, Politechnika we Wrocławiu (współpraca z Narodowym Instytutem Politechnicznym w Meksyku), Uniwersytet Muzyczny im. F. Chopina (współpraca z Narodowym Instytutem Sztuk Pięknych, *Instituto Nacional de Bellas Artes*, INBA), Akademia Górniczo-Hutnicza im. Stanisława Staszica w Krakowie, Uniwersytet w Łodzi, Uniwersytet Jagielloński w Krakowie¹⁷⁵ czy Uniwersytet Śląski w Katowicach¹⁷⁶. Działania wspierające rozwój współpracy naukowej, podejmowane były także przez Ambasadę RP w Meksyku. Jednym z przykładów, jest zorganizowanie w październiku 2016 roku, z inicjatywy polskiej placówki dyplomatycznej, wykładu na temat „Solidarności” oraz jej roli w przemianach demokratycznych w Polsce i Europie Środkowej, dla studentów wydziału stosunków międzynarodowych, Uniwersytetu Technologicznego w Monterrey (ITESM, kampus w mieście Meksyk)¹⁷⁷.

Jednym z ważniejszych przedsięwzięć o charakterze edukacyjnym, były działania na rzecz rewitalizacji języka *nahuatl*, które Uniwersytet Warszawski realizował wspólnie z Etnologicznym Instytutem Akademicko-Badawczym w Zacatecas.

Podejmowana była także współpraca w zakresie edukacji muzycznej, pomiędzy Uniwersytetem im. Fryderyka Chopina w Warszawie a Państwowym Instytutem Sztuk Pięknych (*Instituto Nacional de Bellas Artes*, INBA). Jej celem było ustanowienie programu wymiany akademickiej, między polskim Uniwersytetem im. F. Chopina a meksykańskim Krajowym Konserwatorium Muzycznym¹⁷⁸.

Korzystnym dla rozwoju współpracy naukowej między państwami, byłoby podpisanie umowy o współpracy między Konferencją Rektorów Akademickich Szkół

¹⁷⁴ Informacje na podstawie rozmowy z dr J. Gocłowską-Bolek, z dnia 21.11.2016 roku, z powołaniem się na Notatkę MSZ dot. konsultacji polityczno-gospodarczych w Meksyku, w dniach 10-11.11.2016.

¹⁷⁵ Współpraca obejmuje przede wszystkim: kwestie polityczne i społeczne, relacje państwo-kościół oraz politykę migracyjną. Za: Wystąpienie dr J. Gocłowskiej-Bolek, pt.: *Poland-Mexico. Potencial for academic and scientific cooperation...*

¹⁷⁶ Na Wydziale Filologicznym UŚ w Katowicach, prowadzone są semantyczne, kulturowe i socjolingwistyczne badania, nad wpływem rdzennych języków Indian amerykańskich na język hiszpański.

¹⁷⁷ *Fenomen „Solidarności” budzi żywe zainteresowanie meksykańskich studentów.* Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Meksyku – http://www.meksyk.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/fenomen__solidarnosci__budzi_zywe_zainteresowanie_meksykanskich_studentow [dostęp: 09.02.2017].

¹⁷⁸ *Recomendaciones para el fortalecimiento...*, s. 50.

Polskich (KRASP) a meksykańskim Narodowym Stowarzyszeniem Uniwersytetów i Instytucji Szkolnictwa Wyższego (ANUIES). Zostały już zainicjowane pewne działania, mające na celu zawarcie stosownego porozumienia. W listopadzie 2016 roku, odbył się w Meksyku II Szczyt Przewodniczących Konferencji Rektorów Unia Europejska-Ameryka Łacińska i Karaiby, podczas którego Joanna Gocłowska-Bolek, Pełnomocniczka Przewodniczącego KRASP ds. Ameryki Łacińskiej, uczestniczyła w Międzynarodowej Konferencji ANUIES, pt: „*La educación superior en la Agenda 2030 para el Desarrollo Sostenible*” („Szkolnictwo wyższe w Agendzie 2030 dla zrównoważonego rozwoju”)¹⁷⁹. Podczas tego spotkania, przekazano zaproszenie dla władz ANUIES do złożenia wizyty w Polsce, w celu podpisania umowy o współpracy oraz odwiedzenia polskich uczelni. Propozycje zacieśnienia relacji z uczelniami polskimi, rektorzy meksykańscy oraz przedstawiciele władz meksykańskich, przyjęli z dużym zainteresowaniem. Podczas dalszych rozmów z władzami ANUIES, wstępnie ustalono datę wizyty delegacji rektorów meksykańskich w Polsce, na luty 2017 roku¹⁸⁰.

Na temat współpracy akademickiej Polska-Meksyk, Joanna Gocłowska-Bolek rozmawiała także na spotkaniach z podsekretarzem stanu Ministerstwa Edukacji Publicznej (MEP), Salvadorem Jarą, w tym podczas wizyty w MEP. Ponadto, w dniu 8 listopada 2016 roku na największej uczelni meksykańskiej, Universidad Autónoma Nacional de México (UNAM), odbyła się zorganizowana przez Ambasadę RP w Meksyku, Konferencja, pt.: „Polskie szkolnictwo wyższe i wymiana akademicka z uczelniami w Polsce”. Ambasador Beata Wojna, zaprezentowała na niej nasz kraj, a także omówiła polski system szkolnictwa wyższego, przedstawiając powody, dla których warto studiować w Polsce¹⁸¹. Joanna Gocłowska-Bolek z kolei, scharakteryzowała możliwości współpracy akademickiej i wymiany studentów oraz naukowców między naszymi

¹⁷⁹ W konferencji wzięło udział około 280 rektorów i prorektorów meksykańskich oraz kilkudziesięciu rektorów i reprezentantów uczelni z innych regionów świata, przedstawiciele władz Meksyku, w tym minister spraw zagranicznych, Claudia Ruiz Massieu oraz podsekretarz stanu Ministerstwa Edukacji Publicznej (MEP), Salvador Jara. Podczas wydarzenia, omawiane były plany dalszej internacjonalizacji oraz strategia rozwoju szkolnictwa wyższego i nauki w Meksyku. Gośćmi honorowymi wydarzenia były Francja i Kanada oraz w dużym stopniu także Polska. Na podstawie rozmowy z dr J. Gocłowską-Bolek, z powołaniem się na notatkę z wizyty w Meksyku na zaproszenie meksykańskiego ANUIES, w listopadzie 2016 roku.

¹⁸⁰ Na podstawie rozmowy z dr J. Gocłowską-Bolek, z powołaniem się na notatkę z wizyty w Meksyku na zaproszenie meksykańskiego ANUIES, w listopadzie 2016 roku.

¹⁸¹ *Konferencja poświęcona Polsce i polskiemu szkolnictwu*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Meksyku
http://www.meksyk.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/konferencja_poswiecona_polsce_i_polskiemu_szkolnictwu_
[dostęp: 09.02.2017].

krajami¹⁸². Warto zaznaczyć, że na tym samym uniwersytecie w listopadzie 2016 roku, zorganizowano obchody 200-lecia Uniwersytetu Warszawskiego, w trakcie których zaprezentowano na Wydziale Architektury UNAM wystawę, pt.: „Dwa stulecia. Dobry początek”¹⁸³.

Otwartość polskich uczelni na współpracę z uczelniami meksykańskimi oraz plany podpisania umowy KRASP-ANUIES, były przedmiotem rozmów z meksykańskim rządem, podczas odbywających się równolegle, w dniach 10-11 listopada 2016 roku, X konsultacji polityczno-ekonomicznych Polska-Meksyk, w których uczestniczyła liczna polska delegacja z podsekretarzem stanu MSZ, R. Grey'em, na czele. Plany intensyfikacji polsko-meksykańskiej współpracy akademickiej zostały przyjęte pozytywnie, a płaszczyznę tę uznano za jeden z najważniejszych filarów relacji dwustronnych.

Polska i Meksyk współpracowały także w obszarze techniczno-naukowym, co zostało uregulowane Umową z 1998 roku o Współpracy Naukowej i Technicznej. Do tej pory jednak (stan na grudzień 2016 roku), nie powołano Komisji Mieszanej, która zajęłaby się tą dziedziną współpracy. Kooperacja w tym zakresie, podejmowana jest wobec tego, w trybie niezależnym od uregulowań międzyrządowych, pomiędzy uniwersytetami i jednostkami naukowymi obu państw. Meksykańska Agencja Współpracy Międzynarodowej na Rzecz Rozwoju (Amecid), określiła sektory, w których istnieją możliwości intensyfikacji współpracy. Znalazły się wśród nich: środowisko naturalne, rolnictwo i służba zdrowia, gospodarka wodna i służby sanitarne, energetyka, a także nauka i technologia oraz turystyka¹⁸⁴.

W dokumencie, pt.: „Zalecenia dotyczące wzmocnienia relacji między Polską a Meksykiem” z 2016 roku, przedstawiono potencjalne obszary wspólnych działań na gruncie naukowym. Zaliczono do nich, przede wszystkim: szkolnictwo¹⁸⁵, edukację muzyczną¹⁸⁶, naukę i dyplomy językowe¹⁸⁷, języki autochtoniczne¹⁸⁸ oraz współpracę naukową w ramach UE¹⁸⁹.

¹⁸² Na podstawie rozmowy z dr J. Gocłowską-Bolek, z powołaniem się na notatkę z wizyty w Meksyku na zaproszenie meksykańskiego ANUIES, w listopadzie 2016 roku.

¹⁸³ *Dwustulecie Uniwersytetu Warszawskiego*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Meksyku – http://www.meksyk.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/dwustulecie_uniwersytetu_warszawskiego [dostęp: 08.02.2017].

¹⁸⁴ *Recomendaciones para el fortalecimiento...*, s. 51.

¹⁸⁵ Dla Meksyku, cenne mogłoby być skorzystanie z doświadczeń polskich reform systemu szkolnictwa.

¹⁸⁶ Polska jest uznawana w Meksyku za lidera w zakresie kształcenia muzycznego. Strona meksykańska wyrażała zainteresowanie umożliwieniem studentom meksykańskim, odbywania studiów podyplomowych w polskich konserwatoriach.

¹⁸⁷ Ze względu na duże zainteresowanie nauką języka hiszpańskiego w Polsce, wskazana jest promocja nauki tego języka i jej certyfikacja przez Krajowy Autonomiczny Uniwersytet Meksyku oraz Instytut im.

Cervantesa. Dobrym krokiem w kierunku promocji języka i literatury polskiej w Meksyku, byłoby wprowadzenie odpowiednich zajęć na jednej z meksykańskich uczelni.

¹⁸⁸ Należałoby wykorzystać rosnące w Polsce zainteresowanie kulturą prekolumbijską Meksyku. Uniwersytet Warszawski (UW), prowadzi badania języka *nahuatl* i kodeksów azteckich. W związku z tymi działaniami, zwrócił się do Archiwum Państwowego Meksyku z wnioskiem o zawarcie umowy, której celem byłaby promocja materiałów w *nahuatl*, znajdujących się w posiadaniu tej instytucji. Jednocześnie, UW we współpracy z Etnologicznym Instytutem Akademicko-Badawczym w Zacatecas oraz Uniwersytetem w Seville, realizują projekt badawczy dotyczący języka *nahuatl*, pt.: „Kontakty Europy i Ameryki: studium multidyscyplinarne wpływów kulturowych w Nowym Świecie wraz z wpływem czasu”. Zob. *Recomendaciones para el fortalecimiento...*, s. 57.

¹⁸⁹ Jednostki naukowe oraz polskie i meksykańskie instytucje, mogłyby uczestniczyć w unijnym programie finansowania na rzecz badań i rozwoju, Horyzont 2020. Ponadto, będąc państwem członkowskim UE, Polska może uczestniczyć w szeregu innych unijnych inicjatyw, mających na celu wzmocnienie relacji naukowych z państwami regionu latynoamerykańskiego, w tym z Meksykiem. Należy do nich, na przykład, program *Erasmus Mundus* czy *Mexico Bilateral Innovation Initiative* (EU-MEX-INNOVA) – inicjatywa mająca na celu rozwój współpracy w dziedzinach takich, jak: zmiany klimatyczne, bezpieczeństwo żywnościowe, zrównoważony rozwój, czysta energia, zdrowie i transport, nauka i badania czy innowacje. Polska współpracuje także z Meksykiem za pośrednictwem unijnego programu Alfa Puentes, którego celem jest wzmocnienie latynoamerykańskiego i unijnego obszaru szkolnictwa wyższego, poprzez stworzenie skutecznych mechanizmów modernizacji, reform i harmonizacji systemów kształcenia w Ameryce Łacińskiej. Za: Wystąpienie dr J. Gocłowskiej-Bolek, pt.: *Poland-Mexico. Potencial for academic and scientific cooperation...* Zob. też: Alfa Puentes.org – <http://alfapuentes.org/portal> [dostęp: 09.02.2017].

Rozdział 8

Wenezuela w polityce zagranicznej Polski w latach 1990-2016

8.1. Płaszczyzna polityczna

Stosunki polsko-wenezuelskie mają skromną, aczkolwiek długą tradycję¹. Polacy nie tylko brali udział w wojnie o niepodległość Wenezueli, ale także w czasie, gdy podzielona Polska zniknęła z map świata, kraj ten przyjął w XIX wieku wielu polskich emigrantów, którzy przyczynili się później do jego rozwoju². W drugiej połowie XIX wieku, do Wenezueli przybywało wielu wybitnych polskich naukowców (botaników, archeologów, geologów, paleontologów), lekarzy, architektów, a także podróżników i eksploratorów. Kolejny napływ naszych rodaków do tego kraju miał miejsce po II wojnie światowej, kiedy to zaczęto tworzyć pierwsze organizacje polonijne w Wenezueli.

Stosunki dyplomatyczne między naszymi państwami zostały nawiązane w 1933 roku. Pierwszym posłem Stanów Zjednoczonych Wenezueli w Rzeczypospolitej Polskiej, był Carlos Aristimuño-Coll, zaś pierwszym przedstawicielem Polski w Wenezueli, był Zygmunt Merdinger. Przy rządach Stanów Zjednoczonych Wenezueli, akredytowani byli przedstawiciele dyplomatyczni RP rezydujący w Meksyku, a od kwietnia 1942 roku do kwietnia 1944 roku w stolicy Kolumbii, Bogocie. Przedstawiciele dyplomatyczni Stanów Zjednoczonych Wenezueli w II RP na stałe rezydowali w Berlinie – podlegali im konsulaty w Warszawie i w Wolnym Mieście Gdańsku. W 1939 roku, otwarto stałe poselstwo wenezuelskie w Warszawie³.

Po zakończeniu II wojny światowej, stosunki między naszymi państwami zostały wznowione w 1945 roku, jednak nie na długo. Już w 1952 roku, podczas rządów Marcosa Péreza Jiménez, Wenezuela zawiesiła stosunki dyplomatyczne z Polską Rzeczpospolitą Ludową. Ponownie zostały one przywrócone w 1960 roku. W kolejnych latach miało

¹ Francisco de Miranda (wenezuelski rewolucjonista, uważany za poprzednika Simóna Bolívara, nazywany prekursorem niepodległości Ameryki Łacińskiej) w latach 80. XVIII wieku, przyjechał do Polski osobiście, by złożyć wizytę polskiemu królowi Stanisławowi Augustowi Poniatowskiemu. Wywarł na nim tak duże wrażenie, że polski król postanowił wysłać do Caracas wielu polskich dowódców, którzy wpierali później powstanie niepodległej Wenezueli. Zob. *Polska-Wenezuela. Historia i współczesność*. Opracowanie z okazji 80. rocznicy nawiązania stosunków dyplomatycznych Warszawa 2013. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Caracas – <http://www.caracas.msz.gov.pl/resource/49278e63-67e2-4e4c-8f49-69b9682fcfd1:JCR> [dostęp: 10.04.2017].

² Wybitne zasługi dla rozwoju wenezuelskiej urbanistyki, transportu i gospodarki, miał Polak, Wojciech (Alberto) Lutowski (1809-1871), który zaprojektował, wytyczył i zbudował, sieć pierwszych dróg kołowych w Wenezueli oraz mosty wiszące. Jego syn, Augusto Lutowski (1852-1916), był generałem, szefem Sztabu Generalnego i dowódcą dywizji armii wenezuelskiej, a następnie gwardii prezydenckiej. Pełnił też funkcję ministra rozwoju, był gubernatorem i senatorem. Zob. *Ibidem*.

³ *Ibidem*.

miejsce wiele wizyt na szczeblu ministrów, które wpływały na intensyfikację kontaktów dwustronnych.

W 1973 roku strony podpisały Umowę podstawową o współpracy kulturalnej, a w 1988 roku Umowę o współpracy naukowo-technicznej. W grudniu 1980 roku w Wenezueli przebywał wraz z delegacją związków zawodowych, przewodniczący NSZZ „Solidarność”, Lech Wałęsa. Ponownie gościł on w tym państwie w 1989 roku. Przyszły polski prezydent, został wówczas odznaczony Krzyżem Wielkim Orderu Francisco de Miranda⁴. Stan i dynamika stosunków polsko-wenezuelskich po II wojnie światowej, zmieniały się w zależności od koniunktur politycznych, typowych dla okresu zimnej wojny. Przemiany polityczne i gospodarcze, jakie następowały na świecie po 1990 roku, stworzyły możliwość kształtowania nowej jakości stosunków między Polską a Wenezuelą. Należy jednak podkreślić, że relacje bilateralne nie stanowiły wówczas priorytetu w politykach zagranicznych obu państw, stąd też nie można mówić o ich intensywnym rozwoju⁵.

Począwszy od 1993 roku, tworzono formalno-prawne podstawy współpracy między naszymi państwami. W listopadzie 1993 roku, podpisano w Caracas porozumienie o ustanowieniu stałego mechanizmu konsultacji na szczeblu wysokich funkcjonariuszy Ministerstw Spraw Zagranicznych Polski i Wenezueli⁶. W listopadzie 1996 roku z kolei, podczas polsko-wenezuelskich konsultacji polityczno-gospodarczych w Caracas, które odbywały się na szczeblu wiceministrów spraw zagranicznych, dokonano wymiany not na temat zniesienia wiz dla posiadaczy paszportów dyplomatycznych i służbowych (Umowa weszła w życie 21 grudnia 1996 roku). W maju 1999 roku, ukonstytuowała się natomiast w Warszawie polsko-wenezuelska grupa parlamentarna, w skład której weszło czterech posłów i senator⁷. Należy zauważyć, że poza umowami o współpracy kulturalno-naukowej, a także w dziedzinie nauki i techniki oraz o współpracy gospodarczej, brakuje traktatowego uregulowania wielu kwestii w stosunkach dwustronnych między naszymi państwami.

⁴ Ibidem.

⁵ *Stosunki polityczne*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Caracas – http://www.caracas.msz.gov.pl/pl/wspolpraca_dwustronna/wspolpraca_polityczna/?printMode=true [dostęp: 10.04.2017].

⁶ Po nawiązaniu przez Polskę stosunków dyplomatycznych z Wenezuelą w 1933 roku, najważniejszą formą dialogu politycznego były, począwszy od 1966 roku, dwustronne konsultacje na szczeblu podsekretarzy stanu MSZ. Zob. *Zapytanie nr 1959 do ministra spraw zagranicznych w sprawie polityki zagranicznej Polski z Boliwariańską Republiką Wenezueli z dnia 19 czerwca 2008 roku*. Sejm.gov.pl – <http://orka2.sejm.gov.pl/IZ6.nsf/main/316D1026> [dostęp: 16.04.2017].

⁷ *Stosunki polityczne...*

Okazją do spotkania stron była zorganizowana, między innymi przez Polskę i Chile, międzynarodowa konferencja, pt.: „Ku Wspólnocie Demokracji”, która odbyła się w czerwcu 2000 roku w Warszawie. Wzięła w niej udział delegacja wenezuelska, pod przewodnictwem wiceministra spraw zagranicznych, Jorge Hidalgo Valero Briceño.

W pierwszej dekadzie XXI wieku, stosunki polityczne Polski z Wenezuelą nie należały do intensywnych, czego powodem był między innymi głęboki kryzys wewnętrzny w tym państwie. Mimo to, miało miejsce kilka ważnych dla stosunków międzypaństwowych wydarzeń politycznych. W 2002 roku, uruchomiono Konsulat Honorowy RP w Maracaibo⁸. Ponadto, w tym samym roku przebywał w Wenezueli z wykładami, na zaproszenie organizacji pozarządowych, były prezydent RP, Lech Wałęsa⁹. Należy jednak zaznaczyć, iż po 1989 roku (do końca 2016 roku), nie doszło do żadnej oficjalnej wizyty na najwyższym szczeblu ani ze strony polskiej, ani wenezuelskiej. Wartym odnotowania natomiast jest fakt, że odbyły się pierwsze po wielu latach, konsultacje polityczno-gospodarcze, na szczeblu wiceministrów spraw zagranicznych, które miały miejsce w czerwcu 2002 roku w Warszawie. Stronę polską, reprezentował podsekretarz stanu Andrzej Załucki, a wenezuelską, wiceminister Arévalo Méndez Romero. W ramach systemu regularnych konsultacji, w listopadzie 2003 roku przebywała w Wenezueli polska delegacja (ponownie pod kierownictwem wiceministra A. Załuckiego), która przeprowadziła rozmowy z wiceministrem A. Méndezem i spotkała się z przedstawicielami rządu oraz wenezuelskich firm¹⁰.

W opracowanym w związku z przystąpieniem Polski do UE rządowym dokumencie, pt.: „Strategia RP w odniesieniu do pozaeuropejskich krajów rozwijających się” z 2004 roku, Boliwariańska Republika Wenezueli została zaklasyfikowana, obok Kolumbii, do grupy „państw ważnych” w latynoamerykańskiej polityce Polski. Dokonując oceny sytuacji politycznej wybranych krajów regionu latynoamerykańskiego, autorzy dokumentu zaznaczyli, że Wenezuelę charakteryzuje konfliktowa sytuacja wewnętrzna, podając za przykład konflikt rządu z opozycją¹¹.

W stosunkach dwustronnych Polski z Wenezuelą, zwrócono przede wszystkim uwagę na znaczenie współpracy gospodarczej. Zauważono, że od wielu lat w wymianie handlowej obu państw utrzymuje się dodatni dla Polski bilans handlowy. Zaznaczono, iż

⁸ J. PERLIN: *Państwa Ameryki Łacińskiej i Karaibów*. W: *Stosunki dwustronne Polski*. „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej 2003”. 2003, s. 342.

⁹ Ibidem, s. 342.

¹⁰ *Stosunki polityczne...*

¹¹ *Strategia RP w odniesieniu do pozaeuropejskich krajów rozwijających się*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych. Warszawa 2004.

w 2003 roku polski eksport wyniósł 12,1 mln USD, zaś import 10,8 mln USD. Saldo wzajemnych obrotów wyniosło w związku z tym 3,5 mln USD, na korzyść Polski. Głównymi pozycjami polskiego eksportu na początku pierwszej dekady XXI wieku, były: samoloty transportowe (łącznie sprzedano 24 samoloty) i części zamienne. Ponadto, Polska eksportowała: wodomierze, prądomierze, wyroby hutnicze oraz produkty żywnościowe (wódka, sery). Podkreślono, iż w Wenezueli brak jest polskich inwestycji, aczkolwiek prowadzone były rozmowy dotyczące sprzedaży kolejnych samolotów, montażu polskich autobusów oraz uruchomienia wydobycia fosforytów i budowy fabryki kwasu fosforowego w stanie Tachira¹².

Jak stwierdzili autorzy dokumentu: „niestabilna sytuacja polityczna, napięcia społeczne oraz trudności gospodarcze Wenezueli, spowodowały ograniczenie polsko-wenezuelskich kontaktów politycznych”. Kwestie te, zostały także wymienione wśród czynników ograniczających i utrudniających współpracę Polski z Wenezuelą. Autorzy dokumentu, wskazali na „złożoną i napiętą sytuację społeczno-polityczną” w tym kraju, która na przestrzeni ostatnich dwóch lat (2002-2004), doprowadziła do destabilizacji systemu politycznego, głębokiego kryzysu gospodarczego (w tym, m.in. spadek PKB o 8,9%) oraz silnego osłabienia pozycji i wiarygodności Wenezueli na arenie międzynarodowej (znaczne ograniczenie napływu inwestycji zagranicznych, głównie ze względu na kryzys gospodarczy i kontrolę obrotu dewizowego). Jako czynnik ograniczający współpracę z Caracas, wymieniono także spadek popytu importowego Wenezueli, ograniczenia eksportowe i importowe (wysokie podatki i cła, licencje na niektóre artykuły spożywcze), jak i biurokratyczne przepisy, dotyczące prowadzenia dokumentacji eksportowo-importowej¹³.

Autorzy Strategii wymienili tylko jeden czynnik, sprzyjający rozwojowi relacji polsko-wenezuelskich, za jaki uznano znaczne zasoby surowców naturalnych w tym kraju (w tym: ropa naftowa, gaz, ruda żelaza, boksyty)¹⁴.

W ocenie szans i zagrożeń związanych z dalszą współpracą Polski z Caracas, skupiono się przede wszystkim na możliwościach kooperacji gospodarczej. Strona polska, mogłaby według autorów dokumentu, rozważyć import ropy naftowej, aluminium oraz niektórych wyrobów przemysłu chemicznego z Wenezueli. Polska oferta eksportowa, mogłaby z kolei zwiększyć się w zakresie: sprzętu latającego (z możliwością

¹² Ibidem.

¹³ Ibidem.

¹⁴ Ibidem.

zainstalowania miejscowej montowni)¹⁵, systemów łączności i wyrobów hutniczych, jak również uczestnictwa polskiego przemysłu w budowie linii kolejowych i przemysłowych oraz rurociągów gazowych w Wenezueli¹⁶.

W październiku 2006 roku w Warszawie, odbyła się kolejna runda polsko-wenezuelskich konsultacji polityczno-gospodarczych. Wiceminister spraw zagranicznych Wenezueli, Rodrigo Chaves, spotkał się wówczas z wiceministrem spraw zagranicznych RP, Witoldem Waszczykowskim, a także z wiceministrem gospodarki, Andrzejem Kaczmarkiem¹⁷.

We wrześniu 2006 roku, w polskim parlamencie powstała polsko-wenezuelska grupa parlamentarna, pod przewodnictwem senatora J. Włosowicza. W sierpniu 2007 roku natomiast, w wenezuelskim Zgromadzeniu Narodowym, podpisano akt powstania parlamentarnej grupy przyjaźni Wenezuela-Polska. W dniu 19 czerwca 2008 roku, przewodniczący polsko-wenezuelskiej grupy parlamentarnej, poseł Tomasz Grabowski, wystosował zapytanie do ministra spraw zagranicznych RP, w sprawie polityki zagranicznej Polski wobec Boliwariańskiej Republiki Wenezueli. Postawione w nim pytania dotyczyły tego, jaka będzie w przyszłości polityka zagraniczna Polski wobec Boliwariańskiej Republiki Wenezueli, a także czy Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP zintensyfikuje dotychczasową współpracę w dziedzinach gospodarczych z tym państwem¹⁸.

W odpowiedzi podsekretarza stanu (z upoważnienia ministra) w Ministerstwie Spraw Zagranicznych, Andrzeja Kremera, pojawiło się zapewnienie, że Polska jest zainteresowana rozwojem relacji z Boliwariańską Republiką Wenezueli. Wśród ważnych płaszczyzn rozwoju relacji, wymieniono: dialog polityczny, współpracę gospodarczą, kulturalną, naukową i akademicką. Stwierdzono, iż za rozwojem współpracy dwustronnej przemawia wiele czynników. Wskazano przede wszystkim, na spełnienie przez Wenezuelę standardów demokratycznych we wszystkich procesach wyborczych w ostatnich latach, co zostało potwierdzone przez międzynarodowych obserwatorów (w tym pochodzących z krajów UE). Ponadto, w grudniu 2007 roku naród wenezuelski odrzucił

¹⁵ Caracas wyraziło zainteresowanie zakupem polskich samolotów i helikopterów.

¹⁶ Ibidem.

¹⁷ *Stosunki polityczne...*

¹⁸ *Zapytanie nr 1959 do ministra spraw zagranicznych...*

w referendum propozycję zmian w konstytucji, które mogłyby osłabić funkcjonowanie demokracji w tym kraju, co zostało uznane przez ekipę rządzącą¹⁹.

Odniesiono się także do obaw, jakie mogą budzić „niektóre działania i dążenia”, prezydenta Hugo Cháveza Fríasa (w tym koncepcja budowy „socjalizmu XXI wieku”). W tym kontekście pojawiła się informacja, że polityka Unii Europejskiej wobec Caracas, ze względu na charakter „rewolucji boliwariańskiej” i związane z nią zaniepokojenie dotyczące poszanowania praw człowieka i zasad państwa prawa, zakłada konstruktywne zaangażowanie i rozwój kontaktów w celu pozytywnego oddziaływania na wenezuelskie kręgi władzy i społeczeństwo. Jednocześnie zapewniono, że Polska również „może i pragnie wywierać pozytywny wpływ” na sytuację w Wenezueli, w oparciu o doświadczenia naszego kraju zarówno z reżimem totalitarnym, jak i z przejściem do systemu demokratycznego²⁰.

Podsekretarz stanu zaznaczył w swojej odpowiedzi, że Wenezuela jest jednym z ważnych partnerów gospodarczych Polski w Ameryce Łacińskiej, głównie ze względu na posiadane zasoby bogactw naturalnych (zwłaszcza ropy naftowej)²¹, a także jest interesującym rynkiem zbytu²².

W lipcu 2008 roku, odbyła się w Caracas piąta już, runda polsko-wenezuelskich konsultacji polityczno-gospodarczych, na szczęblu podsekretarzy stanu. Delegacji polskiej przewodniczyli, podsekretarz stanu w Ministerstwie Spraw Zagranicznych, Ryszard Schnepf oraz podsekretarz stanu w Ministerstwie Gospodarki, Rafał Baniak. Delegacji towarzyszyła grupa polskich przedsiębiorców reprezentujących różne branże, zainteresowanych nawiązaniem kontaktów z firmami wenezuelskimi. Wiceminister spraw zagranicznych RP, Ryszard Schnepf i wiceminister ds. Europy w MSZ Wenezueli, Alexandro Fleming, podpisali protokół z konsultacji, w którym obie strony zadeklarowały

¹⁹ *Odpowiedź podsekretarza stanu w Ministerstwie Spraw Zagranicznych – z upoważnienia ministra – na zapytanie nr 1959 w sprawie polityki zagranicznej Polski z Boliwariańską Republiką Wenezueli, z dnia 8 sierpnia 2008 roku.* Sejm.gov.pl – <http://orka2.sejm.gov.pl/IZ6.nsf/main/35502457> [dostęp: 16.04.2017].

²⁰ Ibidem.

²¹ Wenezuela ma szóste, co do wielkości, rozpoznane rezerwy „lekkiej” ropy naftowej na świecie oraz największe na świecie rezerwy „ciężkiej” ropy i bitumenu. Ponadto, kraj ten posiada bogate zasoby gazu ziemnego, żelaza, niklu, węgla, boksytów, fosfatów, cynku, a także miedzi, złota i diamentów. Zob. *Wenezuela.* Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Caracas – http://www.caracas.msz.gov.pl/pl/wspolpraca_dwustronna/informacje_ekonomiczne/wenezuela_2/ [dostęp: 16.04.2017].

²² Podkreślono także, że największym partnerem handlowym Wenezueli są Stany Zjednoczone, zaś szereg państw członkowskich Unii Europejskiej, rozwija relacje gospodarcze z Caracas.

wolę zawarcia, w najbliższym czasie, umowy ramowej o współpracy w różnych dziedzinach²³.

Należy jednak zauważyć, że w stosunkach Polski z Wenezuelą brakuje realizacji spójnej i konsekwentnej polityki oraz koordynacji działań polskich ministerstw. Skutkiem tego jest często, utrata szans na rozwój bilateralnych relacji handlowych czy politycznych. Przykładowo, w 2008 roku w związku z wdrażaniem planu zdefiniowania instrumentów wsparcia dla polskich inwestorów i eksporterów w krajach, w których istnieją ograniczenia wolnego rynku, Departament Polityki Ekonomicznej MSZ, z państw regionu Ameryki Łacińskiej wybrał właśnie Wenezuelę. W celu ustalenia warunków i zakresu współpracy na poziomie międzyrządowym oraz uzyskania gwarancji dalszego uczestnictwa w niej podmiotów wenezuelskich, Departament Polityki Ekonomicznej MSZ przygotował Plan Działania, aktywizujący współpracę gospodarczą z Wenezuelą, na bazie średniookresowej strategii rozwoju z wybranymi krajami rozwijającymi się w latach 2008-2010. Określono w nim nie tylko potencjalne sektory współpracy czy instytucje zobowiązane do jej realizacji, ale także terminy wypełniania poszczególnych planów dla optymalizacji przyjętych założeń. Niestety, w czasie, kiedy polski resort spraw zagranicznych dążył do podpisania newralgicznej umowy ramowej o współpracy gospodarczej z Caracas, w tym samym czasie, polscy delegaci resortu gospodarki podejmowali w Brukseli działania mające na celu skreślenie Wenezueli z listy GSP+²⁴ (specjalnego programu w ramach Generalnego Systemu Preferencji)²⁵.

Sytuacja ta świadczyła z jednej strony, o braku spójności i koordynacji polskich instytucji, z drugiej zaś, można domniemywać, iż była ona efektem poddawania się decydentów polskiej polityki zagranicznej presji ze strony Stanów Zjednoczonych, co przejawiało się między innymi, niechęcią do podejmowania rozmów z wenezuelskim prezydentem²⁶. Oznacza to, że współpraca Polski z Caracas nie była analizowana pod

²³ *Odpowiedź podsekretarza stanu w Ministerstwie Spraw Zagranicznych...*

²⁴ W sierpniu 2009 roku, Wenezuela została wykreślona z unijnej listy GSP+. W uzasadnieniu decyzji, Komisja Europejska stwierdziła, że Wenezuela nie spełniła wszystkich warunków zamieszczonych w art. 8 ust. 1 rozporządzenia Rady nr 732/2008, tj. nie ratyfikowała i nie implementowała konwencji Narodów Zjednoczonych przeciwko korupcji w terminie do 31 grudnia 2008 roku (termin wynikający z ww. przepisu unijnego). Wykreślenie Wenezueli z listy beneficjentów GSP+, nie oznaczało jednak całkowitego odebrania unijnych preferencji celnych. Wenezuela nadal mogła korzystać z systemu GSP UE, na zasadach ogólnych. Zob. *Wenezuela...*

²⁵ M.F. GAWRYCKI: *Polityka Polski wobec państw Ameryki Łacińskiej...*, s. 440-442.

²⁶ Utrzymuje się napięcie w stosunkach dwustronnych pomiędzy Wenezuelą a USA. Od 2010 roku, nieobjęte pozostają stanowiska ambasadorów – USA w Caracas i Wenezueli w Waszyngtonie. Relacje między tymi dwoma państwami były szczególnie napięte w pierwszym kwartale 2015 roku, kiedy to prezydent Maduro, zażądał redukcji personelu dyplomatycznego ambasady USA w Caracas, ze stu do siedemnastu funkcjonariuszy, czyli tylu, ile liczy personel ambasady wenezuelskiej w Waszyngtonie. W

kątem potencjalnych korzyści, ale globalnej polityki, której uwzględnianie choć istotne, to nie powinno prowadzić do całkowitego uzależnienia jednych relacji od drugich. Tym bardziej, że jest to polityka znacznie różniąca się od tej, którą prowadzą pozostałe kraje europejskie wobec wenezuelskiego partnera.

Należy zwrócić uwagę, że Wenezuela jest krajem, który pod koniec pierwszej dekady XXI wieku przeżywał intensywne przemiany zarówno polityczne, jak i gospodarcze oraz społeczne. Dystans polskich polityków i przedsiębiorców wobec tego państwa, wiąże się z obawami dotyczącymi nieprzestrzegania przez Caracas demokratycznych standardów państwa prawa i praw człowieka, a także realizowanych programów nacjonalizacyjnych czy niestabilności polityczno-gospodarczej. Nie bez znaczenia dla stosunków Polski z Wenezuelą, jest także polityka Stanów Zjednoczonych wobec tego państwa. Jednocześnie należy zauważyć, że Wenezuela ma wiele do zaoferowania dla zagranicznych inwestorów. W skutek decyzji Cháveza, postanowiono zwiększyć dywersyfikację partnerów handlowych (w 2010 roku ponad 40% eksportu kierowane było do USA), a także rozwinąć nienaftowe sektory wenezuelskiej gospodarki. Ze względu jednak na kontrolę kluczowych sektorów ze strony wenezuelskiego rządu, dla wsparcia ekspansji polskiego eksportu i inwestycji konieczny jest intensywny dialog polityczny, bez którego rozwój współpracy gospodarczej z tym państwem będzie znacznie utrudniony²⁷.

Zgodnie ze stwierdzeniem polskiego MSZ: „ze względu na problematykę bezpieczeństwa oraz kwestie związane z poszanowaniem demokracji i praw człowieka, sytuacja (...) w Wenezueli, stanowi priorytet na forum unijnym i w relacjach transatlantyckich”²⁸. Departament Ameryki MSZ zapewniał, że polityka Polski wobec Wenezueli oparta jest na dwutorowości. Z jednej strony, polega ona na prowadzeniu dialogu z władzami, a z drugiej wspieraniu demokratycznej opozycji w tym państwie²⁹. Trudno jednak odnieść wrażenie, że założenia tej polityki są przez Polskę rzetelnie

odpowiedzi, prezydent Obama wprowadził sankcje wobec siedmiu wysokich rangą funkcjonariuszy wenezuelskiego aparatu władzy, obarczając ich odpowiedzialnością za korupcję i łamanie praw człowieka. Przed odbywającym się w kwietniu 2015 roku, w stolicy Panamy, Szczytem Ameryk, Obama złagodził jednak swoje stanowisko, stwierdzając, że Wenezuela nie stwarza zagrożenia dla bezpieczeństwa narodowego USA. Za: K.J. HINZ: *Wyzwania dla polityki zagranicznej RP wobec Ameryki Łacińskiej i Karaibów (2015-2020 i po 2020 roku)*, Ministerstwo Spraw Zagranicznych, Departament Ameryki. Warszawa 2015, s. 11.

²⁷ M.F. GAWRYCKI: *Polityka Polski wobec państw Ameryki Łacińskiej*. W: *Polityka zagraniczna Polski po wstąpieniu do NATO i UE*. Red. S. BIELEŃ. Warszawa 2010, s. 440-442.

²⁸ Zespół Ameryki Łacińskiej i Karaibów Departament Ameryki MSZ: *Stosunki Polska – Ameryka Łacińska i Karaiby*. W: *Ameryka Łacińska w polskiej polityce*. „Dokumenty Robocze CESLA”. Warszawa 2009, s. 10.

²⁹ *Ibidem*, s. 10.

realizowane. Świadczy o tym chociażby, niska częstotliwość spotkań na różnych szczeblach w stosunkach dwustronnych czy niewielki zakres działań podejmowanych przez stronę polską w odniesieniu do wenezuelskiego partnera. Jest to tym bardziej zastanawiające, że Wenezuela w Strategii rządowej z 2004 roku, została przecież zakwalifikowana do grupy państw „ważnych”, co sugerowałoby wolę rozwoju stosunków dwustronnych i dialogu z tym państwem.

W pierwszej i na początku drugiej dekady XXI wieku, dochodziło do spotkań polskich i wenezuelskich polityków na forum wielostronnym. Jednym z nich, był odbywający się w kwietniu 2008 roku, V Szczyt przywódców i szefów rządów państw UE oraz Ameryki Łacińskiej i Karaibów, w Limie. Był na nim obecny zarówno premier Polski, Donald Tusk, jak i prezydent Wenezueli, Hugo Chávez. Polskie media nagłośniły to spotkanie głównie ze względu na fakt, iż miejsce premiery Tuska przy stole obrad znalazło się tuż obok oskarżanego o autorytaryzm i wspieranie terroryzmu wenezuelskiego szefa państwa, a także ze względu na „sensacyjne” zdjęcie uścisku dłoni obu polityków. Odnosząc się do tej kwestii, szef polskiego rządu oznajmił, iż nie można tego nazwać „wpadką”, gdyż zarówno uścisk dłoni, jak i sposób, w jaki politycy zasiadali przy stole obrad, wynikały z protokołu dyplomatycznego. Ponadto, zdaniem polskiego premiera, Chávez został zaproszony na Szczyt właśnie po to, aby bliżej poznać polityków Unii Europejskiej i by nie wyrażać się o nich w tak krytyczny sposób, jak dotychczas³⁰.

Kolejną okazją do spotkania przedstawicieli obu państw na forum wielostronnym, był odbywający się w styczniu 2013 roku, I Szczyt Wspólnoty Państw Ameryki Łacińskiej i Karaibów oraz Unii Europejskiej (UE-CELAC), w Santiago de Chile.

³⁰ Zob. *Tusk i Chávez – serdeczności*. Gazeta.pl – <http://wiadomosci.gazeta.pl/wiadomosci/1,114873,5227972.html> [dostęp: 10.04.2017]; *Kronika wypadków Tuska*. Gazeta.pl – <http://wiadomosci.gazeta.pl/wiadomosci/1,114873,5241284.html> [dostęp: 10.04.2017]. Przywódcę Wenezueli z szefami państw zachodnich łączyły chłodne i napięte stosunki. Chávez stwierdził np., że partia Angeli Merkel, stosuje hitlerowskie metody. Prezydenta USA Georga Busha, nazywał z kolei „diabłem”. Duży rozgłos medialny zyskała sytuacja, kiedy to podczas XVII Szczytu Iberoamerykańskiego, w Santiago de Chile w 2007 roku, król Hiszpanii Juan Carlos, zwrócił się do Hugo Chávęza ostrymi słowami: „¿Por qué no te callas?”, co w dosłownym tłumaczeniu oznacza: „dlaczego nie zamilknieš?”, jednak w rzeczywistości słowa te wyrażały: „zamknij się w końcu!”. Wcześniej Chávez, określił byłego hiszpańskiego premiera, José María Aznarę, faszystą i obwiniał hiszpańskie przedsiębiorstwa o wspieranie w 2002 roku, próby przeprowadzenia puczu w Wenezueli. Zob. *El Rey a Chávez: „¿Por qué no te callas?”*. *Internacional.elpais.com* – http://internacional.elpais.com/internacional/2007/11/10/actualidad/1194649213_850215.html [dostęp: 10.04.2017]. Na V Szczyt UE-Ameryka Łacińska i Karaiby w Limie, Hugo Chávez pozdrowił jednak hiszpańskiego monarchę, Juana Carlosa, i przeprosił kanclerz Niemiec, Angelę Merkel. W odniesieniu do zdjęcia, na którym widoczny był uścisk dłoni polskiego premiera i wenezuelskiego przywódcy (zob. np.: *Tusk i Chávez – serdeczności...*), a co polskie media określiły, jako „żywienie ciepłych uczuć wobec polskiego premiera”, rzeczniczka rządu, Agnieszka Liszka, oznajmiła: „żadnych komentarzy”. Zob. *Tusk i Chávez – serdeczności...*

Podpisana wówczas przez Ministrów Spraw Zagranicznych RP, Radosława Sikorskiego i Boliwariańskiej Republiki Wenezueli, Elíasa J. Jaua, Umowa ramowa o współpracy pomiędzy oboma krajami (podpisana w Santiago 27 stycznia 2013 roku), była określana, jako zwiastun nowej dynamiki współpracy między Polską a Wenezuelą³¹.

Umowa stanowiła dobrą podstawę do dalszej współpracy w obszarach wspólnego zainteresowania obu państw. Określała ona możliwość rozwoju relacji w takich dziedzinach, jak: gospodarka, energetyka, rolnictwo, infrastruktura, turystyka i ochrona środowiska³².

Zgodnie z jej postanowieniami, kooperacja miała odbywać się poprzez wspieranie delegacji gospodarczych i handlowych, a także udział podmiotów gospodarczych (zarówno z sektora publicznego, jak i prywatnego), jak również przedstawicieli instytucji i organizacji rządowych oraz społeczeństw, w wystawach, targach handlowych, konferencjach i seminariach, organizowanych w celu intensyfikacji współpracy. Strony zadeklarowały także dążenie do rozwoju i dywersyfikacji bilateralnej wymiany handlowej oraz wzmocnienia kontaktów między instytucjami, organizacjami i przedsiębiorstwami, sektora publicznego i/lub prywatnego obu państw³³.

W celu sprawnej realizacji postanowień Umowy, zdecydowano o przyjmowaniu wspólnych programów wykonawczych oraz dwustronnych komplementarnych instrumentów prawnych, wskazujących między innymi na szczegółowe cele, harmonogram prac i zobowiązania każdej ze Stron. Ponadto, przewidziano powołanie Komisji Mieszanej do spraw współpracy, składającej się z przedstawicieli organów administracji rządowej i instytucji rządowych obu państw, pod przewodnictwem ministrów spraw zagranicznych. Posiedzenia Komisji miały odbywać się raz na dwa lata, w obu krajach na przemienne. Wśród zadań tego organu znalazły się, m.in.: przegląd bieżącego stanu współpracy i ukierunkowywanie dalszego jej rozwoju, opracowywanie wspólnych projektów, koordynacja i implementacja podejmowanych decyzji oraz rekomendacji w związku z realizacją Umowy, powoływanie specjalnych komitetów i grup roboczych dla poszczególnych obszarów współpracy, a także monitorowanie

³¹ *Polska-Wenezuela. Historia i współczesność...*

³² *Podpisanie umów międzynarodowych z Chile i Wenezuelą*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP – http://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/prawo_miedzynarodowe/podpisanie_umow_miedzynarodowych_z_chile_i_wenezuela [dostęp: 11.04.2017].

³³ *Umowa ramowa o współpracy między Rzeczpospolitą Polską a Boliwariańską Republiką Wenezueli, podpisana w Santiago dnia 27 stycznia 2013 r.* Dz. U. 2013 poz. 1252. Internetowy System Aktów Prawnych – <http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU20130001252> [dostęp: 11.04.2017].

działań, programów i projektów, jak również pośredniczenie w kontaktach z organami i instytucjami, właściwymi dla danego państwa³⁴.

W publikacji, pt.: „Wyzwania dla polityki zagranicznej RP wobec Ameryki Łacińskiej i Karaibów (2015-2020 i po 2020)” wydanej w 2015 roku, Wenezuela wraz z Kubą, zostały wymienione w rozdziale poświęconym głównym kierunkom i celom polityki zagranicznej RP wobec Ameryki Łacińskiej i Karaibów, jako odrębna grupa państw (niezaliczonych ani do grupy tzw. „kluczowych” ani „powracających” partnerów Polski)³⁵.

Wenezuela tradycyjnie była partnerem latynoamerykańskim, z którym polska dyplomacja wiązała duże nadzieje. Głównie ze względu na fakt posiadania największych na świecie certyfikowanych złóż ropy naftowej³⁶, zajmowanie 7. miejsca pod względem gospodarczym spośród państw regionu Ameryki Łacińskiej i Karaibów (z możliwością awansu na 5. pozycję) oraz duże uzależnienie od importu towarów³⁷.

W publikacji podkreślono jednak, iż sytuacja wewnętrzna Wenezueli w drugiej dekadzie XXI wieku, uległa pogorszeniu³⁸. Świadczy o tym między innymi: zadłużenie zagraniczne tego kraju, brak płynności walutowej, jeden z najwyższych wskaźników inflacji na świecie, brak podstawowych artykułów (jak żywność czy leki), dekapitalizacja znacznej części bazy produkcyjnej i wzrost uzależnienia od eksportu ropy naftowej. Zgodnie ze stanowiskiem opozycji doprowadziły do tego takie zjawiska, jak: populizm gospodarczy, nacjonalizacje, uwłaszczenia, złe zarządzanie i korupcja³⁹. Ponadto, niskie ceny ropy na świecie nie sprzyjały wyjściu Wenezueli z zapaści gospodarczej.

³⁴ Ibidem.

³⁵ Na podstawie: K.J. HINZ: *Wyzwania dla polityki zagranicznej RP...*

³⁶ Podstawą wenezuelskiej gospodarki jest wydobywanie oraz eksport ropy naftowej, a także rud żelaza i ich przetworów. Kraj ten, jest jednym z pięciu członków-założycieli organizacji OPEC.

³⁷ Warto pamiętać, że w połowie drugiej dekady XXI wieku, Wenezuela obok Brazylii, Meksyku i Argentyny, znalazła się na liście trzydziestu największych gospodarek, pod względem wielkości PKB. Na podstawie: Ibidem.

³⁸ Przed odbywającym się w kwietniu 2015 roku Szczytem Ameryk w Panamie, prezydenci 14 państw Ameryki Łacińskiej i Karaibów oraz byli premierzy Hiszpanii (José María Aznar y Felipe Gonzáles), wydali wspólne oświadczenie, w którym wyrazili zaniepokojenie kryzysem politycznym i społecznym, jakim dotknięta jest Wenezuela, pod rządami Nicolása Maduro. Sygnatariusze dokumentu, wezwali władze wenezuelskie do demokratyzacji systemu władzy, zapewnienia niezależności sądownictwu, zaprzestania prześladowania opozycji, położenia kresu działalności prorządowych ugrupowań paramilitarnych i uwolnienia więźniów politycznych (wg szacunków opozycji i organizacji pozarządowych, uwięzionych ze względu na przekonania polityczne jest 80 osób). Deklarację podpisało ostatecznie, 31 byłych przywódców 15 państw, reprezentujących różne opcje polityczne (lewicowe, centrowe, liberalne i prawicowe). Władze wenezuelskie odrzuciły jednak stawiane im zarzuty. Zob. Ibidem.

³⁹ Według rankingu organizacji *Social Progress Imperative*, badającej rozwój społeczny krajów, Wenezuela w połowie drugiej dekady XXI wieku, zajęła siódme miejsce na liście najbardziej skorumpowanych krajów świata. Zob. Ibidem.

Towarzyszyła temu niestabilna sytuacja wewnętrzna państwa (w tym wysoki stopień przestępczości i słabość systemu sądownictwa⁴⁰) oraz polaryzacja społeczeństwa⁴¹.

Mimo że w stosunkach Polski z państwami regionu latynoamerykańskiego raczej nie występują kwestie sporne, to w przypadku Wenezueli (oraz Kuby), ze względu na nieprzestrzeganie praw człowieka i zasad demokracji w tym państwie, pojawiają się pewne kontrowersje. Biorąc pod uwagę sytuację w Wenezueli w połowie drugiej dekady XXI wieku, trudno oczekiwać by w perspektywie krótko- lub średniookresowej, powstały sprzyjające okoliczności do intensyfikacji kontaktów politycznych czy współpracy gospodarczej i inwestycyjnej z tym państwem. Nie oznacza to jednak, że nie należy podejmować działań na rzecz polepszenia stosunków Polski z Wenezuelą czy ożywienia relacji dwustronnych.

Autor publikacji zwrócił uwagę na fakt, iż w obrotach handlowych z Caracas, tradycyjnie odnotowujemy znaczne nadwyżki (przykładowo, w 2013 roku było to 49 mln USD, zaś w 2014 roku 44 mln USD). Ten pozytywny bilans handlowy powinien zostać utrzymany. Dodatkowo, podkreśla się istnienie potencjału rozwoju współpracy dwustronnej w takich dziedzinach, jak: zielone technologie, inwestycje w sektorze górniczym, eksport żywności oraz lekarstw⁴².

Według autora publikacji, priorytetowymi obszarami współpracy Polski z Wenezuelą w perspektywie krótkookresowej, powinny być działania z zakresu dyplomacji publicznej i kulturalnej. Należałoby skoncentrować wysiłki na promowaniu polskich doświadczeń transformacji, utrzymywaniu kontaktów ze społeczeństwem obywatelskim oraz promowaniu polskiej kultury i marki.

Na istotność bezpośrednich kontaktów polsko-wenezuelskich, zwrócił także uwagę Ambasador Polski w Wenezueli (w latach 2012-2016), Piotr Kaszuba. We wstępie publikacji wydanej w 2013 roku z okazji 80-lecia nawiązania stosunków dyplomatycznych między naszymi państwami, stwierdził on, że: „mając przed sobą (...)

⁴⁰ Sądownictwo gospodarcze w Wenezueli, dzieli się na zwyczajne i specjalne. W trybie zwyczajnym, sprawy rozstrzygają, zgodnie z kompetencją miejscową, sądy handlowe pierwszej instancji. Sądownictwo specjalne, polega z kolei na rozstrzygnięciu kwestii spornych poprzez arbitraż. Jego podstawową instytucją jest stołeczna Izba Handlowa. W zależności od zapisów w umowach handlowych, strony mogą poddać się arbitrażowi instytucji międzynarodowych, z pominięciem Izby Handlowej. Od 2008 roku jednak, Wenezuela stopniowo dąży do rewizji zapisów dotyczących międzynarodowego arbitrażu w istniejących i przyszłych umowach, na rzecz zwiększenia roli wenezuelskich trybunałów, w rozstrzygnięciu spraw spornych w umowach dwustronnych. Zdaniem niektórych wenezuelskich prawników, międzynarodowy arbitraż stoi w sprzeczności z art. 1 Konstytucji Boliwariańskiej Republiki Wenezueli, który definiuje niezawisłość kraju, jako niezbywalne prawo narodu do samostanowienia. Zob. *Wenezuela...*

⁴¹ Zob. K.J. HINZ: *Wyzwania dla polityki zagranicznej RP...*, s. 37-38.

⁴² *Ibidem*, s. 38.

historię naszych relacji, czas spojrzeć na siebie znów z bliska i zastanowić się, jak możemy lepiej wykorzystać nasze wspólne atuty. Najlepiej służyć temu mogą bezpośrednie kontakty Polaków i Wenezuelczyków⁴³.

O możliwościach rozwoju kontaktów między naszymi państwami, rozmawiano podczas polsko-wenezuelskich konsultacji politycznych, które odbyły się sześciu dyrektorów w maju 2016 roku w Caracas. Podczas spotkania poruszono kwestię intensyfikacji współpracy na wielu różnych płaszczyznach, w tym: politycznej, gospodarczej, kulturalnej, sportowej oraz turystycznej, a także w ramach projektów rozwojowych, realizowanych przez stronę polską w Wenezueli. Strony podkreśliły poprawę, jaka nastąpiła w zakresie współpracy handlowej (wzrost polskiego eksportu o 10% w 2015 roku w stosunku do roku poprzedniego), a także postępy w przygotowywaniu umów o współpracy sportowej oraz porozumienia dotyczącego zatrudniania członków rodzin dyplomatów⁴⁴.

W ramach problematyki wielostronnej, omówiono między innymi: stan negocjacji pomiędzy UE a Mercosur, doświadczenia Wenezueli w UNASUR, stan przygotowań do szczytu NAM (ang. *Non-Aligned Movement*, Ruch Państw Niezaangażowanych), proces wyborów na stanowisko Sekretarza Generalnego ONZ, a także kandydaturę Polski na niestałego członka Rady Bezpieczeństwa ONZ⁴⁵.

We wrześniu 2016 roku, zainaugurowano natomiast w wenezuelskim parlamencie Grupę Przyjaźni Polsko-Wenezuelskiej. Podpisanie aktu jej utworzenia, odbyło się w budynku Zgromadzenia Narodowego Wenezueli w obecności ważnych członków parlamentu, jak Luis Florido, przewodniczący Komitetu Zagranicznego, a także przedstawiciele polskiej ambasady w Caracas i lokalnych mediów. Podczas uroczystości,

⁴³ *Polska-Wenezuela. Historia i współczesność...*

⁴⁴ Ponadto, polska delegacja spotkała się z posłem Edgarem Zambrano, desygnowanym na przewodniczącego polsko-wenezuelskiej grupy przyjaźni parlamentarnej w wenezuelskim Zgromadzeniu Narodowym. Obie strony wyraziły chęć utworzenia takiej grupy, kontynuując doświadczenia poprzedniego zgromadzenia. Inaugurację grupy zaplanowano na rok 2017. Zob. *Polsko-wenezuelskie konsultacje w Caracas*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Caracas – http://www.caracas.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/polsko_wenezuelskie_konsultacje_w_caracas_ [dostęp: 18.04.2017].

⁴⁵ *Konsultacje polsko-wenezuelskie na szczeblu dyrektorów*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP – http://www.msz.gov.pl/pl/p/msz_pl/polityka_zagraniczna/inne_kontynenty/ameryka_lacinska_i_karaiby/konsultacje_polsko_wenezuelskie_na_szczeblu_dyrektorow;jsessionid=A2F9F26ECEAEB91361975981240F6590.cmsap6p [dostęp: 11.04.2017]. Dodatkowo, odbyło się spotkanie z ambasadorami państw karaibskich, akredytowanymi w Wenezueli (Jamajki, St. Vincent i Grenadyny, Gujany, Surinamu i Barbadosu). W jego trakcie, dokonano prezentacji kandydatury Polski, na niestałego członka Rady Bezpieczeństwa Organizacji Narodów Zjednoczonych, na kadencję 2018-2019. Ambasadorowie wyrazili duże zainteresowanie wzmocnieniem relacji z Polską, zwłaszcza w kontekście współpracy naukowej, gospodarczej i turystycznej. Zob. *Polsko-wenezuelskie konsultacje w Caracas...*

Ambasador RP w Wenezueli, Piotr Kaszuba, przekazał przewodniczącemu Grupy Przyjaźni replikę polskiej Konstytucji z 1791 roku, która jest symbolem demokracji i równych praw. Następnie, dokonano uroczystego otwarcia wystawy o polskim konstytucjonalizmie i 1050. rocznicy chrztu Polski. Powołanie polsko-wenezuelskiej grupy parlamentarnej ocenia się, jako powrót do dobrej tradycji, która przyczyni się do wzmocnienia więzi i kontaktów między naszymi państwami⁴⁶. Ponadto, jej istnienie miało sprzyjać dokonaniu przeglądu oraz niezbędnych uzupełnień bazy traktatowej, w ramach współpracy bilateralnej⁴⁷.

Piotr Kaszuba w swoim przemówieniu inauguracyjnym powstanie Grupy, odnosząc się do różnych aspektów historii naszego kraju, oznajmił, że: „Polska postrzega Wenezuelę, jako przyjazny kraj o dużym potencjale rozwoju”. Zaznaczył też, że przedstawiciele ministerstw spraw zagranicznych obu krajów spotkali się w 2016 roku w Caracas, w celu przygotowania do wdrożenia umowy o współpracy. Ambasador wyraził nadzieję, że w 2017 roku odbędzie się pierwsza sesja wspólnej komisji utworzonej na podstawie tej umowy i delegacja wenezuelskich przedsiębiorców w Polsce. Stworzyłyby to dobrą okazję do poszukiwania nowych możliwości rozwoju stosunków dwustronnych między naszymi krajami. Ambasador zadeklarował chęć przyczynienia się strony polskiej do rozwoju wenezuelskiej gospodarki. Nasz kraj, jak stwierdził, ma do zaoferowania Wenezueli między innymi polskie technologie. Wyraził także przekonanie, że Polska również jest atrakcyjnym partnerem dla wenezuelskich przedsiębiorców i inwestorów. Przedstawiciel naszego kraju przekonywał, że obecność delegacji RP w Zgromadzeniu Narodowym Wenezueli jest dowodem na to, że Polska jest otwarta i gotowa do wzmocnienia relacji dwustronnych z Caracas⁴⁸.

W lutym 2016 roku natomiast, na zaproszenie organizacji pozarządowych walczących o uwolnienie więźniów politycznych w Wenezueli, przybył do tego kraju były prezydent RP, Lech Wałęsa. W dniu 18 lutego, wygłosił on przemówienie na

⁴⁶ *Inauguration of the Polish-Venezuelan Parliamentary Friendship Group*. Embassy of the Republic of Poland in Caracas – http://caracas.mfa.gov.pl/en/news/inauguration_of_the_polish_venezuelan_parliamentary_friendship_group [dostęp: 11.04.2017].

⁴⁷ República Bolivariana de Venezuela, Asamblea Nacional – <http://www.asambleanacional.gob.ve/noticia/show/id/16228> [dostęp: 11.04.2017].

⁴⁸ Odnośnik do treści przemówienia w języku angielskim, zob. – *Inauguration of the Polish-Venezuelan Parliamentary Friendship Group...*

specjalnej sesji zatytułowanej: „Amnestia i Pojednanie”, przed wenezuelskim Zgromadzeniem Narodowym⁴⁹.

Prezydent Wałęsa nawiązując do przemian, jakie następowały w Europie Środkowej i Wschodniej, a także na świecie w latach 90. XX wieku, w związku z rozpadem systemu dwubiegunowego, stwierdził, że wciąż jest jeszcze do usunięcia wiele podziałów, które hamują rozwój świata i państw. Działacz „Solidarności” z lat 80. XX wieku zaznaczył, że nie przyjechał do Wenezueli po to, by pouczać tamtejszych polityków, ale podzielić się swoimi doświadczeniami z okresu walki o wolną Polskę. Wałęsa w swoim przemówieniu podkreślił znaczenie bogactw i możliwości Wenezueli, które nie są jednak, w jego przekonaniu, w pełni wykorzystywane. W tym kontekście, były prezydent RP negatywnie ocenił działalność niektórych decydentów politycznych Wenezueli i odejście od mechanizmów wolnorynkowych⁵⁰.

Wałęsa mówił również o konieczności porozumienia się różnych sił politycznych na drodze rozmowy i dochodzenia do kompromisu, niezależnie od różnic. Przestrzegał także, że utrzymywanie się obecnej sytuacji polityczno-gospodarczej w Wenezueli⁵¹, w obliczu braku solidarności i porozumienia, może doprowadzić do wojny domowej. Laureat pokojowej nagrody Nobla, odniósł się także do sytuacji więźniów politycznych w tym kraju. Jak stwierdził, nie należy podejmować zbyt daleko idących rozliczeń powodujących konflikty i antagonizmy w społeczeństwie, gdyż często kończy się to osadzaniem ludzi w więzieniach, ze względu na ich przekonania polityczne. Za przykład, podał charakter walki i przemian dokonywanych w Polsce, które opierały się przede wszystkim na rozmowach pokojowych ze wszystkimi siłami politycznymi, gdyż jak stwierdził: „nie ma innej drogi dochodzenia do wolności”⁵². Wałęsa na koniec swojego

⁴⁹ Wraz z byłym polskim prezydentem, w wizycie tej wziął udział były prezydent Kostaryki (także laureat Pokojowej Nagrody Nobla), Óscar Arias oraz córka południowoafrykańskiego biskupa Desmond Tutu, Naomi Notombi Tutu.

⁵⁰ Jak stwierdził L. Wałęsa: „wasi politycy doprowadzili do rozstrojenia się wielu rzeczy. Często w dobrych intencjach: pomagali, finansowali, wspierali. Ale nie ma gorszej rzeczy, jak odejście od mechanizmów wolnorynkowych. W moim kraju, w całym komunizmie też wspomagaliśmy, opiekowaliśmy się. I zawsze były braki: od jedzenia, do wszystkiego innego”. Zob. *Lech Wałęsa przed Parlamentem Wenezueli*. Tierralatina.pl – <http://www.tierralatina.pl/2016/02/lech-walesa-parlament-wenezuela/> [dostęp: 12.04.2017].

⁵¹ Prezydent Wałęsa, zwrócił między innymi uwagę na konieczność obniżenia cen paliwa, które określił, jako absurdalne. Zob. *Ibidem*.

⁵² Były prezydent RP, wyraził to słowami: „Wiecie przecież dobrze, że w moim kraju pilnowało nas 200 tys. żołnierzy sowieckich. (...) Naokoło Polski stało ponad milion żołnierzy sowieckich! I silosy z bronią nuklearną! A my, pokojowo, rozmowami, walką na argumenty, grzecznością, solidarnością doprowadziliśmy do wolności!”. Zob. *Ibidem*.

przemówienia, zaoferował swoją pomoc w osiąganiu kompromisu i porozumienia politycznego w tym kraju.

Można stwierdzić, że wizyta oraz podniosłe i przerywane brawami członków wenezuelskiego parlamentu, przemówienie byłego prezydenta RP, odpowiada postulatowi zamieszczonym w publikacji, pt.: „Wyzwania (...)”, dotyczącym promowania polskich doświadczeń transformacji, co stanowi ważny element w procesie zacieśniania więzi i zbliżania się obu państw.

Należy zaznaczyć, że od połowy drugiej dekady XXI wieku, sytuacja wewnętrzna Wenezueli, staje się coraz bardziej napięta⁵³. Ze względu na kryzys polityczny i gospodarczy (wysoka inflacja, dewaluacja waluty oraz brak dostępu do podstawowych produktów, jak żywność, leki czy środki czystości)⁵⁴, odbywają się masowe protesty w tym państwie⁵⁵, w wyniku których dochodzi do starć z policją oraz ofiar śmiertelnych⁵⁶. W związku z pogarszającym się stanem bezpieczeństwa w całym państwie, a zwłaszcza w dużych miastach (jak Caracas, Valencia, Maracaibo czy Barquisimeto), Ambasada RP w Caracas zamieściła 9 czerwca 2016 roku, na swojej oficjalnej stronie internetowej, informację wraz z zaleceniem „ograniczenia podróży do tego kraju do niezbędnego minimum”⁵⁷. Sytuacja ta, z pewnością nie sprzyja podtrzymywaniu i rozwojowi kontaktów politycznych czy gospodarczych RP z wenezuelskim partnerem.

8.2. Płaszczyzna gospodarcza

W latach 70. i 80. XX wieku, Wenezuela znajdowała się w grupie państw (obok Meksyku, Peru, Panamy i Urugwaju), z którymi odnotowywano stosunkowo wysokie

⁵³ Zob. *7 datos para entender la crisis politica en Venezuela*. „El Economista” – <http://eleconomista.com.mx/internacional/2016/10/26/7-datos-entender-actual-crisis-politica-venezuela> [dostęp: 13.08.2017].

⁵⁴ Ponadto, występują utrudnienia w komunikacji, transporcie, dostawach energii elektrycznej oraz wody pitnej. Zob. *Informacja o stanie bezpieczeństwa Wenezueli*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Caracas – http://www.caracas.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/informacja_o_stanie_bezpieczenstwa_w_wenezueli [dostęp: 22.04.2017].

⁵⁵ Zob. *Más cerca de la Libertad en Venezuela*. „El Mundo” – <http://www.elmundo.es/internacional/2017/07/11/596520a922601d577e8b460d.html> [dostęp: 13.11.2017].

⁵⁶ Zob. *Zamieszki w Wenezueli*. „Tam jest po prostu bieda”. Komentarz Joanny Gocłowskiej-Bolek z Centrum Studiów Latinoamerykańskich UW. Polskie Radio.pl – <http://www.polskieradio.pl/130/4963/Artykul/1755426,Zamieszki-w-Wenezueli-Tam-jest-po-prostu-bieda> [dostęp: 22.04.2017].

⁵⁷ Jak można przeczytać w informacji o stanie bezpieczeństwa Wenezueli, na stronie internetowej polskiej Ambasady w Caracas: „turyści często padają ofiarą zorganizowanych grup wyłudzczy. Coraz częściej dochodzi też do porwań dla okupu oraz napadów z wykorzystaniem broni palnej, które mogą zakończyć się śmiercią. Bezwzględnie należy unikać podróżowania po zmroku i wykorzystywać wyłącznie zaufane środki transportu.” Zob. *Informacja o stanie bezpieczeństwa Wenezueli...*

obroty handlowe⁵⁸, przy jednoczesnej nadwyżce polskiego eksportu nad importem z tego kraju. Początek lat 90. XX wieku, nie był jednak korzystny, jeżeli chodzi o wielkość wymiany handlowej między naszymi państwami. Dwustronna wymiana handlowa uległa zwiększeniu dopiero w 1996 roku, w związku z realizacją kontraktu na sprzedaż samolotów Skytruck, produkowanych przez PZL Mielec dla wenezuelskiej Gwardii Narodowej⁵⁹.

W pierwszej połowie lat 90. XX wieku, do głównych towarów eksportowanych przez Polskę do Wenezueli, należały (obok wspomnianych samolotów i szybowców): sprzęt elektroniczny (m.in. liczniki zużycia prądu i wody), półwyroby ze stali stopowej, wyroby walcowane na gorąco, sztaby i pręty ze stali niestopowej, a także kątowniki oraz druty ze stali⁶⁰. Polska z kolei, importowała z Wenezueli głównie surowce mineralne, aluminium i produkty pochodne (folia), jak również wyroby chemiczne. W 1991 roku, zakupiono od wenezuelskiego partnera, znaczne ilości rudy żelaza⁶¹. Sprowadzano też, choć w niewielkich ilościach, zabawki dla dzieci, tytoń i karmę dla zwierząt. Z wyjątkiem 1998 roku jednak, kiedy to ponownie zakupiono dużą ilość rudy żelaza, polski przywóz z Wenezueli był niewielki i nie przewyższał 0,2% polskiego importu z Ameryki Łacińskiej⁶².

Na początku XXI wieku, wartość polsko-wenezuelskich obrotów handlowych uległa zmniejszeniu. W 2000 roku wymiana handlowa między tymi dwoma państwami wyniosła 73,1 mln USD. W 2001 roku spadła do 44,4 mln USD, zaś w 2002 roku osiągnęła jedynie 20,32 mln USD, co oznaczało spadek o ponad 50% w porównaniu do roku poprzedniego. W 2003 roku, obroty nieznacznie wzrosły do wysokości 22,95 mln USD. Mimo iż udało się zahamować negatywny trend związany ze spadkiem wartości wymiany handlowej, to jej zakres wciąż znajdował się poniżej możliwości tkwiących w potencjale współpracy tych dwóch państw. Udział Polski w wenezuelskim eksporcie w 2003 roku, wyniósł zaledwie 0,05%, a w imporcie, 0,1%. Na początku XXI wieku, utrzymywał się korzystny dla Polski bilans handlowy – w 2002 roku saldo wyniosło 16,23 mln USD. W 2003 roku natomiast, wzrósł import z Wenezueli przy jednoczesnym

⁵⁸ *Stan i perspektywy stosunków gospodarczych Polski z krajami Ameryki Łacińskiej*. Red. A. DEMBICZ, K. DEMBICZ [i in]. Warszawa 1997, s. 43.

⁵⁹ *Polska-Wenezuela. Historia i współczesność...*

⁶⁰ *Stan i perspektywy stosunków gospodarczych Polski...*, s. 55.

⁶¹ *Ibidem*, s. 54.

⁶² *Stosunki gospodarcze i handlowe z Polską*. Wenezuela.pl – http://www.wenezuela.pl/cms/index.php?option=com_content&task=view&id=42&Itemid=61 [dostęp: 13.04.2017].

spadku polskiego eksportu, w wyniku czego dodatnie dla Polski saldo wyniosło 1,3 mln USD⁶³.

W latach 2002-2003 nie doszło do sprzedaży samolotów Skytruck, stanowiących wcześniej, główną pozycję w polskim eksporcie do Wenezueli. Wpłynęło to negatywnie na wielkość dwustronnych obrotów handlowych. Sytuacja ta, była spowodowana przede wszystkim spadkiem popytu i siły nabywczej Wenezueli, w wyniku kryzysu gospodarczego i napiętej sytuacji politycznej w tym państwie oraz ograniczeń w obrocie dewizowym⁶⁴.

Tabela 1.

Wartość polsko-wenezuelskich obrotów handlowych w latach 2004-2016 (w mln USD)

ROK	EKSPORT	IMPORT	OBROTY	SALDO	UDZIAŁ w %	
					Export	Import
2004	39,3	21,5	60,8	17,8	0,05	0,02
2005	53,2	10,4	63,6	42,7	0,06	0,01
2006	60,8	7,3	68,1	53,5	0,05	0,01
2007	81,9	10,8	92,7	72,0	0,06	0,01
2008	118,9	4,3	123,2	114,6	0,07	0,00
2009	25,4	2,5	27,9	22,9	0,02	0,00
2010	23,3	34,1	57,4	-10,8	0,01	0,02
2011	57,0	47,9	104,9	9,1	0,03	0,02
2012	100,9	40,7	141,6	60,3	0,06	0,02
2013	83,9	35,1	119,0	48,8	0,04	0,02
2014	80,5	36,4	116,9	44,1	0,04	0,02
2015	91,4	23,4	114,8	68,0	0,05	0,01
2016	19,9	21,8	41,8	- 1,9	0,01	0,01

Źródło: GUS. Opracowanie własne.

W 2004 roku obroty handlowe z Wenezuelą wzrosły w stosunku do 2003 roku o ponad 37 mln USD, osiągając wartość 60,8 mln USD. Utrzymało się dodatnie dla Polski saldo handlowe (17,8 mln USD), które również znacznie wzrosło w porównaniu z rokiem 2003. Wzrost obrotów dwustronnych (a także wenezuelskiego importu), był w

⁶³ Ibidem.

⁶⁴ Ibidem.

dużym stopniu rezultatem wychodzenia wenezuelskiej gospodarki z głębokiego kryzysu, jak również szybkiego wzrostu PKB oraz wysokich cen ropy naftowej na rynku światowym, co pozytywnie wpłynęło na popyt importowy (pomimo utrzymujących się ograniczeń w obrocie dewizowym)⁶⁵.

Zgodnie z danymi zawartymi w Tabeli nr 1., od 2004 roku do 2008 roku można było obserwować systematyczny wzrost polskiego eksportu do Wenezueli, a także dwustronnych obrotów handlowych. Import z tego państwa, podlegał w tym czasie wahaniom. W 2008 roku obroty handlowe wyniosły 123,2 mln USD, co było najwyższą wartością uzyskaną w dwustronnej wymianie handlowej, od początku lat 90. XX wieku. Załamanie się dwustronnej wymiany handlowej w 2009 roku, było spowodowane przede wszystkim, znacznym pogorszeniem się sytuacji gospodarczej w Wenezueli na skutek światowego kryzysu finansowego⁶⁶.

Kolejne lata przyniosły poprawę sytuacji, mimo iż w 2010 roku, po raz pierwszy od dwóch dekad, import z Wenezueli przewyższył wartość polskiego eksportu, co przełożyło się na ujemny dla Polski bilans handlowy (-10,8 mln USD). Od 2010 roku, obserwowano jednocześnie wzrost obrotów handlowych. W 2011 roku, ich wartość zwiększyła się o blisko 50% w stosunku do roku poprzedniego (z 57,4 mln USD w 2010 roku do 104,9 mln USD w 2011 roku). Najwyższą wartość wymiany w analizowanym okresie (w latach 2004-2016), osiągnięto w 2012 roku, kiedy to obroty handlowe wyniosły 141,6 mln USD. Wartość polskiego eksportu uległa wówczas podwojeniu w porównaniu z rokiem poprzednim.

Począwszy od 2013 roku jednak, obserwowano spadek obrotów, które z wartości 119,0 mln USD w 2013 roku, spadły do 41,8 mln USD w 2016 roku. W 2016 roku, zanotowano jednocześnie znaczny spadek wartości polskiego eksportu w stosunku do roku poprzedniego (w 2015 roku polski eksport wyniósł 91,4 mln USD, a w 2016 roku osiągnął zaledwie 19,9 mln USD). Obroty handlowe z kolei, w stosunku do 2015 roku, obniżyły się prawie trzykrotnie (ze 114,8 mln USD w 2015 roku, do 41,8 mln USD w 2016 roku). Rok 2016, był najbardziej niekorzystnym, jeżeli chodzi o wartość polskiego eksportu (począwszy od 2004 roku), a także wzajemnych obrotów handlowych oraz importu (począwszy od 2010 roku). Znaczny spadek wartości wymiany w 2016 roku, wynikał z pogłębiającego się kryzysu gospodarczego Wenezueli (inflacja w tym kraju

⁶⁵ Ibidem.

⁶⁶ *Wenezuela...*

zbliżyła się do poziomu 700%, utrudniony był dostęp do podstawowych artykułów żywnościowych i lekarstw)⁶⁷.

W zakresie struktury towarowej wymiany, w pierwszej i połowie drugiej dekady XXI wieku, w polskim eksporcie do Wenezueli znajdowały się: wyroby przemysłu chemicznego (35% całego eksportu), nawozy (31%), metale nieszlachetne i wyroby z nich (27%), maszyny i urządzenia mechaniczne (22%) oraz maszyny i urządzenia elektryczne, które stanowiły 18% całego eksportu (w tym: wodomierze i prądomierze). Ponadto, Polska eksportowała do Wenezueli: oleje mineralne i produkty ich destylacji, chemikalia nieorganiczne, wyroby z żeliwa i stali, drewno i wyroby z drewna, wyroby hutnicze, meble oraz niektóre produkty spożywcze (ser, mleko w proszku)⁶⁸. W 2004 roku nie doszło natomiast do sprzedaży kolejnych samolotów Skytruck, ani też nie zrealizowano kontraktu na dostawę części zamiennych⁶⁹.

Na import z Wenezueli, składały się głównie trzy grupy towarów: aluminium i wyroby z aluminium (50% całego importu), chemikalia organiczne (39%) oraz tytoń (9%)⁷⁰.

W związku z przystąpieniem Polski do Unii Europejskiej, przestała obowiązywać umowa handlowa zawarta między Rządem PRL a Rządem Republiki Wenezueli, podpisana w Caracas 2 lutego 1988 roku⁷¹. Przejawem dążeń do zacieśnienia współpracy gospodarczej Polski z Wenezuelą oraz uregulowania jej podstaw formalno-prawnych, było zawarcie w dniu 27 stycznia 2013 roku, wspomnianej już Umowy ramowej między Rzeczpospolitą Polską a Boliwariańską Republiką Wenezueli o współpracy gospodarczej (która weszła w życie 6 sierpnia 2013 roku). Akt został podpisany przez ministrów spraw zagranicznych, Radosława Sikorskiego i Eliasa J. Jaua, podczas I Szczytu UE-CELAC, w Santiago de Chile⁷².

Umowa regulowała współpracę między Polską a Wenezuelą w odniesieniu do takich dziedzin, jak: gospodarka, energetyka, rolnictwo, infrastruktura, turystyka i ochrona środowiska. Jak już wspomniano, na jej podstawie państwa zobowiązały się do

⁶⁷ *Zamieszki w Wenezueli. „Tam jest po prostu bieda”...*

⁶⁸ *Wenezuela...*

⁶⁹ Dzięki staraniom Ambasady RP w Caracas, władze wenezuelskie wpłaciły zaliczkę dla PZL Mielec w wysokości 3,4 mln USD, za części zamienne do Skytrucków. Zob. *Stosunki gospodarcze i handlowe z Polską...*

⁷⁰ *Wenezuela...*

⁷¹ *Ibidem.*

⁷² *Polska zacieśnia współpracę gospodarczą z Wenezuelą.* Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP – http://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/prawo_miedzynarodowe/polska_zaciesnia_wspolprace_gospodarcza_z_wenezuela;jsessionid=F9EDD49C82C3226D32C38A412391AE19.cmsap2p [dostęp: 15.04.2017].

wspierania delegacji gospodarczych i handlowych, a także udziału podmiotów gospodarczych (sektora publicznego i prywatnego), przedstawicieli instytucji i organizacji rządowych oraz społeczeństw, w ważnych wydarzeniach gospodarczych, takich jak: wystawy, targi handlowe, konferencje naukowe czy seminaria, organizowanych w celu ożywienia dwustronnych stosunków handlowych. Umowa miała także na celu zapewnienie firmom polskim i wenezuelskim, minimum bezpieczeństwa prawnego i wsparcia instytucjonalnego w dwustronnych kontaktach handlowych⁷³, co biorąc pod uwagę różnego rodzaju czynniki utrudniające współpracę gospodarczą z tym krajem, jest szczególnie istotne.

Jeżeli chodzi o obecność polskich firm w Wenezueli, to przedsiębiorstwem, które jeszcze przed 1990 rokiem eksportowało do tego kraju aparaturę kontrolno-pomiarową, automaty oraz urządzenia informatyczne i biurowe, był Metronex SA⁷⁴. Na początku lat 90. XX wieku, swoje produkty do Wenezueli sprzedawał także Stalexport SA⁷⁵.

Swoją działalność w tym kraju prowadzą także dwie polskie firmy z branży spożywczej – firma J.T. Suppliers (produkująca kiełbaski i musztardę) oraz Velfel (marynaty i czekoladki)⁷⁶.

Należy zaznaczyć, że w Wenezueli nie ma jak dotąd (połowa drugiej dekady XXI wieku), żadnych polskich inwestycji bezpośrednich, ani spółek z udziałem polskiego kapitału (podobnie, jeżeli chodzi o inwestycje wenezuelskie w Polsce). Brakuje też przejawów kooperacji między Polską a Wenezuelą na szczeblu regionalnym, jak również samorządów gospodarczych. Rozwojowi współpracy nie sprzyja brak polsko-wenezuelskich izb handlowych⁷⁷.

Dostęp do wenezuelskiego rynku dla polskich inwestorów, a także naszych usług i towarów, jest utrudniony. Rozwojowi wymiany handlowej i inwestycyjnej nie sprzyja niekorzystna sytuacja gospodarcza w tym państwie, a także brak niezbędnego bezpieczeństwa prawnego i większych bodźców podatkowych do inwestycji oraz słabość instytucji gwarantujących ich ochronę⁷⁸.

W Wenezueli nie ma obowiązku spełnienia wstępnych wymagań przed planowaną inwestycją. Art. 299 konstytucji mówi o inwestycjach prywatnych, jako o czynniku

⁷³ Wenezuela...

⁷⁴ M.F. GAWRYCKI: *Polityka Polski wobec państw Ameryki Łacińskiej...*, s. 434.

⁷⁵ *Stan i perspektywy stosunków gospodarczych Polski...*, s. 68.

⁷⁶ *Ambasada RP w „Expo-Gastronomia”*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Caracas – http://www.caracas.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/ambasada_rp_w_expo_gastronomia [dostęp: 22.04.2017].

⁷⁷ Wenezuela...

⁷⁸ M.F. GAWRYCKI: *Polityka Polski wobec państw Ameryki Łacińskiej...*, s. 441.

dającym zatrudnienie, wzrost PKB oraz poprawę życia ludności, gdy są one prowadzone w warunkach wolnej konkurencji. Zakłada się także równe i sprawiedliwe traktowanie inwestycji prywatnych, krajowych i zagranicznych. W praktyce jednak, rząd wenezuelski kontroluje kluczowe sektory gospodarki, do których należą, np.: sektor energetyczny (zwłaszcza ropa naftowa), przemysł wydobywczy i aluminiowy, usługi publiczne, radio i telewizja oraz prasa hiszpańskojęzyczna⁷⁹. Nieco większy liberalizm występuje w przypadku inwestycji w wenezuelski gaz ziemny⁸⁰.

Warto podkreślić, że obowiązujące do połowy drugiej dekady XXI wieku wenezuelskie ustawodawstwo, dopuszczało możliwość nacjonalizacji, wywłaszczeń i konfiskaty własności prywatnej, w imię nadrzędnego interesu publicznego. Wprowadzany przez prezydenta Cháveza model „socjalizmu XXI wieku”, zakładał istotne zmniejszenie udziału własności prywatnej na rzecz własności państwowej i spółdzielczej w gospodarce narodowej. Fale nacjonalizacji i wywłaszczeń z lat 2009-2012, objęły niemal wszystkie główne sektory gospodarki wenezuelskiej⁸¹. Z kolei zapisy o stosunkowo liberalnym systemie prawnym mogą być mylące, gdyż w praktyce nie są respektowane⁸². Istnieje duże prawdopodobieństwo, że w Wenezueli nadal będzie realizowana polityka interwencjonizmu państwowego i roztaczania parasola ochronnego nad rodzimym rynkiem i krajowymi przedsiębiorcami (tak jak ma to miejsce, np. w Brazylii czy Argentynie)⁸³.

Według Delegacji UE w Caracas, sam proces założenia firmy w Wenezueli lub przedstawicielstwa firmy zagranicznej, nie jest zbyt problematyczny. Trudności pojawiają się jednak na dalszym etapie jej działalności. Są one przede wszystkim związane z: mechanizmem kontroli wymiany walut (CADIVI)⁸⁴, słabością systemu

⁷⁹ *Wenezuela...*

⁸⁰ M.F. GAWRYCKI: *Polityka Polski wobec państw Ameryki Łacińskiej...*, s. 441.

⁸¹ Nacjonalizacje i wywłaszczenia objęły sektory: spożywczy (m.in. zakłady przetwórstwa ryżu i palarnie kawy), rolniczy (przejęcie ponad 450 tys. hektarów ziem, należących do prywatnych posiadaczy ziemskich, którzy prowadzili tam gospodarkę rolno-hodowlaną), naftowy (upaństwowienie majątku 60 przedsiębiorstw, w tym wielu zagranicznych, świadczących usługi wobec państwowego koncernu naftowego PDVSA) i bankowy (przejęcie jednego z największych wenezuelskich banków – Banco de Venezuela, należącego do hiszpańskiej grupy Santander). W odróżnieniu od wcześniejszych nacjonalizacji z lat 2007-2008, które wiązały się z wypłacaniem odszkodowań i odbywały się za porozumieniem stron, nacjonalizacje w 2009 roku, przebiegały przy aktywnym udziale wojska i w większości przypadków bez rekompensaty finansowej ze strony państwa. Łącznie, w ramach rządowej strategii walki z sektorem prywatnym i implementacji modelu socjalistycznego w gospodarce, rząd przejął w ostatnich pięciu latach 1551 firm i prywatnych gospodarstw rolnych. Zob. *Wenezuela...*

⁸² *Ibidem*.

⁸³ Zob. K.J. HINZ: *Wyzwania dla polityki zagranicznej RP...*, s. 12.

⁸⁴ CADIVI – Państwowa Komisja ds. Administrowania Dewizami, kontrolująca przepływ dewiz w warunkach sztywnego kursu walutowego. Każda firma wenezuelska, państwowa i prywatna oraz każda firma zagraniczna, aby otrzymać dewizy niezbędne do zakupu towarów importowanych z zagranicy, musi

prawnego, brakiem jakichkolwiek specjalnych gwarancji dla własności prywatnej czy inwestycji zagranicznych, niewydolną biurokracją, korupcją oraz wysokim stopniem przestępczości, którego doświadczają również przedsiębiorcy zagraniczni, pracujący w Wenezueli. Niestabilność wenezuelskiego systemu prawnego oraz wadliwe działanie systemu sądownictwa, są wymieniane, przez działające w Wenezueli firmy z krajów Unii Europejskiej, jako poważna bariera w funkcjonowaniu przedsiębiorstw. Ponadto, przepisy prawne dotyczące działania firm zagranicznych często ulegają zmianom, mają krótkie *vacatio legis*, a ich zapisy bywają nieprecyzyjne, stwarzając możliwości do różnych interpretacji na szczeblu administracyjnym. Szybkie i częste zmiany przepisów, uniemożliwiają firmom zagranicznym strategiczne planowanie działań biznesowych⁸⁵.

Z uwagi na postępujący w Wenezueli proces centralizacji władzy gospodarczej oraz nacjonalizacji strategicznych sektorów, podstawą rozwoju polsko-wenezuelskich kontaktów handlowych pozostaje, zawarta w 2013 roku międzyrządowa umowa ramowa o współpracy gospodarczej, która może przyczynić się do zmniejszenia istniejących barier w dostępie na wenezuelski rynek.

Rozwojowi polsko-wenezuelskiej współpracy gospodarczej z pewnością nie sprzyja fakt, iż Wenezuela nie posiada żadnego formalnego porozumienia handlowego z Unią Europejską. Po podjęciu decyzji o wystąpieniu Wenezueli ze Wspólnoty Andyjskiej (CAN) w 2006 roku⁸⁶, prezydent Chávez skupił się na rozbudowie i konsolidacji założonych wcześniej przez Wenezuelę bloków i porozumień regionalnych (jak, np. ALBA czy Petrocaribe), które nie wypracowały instytucjonalnej płaszczyzny współpracy z UE. Jednocześnie, zgodnie z nieoficjalnym stanowiskiem wysokich urzędników Komisji Europejskiej, Unia Europejska nie jest, póki co, zainteresowana tworzeniem

zostać zarejestrowana w CADIVI. Sprowadzany towar natomiast, powinien znajdować się na liście towarów priorytetowych dla rozwoju kraju, tworzonej przez odpowiednie resorty gospodarcze. W przypadku produktów sprowadzanych z zagranicy, które nie znajdują się na liście towarów priorytetowych, ich import jest możliwy dopiero, po otrzymaniu specjalnego certyfikatu o braku lub niewystarczającej produkcji krajowej danego produktu, wystawionego przez właściwe ministerstwo. Normą jednak, jest przewlekłość procedur związanych z wydawaniem potrzebnych zezwoleń oraz duża ilość formalności biurokratycznych, narzuconych przez CADIVI. Firmy unijne działające w Wenezueli, wymieniają problemy w kontaktach z CADIVI, na pierwszym miejscu wśród barier utrudniających sprawne funkcjonowanie przedsiębiorstw. W niektórych przypadkach, zwłaszcza w odniesieniu do małych firm unijnych o niskiej płynności finansowej, nie otrzymanie na czas dewiz było przyczyną ogłoszenia upadłości lub zakończenia działalności w Wenezueli. Zob. *Wenezuela...*

⁸⁵ Ibidem.

⁸⁶ Decyzję o wystąpieniu ze Wspólnoty Andyjskiej (CAN), Wenezuela ogłosiła oficjalnie w 2006 roku. Okres wypowiedzenia wynosi jednak 5 lat, dlatego też dopiero w dniu 22 kwietnia 2011 roku, formalnie Caracas przestało być członkiem tej organizacji. W związku z tym, nie może dalej korzystać z ulg celnych i ułatwień handlowych z tytułu przynależności do CAN. Przyczyną wystąpienia Wenezueli z tej organizacji, było zawarcie przez Kolumbię i Boliwię, porozumień o wolnym handlu ze Stanami Zjednoczonymi.

nowych ram współpracy instytucjonalnej dla ugrupowań regionalnych powoływanych z inicjatywy Caracas. Współpraca Unii Europejskiej z Wenezuelą, odbywa się w związku z tym głównie poprzez realizację stosunków dwustronnych jej krajów członkowskich⁸⁷.

Pozytywnym aspektem w kontekście współpracy gospodarczej i inwestycyjnej z Wenezuelą jest fakt, iż kraj ten posiada dobrze rozwiniętą bazę prawną w zakresie ochrony własności przemysłowej i intelektualnej. Po przystąpieniu Caracas do Grupy Andyjskiej w 1973 roku, zaadaptowano do prawa wewnętrznego zbiór przepisów prawnych dotyczących tej dziedziny⁸⁸.

Zgodnie ze stanowiskiem podsekretarza stanu w MSZ, Andrzeja Kremera (przedstawionym 8 sierpnia 2008 roku), pomimo dodatniego salda wymiany handlowej, polsko-wenezuelskie obroty handlowe nie odpowiadają potencjalnym możliwościom współpracy obu państw. Tymczasem, jak zauważono, wykorzystanie istniejącego potencjału mogłoby przynieść znaczące korzyści polskim przedsiębiorcom⁸⁹.

Należy zauważyć, że w Wenezueli istnieje zapotrzebowanie na polskie towary oraz inwestycje w różnych sektorach. Przykładowo, możliwości współpracy tkwią w projekcie rozbudowy i modernizacji stoczni Dianca w Puerto Cabello, a także w zakresie inwestycji w rozwój infrastruktury kolejowej w tym kraju⁹⁰. Atrakcyjnymi obszarami dla polskich inwestorów, przy odpowiedniej pomocy i wsparciu ze strony polskiego rządu, mogłyby także stać się: sektor górniczy, przemysł lotniczy, energetyczny, stoczniowy, chemiczny, spożywczy, a także telekomunikacja i turystyka. Warto zaznaczyć, iż prowadzone są rozmowy na temat eksportu do Wenezueli polskich autobusów⁹¹. Ponadto, zgodnie z informacjami przekazanymi przez Ambasadę RP w Caracas, istnieje duże zapotrzebowanie w tym kraju na polskie mleko w proszku (które Polska eksportuje do wielu krajów Ameryki Łacińskiej). Państwowy importer CASA, jest zainteresowany nawiązaniem współpracy z nowymi dostawcami tego produktu. Aby uzyskać możliwość

⁸⁷ Wśród głównych partnerów handlowych UE na świecie, Wenezuela zajmowała w połowie drugiej dekady XXI wieku, 38. miejsce w imporcie i 41. w eksporcie. Natomiast dla Wenezueli, UE była trzecim największym partnerem, zarówno w zakresie importu, jak i eksportu (po USA i Kolumbii). Wenezuela eksportowała do UE głównie produkty i surowce energetyczne. W strukturze importu z UE znajdowały się z kolei, maszyny i środki transportu oraz produkty chemiczne. Zob. *Wenezuela...*

⁸⁸ Podstawą zaimplementowanych regulacji prawnych, jest Rozporządzenie nr 344 Układu z Cartageny, które w odniesieniu do własności przemysłowej i intelektualnej, oparte jest o przepisy Światowej Organizacji Handlu. Całością spraw związanych z ochroną własności przemysłowej i intelektualnej w Wenezueli, zajmuje się działający przy Ministerstwie Przemysłu Lekkiego i Handlu, Serwis Autonomiczny ds. Własności Intelektualnej (SAPI). Zob. *Ibidem*.

⁸⁹ *Odpowiedź podsekretarza stanu w Ministerstwie Spraw Zagranicznych...*

⁹⁰ Zespół Ameryki Łacińskiej i Karaibów Departament Ameryki MSZ: *Stosunki Polska – Ameryka Łacińska i Karaiby...*, s. 13.

⁹¹ *Stosunki gospodarcze i handlowe z Polską...*

sprzedaży tego towaru, należy najpierw dokonać rejestracji firmy w Corpovex (instytucji odpowiadającej za udzielenie zezwolenia importowego). Po przejściu tej procedury, polska firma będzie uprawniona do przedstawienia swojej oferty. Warto podkreślić, że w celu sprzedaży mleka w proszku nie jest wymagana inspekcja sanitarna. O wsparciu ofert polskich firm, zapewnił Ambasador Wenezueli w Polsce⁹².

Przejawem woli intensyfikacji współpracy handlowej Polski z Wenezuelą, był udział Ambasady RP w wydarzeniu „Expo-Gastronomia”, które odbyło się w tym kraju na przełomie czerwca i lipca 2016 roku. Polska placówka dyplomatyczna, promowała tam polski przemysł spożywczy. Ponadto, swoje produkty zaprezentowały dwie, wspomniane już wcześniej, polskie firmy działające w Wenezueli i produkujące wyroby poprzez połączenie polskich receptur oraz miejscowych składników, J.T. Suppliers oraz VelFel⁹³.

We wrześniu 2016 roku z kolei, w siedzibie Federacji Izb i Stowarzyszeń Handlu i Produkcji (Fedecamaras) w Caracas, odbyło się seminarium poświęcone polskiej gospodarce. Zaprezentowano na nim, jej główne sektory oraz firmy zainteresowane wejściem na wenezuelski rynek. Przy okazji omawiania możliwości rozwoju współpracy dwustronnej, szczegółowo przedstawiono sektor żywnościowy oraz maszyn rolniczych (ze szczególnym uwzględnieniem produkcji traktorów), a także sektor elektroniczny, komunikacyjny i transportowy. Prezydent Federacji wyraził zainteresowanie zorganizowaniem misji gospodarczej do Polski z udziałem grupy wenezuelskich przedsiębiorców, w celu nawiązania bezpośrednich kontaktów z polskimi firmami⁹⁴.

Dążąc do intensyfikacji współpracy gospodarczej z Wenezuelą, trzeba jednak pamiętać o dwóch istotnych kwestiach. Po pierwsze, bez wsparcia ze strony rządowej dla sektora prywatnego, zintensyfikowanie kontaktów gospodarczych z tym państwem będzie niezwykle trudne. Po drugie, jak pokazują doświadczenia innych krajów europejskich we współpracy z Caracas, i jak słusznie zauważył Marcin F. Gawrycki, jakiegokolwiek inwestycje (zwłaszcza w mogących interesować Polskę strategicznych sektorach, takich jak górnictwo czy przemysł stoczniowy), wymagają ożywionego dialogu politycznego na

⁹² Informacja o dużym zapotrzebowaniu Wenezueli na mleko w proszku. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP – http://www.msz.gov.pl/pl/p/msz_pl/polityka_zagraniczna/zagraniczna_polityka_ekonomiczna/ambasada_rp_w_caracas_informuje_o_duzym_zapotrzebowaniu_wenezueli_na_mleko_w_proszku_;jsessionid=A2F9F26ECEAEB91361975981240F6590.cmsap6p [dostęp: 15.04.2017].

⁹³ Ambasada RP w „Expo-Gastronomia”...

⁹⁴ Zob. *Seminarium nt. polskiej gospodarki w Caracas*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Caracas – <http://www.caracas.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/fedecamaras> [dostęp: 22.04.2017].

różnych szczeblach oraz regularnego kontaktu, np. w postaci mechanizmu konsultacji polityczno-gospodarczych. Bez udziału władz, jak twierdzi Gawrycki, droga do współpracy gospodarczej i handlowej polskich przedsiębiorców ze stroną wenezuelską, będzie zamknięta. Powodem tego jest fakt, iż potencjalna kooperacja z Wenezuelą dotyczy głównie państwowych podmiotów gospodarczych, zaś kontrakty uzależnione są od decyzji politycznych podejmowanych w Caracas na najwyższym szczeblu, przy czym preferowane są firmy z państw zaprzyjaźnionych⁹⁵. Dlatego też, ze względu na brak możliwości pozyskania wiarygodnych partnerów gospodarczych bez akceptacji wenezuelskiej strony rządowej, konieczne jest uzgodnienie warunków i zakresu współpracy na poziomie międzyrządowym⁹⁶. Niezbędny jest także dalszy rozwój bazy traktatowej i dwustronnych porozumień o współpracy.

Stanowisko to podziela także podsekretarz stanu w MSZ, Andrzej Kremer. Stwierdził on, że dla rozwoju współpracy gospodarczej naszego kraju z Caracas, niezbędne są działania polskiego Ministerstwa Spraw Zagranicznych, którego zadaniem jest tworzenie sprzyjających warunków politycznych dla rozwoju relacji na różnych płaszczyznach. Jest to szczególnie istotne we współpracy z wenezuelskim partnerem, ze względu na „wysoki poziom ingerencji państwa w gospodarkę i kontrolę nad jej sektorami”. Jak podkreślił podsekretarz stanu: „wsparcie polityczne jest nieodzowne dla dotarcia polskich firm do wenezuelskich kręgów decyzyjnych i pozyskania korzystnych kontraktów”. Ponadto, z punktu widzenia polskiego MSZ, intensyfikacja polsko-wenezuelskich kontaktów parlamentarnych może stanowić ważny komponent w rozwoju relacji politycznych i gospodarczych Polski z tym krajem⁹⁷.

8.3. Płaszczyzna kulturalna

Formalno-prawną podstawę współpracy polsko-wenezuelskiej na gruncie kulturalnym stanowiła zawarta 14 maja 1973 roku w Caracas, Umowa podstawowa o współpracy kulturalnej między Rządem Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej a Rządem Republiki Wenezueli. Umowa dotyczyła zacieśniania współpracy w takich dziedzinach, jak: kultura, nauka, oświata, sztuka, kultura fizyczna, prasa, radio, telewizja i film. Realizacja współpracy obejmowała, m.in.: kooperację instytucji naukowych, kulturalnych, artystycznych i oświatowych; przyznawanie stypendiów; wymianę

⁹⁵ *Odpowiedź podsekretarza stanu w Ministerstwie Spraw Zagranicznych...*

⁹⁶ M.F. GAWRYCKI: *Polityka Polski wobec państw Ameryki Łacińskiej...*, s. 441 – 442.

⁹⁷ *Odpowiedź podsekretarza stanu w Ministerstwie Spraw Zagranicznych...*

naukowców i specjalistów (w tym: artystów, pisarzy, dziennikarzy, sportowców, przedstawicieli świata kultury, radia i telewizji); wymianę publikacji o tematyce wchodzącej w zakres dziedzin umowy; wymianę filmów, nagrań i innych materiałów dla radiofonii, telewizji i prasy, a także organizowanie występów artystycznych stron w swoich krajach oraz wymianę informacji naukowych, technicznych, kulturalnych, oświatowych i artystycznych, jak również innych, dotyczących prasy, radia i telewizji⁹⁸.

Ponadto, Umowa przewidywała ułatwianie obywatelom drugiej strony, korzystania z bibliotek, archiwów, muzeów, laboratoriów oraz innych placówek naukowych, kulturalnych, artystycznych, oświatowych i sportowych, a także podejmowanie działań na rzecz rozpowszechniania wiedzy na temat szeroko rozumianej kultury i sztuki drugiej strony. Państwa zadeklarowały także wspieranie odpowiednich instytucji w celu wzajemnego uznawania dyplomów, świadectw szkół wyższych oraz tytułów i stopni naukowych. W celu sprawnej realizacji postanowień Umowy utworzono Komisję Mieszaną, która spotykała się na przemian w Polsce i w Wenezueli. Zadaniem Komisji było opracowywanie okresowych planów realizacji postanowień Umowy⁹⁹.

W dokumencie z 1973 roku brakowało jednak szczegółowych uregulowań, które pozwalałyby na rozwój tego rodzaju współpracy. W późniejszym okresie (po 1989 roku), rządy Polski i Wenezueli nie podpisały żadnego nowego dokumentu, który sankcjonowałby i uwzględniał zadania oraz cele współpracy na płaszczyźnie kulturalnej.

Od czasów zimnowojennych rozwijały się natomiast bezpośrednie kontakty kulturalne tych dwóch państw. W latach 1972-1974 przebywała w Wenezueli grupa trzydziestu polskich muzyków, w ramach kontraktu Polskiej Agencji Artystycznej PAGART z orkiestrą symfoniczną w Maracaibo. Wielu z nich wzięło udział w projekcie stworzenia pionierskiego systemu orkiestr dziecięcych i młodzieżowych. Jednym z pedagogów i koordynatorem naukowym projektu (od 1976 roku), był polski wiolonczelista Wojciech Gajzler, który osiadł w Wenezueli w 1972 roku i został współpracownikiem ministra kultury. Pełnił on również funkcję szefa katedry wiolonczeli *Conservatorio de Música Simón Bolívar* w Caracas, a także został profesorem zwyczajnym na *Universitario de Estudios Musicales*, w tym mieście. Gajzler wykształcił wielu wybitnych muzyków wenezuelskich i był propagatorem muzyki polskiej w tym kraju. Od 1973 roku organizował on polskie koncerty symfoniczne, na które zapraszał

⁹⁸ Umowa podstawowa o współpracy kulturalnej między Rządem Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej i Rządem Republiki Wenezueli, podpisana w Caracas dnia 14 maja 1973 r. Dziennik Ustaw Nr 42, poz. 252 – dziennikustaw.gov.pl/du/1974/s/42/252/D1974042025201.pdf [dostęp: 18.04.2017].

⁹⁹ Ibidem.

muzyków i pedagogów z całej Polski. W 1997 roku Wojciech Gajzler otrzymał nagrodę państwową za wybitną działalność kulturalną i pedagogiczną. Został on także odznaczony Krzyżem Zasługi i odznaką honorową „Zasłużony Dla Kultury Polskiej”, za wkład w promowanie polskiej muzyki w Wenezueli¹⁰⁰.

Wznowienie polsko-wenezuelskich stosunków dyplomatycznych w 1990 roku, korzystnie wpłynęło na intensyfikację relacji kulturalnych między naszymi państwami. Na szczególne podkreślenie zasługuje dobrze układająca się współpraca z najważniejszą i największą wenezuelską instytucją kultury i edukacji – Państwową Fundacją Krajowego Systemu Orkiestr Młodzieżowych i Dziecięcych Wenezueli (FESNOJIV), znaną na świecie pod nazwą „*El Sistema*”. Dzięki zaangażowaniu FESNOJIV możliwe było m.in., zorganizowanie licznych koncertów Krzysztofa Pendereckiego oraz koncertów polskiego pianisty, Mariana Sobuli w Wenezueli. Ponadto, szereg wydarzeń kulturalnych zorganizowano wspólnie z takimi instytucjami, jak: Towarzystwo „*Espacio Ana Frank*”, Kinoteka Narodowa, Centrum Kultury (CELARG), Muzeum Klawiatury, Szkoła Muzyczna Mozarteum, Towarzystwo Kulturalne im. Aleksandra von Humboldta, Fundacja Gran Cine, a także Centrum Kultury i Księgarnia „*Trasnocho Cultural*” oraz ze stowarzyszeniem studenckim i wirtualnym uniwersytetem INUSEV, który działa na kilku uczelniach w całym kraju¹⁰¹.

W Wenezueli koncertowało wielu wybitnych polskich muzyków, jak np.: pianistka Regina Smendzianka (ur. 1924, zm. 2011), skrzypaczka Kaja Danczowska (ur. 1949 roku) czy dyrygent Stanisław Wisłocki (ur. 1921, zm. 1998)¹⁰². Karierę muzyczną w tym kraju zrobił także polski wiolonczelista i kompozytor, Bogdan Trochanowski (ur. 1946, zm. 2009), znany, jako Dan Savicha. Od 1990 roku, Trochanowski był profesorem *Conservatorio José Lorenzo Llamozas* w Caracas, a od 1994 roku pełnił w tym mieście funkcję asesora artystycznomuzycznego w *Centro de Investigación e Información de Música Contemporánea*. W 1997 roku został natomiast dyrektorem artystycznym *Atma Music International* w Caracas. Odbywał on liczne koncerty, a także komponował i nagrywał dla radia i TV, w Polsce i w Wenezueli. Za działalność koncertową został odznaczony w Wenezueli w 1981 roku, medalem i pamiątkową tablicą w Cumaná¹⁰³.

W 2007 roku natomiast, mistrzowski kurs wiolonczelowy (prowadzony przez uznanego wenezuelskiego wiolonczelistę, dr Williama Molinę) w Caracas, ukończyła

¹⁰⁰ *Polska-Wenezuela. Historia i współczesność...*

¹⁰¹ *Ibidem*.

¹⁰² Odznaczony w 1973 roku, wenezuelskim Krzyżem Komandorskim z Gwiazdą Orderu Andres Bello.

¹⁰³ *Ibidem*.

Anna Wróbel. Polka została przyjęta w poczet członków elitarnej Latinoamerykańskiej Akademii Wiolonczelowej. W maju 2016 roku, zagrała ona w towarzystwie Orkiestry Symfonicznej Simóna Bolívara, w ramach Festiwalu Solistów Unii Europejskiej w Wenezueli, który wpisał się na stałe w coroczną agendę kulturalną polskiej placówki dyplomatycznej¹⁰⁴.

Światowej sławy polski kompozytor i dyrygent, Krzysztof Penderecki (ur. w 1933 roku), przez wiele lat dyrygował młodzieżową orkiestrą wenezuelską im. Simóna Bolívara, w Caracas. Kompozytor, w uznaniu dla życia muzycznego Wenezueli, nazwał ten kraj kolebką współczesnej muzyki¹⁰⁵.

Polska Ambasada po 1989 roku, organizowała (lub współorganizowała) szereg wydarzeń o charakterze kulturalnym, służących promocji polskiej kultury, historii i tradycji. Przykładem takiej działalności, jest organizacja obchodów 1050-lecia chrztu Polski w Caracas¹⁰⁶ (innym razem przy obchodach rocznic z tej okazji, otwarto wystawę prezentującą historię Polski, na Uniwersytecie Rafael Urdaneta w Maracaibo)¹⁰⁷, a także święta Konstytucji 3 maja, w tym samym mieście¹⁰⁸. W różnych miastach (np. Barquisimeto czy w gminie El Hatillo) prezentowano z kolei, wystawę fotograficzną, pt.:

¹⁰⁴ *Koncert polskiej wiolonczelistki Anny Wróbel w ramach Festiwalu Solistów Unii Europejskiej.* Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Caracas – http://www.caracas.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/koncert_polskiej_wiolonczelistki_anny_wrobel_w_ramach_festiwalu_solistow_unii_europejskiej [dostęp: 22.04.2017].

¹⁰⁵ Również w Polsce odbywały się występy wenezuelskich artystów. Światowej sławy dyrygent młodego pokolenia, wychowanek Maestra José Antonio Abreu, Gustavo Dudamel (ur. w 1981 roku), wystąpił w 2010 roku w naszym kraju, z Orquesta Sinfónica Simón Bolívar. Sam mistrz, José Antonio Abreu, został w 2013 roku doktorem *honoris causa*, Uniwersytetu Muzycznego im. Fryderyka Chopina w Warszawie. Z Polską związany jest także, wenezuelski reżyser, scenarzysta i producent filmowy, Franco de Peña (ur. w 1966 roku). Autor wielokrotnie nagradzanego filmu, pt.: „Masz na imię Justine”, studiował reżyserię w warszawskiej Akademii Teatralnej. Z kolei, kierownikiem Zakładu Teatru i Dramatu Krajów Romańskich na Uniwersytecie Marii Curie Skłodowskiej w Lublinie, jest Wenezuelczyk Carlos Dimeo. Ponadto, w Polsce mieszkał i studiował bohater narodowy Wenezueli, szpadzista Rubén Dario Limardo Gascón (ur. w 1985 roku). Gascón, trenował i występował w zespole Piasta Gliwice. W 2006 i 2008 roku, zdobył on tytuł indywidualnego Mistrza Polski w szpadzie, był też kilkakrotnym medalistą Igrzysk Panamerykańskich. W 2012 roku, otrzymał z kolei złoty medal na Igrzyskach Olimpijskich w Londynie (zdobywając pierwsze olimpijskie złoto dla Wenezueli od 44 lat). Zob. *Polska-Wenezuela. Historia i współczesność...*

¹⁰⁶ Zob. *Obchody 1050 – lecia Chrztu Polski w Caracas.* Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Caracas – http://www.caracas.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/obchody_1050_lecia_chrztu_polski_w_caracas_1 [dostęp: 22.04.2017].

¹⁰⁷ Zob. *Inauguracja Wystawy o Chrzcie Polski w Maracaibo.* Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Caracas – http://www.caracas.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/inauguracja_wystawy_o_chrzcie_polski_w_maracaibo [dostęp: 22.04.2017].

¹⁰⁸ W obchodach wzięli udział przedstawiciele Polonii, dyplomatów, biznesmenów oraz świata kultury. Zob. *Obchody Święta Konstytucji 3 Maja w Caracas.* Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Caracas – http://www.caracas.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/obchody_swiet_konstytucji_3_maja_w_caracas [dostęp: 22.04.2017].

„Feniks z Popiołów”, ukazującą zniszczenia Warszawy, a następnie jej odbudowę po II wojnie światowej¹⁰⁹.

W 2010 roku w ramach obchodów 200-lecia urodzin polskiego kompozytora, Fryderyka Chopina, Ambasada RP w Caracas oraz Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego RP, we współpracy z Gminą Baruta w Caracas oraz władzami stanu Miranda, zrealizowały artystyczny projekt graffiti – mural, pod nazwą: „Fryderyk Chopin – muzyka łączy kultury” (hiszp. „*Frederic Chopin – la música conecta las culturas*”). Mural został zaprojektowany i wykonany przez grupę polskich i wenezuelskich artystów. Oprócz polskiego pianisty, znalazły się na nim wizerunki ważnych i znanych w obu krajach postaci, takich jak (po stronie wenezuelskiej): Simón Bolívar, José-Antonio Abreu¹¹⁰ czy Gustavo Dudamel¹¹¹ oraz (po stronie polskiej): Jan Paweł II, Józef Piłsudski oraz Krzysztof Penderecki¹¹². W marcu 2016 roku z kolei, odsłonięto popiersie F. Chopina w stolicy wenezuelskiej wyspy Margarita, La Asunción¹¹³.

W ramach zacieśniania kontaktów kulturalnych państw i promocji polskiej sztuki w Wenezueli, miały tam miejsce wystawy prac polskich malarzy, grafików, rzeźbiarzy i plastyków¹¹⁴. Na festiwalu międzynarodowym w Teatrze Narodów w Caracas, był z kolei obecny polski teatr. W wydarzeniu wzięły udział: teatr Tadeusza Kantora (1915-1990) „Cricot 2” i teatr „Studio” Józefa Szajny (1922-2008).

¹⁰⁹ Zob. *Otwarcie wystawy „Feniks z popiołów” w El Hatillo*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Caracas

http://www.caracas.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/otwarcie_wystawy__feniks_z_popiolow__w_el_hatillo [dostęp: 22.04.2017]. Patrz też: *Otwarcie wystawy „Feniks z popiołów” w mieście Barquisimeto*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Caracas – http://www.caracas.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/otwarcie_wystawy__feniks_z_popiolow__w_miescie_barquisimeto;jsessionid=E63B047522F91BCBD59A9A4FF186C9B5.cmsap1p [dostęp: 22.04.2017].

¹¹⁰ Założyciel „*El Sistema*” – Państwowej Fundacji Krajowego Systemu Orkiestr Młodzieżowych i Dziecięcych Wenezueli. Jest to innowacyjna metoda edukacji młodzieży, której założeniem jest poprawa sytuacji społecznej i intelektualnej, poprzez muzykę.

¹¹¹ Jeden z najlepszych absolwentów „*El Sistema*” i zarazem, jeden z najbardziej cenionych współczesnych dyrygentów na świecie. Pełnił funkcję dyrygenta *Gothenburg Symphony* w Göteborgu w Szwecji oraz dyrektora muzycznego Filharmonii Los Angeles.

¹¹² *Chopin in Caracas*. Latamcity.com – <http://www.latamcity.com/category/walls/murals/> [dostęp: 19.04.2017]. Patrz też: *Mural Chopin 2010*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Caracas – http://www.caracas.msz.gov.pl/pl/wspolpraca_dwustronna/kultura/chopin_2010_150/mural_chopin_2010_153/ [dostęp: 19.04.2017].

¹¹³ Stolica wyspy Margarita, została wybrana do realizacji projektu, pt.: „7 popiersi dla 7 stolic”, polegającym na umieszczeniu popiersia F. Chopina, w siedmiu różnych stolicach pięciu kontynentów. W ramach programu działań kulturalnych, z okazji odsłonięcia popiersia polskiego kompozytora, w stolicy stanu Nueva Esparta, odbyły się zajęcia poświęcone jego życiu i twórczości na Uniwersytecie UNIMAR. Zob. *Popiersie Fryderyka Chopina na Wyspie Margarita*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Caracas – http://www.caracas.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/popiersie_fryderyka_chopina_na_wyspie_margarita [dostęp: 22.04.2017].

¹¹⁴ Między innymi Tadeusza Dominika i Teresy Pągowskiej w 1974 roku oraz Wincentego Kućmy w 1981 roku.

W 2013 roku, Polska i Wenezuela obchodziły 80-lecie nawiązania stosunków dyplomatycznych. Z tej okazji, w Casa Amarilla w Caracas – reprezentacyjnej siedzibie wenezuelskiego Ministerstwa Władzy Ludowej ds. Stosunków Zagranicznych, odbył się koncert polskiego pianisty, Michała Karola Szymanowskiego, który zagrał utwory Paderewskiego, Chopina i Wieniawskiego. Podczas uroczystości wystąpili także studenci Akademii Baletu Klasycznego, mieszkającej od lat w Caracas, światowej sławy polskiej primabaleriny, Niny Novak¹¹⁵. Od strony dyplomatycznej, Polskę reprezentował ambasador RP w Caracas, Piotr Kaszuba, a Wenezuelę wiceminister spraw zagranicznych ds. Europy, Calixto Ortega¹¹⁶.

Promocji polskiej kultury w Wenezueli służyły także projekcje polskich filmów, organizowane przy współpracy z Ambasadą RP w Caracas. W 2014 i 2016 roku¹¹⁷, przedstawiono cykl filmów Andrzeja Wajdy, w Cines Paseo, Trasncho Cultural¹¹⁸. Polska tradycyjnie, była także jednym z państw, które prezentowały swoje filmy podczas cyklicznie odbywających się Festiwali Kina Europejskiego „Euroscopio”, w Caracas. W 2015 i 2017 roku, wenezuelska publiczność miała okazję obejrzeć filmy: „Różyczka” (reż. Jan Kidawa-Błoński), „Hiszpanka” (reż. Łukasz Barczyk)¹¹⁹ oraz „W Ciemności” w reżyserii Agnieszki Holland¹²⁰. Ponadto w 2015 roku, na wenezuelskiej wyspie

¹¹⁵ Nina Novak – przedstawicielka Polonii wenezuelskiej i założycielka Akademii tańca w tym kraju. Od ponad 60 lat poświęca się baletowi klasycznemu i angażuje w budowę polsko-wenezuelskich relacji, poprzez sztukę i kulturę. W 2015 roku, została uhonorowana nagrodą „Premio Municipal de Danza año 2015” (Okręgowa Nagroda Tańca za rok 2015), dla wybitnych muzyków oraz artystów tanecznych w Wenezueli, w kategorii: najlepsza grupa tańca klasycznego, „Ballet Clásico Nina Novak”. W 2016 roku z kolei, polska baletnica została wybrana przez dziennik „El Nacional”, jako jedna z trzech Postaci Roku 2015, w dziedzinie kultury. Zob. *Nagroda Tańca-Balet Klasyczny Nina Novak*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Caracas – http://caracas.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/nagroda_tanca_balet_klasyczny_nina_novak?printMode=true [dostęp: 24.04.2017]. Patrz też: *Nina Novak Postacią Roku 2015*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Caracas –

http://www.caracas.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/nina_novak_postacia_roku_2015;jsessionid=F145D0F4E5A220B7B6D3DE5ED40F4029.cmsap1p [dostęp: 24.04.2017].

¹¹⁶ Zob. *Koncert z okazji 80-lecia stosunków dyplomatycznych między Polską i Wenezuelą*. Tierralatina.pl – <http://www.tierralatina.pl/2013/11/koncert-z-okazji-80-lecia-stosunkow-dyplomatycznych-miedzy-polska-i-wenezuela/> [dostęp: 23.04.2017].

¹¹⁷ Zob. *Filmem KATYŃ zainicjowano tygodniowy pokaz filmów Wajdy*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Caracas – http://www.caracas.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/hold_dla_andrzeja_wajdy_w_trasncho_cultural [dostęp: 22.04.2017].

¹¹⁸ Zob. *Kultura*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Caracas – http://www.caracas.msz.gov.pl/pl/wspolpraca_dwustronna/kultura/ [dostęp: 22.04.2017].

¹¹⁹ Zob. *Polska na Festiwalu Kina Europejskiego „Euroscopio”*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Caracas – http://www.caracas.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/polska_na_festiwalu_kina_europejskiego__euroscopio_ [dostęp: 22.04.2017].

¹²⁰ *Europejskie filmy dostępne dla wszystkich podczas XIII Festiwalu Euroscopio 2017*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Caracas –

Margarita, odbył się zorganizowany przez Ambasadę RP oraz Circuito Gran Cine, Festiwal Kina Polskiego, z okazji 70. rocznicy zakończenia II wojny światowej¹²¹.

W 2015 roku odbył się także w Puerto Cabello, koncert polskiej i wenezuelskiej muzyki klasycznej, w wykonaniu Młodzieżowej Orkiestry¹²².

W ramach wydarzeń kulturalnych *Noches en el Palacio*, otwarto w 2016 roku wystawę przedstawiającą ewolucję gier wideo w Polsce i wyświetlono film dokumentalny, pt.: „*Digital Dreamers*”. Film ukazuje historię i ewolucję polskich gier wideo, poczynając od najstarszych, jak „*Robbo*”, kończąc na „*The Witcher III*”¹²³.

Ambasada RP w Caracas organizowała także w swojej placówce, spotkania poświęcone promocji artystów polonijnych. W lutym 2016 roku, można było tam obejrzeć wystawę polskiego malarza, Leonardo Gerulewicza¹²⁴, zaś w maju tego samego roku, przedstawiono wystawę Jimiego Szymańskiego, której towarzyszył koncert fortepianowy Wenezuelczyka, Efraima Contrerasa¹²⁵.

W listopadzie 2014 roku, Ambasada RP w Caracas we współpracy ze Zgromadzeniem Hebrajskim B’Nai B’Rith i Federacją Stowarzyszeń Izraelitów w Wenezueli, z okazji setnej rocznicy urodzin Jana Kozińskiego (który przeszedł do historii, jako Jan Karski), zorganizowała konferencję na temat jego życia i działalności, zatytułowaną „Jan Karski – człowiek, który chciał zatrzymać Holokaust”. Udział w

http://www.caracas.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/europejskie_filmy_dostepne_dla_wszystkich_podczas_xiii_f_estiwalu_euroscopio_2017 [dostęp: 22.04.2017].

¹²¹ Podczas Festiwalu wyświetlono osiem polskich filmów, w tym m.in.: „Człowiek z żelaza” oraz „Człowiek z marmuru”, Andrzeja Wajdy, „Trzy Kolory: Niebieski, Biały i Czerwony”, Krzysztofa Kieślowskiego czy „Różyczka”, Jana Kidawa-Błońskiego. Zob. *Polska podbija Nową Hiszpanię... Filmowo!* Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Caracas – http://www.caracas.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/polska_podbija_nueva_espanta_filmowo [dostęp: 22.04.2017].

¹²² Koncert został zorganizowany w celu upamiętnienia bitwy o Puerto Cabello z 1823 roku, która była ostatnim polem walki o niepodległość Wenezueli, a w której wziął udział, u boku Francisco de Miranda, Polak – Gustaw Adolf Bergud. Zob. *Polska muzyka klasyczna w Puerto Cabello*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Caracas – http://www.caracas.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/tytul_strony_7 [dostęp: 24.04.2017].

¹²³ Zob. *Polska kreatywność w stanie Nowa Hiszpania*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Caracas – http://www.caracas.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/polska_kreatywnosc_w_stanie_nueva_espanta [dostęp: 22.04.2017]. Patrz też: *Wystawa nt. historii rozwoju polskich gier komputerowych w Centrum Kultury Chacao*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Caracas – http://www.caracas.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/wystawa_w_centro_cultural_chacao_historia_rozwoju_gier_komputerowych_w_polsce [dostęp: 22.04.2017].

¹²⁴ *Doroczne spotkanie z dziennikarzami i wystawa polskiego malarza Leonardo Gerulewicza (LEO)*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Caracas – http://www.caracas.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/doroczne_spotkanie_z_dziennikarzami_i_wystawa_polskiego_malarza_leonardo_gerulewicza_leo [dostęp: 23.04.2017].

¹²⁵ Zob. *Spotkanie w Ambasadzie RP w Caracas promujące polonijnych artystów*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Caracas – <http://www.caracas.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/jimi> [dostęp: 23.04.2017].

seminarium wzięła liczna wspólnota żydowska, a także przedstawiciele korpusu dyplomatycznego, przedstawiciele Polonii oraz byli studenci Karskiego¹²⁶. Warto dodać, że w grudniu 2016 roku, prezydent Andrzej Duda nominował pośmiertnie Jana Karskiego, na stopień generała brygady Wojska Polskiego¹²⁷. W maju 2016 roku z kolei, w siedzibie Ambasady RP w Caracas, została zainaugurowana wystawa, pt.: „Samarytanie z Markowej”, przedstawiająca czyny i historię polskiej rodziny Ulmów, która pomagała żydowskim sąsiadom w czasie II wojny światowej¹²⁸.

Pierwsze organizacje polonijne w Wenezueli, powstały po zakończeniu II wojny światowej, w związku z napływem Polaków do tego kraju. Utworzono wówczas Zjednoczenie Polaków w Wenezueli. W 2006 roku powstało natomiast Towarzystwo Przyjaźni Wenezuelsko-Polskiej, a w 2010 roku, Stowarzyszenie Polaków w Wenezueli (hiszp. *Hermandad Polaca en Venezuela*), które stało się głównym reprezentantem Polonii w tym kraju. Celem organizacji, była integracja Polaków żyjących w Wenezueli, a także wymiana informacji oraz promocja i kultywowanie polskiej kultury, historii i języka, zarówno wśród Polaków, jak i Wenezuelczyków¹²⁹. Inicjatywy te, wspierała także polska Ambasada w Caracas, w siedzibie której od września 2014 roku, organizowane były „spotkania z kulturą i językiem polskim”. W ramach tych spotkań, można było zapoznać się z polskim kinem współczesnym, polską literaturą, a także geografią, architekturą i historią¹³⁰. Dla zainteresowanych pogłębianiem znajomości języka polskiego oraz polskiej literatury i kultury, od 2012 roku, odbywało się na wyspie Margarita, Narodowe Czytanie. W 2016 roku, czytano fragmenty powieści Henryka Sienkiewicza, pt.: „*Quo Vadis*”, a także wyświetlane były fragmenty filmu o tym samym

¹²⁶ *Kultura...*

¹²⁷ Jan Karski część swojego życia spędził w Wenezueli. W Ambasadzie RP w Caracas, wystawiono pamiątkową monetę Banku Narodowego poświęconą bohaterowi. W 2012 roku, prezydent USA, Barack Obama, uhonorował pośmiertnie Karskiego (zmarłego 13 lipca 2000 roku w Waszyngtonie), Medalem Wolności – najwyższym cywilnym odznaczeniem amerykańskim. Polski kurier został także odznaczony, m.in.: Orderem Orła Białego czy tytułem Sprawiedliwego wśród Narodów Świata. Więcej zob.: *Prezydent Andrzej Duda nominował pośmiertnie Jana Karskiego na stopień generała brygady Wojska Polskiego*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Caracas – <http://www.caracas.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/karski2> [dostęp: 24.04.2017].

¹²⁸ Wystawa prezentowała historię rodziny Ulma, mieszkańców Markowej, którzy zostali zamordowani przez hitlerowców, jako kara za udzielanie schronienia rodzinie żydowskiej w czasie wojny. Zob. *Inauguracja wystawy „Samarytanie z Markowej”*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Caracas – http://www.caracas.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/inauguracion_de_la_exhibicion__samaritanos_de_markowa_ [dostęp: 24.04.2017].

¹²⁹ *Stowarzyszenie Polaków w Wenezueli*. Profil na Portalu Facebook – <https://web.facebook.com/poloniawenezuelska/> [dostęp: 10.04.2017].

¹³⁰ *Kultura...*

tytule, w reżyserii J. Kawalerowicza¹³¹. Inicjatywa spotkała się z dużym entuzjazmem i planuje się jej kontynuację w innych wenezuelskich miastach.

Współpraca w dziedzinie kultury ma istotne znaczenie w rozwoju relacji między naszymi państwami. Świadczy o tym fakt, że przy okazji polsko-wenezuelskich konsultacji polityczno-gospodarczych w Caracas, które odbyły się w czerwcu 2016 roku, podkreślono znaczenie relacji kulturalnych, a także wyrażono duże zainteresowanie nawiązaniem kontaktów w obszarze kształcenia młodzieży w zakresie muzyki klasycznej. Rozmawiano także o potrzebie pogłębienia współpracy między Uniwersytetem Muzycznym Fryderyka Chopina w Warszawie oraz Fundacją Fundamusal, zrzeszającą wenezuelskie orkiestry młodzieżowe Wenezueli¹³².

8.4. Płaszczyzna naukowa

Polsko-wenezuelskie kontakty naukowe mają długą tradycję. Wśród polskiej emigracji do Wenezueli znalazło się wielu badaczy i naukowców, którzy przyczynili się zarówno do rozwoju tego kraju¹³³, jak i bilateralnych stosunków między naszymi państwami na kanwie naukowej. Przykładowo, polski lekarz Edward Krulig, był jednym z twórców wenezuelskiej medycyny estetycznej i rekonstruktywnej, a także odkrywcą nowej metody leczenia za pomocą peelingu. Przyczynił się on do nawiązania współpracy między ośrodkami medycyny estetycznej i stowarzyszeniami naukowymi Polski i Wenezueli¹³⁴.

Polskie ośrodki akademickie organizowały także wyprawy naukowe do tego kraju, z udziałem polskich geologów, speleologów, ekologów i biologów. Przykładowo, w 1975 roku wyprawę geograficzną do Wenezueli zorganizował Uniwersytet Jagielloński. Z kolei, specjalista od ochrony zasobów wodnych i eutrofizacji wód powierzchniowych, Stanisław Wróbel z Uniwersytetu Jagiellońskiego, odbył staż naukowy na Uniwersytecie Centralnym w Caracas i opublikował w „Ekologii Polskiej” w 1980 roku, pracę, pt.:

¹³¹ W poprzednich edycjach Narodowego Czytania prezentowano, m.in.: fragmenty dzieł Adama Mickiewicza, Aleksandra Fredry, Henryka Sienkiewicza i Bolesława Prusa. Zob. *Narodowe Czytanie w Wenezueli*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Caracas – http://www.caracas.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/narodowe_czytanie_w_wenezueli [dostęp: 24.04.2017].

¹³² *Polsko-wenezuelskie konsultacje w Caracas...*

¹³³ Ciekawostką jest, że polski przyrodnik Wacław Szumkowski (1891-1967), który po II wojnie światowej objął katedrę botaniki na wenezuelskim Uniwersytecie w Maracay, odkrył biologiczną metodę zwalczania szkodników bawełny. Dzięki jego odkryciu, krótkowłóknista, jak dotąd, bawełna wenezuelska, mogła osiągnąć tak długie włókna, że wysunęła się na drugie miejsce na świecie, po egipskiej. Wenezuelczycy na cześć Szumkowskiego, nazwali jego nazwiskiem nowy gatunek bawełny, a także wioskę, gdzie przeprowadzał badania. Zob. *Polska-Wenezuela. Historia i współczesność...*

¹³⁴ Ibidem.

„*Chemical Changes in the Water of Diked Savanna at Mantecal, Venezuela*”. W latach 1978-1979, ekolog z Uniwersytetu Warszawskiego, Jan Pinowski, był kierownikiem zespołu ds. badań nad rolą ptaków na meliorowanych sawannach, na Uniwersytecie Centralnym w Caracas. Wykłady na Uniwersytecie Centralnym w Caracas w 1978 roku, prowadził także jeden z najlepszych reportażyistów na świecie, Ryszard Kapuściński¹³⁵.

Umowę o współpracy w dziedzinie nauki i techniki, Polska i Wenezuela zawarły jeszcze w 1988 roku. Współpracę z wenezuelskimi uczelniami nawiązały z kolei, jeszcze przed 1990 rokiem, Uniwersytet Warszawski, Polska Akademia Nauk czy Uniwersytet Jagielloński. Wielu polskich naukowców (prawników, neurologów czy fizyków), prowadziło wykłady lub miało odczyty na uczelniach wenezuelskich. Po 1990 roku, Polska i Wenezuela podtrzymywały kontakty akademickie, aczkolwiek nie uległy one znacznej intensyfikacji. W latach 1995-1996, na polskich uczelniach kształciło się jedynie dwunastu studentów z Wenezueli¹³⁶. Z kolei, na przełomie 2015/2016 roku, do Polski z Caracas przyjechało tylko dziewięciu studentów¹³⁷.

W pierwszej i do połowy drugiej dekady XXI wieku, organizowane były różnego rodzaju wyprawy badawczo-naukowe do Wenezueli, z ośrodków akademickich z całej Polski. Przykładowo, w październiku 2002 roku wyruszyła do Wenezueli polska ekspedycja naukowo-eksploratorska, nazwana „Tepui-Wenezuela 2002”¹³⁸. Jej organizatorami byli polscy naukowcy z Instytutu Botaniki Uniwersytetu Gdańskiego oraz Instytutu Systematyki i Ewolucji Zwierząt PAN w Krakowie. Celem wyprawy było wejście na szczyt płaskowyżu w trudno dostępnej dżungli, na pograniczu Wenezueli i Brazylii (na którym nie stanął jeszcze żaden człowiek)¹³⁹ i zebranie endemicznych gatunków flory i fauny¹⁴⁰.

¹³⁵ Zob. *Śladami Polaków po świecie. Polacy w Wenezueli*. Przegląd.australink.pl – <http://przegląd.australink.pl/literatura/sladamikaluski9.pdf> [dostęp: 23.04.2017].

¹³⁶ Dla porównania, w tych samych latach kształciło się w Polsce 23 studentów z Peru i 21 z Kolumbii. Mniejsza liczba studentów przybyła natomiast z Meksyku i było to 11 osób. Zob. A. DEMBICZ: *Współpraca naukowa między Polską i Argentyną*. W: *Relacje Argentyna-Polska. Historia i współczesność*. Red. A. DEMBICZ. Warszawa 1996, s. 95-96.

¹³⁷ Wystąpienie J. Gocłowskiej-Bolek, pełnomocniczki przewodniczącego KRASP ds. Ameryki Łacińskiej, pt.: *Poland-Mexico. Potencial for academic and scientific cooperation*, podczas Konferencji pod patronatem MSZ i Ambasady Meksyku w Polsce, pt.: *Wzmocniony dialog Polska-Meksyk: nowe otwarcie w relacjach dwustronnych*, która odbyła się 29.09.2016 roku w Warszawie.

¹³⁸ Więcej na ten temat: *Tajemniczy świat wenezuelskich tepui*. Tierralatina.pl – <http://www.tierralatina.pl/2011/04/wenezuela-tajemnicze-tepui/> [dostęp: 25.04.2017].

¹³⁹ Na płaskowyżu znajduje się kilkadziesiąt *tepui*, z których do końca XX wieku, zbadano zaledwie kilkanaście, ze względu na wyjątkowo trudny dostęp na szczyty (ściany skalne są wysokie na blisko kilometr).

¹⁴⁰ Ciekawostką jest, że podczas wyprawy, po raz pierwszy w Ameryce Południowej, wykorzystano motolotnię, startującą i lądującą na wodzie. Została ona skonstruowana przez instruktora motolotniarstwa z Gdańska, Marka Rudowskiego, specjalnie dla potrzeb tej podróży. Przy jej pomocy, wykonano loty rekonesansowe, fotografie z powietrza oraz film. Zob. *Śladami Polaków po świecie...*

W 2012 roku z kolei, polsko-wenezuelska ekspedycja dotarła na położony w południowo-wschodniej Wenezueli, szczyt Tramen Tepui (na który jeszcze nikomu nie udało się wspiąć o własnych siłach)¹⁴¹. Jednocześnie, biologka z Uniwersytetu Jagiellońskiego, Izabela Stachowicz, dokonała w trakcie tej wyprawy odkrycia endemicznych gatunków żab i motyli¹⁴².

W ramach polsko-wenezuelskiej współpracy naukowej w pierwszej i do połowy drugiej dekady XXI wieku, odbywały się także wizyty studyjne badaczy i ekspertów z obu krajów. Na przełomie kwietnia i maja 2012 roku, wizytę naukową na zaproszenie Ambasady RP w Caracas złożył Karol Derwich, z Wydziału Studiów Międzynarodowych i Politycznych Uniwersytetu Jagiellońskiego (WSMiP UJ) w Krakowie. Wizyta badacza, podczas której zainaugurowano cykl wykładów, pt.: „*Introducción a la problemática de la transformación en Polonia*” (tłum. „Wprowadzenie do problematyki transformacji w Polsce”), miała na celu rozpoczęcie szerszej współpracy między środowiskiem akademickim w Caracas a naukowcami z Uniwersytetu Jagiellońskiego. Zamiarem była także popularyzacja tematyki związanej z Polską w Wenezueli, realizacja wspólnych projektów badawczych, a w dalszej perspektywie stworzenie studiów nad problematyką polską w tym kraju. W trakcie pobytu K. Derwicha w Wenezueli, zrealizowano szereg wykładów na wielu uczelniach, w tym na: Universidad Simón Bolívar, Universidad Monteávila (UMA), Universidad Santa María czy Universidad Central de Venezuela. Odbyły się też dwa wykłady dla stowarzyszenia INUSEV, skupiającego studentów i pracowników akademickich z różnych uczelni¹⁴³. Wymiernym efektem wizyty było nawiązanie współpracy z pracownikami naukowymi wspomnianych uczelni, a także zaplanowana rewizyta dwóch z nich na Uniwersytecie Jagiellońskim¹⁴⁴.

¹⁴¹ Do tej pory, jedyną metodą dotarcia na szczyt stosowaną, np. przez ekspedycje naukowe, była podróż helikopterem.

¹⁴² Mała, trzycentymetrowa czarna żaba, została zakwalifikowana, jako nowy gatunek, podobnie jak wielobarwny motyl, niebędący bliżej spokrewnionym z żadnym, ze znanych naukowcom gatunków, występujących w Andach. Pomocy przy identyfikacji stworzeń, udzieliło podróżnikom Muzeum Zoologiczne Uniwersytetu Jagiellońskiego. Na podstawie: *Tramen Tepui '2012* – <https://tramentepui2012.wordpress.com/> [dostęp: 25.04.2017]; *Polacy odkrywają Wenezuelę*. Tierralatina.pl – <http://www.tierralatina.pl/2012/01/wenezuela-polska-wyprawa-tramen/> [dostęp: 25.04.2017]; *Polish-Venezuelan scientific exploration team reached Tramen Tepui summit in Venezuela*. Science&Scholarship in Poland – <http://scienceinpoland.pap.pl/en/news/news,388484,polish-venezuelan-scientific-exploration-team-reached-tramen-tepui-summit-in-venezuela.html> [dostęp: 25.04.2017].

¹⁴³ Warto zaznaczyć, że wykłady cieszyły się dużym zainteresowaniem. Szczególnie widoczne, było to na Universidad Monteávila, gdzie w każdym z dwóch wykładów, uczestniczyło około 100 osób. Również na Universidad Santa María i Universidad Simón Bolívar, na wykłady przybyło kilkadziesiąt studentów.

¹⁴⁴ Informacje pozyskane dzięki uprzejmości i na podstawie rozmowy z dr. Karolem Derwichem z Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie, przeprowadzonej w dniu 26 kwietnia 2017 roku.

Na przełomie listopada i grudnia 2012 roku miała miejsce kolejna wizyta naukowa Karola Derwicha w Wenezueli. Stanowiła ona kontynuację współpracy nawiązanej między Wydziałem Studiów Międzynarodowych i Politycznych Uniwersytetu Jagiellońskiego (WSMiP UJ) i Ambasadą RP w Caracas a uczelniami wyższymi w Wenezueli. Tym razem, tematyka wykładów koncentrowała się wokół relacji transatlantyckich w ramach trójkąta – Unia Europejska-Stany Zjednoczone-Ameryka Łacińska (hiszp. *Relaciones transatlánticas: la Union Europea y las Americas*). Wykłady odbyły się na następujących uniwersytetach: Universidad de Zulia (Maracaibo), Universidad Dr. Rafael Beloso Chacín (Maracaibo), Universidad de Oriente nucleo en Nueva Esparta, Universidad Simón Bolívar oraz Universidad Central de Venezuela. W trakcie wizyty zorganizowano intensywny kurs, pt.: „*Las relaciones transatlánticas*”¹⁴⁵ (tłum. „Relacje transatlantyckie”), który zrealizowano w ramach Latinoamerykańskiego Instytutu Studiów Europejskich, dla studentów z różnych uniwersytetów w Caracas. Wizyta stanowiła również okazję do zaprezentowania działalności Latinoamerykańskiego Instytutu Studiów Europejskich (hiszp. *Instituto Latinoamericano de los Altos Estudios Europeos*), stanowiącego międzyuczelnianą platformę popularyzacji wiedzy na temat Europy, w którym decydującą rolę ma odgrywać współpraca z WSMiP UJ¹⁴⁶.

Można stwierdzić, że w zakresie współpracy akademickiej, strona polska nawiązała współpracę ze wszystkimi ważniejszymi uczelniami w Wenezueli, w tym z: Uniwersytetem Centralnym Wenezueli (UCV), Uniwersytetem Santa María, Uniwersytetem Metropolitalnym, Uniwersytetem im. Simóna Bolívara, Uniwersytetami w Maracaibo, Uniwersytetem Katolickim im. Andresa Bello czy Uniwersytetem UNIMAR na Wyspie Margarita.

Od 2011 roku w ramach promocji sukcesu polskiej transformacji, a także zacieśniania kontaktów akademickich z Wenezuelą, organizowany był konkurs skierowany do studentów, polegający na debacie na wybrany temat dotyczący polskiej historii i gospodarki. Nagrodą dla zwycięskiej pary studentów był bilet do Polski, w celu

¹⁴⁵ W trakcie kursu, poruszono wiele zagadnień związanych z relacjami transatlantyckimi, w tym m.in.: relacje transatlantyckie przed II wojną światową; relacje transatlantyckie podczas zimnej wojny; rzeczywistość po zakończeniu zimnej wojny; 11.09.2001 roku – nowa epoka w relacjach pomiędzy Europą i Ameryką; kwestia podziałów w Europie i problemów Unii Europejskiej; relacje pomiędzy Unią Europejską a Ameryką Łacińską.

¹⁴⁶ Informacje pozyskane dzięki uprzejmości i na podstawie rozmowy z dr. Karolem Derwichez z Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie, przeprowadzonej w dniu 26 kwietnia 2017 roku.

odbycia wizyty studyjnej na jednej z polskich uczelni. Organizatorem projektu było stowarzyszenie studenckie i Uniwersytet Wirtualny INUSEV¹⁴⁷.

W grudniu 2016 roku, polska badaczka z Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie i doktorantka w Wenezuelskim Instytucie Badań Naukowych (*El Instituto Venezolano de Investigaciones Científicas*, IVIC), Izabela Stachowicz, zainaugurowała, przy współpracy z Ambasadą RP w Caracas i Fundacją Muzeów Narodowych, wystawę fotograficzną w Muzeum Nauki w Caracas. Przedstawiała ona autorskie zdjęcia ptaków i ssaków z Gran Sabany, leżącej na południu Wenezueli. W wydarzeniu wzięli udział badacze, naukowcy oraz przedstawiciele polskiego korpusu dyplomatycznego¹⁴⁸.

W zakresie promocji polskich uczelni, a także zacieśniania polsko-wenezuelskich kontaktów naukowych, w grudniu 2016 roku na Wenezuelskim Uniwersytecie Centralnym (a na początku 2017 roku także na Uniwersytecie UCAB w Montalbán¹⁴⁹), zainaugurowano wystawę z okazji obchodów 200. rocznicy Uniwersytetu Warszawskiego, pt.: „Dwa stulecia. Dobry początek”, przedstawiającą historię i całokształt działań UW na przestrzeni 200 lat¹⁵⁰.

¹⁴⁷ *Polska-Wenezuela. Historia i współczesność...*

¹⁴⁸ Zob. Polka, Izabela Stachowicz opowiada o wystawie: *Sekretne życie Gran Sabany*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Caracas – http://www.caracas.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/polka_izabela_stachowicz_opowiada_o_ukrytym_zyciu_gran_sabany_ [dostęp: 25.04.2017].

¹⁴⁹ Zob. *Uniwersytet Warszawski zaprezentowany na UCAB*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Caracas – http://www.caracas.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/uniwersytet_warszawski_zaprezentowany_na_ucab;jsessionid=E63B047522F91BCBD59A9A4FF186C9B5.cmsap1p [dostęp: 25.04.2017].

¹⁵⁰ Zob. *Obchody 200 rocznicy Uniwersytetu Warszawskiego na Wenezuelskim Uniwersytecie Centralnym UCV*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Caracas – http://www.caracas.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/obchody_200_rocznicy_uniwersytetu_warszawskiego_na_wenezuelskim_uniwersytecie_centralnym_ucv [dostęp: 25.04.2017].

Rozdział 9

Kolumbia w polityce zagranicznej Polski w latach 1990-2016

9.1. Płaszczyzna polityczna

Rozwój polsko-kolumbijskich stosunków politycznych po 1989 roku, stanowił kontynuację relacji dwustronnych intensyfikowanych już od drugiej połowy lat 60. XX wieku, kiedy to zawarto porozumienie w sprawie nawiązania polsko-kolumbijskich stosunków konsularnych i utworzono w Bogocie konsulat RP. Ponadto, 28 lipca 1969 roku podpisano komunikat o przywróceniu pomiędzy Polską a Kolumbią stosunków dyplomatycznych (zerwanych w 1952 roku w wyniku dojścia do władzy konserwatysty, Laureano Gómeza, który wprowadził w Kolumbii rządy autorytarne), który wszedł w życie z dniem ogłoszenia. Pierwszy ambasador naszego kraju przybył do Bogoty w 1975 roku, kiedy to nastąpiła zmiana statusu misji z poselstwa na ambasadę. Intensyfikacji zaczęła ulegać współpraca także w innych dziedzinach: naukowej, kulturalnej, sportowej oraz gospodarczej. W latach 80. XX wieku zrealizowano szereg wizyt politycznych na szczeblu wiceministrów, a także podpisywano umowy dwustronne w zakresie współpracy handlowej oraz kulturalno-naukowej¹.

Nie bez znaczenia dla zbliżenia obu państw i społeczeństw była pielgrzymka polskiego papieża, Jana Pawła II do Kolumbii, który przy okazji swojej wizyty złożonej w 1986 roku, spotkał się z przedstawicielami kolumbijskiej Polonii².

Po 1989 roku, polityka rządu RP wobec Kolumbii, odpowiadała interesom i celom polityki zagranicznej Polski sformułowanym w odniesieniu do pozostałych państw regionu Ameryki Łacińskiej. Nastawiona była ona głównie na odbudowę stosunków prawno-traktatowych, znoszenie obowiązku wizowego, tworzenie sieci konsulatów honorowych, promocję Polski, jak również promocję wymiany handlowej z naszym krajem, a także wypracowywanie zwyczaju regularnych konsultacji politycznych na szczeblu wiceministrów spraw zagranicznych.

Należy zaznaczyć, że okres reform ustrojowych w Polsce podejmowanych po 1989 roku, pokrywał się z czasem przemian demokratycznych w Kolumbii. W latach 90.

¹ W 1970 roku podpisano umowę handlową i płatniczą, która zapoczątkowała większą wymianę towarową między naszymi państwami. Zob. H. KOBIEROWSKI: *Historia polsko-kolumbijskich stosunków dyplomatycznych i gospodarczych*. W: *Relacje Polska-Kolumbia. Historia i współczesność*. Red. T. SOŃTA-JAROSZEWICZ. Warszawa 2006, s. 143-144.

² Ibidem, s. 143-144.

XX wieku, stopniowo następowała intensyfikacja współpracy dwustronnej między naszymi państwami na wielu różnych płaszczyznach.

W 1994 roku w sejmie RP utworzono polsko-kolumbijską grupę parlamentarną, a także odbyły się w Warszawie, pierwsze po wznowieniu stosunków dyplomatycznych, polsko-kolumbijskie konsultacje polityczne na szczepku wiceministrów spraw zagranicznych. W trakcie spotkania dokonano wymiany not potwierdzających wejście w życie dwustronnej umowy handlowej, podpisanej w 1989 roku³. Ponadto, w 1996 roku miała miejsce w Bogocie wizyta delegacji Ministerstwa Współpracy Gospodarczej z Zagranicą⁴.

W 1998 roku z wizytą do Kolumbii udał się były prezydent RP, Lech Wałęsa, który przybył do tego kraju na zaproszenie Stowarzyszenia Kupców FENALCO. Na specjalnie zorganizowanej w Bogocie konferencji z udziałem środowisk politycznych, opiniotwórczych, związkowych i gospodarczych, Lech Wałęsa wygłosił wykład, pt.: „Solidarność i Pokój w Nowym Milenium”. Legendarny przywódca „Solidarności” odbył także spotkanie z prezydentem tego kraju, Andrésem Pastraną oraz politykami czołowych ugrupowań politycznych Kolumbii⁵.

Do kolejnego spotkania z A. Pastraną doszło w 2000 roku, kiedy to prezes rady ministrów, Jerzy Buzek odbył szereg spotkań z głowami kilku państw latynoamerykańskich, w tym z prezydentem Kolumbii. Ponadto, w 1999, 2000 i 2001 roku kontynuowane były spotkania w ramach mechanizmu dwustronnych konsultacji polityczno-gospodarczych między naszymi państwami⁶.

W początkach XXI wieku, zainaugurowano działalność kolejnych placówek dyplomatycznych naszego kraju w Kolumbii, w randze konsulatów honorowych. W 2001 roku działalność rozpoczął konsulat honorowy RP w Medellín⁷, rok później w Cartagena de Indias⁸, następnie w 2003 roku w Cartagenie i w 2004 roku w Barranquilla⁹. W 2010

³ Ibidem, s. 145.

⁴ Ibidem, s. 153.

⁵ Przy okazji wizyty w Kolumbii, prezydent Wałęsa otrzymał najwyższe odznaczenie państwowe nadawane cudzoziemcom przez parlament kolumbijski. Zob. Ibidem, s. 145.

⁶ M.F. GAWRYCKI: *Polityka Polski wobec państw Ameryki Łacińskiej*. W: *Polityka zagraniczna Polski po wstąpieniu do NATO i UE*. Red. S. BIELEŃ. Warszawa 2010, s. 432.

⁷ B. ZAKRZEWSKI: *Państwa Ameryki Łacińskiej*. W: *Stosunki dwustronne Polski*. „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej 2002”. 2002, s. 324.

⁸ J. PERLIN: *Państwa Ameryki Łacińskiej i Karaibów*. W: *Stosunki dwustronne Polski*. „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej 2003”. 2003, s. 342.

⁹ H. KOBIEROWSKI: *Historia polsko-kolumbijskich stosunków dyplomatycznych i gospodarczych...*, s. 154.

roku uruchomiono z kolei konsulat honorowy RP w Cali¹⁰. Ogółem, w Kolumbii działa osiem polskich konsulatów niezawodowych (stan na połowę 2017 roku), co plasuje ten kraj na drugim miejscu, za Meksykiem (gdzie jest ich 13), w zestawieniu krajów z największą liczbą konsulatów honorowych RP w tym regionie. Kolumbia jest także jednym z dziewięciu krajów Ameryki Łacińskiej, w którym znajduje się Ambasada RP, mieszcząca się w Bogocie. Placówce tej, do niedawna, podlegało jeszcze 5 państw (Panama i 4 kraje karaibskie)¹¹.

W 2002 roku miała miejsce pierwsza, historyczna wizyta prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej, Aleksandra Kwaśniewskiego w Kolumbii, która odbyła się na zaproszenie prezydenta tego kraju Andrésa Pastrany. Podczas spotkania przypomniano, że między naszymi krajami nie występują kwestie sporne. Podpisano wspólną deklarację, w której wskazano na potrzebę intensyfikacji wymiany handlowej w sposób bardziej odpowiadający możliwościom gospodarczym obu krajów¹², a także podkreślono znaczenie kontaktów naukowo-technicznych i kulturalnych. Wraz z prezydentem RP udała się do Kolumbii grupa polskich biznesmenów zainteresowanych nawiązaniem relacji handlowych i inwestycyjnych. Wizycie towarzyszyły zaawansowane rozmowy, m.in. na temat przyjęcia umów o wzajemnym wykonywaniu orzeczeń sądowych w sprawach karnych czy o współpracy policji w zwalczaniu „prania” pieniędzy¹³.

Szef państwa polskiego podczas spotkania z prezydentem Pastraną podkreślił, że nasze kraje łączy umiłowanie wolności. Przypomniał, że u schyłku XVIII wieku Polska uchwaliła pierwszą europejską konstytucję, zaś Kolumbia jest najstarszą demokracją w Ameryce Łacińskiej. Prezydent RP zaznaczył także, iż u boku Simóna Bolívara walczyli polscy żołnierze, których ojczyzna nie istniała wówczas na politycznej mapie Europy. W

¹⁰ *Archiwum. Wydarzenia 2010.* Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Bogocie – http://www.bogota.msz.gov.pl/pl/wydarzenia/archiwum/rok_2010/ [dostęp: 16.05.2017].

¹¹ W maju 2017 roku swoją działalność rozpoczęła Ambasada RP w Panamie. W kompetencji terytorialnej placówki znalazły się: Panama, Belize, Dominikana, Gwatemala, Haiti, Honduras, Nikaragua i Salvador. Zob. *Ambasada RP w Panamie rozpoczyna działalność.* Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP – http://www.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/wiadomosci/ambasada_rp_w_panamie_rozpoczyna_dzialalnosc [dostęp: 07.05.2017].

¹² Prezydenci podkreślili wagę współpracy polsko-kolumbijskiej w przemyśle górniczym, szczególnie w dziedzinie bezpieczeństwa kopalń i ratownictwa górniczego, wyrażając jednocześnie zainteresowanie pogłębieniem współpracy w innych sektorach górnictwa. Zob. *Oficjalna wizyta Prezydenta RP z Małżonką w Republice Kolumbii – dzień trzeci.* Prezydent.pl – <http://www.prezydent.pl/aleksandra-kwasniewskiego/aktualnosci/rok-2002/art,156,350,oficjalna-wizyta-prezydenta-rp-z-malzonka-w-republice-kolumbii-dzien-trzeci.html> [dostęp: 06.05.2017].

¹³ Zob. *Prezydent Kwaśniewski pojedzie do Ameryki Łac.* Wiadomości Wp.pl – http://wiadomosci.wp.pl/prezydent-kwasniewski-pojedzie-do-ameryki-lac-6109030501377153a?ticaid=118b57&_tictsrn=3%20http://www.exporter.pl/kraje/k_ampd/prze_prezydent_02.html [dostęp: 06.05.2017].

późniejszym okresie z kolei, do Kolumbii (jak i innych krajów Ameryki Łacińskiej) przybywali polscy emigranci, znajdując miejsce w tamtejszym społeczeństwie¹⁴.

Prezydent odniósł się także do problemów wewnętrznych, z jakimi zmagala się na początku XXI wieku Kolumbia, które utrudniały jej rozwój gospodarczy i społeczny. Podczas swojego przemówienia, Aleksander Kwaśniewski zapewnił o solidarności i poparciu dla działań rządu kolumbijskiego na rzecz rozwiązania wewnętrznego konfliktu zbrojnego w tym państwie, jak również wyraził przekonanie, że proces pokojowy będzie w przyszłości kontynuowany i doprowadzi do rozwiązania konfliktu. Wyrazem poparcia dla działań rządu w Bogocie, było przyłączenie się Polski do deklaracji UE wyrażającej zrozumienie dla zerwania przez władze Kolumbii pokojowych negocjacji z FARC (hiszp. *Fuerzas Armadas Revolucionarias de Columbia* – Rewolucyjne Siły Zbrojne Kolumbii)¹⁵. Na zakończenie wizyty podpisano wspólną deklarację polityczną, w której obaj przywódcy wyrazili poparcie dla procesu pokojowego i polityki rządu Kolumbii wobec terrorystycznych ugrupowań partyzanckich¹⁶.

W odniesieniu do polsko-kolumbijskich stosunków dwustronnych, prezydent RP wyraził wolę ich intensyfikacji zarówno na płaszczyźnie politycznej, jak i gospodarczej. Zapewnił także, iż „w przededniu akcesji do Unii Europejskiej Polska nie traci z oczu rynków pozaeuropejskich i szuka możliwości dywersyfikacji wymiany handlowej”¹⁷. Szef państwa polskiego spotkał się także z ówczesnym kandydatem na urząd prezydenta Kolumbii, Álvaro Uribe Vélezem, który wyraził duże zainteresowanie polskimi reformami politycznymi, gospodarczymi i społecznymi¹⁸.

Przystąpienie Polski do Unii Europejskiej stworzyło wiele nowych możliwości rozwoju współpracy RP z krajami latynoamerykańskimi, w tym z Kolumbią. W stworzonej w związku z akcesją naszego kraju do UE „Strategii RP w odniesieniu do pozaeuropejskich krajów rozwijających się” z 2004 roku, Kolumbia została wymieniona, obok Wenezueli, w grupie państw „ważnych”.

¹⁴ Zob. *Wizyta Prezydenta RP w Ameryce Południowej*. Exporter.pl – http://www.exporter.pl/kraje/k_ampd/prze_prezydent_02.html [dostęp: 06.05.2017].

¹⁵ J. PERLIN: *Państwa Ameryki Łacińskiej i Karaibów...*, s. 341.

¹⁶ H. KOBIEROWSKI: *Historia polsko-kolumbijskich stosunków dyplomatycznych i gospodarczych...*, s. 148.

¹⁷ Przemówienie prezydenta RP, Aleksandra Kwaśniewskiego podczas spotkania z prezydentem Andrésem Pastraną. Zob. *Wizyta Prezydenta RP w Ameryce Południowej...*

¹⁸ W 2002 roku wybory prezydenckie w Kolumbii wygrał Álvaro Uribe Vélez. Zgodnie z obietnicami wyborczymi, zaczął on wprowadzać w życie reformy, które miały na celu poprawę sytuacji społeczno-politycznej i militarnej Kolumbii, naznaczonej niemal półwieczną historią wojen partyzanckich. Zob. H. KOBIEROWSKI: *Historia polsko-kolumbijskich stosunków dyplomatycznych i gospodarczych...*, s. 148.

Wśród czynników sprzyjających rozwojowi współpracy Polski z tym krajem, autorzy dokumentu wymienili: stosunkowo stabilny wzrost ekonomiczny Kolumbii (w tym: przyrost PKB o 3,5%, niższa inflacja na poziomie 6,5% oraz wzrost eksportu o 5,5% – dane za rok 2003), stosunkowo dobrze rozwijającą się współpracę z UE (w 2003 roku eksport Kolumbii do krajów UE wzrósł do 1,86 mld USD; dominowały w nim tradycyjne towary takie, jak: węgiel, banany, żelazonikiel) oraz dynamicznie rozwijającą się współpracę kulturalno-naukową między naszymi krajami¹⁹.

Do czynników wpływających na ograniczenie dwustronnych relacji zaliczono: słaby popyt wewnętrzny i brak określonych stałych zasad podatkowych w Kolumbii, długotrwały konflikt wewnętrzny angażujący trzy strony (rząd, lewicowe ugrupowania partyzanckie i prawicowe siły paramilitarne) i zagrażający stabilizacji tego kraju²⁰, a także wzrost przestępczości zorganizowanej, związanej między innymi z produkcją i przemytem narkotyków.

W ocenie szans rozwoju relacji z tym państwem, odniesiono się głównie do kontaktów gospodarczych. Stwierdzono, iż potencjalnym obszarem zwiększenia wzajemnych obrotów handlowych jest współpraca w zakresie wydobycia węgla kamiennego. Zaznaczono, że strona kolumbijska jest zainteresowana dalszymi zakupami polskich maszyn górniczych oraz zwiększeniem liczby polskich górników zatrudnionych w miejscowych kopalniach, a także współpracą przemysłową obu państw. Zauważono też, że w 2000 roku wznowiono współpracę w zakresie gospodarki morskiej, a także, że Kolumbia jest dobrym rynkiem dla sprzedaży samolotów transportowych. Głównym segmentem rynku, do którego powinny być z kolei skierowane działania marketingowe jest sektor rządowy (w tym kolumbijska armia i policja)²¹.

W 2004 roku doszło do intensyfikacji współpracy międzyparlamentarnej i wizyt dwustronnych. Już na początku tego roku (w styczniu) wizytę w Polsce złożył przewodniczący komisji spraw zagranicznych i obrony senatu Kolumbii, Jairo Clopatofsky. Został on przyjęty przez marszałka sejmu i wiceministra spraw zagranicznych, a także uczestniczył w specjalnym posiedzeniu komisji spraw

¹⁹ *Strategia RP w odniesieniu do pozaeuropejskich krajów rozwijających się*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych. Warszawa 2004.

²⁰ Jak zaznaczono w dokumencie, Kolumbia nie zgadza się z określeniem „wojna domowa”, które sugerowałoby podział społeczeństwa kolumbijskiego na zwalczające się obozy dążące do zdobycia władzy. Konflikt tymczasem, rozgrywa się pomiędzy demokratycznie wybranym rządem a nielegalnymi ugrupowaniami partyzanckimi (finansowanymi przez przemysł narkotykowy), które w 44-milionowym kraju liczą zaledwie (niecałe) 40 tys. osób. Zob. Ibidem.

²¹ Zob. Ibidem.

zagranicznych poświęconemu problematyce stosunków polsko-kolumbijskich. Przedstawiciel Kolumbii odwiedził także niektóre zakłady przemysłowe. W początkach 2005 roku, podobną wizytę złożył w Polsce były przewodniczący senatu Kolumbii, Germán Vargas Lleras²².

W lutym 2004 roku przebywał w Polsce przewodniczący izby reprezentantów Kolumbii, Alfonso Acosta Osio. Doszło wówczas do spotkania z prezydentem RP, a także rozmów z ministrem spraw zagranicznych oraz kierownictwem sejmu i senatu²³. W 2004 roku Polskę odwiedził także wiceminister obrony Kolumbii, Andrés Peñate²⁴.

W sierpniu 2004 roku z kolei, oficjalną wizytę w Kolumbii złożył podsekretarz stanu MSZ, Andrzej Załucki. Odbył on szereg spotkań z przedstawicielami miejscowych środowisk polonijnych, a także parlamentarzystów, naukowców, dziennikarzy, przedstawiciele środowisk artystycznych i miejscowego biznesu²⁵.

Efektom tych spotkań było między innymi zwiększenie instytucjonalizacji stosunków dwustronnych, w postaci powołania w parlamencie kolumbijskim we wrześniu 2004 roku, kolumbijsko-polskiej grupy parlamentarnej, w skład której weszło siedemnastu deputowanych i senatorów. Dwustronne spotkania odbywały się praktycznie do końca tego roku, a ich uwieńczeniem była oficjalna podróż do Polski w listopadzie 2004 roku, szefowej dyplomacji Kolumbii, Caroliny Barco. Oprócz odbytych rozmów i spotkań w Ministerstwie Spraw Zagranicznych, kolumbijska minister została także przyjęta przez prezydenta Polski, Aleksandra Kwaśniewskiego oraz marszałków sejmu i senatu²⁶. Należy także wspomnieć o regularnie odbywających się konsultacjach polityczno-gospodarczych między naszymi państwami, które również miały miejsce w 2004 roku²⁷, a także w kolejnych latach pierwszej dekady XXI wieku, w tym w: 2005, 2007 i 2009 roku²⁸.

W dniach 3-4 lutego 2005 roku w Cartagenie, odbyło się spotkanie przedstawicieli państw wspierających działania kolumbijskich władz na rzecz ustabilizowania sytuacji

²² H. KOBIEROWSKI: *Historia polsko-kolumbijskich stosunków dyplomatycznych i gospodarczych...*, s. 149.

²³ Ibidem, s. 149.

²⁴ M.F. GAWRYCKI: *Polityka Polski wobec państw Ameryki Łacińskiej...*, s. 432.

²⁵ Zob. *Archiwum. Rok 2004*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Bogocie – http://www.bogota.msz.gov.pl/pl/wydarzenia/archiwum/rok_2004/ [dostęp: 17.05.2017].

²⁶ H. KOBIEROWSKI: *Historia polsko-kolumbijskich stosunków dyplomatycznych i gospodarczych...*, s. 149.

²⁷ M.F. GAWRYCKI: *Polityka Polski wobec państw Ameryki Łacińskiej...*, s. 432.

²⁸ Zespół Ameryki Łacińskiej i Karaibów Departament Ameryki MSZ: *Stosunki Polska – Ameryka Łacińska i Karaiby*. W: *Ameryka Łacińska w polskiej polityce*. „Dokumenty Robocze CESLA”. Warszawa 2009, s. 10-11.

wewnętrznej kraju, tzw. Grupa 24. W spotkaniu wzięła udział polska delegacja pod przewodnictwem wiceministra spraw zagranicznych, Andrzeja Załuckiego²⁹.

Pod koniec pierwszej dekady XXI wieku, oficjalną wizytę w Polsce złożył wiceprezydent Kolumbii, Francisco Santos Calderón. W trakcie wizyty odbywającej się w październiku 2009 roku, wiceprezydent odbył rozmowy z wicepremierem ministra gospodarki, Waldemarem Pawlakiem. Podczas spotkań wiceprezydentowi Calderónowi towarzyszyli: ambasador Republiki Kolumbii w Polsce, Jorge Alberto Barrantes Ulloa oraz I sekretarz tej placówki, Duvan Reiner Ocampo Pizón. Ze strony polskiej obecni byli: przedstawiciele zainteresowanych departamentów Ministerstwa Gospodarki oraz przedstawiciele MSZ, Ministerstwa Obrony Narodowej i Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi. Spotkanie było poświęcone przede wszystkim omówieniu stanu i możliwości poszerzenia współpracy gospodarczej między Polską a Kolumbią³⁰.

W 2010 roku z kolei, z oficjalną wizytą do Kolumbii udał się minister spraw zagranicznych RP, Radosław Sikorski. Szef polskiej dyplomacji spotkał się z prezydentem tego kraju, Álvaro Uribe, ministrem spraw zagranicznych, Jaime Bermúdezem Merizalde oraz naczelnym dowódcą sił zbrojnych, Freddy Padilla de León. Wizyta polskiego ministra świadczyła o woli intensyfikacji kontaktów dwustronnych. W trakcie spotkań poruszono szereg tematów, w tym m.in.: aspekty współpracy Kolumbii z Unią Europejską (w tym kwestię wielostronnej umowy handlowej oraz przygotowania do VI Szczytu UE-Ameryka Łacińska i Karaiby), problematykę regionalną oraz współpracę Polski i Kolumbii na forum ONZ. W czasie spotkania z generałem Padilla de León omówiono także możliwości współpracy Polski i Kolumbii w zakresie przemysłów obronnych³¹.

W pierwszej i do połowy drugiej dekady XXI wieku w polsko-kolumbijskich relacjach politycznych dochodziło również do spotkań na szczeblu wielostronnym. Tuż po wstąpieniu naszego kraju do Unii Europejskiej w maju 2004 roku, Polska po raz pierwszy wzięła udział w III Szczyście UE-LAC w Guadalajarze. Była to jednocześnie okazja do spotkania prezydentów obu państw, Aleksandra Kwaśniewskiego i Álvaro Uribe Véleza. Dwa lata później, w 2006 roku podczas odbywającego się w Wiedniu IV

²⁹ *Archiwum. Rok 2005.* Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Bogocie – http://www.bogota.msz.gov.pl/pl/wydarzenia/archiwum/rok_2005/ [dostęp: 16.05.2017].

³⁰ *Notatka handlowa o polsko-kolumbijskich stosunkach handlowych i gospodarczych.* Ministerstwo Gospodarki, Departament Promocji i Współpracy Dwustronnej. Warszawa, maj 2013. Więcej na ten temat w kolejnym podrozdziale, poświęconym polsko-kolumbijskim stosunkom gospodarczym.

³¹ *Archiwum. Wydarzenia 2010...*

Szczytu UE-LAC, rozmowy z wiceprezydentem Kolumbii odbył premier RP, Kazimierz Marcinkiewicz³².

Kolejną okazją do spotkania na forum wielostronnym był międzyregionalny szczyt w Limie w 2008 roku, na którym Polskę reprezentował prezes rady ministrów, Donald Tusk. Podczas rozmów z prezydentem Álvaro Uribe Vélezem, polski premier uzyskał zgodę na jednostronne zniesienie obowiązku wizowego dla Polaków wyjeżdżających do tego kraju³³.

Forum, na którym również dochodziło do spotkań przedstawicieli Polski i Kolumbii, były sesje Zgromadzenia Ogólnego ONZ w Nowym Jorku. We wrześniu 2012 roku, podczas 67. sesji ZO minister spraw zagranicznych RP, Radosław Sikorski spotkał się z szefową dyplomacji Republiki Kolumbii, Marią Angelą Holguín Cuellar. Przedstawiciele obu krajów omówili polsko-kolumbijskie stosunki dwustronne oraz wymienili poglądy na temat bieżącej agendy międzynarodowej. Minister Sikorski wyraził zainteresowanie intensyfikacją współpracy politycznej i gospodarczej z Kolumbią oraz zwiększeniem zaangażowania Polski w Ameryce Łacińskiej. Podkreślono, że sytuacja gospodarcza obu krajów sprzyja rozwojowi wzajemnej wymiany handlowej. Intensyfikacji dwustronnych kontaktów handlowych miała także służyć planowana misja gospodarcza do Kolumbii, pod przewodnictwem podsekretarza stanu w MSZ Beaty Stelmach w listopadzie 2012 roku. Podczas rozmów poruszono również kwestię kandydatury Polski na niestałego członka Rady Bezpieczeństwa ONZ w latach 2018-2019 oraz aspiracji Kolumbii do przystąpienia do OECD³⁴. Podczas spotkania, szefowie resortów spraw zagranicznych podpisali Umowę między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Republiki Kolumbii o zniesieniu obowiązku wizowego dla posiadaczy paszportów dyplomatycznych³⁵.

Przy okazji spotkania w Nowym Jorku, minister Sikorski zaprosił swoją odpowiedniczkę do złożenia wizyty w Polsce, co nastąpiło w lutym 2013 roku. Podczas rozmów w Warszawie, poruszono z kolumbijską minister spraw zagranicznych szereg kwestii, zarówno z zakresu problematyki stosunków dwustronnych, jak i

³² Zespół Ameryki Łacińskiej i Karaibów Departament Ameryki MSZ: *Stosunki Polska – Ameryka Łacińska i Karaiby...*, s. 10-11.

³³ M.F. GAWRYCKI: *Polityka Polski wobec państw Ameryki Łacińskiej...*, s. 431-432.

³⁴ Kolumbia i Kostaryka są w trakcie akcesji do OECD.

³⁵ *Spotkanie Ministra Radosława Sikorskiego z Minister Spraw Zagranicznych Kolumbii*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP – http://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/inne_kontynenty/ameryka_lacinska_i_karaiby/spotkanie_ministra_radoslaw_sikorskiego_z_minister_spraw_zagranicznych_kolumbii [dostęp: 06.05.2017].

multilateralnych. Omówiono między innymi sytuację społeczno-gospodarczą w Ameryce Łacińskiej, a także kwestię stosunków tego regionu z Unią Europejską. Warto zaznaczyć, że Polska poparła umowę handlową Kolumbii z UE. Jak zapewnił szef polskiej dyplomacji – „nie przewidujemy problemów z jej ratyfikacją w polskim parlamencie”³⁶.

W zakresie współpracy dwustronnej, podkreślono znaczenie rozwoju stosunków gospodarczych, a zwłaszcza kontynuacji satysfakcjonującej obie strony kooperacji w dziedzinie górnictwa i ratownictwa górniczego. Jednocześnie zadeklarowano chęć intensyfikacji kontaktów w zakresie obronności i rolnictwa. Obydwa państwa wyraziły zainteresowanie wymianą doświadczeń w odniesieniu do eksploracji niekonwencjonalnych źródeł gazu³⁷. Wyrażono przekonanie, że rozwojowi współpracy handlowej i inwestycyjnej między Polską a Kolumbią, służyć będzie podpisana 26 czerwca 2012 roku Umowa handlowa między UE a Kolumbią i Peru, która (po jej ratyfikacji przez państwa członkowskie UE) zapewni m.in., szereg ułatwień taryfowych i pozataryfowych³⁸.

Podczas swojego pobytu w Polsce, minister María Ángela Holguín Cuéllar spotkała się także z podsekretarz stanu Beatą Stelmach oraz towarzyszącą jej grupą polskich przedsiębiorców, którzy wzięli udział w misji gospodarczej w Kolumbii w 2012 roku. Ponadto, odbyto rozmowy z wicepremierem Januszem Piechocińskim, marszałkiem senatu RP Bogdanem Borusewiczem, wicemarszałkiem sejmu RP Jerzym Wenderlichem, jak również przewodniczącym komisji spraw zagranicznych Grzegorzem Schetyną oraz przewodniczącą komisji do spraw Unii Europejskiej, Agnieszką Pomaską³⁹.

Odniesienia do współpracy Polski z Kolumbią pojawiły się w publikacji K.J. Hinza, pt.: „Wyzwania dla polityki zagranicznej RP wobec Ameryki Łacińskiej i Karaibów (2015-2020 i po 2020 roku)” z 2015 roku. Jak zauważył jej autor, w ramach relacji biregionalnych pomiędzy Ameryką Łacińską a Unią Europejską „największe interesy ofensywne mamy w tych obszarach unijnej polityki, które dotyczą współpracy gospodarczej z Brazylią, Meksykiem, Chile, Kolumbią i Peru”. Według przedstawionej w opracowaniu opinii, powinniśmy w jak największym stopniu wykorzystywać możliwości,

³⁶ *Minister Spraw Zagranicznych Kolumbii z wizytą w Polsce*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP – http://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/inne_kontynenty/ameryka_lacinska_i_karaiby/minister_spraw_zagranicznych_kolumbii_z_wizyta_w_polsce2 [dostęp: 06.05.2017].

³⁷ *Wspólne Oświadczenie Polski i Kolumbii*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP – <http://www.msz.gov.pl/resource/6df2d9da-e96c-482c-a5ac-b66c4063b76a:JCR> [dostęp: 06.05.2017].

³⁸ *Ibidem*.

³⁹ *Minister Spraw Zagranicznych Kolumbii z wizytą w Polsce...*

jakie stwarzają umowy UE o wolnym handlu, w szczególności z Meksykiem, Chile, Peru i Kolumbią⁴⁰.

W publikacji poruszono kwestię współpracy z Kolumbią, głównie przez pryzmat relacji naszego kraju z Sojuszem Pacyfiku, którego państwo to jest członkiem. Wskazano na atuty tego ugrupowania (m.in. na fakt posiadania przez wszystkie jego państwa członkowskie, tj. Chile, Kolumbię, Meksyk i Peru, umów o wolnym handlu z UE i ułatwień z tym związanych, z czego również mogą korzystać polskie firmy) oraz perspektywy jego rozwoju. Stwierdzono, iż kraje te należy traktować, jako ważnych partnerów dialogu politycznego i relacji gospodarczych⁴¹.

W kwietniu 2016 roku w Warszawie, zrealizowano kolejne polsko-kolumbijskie konsultacje polityczne na szczeblu dyrektorów MSZ. Strona polska reprezentowana była przez zastępcę dyrektora Departamentu Ameryki w MSZ Karolinę Cemkę, a strona kolumbijska przez dyrektora Europy, J. G. Castro. Podczas rozmów poruszono między innymi kwestię sytuacji wewnętrznej Kolumbii, w tym planowanego zakończenia procesu pokojowego. Podjęto także zagadnienie możliwego zwiększenia zaangażowania polskich ekspertów i firm w ekonomizację i demokratyzację, tzw. obszarów post konfliktowych (zwłaszcza w sektorze rolno-spożywczym)⁴².

W związku z zakończeniem negocjacji pokojowych z Rewolucyjnymi Siłami Zbrojnymi Kolumbii (FARC), Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP w sierpniu 2016 roku, pogratulowało stronie kolumbijskiej finalizacji tego procesu. Wyrażono jednocześnie nadzieję, że to historyczne porozumienie zapewni Kolumbii trwałą pokój i wszechstronny rozwój. Przy tej okazji podkreślono, że Kolumbia jest ważnym partnerem politycznym i gospodarczym Polski w Ameryce Łacińskiej⁴³.

Nietypową inicjatywą w stosunkach dwustronnych wykraczającą poza ramy tradycyjnych kontaktów dyplomatycznych, był polsko-kolumbijski projekt dyplomacji sportowej, który realizowano w 2015 i 2016 roku z ramienia MSZ obu państw⁴⁴.

⁴⁰ K.J. HINZ: *Wyzwania dla polityki zagranicznej RP wobec Ameryki Łacińskiej i Karaibów (2015-2020 i po 2020 roku)*, Ministerstwo Spraw Zagranicznych, Departament Ameryki. Warszawa 2015.

⁴¹ Ibidem.

⁴² *Polsko-Kolumbijskie Konsultacje Polityczne na Szczeblu Dyrektorów MSZ*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP – http://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/inne_kontynenty/ameryka_lacinska_i_karaiby/polsko_kolumbijskie_konsultacje_polityczne_na_szczeblu_dyrektorow_msz [dostęp: 07.05.2017].

⁴³ *Zakończenie negocjacji pokojowych w Kolumbii*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Bogocie – http://www.bogota.msz.gov.pl/pl/wydarzenia/zakonczenie_negocjacji_pokojowych_w_kolumbii [dostęp: 07.05.2017].

⁴⁴ Program dyplomacji sportowej został uruchomiony w 2015 roku, na podstawie deklaracji w dziedzinie dyplomacji sportowej, podpisanej między resortami obu państw w dniu 9 marca 2015 roku. Zob.

Partnerem projektu był klub AZS AWF w Warszawie. Celem programu było zapewnienie wsparcia dla uczniów mieszkających w tych regionach Kolumbii, które były najbardziej dotknięte konfliktem zbrojnym⁴⁵. Głównym zamiarem była promocja sportu, jako aktywności pozytywnie angażującej dzieci i młodzież w społecznościach narażonych na działanie nielegalnych grup zbrojnych i kreowanie lokalnych liderów⁴⁶. Kolumbijska młodzież trenowała koszykówkę i siatkówkę pod opieką doświadczonych szkoleniowców. Dodatkowymi atrakcjami były m.in., spotkania z polskimi sportowcami oraz wycieczka do Krakowa⁴⁷. We wrześniu 2016 roku z kolei odbyło się spotkanie dyrektora Departamentu Ameryki Grzegorza Kozłowskiego z grupą uczniów kolumbijskich, beneficjentów projektu dyplomacji sportowej. W spotkaniu uczestniczyli także ambasador Kolumbii, Victoria González Ariza oraz prezes AZS AWF, Maciej Hartfil. Ambasador Kolumbii podziękowała za otwartość polskiego rządu oraz wsparcie w realizacji przedsięwzięcia⁴⁸.

Obok projektu dyplomacji sportowej, przykładem realizacji polskiej pomocy rozwojowej w ramach Programu Małych Grantów, była inicjatywa nastawiona na rozwój turystyki zdrowotnej w kopalni soli w Nemocon, w 2014 roku. Projekt realizowany był przez polską placówkę dyplomatyczną we współpracy z partnerami lokalnymi⁴⁹.

9.2. Płaszczyzna gospodarcza

Jak już zostało wspomniane, w lipcu 1969 roku Polska i Kolumbia wznowiły stosunki dyplomatyczne. Rok później kraje te podpisały umowę handlową i płatniczą, która przyczyniła się do zwiększenia dwustronnej wymiany handlowej. Nasz import z Kolumbii obejmował wówczas głównie kawę, banany, bawełnę i tytoń, a eksport –

Dyplomacja sportowa. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Bogocie – http://www.bogota.msz.gov.pl/pl/wydarzenia/dyplomacja_sportowa_1 [dostęp: 07.05.2017].

⁴⁵ W projekcie wzięło udział 14 uczniów z departamentu Putumayo w południowo-wschodniej Kolumbii. Zob. *Polsko-kolumbijski projekt dyplomacji sportowej*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP – http://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/inne_kontynenty/ameryka_lacinska_i_karaiby/polsko_kolumbijski_projekt_dyplomacji_sportowej [dostęp: 07.05.2017].

⁴⁶ *Dyplomacja sportowa...*

⁴⁷ W dniach 4-14 września 2016 roku, grupa nastolatków z Puerto Leguizamo y Puerto Ospina (departament Putumayo), odwiedziła Polskę w ramach polsko-kolumbijskiego projektu dyplomacji sportowej. Po raz pierwszy, grupa młodzieży kolumbijskiej odbyła trening na AWF rok wcześniej, we wrześniu 2015 roku. Zob. *Ibidem*.

⁴⁸ Projekt został współfinansowany przez Ministerstwo SZ RP i Ministerstwo SZ Kolumbii w ramach programu „Polska Pomoc”. Polska partycypowała w finansowaniu projektu w ramach systemu małych grantów (koszt ok. 16 tys. USD). Zob. *Polsko-kolumbijski projekt dyplomacji sportowej...*

⁴⁹ *Stosunki Polska-Ameryka Łacińska i Karaiby*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych – http://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/inne_kontynenty/ameryka_lacinska_i_karaiby/stosunki_dwustronne_ameryka_lacinska_karaiby/tytul_strony;jsessionid=6365BCE66A1210B71089D3C80B6D2448.cmsap2p [dostęp: 07.05.2017].

chemikalia, łożyska, obrabiarki, samochody, wyroby walcowane i statki⁵⁰. Wśród innych ważnych umów dwustronnych, jakie zawarły te dwa państwa należy wymienić: umowę o współpracy techniczno-naukowej z dnia 22 czerwca 1967 roku i protokół dodatkowy z dnia 10 listopada 1970 roku⁵¹, a także umowę o współpracy w zakresie górnictwa węglowego, rud miedzi, fosforytów i energetyki z dnia 14 września 1983 roku⁵² oraz umowę handlową między PRL a rządem Republiki Kolumbii z dnia 26 października 1989 roku⁵³. Warto podkreślić, że w latach 70. i 80. XX wieku, Kolumbia była obok Brazylii i Argentyny, głównym partnerem handlowym Polski w tym regionie. W połowie lat 80. XX wieku wartość polskiego eksportu do tych trzech państw stanowiła 88% całego wywozu do Ameryki Łacińskiej⁵⁴.

Przemiany polityczne, gospodarcze i społeczne, połączone z efektami reform przeprowadzanych na początku lat 90. XX wieku zarówno w Polsce, jak i w Kolumbii, stworzyły możliwość intensyfikacji kontaktów gospodarczych oraz podjęcia działań na rzecz zwiększenia wymiany handlowej. W 1994 roku weszła w życie polsko-kolumbijska umowa handlowa. W marcu 1996 roku do Bogoty przybyła polska delegacja międzyresortowa pod przewodnictwem Jana Czaji, podsekretarza stanu w Ministerstwie Współpracy Gospodarczej z Zagranicą. W listopadzie tego samego roku odbyło się w Warszawie I Forum Gospodarcze „Polska-Ameryka Łacińska”. Uczestniczyła w nim delegacja kolumbijska, w skład której weszli: minister handlu zagranicznego (jako przewodniczący) Carlos Ronderos Torres, wiceminister gospodarki i planowania Alfonso Casanova Montero oraz wiceminister handlu zagranicznego ds. promocji i współpracy międzynarodowej Kolumbii, Hector Roberto Gonzalez Urrutia⁵⁵.

W połowie lat 90. XX wieku, nastąpiło wyraźne ożywienie wymiany handlowej pomiędzy obu państwami. W dużej ilości eksportowaliśmy do Kolumbii polskie Fiaty 125p, a nazwa „polski” szybko stała się synonimem, często niedostępnego dla niższych warstw społeczeństwa, samochodu osobowego⁵⁶. Ponadto, sprowadzano z Polski pickupy budowane na podwoziu „Żuka” oraz w późniejszych latach „Polonezy”, które w ilości

⁵⁰ W 1981 roku Polska dostarczyła do Kolumbii 9 statków.

⁵¹ *Notatka informacyjna o polsko-kolumbijskich stosunkach handlowych i gospodarczych*. Ministerstwo Rozwoju – https://www.mr.gov.pl/media/32348/Kolumbia_25_01_2017.pdf [dostęp: 08.05.2017].

⁵² H. KOBIEROWSKI: *Historia polsko-kolumbijskich stosunków dyplomatycznych i gospodarczych...*, s. 144.

⁵³ *Stan i perspektywy stosunków gospodarczych Polski z krajami Ameryki Łacińskiej*. Red. A. DEMBICZ, K. DEMBICZ [i in]. Warszawa 1997, s. 17.

⁵⁴ *Ibidem*, s. 43-44.

⁵⁵ H. KOBIEROWSKI: *Historia polsko-kolumbijskich stosunków dyplomatycznych i gospodarczych...*, s. 145.

⁵⁶ Jak stwierdził Henryk Kobierowski (ambasador RP w Kolumbii w latach 2002-31.08.2008), słowo „polski”, jako określenie Fiata 125p, do dziś w Kolumbii oznacza (potocznie) mniej więcej to, co dla Polaków w latach 60. XX wieku oznaczała nazwa „Syrenka”. Zob. *Ibidem*, s. 146.

około 4 tys. sztuk stały się wyposażeniem miejscowej policji⁵⁷. Polska z kolei, importowała z Kolumbii głównie kawę⁵⁸ i świeże owoce⁵⁹.

Rozwój relacji gospodarczych obrazowała wzrastająca wartość dwustronnej wymiany handlowej. W 1995 roku obroty handlowe między naszymi państwami wyniosły 50,5 mln USD, w 1996 roku wzrosły do 55,7 mln USD, zaś w 1997 roku osiągnęły najwyższą od początku lat 90. XX wieku wartość, 75,8 mln USD⁶⁰.

Jednocześnie należy zauważyć, że w początku lat 90. XX wieku, z jednej strony pojawiły się nowe możliwości w kształtowaniu relacji między Polską a Kolumbią, a z drugiej zwiększyło się znaczenie także innych krajów Ameryki Łacińskiej w polskiej wymianie handlowej. W efekcie, wieloletni partnerzy Polski (w tym Kolumbia) zostali częściowo zastąpieni przez nowych partnerów latynoamerykańskich. Spowodowało to, że Kolumbia już w połowie lat 90. XX wieku utraciła swoją trzecią lokatę (na rzecz Ekwadoru) na liście państw, z którymi Polska osiągała największe wartości obrotów handlowych w tym regionie⁶¹.

Dodatkowo, w latach 1999-2002 doszło do załamania się dwustronnej wymiany handlowej ze względu na kryzys gospodarczy w Kolumbii przejawiający się spadkiem produkcji przemysłowej, wzrostem bezrobocia i spowolnieniem procesu prywatyzacji. Już w 1998 roku zanotowano niewielki spadek obrotów handlowych w porównaniu z rokiem poprzednim, gdyż wyniosły one 75,1 mln USD. W 1999 i 2000 roku natomiast, w wyniku dalszego osłabiania polsko-kolumbijskich relacji handlowych, osiągnęły one wartość odpowiednio: 45,3 mln USD oraz 42,0 mln USD. Dopiero w 2000 roku gospodarka kolumbijska zaczęła powoli wychodzić z recesji. Nastąpił nieznaczny wzrost PKB i produkcji w przemyśle wytwórczym oraz eksportu, zwłaszcza ropy naftowej. Poprawiła się także sytuacja w handlu i rolnictwie⁶². Tendencja spadkowa w relacjach z Polską utrzymywała się jednak do 2002 roku. W 2001 roku obroty handlowe między naszymi państwami wyniosły 31,4 mln USD, zaś w 2002 osiągnęły najniższą od początku lat 90. XX wieku wartość, 29,5 mln USD⁶³.

⁵⁷ Ibidem, s. 146.

⁵⁸ W połowie lat 90. XX wieku, Kolumbia była głównym latynoamerykańskim dostawcą kawy do Polski (5,8 tys. ton), zaś w globalnym imporcie Polski w zakresie tego towaru, zajmowała 5. miejsce. Zob. *Stan i perspektywy stosunków gospodarczych Polski...*, s. 61.

⁵⁹ Ibidem, s. 61.

⁶⁰ H. KOBIEROWSKI: *Historia polsko-kolumbijskich stosunków dyplomatycznych i gospodarczych...*, s. 147.

⁶¹ *Stan i perspektywy stosunków gospodarczych Polski...*, s. 56-57.

⁶² H. KOBIEROWSKI: *Historia polsko-kolumbijskich stosunków dyplomatycznych i gospodarczych...*, s. 146.

⁶³ Ibidem, s. 147.

Od początku XXI wieku rządy obu państw podejmowały działania mające na celu ożywienie dwustronnej współpracy gospodarczej. W trakcie wizyty prezydenta Aleksandra Kwaśniewskiego w 2002 roku w Kolumbii, zrealizowano pierwsze Forum Gospodarcze z udziałem przedsiębiorców i przedstawicieli władz gospodarczych Polski i Kolumbii. Ponadto, opracowano i wdrożono nowatorski System Informacji Gospodarczej (SIG), pozwalający na ekspansywne docieranie do polskich i kolumbijskich odbiorców materiałów i informacji promocyjnych.

W marcu 2003 roku, powołano w Bogocie polsko-kolumbijską izbę handlową, której celem była promocja i aktywizacja stosunków gospodarczych między przedsiębiorstwami obu krajów. Pod koniec tego samego roku w Ibagué (stolicy departamentu Tolima), została powołana filia tej izby, zrzeszająca miejscowych przedsiębiorców zainteresowanych współpracą z polskimi partnerami. Istnienie polsko-kolumbijskiej izby handlowej pozwalało między innymi na aktywną obecność naszego kraju w organizowanych na terenie Kolumbii imprezach gospodarczych, a także sprzyjało organizowaniu dwustronnych misji handlowych⁶⁴.

W efekcie, począwszy od 2003 roku zaczęto obserwować stopniowy wzrost wzajemnej wymiany handlowej, która na rok przed wstąpieniem Polski do UE osiągnęła wartość 40,2 mln USD⁶⁵. Nie był to, co prawda, poziom tak wysoki jak w połowie lat 90. XX wieku, ale oznaczał zahamowanie negatywnego trendu związanego ze spadkiem wartości dwustronnej wymiany, jaki obserwowano w polsko-kolumbijskich relacjach handlowych od 1998 roku.

Tabela 1.

Wartość polsko-kolumbijskich obrotów handlowych w latach 2004-2016 (w mln USD)

ROK	EKSPORT	IMPORT	OBROTY	SALDO	UDZIAŁ w %	
					Export	Import
2004	19,7	32,7	52,4	- 13,1	0,03	0,04
2005	18,2	55,3	73,5	- 37,1	0,02	0,05
2006	25,3	66,0	91,8	- 40,7	0,02	0,05
2007	32,5	104,3	136,8	- 71,8	0,02	0,06
2008	31,3	206,6	237,9	- 175,2	0,02	0,10
2009	20,5	109,2	129,7	- 88,7	0,02	0,07

⁶⁴ Ibidem, s. 148.

⁶⁵ Ibidem, s. 147.

2010	21,8	176,1	197,9	- 154,3	0,01	0,10
2011	52,9	140,3	193,1	- 87,4	0,03	0,07
2012	46,5	63,5	110,0	- 17,0	0,03	0,03
2013	48,9	63,2	112,1	- 14,2	0,02	0,03
2014	62,1	83,7	145,8	- 21,6	0,03	0,04
2015	65,3	114,6	179,9	- 49,4	0,03	0,06
2016	98,4	132,4	230,8	- 34,0	0,05	0,07

Źródło: GUS. Opracowanie własne.

Istotnym dla rozwoju polsko-kolumbijskich relacji gospodarczych było ustanowienie w lutym 2005 roku Domu Polskiego w Bogocie, kierowanego przez kolumbijskiego przedsiębiorcę Javiera Rodriqueza Cepedę. Zadaniem tej instytucji była promocja polskiej gospodarki w tym kraju oraz kompleksowa pomoc w tworzeniu dogodnych warunków wymiany handlowej z Polską. W tym samym roku wizytę w Kolumbii złożyła delegacja polskiej Agencji Rozwoju Przemysłu⁶⁶. Rok wcześniej z kolei, powołano polsko-kolumbijskie przedsiębiorstwo ABC Polish Group Sp. z o.o.⁶⁷.

Zarówno wejście Polski do UE, jak i tworzenie od początku lat 2000. organizacji i instytucji gospodarczych mających wzmacniać dwustronną wymianę handlową między naszymi krajami, przyczyniły się do ożywienia relacji ekonomicznych między Polską i Kolumbią. W 2004 roku odnotowano dalszy wzrost w zakresie dwustronnej wymiany handlowej, która z 40,2 mln USD w 2003 roku wzrosła do 52,4 mln USD w 2004 roku. W 2005 roku z kolei, dwustronne obroty handlowe osiągnęły poziom sprzed kryzysu końca lat 90. XX wieku i zamknęły się kwotą 73,5 mln USD. Przyglądając się danym zawartym w tabeli nr 1., można stwierdzić, że począwszy od 2004 roku wolumen polsko-kolumbijskich obrotów handlowych systematycznie wzrastał, aż do 2008 roku, kiedy to osiągnął najwyższą w analizowanym okresie (2004-2016) wartość, 237,9 mln USD. Rok 2008 był również rekordowym, jeżeli chodzi o polski import z Kolumbii, który osiągnął wówczas wartość 206,6 mln USD. Przełożyło się to jednak na największe w analizowanym okresie ujemne dla Polski saldo handlowe (-175,2 mln USD).

W wyniku ogólnoświatowego kryzysu gospodarczego, dwustronne obroty handlowe w następnym roku spadły o blisko połowę, do wartości 129,7 mln USD. Zjawisko to nie utrzymało się jednak długo, gdyż już w 2010 roku obroty handlowe między naszymi państwami wzrosły do 197,9 mln USD. W ciągu kolejnych dwóch lat

⁶⁶ Ibidem, s. 148, 154.

⁶⁷ Ibidem, s. 154.

(2011, 2012) ponownie odnotowano spadek wzajemnych obrotów, które w 2012 roku uplasowały się na poziomie 110,0 mln USD, osiągając najniższą od 2006 roku wartość. Od 2013 roku następował jednak systematyczny wzrost i ożywienie wymiany handlowej, której wartość w 2016 roku zbliżyła się do rekordowego poziomu z 2008 roku, wynosząc 230,8 mln USD. W latach 2014-2016 znacznie wzrósł też polski eksport do Kolumbii, który osiągnął w ciągu tych trzech lat najwyższe od początku lat 90. XX wieku wartości (od 62,1 mln USD w 2014 roku do 98,4 mln USD w 2016 roku).

Pomimo wielu pozytywnych tendencji obserwowanych w zakresie wartości obrotów handlowych (zarówno eksport, jak i import wykazywały raczej tendencje wzrostowe nie podlegając znacznym i częstym wahaniom, zaś okresowe spadki wartości wymiany były raczej krótkotrwałe i następnie charakteryzowały się znacznym ożywieniem), należy podkreślić istnienie od początku lat 90. XX wieku, ujemnego dla Polski salda wzajemnej wymiany. Ponadto, procentowy udział Kolumbii w polskim eksporcie nie przekroczył w latach 2004-2016, 0,05% (w 2016 roku), zaś w polskim imporcie osiągnął najwięcej 0,10% (w 2008 i 2010 roku). Nie są to wartości odpowiadające tkwiącemu we współpracy między tymi dwoma państwami potencjałowi. Należy także zwrócić uwagę, że pod względem wartości obrotów handlowych, spośród partnerów gospodarczych Polski w regionie Ameryki Łacińskiej i Karaibów, Kolumbia uplasowała się w 2016 roku dopiero na 7⁶⁸. miejscu⁶⁹.

W zakresie struktury towarowej wymiany, w polskim eksporcie do Kolumbii w połowie drugiej dekady XXI wieku, przeważały: opony i opony pneumatyczne, produkty przemysłu chemicznego (kwasy karboksylowe, soda kaustyczna, wodorotlenek potasu), wyroby farmaceutyczne, maszyny, części maszyn i urządzenia mechaniczne, sprzęt elektryczny, turbiny gazowe, lampy halogenowe, nawozy mineralne, metale nieszlachetne i wyroby z tych metali (kątowniki, profile, kształtowniki stalowe), tworzywa sztuczne⁷⁰, a także preparaty kosmetyczne (perfumy i wody toaletowe, preparaty do makijażu), detergenty oraz w niewielkiej ilości produkty spożywcze (zwłaszcza zagęszczone mleko i

⁶⁸ Spośród partnerów handlowych Polski w regionie Ameryki Łacińskiej, Kolumbia zwyczajowo znajdowała się na szóstym/ siódmym miejscu pod względem wartości obrotów handlowych (po Brazylii, Argentynie, Meksyku, Chile i Bahamach oraz incydentalnie, z uwagi na remonty statków, wyprzedzały ją Antigua i Barbuda). Zob. *Notatka handlowa o polsko-kolumbijskich stosunkach handlowych...*

⁶⁹ Należy jednak mieć na uwadze, że niektóre wyższe pozycje zajmowane są przez państwa tzw. „taniej bandery” (jak np.: Bahamy, Antigua i Barbuda), z którymi wielomilionowa wymiana handlowa wynika z obrotu jednostkami pływającymi (głównie remonty statków w polskich stocznicach). Zob. *Ibidem*.

⁷⁰ J. GOĆŁOWSKA-BOLEK: *Ameryka Łacińska jako region niewykorzystanych możliwości dywersyfikacji polskiego eksportu*. W: *Polska-Ameryka Łacińska, historia – polityka – gospodarka – kultura*. Red. M. DRGAS, J. KNOPEK [i in.]. Toruń 2014, s. 69.

śmietana). W 2016 roku aż 46,1% polskiego eksportu do tego kraju stanowiły monety (Mennica Polska SA)⁷¹. Ponadto, Kolumbia pozostawała pierwszym latynoamerykańskim użytkownikiem wyprodukowanych w Polsce helikopterów Black Hawk (w liczbie siedmiu), których dostawy na rzecz kolumbijskiej armii rozpoczęły się w 2013 roku (wartość dostaw wyniosła 180 mln USD)⁷².

Wśród towarów importowanych z Kolumbii najczęściej pojawiały się z kolei, produkty przemysłu rolno-spożywczego (banany i platany, owoce cytrusowe, esencje/ ekstrakty kawy i kawa, tytoń, goździki, cukier trzcinowy), produkty mineralne (węgiel bitumiczny i inny niż bitumiczny, krykiety) oraz kwiaty cięte⁷³.

Polska i Kolumbia nie posiadają aktualnie (koniec 2016 roku) dwustronnej umowy gospodarczej. Począwszy od dnia 1 sierpnia 2013 roku, współpraca gospodarcza Polski z Kolumbią kształtowana była w oparciu o zapisy podpisanej w czerwcu 2012 roku, umowy o strefie wolnego handlu pomiędzy UE a Kolumbią i Peru⁷⁴. Porozumienie to stworzyło szereg nowych możliwości współpracy pomiędzy Kolumbią a państwami UE, w tym także dla polskich przedsiębiorców. Umowa przewidywała między innymi poszerzenie dostępu do rynku produktów rolnych, ułatwienie udziału w przetargach na kontrakty państwowe, dostęp do usług i rynków inwestycyjnych oraz zmniejszenie barier technicznych dla handlu⁷⁵.

Ponadto, w polsko-kolumbijskich stosunkach gospodarczych obowiązują wspomniane już: Umowa o współpracy techniczno-naukowej (z 1967 roku) i protokół dodatkowy (z 1970 roku) oraz Porozumienie w sprawie współpracy w zakresie górnictwa węglowego, rud miedzi, fosforytów i energetyki (z 1983 roku). W 2009 roku zawarto Memorandum o porozumieniu między Ministerstwem Rolnictwa i Rozwoju Wsi Rzeczypospolitej Polskiej a Ministerstwem Rolnictwa i Rozwoju Wsi Republiki Kolumbii

⁷¹ *Notatka informacyjna o polsko-kolumbijskich stosunkach handlowych i gospodarczych...*

⁷² *Notatka informacyjna o polsko-argentyńskich stosunkach gospodarczych.* Ministerstwo Rozwoju – https://www.mr.gov.pl/media/25306/Argentyna_25_08_2016.pdf [dostęp: 08.05.2017].

⁷³ *Notatka informacyjna o polsko-kolumbijskich stosunkach handlowych i gospodarczych...*

⁷⁴ Kolumbijski kongres ratyfikował Umowę 4 czerwca 2013 roku. Regulacje dotyczące handlu weszły w życie 1 sierpnia 2013 roku. Umowa przewidywała całkowite zwolnienie unijnych eksporterów produktów przemysłowych i rybołówstwa z ceł po 10 latach, natomiast w przypadku wyrobów rolnych po 17 latach. Zgodnie z szacunkami KE, w momencie wejścia umowy w życie 80% unijnego eksportu tych towarów uzyska pełny dostęp do rynku Peru, a 65% do rynku Kolumbii. Peru i Kolumbia również będą korzystać z szerokiego dostępu do rynku UE, zwłaszcza w zakresie swoich głównych produktów eksportowych: bananów, cukru i rumu. Z chwilą wejścia umowy w życie, UE całkowicie zniesie cła na produkty przemysłowe i produkty rybołówstwa pochodzące z Kolumbii i Peru. Zob. *Notatka informacyjna o polsko-kolumbijskich stosunkach handlowych i gospodarczych...*

⁷⁵ Zob. *Kolumbia.* Informator Ekonomiczny Ministerstwa Spraw Zagranicznych – http://www.informatorekonomiczny.msz.gov.pl/pl/ameryka_poludniowa/kolumbia/kolumbia;jsessionid=A242472C3D22170CAF3346A25ECCCD09.cmsap1p [dostęp: 08.05.2017].

o współpracy w dziedzinie rolnictwa, zaś rok później podpisano Memorandum o porozumieniu między Ministrem Obrony Narodowej Rzeczypospolitej Polskiej a Ministrem Obrony Narodowej Republiki Kolumbii o wojskowo-przemysłowej współpracy technicznej⁷⁶. Do końca 2016 roku trwały negocjacje dotyczące podpisania umowy na temat wzajemnego popierania i ochrony inwestycji, pomocy w sprawach celnych oraz unikania podwójnego opodatkowania⁷⁷.

Jeżeli chodzi o współpracę inwestycyjną między naszymi krajami, to firma Quiza Sp. z o.o., jeden z największych importerów bananów w Polsce zaopatrujący ok. 15% rynku (2 mln kartonów owoców importowanych rocznie z Ameryki Łacińskiej, dostawy m.in. na rzecz sieci sklepów „Biedronka”), posiada od 2012 roku własne plantacje m.in. w Kolumbii w Urabá i Río Frío (a także w Panamie, Ekwadorze i Gwatemali). Ponadto, w związku z uruchomieniem w 2013 roku w Kolumbii sieci supermarketów Jeronimo Martins (pod marką „Ara”), działalność na miejscowym rynku zainaugurował jeden z polskich dostawców sieci – spółka Instanta (Instanta Colombia S.A.S. z siedzibą w Bogocie). Również polska spółka „Ursus”, której przedstawiciele gościli w październiku 2015 roku z wizytą studyjną w Kolumbii, rozważała uruchomienie montowni ciągników i autobusów elektrycznych w tym kraju⁷⁸.

Niektóre polskie firmy z powodzeniem rozwijają swoją działalność w Kolumbii. Przykładowo, w 2004 roku w Bogocie otwarto Instytut Kosmetyczny Dr. Irena Eris, który opiera swoją działalność na imporcie kosmetyków z Polski⁷⁹. Jedną z aktywnych od wielu lat na rynku latynoamerykańskim polskich firm jest Elektrim SA, który w Kolumbii jest dostawcą stacji transformatorowych. Przedsiębiorstwo Metronex SA z kolei, przez ponad 30 lat eksportowało do Kolumbii i Wenezueli aparaturę kontrolno-pomiarową, automaty oraz urządzenia informatyczne i biurowe⁸⁰. Sukces odniosła także działająca w branży systemów zabezpieczeń firma EBS, która poprzez współpracę z firmą SOLUTEC,

⁷⁶ Ibidem.

⁷⁷ J. GOĆŁOWSKA-BOLEK: *Ameryka Łacińska jako region niewykorzystanych możliwości...*, s. 68.

⁷⁸ *Notatka informacyjna o polsko-kolumbijskich stosunkach handlowych i gospodarczych...*

⁷⁹ Ciekawostką jest, że początkowo Kolumbia nie była docelowym kierunkiem rozwoju działalności tej międzynarodowej polskiej firmy kosmetycznej. Lokalizacja ta, jest skutkiem zafascynowania pewnej Kolumbijki kremami z serii Forte, które otrzymała w prezencie z Polski od swojego syna. Polskie kosmetyki wywarły na kobiecie tak duże wrażenie, że postanowiła rozpocząć rozmowy na temat otwarcia Kosmetycznego Instytutu w Bogocie. Dzisiaj, Instytut pod nazwą Dr. Irena Eris Skin Care Institute, mieści się w ekskluzywnej dzielnicy Bogoty w pobliżu placówek dyplomatycznych, siedzib firm i hoteli. Znajdują się w nim nie tylko gabinety kosmetyczne, ale także salony masażu i zabiegów na ciało, jak również manicure'u, pedicure'u oraz gabinet dermatologiczny. Zob. J. GOĆŁOWSKA-BOLEK: *Ameryka Łacińska jako region niewykorzystanych możliwości...*, s. 70-71.

⁸⁰ J. GOĆŁOWSKA-BOLEK: *Obecność Ameryki Łacińskiej w polskiej gospodarce i wymianie handlowej. W: Ameryka Łacińska w polskiej polityce.* Red. A. DEMBICZ. Warszawa 2009, s. 34.

zdobyła uznanie na rynku kolumbijskim. Co więcej, produkty EBS są obecne także w innych krajach regionu latynoamerykańskiego: Brazylii, Argentynie, Chile, Meksyku i Urugwaju.

Biorąc pod uwagę dotychczasowe stosunki gospodarcze i wymianę handlową Polski z Kolumbią należy zauważyć, że istnieje wiele obszarów, w których dwustronna współpraca gospodarcza mogłaby zostać rozszerzona. Ministerstwo Rozwoju we współpracy z Ambasadą RP, wskazały na szereg możliwości rozwoju polskiego eksportu do tego kraju. Zgodnie z opinią tych instytucji, największy potencjał współpracy tkwi w branżach takich, jak: górnictwo węglowe, (w tym: maszyny i urządzenia, sprzęt do ratownictwa górniczego⁸¹, usługi projektowo-techniczne zagospodarowania złóż węgla oraz modernizacji dotychczasowych systemów eksploatacji⁸², a także duże zapotrzebowanie na wykwalifikowanych polskich górników⁸³), motoryzacja (części i akcesoria samochodowe, lakiery samochodowe), maszyny rolnicze (traktory i ciągniki – obecnie w Kolumbii nie funkcjonuje żadna montownia traktorów)⁸⁴, gospodarka morska (modernizacja portów morskich i rzecznych, regulacja i pogłębianie kanałów, przemysł stoczniowy, konsulting), lotnictwo (samoloty rolnicze i do gaszenia pożarów, transportowe, treningowe, śmigłowce, a także samoloty dla sektora rządowego), kolejnictwo (szyny, tabor kolejowy, akcesoria), transport miejski (autobusy elektryczne) i

⁸¹ Początek współpracy pomiędzy polską służbą ratownictwa górniczego a jej kolumbijskim odpowiednikiem, datowany jest na koniec lat 80. XX wieku. W ramach współpracy podjęto szereg działań w zakresie organizacji struktury ratownictwa górniczego w Kolumbii, polegających m.in. na utworzeniu sześciu regionalnych stacji ratownictwa górniczego oraz kompleksowych szkoleniach. Należy jednak zaznaczyć, że ratownictwo górnicze w Kolumbii jest niedoinwestowane, co powinno ulec zmianie. Polska ma wyjątkowe w skali światowej doświadczenia w dziedzinie ratownictwa górniczego i istnieje szansa na skłonienie partnera kolumbijskiego do zakupu naszego sprzętu w większym niż dotychczas zakresie, tym bardziej, że jest on na rynku kolumbijskim znany i cieszy się dobrą opinią w kręgach lokalnych specjalistów. Zob. *Notatka informacyjna o polsko-kolumbijskich stosunkach handlowych i gospodarczych...*

⁸² W pierwszej i do połowy drugiej dekady XXI wieku, polsko-kolumbijska współpraca gospodarcza była najbardziej zaawansowana w zakresie wydobycia węgla kamiennego. Polski sprzęt górniczy już od wielu lat jest dostępny na miejscowym rynku (jego dystrybutorem pozostaje spółka C.I. Entrelink SA, która oferuje m.in. urządzenia firmy Faser SA). Również kolumbijskie ratownictwo górnicze bazuje na polskim sprzęcie oraz polskim programie szkolenia ratowników.

⁸³ Na podstawie: *Strategia RP w odniesieniu do pozaeuropejskich krajów rozwijających się...*

⁸⁴ W dniach 26-28 października 2015 roku, w Kolumbii gościli przedstawiciele firmy „Ursus”, którzy przy wsparciu Ambasady RP w Bogocie, przeprowadzili szereg rozmów z reprezentantami kolumbijskich firm z branży motoryzacyjnej, rolnej oraz transportowej. Jedną z nich, była zainteresowana współpracą z polskimi dostawcami i kupnem autobusów na potrzeby transportu publicznego, firma Transmasivo, będąca producentem karoserii oraz montażystą autobusów Superpolo. Rozmawiano także z zainteresowaną zakupem polskiego sprzętu rolniczego Federacją Hodowców Bydła – Fedegán czy Stowarzyszeniem Producentów Rolnych Kolumbii – SAC. Jest to duża szansa dla polskich eksporterów, gdyż mechanizacja produkcji rolnej w Kolumbii, będzie jednym z priorytetów rządu w Bogocie po zawartym porozumieniu pokojowym z FARC w 2016 roku. Celem wizyty było także zbadanie możliwości stworzenia montowni ciągników lub autobusów elektrycznych w Kolumbii. Zob. *Notatka informacyjna o polsko-kolumbijskich stosunkach handlowych i gospodarczych...*

infrastruktura transportowa, a także budownictwo, wyroby rzemiosła, artykuły dekoracyjne, ceramika („Bolesławiec”), jak również wyroby przemysłu farmaceutycznego, kosmetycznego, spożywczego⁸⁵ i artykuły rolno-spożywcze (do eksportu do Kolumbii dopuszczono m.in. polskie jabłka) oraz sprzęt gospodarstwa domowego czy produkty chemiczne, w tym nawozy⁸⁶.

Duże potencjalne możliwości dla polskich eksporterów na kolumbijskim rynku tkwią także w dziedzinie bezpieczeństwa (policja i wojsko kolumbijskie, co roku realizują duże zamówienia na sprzęt i wyposażenie), telekomunikacji i biopaliw⁸⁷.

Mając na uwadze znaczną klasę wyższą dysponującą określoną siłą nabywczą w Kolumbii, polskie produkty i usługi wysokiej jakości dla najzamożniejszej części kolumbijskiego społeczeństwa, mają szansę na odniesienie sukcesu. Przykładem tego jest istniejąca na tamtejszym rynku od 2004 roku, polska firma kosmetyczna Dr. Irena Eris⁸⁸.

Omawiając kwestię możliwości wejścia polskich przedsiębiorców na rynek kolumbijski warto mieć na uwadze, że Kolumbia należy do tych krajów Ameryki Łacińskiej (obok Chile, Peru czy Meksyku), które negocjują umowy o wolnym handlu i dążą do uczestnictwa w gospodarce wolnorynkowej⁸⁹ (w przeciwieństwie do państw, które nadal stosują interwencjonizm i protekcjonizm gospodarczy, jak np.: Brazylia, Argentyna czy Wenezuela). Jest to czynnik pozytywnie wpływający na szansę rozwoju polsko-kolumbijskich relacji handlowych i inwestycyjnych. O wolnorynkowym nastawieniu rządu w Bogocie świadczy także fakt, iż państwo to jest jednym z członków założycieli utworzonego w 2011 roku Sojuszu Pacyfiku, którego celem jest integracja gospodarczo-handlowa i uczestnictwo w gospodarce globalnej.

Zgodnie z informacją Ambasady RP w Bogocie, kolumbijska gospodarka mimo niepewnej i zmiennej koniunktury zewnętrznej, wykazywała w pierwszej dekadzie XXI

⁸⁵ Wraz z inauguracją przez Jeronimo Martins sieci supermarketów (pod marką „Ara”) w Kolumbii w 2013 roku, uruchomiono dostawy polskich produktów spożywczych takich firm, jak: Maspex i Instanta. Towary sprzedawane, jako marka własna JM, to: produkty instant (kakao, czekolada i mleczko w proszku), kawa rozpuszczalna i draże czekoladowe. Ponadto, obie wspomniane polskie firmy ustanowiły swoich przedstawicieli w Kolumbii i rozważają uruchomienie w przyszłości produkcji na miejscu, przy czym Maspex nie wyklucza dystrybucji produktów pod własną marką. Poza tym, plany produkcji na potrzeby portugalskiej sieci mają inne firmy związane z Jeronimo, takie jak ZPC Otmuchów czy Mieszko. Zob. *Notatka informacyjna o polsko-kolumbijskich stosunkach handlowych i gospodarczych...*

⁸⁶ Ibidem.

⁸⁷ *Dwustronna współpraca gospodarcza*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Bogocie – http://www.bogota.msz.gov.pl/pl/wspolpraca_dwustronna/gospodarka/gospodarka_kolumbii/potencjalne_0bszary_wspolpracy/ [dostęp: 08.05.2017].

⁸⁸ J. GOĆŁOWSKA-BOLEK: *Ameryka Łacińska jako region niewykorzystanych możliwości...*, s. 70.

⁸⁹ Przejawem tego, była między innymi umowa o strefie wolnego handlu zawarta między UE a Wspólnotą Andyjską w 2012 roku.

wieku stabilność makroekonomiczną⁹⁰. W efekcie, w pierwszej i do połowy drugiej dekady XXI wieku Kolumbia uważana była za jeden z najbardziej atrakcyjnych rynków Ameryki Łacińskiej dla inwestycji zagranicznych. Państwo to, posiadające ogromne złoża surowców energetycznych (w tym ropy naftowej, gazu ziemnego i węgla kamiennego) oraz innych bogactw naturalnych, zgłaszało zapotrzebowanie na inwestycje m.in. w sektorze naftowym, infrastrukturze transportowej, produkcji biopaliw czy wykorzystaniu odnawialnych źródeł energii. Dlatego też, inwestorom oferuje się szereg zachęt, jak np.: ulgi podatkowe, specjalne strefy ekonomiczne, strefy bezcłowe czy ceny gwarantowane⁹¹.

Ponadto, w Kolumbii nie ma żadnych szczególnych barier (np. licencji czy zezwoleń administracyjnych) utrudniających dostęp do rynku dla zagranicznych eksporterów⁹². W celu rozpoczęcia działalności w sferze handlu zagranicznego, wystarczy rejestracja firmy w Ministerstwie Handlu, Przemysłu i Turystyki⁹³. Jediną formalnością jest wypełnienie ogólnodostępnego formularza, zatwierdzanego następnie przez właściwy oddział Incomeksu (Instytutu Handlu Zagranicznego)⁹⁴, który jest jednocześnie podstawą do odprawy celnej. Na ogólną liczbę ok. 6.700 pozycji w taryfie celnej, tylko 118 (czyli poniżej 2%) podlega administracyjnej kontroli. Pozostałe pozycje uzyskują pozwolenie na przywóz lub wywóz automatycznie (warunkiem jest jedynie poprawność wypełnienia wspomnianego formularza handlu zagranicznego)⁹⁵.

W celu promocji eksportu, jego wzrostu i dywersyfikacji, Kolumbia wprowadziła system zachęt i preferencji dla eksporterów. Wśród najważniejszych instrumentów

⁹⁰ Dynamiczny wzrost PKB został wprawdzie zahamowany w 2008 roku (2,5%), jednak już w pierwszym kwartale 2010 roku, wzrost PKB wyniósł 4,4%. Gospodarka nabrała zatem dość szybko dużego tempa. Najlepiej świadczy o tym fakt, że mimo spadku dynamiki PKB, rząd w Bogocie nie musiał ogłaszać planu antykrzysowego, jak miało to miejsce np. w Meksyku, Chile czy Brazylii. Zob. K. WASYLEWSKA: *Współpraca gospodarcza Polski z Republiką Kolumbii (Kolumbia)*. W: *Rynki zagraniczne dla polskiego biznesu. Kraje Ameryki Łacińskiej. Argentyna, Brazylia, Kolumbia*. Red. U. KLONOWSKA. Warszawa 2010, s. 93-94, 107-108.

⁹¹ *Dwustronna współpraca gospodarcza...*

⁹² Pewnym ograniczeniom podlegają towary specjalnego przeznaczenia, jak np.: broń, środki odurzające czy materiały wybuchowe oraz mające szczególne znaczenie dla społeczeństwa. Zob. J. GOŚCŁOWSKA-BOLEK: *Ameryka Łacińska jako region niewykorzystanych możliwości...*, s. 69.

⁹³ *Kolumbia*. Informator Ekonomiczny...

⁹⁴ Wszystkie niezbędne informacje oraz potrzebny do wypełnienia formularz, znajdują się na specjalnym portalu internetowym, tzw. VUCE – *Ventanilla Única de Comercio Exterior* – www.vuce.gov.co [dostęp: 10.05.2017].

⁹⁵ Odstępstwem od zasady swobodnego obrotu towarami, jest konieczność wystąpienia o zgodę do odpowiednich organów władzy państwowej w odniesieniu do niektórych wyrobów, np.: homologacja techniczna pojazdów mechanicznych wydawana jest przez Ministerstwo Transportu, nadzór nad obrotem rybami żywymi, mrożonymi, solonymi i suszonymi oraz owocami morza, dokonywany jest przez INPA (Narodowy Instytut Rybołówstwa i Rolnictwa), kontrola obrotu lekami, sprzętem medycznym, żywnością, środkami czystości, kosmetykami, a także surowcami do ich produkcji, dokonywana jest przez INVIMA (Narodowy Instytut Nadzoru nad Lekami i Żywnością), itp. Więcej patrz: *Kolumbia*. Informator Ekonomiczny...

proeksportowych znajduje się Specjalny System Importu-Eksportu nazywany planem Vallejo, który może być ułatwieniem również dla polskich eksporterów. Plan ten zakłada całkowite lub częściowe zwolnienie przedsiębiorstw i osób fizycznych będących eksporterami lub producentami, z opłat importowych (ceł i podatków) na produkty (surowce, dobra kapitałowe, półprodukty, środki produkcji i części zamienne), które mają być użyte bezpośrednio do świadczenia usług eksportowych i produkcji eksportowej lub do wytwarzania dóbr i usług z zamiarem ich użycia przez inne kolumbijskie firmy w produkcji eksportowej.

Innym ułatwieniem dla eksporterów jest Certyfikat Zwrotu Podatkowego (CERT). Jest to otrzymywany przez producentów lub handlowców dokument, który mogą wykorzystać do regulowania zobowiązań celnych lub podatkowych wobec państwa, w terminie do 2 lat od daty wystawienia. CERT jest instrumentem pobudzania przez państwo zainteresowania eksportem danych towarów i usług do określonych krajów⁹⁶.

Przeszkodą dla polskich eksporterów mogą być natomiast wysokie marże, narzucane przez pośredników handlowych czy dystrybutorów oraz restrykcje w reklamie i sprzedaży niektórych produktów, np. napojów energetycznych⁹⁷. Przy generalnie mało restrykcyjnych przepisach celnych Kolumbii, znacznym ograniczeniem dla polskiej branży alkoholowej (oraz innych eksporterów z UE) mogą być wysokie cła na produkty tego typu, co obniża konkurencyjność zagranicznych wyrobów alkoholowych⁹⁸.

Jeżeli chodzi o różnego rodzaju ograniczenia taryfowe, to w odniesieniu do niektórych artykułów rolno-spożywczych, których ceny ulegają częstym zmianom, Kolumbia, tak jak inne kraje Wspólnoty Andyjskiej, wprowadziła zmienne stawki celne. W stosunku do obuwia i tkanin natomiast, stosuje się szczególną procedurę importową, której celem jest ochrona rodzimej produkcji. Na towary te, ustalane są urzędowe ceny minimalne i pobierane jest cło oraz inne opłaty importowe od tych wartości, a nie od cen widniejących na fakturach eksporterów⁹⁹.

⁹⁶ Wartość zwrotu, wyrażona procentem wartości FOB eksportowanego towaru lub usługi, jest określana przez władze dla konkretnych towarów i usług oraz krajów przeznaczenia. Wysokość zwrotu zawarta jest w przedziale od 0 do 4,5%, a produktami o najwyższej stawce zwrotu są: banany, cukier, krewetki, tuńczyk, produkty wydawnicze, olej palmowy, konfekcja bawełniana, celuloza i jej pochodne, kwiaty, materiały impregnowane polichlorkiem winylu i cementy hydrauliczne. Zob. *Kolumbia. Informator Ekonomiczny...*

⁹⁷ J. GOĆŁOWSKA-BOLEK: *Ameryka Łacińska jako region niewykorzystanych możliwości...*, s. 70.

⁹⁸ Jak podaje polskie MSZ, butelka polskiej „Wódki Wyborowej” w porcie kosztuje ok. 6-7 USD, a w supermarkecie w Bogocie, z uwagi na marżę pośrednika, za taką samą butelkę trzeba zapłacić 25 USD. Zob. K. WASYLEWSKA: *Współpraca gospodarcza Polski z Republiką Kolumbii (Kolumbia)...*, s. 97; J. GOĆŁOWSKA-BOLEK: *Ameryka Łacińska jako region niewykorzystanych możliwości...*, s. 70.

⁹⁹ Zob. K. WASYLEWSKA: *Współpraca gospodarcza Polski z Republiką Kolumbii (Kolumbia)...*, s. 97.

Od ogólnej zasady swobody obrotu w handlu zagranicznym istnieją wyjątki, gdzie import lub eksport określonych towarów wiąże się z koniecznością uzyskania zgody odpowiednich organów władzy państwowej. Dlatego też, polscy eksporterzy muszą być przygotowani nie tylko na wysokie marże narzucane przez pośredników handlowych, ale także na różnego rodzaju podatki lokalne, które płać dystrybutorzy towaru przewożąc go z jednego departamentu do drugiego.

W zakresie polsko-kolumbijskich stosunków gospodarczych w pierwszej i do połowy drugiej dekady XXI wieku, podejmowana była działalność promocyjna mająca na celu zacieśnienie współpracy i skorzystanie w większym stopniu z tkwiących w niej możliwości.

W kwietniu 2006 roku przebywała z wizytą w Kolumbii delegacja PZL Świdnik, której celem była promocja śmigłowca Sokół¹⁰⁰. Wizyta ta była poprzedzona spotkaniem, jakie w marcu 2005 roku odbyli w Kolumbii przedstawiciele Agencji Rozwoju Przemysłu. W kwietniowej wizycie wzięli udział: wiceprezes ARP Wiesław Olszewski, wiceprezes CENZIN Bogusław Grzejszczak, przedstawiciel PZL Mielec Olga Ratusińska i przedstawiciel PZL Świdnik Andrzej Stachyra¹⁰¹.

Promocji polskiego eksportu do Kolumbii służył udział przedstawicieli Ambasady RP oraz polskich firm w targach, które odbywały się na terenie tego kraju w 2007 roku. W lipcu na salonach wystawowych CORFERIAS w Bogocie, odbyły się XVI Międzynarodowe Targi AGROEXPO, podczas których zaprezentowano produkty polskich firm, w tym: PRIMART (wyroby ciastkarskie), PODLASKA WYTWÓRNIA WÓDEK POLMOS, STOCZEK (producentów dań gotowych), MAKARONY POLSKIE oraz PROVITUS (branża spożywcza). W listopadzie z kolei, w mieście Ibagué odbyły się Targi EXPO Win i Napojów Alkoholowych. Organizatorem targów była Regionalna Sekcja Kolumbijskiego Stowarzyszenia Małego i Średniego Przemysłu (Acopi). Podczas wydarzenia Ambasada RP prezentowała różne rodzaje polskiej wódki i promowała Polskę, jako kraj interesujących możliwości handlowych i inwestycyjnych¹⁰².

W dniu 7 października 2008 roku, w audytorium Międzynarodowego Centrum Biznesu Izby Handlowej w stolicy Kolumbii, odbyło się z inicjatywy Ambasady RP w Bogocie polsko-kolumbijskie Forum Gospodarcze. Celem przedsięwzięcia było

¹⁰⁰ Zob. D. STANISZEWSKI: *Notatka na temat polsko-brazylijskiej współpracy gospodarczej. Charakterystyka poziomu i dynamiki rozwoju dwustronnych stosunków gospodarczych Polski z Brazylią*. Departament Promocji i Współpracy Dwustronnej Ministerstwa Gospodarki. Warszawa, maj 2013.

¹⁰¹ *Archiwum. Rok 2005...*

¹⁰² *Archiwum. Rok 2007*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Bogocie – http://www.bogota.msz.gov.pl/pl/wydarzenia/archiwum/rok_2007/ [dostęp: 17.06.2017].

omówienie aktualnego stanu dwustronnych stosunków handlowych między naszymi państwami oraz perspektyw ich rozwoju. Zamiarem było także przybliżenie kolumbijskim przedsiębiorcom Polski, jako kraju o dynamicznie rozwijającej się gospodarce, jak również przedstawienie doświadczeń i oczekiwań firm polskich oraz kolumbijskich, dotyczących współpracy z przedsiębiorcami z kraju partnera¹⁰³.

Na przełomie października i listopada 2009 roku, przebywała w Kolumbii polska delegacja rządowa, pod przewodnictwem podsekretarza stanu w Ministerstwie Gospodarki – Dariusza Bogdana, wraz z grupą przedsiębiorców w ramach misji KIG. W skład misji weszli przedsiębiorcy reprezentujący różne sektory polskiej gospodarki, w tym m.in.: produkcję samolotów i pojazdów specjalistycznych oraz wyposażenia dla wojska i policji, a także wyrobów stalowych, światłowodów, napojów alkoholowych oraz przetwórstwa owoców tropikalnych¹⁰⁴. Celem wizyty było rozpoznanie możliwości dalszego rozwoju wzajemnej współpracy gospodarczej z określeniem konkretnych sektorów i dziedzin. Przewodniczący delegacji spotkał się z wiceprezydentem Republiki Kolumbii Francisco Santos Calderónem, podsekretarzem stanu w Ministerstwie Handlu, Przemysłu i Turystyki, a także podsekretarzem stanu w Ministerstwie Górnictwa i Energii oraz z przedstawicielami kierownictwa MSZ¹⁰⁵.

Członkowie polskiej delegacji wzięli udział w zorganizowanym przez bogotańską i kolumbijsko-polską izbę handlową Forum Gospodarczym, poświęconym prezentacji możliwości i perspektyw rozwoju dwustronnej współpracy handlowo-inwestycyjnej. Jak wynikało z rozmów, strona kolumbijska była szczególnie zainteresowana współpracą w

¹⁰³ Forum składało się z dwóch bloków tematycznych. Pierwszy, dotyczył kwestii makroekonomicznych (polskiej gospodarki, polsko-kolumbijskich stosunków handlowych i perspektyw ich rozwoju). Drugi natomiast, miał na celu przedstawienie doświadczeń poszczególnych firm. W trakcie dyskusji, podkreślono m.in. potrzebę rozwoju współpracy w dziedzinie turystyki i skuteczniejszej promocji walorów turystycznych obu krajów. Strona kolumbijska wskazała na możliwość współpracy w zakresie nowoczesnych technologii i inwestycji w dziedzinie infrastruktury: górniczej, drogowej, kolejowej, portowej i turystycznej. Interesujące byłyby także możliwości produkcji w Polsce soków z owoców tropikalnych, importowanych z Kolumbii. Zob. *Archiwum. Rok 2008*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Bogocie – http://www.bogota.msz.gov.pl/pl/wydarzenia/archiwum/rok_2008/ [dostęp: 17.05.2017].

¹⁰⁴ *Archiwum. Rok 2009*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Bogocie – http://www.bogota.msz.gov.pl/pl/wydarzenia/archiwum/rok_2009/ [dostęp: 17.05.2017].

¹⁰⁵ Delegacja rządowa wraz z członkami misji gospodarczej, złożyła też wizytę w: Barranquilla (stolicy departamentu Atlántico, ważnym porcie i ośrodku przemysłowym, m.in. przemysłu metalowego, maszynowego, chemicznego, budowlanego i odzieżowego), Cartagenie (stolicy departamentu Bolívar, porcie i ważnym ośrodku turystycznym oraz przemysłowym) i Ibagué (stolicy departamentu Tolima, w którym dominuje przemysł wydobywczy i rolno-spożywczy). Zob. D. STANISZEWSKI: *Notatka na temat polsko-brazylijskiej współpracy gospodarczej...*

dziedzinie ratownictwa górniczego w głębinowych kopalniach węgla kamiennego oraz kontroli zabezpieczeń w tego typu kopalniach¹⁰⁶.

W październiku 2012 roku, w siedzibie PAIiZ odbyło się seminarium pod hasłem: „Brazylia i Kolumbia szansą dla polskich firm”¹⁰⁷. W spotkaniu zorganizowanym z inicjatywy Ministerstwa Spraw Zagranicznych RP¹⁰⁸, uczestniczyli ambasadorowie obu krajów (ze strony kolumbijskiej Victoria González-Ariza) oraz przedstawiciele instytucji odpowiedzialnych za promocję rodzimej gospodarki. Stronę polską reprezentowała podsekretarz stanu Beata Stelmach¹⁰⁹. Podczas rozmów podkreślono, że w 2009 roku, kiedy to w wyniku kryzysu finansowego zanotowano spadek światowego PKB o 2,1%, gospodarka Kolumbii odnotowała wzrost o 1,7%, a w 2010 roku o 4,0%, tj. powyżej prognozowanego wzrostu gospodarki światowej (3,8%)¹¹⁰. Jak stwierdzono, rozwój gospodarczy Brazylii i Kolumbii stwarza szanse dla polskiego sektora budowlanego, wydobywczego, transportu i infrastruktury, nowoczesnych technologii, energetycznego, chemicznego oraz *offshore*. Seminarium stanowiło zapowiedź planowanej pod koniec listopada 2013 roku, misji gospodarczej PKPP Lewiatan do Brazylii i Kolumbii. W związku z przygotowaniem do wizyty Beaty Stelmach w Kolumbii, polskie MSZ zorganizowało w listopadzie 2012 roku wizytę studyjną kolumbijskich dziennikarzy¹¹¹.

Oficjalna wizyta wiceminister spraw zagranicznych RP, Beaty Stelmach w Kolumbii, miała miejsce w dniach 26-27 listopada 2012 roku. W odbywających się

¹⁰⁶ Ibidem.

¹⁰⁷ Podczas seminarium określono Kolumbię, jako jednego z najważniejszych partnerów handlowych Polski w regionie Ameryki Łacińskiej i Karaibów, obok Brazylii, Meksyku, Argentyny, Chile i Panamy. Zob. *Brazylia i Kolumbia szansą dla polskich firm*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP – http://www.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/wiadomosci/brazylia_i_kolumbia_szansa_dla_polskich_firm [dostęp: 11.05.2017].

¹⁰⁸ Organizatorami spotkania byli także: Ambasada Kolumbii w Polsce, Ambasada Brazylii w Polsce, PAIiZ oraz Proexport Colombia – instytucja odpowiedzialna za promocję inwestycji, eksportu i turystyki Kolumbii.

¹⁰⁹ Bezpośrednio po zakończeniu konferencji, doszło do spotkania minister Ilony Antoniszyn-Klik i Juana Carlosa, wicedyrektora kolumbijskiego biura Proexport oraz Sergio Calderóna, dyrektora niemieckiego oddziału Proexport. W trakcie rozmów, strona kolumbijska podzieliła się swoimi doświadczeniami w zakresie promocji eksportu, inwestycji i turystyki oraz instrumentów wsparcia oferowanych zagranicznym podmiotom przez biuro Proexport. Dzięki staraniom biura, Kolumbia zdołała przyciągnąć do kraju takich inwestorów, jak: HP, IBM czy portugalską sieć handlową „Biedronka”. Kolumbia dąży do tego, by na jej rynku znaleźli się przedsiębiorcy pochodzący także z innych krajów unijnych, w tym również z Polski. Zob. *Notatka informacyjna o polsko-kolumbijskich stosunkach handlowych i gospodarczych...*

¹¹⁰ Dodatkowo zauważono, że od 2003 roku wskaźnik bezpośrednich inwestycji zagranicznych w Kolumbii wzrósł o 669%, z 1.720 mln USD do 13,234 mln USD w 2011 roku. Eksport tego kraju, tylko między 2009 a 2011 rokiem, wzrósł natomiast o 73%. Zob. D. STANISZEWSKI: *Notatka na temat polsko-brazylijskiej współpracy gospodarczej...*

¹¹¹ Celem wizyty było zebranie materiałów do artykułów prasowych i programów radiowych, mających prezentować sukces polskiej transformacji politycznej i ekonomicznej po 1989 roku oraz korzystną na tle Europy, sytuację gospodarczą kraju w początkach drugiej dekady XXI wieku.

rozmowach, uczestniczyli przedstawiciele Banku Gospodarstwa Krajowego oraz misja gospodarcza polskich przedsiębiorców, w której reprezentowane były sektory: górniczy, wydobywczy, obronny, farmaceutyczny, a także dóbr konsumpcyjnych, infrastruktury oraz transportu¹¹².

W trakcie wizyty zorganizowano obrady VI rundy polsko-kolumbijskich konsultacji politycznych, jak również przeprowadzono szereg spotkań w tamtejszych instytucjach państwowych, w tym m.in. w: Ministerstwie Górnictwa i Energetyki, Ministerstwie Obrony Narodowej oraz MSZ. W ich trakcie, strona kolumbijska wskazała sektor górniczy oraz rolno-spożywczy, jako dwa najbardziej perspektywiczne obszary współpracy ze stroną polską. Podkreślono, że Kolumbia dysponuje ogromnym potencjałem produkcji rolnej, a polskie technologie i doświadczenie mogłyby przyczynić się do rozwoju tego sektora. W przypadku sektora wydobywczego, Kolumbia podejmuje działania na rzecz modernizacji systemu eksploracji surowców, wiążącego się z planami rozszerzenia działalności ekstrakcyjnej¹¹³. Polska delegacja przeprowadziła również rozmowy z przedstawicielami Ministerstwa Obrony oraz Sztabu Generalnego Kolumbii, podczas których zaprezentowała nowatorskie rozwiązania z dziedziny bezpieczeństwa cywilnego¹¹⁴. Strona kolumbijska potwierdziła swoje zainteresowanie dalszymi dostawami helikopterów Black Hawk, produkowanymi przez PZL Mielec.

W dniach 22-23 listopada 2012 roku, z wizytą w Polsce przebywała prezes nowopowstałej kolumbijskiej Narodowej Agencji ds. Górnictwa, María Constanza Garcia Botero. W związku z tą wizytą, Ministerstwo Gospodarki RP zorganizowało spotkanie z udziałem polskich firm zainteresowanych rozwojem współpracy z Kolumbią, w tym m.in. ze spółkami: Kolmex Invest, Fenes SA oraz DGG ECO. W dniu 23 listopada z kolei, prezes Botero złożyła wizytę na Górnym Śląsku. Podczas pobytu w Katowicach, odbyły się rozmowy z kierownictwami: Kompanii Węglowej SA (największego europejskiego dostawcy węgla kamiennego), spółek FAMUR SA i KOPEX SA (wiodących polskich producentów maszyn i urządzeń górniczych) oraz Centralnej Stacji Ratownictwa Górniczego (CSRG) SA w Bytomiu¹¹⁵.

¹¹² Zob. *Minister Spraw Zagranicznych Kolumbii z wizytą w Polsce...*

¹¹³ Strona kolumbijska przygotowuje się do eksploracji i eksploatacji niezbadanych geologicznie części kraju (ok. 50% całkowitej powierzchni Kolumbii), gdzie mogą znajdować się zasoby, m.in.: węgla, złota, miedzi, niklu, platyny czy uranu.

¹¹⁴ Szczególne zainteresowanie wzbudziły oferty: firmy PIAP na dostawę samobieżnych robotów (typu Ibis i Gryf) do unieszkodliwiania ładunków wybuchowych oraz firmy WB Electronics w zakresie monitoringu trudno dostępnych terenów granicznych oraz kontroli ruchu tłumów.

¹¹⁵ W ciągu trwającej ponad 30 lat współpracy między Polską a Kolumbią w dziedzinie ratownictwa górniczego, eksperci z CSRG pomagali m.in. opracować jego program oraz prowadzili szkolenia dla

Kolejną wizytą świadczącą o woli intensyfikacji relacji politycznych i gospodarczych, był przyjazd do Polski w lutym 2013 roku minister spraw zagranicznych Kolumbii, Marii Angeli Holguín Cuellar. W trakcie rozmów z wicepremierem, ministrem gospodarki Januszem Piechocińskim oraz minister Iloną Antoniszyn-Klik, strony podkreśliły potrzebę intensyfikacji wzajemnej współpracy gospodarczej, zarówno handlowej, jak i inwestycyjnej. Minister Holguín wskazała na wiele podobieństw występujących między Kolumbią a Polską, zaś wicepremier Piechociński poinformował o zamiarze PAIIZ podpisania umowy o współpracy z kolumbijskim odpowiednikiem w najbliższej przyszłości.

Intensyfikacji dwustronnych relacji gospodarczych służyła zorganizowana w kwietniu 2013 roku videokonferencja, na temat możliwości polsko-kolumbijskiej współpracy naukowej w ramach Memorandum o porozumieniu między Ministerstwem Rolnictwa i Rozwoju Wsi RP a Ministerstwem Rolnictwa i Rozwoju Wsi Republiki Kolumbii o współpracy w dziedzinie rolnictwa, podpisanego 6 października 2009 roku w Warszawie. Podczas rozmów, za najbardziej perspektywiczne obszary współpracy między naszymi państwami uznano: weterynarię, biotechnologię oraz produkcję włókien naturalnych.

W dniach 3-4 czerwca 2014 roku z kolei, wiceminister Rolnictwa i Rozwoju Wsi RP, Tadeusz Nalewajk (w zastępstwie wiceministra gospodarki, Dariusza Bogdana), złożył oficjalną wizytę w Bogocie. Przewodniczył on jednocześnie zorganizowanej przez grupę Jeronimo Martins Polska SA, największej w historii dotychczasowych polsko-kolumbijskich relacji handlowych misji gospodarczej, wiodących polskich firm spożywczych (dostawców sieci „Biedronka”), w tym m.in.: Maspex, Mlekovita, Tan Viet, Sokołów, Bakalland, Dawton, ZM Henryk Kania, Graal, Hoop, Instanta oraz Jutrzenka. Organizacja misji była efektem inauguracji przez Jeronimo Martins w marcu 2013 roku,

miejscowych górników. CSRG współpracuje także z prowadzącą działalność wydobywczą na terytorium Kolumbii brazylijską spółką. Prezes Botero, wyraziła nadzieję na intensyfikację współpracy pomiędzy reprezentowaną przez nią Agencją a CSRG, podkreślając znaczenie prowadzonych przez polskich specjalistów szkoleń oraz zwracając uwagę na konieczność modernizacji kolumbijskiego sprzętu. Kolumbia planuje intensywny rozwój branży górniczej – w ciągu minionych dziesięciu lat wydobywanie węgla w tym kraju wzrosło ponad dwukrotnie i w początkach drugiej dekady XXI wieku wynosiło ok. 90 mln ton rocznie. Sama Kolumbia, zużywa 5 mln ton węgla rocznie. Pozostała część produkcji trafia na eksport, dzięki czemu kraj ten znajduje się w czołówce światowych eksporterów węgla. Zob. *Notatka informacyjna o polsko-kolumbijskich stosunkach handlowych i gospodarczych...*

sieci supermarketów (pod marką „Ara”) w Kolumbii oraz uruchomienia dostaw polskich wyrobów spożywczych na jej rzecz¹¹⁶.

Podczas pobytu w Bogocie, polska delegacja uczestniczyła w szeregu spotkań z oficjalnymi przedstawicielami kolumbijskich resortów (handlu, przemysłu i turystyki; spraw zagranicznych oraz rolnictwa) i ich wiceministrami, odpowiednio: Marią del Mar Palau, Patti Londoño oraz Hernánem Románem. Doszło także do spotkania z prezes Agencji Górnictwa, Marią Constanzą García Bolero oraz wiceprezesem ProExport Colombia (agencji odpowiedzialnej za promocję eksportu, inwestycji oraz turystyki), Juanem Carlosem Gonzálezem. Odbyło się także zorganizowane z inicjatywy ProExport seminarium biznesowe, na temat kolumbijskiej oferty inwestycyjnej oraz możliwości rozwoju współpracy handlowej naszych krajów w sektorze rolno-spożywczym. Ze strony organizatorów, w spotkaniu uczestniczyli między innymi przedstawiciele narodowych federacji: Hodowców Bydła oraz Plantatorów Kawy, jak również znanych kolumbijskich firm spożywczych, takich jak Carribean Exotic (eksporter owoców), Casa Luker (producent wyrobów na bazie kakao i kawy) czy Juan Valdez (producent kawy).

Wizyta ministra Nalewajka potwierdziła wolę stron do wzmocnienia dialogu na wysokim szczeblu politycznym oraz intensyfikacji wzajemnej współpracy handlowej i inwestycyjnej. Pobyt polskiej delegacji w Kolumbii miał także duże znaczenie poznawcze dla obu stron oraz stwarzał możliwość promocji naszego kraju i marki polskiej gospodarki. Polska oferta spotkała się z pozytywnym odbiorem i zainteresowaniem ze strony kolumbijskiej. Ponadto, udział w misji umożliwił polskim przedsiębiorcom nawiązanie bezpośrednich kontaktów biznesowych, jak również zapoznanie się ze specyfiką oraz uwarunkowaniami miejscowego rynku. Oprócz zainteresowania eksportem na rzecz sieci „Ara”, część polskich firm (np. Maspex czy Instanta) rozważała uruchomienie produkcji lokalnej¹¹⁷ oraz sprzedaż produktów pod własną marką, a także stopniową ekspansję na inne rynki Ameryki Łacińskiej.

We wrześniu 2016 roku odbyła się X edycja Międzynarodowych Targów Rolniczych Expo Agrofuturo w Medellín. Na zaproszenie Ambasady RP w Bogocie, swój udział w wydarzeniu zgłosiły takie polskie firmy, jak: PRONAR (polski producent ciągników oraz maszyn rolniczych i komunalnych), URSUS (producent ciągników i

¹¹⁶ W ciągu pierwszego roku działalności, Jeronimo Martins otworzyło 37 sklepów w tzw. „trójkącie kawowym”, obejmującym departamenty: Risaralda, Caldas i Quindío, rozważając jednocześnie ekspansję na inne regiony kraju.

¹¹⁷ Byłoby to korzystne między innymi z uwagi na niski stopień rozwoju miejscowej infrastruktury drogowej oraz brak sieci kolejowej. Koszt transportu importowanych produktów w głąb kraju jest bardzo wysoki, przekraczając częstokroć wartość frachtu morskiego z Europy.

maszyn rolniczych z siedzibą w Lublinie) i INTERMAG (wiodący producent preparatów i biostymulatorów do upraw rolniczych, ogrodniczych i hobbystycznych), które wysłały swoich przedstawicieli do Kolumbii. Stoisko odwiedziło wielu przedsiębiorców nie tylko z Kolumbii, ale także z innych krajów Ameryki Łacińskiej¹¹⁸.

Nie tylko branża rolnicza i spożywcza jest perspektywiczna, jeżeli chodzi o ekspansję polskich firm na rynek kolumbijski. W listopadzie 2015 roku przy wsparciu Ambasady RP w Kolumbii, odbyła się promocja polskiej firmy kosmetycznej Inglot w Bogocie. Do udziału w wydarzeniu promocyjnym polskiej marki zaproszono znanego wizażystę kolumbijskiego, Rodrigo Soto. Osoby zainteresowane polskimi kosmetykami mogły skorzystać z darmowego doradztwa w zakresie makijażu. Przedsięwzięcie, podczas którego akcentowano polskie pochodzenie produktu oraz jego wysoką jakość, spotkało się z dużym zainteresowaniem uczestników. Miesiąc wcześniej, podobna impreza promocyjna tej firmy odbyła się także w mieście Medellín¹¹⁹.

Polskie firmy uczestniczyły także w pierwszej i do połowy drugiej dekady XXI wieku, w różnego rodzaju targach gospodarczych odbywających się na terenie Kolumbii. Przykładowo, na przełomie sierpnia i września 2011 roku w Medellín, odbyła się VII edycja Międzynarodowych Targów „Kolumbia Górnicza” (jedno z ważniejszych wydarzeń sektora górniczego w Kolumbii). W targach wzięło udział około 300 wystawców. Wśród nich tradycyjnie już, obecna była Ambasada RP w Bogocie, która promowała polską gospodarkę oraz prezentowała oferty polskich firm produkujących dla sektora górniczego. Dużym zainteresowaniem cieszyła się oferta zaprezentowana przez Centralną Stację Ratownictwa Górniczego. Stoisko odwiedziło wielu przedsiębiorców nie tylko z Kolumbii, ale także z innych krajów Ameryki Łacińskiej¹²⁰. Z kolei we wrześniu 2016 roku, odbyły się w Bogocie XXXI Międzynarodowe Targi Przemysłowe „FIB *Exposición Industrial*” (jedne z największych targów ogólnoprzemysłowych w Ameryce Łacińskiej), w których wzięło udział ponad 700 wystawców z 19 krajów, w tym 2 firmy z Polski. Na targach zaprezentowały swoją ofertę firma Chespa Sp. z o.o. (producent farb

¹¹⁸ Zob. *Targi Expo Agrofuturo w Medellín*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Bogocie – http://www.bogota.msz.gov.pl/pl/wydarzenia/targi_expo_agrofuturo_w_medellin [dostęp: 16.05.2017].

¹¹⁹ Zob. *Inglot*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Bogocie – <http://www.bogota.msz.gov.pl/pl/wydarzenia/inglot> [dostęp: 14.05.2017].

¹²⁰ *Archiwum. Wydarzenia 2011*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Bogocie – http://www.bogota.msz.gov.pl/pl/wydarzenia/archiwum/rok_2011/ [dostęp: 17.05.2017].

graficznych, klisz fotopolimerowych, wykrojników płaskich i rotacyjnych) oraz Troton Sp. z o.o. (producent szpachlówek i chemii dla lakiernictwa samochodowego)¹²¹.

W dniach 5-7 października 2016 roku, odbyła się w Bogocie konferencja pod auspicjami sieci ELAN (*ELAN Network*), pt.: „Biotechnologia oraz technologia informacyjna i komunikacyjna: wyzwania i narzędzia”, z udziałem przedstawiciela polskiego partnera projektu – Fundacji Technology Partners. Celem Projektu ELAN (ang. *European and Latin American Business Services and Innovation*) jest wspieranie europejskich przedsiębiorców w realizacji przedsięwzięć gospodarczych w Ameryce Południowej, opartych na transferze technologii, poprzez organizację spotkań B2B, seminariów i konferencji¹²².

W listopadzie 2016 roku z kolei, przedstawiciele Ambasady RP w Bogocie (radca, Dorota Kobierowska i ekspert ds. promocji, Jorge Delgado) wzięli udział w Międzynarodowym Kongresie poświęconym projektom górniczym i przemysłowym, który odbył się w mieście Tunja. Kongres został zorganizowany przez Fundację „Edukować żeby Myśleć” (hiszp. „*Fundación Educar para Pensar*”). Przedstawiciele polskiej placówki dyplomatycznej zaprezentowali na nim polską ofertę górniczą oraz osiągnięcia naszego kraju w zakresie technologii innowacyjnych i ekologicznych. Wydarzenie było okazją do nawiązania kontaktów gospodarczych i promocji polskich możliwości technologicznych¹²³. Zabrakło na nim jednak, obecności przedstawicieli polskich firm z branży górniczej czy wydobywczej oraz technologicznej.

Przedstawiciele polskiej firmy byli natomiast obecni na Międzynarodowych Targach Sztuki Użytkowej i Rękodzieła Ludowego „Expoartesanias”, które odbyły się w

¹²¹ Podobnie jak w latach poprzednich, Ambasada RP w Bogocie zorganizowała stoisko informacyjne, na którym prezentowała, oprócz materiałów promocyjnych poświęconych Polsce i jej gospodarce, katalogi i ulotki polskich firm, takich jak: Izodom 2000 Polska, Pronar, PM Poland, AVIA, Belma, PAFAL i Seco/Warwick. Zob. *Udział Ambasady RP w Międzynarodowych Targach Przemysłowych FIB*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Bogocie – http://www.bogota.msz.gov.pl/pl/wydarzenia/udzial_ambasady_rp_w_miedzynarodowych_targach_przemyslowych_fib [dostęp: 14.05.2017].

¹²² Projekt ELAN umożliwia zaprezentowanie oferty polskich przedsiębiorców oraz nawiązanie bezpośrednich kontaktów z potencjalnymi partnerami i lokalnymi instytucjami, ukierunkowanymi na udzielenie wsparcia w uruchamianiu przedsięwzięć gospodarczych. Zob. *Biotechnologia, ICT – Elan Network*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Bogocie – http://www.bogota.msz.gov.pl/pl/wydarzenia/biotechnologia_ict_elan_network [dostęp: 16.05.2017].

¹²³ Zob. *Udział Ambasady RP w Bogocie w Kongresie poświęconym górnictwu*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Bogocie – http://www.bogota.msz.gov.pl/pl/wydarzenia/udzial_ambasady_rp_w_bogocie_w_kongresie_poswieconym_gornictwu [dostęp: 14.05.2017].

grudniu 2016 roku w Bogocie. Na polskim stoisku, zorganizowanym przy współudziale Ambasady RP, prezentowano polską biżuterię z bursztynu¹²⁴.

9.3. Płaszczyzna kulturalna

Formalno-prawne podstawy współpracy na płaszczyźnie kulturalnej między naszymi państwami stwarzała Umowa zawarta między Rządem Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej a Rządem Republiki Kolumbii o współpracy kulturalnej i naukowej, z dnia 10 marca 1981 roku¹²⁵ (ratyfikowana i wprowadzona w życie 10 sierpnia 1983 roku). Co kilka lat opracowywane były programy wykonawcze do zawartego porozumienia. W 2004 roku odbyły się dwustronne rozmowy w sprawie podpisania programu wykonawczego na lata 2005-2007¹²⁶.

Po 1990 roku zintensyfikowano działalność na rzecz krzewienia polskiej kultury w Kolumbii. Na szczególną uwagę zasługuje współpraca w dziedzinach: teatru, muzyki, plastyki oraz literatury.

W latach 1989-1999 pracował w Kolumbii polski reżyser z Teatru im. Juliana Tuwima w Łodzi, Piotr Nowicki. Był on jednym z założycieli teatru *Compañía Estable Camerín del Carmen* w Bogocie, gdzie wystawiał sztuki teatralne z repertuaru europejskiego. Pojawiały się wśród nich też utwory polskich twórców, jak np. adaptacja sceniczna powieści „Transatlantyk” Wojciecha Gombrowicza, którą wystawiono w Kolumbii w 1997 roku¹²⁷.

Pod koniec lat 80. i w latach 90. XX wieku, rozwijały się też polsko-kolumbijskie kontakty międzypaństwowe w dziedzinie muzyki. W 1995 roku powstał w Kolumbii Instytut Chopinowski, który organizował koncerty wybitnych polskich pianistów, między innymi: Piotra Palecznego, Janusza Olejniczaka czy Aleksandra Szymczaka¹²⁸. Kilkoro polskich muzyków otrzymało kontrakty dotyczące pracy w orkiestrze symfonicznej w Bogocie. Niektórzy podjęli się także pracy pedagogicznej.

¹²⁴ Zob. *Polska biżuteria z bursztynu na Międzynarodowych Targach EXPOARTESANIAS w Bogocie*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Bogocie – http://www.bogota.ms.gov.pl/pl/wydarzenia/polska_bizuteria_z_bursztynu_na_miedzynarodowych_targach_expoartesantias_w_bogocie [dostęp: 14.05.2017].

¹²⁵ *Umowa między Rządem Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej a Rządem Republiki Kolumbii o współpracy kulturalnej i naukowej*. Dz. U. z 1983, Nr 51, poz. 226.

¹²⁶ D. RYCERZ: *Polsko-kolumbijskie związki kulturalne i literackie*. W: *Relacje Polska-Kolumbia. Historia i współczesność...*, s. 117.

¹²⁷ *Ibidem*, s. 122.

¹²⁸ B. PIOTROWSKI: *O Polakach i działalności polonijnej w Kolumbii*. W: *Relacje Polska-Kolumbia. Historia i współczesność...*, s. 72-73.

W stolicy Kolumbii, został zatrudniony polski fagocista i dyrygent Zbigniew Zając, który w 2006 roku pełnił funkcję pierwszego fagocisty w orkiestrze bogotańskiej Filharmonii i profesora na Wydziale Muzyki Uniwersytetu Narodowego. W Bogocie zatrudnionych było jeszcze kilku polskich muzyków, jak np. wiolonczelista Henryk Zarzycki (wykładowca Wydziału Muzycznego na Uniwersytecie Narodowym) czy jego żona, pianistka Ludmiła Weber-Zarzycka (szefowa katedry fortepianu i muzyki kameralnej na Wydziale Muzyki Fundacji Uniwersyteckiej Juan N. Corpas). Poza Bogotą, kilku naszych rodaków pracowało także w szkolnictwie i zespołach muzycznych, w takich miastach jak: Tolima, Bucaramanga czy Popayán. Polscy muzycy mieli swoje zasługi w rozwoju kultury muzycznej w Kolumbii oraz propagowaniu muzyki polskiej w tym kraju. Wspomniana profesor Zarzycka oraz Zbigniew Zając, otrzymali odznakę Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w Warszawie, przyznaną za zasługi w propagowaniu kultury polskiej za granicą¹²⁹.

Od początku lat 90. XX wieku, Ambasada RP w Bogocie podejmowała lub wspierała działania, mające na celu rozwój kontaktów kulturalnych między naszymi państwami. Pierwsza dekada XXI wieku obfitowała w wiele wydarzeń o charakterze kulturalnym, takich jak np.: obchody ważnych uroczystości (uchwalenia Konstytucji 3 maja, Święta Niepodległości czy Rocznicy Chrztu Polski), koncerty i recitale polskich artystów (np. Ewy Pobłockiej w 2009 roku¹³⁰, Pawła Kowalskiego czy Karola Radziwonowicza m.in. w 2008 roku)¹³¹, spektakle teatralne¹³², a także pokazy filmowe oraz wystawy malarskie¹³³.

W grudniu 2002 roku, reaktywowano prace Instytutu Fryderyka Chopina w Bogocie¹³⁴. Z kolei w lutym 2005 roku, z inicjatywy Ambasady RP w Bogocie oraz Instytutu im. Fryderyka Chopina, odbył się pierwszy Ogólnonarodowy Konkurs im. Fryderyka Chopina w Kolumbii¹³⁵.

¹²⁹ D. RYCERZ: *Polsko-kolumbijskie związki kulturalne i literackie...*, s. 122-123.

¹³⁰ Zob. *Archiwum. Rok 2009...*

¹³¹ Więcej w: *Archiwum. Rok 2008...*

¹³² W kwietniu 2009 roku w prestiżowym teatrze Camarín del Carmen w Bogocie, odbyła się premiera sztuki Witolda Gombrowicza, pt.: „Ślub” w reżyserii Pawła Nowickiego, z udziałem znanych aktorów kolumbijskich. Zob. *Archiwum. Rok 2009...*

¹³³ W 2008 roku odbyła się w Cartagenie wystawa Lucilli Kossowskiej, pt.: „Linearne katharsis”. Sponsorami wystawy byli: Ambasada RP w Bogocie, Urząd Miasta Opola oraz Omegair Cargo ze Szczecina. Zob. *Archiwum. Rok 2008...*; Z kolei w 2010 roku, w jednej z bogotańskich galerii („Café Libro”) można było zapoznać się z pracami młodej polskiej artystki, Magdaleny Giesek, której wystawa nosiła tytuł: „Spotkania – latynoskie spojrzenie oczami Europejki?”. Więcej: *Archiwum. Wydarzenia 2011...*

¹³⁴ H. KOBIEROWSKI: *Historia polsko-kolumbijskich stosunków dyplomatycznych i gospodarczych...*, s. 153.

¹³⁵ Organizatorką konkursu była pianistka Ludmiła Weber-Zarzycka, która jako profesor klasy fortepianu w miejscowym konserwatorium, przygotowywała pięciu kandydatów do udziału w tej imprezie. Do jury

W 2004 roku, zorganizowano w Bogocie wystawę rzeźb i obrazów Daniela Winograda, której otwarcie Ambasada RP połączyła z odznaczeniem profesora Bogdana Piotrowskiego¹³⁶, polskiego humanisty zatrudnionego na Uniwersytecie La Sabana w Bogocie, Krzyżem Komandorskim Orderu Zasługi¹³⁷. Bogdan Piotrowski, podejmował działania na rzecz przybliżania polskiej kultury społeczeństwu kolumbijskiemu. W połowie lat 80. XX wieku, osiadł on na stałe w Kolumbii, gdzie prowadził działalność naukową, dydaktyczną, literacką oraz publicystyczną. W 2004 roku, został również uhonorowany za osiągnięcia naukowe przyjęciem w poczet członków Kolumbijskiej Akademii Języka, a także odznaczony medalem Zasłużony dla Kultury Polskiej¹³⁸.

W dniach 3-5 maja 2005 roku, z inicjatywy władz lokalnych i uniwersytetu w stolicy Departamentu Tolima, we współpracy z Ambasadą RP w Bogocie, odbyły się „Dni Polskie” obejmujące cykl seminariów, wystawy, uroczysty koncert, zajęcia sportowe oraz spotkania z miejscowymi przedsiębiorcami¹³⁹.

W dniu polskiego Święta Narodowego 3 maja, w wyniku starań polskiej placówki dyplomatycznej w Bogocie, we współpracy z władzami miasta oraz Instytutem im. Fryderyka Chopina, dokonano w 2006 roku uroczystego odsłonięcia popiersia Chopina, które jest usytuowane na terenie parku w pobliżu Ambasady RP w Bogocie. Pomnik jest trzecim na terenie Kolumbii, poświęconym wybitnym przedstawicielom narodu polskiego. Również w 2006 roku (w pierwszą rocznicę śmierci polskiego papieża, Jana Pawła II) dokonano odsłonięcia pomnika Karola Wojtyły w Ibagué. Z tych okazji, zostały

zaproszono wybitnego pianistę z Polski, Janusza Olejniczaka, który przewodniczył sądowi konkursowemu. Na zakończenie konkursu, odbyło się uroczyste wręczenie nagród połączone z koncertem laureatów, którym towarzyszyła uniwersytecka orkiestra symfoniczna pod batutą polskiego dyrygenta, Zbigniewa Zająca. Główną nagrodą dla zwycięzcy konkursu (I nagrodę zdobył Mauricio Arias, uczeń Ludmiły Weber-Zarzyckiej) był wyjazd do Polski na XV Międzynarodowy Konkurs Chopinowski w Warszawie, który odbył się w październiku 2005 roku. Zob. D. RYCERZ: *Polsko-kolumbijskie związki kulturalne i literackie...*, s. 123-124.

¹³⁶ Iberysta, absolwent Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie. Od 1997 roku pełnił funkcję dziekana Wydziału Lingwistyki i Literatury w Instytucie Nauk Humanistycznych Uniwersytetu La Sabana w Bogocie, dyrektora uniwersyteckiego czasopisma *Pensamiento y Cultura*, a także dyrektora czasopisma *Litterae* – publikacji prestiżowego Instytutu Caro y Cuervo. Obok aktywności uniwersyteckiej prowadził także działalność literacką. Opracował, przetłumaczył i wydał m.in. antologię poezji polskiej z lat 1942-1981, zawierającą teksty 27 polskich poetów. Nakładem wydawnictwa Instituto Caro y Cuervo oraz Uniwersytetu La Sabana ukazał się także wybór wierszy Wisławy Szymborskiej w przekładzie profesora. Ponadto, jedna z prestiżowych oficyn wydawniczych w Kolumbii, „Norma”, opublikowała w 2003 roku tom, pt.: *„Pensamientos de luz de Karol Wojtyła Juan Pablo II”* („Myśli światła Karola Wojtyły – Jana Pawła II”). Wyboru tekstów, tłumaczenia i opracowania również dokonał Piotrowski. Poza wydawnictwami książkowymi, profesor publikował artykuły i eseje na łamach czasopism w Kolumbii, Wenezueli, Boliwii, Hiszpanii, USA i Polsce. Tematem jego publikacji była często polska literatura, polsko-kolumbijskie związki kulturowe oraz dzieje Polaków w Kolumbii.

¹³⁷ Ibidem, s. 120.

¹³⁸ D. RYCERZ: *Polsko-kolumbijskie związki kulturalne i literackie...*, s. 129-130.

¹³⁹ *Archiwum. Rok 2005...*

wprowadzone w obieg przez pocztę kolumbijską, znaczki z wizerunkiem Jana Pawła II i Fryderyka Chopina. Trzecim monumentem, przedstawiającym wizerunek wybitnego Polaka w Kolumbii, jest postawiony w 1974 roku w Bogocie, pomnik Mikołaja Kopernika¹⁴⁰.

W dniu 6 czerwca 2006 roku natomiast, nastąpiło otwarcie Ośrodka Kultury Polskiej, który mieści się w budynku Kolumbijskiej Akademii Nauk w Bogocie¹⁴¹. W bibliotece Akademii wydzielono specjalną sekcję, w której gromadzone są nadsyłane z Polski wydawnictwa. Instytucja ma służyć zarówno miejscowej Polonii, jak i obywatelom kolumbijskim zainteresowanym sprawami polskimi¹⁴².

Mimo iż polskie kino nie jest w Kolumbii znane szerszej publiczności, to należy odnotować udział polskich filmów w Międzynarodowych Festiwalach Filmowych w Cartagenie oraz pokazy organizowane przez Ambasadę RP w Bogocie. Akredytowane w Kolumbii placówki dyplomatyczne państw należących do Unii Europejskiej, organizują, co pewien czas, festiwale kina europejskiego „Eurocine”. Przykładowo, w ramach jednej z takich imprez w 2002 roku, zaprezentowano film Krzysztofa Zanussiego, pt.: „Życie jako śmiertelna choroba przenoszona drogą płciową”. Pokazom filmu towarzyszył cykl spotkań z reżyserem¹⁴³. Z kolei w marcu 2016 roku, na 56. Międzynarodowym Festiwalu Filmowym (FICCI) w Cartagenie, został zaprezentowany, zrealizowany na Kubie, film Aleksandry Maciuszek, pt.: „Casa Blanca”¹⁴⁴.

Rozpowszechnianiu wiedzy na temat Polski, służył także zorganizowany we współpracy z polską placówką dyplomatyczną, w kwietniu 2014 roku na Uniwersytecie Los Andes w Bogocie, przedpremierowy pokaz filmu Andrzeja Wajdy, pt.: „Wałęsa. Człowiek z nadziei”. Prezentację poprzedził panel dyskusyjny, pt.: „Lech Wałęsa – człowiek, który zmienił kontynent”, z udziałem wiceprezydenta Kolumbii Angelino Garzóna¹⁴⁵, dziekana Wydziału Nauk Społecznych Uniwersytetu Hugo Fazio i

¹⁴⁰ H. KOBIEROWSKI: *Historia polsko-kolumbijskich stosunków dyplomatycznych i gospodarczych...*, s. 149, 150, 154.

¹⁴¹ Zob. *Archiwum. Rok 2006*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Bogocie – http://www.bogota.msz.gov.pl/pl/c/MOBILE/wydarzenia/archiwum/rok_2006/ [dostęp: 16.05.2017]. Honorowym dyrektorem Ośrodka został profesor Bogdan Piotrowski, o którym więcej w dalszej części pracy.

¹⁴² H. KOBIEROWSKI: *Historia polsko-kolumbijskich stosunków dyplomatycznych i gospodarczych...*, s. 150, 154.

¹⁴³ D. RYCERZ: *Polsko-kolumbijskie związki kulturalne i literackie...*, s. 124.

¹⁴⁴ Zob. „Casa Blanca” Aleksandry Maciuszek na FICCI. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Bogocie – http://www.bogota.msz.gov.pl/pl/wydarzenia/0_casa_blanca__aleksandry_maciuszek_na_ficci [dostęp: 16.05.2017].

¹⁴⁵ Jak stwierdził wiceprezydent Garzón, największym dziedzictwem „Solidarności” i Lecha Wałęsy jest konsekwentna droga do zmian politycznych, poprzez negocjacje z władzą i wyrzeczenie się przemocy. W

ambasadora Macieja Ziętary. Wydarzeniu towarzyszyło zainaugurowanie wystawy, pt.: „Dekada Solidarności 1979-1989”, zaprezentowanej w hallu uniwersytetu¹⁴⁶.

W dniach 9-12 czerwca 2008 roku, z inicjatywy kolumbijskiej organizacji pozarządowej Grupo Andante i Ambasady RP w Bogocie, w prestiżowym Domu Kultury Museo Chico w Bogocie, zorganizowano Tydzień Kultury Polskiej. Obejmował on szereg przedsięwzięć związanych z naszym krajem oraz jego historią, kulturą i sztuką, takich jak: wykłady, wystawy i pokazy filmów. Ambasador H. Kobierowski wygłosił wykład na temat wkładu Polaków w historię Kolumbii, w tym udziału polskich oficerów w walkach o niepodległość tego kraju. Z kolei Bogdan Piotrowski, dziekan Wydziału Literatury Uniwersytetu La Sabana w Bogocie, przedstawił sylwetkę papieża Jana Pawła II, a w szczególności jego myśl filozoficzną oraz twórczość literacką. W trakcie Tygodnia Kultury Polskiej, codziennie wyświetlane były filmy promocyjne na temat naszego kraju, jak np.: „*Tourist Highlights of Poland*” czy „W 60 minut dookoła Polski”¹⁴⁷.

Promocji polskiej kultury i historii w Kolumbii służył udział przedstawicieli Ambasady RP w II edycji Międzynarodowych Targów Kulturalnych, odbywających się we wrześniu 2009 roku na prestiżowym Uniwersytecie Luis Amigó w Medellín. Polska placówka dyplomatyczna zaprezentowała tam trzy wystawy. Dwie z nich, związane były z obchodami w 2009 roku 20. rocznicy odzyskania przez Polskę wolności i upadku komunizmu w Europie Środkowej, pt.: „Początki Solidarności” oraz „Dekada Solidarności 1979-1989”. Trzecią z ekspozycji był „Polski plakat filmowy”. Sekretarz ambasady RP w Bogocie, Paweł Woźny, wygłosił w audytorium Uniwersytetu wykład, poświęcony historii Polski w XX wieku, w szczególności dotyczący zagadnień II wojny światowej, okresu komunizmu, przemian demokratycznych w Polsce oraz drogi naszego kraju do Unii Europejskiej. Zaprezentowano też film promocyjny na temat atrakcji turystycznych naszego kraju¹⁴⁸.

tym sensie, „Solidarność” powinna być przykładem także dla Kolumbii, gdzie od 1948 roku toczył się konflikt wewnętrzny. Wyemitowano również wypowiedź Andrzeja Wajdy, przygotowaną specjalnie na tę okazję i skierowaną do publiczności południowoamerykańskiej, w której reżyser opowiedział między innymi o genezie filmu oraz znaczeniu przywódcy „Solidarności” dla przemian demokratycznych w Polsce. Zob. „*Lech Wałęsa – człowiek, który zmienił kontynent*”. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Bogocie – http://www.bogota.msz.gov.pl/pl/wydarzenia/konwersatorium___lech_walesa_czlowiek_ktory_zmienil_kontynent__ [dostęp: 21.05.2017].

¹⁴⁶ Wydarzenie można było również śledzić na kanale Uniwersytetu de los Andes. Zob. *Kultura*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Bogocie – http://www.bogota.msz.gov.pl/pl/wspolpraca_dwustronna/kultura/ [dostęp: 21.05.2017].

¹⁴⁷ *Archiwum. Rok 2008...*

¹⁴⁸ *Archiwum. Rok 2009...*

Do połowy drugiej dekady XXI wieku, polscy twórcy i artyści nadal byli obecni na różnego rodzaju wydarzeniach kulturalnych w Kolumbii, ciesząc się zainteresowaniem tamtejszej publiczności. Jeden z najlepszych polskich zespołów uniwersyteckich, Chór Kameralny Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza (UAM) w Poznaniu¹⁴⁹, odbył w lipcu 2014 roku, tournée po Kolumbii. Podczas swojego pobytu w tym kraju, Chór występował w Bogocie, Medellín oraz Santa Marta. Do Kolumbii zespół został zaproszony, jako gość specjalny XIII Międzynarodowego Festiwalu Chóralnego, José Maria Bravo Márquez w Medellín¹⁵⁰.

W kwietniu 2016 roku odbył się w Bogocie, współorganizowany przez Ambasadę RP, recital polskiej pianistki Anny Miernik. Artystka interpretowała dzieła Chopina, Paderewskiego, Szymanowskiego i innych wielkich polskich kompozytorów¹⁵¹.

W ramach obchodów Międzynarodowego Festiwalu Muzyki Sakralnej w Bogocie, w dniu 7 września 2016 roku, wybitny polski kompozytor i dyrygent Krzysztof Penderecki wraz z Filharmonią Bogotańską, poprowadził koncert inauguracyjny Festiwalu. Następnego dnia, prestiżowy teatr Julio Mario Santo Domingo w Bogocie, zorganizował koncert pod batutą polskiego Maestro¹⁵².

Do połowy drugiej dekady XXI wieku, odbywały się w Kolumbii występy polskich zespołów muzycznych, jak np. zespołu jazzowo-rockowego Pink Freud, który we wrześniu 2015 roku, odbył dwutygodniową trasę koncertową w tym kraju. Była to już druga wizyta tego zespołu w Kolumbii, podczas której wystąpił także na Mompox Jazz Festival. Członkowie zespołu przeprowadzili także warsztaty na Narodowym Uniwersytecie Kolumbii¹⁵³.

Polska kultura i sztuka rozpowszechniane były w Kolumbii także poprzez twórczość polskich zespołów folklorystycznych. W sierpniu 2012 roku, Zespół Pieśni i Tańca „Jawor” z Uniwersytetu Przyrodniczego w Lublinie, został zaproszony na dwa

¹⁴⁹ Chór Kameralny UAM pod dyrekcją Krzysztofa Szyszczaka, rozpoczął swoją działalność w 1992 roku. W jego skład wchodzi studenci, absolwenci i młodzi pracownicy naukowcy UAM oraz innych poznańskich uczelni. Już od ponad 20 lat zespół zaskakuje publiczność różnorodnością wykonywanych utworów, czerpiąc na przykład z repertuaru Kabaretu Starszych Panów, śpiewając muzykę żydowską czy cygańską.

¹⁵⁰ Zob. *Kultura...*

¹⁵¹ Zob. *Recital polskiej pianistki Anny Miernik*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Bogocie – http://www.bogota.msz.gov.pl/pl/wydarzenia/recital_polskiej_pianistki_anny_miernik_ [dostęp: 16.05.2017].

¹⁵² Zob. *Wybitny kompozytor Krzysztof Penderecki w Bogocie*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Bogocie – http://www.bogota.msz.gov.pl/pl/wydarzenia/wybitny_kompozytor_krzysztof_penderecki_w_bogocie [dostęp: 16.05.2017].

¹⁵³ *Pink Freud w Kolumbii*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Bogocie – http://www.bogota.msz.gov.pl/pl/wydarzenia/pink_freud_w_kolumbii_1 [dostęp: 16.05.2017].

międzynarodowe festiwale folklorystyczne w Kolumbii – X Międzynarodowy Festiwal „Colombia Baila” w mieście Florida (w departamencie Valle del Cauca) oraz Festiwal „Eje Cafetero” w mieście Armenia (stolicy departamentu Quindío)¹⁵⁴.

Polska była także obecna na XV Iberoamerykańskim Festiwalu Teatralnym w Bogocie, odbywającym się w marcu 2016 roku. Podczas wydarzenia, Teatr „Pieśń Kozła” z Wrocławia zaprezentował współczesną wersję „Króla Leara” Szekspira¹⁵⁵.

W czerwcu 2016 roku natomiast, ambasadorowie Polski i Izraela w Kolumbii, Maciej Ziętara i Marco Sermoneta, zainaugurowali wystawę, pt.: „Samarytanie z Markowej” w Carmel Club Campestre w Bogocie¹⁵⁶. Dwa miesiące wcześniej, w szkole San José Norte w Bogocie dyplomaci otwarli wystawę Tomasza Bogackiego, pt.: „Król dzieci”, poświęconą Januszowi Korczakowi. Zaprezentowany został także izraelski film dokumentalny, pt.: „Ostatnie dziecko Korczaka”, którego bohaterem jest wychowanek polskiego pedagoga¹⁵⁷.

Jeżeli chodzi o Polonię mieszkającą w tym kraju, to należy podkreślić, że Kolumbia przeważnie nie była miejscem docelowym polskiej emigracji. Nieliczni nasi rodacy pojawiali się tam w XIX wieku, by walczyć o niepodległość tego kraju u boku Simóna Bolívara. Następnie w XX wieku, przybyło do Kolumbii niewielkie grono polskich emigrantów z czasów II wojny światowej, z czego niektórzy zasłużyli się dla rozwoju miejscowego życia kulturalnego¹⁵⁸. Ich działalność jednakże, nie wykraczała raczej poza sferę indywidualną, pomimo kilku prób tworzenia organizacji polonijnych.

¹⁵⁴ *Kultura...*

¹⁵⁵ Zob. *Polska na XV Iberoamerykańskim Festiwalu Teatralnym w Bogocie*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Bogocie – http://www.bogota.msz.gov.pl/pl/wydarzenia/polska_na_xv_iberoamerykanskim_festiwalu_teatralnym_w_bogocie [dostęp: 16.05.2017].

¹⁵⁶ Otwarcie wystawy było pokłosiem nadania Muzeum Polaków Ratujących Żydów na Podkarpaciu, imienia Rodziny Ulmów z Markowej, którzy w czasie II wojny światowej udzielili schronienia dwóm żydowskim rodzinom. W dniu 24 marca 1944 roku, żandarmeria niemiecka rozstrzelała całą rodzinę Ulmów oraz ukrywaną przez nich rodzinę Żydów. Heroiczna postawa Ulmów stała się symbolem poświęcenia wszystkich Polaków, którzy podczas wojny ratowali Żydów. Izraelski Instytut Pamięci Męczenników i Bohaterów Holocaustu, Yad Vashem, w 1995 roku przyznał pośmiertnie rodzinie Ulmów medal Sprawiedliwy Wśród Narodów Świata. Dla uczczenia tamtych wydarzeń, w 2004 roku odsłonięto pomnik upamiętniający męczeńską śmierć tej rodziny. Uroczyste otwarcie Muzeum w Markowej nastąpiło w marcu 2016 roku. Zob. *Samarytanie z Markowej*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Bogocie – http://www.bogota.msz.gov.pl/pl/wydarzenia/samarytanie_z_markowej [dostęp: 16.05.2017]. Patrz też: *Sprawiedliwi wśród Narodów Świata. Muzeum Ulmów w Markowej*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Bogocie – http://www.bogota.msz.gov.pl/pl/wydarzenia/sprawiedliwi_wsrod_narodow_swiata__muzeum_ulmow_w_markowej [dostęp: 16.05.2017].

¹⁵⁷ Zob. *Janusz Korczak – Król Dzieci*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Bogocie – http://www.bogota.msz.gov.pl/pl/wydarzenia/j_korczak [dostęp: 16.05.2017].

¹⁵⁸ Jednym z najbardziej znanych i zasłużonych dla rozwoju życia kulturalnego Kolumbii Polaków, był historyk i krytyk sztuki Kazimierz Eiger. Został on rozślawiony, jako „ojciec współczesnej sztuki

Również w latach 80. XX wieku, podejmowano działania na rzecz stowarzyszenia żyjących w Kolumbii Polaków. Sprowadzały się one jednak głównie do nieformalnych spotkań, odbywających się w restauracji „KURNIK”, pod Bogotą. Przy tradycyjnych polskich daniach słuchano i śpiewano polskie piosenki, co służyło wzmocnieniu poczucia wspólnotowości¹⁵⁹. Czynnikiem, który sprzyjał jednoczeniu kolumbijskiej Polonii, a także ożywieniu pamięci i poczucia tożsamości narodowej, była wizyta papieża Jana Pawła II w tym kraju w 1986 roku.

W połowie pierwszej dekady XXI wieku, obecność polskich obywateli w Kolumbii szacowano na około 3,5 tysiąca osób, zamieszkujących różne miejscowości w całym kraju. Największymi skupiskami Polaków, były: Barranquilla, Medellín, Bogota oraz Cartagena¹⁶⁰.

Potomkowie polskich emigrantów przybyłych do Kolumbii w latach 30. XX wieku (w wyniku emigracji zarobkowej)¹⁶¹ oraz po wojnie, w większości przypadków nie wykazują znajomości języka polskiego, choć niektórzy podkreślają jeszcze swoje polskie pochodzenie.

Jak już wspomniano, od wielu lat czyniono starania mające na celu założenie polonijnej organizacji w Kolumbii, co we wrześniu 2006 roku udało się zrealizować, powołując Stowarzyszenie Polaków w tym kraju¹⁶². Zrzeszenie to zostało wpisane do polsko-kolumbijskiej izby handlowej. Zgodnie z opinią Bogdana Piotrowskiego, najbardziej aktywna Polonia w Kolumbii jest jednak nieliczna i stanowi grupę około trzydziestu osób działających w samej Bogocie. Przyczyniają się oni zarówno do rozwoju Kolumbii, jak i wzmocnienia kontaktów z krajem pochodzenia. Ich potomkowie również

kolumbijskiej”. Był założycielem dwóch pierwszych zawodowych galerii sztuki w Kolumbii: El Callejón i Arte Moderno. Kierował także programami radiowymi oraz publikował artykuły poświęcone sztuce w gazetach i czasopismach bogotańskich. Według Bogdana Piotrowskiego, Kazimierz Eiger był w latach 50. XX wieku pierwszym i najbardziej cenionym krytykiem sztuki w Kolumbii. Warto też zaznaczyć, że po śmierci pośła Mieczysława Chałupczyńskiego, to właśnie K. Eiger reprezentował polski rząd londyński przed rządem w Kolumbii i Ekwadorze. Więcej na ten temat: B. PIOTROWSKI: *O Polakach i działalności polonijnej w Kolumbii...*, s. 64-65.

¹⁵⁹ Ibidem, s. 70.

¹⁶⁰ Należy zaznaczyć, że w liczbie tej, większość stanowi grupa wyznania mojżeszowego w drugim i trzecim pokoleniu. Osiemset dwadzieścia osób posiada uregulowany stosunek do kraju, tj. poświadczone przez władze polskie obywatelstwo i paszport. Zob. Ibidem, s. 74-75.

¹⁶¹ Warto nadmienić, że Kolumbia prowadziła politykę kontroli emigrantów. W 1936 roku wprowadzono ustawę, zgodnie z którą nie można było przyjąć więcej niż 20% robotników obcokrajowców w przedsiębiorstwach zagranicznych i do 10% w przedsiębiorstwach krajowych. W kolejnych latach, ograniczenia wjazdu do Kolumbii zaostrzały się i zostały utrzymane także po II wojnie światowej. Zob. Ibidem, s. 60-61.

¹⁶² H. KOBIEROWSKI: *Historia polsko-kolumbijskich stosunków dyplomatycznych i gospodarczych...*, s. 150, 154.

zachowują więzi z krajem swoich przodków, odwiedzają Polskę, a także dążą do poznania jej kultury oraz tradycji¹⁶³.

Ambasada RP w Bogocie w pierwszej i do połowy drugiej dekady XXI wieku, podejmowała także działania na rzecz rozpowszechniania informacji na temat wydarzeń mających miejsce w Polsce oraz propagowania języka polskiego. Od listopada 2002 roku, funkcjonuje przy polskiej placówce dyplomatycznej, szkółka języka polskiego dla dzieci polonijnych¹⁶⁴. W stolicy znajduje się również kilku nauczycieli języka polskiego, udzielających lekcji dla osób dorosłych¹⁶⁵. W maju 2016 roku z kolei, uruchomiono nową wersję portalu „Poland.pl”, którego zadaniem jest dostarczanie najnowszych informacji z Polski i na jej temat¹⁶⁶.

9.4. Plaszczyna naukowa

O rozwoju polsko-kolumbijskich kontaktów naukowych można mówić od pierwszej połowy XX wieku. Wcześniej, charakteryzowały się one indywidualną działalnością polskich badaczy (głównie geografów i botaników), a także naukowców i pedagogów. W drugiej połowie XX wieku natomiast, w zakresie współpracy bilateralnej prowadzone były badania naukowe (głównie przez Polaków mieszkających na stałe w Kolumbii), a także odbywały się dwustronne wymiany stypendialne (w ramach studiów magisterskich, doktoranckich i podyplomowych), realizowano czasowe pobyty w zakresie międzyuniwersyteckich lub międzywydziałowych porozumień oraz prowadzono wspólne prace naukowo-dydaktyczne¹⁶⁷.

Kontakty naukowe między naszymi państwami, będące pokłosiem porozumień międzyrządowych, wynikały z pierwszych umów zawartych jeszcze w latach 60. XX wieku, między Polską a Kolumbią. W dniu 22 czerwca 1967 roku w Warszawie, rządy obu państw zawarły ze sobą Umowę o współpracy technicznej i naukowej, która przewidywała wymianę ekspertów i doradców, przyznawanie stypendiów, wzajemne odbywanie praktyk oraz realizację wspólnych badań ekonomiczno-technicznych. Następnie, 10 listopada 1970 roku w Bogocie, podpisano protokół dodatkowy do umowy

¹⁶³ B. PIOTROWSKI: *O Polakach i działalności polonijnej w Kolumbii...*, s. 75.

¹⁶⁴ H. KOBIEROWSKI: *Historia polsko-kolumbijskich stosunków dyplomatycznych i gospodarczych...*, s. 153.

¹⁶⁵ Zob. *Nauka Języka Polskiego w Kolumbii*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Bogocie – http://www.bogota.msz.gov.pl/pl/informacje_konsularne/nauka_jezyka_polskiego/ [dostęp: 16.05.2017].

¹⁶⁶ Zob. *Rusza portal informacyjny Poland.pl*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Bogocie – http://www.bogota.msz.gov.pl/pl/wydarzenia/rusza_portal_informacyjny_poland_pl [dostęp: 16.05.2017].

¹⁶⁷ K. DEMBICZ: *Zarys współpracy naukowej między Polską a Kolumbią*. W: *Relacje Polska-Kolumbia. Historia i współczesność...*, s. 155-156.

o współpracy technicznej i naukowej, stanowiący integralną część umowy z 1967 roku¹⁶⁸. Płaszczyznę naukową, obejmowała też Umowa o współpracy kulturalnej i naukowej z dnia 10 marca 1981 roku¹⁶⁹. W latach 90. XX wieku, a także w pierwszej i do połowy drugiej dekady XXI wieku, nasze państwa nie zawarły kolejnych umów międzyrządowych regulujących kontakty w tej dziedzinie współpracy. Odnowienie porozumień międzypaństwowych oraz zwiększenie liczby umów międzyinstytucjonalnych, z pewnością sprzyjałoby zacieśnieniu polsko-kolumbijskiej współpracy na płaszczyźnie naukowej.

Od początku lat 90. XX wieku, relacje naukowe między naszymi państwami (rozwijane mniej więcej od połowy lat 70. XX wieku)¹⁷⁰ były intensyfikowane. Przejawiały się one między innymi uczestnictwem polskich badaczy w kongresach i konferencjach naukowych odbywających się w ośrodkach naukowych w Kolumbii, a także udziałem w Międzynarodowych Kongresach Amerykanistów. Sprzyjało to zacieśnianiu współpracy między polskimi i kolumbijskimi ośrodkami. Odbywały się również dwustronne wizyty przedstawicieli nauk humanistycznych, ścisłych i stosowanych, podczas których realizowano liczne wykłady i spotkania w gronie środowisk akademickich¹⁷¹. Wydawano także wspólne publikacje¹⁷².

Kontakty pomiędzy polskimi i kolumbijskimi uniwersytetami stawały się po 1989 roku coraz bardziej sformalizowane, czego wyrazem było podpisanie w latach 1996-2006 kilkunastu umów o współpracy, jak np.: porozumienia między Akademią Ekonomiczną w

¹⁶⁸ *Stan i perspektywy stosunków gospodarczych Polski...*, s. 17.

¹⁶⁹ *Umowa między Rządem Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej a Rządem Republiki Kolumbii o współpracy kulturalnej i naukowej...*; W 1989 roku wygasła ważność Programu Współpracy Kulturalnej i Naukowej między Polską a Kolumbią, który obowiązywał przez dwa lata.

¹⁷⁰ Naukowcy z Polski od połowy lat 70. XX wieku, prowadzili w Kolumbii badania etnograficzne i archeologiczne. Zorganizowano kilka wypraw naukowo-badawczych, w tym gdańską wyprawę speleologiczno-alpinistyczną – „Andy 1975/1976”. Odbywały się także wizyty badawcze pracowników naukowych, cykle wykładów, kongresy i konferencje. W 1985 roku badacze z Polski uczestniczyli w Międzynarodowym Kongresie Amerykanistów, który odbył się w Bogocie.

¹⁷¹ W latach 90. XX wieku oraz w pierwszej dekadzie XXI wieku, polskie uczelnie gościły wielu kolumbijskich badaczy i naukowców, którzy wygłaszali wykłady i odbywali spotkania ze studentami. Przykładowo, w 1996 roku na Uniwersytecie Warszawskim przebywał kolumbijski pisarz Roberto Burgos Cantor, a także przedstawiciele kolumbijskiego Instytutu Studiów Politycznych i Stosunków Międzynarodowych. Równoległe, polscy naukowcy m.in. z Uniwersytetu Warszawskiego i Jagiellońskiego czy Politechniki Warszawskiej, składali wizyty w Kolumbii. Kilkakrotnie między 1996 a 2006 rokiem, przebywał w tym kraju z wizytą na Wydziale Nauk Ścisłych Uniwersytetu Narodowego w Medellín, polski fizyk Zbigniew Jaroszewicz. W latach 1997-2000 pracował on tam, jako profesor – laureat konkursu „Generación 125 años”. Zob. K. DEMBICZ: *Zarys współpracy naukowej między Polską a Kolumbią...*, s. 161. Więcej na temat działalności naukowej Jaroszewicza, zob.: *Zastępca Dyrektora ds. Naukowych – prof. dr hab. Zbigniew Jaroszewicz*. Państwowy Instytut Badawczy, Instytut Łączności – <https://www.itl.waw.pl/instytut-kierownictwo/836-zastpca-dyrektora-ds-naukowych-prof-dr-hab-zbigniew-jaroszewicz> [dostęp: 20.05.2017].

¹⁷² K. DEMBICZ: *Zarys współpracy naukowej między Polską a Kolumbią...*, s. 160-161.

Krakowie a Universidad Católica de Colombia (w Bogocie), umowa między Instytutem Zoologii Uniwersytetu Jagiellońskiego a jego odpowiednikiem na Universidad de La Sabana w Cundinamarca, porozumienia o współpracy między Akademią Polonijną w Częstochowie a Uniwersytetem La Sabana w Cundinamarca czy porozumienia między Instytutem Optyki Stosowanej w Warszawie i Politechniką Warszawską a Universidad Nacional w Medellín i Grupo de Óptica y Fotónica Uniwersytetu Antioquia. Ponadto, podpisano kilka listów intencyjnych o współpracy, m.in.: pomiędzy Wydziałem Geografii Studiów Regionalnych Uniwersytetu Warszawskiego a Departamento de Geografía de la Universidad del Valle w Cali, między Centrum Studiów Latinoamerykańskich Uniwersytetu Warszawskiego (CESLA UW) a Instituto de Estudios Políticos y Relaciones Internacionales (IEPRI) de la Universidad Nacional de Colombia oraz osobny list, zawarty między CESLA UW a Centro Internacional de Comunicación¹⁷³.

Należy zaznaczyć, że w zakresie polsko-kolumbijskiej wymiany stypendialnej, w ostatnich dwóch dekadach XX i na początku XXI wieku, skorzystała z niej niewielka liczba osób. Jednocześnie, większa liczba Kolumbijczyków odbywała studia w Polsce niż miało to miejsce w przypadku Polaków wyjeżdżających na stypendia do Kolumbii. W latach 1980-2000 liczba stypendystów kolumbijskich rządu RP wyniosła ponad 130 osób. W momencie szczytowym, przypadającym na lata 1985-1990, liczba nowych stypendystów kolumbijskich nie przekroczyła jednak 30 osób rocznie¹⁷⁴. Według Departamentu Wymiany Międzynarodowej Ministerstwa Edukacji Narodowej i Sportu, w latach 1995-1996 w Polsce kształciło się 21 stypendystów z Kolumbii, co w porównaniu do liczby studentów z innych krajów Ameryki Łacińskiej w tym samym okresie, stawiało Kolumbię na drugim miejscu (więcej studentów pochodziło tylko z Peru – 23 osoby). Dla porównania, z Argentyny było to jedynie 5 osób, z Meksyku 11, a z Wenezueli 12 osób¹⁷⁵. W następnych latach, liczba kolumbijskich studentów przyjeżdżających do Polski w ramach umów międzyrządowych, malała¹⁷⁶.

¹⁷³ Ibidem, s. 160.

¹⁷⁴ Ibidem, s. 158.

¹⁷⁵ A. DEMBICZ: *Współpraca naukowa między Polską i Argentyną*. W: *Relacje Argentyna-Polska. Historia i współczesność*. Red. A. DEMBICZ. Warszawa 1996, s. 95-96.

¹⁷⁶ W pierwszej dekadzie XXI wieku, do cieszącego się wcześniej zainteresowaniem kolumbijskich studentów Studium Języka Polskiego dla Cudzoziemców w Łodzi, nie przyjechał żaden obywatel Kolumbii. Strona kolumbijska z kolei, za pośrednictwem Kolumbijskiego Instytutu ds. Stypendiów Naukowych i Studiów Technicznych za Granicą (ICETEX – *Instituto Colombiano de Crédito Educativo y Estudios Tecnicos en el Exterior*), przyznała w 2005 roku jedynie dwa stypendia dla studentów z Polski, z których skorzystała tylko jedna osoba, Ewa Kulak z Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Zob. K. DEMBICZ: *Zarys współpracy naukowej między Polską a Kolumbią...*, s. 158.

W drugiej dekadzie XXI wieku, nastąpił wzrost liczby kolumbijskich studentów w Polsce. Na przełomie 2015 i 2016 roku, w Polsce studiowało 34 Kolumbijczyków. Kolumbia w omawianym okresie, ustąpiła miejsca pod względem liczby studentów pochodzących z krajów Ameryki Łacińskiej w Polsce, jedynie Brazylii (82 osoby) i Meksykowi (45 osób)¹⁷⁷.

W celu zachęcenia młodych Kolumbijczyków do podjęcia nauki w naszym kraju, we wrześniu 2016 roku uruchomiono kolejną edycję programu stypendialnego, im. Ignacego Łukasiewicza. W jego ramach, dwanaścioro kolumbijskich studentów otrzymało stypendia, umożliwiające realizację studiów magisterskich w Polsce¹⁷⁸.

Odniesienia do współpracy naukowej z Kolumbią, znalazły się także w rządowym dokumencie, pt.: „Strategia RP w odniesieniu do pozaeuropejskich krajów rozwijających się”, z 2004 roku. Dynamicznie rozwijające się relacje dwustronne na tej płaszczyźnie, zostały tam określone, jako czynnik sprzyjający intensyfikacji współpracy bilateralnej między naszymi państwami. Zaznaczono, że podejmowane są działania mające na celu intensyfikację dwustronnej współpracy naukowo-technicznej, w tym stworzenie możliwości wymiany profesorskiej i utworzenie w Kolumbii międzyuczelnianego ośrodka akademickiego, zajmującego się problematyką polską¹⁷⁹.

W pierwszej dekadzie XXI wieku, w ramach polsko-kolumbijskich kontaktów naukowych, odbyło się wiele spotkań i sympozjów. Przykładowo, w maju 2004 roku miała miejsce wizyta Ryszarda Kapuścińskiego w Bogocie. Światowej sławy dziennikarz, podczas swojego pobytu w Kolumbii, odbył spotkania z przedstawicielami miejscowej

¹⁷⁷ Warto nadmienić, iż w rankingu najlepszych uniwersytetów w Ameryce Łacińskiej, wg *QS Latin America University Rankings* w 2016 roku, w pierwszej dziesiątce znalazły się dwie kolumbijskie uczelnie: Universidad de los Andes (8. miejsce) i Universidad Nacional de Colombia (10. miejsce). Więcej uczelni w ramach pierwszych dziesięciu pozycji rankingu pochodziło tylko z Brazylii (4 uczelnie). Z Chile i Meksyku, podobnie jak z Kolumbii, znalazły się w zestawieniu po dwie uczelnie. Zob. *QS University Rankings: Latin America 2016*. Topuniversities.com – <https://www.topuniversities.com/university-rankings/latin-american-university-rankings/2016> [dostęp: 21.05.2017].

¹⁷⁸ Kolumbijscy stypendyści będą kształcić się na polskich uczelniach na kierunkach ścisłych i inżynierskich, w drugiej połowie drugiej dekady XXI wieku. Zostali oni wyłonieni w drodze konkursu, w ramach programu stypendialnego rządu RP, pt.: „Ignacy Łukasiewicz”. Był on skierowany do obywateli państw, które są beneficjentami oficjalnej pomocy rozwojowej. W pierwszej kolejności, oferta stypendialna adresowana była do obywateli: Angoli, Etiopii, Indonezji, Kenii, Kolumbii, Meksyku, Mjanmy, Mongolii, Mozambiku, Nigerii, Palestyny, Republiki Południowej Afryki, Senegal, Tanzanii i Wietnamu. Studia mają być poprzedzone rocznym kursem języka polskiego. Zob. *Program stypendialny im. Ignacego Łukasiewicza*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Bogocie – http://www.bogota.msz.gov.pl/pl/wydarzenia/program_stypendialny_im_ignacego_lukasiewicza_ [dostęp: 21.05.2017]. Więcej na temat Programu Stypendialnego zob.: *Ruszył nabór do Programu Stypendialnego im. Ignacego Łukasiewicza (edycja 2016/2017)*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Bogocie – http://www.bogota.msz.gov.pl/pl/wydarzenia/ruszy_l_nabor_do_programu_stypendialnego_im_ignacego_lukasiewicza [dostęp: 21.05.2017].

¹⁷⁹ *Strategia RP w odniesieniu do pozaeuropejskich krajów rozwijających się...*

Polonii, środowisk twórczych i uniwersyteckich (w tym z młodzieżą akademicką, zwłaszcza ze studentami dziennikarstwa kolumbijskich uczelni wyższych)¹⁸⁰ oraz z przedstawicielami tamtejszych mediów. Podczas wizyty, Ryszard Kapuściński promował swoją książkę, pt.: „Pięć zmysłów dziennikarza”¹⁸¹.

Z kolei w maju 2005 roku, w siedzibie Akademii Historii Kolumbijskiej w Bogocie, odbyło się sympozjum naukowe, pt.: „Udział Polaków w Wojnie Niepodległościowej oraz rozwoju gospodarczym, naukowym i kulturalnym Kolumbii”¹⁸². Rok później, z inicjatywy ówczesnego ambasadora RP w tym kraju, historyka i członka Hispanoamerykańskiej Akademii Nauk w Kolumbii, Henryka Kobierowskiego, odbyło się w Akademii Historyków Kolumbijskich kolejne sympozjum poświęcone udziałowi Polaków w rozwoju Kolumbii. Podczas spotkania, omówiono udział naszych rodaków, walczących u boku Simóna Bolívara, w wojnie wyzwoleniczej oraz w rozwoju gospodarczym i kulturalnym tego kraju. Seminarium zrealizowano pod auspicjami Akademii i Ambasady RP w Bogocie. W jego pracach, obok przedstawicieli miejscowej Polonii oraz historyków kolumbijskich, wzięli także udział historycy z Polski – Teresa i Zbigniew Jaroszewiczowie, z CESLA UW. Warto wspomnieć, że polscy naukowcy podczas swojego pobytu w Bogocie, przeprowadzili także prace badawczo-historyczne na jednym z cmentarzy bogotańskich, gdzie spoczywają prochy polskich żołnierzy poległych w walkach o wyzwolenie Kolumbii, w początkach XIX wieku¹⁸³.

Na zaproszenie władz Uniwersytetu Katolickiego w Chía w maju 2008 roku, przedstawiciele Ambasady RP oraz Bogdan Piotrowski, wzięli udział w sympozjum poświęconemu Polsce. W spotkaniu, uczestniczyli przedstawiciele władz uniwersytetu, kadry akademickiej oraz liczna grupa studentów. Ambasador H. Kobierowski, wygłosił wykład poświęcony historii stosunków polsko-kolumbijskich oraz wkładu Polaków w rozwój Kolumbii. Profesor Piotrowski, przedstawił z kolei myśl filozoficzną i sylwetkę papieża Jana Pawła II. Dziekan Wydziału Technologii Uniwersytetu Katolickiego, Hernan Gonzalez Pardo, w rozmowie z przedstawicielami Ambasady RP, wyraził zainteresowanie nawiązaniem współpracy z uczelniami wyższymi w Polsce. Zgodnie z

¹⁸⁰ D. RYCERZ: *Polsko-kolumbijskie związki kulturalne i literackie...*, s. 131,132.

¹⁸¹ *Archiwum. Rok 2004...*

¹⁸² Zob. H. KOBIEROWSKI: *Historia polsko-kolumbijskich stosunków dyplomatycznych i gospodarczych...*, s. 150.

¹⁸³ *Archiwum. Rok 2006...*

deklaracjami, współpraca taka miałyby obejmować staże naukowe, wymianę studentów i wykładowców oraz realizację wspólnych projektów naukowych¹⁸⁴.

W pierwszej dekadzie XXI wieku, kontynuowane były działania mające na celu nawiązywanie i zacieśnianie współpracy, między kolejnymi ośrodkami akademickimi obu krajów. W czerwcu 2006 roku, miała miejsce w Kolumbii wizyta ks. Andrzeja Kryńskiego, rektora Akademii Polonijnej w Częstochowie¹⁸⁵. Zostały wówczas nawiązane kontakty naukowe z kilkoma uniwersytetami kolumbijskimi, w tym z uczelniami wyższymi w Ibagué i Tunja. Ksiądz Kryński, oprócz spotkań z przedstawicielami duchowieństwa, w tym z przewodniczącym Konferencji Episkopatu Kolumbijskiego Luisem Augusto Castro, wziął udział w okolicznościowym spotkaniu z miejscową Polonią, zorganizowanym w Ambasadzie RP¹⁸⁶.

W czerwcu 2007 roku natomiast, w podróż do Kolumbii udał się Aimé F. Caekelbergh, przewodniczący rady nadzorczej Akademii Polonijnej w Częstochowie. Wizyta zaowocowała podpisaniem umów o współpracy, m.in. z Uniwersytetem Juan de Castellanos w Tuja oraz uniwersytetami bogotańskimi: De America, La Sabana, Sergio Arboleda i De Bolívar¹⁸⁷.

Ponadto, z ramienia Konferencji Rektorów Akademickich Szkół Polskich (KRASP), podejmowane były działania na rzecz zacieśnienia współpracy między polskimi i kolumbijskimi uczelniami. W marcu 2014 roku, przewodniczący KRASP, JM Rektor Uniwersytetu Śląskiego, Wiesław Banyś, spotkał się z JE Ambasador Kolumbii, Victorią González Arizą. Podczas rozmów poruszono kwestię wyzwań, jakie stoją przed współczesnym szkolnictwem wyższym, a także systemem edukacyjnym obu krajów¹⁸⁸.

Rok wcześniej z kolei (w grudniu 2013 roku), w Cartagena de las Indias w Kolumbii, odbyła się druga konferencja stowarzyszeń uniwersyteckich, zamykająca trzy lata współpracy dwudziestu partnerów z Ameryki Łacińskiej i Europy, w ramach projektu Alfa Puentes¹⁸⁹.

¹⁸⁴ *Archiwum. Rok 2008...*

¹⁸⁵ H. KOBIEROWSKI: *Historia polsko-kolumbijskich stosunków dyplomatycznych i gospodarczych...*, s. 154. Patrz też: K. DEMBICZ: *Zarys współpracy naukowej między Polską a Kolumbią...*, s. 162.

¹⁸⁶ *Archiwum. Rok 2006...*

¹⁸⁷ *Archiwum. Rok 2007...*

¹⁸⁸ *Komunikaty. Przewodniczący KRASP spotka się z JE Ambasador Kolumbii.* Krasp.org.pl – <http://www.krasp.org.pl/pl/komunikaty/komunikaty> [dostęp: 21.05.2017].

¹⁸⁹ *Komunikaty. Second Bi-regional Conference „A Europe-Latin America Partnership for Innovative, Responsive and Sustainable Universities”.* Krasp.org.pl – <http://www.krasp.org.pl/pl/komunikaty/komunikaty> [dostęp: 21.05.2017].

Należy podkreślić, że polska placówka dyplomatyczna w Bogocie, również angażowała się we wspieranie działalności naukowo-dydaktycznej. Przykładowo, literaturoznawca Adam Elbanowski, pełniący funkcję ambasadora RP w Kolumbii w latach 1993-1997, wygłaszał szereg wykładów na temat Polski i relacji polsko-kolumbijskich na Universidad de la Sabana, a także Instituto Caro y Cuervo oraz w innych ośrodkach akademickich tego kraju. W listopadzie 2016 roku natomiast, Ambasada RP w Bogocie we współpracy z Uniwersytetem Sergio Arboleda, zorganizowała w siedzibie uczelni konwersatorium, pt.: „Ciemne chmury nad Europą Wschodnią. Perspektywa Polski”. Było to pierwsze z planowanych wydarzeń, w ramach realizowanego przez Ambasadę RP, cyklu „O Polsce”. Gościem specjalnym konwersatorium, był Paweł Kowal, były sekretarz stanu w MSZ i ekspert ds. zagadnień dotyczących Europy Środkowej i Wschodniej. W panelu, wzięli także udział m.in.: ambasador RP w Kolumbii, Agnieszka Frydrychowicz-Tekieli, dziekan Wydziału Nauk Politycznych i Stosunków Międzynarodowych Uniwersytetu Sergio Arboleda, Miguel Ceballos oraz prodykan tego samego uniwersytetu, Santiago Castro. Debata, w której uczestniczyli kolumbijscy studenci i przedstawiciele korpusu dyplomatycznego, wykazała wysokie zainteresowanie polskimi ocenami dotyczącymi sytuacji w Europie Wschodniej, w kontekście działań Rosji w tym regionie i wynikających z nich zagrożeń dla porządku i bezpieczeństwa międzynarodowego¹⁹⁰.

¹⁹⁰ „Konwersatorium nt. polskiej polityki wschodniej z udziałem Pawła Kowala”. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Bogocie – http://www.bogota.msz.gov.pl/pl/wydarzenia/konwersatorium_z_udzialem_p_kowala [dostęp: 21.05.2017].

Rozdział 10

Największe wyzwania i problemy we współpracy Polski z państwami Ameryki Łacińskiej w drugiej dekadzie XXI wieku

Zgodnie z zapewnieniami decydentów polityki zagranicznej Polski, relacje naszego kraju z państwami Ameryki Łacińskiej stanowiły ważny obszar polskiej polityki zagranicznej po 1990 roku¹. Jak wynika z przeprowadzonej w niniejszej pracy analizy, faktycznie jednak państwa tego regionu nigdy nie zajmowały w polityce zagranicznej Polski adekwatnego do istniejącego potencjału i możliwości współpracy miejsca. Wręcz przeciwnie – można mówić o ich marginalizacji w polityce zewnętrznej RP.

Przyczyn takiego stanu rzeczy można upatrywać zarówno w czynnikach o charakterze obiektywnym, jak i subiektywnym, wewnątrzpolskich, jak i tych występujących po stronie państw Ameryki Łacińskiej. Wśród czynników o charakterze obiektywnym, należy wymienić między innymi: odległość geograficzną, niestabilność polityczną i gospodarczą niektórych państw regionu latynoamerykańskiego, potencjał naszego kraju, jeżeli chodzi o ekspansję na dalekie rynki czy brak wystarczającego wsparcia dla polskich eksporterów. Część obaw, które utrudniają rozwój współpracy Polski z Ameryką Łacińską, ma jednak charakter stereotypowy i opiera się na przekonaniu, że państwa tego regionu są zacofane gospodarczo, a współpraca z nimi obciążona jest zbyt dużym ryzykiem. Faktem jest, że państwa latynoamerykańskie, podobnie jak kraje innych obszarów na świecie, nie są wolne od problemów natury politycznej czy gospodarczej. Błędem jednak jest przecenianie tych kwestii, przy jednoczesnym niedostrzeganiu korzyści i szans wynikających ze współpracy Polski z państwami regionu Ameryki Łacińskiej oraz jego rosnącej roli na arenie międzynarodowej. W dzisiejszym, zglobalizowanym świecie, sama odległość

¹ Przykładowo, w 2007 roku minister spraw zagranicznych Polski, Anna Fotyga, zapewniała w swoim *exposé*, że: „w stosunkach z Ameryką Łacińską będziemy dążyć do zwiększania wymiany handlowej i utrzymywania wysokiego poziomu dialogu politycznego”. Z kolei, w artykule opracowanym przez Zespół Ameryki Łacińskiej i Karaibów w Departamencie Ameryki MSZ, pt.: „Stosunki Polska-Ameryka Łacińska i Karaiby”, pojawiło się stwierdzenie, że: „Ameryka Łacińska jest ważnym obszarem polskiej polityki zagranicznej”. Zob. Zespół Ameryki Łacińskiej i Karaibów Departament Ameryki MSZ: *Stosunki Polska – Ameryka Łacińska i Karaiby*. W: *Ameryka Łacińska w polskiej polityce*. „Dokumenty Robocze CESLA”. Warszawa 2009, s. 9. W dokumencie MSZ, pt.: „Priorytety polskiej polityki zagranicznej 2012-2016” z marca 2012 roku, określono natomiast Amerykę Łacińską, jako ważny obszar zaangażowania Polski, zaś wśród najważniejszych dziedzin współpracy wymieniono projekty z zakresu polityki klimatycznej i energetycznej oraz rozbudowanie relacji gospodarczych. Tego typu zapewnienia, dotyczące istotnego znaczenia Ameryki Łacińskiej w polskiej polityce zagranicznej, pojawiały się wielokrotnie w wypowiedziach polskich polityków oraz różnego rodzaju dokumentach wydawanych po 1990 roku. Zob. np., *Priorytety polskiej polityki zagranicznej 2012-2016*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych. Warszawa 2012
https://www.polskapomoc.gov.pl/download/files/Dokumenty_i_Publikacje/Priorytety_Polskiej_Polityki_Zagranicznej_2012-2016.pdf [dostęp: 27.08.2016].

geograficzna również nie powinna być przeszkodą w rozwoju relacji polsko-latynoamerykańskich. Tym bardziej, że dystans, jaki dzieli nasz kraj, np. od Stanów Zjednoczonych czy innych dalekich kierunków (np. Chin), nie jest przeszkodą w intensyfikacji kontaktów bilateralnych. Jednym z głównych powodów marginalizacji państw Ameryki Łacińskiej w polskiej polityce zagranicznej po 1990 roku, jest brak wystarczającej woli politycznej polskich decydentów do intensyfikacji relacji z państwami tego regionu.

Polityczne i gospodarcze przemiany, zachodzące zarówno w Polsce, jak i na świecie od przełomu lat 1989/1990, implikowały dwojakiego rodzaju konsekwencje dla relacji naszego kraju z państwami Ameryki Łacińskiej. Z jednej strony, możliwość kształtowania suwerennej polityki zagranicznej, stwarzała szansę na zbudowanie nowej jakości relacji, w oparciu o pragmatyczną współpracę. Z drugiej jednak strony, wyznaczone w latach 90. XX wieku priorytety polityki zagranicznej zarówno Polski, jak i państw Ameryki Łacińskiej, nie sprzyjały zainteresowaniu stron intensyfikacją kontaktów dwustronnych.

Oslabiona gospodarczo i pozbawiona kapitału inwestycyjnego Polska, nie była w stanie prowadzić w latach 90. XX wieku, szerokiej ekspansji ekonomicznej. Stan gospodarki nie wymagał również ani znaczącego dostępu do rynków, ani importu zaopatrzeniowego z krajów Ameryki Łacińskiej i Karaibów. Nadrzędnym celem polityki zagranicznej naszego kraju, była integracja Rzeczypospolitej ze strukturami zachodnioeuropejskimi (zwłaszcza z Unią Europejską i NATO), a także doprowadzenie do silniejszego związania interesów amerykańskich z Polską oraz Europą Środkową i Wschodnią. Dążono także do wzmocnienia własnej pozycji regionalnej poprzez osiągnięcie statusu strategicznego partnera Stanów Zjednoczonych w naszym regionie². Jednym z głównych zamierzeń polskiej polityki zagranicznej, było także zacieśnianie i budowa relacji z naszymi sąsiadami na Wschodzie

Państwa Ameryki Łacińskiej i Karaibów z kolei, podobnie jak Polska, koncentrowały się na reformach wewnętrznych oraz współpracy regionalnej, czego wyrazem było np., tworzenie różnego rodzaju struktur integracyjnych. Ponadto, nie wykazywały one zainteresowania nawiązaniem szerszych kontaktów z Europą Środkową,

² R. KUŹNIAR: *Droga do wolności. Polityka zagraniczna III Rzeczypospolitej*. Warszawa 2008, s. 224.

gdyż rywalizowały z krajami tego obszaru o inwestycje zagraniczne i pomoc rozwojową ze strony USA³.

Uwarunkowania te powodowały, że polska polityka zagraniczna i dyplomacja ekonomiczna, ukierunkowane były głównie na tradycyjnych partnerów naszego kraju. Dalekie, pozaeuropejskie kierunki (jak np. Ameryka Łacińska, Azja czy Afryka), zasadniczo pozostawały poza obszarem zainteresowania decydentów polityki zagranicznej Polski. Należy jednak postawić pytanie czy w drugiej dekadzie XXI wieku, znaczenie dalekich kierunków (w tym Ameryki Łacińskiej) w polskiej polityce zagranicznej, nie powinno ulec zwiększeniu?

Już w 1996 roku, wybitny badacz Ameryki Łacińskiej i założyciel Centrum Studiów Latinoamerykańskich Uniwersytetu Warszawskiego (CESLA UW), Andrzej Dembicz, w swoim artykule poświęconym relacjom Polski z krajami Ameryki Łacińskiej i Karaibów stwierdził, iż stan stosunków polsko-latynoamerykańskich, ocenianych z punktu widzenia interesów naszego kraju pretendującego do roli aktywnego członka wspólnoty międzynarodowej, szczególnie zaś wspólnoty europejskiej, trzeba określić, jako niezadowolający. Autor konstatował, iż jest to efektem zarówno zaszłości historycznych w stosunkach dwustronnych Polski z państwami latynoamerykańskimi, jak i niedostatecznej wiedzy obu stron na temat potencjału współpracy i korzyści wynikających z pogłębiania wzajemnych kontaktów. A. Dembicz zauważył jednocześnie, iż w odróżnieniu od Polski, większość krajów rozwiniętych, w tym państw Unii Europejskiej, intensyfikuje współpracę z krajami regionu latynoamerykańskiego w różnych płaszczyznach i wymiarach⁴.

Trudno stwierdzić, że spostrzeżenia badacza i wybitnego znawcy regionu latynoamerykańskiego, z połowy ostatniej dekady XX wieku, straciły w połowie drugiej dekady XXI wieku na aktualności. Od tamtej pory, polityka Polski względem Ameryki Łacińskiej nie uległa radykalnej zmianie. Stwierdzając, że polityka zagraniczna RP na kierunku latynoamerykańskim po 1990 roku, nie odzwierciedla w pełni istniejących możliwości i potencjału współpracy Polski z państwami Ameryki Łacińskiej, należy wskazać na istnienie przesłanek przemawiających za zwróceniem większej uwagi na państwa tego regionu oraz wynikającą z nich potrzebę redefinicji polityki zagranicznej

³ J. SPYRA: *Stosunki Polski z krajami Ameryki Łacińskiej*. W: *Ameryka Łacińska we współczesnym świecie*. Red. M.F. GAWRYCKI. Warszawa 2006, s. 387-388. Zob. też: W. DOBRZYCKI: *Stosunki międzynarodowe w Ameryce Łacińskiej: historia i współczesność*. Warszawa 2000, s. 394.

⁴ A. DEMBICZ: *Stosunki z krajami Ameryki Łacińskiej*. „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej 1996”. 1996, s. 169.

naszego kraju względem nich. Niewątpliwie, w drugiej dekadzie XXI wieku nie brakuje czynników, które mogą mieć wpływ na dynamizację polityki RP wobec krajów regionu latynoamerykańskiego.

Zasadnym jest dokonanie klasyfikacji owych przesłanek, na te, które wynikają z potrzeby dostosowania polityki zagranicznej RP do zmieniających się trendów i uwarunkowań o charakterze globalnym oraz te, które przemawiają za rozwojem współpracy dwustronnej, ze względu na istniejący w niej potencjał i atrakcyjność państw Ameryki Łacińskiej i Karaibów.

Podstawowe cele i założenia polityki zagranicznej RP z ostatniej dekady XX wieku, zostały w dużej mierze zrealizowane. Polska stała się członkiem Unii Europejskiej, a wcześniej NATO. Nasz kraj, stara się w coraz większym stopniu budować pozycję aktywnego uczestnika stosunków międzynarodowych, podejmującego działania zarówno w wymiarze lokalnym (poprzez regionalne inicjatywy i struktury współpracy), jak i o zasięgu globalnym (między innymi we współpracy ze Stanami Zjednoczonymi czy czołowymi partnerami Polski w ramach struktur europejskich).

Wydaje się jednak, że blisko dwie dekady od wejścia Polski do NATO i ponad dekadę od przystąpienia do Unii Europejskiej, politykę zagraniczną naszego kraju można określić, jako nazbyt przypisaną do tradycyjnych kierunków aktywności międzynarodowej. Polska dyplomacja koncentruje się głównie na obszarach działań z lat 90. XX wieku, tj. na obszarze Unii Europejskiej, krajach wschodniego sąsiedztwa oraz relacjach transatlantyckich.

O ile znaczenie tych kierunków w polskiej polityce zagranicznej jest zrozumiałe, o tyle należy mieć na uwadze, że kształtowanie skutecznej polityki zagranicznej państwa, odpowiadającej zmieniającym się uwarunkowaniom środowiska międzynarodowego, a także postępującym procesom globalizacyjnym i rosnącym potrzebom szeroko rozumianego rozwoju państwa i jego bezpieczeństwa, ograniczając się jedynie do tradycyjnych partnerów współpracy i nie doceniając przy tym znaczenia innych państw i kierunków w polityce światowej, może być trudne do osiągnięcia. Prymarnym celem polityki zagranicznej Polski w drugiej dekadzie XXI wieku, jest umocnienie pozycji naszego kraju zarówno w regionie Europy Środkowej i Wschodniej, jak i na forum Unii Europejskiej oraz na arenie międzynarodowej. Należałoby w związku z tym podjąć działania, mające na celu wykroczenie poza krąg tradycyjnych (politycznych i gospodarczych) partnerów RP i aktywne kształtowanie naszych relacji i polityki wobec państw pozaeuropejskich, w tym Ameryki Łacińskiej.

Już w 2011 roku, minister spraw zagranicznych RP, Radosław Sikorski, omawiając najważniejsze kierunki polityki zagranicznej naszego kraju (wskazując przy tym przede wszystkim na Europę Środkową i Wschodnią) zaznaczył, że Polska posiada interesy polityczne i gospodarcze także w innych regionach świata oraz że „to od aktywności w tamtych częściach globu, zależeć będzie czy nasz kraj pozostanie ważnym podmiotem Europy czy tylko partnerem regionalnym”⁵.

W 2015 roku z kolei, Grzegorz Schetyna poświęcił sporo miejsca w swoim *exposé*, potrzebie zwrócenia większej uwagi na państwa położone poza Europą. Konieczność wzmocnienia pozaeuropejskiego wymiaru polityki zagranicznej Polski, argumentował między innymi, rolą RP w kształtowaniu unijnej polityki zewnętrznej, która obliguje nasz kraj do większej aktywności również poza kontynentem europejskim. Podkreślił także istnienie „ogromnego potencjału gospodarczego” rynków pozaeuropejskich oraz wyraził przekonanie, że lepsze zakotwiczenie polskiej gospodarki i polskiego biznesu w globalnym systemie współpracy, zapewni Polsce dodatkowy impuls rozwojowy po 2020 roku⁶. Jak zauważył minister spraw zagranicznych Polski, jeszcze dwadzieścia-trzydzieści lat temu, wystarczało być krajem europejskim, by zapewnić sobie wysoką pozycję w społeczności międzynarodowej. Jednak za sprawą zmian demograficznych, technologicznych i gospodarczych, rośnie znaczenie państw spoza naszego kręgu cywilizacyjnego⁷, zaś powstały po II wojnie światowej porządek polityczny i gospodarczy, oparty na dominacji Zachodu, coraz częściej bywa kwestionowany. Zgodnie z przekonaniem ówczesnego szefa polskiej dyplomacji, otwarcie się na rynki pozaeuropejskie jest naturalną potrzebą i konsekwencją rozwoju naszego kraju. Zdaniem Grzegorza Schetyny, Polska stoi w związku z tym przed wyzwaniem – albo stanie się krajem zdolnym do zajęcia ważnego miejsca we współpracy między Europą a innymi kontynentami, albo będzie skazana na niszowość i ograniczenie się do spraw własnego regionu, a w dalszej perspektywie na marginalizację⁸.

⁵ *Informacja Ministra Spraw Zagranicznych Polski, Radosława Sikorskiego na temat polskiej polityki zagranicznej w 2011 roku.* Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP – https://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/priorytety_polityki_zagr_2012_2016/expose2/expose2011 / [dostęp: 12.06.2017].

⁶ Czyli wtedy, gdy dobiegnie końca perspektywa finansowa Unii Europejskiej przewidziana do 2020 roku.

⁷ Przejawia się to przede wszystkim wzrostem udziału tych krajów w wytwarzaniu światowego PKB, a także w światowej wymianie handlowej i inwestycjach oraz ich pozycji w rankingach innowacyjności czy jakości nauki, jak również wzrostu ich autorytetu politycznego.

⁸ *Minister Grzegorz Schetyna o priorytetach polskiej dyplomacji.* Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP – http://www.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/wiadomosci/minister_grzegorz_schetyna_o_priorytetach_polskiej_dyplomacji_1 [dostęp: 13.06.2017].

Mimo iż Grzegorz Schetyna, w obszerny sposób odniósł się w swoim *exposé* do potrzeby zwiększenia obecności naszego kraju na rynkach pozaeuropejskich, w kontekście zmieniających się uwarunkowań międzynarodowych, to wskazywał głównie na kierunek azjatycki i afrykański. Biorąc pod uwagę bogate doświadczenia historyczne współpracy Polski z państwami Ameryki Łacińskiej, bliskość cywilizacyjną i kulturową, obecność licznej i dobrze zorganizowanej Polonii w krajach tego regionu, a także istniejące podstawy formalno-prawne (choć w niektórych przypadkach wymagające weryfikacji, uzupełnienia i aktualizacji), to stawianie państw latynoamerykańskich na końcu listy pozaeuropejskich kierunków polskiej polityki zagranicznej, świadczy o niedocenieniu ich znaczenia i potencjału tkwiącego we wzajemnej współpracy, a także jej wpływu na kształtowanie pozycji naszego kraju w regionie Europy Środkowej i Wschodniej, Unii Europejskiej oraz na arenie międzynarodowej. Tymczasem warto zauważyć, że wspomniane czynniki sprawiają, że państwa Ameryki Łacińskiej, posiadają w relacjach z Polską przewagę komparatywną w porównaniu z innymi, dalekimi kierunkami.

Należy przy tym mieć na uwadze, że region Ameryki Łacińskiej i Karaibów jest politycznie i cywilizacyjnie niezwykle bliski, dwóm najważniejszym partnerom i kierunkom polityki zagranicznej RP – Unii Europejskiej i Stanom Zjednoczonym. Oznacza to między innymi, że stosunki Polski z krajami latynoamerykańskimi, mogą mieć pośredni wpływ na siłę i pozycję naszego kraju zarówno na europejskiej, jak i globalnej scenie politycznej.

Poprzez członkostwo naszego kraju w Unii Europejskiej, Polska zyskała nowe możliwości politycznego i gospodarczego oddziaływania w państwach regionu Ameryki Łacińskiej i Karaibów. Są to między innymi różnego rodzaju mechanizmy ułatwiające nawiązanie czy intensyfikację współpracy z nimi (z połową kontynentu UE posiada strefę wolnego handlu: SICA, Meksyk, Chile, MTA's z Peru i Kolumbią, zapowiadane jest wznowienie negocjacji – wymiana oferty handlowej z Mercosur). Jednocześnie, akcesja Polski do UE wzmocniła, z punktu widzenia państw Ameryki Łacińskiej, pozycję naszego kraju, jako wiarygodnego i stabilnego gospodarczo, partnera do współpracy. Przyczyniło się to także do wzrostu wymiany handlowej Polski z krajami Ameryki Łacińskiej i Karaibów po 2004 roku.

Niestety, Polska w swojej polityce latynoamerykańskiej, w niewielkim stopniu korzysta z narzędzi, w jakie poprzez członkostwo w UE, została wyposażona. Jednym ze sposobów aktywizacji naszej roli i miejsca w Ameryce Łacińskiej, w przekonaniu autora

opracowania, pt.: „Wyzwania dla polityki zagranicznej RP wobec Ameryki Łacińskiej i Karaibów (2015-2020 i po 2020)”, K.J. Hinza, powinna by między innymi realizacja w większym stopniu pomocy rozwojowej, z wykorzystaniem systemu małych grantów, w celu wspierania projektów z zakresu: edukacji, aktywizacji zawodowej, społeczeństwa obywatelskiego, zdrowia, itp.⁹ Istnieje także potrzeba wzmocnienia udziału Polski we współdecydowaniu o docelowym modelu współpracy, pomiędzy UE a państwami regionu latynoamerykańskiego. Zaangażowanie UE w regionie andyjskim i tworzenie stref wolnego handlu z innymi regionami Ameryki Łacińskiej, może mieć istotny wpływ na polskie interesy gospodarcze. Polska dyplomacja, gdyby skorzystała z tych szans, mogłaby stać się ważnym partnerem w tworzeniu wspólnej polityki UE wobec Ameryki Łacińskiej i Karaibów.

Dodatkowym argumentem, przemawiającym za wyjściem poza krąg tradycyjnych, politycznych i handlowych partnerów Polski jest fakt, iż w obliczu kryzysów, z jakimi zmagają się w połowie drugiej dekady XXI wieku Unia Europejska (w tym m.in. kryzys tożsamości, integracji i przywództwa, kryzys strefy euro czy kryzys migracyjny)¹⁰, istnieje potrzeba prowadzenia polityki dwu- lub nawet wielotorowości. Z jednej strony, pożądane są działania ukierunkowane na wspieranie integralności i podstawowych wartości organizacji, której Polska jest członkiem, z drugiej zaś, zasadnym jest poszukiwanie nowych możliwości wzmocnienia politycznej i gospodarczej pozycji oraz bezpieczeństwa naszego kraju w regionie Europy Środkowej i Wschodniej oraz na arenie międzynarodowej, poprzez docenienie znaczenia także innych, pozaeuropejskich kierunków.

Zwracając uwagę na zmiany zachodzące w środowisku międzynarodowym w drugiej dekadzie XXI wieku, można zauważyć, że następuje zmniejszenie zaangażowania Stanów Zjednoczonych w regionie europejskim, na rzecz kierunku azjatyckiego i rozwijających się gospodarek tych państw¹¹. Wątpliwości co do charakteru przyszłej obecności Stanów Zjednoczonych na kontynencie europejskim, wzbudza także polityka

⁹ K.J. HINZ: *Wyzwania dla polityki zagranicznej RP wobec Ameryki Łacińskiej i Karaibów (2015-2020 i po 2020 roku)*, Ministerstwo Spraw Zagranicznych, Departament Ameryki. Warszawa 2015, s. 38.

¹⁰ T. BEDNARZAK: *Siedem kryzysów zagraża UE. Prof. B. Góralczyk: chcąc Unię ratować, trzeba ją wymyślić na nowo*. Rozmowa z prof. B. Góralczykiem. Zob. Wiadomości Wp.pl – <https://wiadomosci.wp.pl/siedem-kryzysow-zagraza-ue-prof-b-goralczyk-chcac-unie-ratowac-trzeba-jawymyslic-na-nowo-6027744380170881a?tid=117e32> [dostęp: 12.06.2017].

¹¹ J. TOMASZEWSKI: *Zmiany w polityce bezpieczeństwa USA*. „Bezpieczeństwo Narodowe” nr III-IV (23-24), 2012 – <https://www.bbn.gov.pl/download/1/12757/kbns91-115Zmianywpolityce.pdf>, s. 92-98 [dostęp: 12.06.2017]. Patrz też: K. KACPERCZYK: *Polska polityka zagraniczna w świetle Strategii RP w odniesieniu do pozaeuropejskich krajów rozwijających się*. W: „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej, 2005” 2005, s. 204.

45. prezydenta USA, Donalda Trumpa, którego niektóre wypowiedzi, mogą wskazywać na zmniejszenie zainteresowania regionem Europy Środkowej w polityce zagranicznej tego supermocarstwa. Tym bardziej zasadnym byłoby zwiększenie pragmatyzmu w polityce zagranicznej Polski oraz zdywersyfikowanie naszych partnerów zewnętrznych, zarówno w kontekście współpracy politycznej, jak i gospodarczej oraz szeroko rozumianego bezpieczeństwa Polski.

Wzrastająca potrzeba rozszerzenia zakresu oddziaływania Rzeczypospolitej na arenie międzynarodowej w drugiej dekadzie XXI wieku, wiąże się także z realizacją żywotnych interesów naszego kraju. Zalicza się do nich między innymi potrzeba umiędzynarodowienia polskiej gospodarki oraz dywersyfikacji naszych partnerów handlowych, celem zwiększenia bezpieczeństwa energetyczno-surowcowego Polski.

Mimo iż Polska stara się odgrywać rolę lidera w Europie Środkowej i Wschodniej oraz zwiększać swoją obecność na arenie międzynarodowej, to gospodarka naszego kraju charakteryzuje się niewielkim udziałem w globalnym handlu i światowym PKB, a także niskim stopniem zaawansowania współpracy z państwami rozwijającymi się. Obserwuje się nadmierną koncentrację wymiany handlowej z państwami członkowskimi Unii Europejskiej, kosztem gospodarek pozaeuropejskich, zarówno rozwiniętych, jak i słabo bądź średnio zaawansowanych¹².

Pomimo zauważalnego po wstąpieniu Polski do UE, wzrostu obrotów handlowych RP z kluczowymi partnerami naszego kraju w regionie latynoamerykańskim, poziom współpracy dwustronnej nadal pozostaje niezadowalający. Eksport do państw Ameryki Łacińskiej i Karaibów, stanowi zaledwie 1% całości polskiego eksportu, zaś import jedynie 1,7% całkowitego importu. Tendencją praktycznie permanentnie utrzymującą się z większością państw tego regionu, jest ujemny dla Polski bilans handlowy. Ponadto, oferta proponowana krajom latynoamerykańskim przez polskie przedsiębiorstwa, nie odpowiada w pełni zapotrzebowaniu, jakie zgłaszają, ani też nie odzwierciedla polskich możliwości eksportowych, co prowadzi do wielu niewykorzystanych szans ożywienia dwustronnych obrotów handlowych czy zaistnienia polskich firm na rynkach latynoamerykańskich.

Handel zagraniczny Polski jest ściśle powiązany z rynkami krajów europejskich, do których trafia największa część polskiego eksportu, i które stanowią główne rynki importowe naszego kraju (zwłaszcza Niemcy, Wielka Brytania, Czechy, Francja i

¹² K. KACPERCZYK: *Polska polityka zagraniczna w świetle Strategii RP...*, s. 201.

Włochy). Pomimo że w ostatnich latach procentowy udział Europy w eksporcie Polski stale się obniżał, to nadal jednak stanowi on blisko 90%. Do krajów UE trafia ponad 78% polskiej sprzedaży eksportowej. Duże znaczenie krajów Unii Europejskiej w polskiej wymianie handlowej, skłania do dwojakiego rodzaju refleksji. Niewątpliwie, pozytywnym aspektem jest kwestia dużej zasobności tych państw, a także ich wiarygodności oraz bogactwa strefy euro. Z drugiej jednak strony, zbyt duże uzależnienie od jednej grupy krajów powoduje, że w warunkach gorszej koniunktury gospodarczej, w sposób zasadniczy wpływają one na wyniki polskiego handlu zagranicznego oraz kondycję polskiej gospodarki¹³.

Podczas I Forum Gospodarczego Meksyk-Polska, które odbyło się w 2012 roku, wiceprzewodniczący bilateralnej grupy polsko-meksykańskiej, Adam Szejnfeld powiedział, że „kryzys [ogólnoswiatowy kryzys gospodarczy na rynkach finansowych i bankowych, który rozpoczął się w połowie 2007 roku zapaścią na rynku pożyczek hipotecznych wysokiego ryzyka w Stanach Zjednoczonych, przyp. J.Ł.] powinien nauczyć nas dywersyfikacji wymiany handlowej, tak aby nie zależeć od rynków Unii Europejskiej. Ostatnio, Polska uaktywniła się w Azji i Rosji, teraz czas na Amerykę Łacińską, która jest naszą ziemią do odkrycia”. Szejnfeld podkreślił również znaczenie wzajemnych inwestycji zagranicznych, które jak argumentował, pociągają za sobą wzrost wymiany handlowej¹⁴.

Za cel strategiczny, można w związku z tym uznać dążenie do zmniejszenia bezpośredniego wpływu sytuacji gospodarczej w Europie, na tempo wzrostu i rozwoju w Polsce. Ponadto, samo zwiększenie stopnia geograficznego zróżnicowania kierunków ekspansji handlowej RP, mogłoby świadczyć o poprawie poziomu konkurencyjności polskiego sektora eksportowego¹⁵.

Faktem jest, jak twierdzi Marcin F. Gawrycki, że polscy inwestorzy i eksporterzy nie wykazują przeświadczenia co do tego, że ryzyko inwestycji na nowych rynkach wiąże się z potencjalnie większym zyskiem. Należy jednak potraktować tę kwestię w kategorii wyzwania, jakie stoi przed polskim rządem i dyplomacją, by z jednej strony zwiększać bezpieczeństwo inwestycyjne, poprzez odpowiednią podbudowę formalno-prawną (w

¹³ P. RUBAJ: *Atrakcyjność biznesowa krajów Ameryki Łacińskiej*. W: *Ameryka Łacińska w poszukiwaniu konsensusu*. Red. K. ALBIN KŁOSIŃSKI, M. CZARNACKI. Lublin 2013, s. 329-330.

¹⁴ *Meksyk: Forum Gospodarcze Meksyk-Polska*. Wiadomości.onet.pl – <http://wiadomosci.onet.pl/swiat/meksyk-forum-gospodarcze-meksyk-polska/n62tp> [dostęp: 13.06.2017].

¹⁵ B. MICHALSKI: *Umowa Stowarzyszeniowa Chile z Unią Europejską i jej konsekwencje dla polsko-chilijskiej wymiany handlowej*. W: „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego”. Nr 57, 2013, s. 392 – http://www.wneiz.pl/nauka_wneiz/frfu/57-2013/FRFU-57-389.pdf [dostęp: 13.06.2017].

tym m.in. weryfikację i uzupełnianie bazy traktatowej), z drugiej zaś, usprawnić instrumenty finansowe wspierania eksportu (jak np.: poręczenia, gwarancje, dopłaty do oprocentowania kredytów czy kredyty rządowe). Pożądanym jest także tworzenie sieci placówek handlowych przez Ministerstwo Gospodarki (np. Wydziały Promocji Handlu i Inwestycji), a także dwustronnych izb handlowych oraz wspieranie działalności polskich placówek dyplomatycznych i konsularnych w krajach regionu latynoamerykańskiego.

Według Marka Mobiusa – prezesa *Templeton Asset Management* i zarządzającego portfelem funduszu FTIF *Templeton Latin America Fund* – „nie należy postrzegać Ameryki Łacińskiej, jako niekonwencjonalnego miejsca do inwestowania. W czasach globalizacji, tak duży region może oferować inwestorom przyjmującym duży horyzont inwestycyjny atrakcyjne możliwości dywersyfikacji oraz potencjał wzrostu wartości kapitału, dzięki rozwojowi tamtejszych przedsiębiorstw”¹⁶.

W przypadku Polski, zwrócenie większej uwagi na państwa Ameryki Łacińskiej, powinno być motywowane nie tylko chęcią dywersyfikacji partnerów zagranicznych RP, ale także dążeniem do pogłębienia kontaktów z regionem, z którym łączą nasz kraj zarówno historyczne doświadczenia i tradycje współpracy, jak i wspólne wartości kulturowe i cywilizacyjne. Są to czynniki stanowiące znaczne ułatwienie w nawiązywaniu i utrzymywaniu kontaktów politycznych i biznesowych oraz stwarzające przewagę komparatywną, w porównaniu z innymi dalekimi kierunkami.

Nie tylko wzrastające potrzeby polityczne i ekonomiczne stawiają przed latynoamerykańską polityką Polski wiele nowych wyzwań. Jednym z najważniejszych procesów zachodzących w systemie międzynarodowym, począwszy od pierwszej dekady XXI wieku, jest związany z kształtowaniem się ładu wielobiegunowego, systematyczny wzrost znaczenia mocarstw wschodzących. Już w 2012 roku, w przyjętym przez radę ministrów dokumencie, pt.: „Priorytety polskiej polityki zagranicznej 2012-2016”, pojawiło się stwierdzenie, iż „prymat USA został zakwestionowany, a asertywność gospodarek wschodzących wzrasta”¹⁷.

Rosnące potęgi (w tym kraje BRICS) wywierają coraz większy wpływ na zmiany w globalnych strukturach gospodarczych i w geopolityce. Według analityków banku *Goldman Sachs*, to właśnie te kraje (w tym Brazylia¹⁸), posiadają potencjał, by stać się w

¹⁶ KLONOWSKA U.: *Wstęp*. W: *Rynki zagraniczne dla polskiego biznesu. Kraje Ameryki Łacińskiej. Argentyna, Brazylia, Kolumbia*. Red. U. KLONOWSKA. Warszawa 2010, s. 10.

¹⁷ *Priorytety polskiej polityki zagranicznej 2012-2016...*

¹⁸ Zob. więcej: Y. CAHYA: *Brazil's Role in BRICS* – http://www.academia.edu/12880436/Brazils_Role_in_BRICS [dostęp: 10.07.2017].

przyszłości największymi gospodarkami XXI wieku¹⁹. Decydenci naszego kraju powinni zatem mieć na uwadze, że kraje rozwijające się, stają się motorem zmian w gospodarce światowej i niebawem mogą kształtować nowy porządek światowy i ekonomiczny²⁰.

W Ameryce Łacińskiej, do grona mocarstw wschodzących zaliczana jest przede wszystkim Brazylia, jednakże nie jest to jedyny kraj tego regionu, którego aspiracje wzrastają. Państwa Ameryki Łacińskiej i Karaibów, które w ubiegłym wieku rozpoczęły intensywny proces przemian politycznych, gospodarczych i społecznych, dynamicznie rozwijając się, zyskują od początku XXI wieku na znaczeniu w stosunkach międzynarodowych. Świadczy o tym stabilność polityczna i makroekonomiczna większości państw regionu latynoamerykańskiego oraz otwieranie się na gospodarkę globalną, takich krajów jak: Meksyk, Chile, Peru, Kolumbia, Panama czy Kostaryka. Z kolei Brazylia, Meksyk i Argentyna, należą do grupy G-20, zaś Chile i Meksyk, są państwami członkowskimi OECD (w trakcie akcesji jest Kolumbia i Kostaryka). O rosnącej pozycji państw Ameryki Łacińskiej na arenie międzynarodowej świadczy także fakt, że współpracę z nimi intensyfikują nie tylko tradycyjni partnerzy tego regionu (jak Stany Zjednoczone, państwa europejskie czy Federacja Rosyjska), ale także dynamicznie rosnące gospodarki azjatyckie (jak np.: Chiny, Indie, Indonezja, Wietnam, Korea Południowa czy Singapur)²¹.

Należy również podkreślić, że państwa latynoamerykańskie w coraz większym stopniu uniezależniają się spod amerykańskiej kurateli i między innymi poprzez integrację regionalną, starają się umacniać swoją pozycję na arenie międzynarodowej, dywersyfikując jednocześnie swoich partnerów politycznych i gospodarczych.

W drugiej dekadzie XXI wieku, z problemami polityczno-gospodarczymi w regionie latynoamerykańskim, zmagają się Brazylia i Wenezuela. Nie należy jednak zapominać o wieloletnich, pozytywnych efektach reform i przemian, jakie następowały w ostatniej dekadzie XX wieku i w pierwszym dziesięcioleciu kolejnego stulecia, w tych państwach. To właśnie skuteczna polityka makroekonomiczna ich rządów, pozwoliła wyjść z nędzy wielu milionom ludzi, przyczyniając się do wzrostu poziomu życia oraz

¹⁹ Goldman Sachs, *Building Better Global Economic BRICs*. „Global Economics Paper”. No.: 66, s. 3 – <http://www.goldmansachs.com/our-thinking/archive/archive-pdfs/build-better-brics.pdf> [dostęp: 24.06.2017].

²⁰ T. SKOWRONEK: *BRICS – 5 potęg*. Geopolityka.org – <http://geopolityka.org/analizy/tomasz-skowronek-brics-5-poteg> [dostęp: 13.06.2017].

²¹ J. GOĆŁOWSKA-BOLEK: *Ameryka Łacińska jako region niewykorzystanych możliwości dywersyfikacji polskiego eksportu*. W: *Polska-Ameryka Łacińska, historia-polityka-gospodarka-kultura*. Red. M. DRGAS, J. KNOPEK [i in]. Toruń 2014, s. 52.

dobrobytu znacznej części brazylijskiego i wenezuelskiego społeczeństwa. Okresy *prosperity* sprawiły, że dzisiaj społeczeństwa latynoamerykańskie, poprzez masowe protesty, wyraźnie artykułują swój sprzeciw wobec działań rządzących, wykraczających poza normy prawne i obyczajowe. Ma to niezwykle istotne znaczenie zważywszy na fakt, że jeszcze niedawno, korupcja była zjawiskiem, na które istniało społeczne przyzwolenie w tych państwach. Brazylia natomiast, wielokrotnie już udowodniała, że potrafi podnieść się z kryzysów. Znaczna część brazylijskiego społeczeństwa, które zaznało dobrobytu, będzie dążyć do powrotu do określonego standardu życia. Można zatem wyrazić nadzieję, że obecne problemy polityczno-gospodarcze tych państw są przejściowe.

Należy zdać sobie sprawę, że państwa Ameryki Łacińskiej i Karaibów, nie stanowią już jedynie zaplecza surowcowego dla największych gospodarek światowych. Według niektórych prognoz (między innymi ekspertów holdingu finansowego HSBC) wynika, że w najbliższych dekadach, wzrost PKB *per capita* w krajach Ameryki Łacińskiej i Karaibów, będzie szybszy niż w rozwiniętych krajach UE. Zwiększy to możliwości handlowe (zwłaszcza w zakresie eksportu do Ameryki Łacińskiej) i inwestycyjne na rynkach latynoamerykańskich. Z tej szansy, powinny skorzystać również polskie firmy²².

Zainteresowanie światowych graczy Ameryką Łacińską, potęgują jej złoża naturalne, duże zasoby surowcowo-energetyczne, a także strategiczne położenie (Kolumbia np., posiada dostęp zarówno do wybrzeży Pacyfiku, jak i Oceanu Atlantyckiego, co zwiększa atrakcyjność tego kraju, oferując dostęp do rynków Stanów Zjednoczonych, Europy, Azji oraz Ameryki Łacińskiej i Karaibów). Kraje Ameryki Łacińskiej, stanowią obecnie duży i chłonny rynek (ponad 600 mln konsumentów)²³, z rosnącą siłą nabywczą i coraz liczniejszą klasą średnią. W interesie Polski, znajduje się intensyfikacja współpracy i wymiany handlowej z państwami regionu Ameryki Łacińskiej, którego zapotrzebowania wpisują się w polską ofertę eksportową. Oferta rynku latynoamerykańskiego, także stale rozbudowuje się o nowe, interesujące nasz rynek produkty²⁴. Istotne znaczenie ma fakt dostatecznej komplementarności gospodarek

²² K.J. HINZ: *Wyzwania dla polityki zagranicznej RP...*, s. 15.

²³ *Stosunki Polska-Ameryka Łacińska i Karaiby*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP – http://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/inne_kontynenty/ameryka_lacinska_i_karaiby/stosunki_dwustronne_ameryka_lacinska_karaiby/tytul_strony;jsessionid=6365BCE66A1210B71089D3C80B6D2448.cmsap2p [dostęp: 14.06.2017].

²⁴ L. MIODEK: *Obecność Ameryki Łacińskiej w polskiej polityce zagranicznej – przegląd stosunków wzajemnych w latach 1990-2005*. W: *Ameryka Łacińska w polskiej polityce*. „Dokumenty Robocze CESLA” Warszawa 2009, s. 25.

polskiej i latynoamerykańskich, co stwarza potencjalne możliwości zwiększenia dwustronnych obrotów handlowych. Nasz kraj powinien również skoncentrować wysiłki na zbudowaniu swojej konkurencyjności w tym regionie.

Polska może odegrać znaczącą rolę w rozwoju państw Ameryki Łacińskiej i Karaibów. Kraje tego regionu, przeprowadzają reformy sektorów strategicznych i poszukują w związku z tym, nowoczesnych i konkurencyjnych technologii, m.in. w Europie, w tym w Polsce. W krajach Ameryki Łacińskiej, systematycznie zwiększa się napływ bezpośrednich inwestycji zagranicznych (BIZ). Istnieje duże zapotrzebowanie na wyspecjalizowane inwestycje i *know how* transformacji, a także na rozwój współpracy w sektorze rolno-spożywczym, wydobywczym, w dziedzinie infrastruktury drogowej, kolejowej, budownictwa socjalnego, energetyki odnawialnej, telekomunikacji, utylizacji wody²⁵, jak również w sektorze usług²⁶. Ważne, by Polska nie utraciła szansy na wzmocnienie swojej pozycji w krajach regionu Ameryki Łacińskiej, ponieważ jak można się spodziewać, w niedługiej perspektywie miejsce na rynkach latynoamerykańskich zajmą te państwa, które już dzisiaj budują swoją pozycję w tym regionie, przez co znacznie trudniej byłoby Polsce uzyskać tam znaczące wpływy.

Warto wziąć pod uwagę, że wiele mniej zamożnych państw latynoamerykańskich, może stanowić doskonały rynek zbytu polskich produktów, charakteryzujących się stosunkowo niższą jakością (a zatem nie spełniających, np. sztywnych standardów unijnych) i ceną²⁷. Polskie firmy, mogą być zatem bardziej konkurencyjne względem firm z Europy Zachodniej czy USA. Warto też zaznaczyć, że kraje Ameryki Łacińskiej i Karaibów, nie wymagają spełniania takich standardów jakościowych, jeżeli chodzi o import, jak ma to miejsce, np. w USA.

Od początku pierwszej dekady XXI wieku, korporacje latynoamerykańskie znajdują się na drodze intensywnego rozwoju²⁸. Warto w związku z tym zwrócić uwagę

²⁵ *Stosunki Polska-Ameryka Łacińska i Karaiby...*

²⁶ Relatywnie niskie koszty pracy w sektorze usług, skłaniają koncerny do lokowania centrów usług w krajach Ameryki Łacińskiej. Do najbardziej atrakcyjnych pod tym względem, należą: Brazylia, Chile, Meksyk, Kostaryka, Argentyna, Kolumbia, Peru oraz Panama. Wśród 30 najkorzystniejszych lokalizacji usług *offshore*, wg Gartnera (Instytut zajmujący się badaniem rynku *offshoringu* na świecie), w 2010 roku znalazły się figurujące tam od wielu lat: Brazylia, Meksyk i Kostaryka. Na ocenę atrakcyjności lokalizacji, z punktu widzenia usług biznesowych, złożyły się m.in.: znajomość języków, wsparcie rządowe, zasoby pracy, infrastruktura, edukacja, koszty pracy, polityka gospodarcza, kompatybilność kulturowa, bezpieczeństwo, ochrona własności intelektualnej oraz prawne aspekty prowadzenia biznesu. Zob. szerz.: S. M. SZUKALSKI: *Ameryka Łacińska na światowym rynku offshoringu usług biznesowych*. W: *Ameryka Łacińska w poszukiwaniu konsensusu*. Red. K. A. KŁOSIŃSKI, M. CZARNACKI. Lublin 2013, s. 131-142.

²⁷ J. GOĆŁOWSKA-BOLEK: *Ameryka Łacińska jako region niewykorzystanych możliwości...*, s. 60.

²⁸ Już w 2006 roku, według CEPAL (Komisja Gospodarcza Narodów Zjednoczonych ds. Ameryki Łacińskiej i Karaibów), Brazylia była pierwszym inwestorem kapitałowym, spośród wszystkich krajów

kapitału latynoamerykańskiego na atrakcyjność rynku polskiego. Służyć temu może organizacja forów inwestycyjnych w Polsce, z udziałem latynoamerykańskich instytucji promocji gospodarczej. Warto przypomnieć, że Polska znajduje się wśród priorytetowych krajów brazylijskiej Agencji Promocji i Inwestycji APEX, która uruchomiła w Warszawie, jedno z trzech centrów dystrybucji towarów brazylijskich w Europie²⁹.

Jak stwierdził prezydent RP, Andrzej Duda, podczas swojej wizyty w Meksyku w kwietniu 2017 roku, do intensyfikacji wzajemnych relacji gospodarczych Polski z państwami Ameryki Łacińskiej, zachęca szereg czynników. Przede wszystkim, szef państwa polskiego, wymienił stabilność makroekonomiczną państw Ameryki Łacińskiej, która stwarza możliwości rozwoju dla polskich przedsiębiorców. W połączeniu z otwartą polityką handlową i inwestycyjną, prowadzoną przez większość państw tego regionu oraz wzrostem siły nabywczej lokalnych konsumentów, stwarza to atrakcyjny rynek dla polskich usług i towarów. Podkreślono, iż w Ameryce Łacińskiej tworzone są różnorodne inicjatywy integracyjne. Począwszy od Mercosur po Sojusz Pacyfiku (którego Polska od lipca 2015 roku jest obserwatorem). Należy również pamiętać, że według prognoz grupy finansowej *Goldman Sachs*, dwie największe gospodarki regionu latynoamerykańskiego – Brazylia i Meksyk, staną się do 2050 roku, jednymi z ośmiu największych gospodarek świata. Do dalszego rozwoju współpracy gospodarczej naszego kraju z Ameryką Łacińską, zachęcają również obowiązujące we wzajemnych relacjach preferencje taryfowe, wynikające z zawartych przez Unię Europejską umów o wolnym handlu z państwami tego regionu³⁰.

Wszystkie te czynniki, powinny wpłynąć na zmianę sposobu postrzegania Ameryki Łacińskiej w polskiej polityce zagranicznej. Region Ameryki Łacińskiej i Karaibów, w związku ze zmianami zachodzącymi na arenie międzynarodowej, a także ze względu na potencjalne korzyści w polsko-latynoamerykańskich relacjach bilateralnych, powinien zająć bardziej znaczące niż dotychczas, miejsce w polityce zagranicznej RP. W tym celu, należałoby podjąć skoordynowane i systematyczne działania w ramach czterech kluczowych obszarów:

regionu latynoamerykańskiego (inwestycje tego państwa za granicą, przekroczyły 28,2 mld USD). Zagraniczne inwestycje kapitałowe wszystkich latynoamerykańskich państw, wyniosły wówczas 40,620 mld USD, tj. aż dwukrotnie więcej niż w 2005 roku.

²⁹ L. MIODEK: *Obecność Ameryki Łacińskiej w polskiej polityce zagranicznej...*, s. 29.

³⁰ Zob. „*W Meksyku widzimy szansę na rozwój dla polskiego biznesu*”. Prezydent.pl – <http://www.prezydent.pl/aktualnosc/wypowiedzi-prezydenta-rp/wystapienia/art,194,prezydent-w-meksyku-widzimy-szanse-na-rozwoj-dla-polskiego-biznesu.html> [dostęp: 13.06.2017].

1. w sferze dialogu politycznego, zorientowanego na budowę trwałych relacji z państwami Ameryki Łacińskiej i Karaibów, zarówno na forum dwu-, jak i wielostronnym (w tym przede wszystkim Unii Europejskiej i ONZ);
2. w dziedzinie gospodarczej, wykorzystując szanse i możliwości wzmocnienia współpracy handlowej i inwestycyjnej z krajami regionu Ameryki Łacińskiej;
3. w obszarze kulturalnym, zwiększając szeroko rozumianą promocję naszego kraju, kultury oraz dziedzictwa narodowego w państwach latynoamerykańskich, dzięki czemu Polska stanie się lepiej rozpoznawalna i rozumiana poza obszarem europejskim. Przyczyni się to także, do sprzyjającego rozwojowi współpracy międzypaństwowej, lepszego poznania się stron;
4. w sferze naukowej, służącej wymianie doświadczeń i informacji oraz efektywnej realizacji wspólnych badań i projektów, a także zacieśnianiu kontaktów poprzez wymiany kadry akademickiej i ekspertów (w ramach *think-tanków*) oraz studentów.

W każdej z tych dziedzin i obszarów, można wskazać zarówno na wiele wyzwań, jak i problemów, towarzyszących rozwojowi współpracy Polski z państwami regionu latynoamerykańskiego w drugiej dekadzie XXI wieku.

10.1. Główne wyzwania i problemy współpracy na płaszczyźnie politycznej

Niewątpliwie, polityka zagraniczna Polski w odniesieniu do regionu Ameryki Łacińskiej i Karaibów, wymaga w drugiej dekadzie XXI wieku redefinicji. Punktem wyjścia w rozważaniach nad zwiększeniem znaczenia państw tej części świata w polityce zagranicznej RP, jest wzrost świadomości elit kształtujących politykę naszego kraju, co do potencjalnych korzyści (dwu- i wielostronnych), jakie stwarza intensyfikacja współpracy z państwami tego regionu. Należy również mieć na uwadze, możliwość poniesienia ewentualnych strat (politycznych, gospodarczych czy wizerunkowych) w sytuacji dalszej marginalizacji państw latynoamerykańskich w polityce zagranicznej Polski.

Podstawowy dokument odnoszący się do stosunków Rzeczypospolitej z państwami Ameryki Łacińskiej i Karaibów, jakim jest „Strategia RP w odniesieniu do pozaeuropejskich krajów rozwijających się” z 2004 roku, w zbyt ogólny sposób określa charakter relacji Polski z wybranymi państwami Ameryki Łacińskiej. Ponadto, wymaga

aktualizacji uwzględniającej uwarunkowania i najważniejsze aspekty relacji dwustronnych oraz perspektywy ich rozwoju w drugiej dekadzie XXI wieku³¹.

Biorąc pod uwagę uwarunkowania wewnętrzne Polski i krajów Ameryki Łacińskiej, jak i trendy międzynarodowe występujące w środowisku globalnym w drugiej dekadzie XXI wieku, istnieje potrzeba określenia na nowo celów, szans oraz możliwości współpracy Polski z regionem latynoamerykańskim, jak również barier i problemów stojących na drodze jej rozwoju. W celu skutecznej realizacji długofalowych celów polityki zagranicznej RP wobec Ameryki Łacińskiej, potrzebna jest rzetelna debata na temat roli, jaką rozwijający się i zyskujący na znaczeniu w stosunkach międzynarodowych region Ameryki Łacińskiej i Karaibów, mógłby odegrać w relacjach zewnętrznych Polski w wymiarze wielopłaszczyznowym. Należałoby zracjonalizować stanowisko naszego kraju na temat miejsca Ameryki Łacińskiej w polskiej polityce zagranicznej, określając całościową wizję polityki RP, wobec tego regionu, na miarę rzeczywistych możliwości współpracy.

Konceptualizacja wizji polityki RP wobec państw Ameryki Łacińskiej, wymaga z kolei nie tylko współpracy i zaangażowania organów państwowych, ale również zaproszenia do udziału w jej tworzeniu przedstawicieli środowisk biznesowych, naukowych, kulturalnych i eksperckich, które powinny stanowić równie ważny głos w dyskusji na ten temat.

Stworzenie strategii, określającej główne kierunki, cele i zadania polityki zagranicznej Polski względem państw Ameryki Łacińskiej, zarówno w wymiarze krótkookresowym, jak i w perspektywie długofalowej, jak również organy i instytucje odpowiedzialne za jej realizację, stanowiłoby czynnik optymalizujący dylemat wyboru między konkurencyjnymi wewnętrznymi celami krótkookresowymi, w warunkach intensywnych przemian w gospodarce światowej oraz zmieniających się tendencji międzynarodowych³². Biorąc pod uwagę dynamikę stosunków międzynarodowych, strategia ta powinna podlegać systematycznej aktualizacji i modyfikacji, uwzględniającej zarówno zmieniające się uwarunkowania globalne, jak i zróżnicowanie regionu (odejście od postrzegania krajów Ameryki Łacińskiej *en block*) oraz zachodzące w nim zmiany.

³¹ Godną uwagi, jest wydana pod auspicjami MSZ i opracowana w 2015 roku przez Krzysztofa J. Hinza, publikacja, pt.: „*Wyzwania dla polityki zagranicznej RP wobec Ameryki Łacińskiej i Karaibów (2015-2020 i po 2020 roku)*”. Choć w rzetelny sposób przedstawia ona główne kierunki i cele polityki zagranicznej RP wobec państw Ameryki Łacińskiej i Karaibów, to zgodnie z informacją zamieszczoną przez autora, nie jest ona wykładnią stanowiska polskiego MSZ.

³² K. KACPERCZYK: *Polska polityka zagraniczna w świetle Strategii RP...*, s. 200.

Kompleksowa strategia określająca politykę Polski wobec państw Ameryki Łacińskiej i Karaibów, mogłaby także przyczynić się do zmniejszenia ilości działań doraźnych i przypadkowych w latynoamerykańskiej polityce Polski oraz zwiększenia koordynacji aktywności podejmowanych przez MSZ wraz z innymi resortami, w zakresie realizacji polityki RP wobec państw tego regionu.

W latynoamerykańskiej polityce Polski, istnieje także potrzeba dalszej weryfikacji i uzupełniania bazy prawno-traktatowej. Mimo zawarcia pod koniec XX i w początkach XXI wieku, wielu ważnych umów regulujących dwustronną współpracę polityczną, gospodarczą, a także kulturalną i naukową z państwami latynoamerykańskimi, potrzebna jest aktualizacja porozumień dwustronnych w zakresie różnych dziedzin (w tym w szczególności dotyczących współpracy gospodarczej, ochrony inwestycji i unikania podwójnego opodatkowania czy współpracy naukowej i kulturalnej) z państwami tego regionu (w tym m.in. z: Argentyną, Kolumbią, Wenezuelą, Peru, Panamą, Urugwajem, Paragwajem, Ekwadorem, Boliwią czy Kubą).

Wśród wyzwań o charakterze politycznym, należy wskazać na konieczność intensyfikacji dwustronnego dialogu, a także zapewnienia odpowiedniej częstotliwości wzajemnych wizyt na najwyższym szczeblu z głównymi partnerami latynoamerykańskimi Polski. Ma to istotne znaczenie między innymi ze względu na fakt, że w przypadku takich krajów, jak: Argentyna, Brazylia, Boliwia, Ekwador czy Wenezuela, decyzje dotyczące dwustronnej współpracy (w tym dużych kontraktów gospodarczych), zapadają najczęściej na najwyższym szczeblu rządowym. Istotne znaczenie w podtrzymywaniu i pogłębianiu relacji dwustronnych, ma kontynuacja regularnych konsultacji polityczno-gospodarczych na szczeblu wiceministrów oraz umocnienie współpracy międzyparlamentarnej.

Czynnikiem sprzyjającym rozwojowi relacji Polski z państwami Ameryki Łacińskiej, jest także kontynuacja dialogu i współpracy na forach międzynarodowych. Warto podkreślić, że w wielu kwestiach o znaczeniu globalnym, występuje zbieżność stanowisk Polski i krajów latynoamerykańskich, jak np. w zakresie: zmian klimatycznych i ochrony środowiska, bezpieczeństwa komunikacji w Internecie, reformy ONZ, kwestii nieproliferaacji broni masowego rażenia czy problematyki zrównoważonego rozwoju. Istotne jest także, podtrzymanie tradycji udzielania sobie wzajemnego poparcia z państwami latynoamerykańskimi, dla stanowisk i kandydatur do organizacji międzynarodowych. Praktycznym tego przejawem, było udzielenie (nie po raz pierwszy) poparcia Polsce przez państwa latynoamerykańskie, w procesie ubiegania się naszego

kraju o niestałe członkostwo w Radzie Bezpieczeństwa ONZ w latach 2018-2019. Korzystnym dla rozwoju polsko-latynoamerykańskiej współpracy na forum wielostronnym, byłoby także uzyskanie przez Polskę statusu obserwatora przy siedzibie CARICOM (ang. *The Caribbean Community and Common Market*, Karaibska Wspólnota i Wspólny Rynek).

Ważne, by Polska intensyfikując współpracę polityczną z priorytetowymi partnerami naszego kraju w Ameryce Łacińskiej (do których, wg „Strategii RP w odniesieniu do pozaeuropejskich krajów rozwijających się” z 2004 roku, zaliczono: Brazylię, Argentynę, Chile oraz Meksyk), nie traciła z pola widzenia także innych, zainteresowanych współpracą z naszym krajem państw, takich jak np.: Peru, Ekwador, Boliwia, Paragwaj, Urugwaj, Kolumbia, Wenezuela czy krajów z regionu Ameryki Środkowej (w szczególności Panamy, Kostaryki i Gwatemali) i Karaibów (istotna jest rewitalizacja dialogu politycznego z Kubą). Pożądanym byłoby wznowienie regularnych konsultacji polityczno-gospodarczych na szczeblu wiceministrów, m.in. z Kubą i Wenezuelą.

Celem politycznym naszego kraju, w odniesieniu do państw Ameryki Łacińskiej i Karaibów, powinno być wywieranie większego wpływu na kształtowanie polityki Unii Europejskiej, wobec tego regionu (m.in. poprzez pogłębianie partnerstwa politycznego, współpracy gospodarczej, a także relacji o charakterze kulturalnym i naukowym). Polska mogłaby np., kontynuować wspieranie dialogu politycznego UE z Kubą, a także aktywnie uczestniczyć w negocjacjach umów o wolnym handlu z Chile i Meksykiem. Dalsza liberalizacja handlu z tymi państwami, przyniosłaby korzyści także polskim firmom zainteresowanym ekspansją na rynki latynoamerykańskie. Tym bardziej, że największa (do końca 2016 roku) inwestycja zagraniczna Polski (produkcja miedzi przez KGHM), znajduje się właśnie w Chile. Prawdopodobnym jest, że będzie rosło zainteresowanie tym krajem wśród polskich przedsiębiorców, przede wszystkim tych, z branży okołogórnicznej³³. Perspektywnym dla Polski, jest również rynek meksykański (dodany do listy Ministerstwa Gospodarki w 2014 roku) – od 2004 roku do 2016 roku, polski eksport do tego kraju zwiększył się ponad siedmiokrotnie.

Polska, mogłaby w większym stopniu niż dotychczas, korzystać z unijnych instrumentów i programów na rzecz realizacji różnego rodzaju projektów wielostronnych w odniesieniu do państw latynoamerykańskich (np. związanych z demokratyzacją czy z

³³ K. BRUDZIŃSKA: *Niewykorzystany potencjał współpracy UE z Ameryką Łacińską i Karaibami*. PISM, nr 57 (1294), 10 czerwca 2015 – https://www.pism.pl/files/?id_plik=19984, s. 2 [dostęp: 23.06.2017].

wdrażaniem reform społecznych, w tym edukacyjnych). Korzystnie wpłynęłoby to zarówno na relacje dwustronne naszego kraju z państwami latynoamerykańskimi, jak i umocnienie pozycji Polski, jako ważnego gracza UE w tym regionie.

Chcąc skutecznie zwiększyć swoją aktywność w krajach Ameryki Łacińskiej i Karaibów, pożądanym jest, by Polska uczestniczyła nie tylko w spotkaniach, jakie odbywają się pomiędzy UE a państwami tego regionu, ale też na szczytach obu Ameryk. Należy zaznaczyć, że uczestniczą w nich nie tylko kraje zachodniej półkuli, ale także inne, zainteresowane pogłębianiem współpracy z krajami Ameryki Łacińskiej i Karaibów państwa, jak np. Węgry (podobnie, jak na szczytach UE-CELAC obecne są Stany Zjednoczone czy Kanada, mimo iż nie należą one do żadnej z tych organizacji, co jednoznacznie wskazuje na istotne znaczenie krajów latynoamerykańskich w kontekście polityki amerykańskiej)³⁴.

Należy przy tym mieć na uwadze, że chociaż Polska jest od lat 90. XX wieku najważniejszym partnerem latynoamerykańskim spośród krajów Europy Środkowej i Wschodniej, to wiele z nich rozważa modyfikację swojej polityki handlowej względem państw Ameryki Łacińskiej i Karaibów, pragnąc wyprzedzić w tym zakresie potencjalnych konkurentów z naszego regionu³⁵.

Polska od lat aspiruje do roli lidera w Europie Środkowej i Wschodniej. To co jednak zapewnia i świadczy o takiej pozycji, to nie tylko wielkość państwa i jego potencjał ludnościowy czy gospodarczy, ale także interesy, jakie posiada i sposób, w jaki je realizuje w skali regionalnej oraz globalnej, co przekłada się na możliwość oddziaływania w jego bliższym i dalszym środowisku międzynarodowym.

Niektórzy badacze wyrażają wątpliwość co do tego, czy Polska, jako kraj średniej wielkości ma szansę rozwinąć współpracę z państwami Ameryki Łacińskiej na większą skalę, tak jak czynią to Niemcy, Francja, Hiszpania czy Holandia. Jak stwierdził Marcin F. Gawrycki – realna szansa na rzeczywiste zwiększenie zainteresowania polskiej dyplomacji Ameryką Łacińską, jest raczej wątpliwa. I dalej: „Polska jest zbyt małym krajem, o zbyt niskim potencjale, aby mogła myśleć o zwiększeniu swojego znaczenia w tym regionie świata. Wiąże się to zarówno z kwestią ograniczonych środków na promocję kraju w latynoamerykańskich stolicach, jak i wielkością polskiej gospodarki”³⁶.

³⁴ Na podstawie rozmowy z dr J. Gocłowską-Bolek, przeprowadzonej w styczniu 2017 roku.

³⁵ J. GOCŁOWSKA-BOLEK: *Obecność Ameryki Łacińskiej w polskiej gospodarce i wymianie handlowej*. W: *Ameryka Łacińska w polskiej polityce...*, s. 36.

³⁶ M.F. GAWRYCKI: *Polityka Polski wobec państw Ameryki Łacińskiej*. W: *Polityka zagraniczna Polski po wstąpieniu do NATO i UE*. Red. S. BIELEŃ. Warszawa 2010, s. 444.

Byłaby to wątpliwość zasadna, gdyby nie fakt, że skuteczną współpracę z regionem latynoamerykańskim realizują inne państwa Europy Środkowej, o mniejszym niż Polska potencjale ludnościowym i gospodarczym, takie jak: Czechy, Słowacja czy Węgry³⁷. Warto przypomnieć, że są to kraje, które wraz z Polską przystąpiły do struktur unijnych w 2004 roku i z powodzeniem korzystają z mechanizmów oraz możliwości, jakie stwarza latynoamerykańska polityka UE.

A. Dembicz przekonywał z kolei, że Polska ze swoim latynoamerykańskim dorobkiem (informacyjnym, analitycznym, indywidualnym i instytucjonalnym), jest jednym z kilku krajów UE³⁸, które mają możliwość większego wpływu i oddziaływania w tym regionie³⁹. Tyle tylko, że jak zauważył badacz, Słowacja nie oddała swojej polityki wobec Ameryki Łacińskiej „w pacht Hiszpanii, lecz (...) w przemyślny sposób, także za pośrednictwem programów współpracy akademickiej, z jej doświadczeń korzysta”. Paradoksem jednocześnie jest to, iż słowacką latynoamerykanistkę tworzone w latach 90. XX wieku, w Bratysławie, przy walnym udziale naukowców i ekspertów z Warszawy⁴⁰.

Jeżeli zaś chodzi o możliwość skutecznej promocji Polski, służącej zwiększeniu naszej obecności w krajach latynoamerykańskich, to nie należy pomijać faktu istnienia licznej i dobrze zorganizowanej Polonii w kilku najbardziej liczących się, w polskiej polityce zagranicznej, państwach tego regionu (która we współpracy z polskimi placówkami dyplomatycznymi i konsularnymi, od lat podejmuje liczne inicjatywy promujące polski potencjał gospodarczy, osiągnięcia transformacji ustrojowej, a także polską tradycję i kulturę), jak również historycznych doświadczeń współpracy Polski z państwami Ameryki Łacińskiej.

Pozytywnym przejawem w stosunkach RP z krajami latynoamerykańskimi jest fakt, iż w relacjach bilateralnych praktycznie nie występują żadne poważniejsze kwestie sporne. Nie zmienia to jednak faktu, że w stosunkach dwustronnych pojawia się kilka problemów, których rozwiązanie jest jednym z wyzwań polityki Rzeczypospolitej w odniesieniu do państw tego regionu.

Do najbardziej newralgicznych, ze względu na nieprzestrzeganie standardów demokratycznego państwa prawa oraz praw człowieka, należą relacje Polski z Kubą i Wenezuelą. Należy podkreślić, że zarówno w pierwszym, jak i w drugim przypadku,

³⁷ J. GOĆŁOWSKA-BOLEK: *Ameryka Łacińska jako region niewykorzystanych możliwości...*, s. 71.

³⁸ Oprócz Polski, do grona tych państw, A. Dembicz zaliczył: Francję, Hiszpanię, Holandię, Niemcy, Szwecję, Wielką Brytanię oraz Włochy.

³⁹ A. DEMBICZ: *Ameryka Łacińska w polskiej polityce. Z perspektywy CESLA 2009*. W: *Ameryka Łacińska w polskiej polityce...*, s. 8.

⁴⁰ *Ibidem*, s. 7-8.

stanowisko i działania polskiego rządu, są w dużej mierze zależne od polityki Stanów Zjednoczonych wobec tych państw.

Mimo iż niewątpliwie, kwestie praw człowieka czy potrzeba przestrzegania podstawowych zasad demokracji, stanowią istotne obszary w działaniach i polityce naszego kraju na arenie międzynarodowej, to należy zadać pytanie, czy ograniczanie relacji z Kubą i Wenezuelą, przyczynia się do poprawy eksponowanych przez Polskę wartości w tych państwach? Wydaje się, że skuteczniejszym sposobem oddziaływania na państwa, które dopuszczają się łamania praw człowieka czy nie przestrzegają podstawowych zasad demokracji i państwa prawa, byłby dialog polityczny oraz polityka dwutorowości. Powinna ona z jednej strony, polegać na współpracy bilateralnej, a z drugiej na podejmowaniu działań mających na celu poprawę sytuacji w tych państwach (np. poprzez promocję rządów prawa i demokratycznych wartości oraz doświadczeń polskiej transformacji, w ramach działań z zakresu współpracy rozwojowej i dyplomacji publicznej, a także stałe monitorowanie zagrożeń dla bezpieczeństwa regionalnego oraz sytuacji w zakresie praw człowieka)⁴¹. Tym bardziej, że tego typu działania (mimo niebezpiecznej oceny wobec polityki wewnętrznej Kuby) praktykują inne kraje europejskie, takie jak: Hiszpania, Włochy, Niemcy, Słowacja, Czechy czy Węgry. Warto również zauważyć, że kwestie nieprzestrzegania praw człowieka, nie stoją na przeszkodzie polskich grup rządzących w rozwijaniu efektywnej współpracy i dążeniu do osiągnięcia strategicznego partnerstwa, np. z Chińską Republiką Ludową, w której problem ten wydaje się być znacznie bardziej zaawansowany niż w przypadku Hawany czy Caracas.

Ponadto, tworzenie dodatkowych, polityczno-gospodarczych powiązań, zapewnia wiele nowych możliwości i mechanizmów wywierania wpływu. Dodatkowo, jak zauważyła Beata Wojna, skuteczna i pragmatyczna polityka Polski wobec Hawany, mogłaby przyczynić się do kształtowania spójnej polityki unijnej wobec innych państw autorytarnych, np. Białorusi⁴². Polska, w obliczu przemian następujących na Kubie, w wyniku działań podejmowanych przez rząd Raula Castro, a także w obliczu procesu normalizacji stosunków tego kraju ze Stanami Zjednoczonymi, powinna dążyć, podobnie

⁴¹ K.J. HINZ: *Wyzwania dla polityki zagranicznej RP...*, s. 40.

⁴² B. WOJNA: *Polska polityka wobec Ameryki Łacińskiej i Karaibów – bilans możliwości rozwoju stosunków z perspektywy członkostwa w Unii Europejskiej*. „Polski Przegląd Dyplomatyczny” nr 4/2006 (32) lipiec-sierpień 2006. Warszawa 2006, s. 58-59.

jak inne kraje UE⁴³, do wzmocnienia swojej obecności w tym państwie. Istotne jest między innymi, podjęcie dialogu politycznego z przedstawicielami władz kubańskich na różnych szczeblach, a także weryfikacja i uzupełnienie bazy traktatowej, prowadzenie regularnych konsultacji polityczno-gospodarczych na szczeblu wiceministrów (podobnie jak czynią to inne kraje członkowskie UE, np. Francja, Hiszpania, Holandia czy Węgry)⁴⁴, jak również zwiększenie współpracy gospodarczej w różnych sektorach, przy jednoczesnym wspieraniu aspiracji społeczeństwa obywatelskiego.

Jak wskazuje praktyka polityczna, ważnym wyznacznikiem polityki zagranicznej Polski na arenie międzynarodowej, jest stanowisko jednego z najważniejszych partnerów naszego kraju, Stanów Zjednoczonych. Należy jednak mieć na uwadze, że niechęć do kształtowania autonomicznej wobec Kuby czy Wenezueli polityki, nie tylko w rzeczywistości nie przekłada się na uzyskanie znaczących korzyści w stosunkach naszego kraju z USA, ale jednocześnie uniemożliwia rozwój współpracy z tymi państwami. Jak zauważyła T. Łoś-Nowak, Polska z uwagi na skomplikowany charakter współzależności geopolitycznych w Europie, w których na relacje sąsiedzkie zaczęły nakładać się współzależności sojusznicze, musi wypracować racjonalny model polityki zagranicznej, w którym jej interes narodowy nie będzie pochodną racji i interesów partnerów z UE i NATO⁴⁵.

Został już zaznaczony problem likwidowania polskich placówek dyplomatycznych czy też kumulowania stanowisk w krajach Ameryki Łacińskiej⁴⁶. Jak zauważył Lubomir W. Zyblikiewicz, mimo wzrostu środków finansowych przeznaczanych na placówki zagraniczne, liczba ambasad i konsulatów generalnych utrzymywanych w państwach pozaeuropejskich, w tym w Ameryce Łacińskiej, zmalała⁴⁷. W 2008 roku, zlikwidowano polskie placówki dyplomatyczne w randze ambasad w Urugwaju, Kostaryce i Panamie (działalność tej ostatniej wznowiono w maju 2017 roku) oraz konsulaty generalne w São Paulo i Rio de Janeiro. Dla rozwoju efektywnej

⁴³ Przejawem wzmocnienia współpracy między UE a Kubą, było podpisanie 12 grudnia 2016 roku, Umowy o dialogu i współpracy UE-Kuba. Zob. *Political Dialogue and Cooperation Agreement between the European Union and its Member States of the one part and the Republic of Cuba of the other part. 12504/16*. Brussels, 25 November 2016 – <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-12504-2016-INIT/en/pdf> [dostęp: 24.06.2017].

⁴⁴ K. BRUDZIŃSKA: *Niewykorzystany potencjał współpracy UE z Ameryką Łacińską i Karaibami...*, s. 2.

⁴⁵ T. ŁOŚ-NOWAK: *Przestrzeń międzynarodowa versus środowisko międzynarodowe: nowe zjawiska, nowe wyzwania dla polityki zagranicznej RP*. W: *Dylematy polityki zagranicznej Polski na początku XXI wieku*. Red. K. CZORNIK, M. LAKOMY, M. STOLARCZYK. Katowice, 2014, s. 32.

⁴⁶ Kwestie te, zostały poruszone w rozdziale 3. niniejszej pracy.

⁴⁷ L.W. ZYBLIKIEWICZ: *Polska wobec zmian w układzie sił w gospodarce i polityce światowej w latach 2001-2013*. W: *Dylematy polityki zagranicznej Polski na początku XXI wieku...*, s. 58.

współpracy RP z państwami regionu latynoamerykańskiego, pożądanym byłoby zwiększenie naszej obecności dyplomatycznej w Ameryce Łacińskiej, nie tylko poprzez wznowienie działalności zamkniętych placówek dyplomatycznych, ale także uruchomienie nowych ambasad, np. w Ekwadorze. Zasadnym byłoby także, wykorzystanie w większym stopniu rozległej sieci konsulatów honorowych na rzecz promocji Polski w Ameryce Łacińskiej oraz zwiększenie środków finansowych na promocję stosunków dwustronnych.

Kolejną kwestią, która nie sprzyja rozwojowi współpracy Polski z państwami Ameryki Łacińskiej i Karaibów po 1990 roku, jest stereotypowe postrzeganie państw tego regionu przez część polskich kręgów politycznych i polskiego społeczeństwa. Jak stwierdził G. Schetyna, w swoim *exposé* z 2015 roku: „skuteczna polityka pozaeuropejska to również działania edukacyjne w kraju”. Tymczasem, polski program nauczania na różnych etapach edukacji, przewiduje niewiele miejsca na problematykę państw Ameryki Łacińskiej i Karaibów oraz doświadczeń współpracy polsko-latynoamerykańskiej. Nie sprzyja to zwiększaniu wiedzy polskiego społeczeństwa na temat tego regionu ani przekonania o potrzebie i zasadności umocnienia współpracy z nim. Ponadto, w polskich mediach, które w przypadku odległych geograficznie kierunków odgrywają istotną rolę w kształtowaniu wyobrażeń o tych obszarach, prezentowany jest głównie negatywny i stereotypowy obraz Ameryki Łacińskiej, postrzeganej przez pryzmat kryzysów i problemów: politycznych, społecznych, gospodarczych oraz związanych ze środowiskiem naturalnym. Wszystko to przekłada się na postrzeganie krajów Ameryki Łacińskiej, jako zbyt odległych, egzotycznych i zacofanych gospodarczo.

Jak stwierdził Andrzej Dembicz, Polska i Ameryka Łacińska powinny traktować się w polityce globalnej w sposób partnerski, do czego niezbędne jest rozwijanie bezpośrednich kontaktów i wzajemne, stałe poznawanie się. Według badacza, pozytywne tendencje w polsko-latynoamerykańskich stosunkach dwustronnych po 1989 roku, utrzymywały się w latach 90. XX wieku i do połowy pierwszej dekady kolejnego stulecia. Zmiana, która nastąpiła później nie wynikała, jego zdaniem, z akcesji Polski do UE, wszak organizacja ta, utrzymując bliskie stosunki z regionem Ameryki Łacińskiej, zachęca do aktywnego udziału poszczególnych państw unijnych w latynoamerykańskiej polityce wspólnotowej. To co spowodowało, że polska polityka zagraniczna wobec Ameryki Łacińskiej nie rozwinęła się na większą skalę pod koniec pierwszej i na początku drugiej dekady XXI wieku, mimo istniejących ku temu przesłanek i możliwości

to, według badacza, brak zainteresowania i wystarczającej woli politycznej decydentów polskiej polityki zagranicznej do intensyfikacji kontaktów z państwami tego regionu. Jak zauważył badacz, z tego powodu, Polska była praktycznie niezauważalna na IV Szczycie Europa-Ameryka Łacińska i Karaiby w Wiedniu 2006 roku, zaś jej udział w V Szczycie w Limie w 2008 roku⁴⁸, został przez część polskich elit politycznych i mediów zlekceważony, czyniąc z niego przedmiot niestosownych żartów w większości stabilizowanych polskich mediów prasowych i elektronicznych⁴⁹.

O lekceważącym podejściu do krajów Ameryki Łacińskiej niektórych przedstawicieli polskich elit politycznych, świadczyła wypowiedź ministra spraw zagranicznych RP, Witolda Waszczykowskiego, udzielona po spotkaniach z ambasadorami państw członkowskich ONZ, które odbyły się w Stanach Zjednoczonych, w listopadzie 2016 roku. Po rozmowach, w których polski minister zabiegał o poparcie (między innymi u przedstawicieli państw latynoamerykańskich) dla naszego kraju, w uzyskaniu niestałego miejsca w Radzie Bezpieczeństwa ONZ w latach 2018-2019, w wypowiedzi dla polskich mediów oznajmił, iż polska dyplomacja miała okazję (cyt.) „po raz pierwszy chyba w historii” spotkać się z przedstawicielami takich karaibskich państw, jak: San Escobar czy Belize. Jak podkreślił szef polskiej dyplomacji: „każdy z tych krajów to jest jeden głos w Zgromadzeniu Ogólnym” ONZ⁵⁰.

⁴⁸ Mimo iż podczas wizyty premiera Donalda Tuska w Limie, miał miejsce szereg istotnych dla wzmocnienia naszych stosunków bilateralnych wydarzeń (w tym m.in. spotkanie z prezydentem tego kraju Alanem Garcíą oraz zawarcie wielu porozumień o współpracy, m.in. w dziedzinie turystyki, kultury, nauki i obrony na lata 2008-2011), to do polskiej opinii publicznej, przedostały się przede wszystkim, podawane w żartobliwej (czy wręcz prześmiewczej) formie, informacje na temat odznaczenia, jakie premier Donald Tusk, otrzymał z rąk peruwiańskiego prezydenta, „El Sol de Perú” („Słońce Peru”). Trzeba wiedzieć, że otrzymany w stopniu najwyższym, przez polskiego premiera order, jest najważniejszym odznaczeniem peruwiańskim, za cywilne i wojskowe zasługi na rzecz tego kraju. Szef polskiego rządu, pytany przez polskich dziennikarzy, dlaczego to właśnie on je otrzymał, odparł, iż sam nie ma żadnych szczególnych zasług dla Peru, jednak odznaczenie to, traktuje, jako zbiorowe uhonorowanie ważnych dla Peru Polaków. Premier wymienił w tym kontekście Ernesta Malinowskiego (projektanta i budowniczego kolei transandyjskiej) oraz Edwarda Habicha (twórcę pierwszej politechniki w Ameryce Południowej). Warto dodać, że „Słońce Peru”, otrzymali w przeszłości, pośmiertnie, polscy franciszkanie (w 1991 roku), Michał Tomaszek oraz Zbigniew Strzałkowski, zamordowani przez bojowników maoistowskiej organizacji partyzanckiej „Świętlisty Szlak”, podczas swojej służby misyjnej w peruwiańskiej wiosce Paricoto. Ponadto, do grona odznaczonych tym orderem należą, m.in.: były kanclerz Niemiec Willy Brandt, prezydent Chile Eduardo Frei Ruiz-Tagle czy norweski antropolog Thor Heyerdahl. Zob. *Premier Donald Tusk dostał Słońce Peru*. Wiadomości Wp.pl – <https://wiadomosci.wp.pl/premier-donald-tusk-dostal-slonce-peru-6037826134569601a> [dostęp: 20.06.2017].

⁴⁹ A. DEMBICZ: *Ameryka Łacińska w polskiej polityce. Z perspektywy CESLA 2009...*, s. 7-8.

⁵⁰ Waszczykowski – San Escobar. YouTube – <https://www.youtube.com/watch?v=OuYCxaiObDM> [dostęp: 20.06.2017]. Patrz też: „San Escobar” – wpadka ministra Witolda Waszczykowskiego w Nowym Jorku. Rzecznik MSZ tłumaczy przejęzyczenie. Wiadomości Wp.pl – <https://wiadomosci.wp.pl/san-escobar-wpadka-ministra-witolda-waszczykowskiego-w-nowym-jorku-rzecznik-msz-tlumaczy-przejezyczenie-6078723689665153a> [dostęp: 20.06.2017]. Patrz też: *Waszczykowski tłumaczy się z „San Escobar”*:

Problem w tym, że pierwsze z wymienionych przez Waszczykowskiego krajów nie istnieje, a minister miał na myśli spotkanie z delegacją kraju Ameryki Środkowej, położonego na morzu karaibskim, o nazwie Saint Kitts and Nevis. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP, tłumaczyło pomyłkę szefa polskiej dyplomacji, zmęczeniem odbytą podróżą. Dodatkowo, pomyłkę Witolda Waszczykowskiego, próbowała wytłumaczyć rzeczniczka polskiego resortu dyplomacji, Joanna Wajda. Na Twitterze zamieszczono w związku z tym informację, że „San Escobar to przejęzyczenie”, a ministrowi chodziło o państwo (hiszp.) „San Cristobal y Nieves”. Trzeba jednak wiedzieć, że oficjalną nazwą państwa, o którym mówił polski minister spraw zagranicznych, jest (ang.) „Saint Kitts and Nevis”, gdyż kraj ten jest byłą brytyjską kolonią (niepodległą od 1983 roku) i jedynym oficjalnym językiem jest tam angielski. Hiszpańska nazwa tego kraju nie funkcjonuje.

Pomyłka szefa polskiej dyplomacji, a następnie niefortunne próby jej sprostowania, prowadzą do mało optymistycznej konstatacji, dotyczącej niewystarczającej wiedzy na temat państw regionu Ameryki Łacińskiej, z którymi Polska, według deklaracji wielu naszych polityków, chce intensyfikować relacje dwustronne. Dodatkowo, tego typu sytuacje powodują, że Ameryka Łacińska (tak, jak miało to miejsce przy okazji wizyty premiera Donalda Tuska w Peru w 2008 roku), pojawia się w polskiej telewizji, prasie i mediach społecznościowych, głównie w kontekście żartów. Ponadto, z pewnością nie przysłuży się to do kształtowania pozytywnego wizerunku Polski w Ameryce Łacińskiej, w tym przede wszystkim, w samym Saint Kitts and Nevis.

Tadeusz Łepkowski, zwrócił uwagę na istotny problem związany z europejskim spojrzeniem na daleki, lecz „zbliżający się ku nam kontynent” amerykański. Jak stwierdził badacz, zawiera ono trochę fascynacji, nieco więcej zaciekawienia, sporo lekceważenia i wiele ignorancji, obrosłej „grubą warstwą stereotypów”. W kontekście politycznym i gospodarczym zaś, Ameryka Łacińska często postrzegana jest w Europie, jako strefa wpływów Stanów Zjednoczonych⁵¹. Mimo iż przemyślenia autora pochodzą z lat 80. XX wieku, to w połowie drugiej dekady XXI wieku, jeżeli chodzi o percepcję krajów tego regionu w kręgach części polskich elit politycznych i polskiego społeczeństwa, niestety nie uległa ona radykalnej zmianie.

miałem na myśli San Cristobal albo Christopher. TVN.24.pl – <http://www.tvn24.pl/wiadomosci-z-kraju,3/waszczykowski-tlumaczy-sie-z-san-escobar,706224.html> [dostęp: 20.06.2017].

⁵¹ T. ŁEPKOWSKI: *Cywilizacja latynoamerykańska*. W: *Dzieje Ameryki Łacińskiej*. T. 3. Red. R. STEMPLOWSKI. Warszawa 1983, s. 594-596.

10.2. Główne wyzwania i problemy współpracy na płaszczyźnie gospodarczej

Po upadku dwubiegunowego podziału świata, rywalizacja i współpraca państw na arenie międzynarodowej, koncentruje się przede wszystkim na płaszczyźnie gospodarczej. Pojawienie się nowych, silnych aktorów międzynarodowych, generuje potrzebę podjęcia przez Polskę działań, na rzecz utrzymania względnego poziomu konkurencyjności. W celu umocnienia naszej pozycji regionalnej, a także na scenie europejskiej oraz globalnej, konieczne jest zwiększenie zdolności adaptacyjnych naszego kraju do zmian zachodzących w otoczeniu zewnętrznym, w tym do głównych trendów występujących w gospodarce światowej⁵². Wiązą się one między innymi ze wzrastającą rolą i znaczeniem gospodarek wschodzących i państw rozwijających się, w międzynarodowych stosunkach gospodarczych.

Podobnie jak w wymiarze politycznym, także (a może przede wszystkim) w gospodarczym, konieczne jest rozszerzenie zakresu współpracy Polski z państwami latynoamerykańskimi, wykraczając poza krąg tradycyjnych i głównych partnerów naszego kraju w tym regionie. W przypadku Ameryki Łacińskiej, nastąpiła wyraźna koncentracja na rynkach priorytetowych, do których zalicza się: Brazylię, Meksyk, Argentynę oraz Chile (na kraje te, przypada największy odsetek wartości obrotów handlowych Polski z Ameryką Łacińską, ok. 75%), w mniejszym stopniu Kolumbię i Wenezuelę.

Nie są to jednak jedyne kraje Ameryki Łacińskiej, które wyrażają zainteresowanie polskimi produktami, i z którymi warto ożywić współpracę gospodarczą oraz wymianę handlową. Do potencjalnie ważnych dla Polski kierunków ekspansji gospodarczej w tym regionie, należy również zaliczyć: Peru, Panamę, Gwatemalę, Kostarykę, Ekwador, Boliwię, Urugwaj, Paragwaj, a także otwierającą się na kontakty zewnętrzne Kubę, jak również Jamajkę oraz Trynidad i Tobago. Państwa te, pominięte w „Strategii RP w odniesieniu do pozaeuropejskich krajów rozwijających się” z 2004 roku, w coraz większym stopniu otwierają się na rynki zagraniczne. Obserwuje się ich rosnące możliwości handlowe i inwestycyjne, przez co w przyszłości, mogą odgrywać ważną rolę w stosunkach gospodarczych w skali globalnej.

Jak stwierdził podczas pierwszych polsko-boliwijskich konsultacji politycznych, odbywających się w marcu 2015 roku, wiceminister Leszek Soczewica – 80. rocznica nawiązania stosunków dyplomatycznych między Polską a Boliwią, jest dobrą okazją do

⁵² K. KACPERCZYK: *Polska polityka zagraniczna w świetle Strategii RP...*, s. 203.

zacieśnienia wzajemnych relacji między naszymi państwami. Przede wszystkim, zwrócono uwagę na możliwość rozwoju współpracy w zakresie wymiany akademickiej i projektów kulturalnych, a także wzmocnienia kontaktów gospodarczych i finansowych. Strona boliwijska wyraziła zainteresowanie współpracą, m.in. w dziedzinie infrastruktury, a także produkcji plastiku, żelaza i żywności. Intratne mogą być także inwestycje w sektorze budownictwa socjalnego. Podsekretarz stanu zapewnił, że Polska jest gotowa podzielić się swoimi doświadczeniami transformacyjnymi z Boliwią, m.in. w zakresie podnoszenia innowacyjności. Warto przypomnieć, że Boliwia jest najważniejszym odbiorcą polskiej pomocy rozwojowej w Ameryce Łacińskiej⁵³.

Innym potencjalnym kierunkiem ekspansji polskiej gospodarki w Ameryce Łacińskiej, jest pominięte w Strategii z 2004 roku, Peru, z którym Polska utrzymuje tradycyjnie dobre relacje i gdzie jest obecna, nie tylko za sprawą polskiej placówki dyplomatycznej, ale także licznych polskich badaczy⁵⁴. Wskazuje się na znaczną komplementarność gospodarek polskiej i peruwiańskiej, co stwarza dobre podstawy do pogłębienia dwustronnej wymiany handlowej⁵⁵. Jak stwierdził wiceminister Leszek Soczewica, przy okazji swojej wizyty w Limie w 2015 roku, ze względu na ponad 90-letnie, historyczne doświadczenia współpracy Polski i Peru, istnieje potrzeba regularnych konsultacji dwustronnych na wysokim szczeblu. Podkreślono, że umowa o wolnym handlu z UE oraz planowane zniesienie reżimu wiz krótkoterminowych pomiędzy UE a Peru, stwarzają szansę na rozwój relacji gospodarczych i turystycznych między naszymi krajami⁵⁶. Rozwojowi współpracy polsko-peruwiańskiej, może służyć także fakt, iż od lipca 2015 roku, nasz kraj posiada status obserwatora w regionalnym ugrupowaniu, Sojusz Pacyfiku (SP), którego Peru jest jednym z członków założycieli (obok Chile, Meksyku i Kolumbii). Według niektórych ekspertów, państwa założyciele SP w nieodległej przyszłości, staną się kluczowymi partnerami gospodarczymi Europy. Aktywne działania Polski na tych rynkach, mogą przyczynić się do zwiększenia dwustronnej współpracy z tymi państwami w głównych obszarach zainteresowania SP, takich jak: bezpieczeństwo surowcowe, swobodny przepływ towarów, usług, kapitału i

⁵³ *Konsultacje polityczne wiceministra Leszka Soczewicy w Boliwii i w Peru*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP

https://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/inne_kontynenty/ameryka_lacinska_i_karaiby/konsultacje_polityczne_wiceministra_leszka_soczewicy_w_boliwii_i_w_peru [dostęp: 22.06.2017].

⁵⁴ M.F. GAWRYCKI: *Polityka Polski wobec państw Ameryki Łacińskiej...*, s. 428-429.

⁵⁵ U. MIRSKA-STREBSKA: *Notatka o polsko-peruwiańskich stosunkach handlowych i gospodarczych*. Radca Ministra, Departament Międzynarodowej Współpracy Dwustronnej. Warszawa 2011, DWD-1- 531-158-11.

⁵⁶ *Konsultacje polityczne wiceministra Leszka Soczewicy w Boliwii i w Peru...*

osób, a także nauka i technologia oraz małe i średnie przedsiębiorstwa. Istotnym krokiem w intensyfikacji współpracy Polski z państwami SP, powinno być także stworzenie dodatkowego etatu, ds. ekonomicznych i dyplomacji publicznej w Ambasadzie RP w Chile (kraju, który nie tylko zainicjował proces tworzenia SP, ale także jest odbiorcą największej polskiej inwestycji zagranicznej, kopalni złota, miedzi i molibdenu, KGHM)⁵⁷.

Możliwości rozwoju polsko-latynoamerykańskiej współpracy, pojawiają się także w odniesieniu do Urugwaju. Mimo iż jest to niewielki kraj, to funkcjonują w nim stabilne rządy demokratyczne i charakteryzuje się jednostajnym wzrostem gospodarczym, co sprzyja umacnianiu się klasy średniej. Wizytę w tym kraju, złożyła w 2013 roku wiceminister Beata Stelmach, która w tamtejszym Ministerstwie Przemysłu, Energii i Górnictwa, podkreśliła, że: „wymiana handlowa pomiędzy Urugwajem i Polską to zaledwie 54 mln USD, wynik, który może być dużo wyższy z uwagi na potencjał obu krajów”. Podczas wizyty polskiej delegacji, swoją ofertę zaprezentowały polskie firmy z sektorów: medycznego, budowlanego, energetycznego i górniczego⁵⁸. Warto podkreślić, że politykę gospodarczą Montevideo, cechuje otwarcie na handel międzynarodowy, jak również dążenie do liberalizacji przepływu towarów i usług, a także korzystny klimat dla działań biznesowych (w tym różnego rodzaju zachęty dla inwestorów zagranicznych, jak np.: zwolnienia z podatków, uproszczone procedury prawne, brak dyskryminacji firm zagranicznych w przetargach, itp.) oraz nowoczesna infrastruktura. Szansy na rozwój relacji gospodarczych Polski z tym krajem, upatruje się także w sektorze energetycznym i wydobywczym, jak również rolnictwie, ochronie środowiska i renowacji zabytków⁵⁹.

Warto także zwrócić uwagę na Ekwador, który z uwagi na tempo wzrostu gospodarczego (5,8% w 2015 roku) oraz aktywność w UNASUR (hiszp. *Unión de Naciones Suramericanas*; port. UNASUL *União de Nações Sul-Americanas*, Unia Narodów Południowoamerykańskich), staje się państwem o rosnącym znaczeniu w Ameryce Południowej. W 2015 roku, pełnił on rolę gospodarza spotkań międzynarodowych (m.in. UN HABITAT), a także sprawował prezydencję w CELAC (hiszp. *Comunidad de Estados Latinoamericanos y Caribeños*, Wspólnota Państw Ameryki Łacińskiej i Karaibów) i był współorganizatorem szczytu Unii

⁵⁷ K.J. HINZ: *Wyzwania dla polityki zagranicznej RP...*, s. 34.

⁵⁸ *Rozmowy o współpracy gospodarczej z Argentyną i Urugwajem*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP – https://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/inne_kontynenty/ameryka_lacinska_i_karaiby/rozmowy_o_wspolpracy_gospodarczej_z_argentyna_i_urugwajem [dostęp: 22.06.2017].

⁵⁹ K.J. HINZ: *Wyzwania dla polityki zagranicznej RP...*, s. 37.

Europejskiej z państwami Ameryki Łacińskiej i Karaibów. W 2015 roku, wiceminister Leszek Soczewica odbył konsultacje polityczne w Quito, podczas których omówiono możliwości zacieśnienia dwustronnej współpracy akademickiej i gospodarczej. Strona ekwadorska, wyraziła zainteresowanie zaangażowaniem Polski w przemysł wydobywczy i paliwowy, a także w inicjatywy i projekty GreenEvo. Zwrócono uwagę na możliwość wymiany doświadczeń w zakresie innowacyjności. Ponadto, podkreślono potrzebę rozszerzania bazy prawno-traktatowej między naszymi państwami, zwłaszcza w dziedzinach kulturalnej i finansowej⁶⁰. Ekwador należy do tych państw Ameryki Łacińskiej, które poszukują możliwości dywersyfikacji gospodarki oraz dążą do zmiany „miksu” energetycznego kraju (który charakteryzuje m.in. uprzemysłowienie i obniżenie udziału przemysłu wydobywczego w całości PKB). Polska, mogłaby stać się ważnym partnerem Quito w podnoszeniu kwalifikacji kapitału ludzkiego, zwłaszcza w zakresie studiów technicznych. Istnieje także szansa zainteresowania partnera ekwadorskiego, sprzedażą sprzętu i materiałów dla górnictwa i petrochemii oraz maszyn dla przemysłu rolno-spożywczego (w tym: ciągników, samolotów rolniczych i transportowych, a także śmigłowców czy statków rybackich)⁶¹.

W drugiej dekadzie XXI wieku, szerokie możliwości rozwoju współpracy gospodarczej rysują się także z Panamą – naszym największym partnerem gospodarczym w Ameryce Środkowej. Podczas spotkania, jakie podsekretarz stanu, Leszek Soczewica odbył w tym kraju w marcu 2015 roku, zadeklarowano ustanowienie mechanizmu konsultacji polityczno-gospodarczych oraz podkreślono potrzebę przywrócenia odpowiedniej dynamiki kontaktów dwustronnych, zarówno na szczeblu rządowym, jak i parlamentarnym⁶². W przypadku Panamy, warto docenić nie tylko geostrategiczną pozycję i rolę tego państwa w regionie latynoamerykańskim, ale także jego dynamiczny i perspektywiczny rozwój gospodarczy, stwarzający wiele możliwości handlowych i inwestycyjnych dla polskich przedsiębiorców. Ze względu na specyfikę panamskiej gospodarki opartej na usługach, aspiruje ona do miana Hongkongu Ameryki Łacińskiej. Możliwości inwestycyjnych upatruje się także w poszerzonym Kanale Panamskim, jak również w budownictwie miejskim i rozwoju infrastruktury komunikacyjnej. Zainteresowanie światowego biznesu przyciągają także Strefa Wolnocłowa w Colon i

⁶⁰ *Konsultacje polityczne wiceministra Leszka Soczewicy w Panamie i Ekwadorze*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP – https://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/inne_kontynenty/ameryka_lacinska_i_karaiby/konsultacje_polityczne_wiceministra_leszka_soczewicy_w_panamie_i_ekwadorze [dostęp: 22.06.2017].

⁶¹ K.J. HINZ: *Wyzwania dla polityki zagranicznej RP...*, s. 36.

⁶² *Konsultacje polityczne wiceministra Leszka Soczewicy w Panamie i Ekwadorze...*

panamski sektor bankowy⁶³. Przejawem woli intensyfikacji relacji Polski z Panamą, było ponowne otwarcie ambasady RP w tym kraju (w maju 2017 roku). Jest to tym bardziej istotne, że wkrótce Panama (a także inny środkowoamerykański kraj, Kostaryka), stanie się państwem członkowskim Sojuszu Pacyfiku, co nie tylko wzmocni jej pozycję regionalną i międzynarodową, ale także będzie sprzyjało zacieśnianiu relacji z Polską, która jest obserwatorem tego ugrupowania. Ponadto, Panama jest dobrym partnerem politycznym. Kraj ten promuje swoją neutralność i często podejmuje się roli mediatora w konfliktach regionalnych. Państwo to, pięciokrotnie już zajmowało miejsce niestałego członka w Radzie Bezpieczeństwa ONZ (w osiągnięciu tym wyprzedzają ją tylko Brazylia – 10-krotnie, Argentyna – 8-krotnie i Kolumbia – 7-krotnie), co może być miarą międzynarodowego uznania Panamy⁶⁴.

Warto mieć na uwadze, że szanse rozwoju współpracy gospodarczej istnieją także z innymi państwami Ameryki Środkowej, takimi jak Belize czy Gwatemala (która jest największym rynkiem w Ameryce Środkowej; w jej stolicy siedzibę ma Sekretariat ds. Środkowoamerykańskiej Integracji Gospodarczej), a także Kostaryka (zaliczana do grupy *like-minded countries*⁶⁵) czy Honduras, Nikaragua i Salwador.

Przed polską polityką zagraniczną i dyplomacją ekonomiczną, pojawia się w drugiej dekadzie XXI wieku wiele nowych wyzwań, jeżeli chodzi o relacje naszego kraju z Kubą. W połowie XX wieku, intensyfikacja relacji polsko-kubańskich wynikała z określonej koniunktury polityczno-ideologicznej i gospodarczej, będącej pochodną ówczesnego układu sił na świecie. Nie ma wątpliwości co do tego, że to właśnie druga dekada XXI wieku, stwarza najbardziej sprzyjające, w historii dwustronnej współpracy, okoliczności rozwoju relacji Polski z Kubą. W interesie Polski, znajduje się zbudowanie na nowo stosunków politycznych, gospodarczych, a także kulturalnych i naukowych z największym krajem Karaibów, który w wyniku stopniowego otwierania się na świat (głównie po wznowieniu stosunków dyplomatycznych z USA, aczkolwiek pewne symptomy osłabienia polityczno-ekonomicznego reżimu Hawany i stopniowej liberalizacji tego systemu, obserwowano za rządów Raula Castro już wcześniej⁶⁶), będzie

⁶³ K.J. HINZ: *Wyzwania dla polityki zagranicznej RP...*, s. 35.

⁶⁴ *Ibidem*, s. 35.

⁶⁵ Like Minded Group of Developing Countries (LMDC) – jest to grupa, złożona z państw rozwijających się, które w celu realizacji wspólnych interesów, tworzą bloki negocjacyjne w organizacjach międzynarodowych, takich jak ONZ czy WTO. Stanowią one reprezentację ponad 50% populacji na świecie.

⁶⁶ Już w 2008 roku, w chwili objęcia rządów przez brata Fidela, Raúla Castro, podejmowano decyzje świadczące o przemianach, które w najbliższych latach miały nastąpić na Kubie. Najpierw, zniesiono zakaz użytkowania infrastruktury turystycznej przez Kubańczyków (tj. pobytu w hotelach dla turystów

w coraz większym stopniu zainteresowany pozyskiwaniem nowych partnerów zagranicznych. Istnieje możliwość zwiększenia na Kubie obecności polskiego przemysłu lotniczego (samolotów dla rolnictwa i ich wyposażenia), a także chemicznego i farmaceutycznego, jak również sektora zielonych technologii. Duże potencjalne możliwości inwestycyjne, tkwią także w sektorze usług, zwłaszcza w hotelarstwie, gastronomii i turystyce. W rozwoju stosunków polsko-kubańskich powinniśmy w większym stopniu wykorzystywać mechanizm współpracy rozwojowej, z wykorzystaniem systemu małych grantów (a zwłaszcza projektów z zakresu wspierania społeczeństwa obywatelskiego, edukacji i aktywizacji zawodowej)⁶⁷.

Mimo wielu pozytywnych tendencji ekonomicznych, jakie występują w krajach regionu Ameryki Łacińskiej, nie należy zapominać o problemach, z jakimi borykają się gospodarki niektórych państw latynoamerykańskich. Zaliczają się do nich, m.in.: zadłużenie zagraniczne, nierównomierny podział dochodu narodowego oraz zagrożenie silnymi wahaniami koniunktury, inflacji i destabilizacji walut. Niekorzystny dla naszego kraju bilans w polsko-latynoamerykańskich relacjach handlowych, związany jest także z ograniczeniami protekcjonistycznymi (taryfowymi i biurokratycznymi), występującymi w niektórych krajach regionu latynoamerykańskiego.

Faktem jest, że pozaeuropejskie kierunki (z wyjątkiem Stanów Zjednoczonych), nigdy nie należały do priorytetowych obszarów w polskiej polityce zagranicznej. Dotyczy to nie tylko krajów Ameryki Łacińskiej, ale także Azji czy Afryki, które należą do obszarów marginalizowanych w polskiej dyplomacji. Dokonując przeglądu dokumentów rządowych, takich jak np.: „Strategia RP w odniesieniu do pozaeuropejskich krajów

zagranicznych), a także wynajmu aut, zakupu sprzętu komputerowego i telefonów komórkowych. W 2009 roku, ustanowiono instytucję (*Contraloria General de la Republica de Cuba* – Generalny Kontroler Republiki Kuby), której zadaniem było m.in. zwalczanie korupcji. Od 2010 roku, kubański rząd zaczął zwalniać więźniów politycznych, skazanych podczas tzw. czarnej wiosny w 2003 roku, a także ogłosił restrukturyzację gospodarki i zatrudnienia w sektorze państwowym, czego konsekwencją było stopniowe otwieranie się na działalność prywatną. Rząd wprowadził także zmiany w prawie gospodarczym i zezwolił na zatrudnianie osób w prywatnych przedsiębiorstwach, jak również zwiększył listę zawodów, w ramach których można podejmować prywatną działalność. Rok później, banki państwowe ogłosiły, że będą udzielać niewielkich kredytów prywatnym rolnikom. Kolejnym krokiem Raúla, było zniesienie zakazu handlu nieruchomościami oraz samochodami używanymi. Oczywiście, liberalizacja wprowadzana była tylko do pewnego stopnia, a częściowo wolny handel nadal obwarowany był różnego rodzaju ograniczeniami, np. wprowadzono zasadę, że dana osoba może być właścicielem tylko jednej nieruchomości. W 2012 roku, rząd ogłosił reformę prawa migracyjnego, przewidującą ułatwienia wyjazdów z Kuby dla obywateli kubańskich oraz przyjazdów Kubańczyków, którzy do tej pory, nie mieli prawa wjazdu do tego państwa. Wydłużono także dozwolony czas pobytu Kubańczyków za granicą. Zob. K. DEMBICZ: *Małe podsumowanie 5 lat rządów Raula Castro. ¿Quo Vadis Kuba?* Blog Naukowy – <http://quovadiskubapl.blogspot.com/2013/02/mae-podsumowanie-5-lat-rzadow-raula.html> [dostęp: 22.06.2017].

⁶⁷ K.J. HINZ: *Wyzwania dla polityki zagranicznej RP...*, s. 38-39.

rozwijających się” z 2004 roku, *exposé* poszczególnych szefów rządów po 1990 roku czy też stworzony w 2012 roku dokument, pt.: „Priorytety polskiej polityki zagranicznej w latach 2012-2016”, można jednak odnieść wrażenie, że na mapie pozaeuropejskich partnerów Polski, Ameryka Łacińska zajmuje ostatnie miejsce. W dokumentach tych, pojawia się znacznie mniej odniesień do krajów tego regionu i są one bardziej lakoniczne niż ma to miejsce w przypadku innych, pozaeuropejskich partnerów Polski. Podobnie, jeżeli chodzi o różnego rodzaju programy rządowe, których zadaniem jest wspieranie polskiego eksportu na rynki pozaeuropejskie, jak np.: Go Africa⁶⁸, Go China⁶⁹, Go Asean⁷⁰, Go Arctic⁷¹, Go India⁷² czy Go Iran⁷³. Nie ma wśród nich programu Go Latin America czy chociażby ukierunkowanego na najważniejszego partnera Polski w tym regionie, Brazylię – Go Brasil.

Można wyrazić ubolewanie z tego powodu, gdyż programy te, umożliwiają polskim eksporterom i inwestorom, zapoznanie się z kluczowymi informacjami między innymi na temat funkcjonowania danego rynku, zasad dotyczących prowadzenia tam działalności (w tym wymogów formalnych), a także potencjalnych możliwości ekspansji i branż, które miałyby szansę rozwoju czy towarów, na które w danym kraju istnieje popyt. Brak takiego programu, dedykowanego współpracy Polski z regionem Ameryki Łacińskiej i Karaibów, może dziwić tym bardziej, że ze względu na szereg czynników, takich jak, np.: bliskość kulturowa i cywilizacyjna, tradycje i historyczne doświadczenia współpracy polsko-latynoamerykańskiej, dominująca religia katolicka czy liczebność Polonii i organizacji polonijnych w krajach tego regionu, powstaje korzystny dla rozwoju współpracy klimat, czyniąc jej warunki dogodniejszymi niż ma to miejsce chociażby w przypadku partnerów afrykańskich czy azjatyckich. Wydawane są, co prawda, informatory rynkowe i przewodniki ekonomiczne, zawierające informacje na temat niektórych krajów Ameryki Łacińskiej oraz potencjalnych możliwości rozwoju współpracy z nimi, jednak w porównaniu do wspomnianych rządowych programów, są one rzadziej aktualizowane i zawierają skromniejsze kompendium wiedzy na temat danego państwa, jak i możliwości wejścia na określony rynek.

Mimo iż w stosunkach gospodarczych Polski z państwami Ameryki Łacińskiej istnieje wiele potencjalnych dziedzin współpracy, to zarówno, jeżeli chodzi o państwa

⁶⁸ *Go Africa* – <http://www.goafrica.gov.pl/> [dostęp: 23.06.2017].

⁶⁹ *Go China* – <http://www.gochina.gov.pl/> [dostęp: 23.06.2017].

⁷⁰ *Go Asean* – <http://www.goasean.gov.pl/strona-glowna> [dostęp: 23.06.2017].

⁷¹ *Go Arctic* – <http://www.paih.gov.pl/GoArctic/Aktualnosci> [dostęp: 23.06.2017].

⁷² *Go India* – <http://www.goindia.gov.pl/strona-glowna> [dostęp: 23.06.2017].

⁷³ *Go Iran* – <http://www.goiran.gov.pl/strona-glowna> [dostęp: 23.06.2017].

priorytetowe, jak i pozostałych partnerów naszego kraju w tym regionie, mówi się przede wszystkim o niewykorzystanych szansach zwiększenia wymiany handlowej, adekwatnie do istniejących możliwości i potencjału. Brakuje nie tylko strategii określającej kierunki rozwoju współpracy bilateralnej, ale także pragmatycznych i konkretnych działań, stanowiących rzeczywiste wsparcie dla polskich eksporterów i inwestorów, by zmniejszyć ich obawy przed wejściem na odległy rynek.

Oprócz ożywienia wymiany handlowej Polski z krajami Ameryki Łacińskiej (zwłaszcza w kontekście zwiększenia polskiego eksportu), potrzebne jest także podjęcie działań, mających na celu wspieranie ekspansji małych i średnich przedsiębiorstw na rynki tego regionu. Istotne jest również zachęcenie partnerów latynoamerykańskich do inwestowania w naszym kraju. Intensyfikacji współpracy gospodarczej Polski z państwami Ameryki Łacińskiej, a także umacnianiu dobrego wizerunku i marki naszego kraju w tej części świata, może służyć organizacja misji gospodarczych także w takich państwach, jak: Peru, Panama czy Ekwador, jak również podejmowanie kampanii promocyjnych, połączonych z wizytami studyjnymi dziennikarzy. Pożądany jest również udział przedstawicieli polskich firm w międzynarodowych targach, odbywających się w krajach Ameryki Łacińskiej, czy też wspieranie rozwoju już istniejących inwestycji w oparciu o serwisowanie innych polskich podmiotów.

Należałoby także zwiększyć zakres korzystania z unijnych instrumentów współpracy z regionem Ameryki Łacińskiej, takich jak: unijne sieci informacji, narzędzia i środki Komisji Europejskiej oraz możliwości, jakie stwarzają unijne programy współpracy regionalnej. Korzystnym byłoby pozycjonowanie polskich firm w Google, na stronach latynoamerykańskich i karaibskich⁷⁴. Warto także mieć na uwadze, że w kulturze wielu państw Ameryki Łacińskiej i Karaibów, niezwykle istotny przed zainaugurowaniem współpracy, jest bezpośredni kontakt pomiędzy kontrahentami i przedsiębiorcami.

10.3. Główne wyzwania i problemy współpracy na płaszczyźnie kulturalnej i naukowej

Rozwój współpracy Polski z państwami Ameryki Łacińskiej na płaszczyźnie kulturalnej i naukowo-technicznej, powinien być ważnym obszarem działania w ramach intensyfikacji relacji dwustronnych. Współpraca w zakresie obu tych dziedzin, korzystnie wpływa zarówno na stosunki polityczne, jak i gospodarcze, a także sprzyja lepszemu

⁷⁴ K.J. HINZ: *Wyzwania dla polityki zagranicznej RP...*, s. 41-43.

poznawaniu się państw i narodów (zwiększenie wiedzy na temat siebie nawzajem jest jednym z wyzwań, jakie stoją przed latynoamerykańską polityką Polski w drugiej dekadzie XXI wieku).

Polskie placówki dyplomatyczne, często we współpracy z miejscową Polonią, podejmują szereg działań, z zakresu dyplomacji publicznej oraz kulturalnej, mających na celu promocję polskiej historii i kultury w krajach Ameryki Łacińskiej. Należą do nich m.in.: organizacja wydarzeń i imprez kulturalnych, w tym tygodni kultury polskiej, przeglądów filmów, wystaw malarskich i fotograficznych, koncertów czy spektakli teatralnych. Tego typu działania, powinny być intensyfikowane, gdyż są one jednymi z najbardziej skutecznych mechanizmów rozpowszechniania wiedzy na temat naszego kraju.

W większym stopniu, należałoby natomiast uwzględnić rolę organizacji pozarządowych, w tym środowisk akademickich i kulturalnych, jako ważnych aktorów kształtowania i rozwoju polsko-latynoamerykańskich kontaktów kulturalnych i naukowych.

Istnieje także potrzeba utworzenia Instytutów Polskich w krajach Ameryki Łacińskiej. Naczelnym zadaniem tego typu instytucji, jest upowszechnianie polskiej kultury, wiedzy o historii oraz dziedzictwie narodowym, a także promocja współpracy w dziedzinie kultury, edukacji, nauki oraz życia społecznego. W wielu krajach na świecie, Instytuty Polskie pełnią rolę wydziałów do spraw kultury i nauki ambasad RP. Celem działalności tych placówek, jest między innymi nawiązywanie trwałych kontaktów między polskimi i zagranicznymi partnerami (w tym również z przedstawicielami mediów), w zakresie wymiany kulturalnej i naukowej. Ośrodki te, pracują także na rzecz udziału polskiej kadry naukowej w procesie kształcenia młodzieży w kraju urzędowania⁷⁵. Do końca 2016 roku, najwięcej Instytutów Polskich w państwach pozaeuropejskich, znajdowało się w Azji (a konkretnie w Chinach, Indiach i Japonii). Jeżeli chodzi o Amerykę Łacińską, to instytuty takie mogłyby powstać np., w São Paulo czy w stolicy Meksyku. Jak dotąd jednak, w krajach tego regionu nie utworzono ani jednej tego typu placówki ze strony polskiej.

Jednym z problemów i jednocześnie wyzwań, jakie pojawiają się przed latynoamerykańską polityką Polski na gruncie relacji kulturalnych, jest fakt, że wśród

⁷⁵ Zob. *Instytuty Polskie*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP – http://www.msz.gov.pl/pl/p/msz_pl/polityka_zagraniczna/dyplomacja_publiczna/instytuty_polskie/instytuty_polskie/_rp0x2Content!143030@16575_pageNo/2? [dostęp: 23.06.2017].

potomków polskich emigrantów w Ameryce Łacińskiej, zanika znajomość języka polskiego. W interesie naszego kraju jest, by potomkowie tak licznie przybywających niegdyś do państw tego regionu Polaków, podtrzymywali zainteresowanie historią i kulturą kraju swoich przodków. Ma to istotne znaczenie w kontekście wzmocnienia polsko-latynoamerykańskich więzi, a także promocji naszego kraju w Ameryce Łacińskiej. Ponadto, sprzyjałoby to nawiązywaniu kontaktów biznesowych z krajami tego regionu. Należałoby zatem w większym stopniu wykorzystać fakt istnienia licznej i dobrze zorganizowanej Polonii w krajach latynoamerykańskich, podejmując inicjatywy na rzecz krzewienia polskości w miejscach, gdzie następuje jej zanik.

W umacnianiu polsko-latynoamerykańskich więzi, a także poszerzaniu wiedzy o Polsce, istotne jest podjęcie działań zachęcających młodych ludzi z krajów tego regionu, w tym potomków polskich emigrantów, do podjęcia studiów w naszym kraju. Dyplomacja akademicka, powinna zająć w tym względzie równie ważne miejsce co ekonomiczna. Nasz kraj ma wiele do zaoferowania studentom pochodzącym z krajów Ameryki Łacińskiej, jeżeli chodzi o ofertę edukacyjną. Polska, może być dla nich atrakcyjna także ze względu na istniejące więzi historyczne, możliwość uzyskania dyplomu europejskiego, jak również stosunkowo niskie koszty utrzymania.

Dla efektywnego rozwoju współpracy uniwersyteckiej i naukowej, istnieje potrzeba zapewnienia wzajemnej uznawalności dyplomów oraz uwzględnienia różnic w systemie bolońskim i poszczególnych krajów latynoamerykańskich. Bez odpowiednich uregulowań prawnych, gwarantujących uznawalność uzyskanych w Polsce certyfikatów, trudno będzie zachęcić młodych Latynosów do podjęcia studiów w naszym kraju⁷⁶. W 2016 roku (stan na 30 listopada), studiowało w Polsce 259 osób z Ameryki Łacińskiej. Biorąc pod uwagę, że ogólna liczba studentów zagranicznych w naszym kraju sięgnęła w tym okresie 65793, to nie jest to satysfakcjonujący wynik. Podobnie, jak miało to miejsce na przełomie 2015/2016 roku, Brazylia i Meksyk wiodły prym, jeżeli chodzi o liczbę studentów z Ameryki Łacińskiej w Polsce – z każdego z tych krajów przyjechało po 57

⁷⁶ J. GOCLÓWSKA-BOLEK: *Programy stypendialne w krajach Ameryki Łacińskiej – szansa na skuteczną internacjonalizację polskich uczelni*. W: *Czas internacjonalizacji. Wyzwania dla polskich uczelni*. Red. B. SIWIŃSKA, M. ZIMNAK. Dom Wydawniczy ELIPSA. Warszawa 2016, s. 135-145; J. GOCLÓWSKA-BOLEK: *Uczelnie latynoamerykańskie – atrakcyjni i wymagający partnerzy polskiej internacjonalizacji*. W: *Czas internacjonalizacji II. Perspektywy, priorytety, projekty*. Red. B. SIWIŃSKA, G. MAZUREK. Dom Wydawniczy Elipsa. Warszawa 2017, s. 218-229.

osób. Na trzecim miejscu, uplasowała się Kolumbia z liczbą 39 studentów, następnie Ekwador, z którego na studia do Polski przyjechało 19 osób oraz Peru – 17 osób⁷⁷.

W kontekście budowania wizerunku polskiej nauki i uczelni w krajach Ameryki Łacińskiej, warto wspomnieć o ważnej i ciekawej inicjatywie Uniwersytetu Warszawskiego, jaką jest organizacja „Roku Nauki Polskiej za Granicą”, planowana na 2018 rok. Będzie to świetna okazja dla uczelni z całej Polski, do promocji wybitnych osiągnięć naukowych polskich badaczy, a także zaprezentowania swojego dorobku oraz infrastruktury badawczej i oferty akademickiej na świecie, w tym także w wybranych krajach regionu latynoamerykańskiego (w ramach programu planowana jest organizacja wydarzeń naukowych w: mieście Meksyk, Buenos Aires, Santiago de Chile, Kurytybie oraz Brasílii). Wydarzenie to, ma być zorganizowane przy współudziale Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego, Ministerstwa Spraw Zagranicznych oraz Polskiego Instytutu Stosunków Międzynarodowych⁷⁸. Polska stała się też aktywnym partnerem w budowaniu Europejskiej Przestrzeni Akademickiej (uczestnictwo w przygotowaniu Academic Summit EU-LAC w 2015 roku w Brukseli oraz Knowledge Summit EU-LAC w 2017 roku w San Salvador).

Wśród działań o charakterze priorytetowym w zakresie intensyfikacji dwustronnych stosunków na płaszczyźnie kulturalnej i naukowej, powinna znaleźć się weryfikacja i aktualizacja umów międzyrządowych o współpracy kulturalnej i naukowo-technicznej, a także porozumień zawieranych pomiędzy polskimi i latynoamerykańskimi uniwersytetami. Korzystnym byłoby także zawarcie z głównymi partnerami Polski w regionie Ameryki Łacińskiej, umów ułatwiających współpracę w zakresie turystyki oraz zapewniających bezpośrednie połączenia lotnicze. Sprzyjałoby to zarówno nawiązywaniu kontaktów biznesowych, jak i wzajemnemu poznawaniu się narodów i ich kultur. Istotne dla rozwoju relacji kulturalnych i naukowych (a także gospodarczych) jest rozszerzenie polsko-latynoamerykańskiej współpracy w zakresie miast partnerskich.

Istotne znaczenie w pogłębianiu dwustronnych kontaktów naukowych, ma dalszy rozwój współpracy za pośrednictwem KRASP (Konferencji Rektorów Akademickich Szkół Polskich), z partnerami z krajów Ameryki Łacińskiej. Zawierane pomiędzy polskimi i latynoamerykańskimi uczelniami porozumienia, obejmują szerokie spectrum

⁷⁷ Dla porównania: z Wenezueli pochodziło – 8 studentów, z Chile – 7, z Argentyny (podobnie jak z Gwatemali, Jamajki i Nikaragui) – 6, z Hondurasu i Salwadoru – po 5 osób, z Dominikany – 4, zaś z Kostaryki, Kuby, Haiti i Boliwii, po 3 osoby. Najmniejsza liczba studentów pochodziła z Panamy oraz Gujany (po 2 osoby), zaś z Paragwaju, Urugwaju, Dominiki oraz Trynidad i Tobago, po jednej osobie. Na podstawie danych GUS oraz rozmowy z dr J. Gocłowską-Bolek, przeprowadzonej w czerwcu 2017.

⁷⁸ Na podstawie rozmowy z dr J. Gocłowską-Bolek, przeprowadzonej w styczniu 2017.

współpracy przewidującej m.in.: wspólne projekty badawcze, wymianę pracowników naukowo-dydaktycznych, rozwój zawodowy, a także udział w programach naukowych, szkoleniowych i konferencjach. Warto przypomnieć, że współpraca KRASP z partnerami z Ameryki Południowej, została zapoczątkowana w ramach unijnego programu Alfa Puentes, którego celem była integracja systemów szkolnictwa wyższego oraz rozwijanie różnych form współpracy między uczelniami europejskimi i latynoamerykańskimi. Dzięki nawiązaniu współpracy z Radą ds. Rozwoju Naukowego i Technologicznego (hiszp. *Conselho Nacional de Desenvolvimento Científico e Tecnológico*, CNPq), Polska mogła np., przystąpić do brazylijskiego programu stypendialnego „*Ciência sem fronteiras*” – „Nauka bez granic”, w 2013 roku. W ostatnich latach, z ramienia KRASP podpisano umowy z partnerami brazylijskimi, chilijskimi i argentyńskimi. W najbliższym czasie, planowane jest natomiast sformalizowanie współpracy w postaci umowy międzynarodowej, z odpowiednikami KRASP w Meksyku oraz Kolumbii⁷⁹.

Pożądanym jest pogłębienie współpracy naukowo-badawczej i uniwersyteckiej (w tym w zakresie wspólnych projektów badawczych, wizyt studyjnych, stypendiów oraz wymian studentów i kadry naukowej) z głównymi partnerami latynoamerykańskimi Polski, a także zainicjowanie takich kontaktów z innymi państwami tego regionu. Jest to dobra okazja do nawiązania współpracy naukowej między innymi z Panamą, gdzie istnieje duże zapotrzebowanie na pozyskanie nowych technologii i rozwój nauki, a jednocześnie kraj ten posiada środki finansowe, by zapewnić swoim studentom stypendia naukowe za granicą i jest zainteresowany nawiązaniem w tym zakresie współpracy z Polską⁸⁰.

Rozważając wzrost zaangażowania Polski w regionie Ameryki Łacińskiej i Karaibów w drugiej dekadzie XXI wieku, warto mieć na uwadze znaczenie relacji kulturalnych i naukowych dla rozwoju stosunków bilateralnych także na innych płaszczyznach, w tym przede wszystkim gospodarczej. Rozwój relacji kulturalnych, nie tylko sprzyja promocji naszego kraju w państwach regionu Ameryki Łacińskiej, ale także przyczynia się do bliższego poznawania się społeczeństw. Ma to korzystny wpływ na racjonalizowanie obaw dotyczących współpracy bilateralnej oraz zmniejszenie udziału stereotypów we wzajemnej percepcji Polaków i Latynosów. Może się to przyczynić do skuteczniejszej ekspansji polskich firm na rynkach latynoamerykańskich. Z kolei

⁷⁹ Program Rządu Brazylijskiego, *Science without Borders*. KRASP – http://www.krasp.org.pl/pl/miedzynarodowe_swb/swb [dostęp: 28.06.2017].

⁸⁰ Na podstawie rozmowy z dr J. Gocłowską-Bolek, przeprowadzonej w styczniu 2017.

współpraca uniwersytecka i w dziedzinie badań naukowych, sprzyjają nie tylko istotnej wymianie informacji i doświadczeń między Polską a państwami regionu latynoamerykańskiego, ale także stanowią cenną podbudowę dla intensyfikacji stosunków gospodarczych i wymiany handlowej.

10.4. Perspektywy rozwoju relacji Polski z państwami Ameryki Łacińskiej

Mając na uwadze uwarunkowania środowiska międzynarodowego w drugiej dekadzie XXI wieku, a także determinanty wewnętrznej polityki Polski oraz państw Ameryki Łacińskiej i Karaibów, można nakreślić kilka potencjalnych scenariuszy rozwoju relacji polsko-latynoamerykańskich oraz miejsca, jakie państwa tego regionu zajmą w polskiej polityce zagranicznej w bliższej i dalszej przyszłości.

W pesymistycznej wizji rozwoju polityki Polski wobec Ameryki Łacińskiej, władze naszego kraju, nie doceniając rosnącego znaczenia państw tego regionu na świecie, jak i potencjału współpracy z nim, bądź też wychodząc z założenia, że Polska jest zbyt małym krajem o zbyt niskim potencjale gospodarczym, by intensyfikować relacje polityczne i handlowe z krajami Ameryki Łacińskiej, nie podejmą bardziej zdecydowanych działań w kierunku ożywienia naszych stosunków z państwami latynoamerykańskimi. Nadal polityka Polski wobec Ameryki Łacińskiej i Karaibów, będzie się opierać głównie na sferze deklaratywnej oraz podejmowaniu działań doraźnych i przypadkowych, pozbawionych kompleksowej strategii rozwoju relacji dwustronnych.

Przełoży się to na spadek częstotliwości kontaktów politycznych i wizyt na wysokim szczeblu, rezygnację z umacniania obecności dyplomatycznej Polski w krajach regionu latynoamerykańskiego, a także zmniejszenie wymiany handlowej i pogłębienie ujemnego dla Polski salda obrotów handlowych. Stosunki naszego kraju z państwami Ameryki Łacińskiej, nadal będą ograniczać się do głównych partnerów Polski w tym regionie.

Realizacja takiego scenariusza byłaby niekorzystna, nie tylko z punktu widzenia relacji bilateralnych, ale także w perspektywie długookresowej, mogłoby to wpłynąć na osłabienie pozycji i roli Polski w regionie Europy Środkowej i Wschodniej, a także w Unii Europejskiej i na arenie międzynarodowej. Krótkowzroczność polskiej polityki zagranicznej, mogłaby doprowadzić do utraty szans na zaistnienie na, coraz bardziej liczących się w międzynarodowych stosunkach gospodarczych, rynkach latynoamerykańskich, na których istnieje zapotrzebowanie na polskie produkty, towary i usługi. Skutkiem dalszej marginalizacji państw tego regionu, byłoby osłabienie więzi

łączących Polskę z krajami Ameryki Łacińskiej, a co za tym idzie, zaprzepaszczenie pozytywnych doświadczeń współpracy sięgających końca XVIII wieku.

Optymistyczny scenariusz rozwoju polityki zagranicznej Polski wobec państw Ameryki Łacińskiej i Karaibów, zakłada znaczący wzrost aktywności i intensyfikację polityki RP względem tej części świata. Władze Polski, wychodząc z założenia, że w zglobalizowanym świecie, relacje z państwami pozaeuropejskimi oraz tzw. gospodarkami wchodzącymi, będą w coraz większym stopniu decydować o układzie sił na arenie międzynarodowej oraz wpływać na pozycję państw uczestniczących w globalnej rywalizacji, zwiększą obecność polityczną, dyplomatyczną, gospodarczą oraz kulturalną i naukową w krajach regionu latynoamerykańskiego. We współpracy z przedstawicielami i ekspertami ze świata biznesu, nauki i kultury, polski rząd, uwzględniając tendencje międzynarodowe i uwarunkowania wewnętrzne Polski oraz państw Ameryki Łacińskiej, wypracuje długofalową strategię polityki RP wobec krajów tego regionu. Dokument, w kompleksowy sposób będzie nakreślał wizję naszej obecności w Ameryce Łacińskiej w bliższej i dalszej perspektywie, uwzględniając zarówno szanse, jak i zagrożenia współpracy, a także obszary i możliwości zwiększenia kooperacji w wymiarze dwu- i wielostronnym.

Polska, wykorzystując sprzyjające rozwojowi współpracy komponenty (w tym: bliskość cywilizacyjną i kulturową, komplementarność gospodarek polskiej i latynoamerykańskich, obecność licznej i dobrze zorganizowanej Polonii, długie tradycje współpracy oraz brak kwestii spornych w stosunkach dwustronnych), zintensyfikuje relacje zarówno z głównymi partnerami naszego kraju w tym regionie (tj. z Brazylią, Argentyną, Chile, Meksykiem, Kolumbią i Wenezuelą), jak i zajmującymi dotychczas, w polityce latynoamerykańskiej RP drugoplanowe miejsce, krajami takimi jak: Peru, Panama, Kostaryka, Paragwaj, Urugwaj, Ekwador czy Boliwia. Pierwszym krokiem w realizacji tego celu, będzie weryfikacja i uzupełnienie istniejącej bazy traktatowej, stanowiącej formalno-prawną podstawę stosunków dwustronnych Polski z państwami Ameryki Łacińskiej.

Mając na uwadze zmieniające się tendencje międzynarodowe, związane z kształtowaniem się ładu wielobiegunowego, a także potencjalne korzyści wynikające z naszej obecności w regionie latynoamerykańskim, miejsce deklaracji i zapewnień zajmą konkretne i pragmatyczne działania. Ich przejawem będzie m.in., wypracowanie (na wzór innych państw europejskich) niezależnej od Stanów Zjednoczonych, pragmatycznej polityki wobec Kuby i Wenezueli. Wskazanym byłoby, podjęcie przez polski rząd działań

dwutorowych w odniesieniu do Hawany i Caracas. Z jednej strony, koncentrowałyby się one na wspieraniu przemian demokratycznych i umacnianiu gospodarki wolnorynkowej oraz społeczeństwa obywatelskiego, z drugiej zaś na wzmacnianiu współpracy na różnych płaszczyznach, zarówno w wymiarze dwu-, jak i wielostronnym (w tym zwłaszcza na forum UE).

W optymistycznej wizji rozwoju polityki RP względem regionu latynoamerykańskiego, zwiększy się także intensywność wizyt dwustronnych na wysokim i innych szczeblach politycznych oraz kontynuowane będą regularne konsultacje polityczno-gospodarcze. Wzmocniona zostanie także obecność dyplomatyczna Polski w krajach regionu Ameryki Łacińskiej. W trosce o rozwój współpracy i dialogu politycznego, Polska nie tylko będzie zajmowała bardziej aktywne stanowisko podczas szczytów UE-Ameryka Łacińska i Karaiby, ale także (wzorem m.in. Węgier) będzie obecna na szczytach obu Ameryk, jak również w pełni wykorzysta swój status członka-observatora w Sojuszu Pacyfiku.

Polski rząd realizując swoje deklaracje, aktywnie będzie wspierał przedsiębiorców i eksporterów w wejściu na nowe i wymagające rynki latynoamerykańskie (czy to w postaci gwarantowanych lub ubezpieczonych kredytów rządowych, czy poprzez rozszerzanie sieci wydziałów promocji i inwestycji pod auspicjami Ministerstwa Gospodarki, jak również tworzenie dwustronnych izb handlowych odpowiedzialnych za współpracę pomiędzy polskimi i latynoamerykańskimi przedsiębiorcami oraz aktualizację informatorów rynkowych). Korzystając z faktu komplementarności gospodarek polskiej i latynoamerykańskich, Polska wkroczy na rynki Ameryki Łacińskiej i Karaibów, oferując szereg nowych usług i produktów. Przełoży się to na dynamiczny wzrost polsko-latynoamerykańskich obrotów handlowych i polskich inwestycji w tym regionie, a także zwiększenie polskiego eksportu.

Warto w tym miejscu przypomnieć deklarację prezydenta RP, Andrzeja Dudy, złożoną podczas jego oficjalnej wizyty w Meksyku, w kwietniu 2017 roku. Prezydent stwierdził wówczas, iż głównym celem jego podróży, było wspieranie polskiego biznesu, polskiej gospodarki oraz firm, które mogą się otworzyć na rynek meksykański i na ten rynek wejść. Dodał także, iż: „poza rynkiem unijnym eksport jest trudniejszy, gdyż są to rynki bardziej ryzykowne, ale zarazem ogromne, na których bardzo wiele państw

dynamicznie się rozwija i na których warto zainwestować”. Prezydent, zachęcając do tego polskich przedsiębiorców zapewnił, że chce ich w tym zakresie wspierać⁸¹.

Polska zacznie także w większym stopniu wpływać na latynoamerykańską politykę UE, jak również wykorzystywać unijne narzędzia i programy w realizacji polityki RP wobec państw tego regionu. Zwiększy się zakres polskiej pomocy rozwojowej wobec Ameryki Łacińskiej, w ramach systemu małych grantów (co byłoby pożądane m.in. w odniesieniu do Gwatemali, Hondurasu, Haiti oraz krajów karaibskich, takich jak Jamajka, Surinam, Grenada czy Trynidad i Tobago). Aktywna będzie także postawa Polski w wypracowywaniu umów i porozumień handlowych pomiędzy UE a państwami Ameryki Łacińskiej oraz w podejmowaniu działań, mających na celu wspieranie przemian demokratycznych, gospodarczych i społecznych w krajach tego regionu. W perspektywie długookresowej, przełoży się to nie tylko na umocnienie polsko-latynoamerykańskich relacji dwustronnych, ale także pozycji i znaczenia Polski w UE i na świecie, jako ważnego gracza angażującego się w problematykę międzynarodową.

Ponadto, Polska mogłaby pełnić w regionie Europy Środkowej i Wschodniej rolę potentata w stosunkach z Ameryką Łacińską. Rozwijany jest intensywny dialog pomiędzy UE a Ameryką Łacińską, a także UE i Mercosur. Jednakże, w regionie Europy Środkowej i Wschodniej, brakuje instytucji odpowiedzialnej za relacje o charakterze międzyregionalnym czy międzyinstytucjonalnym z Ameryką Łacińską. CEFTA (Środkowoeuropejskie Porozumienie o Wolnym Handlu) będąc jedynie porozumieniem, a nie organizacją, takiej funkcji nie pełni, a poza tym przyświecają jej inne cele. Dlatego też, relacje Ameryki Łacińskiej z państwami regionu środkowoeuropejskiego, opierają się głównie na współpracy bilateralnej czy realizowanej za pośrednictwem UE. Polska, aspirując do roli regionalnego lidera, mogłaby przyczynić się do wypracowania wspólnego dla naszego regionu, dialogu z Ameryką Łacińską i pełnić w nim rolę przewodnią⁸².

Aktywna promocja i dyplomacja Polski w krajach Ameryki Łacińskiej, zarówno ekonomiczna, jak i kulturalna oraz akademicka, przyczyniłaby się do zwiększenia zainteresowania naszym krajem i jego ofertą eksportową. Informowanie zaś polskiej opinii publicznej o skutecznych działaniach naszego rządu w regionie

⁸¹ *Drugi dzień wizyty w Meksyku*. Prezydent.pl – <http://www.prezydent.pl/aktualnosci/wizyty-zagraniczne/art,160,drugi-dzien-wizyty-w-meksyku.html> [dostęp: 24.06.2017].

⁸² *Stan i perspektywy stosunków gospodarczych Polski z krajami Ameryki Łacińskiej*. Red. A. DEMBICZ, K. DEMBICZ [i in]. Warszawa 1997, s. 89-91.

latynoamerykańskim, byłoby korzystne w procesie zmiany percepcji krajów Ameryki Łacińskiej w polskim społeczeństwie, postrzeganych dotychczas, często stereotypowo, głównie przez pryzmat dużej odległości, egzotyki, a także problemów politycznych i gospodarczych oraz kryzysów i konfliktów.

Najbardziej prawdopodobną i realistyczną wizją rozwoju polskiej polityki zagranicznej wobec Ameryki Łacińskiej i Karaibów jest natomiast, stopniowe dostrzeganie zmian zachodzących w międzynarodowym układzie sił, które w sposób ewolucyjny wymuszą zwiększenie zainteresowania kierunkami pozaeuropejskimi w polskiej polityce zagranicznej, w tym Ameryką Łacińską. Już wejście Polski do Unii Europejskiej w 2004 roku, miało swoje pozytywne konsekwencje dla latynoamerykańskiej polityki RP. Wiązały się one chociażby z koniecznością stworzenia strategii w odniesieniu do pozaeuropejskich krajów rozwijających się, uwzględniającej zagadnienie relacji naszego kraju z państwami Ameryki Łacińskiej. Przystąpienie Polski do UE korzystnie wpłynęło także na wzrost polsko-latynoamerykańskich obrotów handlowych. W drugiej dekadzie XXI wieku, intensyfikację polityki Polski wobec państw regionu latynoamerykańskiego, będą wymuszały zmiany związane z kształtowaniem się ładu wielobiegunowego i rosnącym znaczeniem mocarstw wschodzących. Unijne strategie, również zakładają pogłębienie współpracy politycznej i gospodarczej z państwami tego regionu⁸³. Można w związku z tym oczekiwać, że zarówno wzrost znaczenia państw Ameryki Łacińskiej na arenie międzynarodowej, jak i fakt uczestnictwa Polski w strukturach unijnych, w coraz większym stopniu będą odgrywały rolę czynników zwiększających znaczenie problematyki latynoamerykańskiej, z punktu widzenia polskich interesów gospodarczych i politycznych.

W dłuższej perspektywie, zakładając, że Polska nadal będzie aspirowała do pełnienia roli ważnego i liczącego się członka UE, a także lidera w Europie Środkowej i Wschodniej, będzie musiała podjąć wyzwanie wyjścia poza krąg swoich tradycyjnych partnerów zagranicznych. Nie należy jednak oczekiwać, że państwa Ameryki Łacińskiej i Karaibów zyskają znaczenie priorytetowe w polskiej polityce zagranicznej. Zarówno

⁸³ Należy mieć na uwadze, że powstanie stref wolnego handlu UE-Mercosur, może mieć też pewne negatywne konsekwencje, z punktu widzenia polskich interesów gospodarczych. Otwarcie unijnego rynku na produkty rolne, spowoduje, że bardziej konkurencyjne będą na nim towary brazylijskie niż polskie. Dlatego też, Polska powinna podjąć działania dyplomatyczne, mające na celu uniknięcie negatywnych konsekwencji otwarcia rynku UE na produkty rolne z Brazylii. Jak słusznie zauważyła B. Wojna, duże znaczenie może mieć w tym względzie współpraca i pozyskiwanie informacji od Francji, która w obawie przed brazylijskimi możliwościami w tym zakresie, od lat podejmuje działania, mające na celu skuteczną ochronę interesów swojego sektora rolnego. Zob. B. WOJNA: *Polska polityka wobec Ameryki Łacińskiej i Karaibów...*, s. 65.

odległość geograficzna, jak i określone możliwości ekspansji naszego państwa powodują, że region ten prawdopodobnie także w przyszłości, będzie zajmował miejsce drugoplanowe.

W drugiej dekadzie XXI wieku, można wskazać na kilka pozytywnych tendencji, świadczących o tym, że decydenci naszego kraju zaczynają doceniać rosnące znaczenie państw regionu Ameryki Łacińskiej i Karaibów na świecie i podejmują działania mające na celu intensyfikację współpracy z nimi.

Świadczy o tym, na przykład, uzyskanie przez Polskę w lipcu 2015 roku, statusu obserwatora w jednym z najbardziej perspektywicznych ugrupowań Ameryki Łacińskiej, Sojuszu Pacyfiku⁸⁴. Warto podkreślić, że wszyscy jego członkowie zawarli umowy o wolnym handlu z UE. Posiadanie przez Polskę tego statusu, może korzystnie wpłynąć na pogłębienie i rozwój relacji naszego kraju nie tylko z Chile, Meksykiem i Kolumbią (tj. państwami zaliczanymi do kluczowych partnerów Polski w regionie latynoamerykańskim), ale także z pominiętym w Strategii RP z 2004 roku, Peru. W czerwcu 2017 roku, z inicjatywy Krajowej Izby Gospodarczej (KIG) we współpracy z Departamentem Ameryki MSZ, w siedzibie KIG odbyło się seminarium gospodarcze, na temat możliwości biznesowych polskich przedsiębiorstw w krajach Sojuszu Pacyfiku, pt.: „Sojusz Pacyfiku – gospodarcze wyzwanie dla Polski”⁸⁵. Zgodnie z zapewnieniami polskiego MSZ, współpraca z tym ugrupowaniem jest jednym z priorytetów rządu RP wobec regionu Ameryki Łacińskiej. Prezes KIG, w swoim przemówieniu inauguracyjnym seminarium zaznaczył, że blok SP to wielki rynek i olbrzymi potencjał gospodarczy, liczący ponad 200 milionów potencjalnych konsumentów i stanowiący strefę wolnego handlu towarowo-usługowego, zorganizowanego w systemie bezwizowym. Seminarium, skierowane głównie do środowisk biznesowych, poświęcone było dwóm tematom: internacjonalizacji małych i średnich przedsiębiorstw oraz innowacyjności w biznesie pod kątem potrzeb krajów Sojuszu⁸⁶.

⁸⁴ W połowie drugiej dekady XXI wieku, około 50% wymiany handlowej Polski z państwami Ameryki Łacińskiej i Karaibów, przypadało na kraje Sojuszu Pacyfiku. Zob. *Sojusz Pacyfiku – gospodarcze wyzwanie dla Polski*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP – http://www.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/wiadomosci/sojusz_pacyfiku___gospodarcze_wyzwanie_dla_polski [dostęp: 24.06.2017].

⁸⁵ Seminarium skierowane było w szczególności, do małych i średnich przedsiębiorstw, zainteresowanych eksportem i inwestowaniem w krajach SP. Zob. szerz.: *Relacja: Seminarium Sojusz Pacyfiku – gospodarcze wyzwanie dla Polski, 20.06.2017*. Krajowa Izba Gospodarcza – <http://kig.pl/relacja-seminarium-sojusz-pacyfiku-gospodarcze-wyzwanie-dla-polski-20-06-2017/> [dostęp: 24.06.2017].

⁸⁶ W seminarium wzięli udział dyplomaci z krajów SP: Kolumbii, Meksyku, Chile oraz Peru, a także profesorowie zajmujący się tematyką Ameryki Łacińskiej (m.in. Florence Pinot z ESCP *Europe Business*

Inną ważną decyzją, która może przynieść Polsce określone korzyści i która świadczyła o dostrzeżeniu potrzeby wzmocnienia polskiej obecności w krajach Ameryki Łacińskiej, było wznowienie działalności, zlikwidowanej w 2008 roku, ambasady RP w Panamie (planowane jest także otwarcie polskiej ambasady w Ekwadorze). Utworzenie polskiej placówki dyplomatycznej w maju 2017 roku, stwarza szanse nie tylko na intensyfikację relacji Polski z tym dynamicznie rozwijającym się krajem, ale także na zacieśnienie kontaktów dwustronnych z innymi państwami Ameryki Środkowej, w której od 2008 roku nie było żadnego polskiego przedstawicielstwa.

Wydarzeniem świadczącym o docenianiu przez Polskę rosnącego znaczenia państw Ameryki Łacińskiej na świecie, a także potencjału we współpracy RP z krajami tego regionu, była historyczna wizyta na najwyższym szczeblu, złożona w kwietniu 2017 roku w Meksyku, przez prezydenta RP, Andrzeja Dudę. Jak podkreślił szef państwa polskiego: „celem wizyty jest szukanie dla Polski nowych partnerów biznesowych na świecie. Odpowiedzialny rozwój wymaga dzisiaj także pozyskiwania globalnych partnerów gospodarczych”⁸⁷. Zarówno sama wizyta, jak i podpisane w jej trakcie umowy, stanowiły swego rodzaju przypieczętowanie tzw. „nowego otwarcia” w stosunkach Polski z Meksykiem. Pozwala to mieć nadzieję na intensyfikację pragmatycznej współpracy z tym państwem w przyszłości.

Pozytywne tendencje, obserwuje się także w drugiej dekadzie XXI wieku, w relacjach Polski z Kubą. W maju 2015 roku, odbyły się polsko-kubańskie konsultacje polityczne w Hawanie. W czerwcu 2017 roku natomiast, reaktywowano dialog na wysokim szczeblu, kiedy to odbyła się pierwsza od trzydziestu lat, wizyta szefa polskiej dyplomacji w tym państwie.

Jak informowało polskie MSZ, majowe konsultacje wpisywały się, z jednej strony, w nowe uwarunkowania wewnętrzne Kuby, związane między innymi ze zmianami ekonomiczno-społecznymi, z drugiej zaś, w szerszą strategię wzmacniania relacji Polski z regionem Ameryki Łacińskiej i Karaibów oraz rosnące zainteresowanie polskiego biznesu rozwojem kontaktów gospodarczych z Kubą⁸⁸. W trakcie konsultacji,

School w Paryżu), urzędnicy administracji RP oraz biznesmeni i naukowcy, zaangażowani w propagowanie i promocję współpracy Polski z rynkiem latynoamerykańskim. Zob. Ibidem.

⁸⁷ „Wizyta w Meksyku wpisuje się w dyplomację gospodarczą prezydenta”. Prezydent.pl – <http://www.prezydent.pl/kancelaria/aktywnosc-ministrow/art,668,wizyta-w-meksyku-wpisuje-sie-w-dyplomacje-gospodarcza-prezydenta.html> [dostęp: 24.06.2017].

⁸⁸ Nie bez znaczenia dla realizacji wizyty, pozostawał kontekst międzynarodowy: negocjacje porozumienia o dialogu politycznym i współpracy UE-Kuba, stopniowa normalizacja stosunków USA-Kuba, zintensyfikowane wizyty przedstawicieli państw europejskich w Hawanie oraz planowana wizyta Papieża Franciszka na Kubie.

obie strony zgodziły się, że pomimo dzielących nasze kraje różnic ideologicznych, wzajemne relacje powinny charakteryzować się podejściem pragmatycznym, realizowanym w oparciu konkretne projekty dwustronne⁸⁹.

Podczas czerwcowej wizyty Witolda Waszczykowskiego na Kubie, podpisano z kolei Protokół w sprawie ustanowienia konsultacji politycznych między ministerstwami spraw zagranicznych obu krajów, a także Porozumienie o współpracy w dziedzinie turystyki. Parafowano również Umowę o transporcie morskim. Rozmowy z ministrem spraw zagranicznych Kuby, Bruno Rodríguezem, dotyczyły między innymi perspektyw rozwoju polsko-kubańskiej współpracy w dziedzinie gospodarczej, turystycznej, kulturalnej i akademickiej.

Jak stwierdził szef polskiej dyplomacji, Kuba stanowi obiecujący rynek dla eksportu naszych towarów i polskich inwestycji, zwłaszcza w kontekście zmian gospodarczych zachodzących w drugiej dekadzie XXI wieku w tym kraju. Podczas spotkań z jego kubańskim odpowiednikiem, a także ministrem handlu i inwestycji zagranicznych, Rodrigo Malmiercą, omówiono możliwości rozwoju polsko-kubańskiej współpracy gospodarczej, w tym zwiększenia i zróżnicowania polskiego eksportu na Kubę, m.in. o ofertę maszyn rolniczych, żywności, leków, produktów biochemicznych i technologii energetycznych ze źródeł odnawialnych. Nawiązując do regularnie organizowanych od trzech lat, polskich misji gospodarczych na Kubie, minister Waszczykowski zapowiedział kolejną misję polskich przedsiębiorców w tym kraju, na jesień 2017 roku. Minister spraw zagranicznych RP poinformował też, o wspólnej ofercie polskiego MSZ i Uniwersytetu Warszawskiego (UW), skierowanej do pracowników naukowych Uniwersytetu Hawańskiego (UH). Projekt ten, przewiduje na początku roku akademickiego 2017/2018, realizację pobytów studyjnych dwóch pracowników

⁸⁹ Omówiono możliwości podjęcia negocjacji w sprawie podpisania 3 umów sektorowych (o współpracy gospodarczej, dot. transportu morskiego i umowy sportowej) oraz kwestii uregulowania kubańskiego długu wobec Polski. Wskazano na potencjał rozwoju stosunków gospodarczych, czemu ma służyć m.in. realizacja misji biznesowych (na czerwiec 2015 roku zaplanowano misję KIG na Kubie), a także na potrzebę dalszej promocji polskiego wizerunku na Kubie w obszarze kultury (przewidziano organizację Tygodnia Kultury Polskiej w Hawanie, w maju 2015 roku) oraz rozwoju stosunków akademickich (zacieśnianie współpracy Uniwersytetu Warszawskiego z Uniwersytetem Hawańskim). Poruszono także kwestię możliwości podzielenia się polskimi doświadczeniami, w zakresie nowych technologii rolniczych, energii odnawialnych i farmaceutycznych. W trakcie wizyty, zrealizowano także spotkania w ministerstwach handlu zagranicznego, rolnictwa i przemysłu żywnościowego oraz w Biurze Historyka Miasta Hawany. Zob. *Polsko-kubańskie konsultacje polityczne w Hawanie*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP – http://msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/inne_kontynenty/ameryka_lacinska_i_karaiby/polsko_kubanskie_konsultacje_polityczne [dostęp: 24.06.2017].

naukowych UH, celem zapoznania się z funkcjonowaniem polskich instytucji naukowo-badawczych⁹⁰.

W zakresie stosunków kulturalnych, szef polskiej dyplomacji omówił z Głównym Konserwatorem Zabytków Miasta Hawany, Eusebio Lealem, możliwości rozwoju kontaktów kulturalnych i promocji kultury polskiej w stolicy tego kraju, jak również reaktywacji polsko-kubańskiej współpracy w dziedzinie restauracji zabytków (w tym z wykorzystaniem doświadczeń polskiej szkoły konserwacji i technik laserowych w odbudowie Hawany)⁹¹.

Dobrą praktyką, zainicjowaną w grudniu 2016 roku, były polsko-hiszpańskie konsultacje na temat Ameryki Łacińskiej i Karaibów, które odbyły się w Madrycie, na szczeblu kierownictwa departamentów resortów SZ, odpowiadających za tematykę latynoamerykańską. Podczas spotkań, strona polska reprezentowana przez zastępcę dyrektora Departamentu Ameryki MSZ Karolinę Cemkę, przybliżyła hiszpańskim rozmówcom cele polskiej polityki zagranicznej w zakresie relacji z Ameryką Łacińską. Omówiono także bieżącą sytuację polityczną, społeczną i gospodarczą krajów tego regionu oraz jego stosunki zewnętrzne (m.in. z USA i UE). Ze względu na fakt, iż Ameryka Łacińska i Karaiby zajmują szczególne miejsce w polityce zagranicznej Hiszpanii, pożądanym jest organizowanie i wspieranie tego typu spotkań, gdyż mogą one korzystnie wpłynąć na kształt i intensyfikację stosunków Polski z państwami regionu latynoamerykańskiego. Warto dodać, że polityka Madrytu w stosunku do tego obszaru ma charakter państwowy, zaś relacje z krajami Ameryki Łacińskiej są wielowymiarowe i intensywne⁹².

Z optymizmem na rozwój polsko-latynoamerykańskich stosunków pozwala także spojrzeć fakt, że polskie firmy coraz częściej postrzegają rynki latynoamerykańskie, jako potencjalnych odbiorców polskich towarów i usług, m.in. w sektorach: budownictwa, energetyki, transportu, górnictwa, przemysłu stoczniowego, zbrojeniowego, lotniczego

⁹⁰ Zob. *Pierwsza od 30 lat wizyta szefa polskiej dyplomacji na Kubie*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP

http://www.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/wiadomosci/pierwsza_od_30_lat_wizyta_szefa_polskiej_dyplomacji_na_kubie [dostęp: 24.06.2017].

⁹¹ Zob. *Polsko-kubańska współpraca kulturalna*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP – http://www.msz.gov.pl/pl/p/msz_pl/c/MOBILE/aktualnosci/wiadomosci/polsko_kubanska_wspolpraca_kulturalna [dostęp: 24.06.2017].

⁹² Królestwo Hiszpanii jest członkiem Wspólnoty Iberoamerykańskiej oraz najstarszym państwem-observatorem w Organizacji Państw Amerykańskich (OPA). Zob. *Polsko-hiszpańskie konsultacje nt. Ameryki Łacińskiej i Karaibów*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP – http://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/inne_kontynenty/ameryka_lacinska_i_karaiby/polsko_hiszpańskie_konsultacje_nt_ameryki_lacinskiej_i_karaibow_?sessionId=98ECDF6A62258E3C14730E54DAF2634D.cmsap2p [dostęp: 24.06.2017].

oraz w zakresie technologii⁹³. Coraz częściej też, pojawiają się w regionie latynoamerykańskim polskie inwestycje w sektorach, które do tej pory nie były eksplorowane (w przeszłości inwestycje ograniczały się do branży motoryzacyjnej, surowców i eksploatacji surowców mineralnych). Inwestycje polskich firm, takich jak: InPlot (branża kosmetyczna), eSKY (sektor ICT) czy InPost (usługi pocztowe) w krajach Ameryki Łacińskiej i Karaibów, są dobrymi tego przykładami. Dodatkowo, rozwojowi relacji Polski z państwami Ameryki Łacińskiej, sprzyja zainteresowanie Brazylii polskim rynkiem i powstające w związku z tym powiązania gospodarcze i naukowe. W dłuższej perspektywie, może to być przesłanką zachęcającą polskie władze do prowadzenia aktywniejszej polityki, zarówno wobec partnera brazylijskiego, jak i całego regionu latynoamerykańskiego.

10.5. Rekomendowane działania dotyczące rozwoju współpracy Polski z państwami Ameryki Łacińskiej

PŁASZCZYZNA POLITYCZNA		
OBSZAR DZIAŁAŃ	STAN RELACJI	REKOMENDOWANE DZIAŁANIA
Formalno-prawne podstawy relacji Polski z państwami Ameryki Łacińskiej	- „Strategia RP w odniesieniu do pozaeuropejskich krajów rozwijających się”, z 2004 roku; - umowy dwustronne o współpracy, zawarte z częścią państw Ameryki Łacińskiej, wymagające aktualizacji.	- rewizja polityki zagranicznej Polski wobec Ameryki Łacińskiej i Karaibów; - stworzenie strategii rozwoju współpracy z państwami regionu latynoamerykańskiego, uwzględniającej cele krótko- i długoterminowe, a także potencjalne obszary intensyfikacji relacji oraz szanse i zagrożenia, jak również organy i instytucje odpowiedzialne za jej realizację; - zaproszenie do udziału w tworzeniu strategii polskiej polityki zagranicznej wobec Ameryki Łacińskiej, przedstawicieli środowisk biznesowych, naukowych, kulturalnych i eksperckich; - weryfikacja, uzupełnienie i aktualizacja bazy prawno-traktatowej, m.in. z Argentyną, Kolumbią, Wenezuelą, Peru, Panamą, Urugwajem, Paragwajem, Ekwadorem, Boliwią i Kubą (w szczególności w kontekście współpracy gospodarczej, ochrony inwestycji i unikania podwójnego opodatkowania oraz współpracy naukowej i kulturalnej).
Obecność dyplomatyczna Polski w regionie Ameryki Łacińskiej	W krajach regionu latynoamerykańskiego znajduje się: - 9 ambasad RP (w Argentynie, Brazylii, Chile, Kolumbii, Meksyku, Panamie, Peru, Wenezueli i na Kubie); - jeden konsul generalny w Kurytybie; - 47. konsulatów honorowych.	- zwiększenie obecności dyplomatycznej Polski w regionie Ameryki Łacińskiej i Karaibów; - utworzenie placówki dyplomatycznej w Ekwadorze i przywrócenie polskich ambasad w Urugwaju i Kostaryce; - przywrócenie Konsulatu Generalnego RP w São Paulo i Rio de Janeiro; - ograniczenie kumulowania stanowisk dyplomatycznych i pełnienia przez akredytowanych przedstawicieli w określonych krajach funkcji ambasadorów w innych państwach regionu; - efektywne wykorzystanie sieci konsulów honorowych na rzecz promocji naszego kraju w Ameryce Łacińskiej.

⁹³ *Stosunki Polska-Ameryka Łacińska i Karaiby...*

Dialog polityczny na najwyższym i niższych szczeblach	- zbyt niska częstotliwość dwustronnych wizyt na różnych szczeblach; - w drugiej dekadzie XXI wieku, obserwowano przejawy dążenia do intensyfikacji relacji politycznych i gospodarczych Polski z: Meksykiem (historyczna wizyta na najwyższym szczeblu prezydenta RP, w Meksyku, w kwietniu 2017 roku), Panamą (otwarcie placówki dyplomatycznej RP w maju 2017 roku) i Kubą (wizyta ministra spraw zagranicznych w Hawanie w czerwcu 2017 roku); - niewystarczająca koordynacja międzyresortowa w realizacji polityki RP wobec regionu Ameryki Łacińskiej.	- intensyfikacja dialogu i zapewnienie odpowiedniej częstotliwości wzajemnych wizyt na najwyższym szczeblu w relacjach polsko-latynoamerykańskich; - wzmocnienie relacji politycznych z priorytetowymi (Brazylia, Argentyna, Meksyk, Chile) i ważnymi (Kolumbia, Wenezuela) partnerami Polski w regionie latynoamerykańskim; - rewitalizacja dialogu politycznego z Kubą oraz zwiększenie kontaktów z innymi państwami karaibskimi (Jamajką, Surinamem, Grenadą, Trynidad i Tobago oraz Haiti); - intensyfikacja kontaktów z państwami Ameryki Środkowej (zwłaszcza z Panamą, Kostaryką i Gwatemalą); - kontynuowanie i zainaugurowanie regularnych konsultacji polityczno-gospodarczych z państwami regionu latynoamerykańskiego; - pogłębianie i zainaugurowanie współpracy parlamentarnej z latynoamerykańskimi partnerami politycznymi i gospodarczymi RP; - usprawnienie mechanizmów koordynujących i nadzorujących realizację polityki Polski na kierunku latynoamerykańskim; - zmniejszenie ilości działań doraźnych i przypadkowych w polityce RP wobec regionu Ameryki Łacińskiej; - prowadzenie bardziej niezależnej od stanowiska Stanów Zjednoczonych polityki latynoamerykańskiej, zwłaszcza w odniesieniu do Kuby i Wenezueli.
Współpraca na forum wielostronnym	- udział Polski w szczytach UE-CELAC od 2004 roku; - uzyskanie przez Polskę statusu obserwatora w ugrupowaniu Sojusz Pacyfiku w 2015 roku; - spotkania i współpraca Polski i Ameryki Łacińskiej na forum ONZ i WTO.	- bardziej aktywna postawa Polski w kształtowaniu unijnej polityki wobec Ameryki Łacińskiej i Karaibów; - udział Polski w szczytach obu Ameryk; - uzyskanie statusu obserwatora przy siedzibie CARICOM w Gujanie; - wykorzystanie w pełni statusu członka-obszernika w Sojuszu Pacyfiku i skorzystanie z tego faktu do intensyfikacji współpracy dwustronnej z Limą; - wzmocnienie dialogu nt. bezpieczeństwa globalnego, w tym także w kontekście konfliktów regionalnych, m.in. konfliktu rosyjsko-ukraińskiego; - wzmocnienie dialogu nt. zmian klimatycznych i bezpieczeństwa energetycznego; - współpraca z pozostałymi państwami Europy Środkowej w zakresie pogłębiania kontaktów z państwami Ameryki Łacińskiej; - podtrzymanie tradycji udzielania sobie wzajemnego poparcia z partnerami latynoamerykańskimi, dla stanowisk i kandydatur do organizacji międzynarodowych.
Zaangażowanie w latynoamerykańską politykę UE	- Realizacja niewielkich projektów rozwojowych na rzecz Peru, Brazylii, Wenezueli, Meksyku, Surinamu, Kuby, Jamajki, Saint Kitts oraz Grenady; - wspieranie dążeń do podpisania Wielostronnej Umowy Handlowej UE z Peru i Kolumbią; - udział w przygotowaniach do negocjacji zmodernizowanej umowy UE-Meksyk oraz negocjacji części handlowej umowy stowarzyszeniowej UE-Mercosur; - opowiadanie się za	- zwiększenie współpracy rozwojowej w ramach systemu małych grantów; - wykorzystanie w większym stopniu instrumentów i programów unijnych, na rzecz realizacji wielostronnych projektów rozwojowych i programów współpracy regionalnej; - zwiększenie zakresu korzystania z unijnych sieci informacji oraz narzędzi i środków Komisji Europejskiej; - wspieranie dialogu politycznego UE z Kubą; - aktywne uczestnictwo w negocjacjach umów o wolnym handlu UE z Chile i Meksykiem; - aktywne uczestnictwo w realizacji unijnych projektów demokratyzacyjnych w państwach Ameryki Łacińskiej (w tym wdrażanie reform społecznych i edukacyjnych, promocja rządów prawa, praw człowieka i społeczeństwa obywatelskiego), a także promowanie doświadczeń polskiej transformacji w ramach działań z zakresu pomocy rozwojowej i dyplomacji publicznej;

	ustanowieniem strategicznego partnerstwa z Brazylią.	- monitorowanie zagrożeń dla bezpieczeństwa regionalnego i sytuacji w dziedzinie praw człowieka; - wywieranie większego wpływu na kształtowanie polityki unijnej wobec regionu latynoamerykańskiego poprzez pogłębianie partnerstwa politycznego, rozwój wymiany handlowej oraz relacji kulturalnych i naukowych.
Postrzeżenie krajów Ameryki Łacińskiej w Polsce	- w polskich mediach dominują negatywne informacje na temat regionu Ameryki Łacińskiej (odnoszą się one głównie do kryzysów politycznych i gospodarczych, konfliktów czy katastrof naturalnych); - informacje na temat Ameryki Łacińskiej czy stosunków polsko-latynoamerykańskich często są przekazywane w sposób prześmiewczy, co negatywnie wpływa na wizerunek krajów tego regionu w polskim społeczeństwie; - postrzeżenie krajów Ameryki Łacińskiej, jako zbyt odległych i egzotycznych; - niewielka liczba godzin lekcyjnych, na podstawowym i średnim etapie nauczania, poświęconych Ameryce Łacińskiej i stosunkom polsko-latynoamerykańskim.	- odejście od postrzegania krajów latynoamerykańskich <i>en block</i> (dostrzeżenie różnorodności politycznej, gospodarczej i kulturowej krajów Ameryki Łacińskiej); - zwiększenie działań edukacyjnych w kraju, mających na celu wzrost wiedzy na temat Ameryki Łacińskiej i polsko-latynoamerykańskich stosunków dwustronnych; - rzetelne i kompleksowe przekazywanie informacji przez polskie media na temat wydarzeń zachodzących w państwach Ameryki Łacińskiej; - informowanie polskiej opinii publicznej o działaniach i polityce naszego rządu w państwach regionu latynoamerykańskiego.
PLASZCZYZNA GOSPODARCZA		
Współpraca gospodarcza i wymiana handlowa Polski z państwami Ameryki Łacińskiej	- dwustronne umowy o współpracy gospodarczej, zawarte z częścią państw regionu Ameryki Łacińskiej, w większości przypadków wymagające aktualizacji; - eksport do państw Ameryki Łacińskiej i Karaibów stanowi zaledwie 1% całości polskiego eksportu, zaś import jedynie 1,7% całkowitego importu naszego kraju (wymiana handlowa stanowi ok. 1,5% w ogólnych obrotach handlowych Polski); - ujemny dla Polski bilans handlowy, utrzymujący się od początku lat 90. XX wieku, z większością kluczowych partnerów naszego kraju w regionie latynoamerykańskim; - brak wystarczającego wsparcia dla polskich eksporterów i inwestorów ze strony polskiego rządu; - niewystarczająca liczba dwustronnych izb handlowych w stosunkach polsko-	- pogłębienie współpracy gospodarczo-handlowej z kluczowymi partnerami Polski w regionie Ameryki Łacińskiej: Brazylią, Argentyną, Meksykiem i Chile; - otwarcie się na nowych partnerów handlowych w Ameryce Łacińskiej, zainteresowanych intensyfikacją współpracy z Polską (jak np.: Peru, Panama, Kuba, Kostaryka, Ekwador, Urugwaj, Paragwaj czy Boliwia); - przyciągnięcie do Polski bezpośrednich inwestycji z Ameryki Łacińskiej i Karaibów; - zwiększenie polskiego eksportu do krajów Ameryki Łacińskiej; - zmniejszenie ujemnego dla Polski bilansu handlowego w relacjach z państwami latynoamerykańskimi; - koncentracja na budowie konkurencyjności polskich towarów i usług w regionie latynoamerykańskim; - tworzenie dwustronnych izb handlowych z państwami Ameryki Łacińskiej; - wspieranie rozwoju już istniejących inwestycji, w oparciu o serwisowanie innych polskich podmiotów.

	latynoamerykańskich; - istnienie niewykorzystanych obszarów i możliwości rozwoju współpracy gospodarczej i wymiany handlowej Polski z państwami latynoamerykańskimi, adekwatnie do potencjału.	
Obecność polskich firm i inwestycji w regionie Ameryki Łacińskiej	Przykłady polskich firm w Ameryce Łacińskiej: - Selena SA (chemia budowlana, Brazylia); - Famur SA (przemysł maszynowy, rynek meksykański i brazylijski); - KGHM (producent miedzi, srebra i złota, największa polska inwestycja zagraniczna, Chile); - Dr Irena Eris (branża kosmetyczna, Kolumbia); - Melex (branża motoryzacyjna, Argentyna); - Wódka Wyborowa (branża monopolowa, obecna w większości państw regionu latynoamerykańskiego); - Ciech SA (producent sody kalcynowanej, sody oczyszczonej, soli, żywicy poliestrowej, produktów szklanych oraz chemikaliów); - Polservice (dostawca usług inżynierskich, szczególnie w branży budowlano-montażowej); - Elektrim SA, działający w Ameryce Łacińskiej od 30 lat (dostawca m.in. wyposażenia dla podstacji trakcyjnych kolei brazylijskich oraz stacji transformatorowych w Kolumbii, a także osprzętu elektrycznego i telefonów do Meksyku, Chile, Argentyny, Paragwaju, Peru i Urugwaju); - Laktopol (eksportujący wyroby mleczarskie do większości państw regionu Ameryki Łacińskiej); - Stalexport SA (importujący rudy żelaza i sprzedający w Ameryce Łacińskiej wyroby polskich hut); - Rolimpex SA (handel produktami rolnymi); - Ingot (branża kosmetyczna); - eSKY (sektor ICT); - InPost (usługi pocztowe).	- wspieranie ekspansji na rynki latynoamerykańskie małych i średnich przedsiębiorstw; - lepsze wykorzystanie szans, możliwości i potencjału współpracy poprzez jej intensyfikację w sektorach: rolnospożywczym, farmaceutycznym, wydobywczym, w dziedzinie infrastruktury drogowej, kolejowej, lotnictwa, budownictwa socjalnego, energetyki odnawialnej, telekomunikacji, utylizacji wody oraz w sektorze usług (gastronomii, hotelarstwie i turystyce); - wyspecjalizowane inwestycje i <i>know how</i> transformacji; - transfer nowoczesnych technologii.
Promocja i	- dwustronne misje	- umacnianie marki Polska i dobrego wizerunku naszego kraju

dplomacja ekonomiczna Polski w regionie Ameryki Łacińskiej	gospodarcze, organizowane w Polsce i w krajach Ameryki Łacińskiej; - udział polskich przedsiębiorców i firm w targach organizowanych na terenie krajów latynoamerykańskich; - Polska znajduje się wśród priorytetowych krajów brazylijskiej Agencji Promocji i Inwestycji APEX (w Warszawie funkcjonuje jedno z trzech centrów dystrybucji towarów brazylijskich w Europie).	w regionie Ameryki Łacińskiej; - zwiększenie udziału polskich przedsiębiorców w targach handlowych i inwestycyjnych odbywających się na terenie Ameryki Łacińskiej; - kontynuacja dwustronnych misji gospodarczych oraz wizyt studyjnych dziennikarzy; - organizowanie kampanii promocyjnych w celu umacniania marki naszego kraju w Ameryce Łacińskiej; - tworzenie sieci placówek handlowych przez Ministerstwo Gospodarki (np. Wydziały Promocji Handlu i Inwestycji) w krajach regionu latynoamerykańskiego; - organizacja forów inwestycyjnych z udziałem latynoamerykańskich instytucji promocji gospodarczej.
Wsparcie dla polskich przedsiębiorców i inwestorów	- informatory i przewodniki rynkowe, opracowywane w odniesieniu do niektórych państw regionu latynoamerykańskiego, z czego tylko niektóre podlegają aktualizacji.	- aktualizacja informatorów rynkowych, zawierających kluczowe informacje dotyczące wejścia na dany rynek latynoamerykański; - zainicjowanie programu rządowego „Go Latin America”, wspierającego polski eksport i inwestorów w wejściu na rynki latynoamerykańskie; - uzupełnianie bazy traktatowej poprzez zawieranie umów i porozumień regulujących stosunki gospodarcze Polski z państwami regionu Ameryki Łacińskiej; - zwiększenie zakresu wspierania polskiego eksportu za pomocą różnego rodzaju instrumentów, np. poręczeń, gwarancji, dopłat do oprocentowania kredytów czy kredytów rządowych; - zwiększenie liczby bezpośrednich spotkań potencjalnych kontrahentów (nawiązywanie bezpośredniego kontaktu ma w kulturze krajów Ameryki Łacińskiej duże znaczenie, w zakresie budowania zaufania i realizacji wspólnych przedsięwzięć).
PLASZCZYZNA KULTURALNA I NAUKOWA		
Współpraca kulturalna	- dwustronne umowy o współpracy kulturalnej, zawarte z częścią państw regionu Ameryki Łacińskiej, w większości przypadków wymagające aktualizacji; - działalność polskich placówek dyplomatycznych we współpracy z miejscową Polonią, promująca polską historię, kulturę i doświadczenia polsko-latynoamerykańskiej współpracy.	- weryfikacja i aktualizacja umów dwustronnych z państwami regionu latynoamerykańskiego w dziedzinie kultury, edukacji, nauki i sportu; - zawarcie porozumień ułatwiających współpracę w zakresie turystyki oraz zapewniających bezpośrednie połączenia lotnicze między Polską a głównymi partnerami naszego kraju w regionie latynoamerykańskim; - zwiększenie polsko-latynoamerykańskiej współpracy w zakresie miast partnerskich; - wymiana doświadczeń i informacji; - zwiększenie liczby organizowanych imprez i wydarzeń poświęconych polskiej kulturze w krajach Ameryki Łacińskiej, w tym: tygodni kultury polskiej, przeglądów filmów, wystaw malarskich i fotograficznych, koncertów i spektakli teatralnych.
Rozpowszechnianie wiedzy na temat Polski w krajach Ameryki Łacińskiej	- obecność licznej i dobrze zorganizowanej Polonii w krajach regionu Ameryki Łacińskiej (zwłaszcza w Brazylii i Argentynie); - niewystarczające możliwości pobierania nauki języka polskiego w krajach regionu latynoamerykańskiego; - zanikanie posługiwania się językiem polskim wśród	- pogłębianie współpracy kulturalnej i promocja polskiej historii, kultury i nauki w krajach Ameryki Łacińskiej; - utworzenie Instytutów Polskich w Ameryce Łacińskiej, m.in. w São Paulo i Meksyku; - aktywne działania z zakresu dyplomacji kulturalnej i akademickiej; - podejmowanie wspólnych działań przez środowiska polonijne, polskie placówki dyplomatyczne oraz instytucje latynoamerykańskie, mających na celu rozpowszechnianie wiedzy o Polsce i wspólnej polsko-latynoamerykańskiej historii; - zwiększenie środków finansowych na promocję naszego kraju

	potomków polskich emigrantów w krajach latynoamerykańskich.	w regionie Ameryki Łacińskiej i Karaibów; - skorzystanie w większym stopniu z faktu istnienia licznej i dobrze zorganizowanej Polonii w krajach Ameryki Łacińskiej, a także doświadczeń polsko-latynoamerykańskiej współpracy oraz bliskości kulturowej i cywilizacyjnej, w intensyfikacji kontaktów między państwami na różnych płaszczyznach; - krzewienie polskości w miejscach, w których obserwuje się jej zanik; - zwiększenie możliwości pobierania nauki języka polskiego przy ambasadach RP w Ameryce Łacińskiej, zarówno dla dzieci jak i dla dorosłych.
Współpraca naukowa	- umowy dwustronne o współpracy naukowej i naukowo-technicznej, zawarte z częścią państw regionu Ameryki Łacińskiej, w większości wymagające aktualizacji; - niewielki zakres wymiany stypendialnej i liczby studentów z Ameryki Łacińskiej pobierających naukę na polskich uczelniach (w 2016 roku było to 259 osób na 65793 studentów zagranicznych w Polsce); - Polska stała się aktywnym partnerem w budowaniu Europejskiej Przestrzeni Akademickiej (uczestnictwo w przygotowaniu Academic Summit EU-LAC w 2015 roku w Brukseli oraz Knowledge Summit EU-LAC w 2017 roku w San Salvador); - porozumienia o współpracy naukowej zawierane przez KRASP z jego latynoamerykańskimi odpowiednikami (m.in. z Brazylią, Argentyną i Chile); - współpraca z państwami latynoamerykańskimi w ramach unijnego programu Alfa Puentes; - przystąpienie Polski do brazylijskiego programu stypendialnego „<i>Ciência sem fronteiras</i>” – „Nauka bez granic”, w 2013 roku; - kontakty w sferze nauki są w dużej mierze rozwijane indywidualnie, z inicjatywy zainteresowanych uczelni lub pracowników naukowych, mających kontakty z latynoamerykańskimi instytucjami szkolnictwa wyższego.	- zainicjowanie działań, zachęcających młodych Latynosów do podjęcia studiów w Polsce; - zapewnienie wzajemnej uznawalności dyplomów, po uwzględnieniu różnic w systemie bolońskim oraz poszczególnych krajów latynoamerykańskich – wspieranie działań unijnych przez Polskę w tym zakresie; - podejmowanie inicjatyw, takich jak planowany w 2018 roku, „Rok Nauki Polskiej za Granicą”, będących okazją dla uczelni z całej Polski do promocji wybitnych osiągnięć naukowych polskich badaczy, zaprezentowania swojego dorobku, infrastruktury badawczej oraz oferty akademickiej; - dalszy rozwój współpracy za pośrednictwem KRASP z partnerami latynoamerykańskimi, sformalizowanie współpracy w postaci umowy międzynarodowej z odpowiednikami KRASP w Meksyku oraz Kolumbii; - pogłębienie współpracy naukowo-badawczej i uniwersyteckiej (w tym: realizowanie wspólnych projektów badawczych oraz dwustronnych wizyt studyjnych ekspertów i naukowców, przyznawanie stypendiów, wymiany studentów i kadry naukowej, a także organizacja wspólnych konferencji, kongresów, seminariów i sympozjów, celem wymiany doświadczeń, informacji i poglądów); - nawiązanie współpracy naukowej z potencjalnymi partnerami Polski w Ameryce Łacińskiej, m.in. z Panamą, w której istnieje duże zapotrzebowanie na pozyskanie nowych technologii i rozwój nauki, a jednocześnie kraj ten posiada środki finansowe, by zapewnić swoim studentom stypendia naukowe za granicą i jest zainteresowany nawiązaniem współpracy w tym zakresie z Polską.

Przed latynoamerykańską polityką Polski w drugiej dekadzie XXI wieku pojawia się wiele nowych wyzwań. Wynikają one zarówno z rosnącej roli i znaczenia państw regionu Ameryki Łacińskiej na świecie, jak i zwiększającej się potrzeby aktywizacji polskiej polityki zagranicznej na kierunkach pozaeuropejskich. Na początku lat 90. XX wieku, stosunki Polski z państwami latynoamerykańskimi zajmowały marginalne miejsce w polskiej polityce zagranicznej. Jednakże, wzrastające potrzeby ekonomiczne i polityczne naszego kraju, wzmagane członkostwem w Unii Europejskiej oraz procesami zmian w globalnym układzie sił, skłaniają do redefinicji polityki zagranicznej RP względem strefy poza euroatlantyckiej, w tym Ameryki Łacińskiej, w drugiej dekadzie XXI wieku.

Warunkiem *sine qua non* zwiększenia znaczenia Ameryki Łacińskiej w polityce zagranicznej Polski jest jednak wzrost świadomości decydentów polityki zagranicznej naszego kraju, dotyczącej zwiększającej się roli i znaczenia państw tego regionu na świecie oraz tkwiącego we współpracy z nimi potencjału. Aby doszło do intensyfikacji współpracy Polski z państwami latynoamerykańskimi w sposób odpowiadający istniejącym możliwościom i potencjałowi, niezbędna jest wola polityczna polskiego rządu.

Kraje Ameryki Łacińskiej i Karaibów, ze względu na ich położenie geograficzne, a także wielkość i możliwości gospodarczej oraz finansowej ekspansji Polski na rynki pozaeuropejskie, pozostaną w polskiej polityce zagranicznej partnerami o charakterze drugoplanowym. Nie oznacza to jednak, że ich miejsce powinno być marginalizowane. W interesie naszego kraju jest intensyfikacja kontaktów z państwami regionu latynoamerykańskiego, którego rola i znaczenie na świecie ulega zwiększeniu. Ponadto, przemawia za tym potrzeba poszukiwania nowych obszarów i partnerów dla naszego kraju w zakresie efektywnej kooperacji w skali pozaeuropejskiej i globalnej, jak i zwiększenia pozycji Polski w regionie Europy Środkowej i Unii Europejskiej oraz na arenie międzynarodowej.

Zakończenie

Miejsce i znaczenie państw Ameryki Łacińskiej w polityce zagranicznej Polski determinowane było wieloma czynnikami i na przestrzeni lat ulegało zmianom. Pierwsze kontakty naszego kraju z państwami latynoamerykańskimi nawiązane już w XVIII i XIX wieku, wzmacniane były kolejnymi falami emigracji Polaków do krajów tego regionu. Zapoczątkowane w drugiej dekadzie XX wieku relacje międzypaństwowe¹ nie były rozwijane na dużą skalę, zarówno jeżeli chodzi o kontakty polityczne, jak i współpracę gospodarczą. Nie oznacza to jednak, że kraje Ameryki Łacińskiej pozostawały poza obszarem zainteresowań polskiej dyplomacji. Liczna i dobrze zorganizowana Polonia w krajach tego regionu sprzyjała podtrzymywaniu polsko-latynoamerykańskich więzi. Polacy, których nazywano tam „ambasadorami” naszego kraju, przyczyniali się zarówno do rozwoju państw swojego pobytu, jak i wspierania kontaktów z Polską.

Po II wojnie światowej, aż do rozpadu układu bipolarnego (za moment ten uznaje się lata 1989-1991), stosunki Polski z państwami Ameryki Łacińskiej podporządkowane były regułom rywalizacji zimnowojennej. Intensyfikowano wówczas relacje z tymi państwami regionu latynoamerykańskiego, z którymi istniała zbieżność polityczno-ideologicznych interesów, a więc przede wszystkim z Kubą (po rewolucji kubańskiej w 1959 roku)², zaś w stopniu umiarkowanym z pozostałymi państwami regionu Ameryki Łacińskiej.

¹ Stosunki polityczne między Polską a państwami Ameryki Łacińskiej liczą ponad 90 lat. Ich nawiązanie bezpośrednio po zakończeniu walk niepodległościowych w regionie latynoamerykańskim było niemożliwe ze względu na brak istnienia suwerennego państwa polskiego. Pierwszymi państwami, z którymi Polska nawiązała w drugiej dekadzie XX wieku stosunki dyplomatyczne były: Brazylia (1920 rok), Argentyna (1922 rok) i Meksyk (1924 rok). W latach 1925-1937, Polska nawiązała stosunki dyplomatyczne ze wszystkimi pozostałymi państwami latynoamerykańskimi, aczkolwiek w okresie międzywojennym w regionie Ameryki Łacińskiej funkcjonowały tylko trzy polskie poselstwa: w Brazylii, Argentynie i Meksyku. Na czele placówek w Rio de Janeiro i Buenos Aires stał poseł nadzwyczajny i minister pełnomocny. W mieście Meksyk natomiast funkcję tę pełnił chargé d'affaires, gdyż przed II wojną światową wysyłanie przedstawicieli dyplomatycznych w randze niższej niż ambasador było powszechną praktyką. Wyjątek stanowiły państwa o większym znaczeniu międzynarodowym, jak: USA, Francja, Wielka Brytania, Japonia czy Rosja, gdzie przedstawicielstwa podnoszono do rangi ambasad. Zob. J. PERLIN: *Historia stosunków dyplomatycznych Polski z Ameryką Łacińską* (cz. I). „Ameryka Łacińska” 1996. Nr 2(12), s. 101-102.

² Z socjalistyczną Kubą zawarto szereg porozumień, między innymi, o uznawalności dyplomów i ruchu bezwizowym. Realizowane były również polsko-kubańskie wizyty na najwyższym szczeblu (w 1972 roku Polskę odwiedził Fidel Castro, który spotkał się z Edwardem Gierkiem i Piotrem Jaroszewiczem. Trzy lata później politycy ci złożyli rewizytę w Hawanie. W 1975 roku Przewodniczący Rady Państwa Henryk Jabłoński był obecny na I Zjeździe Komunistycznej Partii Kuby w Hawanie). Zob. J. PERLIN: *Stosunki polityczne Polski z państwami Ameryki Łacińskiej*. W: *Emigracja, Polonia, Ameryka Łacińska. Procesy emigracji i osadnictwa Polaków w Ameryce Łacińskiej i ich odzwierciedlenie w świadomości społecznej*. Red. T. PALECZNY. Warszawa 1996, s. 118.

Rok 1989, rozpoczynający polską transformację ustrojową, wyznaczył istotną cezurę w polityce zagranicznej RP, w tym na kierunku latynoamerykańskim. Warto zaznaczyć, że koniec lat 80. XX wieku, to okres schyłku autorytaryzmu w Ameryce Łacińskiej i czas zastępowania dyktatur systemem demokracji parlamentarnej. Proces ten przebiegał dwutorowo – w Ameryce Środkowej był on efektem pokojowego rozstrzygnięcia konfliktów zbrojnych, zaś w Ameryce Południowej rezultatem upadku dyktatur wojskowych³. W związku z tym, zarówno Polska, jak i kraje Ameryki Łacińskiej zyskały szansę na stworzenie i odbudowanie stosunków bilateralnych niezależnie od zimnowojennych uwarunkowań, za to w oparciu o solidne fundamenty.

Wyznaczone w latach 90. XX wieku priorytety polityki zagranicznej zarówno Polski, jak i państw Ameryki Łacińskiej, nie były jednak ukierunkowane na intensywny rozwój relacji bilateralnych. Stosunki polsko-latynoamerykańskie w ostatniej dekadzie XX wieku, charakteryzowały się zmienną dynamiką. Intensyfikację polityki RP wobec państw tego regionu obserwowano mniej więcej do połowy lat 90. XX wieku. Następnie, kontakty ulegały osłabieniu, zaś miejsce państw Ameryki Łacińskiej w polskiej polityce zagranicznej marginalizacji. Wynikało to między innymi ze specyfiki celów, jakie decydenci polityki zagranicznej Polski wyznaczyli w pierwszych latach transformacji wobec państw tego regionu. Koncentrowały się one na odbudowaniu stosunków z państwami latynoamerykańskimi głównie poprzez zawieranie umów dwustronnych czy zakładanie sieci konsulatów honorowych. Były to założenia mające charakter krótkoterminowy. W latach 90. XX wieku decydenci polskiej polityki zagranicznej nie zadbali o wypracowanie kompleksowej i długofalowej strategii w odniesieniu do państw Ameryki Łacińskiej⁴.

W efekcie, pod koniec lat 90. XX wieku oraz w pierwszej dekadzie XXI wieku Ameryka Łacińska była praktycznie nieobecna w polskiej debacie publicznej i politycznej. Daleki od zadowalającego pozostawał także stan stosunków gospodarczych i wolumen wymiany handlowej Polski z państwami tego regionu. W 1989 roku w polskich kręgach rządowych powszechna była opinia o konieczności zwiększenia obrotów i poprawy bilansu handlowego Polski z Ameryką Łacińską. Dziesięć lat później zwracano uwagę na ten sam problem, z tą tylko różnicą, że w 1989 roku deficyt handlowy naszego kraju z państwami latynoamerykańskimi był czterokrotnie niższy niż w 1999 roku.

³ K. KRZYWICKA: *Ameryka Łacińska u progu XXI wieku*. Lublin 2009, s. 28.

⁴ J. SPYRA: *Stosunki Polski z krajami Ameryki Łacińskiej*. W: *Ameryka Łacińska we współczesnym świecie*. Red. M.F. GAWRYCKI. Warszawa 2006, s. 390.

Krótkoterminowe działania polskich władz wobec państw Ameryki Łacińskiej i brak wypracowania w latach 90. XX wieku długofalowej wizji polityki Polski wobec regionu latynoamerykańskiego miały negatywny wpływ na kształt relacji w późniejszym okresie. Mimo przystąpienia Polski do Unii Europejskiej i związanego z tym wzrostu możliwości realizacji skutecznej i aktywnej polityki latynoamerykańskiej, niewiele w tej kwestii uległo zmianie.

W drugiej dekadzie XXI wieku podstawowe kierunki aktywności polityki zagranicznej Polski (tj. relacje z państwami położonymi w bliskim sąsiedztwie RP, Unią Europejską oraz Stanami Zjednoczonymi) nadal w większości wypełniają przestrzeń zainteresowań i kontaktów zewnętrznych naszego kraju. Świadczy to o niewystarczającym dostosowaniu polskiej polityki zagranicznej do zmieniających się trendów międzynarodowych. Niekorzystnym, z punktu widzenia interesów Polski zjawiskiem, jest marginalizowanie innych, zyskujących na znaczeniu w stosunkach międzynarodowych regionów pozaeuropejskich, w tym państw Ameryki Łacińskiej i Karaibów (cywilizacyjnie i politycznie niezwykle bliskich dwóm najważniejszym partnerom naszego kraju – Stanom Zjednoczonym i Unii Europejskiej). O ile jeszcze ćwierć wieku temu nadawanie drugoplanowego miejsca w polskiej polityce zagranicznej kierunkom pozaeuropejskim miało w pewnym sensie swoje uzasadnienie, o tyle w drugiej dekadzie XXI wieku, trudno znaleźć wytłumaczenie dla takich decyzji i postaw decydentów polityki zagranicznej naszego kraju

Mimo iż relacje Polski z państwami Ameryki Łacińskiej zajmowały w polskiej polityce zagranicznej miejsce drugoplanowe, to w drugiej dekadzie XXI wieku istnieje wiele przesłanek przemawiających za zwiększeniem znaczenia Ameryki Łacińskiej w polityce zagranicznej naszego kraju. Polska, jako liczące się państwo Europy Środkowej, chcąc odgrywać ważną rolę na forum międzynarodowym, nie powinna ograniczać się tylko do współpracy ze swoimi tradycyjnymi partnerami. Zacieśnianie stosunków z państwami latynoamerykańskimi w oparciu o długoterminową i kompleksową wizję polityki RP wobec tej części świata, sprzyjałoby zarówno dywersyfikacji partnerów zagranicznych Polski, jak i zwiększeniu aktywności polityki zagranicznej RP na kierunkach pozaeuropejskich.

Polska, jako państwo członkowskie Unii Europejskiej jest w posiadaniu wielu mechanizmów i instrumentów, które mogą ułatwiać rozwój współpracy z Ameryką Łacińską. Współpraca UE (będącej obecnie drugim, po USA, partnerem handlowym dla państw Ameryki Łacińskiej, a pierwszym dla Mercosur i Chile) z Ameryką Łacińską

odbywa się na dwóch poziomach: regionalnym i dwustronnym. Prowadzony jest intensywny dialog z ugrupowaniami integracyjnymi Ameryki Łacińskiej, takimi jak Mercosur (które zyskuje coraz silniejszy wymiar polityczny i jest czwartym, co do wielkości podmiotem gospodarczym świata) czy Wspólnota Andyjska⁵. Trwają także negocjacje umów stowarzyszeniowych UE z państwami regionu latynoamerykańskiego. Współpraca Polski z Ameryką Łacińską realizowana na gruncie unijnym jest tym ważniejsza, że wśród priorytetów polskiej polityki zagranicznej na lata 2012-2016, pojawił się zapis dotyczący umacniania roli i znaczenia Polski w UE, poprzez jej aktywne uczestnictwo w procesie decyzyjnym Unii, zarówno na rzecz sukcesów na arenie europejskiej, jak i korzyści płynących z aktywności państw unijnych na arenie globalnej⁶.

Istotna jest również świadomość negatywnych konsekwencji ponoszonych przez Polskę w sytuacji, w której rezygnuje ona z intensyfikacji kontaktów z krajami pozaeuropejskimi. Oprócz niewykorzystanych szans związanych z umocnieniem pozycji i roli Polski w regionie Europy Środkowej i Wschodniej oraz w Unii Europejskiej, są to także straty o charakterze gospodarczym, związane z niewykorzystaniem możliwości zaistnienia na odległych rynkach, dywersyfikacji polskiego eksportu oraz wzrostu inwestycji, a co za tym idzie zwiększenia bezpieczeństwa ekonomicznego naszego kraju.

Jak zauważyła w 2005 roku Katarzyna Kacperczyk, późniejsza wiceminister spraw zagranicznych Polski, aktywność polskiej polityki zagranicznej na kierunkach pozaeuropejskich warunkowana była po 1990 roku trzema zależnościami:

1. realizacją głównych celów strategicznych wytyczonych na początku lat 90. XX wieku, takich jak uzyskanie członkostwa w NATO i UE;
2. wewnętrznymi przemianami w Polsce (reformy polityczne i gospodarcze, konieczność redefinicji polityki zagranicznej po zakończeniu zimnej wojny);
3. intensyfikacją procesów globalizacji i współzależności międzypaństwowych⁷.

Świat drugiej dekady XXI wieku obfituje w wiele nowych trendów gospodarczych, politycznych i społecznych. Zachód, którego prymat jest coraz częściej kwestionowany, jest zmuszony dokonać rewizji swojej roli, wizerunku i narzędzi

⁵ W dniu 21 czerwca 2012 roku w Brukseli, Polska podpisała wielostronną *Umowę o handlu między Unią Europejską i jej państwami członkowskimi a Kolumbią i Peru*.

⁶ *Priorytety polskiej polityki zagranicznej 2012-2016*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych. Warszawa 2012

https://www.polskapomoc.gov.pl/download/files/Dokumenty_i_Publikacje/Priorytety_Polskiej_Polityki_Zagranicznej_2012-2016.pdf [dostęp: 03.07.2017].

⁷ K. KACPERCZYK: *Polska polityka zagraniczna w świetle Strategii RP w odniesieniu do pozaeuropejskich krajów rozwijających się*. „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej, 2005”. 2005, s. 202-203.

wpływu, by móc sprostać pojawiającym się w skali globalnej wyzwaniom. Również Europa staje obecnie przed dylematem: pogłębienie integracji czy jej spłylenie, a w konsekwencji zmniejszenie znaczenia UE na arenie międzynarodowej⁸. Z kolei kraje rozwijające się zostały w większym stopniu włączone do obrotu międzynarodowego. Wiele z nich posiada duży potencjał gospodarczy, nie tylko ze względu na sprzyjające warunki koniunktury międzynarodowej, ale także efekty wewnętrznych procesów stabilizacyjnych, a ich rola na arenie międzynarodowej systematycznie wzrasta⁹.

Trzeba mieć na uwadze, że zachodzące procesy międzynarodowe nie mają gwałtownego czy krótkotrwałego charakteru. Są one pochodną tendencji obserwowanych na arenie globalnej od kilkudziesięciu lat, a ostatnio jedynie wyraźnie zintensyfikowanych. Dlatego też, w kolejnych dekadach należy liczyć się z ich kontynuacją, a nawet przyspieszeniem.

W związku z tym, także przed polską polityką zagraniczną stoi szereg nowych wyzwań. Dotyczą one między innymi kwestii strategicznych, takich jak: przyszłość rynku wewnętrznego, bezpieczeństwo energetyczne, tempo rozszerzenia UE, znalezienie rozwiązania dla problemów demograficznych czy presji migracyjnych, jak również bezpieczeństwo obywateli. W nadchodzących latach Polska powinna na nowo zdefiniować swoją rolę i miejsce w wymiarze regionalnym oraz na scenie globalnej, czego pochodną będzie jakość stosunków transatlantyckich, relacje z partnerami strategicznymi, a także z dynamicznie rozwijającymi się mocarstwami wschodzącymi, w tym z państwami Ameryki Łacińskiej i Karaibów¹⁰.

Jak zauważył Krzysztof J. Hinz¹¹, polityka zagraniczna RP wobec Ameryki Łacińskiej i Karaibów, powinna być podporządkowana w średniej i długiej perspektywie, dążeniu do dywersyfikacji rynków zbytu i zwiększeniu naszego bezpieczeństwa ekonomicznego oraz wzmocnieniu pozycji Polski w UE i na arenie międzynarodowej¹².

Wzrost współzależności międzynarodowych i dynamika światowej gospodarki, spowodowały konieczność szerszego włączenia się Polski w międzynarodowe procesy i mechanizmy współpracy. Zgodnie z opinią Katarzyny Kacperczyk, szczególnie istotne w

⁸ *Priorytety polskiej polityki zagranicznej 2012-2016...*

⁹ K. KACPERCZYK: *Polska polityka zagraniczna w świetle Strategii RP...*, s. 203.

¹⁰ *Priorytety polskiej polityki zagranicznej 2012-2016...*

¹¹ Polski dyplomata i iberysta, ambasador RP w Brazylii (2001-2005) i Wenezueli (2007-2012). Autor publikacji, pt.: „Wyzwania dla polityki zagranicznej RP wobec Ameryki Łacińskiej i Karaibów (2015-2020 i po 2020 roku)”, wydanej w Warszawie w 2015 roku.

¹² K.J. HINZ: *Wyzwania dla polityki zagranicznej RP wobec Ameryki Łacińskiej i Karaibów (2015-2020 i po 2020 roku)*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych, Departament Ameryki. Warszawa 2015, s. 31.

tym kontekście jest efektywne dyskontowanie naszego członkostwa w Unii Europejskiej, dla której kierunek latynoamerykański jest ważnym obszarem aktywności. W związku z tym, szansą stojącą przed Polską jest aktywna działalność w ramach tej organizacji (w tym, silniejsze akcentowanie polskiej obecności w procesie decyzyjnym w ramach latynoamerykańskiej polityki UE), utrzymującej szeroką sieć powiązań z Ameryką Łacińską. Zjednoczona Europa może być dla Warszawy pomostem w stosunkach z regionem latynoamerykańskim, którego znaczenie w zglobalizowanym świecie wzrasta.

Warto również mieć na uwadze, że miejsce i znaczenie Polski w nowym układzie geopolitycznym kształtującym się po zakończeniu zimnej wojny, zależy w znacznym stopniu od wykształcenia globalnego podejścia w polityce zagranicznej RP, uwzględniającego zarówno przedmiotowe, jak i podmiotowe zmiany porządku międzynarodowego¹³.

W konsekwencji zmieniających się uwarunkowań na arenie międzynarodowej i procesów globalizacji, polska polityka zagraniczna ulega coraz większemu umiędzynarodowieniu, co wymaga szybkiej reakcji na bodźce i sygnały pochodzące z otoczenia zewnętrznego. Jest to istotne wyzwanie, uwzględniając stosunkowo krótki okres adaptacji do nowych warunków, a także ograniczone zasoby sił i środków Polski w odniesieniu do realistycznie ocenianych możliwości naszego kraju¹⁴.

Jak zaznaczył Lubomir W. Zyblikiewicz, istnieje potrzeba zasadniczej reorientacji polityki zagranicznej Polski, jako procesu ciągłego, dostosowując ją do zmieniających się gospodarki i polityki światowej¹⁵.

Wczesne rozpoznanie zmieniających się trendów międzynarodowych, a także pojawiających się szans i zagrożeń w polityce zagranicznej państwa, umożliwia odpowiednie dostosowanie polityki zewnętrznej, a przez to zwiększenie efektywności wykorzystywania posiadanych narzędzi oraz mechanizmów. W dłuższej perspektywie, pozwala to na lepszą realizację interesów narodowych państwa¹⁶.

Jednocześnie koncentracja wyłącznie na wydarzeniach bieżących i krótkofalowych niesie ryzyko przeoczenia ważnych, długoterminowych procesów

¹³ K. KACPERCZYK, *Polska polityka zagraniczna w świetle Strategii RP...*, s. 201.

¹⁴ Ibidem, s. 204.

¹⁵ Zob. szerz.: L.W. ZYBLIKIEWICZ: *Polska wobec zmian w układzie sił w gospodarce i polityce światowej w latach 2001-2013*. W: *Dylematy polityki zagranicznej Polski na początku XXI wieku*. Red. K. CZORNIK, M. LAKOMY, M. STOLARCZYK. Katowice 2014, s. 65.

¹⁶ A. GRADZIUK, P. KUGIEL: *Polska w wielobiegowym świecie. Szanse i perspektywy rozwoju stosunków Polski z głównymi mocarstwami wschodzącymi*. Raport Polskiego Instytutu Spraw Międzynarodowych. Warszawa 2012, s. 7.

globalnych. Uznając, iż skuteczność prowadzenia polityki zagranicznej państwa zależy, między innymi, od zdolności adaptacji do zmian zachodzących w jego otoczeniu¹⁷, tym bardziej wskazanym i zasadnym jest, by Polska dokonała rewizji swojej polityki wobec państw pozaeuropejskich, w tym Ameryki Łacińskiej, doceniając potencjał tkwiący w relacjach z partnerami zza Atlantyku. Przyczyniłoby się to nie tylko do wykorzystania szansy na zaistnienie na tamtejszych dynamicznie rozwijających się rynkach, ale także wzmocnienie gospodarczej, regionalnej i międzynarodowej pozycji oraz bezpieczeństwa energetycznego naszego kraju.

Minister spraw zagranicznych RP, Witold Waszczykowski, podczas spotkania ze swoim kubańskim odpowiednikiem w czerwcu 2017 roku w Hawanie przekonywał, że: „region Ameryki Łacińskiej i Karaibów jest ważnym partnerem w naszym poszukiwaniu równowagi między skupieniem uwagi na Europie a globalnym zaangażowaniem”¹⁸.

Należy jednak zauważyć, że w porównaniu z krajami europejskimi obecność Polski w Ameryce Łacińskiej pozostaje zdecydowanie mniejsza i w obecnych warunkach geopolitycznych dalece niewystarczająca. Mimo iż badacze stosunków polsko-latynoamerykańskich zwracali na to uwagę już w latach 90. XX wieku, to nadal można mówić o niewykorzystanym potencjale w relacjach Polski z regionem Ameryki Łacińskiej, zarówno w kontekście kontaktów politycznych, jak i wymiany handlowej czy stosunków kulturalnych i naukowych. Brakuje też wystarczającej wiedzy na temat siebie nawzajem. Wiedza na temat Polski w społecznościach latynoamerykańskich jest niewielka, a znajomość języka polskiego wśród potomków polskich emigrantów zanika¹⁹.

W drugiej dekadzie XXI wieku w związku z intensyfikacją relacji politycznych i gospodarczych Polski z kluczowymi partnerami naszego kraju w regionie latynoamerykańskim (w tym m.in. z Brazylią, Meksykiem i Chile), uzyskaniem statusu obserwatora w ugrupowaniu Sojusz Pacyfiku, a także zacieśnianiem kontaktów z państwami pozostającymi, jak dotąd, w cieniu latynoamerykańskiej polityki Polski (Panamą oraz Kubą), wkroczyliśmy na dobrą drogę rozwoju relacji z państwami Ameryki

¹⁷ Ibidem, s. 7.

¹⁸ *Pierwsza od 30 lat wizyta szefa polskiej dyplomacji na Kubie*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP – http://www.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/wiadomosci/pierwsza_od_30_lat_wizyta_szefa_polskiej_dyplomacji_na_kubie [dostęp: 02.07.2017].

¹⁹ Na podstawie przeprowadzonej w 18 krajach Ameryki Łacińskiej w połowie pierwszej dekady XXI wieku przez ośrodek badań publicznych „Latinobarometro” ankiety, wynikało, że jedynie 7% Meksykanów i 6% Chilijczyków kojarzyło nazwę Polska. W innych krajach tego regionu wiedza o Polsce była bliska zeru. Zob. L. MIODEK: *Obecność Ameryki Łacińskiej w polskiej polityce zagranicznej – przegląd stosunków wzajemnych w latach 1990-2005*. W: *Ameryka Łacińska w polskiej polityce*. „Dokumenty Robocze CESLA”. Warszawa 2009, s. 25.

Łacińskiej. Istnieją także plany dalszej intensyfikacji kontaktów polsko-latynoamerykańskich czy to z państwami Ameryki Południowej (Ekwadorem) czy Ameryki Środkowej (Kostaryką), jak również państwami karaibskimi (intensyfikacja dialogu polsko-kubańskiego). Może to oznaczać, że odległość geograficzna przestaje być dla nas przeszkodą na drodze rozwoju relacji z państwami Ameryki Łacińskiej, które mogą przyczynić się do wzrostu znaczenia Polski w regionie Europy Środkowej, Unii Europejskiej oraz na arenie międzynarodowej.

Mimo istnienia pozytywnych tendencji świadczących o wzroście świadomości polskich decydentów, dotyczącej rosnącej roli i znaczenia państw Ameryki Łacińskiej na świecie, należy pamiętać o stałym podejmowaniu dalszych wysiłków na rzecz intensyfikacji kontaktów z tradycyjnymi i nowymi partnerami Polski w tym regionie. Istotne jest uważne poprowadzenie dotychczasowych inicjatyw, tak by w pełni wykorzystać pojawiające się we współpracy szanse, a także zmniejszyć ilość działań doraźnych i przypadkowych.

Niezwykle istotna w procesie umacniania naszej obecności w krajach regionu latynoamerykańskiego jest promocja Polski, jako marki (politycznej, gospodarczej, naukowej i kulturalnej). Można w tym celu w większym stopniu wykorzystać kapitał, jakim są nasze historyczne doświadczenia współpracy z państwami regionu latynoamerykańskiego oraz obecność licznej i dobrze zorganizowanej Polonii w krajach Ameryki Łacińskiej.

Brak całościowej i długofalowej strategii polityki Polski wobec państw Ameryki Łacińskiej jest przejawem niedoceniań zmian zachodzących w gospodarce światowej oraz roli, jaką region ten zaczyna odgrywać we współczesnych stosunkach międzynarodowych. Istotna zdaje się być ponowna adaptacja przyjętego w 1994 roku podczas konferencji na temat polskiej polityki zagranicznej wobec Ameryki Łacińskiej założenia, że Polska chcąc intensyfikować współpracę z krajami tego regionu, powinna zmierzać w swojej polityce latynoamerykańskiej do postrzegania tych państw, jako odgrywających równoprawne i partnerskie role w stosunkach międzynarodowych, a nie deprecjonować ich znaczenie w polityce globalnej²⁰.

Aby to założenie zrealizować, konieczne jest intensyfikowanie bezpośrednich kontaktów na różnych szczeblach, tworzenie platform wymiany doświadczeń oraz współpraca na rzecz realizacji zbieżnych interesów, zarówno w wymiarze dwustronnym,

²⁰ A. DEMBICZ, *Ameryka Łacińska w polskiej polityce. Z perspektywy CESLA 2009*. W: *Ameryka Łacińska w polskiej polityce*. „Dokumenty Robocze CESLA”. Warszawa 2009, s. 7.

jak i multilateralnym. Ważne, by decydenci polskiej polityki zagranicznej dostrzegli szansę umocnienia pozycji gospodarczej i politycznej Polski w wymiarze regionalnym oraz globalnym poprzez intensyfikację współpracy z partnerami regionu latynoamerykańskiego. Dotyczy to zarówno tych państw regionu, z którymi łączą nasz kraj historyczne więzi i doświadczenia współpracy, a także kontakty utrzymywane z mniejszym lub większym natężeniem, jak również innych dynamicznie rozwijających się gospodarek latynoamerykańskich. Niewystarczająca obecność dyplomatyczna i gospodarcza Polski w Ameryce Łacińskiej może doprowadzić do nieodwracalnej utraty wpływów naszego kraju w tym regionie, przy rosnącej konkurencji ze strony państw członkowskich UE²¹.

Jak zaznaczono w głównej tezie niniejszej pracy, stosunki Polski z państwami Ameryki Łacińskiej w latach 90. XX wieku charakteryzowały się niską intensywnością w stosunku do możliwości i potencjału. Jednakże zmieniające się uwarunkowania międzynarodowe Polski, w tym związane z kształtowaniem się ładu wielobiegunowego na świecie, a także narastająca potrzeba odgrywania przez Polskę roli aktywnego członka Unii Europejskiej, zdolnego do wpływania na jej politykę zewnętrzną, jak i umocnienia pozycji naszego kraju na arenie międzynarodowej, stawiają przed polityką zagraniczną Polski w drugiej dekadzie XXI wieku wiele nowych wyzwań. Na podstawie przeprowadzonej w pracy analizy, autorce udało się wykazać słuszność przyjętej tezy o potrzebie redefinicji latynoamerykańskiej polityki Polski oraz zwiększenia zaangażowania naszego kraju w regionie Ameryki Łacińskiej, jako implikacje zmieniających się uwarunkowań wewnętrznych i zewnętrznych polskiej polityki zagranicznej, a także tendencji międzynarodowych występujących w stosunkach globalnych w pierwszej i drugiej dekadzie XXI wieku.

Istnieje potrzeba zracjonalizowania polskiej polityki zagranicznej na kierunku latynoamerykańskim, będącego wynikiem przewartościowania stanowiska RP na temat roli i znaczenia Ameryki Łacińskiej na świecie. W drugiej dekadzie XXI wieku można wskazać na wiele przesłanek przemawiających za intensyfikacją relacji Polski z państwami Ameryki Łacińskiej, a także sprzyjających rozwojowi współpracy uwarunkowań, zarówno wewnętrznych, jak i międzynarodowych. Do argumentów przemawiających za rozwojem stosunków polsko-latynoamerykańskich zalicza się między innymi: bliskość cywilizacyjna i tradycje kulturowe (w tym dominująca religia

²¹ K.J. HINZ: *Wyzwania dla polityki zagranicznej RP...*, s. 29.

katolicka), podobne struktury instytucji demokratycznych i porównywalny charakter reform przeprowadzonych w latach 90. XX wieku, jak również bliskie stosunki państw tego regionu z Unią Europejską czy też komplementarność gospodarek polskiej i wielu państw Ameryki Łacińskiej (w tym kluczowych partnerów naszego kraju w tym regionie). Inne, wynikają z tendencji międzynarodowych i sprowadzają się z jednej strony do potrzeby poszukiwania nowych kontaktów i dywersyfikacji relacji gospodarczych Polski, z drugiej zaś docenienia znaczenia i potencjału dynamicznie rozwijających się państw latynoamerykańskich, w tym zaliczanej do potęg wschodzących Brazylii.

Główne zadania polityki zagranicznej zarówno Polski, jak i państw latynoamerykańskich, sformułowane na przełomie XX i XXI wieku, zostały w znacznej mierze zrealizowane. Obecnie zarówno Polska, jak i większość krajów regionu Ameryki Łacińskiej, znajduje się na etapie kształtowania swojego miejsca na arenie międzynarodowej i otwierania się na gospodarkę światową, poszukując nowych partnerów zewnętrznych w celu dywersyfikacji swoich kontaktów zagranicznych. Sprzyja temu proces kształtowania się systemu wielobiegunowego, w którym gospodarki wschodzące zyskują coraz bardziej na znaczeniu w globalnym systemie politycznym i gospodarczym.

Jednocześnie zarówno Polska, jak i kraje Ameryki Łacińskiej, starają się poprzez integrację wzmacniać swoją pozycję regionalną (państwa latynoamerykańskie w ramach takich struktur, jak Mercosur czy Sojusz Pacyfiku, Polska zaś w ramach Unii Europejskiej, a także Grupy Wyszehradzkiej czy Trójkąta Weimarskiego) i międzynarodową. W interesie obu tych podmiotów, zarówno Polski, jak i krajów Ameryki Łacińskiej, leży zacieśnianie współpracy i tylko od nich zależy czy w obliczu sprzyjających temu okoliczności w większym stopniu wykorzystają potencjał stosunków dwustronnych, odnosząc dzięki temu obopólne korzyści, zarówno w wymiarze dwu-, jak i wielostronnym.

Biorąc pod uwagę dotychczasowe trendy, a także prognozy rozwoju gospodarczego państw Ameryki Łacińskiej oraz ich aktywność na arenie międzynarodowej, można domniemywać, że znaczenie tych krajów na świecie będzie nadal rosło. Istotnym jest fakt, że w związku z przemianami zachodzącymi w systemie światowym (m.in. zmiana wektora polityki USA z kierunku europejskiego na azjatycki, umacnianie pozycji i roli Federacji Rosyjskiej czy wzrost znaczenia państw rozwijających się, zwłaszcza tzw. potęg wschodzących), wiele państw kształtuje na nowo swoją politykę zagraniczną wobec krajów rozwijających się. Zjawisko to dotyczy nie tylko potęg

europiejskich, ale także krajów o mniejszym niż Polska potencjale gospodarczym, znajdujących się w bliskim sąsiedztwie RP, takich jak Czechy, Słowacja czy Węgry.

W związku z przesunięciami występującymi w globalnym układzie sił, zarówno w gospodarce, jak i w polityce, a także w innych obszarach stosunków międzynarodowych, przy istniejącym niewykorzystanym potencjale współpracy Polski z państwami latynoamerykańskimi, należy oczekiwać, że decydenci polskiej polityki zagranicznej będą podejmowali odpowiednio energiczne i systematyczne wysiłki, służące zacieśnieniu relacji naszego kraju z państwami Ameryki Łacińskiej i zwiększeniu obecności Polski w tym regionie.

Decydenci polityki zagranicznej Polski powinni także mieć na uwadze, że w dzisiejszym, coraz bardziej zglobalizowanym świecie, nie wystarczy być członkiem takiej czy innej organizacji międzynarodowej, lecz należy aktywnie kształtować jej strategię i politykę, wzmacniając tym samym szansę na skuteczną realizację żywotnych interesów swojego państwa. Polska chcąc pełnić rolę aktywnego podmiotu Europy, powinna także na innych kontynentach budować wizerunek ważnego członka Unii Europejskiej, zdolnego do wpływania na jej politykę zewnętrzną. Przyczyniłoby się to nie tylko do umocnienia roli i znaczenia naszego kraju w tradycyjnych obszarach naszej aktywności, ale także, jako aktywnego gracza na arenie międzynarodowej.

Mając na uwadze uwarunkowania międzynarodowe, związane między innymi ze wzrostem roli i znaczenia tzw. mocarstw wschodzących, jak również aktywną politykę Unii Europejskiej na kierunku latynoamerykańskim, budowanie pełniejszych ilościowo i jakościowo stosunków z państwami Ameryki Łacińskiej, przestaje być imperatywem samym w sobie, a staje się wyzwaniem mieszczącym się w szerszej strategii polityki zagranicznej i gospodarczej Polski. Intensyfikacja relacji naszego kraju z państwami regionu latynoamerykańskiego powinna być zatem w XXI wieku traktowana, jako wyzwanie strategiczne dla polityki zagranicznej RP i kształtowania miejsca Polski na arenie regionalnej i międzynarodowej.

Bibliografia

I. Dokumenty, przemówienia, wywiady, ekspertyzy, raporty

BACARIA J., SBERNO S.: *La Unión Europea y América Latina. Historia de una relación y diez propuestas para reactivarla. Documento de Trabajo IEIE (Institute de Estudio de la Integración Europea)*. Mexico 2003.

BEDNARZAK T.: *Siedem kryzysów zagraża UE. Prof. B. Góralczyk: chcąc Unię ratować, trzeba ją wymyślić na nowo*. Rozmowa z prof. B. Góralczykiem. Zob. Wiadomości Wp.pl – <https://wiadomosci.wp.pl/siedem-kryzysow-zagraza-ue-prof-b-goralczyk-chcac-unie-ratowac-trzeba-ja-wymyslic-na-nowo-6027744380170881a?ticaid=117e32> [dostęp: 12.06.2017].

„Biała Księga Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej”. Warszawa 2013.

Boletim da Embaixada da República da Polónia No. 2/2012 – <http://brasil.msz.gov.pl/resource/c972d1b0-d437-40b7-a128-dae666c06fe2:JCR> [dostęp: 28.08.2016].

Brazylia: państwo Boga? Rozmowa z dr Joanną Gocłowską-Bolek. EurActiv.pl – <http://www.euractiv.pl/demokracja/artukul/brazylia-pastwo-boga-008858> [dostęp: 04.09.2016].

Brazylia. Podstawowe wskaźniki makroekonomiczne. Regionalna Izba Gospodarcza w Katowicach – <http://rig.katowice.pl/files/Wsp%C3%B3%C5%82praca%20Mi%C4%99dzynarodowa/11.%20Brazylia.pdf> [dostęp: 15.11.2016].

Country Risk Classifications of the Participants to the Arrangement on Officially Supported Export Credits, 23 June 2017. OECD.org – <http://www.oecd.org/trade/xcred/cre-crc-current-english.pdf> [dostęp 30.08.2017].

Cykliczne materiały analityczne NPB. Polskie inwestycje bezpośrednie za granicą – 2014 (EUR) – <http://www.nbp.pl/home.aspx?f=/publikacje/pib/pib.html> [dostęp: 12.12.2016].

Cykliczne materiały analityczne NPB. Polskie inwestycje bezpośrednie za granicą – 2015 (EUR) – <http://www.nbp.pl/home.aspx?f=/publikacje/pib/pib.html> [dostęp: 12.12.2016].

„Dziennik Urzędowy Ministerstwa Spraw Zagranicznych Rzeczypospolitej Polskiej”. Nr 11, 1936 – <http://jbc.bj.uj.edu.pl/dlibra/publication?id=40976&tab=3> [dostęp: 15.09.2016].

Emergencia pública y reforma del régimen cambiario. Ley 25.561. Ministerio de Justicia y Derechos Humanos – <http://servicios.infoleg.gob.ar/infolegInternet/anexos/70000-74999/71477/norma.htm> [dostęp: 09.01.2017].

Emergencia pública. Ley 27200/2015. Boletín Oficial de la República Argentina – <https://www.boletinoficial.gob.ar/web2/utills/pdfView?file=%2Fpdf%2Fnorma%2F11496220%2Fnull%2FPrimera%2FqC5xxdYw3B2uPlfXeJDRiy1bLS1JVi1bLYuqE1cr%2BTLcsnAtYWn%2BSoc%3D%2F1> [dostęp: 09.01.2017].

Emergencia pública. Ley 27200. Ministerio de Justicia y Derechos Humanos – <http://servicios.infoleg.gob.ar/infolegInternet/anexos/250000-254999/254341/norma.htm> [dostęp: 11.01.2017].

Equal opportunity for all. A World Bank Group Flagship Report. Doing Business 2017 – http://www.doingbusiness.org/~/_media/WBG/DoingBusiness/Documents/Annual-Reports/English/DB17-Report.pdf [dostęp: 05.02.2017].

Exposé ministra spraw zagranicznych Polski Krzysztofa Skubiszewskiego wygłoszone w Sejmie w dniu 26 kwietnia 1990 roku – <http://www.stosunki-miedzynarodowe.pl/teksty-zrodlowe/przemowienia/1133-expose-ministra-spraw-zagranicznych-krzysztofa-skubiszewskiego-w-sejmie-26-kwietnia-1990-r> [dostęp: 23.01.2017].

Exposé ministra spraw zagranicznych Polski, R. Sikorskiego wygłoszone w Sejmie w dniu 29 marca 2012 r. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP – https://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/priorytety_polityki_zagr_2012_2016/expose2/expose_2012/ [dostęp: 07.11.2016].

FELDSTEIN M.: *Niepewna przyszłość Chile.* Obserwator Finansowy.pl – <https://www.obserwatorfinansowy.pl/tematyka/makroekonomia/niepewna-przyszlosc-chile/> [dostęp: 22.12.2016].

Fragment przemówienia hrabiego Ksawerego Orłowskiego, wygłoszonego 27 maja 1920 roku przy okazji składania listów uwierzytelniających na ręce ówczesnego prezydenta Brazylii. Zob. Współpraca dwustronna. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Brazylii – http://brasilia.msz.gov.pl/pl/wspolpraca_dwustronna/ [dostęp: 28.12.2016].

GRADZIUK A., KUGIEL P.: *Polska w wielobiegunowym świecie. Szanse i perspektywy rozwoju stosunków Polski z głównymi mocarstwami wschodzącymi.* Raport Polskiego Instytutu Spraw Międzynarodowych. Warszawa 2012 – http://www.pism.pl/files/?id_plik=11059 [dostęp: 12.06.2016].

HINZ K.J.: *Wyzwania dla polityki zagranicznej RP wobec Ameryki Łacińskiej i Karaibów (2015-2020 i po 2020 roku)*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych, Departament Ameryki. Warszawa 2015.

Informacja o sytuacji gospodarczej i stosunkach gospodarczych z Polską, 2012. Ministerstwo Gospodarki.

Informacja Ministra Spraw Zagranicznych Polski, Radosława Sikorskiego na temat polskiej polityki zagranicznej w 2011 roku. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP – <http://www.msz.gov.pl/resource/6fd9a0c0-79ef-4eac-82ef-5fbc4202948e:JCR> [dostęp: 10.06.2016].

Informacja ministra spraw zagranicznych Polski, Radosława Sikorskiego, o zadaniach polskiej polityki zagranicznej w 2013 roku, wygłoszona w Sejmie 20 marca 2013 roku. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP – https://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/priorytety_polityki_zagr_2012_2016/expose2/expose_2013/ [dostęp: 08.11.2016].

Informacja ministra spraw zagranicznych Polski, Radosława Sikorskiego, o zadaniach polskiej polityki zagranicznej w 2014 roku, wygłoszona w Sejmie 8 maja 2014 roku. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP – https://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/priorytety_polityki_zagr_2012_2016/expose2/expose_2014/ [dostęp: 07.11.2016].

Informacja ministra spraw zagranicznych Polski, Grzegorza Schetyny, o zadaniach polskiej polityki zagranicznej w 2015 roku, wygłoszona w Sejmie w dniu 23 kwietnia 2015 roku. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP – https://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/priorytety_polityki_zagr_2012_2016/expose2/expose_2015/ [dostęp: 07.11.2016].

Informacja ministra spraw zagranicznych Polski, Witolda Waszczykowskiego, o zadaniach polskiej polityki zagranicznej w 2016 roku, wygłoszona w Sejmie 29 stycznia 2016 roku. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP – https://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/priorytety_polityki_zagr_2012_2016/expose2/expose2016/ [dostęp: 07.11.2016].

Informator Ekonomiczny. Argentyna. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Buenos Aires – http://buenosaires.msz.gov.pl/pl/wspolpraca/dyplomacja_ekonomiczna/biuletyn_ekonomiczny/informator_ekon_arg/ [dostęp: 28.12.2016].

Kolumbia. Informator Ekonomiczny Ministerstwa Spraw Zagranicznych – http://www.informatorekonomiczny.msz.gov.pl/pl/ameryka_poludniowa/kolumbia/kolumbia;jsessionid=A242472C3D22170CAF3346A25ECCCD09.cmsap1p [dostęp: 08.05.2017].

Komunikat Komisji – Wzmocnienie stosunków w dziedzinie lotnictwa z Chile. EUR-Lex – <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=CELEX%3A52005DC0406> [dostęp: 11.03.2017].

Kontakty międzynarodowe. Diariusz Senatu RP – <http://ww2.senat.pl/k4/dok/diar/71/7104.htm> [dostęp: 28.02.2017].

Konwencja między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Republiki Chile w sprawie unikania podwójnego opodatkowania i zapobiegania uchylaniu się od opodatkowania w zakresie podatków od dochodu i od majątku. 1976. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Santiago – <http://www.santiagodechile.msz.gov.pl/resource/8eb922a7-cd32-4c2b-b28e-b31b988ef4c5:JCR> [dostęp: 05.03.2017].

Konwencja o przekazywaniu osób skazanych sporządzona w Strasburgu, dnia 21 marca 1983 r. Dz. U. 95.51.279 – <http://www.abc.com.pl/du-akt/-/akt/dz-u-1995-51-279> [dostęp: 15.09.2016].

KRASIŃSKI W.: *Argentyna. Przewodnik po rynku*. WPHI Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Buenos Aires, kwiecień 2009.

La Unión Europea y América Latina: Una asociación de actores globales. Comunicación de la Comisión al Parlamento Europeo y al Consejo, Comisión de las Comunidades Europeas, Bruselas, 2009.

Lech Wałęsa przed Parlamentem Wenezueli. Tierralatina.pl – <http://www.tierralatina.pl/2016/02/lech-walesa-parlament-wenezuela/> [dostęp: 12.04.2017].

MIRSKA-STREBSKA U., *Notatka o polsko-peruwiańskich stosunkach handlowych i gospodarczych*. Radca Ministra, Departament Międzynarodowej Współpracy Dwustronnej. Warszawa 2011, DWD-1- 531-158-11.

Notatka handlowa o polsko-kolumbijskich stosunkach handlowych i gospodarczych. Ministerstwo Gospodarki, Departament Promocji i Współpracy Dwustronnej.

Notatka informacyjna o polsko-argentyńskich stosunkach gospodarczych. Ministerstwo Rozwoju – https://www.mr.gov.pl/media/25306/Argentyna_25_08_2016.pdf [dostęp: 01.01.2017].

Notatka informacyjna o polsko-brazylijskich stosunkach gospodarczych. Ministerstwo Rozwoju – https://www.mr.gov.pl/media/28621/Brazylia_4_11_2016.pdf [dostęp: 06.12.2016].

Notatka informacyjna o polsko-chilijskich stosunkach gospodarczych. Ministerstwo Gospodarki – https://www.mr.gov.pl/media/28620/Chile_4_11_2016.pdf [dostęp: 07.03.2017].

Notatka informacyjna o polsko-kolumbijskich stosunkach handlowych i gospodarczych. Ministerstwo Rozwoju – https://www.mr.gov.pl/media/32348/Kolumbia_25_01_2017.pdf [dostęp: 08.05.2017].

Notatka informacyjna o polsko-meksykańskich stosunkach gospodarczych. Ministerstwo Rozwoju – https://www.mr.gov.pl/media/24568/Meksyk_07_2016.pdf [dostęp: 22.01.2017].

Notatka informacyjna o polsko-meksykańskich stosunkach handlowych i gospodarczych. Ministerstwo Gospodarki.

Notatka Rządu RP na temat polsko-brazylijskiej współpracy gospodarczej. Ministerstwo Gospodarki – <http://www.mg.gov.pl/files/upload/16602/Brazylia%2029.05.2013.doc> [dostęp: 28.08.2016].

Odpowiedź ministra spraw zagranicznych na zapytanie nr 2663 w sprawie stosunków dyplomatycznych utrzymywanych przez Rzeczpospolitą Polską z innymi państwami oraz uznawania innych podmiotów terytorialnych za państwa. Sejm.gov.pl – <http://orka2.sejm.gov.pl/IZ5.nsf/main/0BD2AB71> [dostęp: 10.09.2016].

Orędzie prezydenta Jamesa Monroe'a do Kongresu, wygłoszone 2 grudnia 1823 roku. The American Presidency Project – <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/index.php?pid=29465> [dostęp: 04.06.2016].

Oświadczenie Prezydenta RP po rozmowach plenarnych Polska-Chile (Warszawa, 20 kwietnia 1999 r.). Prezydent.pl – <http://www.prezydent.pl/archiwalne-aktualnosci/rok-2000-i-starsze/art,904,oswiadczenie-prezydenta-rp-po-rozmowach-plenarnych-polska-chile-warszawa-20-kwietnia-1999-r-.html> [dostęp: 07.03.2017].

Parlament odwoła prezydenta Wenezueli? Rozmowa z dr Joanną Gocłowską-Bolek. Polskie Radio.pl – <http://www.polskieradio.pl/9/863/Artykul/1685251,Parlament-odwola-prezydenta-Wenezueli> [dostęp: 22.12.2016].

Political Dialogue and Cooperation Agreement between the European Union and its Member States of the one part and the Republic of Cuba of the other part. 12504/16.

Brussels, 25 November 2016 – <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-12504-2016-INIT/en/pdf> [dostęp: 24.06.2017].

Polska współpraca na rzecz rozwoju. Raport Roczny 2009 – https://www.polskapomoc.gov.pl/files/2010%20!MSZ_raport_roczny_2009_www.pdf [dostęp: 16.09.2016].

Polska współpraca na rzecz rozwoju. Raport roczny 2014 – https://www.polskapomoc.gov.pl/files/Dokumenty_i_Publikacje/Raport2014/raport_2014.pdf [dostęp: 16.09.2016].

Polska 2015. Raport o stanie handlu zagranicznego. Ministerstwo Gospodarki. Warszawa 2015 – https://www.mr.gov.pl/media/15696/ROHZ2015_20150827_druk_ost.pdf [dostęp: 17.09.2016].

Polski biznes w Brazylii. Rozmowa z K. Brudzińską (PISM). Radio Poland – <http://www.radiozagranica.pl/8/84/Artykul/119719,Polski-biznes-w-Brazylii> [dostęp: 06.12.2016].

Polskie inwestycje bezpośrednie za granicą w 2005 roku. Narodowy Bank Polski. Departament Statystyki. Warszawa 2006 – <http://www.nbp.pl/publikacje/pib/pib2005.pdf> [dostęp: 12.12.2016].

Polskie inwestycje bezpośrednie w 2012 roku. Departament Strategii i Analiz, Ministerstwo Gospodarki. Warszawa 2014 – https://www.mr.gov.pl/media/15478/Polskie_inwestycje_bezposrednie_2012.pdf [dostęp: 12.12.2016].

Priorytety polskiej polityki zagranicznej 2012-2016. Ministerstwo Spraw Zagranicznych. Warszawa 2012 – https://www.polskapomoc.gov.pl/download/files/Dokumenty_i_Publikacje/Priorytety_Polskiej_Polityki_Zagranicznej_2012-2016.pdf [dostęp: 27.08.2016].

Program współpracy kulturalnej i edukacyjnej między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Republiki Argentyńskiej na lata 2005-2008, podpisany w Warszawie dnia 22 kwietnia 2005 r. Dz. U. 2007, nr 30, poz. 198 – <http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU20070300198> [dostęp: 12.01.2017].

Program wykonawczy do Memorandum o porozumieniu w sprawie współpracy kulturalnej i naukowej między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Republiki Chile na lata 2003-2007. Monitor Polski z 2003 roku. Nr 51, poz. 802 – <http://www.santiagodechile.msz.gov.pl/resource/c24396f0-780f-424c-a43d-d43427d9f28b:JCR> [dostęp: 17.03.2017].

Program Wykonawczy do Umowy między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Federacyjnej Republiki Brazylii o współpracy kulturalnej na lata 2013-2015, podpisany w Brasílii dnia 26 listopada 2012 roku. Dz. U. RP 2013, poz. 158 tom 1 – <http://dziennikustaw.gov.pl/du/2013/158/1> [dostęp: 18.12.2016].

Przemówienie z okazji XVIII Walnego Zebrania Unii Stowarzyszeń i Organizacji Polskich Ameryki Łacińskiej. Andrzej Zabłocki, Prezes Zjednoczenia Polskiego w Chile im. Ignacego Domeyki, wiceprezes USOPAL. USOPAL – <http://www.usopal.pl/usopal/2451-przemowienie-z-okazji-xviii-walnego-zebrania-unii-stowarzysze-i-organizacji-polskich-ameryki-aciskiej-andrzej-zabocki-prezes-zjednoczenia-polskiego-w-chile-im-ignacego-domeyki-wiceprezes-usopa> [dostęp: 19.03.2017].

Recomendaciones para el fortalecimiento de la relación entre México y Polonia, Zalecenia dotyczące wzmocnienia relacji między Polską a Meksykiem. Ciudad de Mexico 2016.

Rezultaty VII Szczytu Szefów Państw i Rządów Unii Europejskiej – Ameryki Łacińskiej i Karaibów. Wypowiedź K. Brudzińskiej (PISM) dla TOK FM – <http://www.pism.pl/PISM-w-mediach/wywiady/Rezultaty-7-szczytu-szefow-panstw-i-rzadow-UE-Ameryki-Lacinskiej-i-Karaibow-Kinga-Brudzinska-dla-TOKFM#>. Link do rozmowy – <http://bi.gazeta.pl/im/3/13318/m13318853.mp3> [dostęp: 12.09.2016].

Rusza program wspierający zatrudnienie polskich studentów przez rodzime koncerny za granicą. Rozmowa z wiceprezesem zarządu KGHM Polska Miedź, Wojciechem Kędzia. [Biznes.newseria.pl](http://biznes.newseria.pl) – https://biznes.newseria.pl/news/rusza_program_wspierajacy,p658556685 [dostęp: 18.03.2017].

Skala ratingowa agencji ratingowej EuroRating. EuroRating – <http://www.eurorating.com/pl/ratingi/skala-ratingowa> [dostęp: 12.03.2017].

STANISZEWSKI D.: *Notatka na temat polsko-brazylijskiej współpracy gospodarczej. Charakterystyka poziomu i dynamiki rozwoju dwustronnych stosunków gospodarczych Polski z Brazylią.* Departament Promocji i Współpracy Dwustronnej Ministerstwa Gospodarki. Warszawa, maj 2013.

Strategia RP w odniesieniu do pozaeuropejskich krajów rozwijających się. Ministerstwo Spraw Zagranicznych. Warszawa 2004.

Strategia polskiej współpracy na rzecz rozwoju, przyjęta przez Radę Ministrów 21 października 2003 roku. Ministerstwo Spraw Zagranicznych – www.msz.gov.pl [dostęp: 15.09.2016].

The International Financial Crisis and its implications for Latin America and the Caribbean. ECLAC, United Nations. Santiago de Chile 2012.

TROJANOWSKI S.: *Brazylia – spadająca gwiazda z gwiazdozbioru BRIC.* Departament Analiz Rynkowych, Noble Securities S.A. – www.pb.pl/atta/2135-brazylia-raport-tekst.doc.doc [dostęp: 04.09.2016].

TVEVAD J.: *Ameryka Łacińska i Karaiby.* Parlament Europejski – http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/pl/displayFtu.html?ftuId=FTU_6.6.2.html [dostęp: 11.09.2016].

Umowa między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Federacyjnej Republiki Brazylii o współpracy w dziedzinie nauki i techniki. Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego – http://www.nauka.gov.pl/ministerstwo/wspolpraca-z-zagranica/wspolpraca-dwustronna/mapa-swiata/brazylia/umowa-miedzy-rzadem-rzeczypospolitej-polskiej-a-rzadem-federacyjnej-republiki-brazylia-o-wspolpracy-w-dziedzinie-nauki-i-techniki_16272.html [dostęp: 18.12.2016].

Umowa między Rządem Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej a Rządem Republiki Kolumbii o współpracy kulturalnej i naukowej. Dz. U. z 1983, Nr 51, poz. 226.

Umowa o współpracy w dziedzinie nauki i techniki między ministrem Nauki i Szkolnictwa Wyższego Rzeczypospolitej Polskiej a Państwową Komisją Badań Naukowych i Technologicznych Republiki Chile. M. P. 2007 nr 91 poz. 988. Internetowy System Aktów Prawnych – <http://isip.sejm.gov.pl/KeywordServlet?viewName=thasC&passName=Chile> [dostęp: 03.03.2017].

Umowa o współpracy w dziedzinie nauki i techniki między Ministrem Nauki i Szkolnictwa Wyższego Rzeczypospolitej Polskiej a Państwową Komisją Badań Naukowych i Technologicznych Republiki Chile – http://www.nauka.gov.pl/g2/oryginal/2013_05/e177fdb0ba26a44a3502b7b9607764c.pdf [dostęp: 17.03.2017].

Umowa podstawowa o współpracy kulturalnej między Rządem Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej i Rządem Republiki Wenezueli, podpisana w Caracas dnia 14 maja 1973 r. Dziennik Ustaw Nr 42, poz. 252 – dziennikustaw.gov.pl/du/1974/s/42/252/D1974042025201.pdf [dostęp: 18.04.2017].

Umowa ramowa o współpracy między Rzeczpospolitą Polską a Boliwariańską Republiką Wenezueli, podpisana w Santiago dnia 27 stycznia 2013 r. Dz. U. 2013 poz.

1252. Internetowy System Aktów Prawnych – <http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU20130001252> [dostęp: 11.04.2017].
- World Population Prospects, The 2015 Revision, Key Findings and Advance Tables.* Department of Economic and Social Affairs, United Nations, New York 2015 – http://esa.un.org/unpd/wpp/Publications/Files/Key_Findings_WPP_2015.pdf [dostęp: 18.09.2016].
- Wspólna deklaracja „W kierunku partnerstwa strategicznego między Polską i Meksykiem”.* Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Meksyku – <http://www.meksyk.msz.gov.pl/resource/f1f57624-680c-4c84-9ffd-ee563305ccba:JCR> [dostęp: 04.06.2017].
- Wspólne Oświadczenie Polski i Kolumbii.* Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP – <http://www.msz.gov.pl/resource/6df2d9da-e96c-482c-a5ac-b66c4063b76a:JCR> [dostęp: 06.05.2017].
- Wystąpienie Ambasadora Meksyku w Polsce, A.N. Negrina na Konferencji, pt.: „Wzmocniony dialog Polska-Meksyk: nowe otwarcie w relacjach dwustronnych”. 29.09.2016 r. Warszawa.
- Wystąpienie Bernardo Turnera, Przewodniczącego Katcon Polska Sp. z o.o, na Konferencji, pt.: „Wzmocniony dialog Polska-Meksyk: nowe otwarcie w relacjach dwustronnych”. 29.09.2016 r. Warszawa.
- Wystąpienie dr J. Gocłowskiej-Bolek, Pełnomocniczki Przewodniczącego KRASP ds. Ameryki Łacińskiej, pt.: *Poland-Mexico. Potencial for academic and scientific cooperation*, podczas Konferencji pod patronatem MSZ i Ambasady Meksyku w Polsce, pt.: „Wzmocniony dialog Polska-Meksyk: nowe otwarcie w relacjach dwustronnych”. 29.09.2016 r. Warszawa.
- Wystąpienie prezydenta w czasie spotkania z meksykańską Polonią.* Prezydent.pl – <http://www.prezydent.pl/aktualnosci/wypowiedzi-prezydenta-rp/wystapienia/art,198,wystapienie-prezydenta-w-czasie-spotkania-z-meksykanska-polonia.html> [dostęp: 04.06.2017].
- Zalecenia dotyczące wzmocnienia relacji pomiędzy Polską a Meksykiem,* Instytut Matias Romero, Meksyk 2016.
- Zamieszki w Wenezueli. „Tam jest po prostu bieda”.* Komentarz dr Joanny Gocłowskiej-Bolek z Centrum Studiów Latinoamerykańskich UW. Polskie Radio.pl – <http://www.polskieradio.pl/130/4963/Artykul/1755426,Zamieszki-w-Wenezueli-Tam-jest-po-prostu-bieda> [dostęp: 22.04.2017].

Zapytanie nr 1959 do ministra spraw zagranicznych w sprawie polityki zagranicznej Polski z Boliwariańską Republiką Wenezueli z dnia 19 czerwca 2008 roku. Sejm.gov.pl – <http://orka2.sejm.gov.pl/IZ6.nsf/main/316D1026> [dostęp: 16.04.2017].

II. Monografie

BARTCZAK A.: *Struktura Instytucjonalna MERCOSUR na tle struktur instytucjonalnych Unii Europejskiej i NAFTA*. Warszawa 2005.

BIELEŃ S.: *Polityka w stosunkach międzynarodowych*. Warszawa 2010.

BONUSIAK W.: *Trzecia Rzeczpospolita (1989–2007)*. Rzeszów 2008.

BORKOWSKI P. J.: *Polityczne teorie integracji międzynarodowej*. Warszawa 2007.

BRZEZIŃSKI Z.: *Bezląd. Polityka światowa na progu XXI wieku*. Przeł. K. MURAWSKI. Warszawa 1993.

BRZEZIŃSKI Z.: *Druga szansa. Trzej prezydenci i kryzys amerykańskiego supermocarstwa*. Przeł. M. SZUBERT. Warszawa 2008.

BRZEZIŃSKI Z.: *Strategiczna wizja. Ameryka a kryzys globalnej potęgi*. Przeł. K. SKONIECZNY. Kraków 2013.

BRZEZIŃSKI Z.: *Wielka szachownica. Główne cele polityki amerykańskiej*. Przeł. T. WYŻYŃSKI. Warszawa 1998.

BRZEZIŃSKI Z.: *Wybór. Dominacja czy przywództwo*. Przeł. B. PIETRZYK. Kraków 2004.

CALVOCORESSI P.: *Polityka międzynarodowa po 1945 roku*. Przeł. W. BOLIMOWSKA-GARWACKA, H. BURSKA, S. GŁĄBIŃSKI, J. GOŁĘBIOWSKI. Warszawa 1998.

CIURUŚ E.: *Polacy w Brazylii*. Lublin 1977.

CAHYA Y.: *Brazil's Role in BRICS* – http://www.academia.edu/12880436/Brazils_Role_in_BRICS [dostęp: 13.09.2016].

CHASTEEN J.CH.: *Ogień i krew: historia Ameryki Łacińskiej*. Warszawa 2007.

CHWALBA A.: *Historia powszechna 1989-2011*. Warszawa 2011.

CHWIEJ E.: *Mercosur: organizacja regionalnej współpracy gospodarczej w Ameryce Południowej*. Kraków 2010.

CORBO V.: *Reformy gospodarcze w Ameryce Łacińskiej*. Warszawa 2002.

CZACHÓR Z.: *Kryzys i zaburzona dynamika Unii Europejskiej*. Warszawa 2013.

CZAPUTOWICZ J.: *System czy nieład? Bezpieczeństwo europejskie u progu XXI wieku*. Warszawa 1998.

- DEMBICZ A.: *Filozofia poznawania Ameryki. Studium idei i koncepcji poznawania i interpretowania Ameryki od czasów najdawniejszych po współczesne studia latynoamerykańskie*. Warszawa 2006.
- DI TELLA G.: *América Latina y La Unión Europea. Una nueva etapa político-económica en América Latina 1995*. Santiago de Chile 1996.
- DOBOSIEWICZ Z.: RÓMMEL W.: *Polonia w Ameryce Łacińskiej*. Lublin 1977.
- DOBOSIEWICZ Z.: *Polityka zagraniczna państw Ameryki Łacińskiej*. Warszawa 1979.
- DOBRYCKI W.: *Ameryka Łacińska we współczesnym świecie*. Warszawa 1989.
- DOBRYCKI W.: *Stosunki międzynarodowe w Ameryce Łacińskiej: historia i współczesność*. Warszawa 2000.
- DOBRYCKI W.: *System międzyamerykański*. Warszawa 2002.
- DOMAGAŁA A.: *Integracja Polski z Unią Europejską*. Warszawa 2008.
- DUDEK A.: *Historia polityczna Polski 1989-2005*. Kraków 2007.
- EAKIN M.C.: *Historia Ameryki Łacińskiej: zderzenie kultur*. Kraków 2009.
- FRANKOWSKI P.: *Hegemonia Stanów Zjednoczonych Ameryki w warunkach turbulencji*. Toruń 2006.
- FUKUYAMA F.: *Budowanie państwa. Władza i ład międzynarodowy w XXI wieku*. Przeł. J. SERWAŃSKI. Poznań 2005.
- GARTEN J.E.: *The Big Ten: The Big Emerging Markets and How They Will Change Our Lives*. New York 1997.
- GAWRYCKI M.F., BLOCH N.: *Kuba*, Warszawa 2010.
- GAWRYCKI M.F.: *Podglądając innego. Polscy trawelebrycy w Ameryce Łacińskiej*. Warszawa 2011.
- GAWRYCKI M.F.: *Unia Europejska-Ameryka Łacińska i Karaiby. Trudne partnerstwo dwóch regionów*. Warszawa 2004.
- GIDDENS A.: *Europa w epoce globalnej*. Przeł. M. KLIMOWICZ, M. HABURA. Warszawa 2009.
- ĞLUCHOWSKI K.: *Materiały do problemu osadnictwa polskiego w Brazylii*. Warszawa 1927.
- GOCŁOWSKA-BOLEK J.: *Los procesos de integración en América Latina. Tendencias y barreras*. Warszawa 2007.
- GRODZKI R.: *Polska polityka zagraniczna w XX i XXI wieku. Główne kierunki – Fakty – Ludzie – Wydarzenia*. Zakrzewo 2009.
- GROSSE T.G.: *Europa na rozdrożu*. Warszawa 2008.

- GRUDZIŃSKI P.: *Państwo inteligentne. Polska w poszukiwaniu międzynarodowej roli*. Toruń 2009.
- GUIRA J.: *MERCOSUR: trade and investment amid financial crisis*. London 2003.
- GWIAZDA A.: *Globalizacja i regionalizacja gospodarki światowej*. Toruń 2000.
- HINZ K.J.: *Kuba. Syndrom Wyspy*. Warszawa 2016.
- HUNTINGTON S.P.: *Zderzenie cywilizacji i nowy kształt ładu światowego*. Przeł. H. JANKOWSKA. Warszawa 1997.
- IWANIEK J.: *Konflikt o Kanał Panamski*. Warszawa 2013.
- IWANIEK J.: *Problemy Kanału Panamskiego w stosunkach bilateralnych między Panamą a Stanami Zjednoczonymi*. Katowice 1989.
- IWANIEK J.: *Polityka kulturalna i propaganda zagraniczna USA w Ameryce Łacińskiej*. Katowice 1984.
- KAGAN R.: *Potęga i raj. Ameryka i Europa w nowym porządku świata*. Przeł. W. TUROPOLSKI. Warszawa 2003.
- KALIŃSKI J.: *Transformacja gospodarki polskiej w latach 1989-2004*. Warszawa 2004.
- KAMIŃSKI S.: *Przegląd bezpieczeństwa narodowego w planowaniu strategicznym Polski*. Warszawa 2015.
- KATZ J.M.: *Structural reforms, productivity and technological change in Latin America*. Chile 2001.
- KISSINGER H.: *Dyplomacja*. Przeł. S. GŁĄBIŃSKI, G. WOŹNIAK, I. ZYCH. Warszawa 1996.
- KIWERSKA J.: *Gra o Europę. Bezpieczeństwo europejskie w polityce Stanów Zjednoczonych pod koniec XX wieku*. Poznań 2000.
- KIWERSKA J.: *Rozchodzenie się dwóch światów. Stany Zjednoczone i relacje transatlantyckie 1989–2012*. Poznań 2013.
- KIWERSKA J.: *Świat w latach 1989-2009. Wydarzenia – konflikty – procesy*. Poznań 2009.
- KOŁAKOWSKI M.: *Sytuacja najnowszej emigracji polskiej w Santiago de Chile*. Kraków 2015 – <http://www.santiagodechile.msz.gov.pl/resource/97f2f1dd-77d4-470e-b7a7-13bb7452ddf9:JCR> [dostęp: 19.03.2017].
- KRZYWICKA K.: *Ameryka Łacińska u progu XXI wieku*. Lublin 2009.
- KUKUŁKA J.: *Historia współczesna stosunków międzynarodowych*. Warszawa 1996.
- KUKUŁKA J.: *Międzynarodowe stosunki polityczne*. Warszawa 1980.
- KULA M.: *Polonia brazylijska*. Warszawa 1981.
- KUPIECKI R., SZCZEPANIK K.: *Polityka zagraniczna Polski 1918-1994*. Warszawa 1995.

- KUŹNIAR R.: *Porządek międzynarodowy u progu XXI w. Wizje – koncepcje – paradygmaty*. Warszawa 2005.
- KUŹNIAR R.: *Droga do wolności. Polityka zagraniczna III Rzeczypospolitej*. Warszawa 2008.
- KUŹNIAR R.: *Pozimnowojenne dwudziestolecie 1989-2010. Stosunki międzynarodowe na przełomie XX i XXI wieku*. Warszawa 2011.
- LANDES D.S.: *Bogactwo i nędza narodów. Dlaczego jedni są tak bogaci a inni tak ubodzy*. Przeł. H. JANKOWSKA. Warszawa 2000.
- LEGOMSKA-DWORNIAK E.: *Polska, Kuba, gospodarka, współpraca*. Warszawa 1975.
- LIPOWSKI A.: *Polityka przemysłowa a wzrost konkurencyjności. Doświadczenia azjatyckich tygrysów i wnioski dla Polski*. Warszawa 1997.
- LOMBORG B.: *Latin American development priorities*. Cambridge 2009.
- LUTTWAK E.: *Turbokapitalizm. Zwycięzcy i przegrani światowej gospodarki*. Przeł. E. KANIA. Wrocław 2000.
- ŁASTAWSKI K.: *Polska racja stanu po wstąpieniu do Unii Europejskiej*. Warszawa 2009.
- ŁEPKOWSKI T.: *Polska-Meksyk 1918-1939*. Wrocław 1980.
- ŁEPKOWSKI T.: *Dzieje Ameryki Łacińskiej*. Warszawa 1986.
- ŁOŚ-NOWAK T.: *Wstęp do teorii stosunków międzynarodowych*. Poznań 1999.
- ŁOŚ-NOWAK T.: *Stosunki międzynarodowe. Teorie – systemy – uczestnicy*. Wrocław 2006.
- MADERA A.J.: *Polska polityka zagraniczna. Europa Środkowo-Wschodnia 1989–2003*. Kraków 2003.
- MARSH S., REES W.: *The European Union in the Security of Europe*. Abingdon 2011.
- MALINOWSKI M.: *Ruch Polonijny w Argentynie i Brazylii w latach 1989-2000*. Warszawa 2005.
- MATERSKI W., MICHOWICZ W.: *Historia dyplomacji polskiej*. Tom VI, 1944/1945-1989. Warszawa 2010.
- MOGUILLANSKY G., BIELSCHOWSKY R.: *Investment and Economic Reform in Latin America*. Chile 2001.
- MONDRY J.: *Powrót geopolityki. Ameryka, Europa i Azja w XXI wieku*. Warszawa 2010.
- MORAWSKI T.: *Więżniowie. Ekwador, kokaina i... .* Poznań 2008.
- MOREIRA MATINS A.: *La visión europea de las relaciones entre la UE y el Grupo de Río*. Miami, Florida 1995.

MORGENTHAU H.J.: *Polityka między narodami. Walka o potęgę i pokój*. Przeł. R. WŁOCH. Warszawa 2010.

MORLEY S.: *The income distribution problem in Latin America and the Caribbean*. Chile 2001.

NAWROT W.: *Globalny kryzys finansowy XXI wieku. Przyczyny, przebieg, skutki, prognozy*. Warszawa 2009.

Nowa Encyklopedia Powszechna PWN. Tom 1 Warszawa 1995.

NOWICKI J.: *Ameryka Łacińska: rozwój społeczno-ekonomiczny*. Warszawa 1977.

NYE J.S.: *Soft Power. Jak osiągnąć sukces w polityce światowej*. Przeł J. ZABOROWSKI. Warszawa 2007.

OBERDA-MONKIEWICZ A.: *Polityka USA wobec Ameryki Łacińskiej po zimnej wojnie*. Warszawa 2009.

OCAMPO J.A.: *Growth with stability. Financing for development in the new international context*. Chile 2002.

OCAMPO J.A.: *The history and challenges of Latin American development*. Chile 2013.

OCIEPKA B.: *Dyplomacja publiczna*. Wrocław 2008.

OCIEPKA B.: *Miękka siła i dyplomacja publiczna Polski*. Warszawa 2013.

ONICHIMOWSKI L.: *Ameryka Łacińska*. Warszawa 1980.

PARADOWSKA M.: *Podróżnicy i emigranci. Szkice z dziejów polskiego wychodźstwa w Ameryce Południowej*. Warszawa 1984.

PARADOWSKA M.: *Polacy w Ameryce Południowej*. Wrocław 1977.

PARADOWSKA M.: *Polacy w Meksyku i Ameryce Środkowej*, Wrocław 1985.

PARZYMIES S.: *Stosunki międzynarodowe w Europie 1945-2009*. Warszawa 2009.

PRZEWORSKI A.: *Democracy and the market: political and economic reforms in Eastern Europe and Latin America*. Cambridge 1993.

ROTFELD A.D.: *Polska w niepewnym świecie*. Warszawa 2006.

SAINT E'TIENE CH.: *Potęga albo śmierć. Europa wobec imperium amerykańskiego*. Przeł. A. NICA-ZDANIUK, B. ZDANIUK. Warszawa 2004.

SAPIR J.: *Nowy XXI wiek. Od „wieku Ameryki” do powrotu narodów*. Warszawa 2009.

SKRZYPEK R.: *Dyplomatyczne dzieje PRL w latach 1956-1989*. Pułtusk-Warszawa 2010.

STEMPŁOWSKI R.: *Imigranci polscy w Brazylii podczas II wojny światowej*. Kraków 1978.

STEMPŁOWSKI R.: *Ameryka Łacińska: dyskusja o rozwoju*. Warszawa 1987.

STEMPŁOWSKI R.: *Wprowadzenie do analizy polityki zagranicznej RP*. T. 1. Warszawa 2007.

- STEMPŁOWSKI R.: *Wprowadzenie do analizy polityki zagranicznej Rzeczypospolitej Polskiej*. Warszawa 2015.
- STOLARCZYK M.: *Zbieżność i różnice interesów w stosunkach polsko-niemieckich w latach 1989-2009*. Katowice 2010.
- STOLARCZYK M.: *Rosja w polityce zagranicznej Polski w latach 1992-2015*. Katowice 2016.
- SZYMAŃSKI W.: *Świat i Polska wobec wyzwań*. Warszawa 2015.
- TODD E.: *Schylek imperium. Rozważania o rozkładzie systemu amerykańskiego*. Przeł. A. SZEPTYCKI, K. MĄCZYŃSKA. Warszawa 2003.
- WALTZ K.: *Struktura teorii stosunków międzynarodowych*. Warszawa 2010.
- WELLER J.: *Economic reforms, growth and employment. Labour markets in Latin America and the Caribbean*. Chile 2001.
- WĘC J.J.: *Spór o kształt instytucjonalny Wspólnot Europejskich i Unii Europejskiej 1950-2005. Między ideą ponadnarodowości a współpracą międzyrządową. Analiza politologiczna*. Kraków 2006.
- ZACMIŃSKI A.: *Historia, polityka, stosunki międzynarodowe: wybrane zagadnienia*. Bydgoszcz 2010.
- ZAJĄC J., ZIĘBA R.: *Polska w stosunkach międzynarodowych 1945-1989*. Toruń 2005.
- ZIĘBA R.: *Instytucjonalizacja bezpieczeństwa europejskiego. Koncepcje – struktury – funkcjonowanie*. Warszawa 1999.
- ZIĘBA R.: *Bezpieczeństwo międzynarodowe po zimnej wojnie*. Warszawa 2008.
- ZIĘBA R.: *Główne kierunki polityki zagranicznej Polski po zimnej wojnie*. Warszawa 2010.
- ZIĘBA R.: *Polityka zagraniczna Polski w strefie euroatlantyckiej*. Warszawa 2013.

III. Prace zbiorowe i artykuły w pracach zbiorowych

- 20 lat polityki zagranicznej Polski Ludowej*. Red. A. KRUCZKOWSKI, M. ŁOBODYCZ [i in.]. Warszawa 1964.
- Ameryka Łacińska XXI wieku. Nowe oblicza, nowe struktury, nowe tożsamości*. Red. A. DEMBICZ. Warszawa 2013.
- Ameryka Łacińska wobec wyzwań globalizacji*. Red. M.F. GAWRYCKI. Toruń 2006.
- BARTKOWIAK D.: *Życie i działalność inż. Ernesta A. Malinowskiego w Peru*. W: *Relacje Polska-Peru. Historia i współczesność*. Red. F. RODRIGUEZ. Warszawa 1998.

- BIELECKA M.: *Role międzynarodowe państwa*. W: *Wstęp do polityki zagranicznej państwa*. Red. R. ZIEBA. Toruń 2005.
- BORKOWSKI P.: *Procesy integracyjne we współczesnym świecie – przypadek Ameryki Łacińskiej*. W: *Procesy integracyjne w Ameryce Łacińskiej*. Red. M.F. GAWRYCKI. Warszawa 2007.
- BUSTILLO I., VELLOSO H.: *Debt financing rollercoaster. Latin American and Caribbean access to international bond markets since the debt crisis, 1982-2012*. Chile 2013.
- CHWIEJ E.: *Czynniki wpływające na aktualną pozycję Ameryki Łacińskiej i Karaibów w stosunkach międzynarodowych*. W: *Ameryka Łacińska w stosunkach międzynarodowych*. Red. M. LISIŃSKA, B. BELIAVSKA. Kraków 2015.
- CZORNIK K., LAKOMY M.: *Polityczny i wojskowy wymiar stosunków polsko-amerykańskich w pierwszej i drugiej dekadzie XXI wieku*. W: *Dylematy polityki zagranicznej Polski na początku XXI wieku*. Red. K. CZORNIK, M. LAKOMY, M. STOLARCZYK. Katowice 2014.
- CZORNIK K., LAKOMY M., STOLARCZYK M.: *Wstęp*. W: *Dylematy polityki zagranicznej Polski na początku XXI wieku*. Red. K. CZORNIK, M. LAKOMY, M. STOLARCZYK. Katowice 2014.
- DEMBICZ A.: *Współpraca naukowa między Polską i Argentyną*. W: *Relacje Argentyna-Polska. Historia i współczesność*. Red. A. DEMBICZ. Warszawa 1996.
- DEMBICZ A.: *Związki akademickie między Polską a Chile. Doświadczenia i stan obecny*. W: *Relacje Polska – Chile. Historia i współczesność*. Red. K. DEMBICZ. Warszawa 2002.
- DEMBICZ K.: *Zarys współpracy naukowej między Polską a Kolumbią*. W: *Relacje Polska-Kolumbia. Historia i współczesność*. Red. T. SOŃTA-JAROSZEWICZ. Warszawa 2006.
- DOBRYCKI W.: *Polityka zagraniczna Meksyku – tradycja i współczesność*. W: *Polityka zagraniczna państw Ameryki Łacińskiej*. Red. M.F. GAWRYCKI. Warszawa 2006.
- DOROCCI S., BRZEGOWY P.: *Zarys polsko-meksykańskich stosunków politycznych i gospodarczych w XX i XXI wieku*. W: *Polska-Ameryka Łacińska, historia – polityka – gospodarka – kultura*. Red. M. DRGAS, J. KNOPEK. Toruń 2014.
- Doświadczenie demokracji w Ameryce Łacińskiej*. Red. M. KANIA, A. KAGANIEC-KAMIENSKA. Kraków 2008.
- Dzieje Ameryki Łacińskiej*. Tom III 1930-1975/1980. Red. R. STEMPLOWSKI. Warszawa 1983.
- Emigracja Polska w Brazylii 100 lat osadnictwa*. Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza. Warszawa 1971.

- GAWRYCKI M.F.: *Latynoamerykańska wizja pozimnowojennego porządku międzynarodowego i jej funkcje polityczne*. W: *Porządek międzynarodowy u progu XXI wieku*. Red. R. KUŹNIAR. Warszawa 2005.
- GAWRYCKI M.F.: *Miejsce i rola Ameryki Łacińskiej we współczesnym świecie*. W: *Ameryka Łacińska we współczesnym świecie*. Red. M.F. GAWRYCKI. Warszawa 2006.
- GAWRYCKI M.F.: *Polityka Polski wobec państw Ameryki Łacińskiej*. W: *Polityka zagraniczna Polski po wstąpieniu do NATO i UE*. Red. S. BIELEŃ. Warszawa 2010.
- GNIADEK J.: *Współpraca gospodarcza Polski z Federacyjną Republiką Brazylii (Brazylią)*. W: *Rynki zagraniczne dla polskiego biznesu. Kraje Ameryki Łacińskiej. Argentyna, Brazylia, Kolumbia*. Red. U. KLONOWSKA. Warszawa 2010.
- GNIADEK J., WASYLEWSKA K.: *Kraje Ameryki Łacińskiej – krótka charakterystyka*. W: *Rynki zagraniczne dla polskiego biznesu. Kraje Ameryki Łacińskiej. Argentyna, Brazylia, Kolumbia*. Red. U. KLONOWSKA. Warszawa 2010.
- GOCŁOWSKA-BOLEK J.: *Ameryka Łacińska jako region niewykorzystanych możliwości dywersyfikacji polskiego eksportu*. W: *Polska-Ameryka Łacińska, historia – polityka – gospodarka – kultura*. Red. M. DRGAS, J. KNOPEK [i in.]. Toruń 2014.
- GOCŁOWSKA-BOLEK J.: *Nowy Mercosur. Integracja gospodarcza jako próba odpowiedzi na wyzwania globalizacji*. W: *Ameryka Łacińska w poszukiwaniu konsensusu*. Red. K. ALBIN KŁOSIŃSKI, M. CZARNACKI. Lublin 2013.
- GOCŁOWSKA-BOLEK J.: *Programy stypendialne w krajach Ameryki Łacińskiej – szansa na skuteczną internacjonalizację polskich uczelni*. W: *Czas internacjonalizacji. Wyzwania dla polskich uczelni*. Red. B. SIWIŃSKA, M. ZIMNAK. Warszawa 2016.
- GOCŁOWSKA-BOLEK J.: *Uczelnie latynoamerykańskie – atrakcyjni i wymagający partnerzy polskiej internacjonalizacji*. W: *Czas internacjonalizacji II. Perspektywy, priorytety, projekty*. Red. B. SIWIŃSKA, G. MAZUREK. Warszawa 2017.
- GRĄCIK-ZAJĄCZKOWSKI M.: *Ameryka Łacińska w WTO*. W: *Ameryka Łacińska w poszukiwaniu konsensusu*. Red. K. ALBIN KŁOSIŃSKI, M. CZARNACKI. Lublin 2013.
- GRZYWACZ A.: *BRICS – przejawy brazylijskiej mocarstwowości w procesie kształtowania nowego ładu międzynarodowego*. W: *Brazylia jako mocarstwo wschodzące*. Red. M.F. GAWRYCKI. Warszawa 2013.
- GUGAŁA J.: *Ewolucja stosunków gospodarczych w zachodniej hemisferze*. W: *Ameryka Łacińska we współczesnym świecie*. Red. M.F. GAWRYCKI. Warszawa 2006.
- HAGOPIAN F., MAINWARING S.: *The Third Wave of Democratization in Latin America: advances and setbacks*. Cambridge 2005.

- HALIŻAK E.: *Południe (państwa rozwijające się – Trzeci Świat)*. W: *Stosunki międzynarodowe. Geneza, struktura, dynamika*. Red. E. HALIŻAK, R. KUŹNIAR. Warszawa 2006.
- KAWKA M.: *Polska obecność w Brazylii*. W: *Relacje Polska – Brazylia. Historia i współczesność*. Red. A. DEMBICZ, M. KULA. Warszawa 1996.
- KĘPKA H.: *Współpraca gospodarcza Polski z Republiką Argentyńską (Argentyną)* W: *Rynki zagraniczne dla polskiego biznesu. Kraje Ameryki Łacińskiej. Argentyna, Brazylia, Kolumbia*. Red. U. KLONOWSKA. Warszawa 2010.
- KLARNER-KOSIŃSKA I.: *Polonia w Kolumbii*. W: *Dzieje Polonii w Ameryce Łacińskiej*. Red. M. KULA. Wrocław 1983.
- KLARNER-KOSIŃSKA I.: *Polonia w Ekwadorze*. W: *Dzieje Polonii w Ameryce Łacińskiej*. Red. M. KULA. Wrocław 1983.
- KLARNER-KOSIŃSKA I.: *Polonia w Chile*. W: *Dzieje Polonii w Ameryce Łacińskiej*. Red. M. KULA. Wrocław 1983.
- KLONOWSKA U.: *Wstęp*. W: *Rynki zagraniczne dla polskiego biznesu. Kraje Ameryki Łacińskiej. Argentyna, Brazylia, Kolumbia*. Red. U. KLONOWSKA. Warszawa 2010.
- KOBIEROWSKI H.: *Historia polsko-kolumbijskich stosunków dyplomatycznych i gospodarczych*. W: *Relacje Polska-Kolumbia. Historia i współczesność*. Red. T. SOŃTA-JAROSZEWICZ. Warszawa 2006.
- KOŃCZYK E.: *Polska-Argentyna, stosunki gospodarcze*. W: *Relacje Argentyna-Polska. Historia i współczesność*. Red. A. DEMBICZ. Warszawa 1996.
- KOŃCZYK E.: *Polska-Brazylia. Stosunki gospodarcze*. W: *Relacje Polska – Brazylia. Historia i współczesność*. Red. A. DEMBICZ, M. KULA. Warszawa 1996.
- KOPIJ M., SKOCZ M.: *Ameryka Łacińska w stosunkach międzynarodowych*. W: *Współczesne stosunki międzynarodowe*. Red. T. ŁOŚ-NOWAK. Wrocław 2008.
- KRZYWICKA K.: *Ameryka Łacińska między integracją a marginalizacją*. W: *Ameryka Łacińska we współczesnym świecie*. Red. M.F. GAWRYCKI. Warszawa 2006.
- KULA M.: *Polonia brazylijska w świetle stanu badań prowadzonych w Polsce*. W: *Obecność polska w Brazylii*. Materiały z Sympozjum Brazylia-Polska, Kurytyba 1988. CESŁA. Warszawa 1996.
- LAKOMY M.: *Przebieg i uwarunkowania konfliktu na wschodzie Ukrainy*. W: *Implikacje konfliktu ukraińskiego dla polityki zagranicznej i bezpieczeństwa Polski. Aspekty polityczne, wojskowe, gospodarcze oraz społeczne*. Red. K. CZORNIK, M. LAKOMY, M. STOLARCZYK. Katowice 2015.

- LICHOTA T.: *Kalendarium polsko-chilijskich stosunków politycznych*. W: *Relacje Polska – Chile. Historia i współczesność*. Red. K. DEMBICZ. Warszawa 2002.
- LINZ J.J., STEPAN A.: *Problems of Democratic Transition and Consolidation. Southern Europe, Latin America and Postcommunist Europe*. London 1996.
- LIZAK W., SPYRA J.: *Azja, Bliski Wschód i Ameryka Łacińska w polityce zagranicznej RP*. W: *Polityka zagraniczna RP 1989-2002*. Red. R. KUŹNIAR, K. SZCZEPANIK. Warszawa 2002.
- ŁAPAJ J.: *Sytuacja Polaków osadzonych w ekwadorskich więzieniach za przemyt narkotyków w kontekście kryzysu wymiaru sprawiedliwości w Ekwadorze*. W: „*Studia Politicae Universitatis Silesiensis*” Tom XVI. Katowice 2016.
- ŁAPAJ J.: *Brazylia w polskiej polityce zagranicznej w drugiej dekadzie XXI wieku*. W: *Stosunki Polski z mocarstwami w drugiej dekadzie XXI wieku*. Red. K. CZORNIK, M. LAKOMY, M. STOLARCZYK. Katowice 2016.
- ŁAPAJ J.: *Największe wyzwania i problemy Polski w relacjach z państwami Ameryki Łacińskiej i Karaibów po 1990 roku*. W: *Dylematy polityki zagranicznej Polski na początku XXI wieku*. Red. K. CZORNIK, M. LAKOMY, M. STOLARCZYK. Katowice 2014.
- ŁAPAJ J.: *Polacy w Brazylii. Aspekty historyczne i współczesność*. W: „*Pisma Humanistyczne: Brazylia*”. Katowice 2013.
- ŁEPKOWSKI T.: *Cywilizacja latynoamerykańska*. W: *Dzieje Ameryki Łacińskiej*. T. 3. Red. R. STEMPLOWSKI. Warszawa 1983.
- ŁEPKOWSKI T.: *Polonia meksykańska*. W: *Dzieje Polonii w Ameryce Łacińskiej*. Red. M. KULA. Wrocław 1983.
- ŁOŚ-NOWAK T.: *Przestrzeń międzynarodowa versus środowisko międzynarodowe: nowe zjawiska, nowe wyzwania dla polityki zagranicznej RP*. W: *Dylematy polityki zagranicznej Polski na początku XXI wieku*. Red. K. CZORNIK, M. LAKOMY, M. STOLARCZYK. Katowice 2014.
- ŁUGOWSKA U.: *Problem narkotykowy w Ameryce Łacińskiej*. W: *Ameryka Łacińska we współczesnym świecie*. Red. M.F. GAWRYCKI. Warszawa 2006.
- MAKOWSKI J.: *Argentyna – środowisko, ludność i przestrzeń*. W: *Relacje Argentyna-Polska. Historia i współczesność*. Red. A. DEMBICZ. Warszawa 1996.
- MALCZEWSKI Z.: *Duchowieństwo i duszpasterstwo polskie w Brazylii*. W: *Relacje Polska-Brazylia. Historia i współczesność*. Red. A. DEMBICZ, M. KULA. Warszawa 1996.
- MALINOWSKI M.: *Polacy w Chile*. W: *Relacje Polska – Chile. Historia i współczesność*. Red. K. DEMBICZ. Warszawa 2002.

- MALINOWSKI M.: *Polonia na Kubie*. W: *Relacje Polska-Kuba. Historia i współczesność*. Red. K. DEMBICZ. Warszawa 2013.
- Międzynarodowe stosunki polityczne*. Red. W. MALENDOWSKI, CZ. MOJSIEWICZ. Poznań 1996.
- MILEWSKA E.: *Polsko-brazylijskie związki literackie*. W: *Relacje Polska – Brazylia. Historia i współczesność*. Red. A. DEMBICZ, M. KULA. Warszawa 1996.
- MIODEK L.: *Polsko-kubańskie relacje polityczne i gospodarcze w kontekście sytuacji międzynarodowej*. W: *Relacje Polska-Kuba. Historia i współczesność*. Red. K. DEMBICZ. Warszawa 2013.
- MOLOEZNIK M.P.: *Stosunki dyplomatyczne polsko-meksykańskie z perspektywy historycznej*. W: *Relacje Polska-Meksyk. Historia i współczesność*. Red. F.V. PORRAS. Warszawa 2007.
- NORAMBUENA A.L.: *Stosunki polityczno-gospodarcze między Polską a Chile*. W: *Relacje Polska – Chile. Historia i współczesność*. Red. K. DEMBICZ. Warszawa 2002.
- OCAMPO A., MARTIN J.: *Globalization and development: a Latin American and Caribbean perspective*. Stanford 2003.
- OCAMPO J.A. Y UTHOFF A.: *Gobernabilidad e integración financiera: Ámbito global y regional*. Chile 2004.
- OLCHA A.: *Słowo wstępne*. W: *Moje życie w Brazylii*. W. WÓJCIK. Warszawa 1961.
- OLEKSIUK A., VASHCHENKO M.: *Międzynarodowe stosunki ekonomiczne: gospodarcze wyzwania XXI wieku*. Warszawa 2010.
- OSTROWSKA D.: *Stosunki polityczne polsko-brazylijskie*. W: *Relacje Polska – Brazylia. Historia i współczesność*. Red. A. DEMBICZ, M. KULA. Warszawa 1996.
- OSUCHOWSKA M.Z.: *Kierunki rozwoju współpracy kulturalnej i naukowej w świetle umów bilateralnych podpisanych przez Polskę z państwami latynoamerykańskimi*. W: *Polska-Ameryka Łacińska, historia – polityka – gospodarka – kultura*. Red. M. DRGAS, J. KNOPEK [i in.]. Toruń 2014.
- Państwo i polityka w Ameryce Łacińskiej. Zarys systemów politycznych państw latynoamerykańskich*. Red. P. ŁACIŃSKI. Warszawa 2013.
- PEREIRA CARRERO R.: *Polityka zagraniczna Argentyny*. W: *Polityka zagraniczna państw Ameryki Łacińskiej*. Red. M.F. GAWRYCKI. Warszawa 2006.
- PERLIN J., OBERDA A.: *Polityka zagraniczna Wenezueli*. W: *Polityka zagraniczna państw Ameryki Łacińskiej*. Red. M.F. GAWRYCKI. Warszawa 2006.

- PERLIN J.: *Stosunki polityczne Polski z państwami Ameryki Łacińskiej*. W: *Emigracja, Polonia, Ameryka Łacińska. Procesy emigracji i osadnictwa Polaków w Ameryce Łacińskiej i ich odzwierciedlenie w świadomości społecznej*. Red. T. PALECZNY. Warszawa 1996.
- PIŁKA R.: *Integracja gospodarcza w Ameryce Południowej – w poszukiwaniu drogi rozwoju*. W: *Ameryka Łacińska w poszukiwaniu konsensusu*. Red. K. ALBIN KŁOSIŃSKI, M. CZARNACKI. Lublin 2013.
- PIOTROWSKI B.: *O Polakach i działalności polonijnej w Kolumbii*. W: *Relacje Polska-Kolumbia. Historia i współczesność*. Red. T. SOŃTA-JAROSZEWICZ. Warszawa 2006.
- POLAŃSKI E.: *Stosunki polityczne polsko-argentyńskie*. W: *Relacje Argentyna-Polska. Historia i współczesność*. Red. A. DEMBICZ. Warszawa 1996.
- Polska w stosunkach międzynarodowych*. Red. S. BIELEŃ. Warszawa 2007.
- Polska polityka zagraniczna w procesie przemian po 1989 roku*. Red. A. ŻUKOWSKI. Olsztyn 1999.
- RUBAJ P.: *Atrakcyjność biznesowa krajów Ameryki Łacińskiej*. W: *Ameryka Łacińska w poszukiwaniu konsensusu*. Red. K. ALBIN KŁOSIŃSKI, M. CZARNACKI. Lublin 2013.
- RYCERZ D.: *Polsko-meksykańskie związki w dziedzinie kultury*. W: *Relacje Polska-Meksyk. Historia i współczesność*. Red. F.V. PORRAS. Warszawa 2007.
- RYCERZ D.: *Polsko-kolumbijskie związki kulturalne i literackie*. W: *Relacje Polska-Kolumbia. Historia i współczesność*. Red. T. SOŃTA-JAROSZEWICZ. Warszawa 2006.
- RYCERZ D.: *Związki kulturalne między Polską a Argentyną*. W: *Relacje Argentyna-Polska. Historia i współczesność*. Red. A. DEMBICZ. Warszawa 1996.
- RYCERZ D.: *Związki kulturalne między Polską a Brazylią*. W: *Relacje Polska – Brazylia. Historia i współczesność*. Red. A. DEMBICZ, M. KULA. Warszawa 1996.
- RYCERZ D.: *Relacje kulturalne Polska-Kuba, przeszłość i teraźniejszość*. W: *Relacje Polska-Kuba. Historia i współczesność*. Red. K. DEMBICZ. Warszawa 2013.
- RYNKOWSKA M.: *Rola dyplomacji parlamentarnej w kontekście polsko-meksykańskich stosunków parlamentarnych*. W: *Relacje Polska-Meksyk. Historia i współczesność*. Red. F.V. PORRAS. Warszawa 2007.
- SCHREIBER H., GAWRYCKI M.F.: *Cywilizacja latynoamerykańska – zarys problematyki*. W: *Dzieje kultury latynoamerykańskiej*. Red. M.F. GAWRYCKI. Warszawa 2011.
- SMOLANA K.: *Za ocean po lepsze życie*. W: *Dzieje Polonii w Ameryce Łacińskiej*. Red. M. KULA. Wrocław 1983.

- SMOLANA K.: *Wspólnie poprzez historię. Zarys historyczny stosunków polsko-argentyńskich*. W: *Relacje Argentyna-Polska. Historia i współczesność*. Red. A. DEMBICZ. Warszawa 1996.
- SMYK R., GRUDZIŃSKI A.: *Stosunki gospodarcze Meksyk-Polska*. W: *Relacje Polska-Meksyk. Historia i współczesność*. Red. F.V. PORRAS. Warszawa 2007.
- SPRYSAK J.: *Kryteria konsensusu waszyngtońskiego*. W: *Ameryka Łacińska w poszukiwaniu konsensusu*. Red. K. ALBIN KŁOSIŃSKI, M. CZARNACKI. Lublin 2013.
- SPYRA J.: *Stosunki Polski z krajami Ameryki Łacińskiej*. W: *Ameryka Łacińska we współczesnym świecie*. Red. M.F. GAWRYCKI. Warszawa 2006.
- SPYRA J.: *Polityka zagraniczna Brazylii*. W: *Polityka zagraniczna państw Ameryki Łacińskiej*. Red. M.F. GAWRYCKI. Warszawa 2006.
- SPYRA J.: *Polityka zagraniczna Chile*. W: *Polityka zagraniczna państw Ameryki Łacińskiej*. Red. M.F. GAWRYCKI. Warszawa 2006.
- Stan i perspektywy stosunków gospodarczych Polski z krajami Ameryki Łacińskiej*. Red. A. DEMBICZ, K. DEMBICZ [i in]. Warszawa 1997.
- STEMPŁOWSKI R.: *Ameryka Łacińska. Dyskusja o rozwoju*. Warszawa 1987.
- STRYJEK J.: *Współpraca gospodarcza Mercosur z Unią Europejską*. W: *Ameryka Łacińska w poszukiwaniu konsensusu*. Red. K. ALBIN KŁOSIŃSKI, M. CZARNACKI. Lublin 2013.
- SZUKALSKI S. M.: *Ameryka Łacińska na światowym rynku offshoringu usług biznesowych*. W: *Ameryka Łacińska w poszukiwaniu konsensusu*. Red. K. ALBIN KŁOSIŃSKI, M. CZARNACKI. Lublin 2013.
- TOMASZEWSKY M.W.: *Polacy w Peru*. W: *Relacje Polska-Peru. Historia i współczesność*. Red. F. RODRIGUEZ. Warszawa 1998.
- Unia Europejska i Polska wobec dylematów integracyjnych na początku XXI wieku*. Red. M. STOLARCZYK. Toruń 2006.
- WACHOWICZ R.CH.: *Aspekty polityczne i ideologiczne polskiej imigracji do Brazylii 1869-1964*. W: *Obecność polska w Brazylii*. CESLA, Uniwersytet Warszawski. Warszawa 1996.
- WAHLERS G.: *América Latina y la Unión Europea*. Konrad Adenauer Stiftung, Santiago de Chile 2007.
- WASYLEWSKA K.: *Współpraca gospodarcza Polski z Republiką Kolumbii (Kolumbia)*. W: *Rynki zagraniczne dla polskiego biznesu. Kraje Ameryki Łacińskiej. Argentyna, Brazylia, Kolumbia*. Red. U. KLONOWSKA. Warszawa 2010.

Wstęp do teorii polityki zagranicznej państwa. Red. R. ZIĘBA. Toruń 2005.

WÓJCIK W.: *Moje życie w Brazylii*. Warszawa 1961.

ZYBLIKIEWICZ L.W.: *Reorientacja polityki zagranicznej Polski w latach 1989-2008*. W: *Polityka zagraniczna, decyzje, procedury, instytucje*. Red. J.J. PIĄTEK, R. PODGÓRZAŃSKA. Toruń 2009.

ZYBLIKIEWICZ L.W.: *Polska wobec zmian w układzie sił w gospodarce i polityce światowej w latach 2001-2013*. W: *Dylematy polityki zagranicznej Polski na początku XXI wieku*. Red. K. CZORNIK, M. LAKOMY, M. STOLARCZYK. Katowice 2014.

ŻURAWSKA M.: *Polsko-meksykańska wymiana handlowa w okresie prezydentury Carlosa Salinas de Gortari oraz Vicente Foxa*. W: *Polska-Ameryka Łacińska, historia – polityka – gospodarka – kultura*. Red. M. DRGAS, J. KNOPEK. Toruń 2014.

IV. Artykuły w czasopismach specjalistycznych

„Ameryka Łacińska” nr 4 (6) 1994.

BOGDZIEWICZ P.: *Stosunki dwustronne Polski. Meksyk*. „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej 2002”. 2002.

BRUDZIŃSKA K.: *Niewykorzystany potencjał współpracy UE z Ameryką Łacińską i Karaibami*. PISM, nr 57 (1294), 10 czerwca 2015 – https://www.pism.pl/files/?id_plik=19984 [dostęp: 23.06.2017].

CIESIELSKA I.: *Działalność traktatowa Polski*. „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej 1992”. 1994.

CZIOMER E.: *Wprowadzenie: przesłanki i następstwa kryzysu Unii Europejskiej dla Europy i świata*. W: „Krakowskie Studia Międzynarodowe”. Nr 4 (IX). Red. E. CZIOMER. Kraków 2012.

DEMBICZ A.: *Stosunki z krajami Ameryki Łacińskiej*. „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej 1996”. 1996.

DEMBICZ A.: *Stosunki Polski i Europy Środkowej z Ameryką Łacińską w kontekście poszerzania Unii Europejskiej*. „Studia i Materiały. Polska Fundacja Spraw Międzynarodowych” nr 10 (16). Warszawa 1998.

DEMBICZ A.: *Ameryka Łacińska w polskiej polityce. Z perspektywy CESLA 2009*. W: *Ameryka Łacińska w polskiej polityce*. „Dokumenty Robocze CESLA”. Warszawa 2009.

DÍAZ DE RIVERA S.: *The challenges in the relationship between state and nation. The Mexican case*. „Annales”. Lublin 2011.

DUMAŁA H.: *Polska-Ameryka Łacińska. Powojenne stosunki dyplomatyczno-konsularne*, „Annales”. Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio K, Politologia, vol. IV. Lublin 1997.

Działalność prezydenta Lecha Wałęsy w sferze polityki zagranicznej. Rok 1995, bilans 1991-1995. „Rocznik polskiej polityki zagranicznej 1996”. 1996.

Exposé premiera Tadeusza Mazowieckiego – fragmenty dotyczące pomocy zagranicznej i stosunków międzynarodowych. „Stosunki międzynarodowe, dokumenty i materiały 1989-2002”. Pułtusk 2001.

GOCLÓWSKA-BOLEK J.: *Obecność Ameryki Łacińskiej w polskiej gospodarce i wymianie handlowej*. W: *Ameryka Łacińska w polskiej polityce*. „Dokumenty Robocze CESLA” Warszawa 2009.

GOCLÓWSKA-BOLEK J.: *Spotkanie na Szczycie Unia Europejska-Ameryka Łacińska i Karaiby*. „NAUKA” –

http://www.academia.edu/30597747/SPOTKANIE_NA_SZCZYCIE_UNIA_EUROPEJSKA-AMERYKA_%C5%81ACI%C5%83SKA_I_KARAIBY [dostęp: 11.09.2016].

Goldman Sachs, *Building Better Global Economic BRICs* „Global Economics Paper”. No.: 66 – <http://www.goldmansachs.com/our-thinking/archive/archive-pdfs/build-better-brics.pdf> [dostęp: 24.06.2017].

KACPERCZYK K.: *Polska polityka zagraniczna w świetle Strategii RP w odniesieniu do pozaeuropejskich krajów rozwijających się*. „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej 2005”. 2005.

KLIMEK A.: *Napływ bezpośrednich inwestycji zagranicznych z krajów wschodzących do Polski*. „Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu”. Wrocław 2013 – <http://wir.bg.ue.wroc.pl/docstore/download.seam;jsessionid=4D8491CC4F4058783B4BBE99E5521E22?fileId=WUT826ebdd9cdf42bf803382cc9299ccdf> [dostęp: 06.12.2016].

KLUZA W.: *Polska-Brazylia, 90 lat stosunków dyplomatycznych*. Europa i Świat. Warszawa 2010.

KRAWCZUK M.: *Percepcja Ameryki Łacińskiej i stosunków polsko-latynoamerykańskich w polskiej prasie*. W: *Ameryka Łacińska w polskiej polityce*. „Dokumenty Robocze CESLA” Warszawa 2009.

Kronika stosunków międzynarodowych Polski w 2010 roku. „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej 2011” 2012.

KUGIEL P.: *Polska współpraca na rzecz rozwoju w latach 2004-2009*. „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej 2010”. 2011.

KURECIC P., BANDOV G.: *The Contemporary Role and Perspectives of the BRIC States in the World-Order*. „Electronic Journal of Political Science Studies”. June 2011. Vol: 2. No: 2 –

https://bib.irb.hr/datoteka/565021.The_Contemporary_Role_and_Perspectives_of_the_BRIC_States_in_the_World-Order.pdf [dostęp: 05.06.2017].

Las relaciones entre la Unión Europea y América Latina en el siglo XXI: entre el voluntarismo y la realidad. “Platforma Democrática”. Working Paper, no. 6. Julio de 2010.

Las Relaciones América Latina-Unión Europea: Antecedentes de la Importancia e Institucionalización del Diálogo Político. Instituto de Ciencia Política, Pontificia Universidad Católica de Chile. „Revista de Ciencia Política” / Volumen XXII / N° 2 / 2002.

LICHOTA T.: *Państwa Ameryki Łacińskiej*. W: *Stosunki dwustronne Polski*. „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej 2001” 2001.

ŁAWACZ M.: *Kronika stosunków międzynarodowych Polski w 1999 roku*. „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej 2000”. 2000.

ŁAWACZ M.: *Kronika stosunków międzynarodowych Polski w 2000 roku*. „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej 2001”. 2001.

MALAMUD C.: *Las relaciones entre la Unión Europea y América Latina en el siglo XXI: entre el voluntarismo y la realidad*. Working Paper, no. 6, Julio de 2010. „Platforma Democrática”.

MANAUT R.B.: *Organized Crime and National Security in México*. “Annales”. Lublin 2010.

MICHALSKI B., *Umowa stowarzyszeniowa Chile z Unią Europejską i jej konsekwencje dla polsko-chilijskiej wymiany handlowej*. „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego”, nr 57, 2013.

MILCZAREK D.: *Rola międzynarodowa Unii Europejskiej jako „mocarstwa niewojskowego”*. „Studia Europejskie” 2003, nr 1.

MIODEK L.: *Obecność Ameryki Łacińskiej w polskiej polityce zagranicznej – przegląd stosunków wzajemnych w latach 1990-2005*. W: *Ameryka Łacińska w polskiej polityce*. „Dokumenty Robocze CESLA” Warszawa 2009.

ONIS J.: *Brazil’s Big Moment*. „Foreign Affairs” 87, no. 6, 2008.

PAJOVIĆ S.: *Particularities of international insertion of Latin American Countries During the last decade of XX century and beginning of XXI century*. „Annales”. Lublin 2010.

- PELLEGRINO A.: *Migration from Latin America to Europe: Trends and Policy Challenges*. „IOM Migration Research Series”. Geneva 2004.
- PERLIN J.: *Historia stosunków dyplomatycznych Polski z Ameryką Łacińską* (cz. I). „Ameryka Łacińska” nr 2(12). 1996.
- PERLIN J.: *Państwa Ameryki Łacińskiej i Karaibów*. W: *Stosunki dwustronne Polski*. „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej 2003”. 2003.
- SKUBISZEWSKI K.: *Polska polityka zagraniczna*. „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej 1991”. 1991.
- SPOREK T.: *Gospodarka Brazylii na przełomie XX i XXI wieku*. „Studia Ekonomiczne”. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach, Nr 218, 2015.
- STACHURA-ŚWIEŻAWSKA A.: *Stosunki traktatowe Polski*. „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej, 2004”. 2004.
- STACHURA-ŚWIEŻAWSKA A.: *Stosunki traktatowe Polski*. „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej, 2005”. 2005.
- STACHURA-ŚWIEŻAWSKA A.: *Stosunki traktatowe Polski*. „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej 2007”. 2007.
- STELMACH M.: *Actitud del ejército guatemalteco en relación a la población indígena en el periodo de la guerra civil y de la paz*. „Estudios Latinoamericanos 2011”.
- STOLARCZYK M.: *Implikacje kryzysu Unii Europejskiej dla dalszego procesu integracji*. W: „Krakowskie Studia Międzynarodowe”. Nr 3 (IX). Red. E. CZIOMER. Kraków 2012.
- SZCZEPANIK K., HERMAN-ŁUKASIK A., JANICKA B.: *Ameryka Północna i Południowa 1918-2007*. „Stosunki dyplomatyczne Polski”. Informator. T. 2. Warszawa 2008.
- TARNOGÓRSKI R.: *Kronika stosunków międzynarodowych Polski w 2007 roku*. „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej 2008”. 2008.
- TOMASZEWSKI J.: *Zmiany w polityce bezpieczeństwa USA*. „Bezpieczeństwo Narodowe” nr III-IV (23-24), 2012 – <https://www.bbn.gov.pl/download/1/12757/kbns91-115Zmianywpolityce.pdf> [dostęp: 12.06.2017].
- WIZIMIRSKA B.: *Polityka Polski wobec państw Azji, Afryki i Ameryki Łacińskiej*. „Rocznik Polskiej Polityki zagranicznej 1992”. 1994.
- WIZIMIRSKA B.: *Kronika stosunków międzynarodowych Polski w 1995 roku*. „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej 1996”. 1996.
- WIZIMIRSKA B.: *Stosunki traktatowe Polski*. „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej, 1998”. 1998.

WIZIMIRSKA B.: *Stosunki traktatowe Polski*. „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej 2001”. 2001.

WIZIMIRSKA B.: *Kronika stosunków zagranicznych Polski w 2003 roku, stosunki dwustronne*.

„Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej 2004”. 2004.

WOJNA B.: *Polska polityka wobec Ameryki Łacińskiej i Karaibów – bilans możliwości rozwoju stosunków z perspektywy członkostwa w Unii Europejskiej Polski*. „Przegląd Dyplomatyczny” nr 4/2006 (32) lipiec-sierpień 2006. Warszawa 2006.

ZAKRZEWSKI B.: *Państwa Ameryki Łacińskiej*. W: *Stosunki dwustronne Polski*. „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej 2002”. 2002.

Zespół Ameryki Łacińskiej i Karaibów Departament Ameryki MSZ: *Stosunki Polska – Ameryka Łacińska i Karaiby*. W: *Ameryka Łacińska w polskiej polityce*. „Dokumenty Robocze CESLA”. Warszawa 2009.

ZIELENIEC A.: *Kronika stosunków międzynarodowych Polski w 2008 roku*. „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej 2009”. 2009.

ZIĘBA R.: *Uwarunkowania polityki zagranicznej Polski na początku drugiej dekady XXI wieku*. „Stosunki Międzynarodowe” 2011, nr 1-2.

V. Artykuły prasowe

7 datos para entender la crisis política en Venezuela. „El Economista” – <http://eleconomista.com.mx/internacional/2016/10/26/7-datos-entender-actual-crisis-politica-venezuela> [dostęp: 13.08.2017].

FUENTES C.: *Democracia latinoamericana: anhelo, realidad y amenaza*. „El País”, 15 maja 2001 roku – https://elpais.com/diario/2001/05/15/internacional/989877616_850215.html [dostęp: 10.07.2017].

Chcemy ściągnąć studentów z Brazylii. „Głos Wielkopolski” 14 listopada 2013.

El Rey a Chávez: „¿Por qué no te callas?”. Internacional.elpais.com – http://internacional.elpais.com/internacional/2007/11/10/actualidad/1194649213_850215.html [dostęp: 10.04.2017].

FISCHBACH J.: *Kurytyba – stolica brazylijskiej Polonii*. Magazyn Polonia – <http://www.magazynpolonia.com/artukul/polonia-swiat,kurytyba-stolica-brazylijskiej-polonii,51337047d6e24> [dostęp: 06.11.2016].

HAWRYLUK J.: *Gospodarka Chile*. Rzeczpospolita.pl – <http://www.rp.pl/artykul/1042570-Gospodarka-Chile.html#ap-1> [dostęp: 22.12.2016].

IMF praises Chile as one of the most stable and prosperous nations in the region. “Merco Press.” South Atlantic News Agency – <http://en.mercopress.com/2012/12/14/imf-praises-chile-as-one-of-the-most-stable-and-prosperous-nations-in-the-region> [dostęp: 22.12.2016].

Kronika wypadków Tuska. Gazeta.pl – <http://wiadomosci.gazeta.pl/wiadomosci/1,114873,5241284.html> [dostęp: 10.04.2017].

LIBERSKA B.: *Wielkie zmiany na globalnym rynku*. „Rzeczpospolita” 22-24.03.2008.

Más cerca de la Libertad en Venezuela. „El Mundo” – <http://www.elmundo.es/internacional/2017/07/11/596520a922601d577e8b460d.html> [dostęp: 13.11.2017].

Oficializaron la prórroga de la emergencia social hasta el 31 de diciembre de 2019. „Política” – <http://www.telam.com.ar/notas/201612/174419-oficializaron-prorroga-emergencia-social.html> [dostęp 11.01.2017].

PACEWICZ A., PACEWICZ P.: *Szalony świat wymyka się z rąk*. „Gazeta Wyborcza”, 11/08/2012.

Przed 2015 rokiem Brazylia piątą gospodarką świata. Forbes.pl – <http://www.forbes.pl/artykuly/sekcje/Wydarzenia/przed-2015-r--brazylia-piata-gospodarka-swiata,22833,1> [dostęp: 30.10.2016].

Tusk i Chávez – serdeczności. Gazeta.pl – <http://wiadomosci.gazeta.pl/wiadomosci/1,114873,5227972.html> [dostęp: 10.04.2017].

VI. Materiały internetowe

XXXIX spotkanie ATCM (Antarctic Treaty Consultative Meeting) konsultatywne państw – stron Traktatu Antarktycznego. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP – http://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/prawo_miedzynarodowe/xxxix_spotkanie_atcm_antarctic_treaty_consultative_meeting_konsultatywne_panstw_stron_traktatu_antarktycznego [dostęp: 28.12.2016].

VI runda polsko-argentyńskich konsultacji politycznych. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP – http://www.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/wiadomosci/vi_runda_polsko_argentyńskich_konsultacji_politycznych [dostęp: 28.12.2016].

VIII runda polsko-chilijskich konsultacji polityczno-gospodarczych. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP –

http://msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/inne_kontynenty/ameryka_lacinska_i_karaiby/viii_runda_polsko_chilijskich_konsultacji_polityczno_gospodarczych [dostęp: 05.03.2017].

ADAMI L.: *Wybitny Polak wyróżniony w Chile*. USOPAL –
<http://www.usopal.pl/publicystyka/585-wybitny-polak-wyroniony-w-chile> [dostęp: 19.03.2017].

„*Akcja Książka*” w Konsulacie RP w Santiago. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Santiago –
http://www.santiagodechile.msz.gov.pl/pl/p/santiagodechile_cl_a_pl/aktualnosci/akcja_ksiazka_w_konsulacie_w_santiago [dostęp: 19.03.2017].

Alfa Puentes.org – <http://alfapuentes.org/portal> [dostęp: 09.02.2017].

Alfa Puentes, Konferencja Rektorów Akademickich Szkół Polskich –
http://www.krasp.org.pl/pl/projekty_eua_alfa/alfa_puentes [dostęp: 19.09.2016].

Alianza Pacífica – polityczny klucz do Ameryki Łacińskiej. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Santiago –
http://www.santiagodechile.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/alianza_pacifica___polityczny_klucz_do_ameryki_lacinskiej [dostęp: 05.03.2017].

Ambasada RP uprzejmie informuje, że dla upamiętnienia 167. Rocznicy śmierci F. Chopina z recitalem wystąpi Szymon Nehring 19.10 w Palacio Paz w ramach Festiwalu Chopiniana 2016. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Buenos Aires –
http://buenosaires.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/ambasada_rp_uprzejmie_informuje_o_recitalu_szymona_nehringa_19_pazdziernika_w_palacio_paz_w_ramach_miedzynarodowego_festiwalu_chopiniana_2016 [dostęp: 14.01.2017].

Ambasada RP w „Expo-Gastronomia”. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Caracas –
http://www.caracas.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/ambasada_rp_w__expo_gastronomia [dostęp: 22.04.2017].

Ambasada RP w Panamie rozpoczyna działalność. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP –
http://www.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/wiadomosci/ambasada_rp_w_panamie_rozpoczyna_dzialalnosc [dostęp: 07.05.2017].

Ambasador RP w Buenos Aires, Marek Pernal odsłonił w m. San Juan Pomnik Ofiar Shoah i Bohaterów Powstania w Getcie Warszawskim. Ambasada Rzeczypospolitej

Polskiej w Buenos Aires –
http://buenosaires.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/ambasador_rp_w_buenos_aires__marek_pernal_odslonil_w_m__san_juan_pomnik_ofiar_shoah_i_bohaterow_powstania_w_getcie_warszawskim_ [dostęp: 14.01.2017].

Ambasador Marek Pernal wygłosił 29 sierpnia 2016 r. wykład poświęcony Polsce. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Buenos Aires –
http://buenosaires.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/ambasador_marek_pernal_wyglosil_29_sierpnia_2016_r__wyklad_poswiecony_polsce [dostęp: 16.01.2017].

Ambasady i Konsulaty Polski – <http://www.ambasadyikonsulaty.pl/argentyzna/> [dostęp: 28.12.2016].

Ambasada RP w Buenos Aires uprzejmie zaprasza na recital fortepianowy Sławomira Dobrzańskiego 21 września 2016 r. godz. 19:30. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Buenos Aires –
http://buenosaires.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/ambasada_rp_w_buenos_aires_uprzejmie_zaprasza_na_recital_fortepianowy_slawomira_dobrzanskiiego_21_wrzesnia_2016_r__godz__19_30__1 [dostęp: 14.01.2017].

Ambasada RP w Buenos Aires uprzejmie zaprasza na spektakl teatralny pod tytułem „Idzie Nowe” poświęcony 1050 Rocznicy Chrztu Polski. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Buenos Aires –
http://buenosaires.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/ambasada_rp_w_buenos_aires_uprzejmie_zaprasza_na_spektakl_teatralny_pod_tytulem__idzie_nowe__poswiecony_1050_rocznicy_chrztu_polski [dostęp: 14.01.2017].

Ameryka Łacińska i Karaiby. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP –
http://msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/inne_kontynenty/ameryka_lacinska_i_karaiby/ [dostęp: 08.09.2016].

Ameryka Łacińska obszarem nowych możliwości dla polskiej gospodarki. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP –
https://www.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/wiadomosci/ameryka_lacinska_obszarem_nowych_mozliwosci_dla_polskiej_gospodarki [dostęp: 16.09.2016].

Apex Brasil – <http://www.apexbrasil.com.br/> [dostęp: 06.12.2016].

Archiwum. Rok 2004. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Bogocie –
http://www.bogota.msz.gov.pl/pl/wydarzenia/archiwum/rok_2004/ [dostęp: 17.05.2017].

Archiwum. Rok 2005. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Bogocie –
http://www.bogota.msz.gov.pl/pl/wydarzenia/archiwum/rok_2005/ [dostęp: 16.05.2017].

Archiwum. Rok 2006. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Bogocie – http://www.bogota.msz.gov.pl/pl/c/MOBILE/wydarzenia/archiwum/rok_2006/ [dostęp: 16.05.2017].

Archiwum. Rok 2007. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Bogocie – http://www.bogota.msz.gov.pl/pl/wydarzenia/archiwum/rok_2007/ [dostęp: 17.06.2017].

Archiwum. Rok 2008. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Bogocie – http://www.bogota.msz.gov.pl/pl/wydarzenia/archiwum/rok_2008/ [dostęp: 17.05.2017].

Archiwum. Rok 2009. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Bogocie – http://www.bogota.msz.gov.pl/pl/wydarzenia/archiwum/rok_2009/ [dostęp: 17.05.2017].

Archiwum. Wydarzenia 2010. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Bogocie – http://www.bogota.msz.gov.pl/pl/wydarzenia/archiwum/rok_2010/ [dostęp: 16.05.2017].

Archiwum. Wydarzenia 2011. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Bogocie – http://www.bogota.msz.gov.pl/pl/wydarzenia/archiwum/rok_2011/ [dostęp: 17.05.2017].

Área Territorial Brasileira. Instituto Brasileiro de Geografia e Estatística (IBGE) – http://www.ibge.gov.br/home/geociencias/cartografia/default_territ_area.shtm [dostęp: 18.09.2016].

Argentyna niedawno zbankrutowała, teraz z powodzeniem emituje obligacje. Polskie Radio – <http://www.polskieradio.pl/42/3889/Artykul/1610513,Argentyna-niedawno-zbankrutowala-teraz-z-powodzeniem-emituje-obligacje> [dostęp: 04.01.2017].

Argentyna: Odślonięcie muralu na siedzibie Towarzystwa Polskiego w Wandzie. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP – http://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/polonia/wydarzenia/ameryka_poludniowa/argentyna__odsloniecie_muralu_na_siedzibie_towarzystwa_polskiego_w_wandzie [dostęp: 14.01.2017].

Argentyna: Buenos Aires – wystawa o dziejach powojennej Polonii. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP – http://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/polonia/wydarzenia/ameryka_poludniowa/argentyna__buenos_aires___wystawa_o_dziejach_powojennej_polonii [dostęp: 14.01.2017].

Będzie historyczna wizyta Andrzeja Dudy w Meksyku? Szczerski: „Prezydent podjął decyzję, że będzie chciał tę pierwszą, historyczną wizytę odbyć”. Wpolityce.pl – <http://wpolityce.pl/polityka/312826-bedzie-historyczna-wizyta-andrzeja-dudy-w-meksyku-szczerski-prezydent-podjal-decyzje-ze-bedzie-chcial-te-pierwsza-historyczna-wizyte-odbyc> [dostęp: 25.01.2017].

„Bilet w jedną stronę” – sztuka w Antofagascie. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Santiago –

http://www.santiagodechile.msz.gov.pl/pl/p/santiagodechile_cl_a_pl/aktualnosci/0_bilet_w_jedna_strone____sztuka_w_antofagascie [dostęp: 19.03.2017].

Biotechnologia, ICT - Elan Network. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Bogocie – http://www.bogota.msz.gov.pl/pl/wydarzenia/biotechnologia__ict__elan_network [dostęp: 16.05.2017].

Braspol.org – <http://www.braspol.org.br/index2.php> [dostęp: 21.09.2016].

Brazylia. Przewodnik rynkowy dla przedsiębiorców – <http://www.parp.gov.pl/brazylia-przewodnik-rynkowy-dla-przedsiębiorcow-3> [dostęp: 11.12.2016].

Brazylia i Kolumbia szansą dla polskich firm. Ministerstwo Spraw Zagranicznych – http://www.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/wiadomosci/brazylia_i_kolumbia_szansa_dla_polskich_firm1 [dostęp: 11.05.2017].

Brazylijskie wyzwanie – CESLA wszystkie ręce na pokład! Study in Poland – http://www.studyinpoland.pl/konsorcjum/index.php?option=com_content&view=article&id=3370%3Abrazylijskie-wyzwanie-cesla-wszystkie-rce-na-pokad&catid=184%3A92-newsletter-2013&Itemid=100143 [dostęp: 21.12.2016].

„Casa Blanca” Aleksandry Maciuszek na FICCI. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Bogocie –

http://www.bogota.msz.gov.pl/pl/wydarzenia/0_casa_blanca__aleksandry_maciuszek_na_ficci [dostęp: 16.05.2017].

Centrum Studiów Latinoamerykańskich UW – <http://www.cesla.uw.edu.pl/cesla/> [dostęp: 27.10.2016].

Chile chce pogłębić współpracę sportową z Polską. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Santiago –

http://www.santiagodechile.msz.gov.pl/pl/p/santiagodechile_cl_a_pl/aktualnosci/chile_chce_poglebic_wspolprace_sportowa_z_polska [dostęp: 22.03.2017].

Chile gospodarka otwarta na inwestycje. Enterprise Europe – http://www.een.sopot.pl/templates/422/files/file/Chile_kolor_publ.pdf [dostęp: 12.03.2017].

Chile. Gospodarz i triumfator. Portal Spraw Zagranicznych – <http://www.psz.pl/118-gospodarka/chile-gospodarz-i-triumfator> [dostęp: 22.12.2016].

Chile: powrót prawicy. Zmiana pilota, nie kursu. Polityka Globalna.pl – <http://www.politykaglobalna.pl/2010/01/chile-powrot-prawicy-zmiana-pilota-nie-kursu/> [dostęp: 22.12.2016].

Chile. Regionalna Izba Gospodarcza Katowice – <http://rig.katowice.pl/files/Wsp%C3%B3wpraca%20Mi%C4%99dzynarodowa/38.Chile.pdf> [dostęp: 07.03.2017].

Chile – sprzyjający klimat dla biznesu. Gazeta Małych i Średnich Przedsiębiorstw – http://www.gazeta-msp.pl/?id=pokaz_artykul&indeks_artykulu=3328 [dostęp: 12.03.2017].

Chile zainteresowane polskim przemysłem kreatywnym. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Santiago – http://www.santiagodechile.msz.gov.pl/pl/p/santiagodechile_cl_a_pl/aktualnosci/chile_zainteresowane_polskim_przemyslem_kreatywnym [dostęp: 9.03.2017].

Chopin in Caracas. Latamcity.com – <http://www.latamcity.com/category/walls/murals/> [dostęp: 19.04.2017].

COP19: wszystko o szczycie klimatycznym w Warszawie. Premier.gov.pl – <https://www.premier.gov.pl/wydarzenia/aktualnosci/cop19-wszystko-o-szcycie-klimatycznym-w-warszawie-faq.html> [dostęp: 17.09.2016].

Debata KGHM: polski kapitał idzie w świat. Biznes.newsweek.pl – http://biznes.newsweek.pl/debata-newsweeka-polskie-miliardy-ida-w-swiat,artykuly,355870,1.html#utm_source=rasp&utm_medium=click&utm_campaign=sponsP [dostęp: 14.03.2017].

DEMBICZ K.: *Małe podsumowanie 5 lat rządów Raula Castro.* ¿Quo Vadis Kuba? Blog Naukowy – <http://quovadiskubapl.blogspot.com/2013/02/mae-podsumowanie-5-lat-rzadow-raula.html> [dostęp: 22.06.2017].

Dni Muzyki Polskiej w Meksyku. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Meksyku – http://www.meksyk.msz.gov.pl/pl/wspolpraca_dwustronna/kultura/wydarzenia_kulturalne/tytul_strony_1 [dostęp: 07.02.2017].

Dni Polskie w Argentynie - prowincja Mendoza w biało-czerwonych barwach. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP – http://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/dyplomacja_publiczna/prowincja_mendoza_w_bialo_czerwonych_barwach [dostęp: 14.01.2017].

DOLISTOWSKA D.: *O polsko-chilijskich możliwościach inwestycyjnych w Warszawie*. Polandgoglobal.pl – http://www.polandgoglobal.pl/artykuly/o-polsko-chilijskich-mozliwosciach-inwestycyjnych-w-warszawie#.WMRo6Ts1_IV [dostęp: 11.03.2017].

Doroczne spotkanie z dziennikarzami i wystawa polskiego malarza Leonardo Gerulewicza (LEO). Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Caracas – http://www.caracas.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/doroczne_spotkanie_z_dziennikarzami_i_wystawa_polskiego_malarza_leonardo_gerulewicza__leo_ [dostęp: 23.04.2017].

Dowbor.org. – <http://dowbor.org/blog/wp-content/uploads/2015/01/15Szalony-%C5%9Bwiat-wymyka-si%C4%99-z-r%C4%85k.pdf> [dostęp: 28.06.2017].

Dr hab. Rafał Molenicki na spotkaniu ALFA-PUENTES w Kolumbii. Uniwersytet Śląski w Katowicach – <http://www.us.edu.pl/dr-hab-rafal-molenicki-na-spotkaniu-alfa-puentes-w-kolumbii> [dostęp: 19.09.2016].

Drugi dzień wizyty w Meksyku. Prezydent.pl – <http://www.prezydent.pl/aktualnosci/wizyty-zagraniczne/art,160,drugi-dzien-wizyty-w-meksyku.html> [dostęp: 04.06.2017].

Dwustronna współpraca gospodarcza. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Bogocie – http://www.bogota.msz.gov.pl/pl/wspolpraca_dwustronna/gospodarka/gospodarka_kolumbii/potencjalne_obszary_wspolpracy/ [dostęp: 08.05.2017].

Dwustulecie Uniwersytetu Warszawskiego. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Meksyku – http://www.meksyk.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/dwustulecie_uniwersytetu_warszawskiego [dostęp: 08.02.2017].

Dynamiczny rozwój gospodarki Meksyku szansą dla polskich eksporterów. Otoprzetargi.pl, Monitor Samorządowy – <http://otoprzetargi.pl/news/dynamiczny-rozwoj-gospodarki-meksyku-szansa-dla-polskich-eksporterow#.WJb0bBvhDIW> [dostęp: 05.02.2017].

Dyplomacja ekonomiczna. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Buenos Aires, http://www.buenosaires.msz.gov.pl/pl/wspolpraca/dyplomacja_ekonomiczna/ [dostęp: 31.12.2016].

Dyplomacja sportowa. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Bogocie – http://www.bogota.msz.gov.pl/pl/wydarzenia/dyplomacja_sportowa_1 [dostęp: 07.05.2017].

Europejskie filmy dostępne dla wszystkich podczas XIII Festiwalu Euroscopio 2017. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Caracas –

http://www.caracas.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/europejskie_filmy_dostepne_dla_wszystkich_podczas_xiii_festiwalu_euroscopio_2017 [dostęp: 22.04.2017].

Fenomen „Solidarności” budzi żywe zainteresowanie meksykańskich studentów. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Meksyku – http://www.meksyk.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/fenomen__solidarnosci__budzi_zywe_zainteresowanie_meksykanskich_studentow [dostęp: 09.02.2017].

Festiwal filmu polskiego BAB CINE 2016. Polski Instytut Sztuki Filmowej – <https://www.pisf.pl/aktualnosci/festiwal-filmu-polskiego-bap-cine-2016> [dostęp: 14.01.2017].

Film „Niewinne” zainauguruje 4. edycję Festiwalu Kina Polskiego w Buenos Aires BAP Cine 2016. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Buenos Aires – http://buenosaires.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/film__niewinne__zainauguruje_4__edycje_festiwalu_kina_polskiego_w_buenos_aires_bap_cine_2016 [dostęp: 14.01.2017].

Film „Obce niebo” wygrał nagrodę Transatlantyk dla najlepszego filmu na Festiwalu Kina Polskiego BAP CINE 2016. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Buenos Aires – http://buenosaires.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/film__obce_niebo__wygral_nagrode_transatlantyk_dla_najlepszego_filmu_na_festiwalu_kina_polskiego_bap_cine_2016 [dostęp: 14.01.2017].

Filmem KATYŃ zainicjowano tygodniowy pokaz filmów Wajdy. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Caracas – http://www.caracas.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/hold_dla_andrzeja_wajdy_w_trasnocho_cultural [dostęp: 22.04.2017].

Forum Ekonomiczne Meksyk-Polska. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Meksyku – http://meksyk.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/forum_ekonomiczne_meksyk_polska [dostęp: 02.02.2017].

Fundacja Argentyńska. Ngo.pl – <http://bazy.ngo.pl/profil/7197/Fundacja-Argentynska> [dostęp: 15.01.2017].

Fundacja Dzieło Nowego Tysiąclecia. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Buenos Aires – http://buenosaires.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/projekt_polonijny__nostra_polonia__realizowany_przez_fundacje_dzielo_nowego_tysiaclecia [dostęp: 16.01.2017].

GIERAŃCZYK K.: *Współpraca gospodarcza Polska-Brazylia.* Portal Promocji Eksportu – <https://brazil.trade.gov.pl/pl/aktualnosci/188901,wspolpraca-gospodarcza-polska-brazylia-2015-rok.html> [dostęp: 12.06.2016].

GIERAŃCZYK K.: *17 września 2015 r. Forum Biznesu Polska-Brazylia z udziałem Wiceprezydenta p. Michaela Temera oraz Wicepremiera, Ministra Gospodarki, p. Janusza Piechocińskiego.* Portal Promocji Eksportu – <https://brazil.trade.gov.pl/pl/aktualnosci/126189,17-wrzesnia-2015-r-forum-biznesu-polska-brazylia-z-udzialem-wiceprezydenta-p-michaela-temera-oraz-wicepremiera-ministra-gospodarki-p-janusza-piechocinskiego.html> [dostęp: 05.12.2016].

Gitarzyści klasyczni przed chilijską publicznością. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Santiago – http://www.santiagodechile.msz.gov.pl/pl/p/santiagodechile_cl_a_pl/aktualnosci/gitarzysci_klasyczni_koncertuja_w_chile [dostęp: 19.03.2017].

Go Africa – <http://www.goafrica.gov.pl/> [dostęp: 23.06.2017].

Go! Poland. Ministry of Science and Higher Education – <http://www.go-poland.pl/> [dostęp: 21.12.2016].

Go Arctic – <http://www.paih.gov.pl/GoArctic/Aktualnosci> [dostęp: 23.06.2017].

Go Asean – <http://www.goasean.gov.pl/strona-glowna> [dostęp: 23.06.2017].

Go China – <http://www.gochina.gov.pl/> [dostęp: 23.06.2017].

Go India – <http://www.goindia.gov.pl/strona-glowna> [dostęp: 23.06.2017].

Go Iran – <http://www.goiran.gov.pl/strona-glowna> [dostęp: 23.06.2017].

Handel zagraniczny Polski w 2015 roku – dane wstępne. Ministerstwo Rozwoju – <https://www.mr.gov.pl/strony/aktualnosci/handel-zagraniczny-polski-w-2015-roku-dane-wstepne/> [dostęp: 02.02.2017].

Handel zagraniczny Polski w styczniu 2016 r. (wg wstępnych danych GUS). Ministerstwo Rozwoju – <https://www.mr.gov.pl/strony/aktualnosci/handel-zagraniczny-polski-w-styczniu-2016-r-wg-wstepnych-danych-gus/> [dostęp: 02.02.2017].

Historyczny dzień w Kolumbii. Po pół wieku koniec wojny domowej. TVP Info – <http://www.tvp.info/27084770/historyczny-dzien-w-kolumbii-po-pol-wieku-koniec-wojny-domowej> [dostęp: 22.12.2016].

Inauguracja Wystawy o Chrzcie Polski w Maracaibo. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Caracas – http://www.caracas.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/inauguracja_wystawy_o_chrzcie_polski_w_maracaibo [dostęp: 22.04.2017].

Inauguracja wystawy „Samarytanie z Markowej”. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Caracas –

http://www.caracas.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/inauguracion_de_la_exhibicion__samaritanos_de_markowa_ [dostęp: 24.04.2017].

Inauguration of the Polish-Venezuelan Parliamentary Friendship Group. Embassy of the Republic of Poland in Caracas – http://caracas.mfa.gov.pl/en/news/inauguration_of_the_polish_venezuelan_parliamentary_friendship_group [dostęp: 11.04.2017].

Informacja o dużym zapotrzebowaniu Wenezueli na mleko w proszku. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP – http://www.msz.gov.pl/pl/p/msz_pl/polityka_zagraniczna/zagraniczna_polityka_ekonomiczna/ambasada_rp_w_caracas_informuje_o_duzym_zapotrzebowaniu_wenezueli_na_mleko_w_proszku_;jsessionid=A2F9F26ECEAE91361975981240F6590.cmsap6p [dostęp: 15.04.2017].

Informacja o stanie bezpieczeństwa Wenezueli. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Caracas – http://www.caracas.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/informacja_o_stanie_bezpieczenstwa_w_wenezueli [dostęp: 22.04.2017].

Informações Consulares. Cursos de idioma polonês. Konsulat Generalny Rzeczypospolitej Polskiej w Kurytybie – http://www.kurytyba.msz.gov.pl/pt/informacoes_consulares/cursos_de_idioma_polones/cursos_de_idioma_polones [dostęp: 21.10.2016].

Inglot. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Bogocie – <http://www.bogota.msz.gov.pl/pl/wydarzenia/inglot> [dostęp: 14.05.2017].

Instytuty Polskie. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP – http://www.msz.gov.pl/pl/p/msz_pl/polityka_zagraniczna/dyplomacja_publiczna/instytuty_polskie/instytuty_polskie/___rp0x2Content!143030@16575_pageNo/2? [dostęp: 23.06.2017].

International Monetary Fund – <http://www.imf.org/external/index.htm> [dostęp: 20.09.2016].

Jak inwestować w Chile? Przeczytaj. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Santiago – http://www.santiagodechile.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/jak_inwestowac_w_chile__przeczytaj_ [dostęp: 13.03.2017].

Jak Pan chciałby być zapamiętany? Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Buenos Aires – http://buenosaires.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/jak_pan_chcialby_byc_zapamietany_ [dostęp: 14.01.2017].

Janusz Korczak – Król Dzieci. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Bogocie – http://www.bogota.msz.gov.pl/pl/wydarzenia/j_korczak [dostęp: 16.05.2017].

Jesteśmy na Exponaval 2016 w Valparaíso. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Santiago – http://www.santiagodechile.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/jestesmy_na_exponaval_2016_w_valparaiso [dostęp: 11.03.2017].

Julia Kurek na biennale sztuki nowoczesnej Deformes w Chile. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Santiago – http://www.santiagodechile.msz.gov.pl/pl/p/santiagodechile_cl_a_pl/aktualnosci/julia_kurek_na_biennale_sztuki_nowoczesnej_deformes_w_chile [dostęp: 19.03.2017].

Już ponad 57 tysięcy studentów zagranicznych w Polsce. Forum Akademickie – <https://forumakademickie.pl/aktualnosci/2016/4/11/3489/juz-ponad57-tysiecy-studentow-zagranicznych-w-polsce/> [dostęp: 18.12.2016].

KGHM otwiera kopalnię w Chile. Najtańsza w całym koncernie. Wyborcza.biz – http://wyborcza.biz/Gieldy/1,114507,16737565,KGHM_otwiera_kopalnie_w_Chile__Najtansza_w_calym_koncernie.html?disableRedirects=true#ixzz3lFRzBA2 [dostęp: 19.03.2017].

Klub Małego Polaka zaczął działać w Chile. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP – http://www.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/wiadomosci/klub_malego_polaka [dostęp: 19.03.2017].

Koleje firmy pójdą śladem KGHM? Chilijski rynek otwarty na polskie inwestycje. Polskieradio.pl – <http://www.polskieradio.pl/13/1699/Artykul/1282877,Kolejne-firmy-pojda-sladem-KGHM-Chilijski-rynek-otwarty-na-polskie-inwestycje> [dostęp: 11.03.2017].

Kolejny polski browar w Chile. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Santiago – http://www.santiagodechile.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/kolejny_polski_browar_w_chile [dostęp: 12.03.2017].

Kolumbia: rząd podpisał układ pokojowy z FARC. Polska Agencja Prasowa (PAP) – <http://www.pap.pl/aktualnosci/news,655326,kolumbia-rzad-podpisal-uklad-pokojowy-z-farc.html> [dostęp: 22.12.2016].

Kolumbia: nie będzie porozumienia z FARC. Kresy.pl – <http://www.kresy.pl/wydarzenia,bezpieczenstwo-i-obrona?zobacz/kolumbia-nie-bedzie-porozumienia-z-farc> [dostęp: 22.12.2016].

Kolumbia: jest nowe porozumienie pokojowe między rządem i FARC. Polskie Radio.pl – <http://www.polskieradio.pl/5/3/Artykul/1691531,Kolumbia-jest-nowe-porozumienie-pokojowe-miedzy-rzadem-i-FARC> [dostęp: 22.12.2016].

Komunikaty. Przewodniczący KRASP spotka się z JE Ambasador Kolumbii. Krasp.org.pl – <http://www.krasp.org.pl/pl/komunikaty/komunikaty> [dostęp: 21.05.2017].

Komunikaty. Second Bi-regional Conference „A Europe-Latin America Partnership for Innovative, Responsive and Sustainable Universities”. Krasp.org.pl – <http://www.krasp.org.pl/pl/komunikaty/komunikaty> [dostęp: 21.05.2017].

Koncert Polska-Meksyk. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Meksyku – http://www.meksyk.msz.gov.pl/pl/wspolpraca_dwustronna/kultura/wydarzenia_kulturalne/koncert_polska_meksyk [dostęp: 07.02.2017].

Koncert polskiej wiolonczelistki Anny Wróbel w ramach Festiwalu Solistów Unii Europejskiej. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Caracas – http://www.caracas.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/koncert_polskiej_wiolonczelistki_anny_wrobel_w_ramach_festiwalu_solistow_unii_europejskiej [dostęp: 22.04.2017].

Koncert z okazji 80-lecia stosunków dyplomatycznych między Polską i Wenezuelą. Tierralatina.pl – <http://www.tierralatina.pl/2013/11/koncert-z-okazji-80-lecia-stosunkow-dyplomatycznych-miedzy-polska-i-wenezuela/> [dostęp: 23.04.2017].

Koncert zorganizowany przez Ambasadę RP w Buenos Aires z okazji 98. Rocznicy Odzyskania Niepodległości przez Polskę. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Buenos Aires – http://buenosaires.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/koncert_zorganizowany_przez_ambasade_rp_w_buenos_aires_z_okazji_98_rocznicy_odzyskania_niepodleglosci_przez_polske [dostęp: 14.01.2017].

Konferencja poświęcona Polsce i polskiemu szkolnictwu. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Meksyku – http://www.meksyk.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/konferencja_poswiecona_polsce_i_polskiemu_szkolnictwu [dostęp: 09.02.2017].

Konsultacje polityczne wiceministra Leszka Soczewicy w Boliwii i w Peru. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP – https://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/inne_kontynenty/ameryka_lacinska_i_karaiby/konsultacje_polityczne_wiceministra_leszka_soczewicy_w_boliwii_i_w_peru [dostęp: 30.12.2016].

Konsultacje polityczne wiceministra Leszka Soczewicy w Panamie i Ekwadorze. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP –

https://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/inne_kontynenty/ameryka_lacinska_i_karaiby/konsultacje_polityczne_wiceministra_leszka_soczewicy_w_panamie_i_ekwadorze [dostęp: 30.12.2016].

Konsultacje polsko-wenezuelskie na szczeblu dyrektorów. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP –

http://www.msz.gov.pl/pl/p/msz_pl/polityka_zagraniczna/inne_kontynenty/ameryka_lacinska_i_karaiby/konsultacje_polsko_wenezuelskie_na_szczeblu_dyrektorow;jsessionid=A2F9F26ECEAE91361975981240F6590.cmsap6p [dostęp: 11.04.2017].

„Konwersatorium nt. polskiej polityki wschodniej z udziałem Pawła Kowala”. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Bogocie –

http://www.bogota.msz.gov.pl/pl/wydarzenia/konwersatorium_z_udzialem_p_kowala [dostęp: 21.05.2017].

Kopalnia w Sierra Gorda będzie rosła w siłę. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Santiago –

http://www.santiagodechile.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/sierra_gorda_bedzie_rosla_w_sile [dostęp: 11.03.2017].

KRAJEWSKI J.: *Są duże możliwości zwiększenia współpracy z Brazylią.* Businessnow.pl –

<http://businessnow.pl/6650,sa-duze-mozliwosci-zwiekszenia-wspolpracy-z-brazylia.html> [dostęp: 10.12.2016].

Krzysztof Penderecki w Buenos Aires!!! Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Buenos Aires –

http://buenosaires.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/krzysztof_penderecki_w_buenos_aires____ [dostęp: 14.01.2017].

Kto i gdzie inwestuje? Portal Promocji Eksportu –

<https://brazil.trade.gov.pl/pl/inwestycje/5,kto-i-gdzie-inwestuje.html.pdf> [dostęp: 05.12.2016].

Kuba Stankiewicz gwiazdą festiwalu Recoleta Mapocho Jazz. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Santiago –

http://www.santiagodechile.msz.gov.pl/pl/p/santiagodechile_cl_a_pl/aktualnosci/kuba_stankiewicz_gwiazda_festiwalu_recoleta_mapocho_jazz [dostęp: 19.03.2017].

Kultura. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Caracas –

http://www.caracas.msz.gov.pl/pl/wspolpraca_dwustronna/kultura/ [dostęp: 22.04.2017].

Kultura. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Bogocie – http://www.bogota.msz.gov.pl/pl/wspolpraca_dwustronna/kultura/ [dostęp: 21.05.2017].

„*Lech Wałęsa – człowiek, który zmienił kontynent*”. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Bogocie – http://www.bogota.msz.gov.pl/pl/wydarzenia/konwersatorium___lech_walesa___czlowiek___ktory_zmienil_kontynent__ [dostęp: 21.05.2017].

Link to Poland – <http://linktopoland.com/pl/author/fischbach/> [dostęp: 06.11.2016].

„*Los ríos*” – film dokumentalny o pobycie Ryszarda Kapuścińskiego w Meksyku. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Meksyku – http://www.meksyk.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/0_los_rios___film_dokumentalny_o_pobycie_ryszarda_kapuscinskiego_w_meksyku;jsessionid=9185711E227A5719C5B289939B949904.cmsap6p [dostęp: 07.02.2017].

MACKIEWICZ A.: *Co kupić, a co sprzedać?* Portal Promocji Eksportu – <https://argentina.trade.gov.pl/pl/wymiana-handlowa/364,co-kupic-a-co-sprzedac.html> [dostęp: 03.01.2017].

MACKIEWICZ A.: *Co warto wiedzieć o gospodarce.* Portal Promocji Eksportu – <https://brazil.trade.gov.pl/pl/gospodarka/3,co-warto-wiedziec-o-gospodarce.html> [dostęp: 09.09.2016].

Maflow Mexico. Maflow Boryszew Group – <http://www.maflow.com/art/275/mexico.html> [dostęp: 05.02.2017].

MALCZEWSKI Z.: *Polacy i osoby polskiego pochodzenia w Brazylii. Zarys historyczny i współczesność Polonii brazylijskiej. Polonia w Brazylii.* Konsulat Generalny Rzeczypospolitej Polskiej w Kurytybie – http://www.kurytyba.msz.gov.pl/pl/polonia_w_brazylii/polonia_w_brazyli/ [dostęp: 03.09.2015].

Matucana 100 zaprasza na polskie kino. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Santiago – http://www.santiagodechile.msz.gov.pl/pl/p/santiagodechile_cl_a_pl/aktualnosci/matucana_100_zaprasza_na_polskie_kino [dostęp: 19.03.2017].

MAZUREK J.: *Brazylia i Polska – 90 lat stosunków dyplomatycznych.* Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Brasílii – <http://brasilia.msz.gov.pl/resource/20ad2be9-962b-44ae-b906-6661b5ff7830:JCR> [dostęp: 04.09.2015].

Melex – 45 lat elektrycznego fenomenu z Mielca. Portal Przemysłowy Polski Przemysł – <http://polskiprzemysl.com.pl/przemysl-motoryzacyjny/melex-45-lat-elektrycznego-fenomenu-z-mielca/> [dostęp: 30.12.2016].

Meksyk: Forum Gospodarcze Meksyk – Polska. Wiadomości Onet.pl – <http://wiadomosci.onet.pl/swiat/meksyk-forum-gospodarcze-meksyk-polska/n62tp> [dostęp: 02.02.2017].

Meksyk i Polska podpisują umowę o wymianie studenckiej i badawczej. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Meksyku – http://www.meksyk.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/meksyk_i_polska_podpisuja_umowe_o_wymianie_studenckiej_i_badawczej_ [dostęp: 09.02.2017].

Międzynarodowy Festiwal Pianistyczny Chopiniana 2016 w Buenos Aires. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Buenos Aires – http://buenosaires.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/miedzynarodowy_festiwal_pianistyczny_chopiniana_2016_w_buenos_aires [dostęp: 14.01.2017].

Minister Grzegorz Schetyna o priorytetach polskiej dyplomacji. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP – http://www.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/wiadomosci/minister_grzegorz_schetyna_o_priorytetach_polskiej_dyplomacji_1 [dostęp: 13.06.2017].

Minister Radosław Sikorski na VII Szczyście UE – Ameryka Łacińska i Karaiby, styczeń 2013. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP – http://www.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/wiadomosci/minister_radoslaw_sikorski_na_vii_szczyście_ue_amerika_lacinska_i_karaiby?printMode=true [dostęp: 10.09.2016].

Minister Sikorski z wizytą w Brazylii. Depesza PAP 25.11.2012. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP – https://www.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/msz_w_mediach/minister_sikorski_z_wizyta_w_brazylii__depesza_pap_25_11_2012 [dostęp: 23.11.2016].

Minister Spraw Zagranicznych Kolumbii z wizytą w Polsce. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP – http://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/inne_kontynenty/ameryka_lacinska_i_karaiby/minister_spraw_zagranicznych_kolumbii_z_wizyta_w_polsce2 [dostęp: 06.05.2017].

Minister spraw zagranicznych Meksyku w Warszawie. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP –

http://www.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/wiadomosci/minister_spraw_zagranicznych_meksyku_w_warszawie [dostęp: 24.01.2017].

Minister Witold Waszczykowski na Szczycie UE-CELAC. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Hawanie – http://www.hawana.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/minister_witold_waszczykowski_na_szcycie_ue_celac;jsessionid=8276DDCAACD63F59EBFB32EFA125E2E9.cmsap6p [dostęp: 20.11.2016].

Misja gospodarcza do Chile dla przedsiębiorstw z Wielkopolski. Portal Promocji Eksportu – <https://wielkopolskie.trade.gov.pl/pl/aktualnosci/123759,misja-gospodarcza-do-chile-dla-przedsiębiorstw-z-wielkopolski.html> [dostęp: 14.03.2017].

Młodzież z YFU Chile pojedzie do Polski. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Santiago – http://www.santiagodechile.msz.gov.pl/pl/p/santiagodechile_cl_a_pl/aktualnosci/mlodziez_z_yfu_chile_pojedzie_do_polski [dostęp: 22.03.2017].

Monodram poświęcony Marii Skłodowskiej-Curie. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Meksyku – http://www.meksyk.msz.gov.pl/pl/wspolpraca_dwustronna/kultura/wydarzenia_kulturalne/monodram_powiecony_marii_sklodowskiej_curie [dostęp: 07.02.2017].

Mural Chopin 2010. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Caracas – http://www.caracas.msz.gov.pl/pl/wspolpraca_dwustronna/kultura/chopin_2010_150/mural_chopin_2010_153/ [dostęp: 19.04.2017].

Nabór wniosków objętych 75% - dofinansowaniem na udział w targach branżowych w Brazylii w 2014 roku! Gospodarka Morska.pl – <http://www.gospodarkamorska.pl/wydarzenia/juz-trwa-nabor-wnioskow-objetych-75--dofinansowaniem-na-udzial-w-targach-branzowych-w-brazylia-w-2014-roku.html> [dostęp: 07.12.2016].

Nagroda Tańca-Balet Klasyczny Nina Novak. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Caracas – http://caracas.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/nagroda_tanca_balet_klasyczny_nina_novak?printMode=true [dostęp: 24.04.2017].

Narodowe Czytanie w Wenezueli. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Caracas – http://www.caracas.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/narodowe_czytanie_w_wenezueli [dostęp: 24.04.2017].

Nauka języka polskiego. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Buenos Aires – http://buenosaires.msz.gov.pl/pl/informacje_konsularne/nauka_jez_polskiego/ [dostęp: 14.01.2017].

Nauka Języka Polskiego w Kolumbii. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Bogocie – http://www.bogota.msz.gov.pl/pl/informacje_konsularne/nauka_jezyka_polskiego/ [dostęp: 16.05.2017].

Nina Novak Postacią Roku 2015. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Caracas – http://www.caracas.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/nina_novak_postacia_roku_2015;jsessionid=F145D0F4E5A220B7B6D3DE5ED40F4029.cmsap1p [dostęp: 24.04.2017].

Nominacje dla ambasadorów RP w Argentynie i Uzbekistanie. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP – http://www.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/wiadomosci/nominacje_dla_ambasadorow_rp_w_argentynie_i_uzbekistanie [dostęp: 28.12.2016].

Nowy Biuletyn Ambasady. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Buenos Aires – http://buenosaires.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/nowy_biuletyn_ambasady [dostęp: 14.01.2017].

Nowy Styl – rekordowe wyniki sprzedaży. Biznes Meblowy – http://www.biznesmeblowy.pl/rynek_mebli/111/nowy_styl_rekordowe_wyniki_sprzedazy,1000645.html [dostęp: 02.02.2017].

Obama rozpoczyna historyczną wizytę. O uwagę rywalizuje z Mickiem Jaggerem. TVN24.pl – <http://www.tvn24.pl/wiadomosci-ze-swiata,2/kuba-barack-obama-z-wizytana-wyspie,628764.html> [dostęp: 04.09.2016].

Obchody 1050 – lecia Chrztu Polski w Caracas. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Caracas – http://www.caracas.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/obchody_1050___lecia_chrztu_polski_w_caracas_1 [dostęp: 22.04.2017].

Obchody 200 rocznicy Uniwersytetu Warszawskiego na Wenezuelskim Uniwersytecie Centralnym UCV. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Caracas – http://www.caracas.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/obchody_200_rocznicy_uniwersytetu_warszawskiego_na_wenezuelskim_uniwersytecie_centralnym_ucv [dostęp: 25.04.2017].

Obchody Święta Konstytucji 3 Maja w Caracas. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Caracas –

http://www.caracas.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/obchody_swiet_konstytucji_3_maja_w_caracas [dostęp: 22.04.2017].

Obroty handlu zagranicznego według krajów i kontynentów. Główny Urząd Statystyczny – <http://stat.gov.pl/banki-i-bazy-danych/handel-zagraniczny/> [dostęp: 25.11.2016].

Obroty towarowe POLSKA-ARGENTYNA [USD] w 2014 roku w porównaniu z rokiem 2013 z podziałem na Grupy Scalonej Nomenklatury CN. WPHI Buenos Aires – https://argentina.trade.gov.pl/pl/f/download/fobject_id:266640 [dostęp: 03.01.2017].

Od Kantora do Warlikowskiego. O polskim teatrze w Chile. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Santiago – http://www.santiagodechile.msz.gov.pl/pl/p/santiagodechile_cl_a_pl/aktualnosci/od_kantora_do_warlikowskiego_o_polskim_teatrze_w_chile [dostęp: 19.03.2017].

Odpowiedź podsekretarza stanu w Ministerstwie Spraw Zagranicznych – z upoważnienia ministra – na zapytanie nr 1959 w sprawie polityki zagranicznej Polski z Boliwariańską Republiką Wenezueli, z dnia 8 sierpnia 2008 roku. Sejm.gov.pl – <http://orka2.sejm.gov.pl/IZ6.nsf/main/35502457> [dostęp: 16.04.2017].

OECD – <http://www.oecd.org/dataoecd/47/29/3782900.pdf> [dostęp: 01.12.2017].

Oficjalna wizyta Prezydenta Federacyjnej Republiki Brazylii z Małżonką. Prezydent.pl – <http://www.prezydent.pl/aleksandra-kwasniewskiego/aktualnosci/rok-2002/art,156,72,oficjalna-wizyta-prezydenta-federacyjnej-republiki-brazylii-z-malzonka.html> [dostęp: 23.11.2016].

Oficjalna wizyta Prezydenta RP z Małżonką w Republice Kolumbii – dzień trzeci. Prezydent.pl – <http://www.prezydent.pl/aleksandra-kwasniewskiego/aktualnosci/rok-2002/art,156,350,oficjalna-wizyta-prezydenta-rp-z-malzonka-w-republice-kolumbii-dzien-trzeci.html> [dostęp: 06.05.2017].

Ogólna charakterystyka sytuacji gospodarczej. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Meksyku – http://www.meksyk.msz.gov.pl/pl/wspolpraca_dwustronna/ekonomia/ogolna_charakterystyka/?printMode=true [dostęp: 22.12.2016].

OPERACZ P.: *Informacje praktyczne dla polskiego eksportera – Chile.* Portal Promocji Eksportu – <https://www.trade.gov.pl/pl/vademecum-rynkowe/ameryka-poludniowa/218941,informacje-praktyczne-dla-polskiego-inwestora-chile.html> [dostęp: 13.03.2017].

Otwarcie wystawy „Feniks z popiołów” w El Hatillo. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Caracas –

http://www.caracas.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/otwarcie_wystawy__feniks_z_popiolow__w_el_hatillo [dostęp: 22.04.2017].

Otwarcie wystawy „Feniks z popiołów” w mieście Barquisimeto. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Caracas –

http://www.caracas.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/otwarcie_wystawy__feniks_z_popiolow__w_miescie_barquisimeto;jsessionid=E63B047522F91BCBD59A9A4FF186C9B5.cmsapp [dostęp: 22.04.2017].

Papież Franciszek dziękuje Polsce za gościnność. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Buenos Aires –

http://buenosaires.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/papiez_franciszek_dziekuje_polsce_za_gosci_nosc_1 [dostęp: 14.01.2017].

Pierwsza od 30 lat wizyta szefa polskiej dyplomacji na Kubie. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP –

http://www.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/wiadomosci/pierwsza_od_30_lat_wizyta_szefa_polskiej_dyplomacji_na_kubie [dostęp: 04.07.2017].

Pierwsza polska inwestycja w Peru. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP –

http://www.msz.gov.pl/pl/p/lima_pe_a_pl/wspolpraca_dwustronna/wspolpraca_gospodarcza/ac_stag?channel=www [dostęp: 16.09.2016].

Pierwszy dzień wizyty Pary Prezydenckiej w Meksyku. Prezydent.pl –

<http://www.prezydent.pl/aktualnosci/wizyty-zagraniczne/art,159,pierwszy-dzien-wizyty-pary-prezydenckiej-w-meksyku.html> [dostęp: 04.06.2017].

Pink Freud w Kolumbii. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Bogocie –

http://www.bogota.msz.gov.pl/pl/wydarzenia/pink_freud_w_kolumbii_1 [dostęp: 16.05.2017].

Podpisanie umów międzynarodowych z Chile i Wenezuelą. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP –

http://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/prawo_miedzynarodowe/podpisanie_umow_miedzynarodowych_z_chile_i_wenezuela;jsessionid=F2ABEEEF839E684189D2B68840001DD0.cms2 [dostęp: 12.03.2017].

Podsekretarz Stanu Robert Grey o priorytetach Polski wobec regionu Ameryki Łacińskiej i Karaibów. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP –

https://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/inne_kontynenty/ameryka_lacinska_i_karaiby/podsekretarz_stanu_robert_grey_o_priorytetach_polski_wobec_regionu_ameryki_lacinskiej_i_karaibow [dostęp: 29.12.2016].

Podsekretarz stanu Robert Grey wziął udział w konsultacjach politycznych w Meksyku. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP – http://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/inne_kontynenty/ameryka_lacinska_i_karajby/podsekretarz_stanu_robert_grey_wzial_udzial_w_konsultacjach_politycznych_w_meksyku;jsessionid=9F6CD5636F9E8A6B39223C7B243ACF00.cmsap1p [dostęp: 24.01.2017].

PODSIEDZIK T.: *Struktura towarowa importu do Polski z Argentyny w 2014 r.* Portal Promocji Eksportu – <https://argentina.trade.gov.pl/pl/wymiana-handlowa/171262,struktura-towarowa-importu-do-polski-z-argenty-w-2014-r-.html> [dostęp: 03.12.2017].

Polacy będą współpracować przy budowie największego teleskopu na świecie. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Santiago – http://www.santiagodechile.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/polacy_beda_wspolpracowac_przy_budowie_najwiekszego_na_swiecie_teleskopu_optycznego [dostęp: 14.03.2017].

Polacy odkrywają Wenezuelę. Tierralatina.pl – <http://www.tierralatina.pl/2012/01/wenezuela-polska-wyprawa-tramen/> [dostęp: 25.04.2017].

Polish-Venezuelan scientific exploration team reached Tramen Tepui summit in Venezuela. Science&Scholarship in Poland – <http://scienceinpoland.pap.pl/en/news/news,388484,polish-venezuelan-scientific-exploration-team-reached-tramen-tepui-summit-in-venezuela.html> [dostęp: 25.04.2017].

Polka, Izabela Stachowicz opowiada o wystawie: Sekretne życie Gran Sabany. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Caracas – http://www.caracas.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/polka_izabela_stachowicz_opowiada_o_ukrytym_zyciu_gran_sabany_ [dostęp: 25.04.2017].

Polonia w Chile. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Santiago de Chile – http://www.santiagodechile.msz.gov.pl/pl/informacje_konsularne/polonia_w_chile;jsessionid=5FB85E8A2471B6C51EC2D2712456BC21.cmsap1p [dostęp: 19.03.2017].

Polscy artyści na najważniejszych scenach Chile. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP – http://www.msz.gov.pl/pl/p/msz_pl/aktualnosci/wiadomosci/polscy_artysci_na_najwazniejszych_scenach_chile_ [dostęp: 19.03.2017].

Polscy posłowie planują wizytę w Chile. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Santiago

http://www.santiagodechile.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/polscy_poslowie_planuja_wizyte_w_chile [dostęp: 05.03.2017].

Polska Ambasada w Panamie będzie znów otwarta. TVN24.pl – <http://www.tvn24.pl/wiadomosci-z-kraju,3/wizyta-prezydenta-panamy-w-polsce,664576.html> [dostęp: 17.10.2016].

Polska biżuteria z bursztynu na Międzynarodowych Targach EXPOARTESANIAS w Bogocie. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Bogocie – http://www.bogota.msz.gov.pl/pl/wydarzenia/polska_bizuteria_z_bursztynu_na_miedzynarodowych_targach_expoartesantias_w_bogocie [dostęp: 14.05.2017].

Polska gościem honorowym na XIV Międzynarodowym Biennale Plakatu w Meksyku. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Meksyku – http://www.meksyk.msz.gov.pl/pl/wspolpraca_dwustronna/kultura/wydarzenia_kulturalne/polska_gosciem_honorowym_na_xiv_miedzynarodowym_biennale_plakatu_w_meksyku [dostęp: 07.02.2017].

Polska kreatywność w stanie Nueva Esparta. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Caracas – http://www.caracas.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/polska_kreatywnosc_w_stanie_nueva_esparta [dostęp: 22.04.2017].

Polska misja edukacyjna w Brazylii. Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego – <http://www.nauka.gov.pl/aktualnosci-ministerstwo/polska-misja-edukacyjna-w-brazylii.html> [dostęp: 12.10.2016].

Polska muzyka klasyczna w Puerto Cabello. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Caracas – http://www.caracas.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/tytul_strony_7 [dostęp: 24.04.2017].

Polska na XV Iberoamerykańskim Festiwalu Teatralnym w Bogocie. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Bogocie – http://www.bogota.msz.gov.pl/pl/wydarzenia/polska_na_xv_iberoamerykanskim_festiwalu_teatralnym_w_bogocie [dostęp: 16.05.2017].

Polska na Festiwalu Kina Europejskiego „Euroscopio”. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Caracas – http://www.caracas.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/polska_na_festiwalu_kina_europejskiego_euroscopio_ [dostęp: 22.04.2017].

Polska podbija Nową Hiszpanię... Filmowo! Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Caracas –

http://www.caracas.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/polska_podbija_nueva_esparte__filmowo_
[dostęp: 22.04.2017].

Polska siódmą gospodarką Unii Europejskiej. Przegoniliśmy Szwecję. Portal Money.pl –
<http://www.money.pl/gospodarka/unia-europejska/wiadomosci/arttykul/polska-siodma-gospodarka-unii-europejskiej,75,0,1794123.html> [dostęp: 27.08.2016].

Polska uczestniczy w targach PAACE Automechanika. Ambasada Rzeczypospolitej
Polskiej w Meksyku –
http://www.meksyk.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/polska_uczestniczy_w_targach_paace_automechanika [dostęp: 11.02.2017].

Polska uzyskała status obserwatora w Sojuszu Pacyfiku. Ministerstwo Spraw
Zagranicznych RP –
http://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/inne_kontynenty/ameryka_lacinska_i_kariby/polska_uzyskala_status_obserwatora_w_sojuszu_pacyfiku;jsessionid=42EEBCAF8C2770FEEA092123FFDD20C5.cmsap2p [dostęp: 15.09.2016].

Polska w Chile. Gazeta Małych i Średnich Przedsiębiorstw – https://gazeta-msp.pl/index.php?id=pokaz_artykul&dz_id=67&indeks_artykulu=3071# [dostęp: 19.03.2017].

Polska-Wenezuela. Historia i współczesność. Opracowanie z okazji 80. rocznicy nawiązania stosunków dyplomatycznych Warszawa 2013. Ambasada RP w Caracas –
<http://www.caracas.msz.gov.pl/resource/49278e63-67e2-4e4c-8f49-69b9682fefd1:JCR>
[dostęp: 10.04.2017].

Polska wybrana na niestalego członka Rady Bezpieczeństwa ONZ. TVN24.pl –
<http://www.tvn24.pl/wiadomosci-ze-swiata,2/polska-wybrana-na-niestalego-czlonka-rady-bezpieczenstwa-onz,745534.html> [dostęp: 04.06.2017].

Polska wzruszająca. Nowy Biuletyn. Biuletyn z grudnia 2016 roku. Ambasada
Rzeczypospolitej Polskiej w Santiago –
http://www.msz.gov.pl/pl/p/santiagodechile_cl_a_pl/aktualnosci/biuletyn/polska_wzruszajaca__nowy_biuletyn;jsessionid=EB87971B3F938A1F8FFF46A329F142A9.cmsap1p
[dostęp: 28.03.2017].

Polska zacieśnia kontakty gospodarcze, polityczne i naukowo-kulturalne z Brazylią.
Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP –
http://www.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/wiadomosci/polska_zaciesnia_kontakty_gospodarcze__polityczne_i_naukowo_kulturalne_z_brazylia [dostęp: 13.06.2016].

Polska zacieśnia współpracę gospodarczą z Wenezuelą. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP –

http://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/prawo_miedzynarodowe/polska_zaciesni_a_wspolprace_gospodarcza_z_wenezuela;jsessionid=F9EDD49C82C3226D32C38A412391AE19.cmsap2p [dostęp: 15.04.2017].

Polski eksport do Ameryki Łacińskiej rośnie w dwucyfrowym tempie. Rozmowa z dr Joanną Gocłowską-Bolek – <http://biznes.interia.pl/makroekonomia/news/polski-eksport-do-ameryki-lacinskiej-rosnie-w-dwucyfrowym,2313641,2156> [dostęp: 24.01.2017].

Polski koncert w Palacio de Bellas Artes. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Meksyku –

http://www.meksyk.msz.gov.pl/pl/wspolpraca_dwustronna/kultura/wydarzenia_kulturalne/polski_koncert_w_palacio_de_bellas_artes [dostęp: 07.02.2017].

Polski postmodernizm w Valparaíso. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Santiago – http://www.santiagodechile.msz.gov.pl/pl/p/santiagodechile_cl_a_pl/aktualnosci/polski_postmodernizm_w_valparaiso [dostęp: 19.03.2017].

Polski zespół Jawor prezentuje się w Meksyku. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Meksyku –

http://www.meksyk.msz.gov.pl/pl/wspolpraca_dwustronna/kultura/wydarzenia_kulturalne/polski_zespol_jawor_prezentuje_sie_w_meksyku [dostęp: 08.02.2017].

Polskie placówki za granicą. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP – http://www.msz.gov.pl/pl/informacje_konsularne/polskie_placowki/placowki [dostęp: 08.09.2016].

Polskie uczelnie będą współpracować z uczelniami z Chile. Uniwersytet Śląski w Katowicach – <https://www.us.edu.pl/polskie-uczelnie-beda-wspolpracowac-z-uczelniami-z-chile> [dostęp: 22.03.2017].

Polskie uczelnie promowane w Brazylii. Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego – <http://www.nauka.gov.pl/aktualnosci-ministerstwo/polskie-uczelnie-promowane-w-brazylia.html> [dostęp: 12.10.2016].

Polsko-argentyńskie kontakty. Uniwersytet Warszawski – <http://www.uw.edu.pl/polsko-argentyńskie-kontakty/> [dostęp: 27.10.2016].

Polsko-argentyńskie rozmowy o współpracy gospodarczej i technologicznej. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP –

http://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/inne_kontynenty/ameryka_lacinska_i_ka

raiby/polsko_argentyńskie_rozmowy_o_wspolpracy_gospodarczej_i_tehnologicznej;jsessionid=026AFA074713B090FA88637D60EDDCAC.cmsap5p [dostęp: 31.12.2016].

Polsko-argentyńskie seminarium gospodarcze. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Buenos Aires –

http://www.buenosaires.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/polsko___argentyńskie_seminarium_gospodarcze [dostęp: 28.12.2016].

Polsko-argentyńska współpraca dwustronna. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP – http://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/inne_kontynenty/ameryka_lacinska_i_karaiby/polsko_argentyńska_współpraca_dwustronna [dostęp: 28.12.2016].

Polsko-brazylijska Konferencja Nauki i Technologii. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP –

https://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/inne_kontynenty/ameryka_lacinska_i_karaiby/ii_polsko_brazylijska_konferencja_nauki_i_tehnologii_;jsessionid=CFBBCCB5754C6A00F0BBAC9248C76BAE.cmsap4p [dostęp: 29.12.2016].

Polsko-brazylijska współpraca intensywniejsza dzięki misjom gospodarczym.

Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP –

https://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/inne_kontynenty/ameryka_lacinska_i_karaiby/polsko_brazylijska_współpraca_intensywniejsza_dzieki_misjom_gospodarczym [dostęp: 28.12.2016].

Polsko-chilijskie relacje gospodarcze na Universidad de Chile. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Santiago –

http://www.santiagodechile.msz.gov.pl/pl/p/santiagodechile_cl_a_pl/aktualnosci/polsko_chilijskie_relacje_gospodarcze [dostęp: 22.03.2017].

Polsko-chilijskie rozmowy o stosunkach dwustronnych w Santiago. Ambasada

Rzeczypospolitej Polskiej w Santiago –

http://www.santiagodechile.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/polsko_chilijskie_rozmowy_o_stosunkach_dwustronnych_w_santiago [dostęp: 05.03.2017].

Polsko-ekwadorskie konsultacje w Warszawie. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP –

https://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/inne_kontynenty/ameryka_lacinska_i_karaiby/polsko___ekwadorskie_konsultacje_w_warszawie [dostęp: 15.09.2016].

Polsko-hispańskie konsultacje nt. Ameryki Łacińskiej i Karaibów. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP –

http://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/inne_kontynenty/ameryka_lacinska_i_karaiby/polsko_hispańskie_konsultacje_nt_ameriki_lacinskiej_i_karaibow

raiby/polsko___hiszpanskie_konsultacje_nt__ameryki_lacinskiej_i_karaibow_;jsessionid=98ECDF6A62258E3C14730E54DAF2634D.cmsap2p [dostęp: 24.06.2017].

Polsko-kolumbijski projekt dyplomacji sportowej. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP

–
http://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/inne_kontynenty/ameryka_lacinska_i_karaiby/polsko_kolumbijski_projekt_dyplomacji_sportowej [dostęp: 07.05.2017].

Polsko-Kolumbijskie Konsultacje Polityczne na Szczęblu Dyrektorów MSZ. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP

–
http://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/inne_kontynenty/ameryka_lacinska_i_karaiby/polsko_kolumbijskie_konsultacje_polityczne_na_szczeblu_dyrektorow_msz [dostęp: 07.05.2017].

Polsko-kubańska współpraca kulturalna. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP

–
http://www.msz.gov.pl/pl/p/msz_pl/c/MOBILE/aktualnosci/wiadomosci/polsko_kubanska_wspolpraca_kulturalna [dostęp: 24.06.2017].

Polsko-kubańskie konsultacje polityczne w Hawanie. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP

–
https://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/inne_kontynenty/ameryka_lacinska_i_karaiby/polsko_kubanskie_konsultacje_polityczne [dostęp: 15.09.2016].

Polsko-meksykańskie konsultacje polityczne. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP

–
http://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/inne_kontynenty/ameryka_lacinska_i_karaiby/polsko_meksykanskie_konsultacje_polityczne_;jsessionid=FEF3BBE4E9097E107066412A2F303BED.cmsap1p [dostęp: 24.01.2017].

Polsko-meksykańskie konsultacje polityczne w Warszawie. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP

–
http://www.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/wiadomosci/polsko_meksykanskie_konsultacje_polityczne_w_warszawie [dostęp: 24.01.2017].

Polsko-wenezuelskie konsultacje w Caracas. Ambasada RP w Caracas

–
http://www.caracas.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/polsko_wenezuelskie_konsultacje_w_caracas_ [dostęp: 18.04.2017].

Popiersie Fryderyka Chopina na Wyspie Margarita. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Caracas

–
http://www.caracas.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/popiersie_fryderyka_chopina_na_wyspie_margarita [dostęp: 22.04.2017].

Poradnik eksportera Brazylia 2005 –
<http://www.piit.org.pl/documents/10181/25243/2974.pdf> [dostęp: 12.12.2016].

Premiera "Ferdynand" W. Gombrowicza w stołecznym Teatrze Tardón 20.08.16.
 Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Buenos Aires –
http://buenosaires.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/premiera__ferdydurke__w__gombrowicza_w_stolecznym_teatrze_tradon_20_08_16 [dostęp: 14.01.2017].

Premier Donald Tusk dostał Słońce Peru. Wiadomości Wp.pl –
<https://wiadomosci.wp.pl/premier-donald-tusk-dostal-slonce-peru-6037826134569601a>
 [dostęp: 20.06.2017].

Premier Donald Tusk wrócił z „podróży życia”. Wiadomości Wp.pl –
<http://wiadomosci.wp.pl/kat,1342,title,Premier-Donald-Tusk-wrocil-z-podrozy-zycia,wid,9974721,wiadomosc.html?ticaid=118b88> [dostęp: 02.03.2017].

Prezydent Andrzej Duda nominował pośmiertnie Jana Karskiego na stopień generała brygady Wojska Polskiego. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Caracas –
<http://www.caracas.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/karski2> [dostęp: 24.04.2017].

Prezydent Kwaśniewski pojedzie do Ameryki Łac. Wiadomości Wp.pl –
http://wiadomosci.wp.pl/kat,1356,title,Prezydent-Kwasniewski-pojedzie-do-Ameryki-Lac,wid,254722,wiadomosc.html?ticaid=118b57&_ticrsn=3 [dostęp: 18.02.2017].

Program Rządu Brazylijskiego, Science without Borders. KRASP –
http://www.krasp.org.pl/pl/miedzynarodowe_swb/swb [dostęp: 19.09.2016].

Program stypendialny dla studentów polskiego pochodzenia. Fundacja Dzieło Nowego Tysiąclecia –
<http://www.kurytyba.msz.gov.pl/resource/3d52adb1-794b-4a05-ac45-3b6eed407622:JCR> [dostęp: 19.09.2016].

Program stypendialny im. Ignacego Łukasiewicza. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Bogocie –
http://www.bogota.msz.gov.pl/pl/wydarzenia/program_stypendialny_im_ignacego_lukasiewicza_ [dostęp: 21.05.2017].

Promujemy polską branżę spożywczą. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Santiago –
http://www.santiagodechile.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/promujemy_polska_branze_spozywacza [dostęp: 12.03.2017].

„Przeciw pisarzom”: Widowisko dedykowane Witoldowi Gombrowiczowi odbyło się w Buenos Aires w wypełnionym po brzegi Teatrze Globo 16 sierpnia. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Buenos Aires –
http://buenosaires.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/0_przeciw_pisarzom__widowisko_dedyko

wane_witoldowi_gombrowiczowi_odbylo_sie_w_buenos_aires_w_wypelnionym_po_brze-
gi_teatrze_globo_16_sierpnia [dostęp: 16.09.2016].

Przewodnik Eksportera po rynku Republiki Argentyńskiej –
https://argentina.trade.gov.pl/pl/f/download/fobject_id:266647 [dostęp: 03.01.2017].

Przewodnik eksportera po rynku Republiki Brazylii – <http://docplayer.pl/5977928-Przewodnik-eksportera-po-rynku-republiki-brazylii-spis-tresci.html> [dostęp: 11.12.2016].

QS University Rankings: Latin America 2016. Topuniversities.com –
<https://www.topuniversities.com/university-rankings/latin-american-university-rankings/2016> [dostęp: 21.05.2017].

Ranking największych gospodarek w Unii Europejskiej. Portal Euro-dane – <http://euro-dane.com.pl/wydarzenia-gospodarcze-428> [dostęp: 27.08.2016].

Recital polskiej pianistki Anny Miernik. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Bogocie –
http://www.bogota.msz.gov.pl/pl/wydarzenia/recital_polskiej_pianistki_anny_miernik
[dostęp: 16.05.2017].

Relacja: Seminarium Sojusz Pacyfiku – gospodarcze wyzwanie dla Polski, 20.06.2017.
Krajowa Izba Gospodarcza – <http://kig.pl/relacja-seminarium-sojusz-pacyfiku-gospodarcze-wyzwanie-dla-polski-20-06-2017/> [dostęp: 24.06.2017].

República Bolivariana de Venezuela, Asamblea Nacional –
<http://www.asambleanacional.gob.ve/noticia/show/id/16228> [dostęp: 11.04.2017].

Rok Chopinowski 2010. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Buenos Aires –
http://buenosaires.msz.gov.pl/pl/wspolpraca/kultura/rok_chopinowski_2010/ [dostęp:
14.01.2017].

Rok Korczaka 2012. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Buenos Aires –
<http://buenosaires.msz.gov.pl/pl/wspolpraca/kultura/rokkorczaka2012/> [dostęp:
14.01.2017].

Rok Marii Skłodowskiej-Curie. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Buenos Aires –
http://buenosaires.msz.gov.pl/pl/wspolpraca/kultura/rok_curie/ [dostęp: 14.01.2017].

Rok Miłosza. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Buenos Aires –
<http://buenosaires.msz.gov.pl/pl/wspolpraca/kultura/milosz/> [dostęp: 14.01.2017].

Rosario: "Polska: 1050. Rocznicą Chrztu. Fotografie". Ambasada Rzeczypospolitej
Polskiej w Buenos Aires –
http://buenosaires.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/rosario___polska__1050__rocznica_chrztu__fotografie_
[dostęp: 14.01.2017].

Rozmowy o polsko-argentyńskiej współpracy gospodarczej. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP –

http://www.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/wiadomosci/rozmowy_o_polsko_argentyńskiej_wspolpracy_gospodarczej [dostęp: 31.12.2016].

Rozmowy o współpracy gospodarczej z Argentyną i Urugwajem. Ministerstwo Spraw Zagranicznych –

https://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/inne_kontynenty/ameryka_lacinska_i_karaiby/rozmowy_o_wspolpracy_gospodarczej_z_argentyna_i_urugwajem [dostęp: 15.09.2016].

Rusza portal informacyjny Poland.pl. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Bogocie – http://www.bogota.msz.gov.pl/pl/wydarzenia/rusza_portal_informacyjny_poland_pl [dostęp: 16.05.2017].

Ruszył nabór do Programu Stypendialnego im. Ignacego Łukasiewicza (edycja 2016/2017). Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Bogocie – http://www.bogota.msz.gov.pl/pl/wydarzenia/ruszył_nabor_do_programu_stypendialnego_im_ignacego_lukasiewicza [dostęp: 21.05.2017].

RYN Z.J.: *Królewski Kraków i kolonialna La Serena.* Biuletyn AGH – http://www.biuletyn.agh.edu.pl/archiwum_bip/_2000/_78/14_78.html [dostęp: 20.03.2017].

RYN Z.J.: *Królewski Kraków i kolonialna La Serena.* Nasza Politechnika – https://mail.pk.edu.pl/~naszapol/archiwum/NR20/TEXT/20_23.htm [dostęp: 20.03.2017].

Rynek chilijski. Przewodnik dla polskich przedsiębiorców. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Santiago – <http://santiago.msz.gov.pl/resource/c5ac900a-e2a9-4f91-aa2a-a95271dc468b:JCR> [dostęp: 13.03.2017].

Samarytanie z Markowej. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Bogocie – http://www.bogota.msz.gov.pl/pl/wydarzenia/samarytanie_z_markowej [dostęp: 16.05.2017].

„San Escobar” – wpadka ministra Witolda Waszczykowskiego w Nowym Jorku. Rzecznik MSZ tłumaczy przejęzyczenie. Wiadomości Wp.pl – <https://wiadomosci.wp.pl/san-escobar-wpadka-ministra-witolda-waszczykowskiego-w-nowym-jorku-rzecznik-msz-tlumaczy-przejezyczenie-6078723689665153a> [dostęp: 20.06.2017].

Seminarium na temat możliwości podejmowania działalności gospodarczej w Ameryce Środkowej. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP – https://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/inne_kontynenty/ameryka_lacinska_i_k

araiby/seminarium_nt__mozliwosci_podejmowania_dzialalnosci_gospodarczej_w_ameryce_srodkowej_ [dostęp: 29.12.2016].

Seminarium nt. polskiej gospodarki w Caracas. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Caracas – <http://www.caracas.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/fedecamaras> [dostęp: 22.04.2017].

Seminarium z okazji wizyty P. Greta Shelley, Dyrektor ProMéxico, 08.02.2017 r. Krajowa Izba Gospodarcza – <http://kig.pl/uslugi/znajdz-zagranicznego-partnera/wizyty-zagranicznych-przedsiębiorców-w-polsce/szczegóły/5397/> [dostęp: 02.02.2017].

SIKORSKI T.: *Gorąca Kuba kusi.* Polski Portal Finansowy Bankier.pl – <http://www.bankier.pl/wiadomosc/Goraca-Kuba-kusi-biznes-1788438.html> [dostęp: 29.09.2016].

SKOWRONEK T.: *BRICS – 5 potęg.* Geopolityka.org – <http://geopolityka.org/analizy/tomasz-skowronek-brics-5-poteg> [dostęp: 13.06.2017].

Sojusz Pacyfiku – gospodarcze wyzwanie dla Polski. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP – http://www.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/wiadomosci/sojusz_pacyfiku___gospodarcze_wyzwanie_dla_polski [dostęp: 24.06.2017].

„Społeczność polska w Chaco” wystawa fotograficzna na ogrodzeniu Ogrodu Botanicznego od strony Placu Włoskiego w Buenos Aires przy wejściu do Metra będzie prezentowana miesiąc. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Buenos Aires – http://buenosaires.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/0_spolecznosc_polska_w_chaco__wystawa_fotograficzna_na_ogrodzeniu_ogrodu_botanicznego_od_strony_placu_wloskiego_w_buenos_aires_przy_wejsciu_do_metra_będzie_prezentowana_miesiac;jsessionid=66F41B4356DF9189B290A7BD9B92C8C4.cmsap1p [dostęp: 14.01.2017].

Spotkanie ministerialne państw Sojuszu Pacyfiku z krajami obserwatorami. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP – https://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/inne_kontynenty/ameryka_lacinska_i_karaiby/spotkanie_ministerialne_panstw_sojuszu_pacyfiku_z_krajami_obserwatorami;jsessionid=2E57F86C49C10F0E08FAED5D2BBFFDCCD.cmsap4p [dostęp: 15.09.2016].

Spotkanie Ministra Radosława Sikorskiego z Ministerem Spraw Zagranicznych Kolumbii. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP – http://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/inne_kontynenty/ameryka_lacinska_i_karaiby/spotkanie_ministra_radoslaw_a_sikorskiego_z_minister_spraw_zagranicznych_kolumbii [dostęp: 06.05.2017].

Spotkanie ministra Witolda Waszczykowskiego z ambasadorami krajów Ameryki Południowej i Karaibów. Ministerstwo Spraw Zagranicznych – https://www.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/wiadomosci/spotkanie_ministra_witolda_waszczykowskiego_z_ambasadorami_krajow_ameryki_poludniowej_i_karaibow [dostęp: 15.09.2016].

Spotkanie ministrów UE-CELAC, Santo Domingo 25-26.10.2016. Consilium.europa.eu – <http://www.consilium.europa.eu/pl/meetings/international-summit/2016/10/25-26/> [dostęp: 24.01.2017].

Spotkanie Szefów dyplomacji Polski i Brazylii. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP – https://www.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/wiadomosci/spotkanie_szefow_dyplomacji_polski_i_brazylii [dostęp: 23.11.2016].

Spotkanie szefów dyplomacji Polski i Panamy. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP – https://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/inne_kontynenty/ameryka_lacinska_i_karaiby/spotkanie_szefow_dyplomacji_polski_i_panamy [dostęp: 21.11.2016].

Spotkanie w Ambasadzie RP w Caracas promujące polonijnych artystów. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Caracas – <http://www.caracas.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/jimi> [dostęp: 23.04.2017].

Spotkanie z ambasadorami państw SICA, Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP – https://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/inne_kontynenty/ameryka_lacinska_i_karaiby/spotkanie_z_ambasadorami_panstw_sica [dostęp: 29.12.2016].

Sprawiedliwi wśród Narodów Świata. Muzeum Ulmów w Markowej. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Bogocie – http://www.bogota.msz.gov.pl/pl/wydarzenia/sprawiedliwi_wsrod_narodow_swiata__muzeum_ulmow_w_markowej [dostęp: 16.05.2017].

Stosunki gospodarcze i handlowe z Polską. Wenezuela.pl – http://www.wenezuela.pl/cms/index.php?option=com_content&task=view&id=42&Itemid=61 [dostęp: 13.04.2017].

Stosunki gospodarcze Polski z Meksykiem i Ameryką Środkową. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Meksyku – http://www.meksyk.msz.gov.pl/pl/wspolpraca_dwustronna/ekonomia/ambasada_rp_w_meksyku_340/?printMode=true [dostęp: 28.08.2016].

Stosunki polityczne. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Caracas – http://www.caracas.msz.gov.pl/pl/wspolpraca_dwustronna/wspolpraca_polityczna/?printMode=true [dostęp: 10.04.2017].

Stosunki Polska-Ameryka Łacińska i Karaiby. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP – http://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/inne_kontynenty/ameryka_lacinska_i_karaiby/stosunki_dwustronne_ameryka_lacinska_karaiby/tytul_strony;jsessionid=6365BCE66A1210B71089D3C80B6D2448.cmsap2p [dostęp: 10.09.2016].

Stosunki Unia Europejska-Ameryka Łacińska i Karaiby. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP – https://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/inne_kontynenty/ameryka_lacinska_i_karaiby/stosunki_dwustronne_ameryka_lacinska_karaiby/wspolpraca_ue___ameryka_lacinska_i_karaiby [dostęp: 15.09.2016].

Stowarzyszenie Kulturalne Argentynsko Polskie i Ambasada RP mają zaszczyt zaprosić 17 listopada o godz. 18:00 do udziału w OKRĄGŁYM STOLE. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Buenos Aires – http://buenosaires.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/stowarzyszenie_kulturalne_argentynsko_polskie_i_ambasada_rp_maja_zasztyt_zaprosic_17_listopada_o_godz__18_00_do_udzialu_w_okraglym_stole_ [dostęp: 14.01.2017].

Stowarzyszenie Polaków w Wenezueli. Profil na Portalu Facebook – <https://web.facebook.com/poloniawenezuelska/> [dostęp: 10.04.2017].

Strategiczne Partnerstwo UE-Ameryka Łacińska i Karaiby potwierdzone w Santiago de Chile. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP – https://www.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/wiadomosci/strategiczne_partnerstwo_ue_ameryka_lacinska_i_karaiby_potwierdzone_w_santiago_de_chile [dostęp: 15.09.2016].

Studenci SGH zdobywają doświadczenie w Santiago. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Santiago – http://www.santiagodechile.msz.gov.pl/pl/p/santiagodechile_cl_a_pl/aktualnosci/studenci_sgh_zdobywaja_doswiadczenie_w_chile [dostęp: 22.03.2017].

Sukces Krzysztofa Pendereckiego w Buenos Aires!!! Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Buenos Aires – http://buenosaires.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/sukces_krzysztofa_pendereckiego_w_buenos_aires_____ [dostęp: 14.01.2017].

SYNTHOS SA Ujawnienie informacji poufnej, której przekazanie do publicznej wiadomości zostało opóźnione. PAP – <http://centrumprasowe.pap.pl/cp/pl/news/info/33735,5,synthos-sa-ujawnienie-informacji-poufnej-ktorej-przekazanie-do-publicznej-wiadomosci-zostalo-opoznio> [dostęp: 06.12.2016].

Szczyt biznesowy UE-CELAC. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP – https://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/zagraniczna_polityka_ekonomiczna/szczyt_biznesowy_ue___celac [dostęp: 15.09.2016].

Szczyt klimatyczny w Paryżu: państwa przyjęły historyczne porozumienie. PolskaTimes.pl – <http://www.polskatimes.pl/artykul/9184397,szczyt-klimatyczny-w-paryzu-panstwa-przyjely-historyczne-porozumienie,id,t.html> [dostęp: 17.09.2016].

Śladami Polaków po świecie. Polacy w Wenezueli. Przegląd.australink.pl – <http://przeglad.australink.pl/literatura/sladamikaluski9.pdf> [dostęp: 23.04.2017].

Tajemniczy świat wenezuelskich tepui. Tierralatina.pl – <http://www.tierralatina.pl/2011/04/wenezuela-tajemnicze-tepui/> [dostęp: 25.04.2017].

Targi Expo Agrofuturo w Medellin. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Bogocie – http://www.bogota.msz.gov.pl/pl/wydarzenia/targi_expo_agrofuturo_w_medellin [dostęp: 16.05.2017].

Tierralatina.pl – <http://www.tierralatina.pl/2010/09/bolsa-familia-brazylijski-sposob-nabiede/> [dostęp: 24.09.2017].

Tramen Tepui '2012 – <https://tramentepui2012.wordpress.com/> [dostęp: 25.04.2017].

Transteatralidades. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Meksyku – http://www.meksyk.msz.gov.pl/pl/wspolpraca_dwustronna/kultura/wydarzenia_kulturalne/transteatralidades [dostęp: 07.02.2017].

Uczelnie artystyczne z Chile chcą współpracować z Polakami. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Santiago – http://www.santiagodechile.msz.gov.pl/pl/p/santiagodechile_cl_a_pl/aktualnosci/uczelnie_artystyczne_z_chile_chca_wspolpracowac_z_polakami [dostęp: 22.03.2017].

Udział Ambasady RP w Bogocie w Kongresie poświęconym górnictwu. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Bogocie – http://www.bogota.msz.gov.pl/pl/wydarzenia/udzial_ambasady_rp_w_bogocie_w_kongresie_poswieconym_gornictwu [dostęp: 14.05.2017].

Udział Ambasady RP w Międzynarodowych Targach Przemysłowych FIB. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Bogocie – http://www.bogota.msz.gov.pl/pl/wydarzenia/udzial_ambasady_rp_w_miedzynarodowych_targach_przemyslowych_fib [dostęp: 14.05.2017].

Universidade de Brasília – <http://www.il.unb.br> [dostęp: 21.10.2016].

Universidade Federal do Ceara – <http://www.ufc.br> [21.10.2016].

Universidade Federal do Paraná – <http://www.humanas.ufpr.br/portal/letras/graduacao/> [dostęp: 21.10.2016].

Uniwersytet Warszawski bliżej Wyspy Wielkanocnej. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Santiago – http://www.santiagodechile.msz.gov.pl/pl/p/santiagodechile_cl_a_pl/aktualnosci/uniwersytet_warszawski_na_wyspie_wielkanocnej_2 [dostęp: 22.03.2017].

Uniwersytet Warszawski zaprezentowany na UCAB. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Caracas – http://www.caracas.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/uniwersytet_warszawski_zaprezentowany_na_ucab;jsessionid=E63B047522F91BCBD59A9A4FF186C9B5.cmsap1p [dostęp: 25.04.2017].

Uroczystości w Buenos Aires z okazji 98. Rocznicy Odzyskania Niepodległości przez Polskę. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Buenos Aires – http://buenosaires.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/uroczystosci_w_buenos_aires_z_okazji_98__rocznicy_odzyskania_niepodleglosci_przez_polske_ [dostęp: 14.01.2017].

Uroczystość wręczenia odznaczeń w Ambasadzie RP w Buenos Aires. Maciaszkowo.com – www.maciaszkowo.com.ar/ [dostęp: 14.01.2017].

Uroczystości obchodzone 90 rocznicę utworzenia Związku Polaków w Republice Argentyńskiej (wcześniej Dom Polski) w stołecznej siedzibie 16 września. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Buenos Aires – http://buenosaires.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/uroczystosci_obchodzone_90_rocznice_uwtorzenia_zwiazku_polakow_w_republice_argentyńskiej__wcześniej_dom_polski__w_stolecznej_siedzibie_16_wrzesnia [dostęp: 14.01.2017].

VUCE – *Ventanilla Única de Comercio Exterior* – www.vuce.gov.co [dostęp: 10.05.2017].

Warsaw Latin Convention w Chile. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Santiago – http://www.santiagodechile.msz.gov.pl/pl/p/santiagodechile_cl_a_pl/aktualnosci/warsaw_latin_convention_w_chile [dostęp: 03.2017].

Waszczykowski tłumaczy się z „San Escobar”: miałem na myśli San Cristobal albo Christopher. TVN.24.pl – <http://www.tvn24.pl/wiadomosci-z-kraju,3/waszczykowski-tlumaczy-sie-z-san-escobar,706224.html> [dostęp: 20.06.2017].

Waszczykowski – San Escobar. YouTube – <https://www.youtube.com/watch?v=OuYCxaiObDM> [dostęp: 20.06.2017].

WAŚOWSKI M.: *Trzy sytuacje pokazują, jak bardzo cierpi Wenezuela*. Business Insider Polska – <http://businessinsider.com.pl/wiadomosci/wenezuela-pograzaj-sie-w-kryzysie-gospodarczym/69wdgnv> [dostęp: 22.12.2016].

Wenezuela. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Caracas – http://www.caracas.msz.gov.pl/pl/wspolpraca_dwustronna/informacje_ekonomiczne/wenezuela_2/ [dostęp: 16.04.2017].

Wenezuela i Brazylia winne recesji gospodarki Ameryki Łacińskiej w 2016 roku. Polska Agencja Informacyjna – <http://interpresspai.pl/pl/ameryka-poludniowa/item/1928-wenezuela-i-brazylia-winne-recesji-ameryki-lacinskiej-w-2016-roku> [dostęp: 23.11.2016].

Wiceminister Beata Stelmach z wizytą w Meksyku. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP – http://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/inne_kontynenty/ameryka_lacinska_i_karajby/wiceminister_beata_stelmach_z_wizyta_w_meksyku;jsessionid=CB196CFFD37853189625EEC75C4A2FBF.cms2 [dostęp: 24.01.2017].

Wiceminister Marek Ziółkowski o wzmocnionym dialogu polsko-meksykańskim. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP – http://www.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/wiadomosci/wiceminister_marek_ziolkowski_o_wzmocnionym_dialogu_polsko_meksykanskim [dostęp: 24.01.2017].

Wiceprezydent Brazylii w Polsce: głównym tematem jest wymiana gospodarcza. Polskie Radio – <http://www.polskieradio.pl/42/273/Artykul/1506096,Wiceprezydent-Brazylia-w-Polsce-glownym-tematem-jest-wymiana-gospodarcza> [dostęp: 13.06.2016].

Wiceprezydent Brazylii z wizytą w MSZ. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP – http://www.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/wiadomosci/wiceprezydent_brazylia_z_wizyta_w_msz [dostęp: 12.06.2016].

Wiceszefowa MSZ w Argentynie i Urugwaju zachęcała do interesów z Polską, depesza PAP 12.04.2013. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP – http://www.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/msz_w_mediach/wiceszefowa_msz_w_argentyinie_i_urugwaju_zachecala_do_interesow_z_polska__depesza_pap_12_04_2013 [dostęp: 31.12.2016].

Wiktoria Szubelak zagra koncert w La Legua. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Santiago – http://www.santiagodechile.msz.gov.pl/pl/p/santiagodechile_cl_a_pl/aktualnosci/wiktoria_szubelak_zagra_koncert_w_la_legua [dostęp: 19.03.2017].

W Meksyku widzimy szansę na rozwój dla polskiego biznesu. Prezydent.pl – <http://www.prezydent.pl/aktualnosci/wypowiedzi-prezydenta-rp/wystapienia/art,194,prezydent-w-meksyku-widzimy-szanse-na-rozwoj-dla-polskiego-biznesu.html> [dostęp: 04.06.2017].

World Migration. International Organization for Migration – <http://www.iom.int/world-migration> [dostęp: 19.03.2017].

W Polskiej Macierzy Szkolnej w Buenos Aires zakończył się intensywny kurs doskonalący dla nauczycieli języka polskiego w Argentynie prowadzony przez Prof. Jolanę Tambor i Prof. Danutę Opacką-Walasek. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Buenos Aires – http://buenosaires.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/w_polskiej_macierzy_szkolnej_w_buenos_aires_zakonczy_l_sie_intensywny_kurs_doskonalacy_dla_nauczycieli_jezyka_polskiego_w_argentyinie_prowadzony_przez_prof__jolante_tambor_i_prof__danute_opacka_walasek;jsessionid=66F41B4356DF9189B290A7BD9B92C8C4.cmsap1p [dostęp: 14.01.2017].

Wrocławscy akademicy tropem Ignacego Domeyki. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Santiago – http://www.santiagodechile.msz.gov.pl/pl/p/santiagodechile_cl_a_pl/aktualnosci/wroclawscy_akademy_tropem_ignacego_domeyki;jsessionid=1BC2EB165ABA148ABEC12A539F466998.cmsap1p [dostęp: 20.03.2017].

W siedzibie Biblioteki Domeyki w Buenos Aires prof. Marcin Pałys, rektor Uniwersytetu Warszawskiego wręczył zestaw słowników hiszpańsko-polskich prezesowi Polskiej Macierzy Szkolnej. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Buenos Aires – http://buenosaires.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/w_siedzibie_biblioteki_domeyki_w_buenos_aires_prof__marcin_palys__rektor_uniwersytetu_warszawskiego_wreczy_l_zestaw_slovníkó_w_hiszpańsko_polskich_prezesowi_polskiej_macierzy_szkolnej [dostęp: 16.01.2017].

W Warszawie o relacjach gospodarczych Polska – Peru. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP – https://www.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/wiadomosci/w_warszawie_o_relacjach_gospodarczych_polska__peru [dostęp: 16.09.2016].

W Warszawie polsko-chilijskie seminarium gospodarcze. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP – http://www.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/wiadomosci/w_warszawie_polsko_chilijskie_seminarium_gospodarcze [dostęp: 11.03.2017].

Wizyta ambasadora Meksyku Alejandro Negrina. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP –

http://www.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/wiadomosci/wizyta_ambasadora_meksyku_alejandro_negrina [dostęp: 24.01.2017].

Wizyta ministra Krzysztofa Szczerskiego w Meksyku. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Meksyku – http://www.meksyk.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/wizyta_ministra_krzysztofa_szczerskiego_w_meksyku [dostęp: 07.02.2017].

Wizyta Ministra Radosława Sikorskiego w Brazylii zakończona. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Brazylii – http://brasilia.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/wizyta_ministra_sikorskiego_w_brazylii_zakonczone [dostęp: 12.06.2016].

Wizyta oficjalna Prezydenta Meksykańskich Stanów Zjednoczonych z Małżonką. Prezydent.pl – <http://www.prezydent.pl/archiwalne-aktualnosci/rok-2004/art,257,wizyta-oficjalna-prezydenta-meksykanskich-stanow-zjednoczonych-z-malzonka.html> [dostęp: 24.01.2017].

Wizyta oficjalna Prezydenta Republiki Chile. Prezydent.pl – <http://www.prezydent.pl/archiwalne-aktualnosci/rok-2002/art,556,wizyta-oficjalna-prezydenta-republiki-chile.html> [dostęp: 02.03.2017].

Wizyta oficjalna Prezydenta RP z Małżonką w Federacyjnej Republice Brazylii – dzień trzeci. Prezydent.pl – <http://www.prezydent.pl/aleksandra-kwasniewskiego/aktualnosci/rok-2002/art,156,360,wizyta-oficjalna-prezydenta-rp-z-malzonka-w-federacyjnej-republice-brazylii-dzien-trzeci-.html> [dostęp: 23.11.2016].

Wizyta premiera Tuska w Chile. Bankier.pl – <http://www.bankier.pl/wiadomosc/Wizyta-premiera-Tuska-w-Chile-1768694.html> [dostęp: 02.03.2017].

Wizyta Prezydenta RP w Ameryce Południowej – http://www.exporter.pl/kraje/k_ampd/prze_prezydent_02.html [dostęp: 28.02.2017].

Wizyta Prezydenta RP z Małżonką w Ameryce Południowej – dzień drugi. Prezydent.pl – <http://www.prezydent.pl/aleksandra-kwasniewskiego/aktualnosci/rok-2002/art,156,361,wizyta-prezydenta-rp-z-malzonka-w-ameryce-poludniowej-dzien-drugi.html> [dostęp: 23.11.2016].

Wizyta Prezydenta RP z Małżonką w Ameryce Południowej – dzień pierwszy. Prezydent.pl – <http://www.prezydent.pl/archiwalne-aktualnosci/rok-2002/art,365,wizyta-prezydenta-rp-z-malzonka-w-ameryce-poludniowej-dzien-pierwszy.html> [dostęp: 23.11.2016].

Wizyta przedstawicieli Konferencji Rektorów Akademickich Szkół Polskich (KRASP) w Argentynie. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Buenos Aires – http://buenosaires.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/wizyta_przedstawicieli_konferencji_rekto_w_akademickich_szkol_polskich_krasp_w_argentyne___ [dostęp: 16.01.2017].

Wizyta wicepremiera Morawieckiego w Paryżu. Ministerstwo Rozwoju – <https://www.mr.gov.pl/strony/aktualnosci/wizyta-wicepremiera-morawieckiego-w-paryzu/> [dostęp: 11.03.2017].

„*Wizyta w Meksyku wpisuje się w dyplomację gospodarczą prezydenta*”. Prezydent.pl – <http://www.prezydent.pl/kancelaria/aktywnosc-ministrow/art,668,wizyta-w-meksyku-wpisuje-sie-w-dyplomacje-gospodarcza-prezydenta.html> [dostęp: 04.06.2017].

Wizyta w Polsce minister obrony Republiki Chile. Ministerstwo Obrony Narodowej – <http://archiwalny.mon.gov.pl/pl/artypk/490> [dostęp: 02.03.2017].

WŁODARCZYK J.: *Argentyna ma szansę stać się pierwszym producentem litu na świecie.* Portal Promocji Eksportu – <https://argentina.trade.gov.pl/pl/aktualnosci/217804,argentyna-ma-szanse-stac-sie-pierwszym-producentem-litu-na-swiecie.html> [dostęp: 02.01.2017].

WŁODARCZYK J.: *Argentyna ponownie pojawia się na radarze inwestorów.* Portal Promocji Eksportu – <https://argentina.trade.gov.pl/pl/aktualnosci/185854,argentyna-ponownie-pojawia-sie-na-radarze-inwestorow-powrot-na-droge-wzrostu-gospodarczego-nie-bedzie-jednak-natychmiastowy.html> [dostęp: 02.12.2017].

WŁODARCZYK J.: *Chile liderem w zakresie inwestycji w energię odnawialną.* Portal Promocji Eksportu – <https://argentina.trade.gov.pl/pl/aktualnosci/222334,chile-liderem-w-zakresie-inwestycji-w-energie-odnawialna.html> [dostęp: 12.03.2017].

WŁODARCZYK J.: *Możliwość współpracy handlowej z Argentyną – branża budowlana i oświetleniowa.* Portal Promocji Eksportu – <https://argentina.trade.gov.pl/pl/aktualnosci/201472,mozliwosc-wspolpracy-handlowej-z-argentyna-branza-budowlana-i-oswietleniowa.html> [dostęp: 02.12.2016].

WŁODARCZYK J.: *Prezydent Argentyny odbywa podróż po Europie.* Portal Promocji Eksportu – <https://argentina.trade.gov.pl/pl/aktualnosci/202605,prezydent-argentyny-odbywa-podroz-po-europie.html> [dostęp: 29.12.2016].

WŁODARCZYK J.: *Program odbudowy kolei towarowej w Argentynie na lata 2016-2019.* Portal Promocji Eksportu – <https://argentina.trade.gov.pl/pl/aktualnosci/205991,program-odbudowy-kolei-towarowej-w-argentynie.html> [dostęp: 02.01.2016].

WŁODARCZYK J.: *Rząd Argentyny wprowadził nowe regulacje dotyczące importu*. Portal Promocji Eksportu – <https://argentina.trade.gov.pl/pl/aktualnosci/172714,rzad-argentyny-wprowadzil-nowe-regulacje-dotyczace-importu.html> [dostęp: 03.01.2017].

WŁODARCZYK J.: *Struktura towarowa eksportu z Polski do Argentyny w 2015 r.* Portal Promocji Eksportu – <https://argentina.trade.gov.pl/pl/wymiana-handlowa/206927,struktura-towarowa-eksportu-z-polski-do-argentyny-w-2015-r.html> [dostęp: 03.12.2017].

WOŁANGIEWICZ M.: *Brazylię nawiedziły ekonomiczne plagi. „Kapitalizm koleśków” otworzy się na liberalizm?* TVN24 BiŚ – <http://tvn24bis.pl/ze-swiata,75/brazylia-w-gospodarczych-tarapatach-nawiedzily-ja-ekonomiczne-plagi,525390.html> [dostęp: 06.12.2016].

Współpraca dwustronna. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Buenos Aires – <http://buenosaires.msz.gov.pl/pl/wspolpraca/?jsessionid=C22B7EDB74AA8CD759677203AA0A0187.cmsap2p> [dostęp: 14.01.2017].

Współpraca gospodarcza. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Santiago de Chile – http://www.santiagodechile.msz.gov.pl/pl/wspolpraca_dwustronna/wspolpraca_gospodarcza/ [dostęp 11.03.2017].

Współpraca gospodarcza głównym tematem rozmów premiera z prezydent Chile. Premier.gov.pl – <https://www.premier.gov.pl/wydarzenia/aktualnosci/wspolpraca-gospodarcza-glownym-tematem-rozmow-premiera-z-prezydent-chile.html> [dostęp: 02.03.2017].

Wybitny kompozytor Krzysztof Penderecki w Bogocie. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Bogocie – http://www.bogota.msz.gov.pl/pl/wydarzenia/wybitny_kompozytor_krzysztof_penderecki_w_bogocie [dostęp: 16.05.2017].

Wybory w Chile – koniec strachu przed Pinochetem? Polityka Globalna.pl – <http://www.politykaglobalna.pl/2010/07/wybory-w-chile-%E2%80%93-koniec-strachu-przed-pinochetem/> [dostęp: 22.12.2016].

Wystawa Dagmary Wyskiel w Santiago. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Santiago – http://www.santiagodechile.msz.gov.pl/pl/p/santiagodechile_cl_a_pl/aktualnosci/wystawa_dagmary_wyskiel_w_santiago [dostęp: 19.03.2017].

Wystawa nt. historii rozwoju polskich gier komputerowych w Centrum Kultury Chacao. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Caracas –

http://www.caracas.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/wystawa_w_centro_cultural_chacao___historia_rozwoju_gier_komputerowych_w_polsce [dostęp: 22.04.2017].

Wystawa Polska i Brazylia, bliższe niż się wydaje. Macunaima.com – www.macunaima.com.pl/WystawaTPB.pdf [dostęp: 22.11.2016].

Wystawa „Społeczność polska w Chaco”. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Buenos Aires – http://buenosaires.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/wystawa___spolecznosc_polska_w_chaco___ [dostęp: 14.01.2017].

Wystawa zatytułowana “Miradas Textiles” została otwarta 20 października w Muzeum Narodowym Człowieka w Buenos Aires. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Buenos Aires – http://buenosaires.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/wystawa_zatytuowana___miradas_textiles___ostala_otwarta_20_pazdziernika_w_muzeum_narodowym_czlowieka_w_buenos_aires_ [dostęp: 14.01.2017].

Zakończenie negocjacji pokojowych w Kolumbii. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Bogocie – http://www.bogota.msz.gov.pl/pl/wydarzenia/zakonczenie_negocjacji_pokojowych_w_kolumbii [dostęp: 07.05.2017].

Z Ambasadorami GRULAC o wzmocnieniu relacji Polski z regionem Ameryki Łacińskiej. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP – https://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/inne_kontynenty/ameryka_lacinska_i_karaiby/z_ambasadorami_grulac_o_wzmocnieniu_relacji_polski_z_regionem_ameryki_lacinskiej [dostęp: 29.12.2016].

Zapomniane wzgórza Valparaíso. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Santiago – http://www.santiagodechile.msz.gov.pl/pl/p/santiagodechile_cl_a_pl/aktualnosci/zapomniane_wzgorza_valparaiso [dostęp: 19.03.2017].

Zapraszamy na recital fortepianowy polskiego artysty Karola Przybyłowicza w La Scali w San Telmo, dzielnicy Buenos Aires 19 listopada o godz. 20:00 wstęp wolny. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Buenos Aires – http://buenosaires.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/zapraszamy_na_recital_fortepianowy_polskiego_artysty_karola_przybylowicza_w_la_scali_w_san_telmo___dzielnicy_buenos_aires_19_listopada_o_godz___20_00_wstep_wolny [dostęp: 14.01.2017].

Zaproszenie Katedry Polonistyki UFPR w Kurytybie. Konsulat Generalny Rzeczypospolitej Polskiej w Kurytybie –

http://kurytyba.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/zaproszenie_katedry_polonistyki_ufpr_w_kurytybie [dostęp: 21.10.2016].

Zastępca Dyrektora ds. Naukowych – prof. dr hab. Zbigniew Jaroszewicz. Państwowy Instytut Badawczy, Instytut Łączności – <https://www.itl.waw.pl/instytut-kierownictwo/836-zastpca-dyrektora-ds-naukowych-prof-dr-hab-zbigniew-jaroszewicz> [dostęp: 20.05.2017].

Znany polski reżyser teatralny Michał Znaniecki zaprosił nas na swoje magiczne próby do Teatru Colón w Buenos Aires. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Buenos Aires – http://buenosaires.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/znany_polski_rezyser_teatralny_michal_znaniecki_zaprosil_nas_swoje_magiczne_proby_do_teatru_colon_w_buenos_aires_ [dostęp: 14.01.2017].